

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

TEISMŲ PRAKTIKA

BIULETENIS

Nr. 60

2023 m.
liepa–gruodis

REDAKCIINĖ KOLEGIJA:

Gabrielė Juodkaitė-Granskienė

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkė

Artūras Driukas

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkas

Edita Kisieliene

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų grupės vyriausioji patarėja

Renata Viduto-Errard

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų grupės vyriausioji patarėja

TEISMŲ PRAKTIKA

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis

Nr. 60

Vilnius, 2024

XXX metai

TURINYS

1. LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS IŠPLĖSTINIŲ SEPTYNIŲ TEISĖJŲ IR TRIJŲ TEISĖJŲ KOLEGIJŲ NUTARTYS

CIVILINĖ TEISĖ

BENDROSIOS NUOSTATOS

- 1.1. Dėl žemės sklypo ir jame esančių nekilnojamųjų daiktų, kaip pagrindinio ir antraeilio daikto, santykio teisinio kvalifikavimo.....11

ASMENYS

- 1.2. Dėl asmens teisės būti pamirštam internete ir žiniasklaidos pareigos teikti informaciją visuomenei, pastarosios teisės žinoti santykio33

ŠEIMOS TEISĖ

- 1.3. Dėl sutuoktinių turtinių klausimų sprendimo po santuokos nutraukimo ne santuokos nutraukimo byloje.....60

DAIKTINĖ TEISĖ

- 1.4. Dėl kelio servituto turinio ir kelio servituto turėtojo teisės be tarnaujančiojo žemės sklypo savininko sutikimo įrengti kelią.....73
- 1.5. Dėl priteistino kompensacijos dydžio, atidalijant butą, kuris yra renovuojamame (renovuotame) daugiabučiame gyvenamajame name 88
- 1.6. Dėl termino administraciniams aktams apskūsti, reikalavimo išaiškinti servituto turinį, kelio servituto nustatymo administraciniu aktu individualių namų kvartale, servituto pabaigos102
- 1.7. Dėl subjekto, turinčių teisę reikalauti servituto nustatymo teismo sprendimu, servituto būtinumo.....138

PRIEVOLIŲ TEISĖ

- 1.8. Dėl mokėtojo teisės susigrąžinti neautorizuotos operacijos sumą, mokėjimo paslaugų teikėjo atsakomybės ir įrodinėjimo naštos paskirstymo.....158
- 1.9. Dėl jungtinės veiklos sutarties partnerių atstovavimo santykiuose su trečiaisiais asmenimis, prievolės vykdymo, kai ją vykdančias pasikeičia atsakingasis partneris pagal jungtinės veiklos sutartį, procesinių teisių perėmimo civilinėje byloje....185

NEMOKUMO TEISĖ

- 1.10. Dėl nekilnojamojo turto realizavimo fizinio asmens bankroto byloje, kai turtas priklauso ir kitam bendraturčiui..... 221
- 1.11. Dėl fizinio asmens bankroto bylos nutraukimo nuslėpus gautas lėšas ir kitą turta..... 231

VARTOTOJŲ TEISIŲ APSAUGA IR GYNIMAS

- 1.12. Dėl teisinių pasekmių pripažinus sutarties sąlygą dėl kredito užsienio valiuta nesąžininga.....246

STATYBŲ TEISĖ

- 1.13. Dėl neteisėtos statybos saugomoje teritorijoje padarinių šalinimo ir taikytos priemonės proporcingumo.....269

CIVILINIS PROCESAS

- 1.14. Dėl papildomo sprendimo apskundimo procesinės tvarkos.....300
- 1.15. Dėl antstolio teisės į atlygį ir jo dydžio..... 330
- 1.16. Dėl galimybės kasacine tvarka skųsti teismo nutartį dėl bankroto proceso vykdymo ne teismo tvarka 349
- 1.17. Dėl apeliacinio proceso ribų ir draudimo priimti byloje šurprizinį sprendimą.....360

2. LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO BAUDŽIAMŲJŲ BYLŲ SKYRIAUS PLENARINĖS SESIJOS, IŠPLĖSTINIŲ SEPTYNIŲ TEISĖJŲ IR TRIJŲ TEISĖJŲ KOLEGIJŲ NUTARTYS

BAUDŽIAMOJI TEISĖ

- 2.1. Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė (BK 20 straipsnis).....371
- 2.2. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika prarado pavojingumą (BK 36 straipsnis).....446
- 2.3. Grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimas (BK 145 straipsnis). Neteisėtas žmogaus persekiojimas (BK 148¹ straipsnis).....459
- 2.4. Darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimas (BK 176 straipsnis)...477
- 2.5. Apgaulingas finansinės apskaitos tvarkymas ir (arba) organizavimas (BK 222 straipsnis). Civilinis ieškinys baudžiamajame procese (BPK 109 straipsnis). Civilinis atsakovas (BPK 111 straipsnis). Civilinio ieškimo išsprendimas (BPK 115 straipsnis).....489
- 2.6. Prekyba poveikiu (BK 226 straipsnis).....516
- 2.7. Piktnaudžiavimas (BK 228 straipsnis).....542
- 2.8. Piktnaudžiavimas (BK 228 straipsnis). Sąvokų išaiškinimas (BK 230 straipsnis).....557

2.9. Melagingi skundas, pareiškimas, pranešimas, parodymai, išvados ir vertimas (BK 235 straipsnis).....	568
--	-----

BAUDŽIAMOJO PROCESO TEISĖ

2.10. Įtariamojo, kaltinamojo ir nuteistojo teisės į gynybą užtikrinimas (BPK 10 straipsnis). Asmens teisių apsauga baudžiamojo proceso metu (BPK 44 straipsnis). Pareiga išaiškinti proceso dalyviams jų teises ir jas užtikrinti (BPK 45 straipsnis). Būtinasis gynėjo dalyvavimas (BPK 51 straipsnis).....	578
2.11. Nuosprendžio panaikinimo ir naujo nuosprendžio priėmimo pagrindai (BPK 329 straipsnis). Nuosprendžių rūšys (BPK 303 straipsnis). Rezoliucinė nuosprendžio dalis (BPK 307 straipsnis).....	584

ADMINISTRACINĖ ATSAKOMYBĖ

2.12. Dvigubo baudimo draudimas (ANK 2 straipsnio 5 dalis). Administracinių nuobaudų skyrimo terminai (ANK 39 straipsnis).....	595
2.13. Turto konfiskavimas (ANK 29 straipsnis). Administracinės nuobaudos ir administracinio poveikio priemonės rūšies parinkimas, baudos dydžio ir asmeniui suteiktos specialiosios teisės atėmimo trukmės nustatymas, draudimo vairuoti transporto priemones, kuriose neįrengti antialkoholiniai variklio užraktai, trukmės nustatymas išnagrinėjus administracinio nusižengimo bylą (ANK 34 straipsnis). Medžioklę reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų pažeidimas (ANK 290 straipsnis).....	603

3. LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO TEISMŲ PRAKTIKOS APŽVALGOS

3.1. Statybos ranga

Įvadas.....	618
1. Bendrieji su statybos ranga susiję klausimai.....	620
1.1. Statybos rangos sutarties samprata ir požymiai.....	620
1.2. Statybos rangos sutarties atribojimas nuo kitų sutarčių.....	621
1.2.1 Statybos rangos ir atlygintinų paslaugų teikimo sutarčių atribojimas.....	621
1.2.2. Statybos rangos ir pirkimo–pardavimo sutarčių atribojimas.....	623
1.2.3. Statybos rangos ir būsimą gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutarčių atribojimas.....	625
1.2.4. Statybos rangos ir pavedimo sutarčių atribojimas.....	625
1.2.5. Statybos rangos sutarties ir nuomos bei transporto priemonių nuomos teikiant vairavimo ir techninės priežiūros paslaugas sutarčių atribojimas.....	626
1.3. Statybos rangos teisiniams santykiams taikomas teisinis reguliavimas.....	629
1.4. Statybos rangos sutarties sudarymas ir sutarties sudarymo fakto įrodinėjimas.....	630
2. Statybos rangos teisinių santykių subjektai, jų teisės, pareigos ir atsakomybė.....	632
2.1. Rangovas.....	632

2.2. Užsakovas.....	639
2.3. Kiti statybos proceso dalyviai.....	642
3. Statybos rangos darbų kaina.....	644
3.1. Statybos rangos darbų kaina ir jos nustatymo būdai.....	644
3.2. Šalių nustatytos kainos pakeitimas atsiradus poreikiui atlikti papildomus darbus ar statybos kainai padidėjus dėl nuo rangovo nepriklausančių aplinkybių.....	647
4. Statybos rangos darbų rezultato perdavimas ir priėmimas, atsiskaitymas už atliktus darbus.....	651
4.1. Atliktų darbų perdavimo–priėmimo aktas.....	656
4.2. Faktinis statybos rangos darbų priėmimas nepasirašius darbų perdavimo–priėmimo akto.....	659
4.3. Perduodamų darbų rezultatų kokybės reikalavimai, akivaizdūs ir neakivaizdūs darbų trūkumai.....	661
4.4. Rizikos paskirstymas statybos rangos sutarties šalims.....	665
5. Statybos rangos darbų rezultato kokybės garantija ir garantinis terminas.....	666
6. Statybos rangos teisiniuose santykiuose taikytini teisių gynimo būdai.....	671
7. Vartojimo statybos ranga ir vartotojų teisių gynimas.....	675
8. Statybos rangos sutartis ir subrangos teisiniai santykiai.....	679
9. Ieškinio senaties instituto taikymo ypatumai ginčiuose, kylančiuose iš statybos rangos teisių santykių.....	682
10. Su statybos rangos teisiniais santykiais susiję procesiniai aspektai.....	684

**3.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos baudžiamosiose bylose dėl nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai (BK XXXI skyrius) apžvalga
(III dalis)**

Ivadas.....	688
1. Kredito, paskolos, tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos panaudojimas ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką (BK 206 straipsnis): objektyvieji požymiai.....	689
1.1. Baudžiamąjį įstatymo saugoma vertybė, dalykas ir vertė.....	689
1.2. Panaudojimas ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką (BK 206 straipsnio 1, 3, 4 dalys), panaudojimas ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką ir negrąžinimas laiku (BK 206 straipsnio 2 dalis).....	690
1.3. Didelė turtinė žala.....	692
2. Kreditinis sukčiavimas (BK 207 straipsnis).....	692
2.1. Objektyvieji požymiai.....	692
2.1.1. Baudžiamąjį įstatymo saugoma vertybė, dalykas.....	692
2.1.2. Gavimas apgaule.....	693
2.1.3. Didelė turtinė žala.....	696
2.1.4. Nusikalstamos veikos stadijos.....	697
2.1.5. Bendrininkavimas.....	700
2.2. Subjektyvusis požymis: kaltė.....	701
2.3. Kreditinio sukčiavimo santykis su kitomis nusikalstamomis veikomis ir atribojimas nuo kitų teisinės atsakomybės rūšių.....	701

3. Skolininko nesąžiningumas (BK 208 straipsnis).....	704
3.1. Objektvieji požymiai.....	704
3.1.1. Baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė.....	704
3.1.2. Vieno ar kelių kreditorių reikalavimų patenkinimas arba užtikrinimas (BK 208 straipsnio 1 dalis).....	705
3.1.3. Turto, kuris galėjo būti pateiktas skoloms padengti, paslėpimas, iššvaistymas, perleidimas, pervedimas į užsienį ar pardavimas nepateisinamai pigiai (BK 208 straipsnio 2 dalis)	707
3.1.4. Sunki ekonominė padėtis ar nemokumas, kai akivaizdžiai grėšė bankrotas, neturint galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų.....	707
3.1.5. Turtinė žala.....	711
3.1.6. Priežastinis ryšys.....	712
3.2. Subjektyvieji požymiai.....	712
3.2.1. Subjektas.....	712
3.2.2. Kaltė, tikslas, motyvas.....	713
3.3. Skolininko nesąžiningumo santykis su kitomis nusikalstamomis veikomis ir atribojimas nuo civilinės atsakomybės.....	716
4. Nusikalstamas bankrotas (BK 209 straipsnis).....	717
4.1. Objektvieji požymiai.....	717
4.1.1. Baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė.....	717
4.1.2. Sąmoningai blogas įmonės valdymas.....	717
4.1.3. Didelė turtinė žala.....	719
4.1.4. Priežastinis ryšys.....	721
4.2. Subjektyvusis požymis: kaltė.....	723
4.3. Nusikalstamo bankroto santykis su kitomis nusikalstamomis veikomis ir atribojimas nuo civilinės atsakomybės.....	725
5. Komercinės paslapties atskleidimas (BK 211 straipsnis).....	726
5.1. Objektvieji požymiai.....	726
5.1.1. Komercinė paslaptimi laikomos informacijos atskleidimas.....	726
5.1.2. Didelė turtinė žala.....	732
5.1.3. Priežastinis ryšys.....	734
5.2. Subjektyvusis požymis: kaltė.....	736
5.3. Komercinės paslapties atskleidimo atriojimas nuo kitų teisinės atsakomybės rūšių.....	736
Išvados.....	737

4. EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO SPRENDIMŲ SANTRAUKOS

4.1. Teisė būti pamirštam ir skaitmeniniai spaudos archyvai (Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija).....	748
4.1.1. 2013 m. liepos 16 d. sprendimas byloje <i>WĘGRZYNOWSKI ir SMOLCZEWSKI prieš Lenkiją</i> , peticijos Nr. 33846/07.....	753
4.1.2. 2017 m. spalio 19 d. sprendimas byloje <i>FUCHSMANN prieš Vokietiją</i> , peticijos Nr. 71233/13.....	754

4.1.3. 2018 m. birželio 28 d. sprendimas byloje <i>M. L. ir W. W. prieš Vokietiją</i> , peticijų Nr. 60798/10, Nr. 65599/10.....	756
4.1.4. 2021 m. lapkričio 25 d. sprendimas byloje <i>BIANCARDI prieš Italiją</i> , peticijos Nr. 77419/16.....	758
4.1.5. 2023 m. liepos 4 d. Didžiosios kolegijos sprendimas byloje <i>HURBAIN prieš Belgiją</i> , peticijos Nr. 57292/16.....	760
4.1.6. 2021 m. spalio 14 d. sprendimas byloje <i>M. L. prieš Slovakiją</i> , peticijos Nr. 34159/17.....	764
4.1.7. 2022 m. balandžio 26 d. sprendimas byloje <i>MEDIENGRUPPE</i> <i>ÖSTERREICH GMBH prieš Austriją</i> , peticijos Nr. 37713/18.....	775
4.2. Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos dėl kovos su neapykantos kalba aspektai: teisės į saviraiškos laisvę ribojimas terorizmo problematikos kontekste (Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10, 17 straipsniai).....	769
4.2.1. 2018 m. balandžio 17 d. sprendimas dėl priimtimumo byloje <i>Roj TV A/S prieš Daniją</i> , peticijos Nr. 24683/14.....	772
4.2.2. 2013 m. kovo 14 d. sprendimas byloje <i>Kasymakhunov ir Saybatalov</i> <i>prieš Rusiją</i> , peticijų Nr. 26261/05 ir 26377/06.....	773
4.2.3. 2022 m. rugsėjo 20 d. sprendimas dėl priimtimumo byloje <i>Jorge López prieš Ispaniją</i> , peticijos Nr. 54140/21.....	775
4.2.4. 2019 m. liepos 23 d. sprendimas byloje <i>Gürbüz ir Bayar prieš Turkiją</i> , peticijos Nr. 8860/13.....	776
4.2.5. 2008 m. spalio 2 d. sprendimas byloje <i>Leroy prieš Prancūziją</i> , peticijos Nr. 36109/03.....	778
4.2.6. 2021 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje <i>Z. B. prieš Prancūziją</i> , peticijos Nr. 46883/15.....	780
4.2.7. 2022 m. birželio 23 d. sprendimas byloje <i>Rouillan prieš Prancūziją</i> , peticijos Nr. 28000/19.....	783
4.2.8. 2021 m. birželio 22 d. sprendimas byloje <i>Erkizia Almandoz prieš Ispaniją</i> , peticijos Nr. 5869/17.....	788
4.2.9. 2011 m. vasario 1 d. sprendimas byloje <i>Faruk Temel prieš Turkiją</i> , peticijos Nr. 16853/05.....	784
4.2.10. 2010 m. balandžio 22 d. sprendimas byloje <i>Fatullayev prieš Azerbaidžaną</i> , peticijos Nr. 40984/07.....	789

5. EUROPOS SĄJUNGOS TEISINGUMO TEISMO SPRENDIMŲ SANTRAUKOS

5.1. Kai kurių naujausių Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimų, priimtų aiškinant teismų bendradarbiavimo teisės aktus ir pagrindines teisės, santrauka.....	791
5.1.1. 2023 m. rugsėjo 7 d. sprendimas byloje <i>Charles Taylor Adjusting</i> , C-590/21.....	791
5.1.2. 2023 m. rugsėjo 14 d. sprendimas byloje <i>Club La Costa</i> , C-821/21.....	795
5.1.3. 2023 m. rugsėjo 14 d. sprendimas byloje <i>Diamond Resorts Europe</i> , C-632/21.....	798

5.1.4. 2023 m. liepos 13 d. sprendimas byloje <i>TT</i> , C87/22.....	801
5.1.5. 2023 m. gruodžio 14 d. sprendimas byloje <i>Sparkasse Südpfalz</i> , C-206/22.....	804
5.1.6. 2023 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje <i>AP Assistenzprofis</i> , C518/22.....	806

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
NUTARTYS**

1. LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS IŠPLĖSTINIŲ SEPTYNIŲ TEISĖJŲ IR TRIJŲ TEISĖJŲ KOLEGIJŲ NUTARTYS

CIVILINĖ TEISĖ

BENDROSIOS NUOSTATOS

1.1. Dėl žemės sklypo ir jame esančių nekilnojamųjų daiktų, kaip pagrindinio ir antraeilio daikto, santykio teisinio kvalifikavimo

Sistemiškai aiškinant CK 4.40 straipsnio 1 dalyje ir 4.14 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisinį reguliavimą, darytina išvada, kad žemės sklypas yra pagrindinis daiktas, o jame esantys statiniai bei jų priklausiniai, kiti nekilnojamieji daiktai yra antraeiliai daiktai.

Visi antraeiliai daiktai, kurių pagal CK 4.13 straipsnio 2 dalį yra penkios rūšys, pagal šio straipsnio 1 dalį skirstomi į tris grupes, atsižvelgiant į jų sąsajumo su pagrindiniu daiktu būdą. Todėl sprendžiant, kokiai antraeilių daiktų rūšiai priskirtini žemės sklype esantys nekilnojamieji daiktai, svarbu nustatyti, koku būdu daiktai, esantys žemės sklype, turi būti susiję su žemės sklypu, kad būtų laikomi nekilnojamaisiais daiktais.

CK 4.2 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad nekilnojamieji daiktai pagal prigimtį yra žemės sklypas ir su juo susiję daiktai, kurie negali būti perkeliama iš vienos vietos į kitą nepakeitus jų paskirties ir iš esmės nesumažinus jų vertės. Vadinasi, žemės sklype esantys nekilnojamieji daiktai yra taip fiziškai neatsiejamai susiję su juo, kad įeina į žemės sklypo sudėtį ir be jo negalėtų egzistuoti.

Taigi, pagal sąsajumo su žemės sklypu būdą jame esantys nekilnojamieji daiktai atitinka CK 4.15 straipsnyje įtvirtintą pagrindinio daikto esminių dalių sampratą. CK 4.15 straipsnyje nustatyta, kad esminėmis pagrindinio daikto dalimis laikomi daiktai, kurie įeina į pagrindinio daikto sudėtį ir su juo susiję taip neatskiriamai, kad be jų pagrindinis daiktas negalėtų būti naudojamas pagal paskirtį arba būtų pripažintas nevisaverčiu.

Žemės sklypo paskirtis nulemia, kokie nekilnojamieji daiktai gali būti žemės sklype (pvz., poilsio, rekreacinės paskirties pastatai), o tokių nekilnojamųjų daiktų buvimas žemės sklype, jų naudojimas pagal paskirtį užtikrina žemės sklypo naudojimą pagal paskirtį. Žemės sklypas, kuriame esančių statinių dalis nenaudojama pagal paskirtį, yra iš dalies sunykusi, o žemės sklypo savininkas neturi teisės (galimybės) pašalinti tokius statinius iš žemės sklypo, tampa nevisavertis. Visų užstatytame žemės sklype esančių statinių nenaudojimas pagal paskirtį, dalinis jų sunykimas, sklypo savininkui neturint teisės (galimybės) pašalinti tokius statinius iš žemės sklypo, lemia žemės sklypo savininko galimybės naudoti jį pagal paskirtį praradimą.

Vadinasi, žemės sklype esantys nekilnojamieji daiktai atitinka CK 4.15 straipsnyje įtvirtintą pagrindinio daikto esminių dalių sampratą ir pagal sąsajumo praradimo su pagrindiniu daiktu pasekmes. Todėl žemės sklype esantys nekilnojamieji daiktai pagrindinio ir antraeilio daikto santykio aspektu teisiškai kvalifikuotini ne kaip priklausiniai, bet kaip esminės pagrindinio daikto dalys.

Kadangi CK pagrindinio ir antraeilio daikto santykio kvalifikavimui nesuteikia pirmenybės kitų įstatymų normoms, tai, kad pagal kituose įstatymuose (pvz., Nekilnojamojo turto registro įstatymo 10 straipsnis), bet ne CK įtvirtintą teisinį reguliavimą žemės sklype esantys nekilnojamieji daiktai priskiriami žemės sklypo priklausiniams, nėra pagrindas daryti išvadą, jog pagrindinio ir antraeilio daikto santykio aspektu jie teisiškai kvalifikuotini ne kaip esminės pagrindinio daikto (žemės sklypo) dalys, bet kaip jo priklausiniai.

Civilinė byla Nr. e3K-3-300-403/2023

Teismo proceso Nr. 2-06-3-05623-2021-2

Procesinio sprendimo kategorijos: 2.1.3.1; 2.6.11.6 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. lapkričio 22 d.

Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Alės Bukaviniienės, Artūro Driuko (kolegijos pirmininkas) ir Algirdo Taminsko (pranešėjas),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovų I. K. ir G. L. bei trečiojo asmens notaro G. B. kasacinius skundus dėl Klaipėdos apygardos teismo 2023 m. kovo 9 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo D. Ž. ieškinį atsakovams G. L., I. K. dėl priklausinio priteisimo ir pagal atsakovų G. L., I. K. priešieškinį ieškovui D. Ž. dėl nuosavybės teisės pripažinimo, pirkimo–pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia ir restitucijos taikymo, tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, Klaipėdos miesto 2-ojo notarų biuro notaras G. B., „ERGO Insurance SE“ Lietuvos filialas.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių daiktų pripažinimo priklausiniais kriterijus, priklausinių teisinį statusą, žemės sklypo ir jame esančių nekilnojamųjų daiktų – pagrindinio ir antraeilio daikto – santykio aspektu, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovas D. Ž. kreipėsi į teismą, prašydamas: priteisti iš atsakovo G. L. ieškovui nuosavybės teise 1/46 dalį kiemo aikštelės, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), adresas: (*duomenys neskelbtini*), priteisti iš atsakovės I. K. ieškovui nuosavybės

- teise 1/46 dalį kiemo aikštelės, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), adresas: (*duomenys neskelbtini*), priteisti iš atsakovų patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
3. Ieškovas 2021 m. gegužės 7 d. pirkimo–pardavimo sutartimi (toliau – ir Sutartis) iš atsakovų įsigijo negyvenamąją patalpą – apartamentus, adresas: (*duomenys neskelbtini*). Sutartimi atsakovai ieškovui perleido ir nuomos teisę į valstybinės žemės sklypą. Ieškovas manė, kad, įsigydamas apartamentus, įsigyja ir teisę naudotis valstybinės žemės sklypo dalimi, kuri reikalinga automobiliams statyti, juo lab kad automobilių statymo vieta buvo pažymėta po apartamentų langais trinkeleimis išklotoje kiemo aikštelėje, nurodant apartamentų numerį.
 4. Ieškovui pradėjus išsamiau domėtis dėl automobilių statymo vietų ir užklausus VĮ Registrų centro, paaiškėjo, kad atsakovai atskiru unikaliu Nr. (*duomenys neskelbtini*) yra įsiregistravę po 1/46 dalį kiemo aikštelės, kuri buvo suformuota 2017 m. birželio 16 d., kai buvo nugriauta senoji kiemo aikštelė (unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*)), ir bendraturčiai pasirašė su tuo susijusius susitarimus, kuriais nustatė naujas bendrosios dalinės nuosavybės dalis. Atsakovai, sudarydami Sutartį, neinformavo ieškovo, kad atskiru unikaliu numeriu yra įregistruotas apartamentų priklausinys – 2/46 dalys kiemo aikštelės, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*). Ieškovas neišreiškė atsisakymo įsigyti šį priklausinį, tokio atsisakymo nėra ir notaro patvirtintoje Sutartyje.
 5. Iš VĮ Registrų centro pateiktos 2016 m. spalio 7 d. pirkimo–pardavimo sutarties, pagal kurią atsakovai įsigijo apartamentus, matyti, kad atsakovai už 110 000 Eur įsigijo ne tik apartamentus, bet ir priklausinį – 37/1000 dalis kiemo aikštelės, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*). Kad 37/1000 dalys kiemo aikštelės yra apartamentų priklausinys, yra aiškiai nurodyta minėtos sutarties 6.2 punkte (Apartamentas Nr. 2 perkamas su priklausiniu – kiemo statiniais; perkama kiemo statinių dalis sudaro (37/1000) užstatytos ir neužstatytos teritorijos; perkėjai kiemo statiniais naudosis bendrai su kitais bendraturčiais).
 6. Ieškovas negali tinkamai naudotis jam nuosavybės teise priklausančiais apartamentais, nes dėl to, kad atsakovai neinformavo ieškovo apie priklausinį ir neperregistravo ieškovui nuosavybės teisės į priklausinio – kiemo aikštelės – dalį, ieškovui sudaromos kliūtys naudotis apartamentams priskirta automobilių laikymo vieta, po apartamentų langais, prie pat sienos, pastatomi kitų asmenų automobiliai, dėl to ieškovui poilsio metu po langais keliamas svetimų automobilių triukšmas, per langus į apartamentus patenka svetimų automobilių išmetamųjų dujų, apsunkintas patekimas į apartamentus.
 7. Be to, atsakovai (*duomenys neskelbtini*) nebeturi jokios nuosavybės pagrindiniame daikte, todėl, atsakovams palikus nuosavybės teisę į 2/46 kiemo aikštelės dalis, pagrindinis daiktas netenka dalies savo naudingumo. Apartamentų naudotojams būtų neužtikrinamas visavertis pagrindinio daikto funkcionavimas, neužtikrinama ieškovo teisė naudotis sklypu, atvykus į apartamentus statyti automobilių tam nustatytoje vietoje, dėl to apartamentai, kaip statybos darbų rezultatas, net negalėtų funkcionuoti, kadangi poilsio patalpų projektavimas ir statyba nenustatant automobilių statymo vietų yra negalima. Vadovaujantis statybos techninio reglamento STR 2.06.04:2014 „Gatvės ir vietinės reikšmės keliai. Bendrieji reika-

lavimai“, patvirtinto Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2011 m. gruodžio 2 d. įsakymu Nr. D1-933 „Dėl Statybos techninio reglamento STR 2.06.04:2014 „Gatvės ir vietinės reikšmės keliai. Bendrieji reikalavimai“ patvirtinimo“, (toliau – ir Reglamentas) 107 punktu, statant, rekonstruojant, remontuojant statinius ir (ar) keičiant jų paskirtį privaloma įrengti automobilių stovėjimo vietas.

8. Atsakovai pateikė priešieškinį, juo prašė pripažinti jiems nuosavybės teisę į 2/46 dalis kitų inžinerinių statinių – kiemo aikštelės, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), esančių adresu: (*duomenys neskelbtini*), o netenkinus šio reikalavimo, pripažinti Sutartį, notarinio registro Nr. (*duomenys neskelbtini*), negaliojančia ir taikyti restituciją: priteisti ieškovui iš atsakovų po 55 000 Eur, priteisti (grąžinti) atsakovui G. L. nuosavybės teise 2454/5061 dalis negyvenamosios patalpos – apartamentų, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), esančių adresu: (*duomenys neskelbtini*), priteisti (grąžinti) atsakovei I. K. nuosavybės teise 2607/5061 dalis negyvenamosios patalpos – apartamentų, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), esančių adresu: (*duomenys neskelbtini*), ir priteisti atsakovams patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
9. Atsakovų teigimu, kiemo aikštelė, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), yra žemės sklypo, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), adresas: (*duomenys neskelbtini*), priklausinys. Aikštelė, būdama žemės sklypo priklausinys, negalėjo būti kito daikto – negyvenamosios patalpos – apartamentų, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), esančių (*duomenys neskelbtini*), priklausiniu. Kadangi Sutartimi ieškovas įsigijo apartamentus, o ne žemės sklypą, kurio priklausinys yra kiemo aikštelė, jis neįgijo nuosavybės teisių į žemės sklypo priklausinį – atitinkamą kiemo aikštelės dalį.
10. Atsakovai notaro patvirtinta Sutartimi pardavė jiems nuosavybės teise priklausiusią negyvenamąją patalpą – apartamentus, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), adresas: (*duomenys neskelbtini*). Atsakovai, sudarydami Sutartį, išreiškė savo valią parduoti tik apartamentus ir buvo įsitikinę, jog Sutartimi parduoda tik tą turtą, kuris yra aiškiai įvardytas Sutartyje, t. y. tik apartamentus. Automobilių stovėjimo vietos atsakovai neketino parduoti. Todėl jei ieškovo reiškiamą poziciją bus pripažinta pagrįsta, t. y. kad atsakovai Sutartimi pardavė ir jiems priklausiusią inžinerinių statinių – kiemo aikštelės dalį, atsakovai iš esmės suklydo, nes niekada neketino šių dalių parduoti.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

11. Klaipėdos apylinkės teismas 2022 m. rugsėjo 26 d. sprendimu atmetė ieškovo ieškinį ir atsakovų priešieškinį.
12. Teismas nustatė, kad nagrinėjamu atveju ginčo kiemo aikštelė, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), Nekilnojamojo turto registre yra registruota kaip žemės sklypo, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), priklausinys. Kiemo aikštelės, kaip žemės sklypo, o ne pastato ar apartamentų, priklausinio įregistravimas gali būti paaiškintas Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymo 10 straipsnyje nustatytu reglamentavimu.
13. Teismas, remdamasis kasacinio teismo praktika, pažymėjo, kad nors automobilių stovėjimo aikštelė pagal savo funkcinę paskirtį paprastai yra skirta tinkamai gy-

- venamųjų ar negyvenamųjų pastatų eksploatacijai užtikrinti, kitiems gyventojų poreikiams patenkinti, todėl turi ne pagrindinio, bet šiam tarnaujančio antraeilio daikto statusą (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 4.13 straipsnis), tačiau tokios prezumpcijos įstatyme nenumatyta, todėl kiekvienu atveju antraeilio daikto statusą patvirtinančios aplinkybės turi būti įvertintos atskirai.
14. Pagal Reglamento 111 punktą, statiniams, nepatenkantiems į 30 lentelę, automobilių stovėjimo vietų poreikis apskaičiuojamas individualiai, įvertinant vykdomos veiklos specifiką, darbuotojų bei lankytojų skaičių, pastato padėtį mieste, teritorijos aprūpinimą viešuoju transportu ir kitus faktorius. Šiuo atveju, viena vertus, poilsio paskirties negyvenamoji patalpa nepatenka į Reglamento 30 lentelę, kita vertus, UAB „Ketonas“ poilsio pastate (*duomenys neskelbtini*) įvykdė rekonstrukcijos darbus, dėl to minimalūs automobilių stovėjimo vietų skaičiaus reikalavimai taikomi tik padidėjusiam plotui ar naujiems apartamentams, todėl ieškovo tvirtinimas, kad kiekvieniems apartamentams turi priklausyti po automobilių stovėjimo vietą, prieštarauja teisiniam reglamentavimui ir yra nepagrįstas.
 15. Esant ginčui dėl antraeilio daikto statuso, pareiga įrodyti antraeilio daikto atsižadimo pagrindą, jo ryšį su pagrindiniu daiktu ir kitas reikšmingas aplinkybes tenka asmeniui, kuriam priklauso pagrindinis daiktas. Teismo vertinimu, nagrinėjamoje byloje ši pareiga tenka ieškovui.
 16. Teismo vertinimu, tiek kiemo aikštelė, tiek apartamentai gali būti naudojami savarankiškai. Šią išvadą pagrindžia aplinkybės, kad ne visi pastate esantys apartamentai turi kiemo aikštelės dalį, tokio reikalavimo nenumatyta teisės aktai, taigi apartamentai gali būti naudojami pagal paskirtį ir be kiemo aikštelės, ir atvirkščiai, kiemo aikštelę galima naudoti pagal paskirtį be apartamentų, t. y. kiemo aikštelė neatlieka tik tarnavimo apartamentams funkcijos, bet gali būti naudojama savarankiškai pagal savo statybos paskirtį, nepriklausomai nuo šalia esančio pastato likimo. Nors byloje nėra ginčo dėl aplinkybės, kad atsakovams priklausanti ginčo kiemo aikštelės dalis yra greta ieškovui priklausančių apartamentų įėjimo bei lango, aplinkybė, kad ginčo aikštelės priklausymas ieškovui darytų naudojimąsi apartamentais patogesnę, nereiškia jų funkcinio, neatskiriama ryšio. Teismo vertinimu, ieškovas neįrodė, kad ginčo kiemo aikštelės dalis yra tiesiogiai nuolatiniu funkcinio ryšiu susijusi su apartamentais, esančiais (*duomenys neskelbtini*). Aplinkybė, kad nuosavybės teise nevaldant kiemo aikštelės dalies kyla tam tikrų apsunkinimų naudojantis apartamentais, negali būti vertinama kaip suteikianti pagrindą pripažinti šį daiktą ieškovo apartamentų priklausiniu.
 17. Teismas pažymėjo ir tai, kad, net ir pripažinus, jog ginčo kiemo aikštelės dalis atitinka apartamentų priklausinio statusą, byloje nustatytos faktinės aplinkybės nepatvirtina pagrindo taikyti CK 4.14 straipsnio 1 dalį ir spręsti, kad antraeilį daiktą turi išikti pagrindinio daikto likimas. Nagrinėjamoje civilinėje byloje teismas, teismo posėdžio metu išklauses ginčo šalių, atstovų paaiškinimus, liudytojų parodymus, taip pat įvertinęs byloje esančių įrodymų visumą, nusprendė, kad tiek pagal abiejų ginčo šalių elgesį iki Sutarties sudarymo ir po Sutarties sudarymo, tiek įvertinus pačios Sutarties turinį ir joje esančių nuostatų visumą, tikroji šalių valia buvo ta, kad, ginčo šalims sudarant sandorį, kiemo aikštelės dalis nebuvo Sutar-

- ties dalykas ir šalys neturėjo ketinimo ir valios paminėtą turtą parduoti (pirkti).
18. Teismas nusprendė, kad atsakovai įrodė, jog, sudarant Sutartį dėl apartamentų pirkimo, kiemo aikštelės dalis nebuvo Sutarties dalykas.
 19. Teismas taip pat nusprendė, kad atsakovų siekis pripažinti nuosavybės teisę į 2/46 dalis kiemo aikštelės teismo sprendimo pagrindu, nuosavybės teisei esant įgytai sandorių pagrindu, yra nepagrįstas. Atsižvelgdamas į tai, pirmosios instancijos teismas šį priešiškinio reikalavimą atmetė. Teismas nustatė ir tai, kad pagal bylos aplinkybes ir esančius įrodymus kiemo aikštelės dalis nebuvo Sutarties dalykas, taigi jokio atsakovų suklydimo nebuvo, todėl teismas neturėjo pagrindo pripažinti Sutartį negaliojančia CK 1.90 straipsnio 1 dalies pagrindu.
 20. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi civilinę bylą pagal ieškovo, atsakovų bei trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, apeliacinius skundus, 2023 m. kovo 9 d. nutartimi pakeitė Klaipėdos apylinkės teismo 2022 m. rugsėjo 26 d. sprendimą: panaikino Klaipėdos apylinkės teismo 2022 m. rugsėjo 26 d. sprendimo dalį, kuria ieškovo ieškinys atsakovams dėl priklausinio pripažinimo atmetas, ir dėl šios dalies priėmė kitą sprendimą – ieškovo ieškinį atsakovams dėl priklausinio pripažinimo tenkino: pripažino atsakovų registruotas 2/46 dalis kiemo aikštelės, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), adresu: (*duomenys neskelbtini*), ieškovo įsigytų apartamentų, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), adresu: (*duomenys neskelbtini*), priklausiniu ir pripažino ieškoviui nuosavybės teisę į 2/46 dalis (po 1/46 dalį iš kiekvieno atsakovo) kiemo aikštelės, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), adresas (*duomenys neskelbtini*); pašalino iš Klaipėdos apylinkės teismo 2022 m. rugsėjo 26 d. sprendimo dalies dėl priešiškinio pirmojo reikalavimo 37 punkte nurodytus motyvus; kitą sprendimo dalį paliko nepakeistą.
 21. Apeliacinės instancijos teismui, išanalizavus bylos duomenis, nekilo abejonų, kad apartamentus ir kiemo aikštelę sieja funkcinis ryšys – be kiemo aikštelės apartamentas negali būti naudojamas pagal paskirtį: kiemo aikštelė yra greta pagrindinio pastato ir naudojama statant pastato naudotojų transporto priemones, be to, tam, kad atvykus būtų galima naudotis poilsio pastatu ar apartamentų patalpomis, turi būti nustatyta automobilio stovėjimo vieta. Negana to, ne tik dėl automobilio stovėjimo, tačiau būtent pro šią aikštelės dalį yra patenkama į ieškovo patalpas, tik šioje vietoje yra vienintelis langas ir vieta, kurioje ieškovas gali pasistatyti kėdę, staliuką. Be šios aikštelės ieškoviui nebus užtikrintas nekludomas patekimas į poilsio patalpas, patalpų ir sklypo naudojimas poilsiui, gali būti sudaromos natūralaus apšvietimo kliūtys. Šiuo atveju aktualu tai, kad pagal pastato bendraturčių sutarimą atsakovams automobilių stovėjimo vieta buvo nustatyta tiesiai po apartamentų langais, kuriuos iš atsakovų įsigijo ieškovas, o atsakovai anksčiau 2016 m. spalio 7 d. pirkimo–pardavimo sutartimi įsigijo apartamentus iš ankstesnio pardavėjo. Vadinasi, kiemo aikštelė pačių apartamentų atžvilgiu yra funkciniu ryšiu susijęs antraeilis daiktas. Faktą, kad 37/1000 kiemo aikštelės dalis yra apartamentų priklausinys, patvirtina ir 2016 m. spalio 7 d. pirkimo–pardavimo sutarties 6.2 punktas (Apartamentas Nr. 2 perkamas su priklausiniu – kiemo statiniais).

22. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad vien tai, jog kiemo aikštelė, kaip savarankiškas nuosavybės teisės objektas, Nekilnojamojo turto registre yra registruota kitų savininkų vardu, nepaneigia ieškovo nuosavybės teisės į kiemo aikštelės dalį, kurią jis prašo pripažinti apartamentų priklausiniu.
23. Teisėjų kolegijos vertinimu, ypač svarbu tai, kad ir apartamentai, ir kiemo aikštelė, ir ginčo kiemo aikštelės dalys yra ant valstybinės žemės sklypo, taigi perleista galėjo būti tik nuomos teisė į žemės sklypo dalį. Teisėjų kolegija pritarė ieškovui, kad Sutarties 10.3 punkte buvo nustatyta, jog perleidžiama nuomos teisė tokia pačia apimtimi, kokią turėjo atsakovai, todėl ieškovui, kaip ir tomis pačiomis aplinkybėmis veikiantiems kitiems asmenims, negalėjo kilti abejonių ar įtarimų, jog apartamentai perleidžiami be teisės naudotis žemės sklypo, kuriame yra aikštelė, dalimi, nors Sutartyje atskirai nenurodyta, kad perleidžiama ir aikštelė. Kolegijos vertinimu, jeigu atsakovai pageidautų apskritai neperleisti savo aikštelės dalių, ši valia turėtų būti atskirai aptarta prašant Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos (toliau – ir NŽT) sutikimo ir pirkimo–pardavimo sutartyje nurodžius, kad perleidžiama mažesnė nuomos teisės dalis, o ne „tokia pačia apimtimi“.
24. Teisėjų kolegijos vertinimu, ieškovo tikroji valia buvo įsigyti apartamentus su priešais esančia pažymėta aikštelės dalimi, su teise naudotis šia žemės sklypo dalimi, nes ši aikštelės dalis yra būtina patekti į apartamentus ir naudotis poilsio statiniu. Pirmosios instancijos teismas neįvertino aplinkybės, kad atsakovai aikštelės dalį buvo įsigiję kaip ieškovui parduotų apartamentų funkcinį priklausinį, aikštelės tarnavimo pagrindiniam daiktui funkcija neišnyko.
25. Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad ieškovas rašytiniais įrodymais, antstolio užfiksuotomis faktinėmis aplinkybėmis, vaizdo medžiaga įrodė, jog kiemo aikštelės dalis yra apartamentų (*duomenys neskelbtini*) priklausinys ir funkciniu ryšiu susijusi būtent su šiomis patalpomis, nes pro priskirtą naudotis kiemo aikštelės dalį patenkama būtent į šias patalpas, o atsakovai nepagrindė kiemo aikštelės funkcinio ryšio su žemės sklypu, todėl pirmosios instancijos teismas nepagrįstai padarė priešingas išvadas. Teisėjų kolegija pritarė ieškovui, kad atsakovai nepateikė jokių paaiškinimų ir įrodymų, kaip kiemo aikštelė yra savarankiškas, funkciniu ryšiu su žemės sklypu susijęs statinys, kaip jam tarnauja, nepateikė jokių įrodymų, kad automobilių stovėjimo vieta, kaip savarankiškas civilinių santykių objektas, galėtų teikti ekonominę naudą, būti atskirta nuo pastato ir apartamentų, esančių valstybinės žemės sklype, dėl kurio yra sudaryta valstybinės žemės nuomos sutartis su apartamentų savininkais. Teisėjų kolegija pažymėjo ir tai, kad nėra sudarytos atskiros valstybinės žemės nuomos sutarties dėl kiemo aikštelės ar dėl automobilių stovėjimo vietų naudojimo.
26. Teisėjų kolegija konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas netinkamai aiškino Sutartį ir taikė antraeilio daikto (priklausinio) institutą reglamentuojančias teisės normas byloje nustatytoms aplinkybėms, todėl padarė teisės normomis ir teismų praktika nepagrįstą išvadą, suteikdamas didesnę svarbą aikštelės teisei registracijai.
27. Teisėjų kolegija nusprendė, kad pirmosios instancijos teismo sprendimo dalis dėl atmetų abiejų priešiškinio reikalavimų paliekama nepakeista.

28. Teisėjų kolegija pritarė pirmosios instancijos teismo išvadai, kad atsakovų pirmasis priešieškinių reikalavimas, atsižvelgdama į tai, jog ieškovo ieškinį tenkino, yra nepagrįstas. Pabrėžė ir tai, kad nors pirmosios instancijos teismas pirmąjį priešieškinių reikalavimą atmetė, tačiau, kolegijos vertinimu, tą padarė remdamasis ne tais motyvais. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į tai, kad byloje ginčo kiemo aikštelės dalis pripažintina ieškovo nuosavybe, priešieškinių pirmojo reikalavimo procesinę baigtį paliko nepakeistą, tačiau pašalino iš Klaipėdos apylinkės teismo 2022 m. rugsėjo 26 d. sprendimo dalies dėl priešieškinių pirmojo reikalavimo 37 punkte nurodytus motyvus dėl to, kad atsakovai yra kiemo aikštelės savininkai.
29. Teisėjų kolegija sutiko su ieškovo pozicija, kad šiuo atveju neturi teisinės reikšmės faktas, jog kiemo aikštelė turi atskirą teisinę registraciją. Antraeilio daikto atskira teisinė registracija nepaneigia jo funkcinės priklausomybės nuo pagrindinio daikto – pastato ir dėl to antraeilis daiktas nepraranda priklausinio statuso. Teisėjų kolegijos vertinimu, atsakovai ieškovui privalėjo atskleisti visas jiems žinomas ir su sudaromu sandoriu susijusias aplinkybes. Šiuo atveju atsakovai ieškovo neinformavo, kad kiemo aikštelė turi atskirą registraciją, su ieškovu nesitarė dėl išlygos taikymo ir Sutartyje to nenustatė, todėl kiemo aikštelę turėjo ištikti pagrindinio daikto likimas. Tai, kad atsakovai klaidingai įsivaizdavo, jog kartu su apartamentais neperleidžia nuosavybės teisių į apartamentų priklausinį – kiemo aikštelę, nelaikytina esminiu suklydimu, nes atsakovai šios aikštelės kiekvienas atskirai negali naudoti kaip savarankiško daikto, neturėdami jokių apartamentų pastate (be negyvenamosios patalpos, kurios naudojimo paskirtis – kita), jie neturi nei poreikio, nei pagrįsto intereso naudotis aikštele.
30. Teisėjų kolegija nesutiko su atsakovų priešieškiniu teiginiu, kad atsakovai suklydo iš esmės ir yra pagrindas pripažinti negaliojančia ieškovo ir atsakovų 2021 m. gegužės 7 d. sudarytą Sutartį CK 1.90 straipsnio pagrindu, ir šį priešieškinių reikalavimą atmetė.

III. Kasacinių skundų ir atsiliepimų į juos teisiniai argumentai

31. Atsakovai kasaciniu skundu prašo panaikinti Klaipėdos apygardos teismo 2023 m. kovo 9 d. nutartį ir palikti galioti nepakeistą Klaipėdos apylinkės teismo 2022 m. rugsėjo 26 d. sprendimą, o netenkinus šio reikalavimo – panaikinti Klaipėdos apygardos teismo 2023 m. kovo 9 d. nutarties ir Klaipėdos apylinkės teismo 2022 m. rugsėjo 26 d. sprendimo dalį, kuria buvo atmestas priešieškinių, ir dėl šios dalies priimti naują sprendimą – pripažinti 2021 m. gegužės 7 d. ieškovo ir atsakovų sudarytą pirkimo–pardavimo sutartį negaliojančia ir taikyti restituciją; perskirstyti bylinėjimosi išlaidas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose; priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą kasaciniame teisme. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - 31.1. Apeliacinės instancijos teismas netinkamai aiškino ir taikė CK 4.13–4.14, 4.19, 4.262 straipsnių nuostatas, neatsižvelgdamas į Nekilnojamojo turto registre išviešintus duomenis. Apeliacinės instancijos teismas, tenkindamas ieškinį, sprenddamas dėl daiktų priklausinio likimo, nesivadovavo kasacinio

teismo suformuota praktika, jog teismine tvarka gali būti ginčijama teisinė registracija ir iškeliamas jos neteisėtumas keliais aspektais: ji gali būti ginčijama dėl to, kad atlikta nesant pagrindo ar pažeidžiant nustatytą tvarką. Nekilnojamojo turto registro įstatymo 4 straipsnyje nustatyta, kad visi Nekilnojamojo turto registre esantys duomenys nuo jų įrašymo laikomi teisingais ir išsamiais, kol jie nenuginčyti įstatymų nustatyta tvarka. Panaši nuostata įtvirtinta ir CK 4.262 straipsnyje. Apeliacinės instancijos teismas, tenkindamas ieškinį net ieškovui neginčijant Nekilnojamojo turto registre atliktos registracijos, ignoravo registruotus duomenis ir tokiu būdu nukrypo nuo kasacinio teismo šiuo klausimu suformuotos praktikos.

- 31.2. Statinys, kurio dalis priklauso atsakovams ir dėl kurio dalies šioje byloje vyksta ginčas (kiemo aikštelė), atitinkamų statinių statytojų prašymu ir valia, kuri buvo išreikšta tiek 2017 m. birželio 16 d. nekilnojamojo daikto kadastro duomenų byloje, tiek 2017 m. birželio 19 d. deklaracijoje apie statybos užbaigimą / paskirties pakeitimą Nr. 2, buvo registruotas kaip žemės sklypo priklausinys, taip sudarant galimybę atitinkamos kiemo aikštelės dalimi disponuoti atskirai nuo registruoto pagrindinio daikto – žemės sklypo, kuris išimtinė nuosavybės teise priklauso valstybei. Nors apeliacinės instancijos teismas atitinkamų dokumentų ir duomenų ir nepripažino negaliojančiais, tačiau juos ignoravo kaip neegzistuojančius ir neatsižvelgė į Nekilnojamojo turto registre įregistruotą savininkų valią, kad kiemo statiniai laikytini žemės sklypo, o ne ieškovui perleistų apartamentų, priklausiniu. Atsakovų valia, kuri buvo aiškiai išreikšta Sutartį rengusiam notarui, buvo parduoti ieškovui apartamentus be kiemo aikštelės, kuri nebuvo laikoma ieškovo įsigytų patalpų priklausiniu, o notaras, parengęs ir patvirtinęs Sutartį, joje aiškiai nurodė, kad ieškovui perleidžiamos patalpos (apartamentai) neturi jokių priklausinių.
- 31.3. Apeliacinės instancijos teismas netinkamai aiškino ir taikė CK 1.90 straipsnio nuostatas, todėl byla dėl priešieškinio dalies buvo išspręsta netinkamai. Atsakovai buvo įsitikinę, kad jie perleidžia tik apartamentus ir neperleidžia kiemo aikštelės. Tik apeliacinės instancijos teismui priėmus nutartį paaiškėjo, kad atsakovai klydo, sudarydami Sutartį, tačiau apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai dėl suklydimo esmingumo sprendė ne kiek svarbus pats suklydimas, bet kiek dėl suklydimo atsakovams svarbus pats kiemo aikštelės netekimas. Atsakovų nuomone, šiuo atveju padarytas suklydimas turėtų būti vertinamas kaip esminis. Jei atsakovai būtų žinoję, jog jie perleidžia ir kiemo aikštelę, jie, kaip ir bet kuris kitas atitinkamoje situacijoje protingas asmuo, tokios sutarties nebūtų sudarę. Atsakovų suklydimas laikytinas esminiu ir dėl to, kad buvo suklysta dėl esminės pirkimo–pardavimo sutarties sąlygos (dalyko), t. y. perleidžiamų daiktų (tik apartamentai ar ir kiemo aikštelė).
- 31.4. Vien aikštelės turėjimas nuosavybės teise, nepriklausomai nuo kito turto turėjimo, atitiko atsakovų interesą turėti tokį turtą ir juo naudotis. Šalia kiemo aikštelės esančiame pastate negyvenamosios patalpos turėjimas patvirtina interesą turėti kiemo aikštelę. Turto iš atsakovų neatlygintinis atėmimas iš

esmės pažeidė atsakovų teises ir dėl to, kad dėl labai ribotos pasiūlos Nidoje nėra galimybės įsigyti kitos atskiros automobilių stovėjimo vietos. Todėl tiek dėl vertės, tiek ir dėl negalėjimo atitinkamo turto įsigyti, neatlygintinai be atsakovų valios perleidus jiems priklausančių nuosavybę ieškovui, buvo iš esmės pažeistos atsakovų teisės.

32. Trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų, notaras G. B. pareiškimu dėl prisidėjimo prie atsakovų kasacinio skundo prisidėjo prie atsakovų kasacinio skundo.
33. Ieškovas atsiliepimu į atsakovų kasacinį skundą prašo atmesti atsakovų kasacinį skundą ir palikti galioti Klaipėdos apygardos teismo 2023 m. kovo 9 d. nutartį nepakeistą, priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:
 - 33.1. Apeliacinės instancijos teismas skundžiamoje nutartyje nustatė, kad byloje nebėra ginčo, jog S. Č. neturėjo nei pirkėjo, nei pardavėjo, nei kitų asmenų įgaliojimų veikti jų vardu pas notarą, todėl nelaikytina, kad jos išreikšta valia atitiko sandorio šalių valią. Atsakovai šios apeliacinės instancijos teismo nustatytos aplinkybės neginčija, todėl kasaciniame teisme negali būti iš naujo vertinami įrodymai ir nustatomos naujos aplinkybės.
 - 33.2. Apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad Sutarties 10.3 punkte buvo įtvirtinta, jog perleidžiama nuomos teisė tokia pačia apimtimi, kokią turėjo atsakovai, todėl ieškovui negalėjo kilti abejonių ar įtarimų, jog apartamentai perleidžiami be teisės naudotis žemės sklypo, kuriame yra aikštelė, dalimi. Apeliacinės instancijos teismo vertinimu, jeigu atsakovai pageidautų apskritai neperleisti savo aikštelės dalių, ši valia turėtų būti atskirai aptarta prašant NŽT sutikimo ir Sutartyje nurodžius, kad perleidžiama mažesnė nuomos teisės dalis, nei turėjo atsakovai. Prie Sutarties kaip priedas yra pridėtas 2001 m. rugpjūčio 6 d. valstybinės žemės sklypo planas. Šiame plane neužfiksuota kiemo aikštelė kaip atskiras statinys ar tai, kad aikštelė yra padalyta.
 - 33.3. Apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nustatė, kad ieškovo tikroji valia buvo įsigyti apartamentus su priešais esančia pažymėta aikštelės dalimi, su teise naudotis valstybinės žemės sklypo dalimi, nes ši aikštelės dalis yra būtina patekti į apartamentus ir naudotis poilsio statiniu.
 - 33.4. Kaip matyti iš Sutarties, NŽT davė sutikimą perleisti visą nuomos teisę tokia apimtimi, kuria naudojosi atsakovai, t. y. plotas nebuvo pakeistas – sumažintas, nebuvo išskirta dalis stovėjimo aikštelės dalies nuomai. Jei NŽT sutikimas duotas dėl visos nuomos dalies, vadinasi, tokio sutikimo prašė atsakovai, todėl atsakovų valia negalėjo būti suprantama tik kaip valia perleisti apartamentus be kiemo aikštelės dalies. Pažymėtina ir tai, kad atsakovai nėra sudarę valstybinės žemės nuomos sutarties dėl žemės sklypo dalies, reikalingos jų valdomai kiemo aikštelės daliai.
 - 33.5. Tai, kad atsakovai klaidingai įsivaizdavo, jog kartu su apartamentais neperleidžia nuosavybės teisių į apartamentų buvusį priklausinį – kiemo aikštelę, nelaikytina esminiu suklydimu, nes atsakovai šios aikštelės kiekvienas atskirai negali naudoti kaip savarankiško daikto. Šios apeliacinės instancijos teismo nustatytos aplinkybės atsakovai neginčija.

- 33.6. Apeliacinės instancijos teismas, atskleisdamas ginčo esmę ir vertindamas įrodymų visumą, padarė pagrįstą išvadą, kad teisinės reikšmės neturi faktas, jog kiemo aikštelė turi atskirą teisinę registraciją. Antraeilio daikto atskira teisinė registracija nepaneigia jo funkcinės priklausomybės nuo pagrindinio daikto – pastato ir dėl to antraeilis daiktas nepraranda priklausinio statuso. Apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad ginčo kiemo aikštelės dalis, kaip priklausinys, nuolatiniu funkcinio ryšiu susijusi su ieškovo apartamentais, bet ne su valstybinės žemės sklypu, todėl pagrįstai paneigė viešo registro duomenų, kaip įrodymų, pagrįstumą ir teisingumą.
- 33.7. Apeliacinės instancijos teismo nustatytos aplinkybės patvirtina, kad atsakovai, tiek įsigydami apartamentus ir kiemo aikštelės dalį, tiek vėlesnių susitarimų su bendraturčiais pagrindu nustatydami nuosavybės teises į automobilių stovėjimo aikštelės dalį, laikė, jog ginčo objektu tapusi kiemo aikštelės dalis yra apartamentų priklausinys, kuris nuolatiniu funkcinio ryšiu susijęs su apartamentais, ir nenustatė aplinkybės, kad toks funkcinis ryšys būtų pasibaigęs.
- 33.8. Atsakovams palikus nuosavybės teisę į 2/46 kiemo aikštelės dalį, pagrindinis daiktas netenka dalies savo naudingumo. Apartamentų naudotojams būtų neužtikrinamas visavertis pagrindinio daikto funkcionavimas, neužtikrinama ieškovo teisė naudotis sklypu, atvykus į apartamentus statyti automobilį tam nustatytoje vietoje, dėl to apartamentai, kaip statybos darbų rezultatas, net negalėtų funkcionuoti, kadangi poilsio patalpų projektavimas ir statyba nenustatant stovėjimo vietų yra negalima. Vadovaujantis Reglamento 107 punktu, statant, rekonstruojant, remontuojant statinius ir (ar) keičiant jų paskirtį, privaloma įrengti automobilių stovėjimo vietas.
- 33.9. Apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nustatė, kad apartamentus ir kiemo aikštelę sieja funkcinis ryšys – be kiemo aikštelės apartamentai negali būti naudojami pagal paskirtį: kiemo aikštelė yra greta pagrindinio pastato ir naudojama statant pastato naudotojų transporto priemones. Be to, tam, kad atvykus būtų galima naudotis poilsio pastatu ar apartamentų patalpomis, turi būti nustatyta automobilių stovėjimo vieta. Būtent pro šią aikštelės dalį yra patenkama į ieškovo patalpas, tik šioje vietoje yra vienintelis langas ir vieta, kurioje ieškovas gali pasistatyti kėdę, staliuką. Apeliacinės instancijos teismo pagrįstu vertinimu, be šios aikštelės ieškovui nėra užtikrinamas nekludomas patekimas į poilsio patalpas, patalpų ir sklypo naudojimas poilsui, gali būti sudaromos natūralaus apšvietimo kliūtys.
- 33.10. Normatyviniuose dokumentuose minimalių automobilio stovėjimo vietos parametrų ir atstumo reikalavimų iki pastato nesilaikymas neleidžia daryti išvados, kad ginčo kiemo aikštelės dalis – įprasta automobilio stovėjimo vieta, kuri galėtų funkcionuoti savarankiškai nuo apartamentų. Ieškovo teigimu, akivaizdu, kad ginčo aikštelės dalis funkciškai neatlieka tik automobilių stovėjimo vietos funkcijos, ji tarnauja apartamentams kaip praėjimo iki patalpų vieta ir kaip poilsio vieta.
- 33.11. Atsakovai nepateikė paaiškinimų ir įrodymų, kaip kiemo aikštelė funkcinio

ryšiu yra susijusi su valstybinės žemės sklypu, kaip jam tarnauja, nepateikė jokių įrodymų, kad automobilių stovėjimo vieta, kaip savarankiškas civilinių santykių objektas, galėtų teikti ekonominę naudą, būti atskirta nuo pastato ir apartamentų, dėl kurių sudaryta valstybinės žemės nuomos sutartis, taip pat nepagrindė, kad ginčo kiemo aikštelės dalis su joje pažymėta automobilių stovėjimo vieta šio ginčo atveju gali būti naudojama atskirai ar būtų praradusi funkcinį ryšį bei tarnavimo funkciją su ieškovo įsigytais apartamentaisis.

33.12. Ieškovo teigimu, atsakovų prašomas taikyti restitucijos būdas yra neteisingas, nesąžiningas, neproporcingas.

34. Trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų, notaras G. B. kasaciniu skundu prašo panaikinti Kauno apygardos teismo 2023 m. kovo 9 d. nutartį ir palikti galioti Klaipėdos apylinkės teismo 2022 m. rugsėjo 26 d. sprendimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

34.1. Trečiojo asmens įsitikinimu, byloje nėra jokių duomenų, kurių pagrindu būtų galima teigti, kad notaras netinkamai atliko notarinius veiksmus (nepagrįstai patvirtino ginčijamą sandorį, neišsiaiškino tikrosios šalių valios ir kt.). Nenustatęs pagrindų netvirtinti sandorio, notaras privalėjo atlikti jam priskirtas funkcijas ir suteikti teisę šalims pasinaudoti joms įstatymų suteikta teise sudaryti Sutartį, kuri atitiko tikrąją šalių valią.

34.2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 197 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad dokumentai, išduoti valstybės ir savivaldybių institucijų, patvirtinti kitų valstybės įgaliotų asmenų neviršijant jiems nustatytos kompetencijos bei laikantis atitinkamiems dokumentams keliamų formos reikalavimų, laikomi oficialiaisiais rašytiniais įrodymais ir turi didesnę įrodomąją galią (lot. *prima facie*). Pagal teismų praktiką Nekilnojamojo turto registre esantys duomenys yra oficialieji rašytiniai įrodymai; įregistruotas juridinis faktas turi būti nuginčijamas pagal CPK 197 straipsnio 2 dalyje nustatytas įrodymų lestinimo taisykles. Nagrinėjamu atveju paties ieškovo teismui pateikti duomenys iš Nekilnojamojo turto registro patvirtina, kad atsakovams tiek Sutarties sudarymo metu, tiek dabar yra įregistruota nuosavybės teisė į ginčo turtą. Šie duomenys nėra nuginčyti, todėl teigti, kad ginčo turtas sudarant Sutartį buvo Sutarties dalyko priklausinys, nėra jokio nei teisinio, nei faktinio pagrindo. Apeliacinės instancijos teismas, priimdamas ginčijamą nutartį, nukrypo nuo kasacinio teismo suformuotos teisės aiškinimo ir taikymo praktikos dėl oficialiųjų rašytinių įrodymų įrodomosios galios. Notaras turi ne tik teisę, bet ir pareigą vadovautis būtent viešo registro duomenimis, todėl apeliacinės instancijos teismo išvada, kad notaras į oficialiuosius rašytinius įrodymus galėtų neatsižvelgti, yra visiškai nepagrįsta ir ydinga.

35. Ieškovas atsiliepiamu į trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, notaro G. B. kasacinį skundą prašo jį atmesti ir priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Atsilypiame nurodomi šie argumentai:

35.1. Apeliacinės instancijos teismas, įvertinęs byloje esančius įrodymus ir ginčo šalių išdėstytą poziciją, pagrįstai nustatė, kad notaras bendravo su sandorio

šalių neįgaliota S. Č., ieškovo tikroji valia buvo įsigyti apartamentus su priedais esančia pažymėta aikštelės dalimi, su teise naudotis šia žemės sklypo dalimi, nes ši aikštelės dalis yra būtina patekti į apartamentus ir naudotis poilsio statiniu. Aplinkybė, jog trečiasis asmuo notaras Sutarties detales derino su neįgalioju asmeniu, patvirtina, kad notaras elgėsi neapdairiai ir nerūpestingai, todėl parengė ir pateikė pasirašyti notarinės formos sutartį, kuri neatitiko ieškovo (pirkėjo) valios, nes nepadaryta išlyga dėl kiemo aikštelės nepardavimo. Be to, notaro prie Sutarties pridėtame žemės sklypo plane, kuriame atvaizduotas statinių išdėstymas, kiemo aikštelė neatvaizduota kaip savarankiškas daiktas, todėl ieškovas (pirkėjas) nebuvo tinkamai informuotas, kad kiemo aikštelė turi atskirą teisinę registraciją.

- 35.2. Apeliacinės instancijos teismo nustatytos aplinkybės patvirtina, kad atsakovai, tiek įsigydami apartamentus ir kiemo aikštelės dalį, tiek vėlesnių susitarimų su bendraturčiais pagrindu nustatydami nuosavybės teises į automobilių stovėjimo aikštelės dalį, laikė, jog ginčo objektu tapusi kiemo aikštelės dalis yra apartamentų priklausinys, kuris funkciniu ryšiu susijęs su apartamentais. Pažymėtina, kad atsakovai neįrodinėjo aplinkybės, jog kiemo aikštelė funkciniu ryšiu yra susijusi su valstybei nuosavybės teise priklausančiu žemės sklypu.
- 35.3. Svarbi aplinkybė, kurią pripažino ir apeliacinės instancijos teismas, yra tai, kad tiek apartamentai, tiek kiemo aikštelė yra ant iš valstybės nuomojamos žemės. Apartamentams pagal paskirtį naudoti yra nustatyta atitinkama valstybinės žemės sklypo dalis, dėl jos sudaryta valstybinės žemės nuomos sutartis. Nuomojamas valstybinės žemės sklypo plotas yra apskaičiuotas įvertinus apartamentų bei aikštelės dalies plotus, o tai sudaro 0,0064 ha. Kaip matyti iš Sutarties, Nacionalinė žemės tarnyba davė sutikimą perleisti visą valstybinės žemės nuomos teisę tokia pačia apimtimi, kokia naudojosi atsakovai, t. y. plotas nebuvo pakeistas – sumažintas, nebuvo išskirta dalis stovėjimo aikštelės dalies nuomai.
- 35.4. Apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nustatė ir padarė išvadą, kad atsakovai ieškovui (pirkėjui) privalėjo atskleisti visas jiems žinomas ir su Sutartimi susijusias aplinkybes. Šiuo atveju atsakovai ieškovo neinformavo, kad kiemo aikštelė turi atskirą registraciją, su ieškovu nesitarė dėl išlygos taikymo ir Sutartyje to nenustatė, todėl kiemo aikštelę turėjo ištikti pagrindinio daikto likimas.
- 35.5. Tai, kad atsakovai klaidingai įsivaizdavo, jog kartu su apartamentais neperleidžia nuosavybės teisių į apartamentų priklausinį – kiemo aikštelę, nelaikytina esminiu suklydimu, nes atsakovai šios aikštelės kiekvienas atskirai negali naudoti kaip savarankiško daikto, neturėdami jokių apartamentų pastate jie neturi nei poreikio, nei pagrįsto intereso naudotis aikštele.
- 35.6. Kiemo aikštelės, kaip žemės priklausinio, teisinė registracija savaime nelemia, kad kiemo aikštelė negalėtų būti pripažinta apartamentų priklausiniu, kadangi daikto priskyrimą priklausiniui lemia jo kriterijai ir požymiai, įtvirtinti daiktinės teisės normose, bet ne tik tai, kaip jie išviešinti registre.

- 35.7. Vadovaujantis Reglamento 107 punktu, statant, rekonstruojant, remontuojant statinius ir (ar) keičiant jų paskirtį privaloma įrengti automobilių stovėjimo vietas.
- 35.8. Apeliacinės instancijos teismas, ištyręs rašytinį įrodymą – 2021 m. lapkričio 17 d. antstolės užfiksuotą faktinių aplinkybių protokolą, pagrįstai nustatė kiemo aikštelės ir ieškovo įsigytų apartamentų nuolatinio pobūdžio funkcinių ryšį.
- 35.9. Normatyviniuose dokumentuose nustatytų minimalių automobilio stovėjimo vietos parametrų ir atstumo reikalavimų iki pastato nesilaikymas neleidžia daryti išvados, kad ginčo kiemo aikštelės dalis – įprasta automobilio stovėjimo vieta, kuri galėtų funkcionuoti savarankiškai nuo apartamentų.
36. Atsakovai atsiliepimu į trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, notaro G. B. kasacinį skundą prašo tenkinti šį kasacinį skundą.
37. Trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų, „ERGO Insurance SE“ Lietuvos filialas atsiliepimu į kasacinius skundus prašo tenkinti atsakovų ir trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, notaro G. B. kasacinius skundus.
- Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl daiktų pripažinimo priklausiniais kriterijų ir priklausinių teisinio statuso

38. CK 4.19 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad priklausiniais laikomi savarankiški pagrindiniam daiktui tarnauti skirti antraeiliai daiktai, kurie pagal savo savybes yra nuolat susiję su pagrindiniu daiktu.
39. Pagal CK 4.13 straipsnio 2 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą, priklausiniai yra antraeiliai daiktai, kurie, skirtingai nei pagrindiniai daiktai (CK 4.12 straipsnis), negali būti savarankiškais teisinių santykių objektais. Tačiau tai, kad priklausiniai negali būti savarankiškais teisinių santykių objektais, nereiškia, kad asmenys negali turėti į juos jokių teisių, kad jie negali būti kartu su kitais (pagrindiniais) daiktais perleidžiami kitų asmenų nuosavybėn ar perduodami naudotis. Faktas, ar savarankiškas daiktas yra kito daikto priklausinys, nustatymas reikšmingas sprendžiant dėl daikto teisinio statuso ir jo pasikeitimo, *inter alia* (be kita ko), dėl nuosavybės teisės į daiktą ir šios teisės perleidimo kito asmens nuosavybėn. CK 4.14 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad antraeilį daiktą ištinka pagrindinio daikto likimas, jeigu sutarties ar įstatymo nenustatyta kitaip (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-68-403/2022, 17 punktas).
40. Pagal CPK 12, 178 straipsnius, kiekviena šalis turi įrodyti aplinkybes, kuriomis remiasi savo reikalavimams bei atsikirtimams pagrįsti, išskyrus aplinkybes, kurių nereikia įrodinėti. Šiose proceso teisės normose nustatyta bendroji įrodinėjimo

- naštos (lot. *onus probandi*) paskirstymo taisyklė. Materialiosios teisės normos atskirais atvejais nustato kitokią įrodinėjimo tvarką, nurodydamos, kuri šalis ir ką konkrečiai turi įrodyti (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 24 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-310/2013).
41. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad viena tokių materialiosios teisės normų – CK 4.14 straipsnio 2 dalis, kurioje nustatyta, kad kai pagrindinio daikto perleidimo kito asmens nuosavybėn metu kyla ginčas dėl antraeilio daikto likimo, kartu su pagrindiniu daiktu perleidžiamas to asmens nuosavybėn ir antraeilis daiktas, jeigu neįrodyta, kad turi būti pasielgta priešingai, t. y. įtvirtinta antraeilio daikto įgijimo nuosavybės teise kartu su pagrindiniu daiktu prezumpcija, todėl asmuo, nuosavybės teise įgijęs pagrindinį daiktą, neturi įrodinėti, kad nuosavybės teise įgijo ir jo priklausinį (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 23 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-68-403/2022 19 punktą).
 42. Vadinasi, byloje, kuriose sprendžiama, ar asmuo įgijo nuosavybės teise daiktą kaip perleisto jam nuosavybės teise pagrindinio daikto priklausinį, pagal bendrąją įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklę šalis, kuri teigia įgijusi tokį daiktą nuosavybės teise, privalo įrodyti, kad daiktas yra pagrindinio daikto, kuris jai buvo perleistas nuosavybės teise, priklausinys. Nustačius, kad daiktas yra pagrindinio daikto, kuris buvo perleistas nuosavybės teise, priklausinys, pareiga įrodyti, kad pagal įstatymą ar pagrindinio daikto perleidimo sutartį su pagrindiniu daiktu nuosavybės teise nebuvo perleistas priklausinys, tenka pagrindinio daikto įgijėjo nuosavybės teise į priklausinį ginčijančiai šaliai.
 43. Nagrinėjamoje byloje ieškovas įrodinėjo, kad 1/46 dalis kiemo aikštelės, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), adresas: (*duomenys neskelbtini*), kurios savininkė, Nekilnojamojo turto registro duomenimis, yra atsakovė I. K., ir 1/46 dalis kiemo aikštelės, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), adresas: (*duomenys neskelbtini*), kurios savininkas, Nekilnojamojo registro duomenimis, yra atsakovas G. L., yra ieškovo 2021 m. gegužės 7 d. pirkimo–pardavimo sutartimi iš atsakovų įsigytos negyvenamosios patalpos – apartamentų, adresas: (*duomenys neskelbtini*), priklausinys, todėl ieškovas nuosavybės teise įgijo ir dalį kiemo aikštelės. Atsakovai nesutiko su tokiu ieškovo vertinimu, teigdami, kad ieškovo nurodoma kiemo aikštelės dalis nėra jo nuosavybės teise įgytos negyvenamosios patalpos – apartamentų priklausinys, kad 2021 m. gegužės 7 d. pirkimo–pardavimo sutartimi ieškovui buvo parduota tik negyvenamoji patalpa – apartamentai, o dalies kiemo aikštelės savininkai (bendraturčiai) liko atsakovai.
 44. Apeliacinės instancijos teismas nagrinėjamoje byloje konstatavo, kad ieškovas įrodė, jog jo nurodoma kiemo aikštelės dalis yra nuosavybės teise įgytos negyvenamosios patalpos – apartamentų priklausinys ir funkciniu ryšiu susijusi būtent su šiomis patalpomis. Teismas nurodė, kad be kiemo aikštelės apartamentai negali būti naudojami pagal paskirtį: kiemo aikštelė yra greta pagrindinio pastato ir naudojama statant pastato naudotojų transporto priemonės, be to, tam, kad atvykus būtų galima naudotis poilsio pastatu ar apartamentų patalpomis, turi būti nustatyta automobilio stovėjimo vieta. Negana to, ne tik dėl automobilio stovėjimo, tačiau būtent pro šią aikštelės dalį yra patenkama į ieškovo patalpas, tik šioje

vietoje yra vienintelis langas ir vieta, kurioje ieškovas gali pasistatyti kėdę, staliuką. Be šios aikštelės ieškovui nebus užtikrintas nekludomas patekimas į poilsio patalpas, patalpų ir sklypo naudojimas poilsiui, gali būti sudaromos natūralaus apšvietimo kliūtys. Teismas taip pat nurodė, kad šiuo atveju aktualu tai, jog pagal pastato bendraturčių sutarimą atsakovams automobilių stovėjimo vieta buvo nustatyta tiesiai po apartamentų langais, kuriuos iš atsakovų įsigijo ieškovas, o atsakovai anksčiau 2016 m. spalio 7 d. pirkimo–pardavimo sutartimi įsigijo apartamentus iš ankstesnio pardavėjo.

45. Aikštelės pagal kasacinio teismo praktiką, atsižvelgiant į konkrečias byloje nustatytas aplinkybes, gali būti pripažįstamos savarankiškais daiktais (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 2 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-65-695/2019 27 punktą). Kasacinio teismo pažymėta, kad automobilių stovėjimo aikštelė paprastai pagal savo paskirtį yra skirta tinkamai gyvenamųjų ar negyvenamųjų pastatų eksploatacijai užtikrinti, kitiems gyventojų poreikiams patenkinti, todėl turi ne pagrindinio, bet šiam tarnaujančio antraeilio daikto statusą (CK 4.13 straipsnis), tačiau tokios prezumpcijos įstatyme nenustatyta, todėl kiekvienu atveju antraeilio daikto statusą patvirtinančios aplinkybės turi būti įvertintos atskirai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-186-248/2019, 40 punktas).
46. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad antraeiliais daiktais – priklausiniais – pripažįstami daiktai, kurių sąsajos su pagrindiniu daiktu pasireiškia per bendrą ūkinę paskirtį. Nustatant teisiškai reikšmingas sąsajas su pagrindiniu daiktu, svarbus ne fizinis, bet funkcinis daiktų ryšys, t. y. priklausiniu pripažįstamas daiktas, skirtas tarnauti pagrindiniam daiktui ir susijęs su juo bendra ūkine paskirtimi bei skirtas pagrindinio daikto poreikiams tenkinti. Tam, kad pagrindinio daikto ir priklausinio funkcinis ryšys būtų pripažįstamas teisiškai reikšmingu, jis turi būti nuolatinio pobūdžio ir pasižymėti ne tik kito daikto naudojimu, bet ir nuolatinio priklausinio tarnavimu pagrindiniam daiktui (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 23 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-421-695/2017 22 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
47. Kasacinis teismas yra nurodęs ir tai, kad daiktų funkciniam ryšiui nustatyti esminę reikšmę turi daiktų paskirtis. Tik nustatius pagrindinio daikto ir savarankiško antraeilio daikto paskirtį, galima nuspręsti, ar savarankiškas antraeilis daiktas yra pagrindinio daikto priklausinys. Jeigu visaverčiam naudojimuisi pagal paskirtį pagrindiniu daiktu būtina nuolat naudotis pagal paskirtį ir savarankišku antraeilio daiktu, pastarasis yra pagrindinio daikto priklausinys. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje minimas pagrindinio daikto ir priklausinio paskirties, kuri vadinama ūkine paskirtimi, bendrumas pasireiškia tik šiuo aspektu, kadangi pagrindinio daikto paskirtis ir priklausinio paskirtis, vertinant kiekvieną iš jų atskirai, paprastai yra skirtingos (pvz., butas, kaip pagrindinis daiktas, skirtas žmonėms gyventi, o sandėliukas, kaip antraeilis, – laikyti bute gyvenančių žmonių daiktams, kuriems laikyti nėra skirtas butas). Vien tik fakto, kad pagrindinio daikto savininkas ar kitas asmuo, turintis teisę naudotis tokiu daiktu, įgyvendindamas šią teisę naudojasi ir kitu savarankišku daiktu, nustatymas nėra teisiškai

reikšmingas, jeigu visaverčiam naudojimuisi pagal paskirtį pagrindiniu daiktu nėra būtina nuolat naudotis pagal paskirtį ir savarankišku antraeiliu daiktu (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 23 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-68-403/2022 16 punktą).

48. Atsakovai kasaciniame skunde nurodo, kad apeliacinės instancijos teismas, tenkindamas ieškinį net ieškovui neginčijant Nekilnojamojo turto registre atliktos registracijos, ignoravo registruotus duomenis ir tokiu būdu nukrypo nuo kasacinio teismo šiuo klausimu suformuotos praktikos. Trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų, notaras G. B. kasaciniame skunde nurodo, kad paties ieškovo teismui pateikti duomenys iš Nekilnojamojo turto registro patvirtina, jog atsakovams tiek Sutarties sudarymo metu, tiek dabar yra įregistruota nuosavybės teisė į ginčo turtą. Šie duomenys nėra nuginčyti, todėl teigti, kad ginčo turtas Sutarties sudarymo metu buvo Sutarties dalyko priklausinys, nėra jokio nei teisinio, nei faktinio pagrindo. Teisėjų kolegija nesutinka su šiais kasacinių skundų argumentais.
49. Pasisakydamas dėl priklausinių teisinio statuso kasacinis teismas yra konstatavęs, kad vienas iš priklausinių požymių yra tas, jog tai yra savarankiški daiktai, o Nekilnojamojo turto registro nuostatos nelemia ir nereglamentuoja, kad daiktas ar jo dalis tik dėl jo registracijos ar dėl tokių jo savybių kaip suformavimas kaip nekilnojamojo turto objekto arba dėl unikalaus numerio suteikimo negali būti pripažintas daikto priklausiniu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-422/2011; 2013 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-117/2013; kt.).
50. Teisėjų kolegija pažymi, kad faktas, jog pagal Nekilnojamojo turto registro duomenis kaip nekilnojamojo turto objektas suformuotas daiktas, kuriam suteiktas unikalus numeris, sutarties dėl pagrindinio daikto pirkimo–pardavimo sudarymo metu nuosavybės teise priklausė ir pirkėjo kreipimosi į teismą dėl pripažinimo, kad tą daiktą, kaip priklausinį, jis įgijo nuosavybės teise pagrindinio daikto pirkimo–pardavimo sutarties pagrindu, metu tebebipriklauso pardavėjui, apskritai neturi reikšmės sprendžiant dėl pagrindinio daikto priklausinio statuso. Pirkimo–pardavimo sutartimi pardavėjas paprastai įsipareigoja perduoti pirkėjui nuosavybės teise daiktą, kurio savininkas yra pardavėjas. Pirkėjo kreipimasis į teismą dėl pripažinimo, kad daiktą, kuris kreipimosi į teismą metu pagal Nekilnojamojo turto registro duomenis nuosavybės teise priklauso pardavėjui, pirkėjas įgijo nuosavybės teise kaip pagrindinio daikto priklausinį, reiškia, kad pirkėjas ginčija tiek pardavėjo nuosavybės teisę, tiek ir Nekilnojamojo turto registro duomenis, jog pardavėjas yra šio daikto savininkas. Kadangi Nekilnojamojo turto registre tik išviešinamos, be kita ko, asmenų įstatymo nustatytais pagrindais įgytos teisės į nekilnojamuosius daiktus, teismui pripažinus, kad pirkėjas įgijo nuosavybės teisę į pardavėjui nuosavybės teise priklausiusį pagrindinio daikto priklausinį, toks teismo sprendimas yra teisinis pagrindas išregistruoti Nekilnojamojo turto registre išviešintą pardavėjo nuosavybės teisę ir įregistruoti (išviešinti) pirkėjo nuosavybės teisę.
51. Apeliacinės instancijos teismas nagrinėjamoje byloje taip pat nusprendė, kad ieš-

kovas 2021 m. gegužės 7 d. pirkimo–pardavimo sutartimi iš atsakovų įsigijo ne tik negyvenamąją patalpą – apartamentus, bet ir jų priklausinį – kiemo aikštelės dalį, kadangi atsakovai neįrodė, jog minėta sutartimi šalys buvo susitarusios ieškovui nuosavybės teise neperleisti kiemo aikštelės dalies. Teismas nurodė, kad nagrinėjamoje byloje ypač svarbu tai, jog ir apartamentai, ir kiemo aikštelė, ir ginčo kiemo aikštelės dalys yra ant valstybinės žemės sklypo, kad pirkimo–pardavimo sutartyje nurodyta, jog ieškovui perleidžiama valstybinės žemės nuomos teisė tokia pačia apimtimi, kokią turėjo atsakovai, todėl ieškovui, kaip ir tomis pačiomis aplinkybėmis veikiantiems kitiems asmenims, negalėjo kilti abejonių ar įtarimų, jog apartamentai perleidžiami be teisės naudotis žemės sklypo, kuriame yra aikštelė, dalimi, nors Sutartyje atskirai nenurodyta, kad perleidžiama ir aikštelė. Apeliacinės instancijos teismo vertinimu, jeigu atsakovai pageidautų apskritai neperleisti savo aikštelės dalių, ši valia turėtų būti atskirai aptarta prašant Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos sutikimo ir pirkimo–pardavimo sutartyje nurodžius, kad perleidžiama valstybinės žemės nuomos teisė mažesne, nei atsakovų turėta, apimtimi.

52. Atsakovai kasaciniame skunde nurodo, kad jų valia, kuri buvo aiškiai išreikšta Sutartį rengusiam notarui, buvo parduoti ieškovui apartamentus be kiemo aikštelės, kuri nebuvo laikoma ieškovo įsigytų patalpų priklausiniu, o notaras, parengęs ir patvirtinęs Sutartį, joje aiškiai nurodė, kad ieškovui perleidžiamos patalpos (apartamentai) neturi jokių priklausinių.
53. Teisėjų kolegija pažymi, kad iki pirkimo–pardavimo sutarties projekto parengimo ir jos sudarymo notarui aiškiai išreikšta vienos iš šalių valia negali būti prilyginama pirkimo–pardavimo sutartyje šalių išreikštai ir suderintai valiai. Teisėjų kolegija nesutinka su atsakovų kasacinio skundo argumentu, jog šalių sudarytoje negyvenamosios patalpos – apartamentų pirkimo–pardavimo sutartyje aiškiai nurodyta, kad ieškovui perleidžiamos patalpos (apartamentai) neturi jokių priklausinių.
54. Pagal kasacinio teismo praktiką, tam, kad priklausinio neištiktų pagrindinio daikto likimas, t. y. kad priklausinys būtų atskirtas nuo pagrindinio daikto, tai turi būti specialiai ir aiškiai aptarta pagrindinio daikto perleidimo sutartyje. Priešingu atveju būtų pagrindas vertinti, kad šalys nesusitarė dėl išimties taikymo, ir reikėtų daryti išvadą, kad priklausinį ištiko pagrindinio daikto likimas (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 24 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-422/2011; 2011 m. lapkričio 18 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-452/2011).
55. Apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas, ar ieškovas negyvenamosios patalpos – apartamentų pirkimo–pardavimo sutarties pagrindu įgijo nuosavybės teisę ir į atsakovams priklausiusias kiemo aikštelės idealiąsias dalis, pagrįstai nurodė, jog nagrinėjamoje byloje ypač svarbu tai, kad sutartyje nurodyta, jog ieškovui perleidžiama valstybinės žemės nuomos teisė tokia pačia apimtimi, kokią turėjo atsakovai.
56. Pagal CK 6.394 straipsnyje nustatytą teisinį reguliavimą, pastato ar kitokio nekilnojamojo daikto pirkimo–pardavimo sutartyje turi būti aptartos pirkėjo teisės į žemės sklypą. CK 6.394 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad pagal pastato, įrenginio ar kitokio nekilnojamojo daikto pirkimo–pardavimo sutartį pirkėjui kartu su nuosavybės teise į tą daiktą pardavėjas perduoda ir šio straipsnio 2 ir 3 dalyse

- nurodytas teisės į tą žemės sklypo dalį, kurią tas daiktas užima ir kuri būtina jam naudoti pagal paskirtį. Pagal šio straipsnio 3 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą, jeigu parduodamo nekilnojamojo daikto savininkas nėra žemės sklypo, kuriame tas daiktas yra, savininkas, pirkėjas įgyja teisę naudotis atitinkama žemės sklypo dalimi tokiomis pat sąlygomis kaip nekilnojamojo daikto pardavėjas.
57. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad CK 6.394 straipsnio 3 dalies nuostatos yra imperatyvaus pobūdžio, todėl, perleisdamas nuosavybės teisę į statinius, jų savininkas negali pasirinkti kitokio elgesio varianto ir privalo pirkėjui perleisti teisę naudotis žemės sklypo dalimi tokiomis pat sąlygomis, kokias pats turėjo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-280-611/2016, 15 punktas).
 58. Vadinasi, nustatęs, kad negyvenamosios patalpos – apartamentų pirkimo–pardavimo sutartimi ieškovui buvo perleista valstybinės žemės nuomos teisė tokia pačia apimtimi, kokią turėjo atsakovai, kuriems nuosavybės teise priklausė ne tik negyvenamoji patalpa – apartamentai, bet ir kiemo aikštelės idealiosios dalys, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nusprendė, jog ieškovas šios sutarties pagrindu įgijo nuosavybės teisę ir į atsakovams priklausiusias kiemo aikštelės idealiąsias dalis.
 59. Teisėjų kolegija sutinka su ieškovo atsiliepime į trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, notaro G. B. kasacinį skundą nurodytu argumentu, kad dėl to, jog atsakovai ieškovo neinformavo, kad kiemo aikštelė turi atskirą registraciją, su ieškovu nesitarė dėl išlygos taikymo ir Sutartyje to nenustatė, kiemo aikštelę turėjo ištikti pagrindinio daikto likimas. Teisėjų kolegijos vertinimu, toks aiškinimas atitinka šios nutarties 54 punkte nurodytą kasacinio teismo praktiką.

Dėl žemės sklypo ir jame esančių nekilnojamųjų daiktų – pagrindinio ir antraeilio daikto – santykio aspektu teisinio kvalifikavimo

60. Atsakovai kasaciniame nurodo, kad apeliacinės instancijos teismas neatsižvelgė į Nekilnojamojo turto registre įregistruotą savininkų valią, kad kiemo statiniai laikytini žemės sklypo, o ne ieškovui perleistų apartamentų priklausiniu, todėl nepagrįstai nusprendė, kad atsakovams nuosavybės teise priklausanti dalis yra ieškovo įsigytos iš atsakovų nuosavybės teise negyvenamosios patalpos – apartamentų priklausinys. Teisėjų kolegija nesutinka su tokiu vertinimu.
61. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad, pagal CK 4.19 straipsnio 2 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą, sprendžiant, ar vienas daiktas yra kito daikto priklausinys, neturi reikšmės tokių daiktų sujungimas (fizinis sujungimas ar (ir) valios vieną daiktą laikyti kito daikto priklausiniu pareiškimas). Vadinasi, faktinis santykis tarp daiktų, pagal kurį sprendžiama, ar vienas daiktas yra kito daikto priklausinys, yra fakto klausimas, kuris, kaip minėta, pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką nustatomas įvertinus daiktus pagal jų nuolatinį funkcinį ryšį (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 23 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-68-403/2022 15 punktą).
62. Kasacinis teismas taip pat yra nurodęs, kad materialiosios teisės normose įtvirtinti požymiai ir kriterijai sudaro pagrindą skirstyti daiktus į pagrindi-

nius, antraeilius ir į jų rūšis, o pagal tai spręsti dėl jų teisinės padėties ir likimo. CK 4.12 straipsnyje pagrindiniai daiktai apibūdinami kaip daiktai, galintys būti savarankiškais teisinių santykių objektais. Jie turi atitikti daiktams keliamus reikalavimus ir neturi būti draudimo jiems savarankiškai būti civilinėje teisinėje apyvartoje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-422/2011; 2013 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-363/2013).

63. CK 4.40 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad žemės sklypo savininkui nuosavybės teise priklauso viršutinis žemės sklypo sluoksnis, ant žemės sklypo esantys statiniai bei jų priklausiniai, kiti nekilnojamieji daiktai, jeigu įstatymo ar sutarties nenustatyta kitaip. CK 4.14 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad antraeilį daiktą ištinka pagrindinio daikto likimas, jeigu sutarties ar įstatymo nenustatyta kitaip. Sistemai aiškinant CK 4.40 straipsnio 1 dalyje ir 4.14 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisinį reguliavimą, darytina išvada, kad žemės sklypas yra pagrindinis daiktas, o jame esantys statiniai bei jų priklausiniai, kiti nekilnojamieji daiktai yra antraeiliai daiktai.
64. CK 4.13 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad antraeiliais daiktais laikomi tik su pagrindiniais daiktais egzistuojantys arba pagrindiniams daiktams priklausantys, arba kitaip su jais susiję daiktai. Šio straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad antraeiliai daiktai skirstomi į esmines pagrindinio daikto dalis, į gaunamus iš pagrindinio daikto vaisius, produkciją ir pajamas, į pagrindinio daikto priklausinius.
65. Vadinasi, visi antraeiliai daiktai, kurių pagal CK 4.13 straipsnio 2 dalį yra penkios rūšys, pagal šio straipsnio 1 dalį skirstomi į tris grupes, atsižvelgiant į jų sąsajumo su pagrindiniu daiktu būdą. Todėl sprendžiant, kokiai antraeiliių daiktų rūšiai priskirtini žemės sklype esantys nekilnojamieji daiktai, svarbu nustatyti, koku būdu daiktai, esantys žemės sklype, turi būti susiję su žemės sklypu, kad būtų laikomi nekilnojamaisiais daiktais.
66. CK 4.2 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad nekilnojamieji daiktai pagal prigimtį yra žemės sklypas ir su juo susiję daiktai, kurie negali būti perkelti iš vienos vietos į kitą nepakeitus jų paskirties ir iš esmės nesumažinus jų vertės. Vadinasi, žemės sklype esantys nekilnojamieji daiktai yra taip fiziškai neatsiejamai susiję su juo, kad įeina į žemės sklypo sudėtį ir be jo negalėtų egzistuoti.
67. Taigi, pagal sąsajumo su žemės sklypu būdą jame esantys nekilnojamieji daiktai atitinka CK 4.15 straipsnyje įtvirtintą pagrindinio daikto esminių dalių sampratą. CK 4.15 straipsnyje nustatyta, kad esminėmis pagrindinio daikto dalimis laikomi daiktai, kurie įeina į pagrindinio daikto sudėtį ir su juo susiję taip neatskiriama, kad be jų pagrindinis daiktas negalėtų būti naudojamas pagal paskirtį arba būtų pripažintas nevisaverčiu.
68. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad kriterijus, pagal kurį daiktas kvalifikuojamas kaip esminė pagrindinio daikto dalis, – jo neatskiriama funkcini ryšys su pagrindiniu daiktu – toks, kad pagrindinis daiktas be esminės dalies netenka savo naudingumo, nes netenkina poreikių, kuriems yra skirtas; esminė daikto dalis neturi savarankiškos paskirties – jos funkcija yra užtikrinti pagrindinio daikto atitiktį tikslinei paskirčiai, be pagrindinio daikto esmine jo dalimi esantis daiktas

nenaudingas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-211/2014).

69. Daikto naudojimas pagal paskirtį sietinas ne tik su faktiniu daikto pritaikomumu (galimybe gauti naudą, kurią paprastai galima gauti pasinaudojus daikto savybėmis), bet ir daiktui nustatytu teisiniu režimu, kuris, be kita ko, apima ir teisės aktais nustatytą daikto paskirtį, naudojimo būdą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-181-403/2023, 38 punktas). Žemės sklypo paskirtis nulemia, kokie nekilnojamieji daiktai gali būti žemės sklype (pvz., poilsio, rekreacinės paskirties pastatai), o tokių nekilnojamųjų daiktų buvimas žemės sklype, jų naudojimas pagal paskirtį užtikrina žemės sklypo naudojimą pagal paskirtį. Žemės sklypas, kuriame esančių statinių dalis nenaudojama pagal paskirtį, yra iš dalies sunykusi, o žemės sklypo savininkas neturi teisės (galimybės) pašalinti tokius statinius iš žemės sklypo, tampa nevisavertis. Visų užstatytame žemės sklype esančių statinių nenaudojimas pagal paskirtį, dalinis jų sunykimas, sklypo savininkui neturint teisės (galimybės) pašalinti tokius statinius iš žemės sklypo, lemia žemės sklypo savininko galimybės naudoti jį pagal paskirtį praradimą.
70. Vadinasi, žemės sklype esantys nekilnojamieji daiktai atitinka CK 4.15 straipsnyje įtvirtintą pagrindinio daikto esminių dalių sampratą ir pagal sąsajumo praradimo su pagrindiniu daiktu pasekmes. Todėl, teisėjų kolegijos vertinimu, žemės sklype esantys nekilnojamieji daiktai pagrindinio ir antraeilio daikto santykio aspektu teisiškai kvalifikuotini ne kaip priklausiniai, bet kaip esminės pagrindinio daikto dalys.
71. Teisėjų kolegija pažymi, kad, pagal CK 1.3 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą teisinį reguliavimą, esant šio kodekso ir kitų įstatymų prieštaravimų, taikomos šio kodekso normos, išskyrus atvejus, kai šis kodeksas pirmenybę suteikia kitų įstatymų normoms. Kadangi CK pagrindinio ir antraeilio daikto santykio kvalifikavimui nesuteikia pirmenybės kitų įstatymų normoms, tai, kad pagal kituose įstatymuose (pvz., Nekilnojamojo turto registro įstatymo 10 straipsnis), bet ne CK įtvirtintą teisinį reguliavimą žemės sklype esantys nekilnojamieji daiktai priskiriami žemės sklypo priklausiniams, nėra pagrindas daryti išvadą, jog pagrindinio ir antraeilio daikto santykio aspektu jie teisiškai kvalifikuotini ne kaip esminės pagrindinio daikto (žemės sklypo) dalys, bet kaip jo priklausiniai.
72. Atsakovai kasaciniame skunde nurodo, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai aiškino ir taikė CK 1.90 straipsnio nuostatas, todėl byla dėl priešieškinių dalies buvo išspręsta netinkamai. Atsakovų vertinimu, jų suklydimas sudarant su ieškovu negyvenamosios patalpos – apartamentų pirkimo–pardavimo sutartį turėjo būti vertinamas kaip esminis. Teisėjų kolegija šiuos atsakovų kasacinio skundo argumentus vertina kaip nepagrįstus.
73. CK 1.90 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad iš esmės suklydus sudarytas sandoris gali būti teismo tvarka pripažintas negaliojančiu pagal klydusios šalies ieškinį. Šio straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad suklydimas negali būti laikomas turinčiu esminę reikšmę, jeigu šalis suklydo dėl savo didelio neatsargumo arba dėl aplinkybių, dėl kurių riziką buvo prisiėmusi ji pati, arba, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, būtent jai tenka rizika suklysti.

74. Šios nutarties 54 punkte minėta, jog pagal kasacinio teismo praktiką tam, kad priklausinio neišiktų pagrindinio daikto likimas, t. y. kad priklausinys būtų atskirtas nuo pagrindinio daikto, tai turi būti specialiai ir aiškiai aptarta pagrindinio daikto perleidimo sutartyje. Priešingu atveju būtų pagrindas vertinti, kad šalys nesusitarė dėl išimties taikymo, ir reiktų daryti išvadą, kad priklausinį ištiko pagrindinio daikto likimas. Kadangi atsakovai teigia, kad negyvenamosios patalpos – apartamentų pirkimo–pardavimo sutartimi jie neturėjo ketinimo parduoti ieškovui jiems nuosavybės teise priklausiusių idealiųjų kiemo aikštelės dalių, jie turėjo imtis priemonių, kad ieškovas būtų informuotas, jog kiemo aikštelė turi atskirą registraciją, o negyvenamosios patalpos – apartamentų pirkimo–pardavimo sutartyje būtų specialiai ir aiškiai aptarta, jog atsakovai neparduoda ieškovui jiems nuosavybės teise priklausiusių idealiųjų kiemo aikštelės dalių. Vadinasi, būtent atsakovams teko rizika suklysti.

Dėl bylos procesinės baigties ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimo priteisimo

75. Apibendrinama išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas teisingai aiškino ir taikė materialiosios teisės normas, reglamentuojančias daiktų pripažinimo priklausiniais kriterijus, priklausinių teisinį statusą. Kasaciniais skundais skundžiama apeliacinės instancijos teismo nutartis yra teisėta ir pagrįsta, remiantis kasaciniuose skunduose nurodytais argumentais naikinti ją nėra pagrindo, todėl apeliacinės instancijos teismo nutartis paliekama nepakeista (CPK 359 straipsnio 1 dalies 1 punktas).
76. Šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, iš antrosios šalies priteisiamos bylinėjimosi išlaidos (CPK 93 straipsnio 1, 2 dalys, 98 straipsnio 1 dalis).
77. Netenkinus atsakovų ir trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, notaro kasacinių skundų, jų patirtos bylinėjimosi išlaidos neatlygintinos, spęstinas atsiliepimus į kasacinius skundus padavusių ieškovo ir trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, „ERGO Insurance SE“ Lietuvos filialo patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimas.
78. Trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų, „ERGO Insurance SE“ Lietuvos filialas kasaciniam teismui pateiktu atsiliepimu į kasacinius skundus prašo tenkinti atsakovų ir trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, notaro kasacinius skundus. Atsižvelgiant į tai, kad, netenkinus kasacinių skundų, atsakovai ir trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų, G. B. laikytini pralaimėjusiais bylą, trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, „ERGO Insurance SE“ Lietuvos filialo, palaikiusio atsakovo ir trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, notaro poziciją, kasaciniame teisme patirtos bylinėjimosi išlaidos neatlyginamos.
79. Ieškovas D. Ž. prašo priteisti 1600 Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų kasaciniame teisme už advokato teisinę pagalbą, atlyginimą: 800 Eur už atsiliepimo į atsakovų kasacinį skundą parengimą ir 800 Eur už atsiliepimo į trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, notaro kasacinį skundą parengimą. Šioms išlaidoms pagrįsti ieškovas pateikė jų realumą patvirtinančius įrodymus. Ieškovo

prašomos atlyginti bylinėjimosi išlaidos neviršija Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą maksimalaus dydžio, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 ir Lietuvos advokatų tarybos 2004 m. kovo 26 d. nutarimu, pagrindu apskaičiuotos didžiausios už atsiliepimo į kasacinį skundą parengimą priteistinos sumos, todėl ieškovo prašymas tenkintinas, bylinėjimosi išlaidų atlyginimą priteisiant tokia tvarka: bylinėjimosi išlaidų iš atsakovo G. L. ir I. K. atlyginimas priteisiamas lygiomis dalimis, t. y. po 400 Eur, o iš trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, notaro G. B. – 800 Eur.

80. Kasacinis teismas nepatyrė išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu, todėl šių išlaidų atlyginimo priteisimo klausimas nesprenžiamas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. kovo 9 d. nutartį palikti nepakeistą.

Priteisti ieškovui D. Ž. (a. k. (*duomenys neskelbtini*)) iš atsakovo G. L. (a. k. (*duomenys neskelbtini*)) 400 (keturis šimtus) Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Priteisti ieškovui D. Ž. (a. k. (*duomenys neskelbtini*)) iš atsakovės I. K. (a. k. (*duomenys neskelbtini*)) 400 (keturis šimtus) Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Priteisti ieškovui D. Ž. (a. k. (*duomenys neskelbtini*)) iš trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, notaro G. B. (a. k. (*duomenys neskelbtini*)) 800 (aštuonis šimtus) Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

ASMENYS

1.2. Dėl asmens teisės būti pamiřtam internete ir žiniasklaidos pareigos teikti informaciją visuomenei, pastarosios teisės žinoti santykio

Nagrinėjamoje byloje, sprendžiant interesų sankirtos suderinimo problemą, susiduriama su demokratinėje visuomenėje itin reikšminga spaudos laisve, o konkrečiau – su spaudos archyvų vientisumo išsaugojimo principu. Derinant susikertančius interesus ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas tam, kad būtų tinkamai suderinti, viena vertus, asmenų, prašančių pakeisti ar pašalinti su jais susijusį straipsnį iš spaudos archyvų, interesai, kita vertus, tokių prašymų poveikis atitinkamiems naujienų leidėjams, taip pat, priklausomai nuo aplinkybių, spaudos veiklai. Šiame kontekste itin svarbu laikytis spaudos archyvų vientisumo išsaugojimo principo, o tai reiškia, kad reikia užtikrinti, jog archyvų turinio keitimas ir a fortiori (juo labiau) šalinimas būtų apribotas tik tuo, kas

yra griežtai būtina, kad būtų išvengta bet kokio slopinančio poveikio, kurį tokios priemonės galėtų turėti spaudos užduočiai skleisti informaciją ir išsaugoti archyvus.

Derinant Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 ir 10 straipsniais garantuojamas teises ir sprendžiant susikertančių interesų pusiausvyros nustatymo klausimą nagrinėjamoje byloje, kai susiduriama su veikla, susijusia su spaudos archyvų vientisumo išsaugojimu, aktualūs šie Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje naujausiu sprendimu (žr. sprendimo byloje Hurbain par. 205) įtvirtinti kriterijai: a) archyvuotos informacijos pobūdis; b) laikas, praėjęs nuo įvykių ir nuo pirminio paskelbimo bei paskelbimo internete; c) dabartinis informacijos aktualumas; d) asmens, reikalaujančio teisės būti pamirštam, žinomumas ir jo elgesys po įvykių; e) neigiamos tolesnio informacijos prieinamumo internete pasekmės; f) informacijos prieinamumo skaitmeniniuose archyvuose lygis ir g) priemonės poveikis saviraiškos laisvei ir, konkrečiau, spaudos laisvei. Be kita ko, Hurbain byloje Europos Žmogaus Teisių Teismas itin akcentavo tai, kad šioje byloje padaryta išvada nesusijusi su žiniasklaidos priemonių prievole sistemingai ir nuolat tikrinti savo archyvus. Interesų pusiausvyros nustatymo klausimą reikia spręsti tik tuo atveju, jei gaunamas atitinkamas tinkamai pagrįstas prašymas.

Nagrinėjamoje byloje ieškovas nepateikė pakankamai objektyvių įrodymų, jog publikacijoje paskelbtos informacijos apimtimi jo privataus gyvenimo varžymas pasiekė tokį lygį ir tokiu būdu, kad tai iš esmės kenkia jo naudojimuisi teise į privataus gyvenimo apsaugą. Ieškovas nepateikė iš esmės jokių įrodymų, kurių pagrindu būtų galima spręsti, kad paskelbta informacija kaip nors kenktų jo asmeniniam ar šeiminiam gyvenimui, nepateikė jokių sąsajų su jo asmeninio, šeiminio gyvenimo aplinkybėmis. Ieškovas konkrečiai nesiskundžia kokiais nors patiriamais ar galimais sunkumais įsidarbinimo, verslo ar asmeninio gyvenimo srityje, o labiau akcentuoja tai, kad nebėra viešasis asmuo ir, praėjus daugiau nei dešimčiai metų nuo jo nuteisimo baudžiamojoje byloje, išnykus jo teistumui, nebėra pagrindo įstatymu nustatytoms išimtims, leidžiančioms skelbti jo privačius duomenis be jo sutikimo.

Išnykęs ieškovo teistumas savaime nesudaro pagrindo laikyti, jog visuomenė neturėtų žinoti apie publikacijose aprašomus įvykius. Visuomenės teisės ir intereso žinoti ir domėtis trukmė neturėtų būti siejama su asmens teistumu. Teistumas yra baudžiamosios teisės institutas, sukiantis pasekmių baudžiamojo įstatymo prasme nuteistam asmeniui per teistumo laikotarpį. Tuo tarpu asmens nuteisimo faktas kaip reikšminga informacija, pateikiama visuomenei, jos reikšmingumas ir visuomenės teisė susipažinti išlieka ir praėjus ilgesniam laikotarpiui negu teistumo terminas.

Informacija apie padarytą nusikaltimą pati savaime menkina nuteisto asmens garbę ir orumą visuomenės akivaizdoje, nes nusikaltimas yra moraliai smerktinas to asmens poelgis. Informacijos apie nusikaltimą viešinimas labiau nepažemina ir nepažemins ieškovo, negu kad pažemino jo paties garbę ir orumą nusikalstamos veikos padarymas. Toks faktas ir jo nusikaltimą padariusio asmens neigiamai reputacijai pasekmės išlieka visam gyvenimui. Kita vertus, nuteisti asmenys, atlikę bausmę, gali teisėtai siekti vėl visiškai integruotis į visuomenę. Vis dėlto tai, kad asmuo buvo „reabilituotas“, savaime negali pateisinti teisės būti pamirštam pripažinimo (žr. sprendimo byloje Hurbain par. 210, 233).

Ieškovo teisė būti pamirštam nepažeista, nes aplinkybės patvirtina teisinę sąlygą, kai teisė būti pamirštam, šios teisės gynyimą nusveria visuomenės interesas žinoti in-

formaciją ir žiniasklaidos teisę bei pareiga skleisti informaciją. Šio visuomenės intereso nepaneigia aplinkybės, kad praėjo daugiau kaip dešimt metų nuo pirminio informacijos paskleidimo ir suėjo teistumo terminas. Žiniasklaidos pareiga teikti informaciją visuomenei, visuomenės teisė būti informuotai kaip vertybės nusveria ieškovo teisę į privatų gyvenimą, nulemia ieškovo teisės į privatų gyvenimą ribojimą. Publikacijų tolesnis skelbimas atitinka teisės į privatų gyvenimą suvaržymo proporcingumo kriterijų.

Civilinė byla Nr. e3K-3-296-1075/2023
Teisminio proceso Nr. 2-68-3-17157-2022-6
Procesinio sprendimo kategorijos:
2.2.1.9.2; 2.2.1.9.3; 3.1.7.11 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. lapkričio 16 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Danguolės Bublienės (kolegijos pirmininkė ir pranešėja), Gražinos Davidonienės ir Gedimino Sagačio,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovo V. Š. kasacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. gegužės 16 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo V. Š. ieškinį atsakovei uždarajai akcinei bendrovei „15min“ dėl teisės į privatų gyvenimą gynimo, įpareigojimo pašalinti viešai skelbiamą informaciją.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių asmens teisę į privataus gyvenimo gynimą asmens teisės būti pamirštam aspektu ir žiniasklaidos teisę skleisti informaciją bei visuomenės interesą žinoti, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovas V. Š. ieškiniu prašė teismo įpareigoti atsakovę UAB „15min“ nuasmeninti jo asmens duomenis ir pašalinti skelbiamas jo nuotraukas šiose publikacijose:
 - a) 2012 m. vasario 10 d. publikacijoje „Užuot gaudę prostitutas, policininkai joms mokėjo už paslaugas“;
 - b) 2012 m. vasario 10 d. publikacijoje „Prostitučių draugija policijos komisariate besimėgavę pareigūnai gali būti atleisti iš tarnybos“;
 - c) 2012 m. kovo 4 d. publikacijoje „Dėl orgijų su prostitutėmis ir narkotikais

- nuo tarnybos nušalinti policininkai: vykdėme mums pavestas pareigas!";
- d) 2012 m. kovo 5 d. publikacijoje „Dėl orgijų komisariate prieš teisną stojusių policininkų byloje pasigesta prostitučių“;
 - e) 2012 m. kovo 5 d. publikacijoje „В деле полицейских, представших перед судом из-за оргий в комиссариате, не хватает проституток“ „V dele policejskich, predstavšich pered sudom iz-za orgii v komisariate, ne chvataet prostitutok“ (rusų kalba);
 - f) 2013 m. kovo 26 d. publikacijoje „V. Š. Aukščiausiajam teismui įrodinėja, kad nėra kaltas dėl orgijų Vilniaus policijos nuovadoje“;
 - g) 2013 m. balandžio 9 d. publikacijoje „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas padėjo tašką orgijų Vilniaus policijos komisariate byloje“;
 - h) 2012 m. birželio 22 d. publikacijoje „Vilniaus policininkai išgirdo teismo nuosprendį dėl sekso ir kvaišalų orgijų komisariate“;
 - i) 2012 m. rugsėjo 4 d. publikacijoje „Prokuratūros pozicija teisme: seksas tarnybinėse patalpose Vilniaus policininkams turėtų kainuoti po 9 100 litų“;
 - j) 2012 m. spalio 26 d. publikacijoje „Du Vilniaus policininkai, darbe surengę orgiją su prostitute ir kvaišalais, buvo nubausti pagrįstai“.
3. Ieškinyje nurodyta, kad atsakovės UAB „15min“ valdomame interneto naujienų portale *www.15min.lt* nuo 2012 m. vasario 10 d. iki šiol viešai skelbiama informacija kartu su ieškovo atvaizdu, susijusi su baudžiamąja byla Nr. 1-181-843/2012. Ieškovas ginčija ne informacijos apie baudžiamąją bylą paskleidimo teisėtumą jos paskleidimo momentu, bet tolesnio informacijos apie baudžiamąją bylą, įskaitant patį faktą apie ieškovo teistumą, skleidimo praėjus daugiau kaip 10 metų teisėtumą. Ieškovo teigimu, nėra jokio pagrindo siaurinti jo privatumo neliečiamumo gynimo ribų. Nors paskelbiant informaciją galbūt ir egzistavo visuomenės interesus žinoti informaciją apie baudžiamąją bylą, tačiau šiuo metu aplinkybės, dėl kurių egzistavo visuomenės interesus žinoti šią informaciją, jau seniai išnykusios, todėl neliko jokio teisėto bei pagrįsto visuomenės intereso šią informaciją skelbti viešai. Teismas baudžiamąją bylą nagrinėjo neviešo teismo posėdžio metu, todėl per teisinius posėdžius atskleista informacija yra privati ir baudžiamojo proceso įstatymų yra draudžiama ją viešinti. Nusikaltimas prieš 10 metų atskleistas, baudžiamoji byla išnagrinėta, priimtas teismo apkaltinamasis nuosprendis įsiteisėjo ir prieš septynerius metus yra visiškai įvykdytas. Ieškovo teistumas išnyko jau daugiau kaip prieš ketverius metus. Nėra teisėto tikslo riboti ieškovo privatumą, todėl nėra ir ribojimo proporcingumo skleidžiant tokią informaciją. Ieškovas daugelį metų yra privatus asmuo, jis nedavė sutikimo skleisti tokią informaciją. Ieškovo nuomone, skelbdama ieškovo atvaizdą kartu su informacija apie baudžiamąją bylą be ieškovo sutikimo, atsakovė pažeidžia ieškovo teisę į atvaizdą.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

4. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2023 m. vasario 3 d. sprendimu ieškinį atmetė. Teismas priteisė iš ieškovo atsakovei UAB „15min“ 7549,65 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

5. Teismas nustatė, kad atsakovės valdomo naujienų portalo *www.15min.lt* publikacijose nuo 2012 m. vasario 10 d. iki dabar viešai skelbiama kartu su ieškovo atvaizdu informacija, susijusi su Vilniaus miesto 2-ojo apylinkės teismo baudžiamąja byla Nr. 1-181-843/2012, taip pat procesais aukštesnėse instancijose. Ieškovas baudžiamojoje byloje priimtu Vilniaus miesto 2-ojo apylinkės teismo 2012 m. birželio 22 d. nuosprendžiu pripažintas kaltu pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 228 straipsnio 1 dalį (2007 m. birželio 28 d. įstatymo Nr. X-1233 redakcija) ir nubaustas teisės dirbti valstybės tarnyboje atėmimu dvejims metams ir šešioms mėnesiams. Baudžiamojoje byloje priimtoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje konstatuota, kad piktnaudžiaudamas tarnybine padėtimi V. Š. akivaizdžiai demonstravo savo nuostatą nesilaikyti galiojančių norminių aktų nustatytos tvarkos, diskreditavo valstybės tarnautojo vardą, sumenkino (*duomenys neskelbtini*) tyrėjo kaip valstybės įgalioto asmens autoritetą, todėl buvo padaryta didelė žala valstybės interesams (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-190/2013). Baudžiamoji byla apeliacinės instancijos ir kasaciniame teismuose buvo nagrinėjama viešai. Todėl informacijos žiniasklaidoje viešinimas nepažeidė imperatyvių Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 9 straipsnio 3 dalies ir 91 straipsnio nuostatų.
6. Teismas nurodė, kad bet koks asmens teisės į privatų gyvenimo neliečiamumą ribojimas privalo būti nustatytas įstatyme – riboti asmens privatų gyvenimą pagal įstatymą (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 2.23 straipsnio 3 dalis) galima tik kartu esant dviem sąlygoms, t. y. atsižvelgiant į asmens einamas pareigas ar padėtį visuomenėje ir kai tokios informacijos skleidimas atitinka teisėtą ir pagrįstą visuomenės interesą tokią informaciją žinoti (teisėtumo kriterijus); bet koks asmens privataus gyvenimo ribojimas turi būti būtinas apsaugoti teisiniam gėriui, kuris yra tiesiogiai nurodytas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 8 straipsnio 2 dalyje: „valstybės saugumo, visuomenės saugos, ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti“ (pagrįstumo kriterijus); bet koks asmens teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą ribojimas turi būti proporcingas siekiamam tikslui ir būtinas demokratinėje visuomenėje.
7. Teismas pažymėjo, kad nusikalstamai veikai netaikomas žmogaus privataus gyvenimo apsaugos principas. Teismas padarė išvadą, kad tai nėra susiję su ieškovo privataus gyvenimo sritimi, kurioje ieškovas gali tikėtis privatumo, nes tai susiję su valstybės tarnyba, piktnaudžiavimu valstybės pareigūno įgaliojimais, o tai yra viešojo gyvenimo sritis.
8. Teismas nepritarė ieškovo argumentams, kad informacija paskleista nesant teisėto visuomenės intereso, o praėjus daugiau kaip dešimt metų nuo pirminio informacijos paskleidimo ir suėjus ieškovo teistumo terminui, taip pat registruoti pašalinus ieškovo teistumo duomenis, tolesnis informacijos apie baudžiamąją bylą skleidimas yra nepagrįstas. Teismas įvertino, kad baudžiamojoje byloje teismai konstatavo, jog ieškovas padarė didelę žalą valstybės interesams nusikalstamais

veiksmams, todėl visuomenė turi teisėtą interesą žinoti apie valstybei žalą padariusį asmenį, žalos padarymo būdą (aplinkybes) ir pobūdį, nepriklausomai nuo šio asmens vėlesnio statuso, padėties visuomenėje ir pan.

9. Lietuvos Respublikos Konstitucija garantuoja ir saugo visuomenės interesą būti informuoti, žiniasklaidos laisvę skleisti informaciją visuomenės diskusiją skatinančiais klausimais. Paskleista informacija apie ieškovą išlieka aktuali, jos sklaidimas nusveria ieškovo teisę į privataus gyvenimo apsaugą. Šio visuomenės intereso nepaneigia aplinkybės, kad praėjo daugiau kaip dešimt metų nuo pirminio informacijos paskleidimo ar suėjo teistumo terminas. Todėl teismas nusprendė, kad ieškovo teisė į privatumą šiuo atveju negali būti ginama ir tokia apimtimi, kuria ją ginti prašo ieškovas.
10. Teismo vertinimu, publikacijų tolesnis skelbimas atitinka proporcingumo kriterijų. Ieškovas nepateikė pakankamų ir objektyvių įrodymų, jog publikacijose paskelbtos informacijos apimtimi jo privataus gyvenimo varžymas pasiekė tokį lygį ir tokiu būdu, kad tai iš esmės kenkia jo naudojimuisi teise į privataus gyvenimo apsaugą. Todėl teismas netenkino ieškinio reikalavimo dėl įpareigojimo nuasmeninti ginčo publikacijose teisėtai paskelbtus asmens duomenis.
11. Dėl CK 2.22 straipsnyje ginamos teisės į atvaizdą teismas nustatė, jog ginčo publikacijose naudojamos ieškovo nuotraukos padarytos viešose vietose, t. y. bylą nagrinėjusių teismų bendrose patalpose, o tam asmens sutikimas nėra reikalingas, todėl nepažeidžia ieškovo teisės į atvaizdą.
12. Teismas priteisė iš ieškovo atsakovei 7549,65 Eur išlaidų teisei pagalbai atlyginimo (pagrįstos ir protingo dydžio išlaidos, atsižvelgiant į bylos sudėtingumą, teisinių paslaugų kompleksiškumą, specialių žinių reikalingumą, sprendžiamų teisinių klausimų naujumą).
13. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2023 m. gegužės 16 d. nutartimi paliko nepakeistą Vilniaus miesto apylinkės teismo 2023 m. vasario 3 d. sprendimą, taip pat priteisė iš ieškovo atsakovei UAB „15min“ 2340 Eur bylinėjimosi išlaidų apeliacinės instancijos teisme atlyginimo.
14. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad publikacijose paskelbta informacija atitiko tuo metu įvykusius įvykius ir buvusias faktines aplinkybes, ji buvo teisinga, skelbta visuomenės informavimo tikslais. Ieškovas neįrodinėjo, kad informacijos apie jį (vardo, pavardės ir atvaizdo) paskelbimas tuo metu pažeidė jo teisę į privatumą. Ieškovas nepateikė pakankamai ir objektyvių įrodymų, jog publikacijose paskelbtos informacijos apimtimi jo privataus gyvenimo varžymas pasiekė tokį lygį ir tokiu būdu, kad tai iš esmės kenkia jo naudojimuisi teise į privataus gyvenimo apsaugą. Todėl publikacijų paskelbimas atitinka proporcingumo kriterijų. Publikacijos paskelbtos esant teisėtam ir pagrįstam visuomenės interesui žinoti apie valstybės pareigūnų atliktas priešingas teisei veikas, o ši informacija, nors ir laikytina archyvinio pobūdžio, neabejotinai aktuali visuomenei gali būti ir praėjus pakankamai ilgam laikui tarpui po įvykių. Nenustatyta duomenų, kad publikacijų tema yra plėtojama ir toliau.
15. Apeliacinės instancijos teismo vertinimu, nuotraukoms paviešinti publikacijose, kuriose pateikiama informacija apie nagrinėjamą baudžiamąją bylą, ieškovo su-

tikimas nebuvo reikalingas, remiantis įstatymuose nustatytu teisiniu reglamentavimu (CK 2.22 straipsnio 2 dalis, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo (toliau – ir VIĮ) 13 straipsnis, 14 straipsnio 3 dalis). Nuotraukos atspindi tuo metu buvusias faktines situacijas, nėra pagrindo išvadai, jog nuotraukos būtų neetiškos. Nuotraukos susijusios su publikacijose skelbiamu turiniu, kuriame pateikiami tikrovę atitinkantys ir patikimi faktai. Taigi, nuotraukos nebuvo panaudotos žeminančiame kontekste, jos panaudotos tuo tikslu, kuriam ir buvo darytos. Todėl teismas atmetė kaip nepagrįstus ieškovo teiginius, kad paskelbtose publikacijų nuotraukose esantis ieškovo atvaizdas žemina ieškovo garbę ir orumą. Kaip ir ieškovo nurodomas vardo ir pavardės duomenų nurodymas publikacijose, taip ir atvaizdo paskelbimas prisideda prie publikacijose skelbiamos informacijos patikimumo. Todėl teismas nusprendė, kad nėra pagrindo teikti prioritetą ieškovo teisės į atvaizdą gynimui, o ne žiniasklaidos teisei skelbti informaciją.

16. Apeliacinės instancijos teismas dėl asmens teisės būti pamirštam nurodė, kad publikacijų tikslas informuoti visuomenę apie valstybės pareigūno padarytą teisės pažeidimą nepasikeitė. Išnykęs ieškovo teistumas savaime nesudaro pagrindo laikyti, jog visuomenė neturėtų žinoti apie publikacijose aprašomus įvykius. Taigi, nors nusikalstama veika padaryta prieš daugiau nei dešimt metų, ji padaryta viešojo asmens (pareigūno) ir nelaikytina, kad visuomenei nėra aktualus žinojimas apie tuo metu padarytą įstatymo pažeidimą. Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 4 straipsnyje įtvirtinta, kad kai asmens duomenys tvarkomi žurnalistikos tikslais, asmens teisė būti pamirštam (teisė reikalauti ištrinti jo duomenis) yra netaikoma. Taigi, įstatymas neįpareigoja atsakovės nuasmeninti publikacijų ir (ar) iš jų pašalinti ieškovo atvaizdo.
17. Apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad atsakovė apeliacinės instancijos teisme patyrė 5034,35 Eur teisinės pagalbos išlaidų. Apskaičiuojant maksimalią Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2015 m. kovo 19 d. įsakymo Nr. 1R-77 patvirtintose Rekomendacijose dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio nustatytų ribų (toliau – Rekomendacijos) įtvirtintą rekomenduojamą priteisti sumą už atsiliepimo į apeliacinį skundą parengimą imamas 2022 m. III ketv. buvęs vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis, todėl maksimali priteistina suma už atsiliepimo į apeliacinį skundą parengimą sudaro 2338,7 Eur (1799 Eur x 1,3 koef.). Atsakovės teisinės pagalbos išlaidų suma gerokai viršija maksimalų dydį. Civilinė byla teisiniu požiūriu nėra įprasta, buvo reikalinga platesnė ne tik nacionalinės, bet ir tarptautinės teisės praktikos analizė, o atsiliepimas išsamus, tai pareikalavo didesnių darbo laiko sąnaudų, tačiau procesas tęstinis, tie patys atstovai teikė teisinę pagalbą ir vertino ieškovo argumentus pirmosios instancijos teisme. Todėl apeliacinės instancijos teismas sumažino priteisiamą bylinėjimosi išlaidų atlyginimą iki 2340 Eur.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į kasacinį skundą teisiniai argumentai

18. Kasaciniu skundu ieškovas V. Š. prašo panaikinti Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. gegužės 16 d. nutartį ir Vilniaus

miesto apylinkės teismo 2023 m. vasario 3 d. sprendimą ir priimti naują sprendimą – ieškinį tenkinti. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

- 18.1. Kasaciniame skunde keliamas klausimas, ar teisės aktuose nustatytos išimties, ribojančios asmens teisę į asmens privataus gyvenimo neliečiamumą, yra terminuotos, t. y. ar asmuo atgauna teisėtą lūkestį tikėtis privataus gyvenimo apsaugos praėjus ilgam laiko tarpui nuo įvykių, patekusių į viešumą. Praėjus daugiau nei dešimčiai metų nuo ieškovo nuteisimo baudžiamojoje byloje, išnykus jo teistumui, pasikeitus jo teisiniam statusui (ieškovas nebėra laikomas viešuoju asmeniu), nebeegzistuoja ir nebegali būti taikomos įstatymuose nustatytos išimties, leidžiančios skelbti jo privačius duomenis be jo sutikimo, todėl ginčo informacija, sudaranti šios bylos dalyką, privalo būti nuasmeninta.
- 18.2. Iš esmės pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai CK 2.23 straipsnio 3 dalį aiškino ir taikė tokiu būdu, kad šioje teisės normoje įtvirtintas asmens teisės į privatumą ribojimas galioja neterminuotai, t. y. asmeniui dėl nuteisimo tapus viešam, jis toks liks visada, o jo padarytos nusikalstamos veikos aplinkybės domins visuomenę taip pat neterminuotai. Toks šios normos aiškinimas taip praplečia asmens neturtinės konstitucinės teisės apribojimą, kad paneigiama šios teisės esmė. Asmens teisė į privatumą gali būti ribojama skelbiant asmens privačius duomenis be jo sutikimo tik tais atvejais, kai egzistuoja abi CK 2.23 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos sąlygos – asmuo yra viešas ir egzistuoja teisėtas bei pagrįstas visuomenės interesas tokią informaciją žinoti. Tačiau teismai šių sąlygų egzistavimą nustatinėjo ne bylos nagrinėjimo metu (tą dieną), o tik pirminio ginčo informacijos paskelbimo momentu ir visiškai nevertino per daugiau nei dešimtmetį po pirminio informacijos paskelbimo įvykusio faktinių aplinkybių pasikeitimo. Ieškovas nebėra viešas asmuo, jis neatitinka VII 2 straipsnio 75 dalyje pateiktos viešojo asmens sąvokos, todėl neliko vienos iš sąlygų riboti teisę į privatų gyvenimą. Ieškovas kaip asmuo toliau nebegali kelti jokio teisėto ir pagrįsto visuomenės susidomėjimo, todėl ginčo informacija be jo sutikimo nebegali būti toliau skelbiama viešai.
- 18.3. CK 2.23 straipsnio 3 dalies ribojimas negali būti aiškinamas kaip neterminuotas. Privatumo ribojimo terminas galėtų būti siejamas su asmens teistumo išnykimu ar kitu objektyviu sąžiningu ir protingu terminu. Poreikis užkardyti ateityje tokias nusikalstamas veikas, įgyvendinti prevencinę funkciją gali būti visiškai patenkintas paskelbus nuasmenintus duomenis, neminint ieškovo privačių duomenų.
- 18.4. Sąvoka „teisė į privatų gyvenimą“ yra pakankamai plati, todėl ji apima ir asmens pasirinkimo laisvę nuspręsti, kiek laiko privati informacija gali būti skelbiama, ir teisę būti pamirštam. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) 2005 m. gegužės 14 d. sprendime byloje *Minelli prieš Šveicariją*, peticijos Nr. 14991/02, pažymėjo, kad tuo atveju, kai privatus asmuo nėra žinomas visuomenei, jis neabejotinai turi teisę reikalauti apginti savo teisę į privatų gyvenimą. Tokia formuojama EŽTT praktika galėtų būti aiškinama taip, kad teisė į privatų gyvenimą apima ir asmens nuožiūros, pasirinkimo laisvę, kuri suteikia asmeniui teisę prašyti pašalinti (nuasmeninti)

apie jį viešai skelbiama informacija. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – ESTT) 2014 m. gegužės 13 d. sprendime byloje *Google Spain SL, Google Inc. prieš Agencia Espanola de Proteccion de Datos (AEPD), Mario Costeja Gonzalez, C-131/12*, išaiškino, kad Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo 12 straipsnio b punktą ir 14 straipsnio 1 pastraipos a punktą aiškintini kaip suteikiantys „duomenų subjektui teisę <...> pašalinti priėjomą prie su duomenų subjektu susijusios informacijos net tuo atveju, jei ji <...> buvo paskelbta teisėtai, jei ši informacija duomenų subjektui gali turėti neigiamų padarinių arba jis pageidauja, kad ji praėjus tam tikram laikui būtų „pamiršta“. ESTT paaikškino, kad duomenų subjektas gali reikalauti pašalinti informaciją visais atvejais, jei jie saugomi ilgiau, nei to reikia, išskyrus atvejus, kai jie saugomi istoriniais, statistiniais ar moksliniais tikslais.

- 18.5. Teismai šioje civilinėje byloje neteislingai paskirstė įrodinėjimo pareigą ją perkeldami išimtinai ieškovui. Pagal teismų praktikoje suformuluotas taisykles, pareiga įrodyti, kad egzistuoja išimtis, šiuo metu leidžianti skelbti privačius asmens duomenis, tenka tokius duomenis skelbiančiam asmeniui, o ne ieškovui. Atsakovė byloje nepagrįstai atleista nuo pareigos įrodyti, kad šiuo metu skelbiama ginčo informacija atitinka dabartinę (o ne egzistavusią 2012 metais) teisėtą ir pagrįstą visuomenės interesą žinoti privačius ieškovo duomenis.
- 18.6. Pirmojoje instancijoje baudžiamoji byla buvo nagrinėjama uždaruose teismo posėdžiuose, t. y. bylos nagrinėjimas buvo pripažintas neviešu. Apeliacinės instancijos bei kasacinio teismų baigiamaisiais sprendimais (nuosprendžiais) jokių žymų apie uždarą teismo procesą nebeliko. Tačiau tai nereiškia, kad visa baudžiamoji byla buvo nagrinėjama viešai. Taigi, nėra VII 14 straipsnio 3 dalies, kuri nustato atvejus, kai informacija apie privatų gyvenimą gali būti skelbiama be asmens sutikimo, vienos iš sąlygų – informacija yra pateikiama viešai nagrinėjant bylą.
- 18.7. Kaip matyti iš apeliacinės instancijos teismo nutarties, teismas žeminantį atvaizdo kontekstą siejo išimtinai tik su tuo, ar kartu su atvaizdu paskelbti duomenys yra teisingi (atitinka tikrovę). Toks CK 2.22 straipsnio 3 dalyje nustatyto draudimo aiškinimas yra ydingas, nes asmenį gali žeminti ne tik klaidinga informacija, bet ir tikrovę atitinkanti, tačiau itin neigiamo pobūdžio informacija. Ieškovo atvaizdo skelbimas kartu su informacija apie jo padarytos nusikalstamos veikos aplinkybes žemina jo garbę ir orumą. Ieškovas nuteistas, atliko bausmę, pasitaisė, todėl turi teisėtą lūkestį nebebūti visuomenėje identifikuojamas išimtinai vien tik pagal šį neigiamą poelgį.
- 18.8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje būtina sąlyga paskelbti informaciją apie privatų asmens gyvenimą be to asmens sutikimo yra tik teisėtas ir pagrįstas visuomenės interesas žinoti tokią informaciją, tačiau šio intereso negalima sutapatinti su tiesiog visuomenės interesu patenkinti savo smalsumą. Dėl to kiekvienu konkrečiu atveju būtina atriboti visuomenės norą žinoti sensacijas ir teisėtą bei pagrįstą visuomenės interesą (Lietuvos Aukšč-

čiausiojo Teismo 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-393/2008; 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-394/2008).

- 18.9. EŽTT yra pateikęs išaiškinimus dėl teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir saviraiškos laisvės derinimo principų asmens atvaizdo panaudojimo atvejais. Pirminis ir esminis kriterijus – tai nuotraukos (atvaizdo) indėlis į visuotinės svarbos diskusijas; asmens viešumas ir kt. EŽTT bylose paprastai vertinamas būdas, kaip atvaizdas buvo publikuotas, kokiam kontekste asmuo buvo jame pateikiamas (EŽTT 2012 m. vasario 7 d. sprendimas byloje *Axel Springer*, peticijos Nr. 39954/08).
 - 18.10. Atsakovė byloje neįrodinėjo, kad viešai skelbiamas ieškovo atvaizdas prisideda prie visuotinės svarbos viešosios diskusijos, kad ši vaizdinė informacija būtina demokratinėje visuomenėje. Teismai privalėjo tirti ir nustatyti, ar ieškovo atvaizdo skelbimas kartu su baudžiamosios bylos informacija ir dabar vis dar tenkina teisėtą ir pagrįstą visuomenės poreikį žinoti, kaip atrodo ieškovas.
 - 18.11. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, neatsižvelgdami į tai, kad ieškovas šioje byloje gina savo asmenines neturtines teises, vadovaudamiesi CPK 98 straipsnio 2 dalimi, priteisė atsakovės naudai atlyginti bylinėjimosi išlaidas, kurių dydis viršija Rekomendacijose nustatytus maksimalius dydžius. Kiekvienoje konkrečioje byloje, priteisdamas advokato ar advokato padėjėjo pagalbai apmokėti patirtų išlaidų atlyginimą, teismas privalo įvertinti bylos sudėtingumą, advokato ar advokato padėjėjo darbo laiko sąnaudas ir atsižvelgdamas į šiuos kriterijus priteisti atlyginti minėtas išlaidas. Pirmosios instancijos teismas iš ieškovo priteisė atlyginti visas atsakovės prašytas bylinėjimosi išlaidas, t. y. 7549,65 Eur, neatsižvelgdamas į suteiktų paslaugų turinį. Pirmojoje instancijoje atsakovė rengė atsiliepinimą į ieškinį bei atsiliepinimą į patikslintą ieškinio reikalavimą, pasisakydama apie reikalavimo pakaitimą, o byla išnagrinėta per vieną posėdį, kuris truko tik 2 valandas. Bendra suma už pasirengimą teismo posėdžiui, prašymo dėl bylinėjimosi išlaidų parengimą, vidinius pasitarimus dėl tolesnių veiksmų bei bendrųjų biuro išlaidų atlyginimą sudaro net 2309,16 Eur. Teismai už pasirengimą teismo posėdžiui iš viso atsakovės naudai iš ieškovo priteisė 1518,55 Eur, nors pagal Rekomendacijas maksimali rekomenduotina suma yra 172,99 Eur. Kaip matyti iš byloje esančių atsakovės atstovų atliktų darbo suvestinių, kiekvienoje atsakovės advokatų sąskaitoje atskirai yra skaičiuojamos bendrosios biuro išlaidos. Pagal CPK 88 straipsnį, biuro išlaidos atskirai nėra nustatytos kaip išlaidos, susijusios su bylos nagrinėjimu, todėl tokios išlaidos neturėtų būti priteisiamos atlyginti.
19. Atsakovė UAB „15min“ atsiliepime į kasacinį skundą prašo ieškovo kasacinį skundą atmesti. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:
 - 19.1. Nei VII 14 straipsnis, nei CK 2.23 straipsnis, nei joks kitas Lietuvos Respublikoje galiojantis teisės aktas neįtvirtina aiškiai apibrėžto laiko termino, kurį turi būti taikomas teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą ribojimas, ir juolab nenustato visuomenės informavimo priemonės pareigos, praėjus

neapibrėžtam laiko tarpui ar pasikeitus faktinėms aplinkybėms, iš naujo vertinti anksčiau teisėtai paskelbtų tikslų ir teisingų duomenų atitiktį teisės aktų reikalavimams bei nuasmeninti anksčiau paskelbtą informaciją. Jeigu kaskart objektyviai pasikeitus faktinėms aplinkybėms, pvz., asmeniui netekus viešojo asmens statuso ir (ar) išnykus visuomenės teisėtam interesui žinoti tokią informaciją, visuomenės informavimo priemonės būtų įpareigos nuasmeninti anksčiau skelbtą teisingą ir tikslią informaciją apie įvykius, tai reikštų žiniasklaidos cenzūrą, kuri yra draudžiama Konstitucijos bei tarptautinių teisės aktų. Be to, tai sukeltų teisinių bei visuomeninių santykių neapibrėžtumą ir nestabilumą. Jeigu asmuo, kurio duomenys publikacijose buvo nuasmeninti dėl to, kad jis neteko *ad hoc* (tik šiuo atveju; tik šį kartą) viešojo asmens statuso, praėjus tam tikram laikui vėl taptų viešuoju asmeniu, tai nereikštų, jog visuomenės informavimo priemonės nuasmenintą informaciją (archyvinės publikacijas) turėtų vėl „atasmeninti“, kad nebūtų pažeista visuomenės teisė žinoti šią informaciją. Išnykus ieškovo teistumui, atsakovei neturi atsirasti pareiga kaip nors keisti publikacijas, kadangi tokiu būdu būtų pašalinta objektyvi, tiksli ir teisinga informacija apie anksčiau įvykusius faktus. Todėl pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nepadarė klaidos ir tinkamai aiškino bei taikė CK 2.23 straipsnio 3 dalį bei VII 14 straipsnio 3 dalies normas, visiškai pagrįstai nustatydami, kad šio konkretaus ginčo atveju teisė toliau skleisti tikrovę atitinkančią ginčo informaciją ir šiandien aktualiais visuomenės diskusiją skatinančiais klausimais nusveria ieškovo teisę į privataus gyvenimo apsaugą.

- 19.2. CK 2.23 straipsnio 3 dalies norma aiškintina taip, kad joje įtvirtintos sąlygos (asmuo yra viešas ir egzistuoja teisėtas ir pagrįstas visuomenės interesas tokią informaciją žinoti) turi būti privalomai nustatomos informacijos pirminio paskelbimo metu. Minėta teisės norma neįtvirtina pareigos iš naujo vertinti minėtų sąlygų buvimo ar nebuvimo praėjus neapibrėžtam laiko tarpui po pirminio teisėto informacijos paskelbimo. Konkretūs įpareigojimai, susiję su anksčiau paskelbta informacija, visuomenės informavimo priemonėms yra nustatyti tik tokios informacijos pirminio neteisėto paskelbimo atvejais (CK 2.24 straipsnis, VII 15, 44 straipsniai, CK 2.22, 2.23 straipsniai).
- 19.3. EŽTT išreiškė poziciją, kad visuomenės interesas turėti galimybę susipažinti su teisinga, tikslią ir objektyvia žiniasklaidoje skelbta istorine, archyvine informacija yra svarbesnis už asmens teisę į privatumą net ir iš esmės pasikeitus faktinėms aplinkybėms. EŽTT nuomone, kad ir kokia svarbi būtų asmens duomenų apsauga, ją reikia derinti su plačiosios visuomenės teise būti informuoti apie praeities įvykius bei apie šiuolaikinę istoriją, ypač naudojant žiniasklaidos skaitmeninius archyvus. Greta pagrindinės spaudos funkcijos skleisti visuotinės svarbos informaciją ir idėjas spaudai tenka antrinė, tačiau vis dėlto vertinga funkcija – saugoti archyvus, kuriuose saugomos anksčiau paskelbtos žinios, ir juos pateikti visuomenei. Interneto archyvai labai prisideda prie naujienų ir informacijos išsaugojimo ir prieinamumo. Skaitmeniniai archyvai yra svarbus švietimo ir istorinių tyrimų

šaltinis. Spręsdamas dėl privataus gyvenimo apsaugos pasikeitus faktinėms aplinkybėms, EŽTT konstatavo, kad visuomenės interesas turėti galimybę susipažinti su tiksliais ir objektyviais žiniasklaidos archyvais turėtų būti svarbesnis. Individualizuotos informacijos, tokios kaip visas atitinkamo asmens vardas ir pavardė, atvaizdas, įtraukimas į reportažą yra svarbus spaudos darbo aspektas, ypač kai pranešama apie baudžiamąjį procesą, sulaukusį didelio susidomėjimo (EŽTT 2018 m. birželio 28 d. sprendimas byloje *M. L. ir W. W. prieš Vokietiją*, peticijos Nr. 60798/10 ir Nr. 65599/10, par. 90, 105, 116; 2017 m. spalio 19 d. sprendimas byloje *Fuchsmann prieš Vokietiją*, peticijos Nr. 71233/13, par. 37).

- 19.4. Išnykus teistumui, jo nulemtos teisinės pasekmės išnyksta pačiam asmeniui, tačiau nusikaltimo padarymo objektyvus faktas neišnyksta ir negali išnykti nepasikeitus objektyviai tikrovei. Todėl nusikaltimo padarymo bei ieškovo nuteisimo faktų paviešinimas publikacijose ir šių duomenų prieinamumas visuomenei negali priklausyti nuo ieškovo teistumo išnykimo ar neišnykimo, kadangi tai objektyvūs, tikrovėje įvykę faktai.
- 19.5. Neindividualizuotos informacijos apie vykusį baudžiamąjį procesą bei asmens nuteisimą už nusikalstamą veiką paskelbimas neatitiktų skelbiamos informacijos tikslumo ir patikimumo kriterijų, kurių turi paisyti visuomenės informavimo priemonė (Visuomenės informavimo įstatymo 3 straipsnio 3 dalis, 41 straipsnio 2 dalies 1 punktą, Visuomenės informavimo etikos kodekso 3 straipsnis). EŽTT išaiškino, kad, norint pritaikyti Konvencijos 8 straipsnį, teisės į privataus gyvenimo gerbimą suvaržymas turi pasiekti tam tikrą rimtumo lygį ir tokiu būdu, kad kenktų asmens naudojimuisi teise į privataus gyvenimo gerbimą (EŽTT 2012 m. vasario 7 d. sprendimas byloje *Axel Springer*, peticijos Nr. 39954/08). Ieškovas nepateikė įrodymų, leidžiančių spręsti apie tai, kad esamas jo privataus gyvenimo ribojimas dėl nenuasmenintų publikacijų prieinamumo visuomenei yra pasiekęs tokį rimtumo lygį, jog iš esmės kenkia ieškovo naudojimuisi teise į privataus gyvenimo apsaugą.
- 19.6. Kai asmens duomenys tvarkomi (tvarkymas apima ir skelbimą) žurnalistikos tikslais, asmens teisė būti pamirštam (teisė reikalauti ištrinti asmens duomenis) yra netaikoma (Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 4 straipsnis). Galiojant šiai išimčiai, atsakovė neturėjo ir neturi įstatyme įtvirtintos pareigos nuasmeninti publikacijas. Be to, nereikėtų tapatinti asmens duomenų tvarkymo, kurį atlieka interneto svetainių valdytojai (šiuo atveju atsakovė kaip visuomenės informavimo priemonė, teikianti laikraščio turinį internete), ir duomenų tvarkymo, kurį atlieka interneto paieškos variklių valdytojai (pvz., *Google Inc.*), kadangi duomenų tvarkymo tikslai yra skirtingi ir atitinkamai taikomos skirtingos pasekmės, kai yra pareiškiami reikalavimai dėl teisės būti pamirštam. Ieškovo cituojamoje ESTT byloje *Google Spain SL, Google Inc. prieš Agencia Espanola de Proteccion de Datos (ASPD), Mario Costeja Gonzalez*, C-131/12, išaiškinimai yra pateikti būtent dėl interneto paieškos variklių valdytojų pareigų. ESTT nusprendė, kad tam

tikrais atvejis paieškos variklio valdytojas (*Google* ir kt.) turi ištrinti nuorodas į interneto puslapius, kuriuose paskelbta informacija apie konkretų duomenų subjektą, net jei ši informacija buvo paskelbta teisėtai, tačiau tapo nebeaktuali ir perteklinė. Toks ESTT išaiškinimas negali būti automatiškai taikomas visuomenės informavimo priemonei (internetu svetainės valdytojai), kadangi pastaroji tvarko asmens duomenis visiškai kitokiu tikslu. Būtent dėl šios priežasties minėtoje ESTT byloje laikraštis, kuris irgi buvo įtrauktas į procesą, nebuvo įpareigotas pašalinti publikuotos informacijos, nes buvo laikoma, kad tokia informacija yra skelbiama teisėtai.

- 19.7. Pagal CK 2.23 straipsnio 3 dalyje nustatytą reglamentavimą, visuomenės informavimo priemonė turi pareigą įrodyti informacijos pirminio paskelbimo teisėtumą. Šioje byloje nėra ginčo dėl to, kad pirminis informacijos paskelbimas yra teisėtas. Būtent dėl pareigos įrodyti privatumą sudarančios informacijos paskleidimo atitiktį įstatymo reikalavimams pirminio informacijos paskelbimo metu, o ne dėl tolesnio tokios informacijos skleidimo metu buvo pasisakyta ir ieškovo nurodomoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 6 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-569/2006, kurios faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo nagrinėjamos bylos aplinkybių.
- 19.8. VIĮ 14 straipsnio 3 dalis nustato atvejus, kai informacija apie privatų gyvenimą gali būti skelbiama be asmens sutikimo. Vienas iš tokių atvejų – kai informacija yra pateikiama viešai nagrinėjant bylą. Baudžiamąją bylą buvo nuspręsta nagrinėti neviešame teismo posėdyje ne dėl to, kad nagrinėjant bylą viešai gali būti atskleistos ieškovo privataus gyvenimo detalės, o dėl to, kad ieškovas savo gynybinę poziciją nuo pareikštų kaltinimų grindė aplinkybėmis, susijusiomis su jo tariamai vykdyta operatyvine veikla tiriant lapinų grupuotės nusikalstamo susivienijimo veiklą, dėl ko tariamai galėjo būti atskleista valstybės arba tarnybos paslaptis (Baudžiamojo proceso kodekso 9 straipsnio 1 dalis). Tai aiškiai matyti iš byloje esančio ir paties ieškovo minimo teismo posėdžio protokolo baudžiamojoje byloje. Išnagrinėjus baudžiamąją bylą paaiškėjo, kad tokia ieškovo gynybinė pozicija nepasiteisino, ieškovas buvo nuteistas už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi. Vadinasi, neliko ir pagrindo nagrinėti bylą uždaruose posėdžiuose, dėl to apeliacinės instancijos ir kasaciniame teismuose byla buvo nagrinėjama viešai ir šių teismų priimtoms nutartys yra viešai prieinamos.
- 19.9. CK 2.22 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta bendroji taisyklė, kad visais atvejais, t. y. tiek fotografuojant asmenį, tiek siekiant spausdinti (publikuoti, viešinti) asmens nuotrauką, reikia to asmens sutikimo. Įstatymas nustato išimtį tuomet, kai šie veiksmai yra susiję su visuomenine asmens veikla, jo tarnybine padėtimi, teisėsaugos institucijų reikalavimu arba jeigu fotografuojama viešoje vietoje (CK 2.22 straipsnio 2 dalis).
- 19.10. Analogiškai kaip ir asmens vardo ir pavardės nurodymo publikacijose atveju, asmens atvaizdo panaudojimas prisideda prie straipsnyje skelbiamos informacijos patikimumo užtikrinimo. Konvencijos 10 straipsnis žurnalistams palieka teisę nuspręsti, kokios detalės turėtų būti skelbiamos straips-

nyje, su sąlyga, kad nebus pažeistos profesinės etikos taisyklės. Publikacijų tema tiek jų paskelbimo metu, tiek dabar vis dar kelia diskusijų visuomenėje, todėl yra aktuali ir prisideda prie nusikalstamų veikų prevencijos. Atsakovės įsitikinimu, visuomenė turi turėti galimybę pasiekti objektyvią, tikslią ir nepakeistą istorinę informaciją ir šis pagrįstas visuomenės interesas neturi būti priklausomas nuo kokių nors ateities įvykių ar faktinių aplinkybių pasikeitimo. Apeliacinės instancijos teismas vertino ne tik publikacijų turinio teisingumą, bet ir tai, kaip nuotraukos susijusios su pateikiamu turiniu, ar jos naudotos tuo tikslu, kuriuo ir darytos, ar ieškovas jose atvaizduojamas etiškai. Taigi, buvo taikomi EŽTT praktikoje naudojami kriterijai teisingai pusiausvyrai tarp teisės į privataus gyvenimo gynimą ir teisės skleisti bei gauti informaciją nustatyti.

- 19.11. Ieškovo cituojami kasacinio teismo išaiškinimai dėl draudimo tapatinti teisėtą ir pagrįstą visuomenės interesą žinoti informaciją su tiesiog visuomenės interesu patenkinti savo smalsumą šioje byloje netaikytini, kadangi bylų faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi. Kasacinio teismo išnagrinėtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-394/2008 nustatyta, kad atsakovo parodytame reportaže pateikta informacija nesusijusi su įstatymų pažeidimais ar nusikalstamomis veikomis, tai nebuvo susiję su ieškovų tarnybine padėtimi, taigi nebuvo pagrįsto visuomenės intereso žinoti tokią informaciją. Kasacinio teismo išnagrinėtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-393/2008 teismai laikė, kad paskleista informacija yra išimtinai asmeninio pobūdžio (informacija apie ieškovo nesantuokinį sūnų, ikisantuokinius lytinius santykius) ir jos paskelbimas nėra susijęs nei su profesine ieškovo veikla, nei su visuomenės interesu žinoti tokią informaciją.
- 19.12. Nagrinėjamoje byloje keliamas asmens privatumo gynimo klausimas anksčiau paskelbtų ir tikrovę atitinkančių publikacijų kontekste yra praktiškai nenagrinėtas Lietuvos teismų praktikoje, todėl byla laikytina gana sudėtinga spręstinių teisinių klausimų naujumu bei kompleksišku. Atsakovės advokatų didesnių darbo laiko sąnaudų poreikis Lietuvos bei užsienio teismų praktikos analizė. Šios bylos baigtis turės poveikį ne tik šios bylos šalims, bet ir visam žiniasklaidos sektoriui. Apeliacinės instancijos teismas atsižvelgė į nurodytus kriterijus, taip pat į atsakovei suteiktų teisinių paslaugų turinį ir apimtį, ir pagrįstai nusprendė, kad atsakovei priteistos atlyginti bylinėjimosi išlaidos pirmosios instancijos teisme neviršija Rekomendacijose nustatytų maksimalių dydžių. Ieškovas klaidina teismą nurodydamas, kad 2309,16 Eur suma yra už pasirengimą teismo posėdžiui, prašymo dėl bylinėjimosi išlaidų parengimą, vidinius pasitarimus, kadangi, kaip matyti iš darbų išsklotinės, ši suma apima ir atsiliepimo į patikslintą ieškinį rengimą bei tam reikalingos informacijos analizę. Pasirengimo teismo posėdžiams laikas nebūtinai turi sutapti su teismo posėdžių trukme, kuri gali būti nulemta įvairių aplinkybių, tarp jų ir tinkamo advokato pasirengimo teismo posėdžiui, todėl nėra jokio pagrindo pasirengimo bylai trukmę sulyginti su teismo posėdžio trukme ir tik už tą laiką atlyginti bylinėjimosi išlaidas. Tuo atveju, kai konkrečios

teisinės paslaugos Rekomendacijose nėra įvardytos, tai dar nereiškia, kad jos nėra susijusios su byla, nes tokių išlaidų atlyginimas nustatytas Rekomendacijų 8.20 punkte. Pagal CPK 88 straipsnio 1 dalį, prie išlaidų, susijusių su bylos nagrinėjimu, priskiriamos kitos būtinos ir pagrįstos išlaidos (CPK 88 straipsnio 1 dalies 10 punktas). Iš bylą pralaimėjusios šalies turi būti priteistos atlyginti visos su bylos nagrinėjimu susijusios išlaidos, t. y. ne tik tiesioginės teisinio atstovavimo išlaidos, bet ir susijusios administracinės (biuro) išlaidos. Visiškai atmetę ieškovo reikalavimus, pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pagrįstai priteisė iš ieškovo atsakovei bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, kuris laikytinas proporcingu atsižvelgiant į individualias šio ginčo aplinkybes (bylos sudėtingumą, klausimų naujumą, procesinių dokumentų turinį ir kt.).

Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir žiniasklaidos pareigos teikti informaciją visuomenei, visuomenės teisės žinoti

20. Teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą įtvirtinta Konstitucijos 22 straipsnyje ir Konvencijos 8 straipsnyje, kituose teisės aktuose.
21. Konstitucijos 22 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas; nurodyto straipsnio 4 dalyje suformuluotas bendrasis privataus gyvenimo gynimo principas, pagal kurį įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepažeistų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeiminių gyvenimą, kėsiniamosi į jo garbę ir orumą. Teisė į privatų gyvenimą yra fundamentali asmens teisė, kuri gali būti ribojama tik išimtiniais atvejais. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją riboti asmens teisės ir laisvės galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; apribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; apribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo (pvz., Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas, 2010 m. vasario 26 d. nutarimas, 2011 m. birželio 21 d. nutarimas, 2014 m. gegužės 9 d. nutarimas).
22. Konvencijos 8 straipsnio 1 dalimi pripažįstama, kad kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas. Nors Konvencijos 8 straipsniu iš esmės siekiama apsaugoti individą nuo savavališko valdžios institucijų kišimosi į privatų gyvenimą, be šio negatyviojo išipareigojimo, gali egzistuoti valstybės pozityviosios pareigos, neatskiriamos nuo veiksmingos privataus gyvenimo apsaugos. Šios pareigos gali apimti priemonių, skirtų užtikrinti pagarbą privatumui, netgi individų tarpusavio santykių srityje, priėmimą (žr., pvz.,

2010 m. spalio 5 d. EŽTT sprendimą dėl peticijos priimtimumo byloje *Köpke prieš Vokietiją*, peticijos Nr. 420/07; 2014 m. gruodžio 9 d. sprendimą dėl peticijos priimtimumo byloje *Dahlberg prieš Švediją*, peticijos Nr. 75201/11).

23. CK 2.23 straipsnyje, reglamentuojančiame teisę į privatų gyvenimą ir jo slaptumą, be kita ko, įtvirtinta, kad fizinio asmens gyvenimas neliečiamas; informacija apie asmens privatų gyvenimą gali būti skelbiama tik jo sutikimu (1 dalis); draudžiama skleisti surinktą informaciją apie asmens privatų gyvenimą, nebent, atsižvelgiant į asmens einamas pareigas ar padėtį visuomenėje, tokios informacijos sklaidimas atitinka teisėtą ir pagrįstą visuomenės interesą tokią informaciją žinoti (3 dalis).
24. VII 14 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad informacija apie privatų gyvenimą gali būti skelbiama be žmogaus sutikimo tais atvejais, kai ji padeda atskleisti įstatymų pažeidimus ar nusikalstamas veikas, taip pat kai informacija yra pateikiama viešai nagrinėjant bylą. Be to, informacija apie viešojo asmens privatų gyvenimą gali būti skelbiama be jo sutikimo, jeigu atskleidžia visuomeninę reikšmę turinčias privataus šio asmens gyvenimo aplinkybes ar asmenines savybes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-51/2009).
25. Konstitucija taip pat garantuoja ir saugo visuomenės interesą būti informuotai, žiniasklaidos laisvę skleisti informaciją visuomenės diskusiją skatinančiais klausimais. Žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas, tą įtvirtina asmens saviraiškos laisvė (Konstitucijos 25 straipsnio 2 dalis). Masinės informacijos cenzūra draudžiama (Konstitucijos 44 straipsnio 1 dalis). Tokiu atveju, kai duomenys apie tam tikro asmens privatų gyvenimą paviešinami per žiniasklaidos priemones, kyla dviejų konstitucinių, taip pat Konvencijos saugomų vertybių – teisės į privatų gyvenimą (Konstitucijos 22 straipsnis, Konvencijos 8 straipsnis) ir teisės į saviraiškos laisvę, apimančios tiek teisę skleisti informaciją, tiek visuomenės teisę ją gauti (Konstitucijos 25 straipsnis, Konvencijos 10 straipsnis), konfliktas.
26. EŽTT saviraiškos laisvę vertina kaip vieną esminių demokratinės visuomenės pagrindų ir vieną svarbiausių jos pažangos bei kiekvieno individo raidos sąlygų; jo sprendimuose yra pabrėžiama, kad ši laisvė taikytina ne tik „informacijai“ arba „idėjoms“, kurios priimamos palankiai, laikomos neužgauliomis ar nevertomis dėmesio, bet ir toms, kurios įžeidžia, šokiruoja ar trikdo. Tokie yra pliuralizmo, tolerancijos ir liberalumo, be kurių nėra demokratinės visuomenės, reikalavimai. Kaip ir dauguma Konvencijoje įtvirtintų teisių, teisė į saviraiškos laisvę nėra absoliuti, ja besinaudojantys asmenys (tiek žurnalistai, tiek kiti asmenys) privalo elgtis sąžiningai „informacijos adresato“ atžvilgiu, siekti pateikti tikslią ir patikimą informaciją, laikytis etikos normų. Kartu EŽTT akcentuoja, kad Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos saviraiškos laisvei taikomos išimtytys turi būti aiškinamos griežtai, apribojimų reikalingumas turi būti nustatomas įtikinamai. Saviraiškos laisvės ribojimui taikant „būtinumo demokratinėje visuomenėje“ kriterijų, turi būti nustatyta, ar asmens laisvės apribojimas atitiko „primygtinį socialinį poreikį“. Valstybės turi tam tikras vertinimo laisvės ribas, sprendamos, ar yra toks poreikis, tačiau negali pažeisti Konvencijos 10 straipsnyje užtikrintų saviraiškos

- laisvės standartų ir principų (dėl pirmiau nurodytų principų žr. EŽTT 1998 m. rugpjūčio 25 d. sprendimo byloje *Hertel prieš Šveicariją*, peticijos Nr. 25181/94, par. 46; 2005 m. vasario 15 d. sprendimo byloje *Steel and Morris prieš Jungtinę Karalystę*, peticijos Nr. 68416/01, par. 87; 2012 m. vasario 7 d. sprendimo byloje *Axel Springer AG prieš Vokietiją*, peticijos Nr. 39954/08, par. 78 ir kt.).
27. Nagrinėjamoje byloje sprendžiamas teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir žiniasklaidos pareigos teikti informaciją visuomenei, visuomenės teisės žinoti vertybių santykio klausimas. Ieškovas ieškiniu prašė teismo įpareigoti atsakovę UAB „15min“ nuasmeninti jo asmens duomenis ir pašalinti prie publikacijų skelbiamas jo nuotraukas. Ieškinyje nurodyta, kad atsakovės UAB „15min“ valdomame interneto naujienų portale *www.15min.lt* nuo 2012 m. vasario 10 d. iki šiol viešai skelbiama informacija kartu su ieškovo atvaizdu, susijusi su baudžiamąja byla Nr. 1-181-843/2012. Ieškovas ginčija ne informacijos apie baudžiamąją bylą paskleidimo teisėtumą jos paskleidimo momentu, bet tolesnio informacijos apie baudžiamąją bylą, įskaitant patį faktą apie ieškovo teistumą, skleidimo praėjus daugiau kaip 10 metų teisėtumą. Taigi, konkrečiai šioje byloje turi būti atsakyta į klausimą, ar nėra pažeista ieškovo teisė būti pamirštam internete. Teisėjų kolegija dėl šios teisės toliau ir pasisakys.

Dėl teisės būti pamirštam ir spaudos archyvų vientisumo išsaugojimo principo

28. Nagrinėjamai bylai aktuali naujausia EŽTT praktika, suformuota 2023 m. liepos 4 d. EŽTT Didžiosios kolegijos sprendimu byloje *Hurbain prieš Belgiją* dėl teisės būti pamirštam internete.
29. Konvencijos požiūriu teisė būti pamirštam internete siejama su 8 straipsniu, konkrečiau – su teise į reputacijos gerbimą, nepriklausomai nuo to, kokiomis priemonėmis to siekiama (prašoma laikraščio straipsnio pašalinimo ar pakeitimo interneto archyvuose, ar priegos prie straipsnio apribojimo ir pan.), tačiau reikalavimas dėl teisės būti pamirštam nėra savarankiška Konvencijos saugoma teisė ir tiek, kiek jam taikomas 8 straipsnis, gali būti susijęs tik su tam tikromis situacijomis ir informacijos elementais (2023 m. liepos 4 d. EŽTT Didžiosios kolegijos sprendimas byloje *Hurbain prieš Belgiją*, peticijos Nr. 57292/16, par. 199).
30. EŽTT jurisprudencija taip pat atskleidžia, jog tam, kad Konvencijos 8 straipsnio nuostatos būtų taikomos, kėsinimasis į asmens reputaciją turi pasiekti tam tikrą rimtumo lygį ir būti įvykdytas taip, kad būtų pakenkta asmens naudojimuisi teise į privataus gyvenimo gerbimą. Šis reikalavimas taikomas tiek socialinei, tiek profesinei reputacijai. EŽTT yra pažymėjęs, kad 8 straipsniu negalima remtis norint skųstis dėl reputacijos praradimo, kuris yra numatomas asmens veiksmų, pavyzdžiui, nusikalstamos veikos padarymo, padarinys (žr. cituoto sprendimo byloje *Hurbain* par. 189, taip pat 2018 m. rugsėjo 25 d. Didžiosios kolegijos sprendimą byloje *Denisov prieš Ukrainą [DK]*, peticijos Nr. 76639/11). Ši taisyklė neapsiriboja tik reputacijos pažeidimu, bet buvo išplėsta iki platesnio principo, pagal kurį negalima remtis asmeninėmis, socialinėmis, psichologinėmis ir ekonominėmis kančiomis, kurios gali būti numatomos nusikalstamos veikos padarymo pasekmės, siekiant skųstis,

kad apkaltinamasis nuosprendis pats savaime reiškia teisės į privataus gyvenimo gerbimą ribojimą. Šis išplėstas principas turėtų apimti ne tik nusikalstamas veikas, bet ir kitus teisės pažeidimus, už kuriuos nustatyta teisinė atsakomybė ir kurių neigiamas poveikis „privatiam gyvenimui“ yra numatomas (*ten pat*).

31. Savo ruožtu EŽTT taip pat yra nurodęs, kad tais atvejais, kai buvo renkami duomenys apie konkretų asmenį, asmens duomenys tvarkomi ar naudojami arba atitinkama medžiaga skelbiama tokiu būdu ar mastu, kuris viršija įprastai numatomą, kyla privataus gyvenimo pasvarstymų. EŽTT yra pripažinęs, kad asmens duomenų apsauga turi esminę reikšmę asmens galimybei naudotis Konvencijos 8 straipsniu saugoma teise į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą (žr. cituoto sprendimo byloje *Hurbain* par. 190; 2017 m. birželio 27 d. sprendimo *Satakunnan Markkinapörssi Oy ir Satamedia Oy prieš Suomiją [DK]*, peticijos Nr. 931/13, par. 136–137). EŽTT jurisprudencijoje yra pažymėta, kad jau ne vienerius metus tobulėjant technologijoms ir komunikacijos priemonėms vis daugiau asmenų siekia apsaugoti savo interesus, remdamiesi vadinamąja teise būti pamirštam. Ši teisė grindžiama asmens interesu gauti galimybę ištrinti, pakeisti arba apriboti prieigą prie praeities informacijos, kuri turi įtakos tam, kaip jis šiuo metu yra vertinamas visuomenėje. Siekdami, kad ši informacija būtų ištrinta, atitinkami asmenys nori, kad su jų praeities veiksmais ar viešais pasisakymais nebūtų susiduriama neribotą laiką įvairiomis aplinkybėmis, pavyzdžiui, ieškant darbo ir palaikant verslo santykius. Akivaizdu, kad paskelbta ir kurį laiką internete prieinama asmeninė informacija gali turėti didelį neigiamą poveikį tam, kaip atitinkamą asmenį vertina visuomenė. Taip pat kyla kitų žalingų padarinių pavojus: pirma, informacijos kaupimas, dėl kurio gali būti sukurtas atitinkamo asmens profilis (žr., pvz., ESTT 2014 m. gegužės 13 d. sprendimo byloje *Google Spain, C-131/12*, par. 74); antra, jei informacija nesusiejama su kontekstu, tai gali reikšti, kad asmuo, susipažinęs su internete paskelbtu straipsniu apie kitą asmenį, gauna fragmentišką ir iškreiptą tikrovės vaizdą. Be to, nepriklausomai nuo faktinio paieškos, susijusios su konkrečiu vardu, dažnumo, kita galima informacijos apie asmenį skelbimo internete pasekmė yra nuolatinė grėsmė ir iš to kylanti baimė tam asmeniui bet kada netikėtai vėl susidurti su savo praeitimi (dėl pirmiau nurodytų principinių nuostatų žr. cituoto sprendimo byloje *Hurbain* par. 192). Didžiosios kolegijos sprendime *Hurbain* byloje EŽTT nurodė ir tai, kad, kalbant apie teisminę informaciją, vertinant atitinkamam asmeniui padarytą žalą, svarbu atsižvelgti į tolesnio šios informacijos prieinamumo pasekmes to asmens reintegracijai į visuomenę. Vis dėlto tai, kad asmuo buvo reabilituotas, savaime negali pateisinti teisės būti pamirštam pripažinimo (žr. par. 233). Bet kuriuo atveju, kaip jau minėta pirmiau, pagal Konvencijos 8 straipsnį būtina, kad asmuo, teikiantis atitinkamą ieškinį, tinkamai pagrįstų su tolesniu archyvuoto straipsnio prieinamumu internete susijusio kėsinimosi į privataus gyvenimo gerbimą rimtumą (žr. par. 210).
32. Teisėjų kolegija pažymi, kad nagrinėjamoje byloje, sprendžiant interesų sankirtos suderinimo problemą, susiduriama su demokratinėje visuomenėje itin reikšminga spaudos laisve, o konkrečiau – su spaudos archyvų vientisumo išsaugojimo principu. Derinant susikertančius interesus ypatingas dėmesys turėtų būti skiria-

mas tam, kad būtų tinkamai suderinti, viena vertus, asmenų, prašančių pakeisti ar pašalinti su jais susijusį straipsnį iš spaudos archyvų, interesai, kita vertus, tokių prašymų poveikis atitinkamiems naujienų leidėjams, taip pat, priklausomai nuo aplinkybių, spaudos veiklai. Šiame kontekste itin svarbu laikytis spaudos archyvų vientisumo išsaugojimo principo, o tai reiškia, kad reikia užtikrinti, jog archyvų turinio keitimas ir *a fortiori* (juo labiau) šalinimas būtų apribotas tik tuo, kas yra griežtai būtina, kad būtų išvengta bet kokio slopinančio poveikio, kurį tokios priemonės galėtų turėti spaudos užduočiai skleisti informaciją ir išsaugoti archyvus (žr. cituoto sprendimo byloje *Hurbain* par. 211). Šia prasme ieškovo reėmimasis ESTT sprendimu *Google Spain* byloje nėra tinkamas, nes minėtoje byloje dalyvauja visai kitokio pobūdžio subjektas – paieškos variklio eksploatuotojas, kuris nėra pradinis informacijos skelbėjas (kurio veikla paprastai sudaro saviraiškos laisvės apsaugos pagrindą), jo interesas visų pirma yra palengvinti bet kokios turimos informacijos apie atitinkamą asmenį suradimą ir sudaryti jo profilį. Interesų pusiausvyros nustatymo rezultatas gali skirtis priklausomai nuo to, ar prašymas ištrinti (pakeisti) informaciją susijęs su pradiniu informacijos skelbėju ar su paieškos variklio eksploatuotoju.

33. Dėl Konvencijos 10 straipsnio ir skaitmeninių spaudos archyvų apsaugos svarbos EŽTT savo praktikoje yra pažymėjęs, kad interneto archyvų atsiradimas labai prisidėjo prie naujienų ir informacijos išsaugojimo ir prieinamumo. Be to, skaitmeniniai archyvai yra svarbus švietimo ir istorinių tyrimų šaltinis. Ši spaudos funkcija, kaip ir atitinkamas teisėtas visuomenės interesas naudotis archyvais, neabejotinai yra saugomas Konvencijos 10 straipsniu. Kad spauda galėtų tinkamai atlikti savo užduotį kurti archyvus, ji turi turėti galimybę sukurti ir palaikyti išsamius įrašus. Kadangi archyvų vaidmuo yra užtikrinti nuolatinę informacijos, kuri tam tikru metu buvo teisėtai paskelbta, prieinamumą, jie paprastai turėtų išlikti autentiški, patikimi ir išsamūs. Todėl skaitmeninės spaudos archyvų vientisumas turėtų būti pagrindinis principas, kuriuo turėtų būti vadovujamasi nagrinėjant bet kokią prašymą pašalinti ar pakeisti visą ar dalį archyvuoto straipsnio, kuris prisidėjo prie atminties išsaugojimo, ypač jei, kaip šiuo atveju, niekada nebuvo suabejota straipsnio teisėtumu. Tokie prašymai reikalauja ypatingo nacionalinių institucijų budrumo ir nuodugnaus nagrinėjimo (žr. sprendimo byloje *Hurbain* par. 186).
34. Derinant Konvencijos 8 ir 10 straipsniais garantuojamas teises ir sprendžiant susikertančių interesų pusiausvyros nustatymo klausimą nagrinėjamoje byloje, kai susiduriama su veikla, susijusia su spaudos archyvų vientisumo išsaugojimu, aktualūs šie EŽTT praktikoje naujausiu sprendimu (žr. sprendimo byloje *Hurbain* par. 205) įtvirtinti kriterijai: a) archyvuotos informacijos pobūdis; b) laikas, praėjęs nuo įvykių ir nuo pirminio paskelbimo bei paskelbimo internete; c) dabartinis informacijos aktualumas; d) asmens, reikalaujančio teisės būti pamirštam, žinomumas ir jo elgesys po įvykių; e) neigiamos tolesnio informacijos prieinamumo internete pasekmės; f) informacijos prieinamumo skaitmeniniuose archyvuose lygis ir g) priemonės poveikis saviraiškos laisvei ir, konkrečiau, spaudos laisvei. Be kita ko, *Hurbain* byloje EŽTT itin akcentavo tai, kad šioje byloje padaryta išvada nesusijusi su žiniasklaidos priemonių prievole sistemingai ir nuolat tikrinti

savo archyvus. Interesų pusiausvyros nustatymo klausimą reikia spręsti tik tuo atveju, jei gaunamas atitinkamas tinkamai pagrįstas prašymas.

35. Taikydama pirmiau nurodytus bendruosius principus dėl Konvencijos straipsnių taikytinumo ir interesų derinimo, teisėjų kolegija pirmiausia pažymi, kad nagrinėjamu atveju nėra pagrindo spręsti, jog buvo peržengtas Konvencijos 8 straipsnio taikytinumo slenkstis. Tam, kad būtų galima spręsti susikertančių interesų pusiausvyros nustatymo klausimą, reikėtų konstatuoti, kad ieškovas tinkamai pagrindė su tolesniu archyvuoto straipsnio prieinamumu internete susijusio kėsینimosi į privataus gyvenimo gerbimą rimtumą. Vis dėlto ieškovas konkrečiai nesiskundžia kokiais nors patiriamais ar galimais sunkumais įsidarbinimo, verslo ar asmeninio gyvenimo srityje, o labiau akcentuoja tai, kad nebėra viešasis asmuo ir, praėjus daugiau nei dešimčiai metų nuo jo nuteisimo baudžiamojoje byloje, išnykus jo teistumui, nebėra pagrindo įstatymu nustatytoms išimtims, leidžiančioms skelbti jo privačius duomenis be jo sutikimo (pvz., *Hurbain* byloje nacionaliniu lygiu ieškovas (gydytojas) bent jau rėmėsi savo profesine reputacija, nuogaštamais dėl pacientų praradimo, galima savo „profesine mirtimi“ (angl. *a professional death foretold*). Be to, teisėjų kolegija, netgi darydama prielaidą, kad Konvencijos 8 straipsnis galėtų būti pripažintas taikytinu, įvertinusi bylos situaciją pagal pirmiau nurodytus EŽTT jurisprudencijoje nustatytus kriterijus, nemano, kad nagrinėjamu atveju prioritetas turėtų būti suteikiamas ieškovo privataus gyvenimo apsaugai dėl toliau nurodomų priežasčių.
36. Analizuojant pirmąjį kriterijų, t. y. dėl archyvuotos informacijos pobūdžio, reikia nustatyti, ar konkreti informacija susijusi su atitinkamo asmens privačiu, profesiniu ar viešuoju gyvenimu ir ar ji turi socialinį poveikį arba patenka į intymią privataus gyvenimo sritį ir todėl yra ypač jautri. Naujausioje savo praktikoje EŽTT su baudžiamuoju procesu susijusius duomenis apibūdino kaip „jautrius“. Savo ruožtu EŽTT taip pat pažymėjo, kad spaudos straipsnių apie baudžiamąjį procesą atveju individualizuotos informacijos, pavyzdžiui, atitinkamo asmens vardo ir pavardės, įtraukimas buvo svarbus aspektas ir pats savaime nekėlė Konvencijos klausimų nei pirminio paskelbimo, nei įtraukimo į interneto archyvus metu (žr. sprendimo byloje *M. L. ir W.W.* par. 105). Kalbant apie informacijos teisminį pobūdį, reikšmingas nusikaltimo, kuris buvo pirminio straipsnio objektas, pobūdis ir sunkumas. Nagrinėjamoje byloje pripažintina, kad su ginču susijusi informacija pateko į ieškovo profesinio gyvenimo sritį, bendriausia prasme duomenys apie teisminį baudžiamąjį procesą laikytini jautriais. Vis dėlto šiuo konkrečiu atveju atkreiptinas dėmesys į nusikaltimo pobūdį – valstybės tarnautojo, valstybės įgalioto asmens tirti nusikaltimus, autoriteto pažeminimą, šokiruojantį piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi bei į baudžiamąją bylą nagrinėjusių teismų konstatuotą didelę žalą valstybės interesams. Nusikaltimu peržengtos minimalios moralės ribos. Be to, pats įvykis buvo gana plačiai nušviestas spaudoje, įskaitant atsakovės paskelbtas dešimt publikacijų nuo 2012 m. vasario 10 d. iki 2013 m. balandžio 9 d. Teisėjų kolegijos vertinimu, tokio nusikaltimo ir informacijos apie jį reikšmė laikui bėgant nesumažėjo.
37. Dėl laiko, praėjusio nuo įvykių ir nuo pirminio paskelbimo bei paskelbimo internete, ir dėl dabartinio informacijos aktualumo visuomenei – straipsnio indėlis

į visuomenei svarbią diskusiją gali išlikti laikui bėgant dėl pačios informacijos arba dėl naujų veiksmų, atsiradusių po jo paskelbimo. Nuo ieškovo nusikalstamos veikos padarymo ir apkaltinamojo teismo nuosprendžio priėmimo bei pirminio straipsnio paskelbimo iki ieškovo prašymo nuasmeninti praėjo apie 10 metų. Nei Visuomenės informavimo įstatymo 14 straipsnis, nei CK 2.23 straipsnis, nei joks kitas teisės aktas nenustato konkretaus laiko termino, per kurį turi būti taikomas teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą ribojimas. Todėl kiekvienoje byloje atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes turi būti sprendžiama dėl informacijos aktualumo visuomenei laikotarpiu.

38. Viena vertus, galima svarstyti, kad po 10 metų atitinkamu straipsniu tėra statistiškai prisidedama prie pareigūnų piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi temos (policijos įvaizdis per tiek metų kito), pats asmuo nebėra viešas. Kita vertus, įvertinant nusikaltimo pavojingumą, šokiruojantį pobūdį, jo platų nušvietimą spaudoje, informacija apie jį išlieka aktuali visuomenei ir galinti kelti diskusijų taip pat ir praėjus šiam laiko tarpui. Publikacijose pateikiama informacija ir toliau išlieka aktuali visuomenės nariams ir jie turi teisę tai žinoti, apie tai diskutuoti. Publikacijų tikslas informuoti visuomenę apie valstybės pareigūno padarytą rimtą teisės pažeidimą nepasikeitė. Toks praėjęs laiko tarpas savaime nevertintinas kaip pakankamas būtinumui nuasmeninti teisėtai paskelbtą informaciją.
39. Dėl asmens, reikalaujančio teisės būti pamirštam, žinomumo ir jo elgesio po įvykių – tai, kiek asmuo yra viešas ar gerai žinomas, turi įtakos apsaugai, kuri gali būti suteikta jo privačiam gyvenimui. Klausimas, ar atitinkamas asmuo yra gerai žinomas, turėtų būti nagrinėjamas atsižvelgiant į bylos aplinkybes ir laiko, kai buvo pateiktas prašymas dėl teisės būti pamirštam, požūriui. Asmens viešas žinomumas gali būti ankstesnis nei faktai, apie kuriuos pranešta ginčijamame straipsnyje, arba gali būti susijęs su jais. Be to, nors laikui bėgant asmens žinomumas gali sumažėti, asmuo gali ir vėliau dėl įvairių priežasčių sugrįžti į viešumą. Tam tikrais atvejais asmens elgesys po įvykių, kurie buvo pirminio straipsnio objektas, taip pat gali pateisinti prašymo dėl teisės būti pamirštam atmetimą. Nagrinėjamoje byloje nusikalstamų įvykių metu ieškovas buvo policijos pareigūnas, viešasis asmuo, baudžiamoji byla sulaukė plataus atgarsio žiniasklaidoje ir visuomenėje. Šiuo metu ieškovas nėra viešasis asmuo ir per visą laiką nuo įvykių nesiekė toks tapti, nenorėjo žiniasklaidos dėmesio – visa tai didina jo lūkestį dėl privatumo apsaugos.
40. Dėl neigiamo tolesnio informacijos prieinamumo internete pasekmių kriterijaus – norėdamas pagrįsti skaitmeniniame spaudoje saugomo straipsnio pakeitimo poreikį, suinteresuotas asmuo turi pateikti tinkamai pagrįstą reikalavimą dėl rimtos žalos jo privačiam gyvenimui (žr. sprendimo byloje *Hurbain* par. 232). Nagrinėjamoje byloje ieškovas nepateikė pakankamai objektyvių įrodymų, jog publikacijose paskelbtos informacijos apimtimi jo privataus gyvenimo varžymas pasiekė tokį lygį ir tokiu būdu, kad tai iš esmės kenkia jo naudojimuisi teise į privataus gyvenimo apsaugą. Ieškovas nepateikė iš esmės jokių įrodymų, kurių pagrindu būtų galima spręsti, kad paskelbta informacija kaip nors kenktų jo asmeniniam ar šeiminiam gyvenimui, nepateikė jokių sąsajų su jo asmeninio, šeiminio gyvenimo aplinkybėmis. Ieškovas konkrečiai nesiskundžia kokiais nors

patiriamais ar galimais sunkumais įsidarbinimo, verslo ar asmeninio gyvenimo srityje, o labiau akcentuoja tai, kad nebėra viešasis asmuo ir, praėjus daugiau nei dešimčiai metų nuo jo nuteisimo baudžiamojoje byloje, išnykus jo teistumui, nebėra pagrindo įstatymu nustatytoms išimtims, leidžiančioms skelbti jo privačius duomenis be jo sutikimo. Byloje ne tik nepateikta įrodymų, bet ir apskritai jokių argumentų, kuo pasireiškia su ginču susijusios informacijos neigiamas poveikis ieškovo asmeniniam ar šeiminiam gyvenimui. Šiame kontekste taip pat pažymėtina, kad pasikeitus aplinkybėms, susijusioms su atitinkamos informacijos poveikiu ieškovo privačiam ar šeimos gyvenimui, jis galėtų teikti naują reikalavimą.

41. Ieškovas kasaciniame skunde teigia, kad atvaizdo skelbimas kartu su informacija apie nusikalstamos veikos padarymą žemina jo garbę ir orumą. Pirmiausia pažymėtina, kad bendriausia prasme nusikalstamos veikos padarymas reiškia nusikaltimą padariusio asmens poelgį, kuriuo jis pats pažemino savo garbę ir orumą, todėl informacijos apie nusikalstamą veiką ir kartu atvaizdo paviešinimas atitinka visuomenės teisę žinoti apie nusikaltimą ir jį padariusį asmenį.
42. Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarime pateiktas išaiškinimas, jog darydamas nusikalstamas ar kitas priešingas teisei veikas asmuo neturi ir negali tikėtis privatumo, o žmogaus privataus gyvenimo apsaugos ribos baigiasi tada, kai jis savo veiksmais nusikalstamai ar kitaip neteisėtai pažeidžia teisės saugomus interesus, daro žalą atskiriems asmenims, visuomenei ir valstybei. Priešingu atveju neįvardijamas konkretus asmens, dėl kurio vyksta baudžiamasis procesas, neatitiktų žiniasklaidos pagrindinės funkcijos skleisti aktualią, teisingą ir išsamią informaciją apie realius įvykius.
43. Išnykęs ieškovo teistumas savaime nesudaro pagrindo laikyti, jog visuomenė neturėtų žinoti apie publikacijose aprašomus įvykius. Visuomenės teisės ir intereso žinoti ir domėtis trukmė neturėtų būti siejama su asmens teistumu. Teistumas yra baudžiamosios teisės institutas, sukeliantis pasekmių baudžiamojo įstatymo prasme nuteistam asmeniui per teistumo laikotarpį. Tuo tarpu asmens nuteisimo faktas kaip reikšminga informacija, pateikiama visuomenei, jos reikšmingumas ir visuomenės teisė susipažinti išlieka ir praėjus ilgesniam laikotarpiui negu teistumo terminas. Be to, Konstitucinis Teismas nutarime yra pažymėjęs, kad teistumas yra baudžiamojo įstatymo nustatytas terminas, o jam pasibaigus tai, kad asmuo buvo nuteistas, išlieka visam to asmens gyvenimui kaip biografijos faktas (Konstitucinio Teismo 2011 m. lapkričio 11 d. nutarimas).
44. Akivaizdu, kad tokia aplinkybė ir informacija apie padarytą nusikaltimą pati savaime menkina nuteisto asmens garbę ir orumą visuomenės akivaizdoje, nes nusikaltimas yra moraliai smerktinas to asmens poelgis. Informacijos apie nusikaltimą viešinimas labiau nepažemina ir nepažemins ieškovo, negu kad pažemino jo paties garbę ir orumą nusikalstamos veikos padarymas. Toks faktas ir jo nusikaltimą padariusio asmens neigiamai reputacijai pasekmės išlieka visam gyvenimui. Kita vertus, teisėjų kolegija taip pat pažymi, kad nuteisti asmenys, atlikę bausmę, gali teisėtai siekti vėl visiškai integruotis į visuomenę. Vis dėlto, kaip jau minėta pirmiau, tai, kad asmuo buvo „reabilituotas“, savaime negali pateisinti teisės būti pamiirštam pripažinimo (žr. sprendimo byloje *Hurbain* par. 210, 233).

45. Dėl informacijos prieinamumo skaitmeniniuose archyvuose lygio kriterijaus – šiuo aspektu *Hurbain* byloje EŽTT pažymėjo, kad bendriausia prasme reikia atsižvelgti į tai, jog, nesant aktyvios paieškos (naudojant raktinius žodžius), skaitmeniniuose archyvuose esantis straipsnis savaime negali patraukti interneto vartotojų, kurie neieško tikslios informacijos apie konkretų asmenį, dėmesio. Derinant susidūrusias teises svarbu išsiaiškinti archyvuoto straipsnio prieinamumo lygį, t. y. ar jis prieinamas be apribojimų ir nemokamai, ar jį gali skaityti tik prenumeratoriai, ar prieiga ribojama kitais būdais. Nagrinėjamos bylos aplinkybių kontekste pažymėtina, kad informacija apie ieškovą, įvedus jo vardą ir pavardę tiek į *Google*, tiek į *15min* paieškos laukelius, prieinama be apribojimų (nemokama, gali skaityti ne tik prenumeratoriai), taigi informacijos prieinamumo lygis yra aukštas.
46. Dėl priemonės poveikio saviraiškos laisvei ir, konkrečiau, spaudos laisvei kriterijaus – atsižvelgiant į skaitmeninės spaudos archyvų vientisumo svarbą, nacionaliniai teismai, sprenddami tokio pobūdžio ginčus ir sprenddami, kurią iš skirtingų priemonių, kurias prašo taikyti prašymą pateikęs asmuo, taikyti, turėtų teikti pirmenybę priemonei, kuri geriausiai atitiktų to asmens siekiamą tikslą, darydami prielaidą, kad jis pagrįstas, ir mažiausiai ribotų spaudos laisvę. *Hurbain* byloje EŽTT pažymėjo, kad galima nurodyti taikyti tik tas priemones, kurios atitinka šį dvejopą tikslą, net jei dėl to reikėtų atmesti prašymą pateikusio asmens ieškinį (par. 242). Ankstesnėse bylose, susijusiose su skaitmeninių spaudos archyvų keitimu, EŽTT yra vertinęs nacionaliniu lygmeniu taikytų priemonių pobūdį platesniame įvairių galimų alternatyvių priemonių kontekste, pavyzdžiui, yra atsižvelgęs į tai, ar pareiškėjai ėmėsi kokių nors kitokių veiksmų, mažiau ribojančių žiniasklaidos saviraiškos laisvę (pvz., ar kreipėsi į paieškos variklio eksploatuotoją, kad su pareiškėjais susijusi informacija būtų sunkiau surandama; žr. 2017 m. spalio 19 d. sprendimo byloje *Fuchsmann prieš Vokietiją*, peticijos Nr. 71233/13, par. 53; pirmiau nurodyto sprendimo *M. L. ir W. W. prieš Vokietiją* par. 114). Savo ruožtu *Hurbain* byloje EŽTT Didžioji kolegija taip pat pažymėjo, kad, atsižvelgiant į Belgijos teisėje įtvirtintą dispozityvumo principą civiliniame procese, teismai negali būti kritikuojami už tai, kad apsiribojo tik pagrindinio reikalavimo (prašymo nuasmeninti) priimtino ir pagrįstumo išnagrinėjimu (par. 248).
47. Dėl nuasmeninimo, kaip prašomos taikyti priemonės, kuria ribojama žiniasklaidos saviraiškos laisvė, pažymėtina, kad EŽTT jau anksčiau yra pripažinęs, jog nuasmeninimas mažiau kenkia saviraiškos laisvei nei viso straipsnio pašalinimas (žr. pirmiau minėto sprendimo byloje *M. L. ir W. W. prieš Vokietiją*, par. 105). Didžiosios kolegijos sprendime EŽTT pažymėjo, kad nuasmeninimas yra ypatinga archyvinės medžiagos keitimo priemonė, nes jis susijęs tik su atitinkamo asmens vardu ir pavarde ir neturi kitokio poveikio perduodamos informacijos turiniui. Vis dėlto *Hurbain* byloje EŽTT atkreipė dėmesį ir į tai, kad originali, nenuasmeninta straipsnio versija vis dar prieinama spausdintine forma ir su ja galima susipažinti.
48. Šioje nagrinėjamoje byloje ieškinio reikalavimas suformuluotas įpareigoti atsakovę nuasmeninti ieškovo duomenis ir pašalinti jo atvaizdą, nėra prašoma taikyti

kitokių ar alternatyvių teisės į privatų gyvenimą gynimo būdų. Dėl pačios priemonės (nuasmeninimo) pobūdžio, nors ji savo esme ir yra mažiau ribojanti, šiuo atveju prašoma nuasmeninti vienintelę skaitmeninę straipsnio versiją, o tai yra savo apimtimi rimtesnio pobūdžio ribojimas (palyginimui žr. Hurbain bylą, joje popierinė straipsnio versija liko nenuasmeninta).

49. Įvertinusi reikšmingas aplinkybes pagal nutarties 34–46 punktuose nurodytus kriterijus, teisėjų kolegija padaro išvadą, kad išvardyti kriterijai nėra tenkinami tam, kad atsakovė būtų įpareigota nuasmeninti ieškovo duomenis. Ieškovo teisė būti pamirštam nepažeista, nes aplinkybės patvirtina teisinės sąlygas, kai teisė būti pamirštam, šios teisės gynimą nusveria visuomenės interesas žinoti informaciją ir žiniasklaidos teisė bei pareiga skleisti informaciją. Šio visuomenės intereso nepaneigia aplinkybės, kad praėjo daugiau kaip dešimt metų nuo pirminio informacijos paskleidimo ir suėjo teistumo terminas. Žiniasklaidos pareiga teikti informaciją visuomenei, visuomenės teisė būti informuotai kaip vertybės nusveria ieškovo teisę į privatų gyvenimą, nulemia ieškovo teisės į privatų gyvenimą ribojimą. Publikacijų tolesnis skelbimas atitinka teisės į privatų gyvenimą suvaržymo proporcingumo kriterijų. Išlieka nepaneigta pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų išvada, jog publikacijų paskelbimas atitinka proporcingumo kriterijų. Tuo tarpu ieškovo prašoma teisių gynimo priemonė nėra proporcinga. Teisėjų kolegija, akcentuodama tai, kad ieškovas nepagrindė kėsintis į jo privatų gyvenimą rimtumo, atsižvelgdama į teismų nustatytų faktų pobūdį, jų rimtumą ir išlikusį aktualumą visuomenei, prašomos vienintelės priemonės pobūdį (publikacijų elektroninės versijos nuasmeninimą), nusprendžia, kad byloje pareikštas ieškinio reikalavimas įpareigoti atsakovę nuasmeninti ieškovo duomenis nėra pagrįstas ir šio reikalavimo teismai teisingai nusprendė netenkinti.

Dėl asmens atvaizdo aspekto

50. Nagrinėjamoje byloje ieškovas teigia, kad teismai privalėjo tirti ir nustatyti, ar ieškovo atvaizdo skelbimas kartu su baudžiamosios bylos informacija ir dabar vis dar tenkina teisėtą ir pagrįstą visuomenės poreikį žinoti, kaip atrodo ieškovas. Jo teigimu, pirminis ir esminis kriterijus – tai nuotraukos (atvaizdo) indėlis į visuotinės svarbos diskusijas; asmens viešumas, taip pat svarbus būdas, kaip atvaizdas buvo publikuotas, kokiame kontekste asmuo buvo jame pateikiamas (remiamasi EŽTT Didžiosios kolegijos 2012 m. vasario 7 d. sprendimu byloje *Axel Springer*, peticijos Nr. 39954/08).
51. Vertindamas teisės į atvaizdą apribojimus, EŽTT reikšmingais kriterijais laiko straipsnio (nuotraukos) prisidėjimą prie diskusijos dėl bendrojo intereso; asmens žinomumą ir publikacijos temą, ankstesnę asmens elgesį; atitinkamos informacijos gavimo būdą ir jos tikrumą (patikimumą); publikacijos turinį, formą ir padarinius; nuotraukų padarymo aplinkybes; sankcijos griežtumą (žr., pvz., EŽTT 2003 m. sausio 28 d. sprendimą byloje *Peck prieš Jungtinę Karalystę*, peticijos Nr. 44647/98; 2004 m. birželio 24 d. sprendimą byloje *von Hannover prieš Vokietiją*, peticijos Nr. 59320/00; cituotą sprendimą byloje *Springer*). Pavyzdžiui,

- anksčiau cituotoje byloje *M. L. ir W. W.*, kurioje pareiškėjai, be kita ko, skundėsi dėl pridėtų nuotraukų (iš teismo salės, su kalėjimo pareigūnais ir pan.) spaudos medžiagoje, kurią jie prašė nuasmeninti, EŽTT nurodytu aspektu trumpai nurodė, kad ginčo nuotraukose nebuvo jokių kompromituojančių elementų; tikimybę, kad tretieji asmenys atpažins pareiškėjus, mažino tai, kad nuotraukose pareiškėjai buvo vaizduojami taip, kaip atrodė prieš trylika metų iki jų išleidimo.
52. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad nagrinėjamoje byloje nuotraukos padarytos teisėtai ir nėra kompromituojančios, ir nors ieškovas nebėra viešasis asmuo ir per bylai aktualų laiką to viešumo nesiekė (skirtingai nei *Axel Springer ir M. L. ir W. W.* bylų atveju), bet, kaip konstatuota pirmiau, straipsnių tema vis dar gali būti laikoma aktualia, ieškovo nuotraukos tiesiogiai susijusios su publikacijų tema, todėl ieškovo atvaizdo publikavimas prie straipsnių nėra perteklinis. Darytina išvada, kad teismai pagrįstai netenkino ir ieškinio reikalavimo dėl ieškovo atvaizdo pašalinimo iš publikacijų.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

53. Nagrinėjamoje byloje ieškovas teigia, kad teismai turėjo pareigą vertinti bylinėjimosi išlaidas, vadovaudamiesi teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijais, ir atsižvelgti į tai, kad ieškovas yra fizinis asmuo, t. y. silpnoji pusė, o atsakovė yra bendrovė, ir į faktą, kad ieškovas gina savo asmenines neturtines teises. Jis tvirtina, kad teismai priteisė atsakovės naudas atlyginti bylinėjimosi išlaidas, kurių dydis viršija atitinkamose Rekomendacijose nustatytus maksimalius dydžius, ir nepagrįstai priteisė atlyginti advokatų biuro išlaidas.
54. Pirmosios instancijos teismas priteisė iš ieškovo atsakovei 7549,65 Eur, t. y. 100 proc., kiek ir prašė atsakovė, bylinėjimosi išlaidų teisinei pagalbai atlyginti. Apeliacinės instancijos teismas priteisė 2340 Eur iš ieškovo atsakovei, o atsakovė prašė priteisti 5034,35 Eur bylinėjimosi išlaidų teisinei pagalbai atlyginti.
55. Iš bylos proceso eigos matyti, kad atsakovės atstovai parengė ir pateikė pirmosios instancijos teismui du atsiliepinimus – vieną į pradinį ieškinį ir dar vieną į patikslintą ieškinį.
56. Pateikusi pirmą atsiliepinimą į ieškinį pirmuoju prašymu atsakovė prašė teismo priteisti 5032,85 Eur su PVM bylinėjimosi išlaidų teisinei pagalbai apmokėti atlyginimo, iš jų 3999,40 Eur be PVM už pirmojo atsiliepinimo į ieškinį parengimą ir 159,98 Eur be PVM už bendrąsias biuro išlaidas, t. y. iš viso 4159,38 Eur be PVM, o iš viso su PVM – 5032,85 Eur. Atsakovė sumokėjo 5032,85 Eur advokatų profesinei bendrijai 2022 m. spalio 18 d. Pagal Rekomendacijų 8.2 punktą, už atsiliepinimo į ieškinį parengimą maksimalus priteistinas užmokesčio už teisinę paslaugas atlyginimo dydis yra 2,5 užpraeito ketvirčio vidutinio darbo užmokesčio (toliau – DU) šalies ūkyje. 2022 m. II ketvirtyje vidutinis DU buvo 1780,50 Eur. Taigi, maksimali priteistina suma už atsiliepinimo į ieškinį parengimą yra 4451,25 Eur (1780,50 Eur x 2 = 4451,25 Eur). Pateikusi pirmą atsiliepinimą į ieškinį pirmuoju prašymu priteisti bylinėjimosi išlaidų teisinei pagalbai apmokėti atlyginimą atsakovė kartu pateikė advokato darbų išklotinę. Išsklotinėje nurodyta atsiliepinimo į

ieškinį parengimo valandų trukmė, taip pat iš viso 6,11 val. trukmė pasirengimui bylai, apimanti pasirengimą atsiliepimui rengti ir pasirengimą teismo posėdžiui; be to, 159,98 Eur be PVM bendrosios biuro išlaidos. Rekomendacijų 8.19 punkte nustatytas už kiekvieną teisinių konsultacijų, atstovavimo teisme, pasirengimo teismo ar parengiamajam posėdžiui valandą atlyginimo dydis yra 0,1 užpraeito ketvirčio vidutinio DU šalies ūkyje, taigi, už 6,11 val. trukmės teisines paslaugas maksimalus dydis sudaro 1087,89 Eur. Todėl pirmuoju prašymu prašoma priteisti 5032,85 Eur su PVM bylinėjimosi išlaidas teisei pagalbai apmokėti suma neviršija Rekomendacijų 8.2 ir 8.19 punktuose nurodytų dydžių, o 159,98 Eur be PVM bendrosios biuro išlaidos yra teisinių paslaugų teikimo sudedamoji dalis.

57. Pateikusi antrą atsiliepimą į ieškinį antruoju prašymu atsakovė prašė teismo: priteisti 2516,80 Eur su PVM bylinėjimosi išlaidas teisei pagalbai byloje 2022 m. 11–12 mėn. laikotarpiu apmokėti ir iš viso priteisti 7549,65 Eur (5032,85 Eur + 2516,80 Eur). Išklotinėje prie antrojo prašymo nurodyta antrojo atsiliepimo į patikslintą ieškinį parengimo ir kitų teisinių darbų (pasirengimo posėdžiui, prašymo teismui parengimas ir analizė) trukmė – 9,25 val. plius 0,92 val., darbų suma – 1835 Eur be PVM plius 165,60 Eur be PVM, taip pat 73,40 Eur be PVM plius 6,60 Eur be PVM bendrosios biuro išlaidos. Antruoju prašymu iš viso prašomų atlyginti teisinių paslaugų suma yra 2080,60 Eur be PVM (2517,53 Eur su PVM). Atsakovė sąskaitas apmokėjo 2022 m. gruodžio 14 d. Ir antruoju prašymu prašoma priteisti 2516,80 Eur su PVM bylinėjimosi išlaidų teisei pagalbai apmokėti suma neviršija Rekomendacijų 8.2 ir 8.19 punktuose nurodytų dydžių, o 73,40 Eur be PVM plius 6,60 Eur be PVM bendrosios biuro išlaidos yra darbų išklotinėje priskirtų teisinių paslaugų teikimo sudedamoji dalis.
58. Darytina išvada, kad pirmosios instancijos teismas sprendimu pagrįstai priteisė iš ieškovo atsakovei 7549,65 Eur (5032,85 Eur + 2516,80 Eur), t. y. 100 proc., kiek ir prašė atsakovė, bylinėjimosi išlaidų teisei pagalbai atlyginti. Priteisdamas šių išlaidų atlyginimą pirmosios instancijos teismas sprendime įvertino jų dydžio pagrįstumą, atsižvelgdamas į bylos sudėtingumą, teisinių paslaugų kompleksškumą, specialių žinių reikalingumą, sprendžiamų teisinių klausimų naujumą (sprendimo 46 punktas).
59. Dėl apeliacinės instancijos teismo nutartimi priteistų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo – ieškovo kasaciniame skunde neginčijamas šių išlaidų apskaičiavimas, tik abstrakčiai nurodoma, kad pirmosios instancijos teismo sprendimu ir apeliacinės instancijos teismo nutartimi iš viso priteistas 9889,65 Eur dydžio bylinėjimosi išlaidų atlyginimas yra pernelyg neproporcingas ir toks bylinėjimosi išlaidų paskirstymas šiuo atveju lemia ieškovo teisės į teisminę gynybą pažeidimą (kasacinio skundo 58 punktas).
60. Atsakovė apeliacinio proceso metu patyrė 5034,35 Eur teisinės pagalbos išlaidų, mokėjimas atliktas 2023 m. balandžio 21 d. Apeliacinės instancijos teismas nutartyje (nutarties 62, 63 punktai) nurodė, kad atsiliepimui į apeliacinį skundą parengti buvo sugaišta 21,82 val., jas sudaro bendravimas su klientu, atsiliepimo rengimas, dokumentų analizė. Apskaičiuojant maksimalią Rekomendacijose nustatytą rekomenduojamą priteisti sumą už atsiliepimo į apeliacinį skundą paren-

- gimą imamas 2022 m. III ketv. buvęs vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokes-
tis, todėl maksimali priteistina suma už atsiliepimo į apeliacinį skundą parengimą
sudaro 2338,7 Eur (1799 Eur x 1,3 koef.). Apeliacinės instancijos teismas nutar-
tyje (nutarties 63 punktas) įvertino, kad atsakovės teisinės pagalbos išlaidų suma
gerokai viršija maksimalų dydį. Civilinė byla teisiniu požiūriu nėra įprasta, buvo
reikalinga platesnė ne tik nacionalinės, bet ir tarptautinės teisės praktikos analizė,
o atsiliepimas išsamus, tai pareikalavo didesnių darbo laiko sąnaudų, tačiau pro-
cesas tęstinis, tie patys atstovai teikė teisinę pagalbą ir vertino ieškovo argumen-
tus pirmosios instancijos teisme. Todėl apeliacinės instancijos teismas sumažino
priteisiamą bylinėjimosi išlaidų atlyginimą iki 2340 Eur. Apeliacinės instancijos
teismas neviršijo Rekomendacijų dydžių, todėl priteisė ne per didelį atsakovės
patirtų bylinėjimosi išlaidų advokato teisinei pagalbai apmokėti atlyginimą.
61. Darytina išvada, kad pirmosios instancijos teismas sprendimu pagrįstai priteisė iš
ieškovo atsakovei 7549,65 Eur ir apeliacinės instancijos teismas nutartimi – 2340 Eur
bylinėjimosi išlaidų teisinei pagalbai apmokėti atlyginimo pagal CPK 93, 98 straips-
niuose įtvirtintą bylinėjimosi išlaidų paskirstymo principą „pralaimėjęs moka“.
 62. Dėl teisinės pagalbos kasaciniame procese išlaidų priteisimo: 2023 m. spalio 16 d.
atsakovė pateikė teismui prašymą priteisti išlaidų už teisines paslaugas atlyginimą.
Atsakovė prašo priteisti iš ieškovo 3776,20 Eur dydžio bylinėjimosi išlaidų teisinei
pagalbai kasacinio proceso metu (kasacinio skundo analizei, atsiliepimo į kasacinį
skundą rengimui) apmokėti atlyginimą. Patirtų bylinėjimosi išlaidų dydį pagrin-
džia su šiuo prašymu pateikiama PVM sąskaita faktūra, atliktų darbų išklotinė ir
apmokėjimą patvirtinantis dokumentas. Prie prašymo pateikta išklotinė apie ka-
sacinio skundo analizei, atsiliepimo į kasacinį skundą rengimui suteiktas teisines
paslaugas. Pateiktas išlaidų 2023 m. rugpjūčio 31 d. apmokėjimo dokumentas.
 63. Pagal Rekomendacijų 8.14 punktą, už atsiliepimą į kasacinį skundą rekomenduoja-
mas priteistinas 1,7 užpraeito ketvirčio vidutinis DU šalies ūkyje maksimalus dydis.
2023 m. I ketvirčio vidutinis DU šalies ūkyje sudarė 1959,50 Eur. Pagal Rekomen-
dacijų 8.14 punktą, apskaičiuojamas maksimalus dydis – 3331,15 Eur. Rekomenda-
cijų 8.14 punktas taikytinas kartu su Rekomendacijų 2 punktu, jame nurodyta, kad,
nustatydamas priteistino užmokesčio už teikiamas teisines paslaugas dydį, teismas
atsižvelgia į išvardytus kriterijus, tarp jų yra reikšmingi kriterijai nagrinėjamoje by-
loje sprendžiant išlaidų už teisines paslaugas priteisimo klausimą: bylos sudėtingu-
mas; teisinių paslaugų kompleksškumas, specialių žinių reikalingumas; sprendžia-
mų teisinių klausimų naujumas (Rekomendacijų 2.1, 2.2, 2.7 punktai).
 64. Ieškovas prašo sumažinti bylinėjimosi išlaidas, teigia kasaciniame skunde, kad
jis yra silpnesnioji teisinio santykio su atsakove šalis, bando ginti savo asmenines
neturtines teises ir vienintelis būdas jas apginti buvo kreipimasis į teismą. Įvertin-
dama šį argumentą kasacinio teismo teisėjų kolegija pažymi, kad, pirma, byloje
nėra objektyvių duomenų dėl ieškovo kaip silpnesniosios šalies, antra, atsakovė
žiniasklaidos priemonė nepiktnaudžiavo procesinėmis teisėmis pasirinkdama
teisinį atstovavimą ir teisines paslaugas. Byloje yra sprendžiami nauji teisės klau-
simai, dėl kurių dar nėra suformuotos teismų praktikos. Vis dėlto teisėjų kolegija
atsižvelgia į tai, kad atsakovei atstovavo tie patys advokatai pirmosios ir apeliaci-

nės instancijos ir kasaciniame teismuose, atsakovės atstovai pasisakė tais pačiais teisės klausimais visuose teismuose, pateiktame atsakovės atsiliepime į kasacinį skundą nurodyti argumentai dėl tų pačių teisės klausimų, dėl kurių atsakovė jau teikė atsiliepimus į ieškinį, apeliacinį skundą, tais klausimais pasisakė atsakovės atstovai pirmosios instancijos teismo posėdyje. Taigi, atsiliepimo į kasacinį skundą argumentai jau buvo pateikti pirmosios ir apeliacinės instancijos teismams, tie argumentai nėra nauji, jiems pateikti su atsiliepimu į kasacinį skundą neprireikė kompleksinių ir išskirtinių teisinių paslaugų. Ieškovas yra fizinis asmuo, o atsakovė – žiniasklaidos bendrovė, jų finansinis pajėgumas yra skirtingas. Darytina išvada, kad atsakovės visų turėtų atstovavimo išlaidų atlyginimo priteisimas iš ieškovo nebūtų proporcingas, sukeltų pernelyg neigiamas pasekmes ieškovui. Todėl atsakovės prašomas priteisti 3776,20 Eur (su PVM) dydžio bylinėjimosi išlaidų teisei pagalbai apmokėti atlyginimas yra sumažintinas lygiai per pusę, jų 1/2 dalis, t. y. 1888,10 Eur, priteistina atsakovei iš ieškovo.

65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo patirtų pašto išlaidų suma nesiekia 5 Eur ir yra mažesnė nei minimali valstybei priteistina bylinėjimosi išlaidų suma (Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos finansų ministro 2011 m. lapkričio 7 d. įsakymas Nr. 1R-261/1K-355 „Dėl minimalios valstybei priteistinos bylinėjimosi išlaidų sumos nustatymo“). Atsižvelgiant į tai, procesinių dokumentų įteikimo išlaidų dalies atlyginimas valstybės naudai iš ieškovo nepriteistinas (CPK 96 straipsnio 6 dalis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. gegužės 16 d. nutartį palikti nepakeistą.

Priteisti iš ieškovo V. Š. atsakovei uždarajai akcinei bendrovei „15min“ (j. a. k. 126366874) 1888,10 Eur (vieną tūkstantį aštuonis šimtus aštuoniasdešimt aštuonis Eur 10 ct) bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

ŠEIMOS TEISĖ

1.3. Dėl sutuoktinių turtingųjų klausimų sprendimo po santuokos nutraukimo ne santuokos nutraukimo byloje

Sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių šalys, visų pirma, privalo aptarti turto, įgyto po santuokos sudarymo ir esančio bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, padalijimo klausimą, t. y. susitarti, koks santuokoje įgytas turtas atitenka vienai šaliai, koks – kitai.

Tačiau šalys sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių gali aptarti ir kito turto, priklausančio šalims ar vienai iš jų, teisinio režimo ir (arba) padalijimo klausimą: pavyzdžiui, turto, kuris yra vieno sutuoktinio asmeninė nuosavybė, tačiau santuokos metu šis turtas buvo iš esmės pagerintas sutuoktinių bendromis lėšomis arba kito sutuoktinio asmeninėmis lėšomis ar darbu; turto, įgyto iki santuokos sudarymo jungtinės veiklos pagrindu; ir pan. Kitaip tariant, sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių šalys gali aptarti viso šalių turto (tiek įgyto santuokoje, tiek iki santuokos sudarymo, tiek sutuoktinių bendrosios jungtinės ar dalinės nuosavybės teise, tiek ir asmeninės nuosavybės teise) teisinį režimą po santuokos nutraukimo.

Turto priskyrimas vieno iš sutuoktinių asmeniui bendru sutarimu gali turėti įtakos tam, kaip sutuoktiniai susitarė dėl kitų klausimų sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių. Jeigu šalys aptaria nurodyto pobūdžio turtinius klausimus sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių ir teismas tokią sutartį patvirtina, toks teismo sprendimas dėl šių turtinių klausimų tarp sutuoktinių išsprendimo yra galutinis ir įgyja res judicata (teismo galutinai išspręstas klausimas) galią.

Priešingai nei dėl kitų su santuokos nutraukimu susijusių klausimų, pavyzdžiui, susijusių su vaikų, sutuoktinio išlaikymu, vaikų gyvenamosios vietos nustatymu, bendravimo su vaikais tvarkos nustatymu, kai iš esmės pasikeitus aplinkybėms galima kreiptis į teismą dėl nurodytų santuokos nutraukimo pasekmių pakeitimo (CK 3.53 straipsnio 3 dalis), sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių ir teismo sprendimo dalis dėl sutuoktinių santuokoje įgyto turto padalijimo ar kito turto teisinio režimo ir (arba) padalijimo negali būti keičiama. Tokiais atvejais byla dėl išspręstų tokių turtinių reikalavimų pakartotinai gali būti nagrinėjama paprastai tik nustačius bendrųjų proceso atnaujinimo išnagrinėtoje byloje pagrindų egzistavimą CPK XVIII skyriuje nustatyta tvarka.

Civilinė byla Nr. e3K-3-215-381/2023

Teisminio proceso Nr. 2-23-3-00950-2022-0

Procesinio sprendimo kategorijos: 2.3.2.4.1; 3.2.8.3 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. liepos 19 d.

Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Danguolės Bublienės (kolegijos pirmininkė), Artūro Driuko (pranešėjas) ir Agnės Tikniūtės,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovų V. V. ir R. E.-V. kasacinį skundą dėl Šiaulių apygardos teismo 2023 m. sausio 18 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo R. M. ūkio ieškinį atsakovams V. V. ir R. E.-V., dalyvaujant trečiajam asmeniui R. M., dėl turto pripaži-

nimo bendrąja daline nuosavybe ir asmeninės nuosavybės teisės į 1/2 dalį turto pripažinimo.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiamas klausimas dėl teisės normų, reglamentuojančių sutuoktinių turtinių klausimų sprendimą po santuokos nutraukimo ne santuokos nutraukimo byloje, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovas R. M. ūkis ieškiniu prašė: nekilnojamąjį turtą, įgytą 2012 m. rugsėjo 6 d. pirkimo–pardavimo sutartimi, pripažinti atsakovų V. V. ir R. E.-V. bendrąja daline nuosavybe; pripažinti atsakovui V. V. asmeninės nuosavybės teisę į 1/2 dalį nekilnojamojo turto: žemės sklypo, gyvenamojo namo, ūkinio pastato, kiemo aikštelės, kitų inžinerinių statinių (*duomenys neskelbtini*) (toliau – ir ginčo turtas).

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

3. Šiaulių apylinkės teismas 2022 m. spalio 31 d. nutartimi nutraukė civilinę bylą.
4. Teismas nurodė, kad nutraukiant santuoką, be kitų privalomai spęstinių santuokos nutraukimo padarinių, turi būti išsprendžiamas ir bendro turto padalijimo klausimas (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 3.59 straipsnis, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 385 straipsnio 1 dalis). Šios taisyklės išimtys galėtų būti taikomos tik išskirtiniais atvejais, siekiant apsaugoti proceso šalių ar kitų asmenų teises ar įstatymo saugomus interesus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutarimas civilinėje byloje Nr. 3K-P-186/2010; 2011 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-529/2011; 2017 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-141-378/2017; 2018 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-34-378/2018).
5. Teismo sprendimas padalyti konkretų sutuoktinių bendrą turtą reiškia konstatavimą, kad daugiau bendro turto sutuoktiniai nebeturi, todėl jie nebegalės pareikšti naujo ieškinio dėl kito turto kaip bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo. Taigi galioja bendroji taisyklė, kad toks teismo sprendimas turto padalijimo klausimu yra galutinis ir įgyja *res judicata* (teismo galutinai išspręstas klausimas) galią (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-258/2010). Tiek šalys, tiek teismas turi siekti, kad visi turtiniai sutuoktinių klausimai būtų išspręsti santuokos nutraukimo byloje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-450/2007; 2011 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-529/2011).
6. Teismas nustatė, kad Šiaulių apylinkės teismas, išnagrinėjęs civilinę bylą Nr. e2YT-10370-291/2021 pagal pareiškėjų V. V. ir R. E.-V. prašymą dėl apskaitos įrašo panaikinimo bendru sutuoktinių sutikimu, 2021 m. rugsėjo 14 d. priėmė sprendimą

prašymą tenkinti ir patvirtinti pareiškėjų 2021 m. rugpjūčio 24 d. sudarytą sutartį dėl santuokos apskaitos įrašo panaikinimo pasekmių. Teismo sprendimo rezoliucinėje dalyje dėl santuokoje įgyto turto padalijimo patvirtinta, kad turtas, kuris R. E.-V. priklauso asmeninės nuosavybės teise, ir po santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo lieka jos asmeninė nuosavybė, o būtent: butas su rūsiu (*duomenys neskelbtini*); 0,0603 ha žemės sklypas, gyvenamasis namas, du ūkiniai pastatai, kiti inžineriniai statiniai: kiemo aikštelė, šulinys, tvora (*duomenys neskelbtini*). Dėl išipareigojimų kreditoriams dalies šalys patvirtino, kad prievolės kreditoriams Valstybinei mokesčių inspekcijai prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, R. M. ūkiui, R. M. ir V. K. pagal Šiaulių apylinkės teismo civilinėje byloje Nr. e2-14-322/2020 priimtus 2020 m. sausio 20 d. sprendimą ir apeliacinės instancijos teismo 2020 m. gegužės 8 d. nutartį, o būtent: R. M. ūkiui 33 306,30 Eur skola ir 5 procentų dydžio metinės palūkanos, 2973 Eur bylinėjimosi išlaidų, R. M. 300 Eur bylinėjimosi išlaidų, V. K. 300 Eur bylinėjimosi išlaidų, valstybei 1200 Eur žyminio mokesčio, 249,76 Eur vykdymo išlaidos antstolei D. Petronaitienei vykdomojoje byloje Nr. 0066/21/00459, yra asmeninės V. V. prievolės ir po santuokos nutraukimo bus vykdomos iš jo asmeninio turto. Šis sprendimas nebuvo apskųstas ir 2021 m. spalio 15 d. įsiteisėjo. Pažymėtina, kad atsakovo V. V. kreditoriai, be kita ko, šioje byloje ieškovas ir trečiasis asmuo, 2021 m. rugpjūčio 25 d. rašytiniais pranešimais kartu su sutartimi dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo pasekmių kopijomis, registruota pašto siunta buvo informuoti apie bylos iškėlimą teisme.

7. Teismas nurodė, kad atsakovo V. V. kreditorius ieškovas R. M. ūkis, pateikdamas teismui naują ieškinį atskiroje civilinėje byloje, reikalauja iš naujo įvertinti santuokinio turto pripažinimo ir padalijimo klausimus, nors tokią galimybę ieškovas turėjo santuokos nutraukimo byloje ir tokia galimybė nepasinaudojo. Teismas konstatavo, kad ginčas dėl turto pripažinimo atsakovų bendrąja daline nuosavybe ir 1/2 turto dalies priteisimo atsakovui galutinai buvo išspręstas santuokos nutraukimo byloje ir iš naujo nebegali būti sprendžiamas naujoje civilinėje byloje, todėl yra pagrindas nutraukti šią civilinę bylą pagal CPK 293 straipsnio 3 punktą.
8. Šiaulių apygardos teismas, išnagrinėjęs ieškovo atskirąjį skundą, 2023 m. sausio 18 d. nutartimi panaikino Šiaulių apylinkės teismo 2022 m. spalio 31 d. nutartį ir bylą perdavė nagrinėti pirmosios instancijos teismui.
9. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad ginčo turtas įgytas tuo laikotarpiu, kai atsakovai gyveno kartu nesudarę santuokos. Nagrinėjant bylą dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo abiejų sutuoktinių sutikimu, nė viena iš šalių nekėlė klausimo dėl atsakovei R. E.-V. asmeninės nuosavybės teise priklausančio turto pripažinimo bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe ir atitinkamai šio turto padalijimo. Šiaulių apylinkės teismo 2021 m. rugsėjo 14 d. sprendimu, kuriuo buvo panaikintas atsakovų santuokos apskaitos akto įrašas ir patvirtinta sutuoktinių sutartis dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo pasekmių, buvo tik konstatuotas dar iki santuokos sudarymo buvęs faktas, kad ginčo turtas įgytas iki santuokos ir yra asmeninė atsakovės nuosavybė. Sutartyje dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo pasekmių šalys patvirtino, kad aptarė santuoko-

je įgyto ir šalims bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise priklausančio turto padalijimo klausimus, t. y. šalys aiškiai apibrėžė, dėl kokio turto priima susitarimą, naikindamos santuokos apskaitos akto įrašą, ir atsakovės asmeninė nuosavybė į šį susitarimą nepateko. Šalys taip pat nurodė, kad ginčo turtas R. E.-V. priklauso asmeninės nuosavybės teise ir tokia lieka po santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo. Apeliacinės instancijos teismo vertinimu, tai, kad ginčo turtas, iki santuokos įgytas atsakovės asmeninės nuosavybės teise, teismo sprendime dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo įvardytas kaip ir toliau išlaikantis atsakovės asmeninės nuosavybės statusą, nereiškia, kad byloje buvo spręstas klausimas dėl šio turto pripažinimo bendrąja daline ar bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe ir šio turto padalijimo.

10. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad ginčo turtas įgytas ne santuokos metu, t. y. ginčas kilo dėl nesusituokusių asmenų (sugyventinių) kartu gyvenant įgyto turto pripažinimo bendrąja daline nuosavybe. Sugyventinių turtas, nors nuosavybės teise įregistruotas vieno iš jų vardu, gali būti pripažintas bendrąja daline nuosavybe, jei įrodoma, kad toks turtas buvo įgytas abiejų sugyventinių iš bendrų lėšų ir jų bendrai naudojamas. Apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad pirmosios instancijos teismas nepagrįstai konstatavo, jog atsakovei iki santuokos įgyto ir jai asmenine nuosavybės teise priklausančio ginčo turto pripažinimo bendrąja daline nuosavybe klausimas buvo galutinai išspręstas įsiteisėjusiu teismo sprendimu santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo byloje, nes aptariamam sprendimui buvo išspręstas klausimas tik dėl santuokos metu įgyto ir sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančio turto padalijimo.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

11. Kasaciniu skundu atsakovai prašo panaikinti Šiaulių apygardos teismo 2023 m. sausio 18 d. nutartį ir palikti galioti Šiaulių apylinkės teismo 2022 m. spalio 31 d. nutartį. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - 11.1. Ginčo turtą, teisiškai registruotą kaip atsakovės R. E.-V. asmeninė nuosavybė, įtraukdami į sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių, atsakovai sprendė ir išsprendė šio turto teisinio režimo klausimą. Kasacinio teismo praktika dėl nesusituokusių asmenų gyvenant drauge įgyto turto teisinio statuso atsakovams netaikytina, nes jie iš kartu gyvenančių nesusituokusių asmenų (sugyventinių) 2012 m. birželio 15 d. perėjo į sutuoktinių statusą, o nutraukiant santuoką taikytinos sutuoktinių turto teisinį režimą reglamentuojančios normos, įskaitant ir tas, kurios sudaro pagrindą asmeninį turtą pripažinti bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe. CK 3.53 straipsnio 3 dalyje nėra nurodyta baigtinio sąlygų, kurios gali būti aptartos sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių, sąrašo. Priešingai, ši teisės norma aiškiai nustato galimybę sutuoktiniams sutartimi dėl santuokos nutraukimo pasekmių aptarti ne tik savo nepilnamečių vaikų ir vienas kito išlaikymo, nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos klausimus, dalyvavimo juos

auklėjant ir nepilnamečių vaikų bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu (motina) tvarką, bet ir kitas savo turtines teises ir pareigas. Atsakovai, nutraukdami santuoką, turėdami kreditorių, pareigą išspręsti viso turimo turto teisinį režimą, tą ir padarė teismui tvirtinti pateiktoje 2021 m. rugpjūčio 24 d. sutartyje dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo. Sutuoktinių teisė sutartimi dėl santuokos nutraukimo padarinių aptarti jų turto teisinio statuso po santuokos nutraukimo klausimus ribojama tik viešosios tvarkos ir sutuoktinių nepilnamečių vaikų ar vieno sutuoktinio teisių ir teisėtų interesų apsauga (CK 3.53 straipsnio 4 dalis). Sutartimi dėl santuokos nutraukimo pasekmių sutuoktiniai galutinai išsprendžia tarpusavio turtinius klausimus, abiejų sutuoktinių ar vieno iš jų nuosavybės teise valdomo turto teisinio statuso pakeitimą.

- 11.2. Sutartims dėl santuokos nutraukimo pasekmių taikomos bendrosios sutarčių teisės normos (CK 6.154 straipsnio 1 dalis, 6.155 straipsnio 1 dalis), taip pat sutarčių aiškinimo taisyklės (CK 6.193–6.195 straipsniai). Apeliacinės instancijos teismo išvados, kad atsakovų sudaryta ir teismo patvirtinta sutartimi buvo išspręstas klausimas tik dėl santuokos metu įgyto ir sutuoktiniais bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančio turto padalijimo, kad nė viena iš sutarties šalių nekėlė klausimo dėl R. E.-V. asmeninės nuosavybės teise priklausančio turto pripažinimo bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe ir atitinkamai šio turto padalijimo, kad buvo tik konstatuotas faktas, jog ginčo turtas įgytas iki santuokos ir yra asmeninė atsakovės R. E.-V. nuosavybė, yra nepagrįstos ir aiškiai prieštaraujančios sutartį sudariusių atsakovų valiai. Atsakovų sudarytos sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių tikslas buvo pasidalyti turtą, esantį bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, bei išspręsti kitus juos siejančius turtinius klausimus (nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos nustatymo, išlaikymo klausimus jau buvo išsprędę anksčiau), jų sutartis visiškai atitinka bendrąsias sutarčių teisės normas. Atsakovai susitarė, kad nekilnojamas turtas, kuris R. E.-V. priklauso asmeninės nuosavybės teise, po santuokos nutraukimo ir lieka jos asmeninė nuosavybė.
- 11.3. Kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, jog santuokos nutraukimo pasekmių klausimai turi būti sprendžiami toje pačioje byloje kaip ir santuokos nutraukimas (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 26 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-95-403/2018; 2018 m. gruodžio 13 d. nutartį civilinėje byloje Nr. e3K-3-489-687/2018). Taigi visi turtiniai sutuoktinių klausimai turi būti išspręsti santuokos nutraukimo byloje, o šios taisyklės išimtyms galėtų būti taikomos tik išskirtiniais atvejais. Šiuo nagrinėjamu atveju nėra jokios išskirtinės situacijos, dėl ko ieškovo reikalavimas turėtų būti nagrinėjamas atskiroje, o ne atsakovų santuokos nutraukimo byloje. Ieškovas (kreditorius), manantis, kad atsakovų sudaryta ir teismo patvirtinta sutartis dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo pasekmių pažeidžia jų interesus, turi prašyti atnaujinti bylos dėl santuokos nutraukimo procesą. Laikantis CK 3.126 straipsnio 2 dalies nuostatų, visiems atsakovo V. V.

kreditoriams, įskaitant ir ieškovą, buvo tinkamai pranešta apie santuokos nutraukimo bylos iškėlimą – teikiant prašymą teismui dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo ir sutarties dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo pasekmių patvirtinimo, ieškovui ir trečiajam asmeniui tuo pačiu adresu, kuris nurodytas ir šioje byloje (*duomenys neskelbtini*), 2021 m. rugpjūčio 26 d. registruotu laišku buvo išsiųstas pranešimas, kad atsakovai kreipiasi į teismą, pridėdant atsakovų sudarytos sutarties dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo pasekmių kopiją, tam, kad kreditoriai susipažintų su sutarties sąlygomis, susijusiomis su jų interesais. Ieškovas ir trečiasis asmuo šioje byloje turėjo visas galimybes atsakovų santuokos nutraukimo byloje reikšti prieštaravimus dėl atsakovų sudarytos sutarties dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo sąlygų, bet šia teise ir galimybe nepasinaudojo. Nagrinėjant ir tenkinant ieškovo reikalavimą kitoje byloje iš esmės būtų iškreiptos teismo patvirtintos sutarties dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo pasekmių sąlygos, neproporcingai pažeisti atsakovės R. E.-V. interesai.

12. Atsiliepimu į kasacinį skundą ieškovas prašo kasacinį skundą atmesti, priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Atsiliepimas grindžiamas šiais argumentais:

12.1. Pagal CK 3.53 straipsnio 3 dalį, CPK 385 straipsnio 1 dalį, nutraukiant santuoką, nepriklausomai nuo santuokos nutraukimo būdo (vieno sutuoktinio prašymu, abiejų sutuoktinių bendru sutarimu, dėl vieno (abiejų) sutuoktinio (-ių) kaltės), privalo būti išspręstas bendro sutuoktinių turto padalijimo klausimas. CK 3.88 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatyta, kad bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe pripažįstamas turtas, įgytas po santuokos sudarymo abiejų sutuoktinių ar vieno jų vardu. Iki santuokos sudarymo abiejų sutuoktinių atskirai įgytas turtas pripažįstamas asmenine sutuoktinių nuosavybe (CK 3.89 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Ginčo turtas įgytas iki atsakovų santuokos sudarymo, todėl civilinėje byloje dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo šio turto teisinis režimas nebuvo modifikuotas, buvo tik konstatuojama, kad toks turtas yra asmeninės nuosavybės teise valdomas atsakovės turtas. Nagrinėjant bylą dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo abiejų sutuoktinių sutikimu, nė viena iš šalių nekėlė klausimo dėl atsakovei asmeninės nuosavybės teise priklausančio turto pripažinimo bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe ir atitinkamai šio turto padalijimo. Šiaulių apylinkės teismo 2021 m. rugsėjo 14 d. sprendimu, kuriuo buvo panaikintas atsakovų santuokos apskaitos akto įrašas ir patvirtinta sutuoktinių sutartis dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo pasekmių, buvo tik konstatuotas dar iki santuokos sudarymo buvęs faktas, kad ginčo turtas įgytas iki santuokos ir yra asmeninė atsakovės nuosavybė. Sutartyje dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo pasekmių šalys patvirtino, kad aptarė santuokoje įgyto ir šalims bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise priklausančio turto padalijimo klausimus, t. y. šalys aiškiai apibrėžė, dėl kokio turto priima susitarimą, naikindamos santuokos apskaitos akto įrašą, ir atsakovės asmeninę nuosavybę į šį susitarimą nepateko. Šioje bylo-

- je keliamas klausimas ne dėl santuokoje bendrąja jungtine nuosavybe įgyto turto padalijimo ar jo padalijimo peržiūrėjimo, o dėl asmeninės nuosavybės teise atsakovės dar iki santuokos sudarymo įgyto turto pripažinimo bendrąja daline nuosavybe, kurią reglamentuoja CK ketvirtosios knygos nuostatos.
- 12.2. Šioje civilinėje byloje keliamas klausimas dėl asmeninės nuosavybės teise įgyto turto pripažinimo bendrąja daline nuosavybe. Ieškovo (kreditoriaus) teisė reikšti reikalavimą dėl turto pripažinimo bendrąja daline nuosavybe negali būti ribojama (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnis, CPK 5 straipsnis). Be to, klausimas dėl kreditorių teisės naujoje byloje spręsti klausimus, kurie išspręsti teismo patvirtintoje sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių, nebuvo keliamas ir nagrinėjamas apeliacinės instancijos teisme. Kadangi apeliacinės instancijos teismas nenagrinėjo klausimo dėl kreditorių teisės naujoje byloje spręsti klausimus, kurie išspręsti teismo patvirtintoje sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių, tai manytina, kad šis klausimas negali būti nagrinėjamas kasaciniame teisme.

Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl sutuoktinių turtinių klausimų sprendimo po santuokos nutraukimo ne santuokos nutraukimo byloje

13. Kadangi nagrinėjamoje byloje ieškovas (kreditorius) pareiškė netiesioginį ieškinį už savo skolininką (CK 6.68 straipsnis), prašydamas pripažinti skolininkui nuosavybės teisę į dalį turto, kuris po santuokos nutraukimo liko skolininko buvusios sutuoktinės asmeninė nuosavybė, tai sprendimas, ar kreditorius turi teisę reikšti tokio pobūdžio ieškinį atskiroje byloje, priklauso nuo to, ar ieškinį dėl nuosavybės teisės į tokio turto dalį atskiroje byloje gali reikšti skolininkas.
14. Kasacinio teismo praktikoje yra laikomasi nuoseklios pozicijos, kad santuokos nutraukimo padarinių klausimai turi būti sprendžiami toje pačioje byloje kaip ir santuokos nutraukimas ir tik išimtiniais atvejais galimas tokių reikalavimų sprendimas atskiroje byloje. Tokia pozicija yra grindžiama nuostata, kad tik visus klausimus sprendžiant kompleksiskai galima tinkamai išsiaiškinti ir nuspręsti dėl visų santuokos nutraukimo padarinių, nes šių klausimų sprendimas dažnai tarpusavyje glaudžiai susijęs, pavyzdžiui, išlaikymo vaikui priteisimas turtu (CK 3.196 straipsnio 1 dalies 3 punktas) gali turėti įtakos sprendžiant dėl turto padalijimo tarp buvusių sutuoktinių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-141-378/2017, 15 punktas ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika).
15. Nurodyta taisyklė, kad santuokos nutraukimo byloje turi būti išspręsti visi santuokos nutraukimo padarinių klausimai, reiškia ne tik tai, kad teismas, nutraukdamas šalių santuoką, turi išspręsti visus CPK 385 straipsnio 1 dalyje išvardytus

klausimus, tačiau taip pat ir tai, kad šioje byloje turi būti padalytas visas buvusių sutuoktinių bendras turtas. Pagal bendrą taisyklę toks teismo sprendimas turto padalijimo klausimu yra galutinis ir įgyja *res judicata* galią. Todėl tiek šalys, tiek teismas turi siekti, kad visi turtiniai sutuoktinių klausimai būtų išspręsti santuokos nutraukimo byloje (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-95-403/2018, 27 punktas). Nurodyti reikalavimai taikytini nepriklausomai nuo to, kokia santuokos nutraukimo procedūra taikoma – santuokos nutraukimas ginčo teise (dėl kito sutuoktinio kaltės) ar ypatingąja teise (abiejų sutuoktinių bendru sutikimu ar vieno sutuoktinio prašymu).

16. Paaiškėjus, kad santuokos nutraukimo byloje buvo padalytas ne visas bendras turtas, taip manantis buvęs sutuoktinis turi teisę įstatymų nustatyta tvarka pasinaudoti proceso atnaujinimo institutu inicijuodamas bylos dėl santuokos nutraukimo proceso atnaujinimą CPK 366 straipsnio 1 dalyje nustatytais proceso atnaujinimo pagrindais, nes proceso atnaujinimo tikslas – išvengti teisinių galimo neteisėto teismo sprendimo (nutarties) padarinių ir taip įvykdyti teisingumą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-4-916/2019, 23 punktas ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika). Vis dėlto šio civilinio proceso teisės instituto taikymas ne visada gali užtikrinti asmeniui veiksmingą jo galimai pažeistų teisių gynybą susiklosčius nurodytoms aplinkybėms.
17. Pagal CPK išdėstytą reglamentavimą, proceso atnaujinimas civilinėje byloje yra galimas tik išimtiniais atvejais, todėl, siekdamas įgyvendinti šią procesinę teisę, asmuo turi įrodyti konkretų įstatyme nustatytą proceso atnaujinimo pagrindą (CPK 365 straipsnio 1 dalis, 366 straipsnis). Asmens galimybę inicijuoti proceso užbaigtoje byloje atnaujinimą riboja ir CPK 368 straipsnio nuostatos, kuriose nurodytas prašymo atnaujinti procesą pateikimo terminas ir įvardytas naikinamasis terminas, kuriam pasibaigus nebepali būti tenkinamas prašymas atnaujinti procesą konkrečioje byloje. Tokios įstatymo nuostatos suponuoja išvadą, kad, pirma, sutuoktiniams, nutraukusiems santuoką ir neišsprendusiems visų su santuokiniu turtu susijusių klausimų, yra galimybė juos išspręsti atnaujinus procesą santuokos nutraukimo byloje; antra, tokios galimybės realus įgyvendinimas yra apribojamas civilinio proceso atnaujinimui keliamų reikalavimų. Tokiu atveju gali susiklostyti situacija, kai sutuoktinių (ar vieno iš jų) turtinė teisė liks neapginta, bus pažeisti teisės į teisminę gynybą (CPK 5 straipsnis), nuosavybės neliečiamumo (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnis), teisingumo, protingumo, sąžiningumo principai (CK 1.5 straipsnis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-369/2011).
18. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad tuo atveju, kai dėl susiklosčiusios išskirtinės situacijos santuokos nutraukimo byloje buvo padalytas ne visas bendras sutuoktinių turtas, (buvę) sutuoktiniai (vienas jų) turi galimybę ši (bendro turto dalybų) klausimą išspręsti santuokos nutraukimo byloje pasinaudodami proceso atnaujinimo institutu, tačiau tuo atveju, jeigu dėl naikinamojo termino, per kurį galima paduoti prašymą dėl proceso atnaujinimo, pabaigos nebėra objektyvios galimybės pasinaudoti proceso atnaujinimo institutu ir dėl to gali būti pažeista asmens teisė į teisminę gynybą ir nuosavybės neliečiamumą, (buvę) sutuoktiniai (vienas

- jų) turi teisę pareikšti reikalavimą, susijusį su bendru turtu, atskiroje, ne santuokos nutraukimo, byloje. Tokie atvejai yra bendrosios taisyklės, kad visi turtingiaji sutuoktinių klausimai turi būti išspręsti santuokos nutraukimo byloje, išimties (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 13 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-489-687/2018 26–27 punktus).
19. Kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, kad išskirtinė situacija, dėl kurios santuokos nutraukimo byloje buvo padalytas ne visas sutuoktinių bendras turtas ir dėl kurios galėtų būti taikoma bendrosios taisyklės, kad santuokos nutraukimo padarinių klausimai turi būti sprendžiami santuokos nutraukimo byloje, išimtis, yra vertinamojo pobūdžio, todėl dėl tokios situacijos svarbos ir išskirtinumo teismas turėtų spręsti kiekvienoje konkrečioje byloje atskirai. Sprendžiant šį klausimą, be kita ko, svarbu nustatyti ir įvertinti tokias aplinkybes: ar nutraukiant santuoką turtas, kurį prašoma padalyti ne santuokos nutraukimo byloje, egzistavo; ar sutuoktinis, prašantis šį turtą padalyti, žinojo (galėjo, turėjo žinoti) apie šio turto egzistavimo faktą; priežastis, dėl kurių nurodytas turtas santuokos nutraukimo byloje nebuvo įtrauktas į bendro dalytino turto sąrašą, taip pat kitas aplinkybes. Nenustačius šių aplinkybių negalima daryti išvados dėl susiklosčiusios situacijos išskirtinumo ir bendrosios taisyklės išimties taikymo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-489-687/2018, 30–32, 34 punktai).
 20. Sprendžiant klausimą, ar konkrečiu atveju egzistuoja pagrindas taikyti išimtį iš bendrosios taisyklės dėl buvusių sutuoktinių turto pasidalijimo santuokos nutraukimo byloje, be pirmiau nurodytų aplinkybių, turi būti atsižvelgiama į proceso šalių pareigas, taip pat teismams priskirtus įgaliojimus. Sutuoktiniai santuokos nutraukimo byloje turi įstatymo jiems nustatytą pareigą nurodyti duomenis apie visą jiems priklausančią ir dalijamą bendrą turtą (kiekį ir vertę) (CPK 178 straipsnis, 382 straipsnio 4 punktas, 539 straipsnio 2 dalis, CK 3.53 straipsnio 3 dalis), taip pat duomenis apie sutuoktinių ar vieno iš jų kreditorius ir patvirtinimą, kad ieškovas (pareiškėjas) yra pranešęs jam žinomiems kreditoriams apie bylos iškėlimą (CPK 382 straipsnio 5 punktas, 539 straipsnio 1 dalies 4 punktas, 3 dalies 4 punktas, CK 3.126 straipsnis).
 21. Pagal CK 3.51 straipsnio 1 dalies 2 punktą, viena iš sąlygų, kad santuoka galėtų būti nutraukta sutuoktinių bendru sutikimu, – abu sutuoktiniai yra sudarę sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių (turto padalijimo, vaikų išlaikymo ir pan.). Pagal CK 3.53 straipsnio 3 dalį, teismas, savo sprendimu nutraukdamas santuoką, patvirtina ir sutuoktinių pateiktą sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių, kurioje sutuoktiniai turi aptarti savo nepilnamečių vaikų ir vienas kito išlaikymo, nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos klausimus, dalyvavimo juos auklėjant ir nepilnamečių vaikų bendravimo su skyriumi gyvenančiu tėvu (motina) tvarką bei kitas savo turtingas teises ir pareigas. Sutarties turinys įtraukiamas į teismo sprendimą.
 22. Teismas, prieš tvirtindamas sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių byloje dėl santuokos nutraukimo abiejų sutuoktinių bendru sutikimu, turi pareigą ne tik patikrinti, ar sutartyje sutuoktiniai aptarė visus klausimus, kurie pagal CK

3.53 straipsnio 3 dalį turi būti aptarti, bet ir įvertinti, ar sutarties sąlygos neprieštarauja viešajai tvarkai, ar iš esmės nepažeidžia sutuoktinių nepilnamečių vaikų ar vieno sutuoktinio teisių ir teisėtų interesų (CK 3.53 straipsnio 4 dalis). Tam, kad būtų išvengta minėtų situacijų, kai ne visas sutuoktinių turtas yra padalijamas santuokos nutraukimo byloje, teismas turi taip organizuoti procesą, kad nesusidarytų kliūčių padalyti visą sutuoktinių turtą šioje byloje: jis turi šalims išaiškinti, kad įsiteisėjęs teismo sprendimas, kuriuo padalytas turtas, užkirs kelią reikšti tapatų reikalavimą ateityje ir reikš, kad sutuoktiniai kito bendro dalytino turto neturi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-4-916/2019, 28 punktą ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika).

23. Sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių šalys, visų pirma, privalo aptarti turto, įgyto po santuokos sudarymo ir esančio bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, padalijimo klausimą, t. y. susitarti, koks santuokoje įgytas turtas atitenka vienai šaliai, koks – kitai.
24. Tačiau šalys sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių gali aptarti ir kito turto, priklausančio šalims ar vienai iš jų, teisinio režimo ir (arba) padalijimo klausimą: pavyzdžiui, turto, kuris yra vieno sutuoktinio asmeninė nuosavybė, tačiau santuokos metu šis turtas buvo iš esmės pagerintas sutuoktinių bendromis lėšomis arba kito sutuoktinio asmeninėmis lėšomis ar darbu; turto, įgyto iki santuokos sudarymo jungtinės veiklos pagrindu; ir pan. Kitaip tariant, sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių šalys gali aptarti viso šalių turto (tiek įgyto santuokoje, tiek iki santuokos sudarymo, tiek sutuoktinių bendrosios jungtinės ar dalinės nuosavybės teise, tiek ir asmeninės nuosavybės teise) teisinį režimą po santuokos nutraukimo.
25. Pažymėtina, kad turto priskyrimas vieno iš sutuoktinių asmeniniam turtui bendru sutarimu gali turėti įtakos tam, kaip sutuoktiniai susitarė dėl kitų klausimų sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių. Jeigu šalys aptaria nurodyto pobūdžio turtinius klausimus sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių ir teismas tokią sutartį patvirtina, toks teismo sprendimas dėl šių turtinių klausimų tarp sutuoktinių išsprendimo yra galutinis ir įgyja *res judicata* galią.
26. Priešingai nei dėl kitų su santuokos nutraukimu susijusių klausimų, pavyzdžiui, susijusių su vaikų, sutuoktinio išlaikymu, vaikų gyvenamosios vietos nustatymu, bendravimo su vaikais tvarkos nustatymu, kai iš esmės pasikeitus aplinkybėms galima kreiptis į teismą dėl nurodytų santuokos nutraukimo pasekmių pakeitimo (CK 3.53 straipsnio 3 dalis), sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių ir teismo sprendimo dalis dėl sutuoktinių santuokoje įgyto turto padalijimo ar kito turto teisinio režimo ir (arba) padalijimo negali būti keičiama. Tokiais atvejais byla dėl išspręstų tokių turtinių reikalavimų pakartotinai gali būti nagrinėjama paprastai tik nustačius bendrųjų proceso atnaujinimo išnagrinėtoje byloje pagrindų egzistavimą CPK XVIII skyriuje nustatyta tvarka.
27. Bylą nagrinėję teismai nustatė, kad V. V. ir R. E.-V. kreipėsi į teismą su prašymu dėl santuokos apskaitos įrašo panaikinimo bendru sutuoktinių sutikimu (CPK 538–541 straipsniai, CK 3.52 straipsnis). Šiaulių apylinkės teismas, išnagrinėjęs civilinę bylą pagal V. V. ir R. E.-V. prašymą dėl santuokos apskaitos įrašo panai-

- kinimo bendru sutuoktinių sutikimu, 2021 m. rugsėjo 14 d. priėmė sprendimą prašymą tenkinti ir patvirtinti pareiškėjų 2021 m. rugpjūčio 24 d. sudarytą sutartį dėl santuokos apskaitos įrašo panaikinimo pasekmių. Teismo sprendimo rezoliucinėje dalyje nurodyta, kad turtas, kuris R. E.-V. priklauso asmeninės nuosavybės teise, ir po santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo šalių susitarimu lieka jos asmeninė nuosavybė, o būtent: butas su rūsiu (*duomenys neskelbtini*); 0,0603 ha žemės sklypas, gyvenamasis namas, ūkinis pastatas, ūkinis pastatas, kiti inžineriniai statiniai: kiemo aikštelė, šulinys, tvora (*duomenys neskelbtini*). Be kita ko, Šiaulių apylinkės teismo 2021 m. rugsėjo 14 d. sprendimo rezoliucinėje dalyje nurodyta, kad prievolės kreditoriams R. M. ūkiui 33 306,30 Eur skola ir 5 procentų dydžio metinės palūkanos, 2973 Eur bylinėjimosi išlaidų, R. M. 300 Eur bylinėjimosi išlaidų, V. K. 300 Eur bylinėjimosi išlaidų, valstybei 1200 Eur žyminio mokesčio, 249,76 Eur vykdymo išlaidos antstolei D. Petronaitienei vykdomojoje byloje Nr. 0066/21/00459 yra asmeninės V. V. prievolės ir po santuokos nutraukimo bus vykdomos iš jo asmeninio turto. Bylą nagrinėję teismai taip pat nustatė, kad V. V. kreditoriai, be kita ko, R. M. ūkis ir R. M., 2021 m. rugpjūčio 25 d. rašytiniais pranešimais registruota pašto siunta buvo informuoti apie bylos išskėlimą teisme, kartu išsiunčiant ir sutarties dėl santuokos apskaitos akto įrašo panaikinimo pasekmių kopijas.
28. Taigi nagrinėjamu atveju sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių šalys susitarė dėl ginčo turto teisinio režimo, susitarė, kad ginčo turtas yra asmeninė R. E.-V. nuosavybė. Ši sutarties sąlyga tapo sutarties sudėtine dalimi, teismas sprendimu tokią sutartį patvirtino, ši teismo sprendimo dalis įgijo *res judicata* galią. Kadangi ginčo turto teisinis režimas buvo nustatytas įsiteisėjusiu teismo sprendimu patvirtintoje sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių, klausimas dėl kitokio teisinio režimo šiam turtui taikymo (turto priklausymo sutarties šalims bendrosios dalinės nuosavybės teise) galėtų būti sprendžiamas tik įstatyme nustatytais pagrindais atnaujinus procesą šioje byloje.
 29. Remdamasi tuo, kas išdėstyta, teisėjų kolegija konstatuoja, kad pirmosios instancijos teismas tinkamai taikė ir aiškino CK 3.53 straipsnio 3 dalį, nenukrypo nuo šios nutarties 14–20 punktuose nurodytos kasacinio teismo praktikos ir pagrįstai nusprendė, jog klausimas dėl ginčo turto teisinio režimo buvo išspręstas santuokos nutraukimo byloje ir iš naujo nebegali būti sprendžiamas naujoje civilinėje byloje, todėl buvo pagrindas nutraukti šią civilinę bylą (CPK 293 straipsnio 3 punktas).
 30. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad teismų nustatytos aplinkybės nesudaro pagrindo daryti išvadą, kad nagrinėjamu atveju susiklostė išskirtinė situacija, kuri lemtų išimties iš bendrosios taisyklės, kad visi turtiniai sutuoktinių klausimai turi būti išspręsti santuokos nutraukimo byloje, taikymą.
 31. Dėl nurodytų argumentų Šiaulių apygardos teismo 2023 m. sausio 18 d. nutartis naikintina ir paliekama galioti Šiaulių apylinkės teismo 2022 m. spalio 31 d. nutartis.
 32. Pažymėtina, kad kasacinis teismas yra išaiškinęs, jog, pagal Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymo (toliau – ŪŪĮ) 2 straipsnio 4 dalį, ūkininko ūkis yra apibrėžiamas kaip ūkininko turtinių ir asmeninių neturtinių teisių ir prievolių visuma. Ūkininku yra laikomas fizinis asmuo, kuris vienas arba su partneriais

verčiasi žemės ūkio veikla ir miškininkyste, o jo ūkis yra įregistruotas Ūkininkų ūkių registre (ŪŪĮ 2 straipsnio 2 dalis). Kasacinio teismo praktikoje pažymėta, kad ūkininko ūkis, kaip ūkininko turtinių ir asmeninių neturtinių teisių ir prievolių visuma, laikytinas turtiniu vienetu (tam tikra verslo forma, kuriai nereikia įsteigti įmonės ir kuri neturi savarankiško ūkio subjekto statuso), galinčiu būti nuosavybės teisės objektu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-83-969/2021, 51 punktas). ŪŪĮ įtvirtintos ūkininko ūkio ir ūkininko sąvokų apibrėžtys bei jame nustatytas teisinis reguliavimas suponuoja, kad ūkininko ūkis neturi teisinio subjektiškumo. Teisinių santykių subjektas, įgyjantis teises ir pareigas, yra pats ūkininkas, t. y. fizinis asmuo. Ūkininko ūkį galima apibūdinti kaip tam tikrą specifinę verslo formą, kuriai nereikia steigti juridinio asmens, kurią vykdo vienas fizinis asmuo arba su partneriais (pvz., sutuoktiniu) pagal jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį. Ūkininko ūkis nėra juridinis asmuo taip, kaip jis apibrėžtas CK 2.33 straipsnyje (juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme). Tai lemia, kad ir civilinio proceso santykiuose ūkininko ūkis taip pat neturi teisinio subjektiškumo ir negali būti dalyvaujančiu byloje asmeniu. Dalyvaujantis byloje asmuo yra pats fizinis asmuo, įregistravęs ūkį (CPK 37, 38, 41 straipsniai) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugpjūčio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-201-1075/2022, 32–33 punktai).

33. Remiantis šios nutarties 32 punkte nurodyta kasacinio teismo praktika, tokia procesinė situacija, kai R. M. ūkis byloje dalyvauja kaip netiesioginį ieškinį pareiškęs ieškovas, vertintina kaip prieštaraujanti nurodytoms proceso teisės normoms. Nagrinėjamu atveju ieškovas turėtų būti fizinis asmuo, įregistravęs ūkį, t. y. R. M.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

34. Kasacinį skundą patenkinus, panaikinus apeliacinės instancijos teismo nutartį ir palikus galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą, atsakovai įgijo teisę į bylinėjimosi išlaidų, patirtų apeliacinės instancijos ir kasaciniame teismuose, atlyginimą.
35. Atsakovai patyrė 484 Eur išlaidų advokato pagalbai apmokėti apeliacinės instancijos teisme. Vadovaujantis CPK 98 straipsniu, Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 ir Lietuvos advokatų tarybos 2004 m. kovo 26 d. nutarimu (redakcija, galiojanti nuo 2015 m. kovo 20 d.), (toliau – Rekomendacijos) 8.16 punktu, atsakovams iš R. M. priteistina 484 Eur išlaidų, patirtų apeliacinės instancijos teisme, atlyginimo, t. y. atsakovui V. V. ir atsakovei R. E.-V. po 242 Eur.
36. Atsakovai patyrė 484 Eur išlaidų advokato pagalbai apmokėti kasaciniame teisme. Vadovaujantis CPK 98 straipsniu, Rekomendacijų 8.13 punktu, atsakovams iš R. M. priteistina 484 Eur išlaidų, patirtų kasaciniame teisme, atlyginimo, t. y. atsakovui V. V. ir atsakovei R. E.-V. po 242 Eur.

37. Iš viso iš R. M. atsakovui V. V. priteistina 484 Eur (242 Eur + 242 Eur) bylinėjimosi išlaidų, patirtų apeliacinės instancijos ir kasaciniame teismuose, atlyginimo ir atsakovei R. E.-V. priteistina 484 Eur (242 Eur + 242 Eur) bylinėjimosi išlaidų, patirtų apeliacinės instancijos ir kasaciniame teismuose, atlyginimo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 3 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Panaikinti Šiaulių apygardos teismo 2023 m. sausio 18 d. nutartį ir palikti galioti Šiaulių apylinkės teismo 2022 m. spalio 31 d. nutartį.

Priteisti iš R. M. (*duomenys neskelbtini*) atsakovui V. V. (*duomenys neskelbtini*) 484 (keturis šimtus aštuoniasdešimt keturis) Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų apeliacinės instancijos ir kasaciniame teismuose, atlyginimo.

Priteisti iš R. M. (*duomenys neskelbtini*) atsakovei R. E.-V. (*duomenys neskelbtini*) 484 (keturis šimtus aštuoniasdešimt keturis) Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų apeliacinės instancijos ir kasaciniame teismuose, atlyginimo.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

DAIKTINĖ TEISĖ

1.4. Dėl kelio servituto turinio ir kelio servituto turėtojo teisės be tarnaujančiojo žemės sklypo savininko sutikimo įrengti kelią

Kelio servitutas yra vienas iš žemės servitutų. Juo suteikiama teisė naudotis kitam asmeniui nuosavybės teise priklausančio žemės sklypo dalimi, esančia konkrečioje sklypo vietoje, susisiekimo tikslais. Tokia žemės sklypo vieta (servituto kelias) gali turėti kelio elementų Kelių įstatymo prasme, bet gali jų ir neturėti. Svarbu, kad tokia žemės sklypo vieta kiek įmanoma labiau atitiktų kelio (tako) reikalavimus.

Kai kelio servitutą nustatančiame akte nėra konkrečiai apibrėžtas kelio servituto turinys, nustatant kelio servituto, suteikiančio teisę važiuoti transporto priemonėmis, turinį turi būti taikoma CK 4.112 straipsnio 3 dalis, kurioje nustatyta, kad jeigu nustatant servitutą ar vėliau nebuvo konkrečiai nustatytas servituto turinys, jį sąlygoja viešpataujančiojo daikto naudojimo pagal paskirtį poreikiai.

Kadangi kelio servituto nustatymo momentu ieškovo žemės sklypas buvo žemės ūko paskirties, vadinasi, ieškovui kelio servitutu buvo suteikta teisė važiuoti atsakovo žemės sklypu (konkrečia jo vieta, dėl kurios nagrinėjamoje byloje ginčo nėra) ne bet kokiomis (įvairiomis) transporto priemonėmis, bet tik žemės ūkio veiklai naudojama technika. Atsižvelgiant į tai, kad žemės ūkio darbai yra sezoninio pobūdžio, tai nulėmė ir naudojimosi kelio servitutu suteikiamų teisių sezoniskumą bei intensyvumą.

Pakeitus ieškovui nuosavybės teise priklausančio žemės sklypo pagrindinę žemės naudojimo paskirtį iš žemės ūkio į kitą ir nustačius naudojimo būdą – naudingųjų

iškasenų teritorijos, teisę žemės sklypą naudoti pagal naujai nustatytą pagrindinę žemės naudojimo paskirtį ir naudojimo būdą (vežti sunkvežimiais smėlį ir važiuoti kita smėlio karjerui eksploatuoti naudojama technika) ieškovas ketina įgyvendinti pasinaudodamas atsakovo sklype nustatytu kelio servitutu, kuriuo, kaip pirmiau minėta, jam suteikta teisė važiuoti tik žemės ūkio veiklai naudojama technika.

Vadinasi, teismo leidimas be atsakovo sutikimo jo žemės sklype nustatyto servituto kelio vietoje įrengti smėlį vežančioms transporto priemonėms tinkamą važiuoti kelią ieškovui reikalingas siekiant įgyvendinti teisę, kuri jam nebuvo suteikta nustatant kelio servitutą, t. y. teisę, kurios jis neturi.

Todėl, nagrinėjamoje byloje patenkinus ieškinį, buvo pakeistas ieškovui kaip servituto turėtojui nustatyto kelio servituto turinys, nors reikalavimas pakeisti servituto turinį byloje nebuvo pareikštas ir bylą nagrinėję teismai jo nesprenė.

Ieškovo veiksmai, kuriems atlikti nagrinėjamoje byloje jis prašė teismo leidimo, vertintini ne kaip kelio remontas, bet kaip kelio tiesimas (įrengimas). Augaliniu sluoksniu padengto žemės sklypo, kuriame yra daugiametė pieva, vieta, neturinti nė vieno kelio elemento, nors joje ir nustatytas kelio servitutas, nėra kelias Kelių įstatymo prasme. Augalinio sluoksnio pašalinimas ir pagrindinių kelio elementų – kelio sankasos, kurią, kaip nurodė ieškovas, ketinama supilti iš smėlio ir žvyro mišinio, įrengimas bei griovių įrengimas kelio pakraščiuose vandeniui nutekėti yra kelio tiesimas (įrengimas), bet ne jo remontas. Negali būti remontuojama tai, ko nėra.

Civilinė byla Nr. e3K-3-181-403/2023

Teisminio proceso Nr. 2-43-3-01530-2020-5

Procesinio sprendimo kategorijos: 2.4.2.10; 2.4.4.1 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. rugsėjo 12 d.

Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Danguolės Bublienės (kolegijos pirmininkė), Gražinos Davidonienės ir Algirdo Taminsko (pranešėjas),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnaginėjo civilinę bylą pagal atsakovo A. S. kasacinį skundą dėl Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. spalio 7 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo V. O. ieškinį atsakovui A. S. dėl leidimo atlikti servituto kelio remonto darbus be atsakovo sutikimo, tretieji asmenys Nacionalinė žemės tarnyba prie Aplinkos ministerijos (buvusi Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos), Aplinkos apsaugos agentūra, uždaroji akcinė bendrovė „Žuveisa“.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių kelio servituto turinį, kelio servituto turėtojo (viešpataujanciojo žemės sklypo savininko) teisę be tarnaujanciojo žemės sklypo savininko sutikimo įrengti kelią, kai pakeičiama viešpataujanciojo žemės sklypo pagrindinė naudojimo paskirtis ir būdas, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovas prašė leisti jam be atsakovo sutikimo atlikti kelio servituto, esancio atsakovui nuosavybės teise priklausančiame žemės sklype (*duomenys neskelbtini*), remonto darbus, nepažeidžiant kelio matmenų, priteisti ieškovui iš atsakovo bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
3. Ieškovas nurodė, jog Klaipėdos apskrities viršinininko 2009 m. kovo 5 d. įsakyму Nr. 4-1394-(1.3) atsakovui nuosavybės teise priklausančiame žemės sklype nustatytas kelio servitutas (tarnaujantysis daiktas), 0,12 ha ploto, tam, kad būtų galima patekti į ieškovui nuosavybės teise priklausančią žemės sklypą (*duomenys neskelbtini*). Šilutės rajono savivaldybės teritorijos bendrajame plane jo sklype yra pažymėta naudingųjų išteklių teritorija; be to, Šilutės savivaldybės administracija yra išdavusi statybos leidimą įrengti tvenkinių sistemą. Ieškovas planuoja jam priklausančiame žemės sklype kasti naudingąsias iškasenas, yra parengęs techninį projektą „Tvenkinių sistemos įrengimas“. Lietuvos geologijos tarnyba prie Aplinkos ministerijos 2020 m. sausio 16 d. UAB „Žuveisa“ išdavė leidimą naudoti (*duomenys neskelbtini*) telkinio smėlio išteklius ir 2020 m. vasario 17 d. priėmė sprendimą pradėti Šilutės rajono (*duomenys neskelbtini*) smėlio telkinio išteklių naudojimo plano rengimą, planavimo organizatorė – UAB „Žuveisa“ (ieškovas yra šios bendrovės steigėjas, jam priklauso 100 proc. bendrovės akcijų).
4. Šiuo metu servituto kelio būklė yra labai prasta, jį būtina suremontuoti tam, kad ieškovas galėtų vykdyti tvenkinių kasimo darbus ir išvežti smėlį, t. y. būtina nuimti augalinį sluoksnį, atvežti smėlio ir žvyro mišinio, įrengti kelio pakraščiuose vandens nutekėjimo griovius, nepažeidžiant kelio matmenų. Tokius darbus ieškovas atliktų savo sąskaita, bet darbams atlikti reikia žemės sklypo, per kurį eina kelio servitutas, savininko sutikimo. Ieškovas kreipėsi į atsakovą, tačiau šis nedavė sutikimo. Ieškovo nuomone, nebus pažeidžiami atsakovo teisėti interesai dėl to, kad bus pagerintas kelias, nes bus pagerinta kelio danga, bet matmenys nepasikeis.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

5. Tauragės apylinkės teismas 2022 m. birželio 22 d. sprendimu tenkino ieškinį ir leido ieškovui be atsakovo sutikimo atlikti 2009 m. kovo 5 d. apskrities viršinininko įsakymo Nr. 4-1394-(1.3) pagrindu atsakovo sklype įregistruoto kelio servituto remonto darbus, nepažeidžiant kelio matmenų; priteisė iš atsakovo ieškovo naudai 2211,07 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

6. Teismas nurodė, kad atsakovo žemės sklype nustatyto kelio servituto vietoje yra galimybė važiuoti transporto priemonėmis, ieškovas nustatytu kelio servitutu naudojasi.
7. Lietuvos geologijos tarnybos prie Aplinkos ministerijos direktorius 2020 m. lapkričio 10 d. įsakymu patvirtino Šilutės rajono (*duomenys neskelbtini*) smėlio telkinio išteklių naudojimo planą, kartu nusprendė pakeisti žemės sklypo, kadastro Nr. (*duomenys neskelbtini*), pagrindinę naudojimo paskirtį ir žemės gelmių išteklių naudojimo laikotarpiui nustatė paskirtį – kita; naudojimo būdą – naudingųjų iškasenų teritorijos.
8. Teismas, išanalizavęs galiojantį planą ir jo priedus, nustatė, kad vienas tokio plano planavimo uždavinių – nustatyti žaliavos transportavimo kelius. Dėl to buvo parengta schema su transporto patekimo keliais. Iš schemos ir plane esančio aiškinamojo rašto nustatyta, kad įvažiavimo (išvažiavimo) kelias į (iš) ieškovui priklausantį sklypą bus formuojamas šiaurės rytinėje žemės sklypo dalyje esančio 4 m pločio servituto lauko keliuko, kuris eina per atsakovui priklausantį žemės sklypą, pagrindu; kelias bus sustiprintas ir pritaikytas sunkiasvoriam transportui judėti. Sąlygos (dėl žaliavos transportavimo kelių) buvo pateiktos svarstyti Aplinkos apsaugos agentūrai, Lietuvos geologijos tarnybai prie Aplinkos ministerijos, Nacionaliniam visuomenės sveikatos centrui prie Sveikatos apsaugos ministerijos, Nacionalinei žemės tarnybai, Šilutės rajono savivaldybės administracijai. Visos institucijos pritarė plano sąlygoms dėl žaliavos transportavimo kelių. Teismas konstatavo, kad planu patvirtintos ne tik ieškovo sklype nurodyto karjero įrengimo ir veiklos vykdymo techninės sąlygos, bet ir kitų karjerui veikti reikalingų sprendinių, taip pat ir žaliavos transportavimo kelio servituto įgyvendinimo sąlygos.
9. Plano 16 priede nurodyta, kad 300 m ilgio kelio servituto žaliavai įvežti ir išvežti planuojama naudotis 3 m keliu iš 4 m esamo kelio servituto. Dėl to teismas konstatavo, kad patvirtinto ir suderinto plano nuostatos dėl naudojimosi kelio servitutu atitinka apskrities viršinininko 2009 m. kovo 5 d. įsakymo pagrindu įregistruotą kelio servitutą (nustatytas kelio plotas 0,12 ha) ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 4.119 straipsnio 2 dalį.
10. Atsakovas laikėsi pozicijos, kad jo žemės sklype nustatytas kelio servitutas patenka į 25 m pločio (*duomenys neskelbtini*) upės kranto zoną, todėl pagal Lietuvos Respublikos specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo 99 straipsnio 11 punkte nustatytą draudimą šis kelias negali būti pritaikytas važiuoti motorinėmis transporto priemonėmis smėlio telkiniui eksploatuoti. Tačiau teismas nusprendė, kad tokią atsakovo poziciją paneigia tiek faktinės aplinkybės, tiek įstatymo straipsnio išimtis.
11. Teismas nepritarė atsakovo pozicijai, kad nustatytas kelio servitutas (jo plotas ir plotis) apima palei upę einantį 2 metrų pločio pėsčiųjų taką. 2009 m. sausio 14 d. apskrities viršinininko įsakymo pagrindu įregistruotas kelio servitutas – teisė naudotis pėsčiųjų taku (tarnaujantysis daiktas), jo plotas 0,01 ha. Taigi 2 metrų pločio pėsčiųjų takas yra atskiras kelio servitutas, nustatytas kitu administraciniu aktu.
12. Teismas atmetė kaip nepagrįstus ir atsakovo argumentus, kad atlikus kelio servituto darbus bus pakeista atsakovui priklausančio žemės sklypo paskirtis. Dėl plane nurodytų kelio sustiprinimo darbų (žvyro užpylimo ir smėlio sutankinimo)

- savaime nepasikeis žemės sklypo paskirtis. Be to, plane nenurodyti kelio servituro turinio ar apimties pakeitimai. Tai, kad atsakovas negalės dirbti viso savo žemės sklypo, nereiškia, jog pasikeis žemės sklypo paskirtis. Tai reiškia, kad atsakovas gali patirti atitinkamų suvaržymų ir (ar) nuostolių.
13. Teismas konstatavo, kad ieškovo naudojamas kelio servitutas sumažina atsakovo galimybę naudotis tik maža sklypo dalimi, tačiau nepažeidžia ieškovo ir atsakovo interesų derinimo ir proporcingumo principų. Atsakovas, savo teisių suvaržymą grindžiantis tuo, kad praras dalį pajamų iš nušienautos pievos deklaravimo, gali šį klausimą spręsti per galimų nuostolių atlyginimą. Atsakovo galimybės naudotis visu savo sklypu sumažinimas yra pagrįstas galiojančiu administraciniu aktu ir institucijų patvirtintu planu. Taigi atsakovo galimybės naudotis visu savo sklypu sumažinimas yra pagrįstas ir teisėtas. Byloje nenustatyta ir neįrodyta, kad dėl atitinkamų remonto darbų nebus pakeista nei kelio servituro apimtis, nei jo turinys ar paskirtis.
 14. Teismo vertinimu, ieškovas įrodė, kad naudodamasis galiojančiu kelio servitutu ir tokį kelią sutvirtindamas neproporcingai nesuvaržys atsakovo teisių ir teisėtą interesų. Neatlikęs servituro kelio remonto darbų, ieškovas negalės naudotis kelio servitutu savo teisėms ir teisėtiems interesams įgyvendinti. Būtinybę sustiprinti servituro kelią nustato institucijų patvirtintas planas. Atsakovas neįrodė aplinkybės, kad sustiprinus servituro kelio dangą bus pažeistos melioracijos sistemos, vandens nutekėjimo keliai. Teismo manymu, institucijoms tvirtinant planą buvo atsižvelgta į atsakovo nurodytas aplinkybes, o kitokių aplinkybių byloje nenustatyta.
 15. Teismas konstatavo, kad, šalims nesutariant dėl kelio servituro darbų atlikimo, yra pagrindas leisti ieškovui be atsakovo sutikimo atlikti kelio servituro remonto darbus, nepažeidžiant kelio matmenų.
 16. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal atsakovo apeliacinį skundą, 2022 m. spalio 7 d. nutartimi Tauragės apylinkės teismo 2022 m. birželio 22 d. sprendimą paliko nepakeistą.
 17. Teisėjų kolegija pritarė pirmosios instancijos teismo išvadai, kad atsakovo žemės sklype nustatyto kelio servituro vietoje yra galimybė važiuoti transporto priemonėmis ir ieškovas naudojasi nustatyto kelio servitutu.
 18. Įvertinusi tai, kad CK normose nustatyta pareiga servituro turėtojui remontuoti ir kitaip tinkamai išlaikyti tarnaujantįjį daiktą, o kai servituro turinį sudarančiomis teisėmis naudojasi ir pats tarnaujančiojo daikto savininkas, pareiga tinkamai išlaikyti tarnaujantįjį daiktą tenka abiem subjektams proporcingai naudojimuisi daiktu, kolegija nusprendė, jog šiuo atveju atsakovas turėjo įrodyti, kad servituro turėtojo ketinami atlikti darbai neproporcingai apribos atsakovo kaip sklypo savininko teises.
 19. Byloje pateikti įrodymai (kelio nuotraukos, prie antstolio faktinių aplinkybių konstatavimo protokolo pridėtos nuotraukos) patvirtina prastą kelio būklę: kelias vietomis apsemtas, išryškėjusios gilios vandeningos provėžos minkštame viršutiniame žemės sluoksnyje.
 20. Kolegija pritarė pirmosios instancijos teismo išvadai, kad plano nuostatos dėl naudojimosi kelio servitutu atitinka 2009 m. kovo 5 d. apskrities virštininko įsa-

kymo Nr. 4-1394-(1.3) pagrindu įregistruotą kelio servituto apimtį – 0,12 ha, pažymėjo, kad dėl kelio sutvirtinimo nesikeis administraciniu aktu nustatyto kelio servituto apimtis.

21. Kolegija atmetė kaip nepagrįstus atsakovo argumentus, kad ieškovas galimai nuo pat pradžių neteisėtai naudojo servituto kelią, einantį upės pakrante. Kelio servitutas nustatytas administraciniu aktu, yra galiojantis ir naudojamas, atsakovas nereiškia reikalavimo dėl jo panaikinimo ir pakeitimo. Be to, nagrinėjamu atveju taikytina draudimo vandens telkinio pakrantės apsaugos juostoje važiuoti motorinėmis transporto priemonėmis arčiau nei 25 metrai nuo vandens telkinio kranto išimtis (Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo 99 straipsnio 11 punkto a papunktis). Kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad dalis kelio servituto patenka į paviršinių vandens telkinių apsaugos juostos zoną, kurioje pagal Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo 100 straipsnio nuostatas draudžiama atlikti darbus ir veiksmus, draudžiamus paviršinių vandens telkinių apsaugos zonose, taip pat nustatomi papildomi ribojimai ir draudimai. Tačiau ieškovo numatomų atlikti darbų teisėtumui įvertinti taikytina šio įstatymo 100 straipsnio 4 punkto b papunktyje nustatyta išimtis. Be to, išteklių naudojimo planas buvo suderintas su kompetentingomis institucijomis ir patvirtintas Lietuvos geologijos tarnybos prie Aplinkos ministerijos direktoriaus 2020 m. lapkričio 10 d. įsakymu, taigi nėra pagrindo ginčyti ieškovo numatomos vykdyti veiklos teisėtumą.
22. Kolegija pažymėjo ir tai, kad 2009 m. sausio 14 d. apskrities viršinininko įsakymo Nr. 4-194-(1.3) pagrindu buvo įregistruotas kelio servitutas – teisė naudotis pėsčiųjų taku (tarnaujantysis daiktas), plotas – 0,01 ha. Pirmosios instancijos teismas pagrįstai nusprendė, kad 2 metrų pločio pėsčiųjų takas yra atskiras kelio servitutas, nustatytas kitu administraciniu aktu. Kolegija iš esmės pritarė pirmosios instancijos teismo išvadai, kad abu kelio servitutai neaprepia vienas kito, kartu pažymėdama ir tai, kad byloje nėra pakankamai duomenų teigti, jog servitutai nesutampa, tačiau atsakovo nurodomas faktas dėl servitutų sutapties nepagrindžia, jog numatomais atlikti kelio remonto darbais būtų pažeistas servituto naudotis pėsčiųjų taku turinys. Pėsčiųjų tako servitutas nagrinėjamu atveju nustatytas ankstesniu administraciniu aktu nei kelio servitutas, be to, CK 4.119 straipsnio 1 dalies nuostata neleidžia daryti išvados, kad bus apribotos pėsčiųjų tako servitutu suteikiamos teisės, nes keliu galima naudotis ir kaip pėsčiųjų taku.
23. Kolegija pažymėjo, kad numatomų ieškovo darbų tinkamas įforminimas ir įteisinimas nėra šios bylos nagrinėjimo dalykas. Iš ieškovo pateiktų duomenų yra aiški planuojamų atlikti darbų apimtis, o atsakovas neįrodė, jog dėl tokių darbų būtų neproporcingai apribota jo nuosavybės teisė, taigi pirmosios instancijos teismas pagrįstai leido ieškovui suremontuoti kelią be atsakovo sutikimo. Ieškovas, atlikdamas darbus, turės pasirūpinti tinkamu jų įforminimu ir įteisinimu (pavyzdžiui, kreiptis dėl statybos leidimo išdavimo, jeigu to reikia pagal viešosios teisės aktus).
24. Kolegija iš esmės pritarė apeliacinio skundo argumentui, kad nė viena iš planą vertinusių ir patvirtinusių institucijų nevertino, kokį poveikį kelio remontas turės atsakovo teisėtiems interesams, ar yra kitas alternatyvus kelias žaliavoms transportuoti. Atsiliepime į apeliacinį skundą Aplinkos apsaugos agentūra nurodė, kad

- ji derino išteklių naudojimo planus, bet jos kompetencijai nepriskirta nagrinėti žemės nuosavybės, jos valdymo ir naudojimo, tvarkymo klausimų.
25. Kolegija atmetė kaip nepagrįstą argumentą, kad teismas, pažeisdamas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnio nuostatas, leido ieškovui naudoti atsakovui nuosavybės teise priklausantį viršutinį žemės sluoksnį be jokių apribojimų, suvaržymų. Šiuo atveju atsakovo sklype nustatytas kelio servitutas, o servituto turėtojas saistomas pareigos tinkamai prižiūrėti ir išlaikyti tarnaujantįjį daiktą. Nei servituto nustatymas, nei jo priežiūros darbai neatima iš tarnaujančiojo daikto savininko nuosavybės teisės, taip pat teisės į nuostolių atlyginimą. Jeigu dėl kelio servituto remonto darbų atsakovas patirs nuostolių, jis turės teisę kreiptis į teismą dėl nuostolių atlyginimo. Dėl numatomų atlikti kelio darbų – žvyro užpylimo ar smėlio sutankinimo – žemės sklypo paskirtis savaime nepasikeis. Ieškovo numatomame darbų plane nėra nustatyti kelio servituto turinio ar apimties pakeitimai. Ieškovas gali tartis su atsakovu dėl galimų nuostolių atlyginimo užtikrinimo. Teismas nurodė, kad siūlė atsakovui spręsti nuostolių atlyginimo užtikrinimo klausimą, susitarant su ieškovu arba pateikiant priešiškinį, tačiau atsakovas atsisakė spręsti šį klausimą.
 26. Kolegija pažymėjo ir tai, kad šioje byloje nebuvo sprendžiamas kelio servituto nustatymo klausimas, todėl nebuvo jokio pagrindo spręsti ir jo atlygintinumo klausimą, o nuostolių klausimą atsakovas atsisakė spręsti.
 27. Ieškovo naudojimas kelio servitutu apriboja atsakovo galimybę naudotis tik maža sklypo dalimi, taigi ieškovo ir atsakovo interesų derinimo ir proporcingumo principų nepažeidžia. Aplinkybė, kad yra atsakovo nurodoma galimybė pravažiuoti per (*duomenys neskelbtini*) kaimą ir taip pasiekti ieškovo žemės sklypą, nepaneigia ieškovo teisės naudotis kelio servitutu. Atsakovas nereikšė reikalavimo pakeisti kelio servitutą ar jį panaikinti, todėl šiuo metu ieškovas turi teisę naudotis kelio servituto suteikiamomis teisėmis. Kita vertus, ieškovo į bylą pateiktame Nacionalinės žemės tarnybos Šilutės skyriaus 2022 m. gegužės mėn. atsakyme nurodyta, jog tokios galimybės nėra.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

28. Kasaciniu skundu atsakovas prašo panaikinti Tauragės apylinkės teismo 2022 m. birželio 22 d. sprendimą ir Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. spalio 7 d. nutartį ir ieškinį atmesti. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - 28.1. Teismai netinkamai aiškino ir taikė CK 4.112 straipsnio 2, 3, 5 dalių normas, reglamentuojančias servituto turinį ir jo keitimą, nes nepagrįstai išplėtė pirminį atsakovo žemės sklype įregistruotą kelio servituto turinį, pagal faktines aplinkybes nustatytą ieškovo žemės ūkio paskirties sklypui ir turėjusį užtikrinti ieškovo sklypo naudojimą žemės ūkio veiklai, leisdami servituto kelią pagerinti ir pritaikyti jį važiuoti sunkiasvorėmis transporto priemonėmis į ieškovo žemės sklypą, kurio paskirtis pakeista, nustatytas kitas jo naudojimo būdas. Pasikeitus aplinkybėms, ieškovas kaip viešpataujančiojo daikto savi-

ninkas neteikė teismui prašymo pakeisti kelio servituto turinį, kaip tai įtvirtinta CK 4.112 straipsnio 5 dalyje, taigi teismai neturėjo pagrindo pakeisti kelio servituto turinio. Teismai iš esmės kelio servituto turinį pakeitė remdamiesi įsakymu, kuriuo ieškovo žemės sklype patvirtintas žemės gelmių išteklių naudojimo planas ir pakeista jo žemės sklypo paskirtis ir naudojimo būdas. Teismai pažeidė CK 4.112 straipsnio 2 dalį, nes, kilus abejonių dėl kelio servituto turinio ir nesant galimybių tiksliai jį nustatyti, laikoma, kad servitutas yra mažiausias, o jeigu nustatant servitutą ar vėliau nebuvo konkrečiai nustatytas servituto turinys, jį lemia viešpataujančiojo daikto naudojimo pagal paskirtį poreikiai (CK 4.112 straipsnio 3 dalis). Šiuo atveju teismai nukrypo nuo teismų praktikos (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-49-248/2019), pažeidė minimalaus tarnaujančiojo daikto savininko teisių ribojimo principą ir nepagrįstai leido ieškovui remontuoti kelią, kuriam nustatytas servitutas, ir pritaikyti jį sunkiasvorių technikai važiuoti. Tokiu teismų sprendimu buvo pakeistas pirminis kelio servituto turinys.

- 28.2. Atsakovo žemės ūkio paskirties žemės sklype yra įregistruota paviršinio vandens telkinio pakrančių apsaugos juosta, taip pat jo sklype registruoti du servitutai: kelio servitutas-pėsčiųjų takas (0,01 ha ploto) ir kelio servitutas (0,12 ha). Dėl žemės sklypo plano mastelio ir dėl abriso mastelio kyla pagrįstų abejonių, kad šie servitutai (kelio servitutas, kurio plotas 4 m, ir pėsčiųjų takas, kurio plotas 2 m) sutampa, taigi yra 2–6 m nuo upės kranto. Bylą nagrinėję teismai, tenkindami ieškinį, iš esmės leido ieškovui vykdyti žemės darbus, kurių sąvoka pateikiama Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2016 m. gruodžio 2 d. įsakymu Nr. D1-848 patvirtinto statybos techninio reglamento STR 1.06.01.01:2016 nuostatose. Tačiau, pagal Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų 100 straipsnio 3 punkto nuostatą, tokie darbai draudžiami atlikti paviršinių vandens telkinių pakrantės apsaugos juostose. Taigi tenkindami reikalavimą dėl kelio servituto remonto, teismai neįvertino to, kad dalis tokio kelio patenka į (*duomenys neskelbtini*) upės pakrantės apsaugos juostą, be to, nepagrįstai taikė Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo 100 straipsnio 4 punkto b papunktyje nustatytą išimtį. Šia norma nustatyta draudimo pakrantės apsaugos zonose išimtis, kai statomi šią juostą kertantys keliai. Tai reiškia, kad išlyga nustatyta ne bet kokiems keliams, o tik tiems, kurie kerta paviršinių vandens telkinių pakrantės apsaugos juostą ir kartu patį paviršinių vandens telkinį (upės atveju tai galiotų statant kelią ir tiltą, taip planuojant patekimą iš vieno upės kranto į kitą). Atsakovo žemės sklype nėra kelio kaip inžinerinio statinio, visas jam priklausantis žemės sklypas yra žemės ūkio paskirties, tai daugiametė pieva. Be to, ieškovas pirmosios instancijos teismo posėdžio metu tvirtino, kad neketina vykdyti kelio statybos darbų. Nagrinėjamu atveju atsakovo sklype nustatytas kelio servitutas (bet ne pats statinys – kelias) ir ieškovas prašo jį remontuoti (o ne statyti statinį), t. y. prašo remontuoti servituto kelią, kuris eina (*duomenys neskelbtini*) upės pakrante 28,4 m ruožu.

- 28.3. Teismai netinkamai aiškino Lietuvos Respublikos kelių įstatymo 2 straipsnio 5 punkte nustatytą kelio sampratą, taip pat CK 4.111, 4.112, 4.117, 4.118, 4.119 straipsniuose nustatytą kelio servituto sampratą bei jų turinį, taip pat veiklos apribojimus paviršinių vandens telkinių apsaugos zonose ir pakrantės apsaugos juostose apibrėžiančias Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo 99 straipsnio 11 punkto, 100 straipsnio 1 punkto nuostatas. Teismai atsakovo žemės ūkio paskirties žemės sklype įregistruotą kelio servitutą nepagrįstai prilygino keliui (inžineriniam statiniui), kaip jis apibrėžtas Kelių įstatymo 2 straipsnio 5 punkte. Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų 99 straipsnio 11 punkte, 100 straipsnio 1 dalyje nustatytas draudimas paviršinių vandens telkinių apsaugos zonose važiuoti motorinėmis transporto priemonėmis ir jas statyti arčiau kaip 25 m nuo vandens telkinio kranto, atlikti darbus ir veiksmus. Minėto Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų 99 straipsnio 11 punkto a papunktyje nustatyta tokio draudimo išimtis, kai motorinė transporto priemonė važiuoja ar statoma čia esančiuose keliuose. Nagrinėjamu atveju paties kelio nėra, įregistruotas tik kelio servitutas. Taigi teismai nepagrįstai taikė išimtį žemės ūkio paskirties žemės sklype įregistruotam kelio servitutui ir padarė klaidingą išvadą, jog paviršinio vandens telkinio apsaugos zonoje (kartu ir paviršinio vandens telkinio pakrančių apsaugos juostoje) arčiau nei 25 m atstumu nuo vandens telkinio kranto ieškovo prašymu galima remontuoti kelią, kuriam nustatytas kelio servitutas, pritaikant jį važinėti sunkiasvore kelių transporto technika.
29. Ieškovas atsiliepiamu į kasacinį skundą prašo kasacinį skundą atmesti, o Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. spalio 7 d. nutartį palikti nepakeistą. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:
- 29.1. Teismai tinkamai aiškino ir taikė servitutą, jo turinį reglamentuojančias teisės normas ir, leisdami pagerinti kelią, neišplėtė kelio servituto turinio. Tokia teisė (važiuoti transporto priemonėmis per atsakovui priklausantį žemės sklypą) ieškovui suteikta CK 4.119 straipsnio 1 dalies pagrindu. Kadangi nebuvo pateikta viešpataujančiojo daikto savininko prašymo pakeisti kelio servituto turinį, kaip tai nustatyta CK 4.112 straipsnio 5 dalyje, tai teismas neturėjo pagrindo pakeisti kelio servituto turinio. Ieškovas pažymi, kad CK 4.112 straipsnio 5 dalyje nustatyta teisė, o ne pareiga prašyti keisti servituto turinį. Be to, teismui leidus ieškovui atlikti servituto kelio remontą, iš esmės niekas nepasikeitė, nes ieškovas turi teisę naudotis kelio servitutu, važiuoti visomis transporto priemonėmis, kaip ir nustatyta CK 4.119 straipsnio 1 dalyje.
- 29.2. Bylą nagrinėję teismai nesprendė klausimų dėl žemės darbų vykdymo, kranto linijos ar reljefo keitimo. Teismai, remdamiesi ieškovo kaip servituto turėtojo pareiga prižiūrėti ir taisyti kelią, pagrįstai leido atlikti atsakovo žemės sklype be jo sutikimo tokio kelio remonto darbus, nepažeidžiant kelio matmenų. Taigi teismai tinkamai taikė CK 4.114 straipsnio 1–2 dalies normas. Atsakovas nepagrįstai servituto kelio remontą prilygina kelio, kaip inžinerinio statinio, statybai. Nepagrįsti kasacinio skundo argumentai, kad ieškovo planuojami atlikti darbai pagal STR 1.06.01:2016 „Statybos darbai. Statinio

statybos priežiūra“ 4.1 punktą vertintini kaip žemės darbai ir kad tokius nagrinėjamu atveju draudžiama atlikti.

- 29.3. Atsakovas klaidingai interpretuoja teismo išvadą, kad sutampant pėsčiųjų tako ir kelio servitutams, bus galima važiuoti pėsčiųjų taku važiuoti motorinėmis transporto priemonėmis. Apeliacinės instancijos teismas, įvertinęs faktines aplinkybes ir teisinį reglamentavimą, iš esmės nusprendė, kad pėsčiųjų tako servitutu suteikiamos teisės apribotos nebus, nes keliu galima naudotis ir kaip pėsčiųjų taku.
- 29.4. Atsakovas nepagrįstai kelia klausimą dėl netinkamai taikomos Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo 100 straipsnio 4 punkto b papunktyje nustatytos išlygos. Atsakovas lingvistiškai aiškina normoje pateiktą sąvoką ir nepagrįstai teigia, kad tik kertantys keliai gali būti įrengiami paviršinių vandens telkinių apsaugos juostose. Nagrinėjamu atveju nėra duomenų, kad ieškovas ketintų statyti kokius nors statinius, taip pat ir kelią, todėl kelio servituto remonto darbai negali būti prilyginami statinio (kelio) statybai. Atsakovas pripažįsta, kad ieškovas nesirengia statyti kelio, kaip inžinerinio statinio, bet vėliau daro nepagrįstą išvadą, jog remontuoti jau esamą kelią yra draudžiama, nes tai draudžia Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo 100 straipsnis. Ieškovo nuomone, atsakovas daro klaidingas išvadas, nes Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo 100 straipsnio, susijusio su statinių, kartu ir kelių statyba, nuostatos ir išimtys niekaip neprieštarauja esamo kelio servituto remonto darbams. Ar būtų tai kelias, kaip inžinerinis statinys, ar kelio servitutas, juo suteikiama teisė važiuoti įvairiomis transporto priemonėmis. Kai kelio servitutu suteikiama teisė važiuoti transporto priemonėmis, papildomai nenustatant galimybės pasinaudoti juo kitais tikslais ir nenustatant naudojimosi juo apribojimų, laikoma, kad tokiu keliu galima važiuoti įvairiomis transporto priemonėmis ir naudotis kaip pėsčiųjų taku (CK 4.119 straipsnis).

Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl teisės normų, reglamentuojančių kelio servituto turinį, aiškinimo ir taikymo

30. CK 4.117 straipsnyje nustatyta, kad kelio servitutu gali būti nustatoma teisė naudotis pėsčiųjų taku, antžeminėms transporto priemonėms skirtu keliu ir taku galvijams varyti.
31. Taigi, kelio servitutu gali būti suteikiama jo turėtojai teisė naudotis ne tik keliu, skirtu antžeminėms transporto priemonėms, bet ir teisė naudotis taku, skirtu galvijams varyti, bei pėsčiųjų taku, t. y. kelio servitutu vadinamas ir tako servitutas.
32. Kelio servitutų atribojimui skirtas reglamentavimas įtvirtintas CK 4.118 straipsnyje „Kelio servitutas, suteikiantis teisę naudotis pėsčiųjų taku“, CK 4.119 straips-

- nyje „Kelio servitutas, suteikiantis teisę važiuoti transporto priemonėmis“ ir CK 4.120 straipsnyje „Kelio servitutas, suteikiantis teisę varyti galvijas“. Todėl CK 4.119 straipsnio 1 dalis, kurioje nustatyta, kad kai kelio servitutu suteikiama teisė važiuoti transporto priemonėmis, papildomai nenumatant galimybės pasinaudoti juo kitais tikslais ir nenumatant naudojimosi juo apribojimų, laikoma, kad tokiu keliu galima važiuoti įvairiomis transporto priemonėmis ir naudotis kaip pėsčiųjų taku, negali būti aiškinama kaip apibrėžianti kiekvienu konkrečiu atveju nustatyto kelio servituto, suteikiančio teisę važiuoti transporto priemonėmis, turinį. Pagal šią normą, aiškinant ją kartu su CK 4.118 ir 4.120 straipsniuose nustatytu teisiniu reguliavimu, kelio servitutu, suteikiančiu teisę važiuoti transporto priemonėmis, suteikiama teisė važiuoti ne tik variklio neturinčiomis dviratėmis transporto priemonėmis, kaip tai nustatyta CK 4.118 straipsnio, reglamentuojančio kelio servitutą, suteikiančią teisę naudotis pėsčiųjų taku, 1 dalyje, bet ir visomis kitomis transporto priemonėmis. Kadangi, pagal CK 4.119 straipsnio 1 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą, kelio servitutu, suteikiančiu teisę važiuoti transporto priemonėmis, suteikiama teisė ne tik važiuoti įvairiomis transporto priemonėmis, bet ir naudotis kaip pėsčiųjų taku, o kelio servitutu, suteikiančiu teisę naudotis pėsčiųjų taku, suteikiama ir teisė vesti už pasaito galvijas, vadinasi, žemės sklype esant nustatytam kelio servitutui, suteikiančiam teisę važiuoti transporto priemonėmis, ta žemės sklypo vieta, kurioje nustatyta teisė naudotis tokiu servitutu suteikiamomis teisėmis, bendriausia prasme servituto turėtojas turi teisę važiuoti įvairiomis transporto priemonėmis, eiti kaip pėsčiasis ir vesti už pasaito galvijas.
33. Konkrečiu atveju nustatant kelio servituto, suteikiančio teisę važiuoti transporto priemonėmis, turinį turi būti taikomas CK 4.112 straipsnyje „Servituto turinys“ įtvirtintas teisinis reguliavimas.
 34. Kadangi nagrinėjamoje byloje sprendžiamas ginčas yra susijęs su ieškovo V. O., kaip 2009 m. kovo 5 d. apskrities viršinininko įsakymu Nr. 4-1394-(1.3) nustatyto kelio servituto turėtojo, teisių įgyvendinimu ir pareigų vykdymu, svarbu tiksliai nustatyti šio servituto turinį.
 35. Byloje nėra ginčo, kad kelio servitutu ieškovui suteikta teisė naudotis 0,12 ha atsakovui nuosavybės teise priklausančio žemės sklypo (*duomenys neskelbtini*) dalimi, esančia prie šio sklypo ribos rytų pusėje. Atsakovas neginčija, kad kelio servitutu ieškovui suteikta teisė naudotis 4 metrų pločio keliu, kurio ilgis atsakovo sklype yra 300 metrų.
 36. Nors ieškovas teigia, kad jis naudojosi kelio servitutu suteikiamomis teisėmis ir su žemės ūkio veikla susijusiais tikslais į savo žemės sklypą važinėdavo žemės ūkio technika atsakovo sklypu, kuriame yra daugiametė pieva, todėl kai kur pievoje yra vandeniui užpildytos provėžos, o atsakovas teigia, kad matomo (išvažinėto) keliuko, kuriuo būtų naudojęsis ieškovas, atsakovo žemės sklype nėra, byloje nustatyta, kad ieškovo žemės sklype yra daugiametė pieva, ant visos jos yra augalinis sluoksnis, jokios kelio sankasos nėra, kelio servituto nustatymo momentu tiek ieškovo, tiek ir atsakovo žemės sklypai buvo žemės ūko paskirties.
 37. Kadangi 2009 m. kovo 5 d. apskrities viršinininko įsakyme Nr. 4-1394-(1.3) kelio servituto turinys konkrečiai nėra nustatytas, sprendžiant dėl jo turinio taikyti-

nos CK 4.112 straipsnio 2 ir 3 dalys, kuriose nustatyta, kad, kilus abejonių dėl servituto turinio ir nesant galimybių tiksliai jį nustatyti, laikoma, kad servitutas yra mažiausias (2 dalis), o jeigu nustatant servitutą ar vėliau nebuvo konkrečiai nustatytas servituto turinys, jį sąlygoja viešpataujančiojo daikto naudojimo pagal paskirtį poreikiai (3 dalis).

38. Teisėjų kolegija pažymi, kad daikto naudojimas pagal paskirtį sietinas ne tik su faktiniu daikto pritaikomumu (galimybe gauti naudą, kurią paprastai galima gauti pasinaudojus daikto savybėmis), bet ir daiktui nustatytu teisiniu režimu, kuris, be kita ko, apima ir teisės aktais nustatytą daikto paskirtį, naudojimo būdą.
39. Šios nutarties 36 punkte minėta, kad kelio servituto nustatymo momentu ieškovo žemės sklypas buvo žemės ūko paskirties. Lietuvos Respublikos žemės įstatymo 21 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatyta, kad žemės savininkai ir kiti naudotojai privalo naudoti žemę pagal pagrindinę naudojimo paskirtį ir naudojimo būdą.
40. Kadangi 2009 m. kovo 5 d. apskrities viršininko įsakymu Nr. 4-1394-(1.3) nustatytu kelio servitutu ieškovui buvo suteikta teisė naudotis atsakovo žemės sklypo (*duomenys neskelbtini*) 0,12 ha dalimi, esančia prie šio sklypo ribos rytų pusėje, ja ieškovas turėjo teisę naudotis patekti į jam nuosavybės teise priklausantį žemės sklypą tiek, kiek būtina ir pakankama tam, kad būtų užtikrintas žemės sklypo naudojimas pagal paskirtį, vadinasi, ieškovui kelio servitutu buvo suteikta teisė važiuoti atsakovo žemės sklypu (konkrečia jo vieta, dėl kurios nagrinėjamoje byloje ginčo nėra) ne bet kokiomis (įvairiomis) transporto priemonėmis, bet tik žemės ūkio veiklai naudojama technika. Atsižvelgiant į tai, kad žemės ūkio darbai yra sezoninio pobūdžio, tai nulėmė ir naudojimosi kelio servitutu suteikiamų teisių sezoniškumą bei intensyvumą.
41. Servitutu tam tikra apimtimi yra ribojamas daikto, tampančio tarnaujančiuoju, savininko nuosavybės teisės. Nuosavybės teisė jokiais atvejais neturi būti varžoma nepagrįstai, tam būtinas objektyvus pagrindas. Dėl to ir daikto suvaržymas servitutu pateisinamas tik esant svarbioms priežastims (kai yra objektyviai būtinas). Kasacinio teismo išaiškinta, kad, nustatant servitutą, turi būti laikomasi minimalaus tarnaujančiojo daikto savininko teisių ribojimo principo ir viešpataujančiojo daikto savininkui gali būti suteikiamos teisės naudotis tarnaujančiuoju daiktu tiek, kiek būtina objektyviai viešpataujantįjam daiktui naudoti pagal paskirtį. Tai reiškia, kad turi būti paisoma daiktų savininkų nuosavybės teisių gynimo pusiausvyros, siekiant užtikrinti tinkamą naudojimąsi viešpataujantįju daiktu minimaliai apribojant tarnaujančiojo daikto savininko teises. Dėl to teismas, nagrinėdamas tokio pobūdžio bylas, pirmiausia turi įsitikinti, kad servitutas yra būtinas viešpataujantįjam daiktui naudoti. Tam teismas turi įvertinti, ar nenustačius servituto įmanoma savininkui normaliomis sąnaudomis tinkamai naudotis jam priklausančiu daiktu pagal paskirtį, ar daikto savininkas, siekdamas įgyti servituto teisę į kito asmens nekilnojamąjį turtą, išnaudojo visas objektyvias ir įmanomas galimybes, kad galėtų savo daiktu tinkamai naudotis, neapribodamas kito asmens nuosavybės teisių ir interesų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-49-248/2019, 15 punktas ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika).

42. Teisėjų kolegija pažymi, kad nors pirmiau minėta kasacinio teismo praktika suformuota civilinėse bylose, kuriose buvo sprendžiama dėl servituto nustatymo teismo sprendimu, ji taikytina ir nagrinėjamoje byloje, kurioje aktualus administraciniu aktu nustatyto servituto turinio klausimas, kadangi tiek teismo sprendimu, tiek administraciniu aktu nustatomu servitutu suteikiama teisė į svetimą nekilnojamąjį daiktą ir suvaržomos to daikto savininko teisės prieš jo valią.

Dėl kelio servituto turėtojo (viešpataujančiojo žemės sklypo savininko) teisės be tarnaujančiojo žemės sklypo savininko sutikimo įrengti kelią ar atlikti pagrindinius jo remonto darbus, kai pakeičiama viešpataujančiojo žemės sklypo pagrindinė naudojimo paskirtis ir būdas

43. Lietuvos geologijos tarnybos prie Aplinkos ministerijos direktoriaus 2020 m. lapkričio 10 d. įsakymu Nr. 1-401 buvo patvirtintas Šilutės rajono (*duomenys neskelbtini*) smėlio telkinio išteklių naudojimo planas ir nuspręsta dėl žemės sklypo, kadastro Nr. (*duomenys neskelbtini*), pagrindinės žemės naudojimo paskirties nustatymo. Šiuo įsakymu ieškovui nuosavybės teise priklausančio žemės sklypo, kurio pagrindinė žemės naudojimo paskirtis – žemės ūkio, šiame sklype esančių žemės gelmių išteklių naudojimo laikotarpiui pagrindinė žemės naudojimo paskirtis nustatyta – kita, naudojimo būdas – naudingųjų iškasenų teritorijos.
44. Ieškovas nagrinėjamoje byloje ieškiniu prašė leisti jam be atsakovo sutikimo savo sąskaita atlikti servituto kelio, priklausančio atsakovui, remonto darbus, nepažeidžiant kelio matmenų, kadangi atsakovas tokio leidimo neduoda. Ieškovas nurodė, kad šiuo metu servituto kelio būklė yra labai prasta, todėl tam, kad galėtų išvežti savo sklype iškastą smėlį, būtina kelią suremontuoti, t. y. pagerinti, nuimant augalinį sluoksnį ir užvežant smėlio ir žvyro mišinį bei įrengiant kelio pakraščiuose vandens nutekėjimo griovius, nepažeidžiant kelio matmenų.
45. Nors bylą nagrinėję teismai vertino, kad veiksmai, kuriuos ieškovas ketina atlikti atsakovo žemės sklypo dalyje, kurioje 2009 m. kovo 5 d. apskrities viršininko įsakymu Nr. 4-1394-(1.3) nustatytas kelio servitutas, yra kelio remonto darbai ir nagrinėjamoje byloje patenkinus ieškinį leista ieškovui be atsakovo sutikimo atlikti servituto kelio remonto darbus, nepažeidžiant kelio matmenų, kaip minėta šios nutarties 36 punkte, byloje nustatyta, kad atsakovo žemės sklype yra daugiametė pieva, ant visos jos yra augalinis sluoksnis, jokios kelio sankasos nėra.
46. Pagal Kelių įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą, kelio elementai yra: žemės sankasa, kelio grioviai ir kitos vandens nuleidimo sistemos, sankryžos, autobusų sustojimo aikštelės, poilsio aikštelės, pėsčiųjų ir dviračių takai, kelio statiniai, techninės eismo reguliavimo priemonės, želdiniai, esantys kelio juostoje, kelio oro sąlygų stebėjimo ir transporto eismo apskaitos, apšvietimo ir kiti įrenginiai su šių elementų užimama žeme.
47. Įvertinusi tai, kas nurodyta šios nutarties 44–46 punktuose, teisėjų kolegija nusprendžia, kad ieškovo veiksmai, kuriems atlikti nagrinėjamoje byloje jis prašė teismo leidimo, vertintini ne kaip kelio remontas, bet kaip kelio tiesimas (įrengimas). Augaliniu sluoksniu padengto žemės sklypo, kuriame yra daugiametė pie-

va, vieta, neturinti nė vieno kelio elemento, nors joje ir nustatytas kelio servitutas, nėra kelias Kelių įstatymo prasme. Augalinio sluoksnio pašalinimas ir pagrindinių kelio elementų – kelio sankasos, kurią, kaip nurodė ieškovas, ketinama supilti iš smėlio ir žvyro mišinio, įrengimas bei griovių įrengimas kelio pakraščiuose vandeniui nutekėti yra kelio tiesimas (įrengimas), bet ne jo remontas. Negali būti remontuojama tai, ko nėra.

48. Teisėjų kolegija pažymi, kad kelio servitutas yra vienas iš žemės servitutų. Juo suteikiama teisė naudotis kitam asmeniui nuosavybės teise priklausančio žemės sklypo dalimi, esančia konkrečioje sklypo vietoje, susisiekimo tikslais. Tokia žemės sklypo vieta (servituto kelias) gali turėti kelio elementų Kelių įstatymo prasme, bet gali jų ir neturėti. Svarbu, kad tokia žemės sklypo vieta kiek įmanoma labiau atitiktų kelio (tako) reikalavimus.
49. Teisėjų kolegija pažymi ir tai, kad servituto turėtojas, vykdydamas CK 4.114 straipsnyje nustatytą pareigą tinkamai išlaikyti tarnaujantįjį daiktą ir CK 4.113 straipsnio 3 dalyje nustatytą prievolę statyti statinius, sodinti augalus ar atlikti kitus darbus tam, kad būtų užtikrinta galimybė naudoti pagal paskirtį jam priklausančią viešpataujančiąjį daiktą ir nebūtų pažeidžiamos tarnaujančiojo daikto savininko teisės ir teisėti interesai, privalo elgtis taip, kad būtų minimaliai ribojamos tarnaujančiojo daikto savininko teisės.
50. Kaip minėta šios nutarties 40 punkte, 2009 m. kovo 5 d. apskrities viršinininko įsakymu Nr. 4-1394-(1.3) nustatytu kelio servitutu ieškovui buvo suteikta teisė važiuoti atsakovo žemės sklypu (konkrečia jo vieta, dėl kurios nagrinėjamoje byloje ginčo nėra) ne bet kokiomis (įvairiomis) transporto priemonėmis, bet tik žemės ūkio veiklai naudojama technika, o žemės ūkio darbų sezoninis pobūdis lėmė ir naudojimosi kelio servitutu suteikiamomis teisėmis sezoniškumą bei intensyvumą.
51. Pakeitus ieškovui nuosavybės teise priklausančio žemės sklypo pagrindinę žemės naudojimo paskirtį iš žemės ūkio į kitą ir nustatius naudojimo būdą – naudingųjų iškasenų teritorijos, teisę žemės sklypą naudoti pagal naujai nustatytą pagrindinę žemės naudojimo paskirtį ir naudojimo būdą (vežti sunkvežimiais smėlį ir važiuoti kita smėlio karjerui eksploatuoti naudojama technika) ieškovas ketina įgyvendinti pasinaudodamas atsakovo sklype nustatytu kelio servitutu, kuriuo, kaip pirmiau minėta, jam suteikta teisė važiuoti tik žemės ūkio veiklai naudojama technika.
52. Vadinasi, teismo leidimas be atsakovo sutikimo jo žemės sklype 2009 m. kovo 5 d. apskrities viršinininko įsakymu Nr. 4-1394-(1.3) nustatyto servituto kelio vietoje įrengti smėlį vežančioms transporto priemonėms tinkamą važiuoti kelią ieškovui reikalingas siekiant įgyvendinti teisę, kuri jam nebuvo suteikta minėtu įsakymu nustatant kelio servitutą, t. y. teisę, kurios jis neturi.
53. Todėl teisėjų kolegija sutinka su atsakovo kasacinio skundo argumentu, kad, nagrinėjamoje byloje patenkinus ieškinį, buvo pakeistas ieškovui kaip servituto turėtojui nustatyto kelio servituto turinys, nors reikalavimas pakeisti servituto turinį byloje nebuvo pareikštas ir bylą nagrinėję teismai jo nesprendė.
54. Kiti kasacinio skundo argumentai neturi reikšmės nei teisingam bylos išnagrinėjimui, nei teismų praktikos formavimui, todėl teisėjų kolegija dėl jų nepasisako.
55. Teisėjų kolegija, remdamasi išdėstytais argumentais, konstatuoja, kad bylą na-

grinėję teismai neteislingai aiškino kelio servituto turinį reglamentuojančias CK normas, todėl priėmė neteisėtus procesinius sprendimus. Pirmosios instancijos teismo sprendimas, kuriuo patenkintas ieškiny, ir apeliacinės instancijos teismo nutartis, kuria pirmosios instancijos teismo sprendimas paliktas nepakeistas, naikintini ir priimtinas naujas sprendimas – ieškinį atmesti (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 346 straipsnio 2 dalies 1 punktas, 359 straipsnio 1 dalies 4 punktas, 3, 4 dalys).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

56. CPK 93 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies, nors ši ir būtų atleista nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo į valstybės biudžetą. CPK 93 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad jeigu apeliacinės instancijos teismas ar kasacinis teismas, neperduodamas bylos iš naujo nagrinėti, pakeičia teismo sprendimą arba priima naują sprendimą, jis atitinkamai pakeičia bylinėjimosi išlaidų paskirstymą.
57. Atsakovas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose patyrė šias išlaidas: 450 Eur už faktinių aplinkybių konstatavimą ir 2100 Eur advokato pagalbai apmokėti pirmosios instancijos teisme, 700 Eur atstovavimo išlaidų apeliacinės instancijos teisme, 700 Eur atstovavimo išlaidų pirmosios instancijos teisme, 85 Eur žyminio mokesčio už apeliacinį skundą ir 900 Eur atstovavimo apeliacinės instancijos teisme. Atsakovo patirtos atstovavimo išlaidos neviršija Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 „Dėl Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą maksimalaus dydžio patvirtinimo“ (toliau – Rekomendacijos) 8.2, 8.9, 8.11 punktuose nustatytų maksimalių sumų. Atmetus ieškinį, iš viso iš ieškovo atsakovui priteistinas 4935 Eur pirmosios ir apeliacinės instancijos teisme patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimas.
58. Teismų patirtos išlaidos, susijusios su procesinių dokumentų įteikimu, neviršija Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos finansų ministro 2020 m. sausio 13 d. įsakymu Nr. 1R-19/1K-2 „Dėl minimalios valstybei priteistinos bylinėjimosi išlaidų sumos nustatymo“ patvirtintos minimalios valstybei priteistinos 5 Eur bylinėjimosi išlaidų sumos, todėl jų atlyginimas nepriteisiamas.
59. Už kasacinį skundą atsakovas sumokėjo 50 Eur žyminio mokesčio, taip pat patyrė 2150 Eur atstovavimo išlaidų. Atsakovas pateikė šias išlaidas pagrindžiančius įrodymus. Atsakovo patirtos kasaciniame teisme atstovavimo išlaidos neviršija Rekomendacijos 7 dalies, 8 dalies 12 punkte nustatytų maksimalių sumų, todėl iš ieškovo atsakovui priteisiamas šių išlaidų atlyginimas.
60. Susumavus 57 ir 59 nutarties punkte nurodytų atsakovui atlygintinų bylinėjimosi išlaidų dydį, atsakovui iš ieškovo priteisiamas 7135 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 4 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Panaikinti Tauragės apylinkės teismo 2022 m. birželio 22 d. sprendimą ir Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. spalio 7 d. nutartį ir priimti naują sprendimą – ieškinį atmesti.

Priteisti atsakovui A. S. (a. k. (*duomenys neskelbtini*)) iš ieškovo V. O. (a. k. (*duomenys neskelbtini*)) 7135 (septynis tūkstančius vieną šimtą trisdešimt penkis) Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

1.5. Dėl priteistino kompensacijos dydžio, atidalijant butą, kuris yra renovuojamame (renovuotame) daugiabučiame gyvenamajame name

Daugiabučio gyvenamojo namo renovacija didina tokiaame daugiabučiame gyvenamajame name esančio buto ar kitų patalpų vertę, tačiau buto ar kitos patalpos vertė nesikeičia tiek, kiek buvo patirta renovacijos išlaidų. Kadangi nei Valstybės paramos daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) įstatymas, nei Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas nenustato jokios kitokios taisyklės, o iš daugiabučio gyvenamojo namo renovacijos kilusios prievolės pereina naujam savininkui pagal įstatymą, teisėjų kolegija išaiškina, kad, nustatant tokiaame name esančio buto ar patalpų rinkos vertę, renovacijos išlaidos nėra atimamos iš buto ar patalpų rinkos vertės, tačiau gali būti viena iš aplinkybių, į kurias atsižvelgiama nustatant tokio buto ar patalpų vertę.

CK 1.5 straipsnyje įtvirtinti bendrieji civilinės teisės teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principai sudaro pagrindą, atidalijant bendraturčio dalį pagal CK 4.80 straipsnį ir nustatant kompensacijos dydį, atsižvelgti į tai, ar iki atidalijimo bendraturtis patyrė daugiabučio gyvenamojo namo renovacijos išlaidų. Nebūtų sąžininga ir teisinga, nes nebūtų užtikrinamas bendraturčių interesų balansas, jeigu dėl daugiabučio gyvenamojo namo renovacijos buto ar kitų patalpų vertės padidėjimas atitektų ir tokio buto ar patalpų bendraturčiui, kuris nepatyrė jokių daugiabučio gyvenamojo namo renovacijos išlaidų.

Kai yra atidalijamas butas ar kitos patalpos renovuotame daugiabučiame gyvenamajame name, nustatant bendraturčiui mokėtinos kompensacijos dydį, turi būti atsižvelgiama į tai, ar bendraturtis patyrė renovacijos išlaidų ir (ar) kokią jų dalį patyrė. Jeigu bendraturtis nepatyrė renovacijos išlaidų, nustatant kompensacijos dydį, turi būti nustatoma tokio buto ar patalpų rinkos vertė atimant buto vertės padidėjimą, atsiradusį dėl daugiabučio gyvenamojo namo renovacijos, ir nuo gautos vertės apskaičiuojama kompensacija, proporcinga bendrosios nuosavybės daliai.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. rugsėjo 12 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Virgilijaus Grabinsko (kolegijos pirmininkas), Andžej Maciejewski (pranešėjas) ir Gedimino Sagačio,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovės Lietuvos Respublikos, atstovaujamos valstybės įmonės Turto banko, kasacinį skundą dėl Kauno apygardos teismo 2022 m. gruodžio 22 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės L. O. ieškinį atsakovei Lietuvos valstybei, atstovaujamai valstybės įmonės Turto banko, dėl atidalijimo iš bendrosios dalinės nuosavybės ir skolos priteisimo.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 4.80 straipsnyje įtvirtinto atidalijimo būdo, kai vienas iš bendraturčių yra valstybė, taikymo – ar už buto dalį priteistina kompensacija mažintina namo renovacijos išlaidų dalimi.
2. Ieškovė prašė atidalyti jai nuosavybės teise priklausančias 3/8 dalis buto, esančio adresu: (*duomenys neskelbtini*), (toliau – butas) iš bendrosios dalinės nuosavybės su atsakove Lietuvos valstybe ir 5/8 dalis buto, priklausančio atsakovei, priteisti ieškovei; priteisti iš ieškovės atsakovei 19 250 Eur piniginę kompensaciją; priteisti ieškovei iš atsakovės skolą už komunalines paslaugas, 5 proc. procesines palūkanas, bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
3. Ieškovė nurodė, kad 5/8 dalys buto priklausė ieškovės patėviui, jam mirus, šį turtą paveldėjo valstybė. Ieškovė visą gyvenimą rūpinasi butu, jame faktiškai gyvena 56 metus, todėl buto priteisimas jos nuosavybėn labiausiai atitiktų jos interesus, teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principus.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

4. Kauno apylinkės teismas 2022 m. birželio 16 d. sprendimu ieškinį tenkino iš dalies: priteisė ieškovei iš atsakovės 453,89 Eur išlaidų atlyginimo ir 5 proc. procesines palūkanas; bylinėjimosi išlaidų atlyginimą; atidalijo ieškovei nuosavybės teise priklausančias 3/8 dalis buto iš bendrosios dalinės nuosavybės su atsakove tokiu būdu: 5/8 dalis buto, priklausančias atsakovei, priteisė ieškovei; priteisė iš ieškovės atsakovei 27 500 Eur piniginę kompensaciją; kitą ieškinio dalį atmetė.
5. Teismas nustatė, kad šalys yra buto bendraturtės – 3/5 dalys buto priklauso ieškovei, o 5/8 dalys – atsakovei 2020 m. liepos 23 d. palikimo perėjimo valstybei liudijimo pagrindu. Ieškovės gyvenamoji vieta bute deklaruota nuo 1976 m. liepos 9 d. Bute bylai aktualiu laikotarpiu gyveno tik ieškovė. 2021 m. pradėta daugiabučio renovacija.
6. Teismas iš dalies tenkino ieškinio reikalavimą dėl skolos už komunalines paslaugas priteisimo – priteisė atsakovei tenkančią dalį išlaidų buto šildymui ir namo bendrijos mokesčiams, t. y. daugiabučio namo savininkų bendro turto administravimo ir išlaikymo išlaidų atlyginimą, o kitas išlaidas pripažino susijusiomis išimtinai tik su ieškovės asmeninių poreikių tenkinimu.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, išnagrinėjęs šioje civilinėje byloje jam pateiktą Kauno apylinkės teismo kreipimąsi, 2022 m. balandžio 7 d. nutarimu Nr. KT43-N2/2022 pripažino, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 26 d. nutarimu Nr. 634 patvirtintų Bešeimininkio, konfiskuoto, valstybės paveldėto, valstybei perduoto turto, daiktinių įrodymų, lobių ir radinių perdavimo, apskaitymo, saugojimo, realizavimo, grąžinimo ir pripažinimo atliekomis taisyklių (toliau – Taisyklės) 50 punktas tiek, kiek pagal jį valstybės paveldėto nedalomo nekilnojamojo daikto dalis gali būti perduodama kitos (kitų) tokio daikto dalies (dalių) savininko (savininkų) nuosavybėn jame nustatytais būdais, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo (2014 m. kovo 25 d. redakcija; toliau – ir Įstatymas) 20 straipsnio 1 dalies 2, 8 punktam.
8. Konstitucinis Teismas nutarimo 8.5 punkte pažymėjo, jog valstybei priklausanti nedalaus nekilnojamojo daikto dalis kito subjekto, *inter alia* (be kita ko), kitos (kitų) tokio daikto dalies (dalių) savininko (savininkų), nuosavybėn gali būti perduodama vienu iš dviejų Įstatyme nustatytų pagrindų: pagal Įstatymo 20 straipsnio 1 dalies 2 punktą – šio įstatymo 21 straipsnyje nustatyta tvarka perduodama viešame aukcione arba pagal šios dalies 8 punktą – perduodama kito subjekto nuosavybėn kitais kitų įstatymų nustatytais būdais, *inter alia*, pasidalijant turtą tarp jo įpėdinių CK 5.70 straipsnyje nustatyta tvarka arba atidalijant atitinkamą dalį iš bendrosios dalinės nuosavybės CK 4.80 straipsnyje nustatyta tvarka; priimant sprendimus dėl būdo, kuriuo valstybei priklausanti nedalaus nekilnojamojo daikto dalis perduodama kito subjekto, *inter alia*, kitos (kitų) tokio daikto dalies (dalių) savininko (savininkų), nuosavybėn, taip pat pasirinktu būdu perduodant ją kito subjekto nuosavybėn, turi būti vadovaujama šio įstatymo 9 straipsnyje įtvirtintais valstybės turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo principais, *inter*

alia, užtikrinamas visuomenės interesų tenkinimas (visuomenės naudos principas), siekiama maksimalios naudos visuomenei (efektyvumo principas), nešvaistomas valstybės turtas (racionalumo principas).

9. Taisyklių 50 punkte nustatyta, kad jeigu valstybė paveldi dalį nedalomo turto, atsižvelgiant į turto pobūdį ir kitų įpėdinių poreikius, kiti šio nedalomo paveldėto turto savininkai (įpėdiniai) valstybei kompensuoja pinigais turto dalies, priklausančios valstybei, vertę arba šis turtas pasidalijamas kitais CK 5.70 straipsnyje nurodytais būdais.
10. Teismas netaikė Taisyklių 50 punkto nagrinėjamam ginčui, nes byloje neįrodinėjama, kad butas yra nedalus daiktas ir atitinkamai kad atsakovė paveldėjo dalį nedalomo turto. Tačiau, atsižvelgdamas į Konstitucinio Teismo nutarime pateiktus išaiškinimus, teismas nusprendė, kad, valstybei paveldėjus dalį nekilnojamojo turto, šios dalies perleidimas kito subjekto nuosavybėn galimas ir kitais kitų įstatymų nustatytais būdais, *inter alia*, CK 4.80 straipsnyje nustatyta tvarka.
11. Nė viena šalis nepareišė reikalavimo dėl turto dalies atidalijimo natūra. Atsakovė nurodė, kad paveldėtas 5/8 buto dalis ketino parduoti aukcione, dėl to teismas padarė išvadą, jog paveldėta turto dalis atsakovei nereikalinga ir ja naudotis ji neketina, taigi nagrinėjamoje situacijoje buto dalies atidalijimas, priteisiant ieškovei atsakovei priklausančią buto dalį, o iš ieškovės atsakovei – kompensaciją, yra racionaliausias, labiausiai abiejų šalių interesus bei Įstatymo 9 straipsnyje įtvirtintus principus atitinkantis atidalijimo būdas.
12. Ieškovė prašė priteisti iš jos kompensaciją, apskaičiuotą pagal Nekilnojamojo turto registre registruotą buto vidutinę rinkos vertę, taip pat pateikė 2019 m. liepos 10 d. UAB „Santermita“ statinio apžiūros aktą, kuriame buvo nustatyti daugiabučio namo, kuriame yra butas, trūkumai. Teismas 2022 m. balandžio 11 d. nutartimi pasiūlė šalims iki 2022 m. balandžio 25 d. pateikti teismui įrodymus, patvirtinančius aktualią buto rinkos vertę (turto vertinimo ataskaitą ar pan.), arba prašymus paskirti teismo ekspertizę turto rinkos vertei nustatyti. Teismo pasiūlymu pasinaudojo tik atsakovė, ji pateikė UAB „Jungtinis verslas“ 2022 m. balandžio 28 d. nekilnojamojo turto (atsakovei priklausančios 5/8 buto dalies) vertinimo ataskaitą (toliau – Ataskaita). Teismas nurodė, kad Ataskaita parengta, apžiūrėjus ir įvertinus turtą 2022 m. balandžio 27 d., taigi joje nurodyta sprendimo priėmimo dieną aktuali turto vertė, iš Ataskaitos turinio matyti, kad buvo įvertinta daugiabučio namo renovacijos įtaka turto vertei, dėl to teismas atsakovei priteisė joje nustatytą buto dalies vertę.
13. Kauno apygardos teismas, išnagrinėjęs bylą pagal ieškovės apeliacinį skundą, 2022 m. gruodžio 22 d. nutartimi pakeitė pirmosios instancijos teismo sprendimą – sumažino iš ieškovės atsakovei priteistą piniginę kompensaciją iki 18 900 Eur.
14. Ieškovė su apeliaciniu skundu pateikė naujas įrodinėjimo priemones – 2022 m. liepos 5 d. nekilnojamojo turto rinkos vertės ekspertinio tyrimo išvadą (toliau – Išvada) bei Daugiabučių namų savininkų bendrijos „(duomenys neskelbtini)“ 2022 m. birželio 22 d. pažymą; nurodė, kad poreikis pateikti šiuos įrodymus kilo jau po teismo sprendimo, siekiant atsikirsti į atsakovės pirmosios instancijos teisme likus vos trims dienoms iki paskirto bylos nagrinėjimo iš esmės pateiktus įrodymus.

15. Teisėjų kolegija, įvertinusi tai, kad ieškovės teikiami įrodymai yra susiję su apeliaciniu skundu, taip pat tai, kad apie pateiktus naujus įrodymus yra informuota atsakovė, kuri išreiškė nuomonę dėl jų priėmimo ir pagrįstumo, nusprendė, kad naujų įrodymų priėmimas neužvilkins bylos nagrinėjimo, ir papildomus rašytinius įrodymus priėmė.
16. Teisėjų kolegijos nuomone, pirmosios instancijos teismas pagrįstai nusprendė, kad tarp šalių kilo ginčas dėl turto vertės, todėl nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme pagrįstai suabejota ieškovės pateiktų įrodymų tinkamumu. Ieškovė pasirinko savo reikalavimą dėl kompensacijos dydžio grįsti matematiškai apskaičiuojant idealiosios turto dalies vertę pagal viso turto vertinimą, o atsakovė pasinaudojo teismo siūlymu ir pateikė atsakovei priklausančių 5/8 buto dalių vertinimo ataskaitą.
17. Ieškovė, nesutikdama su pirmosios instancijos teismo nustatyta piniginės kompensacijos suma, su apeliaciniu skundu pateikė rašytinius įrodymus, kuriuose pateikiami duomenys, kad atsakovei priklausančio turto vertė be renovacijos yra 18 900 Eur; namui, kuriame yra butas, atliekama renovacija, renovacijos kaina butui yra 11 726,11 Eur, o bendra ginčo butui tenkanti suma su palūkanomis yra 15 607,86 Eur.
18. Teisėjų kolegija sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, kad atsakovės pateikta byloje įrodinėjimo priemonė patvirtina ginčo buto aktualią vertę sprendimo priėmimo dieną, t. y. ginčo turto vertė nustatyta įvertinus jo būklę po atliktų didesnės dalies namo renovacijos darbų. Byloje nėra ginčo tarp šalių, kad namui, kuriame yra butas, atliekama renovacija, taip pat atsakovė neteigia ir neįrodinėja, jog ji yra prisidėjusi prie turto pagerinimo. Iš ieškovės pateiktos pažymos teisėjų kolegija nusprendė, kad namo renovacija yra atliekama iš skolintų lėšų, kurias įsipareigojo dengti butų savininkai. Akivaizdu, kad atidalijimo atveju, vienai iš šalių priteisus piniginę kompensaciją, buto savininke tampa šalis, kuriai butas priteistas natūra ir kuriai atiteks prievolė sumokėti už renovaciją.
19. Teisėjų kolegija, įvertinusi ieškovės su apeliaciniu skundu pateiktus duomenis apie ginčo butui tenkantį paskolos dydį, nekilnojamojo turto rinkos vertės ekspertinio tyrimo išvadą, kurioje pateikti duomenys apie ginčo buto vertę be renovacijos, nusprendė, kad priteisus kompensaciją pagal ginčo buto aktualią vertę sprendimo priėmimo dieną atsakovė, kuri nėra prisidėjusi prie ginčo turto pagerinimo ir kuri išvengtų prievolės apmokėti turto pagerinimo išlaidas, nepagrįstai praturtėtų ieškovės sąskaita. Teisėjų kolegija nusprendė, kad priteista kompensacija, neįvertinus turto pagerinimo išlaidų, kurias teks padengti ieškovei, neatitinka teisingumo, protingumo kriterijų, todėl ją sumažino iki 18 900 Eur.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

20. Atsakovė kasaciniu skundu prašo panaikinti Kauno apygardos teismo 2022 m. gruodžio 22 d. sprendimą ir palikti galioti Kauno apylinkės teismo 2022 m. birželio 16 d. sprendimą. Kasacinis skundas yra grindžiamas šiais argumentais:
 - 20.1. Atsakovė visais atvejais, perėmusi bešeimininkį turta, prieš pardavimą vie-

šo aukciono būdu atlieka aktualų turto vertinimą. Perleidžiant turtą CK 4.80 straipsnio 2 dalies pagrindu pagal analogiją (CK 1.8 straipsnis) turėtų būti taikomas Valstybės ir savivaldybių nekilnojamojų daiktų pardavimo viešame aukcione tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. spalio 28 d. nutarimu Nr. 1178, 22.2 papunktis, nustatantis, kad nekilnojamojo turto pardavimo kaina nustatoma pagal individualųjį vertinimą, atliekamą Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymo nustatyta tvarka. Tai vienintelis turto vertės nustatymo būdas, taikytinas ginčo atveju. Turto vertintojas taip pat įvertina aplinkybę, ar daugiabutis namas, kuriame yra valstybės paveldėtas butas, renovuotas. Tokiu atveju įmokas, susijusias su butui ar jo daliai tenkančiomis renovacijos išlaidomis, padengia turtą iš valstybės aukcione įsigijęs pirkėjas. Atsakovei tokį pat turtą parduodant viešo aukciono būdu jo kaina nėra mažinama dėl renovacijos išlaidų. Analogiškas principas turėtų būti taikomas ir nagrinėjamoje byloje, nepriklausomai nuo to, kad turtą įsigijo ne pašalinis (trečiasis) asmuo, o bendraturtis, priešingu atveju pažeidžiamas viešasis interesas, kad valstybės turtas turėtų būti parduodamas rinkos kaina.

- 20.2. Apeliacinės instancijos teismas neturėjo pagrindo vadovautis ieškovės tik apeliacinės instancijos teisme pateikta UAB „Turto vertė“ parengta konsultacine išvada. Atkreiptinas dėmesys, kad renovacija yra namo, o ne buto, todėl tiesiogiai atimti išlaidų nėra teisinio pagrindo. Masinio vertinimo būdu vertinamo turto vidutinė rinkos vertė skaičiuojama atsižvelgiant į rekonstrukcijos (renovacijos) metus. Be to, tam tikros kategorijos gyventojai gauna 100 proc. valstybės paramą techninės dokumentacijos parengimui, statybos ir rangos darbams paimto kredito bei palūkanų padengimui – tokiems asmenims renovacija visiškai nekainuoja. Apeliacinės instancijos teismas nesiaiškino, ar ieškovė turės pareigą sumokėti minėtą sumą. Dėl to apeliacinės instancijos teismo teiginys, kad, atidalijimo atveju vienai iš šalių priteisus piniginę kompensaciją, buto savininke tampančiai šaliai atiteks prievolė sumokėti lėšas, patirtas renovuojant jai priklausančią nuosavybę, byloje nėra įrodytas.
- 20.3. Pagal lyginamąjį metodą rengiant turto vertinimo ataskaitą Kaune renovuotuose daugiabučiuose esančių butų kaina buvo penkiais procentais didesnė negu nerenovuotų, bet apeliacinės instancijos teismas, mažindamas atsakovei priklausančio turto vertę ir kompensacijos dydį nuo 27 500 Eur iki 18 900 Eur, šį dydį sumažino net 31,27 proc. Šiuo atveju kompensacijos dydis jei ir galėjo būti mažinamas, tai ne daugiau kaip 5 proc.
- 20.4. Skundžiamoje nutartyje nenurodyta, kodėl atsakovės užsakyta ir pirmosios instancijos teismui pateikta Ataskaita yra netinkama ir kokius teisės aktų reikalavimus pažeidžia, todėl neaišku, kodėl nebuvo vadovaujama joje nustatyta ginčo turto verte. Ieškovė, nors atstovaujama profesionalaus teisininko (advokato), nepasinaudojo savo teise teikti turto vertinimo ataskaitą, be to, teismas papildomai išaiškino ieškovei įrodinėjimo pareigą, todėl apeliacinės instancijos teismas neturėjo pagrindo priimti naujų įrodymų. Apeliacinės instancijos teismas, skundžiama nutartimi priimdamas ir vertindamas nau-

jus įrodymus, kurie nebuvo pateikti pirmosios instancijos teismui, pažeidė (atėmė) atsakovės teisę peržiūrėti skundžiamą sprendimą apeliacine tvarka, taip pat, nepagrįstai mažindamas valstybei priteistinos kompensacijos dydį, pažeidė Konstitucinio Teismo nutarimu akcentuotą visuomenės interesų tenkinimą (visuomenės naudos principas), siekimą maksimalios naudos visuomenei (efektyvumo principas), draudimą švaistyti valstybės turtą (racionalumo principas), kuriais turi būti vadovaujama nepriklausomai nuo to, kuriuo būdu turtas parduodamas.

21. Ieškovė atsiliepimu į kasacinį skundą prašo jį atmesti ir Kauno apygardos teismo 2022 m. gruodžio 22 d. nutartį palikti nepakeistą; priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Atsiliepimas grindžiamas šiais argumentais:

21.1. Nei Įstatymo, nei Aprašo nuostatos nereglamentuoja ir negali reglamentuoti prievolių vykdymo, susijusio su nekilnojamoju daiktu ir jo išlaikymui būtinomis išlaidomis. Dėl to atsakovė nepagrįstai šiuo atveju remiasi turto pardavimą viešo aukciono būdu reglamentuojančiomis nuostatomis kaip analogija. Šiuo atveju 5/8 dalis buto ieškovė iš atsakovės įgijo CK 4.80 straipsnio 2 dalies pagrindu. Be to, šiuo atveju esminę reikšmę turi bendraturčių pareigų ir teisių į nekilnojamąjį daiktą įgyvendinimas, susijęs su nekilnojamojo turto išlaikymu, ir iš tokių pareigų pažeidimo kylančiomis teisinėmis pasekmėmis. Atsakovė nepagrįstai suabsoliutina viešojo intereso gynimą perleidžiant valstybei priklausantį turtą. Sprendžiant dėl atsakovei priklausiusios buto dalies perleidimo ieškovei kainos ir jos nustatymo, būtina vadovautis Įstatymo 9 straipsnyje įtvirtintais visuomenės naudos, efektyvumo ir racionalumo principais. Visą butui tenkančią renovacijos darbų kainą padengė ieškovė. Nepaisant to, buto vertė buvo nustatoma jau atlikus renovaciją. Taigi, nustatant buto vertę renovacijos darbų nauda buvo vertei atsispindėjo pateiktame buto vertinime. Tai reiškia, kad atsakovė, nevykdžiusi savo pareigos prisidėti prie daugiabučio namo, kuriame yra butas, renovacijos išlaidų, siekia gauti tokios renovacijos suteikiamą naudą – padidėjusią buto vertę, taigi ir didesnę kainą už savo buto dalį.

21.2. Atsakovės teiginiai, kad įprastai parduodant turtą viešame aukcione už turto pagerinimus moka pirkėjas, nėra reikšmingi šioje byloje. Visų pirma, buto dalis perleista ne viešo aukciono būdu, todėl šiuo atveju negali būti taikomos nuostatos, susijusios su turto pardavimu aukciono būdu. Antra, butas buvo pagerintas tuo metu, kai atsakovė buvo jo bendraturtė. Todėl atsakovės pateikiama analogiška situacija dėl turto pardavimo aukciono būdu nėra analogiška. Trečia, tokių išlaidų atlyginimo ieškovė turi teisę reikalauti iš atsakovės (CK 4.76 straipsnis). Tačiau naujos bylos kėlimas dėl to, kad iš atsakovės ieškovės naudai būtų priteistas buto priežiūros ir išlaikymo išlaidų atlyginimas, neatitiktų proceso ekonomiškumo ir koncentracijos principų. Jeigu atsakovė, neprisidėjusi prie daugiabučio namo renovacijos išlaidų, už buto pardavimą gautų dėl renovacijos atlikimo padidėjusią kainą, ji nepagrįstai praturtėtų ieškovės sąskaita (CK 6.242 straipsnis).

21.3. Apeliacinės instancijos teismas pagrįstai vertino ir rėmėsi ieškovės pateikta Išvada bei joje esančiais duomenimis. Kasacinio skundo argumentai tik pakar-

toja Ataskaitoje nustatytus duomenis, tačiau atsakovė taip ir nenurodė, dėl ko Išvada galėtų būti ydinga. Priešingai, Išvada yra tikslesnė šios bylos kontekste nei Ataskaita, Išvadoje atsižvelgta į visus reikšmingus šiai bylai veiksnius.

- 21.4. Apeliacinės instancijos teismas sprendė dėl ieškovės su apeliaciniu skundu pateiktų įrodymų priėmimo ne galutiniame procesiniame sprendime, o 2022 m. lapkričio 8 d. nutartimi, kuria taip pat atidėjo bylos nagrinėjimą ir pasiūlė atsakovei pateikti teismui atsikirtimus, susijusius su ieškovės pateiktomis įrodinėjimo priemonėmis, bei poziciją dėl specialių žinių poreikio byloje. Kitaip tariant, atsakovei buvo suteikta galimybė atsikirsti į ieškovės papildomai pateiktus įrodymus ir įgyvendinti savo įrodinėjimo pareigą bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme. Atsižvelgiant į tai, kad Išvada turėjo įtakos teisingam ir pagrįstam procesiniam sprendimui priimti, kad atsakovės argumentai dėl šio įrodymo nepriėmimo yra formalaus pobūdžio, kad atsakovė turėjo galimybes bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme teikti papildomus argumentus ar paaiškinimus, prašyti atlikti dar vieną buto vertinimą, darytina išvada, kad apeliacinės instancijos teismas tinkamai taikė proceso teisės normas, susijusias su naujų įrodymų priėmimu apeliacinės instancijos teisme.

Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl atidalijimo iš bendrosios dalinės nuosavybės, priteisiant kompensaciją, kai atidalijamas turtas yra renovuojamame daugiabučiame name ir už renovaciją neatsiskaityta

22. CK 4.80 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kiekvienas bendraturtis turi teisę reikalauti atidalyti jo dalį iš bendrosios dalinės nuosavybės. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad atidalijimas iš bendrosios dalinės nuosavybės yra vienas iš bendrosios dalinės nuosavybės teisės įgyvendinimo būdų. CK 4.80 straipsnio 1 dalies prasme atidalijimas reiškia daikto teisinio režimo ir bendraturčio statuso pasikeitimus. Šiuo būdu įgyvendinus bendraturčio, kaip savininko, teises, pasibaigia jo su kitais bendraturčiais turima bendroji dalinė nuosavybė. Taigi bendrosios dalinės nuosavybės teisės dalyvio turto dalį atidalijus iš bendro turto, bendrosios dalinės nuosavybės teisė pasibaigia, o atsidalijęs bendraturtis tampa asmeninės nuosavybės teisės subjektu ir turi teisę atidalytą turtą valdyti, naudoti bei juo disponuoti savo nuožiūra (CK 4.37 straipsnio 1 dalis) (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 3 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-478/2009; 2019 m. balandžio 11 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-134-248/2019 24 punktą).
23. Nagrinėjamoje byloje teismai atidalijo ieškovei priklausančią buto dalį, priteisdami ieškovei visą butą, o atsakovei iš ieškovės – piniginę kompensaciją. Byloje nėra ginčo dėl taikyto atidalijimo būdo, atsakovė kasaciniu skundu teismo parinkto

atidalijimo būdo neginčija. Tačiau byloje kilo ginčas dėl atsakovei iš ieškovės priteistos kompensacijos dydžio, atsižvelgiant į tai, kad butas yra renovuojamame daugiabučiame gyvenamajame name ir renovacijos išlaidos nėra ieškovės ir atsakovės, kaip buto bendraturčių, apmokėtos. Taigi, byloje keliamas teisės klausimas dėl valstybei priteistino kompensacijos dydžio, kai atidalijamas butas yra renovuojamame daugiabučiame gyvenamajame name, t. y. ar nustatant kompensacijos dydį turi būti atsižvelgiama į šiam butui tenkančias renovacijos išlaidas ir kas jas turi apmokėti.

24. Teisėjų kolegija pažymi, jog kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad CK normose nėra įtvirtinto draudimo atsidalyti iš bendrosios dalinės nuosavybės, kai vienas iš bendraturčių yra valstybė, o Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas nereglamentuoja klausimų, susijusių su valstybės turto valdymu bendrąja nuosavybės teise kartu su kitais asmenimis, šios nuosavybės teisės kaip bendrosios su kitais asmenimis įgyvendinimo tvarkos, jame nėra nustatyta speciali tvarka, pagal kurią turėtų būti vykdomas atidalijimas iš bendrosios dalinės nuosavybės, kai vienas iš bendraturčių yra valstybė. Tačiau šio įstatymo 9 straipsnyje įtvirtinti valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo principai, t. y. pamatinės viešosios nuosavybės teisės įgyvendinimo nuostatos. Tai visuomeninės naudos, efektyvumo, racionalumo ir viešosios tvarkos principai. Visuomeninės naudos principas reiškia, kad valstybės ir savivaldybių turtas turi būti valdomas, naudojamas ir juo turi būti disponuojama rūpestingai, siekiant užtikrinti visuomenės interesų tenkinimą (1 punktas). Efektyvumo principas reikalauja, kad sprendimais, susijusiais su valstybės ir savivaldybių turto valdymu, naudojimu ir disponavimu juo, turi būti siekiama maksimalios naudos visuomenei (2 punktas). Valstybės ir savivaldybių turto valdymas, naudojimas ir disponavimas juo turi atitikti ir racionalumo principą, pagal kurį toks turtas turi būti tausojamas, nešvaistomas, racionaliai valdomas ir naudojamas (3 punktas). Viešosios teisės principas reiškia, kad sandoriai dėl valstybės ir savivaldybių turto turi būti sudaromi tik teisės aktų, reglamentuojančių disponavimą valstybės ir (ar) savivaldybių turtu, nustatytais atvejais ir būdais (4 punktas). CK 4.80 straipsnio nuostatos dėl atidalijimo iš bendrosios dalinės nuosavybės taikytinos ir tokiu atveju, kai vienas iš bendraturčių yra valstybė, tačiau jų taikymas turi būti derinamas su valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 9 straipsnyje nustatytais principais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-131-701/2022, 40 punktas).
25. Kasacinio teismo praktikoje pabrėžiama, jog kai bendroji dalinė nuosavybė atidalijama bendraturčiui sumokant kompensaciją, turi būti nustatyta bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausančio daikto rinkos kaina bendrosios dalinės nuosavybės pasibaigimo metu ir pagal tai, atsižvelgiant į atidalijamo bendraturčio dalies dydį, apskaičiuojama jam priteistos kompensacijos suma (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-403/2012). Teismo teisės spręsti dėl kompensacijos dydžio neriboja ieškovo reikalavime nurodyta suma. Teismas iš bylos duomenų sprendžia dėl priteistos

- kompensacijos dydžio, vertina, koks dydis yra teisingiausias, labiausiai atitinkantis šalių interesus, užtikrinantis interesų balansą. Didesnės, nei nurodyta ieškinyje, kompensacijos nustatymas savaime nelaikytinas ieškinio ribų peržengimu (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 17 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-416-969/2017 33 punktą).
26. Tokia kompensacija visais atvejais turi atitikti tiek proporcingumo, tiek teisingumo principus, tai reiškia, kad paprastai (pagal bendrąją taisyklę) kompensacija pinigais turi atitikti turto dalies, kurią po atidalijimo iš bendrosios dalinės nuosavybės gavo natūra kitas bendraturtis, rinkos vertę. Todėl CK 4.80 straipsnio 2 dalyje reglamentuota atidalijamam bendraturčiui mokama kompensacija pinigais turi būti aiškinama tiek kaip teisingas atlyginimas pinigais už jo iki atidalijimo turėtą bendrosios dalinės nuosavybės dalį, tiek kaip bendraturčio, kuris po atidalijimo tampa viso buvusio bendro turto savininku, teisingas atlyginimas pinigais už natūra po atidalijimo iš bendrosios dalinės nuosavybės įgytąją turto dalį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-242-403/2021, 29 punktas).
 27. Tačiau pagal kasacinio teismo formuojamą praktiką tai neeliminuoja teismo pareigos, atsižvelgiant į būtinumą užtikrinti bendraturčių, kaip turto savininkų, interesus, sprendžiant, kokia kompensacija konkrečiu atveju yra teisinga, atsižvelgti ir į kitus reikšmingus kriterijus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-416-969/2017, 23 punktas).
 28. Taigi, kasacinio teismo plėtojama praktika dėl kompensacijos dydžio nustatymo, kai turtas pagal CK 4.80 straipsnį atidalijamas, išmokant kompensaciją, atitinka šios nutarties 24 punkte nurodytus valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 9 straipsnyje įtvirtintus visuomeninės naudos, efektyvumo, racionalumo ir viešosios tvarkos principus. Tačiau nei CK 4.80 straipsnis, nei Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas nereglamentuoja situacijos, kaip turėtų būti nustatomas kompensacijos dydis, kai atidalijamas prievolėmis, kaip, pavyzdžiui, nagrinėjamoje byloje kilusiomis iš daugiabučio gyvenamojo namo renovacijos, apsunkintas turtas.
 29. Valstybės paramos daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) įstatymo 6 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad buto ar kitų patalpų perleidimo atveju, išskyrus paveldėjimo atvejus, įsiskolinimus pagal atnaujinimo projektą, susidariusius iki buto ar kitos patalpos perleidimo dienos, padengia buto ar kitos patalpos pardavėjas (perleidėjas), o vykdytinios prievolės perduodamos buto ar kitų patalpų pirkėjui (įgijėjui). Paveldėjimo atveju įsiskolinimus, susidariusius iki buto ar kitos patalpos paveldėjimo momento, apmoka ir vykdytinias prievoles pagal atnaujinimo projektą perima paveldėtojas. Tai reiškia, kad, pasikeitus renovuojamame ar renovuotame daugiabučiame gyvenamajame name, kurio renovacijos išlaidos dar nėra padengtos butų ar kitų patalpų savininkų, esančio buto ar kitų patalpų savininkui, buvusio savininko iš renovacijos kilusios prievolės pasibaigia ir jis nebeturi pareigos vykdyti po nuosavybės teisės pasikeitimo momento susidariusios prievolės; tokia po nuosavybės pasikeitimo susidariusi prievolė negali būti vertinama kaip buvusio savininko neįvykdyta prievolė.

30. Atkreiptinas dėmesys, jog daugiabučio gyvenamojo namo renovacija didina tokiam daugiabučiame gyvenamajame namo esančio buto ar kitų patalpų vertę, tačiau buto ar kitos patalpos vertė nesikeičia tiek, kiek buvo patirta renovacijos išlaidų. Kadangi nei Valstybės paramos daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) įstatymas, nei Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas nenustato jokios kitokios taisyklės, o iš daugiabučio gyvenamojo namo renovacijos kilusios prievolės pereina naujam savininkui pagal įstatymą, teisėjų kolegija išaiškina, kad, nustatant tokiam name esančio buto ar patalpų rinkos vertę, renovacijos išlaidos nėra atimamos iš buto ar patalpų rinkos vertės, tačiau gali būti viena iš aplinkybių, į kurias atsižvelgiama nustatant tokio buto ar patalpų vertę.
31. CK 4.76 straipsnyje įtvirtinta, kad kiekvienas iš bendraturčių proporcingai savo daliai turi teisę į bendro daikto (turto) duodamas pajamas, atsako tretiesiems asmenims pagal prievolės, susijusias su bendru daiktu (turtu), taip pat privalo apmokėti išlaidas jam išlaikyti ir išsaugoti, mokesčiams, rinkliavoms ir kitoms įmokoms. Teisėjų kolegijos vertinimu, CK 1.5 straipsnyje įtvirtinti bendrieji civilinės teisės teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principai sudaro pagrindą, atidalijant bendraturčio dalį pagal CK 4.80 straipsnį ir nustatant kompensacijos dydį, atsižvelgti į tai, ar iki atidalijimo bendraturtis patyrė daugiabučio gyvenamojo namo renovacijos išlaidų. Nebūtų sąžininga ir teisinga, nes nebūtų užtikrinamas bendraturčių interesų balansas, jeigu dėl daugiabučio gyvenamojo namo renovacijos buto ar kitų patalpų vertės padidėjimas atitektų ir tokio buto ar patalpų bendraturčiui, kuris nepatyrė jokių daugiabučio gyvenamojo namo renovacijos išlaidų.
32. Todėl teisėjų kolegija išaiškina, kad kai yra atidalijamas butas ar kitos patalpos renovuotame daugiabučiame gyvenamajame name, nustatant bendraturčiui mokėtinos kompensacijos dydį, turi būti atsižvelgiama į tai, ar bendraturtis patyrė renovacijos išlaidų ir (ar) kokią jų dalį patyrė. Jeigu bendraturtis nepatyrė renovacijos išlaidų, nustatant kompensacijos dydį, turi būti nustatoma tokio buto ar patalpų rinkos vertė atimant buto vertės padidėjimą, atsiradusį dėl daugiabučio gyvenamojo namo renovacijos, ir nuo gautos vertės apskaičiuojama kompensacija, proporcinga bendrosios nuosavybės daliai.
33. Pažymėtina, kad turto atidalijimas, išmokant kompensaciją, nėra lygiavertis turto pardavimui viešame aukcione nuosavybės pasikeitimo pagrindas. Teisėjų kolegija pažymi, kad pagal įstatymo analogiją gali būti taikoma panašius santykius reglamentuojanti norma, kai nėra įstatymo, reglamentuojančio ginčo materialinį teisinį santykį (CPK 3 straipsnio 7 dalis, CK 1.8 straipsnis). Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 3 dalyje ir Valstybės ir savivaldybių nekilnojamųjų daiktų pardavimo viešame aukcione tvarkos aprašo (patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. spalio 28 d. nutarimu Nr. 1178) 22.2 papunktyje įtvirtintas viešame aukcione parduotino turto vertinimas pagal individualųjį vertinimą, atliekamą Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymo nustatyta tvarka, taikomas tuo atveju, kai turtas parduodamas viešame aukcione, kuriame dalyvauja neapibrėžtas asmenų ratas ir jie tarpusavyje konkuruoja. Tuo atveju, kai atidalijama teismo sprendimu, išmokant kompensaciją,

šalys teikia teismui įrodymus dėl atidalijamo turto vertės, vertė teismo nustatoma taikant CPK nustatytas įrodinėjimo taisykles. Tokiu atveju individualus turto vertinimas, nors ir labiausiai atitinkantis tikrąją turto vertę, yra vienas iš turto vertės nustatymo būdų.

34. Remdamasi pirmiau aptartais motyvais, teisėjų kolegija konstatuoja, kad bylą nagrinėjęs apeliacinės instancijos teismas, nusprendęs, jog priteista kompensacija, neįvertinus turto pagerinimo išlaidų, kurias teks padengti ieškovei, neatitinka teisingumo, protingumo principų, nepagrįstai netaikė Valstybės paramos daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) įstatymo 6 straipsnio 6 dalies normos, neteisingai taikė CK 4.80 straipsnio normą, dėl to galėjo būti neteisingai nustatyta atsakovei mokėtina kompensacija. Byloje būtina nustatyti, ar daugiabučio gyvenamojo namo renovacijos išlaidos buvo ieškovės ir atsakovės sumokėtos, kiek pasikeitė šalių buto vertė dėl namo renovacijos, ir, atsižvelgiant į šias nustatytinas aplinkybes, turės būti vertinama atsakovei mokėtina kompensacija. Šioms aplinkybėms nustatyti yra būtina nustatyti ir tirti faktines aplinkybes. Pagal CPK 353 straipsnio 1 dalį, kasacinis teismas fakto klausimų netiria ir nenustato, pasisako tik teisės klausimais. Todėl apeliacinės instancijos teismo nutartis naikintina ir byla perduotina iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui.

Dėl naujų įrodymų priėmimo apeliacinės instancijos teisme

35. CPK 314 straipsnyje nustatyta, kad apeliacinės instancijos teismas atsisako priimti naujus įrodymus, kurie galėjo būti pateikti pirmosios instancijos teisme, išskyrus atvejus, kai pirmosios instancijos teismas nepagrįstai juos atsisakė priimti ar kai šių įrodymų pateikimo būtinybė iškilo vėliau.
36. Kasacinio teismo išaiškinta, kad dalyvaujantys byloje asmenys bendriausia prasme neturi teisės teikti naujus įrodymus apeliacinės instancijos teisme. Toks draudimas – ribotos apeliacijos, būdingos civiliniam procesui, išraiška. Bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka paskirtis – neperžengiant apeliacinio skundo ribų, patikrinti pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą (CPK 320 straipsnio 1 dalis). Šio apeliaciniam procesui keliamo tikslo įgyvendinimas būtų apsunkintas arba netgi apskritai taptų neįmanomas, jeigu dalyvaujantys byloje asmenys turėtų neribotą procesinę galimybę teikti apeliacinės instancijos teisme naujus įrodymus ir jais remtis. Todėl, siekiant pašalinti (ar sumažinti) tokių padarinių atsiradimo galimybę, proceso įstatymo lygmeniu ir yra įtvirtintas draudimas teikti, o kartu ir priimti, naujus įrodymus. Šis draudimas kartu užtikrina ir teisinį tikrumą bei apibrėžtumą, nes, užkirsdamas kelią remtis tokiais įrodymais, kurie neįgūravo pirmosios instancijos teisme, pašalina (ar sumažina) procesinės staigmenos sukūrimo dalyvaujantiems byloje asmenims galimybę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-349-248/2019, 19 punktą).
37. Vis dėlto draudimas apeliacinės instancijos teisme priimti naujus įrodymus nėra absoliutus. Naujų įrodymų apeliacinės instancijos teisme priėmimas yra šio teismo diskrecija, kurią įgyvendindamas teismas visų pirma turi patikrinti, ar eg-

zistuoja sąlygos, kurioms esant pagal CPK 314 straipsnį nauji įrodymai gali būti priimami: pirmosios instancijos teismas nepagrįstai juos atsisakė priimti arba tokių įrodymų pateikimo būtinybė iškilo vėliau (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-101-248/2020, 44 punktą). Pagal kasacinio teismo praktiką, apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas dėl kiekvieno naujo pateikto įrodymo, turi patikrinti ir įvertinti: ar buvo objektyvi galimybė pateikti įrodymus bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme; ar vėlesnis įrodymų pateikimas neužvilkins bylos nagrinėjimo; ar prašomi priimti nauji įrodymai turės įtakos sprendžiant šalių ginčą; ar šalis nepiktnaudžiauja įrodymų vėlesnio pateikimo teise (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 28 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-237-684/2019 33 punktą). Taigi apeliacinės instancijos teismas, net nustatęs, kad įrodymas galėjo būti pateiktas pirmosios instancijos teisme, turi nustatyti, ar nėra sąlygų taikyti CPK 314 straipsnyje išvardytas išimtis, ir šį įrodymą priimti. Teismas turi taikyti įstatymus, tik patikimais duomenimis nustatęs bylai svarbias faktines aplinkybes, todėl tuomet, kai nustatomas fakto klausimas, gali būti priimami nauji sužinoti, išreikalauti įrodymai, jeigu šalis šia teise nepiktnaudžiauja (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 13 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-38-969/2015; 2016 m. balandžio 14 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-218-916/2016 14 punktą).

38. Kasacinio teismo praktikoje pažymėta ir tai, kad apeliacinės instancijos teismo teisė priimti naujus įrodymus neatsiejamai susijusi ir su civilinio proceso rungtimosi bei šalių lygiateisiškumo principų užtikrinimu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 23 d. nutartis Nr. e3K-3-196-421/2021, 25 punktą).
39. Kasacinis teismas yra ne kartą išaiškinęs, kad, apeliacinės instancijos teismui manant (ir nustačius tai pagrindžiančias aplinkybes), jog naujų įrodymų pateikimas yra pagrįstas ir naujus įrodymus galima priimti, užtikrinant proceso ekonomiškumo ir koncentruotumo principų laikymąsi (CPK 7 straipsnis), byloje dalyvaujantiems asmenims būtina suteikti pakankamai laiko susipažinti su naujais įrodymais ir išdėstyti savo nuomonę (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 14 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-179-611/2017 44 punktą; 2019 m. birželio 27 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-237-684/2019 32 punktą).
40. Priešingos bylos šalies teisės pasisakyti dėl naujų įrodymų užtikrinimas yra būtinoji naujų įrodymų priėmimo apeliacinės instancijos teisme sąlyga. Ši sąlyga nėra *expressis verbis* (aiškiais žodžiais, tiesiogiai) įtvirtinta CPK 314 straipsnyje, reglamentuojančiame naujų įrodymų apeliacinės instancijos teisme priėmimą, tačiau išplaukia iš pamatinių rungtimosi ir šalių procesinio lygiateisiškumo principų (CPK 12 ir 17 straipsniai), kurie privalo būti užtikrinti visų instancijų teisminiuose procesuose. Naujų įrodymų apeliacinės instancijos teisme priėmimas yra teisėtas procesinis veiksmas tik tada, jeigu apeliacinės instancijos teismas, nustatęs pagrindą taikyti draudimo priimti naujus įrodymus išlygą, suteikia priešingai bylos šaliai galimybę pasisakyti dėl naujų įrodymų. Apeliacinio skundo ir prie šio skundo pridėtų naujų įrodymų išsiuntimas priešingai bylos šaliai, kad ši proceso įstatymo nustatyta tvarka pateiktų atsiliepimą į apeliacinį skundą, savai-

me nereiškia tinkamo pirmiau nurodytos sąlygos įgyvendinimo – teismas privalo informuoti šalį apie savo ketinimą priimti naujus įrodymus. Pagrindas pripažinti tinkamą bylos šalies teisės pasisakyti (pateikti savo nuomonę) dėl naujų įrodymų užtikrinimą egzistuoja tik tada, jeigu bylos šalis yra informuota apie apeliacinės instancijos teismo ketinimą priimti naujus įrodymus (ir jais remtis) ir jai yra nustatytas protingas terminas paaiškinimams dėl naujų įrodymų pateikti (minėta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-196-421/2021, 28 punktą).

41. Teisėjų kolegija, įvertinusi pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesiniuose sprendimuose nustatytas aplinkybes, apeliacinės instancijos teismo motyvus dėl naujų įrodymų priėmimo, iš dalies pritaria atsakovės kasaciniame skunde nurodytam argumentui dėl pagrindo priimti naujus įrodymus nebuvimo, nes toks teismo sprendimas priimti naujus įrodymus nepakankamai motyvuotas, dėl to keliantis abejonių dėl pagrindo priimti naujus įrodymus buvimo. Tačiau apeliacinės instancijos teismas, priėmęs naujus įrodymus, 2022 m. lapkričio 8 d. nutartimi atidėjo bylos nagrinėjimą ir suteikė atsakovei galimybę pasisakyti dėl naujų apeliacinės instancijos teisme priimtų įrodymų, tokiu būdu užtikrindamas šalių lygiateisiškumą ir proceso rungtyniškumą. Todėl šis formalus pobūdžio procesinis pažeidimas pats savaime nesudaro pagrindo naikinti apeliacinės instancijos teismo nutartį.

Dėl bylos procesinės baigties ir bylinėjimosi išlaidų

42. Apibendrinama išdėstytus argumentus teisėjų kolegija nusprendžia, kad šios nutarties 34 punkte nurodyti materialiosios teisės normų pažeidimai sudaro pagrindą panaikinti byloje priimtą apeliacinės instancijos teismo nutartį ir bylą grąžinti iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui, atsižvelgiant į šioje nutartyje pateiktus išaiškinimus.
43. Kasaciniame teisme išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu, nepatirta.
44. Ieškovė pateikė prašymą priteisti 450 Eur bylinėjimosi išlaidų, skirtų advokato teisei pagalbai surašant atsiliepimą į kasacinį skundą, atlyginimą ir šias išlaidas patvirtinančius dokumentus. Kadangi byla grąžinama iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui, byloje patirtų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimas paliktinas spręsti šiam teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 5 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Kauno apygardos teismo 2022 m. gruodžio 22 d. nutartį panaikinti ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka Kauno apygardos teismui.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

1.6. Dėl termino administraciniais aktams apskūsti, reikalavimo išaiškinti servituto turinį, kelio servituto nustatymo administraciniu aktu individualių namų kvartale, servituto pabaigos

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas plėtoja praktiką, kad tais atvejais, kai civilinėje byloje nagrinėjami savarankiški reikalavimai, kurių vieni yra civilinio teisinio, kiti – administracinio teisinio pobūdžio, jiems atitinkamai turi būti taikomi ieškinio senaties terminai ir administracinių bylų teisenos terminai. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatyme įtvirtintas administracinio akto apskundimo terminas yra ne ieškinio senaties, o procesinis teisės kreiptis į teismą terminas; šio termino taikymui, jo pradžios nustatymui netaikytinos ieškinio senaties instituto taisyklės. Procesinio termino pasibaigimas (ir neatnaujinimas) lemia teisės atlikti procesinį veiksą (šiuo atveju teisės kreiptis į teismą) išnykimą, t. y. asmens procesinė subjektinė teisė pasibaigia. Taigi, praleidus administracinio akto apskundimo terminą ir nesant pagrindo jį atnaujinti, konstatuojamas teisės kreiptis į teismą prielaidos nebuvimas. Naikinamojo termino kreiptis dėl administracinio akto panaikinimo praleidimas yra pagrindas bylą nutraukti CPK 293 straipsnio 1 punkte nustatytu pagrindu; nesant teisės kreiptis į teismą prielaidų, atitinkamo reikalavimo nagrinėjimas iš esmės teisme (ir jo patenkinimas arba atmetimas) yra negalimas.

Nors servituto turinio nustatymas yra būtinas sprendžiant ginčus, kilusius dėl naudojimosi servitutu suteikiamomis teisėmis, servituto turinio pakeitimo ar servituto panaikinimo, servituto turinio išaiškinimas per se (pats savaime) nesukelia ieškovui tiesioginių materialųjų teisinių padarinių ir dėl šios priežasties negali būti savarankišku ieškinio dalyku. Aiškinant (nustatant) servituto turinį jis negali būti keičiamas: siekdamas, kad teismas nustatytų kitokį servituto turinį, nei patvirtina byloje surinkti įrodymai, ieškovas turi teisę reikšti reikalavimą dėl servituto turinio pakeitimo įstatymų nustatyta tvarka (CK 4.112 straipsnio 5 dalis).

Pirma, teismai nustatė, jog kelio servitutas buvo nustatytas dviem tikslais: 1) sudarant galimybę Bičiulių gyvenvietėje nekilnojamąjį turtą įsigijusiems asmenims patekti prie jiems nuosavybės teise priklausančių žemės sklypų ir 2) sudarant galimybę tretiesiems asmenims pravažiuoti gyvenvietę tranzitu. Ieškovė neįrodinėjo, kad kelio servitutas visame žemės sklype nebuvo reikalingas Bičiulių gyvenvietės teritorijoje nekilnojamąjį turtą įsigijusiems asmenims patekti prie jiems priklausančių turto objektų, t. y. iš esmės neneigė kelio servituto nustatymo visam žemės sklypui pagrįstumo. Antra, iš skundžiamų teismų procesinių sprendimų turinio nėra pagrindo daryti išvados, kad jais patvirtinama neapibrėžto asmenų rato teisė naudotis žemės sklype esančiais akligatviais, pėsčiųjų takais, kuriais patenkama tik prie konkrečių namų, žemės sklypo dalimis, kuriose įrengtos laisvalaikio zonos (be pravažiavimų) ar sporto aikštynai. Pagal CK 4.112 straipsnio 2 dalį, kilus abejonių dėl servituto turinio ir nesant galimybių tiksliai jį nustatyti, laikoma, kad servitutas yra mažiausias, t. y. teismams nustačius, kad kelio servitutu, be kita ko, užtikrinama trečiųjų asmenų teisė pravažiuoti gyvenvietę, laikytina, kad tretieji asmenys gyvenvietės teritoriją turi teisę kirsti mažiausiai ieškovės teises varžančiu būdu. Ieškovė reikalavimo dėl servituto turinio pakeitimo ar patikslinimo,

nustatant konkrečią žemės sklypo vietą (gatvę ar gatves), kuria būtų galima tranzitu kirsti gyvenvietės teritoriją, nagrinėjamoje byloje nereikškė.

Teismams nagrinėjamoje byloje nustačius, jog kelio servitutas administraciniu aktu buvo nustatytas, be kita ko, vietoj teritorijų planavimo procese į žemės sklypo ribas patekusio vietinės reikšmės bendrojo naudojimo kelio ir yra skirtas susisiekimui tarp gyvenviečių užtikrinti, t. y. savivaldybių viešajai funkcijai įgyvendinti, savivaldybė taip pat laikytina servituto turėtoja CK 4.114 straipsnio prasme, todėl ji turėtų proporcingai prisidėti prie tarnaujančiojo daikto priežiūros ir išlaikymo. Tačiau ieškovė jokių reikalavimų, susijusių su atlyginimu už tarnaujančiojo daikto išlaikymą, nagrinėjamoje byloje nepareikškė, todėl su tuo susijusios aplinkybės nepateko į nagrinėjamos bylos ribas. Sprendimo šioje byloje priėmimas neatima iš ieškovės teisės pareikšti savivaldybei reikalavimus dėl tarnaujančiojo daikto išlaikymo, todėl nėra pagrindo sutikti su kasacinio skundo argumentu, kad skundžiamais teismų sprendimais sukurta ieškovės (privataus asmens) pareiga vykdyti viešąsias funkcijas savo sąskaita.

Pagal CK 4.130 straipsnio 1 dalies 2 punkto ir 4.132 straipsnio nuostatas, tam, kad servitutas pasibaigtų, būtina, kad viso viešpataujančiojo ir tarnaujančiojo daikto savininku taptų tas pats asmuo. Vien ta aplinkybė, kad ieškovė (Gyvenamųjų namų savininkų bendrija „Bičiulių gyvenvietė“) įsteigta Bičiulių gyvenvietės žemės sklypų ir juose esančių gyvenamųjų namų savininkų teisėms įgyvendinti, nepaneigia savarankiško ieškovės teisinio subjektiškumo. Dėl šios priežasties, net ir sutikus su ieškovės argumentais, kad viešpataujančiaisiais daiktais, nustatant kelio servitutą, buvo ieškinyje nurodyti Bičiulių gyvenvietės žemės sklypai, tai nesudarytų pagrindo konstatuoti kelio servituto pasibaigimą pagal CK 4.130 straipsnio 1 dalies 2 punktą, kadangi nurodyti žemės sklypai ieškovei nuosavybės teise nepriklauso ir dėl to byloje nėra ginčo.

Civilinė byla Nr. e3K-7-214-823/2023

Teismo proceso Nr. 2-48-3-02472-2020-6

Procesinio sprendimo kategorijos: 2.4.4.1; 3.1.3.6.2;
3.1.10.4 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. lapkričio 22 d.

Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Godos Ambrasaitės-Balynienės (pranešėja), Danguolės Bublienės (kolegijos pirmininkė), Andžej Maciejevski, Antano Simniškio, Algirdo Taminsko, Egidijos Tamošiūnienės, ir Jūratės Varanuskaitės,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovės Gyvenamųjų namų savininkų bendrijos „Bičiulių gyvenvietė“ kasa-

cinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 9 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės Gyvenamųjų namų savininkų bendrijos „Bičiulių gyvenvietė“ ieškinį atsakovei Nacionalinei žemės tarnybai prie Žemės ūkio ministerijos dėl servituto pripažinimo negaliojančiu arba servituto panaikinimo ar jo turinio išaiškinimo, tretieji asmenys Trakų rajono savivaldybės administracija, Gyvenamųjų namų savininkų bendrija „Pabalių slėnis“, uždaroji akcinė bendrovė „Infovega“, G. S., T. V., R. V., D. A., A. K., J. P., D. Š.-P., L. G., I. G., G. K., R. K., D. Z., P. N., S. N., A. M., J. M., N. P., D. P., L. B., A. B., L. D., A. J., E. J., V. J., V. R., R. G.-B., I. B., V. Č., Z. Č., G. S.-K., I. K., N. J., A. J., E. J., J. B., D. D., P. B., J. B., N. A., E. A., R. M., R. M., M. Š., D. V.-Š., A. G., Ž. G., M. S., M. P., L. G.-B., R. K., V. T.-K., M. V., J. V., P. R., I. R., A. P., K. P., R. R., B. R., E. B., J. B., M. K., V. K., E. K., C. K., D. Ž., J. B.-Ž., K. R., E. V., K. V., atstovaujamas jo atstovės pagal įstatymą K. R., A. G., D. G., M. M., V. M., I. M., L. M., E. S., V. S., T. M., B. M., R. B., Ž. B., T. P., V. P., D. Z., I. Z., T. D., D. P., I. P., M. P., D. V., I. B., G. B., T. S., V. L., D. K., Z. K., K. D., J. D., E. J., G. G., A. G., R. B., R. B., G. G. R., atstovaujama atstovės pagal įstatymą L. R., A. J., E. K., I. A., P. T., A. B., M. M., D. K., S. B., A. Š., R. M., D. K., A. P., A. A., D. K., M. P., A. K., A. D.

Išplėstinė teisėjų kolegija

n u s t a t ė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių žemės servituto nustatymą administraciniu aktu, terminą administraciniams aktams apskųsti ir jo praleidimo teisinės pasekmės, servituto panaikinimą išnykus būtinumui ir sutapus tarnaujančiojo ir viešpatuojančiojo daikto savininkui, taip pat reikalavimus, keliamus ieškinio dalykui, bei trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų, įtraukimą į bylą, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovė GNSB „Bičiulių gyvenvietė“ prašė: 1) pripažinti Vilniaus apskrities viršininko 2004 m. kovo 22 d. įsakymą Nr. 2.3-1915-79 „Dėl Nekilnojamojo turto registre įregistruoto žemės sklypo ir teisės į jį rodiklių patikslinimo, žemės sklypo padalijimo bei pagrindinės tikslinės žemės paskirties keitimo Trakų rajone pil. K. E., L. P., A. P. M., M. K. M., G. P. ir V. P.“ ir jo pagrindu žemės sklype (*duomenys neskelbtini*) (toliau – ir Žemės sklypas), esančiame (*duomenys neskelbtini*) nustatytus kelio servitutą (17 831 kv. m, plane pažymėtą skaičiais 1-29, 30-53 ir 54-64) (toliau – ir Kelio servitutas), servitutą – teisę aptarnauti požemines, antžemines komunikacijas (17 831 kv. m, plane pažymėtas skaičiais 1-29, 30-53 ir 54-64), servitutą – teisę aptarnauti požemines, antžemines komunikacijas (0,0002 ha, plane nurodytas raide S1) (toliau – ir Servitutai) niekiniais ir negaliojančiais nuo nustatymo momento; arba 2) panaikinti Žemės sklypui nustatytus kelio servitutą (17 831 kv. m, plane pažymėtas skaičiais 1-29, 30-53 ir 54-64), servitutą – teisę aptarnauti požemines, antžemines komunikacijas (17 831 kv. m, plane pažymėtas skaičiais 1-29, 30-53 ir 54-64), servitutą – teisę aptarnauti požemines, antžemines

- komunikacijas (0,0002 ha, plane nurodytas raide S1); arba 3) išaiškinti Žemės sklypui nustatytą kelio servituto (17 831 kv. m, plane pažymėtas skaičiais 1-29, 30-53 ir 54-64), servituto – teisės aptarnauti požemines, antžemines komunikacijas (17 831 kv. m, plane pažymėtas skaičiais 1-29, 30-53 ir 54-64), servituto – teisės aptarnauti požemines, antžemines komunikacijas (0,0002 ha, plane nurodytas raide S1) turinį ir nustatyti, kad servitutai galioja tik šių (toliau išvardijamų) viešpataujantių daiktų (žemės sklypų) atžvilgiu: (*duomenys neskelbtini*) (toliau – ir Bičiulių gyvenvietės žemės sklypai).
3. Ieškove nurodė, kad Bičiulių gyvenvietės teritorija (toliau – ir Teritorija) buvo suplanuota Trakų rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2003 m. spalio 28 d. įsakymu Nr. P2-574 „Dėl žemės sklypo (*duomenys neskelbtini*) detaliojo plano tvirtinimo“ patvirtintu teritorijų planavimo dokumentu, t. y. Žemės sklypo Nr. 186-1 detalioju planu ir jo sprendiniais. Rengiant detalų planą planuojamos teritorijos – žemės sklypo (*duomenys neskelbtini*) (7 ha) savininkai ir kartu planavimo organizatoriai buvo fiziniai asmenys K. E., L. P., A. P. M., M. K. M., V. P. ir G. P. Faktinis teritorijos planavimo organizatorius buvo BUAB „Vilsota“, kuri buvo Bičiulių gyvenvietės projekto vykdytoja. Detaliojo plano aiškinamajame rašte nurodyti šie ginčui aktualūs duomenys: (i) planuojama teritorija – žemės sklypas (*duomenys neskelbtini*) (7 ha); (ii) servitutai nenustatyti; (iii) gretimos teritorijos – privatus žemės sklypai, miškas, VŽF; (iv) į planuojamą žemės sklypą patenkama kaimo keliukais. Detaliojo plano sprendiniais buvo suplanuota planuojamą teritoriją padalyti į 36 žemės sklypus, iš jų 35-iems nustatyti sodybinio užstatymo naudojimo būdą, o 36-ajam (Žemės sklypui) – infrastruktūros teritorijos naudojimo būdą. Infrastruktūros teritorijos (t. y. Žemės sklypo) naudojimo pobūdis nustatytas teritorijos gatvių tinklui įrengti (I1), teritorijos inžinerinės infrastruktūros tinklams, objektams įrengti ir eksploatuoti (I4). Būtent tam tikslui buvo numatyta ateityje nustatyti ir servitutus – teisę kitiems asmenims eiti, važiuoti, ginti gyvulius keliu, teisę įrengti ir aptarnauti komunikacijas. Vilniaus apskrities viršininko 2004 m. kovo 22 d. įsakymu Nr. 2.3-1915-79 Žemės sklypui nustatyti šie servitutai: kelio servitutas – 17 831 kv. m, plane pažymėtas skaičiais 1-29, 30-53 ir 54-64, servitutas – teisė aptarnauti požemines, antžemines komunikacijas (0,0002 ha, pažymėtas S1), servitutas – teisė aptarnauti požemines, antžemines komunikacijas, 17 831 kv. m, plane pažymėtas skaičiais 1-29, 30-53 ir 54-64.
 4. Žemės sklypas (Bičiulių gyvenvietės inžinerinės infrastruktūros teritorija) 2005 m. lapkričio 22 d. pirkimo–pardavimo sutartimi Nr. DA-15492 buvo parduotas teritorijos plėtotojai UAB „Vilsota“, UAB „Vilsota“ 2007 m. vasario 13 d. pirkimo–pardavimo sutartimi Nr. 2580 Žemės sklypą perleido susijusiai įmonei – UAB „Vilbesta“, UAB „Vilbesta“ 2009 m. gruodžio 23 d. pirkimo–pardavimo sutartimi Nr. 17106 1371/17831 Žemės sklypo (dalis žemės sklypo, plane pažymėta ABCD) perleido V. ir E. J., o 2013 m. rugsėjo 23 d. sutartimi dėl nekilnojamojo turto ir nuosavybės teisių perleidimo 16460/17831 Žemės sklypo perleido ieškovei. 2013 m. rugsėjo 23 d. sutarties dėl nekilnojamojo turto ir nuosavybės teisių perleidimo 2.2 punkte nurodyta, kad kartu su Žemės sklypu ieškovei yra perleidžiamos Bičiulių gyvenvietei reikalingos komunikacijos, tinklai, vaikų žaidimo

aikštelės, vidaus keliai ir kiti infrastruktūros objektai. Šie objektai ieškovei buvo perduoti pasirašant 2013 m. rugsėjo 23 d. turto perdavimo–priėmimo aktą.

5. Žemės sklypui nustatytas Kelio servitutas buvo suplanuotas siekiant užtikrinti Bičiulių gyvenvietės teritorijoje nekilnojamąjį turtą įsigijusiems asmenims galimybę prie jo patekti (kaip Bičiulių gyvenvietės teritorijos gatvių tinklas), todėl jis negalėjo būti nustatytas administraciniu aktu. Be to, Žemės sklypo nuosavybės teisę perėmus ieškovei, t. y. subjektui, kuris rūpinasi ir administruoja visą Bičiulių gyvenvietės gyventojų bendrąją nuosavybę ir yra įsteigtas išimtinai jų poreikiams tenkinti, servituto poreikis išnyko, gyventojai prie savo nekilnojamojo turto objektų gali laisvai patekti ieškovės žemės sklypu ir nesant galiojančio servituto (nes tam jis ir skirtas, t. y. perleistas neatlygintinai dėl to, kad jo kaina buvo įskaiciuota į visų Bičiulių gyvenvietės žemės sklypų kainą) (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 4.132 straipsnio 1 dalis, 4.135 straipsnis). Išnykus poreikiui servitutas turi būti panaikintas arba, išaiškinant jo turinį, patikslintas taip, kad viešpataujanciaisiais daiktais Žemės sklypui nustatyto Kelio servituto atžvilgiu taptų tik ieškinyje išvardyti Bičiulių gyvenvietės žemės sklypai.
6. Ieškovės teigimu, Kelio servituto Žemės sklypui (privaciai nuosavybei) nustatymo pagrindai neatitinka nė vieno iš jo nustatymo metu galiojusių Lietuvos Respublikos žemės įstatymo pagrindų, t. y. nustatytas Kelio servitutas neatitinka Žemės įstatymo 23 straipsnio 2 dalies 3 ir 4 punktų sąlygų. Servitutas detaliuotu planu buvo suplanuotas tam, kad tik Bičiulių gyvenvietės gyventojai turėtų galimybę patekti prie jiems nuosavybės teise priklausančių objektų, t. y. savo žemės sklypų. Toks servitutas galėjo būti nustatytas tik sandoriu arba, esant ginčui, teismo sprendimu, tačiau ne administraciniu aktu. Žemės sklypas yra suformuotas Bičiulių gyvenvietės vidinei inžinerinei infrastruktūrai įrengti, nėra susijęs su jokiais centralizuotos infrastruktūros tiesimo sprendimais, todėl ginčo servitutų jam nustatymas administraciniu aktu prieštarauja imperatyvioms įstatymų normoms (CK 4.111 straipsnis, Žemės įstatymo 23 straipsnis). Ginčo servitutai yra niekiniai ir negaliojantys nuo pat jų įregistravimo momento, kadangi niekinis ir negaliojantis yra Vilniaus apskrities viršininko 2004 m. kovo 22 d. įsakymo 5.5 punktas.
7. Ieškovė nurodė, kad nors Kelio servitutas teritorijos detaliojame plane nurodytas kaip vidinis teritorijos gatvių tinklas, Vilniaus apskrities viršininkas įsakymo 5.1.3 punktu (turėtų būti 5.5.3 punktu) visam Žemės sklypui nustatė Kelio servitutą, visiškai nenurodydamas jo turinio. Dėl tokio nekvalifikuoto sprendimo pastaruoju metu kyla problemų, nes patogumo siekiantys asmenys ima jį interpretuoti kaip neriboto turinio servitutą, suteikiantį teisę Žemės sklypu kaip keliu, skirtu transporto priemonių eismui, naudotis neribotam asmenų ratui. Kelio servitutas niekam, išskyrus Bičiulių gyvenvietės gyventojus, kurie turi patekti prie savo nekilnojamojo turto objektų, nėra būtinas (nors daug kam jis yra patogus, kadangi Bičiulių gyvenvietės sąskaita yra išasfaltuotas, apšviestas, visada nuvalytas ir sutvarkytas).
8. Ieškovė taip pat nurodė, kad pagal Žemės įstatymo 23 straipsnio 3 dalį apskrities viršininkas neturėjo teisės nustatyti servituto nesant išreikštos viešpataujanciojo daikto savininko valios dėl servituto reikalingumo. Šiuo atveju servitutai buvo

planuojami būtent Teritorijoje formuojamiems žemės sklypams, kurie tuo metu dar neegzistavo, nebuvo viešpataujančiaisiais daiktais, o kadangi visos planuojamos Teritorijos savininkai buvo ir planavimo organizatoriai, būtent jie nustatė vidinius būsimus planuojamos Teritorijos sprendinius. Nustatant servitutus nebuvo sprendžiamas jų atlygintinumo klausimas, nors tokiais atvejais jis privalo būti išspręstas. Žemės sklypas nesiriboja su jokia valstybinės žemės sklypu, be to, apskrities viršininko administracija detaliojo planavimo procese nedalyvavo ir neteikė jokių pasiūlymų dėl detaliojo plano sprendinių. Poreikis naudotis Žemės sklypu patenkant į gretimas teritorijas neegzistuoja iki šiol. Taigi, jeigu servitutai žemės sklypui ir buvo nustatyti, t. y. jei jie galioja, tai tik GNSB „Bičiulių gyvenvietė“ narių sklypų, kaip viešpataujančiųjų daiktų, atžvilgiu. Toks aiškinimas atitiktų ir CK 4.112 straipsnio 2 dalies nuostatą, pagal kurią, kilus abejonų dėl servituto turinio, laikoma, kad jis yra mažiausias (nustatytas ribotam viešpataujančiųjų daiktų ratui). Atitinkamai tai yra pagrindas užpildyti spragas, patikslinti (pakeisti) servitutų turinį aiškiai apibrėžiant, kokių viešpataujančiųjų daiktų atžvilgiu ginčo servitutai galioja. Pagrindo vertinti, kad servitutai turi galioti už Teritorijos ribų, kaip objektyviai būtini, nėra (išskyrus komfortą važiuoti sutvarkyta, apšviesta gyvenvietė, kurios vidaus gatvės yra išimtinai ieškovės ir jos narių sąskaita prižiūrimos ir valomos). Taigi, teismui atmetus pirmus du alternatyvius ieškinio reikalavimus, Kelio servitutas turi būti patikslintas (pakeistas) nustatant apibrėžtą viešpataujančiųjų daiktų, kuriems servitutas yra būtinas, ratą.

9. Atsakovė Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos (toliau – ir NŽT) su pareikštu ieškiniu nesutiko, prašė jį atmesti kaip nepagrįstą. Nurodė, kad ieškovė apie Žemės sklypui nustatytą servitutą (-us) bei jo turinį ir plotą sužinojo 2013 m. rugsėjo 23 d., todėl, vadovaujantis tuo metu galiojusia Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau – ir ABTĮ) 33 straipsnio 1 dalimi (galiojančios redakcijos įstatymo 29 straipsnio 1 dalis), ieškovė skundą teismui dėl 2004 m. kovo 22 d. įsakymo panaikinimo galėjo pateikti iki 2013 m. spalio 23 d., tačiau pateikė tik 2020 m. lapkričio 23 d., t. y. ieškovė praleido ABTĮ 33 straipsnio 1 dalyje nustatytą skundo padavimo terminą ir neprašė jo atnaujinti, todėl šis ieškovės reikalavimas negali būti tenkinamas. Be to, ABTĮ 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad skundo (prašymo, pareiškimo) padavimo terminas negali būti atnaujintas, jeigu nuo skundžiamo teisės akto priėmimo ar veiksmo atlikimo arba nuo įstatymo ar kito teisės akto nustatyto klausimo išsprendimo termino pasibaigimo praėjo daugiau kaip dešimt metų, išskyrus atvejus, kai įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu nustatyta nusikalstama veika, susijusi su teisės akto priėmimu, veiksmo atlikimu arba neveikimu ar vilkinimu atlikti veiksmais.
10. Atsakovė taip pat paaiškino, kad ieškovės prašomo panaikinti Kelio servituto vietoje pagal anksčiau suprojektuotus ir patvirtintus teritorijų planavimo dokumentus buvo suprojektuotas ir nustatytas 6 metrų pločio bendrojo naudojimo kelias, skirtas naudoti visuomenei ir jos poreikiams tenkinti. Žemės sklype nustatytas bei įregistruotas ieškovės ginčijamas Kelio servitutas nuo Žemės sklypo suprojektavimo ir suformavimo visada buvo ir yra bendrojo naudojimo kelias, kuriuo naudotis gali tiek gretimų teritorijų, tiek ir kiti fiziniai asmenys (visuomenė), to-

dėl šio Kelio servituto patikslinimas ar pakeitimas taip pat nėra galimas, kadangi tai prieštarautų byloje esantiems įrodymams bei galiojantiems teisės aktams. Ieškovės reikalavimo nustatyti, kad išnyko Kelio servituto būtinumas, patenkinimas reikštų, kad gretimų teritorijų gyventojai bei kiti asmenys (visuomenė) nuo tokio teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos prarastų galimybę patekti, naudotis Kelio servitutu (CK 4.135 straipsnis). Tam, kad ši galimybė būtų atkurta, reikėtų nustatyti naujus servitutus ir atlikti tinkamo naudoti kito kelio įrengimo darbus, o servituto pabaigos konstatavimas išnykus jo būtinumui galimas tik tada, kai viešpataujantysis daiktas gali būti tinkamai naudojamas pagal paskirtį ir be nustatyto kelio servituto.

11. Trečiasis asmuo Trakų rajono savivaldybės administracija su ieškiniu nesutiko, prašė jį atmesti kaip nepagrįstą ir visiškai palaikė atsakovės poziciją ir argumentus.
12. Tretieji asmenys GNSB „Pabalių slėnis“, A. J., E. K., I. A., P. T., A. B., M. M. ir kiti (iš viso 17 fizinių asmenų ir vienas juridinis asmuo) prašė ieškinį atmesti. Nurodė, kad ginčijamas Kelio servitutas yra nustatytas ir nepanaikintas istoriškai nuo pat 1998 m., kai buvo formuojamas Žemės sklypas. Taigi, šio kelio aktualumas egzistavo dar iki 1998 m., o jo būtinumas ir reikalingumas išliko, nes kelias yra naudojamas iki šiol. Servitutas buvo nustatytas bendrojo naudojimo keliui, kuris yra laikomas tranzitiniu tarp dviejų Trakų rajono savivaldybės vietinės reikšmės kelių (*duomenys neskelbtini*), todėl šio servituto panaikinimas nutrauktų vientisą susisiekimą (*duomenys neskelbtini*) kaime. Servitutas buvo nustatytas dėl to, kad istoriškai susiformavęs bendrojo naudojimo kelias buvo įtrauktas į Žemės sklypą, todėl būtų visiškai nelogiška, neteisinga ir neteisėta, jeigu, įtraukus bendrojo naudojimo kelią į Žemės sklypą ir šiuo tikslu nustatytą servitutą, vėliau servitutas būtų keičiamas taip, kad tarnautų tik siauram asmenų ratui ir nebeatiktų savo pirminės paskirties.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

13. Vilniaus regiono apylinkės teismas 2022 m. liepos 28 d. sprendimu ieškinį atmetė.
14. Teismas nustatė, kad ieškovei su bendraturčiais V. J. ir E. J. priklausantis 1,7831 ha ploto žemės sklypas buvo suformuotas 1998 m. spalio 1 d. (*duomenys neskelbtini*) kaime abrisu ir 1998 m. gruodžio 3 d. žemės sklypo Nr. 186 ribų planu, kurį parengė Valstybinio žemėtvarkos instituto Vilniaus žemės reformos skyrius. Žemės sklypo 1998 m. spalio 1 d. abrise ir 1998 m. gruodžio 3 d. plane nurodyta, kad Žemės sklypo gretimybė ties taškais 1-2-5-6-7 ir 4-5 yra bendrojo naudojimo 6 m pločio kelias, ir šis punktyrine linija pažymėtas kelias yra nepatekęs į bendro Žemės sklypo plotą. Žemės sklypo privatizavimo byloje esančiame 1998 m. spalio 1 d. Plotų skaičiavimo žiniaraštyje nurodoma, kad įsiterpusių kontūrų plotas – 6 m pločio kelias (0,11 ha) – yra bendrojo naudojimo; šis bendrojo naudojimo kelias yra pažymėtas ir Senųjų Trakų kadastro vietovės valstybės išperkamos ir neprivatizuojamos žemės (miško) plane, patvirtintame Vilniaus apskrities viršinininko administracijos 1999 m. kovo 25 d. įsakymu Nr. 896. Vilniaus apskrities viršinininko 2002 m. gegužės 8 d. įsakymu Nr. 1644-79 „Dėl žemės sklypo padalijimo Trakų rajone pil. M. D., V. A., J. J., T. T. S., P. Š. ir S. Š.“ Žemės sklypas padalintas į du žemės sklypus – Nr. 186-1

- (plotas 7 ha) (toliau – ir Žemės sklypas Nr. 186-1) ir Nr. 186-2 (plotas 7 ha) (toliau – ir Žemės sklypas Nr. 186-2). Valstybinio žemėtvarkos instituto Vilniaus žemės reformos skyriaus 2022 m. gegužės 2 d. parengtame Žemės sklypo Nr. 186-1 plotų skaičiavimo žiniaraštyje bei 2002 m. balandžio 30 d. abrise nurodyta, kad Žemės sklypą kerta 6 m pločio bendrojo naudojimo kelias, kuris gretimybių lentelėje nurodytas ties taškais 1-2, 6-7, 6-10, 10-1; taip pat šio skyriaus Žemės sklypo Nr. 186-1 plane nurodyta, kad Žemės sklypo Nr. 186-1 gretimybėje taškuose 1-2, 6-7, 10-1 yra 6 m pločio kelias, kuris nepateko į formuojamo Žemės sklypo Nr. 186-1 ploto ribas. 2002 m. balandžio 30 d. žemės sklypų ribų paženkinimo-parodymo akto 3 punkte nurodyta, kad žemės sklype (-uose) Nr. 0002/186 yra įsiterpęs kitiems fiziniams ir juridiniams asmenims ar valstybei priklausantis 6 m ploto kelias „be teisės panaikinti, į bendrą plotą neįskaičiuotas, leisti kitiems piliečiams juo naudotis“; 2002 m. balandžio 26 d. Žemės sklypo Nr. 186-1 ir Žemės sklypo Nr. 186-2 plane yra servitutų skiltis, nurodant žemės sklypuose nustatytą kelio servitutą – 17 831 kv. m ploto; 2004 m. vasario 9 d. UAB „Geodimetras“ parengtame Žemės sklypo Nr. 186-1 (*duomenys neskelbtini*), esančio (*duomenys neskelbtini*), plano VIII skyriuje bei 2004 m. sausio 15 d. žemės sklypo ribų paženkinimo-parodymo akto 11 punkte nurodyta, kad Žemės sklype Nr. 186-1 yra nustatytas kelio servitutas – teisė naudotis keliu, kurio plotas 1,7831 ha.
15. Trakų rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2003 m. spalio 28 d. įsakymu Nr. P2-574 „Dėl žemės sklypo (*duomenys neskelbtini*), detaliojo plano tvirtinimo“ buvo patvirtintas teritorijų planavimo dokumentas, t. y. Žemės sklypo Nr. 186-1 (*duomenys neskelbtini*), esančio (*duomenys neskelbtini*), detalusis planas ir jo sprendiniai. 2003 m. spalio 28 d. Įsakymo 1 punkte nurodyta, kad Nekilnojamojo turto registre įregistruotas 70 000 kv. m ploto žemės sklypas dalijamas į trisdešimt šešis sklypus „<...> sklypas, kurio numeris 36 – 17831 kv. m ploto <...>“; šio įsakymo 2 punkte nurodyta, kad „<...> Sklypo Nr. 36 pagrindinė tikslinė naudojimo paskirtis keičiama į kitos paskirties žemę – infrastruktūros teritoriją <...>“. Žemės sklypo Nr. 186-1 (*duomenys neskelbtini*) detalajame plane bei jo sprendiniuose nurodyta, kad žemės sklypui Nr. 36 (*duomenys neskelbtini*) nustatomas kelio servitutas – teisė kitiems asmenims eiti, važiuoti arba ginti gyvulius keliu bei teisė įrengti ir aptarnauti komunikacijas, plotas 17 831 kv. m. Žemės sklypo (*duomenys neskelbtini*) detaliojo plano aiškinamajame rašte nurodyta, jog detalioju planu nustatomi servitutai – teisė kitiems asmenims eiti, važiuoti, ginti gyvulius keliu (kodas 10), teisė įrengti ir aptarnauti komunikacijas (kodas 30). Taip pat nurodyta, kad servitutų plotai bus nustatyti atliekant geodezinius matavimus. Aiškinamajame rašte taip pat yra nurodyta, kad „<...> 36-ajame sklype suprojektuotas gatvių tinklas, numatytos teritorijos geriamojo vandens gręžiniui, biologinio valymo įrenginiui, transformatorinei, priešgaisriniais rezervuarams. Sklypo naudojimo būdas: infrastruktūros teritorija (I). Naudojimo pobūdžiai – teritorijos gatvių tinklui įrengti (I1), teritorijos inžinerinės infrastruktūros tinklams, objektams įrengti ir eksploatuoti (I4) <...>“.
16. Atsižvelgdamas į 2003 m. spalio 28 d. įsakymą Nr. P2-574 bei juo patvirtintą detalų planą ir jo sprendinius, Vilniaus apskrities viršininkas 2004 m. kovo 22 d. priė-

mė įsakymą Nr. 2.3-1915-79 „Dėl Nekilnojamojo turto registre įregistruoto žemės sklypo ir teisės į jį rodiklių patikslinimo, žemės sklypo padalijimo bei pagrindinės tikslinės žemės paskirties keitimo Trakų rajone pil. K. E., L. P., A. P. M., M. K. M., G. P. ir V. P.“, kuriuo patikslino ir patvirtino žemės sklypo (*(duomenys neskelbtini)*) plotą (70 031 kv. m) bei ribas, paskirties keitimą, žemės sklypo padalijimą, žemės sklypų vertę, servitutus bei specialiąsias žemės ir miško naudojimo sąlygas.

17. 2004 m. kovo 22 d. įsakymo 5.5 punktu Žemės sklype Nr. 186-1-36 nustatyti šie servitutai: servitutas – teisė aptarnauti požemines ir antžemines komunikacijas, 17 831 kv. m, plane pažymėtas skaičiais 1-29, 30-53 ir 54-64; servitutas – teisė aptarnauti požemines ir antžemines komunikacijas, 2 kv. m, pažymėtas S1; kelio servitutas – 17 831 kv. m, plane pažymėtas skaičiais 1-29, 30-53 ir 54-64.
18. Pasisakydamas dėl ieškovės reikalavimo pripažinti 2004 m. kovo 22 d. Vilniaus apskrities viršininko įsakymą Nr. 2.3-1915-79 ir jo pagrindu Žemės sklypui nustatytus servitutus niekiniais ir negaliojančiais nuo nustatymo momento, teismas pažymėjo, kad ABTĮ 30 straipsnio 1 dalyje įstatymų leidėjas įtvirtino naikinamąjį terminą, kuriam pasibaigus negali būti atnaujinamas administracinio sprendimo apskundimo teismui terminas – 10 metų nuo skundžiamo teisės akto priėmimo ar veiksmo atlikimo arba nuo įstatymo ar kito teisės akto nustatyto klausimo išsprendimo termino pasibaigimo. Nors teismų praktikoje pripažįstama, kad gali būti nustatomos šio naikinamojo termino taikymo išimtys, tačiau ieškovė nenurodė ir nagrinėjamoje byloje nenustatytos jokios išimtinės aplinkybės, kurios sudarytų pagrindą konstatuoti, kad šiuo atveju būtų neteisinga taikyti proceso teisės normose (ABTĮ 30 straipsnio 1 dalyje) nustatytą naikinamąjį terminą. Teismas nusprendė, kad ieškovė apie Žemės sklypui nustatytus ginčijamus servitutus bei jų turinį ir plotą sužinojo 2013 m. rugsėjo 23 d., todėl, vadovaujantis tuo metu galiojusia ABTĮ 33 straipsnio 1 dalimi (galiojančios redakcijos įstatymo 29 straipsnio 1 dalis), ieškinį teismui dėl 2004 m. kovo 22 d. įsakymo panaikinimo galėjo pateikti iki 2013 m. spalio 23 d., tačiau pateikė tik 2020 m. lapkričio 26 d., t. y. praėjus daugiau nei 16 metų nuo skundžiamo akto priėmimo. Kadangi ieškovė praleido ABTĮ 33 straipsnio 1 dalyje (galiojančios redakcijos įstatymo 29 straipsnio 1 dalis) nustatytą vieno mėnesio terminą bei ABTĮ 30 straipsnio 1 dalyje nustatytą naikinamąjį 10 metų terminą reikalavimui dėl administracinio akto panaikinimo pareikšti, ieškovės reikalavimas pripažinti 2004 m. kovo 22 d. įsakymą ir jo pagrindu Žemės sklypui nustatytus Kelio servitutą (17 831 kv. m, plane pažymėtas skaičiais 1-29, 30-53 ir 54-64), servitutą – teisę aptarnauti požemines, antžemines komunikacijas (17 831 kv. m, plane pažymėtas skaičiais 1-29, 30-53 ir 54-64), servitutą – teisę aptarnauti požemines, antžemines komunikacijas (0,0002 ha, plane nurodytas raide S1) niekiniais ir negaliojančiais nuo nustatymo momento atmestinas šiuo pagrindu.
19. Pasisakydamas dėl alternatyvių ieškinio reikalavimų panaikinti Žemės sklypui nustatytus: Kelio servitutą, servitutą – teisę aptarnauti požemines, antžemines komunikacijas, servitutą – teisę aptarnauti požemines, antžemines komunikacijas, arba išaiškinti Žemės sklypui nustatytų servitutų turinį ir nustatyti, kad servitutai galioja tik konkrečių viešpataujančiųjų daiktų (žemės sklypų) atžvilgiu, teismas nurodė,

kad iš byloje esančių duomenų matyti, jog į 14 ha ploto žemės sklypą (*duomenys neskelbtini*), kuris, Vilniaus apskrities viršinininko administracijos 1999 m. gegužės 4 d. sprendimu Nr. 79-5796 atkūrus nuosavybės teises į jį gražinant žemę natūra, o vėliau jį Vilniaus apskrities viršinininko 2002 m. gegužės 8 d. įsakymu Nr. 1644-79 „Dėl žemės sklypo padalijimo Trakų rajone pil. M. D., V. A., J. J., T. T. S., P. Š. ir S. Š.“ padalijus į du žemės sklypus Nr. 186-1, 7 ha ploto, ir Nr. 186-2, 7 ha ploto, pateko bendrojo naudojimo kelias. Byloje esantys įrodymai patvirtina, kad bendrojo naudojimo 6 m pločio kelias greta Žemės sklypo oficialiai egzistavo nuo 1998 m. spalio 1 d. Tą patvirtina 1998 m. spalio 1 d. abrisas ir 1998 m. gruodžio 3 d. žemės sklypo Nr. 186 ribų planas, 2002 m. gegužės 2 d. Valstybinio žemėtvarkos instituto Vilniaus žemės reformos skyriaus rengtas Žemės sklypo Nr. 186-1 plotų skaičiavimo žiniaraštis, 2002 m. balandžio 30 d. abrisas, 2002 m. balandžio 30 d. žemės sklypų ribų paženklinimo-parodymo aktas, 2002 m. gegužės 2 d. Valstybinio žemėtvarkos instituto Vilniaus žemėtvarkos skyriaus Žemės sklypo Nr. 186-1 planas. Atsižvelgdamas į tai teismas konstatavo, kad ginčijamu 2004 m. kovo 22 d. įsakymu (5.5 punktas) servitutai buvo nustatyti teisėtai, vadovaujantis Žemės įstatymo 23 straipsnio 2 dalies 4 punktu, turint tikslą nustatyti servitutus, suteikiančius teisę tiesti centralizuotus (bendro naudojimo) inžinerinės infrastruktūros tinklus (požemines ir antžemines komunikacijas), kelius bei takus, jais naudotis ir juos aptarnauti; servitutai buvo nustatyti visuomenės poreikiams tenkinti, jais gali naudotis visi suinteresuoti asmenys. Teismas pažymėjo, kad nė vienas tretiesiems asmenims (GNSB „Bičiulių gyvenvietė“ gyventojams) nuosavybės teise priklausantis žemės sklypas nėra pažymėtas kaip viešpataujantysis daiktas, todėl atmetė kaip nepagrįstus ieškovės argumentus, kad servitutas buvo nustatytas išimtinai tik trečiųjų asmenų – GNSB „Bičiulių gyvenvietė“ narių – naudai ir gali būti naudojamas tik jų. Teismas taip pat nusprendė, kad nėra pagrindo išvadai, jog ieškovė yra visų viešpataujantiųjų ir visų tarnaujančiųjų daiktų savininkė, todėl ieškovės argumentus, jog servitutas turi būti panaikintas, atmetė ir konstatavo, kad nagrinėjamu atveju nėra CK 4.132 straipsnio 1 dalyje nustatytos servituto pabaigos sąlygos.

20. Teismas nusprendė, kad Žemės sklype nustatytas Kelio servitutas yra aktualus bei būtinas susisiekimui tarp dviejų Trakų rajono savivaldybės vietinės reikšmės kelių – tai yra tranzitinis kelias ir būtent šio kelio servituto išsaugojimas užtikrina nenutrūkstamą automobilių judėjimą visai (*duomenys neskelbtini*) gyvenvietei. Ieškovės reikalavimo nustatyti, kad išnyko Kelio servituto būtinumas, patenkimas reikštų, jog gretimų teritorijų gyventojai bei kiti asmenys (visuomenė) nuo tokio teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos prarastų galimybę patekti į savo žemės sklypus ir naudotis kelio servitutu, kuris buvo ir yra nustatytas bei tarnauja visiems suinteresuotiems asmenims, visai visuomenei. Tam, kad ši galimybė būtų atkurta, reikėtų nustatyti naujus servitutus ir atlikti kito tinkamo naudoti kelio įrengimo darbus, o servituto pabaigos konstatavimas išnykus jo būtinumui galimas tik tada, kai viešpataujantysis daiktas gali būti tinkamai naudojamas pagal paskirtį ir be nustatyto kelio servituto.
21. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal ieškovės GNSB „Bičiulių gyvenvietė“ apeliacinį skundą, 2023 m. vasa-

rio 9 d. nutartimi Vilniaus regiono apylinkės teismo 2022 m. liepos 28 d. sprendimą paliko iš esmės nepakeistą, patikslino sprendimo dalį dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo.

22. Teisėjų kolegija pripažino pagrįsta pirmosios instancijos teismo išvadą, kad ieškovė praleido ABTĮ 33 straipsnio 1 dalyje (galiojančios redakcijos įstatymo 29 straipsnio 1 dalis) nustatytą vieno mėnesio terminą reikalavimui dėl Vilniaus apskrities viršininko 2004 m. kovo 22 d. įsakymo Nr. 2.3-1915-79 ir jo pagrindu Žemės sklypui nustatytų servitutų pripažinimo niekiniais ir negaliojančiais pareikšti bei ABTĮ 30 straipsnio 1 dalyje nustatytą naikinamąjį 10 metų terminą šiam reikalavimui pareikšti, todėl ieškovės reikalavimas dėl 2004 m. kovo 22 d. įsakymo ir jo pagrindu nustatytų servitutų pripažinimo niekiniais ir negaliojančiais yra atmestinas vien šiuo pagrindu.
23. Teisėjų kolegija pripažino nepagrįstais ieškovės argumentus, kad pirmosios instancijos teismas nepagrįstai nusprendė, jog į Žemės sklypą pateko 6 m pločio 0,05 ha ploto bendrojo naudojimo kelias, ir kad tokia išvada prieštarauja byloje esantiems įrodymams. Kolegijos vertinimu, bylos duomenys patvirtina, jog formuojant Žemės sklypą bendrojo naudojimo kelias nepateko į formuojamo Žemės sklypo ribas. 2003 m. spalio 28 d. įsakymu patvirtinus Žemės sklypo Nr. 186-1 detalųjį planą ir jo sprendinius, vietoje 6 m pločio kelio, kuris buvo nustatytas 1998 m. spalio 1 d. abrise ir 1998 m. gruodžio 3 d. plane, buvo nustatytas kelio servitutas. Atsižvelgdama į tai, kad tiek detaliajame plane, tiek aiškinamajame rašte yra pažymėtas nustatyto kelio servituto Žemės sklype Nr. 186-1 egzistavimo faktas, suteikiant kitiems asmenims teisę eiti, važiuoti ar ginti gyvulius keliu, ir į tai, kad bendrojo naudojimo kelias yra pažymėtas sutartiniais ženklais skirtingų laikotarpių abrisuose, planuose, nurodytas planų gretimybių lentelėse, aprašomas ribų paženklinimo aktuose, teisėjų kolegija nusprendė, jog yra pagrindas išvadai, kad bendrojo naudojimo kelias greta Žemės sklypo egzistavo ir kad būtent šis bendrojo naudojimo kelio plotas buvo pašalintas iš Žemės sklypo bendro ploto, t. y. buvo greta jo. Dėl to bendrojo naudojimo kelias, kuris vėliau tapo Kelio servitutu, buvo nustatytas neapibrėžtam asmenų ratui, nustatant, kad servitutu nustatomas kelias yra bendrojo naudojimo, be teisės panaikinti.
24. Teisėjų kolegijos vertinimu, nėra pagrindo sutikti ir su ieškovės teiginiais, kad gretimų gyvenviečių gyventojams nėra būtinumo naudotis Kelio servitutu, nes nei nustatant Kelio servitutą, nei dabar servitutas tranzitinio eismo užtikrinti negali. Byloje pateikti įrodymai – Trakų rajono savivaldybės administracijos 2020 m. lapkričio 20 d. raštas „Dėl kelio servituto“, Trakų rajono savivaldybės 2020 m. lapkričio 25 d. raštas „Dėl kelio užtvaro“ ir kt., kolegijos vertinimu, patvirtina, kad ginčo kelias yra tranzitinis (užtikrinantis susisiekimą tarp gyvenviečių). Ieškovės į bylą pateiktoje 2020 m. birželio 1 d. savivaldybės išvadoje taip pat nurodytas servitutinio kelio būtinumas, užtikrinantis aplinkinių gyvenviečių gyventojų patekimą prie jiems nuosavybės teise priklausančio turto; nustatyta, kad ginčo keliu naudojasi gretimo kaimo gyventojai, kurie neturi kitos galimybės patekti prie savo sodybų, servituto panaikinimas neatitiktų savivaldybės interesų ir reiktų ieškoti galimybių įrengti kelią gretimo kaimo gyventojams.

25. Teisėjų kolegija nusprendė, kad Kelio servituto būtinumas ir poreikis nėra išnykę, be to, visas tarnaujantysis ir viešpataujantysis daiktas nepriklauso ieškovei, todėl neegzistuoja nė vienas iš ieškovės nurodomų servituto pasibaigimo pagrindų. Pateiktuose viešo registro išrašuose nėra duomenų, kad nors vienam iš trečiųjų asmenų ieškovės pusėje nuosavybės teise priklausantis žemės sklypas būtų pažymėtas kaip viešpataujantysis daiktas, o tai leidžia teigti, jog servitutas nebuvo išimtinai nustatytas nė vieno iš šių trečiųjų asmenų naudai.
26. Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad nėra pagrindo tenkinti ir alternatyvaus ieškinio reikalavimo – išaiškinti servitutų turinį ir nustatyti, kad servitutai galioja tik ieškinyje išvardytų viešpataujančiųjų daiktų (žemės sklypų) atžvilgiu, nes byloje nustatyta, kad Kelio servitutas buvo nustatytas naudotis neapibrėžtam asmenų ratui bendrojo naudojimo keliu, be kita ko, ši servitutą nustatant tik dėl to, kad istoriškai susiformavęs bendrojo naudojimo kelias, kuris skirtas naudotis neapibrėžtam asmenų ratui, buvo įtrauktas į Žemės sklypą; šis ginčo servitutas nuo Žemės sklypo suprojektavimo ir suformavimo visada buvo ir yra bendro naudojimo kelias, kuriuo gali naudotis tiek gretimų teritorijų gyventojai, tiek ir kiti suinteresuoti asmenys, ir akivaizdu, kad tokio reikalavimo patenkinimas pažeistų nepertraukiamą bei vientisą susisiekimą (*duomenys neskelbtini*) kaime.
27. Vertindama ieškovės argumentus, kad pirmosios instancijos teismas nepagrįstai kaip trečiuosius asmenis į bylą įtraukė GNSB „Pabalių slėnis“ ir visus jos gyventojus, nors skundžiamame sprendime nepasisakė dėl jokių šių asmenų teisių ir teisėtų interesų, teisėjų kolegija nurodė, kad šiuo atveju teismo sprendimas tretiesiems asmenims aktualus, nes nuo jo priklauso, ar tretieji asmenys toliau turės nevaržomą galimybę naudotis servitutiniu keliu, kad patektų į savo žemės sklypus bei juose esančius gyvenamuosius namus; kilęs ginčas ir jo išsprendimas šioje byloje netiesiogiai paveiks trečiųjų asmenų teises, nes nuo to priklausys, ar jie turės galimybę toliau naudotis vietoje nurodomo bendrojo naudojimo kelio nustatytu Kelio servitutu.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimų į jį teisiniai argumentai

28. Kasaciniu skundu ieškovė GNSB „Bičiulių gyvenvietė“ prašo iš trečiųjų asmenų sąrašo pašalinti: GNSB „Pabalių slėnis“, A. J., E. K., I. A., P. T., A. B., M. M., D. K., S. B., A. Š., R. M., D. K., A. P., A. A., D. K., M. P., A. K., A. D., panaikinti Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 9 d. nutartį ir priimti naują sprendimą – ieškinį tenkinti; jeigu būtų nuspręsta, kad ginčo dalies dėl Kitų servitutų panaikinimo išnagrinėti negalima, šią bylos dalį grąžinti iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - 28.1. Teismai netinkamai aiškino ir taikė Žemės įstatymo 23 straipsnio 2 dalį, apibrėžiančią baigtinį servituto nustatymo administraciniu aktu atvejų sąrašą, pažeidė CK 4.117–4.120 straipsnių, 4.123 straipsnio normas, reguliuojančias servitutų rūšis ir turinį, todėl teisėtu pripažino Kelio servitutą, nustatytą nesant Žemės įstatymo 23 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto pagrindo. Kelio

servitoto turinys nepagrįstai buvo išaiškintas kaip teisė tiesti centralizuotus bendrojo naudojimo kelius ir centralizuotais bendrojo naudojimo keliais pripažinti privačių asmenų lėšomis paklotą asfaltą, skirtą ne patekti prie konkrečių objektų, o „tranzitui“, galiojanti nesant viešpataujančiojo daikto. Žemės įstatymo 23 straipsnio 2 dalies 4 punkte, kuriuo savo išvadas grindė teismai, yra įtvirtinti kitos paskirties servitutai (CK 4.123 straipsnis), t. y. servitutai, suteikiantys teisę tiesti požemines ir antžemines komunikacijas, aptarnauti jas bei jomis naudotis, taip pat kiti servitutai. Kelio servitutas ir kitos paskirties servitutas yra dvi skirtingos servitutų rūšys. Kelio servitoto turinį reguliuoja CK 4.117–4.120 straipsniai, kurie kelio servitutą sieja išimtinai tik su teise naudotis pėsčiųjų taku, antžeminėms transporto priemonėms skirtu keliu ir taku galvijams varyti, o Žemės įstatymo 23 straipsnyje kelio servitutas aiškinamas dar siauriau, nes yra siejamas tik su galimybe eiti ir privažiuoti. Pagal šį teisinį reglamentavimą, Kelio servitutas nesuteikia teisės tiesti centralizuotus kelius ar kitą centralizuotą infrastruktūrą.

- 28.2. Teismai Kelio servitoto teisėtumo ir galiojimo klausimą sprendė vadovaudamiesi ne jo būtinumu, o išimtinai tik jo patogumo atskirai asmenų grupei kriterijumi, t. y. Kelio servitutą reikalingu pripažino ne dėl to, kad be jo nebūtų įmanoma patekti prie kokio nors viešo ar privataus nekilnojamojo turto objekto, o todėl, kad jo egzistavimas neva suformuoja „tranzitą“, yra patogus. Nuosavybės teisės suvaržymas servitutu yra galimas tik tais atvejais, kai tai yra objektyviai būtina, t. y. kai nenustačius servitoto kitas asmuo (viešpataujančiojo daikto savininkas) neturi galimybės savo turto naudoti pagal paskirtį. Teismai nenustatė privalomų Kelio servitoto turinio elementų – viešpataujančiojo daikto ir jo savininko, aiškiai išreikštos viešpataujančiuoju tampančio turto savininko valios. Kelio servitutas nustatomas patekti prie konkrečių objektų, taigi viešpataujančiojo daikto nustatymas ir viešpataujančiuoju tampančio daikto savininko valia yra privalomos kelio servitoto nustatymo sąlygos (CK 4.124 straipsnio 3 dalis), o jos ginčo atveju nenustatytos. Apskrities viršininkas neturėjo teisės nustatyti servitoto nesant išreikštos viešpataujančiojo daikto savininko valios dėl servitoto reikalingumo (Žemės įstatymo 23 straipsnio 3 dalis). Teismai, nusprenddami, kad Žemės sklypui nustatytas Kelio servitutas suteikia teisę tiesti centralizuotus bendrojo naudojimo kelius, pažeidė CK 4.117–4.120 straipsnius, nustatančius baigtinį kelio servitutu suteikiamų teisių viešpataujančiojo daikto savininkui sąrašą, t. y. eiti, važiuoti, ginti gyvulius. Neišaiškintos konkrečios servitoto turėtojams suteikiamos naudojimosi Žemės sklypu teisės, nors įstatymas tą imperatyviai nustato (CK 4.112 straipsnio 1 dalis). Žemės sklypas pagal galiojanti teisinį reglamentavimą negali būti paverstas viešuoju keliu.
- 28.3. Teismai netinkamai taikė ir aiškino Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo 18 straipsnio 2 dalies normą ir nepagrįstai nusprendė, kad infrastruktūros paskirties Žemės sklypui nustatymas savaime reiškia jo suplanavimą viešiesiems poreikiams tenkinti. Nepagrįstai nuspręsta, kad žemės sklypai yra formuojami abrisu ir abriso duomenys yra reikšmin-

gi sprendžiant dėl suformuoto žemės sklypo turinio. Nei 2003 m. spalio 28 d. įsakyme, nei jokiame kitame dokumente nėra nurodyta, kad Žemės sklypas suplanuotas centralizuotiems (bendrojo naudojimo) inžinerinės infrastruktūros tinklams, keliams, takams tiesti. Infrastruktūros paskirties Žemės sklypui nustatymas nereiškia, kad Žemės sklypas tampa nebeprivatus, o viešas, t. y. kad jis suplanuotas viešiesiems poreikiams tenkinti. Teismas ginčo atveju detaliojo plano sprendinius aiškino neatsižvelgdamas į Teritorijų planavimo įstatymo 15 straipsnio ir 18 straipsnio 1 dalies normas. Ginčo atveju buvo parengtas būtent Žemės sklypo, o ne miestų, miestelių, kaimo teritorijos detalusis planas, t. y. Detalusis planas buvo rengiamas ne kokiam nors savivaldybės ar kaimo teritorijai, o konkrečiam vienam sklypui – 7 ha ploto žemės sklypui Nr. 186-1, (*duomenys neskelbtini*), kuriame vėliau ir buvo įkurta Bičiulių gyvenvietė. Teismo posėdžio metu pati Nacionalinės žemės tarnybos atstovė patvirtino, kad pagal teisės aktus kelio servitutas yra nustatomas tik tais atvejais, kai jis reikalingas konkrečioms asmenims patekti prie konkrečių objektų, o tais atvejais, kai reikalingas kelias neapibrėžtam asmenų ratui (susisiekimo sistemoms), numatomas (planuojamas) viešasis kelias. Faktą, kad Žemės sklypas ir ginčo servitutas nebuvo suplanuoti „gretimoms teritorijoms“, įrodo ir servituto konfigūracija: servitutas susideda iš atskirų ruožų, kuriais patenkama prie skirtingų Bičiulių gyvenvietės sklypų grupių (*duomenys neskelbtini*) (pagal faktą – akligatviai), kai kurios Žemės sklypo ir servituto dalys yra kvadrato konfigūracijos, jose pravažiavimų nėra (įrengti požeminiai inžineriniai tinklai, laisvalaikio zonos, sporto aikštynai). Akivaizdu, kad pagal tokius parametrus ir formas servitutas objektyviai negali tarnauti neapibrėžtam asmenų ratui kaip viešasis kelias, kadangi minėtais akligatviais niekur nepravažiuojama, dalyje Žemės sklypo yra tik pėsčiųjų takai patekti prie konkrečių namų, taigi pagrįsti to, kad 1,78 ha ploto servitutas, jo atkarpos ir atskiri plotai yra reikalingi „tranzitui“, yra neįmanoma. Argumentai apie tariamą kelio egzistavimą Bičiulių gyvenvietės teritorijoje ar greta šiam ginčui yra teisiškai nereikšmingi, kadangi tokio kelio egzistavimas nepagrįstų nė vieno iš Žemės įstatymo 23 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų Kelio servitutų nustatymo administraciniu aktu pagrindų.

- 28.4. Nepagrįstai nuspręsta, kad yra praleistas ABTĮ 33 straipsnyje nustatytas terminas niekinio administracinio akto teisėtumui vertinti. Ieškovė prašė ne panaikinti 2004 m. kovo 22 d. įsakymą, o įrodinėjo, kad jis yra niekinis ir negalioja. Kai administracinis aktas yra niekinis ir negalioja, jokie procesiniai ar senaties terminai nėra aktualūs. Niekinio administracinio akto negaliojimo klausimą teismas privalo spręsti *ex officio* (pagal pareigas), tam net nereikia reikšti reikalavimo. Tarp šalių yra kilęs išimtinai civilinio pobūdžio ginčas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad niekiniams ir negaliojantiems nuo priėmimo momento administraciniams aktams senaties terminas yra neaktualus ir netaikomas (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-60/2007).

- 28.5. Teismai selektyviai įvertino tik dalį Nacionalinės žemės tarnybos pateiktos žemės tvarkymo bylos medžiagos, visiškai nepasisakydami dėl ieškovės pateiktų likusių žemės tvarkymo bylos dokumentų, įrodančių priešingus teismų išvadoms duomenis. Taigi, įrodymai buvo tirti ir vertinti netinkamai, jų prieštaravimas nebuvo pašalintas, todėl buvo padarytos neteisingos išvados. Žemės reformos žemėtvarkos projektų rengimo ir įgyvendinimo metodikos, patvirtintos Lietuvos Respublikos žemės ir miškų ūkio ministerijos 1998 m. balandžio 23 d. įsakymu Nr. 207, normos įtvirtino, pagal kokius žemės tvarkymo bylos dokumentus reikia spręsti apie kelio buvimą ar nebuvimą (eksplikacijoje, ribų paženklavimo akte, kadastro duomenų formoje, apskrities viršinininko sprendimo projekte), todėl teismai jomis turėjo vadovautis, sprenddami dėl kelio buvimo fakto.
- 28.6. Ieškiniu ieškovė prašė teismo nuspręsti dėl trijų Žemės sklypui nustatytų servitutų galiojimo, panaikinimo arba turinio išaiškinimo: Kelio servituto ir Kitų servitutų, tačiau pastarojo reikalavimo teismas apskritai neišnagrinėjo, nors dėl jo iš esmės net nebuvo ginčo.
- 28.7. Teismas, vertindamas trečiųjų asmenų įtraukimo į bylą pagrįstumą, teisingai nustatė, kad tretieji asmenys atsakovės pusėje naudojami Kelio servitutu, tačiau nevertino fakto, kad Kelio servitutas nėra nustatytas jiems, taip pat nevertino fakto, kad Kelio servitutas nėra būtinas pateikti į (*duomenys neskelbtini*). Teisinių interesų sprendžiant su servitutų galiojimu susijusius ginčus turi tik teisėti viešpataujančiųjų ir (ar) tarnaujančiųjų daiktų savininkai, atitinkamai tik jie ir gali būti tokio pobūdžio bylų dalyviais. Vienintelė GNSB „Pabalių slėnis“ ir jos gyventojų interesas šiuo atveju yra patogumo kitų sąskaita siekis, dėl jokių konkrečiai jų teisių ar pareigų egzistavimo šioje byloje nėra sprendžiama, todėl šie asmenys į bylą įtraukti pažeidžiant Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 47 straipsnio reikalavimus.
29. Atsakovė Nacionalinė žemės tarnyba prie Aplinkos ministerijos atsiliepimu į ieškovės kasacinį skundą prašo jį atmesti ir palikti nepakeistą Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 9 d. nutartį. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:
- 29.1. Ieškovė apie Žemės sklypui nustatytą ginčijamą servitutą bei jo turinį ir plotą sužinojo 2013 m. rugsėjo 23 d., todėl, vadovaujantis tuo metu galiojusia ABTĮ 33 straipsnio 1 dalimi, ieškovė ieškinį teismui dėl 2004 m. kovo 22 d. įsakymo panaikinimo galėjo pateikti iki 2013 m. spalio 23 d., tačiau pateikė tik 2020 m. lapkričio 26 d., t. y. praėjus daugiau nei 16 metų nuo skundžiamo akto priėmimo. Ieškovė nenurodė jokių šio termino praleidimo svarbių priežasčių ir neprašė šio termino atnaujinti. Todėl pirmosios instancijos teismas pagrįstai konstatavo, kad ieškovė praleido ieškinio senaties terminus.
- 29.2. Apeliacinės instancijos teismas visapusiškai ištyrė ir nustatė visas teisingam bylos išnagrinėjimui svarbias faktines ir teisines aplinkybes bei pagrįstai nusprendė pareikštų ieškinio reikalavimų netenkinti.
30. Tretieji asmenys A. J., E. K., I. A., P. T., A. B., M. M., D. K., S. B., A. Š., R. M., D. K., A. P., A. A., D. K., M. P., A. K., A. D. ir GNSB „Pabalių slėnis“ atsiliepimu į

ieškovės GNSB „Bičiulių gyvenvietė“ kasacinį skundą prašo jį atmesti ir Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 9 d. nutartį palikti nepakeistą. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:

- 30.1. Žemės sklypo nekilnojamojo turto registro duomenimis, Žemės sklype buvo nustatyti servitutai – tiek teisė tiesti, aptarnauti požemines, antžemines komunikacijas (tarnaujantysis), tiek ir kelio servitutas (tarnaujantysis). Servitutai Žemės sklype turėjo ir galėjo būti nustatomi administraciniu aktu. Nėra abejonių, kad 2004 m. kovo 22 d. įsakymu servitutai Žemės sklype buvo nustatyti būtent vadovaujantis Žemės įstatymo 23 straipsnio 2 dalies 4 punktu, šiai galimybei esant įtvirtintai Detaliajame plane ir turint tikslą nustatyti servitutus, suteikiančius teisę Žemės sklype, kurio paskirtis aiškiai ir nedviprasmiškai buvo nurodoma kaip infrastruktūros teritorija, tiesti centralizuotus (bendrojo naudojimo) inžinerinės infrastruktūros tinklus (aiškiai nurodant, kad inžinerinės infrastruktūros tinklai, objektai įrengiami ir eksploatuojami visoje teritorijai), kelius bei takus, jais naudotis ir juos aptarnauti. Vadovaujantis 2003 m. spalio 28 d. įsakymu patvirtintu Detalioju planu, jo sprendiniais ir Aiškinamuoju raštu, 2004 m. kovo 22 d. įsakymu buvo patikslintas ir patvirtintas Žemės sklypo plotas bei ribos, Žemės sklypo padalijimas (paskirties keitimas), žemės sklypų vertė, servitutai (suprojektuoti bei patvirtinti Detalioju planu) bei specialiosios žemės ir miško naudojimo sąlygos.
- 30.2. 2004 m. kovo 22 d. įsakymo priėmimo metu galiojusioje Žemės įstatymo 23 straipsnio 3 dalies redakcijoje buvo aiškiai nurodoma, kad jeigu viešpataujantčiuoju tampančio daikto patikėtinis yra apskrities viršininkas, jo valia išreiškia priimant sprendimą dėl servituto nustatymo. Kadangi 2004 m. kovo 22 d. įsakymą priėmė Vilniaus apskrities viršininkas, o bendrojo naudojimo kelias buvo valstybinio fondo žemė, egzistuoja pagrindas teigti, kad viešpataujantčiuoju tampančio daikto patikėtinis Vilniaus apskrities viršininkas išreiškė valią priimdamas 2004 m. kovo 22 d. įsakymą. Priešingai nei nurodo ieškovė, administraciniu aktu nustatyti servitutai gali būti nustatomi naudotis neapibrėžtam asmenų ratui.
- 30.3. Bylos medžiagoje esantys įrodymai neabejotinai patvirtina, kad bendrojo naudojimo kelias, dėl kurio buvo nustatytas servitutas, egzistavo greta Žemės sklypo nuo pat 1998 m. Tiek 1998 m. spalio 1 d. abriso, tiek 1998 m. gruodžio 3 d. plano ištraukose matyti, kad 6 m pločio bendrojo naudojimo kelias, esantis greta Žemės sklypo, yra žymimas sutartiniu ženkle – punktyrine linija. Vien pradiniuose Žemės sklypo formavimo dokumentuose yra sutartiniais ženklais pažymėta ir formuojamoje teritorijoje nustatyta kelio vieta (riba ir lokacija), kuri ribojosi su Žemės sklypu. 2002 m. gegužės 2 d. plane taip pat išliko sutartinis kelio žymėjimas. Taigi, bendrojo naudojimo kelias greta Žemės sklypo neabejotinai egzistavo ir buvo skirtas naudotis neapibrėžtam asmenų ratui. Žemės sklypo padalijimas į du žemės sklypus tik papildomai įrodo bendrojo naudojimo kelio egzistavimo faktą, kadangi dėl įsiterpusio kelio žemės sklypas privalėjo būti padalytas į du atskirus sklypus.

- 30.4. Bendrojo naudojimo kelias, vėliau tapęs Kelio servitutu, istoriškai buvo nustatytas neapibrėžtam asmenų ratui, pažymint, jog servitutu nustatomas kelias yra bendrojo naudojimo, be teisės panaikinti. Todėl kelias buvo ir yra reikšmingas visiems asmenims. Jo būtinumas asmenims, gyvenantiems šioje gyvenvietėje ar besinaudojantiems keliu pravažiuoti, iki šiol nėra išnykęs. 2020 m. lapkričio 20 d. Savivaldybės administracijos rašte „Dėl kelio servituto“ ir 2020 m. lapkričio 25 d. Savivaldybės rašte „Dėl kelio užtvaro“ yra pabrėžiama servitutinio kelio reikšmė. Servitutas yra aktualus bei būtinas susisiekti tarp dviejų Trakų rajono savivaldybės vietinės reikšmės kelių, servitutu nustatytas kelias ir būtent šio servituto išsaugojimas užtikrina nenutrūkstamą judėjimą visai (*duomenys neskelbtini*) gyvenvietei.
- 30.5. Teismai pagrįstai vertino ir konstatavo, kad įstatyme nustatytas administracinių aktų apskundimo bei naikinamasis terminai šiuo atveju yra praleisti ir jų nėra prašoma atnaujinti, todėl ieškinio reikalavimai negali būti tenkinami ir šiuo pagrindu.
- 30.6. Byloje buvo prašoma pripažinti Kelio servitutą negaliojančiu, jį panaikinti ar pakeisti jo turinį. Servitutu, kurį nepagrįstai siekiama panaikinti ar pakeisti, tiesiogiai ir neabejotinai teisėtai naudojasi tretieji asmenys, kad pasiektų jiems nuosavybės teise priklausančius žemės sklypus (*duomenys neskelbtini*). Į jų žemės sklypus bei gyvenamuosius namus įmanoma patekti ir yra patenkama tik naudojantis servitutu bei teise eiti, pravažiuoti. Todėl šioje byloje sprendžiamas servituto teisėtumo ar panaikinimo klausimas neabejotinai turės įtakos trečiųjų asmenų teisėms ir pareigoms.
- Išplėstinė teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribų

31. Bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme ribas apibrėžia CPK 353 straipsnis. Pagal šio straipsnio pirmąją dalį, kasacinis teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, patikrina apskūstus sprendimus ir (ar) nutartis teisės taikymo aspektu. Kasacinis teismas yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų aplinkybių.
32. Byloje nustatyta, kad ieškovė yra Bičiulių gyvenvietės gyventojų (trečiųjų asmenų ieškovės pusėje) įkurta gyvenamųjų namų savininkų bendrija, kuriai kartu su trečiaisiais asmenimis (bendrijos nariais) V. J. ir E. J. nuosavybės teise priklauso kitos paskirties (inžinerinės infrastruktūros teritorijos) žemės sklypas (*duomenys neskelbtini*). Žemės sklypui Vilniaus apskrities viršinininko 2004 m. kovo 22 d. įsakymu Nr. 2.3.-1915-79 yra nustatyti servitutai: kelio servitutas – 17 831 kv. m, plane pažymėtas skaičiais 1-29, 30-53 ir 54-64, servitutas – teisė aptarnauti požemines, antžemines komunikacijas – 0,0002 ha, plane pažymėtas S1, ir servitutu-

- tas – teisė aptarnauti požemines, antžemines komunikacijas, 17 831 kv. m, plane pažymėtas skaičiais 1-29, 30-53 ir 54-64.
33. Nagrinėjamoje byloje ieškovė yra pareiškusi tris alternatyvius ieškinio reikalavimus: 1) pripažinti Vilniaus apskrities viršininco 2004 m. kovo 22 d. įsakymą Nr. 2.3-1915-79 ir jo pagrindu Žemės sklype nustatytus servitutus niekiniais ir negaliojančiais nuo jų nustatymo momento; 2) panaikinti Žemės sklypui nustatytus servitutus CK 4.132 straipsnio 1 dalies ir 4.135 straipsnio pagrindais; 3) išaiškinti Žemės sklypui nustatytų servitutų turinį ir nustatyti, kad servitutai galioja tik ieškinyje išvardytų viešpataujančiųjų daiktų (Bičiulių gyvenvietės gyventojams priklausančių žemės sklypų) atžvilgiu.
 34. Bylą nagrinėję teismai visus ieškinio reikalavimus atmetė, konstatavę, kad: 1) ieškovė yra praleidusi ABTĮ įtvirtintą naikinamąjį 10 metų terminą Vilniaus apskrities viršininco 2004 m. kovo 22 d. įsakymui Nr. 2.3-1915-79 apskūsti; 2) Kelio servitutas Žemės sklype buvo nustatytas vadovaujantis Žemės įstatymo 23 straipsnio 2 dalies 4 punktu, pagal detaliojo plano sprendinius, nustatančius Žemės sklypui infrastruktūros teritorijos naudojimo būdą; 3) Kelio servitutas skirtas naudotis neapibrėžtam asmenų ratui, be kita ko, šį servitutą nustatant dėl to, kad istoriškai susiformavęs bendrojo naudojimo kelias, kuris buvo skirtas naudotis neapibrėžtam asmenų ratui, buvo įtrauktas į Žemės sklypo ribas; 4) Kelio servituto būtinumas ir poreikis nėra išnykę – nustatytas Kelio servitutas yra aktualus bei būtinas susisiekti tarp dviejų Trakų rajono savivaldybės vietinės reikšmės kelių ir užtikrina nenutrūkstamą automobilių judėjimą visai (*duomenys neskelbtini*) kaimo gyvenvietei.
 35. Nesutikdama su teismų priimtais procesiniais sprendimais ieškovė kasaciniame skunde kelia šiuos teisės aiškinimo ir taikymo klausimus: 1) dėl ABTĮ įtvirtintų terminų administraciniais aktais apskūsti taikymo kilus ginčui dėl servituto nustatymo ir (ar) panaikinimo – ieškovės vertinimu, civilinio pobūdžio ginčams ABTĮ nustatyti terminai nėra aktualūs, be to, ABTĮ įtvirtintas administracinio akto apskundimo terminas bet kokių atveju negali būti taikomas imperatyvioms įstatymo nuostatoms prieštaraujančiam (t. y. niekiniam) administraciniam aktui; 2) dėl netinkamo Žemės įstatymo 23 straipsnio 2 dalies, nustatančios baigtinį servituto nustatymo administraciniu aktu atvejų sąrašą, taip pat CK 4.117–4.120, 4.123 straipsnių normų, reglamentuojančių servitutų rūšis, aiškinimo ir taikymo – ieškovės vertinimu, ginčo servitutai administraciniu aktu buvo nustatyti nesant Žemės įstatymo 23 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų pagrindų; 3) dėl netinkamo CK 4.111 straipsnio aiškinimo ir nukrypimo nuo kasacinio teismo formuojamos praktikos, teismams tinkamai neįvertinus objektyvaus servituto būtinumo, – ieškovės vertinimu, kelio servitutas negali būti skirtas tranzitui, viešajai infrastruktūrai suformuoti, toks servituto turinio aiškinimas prieštarauja įstatymui ir kasacinio teismo formuojamai praktikai; 4) dėl proceso teisės normų pažeidimo, nepagrįstai į bylą trečiaisiais asmenimis atsakovės pusėje įtraukiant GNSB „Pabalių slėnis“ ir jos gyventojus; 5) dėl proceso teisės normų pažeidimo, iš esmės neišnagrinėjus ieškovės reikalavimų dėl teisę aptarnauti požemines, antžemines komunikacijas nustatančių servitutų (Kitų servitutų) panaikinimo CK 4.132 straipsnio 1 dalies pagrindu. Nurodyti teisės aiškinimo ir taikymo klausimai, dėl kurių iš-

plėstinė teisėjų kolegija pasisakys šioje nutartyje, sudaro šios bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribas.

36. Išplėstinė teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad, kaip ne kartą pažymėta kasacinio teismo praktikoje, kasacinio teismo teisėjų atrankos kolegijos padarytas kasacinio skundo apibendrintas vertinimas (kaip atitinkančio įstatymo reikalavimus) ne visada reiškia, kad kiekvienas skundo argumentas ar jų grupė atitinka įstatymo nustatytus reikalavimus – suformuluoja kasacinio nagrinėjimo dalyką. Išsamų skundo argumentų vertinimą atlieka byla kasacine tvarka nagrinėjanti teisėjų kolegija (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-373/2013; 2023 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-189-781/2023, 51 punktą, kt.). Kasacinio skundo argumentai, kuriais kasatorius, nesutikdamas su apeliacinės instancijos teismo išvadomis, kitaip vertina tuos pačius įrodymus, siekia, kad byloje pateiktų įrodymų pagrindu būtų nustatytos kitos faktinės aplinkybės, nei tai padarė apeliacinės instancijos teismas, tačiau nepagrindžia teiginių, jog teismas, atlikdamas įrodymų vertinimą, būtų pažeidęs proceso teisės normas ar netinkamai jas taikęs, yra faktinio pobūdžio ir nesudaro kasacijos dalyko. Dėl tokio pobūdžio argumentų kasacinis teismas neturi teisinio pagrindo pasisakyti, kadangi tai neatitiktų įstatyme įtvirtintos kasacinio proceso paskirties ir ribų (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 10 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-123-969/2016 39 punktą; 2017 m. gegužės 3 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-221-611/2017 40 punktą, kt.).

Dėl termino administraciniam aktui apskųsti ir šio termino praleidimo teisinių pasekmių

37. Minėta, kad ieškovė ieškiniu prašė pripažinti Vilniaus apskrities viršininko 2004 m. kovo 22 d. įsakymą Nr. 2.3-1915-79 ir jo pagrindu nustatytus servitutus niekiniais ir negaliojančiais nuo nustatymo momento. Ginčai dėl viešojo administravimo subjekto (apskrities viršininko) sprendimo nustatyti servitutą nagrinėjami ABTĮ nustatyta tvarka (ginčui aktualios redakcijos Žemės įstatymo 23 straipsnio 2, 4 dalys; Specialiosios teisėjų kolegijos 2018 m. liepos 3 d. nutartis teisingumo byloje Nr. T-66/2018; 2016 m. birželio 13 d. nutartis teisingumo byloje Nr. T-62/2016; 2015 m. liepos 27 d. nutartis teisingumo byloje Nr. T-85/2015; kt.).
38. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas plėtoja praktiką, kad tais atvejais, kai civilinėje byloje nagrinėjami savarankiški reikalavimai, kurių vieni yra civilinio teisinio, kiti – administracinio teisinio pobūdžio, jiems atitinkamai turi būti taikomi ieškinio senaties terminai ir administracinių bylų teisenos terminai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-40-684/2021, 23 punktą; 2023 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-163-1075/2023, 28 punktą). Atsižvelgiant į tai, kasacinio skundo argumentas, kad ABTĮ nustatyti terminai nagrinėjamam ginčui netaikytini, nes tai yra civilinio pobūdžio ginčas, išplėstinės teisėjų kolegijos pripažįstamas teisiškai nepagrįstas.

39. Nagrinėjamoje byloje ieškiny s pareikštas 2020 m. lapkričio 26 d., galiojant 2016 m. birželio 2 d. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 pakeitimo įstatymu Nr. XII-2399 pakeistos redakcijos ABTĮ (įsigaliojo nuo 2016 m. liepos 1 d.). ABTĮ 29 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad jeigu specialus įstatymas nenustato kitaip, skundas (prašymas, pareiškimas) administraciniam teismui paduodamas per vieną mėnesį nuo skundžiamo teisės akto paskelbimo arba individualaus teisės akto ar pranešimo apie veiksmą (atsisakymą atlikti veiksmus) įteikimo suinteresuotai šaliai dienos. ABTĮ 30 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad pareiškėjo prašymu administracinis teismas skundo (prašymo, pareiškimo) padavimo terminus gali atnaujinti, jeigu bus pripažinta, kad terminas praleistas dėl svarbios priežasties ir nėra aplinkybių, nurodytų šio įstatymo 33 straipsnio 2 dalies 1–8 punktuose. Skundo (prašymo, pareiškimo) padavimo terminas negali būti atnaujintas, jeigu nuo skundžiamo teisės akto priėmimo ar veiksmo atlikimo arba nuo įstatymo ar kito teisės akto nustatyto klausimo išsprendimo termino pasibaigimo praėjo daugiau kaip dešimt metų, išskyrus atvejus, kai įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu nustatyta nusikalstama veika, susijusi su teisės akto priėmimu, veiksmo atlikimu arba neveikimu ar vilkinimu atlikti veiksmus.
40. Spręsdamas dėl ABTĮ 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos teisės normos aiškinimo ir taikymo, kasacinis teismas, be kita ko, pripažįsta reikšminga Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo šiuo klausimu formuojamą praktiką (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-134-916/2016, 15 punktas).
41. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje išaiškinta, kad įstatymų leidėjas ABTĮ 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisės norma *expressis verbis* (aiškiais žodžiais) suteikė pirmenybę teisinių santykių stabilumui, nebeleisdamas apskūsti teismui teisės akto ar veiksmo, nuo kurių priėmimo ar atlikimo praėjo daugiau nei dešimt metų (pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. liepos 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-375-575/2019; 2023 m. kovo 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-119-822/2023). Įstatymų nustatyta tvarka apriboti skundų padavimo terminai yra susiję su teisinio saugumo principo įgyvendinimu, jais siekiama užtikrinti, kad asmenys, manantys, jog jų teisės buvo pažeistos, turėtų ne tik teisę jas ginti, bet ir pareigą tai daryti per protingą ir pagrįstą laikotarpį. Asmenims negali būti suteikta galimybė neapibrėžtą laikotarpį bet kada ginčyti priimtus administracinius aktus, nes taip atsirastų neapibrėžtumas jų pagrindu atsiradusiuose teisiniuose santykiuose, o atitinkamas teisės įgiję kiti asmenys negalėtų būti tikri dėl savo teisinės padėties (pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. liepos 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-507-438/2019).
42. Be pirmiau nurodytų išaiškinimų dėl ABTĮ 30 straipsnio 1 dalyje nustatyto naikinamojo termino paskirties, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje yra atskleista šio termino skaičiavimo bei taikymo tvarka, taip pat jo praleidimo teisinės pasekmės. Aiškindamas aptariamą nuostatą Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra nurodęs, kad naikinamojo termino, nustatyto ABTĮ 30 straipsnio 1 dalyje, pasibaigimas yra siejamas su skundžiamo teisės akto prieš-

mimu (pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. kovo 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-159-602/2019), todėl nepriklausomai nuo to, kada asmuo sužinojo apie skundžiamą aktą, naikinamasis dešimties metų terminas yra skaičiuojamas nuo akto priėmimo dienos, o ne nuo asmens sužinojimo apie šį aktą dienos (pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2023 m. kovo 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-119-822/2023). Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje taip pat laikomasi pozicijos, kad, atsižvelgiant į tai, jog aptariamas terminas yra naikinamasis ir negali būti atnaujintas, teismui nustačius, kad asmuo kreipėsi į teismą praleidęs dešimties metų naikinamąjį terminą administraciniam aktams ginčyti, nėra reikšmingos aplinkybės, dėl kurių šis terminas buvo praleistas (pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2023 m. kovo 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-119-822/2023).

43. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad ABTĮ įtvirtintas administracinio akto apskundimo terminas yra ne ieškinio senaties, o procesinis teisės kreiptis į teismą terminas; šio termino taikymui, jo pradžios nustatymui netaikytinos ieškinio senaties instituto taisyklės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-40-684/2021, 29 punktą ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika). Procesinio termino pasibaigimas (ir neatnaujinimas) lemia teisės atlikti procesinį veiksma (šiuo atveju teisės kreiptis į teismą) išnykimą, t. y. asmens procesinė subjekcinė teisė pasibaigia. Taigi, praleidus administracinio akto apskundimo terminą ir nesant pagrindo jį atnaujinti, konstatuojamas teisės kreiptis į teismą prielaidos nebuvimas.
44. Teisės kreiptis į teismą prielaidos tiesiogiai susijusios su procesine teise kreiptis į teismą. Jos reiškia, kad ieškinį padavęs asmuo apskritai neturi teisės pareikšti ieškinį teisme. Procesinio termino administraciniam aktui apskūsti pasibaigimo (neatnaujinimo) atveju asmuo praranda teisę pareikšti ieškinį teisme, nes išnyksta procesinė teisė pateikti ieškinį dėl administracinio akto panaikinimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-163-1075/2023, 43 punktą).
45. Kasacinio teismo praktikoje pažymėta, kad nors CPK 137 straipsnio 2 dalyje tiesiogiai nėra įtvirtintas atsisakymo priimti ieškinį pagrindas asmeniui kreipusis į teismą dėl administracinio akto panaikinimo, kai šio administracinio akto apskundimo terminas yra pasibaigęs ir pagal įstatymą nebepali būti atnaujintas, tokiu atveju būtina vadovautis CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punkte nustatytu atsisakymo priimti ieškinį pagrindu, aiškinant jį kaip apimantį ir negalimumą nagrinėti bylą teisme tuo pagrindu, kad yra pasibaigusi asmens procesinė subjekcinė teisė ir ši procesinio pobūdžio aplinkybė daro negalimą teismo procesą dėl administracinio akto panaikinimo. Taigi, jei bylos iškėlimo stadijoje yra galimybė nustatyti, kad administracinio akto apskundimo terminas yra praleistas ir nėra pagrindo jo atnaujinti, teismas atsisako priimti ieškinį. Vis dėlto praktikoje aplinkybės dėl administracinio akto apskundimo termino praleidimo ir pagrindo jį atnaujinti nebuvimo dažnai gali paaiškėti tik bylą išnagrinėjus iš esmės. Todėl, šioms aplinkybėms paaiškėjus po bylos iškėlimo teisme, yra pagrindas bylą nutraukti CPK 293 straipsnio 1 punkte nustatytu pagrindu (Lietuvos Aukščiausiojo

- Teismo 2023 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-163-1075/2023, 43 punktas ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika).
46. Ieškovė kasaciniame skunde nurodo, kad ABTĮ nustatyti skundo padavimo terminai nagrinėjamu atveju negali būti taikomi dar ir dėl to, kad ji yra pareiškusi reikalavimą dėl Vilniaus apskrities viršinininko 2004 m. kovo 22 d. įsakymo Nr. 2.3-1915-79 pripažinimo niekiniu ir negaliojančiu dėl jo prieštaravimo imperatyvioms įstatymo nuostatomis, o ne dėl šio akto panaikinimo. Ieškovės vertinimu, kai administracinis aktas yra niekinis ir negalioja, jokie procesiniai ar senaties terminai nėra aktualūs. Šį savo argumentą ieškovė, be kita ko, grindžia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. balandžio 20 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 3K-3-60/2007. Išplėstinė teisėjų kolegija šiuos kasacinio skundo argumentus pripažįsta teisiškai nepagrįstais.
 47. Kasacinio teismo praktikoje pasisakyta, kad tuo atveju, kai administracinis aktas prieštarauja imperatyvioms įstatymo nuostatomis, reikalavimas pripažinti administracinį aktą negaliojančiu ir taikyti restituciją iš esmės reiškia niekinio sandorio pasekmių šalinimą pagal CK 1.78 straipsnio 5 dalį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-328/2006). Kita vertus, pažymėta ir tai, kad tuo atveju, kai sandoris nėra akivaizdžiai niekinis, teismas imtis nagrinėti ir spręsti proceso šalių ginčą dėl aplinkybių, suponuojančių kokio nors sandorio negaliojimą, bei tirti su tuo susijusius įrodymus gali tik esant šalies reikalavimui pripažinti tokį sandorį negaliojančiu, pareikštam ieškiniu ar priešieškiniu forma (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 8 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-191-916/2015). Kadangi pasibaigus ABTĮ nustatytam administracinio akto apskundimo terminui (ir jo neatnaujinus) išnyksta ieškovo galimybė pareikšti reikalavimą dėl administracinio akto panaikinimo (pripažinimo negaliojančiu), t. y. tokį ieškovo ieškiniu reikalavimą turi būti atsisakyta priimti, teismas neturi kompetencijos spręsti dėl administracinio akto panaikinimo, nepriklausomai nuo to, kokiais pagrindais jį ginčydamas remiasi ieškovas. Priešingas aiškinimas ne tik neatitiktų aptartos kasacinio teismo formuojamos praktikos, bet ir, atsižvelgiant į tai, kad pagrindas ginčyti administracinį aktą paprastai yra šio akto neatitiktis teisės normų reikalavimams, lemtų, kad ABTĮ įtvirtintas naikinamasis terminas administraciniam aktui ginčyti iš esmės prarastų savo prasmę.
 48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. balandžio 20 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-60/2007, kuria kasaciniame skunde remiasi ieškovė, pasisakyta ne dėl procesinių teisės kreiptis į teismą, o dėl ieškiniu senaties terminų taikymo. Kitaip nei ieškiniu senaties terminas, kurio praleidimas neužkerta kelio ieškovui kreiptis į teismą (CK 1.126 straipsnio 1 dalis) ir atitinkamai galimybės teismui spręsti dėl pareiktų reikalavimų pagrįstumo iš esmės, procesinio teisės kreiptis į teismą termino praleidimas lemia pačios teisės kreiptis į teismą pasibaigimą (šios nutarties 45 punktas) ir kartu apskritai užkerta kelią teismui tirti ir vertinti ieškovo argumentus, kuriais jis grindžia skundžiamo administracinio akto negaliojimą. Minėta, kad vėlesnėje kasacinio teismo praktikoje nuosekliai laikomasi pozicijos, jog ABTĮ įtvirtintas administracinio akto apskundimo terminas yra ne ieškiniu

senaties, o procesinis teisės kreiptis į teismą terminas; šio termino taikymui, jo pradžios nustatymui netaikytinos ieškinio senaties instituto taisyklės (šios nutarties 43 punktą). Pažymėtina ir tai, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. balandžio 20 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-60/2007 priėmimo metu ABTĮ nebuvo įtvirtintas naikinamasis terminas administraciniais aktais ginčyti.

49. Bylą nagrinėję teismai nustatė, kad ieškovė yra praleidusi vieno mėnesio terminą Vilniaus apskrities viršininko 2004 m. kovo 22 d. įsakymui Nr. 2.3-1915-79 ginčyti, taip pat kad yra praleistas ABTĮ 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas naikinamasis terminas kreiptis dėl šio akto panaikinimo. Šią aplinkybę bylą nagrinėję teismai laikė savarankišku pagrindu atmesti reikalavimą dėl Vilniaus apskrities viršininko 2004 m. kovo 22 d. įsakymo Nr. 2.3-1915-79 panaikinimo. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad, pagal šios nutarties 45 punkte nurodytą kasacinio teismo formuojamą praktiką, naikinamojo termino kreiptis dėl administracinio akto panaikinimo praleidimas yra pagrindas bylą nutraukti CPK 293 straipsnio 1 punkte nustatytu pagrindu; nesant teisės kreiptis į teismą prielaidų, atitinkamo reikalavimo nagrinėjimas iš esmės teisme (ir jo patenkinimas arba atmetimas) yra negalimas. Atsižvelgiant į tai, apeliacinės instancijos teismo nutarties ir pirmosios instancijos teismo sprendimo dalys, kuriomis atmetas ieškovės reikalavimas dėl Vilniaus apskrities viršininko 2004 m. kovo 22 d. įsakymo Nr. 2.3-1915-79 panaikinimo, naikintinos ir bylos dalis dėl šio ieškovės reikalavimo nutrauktina (CPK 293 straipsnio 1 punktas, 359 straipsnio 1 dalies 6 punktas).
50. Konstatavusi, kad Vilniaus apskrities viršininko 2004 m. kovo 22 d. įsakymas Nr. 2.3-1915-79 ieškovės nebegalėjo būti ginčijamas, ieškovei praleidus ABTĮ 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą naikinamąjį terminą, ir šiuo pagrindu bylos dalį dėl šio ieškovės reikalavimo nutraukusi, išplėstinė teisėjų kolegija nepasisakys dėl kasacinio skundo argumentų, susijusių su šio įsakymo neteisėtumu, *inter alia* (be kita ko), dėl to, kad ginčijami servitutai šiuo įsakymu buvo nustatyti nesant įsakymo priėmimo metu galiojusios Žemės įstatymo redakcijos 23 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų servitutų nustatymo administraciniu aktu pagrindų ir objektyvaus būtinumo juos nustatyti.

Dėl galimybės teisme pareikšti savarankišką reikalavimą išaiškinti servituto turinį

51. Kreipdamasi su ieškiniu į teismą nagrinėjamoje byloje, ieškovė kaip vieną iš savarankiškų (alternatyvių) ieškinio reikalavimų pareiškė reikalavimą išaiškinti Žemės sklypui nustatytų servitutų turinį ir nustatyti, kad servitutai galioja tik ieškinyje išvardytų viešpatuojančiųjų daiktų (Bičiulių gyvenvietės gyventojams priklausančių žemės sklypų) atžvilgiu. Bylą nagrinėję teismai šį ieškinio reikalavimą atmetė.
52. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad teismas *ex officio* (pagal pareigas) privalo patikrinti, ar ginčas (jo atskiras reikalavimas) nagrinėtinas teisme (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-255-1075/2020, 30 punktas). Teismo pareiga *ex officio* patikrinti, ar ginčas nagrinėtinas teisme, apima ir pareigą patikrinti, ar konkretus ieškinyje pareikštas reikalavimas

- gali būti savarankišku ieškinio dalyku (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-48-684/2023, 60 punktas).
53. Pasisakydamas dėl reikalavimų, keliamų ieškinio dalykui, kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad ieškinyje būtina nurodyti asmens pageidaujamą ir teismo prašomą pritaikyti pažeistos teisės gynimo būdą (CK 1.138 straipsnis). Įgyvendinus teisę į teisminę gynybą pasiekiamas materialusis teisinis efektas, t. y. modifikuojamos (sukuriamos, panaikinamos, pakeičiamos) suinteresuoto asmens subjektinės teisės ar pareigos. Materialiųjų teisinių padarinių nesukeliantis reikalavimas negali būti savarankiškas bylos nagrinėjimo dalykas, nes jo nagrinėjimas ir patenkinimas nėra teisės į teisminę gynybą įgyvendinimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-485/2008; 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-241/2013; kt.).
 54. Asmuo, kuris kreipiasi į teismą siekdamas civilinių teisių gynbos, be kita ko, turi nurodyti, kokių materialųjų teisinių padarinių jis siekia, t. y. suformuluoti ieškinio dalyką (CPK 135 straipsnio 1 dalies 4 punktas). Dėl to tais atvejais, kai asmuo kreipiasi į teismą su reikalavimu, kurio patenkinimas nesukelia materialųjų teisinių padarinių, teismas, priklausomai nuo procesinės situacijos, turi arba nustatyti terminą ieškinio trūkumams pašalinti, įpareigodamas asmenį suformuluoti ieškinio dalyką, arba atsisakyti priimti tokį reikalavimą, kaip nenagrinėtiną teisme (CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punktas), arba nutraukti civilinę bylą tuo pačiu pagrindu (CPK 293 straipsnio 1 dalies 1 punktas), jeigu ji jau iškelta (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-453/2013; 2021 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-74-611/2021, 22, 23 punktai).
 55. Kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad civilinėje byloje pagal ginčą dėl pažeistos teisės gynimo ieškiniu pareikštas savarankiškas reikalavimas, kurio esmę sudaro pažeistos teisės konstatavimas, neprašant vienu ar kitu CK 1.138 straipsnyje nustatytu būdu pašalinti dėl padaryto pažeidimo atsiradusių padarinių, negali būti traktuojamas kaip materialinis teisinis reikalavimas, kadangi jis pats savaime neapgina pažeistos teisės ir nesukuria teisinių pasekmių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-485/2008; 2013 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-488/2013; 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-241/2013). Reikalavimas dėl teisių pripažinimo (CK 1.138 straipsnio 1 punktas) gali būti reiškiamas kaip savarankiškas reikalavimas tik tuo atveju, jeigu jo patenkinimas sukelia ieškovui tiesiogines teises ir pareigas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-297-403/2019, 23 punktas). Pripažinimas, kaip pažeistos ar ginčijamos teisės gynimo būdas, yra siejamas ne su faktu, bet su teisės pripažinimu; kaip savarankiški ieškinio reikalavimai negali būti reiškiami reikalavimai, susiję su faktinių aplinkybių teisiniu kvalifikavimu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-48-684/2023, 62 punktas).
 56. CK 4.112 straipsnyje, reglamentuojančiame servituto turinį, nustatyta, kad servitutu suteikiamos servituto turėtojui konkrečios naudojimosi konkrečiu svetimu daiktu teisės arba atimamos iš tarnaujančiojo daikto savininko konkrečios nau-

dojomosi daiktu teisės. Kilus abejonių dėl servituto turinio ir nesant galimybių tiksliai jį nustatyti, laikoma, kad servitutas yra mažiausias. Jeigu nustatant servitutą ar vėliau nebuvo konkrečiai nustatytas servituto turinys, jį sąlygoja viešpataujančiojo daikto naudojimo pagal paskirtį poreikiai.

57. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, jog negalimos situacijos, kad, teisėtai priimtu administraciniu aktu nustačius kelio servitutą, būtų neaiškus jo turinys (servituto turėtoji suteikiamos konkrečios naudojimosi svetimu žemės sklypu susisiekimo tikslais teisės). Tais atvejais, kai administraciniu aktu nustatyto kelio servituto turinys nėra nurodytas pačiame administraciniame akte, jis nustatomas pagal su tokiu administraciniu aktu tiesiogiai susijusius teritorijų planavimo dokumentus, kurie privalo būti parengti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-128-403/2023, 49 punktas).
58. Taigi, servituto turinio nustatymas yra fakto klausimas, dėl kurio sprendžiama pagal konkrečioje byloje surinktus servituto turinį patvirtinančius įrodymus. Nors servituto turinio nustatymas yra būtinas sprendžiant ginčus, kilusius dėl naudojimosi servitutu suteikiamomis teisėmis, servituto turinio pakeitimo ar servituto panaikinimo, servituto turinio išaiškinimas *per se* (pats savaime) nesukelia ieškovui tiesioginių materialiujų teisinių padarinių ir dėl šios priežasties negali būti savarankišku ieškinio dalyku. Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad aiškinant (nustatant) servituto turinį jis negali būti keičiamas: siekdamas, kad teismas nustatytų kitokią servituto turinį, nei patvirtina byloje surinkti įrodymai, ieškovas turi teisę reikšti reikalavimą dėl servituto turinio pakeitimo įstatymų nustatyta tvarka (CK 4.112 straipsnio 5 dalis).
59. Apibendrinama išdėstytus motyvus, išplėstinė teisėjų kolegija nusprendžia, kad ieškovės alternatyvus ieškinio reikalavimas dėl servitutų turinio išaiškinimo negalėjo būti nagrinėjamas teisme kaip savarankiškas ieškinio reikalavimas, todėl apeliacinės instancijos teismo nutarties ir pirmosios instancijos teismo sprendimo dalys, kuriomis šis reikalavimas atmestas, naikintinos ir bylos dalis dėl šio reikalavimo nutrauktina (CPK 293 straipsnio 1 punktas, 359 straipsnio 1 dalies 6 punktas).

Dėl teisės normų, reglamentuojančių kelio servituto turinį, aiškinimo ir taikymo

60. CK 4.111 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad servitutas – tai teisė į svetimą nekilnojamąjį daiktą, suteikiama naudotis tuo svetimu daiktu (tarnaujančiuoju daiktu), arba to daikto savininko teisės naudotis daiktu apribojimas, siekiant užtikrinti daikto, dėl kurio nustatomas servitutas (viešpataujančiojo daikto), tinkamą naudojimą. Taigi, servituto paskirtis nėra teisių naudotis svetimu nekilnojamoju daiktu suteikimas konkrečiam asmeniui. Servituto turinį sudarančiomis teisėmis gali naudotis tie asmenys, kurių naudojimas tomis teisėmis užtikrina viešpataujančiojo daikto tinkamą naudojimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-128-403/2023, 26 punktas).
61. Kelio servituto turinį reglamentuoja CK 4.117 straipsnis, kuriame nustatyta, kad kelio servitutu gali būti nustatoma teisė naudotis pėsčiųjų taku, antžeminėms

transporto priemonėms skirtu keliu ir taku galvijams varyti. Žemės sklype esant nustatytam kelio servitutui, suteikiančiam teisę važiuoti transporto priemonėmis, ta žemės sklypo vieta, kurioje nustatyta teisė naudotis tokiu servitutu suteikiamomis teisėmis, bendriausia prasme servituto turėtojas turi teisę važiuoti įvairiomis transporto priemonėmis, eiti kaip pėsčiasis ir vesti už pasaito galvijus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-181-403/2023, 32 punktas).

62. Byloje nustatyta, kad ginčijamas Kelio servitutas nustatytas visam Žemės sklypui, kurio naudojimo būdas – infrastruktūros teritorija, naudojimo pobūdis – teritorijos gatvių tinklui įrengti, teritorijos inžinerinės infrastruktūros tinklams, objektams įrengti ir eksploatuoti. Ieškovė neginčija, kad Kelio servitutas, be kita ko, buvo nustatytas siekiant užtikrinti Bičiulių gyvenvietės teritorijoje nekilnojamąjį turtą įsigijusiems asmenims galimybę prie jo patekti (kaip Bičiulių gyvenvietės teritorijos gatvių tinklas). Bylą nagrinėję teismai, išanalizavę su Vilniaus apskrities viršininko 2004 m. kovo 22 d. įsakymu Nr. 2.3-1915-79 susijusius teritorijų planavimo dokumentus ir kitus byloje surinktus įrodymus, nusprendė, kad Kelio servitutas Žemės sklype buvo nustatytas ne tik nurodytai paskirčiai, bet ir siekiant suteikti galimybę kitiems asmenims (neapibrėžtam asmenų ratui) pravažiuoti gyvenvietę tranzitu, kadangi istoriškai susiformavęs bendrojo naudojimo kelias, skirtas naudotis neapibrėžtam asmenų ratui, buvo įtrauktas į Žemės sklypo ribas, t. y. kad Kelio servitutu gali naudotis ne tik Bičiulių gyvenvietės teritorijoje nekilnojamąjį turtą turintys asmenys, bet ir kiti asmenys, norintys kirsti (pravažiuoti) gyvenvietės teritoriją, siekdami patekti į greta esančias teritorijas.
63. Ieškovė, nesutikdama su tokiu bylą nagrinėjusių teismų procesiniu sprendimu, kasaciniame skunde, visų pirma, ginčija teismų išvados, kad formuojamoje Bičiulių gyvenvietės teritorijoje istoriškai egzistavo bendrojo naudojimo kelias, kuris vėliau buvo įtrauktas į Žemės sklypo plotą, pagrįstumą. Tačiau nors kasacinio skundo dalis, kuria ginčijama ši teismų išvada, formaliai grindžiama materialiosios ir proceso teisės normų pažeidimu, skunde pateikiami argumentai iš esmės yra faktinio pobūdžio, susiję su kitokiu byloje surinktų įrodymų vertinimu. Kasacinio teismo praktikoje pažymėta, kad įrodymų vertinimas yra fakto klausimas, argumentai dėl kitokio konkrečių duomenų vertinimo nenagrinėtini kasacinio teismo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-221-611/2017, 40 punktas). Ta aplinkybė, kad kasatorius vertina byloje pateiktus įrodymus kitaip nei apeliacinės instancijos teismas, savaime nereiškia įrodinėjimo taisyklių pažeidimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-121/2012). Išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, kasacinio skundo argumentai nepagrindžia, kad teismų išvada dėl bendrojo naudojimo kelio egzistavimo ir jo vėlesnio patekimo į Žemės sklypo ribas būtų buvusi padaryta pažeidžiant įrodinėjimo taisykles, todėl išplėstinė teisėjų kolegija šia faktine aplinkybe vadovaujasi kaip nustatyta (šios nutarties 36 punktas, CPK 353 straipsnio 1 dalis).
64. Ieškovė kasaciniame skunde nurodo, kad, net ir pripažinus teismų išvados dėl bendrojo naudojimo kelio egzistavimo pagrįstumą, toks Kelio servituto turinio

aiškinimas, kokį pateikė bylą nagrinėję teismai, yra negalimas, nes prieštarauja teisės normoms, kasacinio teismo formuojamai praktikai ir nepateisinamai apriboja ieškovės nuosavybės teises. Ieškovės vertinimu, teismų išvadą, kad, nustatant Kelio servitutą, buvo siekiama užtikrinti neapibrėžto asmenų rato naudojimąsi anksčiau egzistavusiu bendrojo naudojimo keliu, visų pirma, paneigia ginčo Kelio servituto konfigūracija (servitutas susideda iš atskirų ruožų, kuriais patenkama prie skirtingų Bičiulių gyvenvietės sklypų grupių) ir tai, kad tranzitinio (viešo) kelio įrengimas Bičiulių gyvenvietėje yra neįmanomas (neatitiktų Lietuvos Respublikos kelių įstatymo 11 straipsnio reikalavimų), nes kai kuriose vietose ginčo Žemės sklypo plotis nesiekia net 4 metrų. Ieškovė taip pat teigia, kad tuo atveju, jei dėl viešojo administravimo subjektų kaltės 0,05 ha ploto kelio ruožas pateko į Bičiulių gyvenvietės teritoriją, tokia viešojo administravimo subjektų klaida negali būti sprendžiama privačių asmenų (ieškovės ir Bičiulių gyvenvietės gyventojų) turto ir interesų sąskaita, kadangi tokiu būdu ieškovės nuosavybė (visas Žemės sklypas) iš esmės yra nusavinama, t. y. neatlygintinai atiduodama viešosioms funkcijoms, kurias turi užtikrinti valstybė ar savivaldybė, o ne privatus asmuo, vykdyti. Maža to, ieškovė ir Bičiulių gyvenvietės gyventojai savo lėšomis privalo išlaikyti, prižiūrėti, tvarkyti ir remontuoti neapibrėžto asmenų rato naudojamą ir dėvimą, gadinamą savo turta, savivaldybei atsisakant prisidėti prie tarnaujančiojo daikto išlaikymo.

65. Pasisakydama dėl šių kasacinio skundo argumentų, išplėstinė teisėjų kolegija, visų pirma, pažymi, kad ta aplinkybė, ar nagrinėjamu atveju valstybinio fondo žemė, naudota kaip bendrojo naudojimo kelias, pagal teisės aktų reikalavimus apskritai galėjo būti įtraukta į privatų Žemės sklypą, nepatenka į šios bylos nagrinėjimo ribas, todėl Žemės sklypo formavimo teisėtumas šiuo aspektu nagrinėjamoje byloje nevertintinas. Ieškovei praleidus naikinamąjį terminą Vilniaus apskrities viršininko 2004 m. kovo 22 d. įsakymui Nr. 2.3-1915-79 apskūsti, šioje byloje taip pat nebegali būti vertinama, ar ginčijamas Kelio servitutas teisėtai buvo nustatytas siekiant užtikrinti viešosios funkcijos vykdymą – susisiektį tarp gyvenviečių organizavimą (bendrojo naudojimo kelią pakeičiant Kelio servitutą). Tačiau, aiškinant Kelio servituto turinį bei vertinant ieškovės nuosavybės teisių ribojimo proporcingumą, byloje nustatyta aplinkybė, kad į Žemės sklypą faktiškai yra patekusi valstybinio fondo žemė, naudota kaip bendrojo naudojimo kelias, kuris neturėjo būti naikinamas, yra reikšminga ir bylą nagrinėję teismai pagrįstai į ją atsižvelgė priimdami skundžiamus procesinius sprendimus.
66. Byloje nustatyta, kad faktiškai egzistavęs bendrojo naudojimo kelias, projektuojant Bičiulių gyvenvietės teritoriją, nėra išlikęs, o tranzitą per Bičiulių gyvenvietės teritoriją siekta užtikrinti nustatant Žemės sklypui Kelio servitutą, t. y. kertant gyvenvietės teritoriją suprojektuotu gyvenvietės gatvių tinklu. Kasacinio teismo praktikoje pažymėta, kad kelio servitutu suteikiama teisė naudotis kitam asmeniui nuosavybės teise priklausančio žemės sklypo dalimi, esančia konkrečioje sklypo vietoje, susisiektį tikslais. Tokia žemės sklypo vieta (servituto kelias) gali turėti kelio elementų Kelių įstatymo prasme, bet gali jų ir neturėti. Svarbu, kad tokia žemės sklypo vieta kiek įmanoma labiau atitiktų kelio (tako) reikalavimus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje

- byloje Nr. e3K-3-181-403/2023, 48 punktas). Taigi, kasacinio skundo argumentai, kad žemės sklype nėra (ir negali būti) Kelių įstatymo reikalavimus atitinkančio bendrojo naudojimo kelio, nepagrindžia, kad Kelio servituto turinys būtų nagrinėjusių teismų buvo išaiškintas netinkamai.
67. Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat atmeta kaip teisiškai nepagrįstus kasacinio skundo argumentus, kad būtų nagrinėję teismai nesilaikė minimalaus tarnaujanciojo daikto savininko teisių ribojimo principo, nepagrįstai nevertindami to, kad ginčijamas kelio servitutas, neatsižvelgiant į anksčiau egzistavusio bendrojo naudojimo kelio užimtą plotą, yra nustatytas visam 17 831 kv. m Žemės sklypui. Visų pirma, kaip jau minėta, teismai nustatė, jog Kelio servitutas buvo nustatytas dviem tikslais: 1) sudarant galimybę Bičiulių gyvenvietėje nekilnojamąjį turtą įsigijusiems asmenims patekti prie jiems nuosavybės teise priklausančių žemės sklypų ir 2) sudarant galimybę tretiesiems asmenims pravažiuoti gyvenvietę tranzitu. Ieškovė neįrodinėjo, kad Kelio servitutas visame Žemės sklype nebuvo reikalingas Bičiulių gyvenvietės teritorijoje nekilnojamąjį turtą įsigijusiems asmenims patekti prie jiems priklausančių turto objektų, t. y. iš esmės neneigė Kelio servituto nustatymo visam Žemės sklypui pagrįstumo (dėl ieškovės argumentų, kad Bičiulių gyvenvietės gyventojų patekimo prie jiems priklausančio nekilnojamojo turto tikslu nustatytas Kelio servitutas turėtų būti pripažintas pasibaigusiu, nepagrįstumo išplėstinė teisėjų kolegija pasisakys toliau šioje nutartyje). Antra, priešingai nei teigia ieškovė, iš skundžiamų teismų procesinių sprendimų turinio nėra pagrindo daryti išvados, kad jais patvirtinama neapibrėžto asmenų rato teisė naudotis Žemės sklype esančiais akligatviais, pėsčiųjų takais, kuriais patenkama tik prie konkrečių namų, Žemės sklypo dalimis, kuriose įrengtos laisvalaikio zonos (be pravažiavimų) ar sporto aikštynai. Pagal CK 4.112 straipsnio 2 dalį, kilus abejonių dėl servituto turinio ir nesant galimybių tiksliai jį nustatyti, laikoma, kad servitutas yra mažiausias, t. y. teismams nustačius, kad Kelio servitutu, be kita ko, užtikrinama trečiųjų asmenų teisė pravažiuoti gyvenvietę, laikytina, kad tretieji asmenys gyvenvietės teritoriją turi teisę kirsti mažiausiai ieškovės teises varžančiu būdu. Pažymėtina, kad ieškovė reikalavimo dėl servituto turinio pakeitimo ar patikslinimo, nustatant konkrečią Žemės sklypo vietą (gatvę ar gatves), kuria būtų galima tranzitu kirsti gyvenvietės teritoriją, nagrinėjamoje byloje nereiškė.
68. Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat neturi pagrindo sutikti su kasacinio skundo argumentu, kad išaiškinus Kelio servituto turinį tokiu būdu, kaip jį išaiškino būtų nagrinėję teismai, ieškovės nuosavybė (visas Žemės sklypas) iš esmės yra neatlygintinai nusavinama viešosioms funkcijoms vykdyti. Kaip nustatyta byloje, Žemės sklype yra įrengtas Bičiulių gyvenvietės teritorijos gatvių tinklas, kuriuo naudojasi tiek tretieji asmenys (kirsdami gyvenvietės teritoriją), tiek patys Bičiulių gyvenvietės gyventojai. Vien tai, kad, be Bičiulių gyvenvietės gyventojų, gatvių tinklu turi teisę naudotis ir kiti asmenys, nesudaro pagrindo konstatuoti, kad ieškovės turtas yra nusavintas išimtinai viešosioms funkcijoms vykdyti ir negali būti naudojamas pačios ieškovės (jos narių) interesams tenkinti.
69. Servituto turėtojo pareigą tinkamai išlaikyti tarnaujantįjį daiktą reglamentuoja CK 4.114 straipsnis. Pagal šio straipsnio nuostatas, jeigu norint normaliai naudo-

tis servituto suteiktomis teisėmis yra būtina remontuoti ir kitaip tinkamai išlaikyti tarnaujantįjį daiktą, servituto turėtojas privalo visa tai atlikti tinkamai ir laiku, jeigu sutartyje nenustatyta kitaip. Tais atvejais, kai servituto turinį sudarančiomis teisėmis naudojasi ir pats tarnaujančiojo daikto savininkas, pareiga tinkamai išlaikyti tarnaujantįjį daiktą tenka abiem subjektams proporcingai naudojimuisi daiktu, jeigu sutartyje nenustatyta kitaip.

70. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, kad teismams nagrinėjamoje byloje nustačius, jog Kelio servitutas administraciniu aktu buvo nustatytas, be kita ko, vietoj teritorijų planavimo procese į Žemės sklypo ribas patekusio vietinės reikšmės bendrojo naudojimo kelio ir yra skirtas susisiekimui tarp gyvenviečių užtikrinti, t. y. savivaldybių viešajai funkcijai įgyvendinti, savivaldybė taip pat laikytina servituto turėtoja CK 4.114 straipsnio prasme, todėl ji turėtų proporcingai prisidėti prie tarnaujančiojo daikto priežiūros ir išlaikymo. Tačiau ieškovė jokių reikalavimų, susijusių su atlyginimu už tarnaujančiojo daikto išlaikymą, nagrinėjamoje byloje nepareiškė, todėl su tuo susijusios aplinkybės nepateko į nagrinėjamos bylos ribas. Sprendimo šioje byloje priėmimas neatima iš ieškovės teisės pareikšti savivaldybei reikalavimus dėl tarnaujančiojo daikto išlaikymo, todėl nėra pagrindo sutikti su kasacinio skundo argumentu, kad skundžiamais teismų sprendimais sukurta ieškovės (privataus asmens) pareiga vykdyti viešąsias funkcijas savo sąskaita.

Dėl teisės normų, reglamentuojančių servituto pabaigos pagrindus, aiškinimo ir taikymo

71. Žemės įstatymo 23 straipsnio 9 dalyje įtvirtinta, kad administraciniu aktu nustatytas servitutas CK nustatytais pagrindais baigiasi, kai institucija, priėmusi sprendimą nustatyti servitutą, priima sprendimą tokį servitutą panaikinti. Servituto pasibaigimo pagrindai yra įtvirtinti CK 4.130 straipsnyje. Šio straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad servitutas pasibaigia: jo atsisakius; tam pačiam asmeniui tapus ir viešpataujančiojo, ir tarnaujančiojo daikto savininku; žuvus viešpataujančiajam ar tarnaujančiajam daiktui; pablogėjus tarnaujančiojo daikto būklei; išnykus servituto būtinumui; suėjus senaties terminui.
72. Reikšdama alternatyvų ieškinio reikalavimą dėl servituto panaikinimo, ieškovė rėmėsi dviem įstatyme įtvirtintais servituto pasibaigimo pagrindais: išnykus servituto būtinumui (CK 4.135 straipsnis) ir sutapus viešpataujančiojo ir tarnaujančiojo daikto savininkui (CK 4.130 straipsnio 1 dalies 2 punktas).
73. Servituto pabaigos, tam pačiam asmeniui tapus viešpataujančiojo ir tarnaujančiojo daikto savininku, sąlygos yra detalizuojamos CK 4.132 straipsnyje – servitutas šiuo pagrindu baigiasi tada, kai tas pats asmuo tampa viso viešpataujančiojo ir viso tarnaujančiojo daikto savininku (CK 4.132 straipsnio 1 dalis). Kasaciniame skunde argumentuojama, kad, Žemės sklypą perleidus ieškovei, dabartinė faktinė situacija iš esmės atitinka CK 4.132 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą servituto pabaigos pagrindą – nors viešpataujantieji daiktai (kurie, ieškovės teigimu, yra tik Bičiulių gyvenvietės gyventojų žemės sklypai) ieškovei nepriklauso, vertinant faktą, kad pati ieškovė priklauso viešpataujančiųjų daiktų savininkams, t. y. yra

- jų įsteigta ir valdoma tam, kad tenkintų viešpatuojančiųjų daiktų savininkų interesus, susijusius su bendrojo naudojimo objektų priežiūra, tvarkymu ir valdymu, Žemės sklypas priklauso viešpatuojančiųjų daiktų savininkams, tik yra įsigytas ne jų bendrojon dalinėn nuosavybėn, o per jų įsteigtą ieškovę. Išplėstinė teisėjų kolegija šį argumentą pripažįsta teisiškai nepagrįstu.
74. Pagal CK 4.130 straipsnio 1 dalies 2 punkto ir 4.132 straipsnio nuostatas, tam, kad servitutas pasibaigtų, būtina, kad viso viešpatuojančiojo ir tarnaujančiojo daikto savininku taptų tas pats asmuo. Vien ta aplinkybė, kad ieškovė įsteigta Bičiulių gyvenvietės žemės sklypų ir juose esančių gyvenamųjų namų savininkų teisėms įgyvendinti, nepaneigia savarankiško ieškovės teisinio subjektiškumo. Dėl šios priežasties, net ir sutikus su ieškovės argumentais, kad viešpatuojančiaisiais daiktais, nustatant Kelio servitutą, buvo ieškinyje nurodyti Bičiulių gyvenvietės žemės sklypai, tai nesudarytų pagrindo konstatuoti Kelio servituto pasibaigimą pagal CK 4.130 straipsnio 1 dalies 2 punktą, kadangi nurodyti žemės sklypai ieškovei nuosavybės teise nepriklauso ir dėl to byloje nėra ginčo. Kasaciniame skunde nurodytas argumentas, kad Bičiulių gyvenvietės žemės sklypų savininkai bylos nagrinėjimo metu patvirtino, jog Kelio servitutas jiems nebėra reikalingas, nagrinėjamai bylai yra teisiškai nereikšmingas, kadangi reikalavimas dėl servituto pasibaigimo jo atsisakius nagrinėjamoje byloje nebuvo reiškiamas.
75. Servituto pabaigos dėl pasikeitusių aplinkybių (išnykusio būtinumo) pagrindas plačiau atskleistas CK 4.135 straipsnyje, nustatančiame, kad kai aplinkybės pasikeičia taip, kad viešpataujantysis daiktas gali būti tinkamai naudojamas nesinaudojant tarnaujančiuoju daiktu, tarnaujančiojo daikto savininko teisės naudotis tuo daiktu neribojamos, o servitutas baigiasi tarnaujančiojo daikto savininko ir viešpatuojančiojo daikto savininko susitarimu. Jeigu tarnaujančiojo daikto savininkas ir viešpatuojančiojo daikto savininkas nesusitaria, sprendimą dėl servituto pabaigos priima teismas.
76. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad servituto panaikinimo galimybė, kai išnyksta servituto būtinumas, siejama su tuo, jog turi būti iš esmės pasikeitusios konkrečios šalių sutartos ar objektyviai egzistavusios aplinkybės, dėl kurių servitutas buvo nustatytas, t. y. tos aplinkybės turi taip pasikeisti, kad atsirastų galimybė viešpataujantįjį daiktą tinkamai naudoti nesinaudojant tarnaujančiuoju daiktu. Taigi, reiškiant reikalavimą pripažinti nustatyto kelio servituto pabaigą, išnykus kelio servituto būtinumui, jau turi egzistuoti reali ir užtikrinta galimybė (nors galimi atvejai, kai ji gali atsirasti ir bylos nagrinėjimo metu) viešpataujantįjį daiktą tinkamai naudoti be nustatyto kelio servituto žemės sklype – tarnaujančiame daikte, t. y. nustatyto kelio servituto panaikinimas šiuo pagrindu negali būti pateisinamas, jeigu jį panaikinus viešpatuojančiojo daikto tinkamo naudojimo galimybė bus prarasta, o jo tinkamam naudojimui užtikrinti bus reikalinga vėliau, pareiškiant tokius reikalavimus, nustatyti naujus kelio servitutus bei įrengti kelius, kurių techninis įrengimo lygis atitiktų keliui keliamus reikalavimus ir toks kelias taptų tinkamas naudoti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-472/2010).
77. Servituto panaikinimo išnykus būtinumui atvejais turi būti iširta ir įvertinta, ar įvyko esminis faktinių aplinkybių, buvusių servituto nustatymo momentu ir nu-

lėmusių servituto būtinybę, pasikeitimas, o šis klausimas spręstinas taip: 1) turi būti išsiaiškintas servituto nustatymo faktinis pagrindas, t. y. aplinkybės, nulėmusios servituto būtinybę; 2) turi būti išsiaiškinta, ar egzistuoja faktinės aplinkybės, kuriomis grindžiamas servituto būtinumo išnykimas; 3) turi būti įvertinta, ar faktinių aplinkybių pasikeitimas, jeigu jis ir įvyko, yra esminis, t. y. ar viešpataujantysis daiktas iš tikrųjų gali būti naudojamas pagal paskirtį be tarnaujančiojo daikto. Kasacinio teismo išaiškinta, kad esminio tokių aplinkybių pasikeitimo įrodinėjimo našta tenka asmeniui, reikalaujančiam servituto panaikinimo (CPK 12 ir 178 straipsniai) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-298-695/2019, 33 punktas).

78. Bylą nagrinėję teismai, vertindami, ar Kelio servituto būtinumas yra išnykęs, rėmėsi byloje pateiktais įrodymais, tarp jų Trakų rajono savivaldybės administracijos 2020 m. lapkričio 20 d. raštu „Dėl kelio servituto“, kuriame nurodyta, jog ginčo Žemės sklype esantis kelias yra tranzitinis tarp dviejų Trakų rajono savivaldybės vietinės reikšmės kelių ir pastatytas kelio užtvaras nutraukia vientisą susisiekimą (*duomenys neskelbtini*); Trakų rajono savivaldybės administracijos 2020 m. lapkričio 25 d. raštu „Dėl kelio užtvaro“, kuriame nurodyta, jog (*duomenys neskelbtini*) esantis kelias yra tranzitinis kelias tarp dviejų Trakų rajono savivaldybės vietinės reikšmės kelių (*duomenys neskelbtini*) ir pastatytas kelio užtvaras nutraukia vientisą susisiekimą (*duomenys neskelbtini*) kaime, riboja automobilių eismą, pažeidžia kitų žemės sklypų savininkų teises, tokiais veiksmais yra nesilaikoma žemės sklypui nustatyto kelio servituto. Trakų rajono savivaldybės administracijos 2020 m. birželio 1 d. išvadoje taip pat nurodytas servitutinio kelio, užtikrinančio aplinkinių gyvenviečių gyventojų patekimą prie jiems nuosavybės teise priklausančio turto, būtinumas; nustatyta, kad ginčo keliu naudojasi gretimo kaimo gyventojai, kurie neturi kitos galimybės patekti prie savo sodybų; argumentuojama, kad servituto panaikinimas neatitiktų savivaldybės interesų ir reikėtų ieškoti galimybių įrengti kitą kelią gretimo kaimo gyventojams. Remdamiesi šiais įrodymais teismai konstatavo, kad ieškovė neįrodė esminių faktinių aplinkybių, buvusių Kelio servituto nustatymo momentu ir nulėmusių servituto būtinumą, pasikeitimo.
79. Išplėstinė teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad kasaciniame skunde teismų išvada, jog ieškovė neįrodė esminių faktinių aplinkinių aplinkybių, buvusių Kelio servituto nustatymo momentu ir nulėmusių servituto būtinumą, pasikeitimo, iš esmės nėra ginčijama, kelio servituto būtinumo išnykimą iš esmės grindžiant šio servituto nustatymo neteisėtumu. Tačiau, kaip jau minėta, ieškovei praleidus naikinamąjį terminą Vilniaus apskrities viršininko 2004 m. kovo 22 d. įsakymui Nr. 2.3-1915-79, kuriuo servitutas buvo nustatytas, apskūsti, šio įsakymo teisėtumas nagrinėjamoje byloje nebegali būti vertinamas. Ieškovei neįrodžius, kad nuo Kelio servituto nustatymo momento iki ieškinio šioje byloje pareiškimo būtų iš esmės pasikeitusios aplinkybės, kurios lėmė Kelio servituto nustatymą, bylą nagrinėję teismai pagrįstai ieškovės reikalavimą dėl Kelio servituto panaikinimo CK 4.135 straipsnio pagrindu atmetė.

Dėl proceso teisės normų, reglamentuojančių trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų, įstojimą (įtraukimą) į bylą, aiškinimo ir taikymo

80. Ieškovė kasaciniame skunde taip pat nurodo, kad į nagrinėjamą bylą, pažeidžiant CPK 47 straipsnio nuostatas, trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų, nepagrįstai buvo įtraukti GNSB „Pabalių slėnis“ ir jos gyventojai. Nors ieškovė neginčija, kad nurodyti asmenys faktiškai naudojami Kelio servitutu, tačiau vertina, kad teisinį interesą, sprendžiant su servitutų galiojimu susijusius ginčus, turi tik teisėti viešpataujančiųjų ir (ar) tarnaujančiųjų daiktų savininkai, atitinkamai tik jie ir gali būti tokio pobūdžio bylų dalyviais. Ieškovės teigimu, GNSB „Pabalių slėnis“ ir jos gyventojų poreikis naudotis Kelio servitutu byloje esančiais įrodymais yra visiškai paneigtas. Remdamasi tais pačiais argumentais, ieškovė prašo pašalinti nurodytus asmenis iš trečiųjų asmenų sąrašo. Ieškovė taip pat nurodo, kad pirmosios instancijos teismas, pažeisdamas CPK 318 ir 77 straipsnių reikalavimus, nepagrįstai pratęsė GNSB „Pabalių slėnis“ atsiliepimo į apeliacinį skundą pateikimo terminą ir atsiliepimą priėmė, o apeliacinės instancijos teismas šio pažeidimo neištaisė.
81. Kasacinio teismo praktikoje pažymėta, kad CPK įtvirtinti dviejų rūšių procesiniai pažeidimai, kurie skiriasi vieni nuo kitų sukeliama is procesiniais teisiniais padariniais. Pirmoji procesinių pažeidimų rūšis yra pažeidimai, laikytini pagrindu panaikinti teismo procesinį sprendimą apeliacinės instancijos teisme tik tuomet, kai dėl jų galėjo būti neteisingai išspręsta byla, t. y. šiuo atveju būtina nustatyti atitinkamo procesinio pažeidimo įtaką materialiam bylos rezultatui (CPK 329 straipsnio 1 dalis). Antroji procesinių pažeidimų rūšis yra esminiai procesiniai pažeidimai, sietini su pagrindinių civilinio proceso principų nepaisymu. Nustačius šiuos pažeidimus nėra reikšminga, ar būtent dėl šių pažeidimų byla galėjo būti išspręsta neteisingai, nes laikoma, kad jie lemia pirmosios instancijos teismo proceso neteisėtumą ir absoliutų priimto teismo procesinio sprendimo negaliojimą (CPK 329 straipsnio 2 ir 3 dalys) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-308-823/2020, 27 punktą).
82. Kasacijos pagrindus reglamentuojantis CPK 346 straipsnis proceso teisės pažeidimų nekonkretina, įtvirtindamas tik tai, kad proceso teisės normų pažeidimas, kaip kasacijos pagrindas, turi būti esminis ir galėjęs turėti įtakos neteisėto sprendimo (nutarties) priėmimui. Kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad kasacijos pagrindu pagal CPK 346 straipsnį gali būti abi aptariamoms procesinių pažeidimų rūšys, t. y. tiek procesiniai pažeidimai, paveikę materialų bylos rezultatą ar galėję turėti jam įtakos, tiek esminiai procesiniai pažeidimai, kuriuos nustačius teismo priimtas procesinis sprendimas turi būti besąlygiškai naikinamas papildomai nevertinant šių pažeidimų reikšmės teisingam bylos išsprendimui (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. rugsėjo 13 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-444/2004; 2019 m. balandžio 4 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-114-1075/2019 42, 44, 46, 51 punktus). Procesiniai pažeidimai, kurie nėra esminiai, t. y. nepatenka į absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų sąrašą ir yra neturėję įtakos bylos rezultatui, nėra kasacijos pagrindas pagal CPK 346 straipsnį.

83. Išplėstinė teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad ieškovė kasaciniame skunde nepateikia jokių argumentų, pagrindžiančių, jog GNSB „Pabalių slėnis“ ir jos gyventojų įtraukimas į bylą trečiaisiais asmenimis ar GNSB „Pabalių slėnis“ atsiliepimo į apeliacinį skundą priėmimas kokiu nors būdu būtų lėmę nagrinėjamos bylos rezultatą. Ieškovės įrodinėjami pažeidimai taip pat nepriskirtini esminiams procesiniams pažeidimams, lemiantiems absoliutų teismų priimtų procesinių sprendimų negaliojimą. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad kasacinio skundo argumentai, susiję su CPK 47, 77 ir 318 straipsnių galimu pažeidimu, neatitinka CPK 346 straipsnio reikalavimų ir dėl to nesudaro pagrindo kasaciniam teismui dėl jų pasisakyti. Kita vertus, kadangi ieškovė taip pat yra pareiškusi procesinio pobūdžio reikalavimą kasaciniam teismui dėl nurodytų asmenų pašalinimo iš bylos (CPK 47 straipsnio 5 dalis), išplėstinė teisėjų kolegija pasisakys dėl CPK 47 straipsnio aiškinimo ir taikymo tiek, kiek tai yra reikšminga nurodytam procesiniam klausimui išspręsti.
84. CPK 47 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų dėl ginčo dalyko, gali įstoti į bylą ieškovo arba atsakovo pusėje iki baigiamųjų kalbų pradžios, jeigu bylos išsprendimas gali turėti įtakos jų teisėms arba pareigoms. Pagal šio straipsnio 5 dalį, dalyvaujančių byloje asmenų prašymu ar savo iniciatyva nustatęs, kad bylos išsprendimas neturės įtakos įtraukto trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, teisėms ir pareigoms, teismas motyvuota nutartimi pašalina trečiąjį asmenį, nepareiškiantį savarankiškų reikalavimų, iš bylos.
85. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad asmuo įtraukiamas į teismo procesą trečiuoju asmeniu, nepareiškiančiu savarankiškų reikalavimų, tuo atveju, kai, atsižvelgiant į to asmens ir vienos iš šalių materialiojo teisinio santykio pobūdį, procesas gali paveikti, nors ir netiesiogiai, to asmens materialiąsias subjektines teises ir pareigas. Pagrindinis trečiojo asmens dalyvavimo procese tikslas – padėti šaliai, su kuria jis dalyvauja, laimėti bylą ir taip išvengti savo materialiosios teisinės padėties pablogėjimo. Taigi trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, dalyvavimą procese gali pagrįsti tik atitinkamas jo ir vienos iš proceso šalių materialusis teisinis santykis ir teisinis procesinis suinteresuotumas bylos baigtimi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-111-701/2018, 24 punktą ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika).
86. Tam, kad asmuo galėtų įstoti į bylą kaip trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų, būtinas pakankamas (glaudus) nagrinėjamos bylos teisinis ryšys su trečiojo asmens materialiosiomis teisėmis ir pareigomis. Šis ryšys nustatomas kiekvienu konkrečiu atveju teismui įvertinus susiklosčiusius teisinius santykius ir faktines bylos aplinkybes, kurių gali būti pačių įvairiausių. Jei bylos ir trečiojo asmens materialiuoju teisių ir pareigų teisinis ryšys nepakankamas, teismas, atsižvelgdamas į CPK 7 straipsnį, turėtų atsakyti priimti tokį asmenį dalyvauti byloje. Kita vertus, spręsdamas tokio asmens įtraukimo klausimą, teismas negali reikalauti, kad asmuo pagrįstų savo dalyvavimą byloje tuo, jog byla turės tiesioginės įtakos jo materialiosioms teisėms ir pareigoms, nes tokie padariniai būdingi tik bylos šaliai arba trečiajam asmeniui, pareiškiančiam savarankiškus

reikalavimus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-178-403/2020, 31 punktą).

87. Minėta, kad ieškovė kasaciniu skundu neginčija, jog GNSB „Pabalių slėnis“ nariai faktiškai naudojami Kelio servitutu. Nagrinėjamoje byloje pareikštu ieškiniu buvo siekiama pripažinti apskrities viršininko įsakymą, kuriuo nustatytas Kelio servitutas, niekiniu ir negaliojančiu arba šį servitutą panaikinti, arba išaiškinti, kad Kelio servitutas galioja tik Bičiulių gyvenvietės gyventojų žemės sklypų kaip viešpatuojančiųjų daiktų atžvilgiu. Šių reikalavimų ar bent vieno iš jų patenkinimas lemtų, kad gyvenamųjų namų kvartalas, kuriame esančiam žemės sklypui nustatytas Kelio servitutas, būtų uždaras kvartalas ir ginčo keliu nebūtų leidžiama praeiti ar pravažiuoti tretiesiems asmenims, tarp jų ir GNSB „Pabalių slėnis“ nariams. Atsižvelgiant į tai darytina išvada, kad GNSB „Pabalių slėnis“ ir jos nariai, dalyvaudami šioje byloje atsakovės pusėje, siekia išvengti savo teisinės padėties pablogėjimo (galimybės naudotis Kelio servitutu praradimo), todėl laikytini turinčiais pakankamą teisinį suinteresuotumą nagrinėjamos bylos baigtimi.
88. Išplėstinė teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad ieškovės kasacinio skundo argumentai, jog GNSB „Pabalių slėnis“ ir jos narių poreikis naudotis Kelio servitutu byloje neįrodytas, net jei būtų pripažinti pagrįstais, nesudarytų pagrindo pritarti ieškovės argumentams dėl CPK 47 straipsnio pažeidimo. Kaip jau minėta, tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, į bylą gali įstoti ar būti teismo įtraukiami iki baigiamųjų kalbų pradžios, tuo tarpu į klausimą, ar ieškovo reikalavimai yra pagrįsti, teismas atsako tik priimdamas sprendimą dėl ginčo esmės, todėl trečiųjų asmenų pareiga pagrįsti savo teisinį suinteresuotumą negali būti tapatinama su jų pareiga galutinai pagrįsti proceso šalies, kurios pusėje siekiama įstoti, reikalavimų ar atsikirtimų pagrįstumą.
89. Apibendrinama išdėstytus argumentus išplėstinė teisėjų kolegija nusprendžia, kad ieškovės prašymas iš trečiųjų asmenų sąrašo pašalinti GNSB „Pabalių slėnis“ ir kasaciniame skunde nurodytus Pabalių gyvenvietės gyventojus yra nepagrįstas ir netenkintinas.

Dėl proceso teisės normų pažeidimo, iš esmės neišnagrinėjus ieškovės reikalavimų dėl kitų servitutų panaikinimo

90. Ieškovė kasaciniame skunde nurodo, kad ieškiniu prašė teismo nuspręsti dėl trijų Žemės sklypui nustatytų servitutų galiojimo, panaikinimo arba turinio išaiškinimo: Kelio servituto ir Kitų servitutų, tačiau bylą nagrinėję teismai reikalavimų dėl Kitų servitutų faktiškai neišnagrinėjo, pasisakydami tik dėl Kelio servituto ir tokiu būdu pažeisdami proceso teisės normų reikalavimus. Išplėstinė teisėjų kolegija šiuos kasacinio skundo argumentus pripažįsta iš esmės teisiškai pagrįstais.
91. Kaip jau minėta, Žemės sklypui Vilniaus apskrities viršininko 2004 m. kovo 22 d. įsakymu Nr. 2.3.-1915-79 yra nustatyti trys servitutai: kelio servitutas – 17 831 kv. m, plane pažymėtas skaičiais 1-29, 30-53 ir 54-64, servitutas – teisė aptarnauti požemines, antžemines komunikacijas – 0,0002 ha, plane pažymėtas S1, ir servitutas – teisė aptarnauti požemines, antžemines komunikacijas, 17 831 kv. m,

plane pažymėtas skaičiais 1-29, 30-53 ir 54-64. Ieškovė byloje pareišktais ieškiniu reikalavimais siekė visų trijų servitutų panaikinimo arba pripažinimo negaliojančiais. Atsakovė Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos prašė atmesti visus ieškiniu reikalavimus, t. y. nesutiko ne tik su Kelio servitutu, bet ir su Kitų servitutų panaikinimu ar pripažinimu negaliojančiais.

92. Šia nutartimi jau konstatuota, kad ieškovės reikalavimas dėl Vilniaus apskrities viršininco 2004 m. kovo 22 d. įsakymo Nr. 2.3.-1915-79, kuriuo nustatyti visi trys ieškovės ginčijami servitutai, panaikinimo šioje byloje negali būti nagrinėjamas ieškovei praleidus ABTĮ nustatytą naikinamąjį terminą šiam administraciniam aktui apskūsti, taip pat konstatuota, kad reikalavimas dėl servitutų turinio išaiškinimo negalėjo būti nagrinėjamas kaip savarankiškas ieškiniu reikalavimas. Nurodyti išaiškinimai taikytini tiek dėl Kelio, tiek dėl Kitų servitutų. Tačiau išplėstinė teisėjų kolegija pripažįsta pagrįstais kasacinio skundo argumentus, kad reikalavimas dėl Kitų servitutų panaikinimo teismų buvo atmetas nenustačius šiam klausimui tinkamai išspręsti reikšmingų faktinių aplinkybių.
93. Reikalaudama panaikinti Kitus servitutus ieškovė nurodė, kad 2013 m. rugsėjo 23 d. teisių perleidimo sutartimi ir turto perdavimo–priėmimo aktu ieškovei buvo perduota visa Žemės sklype esanti inžinerinė infrastruktūra: Bičiulių gyvenvietei reikalingos komunikacijos, tinklai, vaikų žaidimo aikštelės, vidaus keliai ir kiti infrastruktūros objektai. Ieškovės teigimu, jokios bendrojo naudojimo ar centralizuotos komunikacijos Vilniaus apskrities viršininco 2004 m. kovo 22 d. įsakymo Nr. 2.3.-1915-79 priėmimo metu Žemės sklype neegzistavo ir neegzistuoja iki šiol. Kadangi Kiti servitutai suteikia teisę tik aptarnauti požemines, antžemines komunikacijas, t. y. tarnauja išimtinai tik esamoms ieškovei priklausančioms komunikacijoms aptarnauti, šie servitutai turi būti panaikinti sutapus viešpataujanciojo ir tarnaujančiojo daikto savininkui. Kita vertus, ieškovė nurodė ir tai, kad Žemės sklype esančių komunikacijų kainą yra sumokėję Bičiulių gyvenvietės gyventojai ir kad ši infrastruktūra yra Bičiulių gyvenvietės gyventojų bendrojo naudojimo objektas.
94. Pirmosios instancijos teismas sprendime nurodė, kad Vilniaus apskrities viršininco 2004 m. kovo 22 d. įsakymu Nr. 2.3-1915-79 nustatyti servitutai suteikia teisę tiesti centralizuotus (bendrojo naudojimo) inžinerinės infrastruktūros tinklus (požemines ir antžemines komunikacijas), kelius bei takus, jais naudotis ir juos aptarnauti. Detaliau dėl kiekvieno iš dviejų Žemės sklype nustatytų servitutų, skirtų požeminėms ir antžeminėms komunikacijoms aptarnauti, turinio pirmosios instancijos teismas nepasisakė. Iš esmės visi pirmosios instancijos teismo sprendimo motyvai, kuriais remiantis ieškovės reikalavimas dėl servitutų panaikinimo atmetas, susiję su trečiųjų asmenų teise naudotis Kelio servitutu, taip pat tuo, kad nė GNSB „Bičiulių gyvenvietė“ gyventojams nuosavybės teise priklausantis žemės sklypas nėra pažymėtas kaip viešpataujantysis daiktas, t. y. iš esmės susiję su reikalavimu dėl Kelio servituto panaikinimo. Dėl ieškovės argumento, kad visos Žemės sklype esančios komunikacijos nuosavybės teise priklauso jai ir kad kitiems asmenims priklausančių komunikacijų Žemės sklype nėra, pirmosios instancijos teismo sprendime išsamiau nepasisakyta.

95. Apeliaciniame skunde ieškovė, be kita ko, rėmėsi tuo, jog servitutas, suteikiantis teisę tiesti centralizuotus (bendrojo naudojimo) inžinerinės infrastruktūros tinklus (požemines ir antžemines komunikacijas), kelius bei takus, Žemės sklypui nenustatytas (Kiti servitutai nustatyti jau esamoms komunikacijoms aptarnauti), Žemės sklype jokių centralizuotų (bendrojo naudojimo) inžinerinės infrastruktūros tinklų, kelių bei takų niekas netiesė ir tokie neegzistuoja. Ieškovė taip pat nurodė, kad pirmosios instancijos teismas reikalavimo dėl Kitų servitutų panaikinimo apskritai neišnagrino. Tačiau apeliacinės instancijos teismas skundžiamoje nutartyje iš esmės pasisakė tik dėl pagrindų panaikinti Kelio servitutą nebuvimo, o dėl ieškovės argumentų, susijusių su Kitais servitutais, nepasisakė ir jų nevertino.
96. Taigi, nagrinėjamoje byloje liko nenustatyta, koks yra kiekvieno iš dviejų Kitų servitutų (kurie, bylos duomenimis, yra nustatyti skirtingose Žemės sklypo vietose) turinys, nenustatyta, kam priklauso Žemės sklype esančios komunikacijos, kurioms aptarnauti nustatyti kiekvienas iš šių servitutų (ieškovei, gyventojams, arba tretiesiems asmenims). To nepadarius nėra galimybės įvertinti ieškovės reikalavimo dėl Kitų servitutų panaikinimo pagrįstumo, taigi bylos esmė dėl šios dalies liko neatskleista. Išplėstinė teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad nagrinėjamoje byloje nebuvo įrodinėjama ir nenustatyta, kad Žemės sklype faktiškai yra savivaldybei priklausantis bendrojo naudojimo kelias, – teismų konstatuota, kad vietoje šio (anksčiau egzistavusio) kelio Žemės sklype yra nustatytas Kelio servitutas, todėl pagal byloje nustatytas aplinkybes nėra pagrindo išvadai, jog Kiti servitutai (ar vienas jų) yra nustatyti savivaldybei priklausančiam keliui aptarnauti.
97. Nurodytas proceso teisės normų pažeidimas sudaro pagrindą panaikinti skundžiamos apeliacinės instancijos teismo nutarties dalį, kuria paliktas nepakeistas pirmosios instancijos teismo sprendimas atmesti ieškinio reikalavimą dėl Kitų servitutų panaikinimo. Kadangi servitutų turinio nustatymas yra susijęs su faktinių aplinkybių nustatymu ir įvertinimu, nepriskirtinu kasacinio teismo kompetencijai, panaikinus apeliacinės instancijos teismo nutarties dalį, byla pagal šį ieškinio reikalavimą grąžinama iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui.

Dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo

98. Kasaciniam teismui nutarus perduoti bylos dalį nagrinėti iš naujo apeliacinės instancijos teismui, šalių turėtų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimas paliktinas spręsti apeliacinės instancijos teismui (CPK 93, 96, 98 straipsniai).
99. Kasaciniame teisme išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu nebuvo patirta.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 5, 6 punktais, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Panaikinti Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 9 d. nutarties ir Vilniaus regiono apylinkės teismo 2022 m. liepos 28 d. sprendimo dalį, kuria atmesti ieškinio reikalavimai pripažinti Vilniaus apskrities viršininco 2004 m. kovo 22 d. įsakymą Nr. 2.3-1915-79 ir jo pagrindu žemės sklype (*duomenys neskelbtini*) nustatytus servitutus niekiniais ir negaliojančiais nuo nustatymo momento ir išaiškinti žemės sklypui (*duomenys neskelbtini*) Vilniaus apskrities viršininco 2004 m. kovo 22 d. įsakymu Nr. 2.3-1915-79 nustatytų servitutų turinį, ir bylos dalį pagal šiuos ieškinio reikalavimus nutraukti.

Panaikinti Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 9 d. nutarties dalį, kuria palikta nepakeista Vilniaus regiono apylinkės teismo 2022 m. liepos 28 d. sprendimo dalis atmesti ieškinio reikalavimą dėl žemės sklypui (*duomenys neskelbtini*) nustatytų servituto – teisės aptarnauti požemines, antžemines komunikacijas – 0,0002 ha, plane pažymėto S1, ir servituto – teisės aptarnauti požemines, antžemines komunikacijas, 17 831 kv. m, plane pažymėto skaičiais 1-29, 30-53 ir 54-64, panaikinimo, ir nutarties dalį, kuria paskirstytos bylinėjimosi išlaidos, ir šią bylos dalį grąžinti nagrinėti iš naujo Vilniaus apygardos teismui.

Kitą Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 9 d. nutarties dalį palikti nepakeistą.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

1.7. Dėl subjektų, turinčių teisę reikalauti servituto nustatymo teismo sprendimu, servituto būtinumo

Servituto nustatymo teismo sprendimu tikslas – užtikrinti viešpataujanciojo daikto naudojimą pagal paskirtį tais atvejais, kai, nenustačius servituto, viešpataujanciojo daikto naudojimas pagal paskirtį nėra galimas. Šis tikslas pasiekiamas viešpataujanciojo daikto savininkui ar valdytojui suteikiant teisę naudotis svetimu – tarnaujanciuoju daiktu. Atitinkamai, visais atvejais sprendžiant dėl servituto nustatymo, turi būti identifikuotas tiek tarnaujantysis, tiek viešpataujantysis daiktai. Viešpataujantysis daiktas nėra servituto objektas, juo yra tarnaujantysis daiktas, nes servitutas yra daiktinė teisė būtent į tarnaujantįjį daiktą. Tačiau viešpataujantysis daiktas šiuose santykiuose reikšmingas ne tik dėl to, kad paprastai, atsižvelgiant į jo naudojimą pagal paskirtį, nustatomas servituto turinys, jis reikšmingas ir nustatant subjektus, kurie turi teisę, be kita ko, kreiptis dėl servituto nustatymo. Pagal CK 4.126 straipsnio 2 dalį, kreiptis į teismą dėl servituto nustatymo teismo sprendimu gali daikto savininkas ar valdytojas.

Daikto valdymo samprata Lietuvos teisėje turi kelias prasmes. Visų pirma, valdymas suprantamas kaip faktinė būseną (daikto turėjimas), jis nėra kildinamas iš savo ar kito asmens teisės į daiktą. Antra, valdymas gali būti savarankiška daiktinė teisė (CK 4.22 straipsnis, 4.68 straipsnio 1 dalis). Trečia, valdymas, kuris kildinamas iš nuosavybės teisės (sudėtinė nuosavybės teisės (savininko teisių) turinio dalis (CK 4.37 straipsnio 1 dalis)) arba ribotosios (išvestinės) daiktinės teisės į svetimą daiktą (pvz., uzufрукto, emfiteuzės, superficijaus), bei valdymas, kuris atsiranda prievolių teisės (pvz., nuomos, panaudos sutarčių) pagrindu.

Atsižvelgiant į daiktinės teisės prigimtį ir specifinius objektus (daiktus), kurie yra pagrindiniai civilinių teisių objektai, CK 4.126 straipsnio 2 dalies nuostata, kad kreiptis į teismą dėl servituto nustatymo teismo sprendimu gali daikto valdytojas, aiškintina kaip suteikianti teisę kreiptis dėl servituto nustatymo tik daikto valdytojams, turintiems savarankišką daikto valdymo teisę ar išvestinę iš daiktinių santykių kilusią teisę, bet ne įgijusiems valdymą prievolinių teisinių santykių pagrindu. Pagal CK 4.126 straipsnio 2 dalį kreiptis dėl servituto nustatymo turi teisę ir turto patikėtinis, kuris yra, be kita ko, ir patikėto turto valdytojas, jeigu patikėjimo teisė, kuri turi daiktinei teisei būdingų požymių, nustatyta visuomeninei naudai, t. y. kai patikėjimo teisės objektas yra valstybei arba savivaldybėms nuosavybės teise priklausantis nekilnojamasis daiktas (CK 4.106 straipsnis, 4.109 straipsnio 1 dalis). Taigi tik daikto savininkas ar valdytojas, turintis savarankišką ar išvestinę daiktinę teisę, taip pat valstybės ar savivaldybės turto patikėtinis gali reikalauti servituto nustatymo.

Viešpataujantčiuoju daiktu gali būti pripažintos patalpos daugiaaukščiame pastate, kuriame kitos patalpos nuosavybės teise priklauso ir kitiems savininkams, o tar naujančiuoju daiktu gali būti gretimas žemės sklypas nei tas žemės sklypas, kuriame yra viešpataujantysis daiktas (patalpos kitame žemės sklype esančiame pastate).

Galimybė normaliomis sąnaudomis naudoti viešpataujantįjį daiktą – prekybos paskirties patalpas – savaime nereiškia, kad visada turi būti galimybė prie tokios paskirties patalpų privažiuoti vienos ar kitos rūšies motorinėmis transporto priemonėmis. Dėl tokio būtinumo sprendžiama kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgiant į viešpataujantčiojo daikto paskirtį ir patalpose vykdomos veiklos ypatumus. Privažiavimo prie nuosavybės teise priklausančių patalpų atitinkamomis transporto priemonėmis poreikį privalo įrodyti patalpų savininkas (valdytojas), reikalaujantis kito asmens daiktui nustatyti servitutą.

Civilinė byla Nr. e3K-3-338-381/2023

Teismo proceso Nr. 2-68-3-24717-2021-5

Procesinio sprendimo kategorijos: 2.4.4.1; 3.3.1.13 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. gruodžio 21 d.

Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Artūro Driuko (kolegijos pirmininkas ir pranešėjas), Gedimino Sagačio ir Jūratės Varanaukaitės,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „NEXETA“ kasacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. gegužės 23 d.

sprendimo peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „NEXETA“ patikslintą ieškinį atsakovams uždarajai akcinei bendrovei „LEGERTAS“, uždarajai akcinei bendrovei „Atvanora“, J. R., Z. R., A. R., G. D., R. D., L. G., V. G., R. B., G. B., M. B., N. K., G. Ž., A. Ž., M. B., A. B., V. Č., E. K., D. T., R. T., B. T., V. M., A. S., I. B., R. K., E. S., R. S., A. J., R. T., L. T., E. D., E. O., K. K., K. B., E. S., B. V., A. V., N. K., J. K., M. Š., J. Š., T. R., L. A.-R, R. J., R. Ž., O. Ž., J. Š., R. D., J. R., O. R., D. K., R. G., A. G., H. G., M. B. S., M. L. T., L. D., D. O., L. Z., V. K., I. K., V. G., N. Š., D. Š., A. M., D. G., J. O., T. O., G. V., J. J., S. P., R. P., J. B., P. M., L. B., L. R., V. K., R. V., O. A., V. S., J. C., M. T., R. T., Ž. P., D. S., R. B.-C., J. Š., A. B., I. A., A. A., A. Č., S. R., E. R., R. P. H., I. B.-B., E. B. dėl kelio servituto nustatymo, tretieji asmenys byloje Daugiabučio namo savininkų bendrija (*duomenys neskelbtini*), Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos, akcinė bendrovė SEB bankas, „Luminor Bank AS“ Lietuvos skyrius, kredito unija „Vilniaus kredito unija“, V. P., I. P., uždaroji akcinė bendrovė „Daumonta“, uždaroji akcinė bendrovė „Virtualus biuras“, akcinė bendrovė „Vilniaus šilumos tinklai“, E. R. individuali įmonė, uždaroji akcinė bendrovė „Autostarteris“, uždaroji akcinė bendrovė „Itališka kava“.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių žemės servituto nustatymą teismo sprendimu, bei proceso teisės normų, reglamentuojančių apeliacijos ribas bei draudimą priimti siurprizinį sprendimą, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovė UAB „NEXETA“ ieškiniu prašė nustatyti kelio servitutą pagal schemą (pirmą alternatyvą), t. y. S1 kelio servitutą (103) – teisę važiuoti transporto priemonėmis, plane pažymėtą taškais 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-1, 479 kv. m ploto, žemės sklypui, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), išmokant atsakovams vienkartinę kompensaciją, lygią 6695 Eur; teismui nusprendus, kad šis reikalavimas nėra pagrįstas, nustatyti kelio servitutą pagal schemą (antrą alternatyvą), t. y. S1 kelio servitutą (103) – teisę važiuoti transporto priemonėmis, plane pažymėtą taškais 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-1, 400 kv. m ploto, žemės sklypui, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), išmokant atsakovams vienkartinę kompensaciją, lygią 5618 Eur; teismui nusprendus nustatyti kelio servitutą pagal antrąją schemą, įpareigoti atsakovus (trečiąjį asmenį) sudaryti sąlygas patekti per tvorą, ją nugriaunant arba ieškovei duodant raktus nuo tvoros užrakto; priteisti patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
3. Ieškovė nurodė, kad 2016 m. vasario 25 d. sudarė valstybinės žemės nuomos sutartį Nr. 49SŽN-49-(14.49.57.), kurios pagrindu išsinuomojo 225 kv. m ploto valstybinės žemės sklypo dalį, esančią 1700 kv. m ploto valstybinės žemės sklype, ir šiame sklype pagal tiesioginę tikslinę paskirtį naudoja jai nuosavybės teise priklausančias prekybos patalpas. Atsakovams bendrosios dalinės nuosavybės teise priklauso dalis žemės sklypo, esančio (*duomenys neskelbtini*), unikalus Nr. (*duo-*

menys neskelbtini), besiribojančio su ieškovės nuomos pagrindu naudojamu valstybinės žemės sklypu. Pastato, esančio (*duomenys neskelbtini*), savininkai atsakovai yra įsteigę daugiabučio namo savininkų bendriją. Ieškovei įsigijus prekybines patalpas ir sudarius 2016 m. vasario 25 d. valstybinės žemės nuomos sutartį, jos prekybos patalpas aptarnaujantis transportas patekdavo į ieškovei priklausančią transporto priemonių stovėjimo aikštelę, esančią ieškovės nuomajame sklype, per įvažiavimą į bendrijos automobilių aikštelę (unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*)), bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausančią atsakovams. Bendrijos sprendimu 2019 m. buvo įrengta įvažiavimo į bendrijos automobilių aikštelę kontrolės įranga (pakeliamasis užtvaras). Šis užtvaras visiškai apribojo transporto priemonių, aptarnaujančių ieškovę, patekimą į ieškovės prekybos patalpas. Jokių kitų alternatyvų naudotis nuosavybės teise priklausančiu turtu ieškovė neturi.

4. Nuomos teise naudojamas valstybinės žemės sklypas tiesiogiai ribojasi su bendrijos gyventojams bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausančiu žemės sklypu, kuriame jau yra nustatytas kelio servitutas ir kuriuo naudojantis galima patekti prie šalia šio sklypo esančios transformatorinės pastotės bei katilinės, kurios ribojasi ir su ieškovės nuomos teise naudojamu valstybinės žemės sklypu, todėl šiuo atveju susidaro reali galimybė ieškovei patekti prie jai priklausančių prekybos patalpų nustatant analogišką servitutą. Ieškovė teigia, kad prašomas nustatyti servitutas yra būtinas ir yra vienintelė galimybė jai tinkamai naudotis savo turtu.
5. Ieškovė sutinka atsakovams sumokėti vienkartinę kompensaciją už nustatytą kelio servitutą. Nekilnojamojo turto registro išrašo duomenimis, ginčo žemės sklypo plotas yra 0,5508 ha, o indeksuota žemės sklypo vertė yra 76 954 Eur. Prašomo nustatyti servituto plotas – 479 kv. m (pirma alternatyva) arba 400 kv. m (antra alternatyva). Pirmu atveju prašomo servituto dydis sudarytų 8,7 proc. ginčo sklypo vertės ir mokėtina vienkartinė kompensacija atsakovams yra lygi 6695 Eur (76 954 Eur × 8,7 proc.) (pirma alternatyva). Kitu atveju prašomo servituto dydis – 7,3 proc. ginčo sklypo vertės ir mokėtina vienkartinė kompensacija atsakovams lygi 5618 Eur (76 954 Eur × 7,3 proc.) (antra alternatyva).

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

6. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2023 m. vasario 2 d. sprendimu nusprendė ieškinį tenkinti: nutraukė civilinės bylos dalį dėl atsakovų įpareigojimo sudaryti ieškovei sąlygas patekti per tvorą ją nugriaunant; nustatė kelio servitutą pagal schemą (antra alternatyva), t. y. S1 kelio servitutą (103) – teisę važiuoti transporto priemonėmis (tarnaujantysis), plane pažymėtą taškais 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-1, 400 kv. m ploto, žemės sklypui, esančiam (*duomenys neskelbtini*), unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*); įpareigojo atsakovus perduoti ieškovei raktus nuo tvoros užrakto; priteisė iš ieškovės UAB „NEXETA“ atsakovams UAB „LEGERTAS“, UAB „Atvanora“, J. R., Z. R., A. R., G. D., R. D., L. G., V. G., R. B., G. B., M. B., N. K., G. Ž., A. Ž., M. B., A. B., V. Č., E. K., D. T., R. T., B. T., V. M., A. S., I. B., R. K., E. S., R. S., A. J., R. T., L. T., E. D., E. O., K. K., K. B., E. S., B. V., A. V., N. K., J. K., M. Š., J. Š., T. R., L. A.-R., R. J., R. Ž., O. Ž., J. Š., R. D., J. R., O. R., D. K.,

R. G., A. G., H. G., M. B. S., M. L. T., L. D., D. O., L. Z., V. K., I. K., V. G., N. Š., D. Š., A. M., D. G., J. O., T. O., G. V., J. J., S. P., R. P., J. B., P. M., L. B., L. R., V. K., R. V., O. A., V. S., J. C., M. T., R. T., Ž. P., D. S., R. B.-C., J. Š., A. B., I. A., A. A., A. Č., S. R., E. R., R. Ph. H., I. B.-B., E. B. 5618 Eur vienkartinę kompensaciją; priteisė ieškovei UAB „NEXETA“ lygiomis dalimis iš atsakovų 4798,80 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimą; priteisė valstybei lygiomis dalimis iš atsakovų 594,38 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

7. Teismo nuomone, pirmąją sąlygą servitutui nustatyti teismo sprendimu – šalių nesutarimą – patvirtina byloje esantys duomenys, būtent ieškovės 2019 m. spalio 14 d. prašymas bendrijai nustatyti kelio servitutą bei bendrijos atsakymas į šį prašymą, kad ji neturi teisės sudaryti kelio servituto sandorio, taip pat byloje esantis ieškovės 2020 m. sausio 14 d. rašytinis kreipimasis į bendriją su prašymu tarpininkauti bendraujant su žemės sklypo savininkais, turint tikslą nustatyti kelio servitutą, bei bendrijos neigiamas atsakymas į šį prašymą. Šalių nesutarimą patvirtina ir ieškovės 2021 m. vasario 19 d. kreipimasis į kiekvieną iš atsakovų ir tik vieno atsakovo gautas preliminarus sutikimas. Teismo vertinimu, nurodytų duomenų visuma bei šalių ir jų atstovų paaiškinimai teismo posėdžių metu patvirtina, kad ieškovė siekė įgyvendinti savo ketinimus dėl galimybės privažiuoti prie jai priklausančių prekybos patalpų sutarimo būdu, tačiau susitarti su atsakovais nepavyko.
8. Teismas nustatė, kad ieškovei nuo 2014 m. nuosavybės teise priklauso prekybos patalpos, esančios (*duomenys neskelbtini*). 2016 m. ieškovė sudarė valstybinės žemės nuomos sutartį, kurios pagrindu išsinuomojo 225 kv. m ploto valstybinės žemės sklypo dalį tuo pačiu adresu. Įsigijus prekybos patalpas ir sudarius valstybinės žemės nuomos sutartį, ieškovės prekybos patalpas aptarnaujantis transportas patekdavo į ieškovės naudojamą transporto priemonių stovėjimo aikštelę, esančią ieškovės nuomojamame sklype, per įvažiavimą į bendrijos automobilių aikštelę, bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausančią atsakovams. Bendrijos 2019 m. sprendimu įrengus įvažiavimo į bendrijos automobilių aikštelę kontrolės įrangą – užtvarą, ieškovę aptarnaujančių transporto priemonių patekimas į jos prekybos patalpas buvo apribotas. Tokiu būdu bendrijos pastatytas užtvaras esmingai suvaržė ieškovės naudojimąsi jai nuosavybės teise priklausančiomis prekybos patalpomis ir nuomojamu žemės sklypu.
9. Teismas taip pat nustatė, kad ieškovės veiklos sritys yra kavos automatų pastatymas, jų priežiūra. Įmonė taip pat užsiima didmenine bei mažmenine prekyba kava, kitais produktais, skirtais karštiesiems gėrimams gaminti. Vykdamas tokio pobūdžio veiklą įmonei į prekybos patalpas nuolatos tiekiamos atitinkamo pobūdžio prekės (kavos aparatai, vanduo, kiti produktai karštiesiems gėrimams gaminti), kurios yra gana sunkios. Šiuo metu ieškovę aptarnaujančios transporto priemonės neturi galimybės privažiuoti prie ieškovės valdomų patalpų, todėl darbuotojai su karučiu turi šaligatviais gabenti ieškovei pristatytas prekes nuo pietinėje pusėje esančio asfaltuoto kelio arba nuo už pastato esančio asfaltuoto kelio iki pat patalpų, o tai sukelia didelius nepatogumus, papildomų išlaidų, laiko sąnaudų bei apriboja ieškovės galimybes pagal tiesioginę paskirtį naudotis nuomojamu žemės sklypu ir prekybos patalpomis.

10. Teismas nurodė, kad byloje yra pakankamai duomenų, patvirtinančių, jog ieškovė naudojami konkrečia nuomojamo žemės sklypo dalimi ir prekybos patalpomis, su patekimu į kurias ir sieja servituto nustatymo būtinumą. Ieškovės sudarytoje valstybinės žemės nuomos sutartyje nurodytas konkretus žemės sklypo plotas, priskirtas prie jai nuosavybės teise priklausančių patalpų. Byloje nėra objektyvių duomenų, kad kiti patalpų (*duomenys neskelbtini*) savininkai faktiškai naudotųsi minėta 225 kv. m dydžio sklypo dalimi ar būtų pareiškę ieškovei pretenzijas dėl naudojimosi šia žemės sklypo dalimi (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 178 straipsnis). Kaip matyti iš byloje esančio ieškovės statinio projekto, pagal kurį buvo atliktas jai nuosavybės teise priklausančių patalpų paprastasis remontas, pertvarkant šių patalpų paskirtį iš gamybos į prekybos, skyriuje „Sklypo sprendiniai“ nurodoma, kad ieškovė yra išsinuomojusi 225 kv. m sklypo dalį, todėl jame turi būti įrengtos trys automobilių stovėjimo vietos, viena iš jų – žmonėms su negalia. Kaip bylos nagrinėjimo metu paaiškino ieškovė, paprastojo remonto projektas buvo rengiamas, orientuojant patalpas bei jų išdėstymą į tuo metu buvusį įvažiavimą, kuriuo buvo naudojamosi iki pakeičiamojo užtvaro pastatymo 2019 m., t. y. iš pietinės pusės. Todėl įvažiavimas į patalpas, taip pat stovėjimo vietos (sklypo dalies aptvėrimas) buvo orientuojami į bendrijos pastato pusę, būtent 225 kv. m sklypo dalyje faktiškai ir yra įrengtos trys automobilių stovėjimo vietos, priklausančios ieškovės prekybos patalpoms.
11. Teismas kritiškai vertino atsakovų argumentus, kad aplink pastatą, kuriame yra ieškovės patalpos, iš visų pusių yra įrengti pėsčiųjų takai, kurie gali būti naudojami privažiuoti prie bet kokios pastato dalies. Teismas nusprendė, kad atsakovų nurodytas būdas patekti (privažiuoti) prie ieškovės patalpų pažeistų įstatymą, nes tiek pėsčiųjų takas, tiek šaligatvis skirtas pėsčiųjų bei dviračių eismui. Be to, teismas išvažiuojamojo posėdžio metu nustatė, jog aplink pastatą įrengti pėsčiųjų takai faktiškai naudojami pagal tikslinę jų paskirtį, todėl jų naudoti sunkaus svorio prekėms su karučiu gabenti nebūtų galima.
12. Teismas nurodė, kad atsakovų minima automobilių stovėjimo aikštelė yra už ieškovei ir kitiems bendraturčiams priklausančio pastato, o įvažiavimas į ieškovės prekybos patalpas yra įrengtas visiškai kitoje pastato pusėje. Be to, naudodamiesi šia aikšte automobiliai negali privažiuoti net iki pastato vidurio, todėl nėra aiški atsakovų deklaruojama pozicija, kad naudodamasi šia aikšte ieškovė turi galimybę privažiuoti pakankamai arti savo patalpų. Teismo vertinimu, atsakovų siūlymas ieškovei įsirengti privažiavimą, kuris eitų nuo už pastato esančios stovėjimo aikštelės palei visą ieškovės ir kitų bendraturčių valdomo pastato galinę dalį ir kirstų rytinę sklypo vietą, kurioje buvo įrengta ir šiuo metu pašalinta tvora, užtvėrianti įvažiavimą, yra neracionalus ir ekonomiškai nenaudingas, nes tokį įvažiavimą reikėtų įrengti per jau įrengtus pėsčiųjų šaligatvius bei miesto žaliąsias zonas.
13. Teismas nustatė, kad atsakovų žemės sklype Vilniaus apskrities viršinininko 2003 m. balandžio 3 d. įsakymu Nr. 1657-01 jau yra nustatytas kelio servitutas – teisė važiuoti transporto priemonėmis (tarnaujantysis), o tai reiškia, jog sklypo naudotojai bet kuriuo paros metu privalo leisti atlikti sklype esančios transformatorinės pastotės bei katilinės priežiūros ir remonto darbus bei eiti ir važiuoti

per sklypą su tuo susijusiems darbuotojams 400 kv. m ploto žemės sklypo dalimi, žemės sklypo plane M 1:500 pažymėta linijomis ir skaičiais 9-16, 36-38.

14. Teismo įsitikinimu, ieškovės prašomas nustatyti servitutas pagal schemą Nr. 1 iš esmės įtvirtina visos atsakovams priklausančios stovėjimo aikštelės suvaržymą. Tuo tarpu ieškovės alternatyvus reikalavimas nustatyti servitutą pagal schemą Nr. 2 yra tiesiogiai susijęs su tvoros, užkertančios kelią naudotis servitutu, pašalinimu arba suteikimu ieškovei galimybės patekti per užrakintus vartus. Teismas vertino, kad ieškovės siūloma antroji alternatyva nustato mažesnės stovėjimo aikštelės ploto suvaržymą, todėl nusprendė, kad ieškovės alternatyvus reikalavimas yra objektyviai pagrįstas ir labiausiai atitinka tarnaujančiojo (atsakovų žemės sklypo) ir viešpataujančiojo (ieškovės žemės sklypo) daiktų savininkų interesų pusiausvyros principą, todėl jį tenkino.
15. Teismas sutiko su ieškovės pozicija nustatyti vienkartinę išmoką servitutui atlyginti. Teismas nurodė, kad ginčo žemės sklypo plotas yra 0,5508 ha, indeksuota žemės sklypo vertė yra 76 954 Eur, nustatomo servituto plotas sudaro 400 kv. m, todėl priteisė 5618 Eur dydžio vienkartinę piniginę kompensaciją.
16. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal atsakovų J. R., V. G., N. K., G. Ž., M. K., M. B., E. K., A. S., R. T., E. D., A. V., L. A.-R., R. J., O. Ž., R. D., H. G., L. D., L. Z., D. G., J. J., J. B., L. B., L. R., V. K., V. S., J. C., M. T., D. S., J. Š., A. B., I. B.-B. apeliacinių skundą, 2023 m. gegužės 23 d. nutartimi Vilniaus miesto apylinkės teismo apylinkės teismo 2023 m. vasario 2 d. sprendimą panaikino ir priėmė naują sprendimą ieškovės UAB „NEXETA“ ieškinį atmesti.
17. Kolegija nurodė, kad prie valstybinės žemės nuomos sutarties kaip neatskiriama jos dalis pridėtas išnuomojamo sklypo planas, iš kurio matyti, jog, priešingai nei nustatė pirmosios instancijos teismas, konkreti nuomojamo sklypo dalis, priskirta ieškovei, nėra nurodyta. Šią aplinkybę patvirtina ir tai, jog į nuomos sutartį įrašytas žemės sklypo daliai nustatytas servitutas, einantis per visą pastato (*duomenys neskelbtini*) ilgį rytinėje pusėje. Iš sklypo plano matyti, jog ieškovei ir tretiesiems asmenims nuosavybės teise priklausantis pastatas iš visų pusių yra apsuptas valstybinio žemės sklypo, kurio dalį (225 kv. m) nuomos teise valdo ieškovė, dėl likusios 1475 kv. m dalies, priklausančios Lietuvos valstybei, kurią valdo trečiasis asmuo Nacionalinė žemės tarnyba, kitų valstybinės žemės nuomos sutarčių nėra sudaryta. Automobilių stovėjimo aikštelė, esanti šiaurinėje sklypo dalyje, nei sutartimi, nei sutarties priedu nėra priskirta naudotis ieškovei. Byloje nėra įrodymų, patvirtinančių, kad Nacionalinė žemės tarnyba, atstovaujanti sklypo savininkui, būtų suteikusi ieškovei išimtinę teisę naudotis automobilių stovėjimo aikšte ar būtų sudariusi su ieškove susitarimą dėl naudojimosi žemės sklypu tvarkos nustatymo. Tai reiškia, jog naudojimosi žemės sklypu tvarka nenustatyta ir ieškovė naudojasi išnuomotu žemės sklypu, neturėdama konkrečios sklypo vietos, todėl, nebūdama sklypo savininkė ir vienintelė žemės sklypo naudotoja, reikšdama reikalavimą nustatyti servitutą, nesant žemės sklypo bendraturčio sutikimo (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 4.75 straipsnis), pasirinko netinkamą savo teisių gynimo būdą.
18. Kolegija pažymėjo, kad ieškovė kartu su žemės sklypo savininku ar valdytoju pirmaisia turėtų susitarti dėl nuomojamo žemės sklypo naudojimo tvarkos, kuria

- būtų nustatyta kiekvieno žemės sklypo naudotojo naudojama žemės sklypo dalis ir būtų užtikrintas aptarnaujančio transporto privažiuojimas prie ieškovei priklausančių patalpų. Kadangi ieškovė turi teisę naudotis konkrečiai neapibrėžta žemės sklypo dalimi, nes sutartimi jos neapibrėžė, tai reiškia, kad ji gali naudotis visu valstybinės žemės sklypu bendru sutarimu su Nacionaline žemės tarnyba.
19. Kolegija taip pat nurodė, kad pirmosios instancijos teismas nustatė viešpataujantį ir tarnaujantįjį daiktus, tačiau tai nustatė klaidingai. Kolegija nusprendė, kad viešpataujantysis daiktas yra ieškovei nuosavybės teise priklausantis patalpos, o ne nuomojamas žemės sklypas, kurį ieškovė gali naudoti pagal paskirtį, gali juo praeiti; o tarnaujantysis daiktas – atsakovams priklausantis žemės sklypas, per kurį norima patekti iki patalpų.
 20. Kolegija nustatė, kad valstybinės žemės sklypas pietinėje dalyje tiesiogiai ribojasi su (*duomenys neskelbtini*) gatve. Nuomojamame žemės sklype aplink pastatą, kuriame ieškovė nuosavybės teise turi patalpas, yra pakankamai vietos privažiavimui prie bet kurios pastato dalies įsirengti. Kadangi nėra nustatyta ieškovės nuomojamo žemės sklypo dalis, ieškovė su Nacionalinės žemės tarnybos sutikimu turi teisę įsirengti pravažiavimą pro jai labiausiai tinkančią pusę. Be to, ieškovės nuomojamam žemės sklypui priklauso dalis automobilių stovėjimo aikštelės šiaurinėje pastato pusėje, kuria galima privažiuoti prie pat ieškovės patalpų. Kolegijos vertinimu, prie ieškovės nuomojamo žemės sklypo ir patalpų galima patekti, kliūčių tam nėra ir ieškovė patalpas gali eksploatuoti pagal tikslinę paskirtį, juolab kad nuomojamam žemės sklypui yra nustatytas servitutas nuo (*duomenys neskelbtini*) gatvės iki šiaurinės pastato dalies patekti į patalpas. Kolegija pažymėjo, kad bylos aplinkybės nepatvirtina, jog privažiuojimas prie pat ieškovės patalpų durų yra būtinas prekybos patalpoms pagal paskirtį naudoti.
 21. Kolegija nurodė, kad ieškovė nepateikė įrodymų, pagrindžiančių, jog negali naudoti prekybos paskirties patalpų pagal tiesioginę paskirtį, taip pat kad nėra galimybės suprojektuoti ir įrengti privažiavimo prie prekybos patalpų durų per nuomojamą žemės sklypą, kad ji būtų kreipusis į žemės sklypo savininką, siekdama nustatyti žemės sklypo naudojimosi tvarką ir įsirengti privažiavimą. Taigi, ieškovė neįrodė, jog yra išnaudojusi visas objektyvias ir įmanomas galimybes, kad galėtų naudotis savo nuosavybe, neribodama kitų savininkų teisių.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

22. Kasaciniu skundu ieškovė UAB „NEXETA“ prašo panaikinti Vilniaus apygardos teismo 2023 m. gegužės 23 d. sprendimą ir palikti galioti Vilniaus miesto apylinkės teismo 2023 m. vasario 2 d. sprendimą arba bylą perduoti apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - 22.1. Apeliacinės instancijos teismo sprendimas pažeidžia CPK 320 straipsnį. Apeliacinės instancijos teismas nusprendė, jog pirmosios instancijos teismas byloje netinkamai įvertino valstybinės žemės nuomos sutarties sąlygas, šios sutarties priedą, tačiau apeliaciniu skundu atsakovai neginčijo šių pirmosios instancijos teismo nustatytų faktinių aplinkybių, pateikto jų verti-

nimo. Apeliacinės instancijos teismo argumentai dėl ieškovės naudojimosi automobilių stovėjimo aikštele, esančia pastato šiaurinėje dalyje, yra paties teismo iniciatyva išdėstyta skundžiamo pirmosios instancijos teismo sprendimo kritika, kuri reiškia išėjimą už apeliacinio skundo ribų. Apie ketinimą peržengti apeliacinio skundo ribas teismas pagal CPK 320 straipsnio 2 dalį privalo informuoti dalyvaujančius byloje asmenis, tačiau ieškovė apie tai nebuvo informuota. Skundžiamas sprendimas laikytinas siurpriziniu.

22.2. Apeliacinės instancijos teismo pozicija, jog ieškovė neįrodė būtinumo nustatyti prašomą kelio servitutą, neatitinka CK 4.126 straipsnio 1 dalies taikymo sąlygų. Apeliacinės instancijos teismas iš esmės nusprendė, jog prekybos paskirties patalpų naudojimas pagal jų paskirtį neapima patalpų savininko galimybės privažiuoti prie patalpų, siekiant pristatyti prekes, įrangą ar kitą produkciją, kuri reikalinga prekybos veiklai nurodytos paskirties patalpose vykdyti. Pagal kasacinio teismo praktiką servituto būtinumas gali būti konstatuojamas ne tik tuo atveju, jeigu apskritai negalima (nėra galimybės) naudotis viešpatuojančiuoju daiktu pagal jo paskirtį, bet ir tuo atveju, jeigu naudotis viešpatuojančiuoju daiktu negalima normaliomis sąnaudomis ar racionaliuoju būdu, todėl skundžiamas sprendimas priimtas nukrypstant nuo kasacinio teismo praktikos.

22.3. Apeliacinės instancijos teismas turėjo pakankamą teisinį pagrindą spręsti, jog D kategorijos (pagalbinės) gatvės statyba valstybinės žemės sklype teisiškai negalima pagal Lietuvos Respublikos žemės įstatymo 10 straipsnio 1, 2 dalių nuostatas. Skundžiamame sprendime nėra argumentų, paneigiančių pirmosios instancijos teismo poziciją, kad nagrinėjamu atveju D kategorijos (pagalbinės) gatvės įrengimas būtų neracionali ir ekonomiškai nenaudinga alternatyva, tad byloje negalėjo būti sprendžiama, jog ieškovės prašomo kelio servituto nustatymui egzistuoja normalių sąnaudų reikalaujanti alternatyva.

23. Atsakovai J. R., Z. R., A. R., G. D., R. D., L. G., V. G., R. B., G. B., M. B., N. K., G. Ž., A. Ž., M. B., A. B., V. Č., R. Ph. H., E. K., D. T., R. T., B. T., A. S., I. B., R. K., E. S., R. S., A. J., R. T., L. T., E. D., E. O., K. K., I. B.-B., K. B., E. S., B. V., A. V., N. K., J. K., M. Š., J. Š., T. R., L. A.-R., R. J., R. Ž., O. Ž., J. Š., R. D., J. R., O. R., D. K., R. G., A. G., H. G., M. B. S., R. T., M. L. T., L. D., D. O., L. Z., V. K., I. K., UAB „LEGER-TAS“, V. G., N. Š., D. Š., A. M., D. G., J. O., T. O., G. V., J. J., S. P., R. P., J. B., P. M., L. B., L. R., V. K., R. V., O. A., V. S., J. C., M. T., R. T., Ž. P., D. S., R. B.-C., J. Š., A. B., E. B., I. A., A. A., A. Č., S. R., E. R., UAB „Atvanora“ atsiliepimu į kasacinį skundą prašo kasacinį skundą atmesti ir Vilniaus apygardos teismo 2023 m. gegužės 23 d. sprendimą civilinėje byloje Nr. e2A-1023-779/2023 palikti nepakeistą. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:

23.1. Tuo atveju, jei apeliaciniame skunde konkretus argumentas ar faktinė aplinkybė nėra naudojama pirmosios instancijos teismo sprendimo nepagrįstumu įrodyti, apeliacinės instancijos teismas gali remtis argumentais ar faktinėmis aplinkybėmis, jei jos yra naudojamos (nurodomos) atsiliepimuose į apeliacinį skundą. Ieškovė atsiliepimo į apeliacinį skundą 19 punkte remiasi valstybinės žemės nuomos sutarties turiniu ir akcentuoja, kad ji turi kon-

- kretų žemės plotą (225 kv. m dydžio) prie jai nuosavybės teise priklausančių patalpų. Taigi, pati ieškovė atsiliepiame į apeliacinį skundą įrodinėjo faktinę aplinkybę, kad naudojasi konkrečia valstybinio žemės sklypo dalimi (ne visu sklypu), ir tai darė analizuodama valstybinės žemės nuomos sutarties turinį.
- 23.2. Bylos nagrinėjimo metu atsakovai rėmėsi aplinkybe, kad ieškovė nėra konkrečios valstybinio žemės sklypo (aikštelės prie patalpų) nuomotoja, ieškovės teisė naudotis 225 kv. m ploto valstybinio žemės sklypo dalimi bendrame 1700 kv. m žemės sklypo plote nėra išskirta. Ieškovė bendru sutarimu su kitais sklypo naudotojais turi teisę nusistatyti naudojimosi sklypu tvarką ir susitarti dėl privažiavimo sklype įrengimo, jei toks poreikis yra. Ši aplinkybė rodo, kad nėra poreikio užtikrinti papildomą antrą privažiavimą prie valstybinės žemės sklypo, be to, tai, kad ieškovė neišnaudojo visų galimybių siekdama užtikrinti privažiavimą prie pageidaujamos sklypo vietos. Šias aplinkybes atsakovai nurodė ir apeliaciniame skunde (28.3, 31, 38 40, 44 punktai).
- 23.3. Ieškovės argumentai, kuriais ginčijamos apeliacinės instancijos teismo išvados ir siekiama tų pačių byloje nustatytų aplinkybių pagrindu nustatyti priešingas faktines aplinkybes (kad servitutas būtinas), turėtų būti nevertinami kasacinio teismo kaip nesudarantys kasacijos dalyko.
- 23.4. Ieškovės nurodytų kasacinio teismo nutarčių analizė patvirtina, kad ieškovės teiginys dėl apeliacinės instancijos teismo nukrypimo nuo kasacinio teismo praktikos yra visiškai nepagrįstas, kadangi ieškovės nurodytose kasacinio teismo civilinėse bylose servituto būtinumas buvo nustatytas išimtinai tais atvejais, kai ieškovui priklausantis pastatas stovi atsakovo sklype (tokia aplinkybė nagrinėjamoje byloje nenustatyta).
- 23.5. Ieškovė negalėjimo įrengti D kategorijos gatvės iš esmės negrindė nei bylos nagrinėjimo metu pirmosios instancijos, nei apeliacinės instancijos teisme, taip pat neteikė jokių įrodymų šiuo klausimu. Vertinant tai, kad ieškovė nepateikė į bylą jokių objektyvių duomenų, patvirtinančių, kad D kategorijos gatvės įrengti nuomos teise valdomame sklype nėra galimybės arba kad tai būtų neproporcingai brangu, lyginant su atsakovų nuostoliais, kurie būtų patirti nustačius kelio servitutą, nepagrįstais laikytini kasacinio skundo argumentai, kad apeliacinės instancijos teismas turėjo neigti ar patvirtinti D kategorijos kelio įrengimo būtinumą.

Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl subjektų, turinčių teisę reikalauti servituto nustatymo teismo sprendimu, ir bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme ribų

24. CK 4.111 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad servitutas – tai teisė į svetimą nekilnojamąjį daiktą, suteikiama naudotis tuo svetimu daiktu (tarnaujanciuoju daiktu),

arba to daikto savininko teisės naudotis daiktu apribojimas, siekiant užtikrinti daikto, dėl kurio nustatomas servitutas (viešpataujančiojo daikto), tinkamą naudojimą. Servitutu suteikiamos servituto turėtoji konkretios naudojimosi konkrečiu svetimu daiktu teisės arba atimamos iš tarnaujančiojo daikto savininko konkretios naudojimosi daiktu teisės (CK 4.112 straipsnio 1 dalis).

25. Pagal CK 4.124 straipsnio 1 dalį, servitutą gali nustatyti įstatymai, sandoriai ir teismo sprendimas, o įstatymo nurodytais atvejais – administracinis aktas. CK 4.126 straipsnio 1 dalis nustato, kad teismo sprendimu servitutas nustatomas, jeigu savininkai nesutaria, o nenustačius servituto nebūtų įmanoma normaliomis sąnaudomis daikto naudoti pagal paskirtį.
26. Taigi servituto nustatymo teismo sprendimu tikslas – užtikrinti viešpataujančiojo daikto naudojimą pagal paskirtį tais atvejais, kai, nenustačius servituto, viešpataujančiojo daikto naudojimas pagal paskirtį nėra galimas. Šis tikslas pasiekiamas viešpataujančiojo daikto savininkui ar valdytojui suteikiant teisę naudotis svetimu – tarnaujančiuoju daiktu. Atitinkamai, visais atvejais sprendžiant dėl servituto nustatymo, turi būti identifikuotas tiek tarnaujantysis, tiek viešpataujantysis daiktai. Viešpataujantysis daiktas nėra servituto objektas, juo yra tarnaujantysis daiktas, nes servitutas yra daiktinė teisė būtent į tarnaujantįjį daiktą. Tačiau viešpataujantysis daiktas šiuose santykiuose reikšmingas ne tik dėl to, kad paprastai, atsižvelgiant į jo naudojimą pagal paskirtį, nustatomas servituto turinys, jis reikšmingas ir nustatant subjektus, kurie turi teisę, be kita ko, kreiptis dėl servituto nustatymo. Pagal CK 4.126 straipsnio 2 dalį, kreiptis į teismą dėl servituto nustatymo teismo sprendimu gali daikto savininkas ar valdytojas.
27. Savininko nuosavybės teisės samprata atskleista CK 4.37 straipsnyje. Remiantis CK 4.37 straipsnio 1 dalimi, nuosavybės teisė – tai teisė savo nuožiūra, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų, valdyti, naudoti nuosavybės teisės objektą ir juo disponuoti. Nuosavybės teisė, kaip daiktinė teisė, yra absoliutaus pobūdžio. Tai reiškia, kad savininkas šią teisę gali naudoti prieš visus asmenis (lot. *erga omnes*). Jis gali reikalauti jo, kaip savininko, teisių nepažeidinėti ir iš bet kurio pažeidėjo gali reikalauti pašalinti pažeidimus nepriklausomai nuo to, ar jie susiję su valdymo netekimu. Nuosavybės teisės absoliutumas nereiškia, kad ši teisė negali būti varžoma, tačiau civilines teises gali apriboti tik įstatymai ar įstatymų pagrindu – teismas (CK 1.2 straipsnio 2 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-88-916/2022, 47 punktą).
28. Daikto valdymo samprata Lietuvos teisėje turi kelias prasmes. Visų pirma, valdymas suprantamas kaip faktinė būseną (daikto turėjimas), jis nėra kildinamas iš savo ar kito asmens teisės į daiktą. Antra, valdymas gali būti savarankiška daiktinė teisė (CK 4.22 straipsnis, 4.68 straipsnio 1 dalis). Trečia, valdymas, kuris kildinamas iš nuosavybės teisės (sudėtinė nuosavybės teisės (savininko teisių) turinio dalis (CK 4.37 straipsnio 1 dalis)) arba ribotosios (išvestinės) daiktinės teisės į svetimą daiktą (pvz., uzufukto, emfiteuzės, superficijaus), bei valdymas, kuris atsiranda prievolių teisės (pvz., nuomos, panaudos sutarčių) pagrindu.
29. Valdymas kaip savarankiška daiktinė teisė įtvirtintas CK 4.22–4.36 straipsniuose. Pagal CK 4.22 straipsnio 1 dalį, daikto valdymu, kaip savarankiška daiktine

teise, kuri yra pagrindas įgyti nuosavybės teisę pagal įgyjamą senatį, laikomas faktinis daikto turėjimas turint tikslą jį valdyti kaip savą (CK 4.22 straipsnio 1 dalis). Daikto valdymas nelaikomas savarankiška daiktine teise, kai faktinis daikto turėtojas daikto valdytoju ar savininku pripažįsta kitą asmenį (CK 4.22 straipsnio 2 dalis). Tokie daikto valdytojai (pvz., uzufrukto, patikėjimo teisės turėtojai ar valdymo teisę įgiję prievolių teisės pagrindu – nuomininkai, saugotojai ir pan.) savo valdymo negali laikyti savarankiška daiktine teise. Valdymas kaip savarankiška daiktinė teisė, kaip ir nuosavybės teisė, yra absoliutaus pobūdžio, t. y. daikto valdytojas turi teisę reikalauti, kad kiti asmenys (lot. *erga omnes*) nepažeistų jo valdymo teisės (CK 4.20 straipsnis).

30. Tokią daikto valdymo sampratą Lietuvos civilinėje teisėje patvirtina kasacinio teismo praktika. Aiškindamas CK 4.22 straipsnio nuostatas, kasacinis teismas yra nurodęs, kad Lietuvos teisėje valdymo samprata turi dvi prasmes: pirma, valdymas be teisinio titulo (savarankiška daiktinė teisė); antra, titulinis valdymas – išvestinė teisė, kuri yra sudėtinė daiktinės teisės (pvz., nuosavybės teisės) dalis arba prievolės elementas (pvz., daikto nuomininko valdymo teisė) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-240-701/2022, 53 punktas).
31. Taigi, daikto valdymą be teisinio titulo (kaip savarankišką daiktinę teisę), visų pirma, reikia atskirti nuo titulinio valdymo, atsirandančio iš kitų daiktinių teisių arba iš prievolių teisinių santykių. Daikto valdymas nelaikomas savarankiška daiktine teise, kai nuomininkas, panaudos gavėjas, saugotojas ar kitas titulinis valdytojas (patikėjimo teisės, uzufrukto turėtojas ir kt.) žino ir pripažįsta, kad jo valdomo daikto savininkas yra kitas asmuo (CK 4.22 straipsnio 2 dalis). Šio valdymo skiriamasis požymis yra tas, kad valdymo teisė yra ne savarankiška, o išvestinė, t. y. įgyta valdytojo pagal sandorį ar kitu pagrindu iš tokio asmens, kuris turi savarankišką daiktinę teisę į tą daiktą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-385/2011).
32. Kita vertus, išvestinę daikto valdymo teisę turintys (tituliniai) daikto valdytojai iš esmės skiriasi pagal savo teisinį statusą. Minėta, kad daikto valdymas gali atsirasti ne tik prievolių pagrindu, bet ir kitų (ribotųjų) daiktinių teisių į svetimą daiktą pagrindu, kurių turėtojas turi teisę daiktą valdyti ir juo naudotis (pvz., uzufrukto, emfiteuzės, superficijaus teisės ir kt.).
33. Iš prievolių teisinių santykių atsirandančio daikto valdymo kaip išvestinės teisės atsiradimas bei pasibaigimas siejamas su konkrečių prievolių teisinių santykių atsiradimu bei pasibaigimu. Valdymas, kaip išvestinė iš prievolių teisinių santykių kilusi teisė, yra ne absoliutaus, o santykinio pobūdžio – jis sieja tik prievolinio santykio šalis (lot. *inter partes*).
34. Atsižvelgiant į nurodytą daiktinės teisės prigimtį ir specifinius objektus (daiktus), kurie yra pagrindiniai civilinių teisių objektai, CK 4.126 straipsnio 2 dalies nuostata, kad kreiptis į teismą dėl servituto nustatymo teismo sprendimu gali daikto valdytojas, aiškintina kaip suteikianti teisę kreiptis dėl servituto nustatymo tik daikto valdytojams, turintiems savarankišką daikto valdymo teisę ar išvestinę iš daiktinių santykių kilusią teisę, bet ne įgijusiems valdymą prievolių teisinių

santykių pagrindu. Teisėjų kolegijos vertinimu, pagal CK 4.126 straipsnio 2 dalį kreiptis dėl servituto nustatymo turi teisę ir turto patikėtinis, kuris yra, be kita ko, ir patikėto turto valdytojas, jeigu patikėjimo teisė, kuri turi daiktinei teisei būdingų požymių, nustatyta visuomeninei naudai, t. y. kai patikėjimo teisės objektas yra valstybei arba savivaldybėms nuosavybės teise priklausantis nekilnojamasis daiktas (CK 4.106 straipsnis, 4.109 straipsnio 1 dalis).

35. Apibendrinama nurodytus teisinius argumentus, teisėjų kolegija išaiškina, kad tik daikto savininkas ar valdytojas, turintis savarankišką ar išvestinę daiktinę teisę, taip pat valstybės ar savivaldybės turto patikėtinis gali reikalauti servituto nustatymo.
36. Taigi, bylose dėl servituto nustatymo teismo sprendimu, be kita ko, turi būti patikrinta, ar subjektas, reiškiantis ieškinį nustatyti servitutą, yra daikto savininkas ar valdytojas, kuris apskritai turi teisę kreiptis dėl servituto nustatymo.
37. Nagrinėjamoje byloje teismai nustatė, kad ieškovei UAB „NEXETA“ nuosavybės teise priklauso 157,33 kv. m bendro ploto prekybos patalpos (*duomenys neskeltini*), esančios valstybinės žemės sklype (*duomenys neskeltini*). Tretiesiems asmenims byloje V. P., I. P., UAB „Daumonta“, UAB „Virtualus biuras“, E. R. IĮ, UAB „Autostarteris“ pastate (*duomenys neskeltini*), nuosavybės teise taip pat priklauso negyvenamosios patalpos. Ieškove UAB „NEXETA“ 2016 m. vasario 25 d. valstybinės žemės nuomos sutartimi Nr. 49SŽN-49-(14.49.57) yra išsinuomojusi 225 kv. m ploto valstybinės žemės sklypo dalį, esančią 1700 kv. m ploto valstybinės žemės sklype, unikalus Nr. (*duomenys neskeltini*), (*duomenys neskeltini*). Kitų valstybinės žemės nuomos sutarčių dėl šio sklypo nuomos nėra sudaryta. Žemės savininko teisės žemės sklype (*duomenys neskeltini*) valstybė įgyvendina per turto patikėtinį – Nacionalinę žemės tarnybą (Lietuvos Respublikos žemės įstatymo 2 straipsnio 26 dalis, 7 straipsnio 1 dalies 1 punktas).
38. Byloje taip pat nustatyta, kad atsakovams bendrosios dalinės nuosavybės teise priklauso atitinkamos dalys besiribojančio (*duomenys neskeltini*) ha ploto žemės sklypo, esančio (*duomenys neskeltini*), unikalus Nr. (*duomenys neskeltini*). Pastato, esančio (*duomenys neskeltini*), savininkai atsakovai yra įsteigę daugiabučio namo savininkų bendriją. Bendrijos sprendimu 2019 metais buvo įrengta įvažiavimo į bendrijos automobilių aikštelę kontrolės įranga – užtvartas.
39. Ieškove ieškinyje nurodė, kad atsakovams įrengus įvažiavimo į atsakovų automobilių aikštelę kontrolės įrangą, apribotas ieškovę aptarnaujančių transporto priemonių patekimas į ieškovės patalpas. Ieškinio faktinį pagrindą, be kitų aplinkybių, sudarė ieškovės įrodinėjama aplinkybė, kad ji valdo 225 kv. m valstybinės žemės sklypo plotą – automobilių stovėjimo aikštelę, esančią valstybinės žemės sklype šalia patekimo į ieškovės patalpas. Pirmosios instancijos teismas šią aplinkybę laikė įrodyta – nurodė, kad nors 2016 m. vasario 25 d. valstybinės žemės nuomos sutartyje ieškovei nėra priskirtas konkretus žemės sklypo plotas prie jai nuosavybės teise priklausančių patalpų, tačiau faktiškai ieškove šia sklypo dalimi naudojasi ir kiti pastato savininkai ieškovei pretenzijų nereiškia. Atitinkamai pirmosios instancijos teismas nusprendė, kad viešpataujantysis daiktas atsakovams nuosavybės teise priklausančio (tarnaujančiojo) žemės sklypo atžvilgiu yra ne tik ieškovei priklausančios patalpos, bet ir valstybinės žemės sklypas, kurio

dalį, esančią šalia ieškovės patalpų, ieškovė valdo nuomos teise ir kurio tinkamą naudojamą pagal paskirtį reikalinga užtikrinti.

40. Apeliacinės instancijos teismas, panaikindamas pirmosios instancijos teismo sprendimą, nurodė, kad pirmosios instancijos teismas klaidingai nustatė viešpataujantįjį ir tarnaujantįjį daiktus. Apeliacinės instancijos teismo vertinimu, viešpataujantysis daiktas yra ieškovei nuosavybės teise priklausančios patalpos, o ne nuomojamas žemės sklypas, kurį pagal paskirtį ieškovė gali naudoti. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad konkreti nuomojamo valstybinio žemės sklypo dalis, priskirta ieškovei, valstybinės žemės nuomos sutartyje nėra nurodyta – automobilių stovėjimo aikštelė, esanti šiaurinėje valstybinio žemės sklypo dalyje, nei sutartimi, nei sutarties priedu nėra priskirta naudotis ieškovei, o byloje nėra įrodymų, patvirtinančių, kad Nacionalinė žemės tarnyba, atstovaujanti sklypo savininkui, būtų suteikusi ieškovei išimtinę teisę naudotis automobilių stovėjimo aikštele ar būtų sudariusi su ieškove susitarimą dėl naudojimosi žemės sklypu tvarkos nustatymo. Apeliacinės instancijos teismo vertinimu, kadangi naudojimosi žemės sklypu tvarka nenustatyta ir ieškovė naudojasi išnuomotu žemės sklypu, neturėdama konkrečios sklypo vietos, todėl, nebūdama sklypo savininkė ir vienintelė žemės sklypo naudotoja, reikšdama reikalavimą nustatyti servitutą, pasirinko netinkamą savo teisių gynimo būdą.
41. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį, kad, kaip jau minėta, ieškovė nėra valstybinio žemės sklypo savininkė, o dalį (225 kv. m) šio sklypo nuomojasi valstybinės žemės nuomos sutarties pagrindu. Tai reiškia, kad ieškovės valdymo teisė yra išvestinė, kilusi iš prievolinių teisinių santykių (valstybinės žemės nuomos), t. y. ieškovė nėra žemės sklypo valdytoja daiktinės teisės prasme. Minėta, kad valdytojas, turintis valdymo teisę, atsiradusią prievolinių teisinių santykių pagrindu, neturi teisės reikšti ieškinio dėl servituto nustatymo (CK 4.126 straipsnio 2 dalis). Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija nusprendžia, kad apeliacinės instancijos teismo išvada dėl to, jog nagrinėjamu atveju valstybinės žemės sklypas nėra laikytinas viešpatuojančiuoju daiktu, yra pagrįsta.
42. Pagal CPK 320 straipsnio 1 dalį, bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribas sudaro apeliacinio skundo faktinis ir teisinis pagrindas bei absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų patikrinimas, o pagal aptariamo straipsnio 2 dalį, apeliacinės instancijos teismas nagrinėja bylą neperžengdamas apeliaciniame skunde nustatytų ribų, išskyrus atvejus, kai to reikalauja viešasis interesas ir, neperžengus skundo ribų, būtų pažeistos asmens, visuomenės ar valstybės teisės ir teisėti interesai; apie ketinimą peržengti apeliacinio skundo ribas teismas praneša dalyvaujantiems byloje asmenims; apeliacinės instancijos teismas *ex officio* (pagal pareigas) patikrina, ar nėra CPK 329 straipsnyje nustatytų absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų.
43. Aiškindamas CPK 320 straipsnį, kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas apeliacine tvarka tikrinamas atsižvelgiant į reikšmingas faktines aplinkybes, buvusias nagrinėjimo (tyrimo ir vertinimo) dalyku pirmosios instancijos teisme, pagal visus apeliaciniame skunde nurodytus argumentus tiek fakto, tiek ir teisės klausimais, be teisėto

pagrindo neperžengiant apeliacinio skundo ribų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-274/2014; 2023 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-381/2023, 43 punktas). Išėjimas už apeliacinio skundo ribų yra tada, kai teismas pakeičia ar panaikina žemesnės instancijos teismo sprendimą dėl teisiškai reikšmingų faktinių pagrindų, kuriais apeliaciniame skunde nesiremiama, ir įstatymas nesuteikia galimybės išeiti už apeliacinio skundo ribų tuo klausimu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-237/2008; 2023 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-381/2023, 44 punktas).

44. Šiuo aspektu nurodytina ir Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija dėl teisės į teisingą teismą, pagal kurią nacionaliniams teismams draudžiama priimti siurprizinių, t. y. bylos šaliai netikėtų, sprendimų. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio požiūriu gali kilti šioje konvencijoje įtvirtintų teisių pažeidimo pavojus, kai teismai, nagrinėdami bylas, priima siurprizinius sprendimus tiek įrodymų tyrimo ir vertinimo, tiek teisės taikymo aspektu (žr. 1997 m. vasario 18 d. sprendimo byloje Nideröst-Huber prieš Šveicariją, peticijos Nr. 18990/91, 24 punktą; 2001 m. gegužės 31 d. sprendimo byloje K. S. prieš Suomiją, peticijos Nr. 29346/95, 21 punktą; 2014 m. kovo 3 d. sprendimo byloje Duraliyski prieš Bulgariją, peticijos Nr. 45519/06, 30 punktą; kt.). Kita vertus, nors siurpriziniu teismo sprendimu pažeidžiamos proceso teisės normos, tokia situacija pagal CPK 329 straipsnį nėra laikytina absoliučiu sprendimo negaliojimo pagrindu ir pati savaime nesudaro pagrindo panaikinti tokį teismo sprendimą. Tais atvejais, kai apeliacinės instancijos teismo padarytas proceso teisės normų pažeidimas nepatenka į absoliučių ar santykinai absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų sąrašą, ši pažeidimą būtina įvertinti CPK 329 straipsnio 1 dalies aspektu, t. y. ar šis proceso teisės normos pažeidimas yra toks, dėl kurio galėjo būti neteisingai išspręsta byla (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-13-1075/2023, 41 punktas; 2023 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-284-611/2023, 24 punktas).
45. Atsižvelgdama į pacituotą reglamentavimą bei pateiktus išaiškinimus, teisėjų kolegija sutinka su kasacinio skundo argumentu, kad apeliacinės instancijos teismas, nustatęs faktinę aplinkybę, jog ieškovė nuomos sutarties pagrindu nevaldo konkrečios valstybinės žemės sklypo dalies (automobilių stovėjimo aikštelės šiaurinėje valstybinio žemės sklypo dalyje), peržengė apeliacinio proceso ribas. Ši aplinkybė, kaip teisingai pažymima kasaciniame skunde, nebuvo ginčijama apeliaciniu skundu, t. y. atsakovai apeliaciniame skunde teikė argumentus dėl servituto turinio neaiškumo, būtinumo servitutui nustatyti nebuvimo, netinkamo dydžio kompensacijos, tačiau pirmosios instancijos teismo nustatytos aplinkybės dėl ieškovės valdomos konkrečios žemės sklypo dalies neginčijo. Nors atsakovai teigia, kad ši aplinkybė buvo nurodyta pačios ieškovės atsiliepime į apeliacinį skundą, tačiau vien tai, kad ieškovė tokį pirmosios instancijos teismo nustatytą faktą paminėjo, nesudaro pagrindo išvadai, kad apeliacinės instancijos teismas turėjo teisę peržengti apeliacinio skundo ribas ir paneigti pirmosios instancijos teismo nustatytą faktinę aplinkybę, dėl kurios ginčijimo apeliaciniame skunde argumentų nurodyta nebuvo.

46. Kita vertus, minėta, tokio pobūdžio teismo padarytas proceso teisės normų pažeidimas savaime nelaikytinas absoliučiu sprendimo negaliojimo pagrindu – turi būti įvertinta, ar pažeidimas yra toks, dėl kurio galėjo būti neteisingai išspręsta byla. Teisėjų kolegija šioje nutartyje konstatavo, kad valstybinės žemės sklypas (*duomenys neskelbtini*), pagal nagrinėjamoje byloje nustatytas aplinkybes nėra viešpataujantysis daiktas atsakovams priklausančio žemės sklypo (*duomenys neskelbtini*), atžvilgiu (nutarties 41 punktą). Tai sudaro pagrindą išvadai, kad nagrinėjamoje byloje teisiškai nereikšminga laikytina aplinkybė, ar ieškovė valdo konkrečią valstybinės žemės sklypo dalį, esančią prie jos patalpų, ar ši dalis nėra išskirta. Be to, apeliacinės instancijos teismas nustatė faktinę aplinkybę, kad žemės sklypą ieškovė gali naudoti pagal paskirtį, t. y. gali patekti į patalpas, naudodamasi valstybinės žemės sklypu, suformuotu prie pastato, kuriame yra jai nuosavybės teise priklausančios patalpos. Nors apeliacinės instancijos teismas nurodė, jog ieškovė pasirinko netinkamą savo teisių gynimo būdą dėl to, kad jai nepriskirta konkreti valstybinio žemės sklypo dalis, tačiau teismas byloje įvertino ir servituto dėl patalpų, kaip viešpataujančiojo daikto, nustatymo sąlygas.
47. Tokiu būdu apeliacinės instancijos teismas padarė teisingą išvadą, kad valstybinės žemės sklypas nėra viešpataujantysis daiktas, tačiau netinkamai tokią išvadą argumentavo – peržengdamas apeliacinio skundo ribas, nustatė kitokią aplinkybę, nei ją nustatė pirmosios instancijos teismas, tačiau aplinkybė dėl ieškovės valdomos žemės sklypo dalies nėra teisiškai reikšminga nagrinėjamam ginčui. Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, kad apeliacinės instancijos teismo padarytas proceso teisės normų pažeidimas nagrinėjamu atveju neturėjo įtakos nagrinėjamos bylos baigčiai, t. y. nėra pagrindo išvadai, kad dėl šio pažeidimo byla buvo išspręsta neteisingai.
48. Atkreiptinas dėmesys, kad automobilių stovėjimo aikštelė, remiantis Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2016 m. spalio 27 d. įsakymo „Dėl statybos techninio reglamento STR 1.01.03:2017 „Statinių klasifikavimas“ patvirtinimo“ 11 punktu, yra priskiriama kitos paskirties inžineriniams statiniams, o pagal aptariamo STR 1.01.03:2017 2 lentelės 4.1 punktą – nesudėtingiems statiniams. Reikalavimus automobilių stovėjimo aikštelių projektavimui nustato statybos techninis reglamentas STR 2.06.04:2014 „Gatvės ir vietinės reikšmės keliai. Bendrieji reikalavimai“, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2011 m. gruodžio 2 d. įsakymu „Dėl statybos techninio reglamento STR 2.06.04:2014 „Gatvės ir vietinės reikšmės keliai. bendrieji reikalavimai“ patvirtinimo“. Leidimas statyti naują nesudėtingą statinį reglamentuotas Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 27 straipsnyje. Automobilių stovėjimo aikštelė įtraukiama į nekilnojamojo turto kadastrą ir įregistruojama Nekilnojamojo turto registre (Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto kadastro įstatymo 5 straipsnis, CK 4.253 straipsnis). Automobilių stovėjimo aikštelę įtraukus į nekilnojamojo turto kadastrą bei įregistravus ją Nekilnojamojo turto registre kaip nuosavybės teisės objektą, gali būti sprendžiama dėl valstybinės žemės sklypo, kuriame yra automobilių stovėjimo aikštelė, nuomos aikštelės (statinio) naudojimui pagal paskirtį užtikrinti (Naudojamų kitos paskirties valstybinės žemės sklypų pardavimo ir nuomos taisyklių,

patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. kovo 9 d. nutarimu Nr. 260 „Dėl naudojamų kitos paskirties valstybinės žemės sklypų pardavimo ir nuomos“, 31, 3–6 punktai). Vis dėlto nagrinėjamu atveju ieškovė neįrodinėjo aplinkybės, kad prie jai priklausančių prekybos paskirties patalpų jai nuosavybės teise priklauso ir automobilių stovėjimo aikštelė, kaip statinys, kuriam eksploatuoti pagal paskirtį (įvažiuoti į aikštelę transporto priemonėmis) yra išnuomota valstybinės žemės sklypo dalis. Todėl viešpataujanciuoju daiktu atsakovams priklausancio tarnaujanciojo daikto atžvilgiu taip pat nėra laikytina ir automobilių stovėjimo aikštelė, esanti valstybinės žemės sklype (*duomenys neskelbtini*).

Dėl servituto nustatymą teismo sprendimu reglamentuojančių teisės normų aiškinimo ir taikymo

49. Pagal CK 4.126 straipsnio 1 dalį, teismo sprendimu servitutas nustatomas, jeigu savininkai nesusitaria, o nenustačius servituto nebūtų įmanoma normaliomis sąnaudomis daikto naudoti pagal paskirtį. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad remiantis CK 4.126 straipsnio 1 dalimi servitutas teismo sprendimu nustatomas esant dviem sąlygoms: 1) savininkų nesutarimui ir 2) būtinumui nustatyti servitutą, kad viešpataujanciojo daikto savininkas galėtų naudoti daiktą pagal paskirtį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-285-415/2015 ir joje nurodyta kasacinio teismo praktika). Servituto būtinybei pagrįsti esminę reikšmę turi tai, kad nėra kito tinkamo nuosavybės teisės naudojimo būdo, kaip tik apriboti kito asmens nuosavybės teisę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-268-701/2021, 23 punktas).
50. Nustatydamas servitutą, teismas turi įsitikinti, jog servitutas yra būtinas viešpataujanciam daiktui naudoti pagal paskirtį. Tam teismas turi įvertinti, ar nustačius servituto įmanoma savininkui normaliomis sąnaudomis tinkamai naudotis jam priklausanciu daiktu pagal paskirtį, ar daikto savininkas, siekdamas įgyti servituto teisę į kito asmens nekilnojamąjį turtą, išnaudojo visas objektyvias ir įmanomas galimybes, kad galėtų savo daiktu tinkamai naudotis, neapribodamas kito asmens nuosavybės teisių ir interesų (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 19 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-190-916/2017 22 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką; 2023 m. balandžio 25 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-128-403/2023 30 punktą). Pagal bendrąją įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklę, įtvirtintą CPK 178 straipsnyje, būtent ieškovui, reikalaujanciam servituto nustatymo, tenka įrodinėjimo našta ir pareiga įrodyti, kad nėra kitų alternatyvių galimybių patenkinti jo daikto naudojimo normaliomis sąlygomis poreikius ar kad tai neįmanoma be neproporcingai didelių sąnaudų (CPK 12 ir 178 straipsniai) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 12 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-94-248/2016, 14 punktas; 2021 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-181-695/2021, 57 punktas; 2021 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-268-701/2021, 24 punktas). Tai, ar viešpataujanciojo daikto naudojimo pagal paskirtį, nenustačius servituto, sąnau-

dos yra normalios, yra fakto klausimas, kuris sprendžiamas atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes, vadovaujantis bendraisiais teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais.

51. Nustatant servitutą turi būti orientuojamasi į kuo mažesnius tarnaujančiojo daikto savininko teisių ribojimus (CK 4.112 straipsnis). Kadangi servitutu yra suvaržoma kito asmens nuosavybės teisė, sprendžiant su servitutu nustatymu susijusius klausimus, būtina siekti abiejų daiktų savininkų interesų pusiausvyros, be pakankamo pagrindo nevaržyti tarnaujančiojo daikto savininko nuosavybės teisės, viešpataujanciojo daikto savininkui kilusių daikto naudojimo problemų nespresti išimtinai kito asmens (tarnaujančiojo daikto savininko) teisių sąskaita. Nuosavybės teisės ribojimas pateisinamas tik esant svarbioms priežastims ir nėra pagrindo taikyti servitutą ir riboti kito (tarnaujančiojo daikto) savininko nuosavybės teisę vien todėl, kad savininkas (valdytojas), siekiantis servituto nustatymo, nori naudotis svetimu daiktu, nes jam taip yra naudingiau ar patogiau (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-82/2007). Be to, nuosavybės teisės suvaržymas turi būti teisingai atlygintas (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 5 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-7-2-1075/2019 45 punktą).
52. Nagrinėjamoje byloje viešpataujantysis daiktas yra ieškovės nuosavybės teise valdomos prekybos paskirties patalpos. Pirmosios instancijos teismas nusprendė, kad byloje egzistuoja viešpataujanciojo ir tarnaujančiojo daiktų savininkų nesutarimas, be to, ieškovės patalpų, nenustačius servituto, negalima naudoti pagal paskirtį. Teismas nustatė, kad ieškovė karučiu šaligatviu gabena jai pristatytas prekes iki patalpų (kavos aparatus, kavos pupeles ir kt.), tai sukelia didelius nepatogumus, papildomų išlaidų, laiko sąnaudų ir apriboja ieškovės galimybę pagal tiesioginę paskirtį naudotis nuomojamu žemės sklypu ir prekybos patalpomis.
53. Apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad aplink pastatą, kuriame ieškovė nuosavybės teise turi patalpas, yra pakankamai vietos privažiavimui prie bet kokios pastato dalies įsirengti, todėl nėra įrodytas servituto būtinumas. Teisėjų kolegija nurodė, kad ieškovė nepateikė duomenų, jog negali suprojektuoti ir įrengti privažiavimo prie prekybos patalpų per nuomojamą žemės sklypą, taigi, ieškovė neįrodė, jog yra išnaudojusi visas objektyviai įmanomas galimybes naudotis savo nuosavybe, neribodama kitų savininkų teisių. Apeliacinės instancijos teismas taip pat nustatė faktinę aplinkybę, kad prie ieškovės patalpų galima patekti, todėl ieškovė patalpas gali eksploatuoti pagal tikslinę paskirtį.
54. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į teisinį reguliavimą ir formuojamą kasacinio teismo praktiką servituto nustatymo klausimais, visų pirma, konstatuoja, kad viešpataujancioju daiktu gali būti pripažintos patalpos daugiaaukščiame pastate, kuriame kitos patalpos nuosavybės teise priklauso ir kitiems savininkams, o tarnaujančioju daiktu gali būti gretimas žemės sklypas nei tas žemės sklypas, kuriame yra viešpataujantysis daiktas (patalpos kitame žemės sklype esančiame pastate).
55. Antra, galimybė normaliomis sąnaudomis naudoti viešpataujantįjį daiktą – prekybos paskirties patalpas – savaime nereiškia, kad visada turi būti galimybė prie tokios paskirties patalpų privažiuoti vienos ar kitos rūšies motorinėmis transpor-

to priemonėmis. Dėl tokio būtinumo sprendžiama kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgiant į viešpataujančiojo daikto paskirtį ir patalpose vykdomos veiklos ypatumus. Privažiavimo prie nuosavybės teise priklausančių patalpų atitinkamomis transporto priemonėmis poreikį privalo įrodyti patalpų savininkas (valdytojas), reikalaujantis kito asmens daiktui nustatyti servitutą. Pirmosios instancijos teismo nustatyta aplinkybė, kad ieškovė jai pristatytas prekes iki patalpų gabena šaligatviu karučiu, tai sukelia didelius nepatogumus, papildomų išlaidų, laiko sąnaudų ir apriboja ieškovės galimybę pagal tiesioginę paskirtį naudotis nuomojamu žemės sklypu ir prekybos patalpomis, nepagrindžia būtinumo privažiuoti prie ieškovei priklausančių patalpų per atsakovams priklausančią žemės sklypą, taip ribojant atsakovų nuosavybės teisę. Minėta, kad teisė naudotis svetimu daiktu nėra suteikiama remiantis vien tuo pagrindu, kad servituto prašančiam asmeniui taip būtų naudingiau ar patogiau naudotis savo daiktu. Apeliacinės instancijos teismas nustatė aplinkybę, jog ieškovė prie jai priklausančių patalpų gali patekti ir patenka iš (*duomenys neskelbtini*) – iš abiejų valstybinės žemės sklypo, suformuoto prie pastato (*duomenys neskelbtini*), pusių, o į suformuoto žemės sklypo ribas netgi patenka dalis automobilių stovėjimo aikštelės, į kurią galima įvažiuoti motorinėmis transporto priemonėmis, todėl nėra kliūčių ieškovei priklausančiomis patalpomis naudotis pagal paskirtį.

56. Trečia, kaip teisingai nurodė apeliacinės instancijos teismas, byloje iš esmės nėra įrodymų, jog ieškovė privažiavimo iki savo patalpų valstybinės žemės sklype negali užsitikrinti neribodama atsakovų nuosavybės teisės. Ieškovė į bylą nepateikė jokių duomenų, kad apskritai siekė tą padaryti, t. y. parengė projektą ir (ar) bandė dėl įvažiavimo per valstybinės žemės sklypą susitarti su savininko teises įgyvendinančia Nacionaline žemės tarnyba bei kitais pastato, kuriame yra ieškovės patalpos, patalpų savininkais. Tik kasaciniame skunde ieškovė ėmėsi įrodinėti, kad valstybinės žemės sklype esantys atstumai yra per maži gatvei įrengti, tačiau kasacinis teismas yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų faktinių aplinkybių (CPK 353 straipsnio 1 dalis), o teismai tokios aplinkybės byloje netyrė ir nenustatinėjo. Ieškovė tik deklaratyviai nurodė, kad gatvės įrengimas valstybinės žemės sklype lemtų neproporcingai dideles finansines ar kito pobūdžio sąnaudas, tačiau tokie teiginiai yra nepagrįsti byloje esančiais įrodymais – nepateiktas gatvės įrengimo projektas, jos įrengimo sąnaudų dydį pagrindžianti sąmata ar kompetentingų institucijų išvada, jog prie pastato (*duomenys neskelbtini*), suformuotame valstybinės žemės sklype įrengti įvažiavimą pagal tokiems statiniams keliamus reikalavimus nėra techninių galimybių. Ieškovės nurodyta aplinkybė, kad kelių valstybinės žemės sklype tektų įrengti per pėsčiųjų taką bei miesto žaliąsias zonas, savaime nepatvirtina, kad gatvės įrengimas valstybinės žemės sklype nėra galimas. Tuo remdamasi teisėjų kolegija nusprendžia, kad ieškovė neįrodė, jog yra išnaudojusi visas objektyvias ir įmanomas galimybes pagal paskirtį naudotis savo nuosavybe, neribodama kitų savininkų nuosavybės teisių.
57. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija nusprendžia, kad apeliacinės instancijos teismo išvada, jog nagrinėjamoje byloje ieškovė, kuriai tenka servituto nustatymo sąlygų įrodinėjimo našta, neįrodė servituto būtinumo, yra pagrįsta,

t. y. byloje neįrodyta, kad ieškovė yra išnaudojusi visas galimybes nuosavybės teisę įgyvendinti neapribodama atsakovų nuosavybės teisių. Dėl to apeliacinės instancijos teismo sprendimas, kaip teisėtas ir pagrįstas, paliktinas nepakeistas (CPK 359 straipsnio 1 dalies 1 punktą).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

58. Pagal CPK 93 straipsnio 1 dalį, šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies, nors ši ir būtų atleista nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo į valstybės biudžetą.
59. Apeliacinės instancijos teismo sprendimą, kuriuo ieškovės ieškinys atmetas, palikus nepakeistą, konstatuotina, kad ieškovė bylą pralaimėjo, todėl neįgijo teisės į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Atsakovai pateikė įrodymus, kad kasaciniame teisme patyrė 4840 Eur bylinėjimosi išlaidas už atsiliepimo į kasacinį skundą parengimą. Šios išlaidos viršija Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 „Dėl Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą maksimalaus dydžio patvirtinimo“ nustatytas maksimalias už teisinę pagalbą priteisiamas sumas, todėl yra mažinamos iki maksimalaus dydžio – 3331 Eur ir jų atlyginimas priteisiamas daugiabučio namo savininkų bendrijai (duomenys neskelbtini) iš ieškovės. Kasaciniame teisme patirta 64,74 Eur bylinėjimosi išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu, šių išlaidų atlyginimas į valstybės biudžetą priteisiamas iš ieškovės.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Vilniaus apygardos teismo 2023 m. gegužės 23 d. nutartį palikti nepakeistą.

Priteisti Daugiabučio namo savininkų bendrijai (*duomenys neskelbtini*) (j. a. k. (*duomenys neskelbtini*)) iš ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „NEXETA“ (j. a. k. 302308074) 3331 (tris tūkstančius tris šimtus trisdešimt vieną) Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų kasaciniame teisme, atlyginimo.

Priteisti valstybei iš ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „NEXETA“ (j. a. k. 302308074) 64,74 Eur (šešiasdešimt keturis Eur 74 ct) išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu bylą nagrinėjant kasaciniame teisme, atlyginimo. Valsstybei priteista suma mokėtina į Valstybinės mokesčių inspekcijos (j. a. k. 188659752) biudžeto pajamų surenkamąją sąskaitą, įmokos kodas – 5662.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

PRIEVOLIŲ TEISĖ

1.8. Dėl mokėtojo teisės susigrąžinti neautorizuotos operacijos sumą, mokėjimo paslaugų teikėjo atsakomybės ir įrodinėjimo naštos paskirstymo

Mokėjimų įstatyme nustatyta tokia mokėtojo paslaugų teikėjo atsakomybės už neautorizuotą mokėjimą sistema, pagal kurią mokėtojas turi teisę į neautorizuotos operacijos sumos sugrąžinimą, o mokėtojo paslaugos teikėjas turi pareigą ją sugrąžinti, išskyrus atvejus, jei nustatoma, kad: 1) mokėtojas veikia nesąžiningai; 2) mokėtojas tyčia ar dėl didelio neatsargumo pažeidžia vieną ar kelias Mokėjimų įstatymo 34 straipsnyje nustatytas mokėtojo pareigas, susijusias su mokėjimo priemonėmis ir personalizuotais saugumo duomenimis. Tam tikrais įstatymo nustatytais atvejais mokėtojui gali tekti prisiimti nuostolius dėl neautorizuotų mokėjimo operacijų, tačiau neviršijant įstatymo nustatytos maksimalios ribos. Nurodyta mokėtojo paslaugų teikėjo atsakomybės už neautorizuotą mokėjimą sistema reiškia griežtąją mokėtojo paslaugų teikėjo atsakomybę už atliktas neautorizuotas mokėjimo operacijas, t. y. atsakomybę be kaltės. Kita vertus, mokėtojo paslaugų teikėjo atsakomybė be kaltės neeliminuoja paties mokėtojo pareigos elgtis rūpestingai ir atsakingai. Todėl tuo atveju, jei mokėtojas elgiasi nesąžiningai arba tyčia ar dėl didelio neatsargumo pažeidžia įstatyme jam nustatytas pareigas, paslaugos teikėjas yra atleidžiamas nuo atsakomybės. Ne bet kokių mokėtojo pareigų nevykdymas yra pagrindas atleisti mokėtojo paslaugos teikėją nuo atsakomybės, o būtent Mokėjimų įstatymo 34 straipsnyje nustatytų mokėtojo pareigų, kurios susijusios su mokėjimo priemonėmis ir personalizuotais saugumo duomenimis, be to, paprastas mokėtojo neatsargumas nėra laikomas mokėtojo paslaugos teikėjo atleidimo nuo atsakomybės sąlyga. Pažymėtina ir tai, kad speciali taisyklė taikoma, jei mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjas nereikalauja saugesnio autentiškumo patvirtinimo, tokiu atveju mokėtojo paslaugos teikėjas atleidžiamas nuo atsakomybės tik tuomet, jeigu mokėtojas veikė nesąžiningai, t. y. šiuo atveju antroji atleidimo nuo atsakomybės sąlyga neturi būti nustatoma.

Nurodytoje atsakomybės sistemoje nustatytas ir mokėtojui palankus įrodinėjimo naštos mechanizmas. Mokėtojui pakanka tik nurodyti, kad jis neautorizavo mokėjimo operacijų, o mokėtojo paslaugos teikėjas turi įrodyti, kad mokėtojas autorizavo mokėjimo operaciją ar veikė nesąžiningai arba tyčia ar dėl didelio neatsargumo neįvykdė vienos ar kelių Mokėjimų įstatymo 34 straipsnyje nustatytų pareigų. Mokėtojo paslaugos teikėjas privalo pateikti konkrečius įrodymus, kad mokėtojas elgėsi nesąžiningai, tyčia ar dėl didelio neatsargumo pažeidė jam įstatymo nustatytas pareigas. Nurodyta paslaugos teikėjo atsakomybės neautorizuoto mokėjimo atveju sistema priklauso nuo to, ar mokėtojas apie neautorizuotą operaciją praneša savo mokėjimo paslaugų teikėjui ne vėliau kaip per trylika mėnesių nuo atitinkamos lėšų sumos nurašymo datos. Mokėtojas, per trylika mėnesių nuo sumos nurašymo nepranešęs savo mokėjimo paslaugų teikėjui apie neautorizuotą operaciją, negali kelti šio paslaugų teikėjo atsakomybės klausimo, taigi negali susigrąžinti neautorizuotos mokėjimo operacijos metu nurašytų lėšų.

Dėl neatsargumo kvalifikavimo kaip didelio sprendžiama pagal konkrečioje byloje nustatytas faktines aplinkybes. Didelis mokėtojo neatsargumas gali būti konstatuojamas tik tuomet, jei mokėtojas elgėsi labai nerūpestingai. Kad mokėtojas elgėsi labai

nerūpestingai, turi įrodyti mokėjimo paslaugų teikėjas, pateikdamas konkrečius tokį elgesį pagrindžiančius įrodymus. Ši įrodinėjimo našta negali būti perkelta mokėtojui.

Tiek 2015 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2015/2366 dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, tiek Mokėjimų įstatymo nuostatos įpareigojo mokėjimo paslaugų teikėjus taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimą, kartu nustatant galimybę mokėjimo paslaugų teikėjui realiuoju laiku atlikus operacijos rizikos analizę mokėjimo operaciją priskiriant mažos rizikos operacijai šiai operacijai netaikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo, t. y. taikyti išimtis atitinkamai operacijai.

Mokėjimo paslaugų teikėjo pareiga taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemonės yra įstatymo nustatyta pareiga. Ši pareiga taikoma nepriklausomai nuo šalių susitarimo. Remiantis Mokėjimų įstatymo 39 straipsnio 4 dalimi, kai mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjas nereikalauja saugesnio autentiškumo patvirtinimo, mokėtojui dėl neautorizuotų mokėjimo operacijų atsiradę nuostoliai tenka tik tuo atveju, jeigu jis veikė nesąžiningai.

Civilinė byla Nr. e3K-3-182-1075/2023

Teismo proceso Nr. 2-68-3-24067-2021-3

Procesinio sprendimo kategorijos: 2.6.10.1; 2.6.33.4 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. rugsėjo 12 d.

Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Danguolės Bublienės (kolegijos pirmininkė ir pranešėja), Gražinos Davidonienės ir Algirdo Taminsko,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovės užsienio įmonės „Deska LTD“ kasacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. spalio 14 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės užsienio įmonės „Deska LTD“ ieškinį atsakovei uždarajai akcinei bendrovei „Paysera LT“ dėl nuostolių atlyginimo, trečiasis asmuo uždaroji akcinė bendrovė „Finansinės paslaugos „Contis“, išvadą teikianti institucija Lietuvos bankas.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių mokėtojo teisę susigrąžinti neautorizuotos operacijos sumą, mokėjimo

paslaugų teikėjo atsakomybę, atleidimo nuo atsakomybės sąlygas ir įrodinėjimo naštos paskirstymą, aiškinimo ir taikymo.

2. Ieškovė prašė priteisti iš atsakovės 5345,36 Eur nuostolių atlyginimą, 155,76 Eur palūkanų, 6 proc. dydžio procesines metines palūkanas nuo priteistos sumos už laikotarpį nuo bylos iškėlimo teisme dienos iki teismo sprendimo visiško įvykdymo ir patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
3. Ieškovė nurodė, kad, tikrindama mokėjimo sąskaitos Nr. (*duomenys neskelbtini*), esančios sistemoje „Paysera“, 2020 m. gruodžio mėnesio išrašą, pastebėjo, jog yra atliktos tam tikros mokėjimo operacijos, kurių ji neautorizavo, tačiau jų metu neteko bendros 5345,36 Eur sumos. 2021 m. sausio 4 d. ieškovė kreipėsi į atsakovę UAB „Paysera LT“, informuodama, kad dalies mokėjimo operacijų laikotarpiu nuo 2020 m. gruodžio 1 d. iki 2021 m. sausio 4 d. neinicijavo, ir paprašė užblokuoti kortelę. Atsakovė mokėjimo priemonę užblokavo, o 2021 m. sausio 8 d. pateikė atsakymą, kad dėl neautorizuotų operacijų pradėtas tyrimas, jei jį atlikus paaiškės, kad operacijos nebuvo inicijuotos ieškovės, šios lėšos bus grąžintos. 2021 m. vasario 22 d. ieškovė pareikalavo grąžinti pinigus, tačiau atsakovė 2021 m. gegužės 14 d. pateikė atsakymą, jog ieškovė neturi teisės į pinigų grąžinimą. Atsakovė nevykdė sutartimi prisiimtų įsipareigojimų, yra visos sąlygos atsakovės civilinei atsakomybei kilti. Teismo posėdžio metu ieškovė nurodė, kad iš ginčijamų operacijų dvi, atliktos 2020 m. gruodžio 16 d., t. y. „R. L. S. ir M. M. E.“, įvykdytos mokėjimo kortele ne elektroninėje parduotuvėje ir yra autorizuotos, atitinkamai 50,93 Eur sumos mokėjimų ieškovė nebeginčijo ir šios sumos patirtais nuostoliais nebelaikė.
4. Ieškovė reikalavimą atlyginti nuostolius grindė Bendrosios mokėjimo paslaugų sutarties verslo klientams 14.8 punktu, kuriame nustatyta, jog atsakovė nedelsdama, ne vėliau kaip iki kitos darbo dienos pabaigos po to, kai sužino arba būna informuota apie neautorizuotą mokėjimo operaciją, klientui įsipareigoja grąžinti neautorizuotos mokėjimo operacijos sumą.
5. Byloje išvadą duodanti institucija Lietuvos bankas pateikė išvadą, kurioje nurodė, kad Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo 29 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog mokėjimo operacija laikoma autorizuota tik tada, kai mokėtojas duoda sutikimą įvykdyti mokėjimo operaciją. Jeigu mokėtojo sutikimo įvykdyti mokėjimo operaciją nėra, laikoma, kad mokėjimo operacija yra neautorizuota (Mokėjimų įstatymo 29 straipsnio 2 dalis). Mokėjimų įstatyme nėra nustatytų konkrečių mokėtojo sutikimo įvykdyti mokėjimo operaciją būdų ir (arba) detalios tokio sutikimo davimo tvarkos. Vadovaujantis Mokėjimų įstatymo 13 straipsnio 3 dalies 3 punktu ir 29 straipsnio 1 punktu, mokėtojo sutikimo įvykdyti mokėjimo operaciją davimo sąlygos ir tvarka turi būti aptartos mokėtojo ir jo mokėjimo paslaugų teikėjo sudaromoje bendrojoje mokėjimo paslaugų teikimo sutartyje.
6. Lietuvos bankas taip pat pažymėjo, kad jeigu mokėtojas neigia autorizavęs įvykdytą mokėjimo operaciją, jo mokėjimo paslaugų teikėjas turi įrodyti, kad mokėjimo operacijos autentiškumas buvo patvirtintas. Mokėtojui tenka visi dėl neautorizuotų mokėjimo operacijų atsiradę nuostoliai, jeigu jis juos patyrė veikdamas nesąžiningai arba tyčia ar dėl didelio neatsargumo, neįvykdęs Mokėjimų įstaty-

mo 34 straipsnyje nustatytų pareigų, tačiau mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjui tenka pareiga pateikti įrodymų, kuriais patvirtinamas mokėtojo sukčiavimas arba didelis neatsargumas. Lietuvos banko nuomone, didelis neatsargumas ar jo nebuvimas yra vertinamojo pobūdžio aplinkybės, todėl išvada dėl mokėtojo (ieškovės) elgesio vertinimo kaip neatsargaus ar labai neatsargaus dėl neautorizuotos mokėjimo operacijos ar dėl mokėjimo priemonės praradimo, lėmusio neautorizuotą mokėjimo operaciją, darytina, įvertinus nustatytų individualių, specifinių aplinkybių visumą, kurią patvirtintų byloje esantys įrodymai ir (arba) šalių neginčijamos neautorizuotos mokėjimo operacijos įvykdymo aplinkybės.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

7. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2022 m. balandžio 5 d. sprendimu ieškovės ieškinį atmetė, paskirstė bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
8. Teismas nustatė tokias aplinkybes:
 - 8.1. ieškovė turi paskyrą „Payseros“ sistemoje ir naudojami dviem sąskaitomis, iš kurių sąskaita Nr. (duomenys neskelbtini) susieta su „Visa“ kortele. 2021 m. sausio 4 d. ieškovė kreipėsi į atsakovę nurodydama, jog tikrindama minėtos sąskaitos išrašą pastebėjo laikotarpiu nuo 2020 m. gruodžio 1 d. iki 2021 m. sausio 4 d. atliktas pinigines perlaidas, kurių ji neautorizavo (iš viso 119 mokėjimų, bendra suma – 5345,36 Eur), nurodė, jog šių operacijų neinicijavo, ir paprašė užblokuoti kortelę. Pagal ieškovės pateiktą sąskaitos išrašą pavedimai buvo atlikti įvairiems fiziniams bei juridiniams asmenims: „1a.lt“, „senukai.lt“, „traukiniobilietas.lt“, „paddle.net“, „aliexpress.com“, „evemote“, „delfi.lt“, „Silent circle credit“ bei „Yandex taxi“, VENDOSTORE* NETLOOKSRO, „R. L. S. ir M. M. E.“. Teismo posėdžio metu ieškovo atstovas pripažino, kad iš ginčijamų operacijų dvi, atliktos 2020 m. gruodžio 16 d., t. y. „R. L. S. ir M. M. E.“, įvykdytos mokėjimo kortele ne elektroninėje parduotuvėje ir yra autorizuotos. Atitinkamai 50,93 Eur sumos mokėjimų nebeginčia ir šios sumos patirtais nuostoliais nebelaiko.
 - 8.2. 2021 m. sausio 8 d. atsakovė pateikė atsakymą, kuriame informavo apie atliekamą tyrimą ir nurodė, kad paaiškėjus, jog ieškovė tikrai neautorizavo piniginių operacijų, lėšos jai bus grąžintos, lėšų grąžinimas gali užtrukti iki 8 savaičių. Tačiau jeigu paaiškės, jog operacijas atliko ieškovė, jos šeimos narys, draugas ar darbuotojas, lėšos nebus grąžintos ir už kiekvieną operaciją papildomai bus nuskaičiuota po 10 Eur tyrimo mokesčio.
 - 8.3. 2021 m. vasario 22 d. ieškovė pateikė atsakovei reikalavimą grąžinti lėšas, nurodydama, kad nei ji, nei jos šeimos nariai minėtų 119 mokėjimų neautorizavo.
 - 8.4. 2021 m. gegužės 14 d. atsakovė informavo apie atsisakymą grąžinti lėšas, nesutinkant su šiuo sprendimu, informavo ieškovę apie galimybę kreiptis į Lietuvos banką.
9. Teismas nurodė, kad byloje nėra ginčo, jog mokėjimai atlikti naudojant „Visa“ kortelę. Taigi, jie atlikti ne iš sąskaitos, o kortele. Tokiems mokėjimams atlikti būtina

suvesti kortelės duomenis, o juos turėjo pati ieškovė. Duomenų, kad ieškovė buvo pasirinkusi kitokį identifikavimo būdą, kad šalys buvo susitarusios dėl papildomo saugumo užtikrinimo, byloje nėra. Kadangi mokėjimai atlikti suvedus kortelės duomenis, nėra pagrindo išvadai, kad ginčijami mokėjimai neautorizuoti.

10. Teismas pažymėjo, kad nei atsakovė, nei trečiasis asmuo nenurodė buvus kokių nors trikdžių, dėl kurių galėjo sutrikti mokėjimų atlikimas. Taip pat nėra duomenų, kad interneto erdvėje būtų nutekinti ieškovės kortelės duomenys. Vadinas, ieškovė kortelės duomenimis naudojosi pati, leido naudotis kitiems arba dėl jos nerūpestingumo šiais duomenimis pasinaudojo kiti asmenys. Be to, pati ieškovė yra atsakinga už kortelės duomenis ir naudojimąsi jais. Todėl net jei kortelės duomenis panaudojo kiti asmenys, kai nėra duomenų apie jų nutekinimą, kilusios pasekmės tenka pačiam kortelės turėtojui, nes nėra jokių mokėjimo paslaugas teikiančios įmonės neteisėtų veiksmų, o nuostolių atsirado ne dėl mokėjimo paslaugų teikėjo, o paties kortelės turėtojo veiksmų ar nerūpestingumo.
11. Teismas nustatė, kad mokėjimai įvyko, vadinas, prekybininkai lėšas nurašė, o tai reiškia, kad ir kortelės duomenys buvo suvesti tinkamai. Ieškovė patvirtino, kad nesikreipė į nė vieną pinigų pagal ginčijamus mokėjimo operacijas gavusį asmenį, taigi nebuvo aktyvi ir nesiekė kiek galima greičiau ir paprasčiau išsiaiškinti ginčijamus lėšų nurašymus. Atsižvelgdamas į tai, teismas padarė išvadą, kad nenustatyti atsakovės neteisėti veiksmai ar neteisėtas pasyvumas, kuris būtų nulėmęs ieškovės nuostolius.
12. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal ieškovės apeliacinį skundą, 2022 m. spalio 4 d. nutartimi paliko nepakeistą Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. balandžio 5 d. sprendimą.
13. Teisėjų kolegija priėmė ieškovės pateiktus naujus įrodymus (paklausimus elektroninėms parduotuvėms „1a.lt“ ir „senukai.lt“ dėl informacijos pateikimo apie neautorizuotus mokėjimus, atsakymus į paklausimus), nusprendusi, kad jie yra susiję su nagrinėjama byla ir vėlesnis jų priėmimas neužvilkins bylos nagrinėjimo, atsakovė dėl pateiktų įrodymų turinio yra pasisakiusi.
14. Teisėjų kolegija nustatė, kad, pagal šalių sudarytos Bendrosios mokėjimo paslaugų sutarties 1.2 punktą, sutartimi yra nustatomos pagrindinės sąlygos tarp kliento ir „Payseros“, klientui registruojantis sistemoje, atsidarant „Payseros“ sąskaitą bei naudojantis kitomis „Payseros“ teikiamomis paslaugomis. Tai reiškia, jog tam, kad tarp šalių būtų sudaryta paslaugų teikimo sutartis, šalys neturėjo sudaryti rašytinės sutarties, nes pakanka, jog klientas konkludentiniais veiksmais išreikštų valią sudaryti sutartį ir užsiregistruotų sistemoje bei joje atidarytų sąskaitą. Byloje nekilo ginčo dėl šalių sutarties sudarymo fakto ir sutarties turinio.
15. Teisėjų kolegija nurodė, kad, pagal Bendrosios mokėjimo paslaugų sutarties 8.1 punktą, mokėjimo operacija laikoma autorizuota tik tada, kai mokėtojas duoda sutikimą. Klientas sutikimą gali pateikti nustatyta arba paslaugų teikėjo ir tokio kliento sutarta forma ir būdu. Raštu pateikiamas sutikimas turi būti pasirašytas kliento ar jo teisėto atstovo. Sutikimas taip pat gali būti patvirtinamas elektroniniu parašu, klientui suteiktu slaptažodžiu, kodais ir (arba) kitomis tapatybės patvirtinimo priemonėmis. Sutartis nenustato baigtinio sąrašo būdų, kuriais klientas gali duoti sutikimą autorizuoti mokėjimo operaciją.

16. Remdamasi Mokėjimų įstatymo 37 straipsnio 1 dalimi, teisėjų kolegija nurodė, kad mokėtojas neprivalo įrodyti, jog pats neautorizavo mokėjimo operacijų. Mokėtojiui nurodžius, kad operacijų neautorizavo, pareiga įrodyti, kad mokėjimo operacijos buvo tinkamai autorizuotos, kyla būtent mokėjimo paslaugų teikėjui.
17. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad Bendrosios mokėjimo paslaugų sutarties verslo klientams 5.21.3 punkte nustatyta, jog klientas gali atlikti mokėjimo operacijas iš „Payseros“ sąskaitos mokėjimo priemonėmis, susietomis su „Payseros“ sąskaita. Atsižvelgiant į tai, jog sąskaita, iš kurios buvo atliekami neautorizuoti mokėjimai, yra susieta su „Visa“ kortele, šis punktas nukreipia į „Payseros“ „Visa“ mokėjimo kortelės taisyklės, kurių 8 punkte nurodyta, kad mokėjimai kortelėmis parduojams internete atliekami pateikiant „Payseros“ „Visa“ mokėjimo kortelės duomenis bei kitą saugumo informaciją, pavyzdžiui, pardavėjo prašomo saugos kodo duomenis. Kliento gali būti prašoma įvesti vienkartinį patvirtinimo kodą arba kitą saugumo informaciją, įskaitant, jei tai yra įmanoma ir jis pasirenka tokį identifikavimo būdą, biometrinę informaciją operacijai patvirtinti ar pakeitimams sąskaitoje atlikti.
18. Byloje nesant duomenų, jog ieškovė būtų susitarusi dėl saugesnio identifikavimo būdo, pavyzdžiui, susikuriant saugos kodą, teismas nusprendė, jog tam, kad būtų įvykdytas mokėjimas, ieškovei pakako suvesti „Visa“ kortelės duomenis.
19. Byloje nesant pateikta duomenų, kad ieškovės „Visa“ kortelė būtų buvusi prarasta, jos duomenys be ieškovės valios būtų tapę prieinami tretiesiems asmenims ar interneto erdvėje būtų nutekinti kortelės duomenys, apeliacinės instancijos teismas sutiko su pirmosios instancijos teismo išvadomis, jog ieškovė kortele (jos duomenimis, t. y. kortelės numeriu, saugos kodu) naudojosi pati, leido naudotis kitiems arba dėl jos nerūpestingumo šiais duomenimis pasinaudojo kiti asmenys. Pagal Mokėjimų įstatymo 34 straipsnį, šalių sudarytos Bendrosios mokėjimo paslaugų sutarties 13.4 punktą, ieškovė turi pareigą saugoti kortelės duomenis ir yra atsakinga už jų panaudojimą.
20. Mokėjimų įstatymo 39 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad mokėtojiui tenka visi dėl neautorizuotų mokėjimo operacijų atsiradę nuostoliai, jeigu jis juos patyrė veikdamas nesąžiningai arba tyčia ar dėl didelio neatsargumo neįvykdęs vienos ar kelių šio įstatymo 34 straipsnyje nustatytų pareigų. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į Mokėjimų įstatymo 34 straipsnio, 37 straipsnio 3 dalies, 39 straipsnio 3 dalies, 2015 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2015/2366 dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2002/65/EB, 2009/110/EB ir 2013/36/ES bei Reglamentas (ES) Nr. 1093/2010 ir panaikinama Direktyva 2007/64/EB, (toliau – Mokėjimų paslaugų direktyva, Direktyva 2015/2366) konstatuojamosios dalies 72 punktą ir kasacinio teismo praktiką, nurodė, kad išvada dėl mokėtojo elgesio vertinimo kaip neatsargaus ar labai neatsargaus dėl neautorizuotos (-ų) mokėjimo operacijos (-ų) darytina kiekvienu konkrečiu atveju, įvertinus ginčo nagrinėjimo metu nustatytų individualių, specifinių aplinkybių visumą.
21. Teisėjų kolegijos vertinimu, nors ne visos pavienės nustatytos aplinkybės vertintinos kaip didelis ieškovės neatsargumas, tačiau, vertinant nustatytų aplinkybių

visumą, darytina išvada, jog būtent ieškovės labai neatsargus elgesys lėmė jai kilusius nuostolius. Dėl šios priežasties pirmosios instancijos teismas neturėjo teisinio pagrindo įpareigoti atsakovę grąžinti ieškovei lėšas, kurios prarastos dėl pačios ieškovės netinkamų veiksmų (neveikimo). Tokią išvadą teismas padarė atsižvelgdamas į šias aplinkybes:

- 21.1. byloje nėra duomenų, kad ieškovės „Visa“ kortelė būtų buvusi prarasta ar jos duomenys be ieškovės valios būtų tapę prieinami tretiesiems asmenims; taip pat kad interneto erdvėje būtų nutekinti ieškovės kortelės duomenys;
 - 21.2. nors mokėtojo pareigą saugoti savo duomenis nustato Mokėjimų įstatymo 34 straipsnio 2 dalis, „Payseros“ „Visa“ mokėjimo kortelės sąskaitos naudojimosi taisyklių 16 punktas, pačiai ieškovei neautorizavus mokėjimo procedūrų, akivaizdu, kad jos kortelės duomenys turėjo tapti prieinami trečiajam asmeniui, kuris, pasinaudodamas šiais duomenimis, atliko ginčo mokėjimus, taigi ieškovė nevykdė pareigos apsaugoti savo duomenis;
 - 21.3. ieškovė, kai vyko neautorizuotos pinigų perlaidos, ne kartą jungėsi prie savo „Payseros“ paskyros, tačiau neaišku, kaip galėjo nepastebėti ne tik piniginių pokyčių, bet ir pačių pasikartojančių mokėjimo operacijų įvairioms elektroninėms parduotuvėms;
 - 21.4. galimai neautorizuotos mokėjimo operacijos vyko palyginti ilgą laiką – daugiau nei mėnesį. Tokį laiko tarpą nepastebėti nuolat mažėjančių lėšų bei atliekamų neįprastų pervedimų galima tik dėl aplaidumo. Pats asmuo, visų pirma, yra atsakingas už savo turtą, o šioje situacijoje ieškovei, kad išvengtų nuostolių, tereikėjo laikytis įprasto elgesio standartų, juolab kad ieškovė yra verslininkė, kuriai taikomi aukštesni elgesio standartai;
 - 21.5. ieškovės atstovas į elektroninės parduotuvės „senukai.lt“ pagalbos centrą kreipėsi tik 2022 m. kovo 7 d., t. y. praėjus daugiau nei metams nuo tada, kai ieškovė teigė pastebėjusi neautorizuotus mokėjimus elektroninei parduotuvei „senukai.lt“. Ieškovė iš karto galėjo kreiptis į parduotuvę, kaip tai ir nustatyta „Payseros“ „Visa“ taisyklėse, ir reikalauti, kad pinigai jai būtų grąžinti, ir taip būtų išvengusi didesnių nuostolių.
22. Pasisakydama dėl atsakovės pareigos užtikrinti saugesnio autentiškumo patvirtinimą, teisėjų kolegija nurodė, kad Direktyvos 2015/236697 straipsnyje nustatyta, jog valstybės narės užtikrina, kad mokėjimo paslaugų teikėjas taikytų griežtą kliento autentiškumo patvirtinimą, kai mokėtojas: a) internetu prisijungia prie savo mokėjimo sąskaitos; b) inicijuoja elektroninę mokėjimo operaciją; c) nuotolinio ryšio priemone vykdo bet kokią veiksmą, kuris gali būti susijęs su sukčiavimo atliekant mokėjimą ar kitokio piktnaudžiavimo rizika.
23. Tačiau Lietuvos Respublikoje saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemonės mokėjimo paslaugų teikėjai privalo taikyti nuo 2021 m. sausio 1 d. (Mokėjimų įstatymo 58 straipsnio 1, 2, 3 ir 7 dalys įsigalioja praėjus 18 mėnesių nuo Europos Komisijos priimto deleguotojo teisės akto, nurodyto Direktyvos 2015/2366 98 straipsnyje, įsigaliojimo). Ginčo atveju absoliuti dauguma neautorizuotų operacijų buvo atlikta iki 2021 m. sausio 1 d., kai atsakovė dar neturėjo pareigos taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemonių.

24. Kitoms mokėjimo procedūroms, kurios buvo atliktos po 2021 m. sausio 1 d., net taikant saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemonės, yra taikomos išimties (Direktyvos 2015/2366 98 straipsnio 3 dalis), pavyzdžiui, atsižvelgiama į rizikos lygį – mažos rizikos lygis laikytinas, kai atliekama operacija yra būdinga mokėtojui, atliekama mažos rizikos gavėjui, o šiuo atveju po 2021 m. sausio 1 d. atlikti mokėjimai nebuvo neįprasti ar atliekami didelės rizikos gavėjui, kadangi operacijos buvo atliktos „senukai.lt“ bei „delfi.lt“, kuriems iki šios dienos buvo ne kartą atliktos mokėjimo operacijos. Nepriklausomai nuo sumos, saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemonės privaloma taikyti nuo 2021 m. balandžio mėnesio. 2021 m. sausio 1 d., t. y. įsigaliojus saugesnio autentiškumo reikalavimams, patvirtinimo buvo galima nereikalauti, kai mokėjimo suma nesiekia 500 Eur (šiuo atveju nė viena iš banko išraše nurodytų operacijų neviršijo minėtos sumos).
25. Kadangi ginčo neautorizuoti mokėjimai vyko ne prisijungus prie ieškovės paskyros, o pardavėjo svetainėje suvedus ieškovei priklausančios kortelės duomenis, ši situacija neatitiko atsakovės Bendrojoje mokėjimo paslaugų sutartyje verslo klientams nustatytos sąlygos, kuriai esant taikoma saugesnio autentiškumo patvirtinimo procedūra. Ši procedūra taikoma, kai klientas internetu arba kitomis nuotolinio ryšio priemonėmis prisijungia prie savo mokėjimo sąskaitos, inicijuoja elektroninę mokėjimo operaciją ir nuotolinio ryšio priemone vykdo bet koki veiksmą, kuris gali būti susijęs su sukčiavimo atliekant mokėjimą ar kitokio piktnaudžiavimo rizika.
26. Atsižvelgdama į nurodytas aplinkybes, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad atsakovė neprivalėjo taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo procedūros.
27. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, kad ieškovės apeliacinio skundo reikalavimas įpareigoti atsakovę ar trečiąjį asmenį grąžinti ieškovei 5294,43 Eur nesuderinamas su civilinio proceso taisyklėmis. Ieškovė pirmosios instancijos teisme atsisakė pakeisti atsakovą, todėl pirmosios instancijos teismas pagrįstai 2021 m. lapkričio 8 d. nutartimi atsakovės prašymą dėl atsakovo pakeitimo atmetė ir į bylą trečiuoju asmeniu, nepareiškiančiu savarankiškų reikalavimų, atsakovės pusėje įtraukė UAB „Finansinės paslaugos „Contis“. Teisėjų kolegija nusprendė plačiau šiuo klausimu nepasisakyti, nes, jos vertinimu, klausimas, kas laikytinas tinkamu atsakovu, neturi teisinės reikšmės bylos baigčiai, apeliacinės instancijos teismo sprendimas nesikeistų nepriklausomai nuo to, kas buvo tinkamas atsakovas byloje.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

28. Kasaciniu skundu ieškovė prašo panaikinti Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. spalio 4 d. nutartį ir Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. balandžio 5 d. sprendimą ir priimti naują sprendimą – įpareigoti atsakovę grąžinti ieškovei 5294,43 Eur, prarastų dėl neautorizuotų mokėjimų, priteisti iš atsakovės 568,11 Eur palūkanų, 6 proc. procesines palūkanas nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo, o tuo atveju, jeigu kasacinis teismas nuspręstų, kad UAB „Paysera LT“ nėra tinkama atsakovė šioje byloje, ir atsižvelgiant į tai, kad pirmosios instancijos teismas nepasiūlė pakeisti pradinės

atsakovės tinkamu atsakovu ir nepaaiškino netinkamos šalies nepakeitimo procesinių pasekmių, todėl padarė esminį proceso teisės normų pažeidimą, tuomet pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinius sprendimus panaikinti ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, priteisti bylinėjimo si išlaidų atlyginimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

28.1. Apeliacinės instancijos teismas netinkamai ir dviprasmiškai aiškino ieškovės ir atsakovės Bendrosios mokėjimo paslaugų sutarties verslo klientams bei įstatymų nuostatas. Iš skundžiamos teismo nutarties yra neaišku, ar teismas laikė, kad tarp šalių buvo susitarta dėl saugesnio autentiškumo patvirtinimo (griežto kliento autentiškumo patvirtinimo) procedūros, ar nebuvo. Ieškovė byloje nuosekliai teigė, kad šalys neabejotinai susitarė dėl saugesnio autentiškumo patvirtinimo procedūros (Bendrosios mokėjimo paslaugų sutarties verslo klientams 1.5 punktas). Net ir tuo atveju, jeigu dėl saugesnio autentiškumo patvirtinimo procedūros ieškovė ir atsakovė nebūtų atskirai susitarusios, šios procedūros taikymo privalomumas yra įtvirtintas imperatyviomis įstatymo nuostatomis, t. y. Mokėjimų įstatymo 58 straipsnio 1 dalies 2 punkte, 2 dalyje. Tačiau šiuo atveju atsakovė ir trečiasis asmuo nepagrįstai netaikė saugesnio autentiškumo patvirtinimo procedūros.

28.2. Apeliacinės instancijos teismas, nusprendęs, kad ginčo mokėjimai neatitiko elektroninės mokėjimo operacijos sąvokos, nes neautorizuoti mokėjimai vyko ne prisijungus prie ieškovės paskyros, o pardavėjo svetainėje suvedus ieškovei priklausančios kortelės duomenis, neteisingai aiškino elektroninės mokėjimo operacijos sąvoką, pažeidė Bendrosios mokėjimo paslaugų sutarties verslo klientams 1.5 punktą, Mokėjimų įstatymo 2 straipsnio 42 punktą ir 2017 m. lapkričio 27 d. Komisijos delegalojo reglamento (ES) 2018/389, kuriuo Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2015/2366 papildoma griežto kliento autentiškumo patvirtinimo ir bendrų ir saugių atvirųjų ryšių standartų techniniais reguliavimo standartais, (toliau – Delegalotasis reglamentas 2018/389) konstatuojamosios dalies 3 punktą. Remiantis nurodytais teisės aktais, ginčijamos mokėjimo operacijos atitinka elektroninės nuotolinės mokėjimo operacijos sąvoką, todėl šioms mokėjimo operacijoms turėjo būti taikomos saugesnio autentiškumo patvirtinimo procedūros, tačiau jų atsakovės ir trečiasis asmuo netaikė.

28.3. Apeliacinės instancijos teismas, nusprendęs, kad saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemonės Lietuvos Respublikoje turėtų būti taikomos nuo 2021 m. sausio 1 d., nesilaikė tiesiogiai taikomo teisės akto, t. y. Delegalojo reglamento 2018/389, kuriame nustatyta, kad nuo 2019 m. rugsėjo 14 d. mokėjimo paslaugų teikėjai privalo taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemones. Tai, kad saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemonės privalo būti taikomos nuo 2019 m. rugsėjo 14 d., patvirtina ir Lietuvos banko 2022 m. spalio 27 d. atsakymas į ieškovės paklausimą.

28.4. Apeliacinės instancijos teismas, konstatuodamas, kad saugesnis autentiškumas turi būti taikomas, kai mokėjimo operacijos suma siekia 500 Eur, nemotyvavo ir teisės aktais nepagrindė šios išvados. Delegalotajame reglamen-

te 2018/389 500 Eur mokėjimo operacijos limitu nustatyta nėra. Deleguotojo reglamento 2018/389 16 straipsnyje yra nustatytos išimties, kai mokėjimo paslaugų teikėjams leidžiama netaikyti griežto kliento autentiškumo patvirtinimo: a) nuotolinės elektroninės mokėjimo operacijos vertė neviršija 30 Eur ir b) ankstesnių nuotolinių elektroninių mokėjimo operacijų, mokėtojo inicijuotų nuo paskutinio karto, kai taikytas griežtas kliento autentiškumo patvirtinimas, bendra vertė neviršija 100 Eur arba c) ankstesnių nuotolinių elektroninių mokėjimo operacijų, mokėtojo inicijuotų nuo paskutinio karto, kai taikytas griežtas kliento autentiškumo patvirtinimas, skaičius neviršija penkių atskirų nuotolinių elektroninių mokėjimo operacijų iš eilės. Šiuo atveju iš visų ieškovės neautorizuotų mokėjimo operacijų net 81 viršija 30 Eur, o nei atsakovė, nei trečiasis asmuo griežto kliento autentiškumo netaikė apskritai, todėl Deleguotojo reglamento 2018/389 išimties, leidžiančios netaikyti griežto kliento autentiškumo patvirtinimo, negali būti taikomos.

28.5. Apeliacinės instancijos teismas padarė nepagrįstą išvadą, kad ieškovės patirtus nuostolius lėmė būtent jos didelis neatsargumas, pasireiškiantis neprotingu arba išskirtiniu rūpestingumu nebuvimu:

28.5.1. Teismas padarė nemotyvuotą ir nepagrįstą išvadą, kad daugiau nei mėnesį nepastebėti nuolat mažėjančių lėšų bei atliekamų neįprastų pervedimų galima tik dėl aplaidumo. Teismas, konstatuodamas, kad ieškovė iš karto nesikreipė į mokėjimo paslaugų teikėją, nesirėmė byloje pateiktais įrodymais, patvirtinančiais, jog 2021 m. sausio 4 d. patikrinusi savo sąskaitos išrašą ir pastebėjusi neautorizuotas mokėjimo operacijas, kurių pirmoji buvo atlikta 2020 m. gruodžio 1 d., ieškovė, vadovaudamasi Bendrosios mokėjimo paslaugų sutarties verslo klientams 14.11 punktu, nedelsdama tą pačią dieną susisiekė su atsakove. Ieškovė nepraleido Mokėjimų įstatymo 36 straipsnio 1 dalyje nustatyto 13 mėnesių termino, per kurį mokėjimo paslaugų gavėjas gali kreiptis į mokėjimo paslaugų teikėją dėl neautorizuoto mokėjimo.

28.5.2. Teismas nepagrįstai kaip ieškovės aplaidumą ir pasyvumą vertino tai, kad ieškovė, pastebėjusi ginčo mokėjimus, nesikreipė iš karto į elektroninę parduotuvę „senukai.lt“, kurioje buvo atlikti 648,32 Eur dydžio mokėjimai, o į šios elektroninės parduotuvės pagalbos centrą kreipėsi praėjus daugiau nei metams. Mokėjimų įstatymas nėra nustatęs imperatyvaus įpareigojimo, prieš kreipiantis į mokėjimo paslaugų teikėją, privalomai kreiptis dėl neautorizuotos mokėjimo operacijos į pardavėją. Ieškovė bandė susiekti su pardavėja įmone „senukai.lt“, tačiau ši atsisakė suteikti informaciją apie neautorizuotus mokėjimus, remdamasi duomenų apsaugos nuostatomis.

28.5.3. Tai, kad mėnesį nebuvo pastebėtos vykdytos neautorizuotos mokėjimo operacijos, yra visiškai tikėtina, juo labiau kad minėtu laikotarpiu ieškovė savo sąskaitą papildė 7997,66 Eur suma, o pačioje sąskaitoje iki neautorizuotų mokėjimo operacijų buvo daugiau nei 30 000 Eur.

28.6. Apeliacinės instancijos teismas neanalizavo ieškovės argumentų dėl atsako-

vės ir trečiojo asmens įsipareigojimo atlikti tyrimą dėl neautorizuotų mokėjimo operacijų nevykdymo, Lietuvos banko išaiškinimus šiuo klausimu vertino selektyviai. Teismas nepasisakė dėl atsakovės ir asmens pareigos atlikti tyrimą bei nustatyti svarbią informaciją, kuri būtų padėjusi nustatyti, iš kur buvo inicijuotos neautorizuotos mokėjimo operacijos, kokiais įrenginiais buvo patvirtintos neautorizuotos mokėjimo operacijos ir kt.

28.7. Pirmosios instancijos teismas nesiūlė ieškovei pakeisti atsakovo, o tik pasiteiravo nuomonės dėl atsakovės pateikto prašymo pakeisti jį tinkamu atsakovu, taip pat nepaaiškino netinkamos šalies nepakeitimo procesinių pasekmių, todėl teismas padarė esminį proceso teisės normų pažeidimą (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 45 straipsnio 1 dalis). Nors ieškovė mokėjimo paslaugų teikėju laiko atsakovę UAB „Paysera LT“, ieškovė laikėsi pozicijos, kad jeigu teismas mano, jog atsakovė UAB „Paysera LT“ nėra tinkama atsakovė byloje, jos pakeitimui neprieštarautų. Tačiau šiuo atveju teismas pats nebuvo tikras, kas byloje turėtų būti tikrasis atsakovas.

29. Atsakovės atsiliepimą į ieškovės kasacinį skundą teisėjų kolegijos 2023 m. gegužės 3 d. nutartimi atsisakyta priimti kaip pateiktą praleidus įstatyme nustatytą terminą.

30. Trečiasis asmuo atsiliepimo į ieškovės kasacinį skundą įstatymų nustatyta tvarka nepateikė.

Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl taikytino teisinio reguliavimo

31. Nagrinėjamoje byloje ginčas kilo iš mokėjimo paslaugų teisinių santykių. Mokėjimo paslaugų teisinius santykius reguliuoja Mokėjimų įstatymas, kurio nuostatos suderintos su Europos Sąjungos teisės aktais, nurodytais Mokėjimų įstatymo priede (Mokėjimų įstatymo 1 straipsnio 2 dalis).

32. Lietuvos Respublikoje įgyvendinant Direktyvos 2015/2366 nuostatas 2018 m. balandžio 17 d. priimtas Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo Nr. VIII-1370 pakeitimo įstatymas Nr. XIII-1092 (toliau – Mokėjimų įstatymo pakeitimo įstatymas), kuriuo Mokėjimų įstatymas išdėstytas nauja redakcija. Išskyrus nustatytas išimtis, Mokėjimų įstatymo pakeitimo įstatymas įsigaliojo 2018 m. rugpjūčio 1 d. (Mokėjimų įstatymo pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalis).

33. Nagrinėjamu atveju ieškovės sąskaita „Payseros“ sistemoje buvo atidaryta 2018 m. gruodžio 17 d., o 2019 m. sausio 10 d. buvo užsakyta „Visa“ mokėjimo kortelė. Taigi tarp šalių susiklosčiusiems teisiniams santykiams taikytinas naujos redakcijos Mokėjimų įstatymas, įgyvendinantis Direktyvos 2015/2366 nuostatas.

34. Nors Direktyva 2015/2366 buvo panaikinta ankstesnė mokėjimo paslaugas reguliuojanti direktyva – Direktyva 2007/64/EB, tam tikros reguliavimo nuostatos išliko tos pačios. Kaip nustatyta Direktyvos 2015/2366 114 straipsnio antrojeje

pastraipoje, nuorodos į panaikintą direktyvą laikomos nuorodomis į šią direktyvą ir skaitomos pagal šios direktyvos II priede pateiktą atitikties lentelę. Atsižvelgdama į tai, teisėjų kolegija, kiek taikytina, nagrinėjamoje byloje remiasi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ir ESTT) suformuota Direktyvos 2007/64/EB nuostatų aiškinimo praktika.

Dėl mokėtojo teisės susigrąžinti neautorizuotos mokėjimo operacijos sumą, mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjo atsakomybės už neautorizuotą mokėjimo operaciją, atleidimo nuo atsakomybės sąlygų ir įrodinėjimo naštos paskirstymo

35. Nagrinėjamoje byloje sprendžiamas klausimas dėl mokėtojo teisės susigrąžinti neautorizuotos operacijos sumą. Mokėtoja (ieškovė) ieškiniu nurodė, kad ji neautorizavo tam tikrų jos sąskaitoje įvykdytų mokėjimo operacijų. Byloje nėra nustatyta, kad ieškovė pati autorizavo ginčo mokėjimo operacijas.
36. Mokėjimo operacija laikoma autorizuota tik tada, kai mokėtojas duoda sutikimą įvykdyti mokėjimo operaciją. Mokėtojas gali duoti sutikimą įvykdyti vieną arba kelias mokėjimo operacijas. Mokėtojas ir jo mokėjimo paslaugų teikėjas turi susitarti dėl sutikimo įvykdyti mokėjimo operaciją davimo formos ir tvarkos. Sutikimas įvykdyti mokėjimo operaciją arba kelias mokėjimo operacijas taip pat gali būti duodamas per gavėją arba mokėjimo inicijavimo paslaugos teikėją. Mokėjimo operacija gali būti autorizuota iki jos įvykdymo arba ją įvykdžius, jeigu taip susitarė mokėtojas ir jo mokėjimo paslaugų teikėjas (Mokėjimų įstatymo 29 straipsnio 1 dalis). Jeigu mokėtojo sutikimo įvykdyti mokėjimo operaciją nėra, laikoma, kad mokėjimo operacija yra neautorizuota (Mokėjimų įstatymo 29 straipsnio 2 dalis).
37. Mokėjimų įstatymo 36, 38 ir 39 straipsniai reglamentuoja mokėtojo teisės susigrąžinti neautorizuotos mokėjimo operacijos sumą, mokėjimo paslaugų teikėjo ir paties mokėtojo atsakomybės sąlygas dėl neautorizuotų mokėjimo operacijų. Mokėjimo operacijų autorizavimo patvirtinimo ir įvykdymo įrodymų pateikimo naštos paskirstymo taisyklė įtvirtinta Mokėjimų įstatymo 37 straipsnyje. Mokėjimų įstatymo 36, 37, 38 ir 39 straipsniais yra įgyvendinti atitinkamai Direktyvos 2015/2366 71, 72, 73 ir 74 straipsniai.
38. Mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjas nedelsdamas, ne vėliau kaip iki kitos darbo dienos pabaigos po to, kai sužino arba būna informuotas apie neautorizuotą mokėjimo operaciją, mokėtojui turi grąžinti neautorizuotos mokėjimo operacijos sumą ir, kai taikytina, atkurti mokėjimo sąskaitos, iš kurios ta suma nurašyta, likutį, kuris būtų buvęs, jeigu neautorizuota mokėjimo operacija nebūtų buvusi įvykdyta, išskyrus atvejus, kai mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjas turi pagrįstų priežasčių įtarti sukčiavimą ir apie šias priežastis raštu praneša priežiūros institucijai. Mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjas taip pat turi užtikrinti, kad mokėtojas nepatirtų nuostolių dėl mokėjimo paslaugų teikėjui mokėtinų arba iš jo gautinų palūkanų (Mokėjimų įstatymo 38 straipsnio 1 dalis).
39. Neautorizuotos mokėjimo operacijos atveju mokėjimo paslaugų teikėjas turėtų nedelsdamas grąžinti mokėtojui tos operacijos sumą. Tačiau kai yra stiprus įtari-

mas, kad dėl mokėjimo paslaugų vartotojo nesąžiningo elgesio yra atlikta neautorizuota operacija, ir kai tas įtarimas grindžiamas objektyviomis priežastimis, apie kurias pranešama atitinkamai nacionalinei institucijai, mokėjimo paslaugų teikėjas prieš grąžindamas lėšas mokėtojiui turėtų turėti galimybę per pagrįstą laikotarpį atlikti tyrimą. Kad mokėtojas būtų apsaugotas nuo bet kokių nepatogumų, grąžintos sumos įskaitymo į sąskaitą data turėtų būti ne vėlesnė nei data, kada suma nurašyta iš sąskaitos. Siekiant paskatinti mokėjimo paslaugų vartotoją nepagrįstai nedelsiant pranešti mokėjimo paslaugų teikėjui apie mokėjimo priemonės vagystę arba praradimą ir taip sumažinti neautorizuotų mokėjimo operacijų riziką, vartotojas turėtų būti atsakingas tik už labai ribotą sumą, išskyrus mokėjimo paslaugų vartotojo sukčiavimo ar didelio neatsargumo atvejus. Šiuo atveju tinkama suma siekiant užtikrinti suderintą ir aukšto lygio vartotojų apsaugą Sąjungoje yra 50 Eur. Atsakomybės neturėtų būti, kai mokėtojas nežino apie mokėjimo priemonės praradimą, vagystę ar neteisėtą pasisavinimą. Be to, kai vartotojai praneša mokėjimo paslaugų teikėjui, kad jų mokėjimo priemonei galėjo kilti pavojus, nebeturėtų būti reikalaujama, kad mokėjimo paslaugų vartotojai padengtų vėliau atsiradusius nuostolius, susijusius su neautorizuotu tos priemonės panaudojimu. Šia direktyva neturėtų būti daromas poveikis mokėjimo paslaugų teikėjų atsakomybei už techninį jų produktų saugumą (Direktyvos 2015/2366 konstatuojamosios dalies 71 punktą).

40. Mokėjimų įstatymo 39 straipsnis įtvirtina pačiam mokėtojiui tenkančios atsakomybės taisyklės už neautorizuotas mokėjimo operacijas. Mokėtojiui gali tekti dėl neautorizuotų mokėjimo operacijų atsiradę nuostoliai iki 50 eurų, kai šie nuostoliai patirti dėl: 1) prarastos ar pavogtos mokėjimo priemonės panaudojimo; 2) neteisėto mokėjimo priemonės pasisavinimo (1 dalis). Mokėtojas neturi patirti jokių nuostolių, jeigu: 1) jis iki mokėjimo operacijos įvykdymo negalėjo pastebėti mokėjimo priemonės praradimo, vagystės arba neteisėto pasisavinimo, išskyrus atvejus, kai jis veikė nesąžiningai; 2) nuostoliai yra patirti dėl mokėjimo paslaugų teikėjo, jo darbuotojo, tarpininko, filialo ar asmenų, kuriems perduotas veiklos funkcijų vykdymas, veiksmų ar neveikimo (2 dalis). Mokėtojiui tenka visi dėl neautorizuotų mokėjimo operacijų atsiradę nuostoliai, jeigu jis juos patyrė veikdamas nesąžiningai arba tyčia ar dėl didelio neatsargumo neįvykdęs vienos ar kelių šio įstatymo 34 straipsnyje nustatytų pareigų. Tokiais atvejais šio straipsnio 1 dalyje nustatytas didžiausias nuostolių sumos ribojimas netaikomas (3 dalis). Kai mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjas nereikalauja saugesnio autentiškumo patvirtinimo, mokėtojiui dėl neautorizuotų mokėjimo operacijų atsiradę nuostoliai tenka tik tuo atveju, jeigu jis veikė nesąžiningai. Kai gavėjas arba gavėjo mokėjimo paslaugų teikėjas netaiko saugesnio autentiškumo patvirtinimo reikalavimų, jis kompensuoja mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjui padarytą žalą (4 dalis). Mokėtojas neturi patirti jokių nuostolių dėl prarastos, pavogtos ar neteisėtai pasisavintos mokėjimo priemonės po to, kai pateikia šio įstatymo 34 straipsnio 1 dalies 2 punkte nurodytą pranešimą, išskyrus atvejus, kai jis veikė nesąžiningai (5 dalis). Jeigu mokėjimo paslaugų teikėjas nesudaro sąlygų bet kuriuo metu pranešti apie prarastą, pavogtą arba neteisėtai pasisavintą mokėjimo priemonę, nuostoliai, atsiradę dėl mokėjimo

- priemonės neautorizuoto naudojimo, tenka mokėjimo paslaugų teikėjui, išskyrus atvejus, kai mokėtojas veikė nesąžiningai (6 dalis).
41. Mokėjimų įstatymo 36 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad mokėjimo paslaugų teikėjas grąžina nurašytas lėšas mokėtojiui tik tuo atveju, jeigu mokėtojas, sužinojęs apie neautorizuotas ar netinkamai įvykdytas mokėjimo operacijas, dėl kurių pagal šio įstatymo 38, 51 ir 52 straipsnius gali būti pateikiami reikalavimai, apie tai praneša savo mokėjimo paslaugų teikėjui nedelsdamas, ne vėliau kaip per 13 mėnesių nuo lėšų nurašymo datos. To paties straipsnio 2 dalis įtvirtina, kad šio straipsnio 1 dalyje nustatytas terminas netaikomas, kai mokėjimo paslaugų teikėjas nepateikė informacijos mokėjimo paslaugų vartotojiui apie neautorizuotą ar netinkamai įvykdytą mokėjimo operaciją ar nesudarė sąlygų su ja susipažinti šio įstatymo nustatyta tvarka.
 42. Jeigu mokėtojas neigia autorizavęs įvykdytą mokėjimo operaciją ar teigia, kad mokėjimo operacija buvo įvykdyta netinkamai, jo mokėjimo paslaugų teikėjas turi įrodyti, kad mokėjimo operacijos autentiškumas buvo patvirtintas, ji buvo tinkamai užregistruota, įrašyta į sąskaitas ir jos nepaveikė techniniai trikdžiai arba kiti mokėjimo paslaugų teikėjo teikiamos paslaugos trūkumai (37 straipsnio 1 dalis). Kai mokėtojas neigia autorizavęs įvykdytą mokėjimo operaciją, mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjo arba atitinkamais atvejais mokėjimo inicijavimo paslaugos teikėjo užregistruotas mokėjimo priemonės naudojimas nebūtinai yra pakankamas įrodymas, kad mokėtojas autorizavo mokėjimo operaciją ar veikė nesąžiningai arba tyčia ar dėl didelio neatsargumo neįvykdė vienos ar kelių Mokėjimų įstatymo 34 straipsnyje nustatytų pareigų. Mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjas ir atitinkamais atvejais mokėjimo inicijavimo paslaugos teikėjas turi pateikti įrodymų, kuriais patvirtinamas mokėtojo sukčiavimas arba didelis neatsargumas.
 43. Mokėjimų įstatymo 34 straipsnis reguliuoja mokėjimo paslaugų vartotojo pareigas, susijusias su mokėjimo priemonėmis ir personalizuotais saugumo duomenimis. Mokėjimo paslaugų vartotojo, turinčio teisę naudotis mokėjimo priemone, pareigos: 1) naudotis mokėjimo priemone pagal mokėjimo priemonės išdavimą ir naudojimą reglamentuojančias sąlygas. Šios sąlygos turi būti objektyvios, nediskriminacinės ir proporcingos; 2) sužinojus apie mokėjimo priemonės praradimą, vagystę arba neteisėtą pasisavinimą ar neautorizuotą jos naudojimą, nedelsiant apie tai pranešti mokėjimo paslaugų teikėjui arba jo nurodytam subjektui (1 dalis). Mokėjimo paslaugų vartotojas, gavęs mokėjimo priemonę, privalo imtis veiksmų, kad būtų apsaugoti personalizuoti saugumo duomenys (2 dalis).
 44. Apibendrinant nurodytą reguliavimą, pažymėtina, kad įstatymu nustatyta tokia mokėtojo paslaugų teikėjo atsakomybės už neautorizuotą mokėjimą sistema, pagal kurią mokėtojas turi teisę į neautorizuotos operacijos sumos sugrąžinimą, o mokėtojo paslaugos teikėjas turi pareigą ją sugrąžinti, išskyrus atvejus, jei nustatoma, kad: 1) mokėtojas veikia nesąžiningai; 2) mokėtojas tyčia ar dėl didelio neatsargumo pažeidžia vieną ar kelias Mokėjimų įstatymo 34 straipsnyje nustatytas mokėtojo pareigas, susijusias su mokėjimo priemonėmis ir personalizuotais saugumo duomenimis. Tam tikrais įstatymo nustatytais atvejais mokėtojiui gali tecti prisiimti nuostolius dėl neautorizuotų mokėjimo operacijų, tačiau nevirši-

jant įstatymo nustatytos maksimalios ribos. Nurodyta mokėtojo paslaugų teikėjo atsakomybės už neautorizuotą mokėjimą sistema reiškia griežtąją mokėtojo paslaugų teikėjo atsakomybę už atliktas neautorizuotas mokėjimo operacijas, t. y. atsakomybę be kaltės. Kita vertus, mokėtojo paslaugų teikėjo atsakomybė be kaltės neeliminuoja paties mokėtojo pareigos elgtis rūpestingai ir atsakingai. Todėl tuo atveju, jei mokėtojas elgiasi nesąžiningai arba tyčia ar dėl didelio neatsargumo pažeidžia įstatyme jam nustatytas pareigas, paslaugos teikėjas yra atleidžiamas nuo atsakomybės. Ne bet kokių mokėtojo pareigų nevykdymas yra pagrindas atleisti mokėtojo paslaugos teikėją nuo atsakomybės, o būtent Mokėjimų įstatymo 34 straipsnyje nustatytų mokėtojo pareigų, kurios susijusios su mokėjimo priemonėmis ir personalizuotais saugumo duomenimis, be to, paprastas mokėtojo neatsargumas nėra laikomas mokėtojo paslaugos teikėjo atleidimo nuo atsakomybės sąlyga. Pažymėtina ir tai, kad speciali taisyklė taikoma, jei mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjas nereikalauja saugesnio autentiškumo patvirtinimo, tokiu atveju mokėtojo paslaugos teikėjas atleidžiamas nuo atsakomybės tik tuomet, jeigu mokėtojas veikė nesąžiningai, t. y. šiuo atveju antroji atleidimo nuo atsakomybės sąlyga neturi būti nustatoma.

45. Nurodytoje atsakomybės sistemoje nustatytas ir mokėtojui palankus įrodinėjimo naštos mechanizmas. Mokėtojui pakanka tik nurodyti, kad jis neautorizavo mokėjimo operacijų, o mokėtojo paslaugos teikėjas turi įrodyti, kad mokėtojas autorizavo mokėjimo operaciją ar veikė nesąžiningai arba tyčia ar dėl didelio neatsargumo neįvykdė vienos ar kelių Mokėjimų įstatymo 34 straipsnyje nustatytų pareigų. Mokėtojo paslaugos teikėjas privalo pateikti konkrečius įrodymus, kad mokėtojas elgėsi nesąžiningai, tyčia ar dėl didelio neatsargumo pažeidė jam įstatymo nustatytas pareigas. Nurodyta paslaugos teikėjo atsakomybės neautorizuoto mokėjimo atveju sistema priklauso nuo to, ar mokėtojas apie neautorizuotą operaciją praneša savo mokėjimo paslaugų teikėjui ne vėliau kaip per trylika mėnesių nuo atitinkamos lėšų sumos nurašymo datos. Mokėtojas, per trylika mėnesių nuo sumos nurašymo nepranešęs savo mokėjimo paslaugų teikėjui apie neautorizuotą operaciją, negali kelti šio paslaugų teikėjo atsakomybės klausimo, taigi negali susigrąžinti neautorizuotos mokėjimo operacijos metu nurašytų lėšų.
46. Iš esmės toks mokėtojo paslaugų teikėjo atsakomybės už neautorizuotą mokėjimą sistemos aiškinimas yra formuojamas ir ESTT praktikoje aiškinant ankstesnės Mokėjimų direktyvos redakcijos (Direktyvos 2007/64) nuostatas (žr. ESTT 2021 m. rugsėjo 2 d. sprendimą byloje *DM, LR prieš Caisse régionale de Crédit agricole mutuel (CRCAM) – Alpes-Provence*, C-337/20; 2023 m. kovo 16 d. sprendimą byloje *ZG prieš Beobank*, C-351/21). Kaip pabrėžė ESTT, Sąjungos teisės aktų leidėjas siekė sukurti bendrą mokėjimo paslaugų rinką, nacionalines sistemas, kurių koegzistavimas kėlė painiavą ir lėmė teisinio saugumo stoką, pakeisdamas suderinta teisine sistema, kurioje apibrėžtos mokėjimo paslaugų mokėtojų ir teikėjų teisės ir pareigos (ESTT 2021 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje *DM, LR prieš Caisse régionale de Crédit agricole mutuel (CRCAM) – Alpes-Provence*, C-337/20, 44 punktas).
47. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį, kad, pagal Mokėjimų įstatymo 3 straipsnio 7 dalį, mokėjimo paslaugų teikėjai ir mokėjimo paslaugų vartotojai, išskyrus

vartotojus, gali susitarti netaikyti visų ar dalies šio įstatymo III skyriaus nuostatų, šio įstatymo 4 straipsnio 1, 2 ir 3 punktuose, 11 straipsnio 1, 2 ir 5 dalyse, 29 straipsnio 3 dalyje, 37, 39, 41, 44, 51 ir 52 straipsniuose nustatytų reikalavimų, taip pat gali susitarti dėl kito termino, negu nustatytas šio įstatymo 36 straipsnyje. Ši Mokėjimų įstatymo norma įgyvendina Direktyvos 2015/2366 61 straipsnio nuostatas. Direktyvos 2015/2366 konstatuojamosios dalies 53 punktą paaiškina 61 straipsnio reguliavimo tikslą: kadangi vartotojų ir įmonių padėtis nėra vieninga, nereikia ir vienodo jų apsaugos lygio. Nors svarbu užtikrinti vartotojų teises nuostatomis, nuo kurių negalima nukrypti sudarant sutartį, įmonėms ir organizacijoms, kai jos neturi reikalų su vartotojais, tikslinga leisti susitarti kitaip. Tačiau valstybės narės turėtų turėti galimybę nustatyti, kad labai mažoms įmonėms, kaip apibrėžta Komisijos rekomendacijoje 2003/361/EB, būtų taikomos tos pačios sąlygos kaip ir vartotojams. Bet kuriuo atveju tam tikros pagrindinės šios direktyvos nuostatos turėtų būti taikomos visada, neatsižvelgiant į vartotojo statusą. Direktyvos 2015/2366 konstatuojamosios dalies 73 punktą taip pat nurodo, kad mokėjimo paslaugų vartotojams, kurie nėra vartotojai, gali būti taikomos kitokios nuostatos dėl nuostolių paskirstymo neautorizuotų mokėjimo operacijų atveju, nes tokie vartotojai paprastai gali geriau įvertinti sukčiavimo riziką ir imtis atitinkamų apsaugos priemonių.

48. Nagrinėjamoje byloje mokėjimo paslaugų vartotojas nėra vartotojas, kaip jis apibrėžtas Mokėjimų įstatymo 2 straipsnio 9 dalyje, todėl remiantis nurodyta Mokėjimų įstatymo nuostata mokėjimo paslaugos sutarties šalys galėjo susitarti netaikyti (nuo jų nukrypti) Mokėjimų įstatyme nustatytų mokėtojo atsakomybės taisyklių už neautorizuotas mokėjimo operacijas (Mokėjimų įstatymo 39 straipsnis) ir mokėjimo operacijų autorizavimo patvirtinimo bei įvykdymo įrodymų pateikimo naštos paskirstymo taisyklės (Mokėjimų įstatymo 37 straipsnis). Bylą nagrinėję teismai nenustatė, jog šalys būtų susitarusios netaikyti visų ar iš dalies aptartų taisyklių. Kaip matyti iš procesinių dokumentų, tokia aplinkybė nesirėmė ir byloje dalyvaujantys asmenys. Taigi, nagrinėjamoje byloje dėl mokėjimo paslaugų teikėjo atsakomybės, atleidimo nuo atsakomybės sąlygų ir įrodinėjimo naštos paskirstymo turi būti sprendžiama remiantis Mokėjimų įstatymo nuostatomis.
49. Apeliacinės instancijos teismas vertino, kad yra pagrindas mokėtojo paslaugos teikėją atleisti nuo atsakomybės dėl paties mokėtojo didelio neatsargumo. Nei mokėtojo nesąžiningo elgesio, nei tyčinio Mokėjimų įstatymo 34 straipsnyje nustatytų mokėtojo pareigų pažeidimo apeliacinės instancijos teismas nenustatė. Ši aplinkybė yra reikšminga, jei būtų nustatyta, kad mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjas (atsakovė) privalėjo taikyti (ir reikalauti, kad mokėtojas taikytų) saugesnį autentiškumo patvirtinimą ginčo mokėjimo operacijoms, tačiau tokio saugesnio autentiškumo patvirtinimo netaikė. Kasaciniu skundu ieškovė nesutinka su apeliacinės instancijos teismo padaryta išvada, kad atsakovė neturėjo pareigos taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemones, todėl teisėjų kolegija toliau pasisako šiuo aspektu.

Dėl saugesnio mokėjimo operacijos autentiškumo patvirtinimo reikalavimo

50. Saugesnio autentiškumo patvirtinimo reikalavimus įtvirtino Mokėjimų paslaugų direktyva (Direktyva 2015/2366).
51. Direktyvos 2015/2366 konstatuojamosios dalies 7 punkte pažymėta, kad dėl augančio techninio elektroninių mokėjimų sudėtingumo, pasaulio mastu nuolat didėjančio elektroninių mokėjimų skaičiaus ir naujai atsiradusių mokėjimo paslaugų pastaruoju metu išaugo su elektroniniais mokėjimais susijusi saugumo rizika. Saugios mokėjimo paslaugos yra ypač svarbi tinkamai veikiančios mokėjimo paslaugų rinkos sąlyga. Todėl mokėjimo paslaugų vartotojai turėtų būti tinkamai apsaugoti nuo tokios rizikos.
52. Siekiant užtikrinti mokėjimo paslaugų saugumą Direktyvos 2015/2366 97 straipsnyje įtvirtinta griežto kliento autentiškumo patvirtinimo procedūra. Pagal šios direktyvos 97 straipsnio 1 dalį, valstybės narės įpareigojamos užtikrinti, kad mokėjimo paslaugų teikėjas taikytų griežtą kliento autentiškumo patvirtinimą, kai mokėtojas internetu prisijungia prie savo mokėjimo sąskaitos (a punktas), inicijuoja elektroninę mokėjimo operaciją, nuotolinio ryšio priemone vykdo bet kokią veiksmą (b punktas), kuris gali būti susijęs su sukčiavimu atliekant mokėjimą ar kitokio piktnaudžiavimo rizika (c punktas).
53. Pagal Direktyvos 2015/2366 98 straipsnio 1 dalį, Europos bankininkystės institucija (toliau – ir EBI), glaudžiai bendradarbiaudama su Europos centriniu banku ir pasikonsultavusi su visais atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais, įskaitant mokėjimo paslaugų rinkos subjektus, atstovaujančiais visiems susijusiems interesams, turėjo parengti techninių reguliavimo standartų projektus, skirtus mokėjimo paslaugų teikėjams, kaip nustatyta šios direktyvos 1 straipsnio 1 dalyje, pagal Reglamento (ES) Nr. 1093/2010 10 straipsnį, kuriuose, be kita ko, būtų konkrečiai nurodomi griežto kliento autentiškumo patvirtinimo, nurodyto direktyvos 97 straipsnio 1 ir 2 dalyse, reikalavimai, šių reikalavimų išimtys. Vadovaujantis Direktyvos 2015/2366 98 straipsnio 4 dalimi, EBI 1 dalyje nurodytus techninių reguliavimo standartų projektus (be kita ko, griežto kliento autentiškumo patvirtinimo reikalavimus, jų išimtis) turėjo pateikti Europos Komisijai ne vėliau kaip 2017 m. sausio 13 d., o Europos Komisijai suteikiami įgaliojimai priimti techninius reguliavimo standartus pagal Reglamento (ES) Nr. 1093/2010 10–14 straipsnius.
54. Pagal Direktyvos 2015/2366 115 straipsnio, reglamentuojančio direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę nuostatas, 1–2 dalis, valstybės narės iki 2018 m. sausio 13 d. buvo įpareigtos priimti įgyvendinimo nuostatas. Tačiau pagal to paties straipsnio 4 dalį, nukrypstant nuo 2 dalies, valstybėms narėms nustatyta pareiga užtikrinti, kad būtų taikomos direktyvos 65, 66, 67 ir 97 straipsniuose nurodytos saugumo priemonės praėjus 18 mėnesių po 98 straipsnyje nurodytų techninių reguliavimo standartų įsigaliojimo dienos.
55. Europos Komisija, atsižvelgdama į Direktyvą 2015/2366, jos 98 straipsnio 4 dalies antrąją pastraipą, kuria Komisijai suteikti įgaliojimai priimti atitinkamus techninius reguliavimo standartus, 2017 m. lapkričio 27 d. priėmė Deleguotąjį reglamentą (ES) 2018/389, kuriuo Direktyva 2015/2366 buvo papildyta griežto kliento

- autentiškumo patvirtinimo ir bendrų ir saugių atvirųjų ryšių standartų techniniais reguliavimo standartais. Deleguotasis reglamentas 2018/389 įsigaliojo kitą dieną po jo paskelbimo Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje (paskelbtas 2018 m. kovo 13 d.) ir taikomas nuo 2019 m. rugsėjo 14 d. (38 straipsnio 1–2 dalys).
56. Pirmiau minėta, kad Lietuvos Respublikoje įgyvendinant Direktyvos 2015/2366 nuostatas buvo priimtas Mokėjimų įstatymo pakeitimo įstatymas, kuriuo Mokėjimų įstatymas išdėstytas nauja redakcija. Šis įstatymas, išskyrus nustatytas išimtis, įsigaliojo 2018 m. rugpjūčio 1 d.
 57. Saugesnio autentiškumo patvirtinimo reikalavimai, perkeltant Direktyvos 2015/2366 nuostatas į Lietuvos teisę, buvo įtvirtinti Mokėjimų įstatymo 2 straipsnio 56 dalyje ir 58 straipsnyje.
 58. Autentiškumo patvirtinimas – procedūra, kuria mokėjimo paslaugų teikėjas tikrina mokėjimo paslaugų vartotojo tapatybę arba mokėjimo priemonės, įskaitant jos personalizuotus saugumo duomenis, naudojimo teisėtumą (Mokėjimų įstatymo 2 straipsnio 2 dalis). Saugesnis autentiškumo patvirtinimas – autentiškumo patvirtinimas, kai saugiai naudojami bent du iš žinojimo (tai, ką žino tik mokėjimo paslaugų vartotojas), turėjimo (tai, ką turi tik mokėjimo paslaugų vartotojas) ir būdingumo (tai, kas būdinga tik mokėjimo paslaugų vartotojui) kategorijas skirstomi elementai, o pažeidus vieną elementą neturi sumažėti kitų elementų patikimumas (Mokėjimų įstatymo 2 straipsnio 56 dalis). Mokėjimų įstatymo 58 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad mokėjimo paslaugų teikėjas privalo taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo procedūrą, kai mokėtojas: internetu arba kitomis nuotolinio ryšio priemonėmis prisijungia prie savo mokėjimo sąskaitos (1 punktą); inicijuoja elektroninę mokėjimo operaciją (2 punktą); 3) nuotolinio ryšio priemone vykdo bet kokią veiksmą, kuris gali būti susijęs su sukčiavimo atliekant mokėjimą ar kitokio piktnaudžiavimo rizika (3 punktą).
 59. Taigi, pagal Mokėjimų įstatymo 2 straipsnio 56 dalį, 58 straipsnio 1 dalį, internetu ar kitomis nuotolinio ryšio priemonėmis prisijungiant prie savo mokėjimo sąskaitos, inicijuojant elektroninę mokėjimo operaciją, nuotolinio ryšio priemone vykdant bet kokią veiksmą, kuris gali būti susijęs su sukčiavimo atliekant mokėjimą ar kitokio piktnaudžiavimo rizika, taikomi papildomi saugesnio autentiškumo patvirtinimo reikalavimai, pagal kuriuos autentiškumas patvirtinamas pagal bent du šiuos elementus – žinojimo (tai, ką žino tik mokėjimo paslaugų vartotojas), turėjimo (tai, ką turi tik mokėjimo paslaugų vartotojas) ir būdingumo (tai, kas būdinga tik mokėjimo paslaugų vartotojui).
 60. Atsižvelgiant į Direktyvos 2015/2366 115 straipsnio 4 dalį, Mokėjimų įstatymo pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje buvo nustatyta, kad Mokėjimų įstatymo 58 straipsnio, įtvirtinančio saugesnio autentiškumo patvirtinimo reikalavimus, kuriuo įgyvendintos Direktyvos 2015/2366 97–98 straipsnių nuostatos, 1, 2, 3 ir 7 dalys įsigalioja praėjus 18 mėnesių nuo Europos Komisijos priimto deleguotojo teisės akto, nurodyto Direktyvos 2015/2366 98 straipsnyje, įsigaliojimo. Minėta, kad Deleguotasis reglamentas 2018/389 įsigaliojo 2018 m. kovo 14 d., 18 mėnesių nuo šio reglamento įsigaliojimo sueina 2019 m. rugsėjo 14 d., todėl darytina išvada, kad Mokėjimų įstatymo 58 straipsnio 1, 2, 3 ir 7 dalys įsigaliojo nuo 2019 m. rugsėjo 14 d.

61. Taigi, pagal nurodytas teisinio reguliavimo nuostatas, nuo 2019 m. rugsėjo 14 d. mokėjimo paslaugų teikėjams nustatyta pareiga taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo reikalavimus, kai mokėtojas internetu arba kitomis nuotolinio ryšio priemonėmis prisijungia prie savo mokėjimo sąskaitos, inicijuoja elektroninę mokėjimo operaciją ar nuotolinio ryšio priemone vykdo bet kokią veiksmą, kuris gali būti susijęs su sukčiavimu atliekant mokėjimą ar kitokia piktnaudžiavimo rizika.
62. Europos bankininkystės institucija (EBI) 2019 m. birželio 21 d. nuomonėje dėl griežto kliento autentiškumo patvirtinimo pagal Direktyvą 2015/2366 Nr. EBA-Op-2019-06 nurodė, kad nacionalinės kompetentingos institucijos gali suteikti ribotą papildomą laiką mokėjimo korteles išduodantiems mokėjimo paslaugų teikėjams ir mokėjimus mokėjimo kortelėmis internetu priimančioms mokėjimo paslaugų teikėjams bei įmonėms pasirengti taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo procedūrą atsiskaitant mokėjimo kortelėmis internetu. Vėlesnėje 2019 m. spalio 16 d. nuomonėje dėl galutinio termino pasirengti taikyti griežto kliento autentiškumo patvirtinimo procedūrą atsiskaitymams mokėjimo kortelėmis internetu Nr. EBA-Op-2019-11 EBI nurodė, kad galutinis terminas pasirengti taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo procedūrą atsiskaitant mokėjimo kortelėmis internetu turėtų būti 2020 m. gruodžio 31 d.
63. Atsižvelgdamas į aptartą teisinį reguliavimą, EBI poziciją, Lietuvos bankas, kaip nacionalinė kompetentinga institucija, nustatė mokėjimo paslaugų teikėjams nuo 2021 m. sausio 1 d. 3 mėnesių pereinamąjį laikotarpį (sausio mėnesį saugesnio autentiškumo patvirtinimo galima neprašyti elektroninėse parduotuvėse atsiskaitant iki 500 Eur, vasario mėnesį – iki 250 Eur, kovo mėnesį – iki 100 Eur) pasirengti taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimą atsiskaitymams mokėjimo kortele internetu (prieiga per internetą <<https://www.lb.lt/lt/naujienos/stiprinama-vartotoju-apsauga-atsiskaitant-uz-pirkinius-internetu>>).
64. Tačiau pažymėtina, kad nei Direktyvos 2015/2366, nei atitinkamai Mokėjimų įstatymo pakeitimo įstatymo normos dėl saugesnio autentiškumo patvirtinimo įsigaliojimo nebuvo keičiamos. EBI ir Lietuvos banko pozicijos negali būti vertinamos kaip atidedančios įstatymo normų dėl saugesnio autentiškumo patvirtinimo įsigaliojimą; nurodytos pozicijos gali reikšti tik rekomendaciją ir atitinkamai nurodymą, kad tam tikrą laiką priežiūrą vykdanči institucija nevykdys mokėjimo paslaugų teikėjų priežiūros dėl saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemonių taikymo. Darytina išvada, kad nors mokėjimo paslaugų teikėjams, nespėjant pasirengti saugesnio autentiškumo patvirtinimo procedūrai, buvo nustatytas papildomas terminas šiam pasiruošimui, galiojo bendra taisyklė, jog saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemonės Lietuvos Respublikoje taikytinos nuo 2019 m. rugsėjo 14 d., kaip minėta, t. y. praėjus 18 mėnesių po Deleguotojo reglamento 2018/389 įsigaliojimo. Tai reiškia, kad paslaugos teikėjai paslaugos gavėjų – mokėjimo paslaugos vartotojų – atžvilgiu negali remtis savo negalėjimu laiku pasiruošti ir taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo nuostatas.
65. Remdamasi nurodytais argumentais, teisėjų kolegija nusprendžia, kad apeliacinės instancijos teismo išvada, jog saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemonės

Lietuvos Respublikoje mokėjimo paslaugų teikėjai privalėjo taikyti nuo 2021 m. sausio 1 d., yra nepagrįsta.

66. Tiek Direktyvos 2015/2366, tiek Mokėjimų įstatymo nuostatos įpareigojo mokėjimo paslaugų teikėjus taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimą, kartu nustatant galimybę mokėjimo paslaugų teikėjui realiuoju laiku atlikus operacijos rizikos analizę mokėjimo operaciją priskiriant mažos rizikos operacijai šiai operacijai netaikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo, t. y. taikyti išimtis atitinkamai operacijai. Mokėjimų įstatymo 58 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad mokėjimo paslaugų teikėjas gali netaikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo procedūros Deleguotajame reglamente 2018/389, kaip nurodyta Direktyvos 2015/2366 98 straipsnio 1 dalies b punkte, nustatytais atvejais. Mokėjimų įstatymo 58 straipsnio 7 dalyje taip pat nustatyta, kad 58 straipsnio nuostatos taikomos atsižvelgiant į Deleguotajame reglamente 2018/389, kaip nurodyta Direktyvos 2015/2366 98 straipsnio 1 dalies a, b ir c punktuose, nustatytus reikalavimus.
67. Saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemonių taikymo išimtys gali būti taikomos Deleguotajame reglamente 2018/389 nustatytais atvejais, atsižvelgiant į šiuos kriterijus: a) suteiktos paslaugos rizikos lygis; b) operacijos suma arba pasikartojimo dažnumas arba abu; c) operacijos vykdymui naudotas mokėjimo kanalas (Mokėjimų įstatymo 58 straipsnio 3 dalis, Direktyvos 2015/2366 98 straipsnio 1 dalies b punktas). Saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemonių išimtys detalizuotos Deleguotojo reglamento 2018/389 III skyriuje.
68. Šiuo atveju byloje apskritai nėra įrodymų, pagrindžiančių saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemonių taikymą atliekant ginčo mokėjimus, todėl aplinkybė, ar atskiroms ieškovės atliekamoms operacijoms galėjo būti taikomos išimtys pagal Deleguotąjį reglamentą 2018/389, netenka teisinės reikšmės.
69. Teisėjų kolegija taip pat sutinka su kasacinio skundo argumentais, kad apeliacinės instancijos teismas be pagrindo susiaurino saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemonių taikymo sąlygas, nustatytas Mokėjimų įstatymo 58 straipsnio 1 dalyje. Apeliacinės instancijos teismo nuomone, ginčo situacija neatitiko šių sąlygų, nes neautorizuoti mokėjimai vyko ne prisijungus prie ieškovės paskyros, o pardavėjo svetainėje suvedus ieškovei priklausančios kortelės duomenis. Teisėjų kolegija sutinka, kad šiuo atveju yra pagrindo nuspręsti, jog nėra taikytinas Mokėjimų įstatymo 1 dalies 1 punktas, nes ginčo situacijoje neautorizuoti mokėjimai vyko ne prisijungus prie ieškovės paskyros, tačiau nėra pagrindo daryti išvados, kad nagrinėjamu atveju netaikytini ir 58 straipsnio 2 ir 3 punktai. Teisėjų kolegija pažymi, kad apeliacinės instancijos teismas ir nenurodė argumentų, kodėl šie punktai neturėtų būti taikomi ir dėl kokių priežasčių ginčo mokėjimo operacijos neturėtų būti laikomos tais atvejais, kai paslaugos gavėjas inicijuoja elektroninę mokėjimo operaciją arba nuotolinio ryšio priemone vykdo bet kokią veiksmą, kuris gali būti susijęs su sukčiavimu atliekant mokėjimą ar kitokio piktnaudžiavimo rizika.
70. Kaip nurodė apeliacinės instancijos teismas, nagrinėjamu atveju ginčo mokėjimai buvo atlikti pardavėjo svetainėje suvedus ieškovei priklausančios kortelės duomenis. Taigi, buvo atliekami mokėjimai sudarant sutartis dėl prekių ir paslaugų pirkimo nuotoliniu būdu ir atliekant nuotolines mokėjimo operacijas. Nuotoli-

nė mokėjimo operacija – mokėjimo operacija, inicijuojama internetu ar kitokiu nuotoliniu ryšiu (Mokėjimų įstatymo 2 straipsnio 42 dalis). Mokėjimų įstatymo 58 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad kai inicijuojama nuotolinė mokėjimo operacija, mokėjimo paslaugų teikėjai turi taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo procedūrą, kuri užtikrintų dinamišką kiekvienos mokėjimo operacijos susiejimą su konkrečia suma ir konkrečiu gavėju.

71. Tai, kad egzistuoja didesnė rizika vykdant mokėjimus e. prekybos srityje, patvirtina ir Direktyvos konstatuojamosios dalies 95 punktas bei Deleguotojo reglamento 2018/389 konstatuojamosios dalies 3 ir 12 punktai.
72. Elektroninių mokėjimų saugumas yra esminis aspektas siekiant užtikrinti vartotojų apsaugą ir patikimos aplinkos elektronei prekybai plėtojimą. Visos elektroniniu būdu siūlomos mokėjimo paslaugos turėtų būti teikiamos saugiai, įdiegiant technologijas, kuriomis galima užtikrinti saugų vartotojo autentiškumo patvirtinimą ir kuo labiau sumažinti sukčiavimo riziką. Atrodo, kad nėra būtina užtikrinti tokių patį mokėjimo operacijų, kurios inicijuojamos ir vykdomos kitomis nei elektroninės platformos arba prietaisais priemonėmis, pavyzdžiui, popieriniais dokumentais grindžiamų mokėjimo operacijų, nurodymų paštu arba telefonu, apsaugos lygį. Sparčiai didėjant internetu ir mobiliu telefonu atliekamų mokėjimų daliai, turėtų būti vykdomas bendras saugumo priemonių stiprinimas. Mokėjimo paslaugos, siūlomos internetu ar kitais nuotoliniais kanalais, kurių veikimas nepriklauso nuo to, kur fiziškai yra mokėjimo operacijai inicijuoti naudojamas prietaisas ar naudojama mokėjimo priemonė, todėl turėtų apimti operacijų autentiškumo patvirtinimą naudojant dinamiškus kodus, kad vartotojui visada būtų žinoma suma, o gavėjui visada būtų žinoma operacija, kurią vartotojas autorizuoja (Direktyvos konstatuojamosios dalies 95 punktas).
73. Deleguotojo reglamento 2018/389 konstatuojamosios dalies 3 punkte nustatyta, kad kadangi elektrinėms nuotolinėms mokėjimo operacijoms kyla didesnė sukčiavimo rizika, tokioms operacijoms būtina nustatyti papildomus griežto kliento autentiškumo patvirtinimo reikalavimus, užtikrinant dinamišką operacijos susiejimą su suma ir gavėju, kuriuos inicijuodamas operaciją nurodė mokėtojas. Reglamento konstatuojamosios dalies 12 punkte nurodyta, kad, kaip ir išimčių mažos vertės bekontakčiams mokėjimams pardavimo vietose atveju, reikėtų siekti tinkamos pusiausvyros tarp intereso užtikrinti didesnę nuotolinių mokėjimų saugumą ir poreikio e. prekybos srityje sudaryti sąlygas vykdyti vartotojams patogius ir prieinamus mokėjimus. Laikantis šių principų, ribos, kurių nesiekiant nebūtina taikyti griežto kliento autentiškumo patvirtinimo, turėtų būti nustatomos apdairiai ir taikomos tik mažos vertės pirkiniams internetu. Pirkinių internetu vertės ribos turėtų būti nustatomos apdairiau dėl šiek tiek didesnės rizikos saugumui, kadangi asmuo fiziškai nedalyvauja pirkimo metu.
74. Nurodytos nuostatos leidžia daryti išvadą, kad saugesnio autentiškumo patvirtinimo procedūra taikoma nuotolinėms mokėjimų operacijoms, nebent yra pagrindas taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo išimtis, kaip nustatyta Deleguotajame reglamente 2018/389.

75. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.189 straipsnio 1 dalį, sutartis įpareigoja atlikti ne tik tai, kas tiesiogiai joje nustatyta, bet ir visa tai, ką lemia sutarties esmė arba įstatymai, tai reiškia, kad, neatsižvelgiant į tai, kokias nuostatas pažeidė – įstatymo ar sutarties, šalių atsakomybė laikytina sutartine. Mokėjimo paslaugų teikėjo pareiga taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemonės yra įstatymo nustatyta pareiga. Ši pareiga taikoma nepriklausomai nuo šalių susitarimo. Kaip minėta, remiantis Mokėjimų įstatymo 39 straipsnio 4 dalimi, kai mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjas nereikalauja saugesnio autentiškumo patvirtinimo, mokėtojui dėl neautorizuotų mokėjimo operacijų atsiradę nuostoliai tenka tik tuo atveju, jeigu jis veikė nesąžiningai. Kaip nurodyta pirmiau, byloje mokėtojo (ieškovės) nesąžiningas elgesys nėra nustatytas, todėl nėra pagrindo atleisti paslaugos teikėją nuo atsakomybės.
76. Remdamasi tuo, kas nurodyta, teisėjų kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai aiškino ir taikė materialiosios teisės normas dėl mokėjimo paslaugų teikėjo pareigos taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemonės ir tai turėjo įtakos neteisėto sprendimo priėmimui.

Dėl mokėtojo didelio neatsargumo ir įrodymų vertinimo tuo aspektu

77. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad labai neatsargus ieškovės elgesys lėmė jai kilusius nuostolius. Nors apeliacinės instancijos teismas pripažino, kad ne visos pavienės nustatytos aplinkybės vertintinos kaip didelis ieškovės neatsargumas, vis dėlto, vertindamas nustatytų aplinkybių visumą, padarė išvadą, kad yra pagrindas konstatuoti didelį ieškovės neatsargumą. Tokią išvadą apeliacinės instancijos teismas padarė iš šių aplinkybių visumos: pirma, byloje nėra duomenų, kad ieškovės „Visa“ kortelė būtų buvusi prarasta ar jos duomenys be ieškovės valios būtų tapę prieinami tretiesiems asmenims; taip pat kad interneto erdvėje būtų nutekinti ieškovės kortelės duomenys; antra, nors mokėtojo pareigą saugoti savo duomenis nustato Mokėjimų įstatymo 34 straipsnio 2 dalis, „Payseros“ „Visa“ mokėjimo kortelės sąskaitos naudojimosi taisyklių 16 punktas, pačiai ieškovei neautorizavus mokėjimo procedūrų, akivaizdu, kad jos kortelės duomenys turėjo tapti prieinami trečiajam asmeniui, o šis, pasinaudodamas šiais duomenimis, atliko ginčo mokėjimus; trečia, ieškovė, kai vyko neautorizuotos pinigų perlaidos, ne kartą jungėsi prie savo „Payseros“ paskyros, tačiau neaišku, kaip galėjo nepastebėti ne tik piniginių pokyčių, bet ir pačių pasikartojančių mokėjimo operacijų įvairioms elektroninėms parduotuvėms; ketvirta, galimai neautorizuotų mokėjimo operacijų atlikimas vyko palyginti ilgą laiką – daugiau nei mėnesį, o tokį laiko tarpą nepastebėti nuolat mažėjančių lėšų bei atliekamų neįprastų pervedimų galima tik dėl aplaidumo, juolab kad ieškovė yra verslininkė, kuriai taikomi aukštesni elgesio standartai; penkta, ieškovės atstovas į elektroninės parduotuvės „senukai.lt“ pagalbos centrą kreipėsi tik 2022 m. kovo 7 d., t. y. praėjus daugiau nei metams nuo tada, kai ieškovė teigė pastebėjusi neautorizuotus mokėjimus elektroninei parduotuvei „senukai.lt“. Ieškovė iš karto galėjo kreiptis į parduotuvę, kaip tai ir nustatyta „Payseros“ „Visa“ taisyklėse, ir reikalauti, kad pinigai jai būtų grąžinti,

ir taip būtų išvengusi didesnių nuostolių. Ieškovė kasaciniu skundu nesutinka su apeliacinės instancijos teismo padaryta išvada.

78. Šioje nutartyje minėta, kad mokėjimo paslaugų teikėjas gali būti atleistas nuo atsakomybės tuo atveju, jei įrodo, kad mokėtojas tyčia ar dėl didelio neatsargumo pažeidžia vieną ar kelias Mokėjimų įstatymo 34 straipsnyje nustatytas mokėtojo pareigas, susijusias su mokėjimo priemonėmis ir personalizuotais saugumo duomenimis. Tokiu atveju mokėjimo paslaugų teikėjas turi įrodyti, kad mokėtojas, pirma, pažeidė vieną ar kelias Mokėjimų įstatymo 34 straipsnyje nustatytas mokėtojo pareigas, susijusias su mokėjimo priemonėmis ir personalizuotais saugumo duomenimis, antra, kad šias pareigas pažeidė tyčia ar dėl didelio neatsargumo.
79. Direktyvos 2015/2366 konstatuojamosios dalies 72 punktą nustato, kad, siekiant įvertinti galimą mokėjimo paslaugų vartotojo aplaidumą ar didelį aplaidumą, reikėtų atsižvelgti į visas aplinkybes. Įtariamo aplaidumo įrodymai ir laipsnis paprastai turėtų būti vertinami pagal nacionalinę teisę. Tačiau nors aplaidumo sąvoka reiškia, kad pažeidžiamas įsipareigojimas elgtis rūpestingai, didelis aplaidumas turėtų reikšti daugiau nei vieną aplaidumą ir apimti labai nerūpestingą elgesį; pavyzdžiui, tai būtų mokėjimo operacijos autorizavimui naudojamų saugumo požymių laikymas prie mokėjimo priemonės atviru ir trečiosioms šalims lengvai atskleidžiamu formatu. Sutartinės sąlygos, susijusios su mokėjimo priemonės suteikimu ir naudojimu, kurių poveikis padidintų įrodinėjimo pareigą vartotojui ar sumažintų įrodinėjimo pareigą išdavėjui, turėtų būti laikomos negaliojančiomis. Be to, konkrečiose situacijose ir visų pirma tuomet, kai mokėjimo priemonė nenaudojama prekybos vietoje, pvz., taip yra mokėjimus atliekant internetu, tikslinga, kad iš mokėjimo paslaugų teikėjo būtų reikalaujama pateikti tariamo aplaidumo įrodymų, nes mokėtojo galimybės tai padaryti tokiais atvejais yra labai ribotos.
80. CK nuostatose, reglamentuojančiose civilinę atsakomybę, nėra pateiktos tyčios ir neatsargumo sampratos. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad asmuo padaro žalą tyčia, kai siekia padaryti to tipo žalą arba atitinkamai elgiasi žinodamas, jog konkreti žala atsiras arba labai tikėtina, kad atsiras. Remiantis Bendrųjų principų sistemos projekte (angl. *Draft Common Frame of Reference*, sutrumpintai – DCFR, VI.-3:101, p. 399) pateiktais išaiškinimais, didelis neatsargumas kaip kaltės forma pasireiškia neprotingu arba išskirtiniu rūpestingumo nebuvimu, kai asmuo nėra tiek rūpestingas, kiek akivaizdžiai būtina esamomis aplinkybėmis. Paprastas neatsargumas yra tada, kai veiksmai neatitinka tam tikro rūpestingumo standarto, reglamentuoto įstatyme, kurio tikslas apsaugoti kitus asmenis nuo tos konkrečios žalos, arba neatitinka rūpestingo žmogaus elgesio standarto, kuris protingai tikėtinas įvertinus aplinkybes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-257-248/2020, 28 punktą; 2021 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-164-421/2021, 34 punktą; 2023 m. sausio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-60-684/2023, 43 punktą).
81. Pagal kasacinio teismo praktiką dideliu mokėtojo neatsargumu gali būti laikoma duomenų atskleidimas tretiesiems asmenims, neidentifikuotiems telefoniniu ryšiu, kas pažeidžia sąskaitų apsaugą ir sudaro galimybę tretiesiems asmenims pasinaudoti sąskaitose esančiais pinigais. Personalizuotų (slaptų, žinomų tik var-

totojui) prisijungimo prie sąskaitų duomenų atskleidimas telefoniniu ryšiu tretiesiems asmenims rodo ne tik ieškovo neteisėtus, pažeidžiančius sutarties sąlygas veiksmus (Mokėjimų įstatymo 25 straipsnis), bet ir neprotingą, išskirtinai nerūpestingą elgesį, kuris kvalifikuotinas kaip didelis neatsargumas, lėmęs pinigų iš jo sąskaitų pervedimą tretiesiems asmenims. Todėl jam tenka visi dėl neautorizuotų mokėjimo operacijų atsiradę nuostoliai (Mokėjimų įstatymo 30 straipsnio 2 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-222-219/2017, 37 punktas).

82. Taigi, kaip matyti, dėl neatsargumo kvalifikavimo kaip didelio sprendžiama pagal konkrečioje byloje nustatytas faktines aplinkybes. Didelis mokėtojo neatsargumas gali būti konstatuojamas tik tuomet, jei mokėtojas elgėsi labai nerūpestingai. Kad mokėtojas elgėsi labai nerūpestingai, turi įrodyti mokėjimo paslaugų teikėjas, pateikdamas konkrečius tokį elgesį pagrindžiančius įrodymus. Ši įrodinėjimo našta negali būti perkelta mokėtojui.
83. Apeliacinės instancijos teismas išvadą, jog ieškovė pažeidė Mokėjimų įstatymo 34 straipsnio 2 dalyje nustatytą pareigą imtis veiksmų, kad būtų apsaugoti mokėjimo priemonės personalizuoti saugumo požymiai, ir jos elgesys buvo labai nerūpestingas, iš esmės padarė remdamasis aplinkybe, kad byloje nėra duomenų, jog ieškovės „Visa“ kortelė būtų buvusi prarasta ar jos duomenys be ieškovės valios būtų tapę prieinami tretiesiems asmenims; taip pat kad interneto erdvėje būtų nutekinti ieškovės kortelės duomenys. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad vertinant, jog ieškovė neįrodinėjo, kad kortelės duomenys galėjo tapti prieinami tretiesiems asmenims dėl kokių nors atsakovės neteisėtų veiksmų, pavyzdžiui, duomenų nutekinimo, dėl trečiųjų asmenų pasinaudojimo kortelės duomenimis gali būti atsakinga tik ieškovė. Teisėjų kolegijos vertinimu, tokią išvadą apeliacinės instancijos teismas padarė remdamasis tik prielaidomis ir, be to, pažeisdamas mokėjimo operacijų autorizavimo patvirtinimo ir įvykdymo įrodymų pateikimo naštos paskirstymo taisyklę, įtvirtintą Mokėjimų įstatymo 37 straipsnyje, nes tokiu būdu įrodinėjimo našta perkėlė ant ieškovės, t. y. mokėtojos, pečių. Teisėjų kolegija pažymi, kad nurodytos aplinkybės kartu su kitomis aplinkybėmis gali turėti reikšmės vertinant, ar nebuvo pažeista Mokėjimų įstatymo 34 straipsnio 2 dalyje nustatyta pareiga imtis veiksmų, kad būtų apsaugoti mokėjimo priemonės personalizuoti saugumo požymiai, vis dėlto nagrinėjamu atveju jokių kitų (be minėtų) aplinkybių apeliacinės instancijos teismas nenurodė.
84. Apeliacinės instancijos teismas nenurodė, kokie įrodymai pagrindžia konkrečius mokėtojo veiksmus ar neveikimą dėl pareigos imtis veiksmų, kad būtų apsaugoti mokėjimo priemonės personalizuoti saugumo požymiai, pažeidimo. Šiuo atveju papildomai pažymėtina, kad Mokėjimų įstatymo 37 straipsnio 3 dalyje taip pat nustatyta, kad kai mokėtojas neigia autorizavęs įvykdytą mokėjimo operaciją, mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjo užregistruotas mokėjimo priemonės naudojimas nebūtinai yra pakankamas įrodymas, kad mokėtojas autorizavo mokėjimo operaciją ar veikė nesąžiningai arba tyčia ar dėl didelio neatsargumo neįvykdė vienos ar kelių šio įstatymo 34 straipsnyje nustatytų pareigų. Taigi Mokėjimų įstatymo nuostatose papildomai nurodoma, kad vien tai, jog buvo naudojama

mokėtojo mokėjimo priemonė, savaime nereiškia mokėtojo didelio neatsargumo. Tokiu atveju mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėjas turi pateikti įrodymų, kuriais patvirtinamas mokėtojo sukčiavimas arba didelis neatsargumas. Teisėjų kolegija pažymi, kad nors Direktyvos 2015/2366 konstatuojamosios dalies 75 punktą suponuoja, jog didelis mokėtojo neatsargumas turi būti vertinamas pagal nacionalines taisykles, vis dėlto jau pati konstatuojamoji dalis pabrėžia, kad tai turi būti itin nerūpestingas mokėtojo elgesys. Tokią išvadą ypač sustiprina ir pačioje konstatuojamojoje dalyje nurodyti itin nerūpestingo elgesio pavyzdžiai – mokėjimo operacijai autorizuoti naudojamų saugumo požymių laikymas prie mokėjimo priemonės atviru ir trečiosioms šalims lengvai atskleidžiamu formatu.

85. Kasaciniu skundu ieškovė taip pat teigia, jog apeliacinės instancijos teismas išvadą, kad ieškovė pažeidė Mokėjimų įstatymo 34 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatytą pareigą sužinėjus apie mokėjimo priemonės praradimą, vagystę arba neteisėtą pasisavinimą ar neautorizuotą jos naudojimą nedelsiant apie tai pranešti mokėjimo paslaugų teikėjui arba jo nurodytam subjektui ir kad ieškovės (mokėtojos) elgesys buvo itin nerūpestingas, padarė pažeisdamas proceso teisės normas, reglamentuojančias įrodymų vertinimą, dėl to apeliacinės instancijos teismo nutartis yra nepagrįsta.
86. Formuodamas teismų praktiką dėl CPK normų, reglamentuojančių įrodinėjimą ir įrodymų vertinimą, aiškinimo ir taikymo, kasacinis teismas yra ne kartą pažymėjęs, kad įrodymų vertinimas pagal CPK 185 straipsnį reiškia, jog bet kokios ginčui išspręsti reikšmingos informacijos įrodomąją vertę nustato teismas pagal vidinį savo įsitikinimą, pagrįstą visapusišku ir objektyviu aplinkybių, kurios buvo įrodinėjamos proceso metu, išnagrinėjimu, vadovaudamasis įstatymais (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 2 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-156/2009). Teismas turi įvertinti ne tik kiekvieno įrodymo įrodomąją reikšmę, bet ir įrodymų visetą, ir tik iš įrodymų visumos daryti išvadą apie tam tikrų įrodinėjimo dalyku konkrečioje byloje esančių faktų buvimą ar nebuvimą (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 11 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-229-916/2017 23 punktą). Nė vienas įrodymas teismui neturi iš anksto nustatytos galios ir turi būti vertinamas kartu su kitais įrodymais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-253/2010). Įrodymų patikimumą patvirtina faktinių duomenų (informacijos), gautų iš keleto įrodinėjimo priemonių, tapatumas. Sprendžiant vieno ar kito įrodymo patikimumo klausimą, svarbu išsiaiškinti, ar nėra prieštaravimų tarp faktinių duomenų, gautų iš tos pačios rūšies ar skirtingų įrodinėjimo priemonių (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 15 d. nutartį civilinėje byloje Nr. e3K-3-420-969/2015). Kai iš skirtingų byloje pateiktų įrodinėjimo priemonių gaunama prieštaringa informacija, teismas turi šį prieštaravimą išspręsti, t. y. atsakyti į klausimą, kuria informacija (duomenimis) vadovautis, o kurią atmesti. Tai atliekama įrodymų tyrimo ir vertinimo proceso metu. Teismo sprendimas remtis vienais įrodymais ir jų pagrindu konstatuoti buvus ar nebuvus tam tikras bylos aplinkybes, o kitus įrodymus atmesti ir jais nesivadovauti turi būti tinkamai motyvuotas (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo

- 20 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-99/2009). Dėl įrodymų pakankamumo ir patikimumo turi būti sprendžiama kiekvienu konkrečiu atveju (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 6 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-12-695/2019 24 punktą). Vertindamas įrodymų visetą, teismas turi įsitikinti, kad pakanka duomenų išvadai, jog tam tikri faktai egzistavo arba neegzistavo, kad nėra esminių prieštaravimų, paneigiančių tokias išvadas (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 30 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-139/2010; 2012 m. lapkričio 7 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-465/2012; ir kt.). Įrodinėjimo ir įrodymų vertinimo taisyklės pagal įstatymą nereikalauja, kad visi prieštaravimai būtų pašalinti (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 14 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-42-684/2019 30 punktą). Faktą galima pripažinti įrodytu, jeigu byloje esančių įrodymų tyrimo ir vertinimo pagrindu susiformuoja teismo įsitikinimas, kad tam tikros aplinkybės, susijusios su ginčo dalyku, egzistuoja arba neegzistuoja (CPK 176 straipsnio 1 dalis) (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 29 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-561-378/2016 23 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
87. Teisėjų kolegija sutinka su kasacinio skundo argumentais, kad apeliacinės instancijos teismas išvadą dėl Mokėjimų įstatymo 34 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatytos pareigos pažeidimo ir didelio mokėtojos neatsargumo padarė neįvertinęs visų byloje esančių įrodymų: visų pirma, to, kad byloje nėra įrodymų, jog ieškovė anksčiau nei 2021 m. sausio 4 d. (kai kreipėsi į paslaugos teikėją) pastebėjo neautorizuotas operacijas; antra, apeliacinės instancijos teismas, vertindamas, kad ieškovė, būdama rūpestinga, galėjo ir turėjo anksčiau pastebėti neautorizuotas operacijas, nevertino to, kad ir pačioje sutartyje nustatyta pareiga ne rečiau kaip vieną kartą per mėnesį tikrinti informaciją apie sąskaitoje atliktas mokėjimo operacijas ir apie neautorizuotas operacijas pranešti per 60 dienų; trečia, nepagrindė, kiek pats savaime prisijungimas prie savo sąskaitos leidžia pastebėti pinigų sumažėjimą, atsižvelgiant į aplinkybę, kad sąskaita buvo pildoma tam tikromis lėšų sumomis; ketvirta, vertindamas ieškovės pareigą kreiptis tiesiai į parduotuvę, teismas netyrė, kiek ieškovės kreipimasis po to, kai ji pastebėjo neautorizuotas mokėjimo operacijas, apskritai galėjo sumažinti neautorizuotų mokėjimo operacijų riziką ir atsiradusį nuostolį.
88. Remdamasi nurodytais argumentais, teisėjų kolegija konstatuoja, kad ieškovės kasacinio skundo argumentai dėl mokėtojos didelio neatsargumo įrodinėjimo naštos perkėlimo jai bei įrodymų vertinimo taisyklių pažeidimo yra pagrįsti. Vis dėlto teisėjų kolegija pažymi, kad šie pažeidimai neturi įtakos neteisėtos nutarties priėmimui. Teisėjų kolegijai konstatavus, kad paslaugos teikėjui taikoma griežtoji atsakomybė, o tuo atveju, kai mokėjimo paslaugų teikėjas nereikalauja saugesnio autentiškumo patvirtinimo, mokėtojai dėl neautorizuotų mokėjimo operacijų atsiradę nuostoliai tenka tik tuo atveju, jeigu jis veikė nesąžiningai, o mokėtojo nesąžiningumas byloje nėra nustatytas, todėl nėra pagrindo atleisti paslaugos teikėjo nuo atsakomybės, apeliacinės instancijos teismo nustatyta aplinkybė dėl ieškovės didelio neatsargumo nagrinėjamu atveju netenka teisinės reikšmės.

Dėl kitų kasacinio skundo argumentų ir bylos procesinės baigties

89. Ieškovė kasaciniu skundu teigia, kad pirmosios instancijos teismas netinkamai taikė netinkamo atsakovo pakeitimo tinkamu institutą. Teisėjų kolegija pažymi, kad apeliacinės instancijos teismas, pasisakydamas dėl atsakovo tinkamumo, iš esmės šio klausimo nenagrinėjo, konstatavęs, kad pirmosios instancijos teismo sprendimas paliekamas nepakeistas – ieškovei nuostolių atlyginimas nėra priteisiamas, nes nėra prielaidų mokėjimo paslaugų teikėjo atsakomybei kilti, todėl teisinės reikšmės bylos baigčiai neturi klausimas, kas šioje byloje laikytinas tinkamu atsakovu ir turėtų atlyginti ieškovei nuostolius. Taigi, apeliacinės instancijos teismas tokio argumento nenagrinėjo ir jo vertinimo neatliko. CPK 347 straipsnio 1 dalies 3 punkte įtvirtintas reikalavimas kasaciniame skunde nurodyti išsamius teisinius argumentus, kurie patvirtintų CPK 346 straipsnyje nurodytų kasacijos pagrindų buvimą, reiškia, kad kasaciniame skunde nurodyti kasacijos pagrindai turi būti siejami su kasaciniu skundu skundžiamo apeliacinės instancijos teismo procesinio sprendimo motyvų ir teisinių argumentų klaidų, apeliacinės instancijos teismo padarytų teisės normų pažeidimų atskleidimu. Kasacija negalima dėl pirmosios instancijos teismo sprendimų ir nutarčių, neperžiūrėtų apeliacine tvarka (CPK 341 straipsnis). Tai yra pagrindas šio argumento nenagrinėti. Be to, teisėjų kolegija atkreipia dėmesį, kad tinkamo atsakovo klausimas yra susijęs su faktinių aplinkybių ištyrimu ir materialinių teisinių santykių kvalifikavimu.
90. Apibendrinama aptartus argumentus teisėjų kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas, netinkamai aiškindamas materialiosios teisės normas dėl mokėjimo paslaugų teikėjo pareigos taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemones, nepagrįstai nusprendė, kad nėra prielaidų mokėjimo paslaugų teikėjo atsakomybei kilti. Apeliacinės instancijos teismas, nustatęs, kad nėra prielaidų mokėjimo paslaugų teikėjo atsakomybei kilti, nepasisakė dėl nuostolių dydžio. Šia nutartimi konstatavus paslaugų teikėjo griežtąją atsakomybę, taip pat nenustačius atsakovės atleidimo nuo tokios atsakomybės pagrindų, nuostolių nustatymas yra būtinas siekiant tinkamai išspręsti šalių ginčą. Pažymėtina, kad šis klausimas yra susijęs su faktinių aplinkybių ištyrimu, todėl nenagrinėtinas kasaciniame teisme. Todėl yra pagrindas apeliacinės instancijos teismo nutartį panaikinti ir bylą perduoti iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

91. Kasaciniam teismui nusprendus, kad byla perduotina iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui, bylinėjimosi išlaidų atlyginimo priteisimo klausimas išspręstinas šiam teismui iš naujo išnagrinėjus bylą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 5 punktu, 362 straipsniu,

n u t a r i a :

Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. spalio 14 d. nutartį panaikinti ir bylą perduoti nagrinėti iš naujo Vilniaus apygardos teismui.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

1.9. Dėl jungtinės veiklos sutarties partnerių atstovavimo santykiuose su trečiaisiais asmenimis, prievolės vykdymo, kai ją vykdant pasikeičia atsakingasis partneris pagal jungtinės veiklos sutartį, procesinių teisių perėmimo civilinėje byloje

Atstovavimo teisiniai santykiai yra (pirmiausia) materialiosios teisės institutas. Partnerių pagal jungtinės veiklos sutartį ir atsakingojo partnerio (jei toks yra paskirtas) santykiai yra atstovavimo teisiniai santykiai, kuriems būdingas dualizmas. Vidiniuose santykiuose atsakingasis partneris vadovauja jungtinei veiklai, priima ir paskirsto gautas lėšas, tvarko partnerių bendruosius reikalus (vidinis atstovavimas), o išoriniuose santykiuose su kitais asmenimis atsakingasis partneris veikia kaip jungtinės veiklos partnerių atstovas (išorinis atstovavimas). Pagal bendrąją taisyklę, atstovavimo teisinių santykių pradžia siejama su atitinkamo teisinio atstovavimo santykių pagrindo, kuris paprastai apibrėžia ir atstovavimo apimtį, atsiradimu (įstatymo, administracinio akto ar sandorio įsigaliojimu, teismo sprendimo įsiteisėjimu ir pan.).

Teisinis jungtinės veiklos sutarties reglamentavimas ir jungtinės veiklos esmė lemia, jog visi jungtinės veiklos partneriai laikytini su trečiaisiais asmenimis sudarytų sutarčių šalimis, įgyjančiomis pagal sutartį atitinkamas materialiąsias teises ir pareigas, nors sutartys visų partnerių vardu su trečiaisiais asmenimis sudarytos vieno iš partnerių, kuris veikia kaip visų partnerių atstovas materialiuosiuose santykiuose su trečiaisiais asmenimis (materialusis atstovavimas). Jeigu partneriai susitaria, kad santykiuose su trečiaisiais asmenimis jų vardu veikia vienas iš partnerių, tai šio partnerio sudaryti susitarimai visų partnerių vardu su trečiaisiais asmenimis įpareigoja ne tik sutartį sudariusį partnerį, bet ir visus jungtinės veiklos sutarties partnerius, atitinkamai ne tik visų partnerių vardu sutartį sudaręs partneris, bet ir visi partneriai turi materialiąją subjektyvą teisę reikalauti, kad tretieji asmenys įsipareigojimus pagal sudarytą sutartį vykdytų.

Sprendžiant klausimą, kuriam iš bendrosios jungtinės veiklos atsakingųjų partnerių santykiuose su trečiaisiais asmenimis, kai vykdant sutartį atsakingasis partneris šalių susitarimu pakeičiamas kitu, turi būti įvykdytas atsiskaitymas už atliktus darbus pagal rangos sutartį, yra svarbus ne reikalavimo teisės sumokėti už konkrečius atliktus darbus atsiradimo momentas, nes reikalavimo teisė atsiranda ne atsakingajam partneriui, bet visiems jungtinės veiklos partneriams, bet skolininko prievolės vykdymo momentas. Vykdydamas prievolę skolininkas turi įsitikinti, kuris partneris yra paskirtas atsakinguoju partneriu, jungtinės veiklos sutartimi įgaliojanti priimti mokėjimus pagal sutartį iš trečiųjų asmenų. Jeigu galiojant rangos sutarčiai pasikeitė jungtinės veiklos sutarties atsakingasis partneris, nuo šio momento tretieji asmenys turi atsiskaityti už atliktus darbus naujai paskirtam atsakingajam partneriui, nebent jungtinės veiklos sutartyje partnerių būtų aiškiai aptarta, kad tam tikros prievolės dalys pagal sutartį turi būti

vykdomos kitiems partneriams. Priešingu atveju tarp nagrinėjimų santykių subjektų kiltų neapibrėžtumas dėl asmens, kuriam prievolės įvykdymas pripažintinas tinkamu.

Nagrinėjamu atveju atsakovės prievolė buvo vykdoma teismo sprendimo pagrindu, tuo momentu atsakingoji partnerė pagal jungtinės veiklos sutartį buvo trečiasis asmuo, todėl tinkamu atsakovės prievolės įvykdymu laikytinas prievolės įvykdymas trečiajam asmeniui.

Partneriams paskyrus atsakingąjį partnerį santykiuose su trečiaisiais asmenimis, įskaitant partnerių teisę gauti atsiskaitymą iš trečiųjų asmenų tik per atsakingąjį partnerį, tokius reikalavimus teisme turi teisę pareikšti tiek paskirtas atsakingasis partneris, tiek visi kiti partneriai. Jei ieškinį tretiesiems asmenims teisme pareiškia ne tik atsakingasis partneris, bet ir kiti (visi) partneriai, jie teisme iškeltoje civilinėje byloje paprastai dalyvauja kaip bendraieškiai, nes jų teisinis interesas santykiuose su trečiaisiais asmenimis paprastai yra bendras. Kilus nesutarimų tarp pačių partnerių dėl reikalavimų nukreipimo į trečiuosius asmenis, pavyzdžiui, kaip nagrinėjamoje byloje, dėl aplinkybės, kuriam iš partnerių skolininkas turi įvykdyti prievolę, dėl šio reikalavimo partneriai civilinėje byloje gali užimti skirtingą procesinę padėtį – kaip pradinio ieškovo ir trečiojo asmens, pareiškiančio savarankiškus reikalavimus.

Šalims sudarius jungtinės veiklos sutarties pakeitimą ir pakeitus atsakingąjį partnerę, ieškovė prarado dalį materialiojo teisinio suinteresuotumo, o būtent teisę reikalauti jai priteisti papildomų darbų kainą. Pasikeitus atsakingajai partnerei, būtent trečiasis asmuo įgijo teisę priimti visus atsiskaitymus pagal sutartį, o ieškovė tokią teisę prarado, t. y. tarp jungtinės veiklos sutarties šalių įvyko dalinis materialiuųjų subjektinių teisių ir pareigų perėmimas.

Nustačius dalinį materialiuųjų teisių ir pareigų perėmimą (dėl dalies, susijusios su kreditoriumi, turinčiu teisę priimti prievolę iš skolininko), konstatuotina, kad civilinėje byloje įvyko ir turėjo būti įformintas ir procesinis teisių perėmimas – dėl ieškovės reikalavimų atsakovei dalies įpareigoti papildomų darbų kainą apmokėti atsakingajam partneriui – ieškovei.

Kai bylos nagrinėjimo metu pasikeičia materialiuųjų teisinių santykių šalis, taikomas ne CPK 45 straipsnis (netinkamos šalies pakeitimas tinkama), bet CPK 48 straipsnis, nustatantis procesinių teisių perėmimo taisykles. Procesinių teisių perėmimo atveju pradinės šalies (materialiosios teisės buvusio turėtojo, teisės perleidėjo) sutikimas būti pakeistai teisių perėmėju nereikalingas.

Civilinė byla Nr. e3K-3-248-381/2023
Teisminio proceso Nr. 2-57-3-00422-2018-6
Procesinio sprendimo kategorijos: 2.2.3.1.3; 2.6.37;
3.1.3.5; 3.5.23 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. spalio 25 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Artūro Driuko (kolegijos pirmininkas ir pranešėjas), Virgilijaus Grabinsko ir Sigitos Rudėnaitės,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal trečiojo asmens, pareiškiančio savarankiškus reikalavimus, akcinės bendrovės „BMGS“ kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 12 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės likviduojamos dėl bankroto uždariosios akcinės bendrovės „Hidrostatyba“ ieškinį atsakovei akcinei bendrovei Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijai dėl papildomų darbų fakto ir kainos pripažinimo, trečiasis asmuo, pareiškiantis savarankiškus reikalavimus, akcinė bendrovė „BMGS“, ir pagal atsakovės akcinės bendrovės Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos priešieškinį ieškovei likviduojamai dėl bankroto uždarajai akcinei bendrovei „Hidrostatyba“ ir trečiajam asmeniui, pareiškiančiam savarankiškus reikalavimus, akcinei bendrovei „BMGS“ dėl delspinigių priteisimo, tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, uždaroji akcinė bendrovė „Sweco Lietuva“, uždaroji akcinė bendrovė „Kelvista“.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių jungtinės veiklos sutarties partnerių atstovavimą santykiuose su trečiaisiais asmenimis, prievolės vykdymą, kai prievolės vykdymo metu pasikeičia atsakingas partneris pagal jungtinės veiklos sutartį, taip pat proceso teisės normų, reglamentuojančių procesinių teisių perėmimą civilinėje byloje, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovė BUAB „Hidrostatyba“ 2018 m. liepos 20 d. kreipėsi į teismą su ieškiniu, kurį patikslinusi, prašė: pripažinti, kad, pagal atsakovės AB (ieškinio pateikimo metu VĮ) Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos (toliau – ir direkcija) ir UAB „Hidrostatyba“ 2017 m. kovo 16 d. sudarytą statybos rangos sutartį Nr. 34-2017-85 „Kran-

tnių Nr. 139 ir 140, Minijos g. 180, Klaipėda, rekonstravimo projektas“ (toliau – ir Sutartis) rekonstruojant krantines Nr. 139 ir Nr. 140, po naujai įrengiama spraus-tasiene rastų didelių akmenų identifikavimo, atidengimo, iškėlimo bei pašalinimo darbai yra nenumatyti (papildomi) darbai, kurių vertė 307 040,79 Eur su PVM; įpa-reigoti direkciją sumokėti BUAB „Hidrostatyba“ už faktiškai atliktus papildomus didelių akmenų atidengimo, iškėlimo, kitų nenumatytų (papildomų) darbų atliki-mo, papildomų išlaidų kliūčiai atidengti, iškelti bei pašalinti darbus, kurių bendra vertė pagal byloje esančius dokumentus sudaro 307 040,79 Eur su PVM; priteisti iš direkcijos 6 proc. procesines palūkanas už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo; darbams atlikti Sutarties 2.1.4 punkte nu-statytą I etapo terminą pratęsti 321 kalendorine diena, kartu pratęsiant ir Sutarties 2.1 punkte nustatytą bendrą sutarties terminą; terminą skaičiuoti nuo Sutartyje ir papildomuose susitarimuose nurodytos I etapo termino pabaigos, o į šio termino laikotarpį neįskaityti bylos nagrinėjimo ir teismo sprendimo priėmimo bei spren-dimo įsiteisėjimo laiko; priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

3. Ieškovė nurodė, kad ieškovė (rangovė) ir atsakovė (užsakovė) 2017 m. kovo 16 d. sudarė statybos rangos sutartį Nr. 34-2017-85 „Krantinių Nr. 139 ir Nr. 140, Mi-nijos g. 180, Klaipėda, rekonstravimo projektas“. Pagal Sutartį darbai turėjo būti atlikti per 690 kalendorinių dienų nuo Sutarties įsigaliojimo, nurodyto 2.1 pa-punktyje, bei pagal rangovės sudarytą ir suderintą kalendorinį darbų atlikimo gra-fiką, nurodytą Sutarties 18.3 papunktyje. Sutarties 2.4 papunktyje nustatyta, kad, sutarties vykdymo metu paaiškėjus nenumatytoms aplinkybėms, šalių susitarimu terminas gali būti pratęstas ne ilgesniam kaip 120 kalendorinių dienų laikotar-piui. Užsakovė ir rangovė susitarė, kad dėl nenumatytų aplinkybių, kurių negalima buvo numatyti iki sutarties įsigaliojimo, ar atsiradus būtinybei atlikti papildomus darbus bus atsiskaitoma už atliktus papildomus darbus (Sutarties IV skirsnis).
4. Ieškovei Sutartį vykdančią su partnere AB „BMGS“, t. y. veikiant pagal 2016 m. lap-kričio 2 d. Jungtinės veiklos sutartį (toliau – ir Jungtinės veiklos sutartis), ir partnere-i AB „BMGS“ 2017 m. lapkričio 21 d. – 2017 m. lapkričio 24 d. objekte atliekant fasadinės spraus-tasiinės HZ profilių Nr. 66, Nr. 67 ir Nr. 68 gramzdinimo darbus ir 2017 m. gruodžio 17 d. gramzdinant HZ profilį Nr. 76 buvo gauti duomenys, kad profiliai atsirėmė į kliūtį. Techniniame projekte buvo nurodyta, kad atliekant gramzdinimo darbus galimas grunto pasipriešinimo jėgų sumažinimas, panaudo-jant gręžimo techniką ir išgręžiant gruntą iki 14 m arba kitais metodais, tačiau AB „BMGS“ Klaipėdos filialas 2018 m. sausio 23 d. rašte Nr. 14.3-S-01-02/43 nu-rodė, kad gręžimas teigiamų rezultatų nedavė. Ieškovė 2018 m. sausio 26 d. raštu Nr. 401-S-B1517 informavo atsakovę ir kitus statybos proceso dalyvius apie atlik-tus projektinius darbus, taikius papildomą priemonę – praplovimą didelio slėgio vamzdeliais ir žvalgybinių gręžinių smūginį rotacinį gręžimą, panaudojant gręži-mo agregatą „KLEMM KR802-1“ su specialia sustiprinta gręžimo galvute.
5. UAB „Sweco Lietuva“ (toliau – ir projektuotoja) atstovas 2018 m. vasario 5 d. rašte Nr. Kl-130/18 pranešė, kad nustatytą problemą reikia išspręsti atliekant ke-letą papildomų darbų: 1) atkasti kliūtį ir ją apžiūrėti narų pagalba; 2) minėtus darbus atlikti pagal parengtą gilinimo schemą; 3) kliūties iškasimo gruntas (apie

- 340 kub. m) turi būti įvertintas pagal akvatorijos gilinimo dalies žiniaraštyje nurodytą grunto kasimo poziciją „Grunto kasimas pagilinant iki altitudės – 14 m po vandeniu, išvežimas į artimiausią dampungo vietą ir gramzdinimas jūroje“; 4) pasiūlyta pagal parengtą schemą parengti gilinimo darbų užduotį.
6. Ieškovė 2018 m. vasario 20 d. rašte Nr. 401-S-B1556 atsakovei pateikė faktus, kad įlaidus sukaldė, įvertinusi geologinę sandarą ir tarptautinę jūrų uosto statybos praktiką, „EAU 2012 (9th. Edition)“ rekomendacijas. Nepavyko sukalti tik 4 laikančiųjų elementų. Ieškovė dar kartą paprašė atsakovės pateikti akvatorijos gilinimo darbų užduotį ir akvatorijos gilinimo leidimą bei spręsti papildomo apmokėjimo klausimą, tačiau atsakovė 2018 m. vasario 23 d. raštu Nr. UD-9.2.168-556 projektuotojos 2018 m. vasario 5 d. raštą Nr. Kl-130-18 vertino kaip rekomendaciją. AB „BMGS“ kreipėsi į ieškovę, kad atsakovė bei projekto autorius priimtų projekcinį sprendinį minėtai situacijai išspręsti. AB „BMGS“ pažymėjo, jog šios kliūtys turės įtakos darbų atlikimo terminui bei darbų kainai. Pagal UAB „Sweco Lietuva“ ir UAB „Kelvista“ specialistų rekomendacijas buvo atkastas gruntas ties minėtais įlaidais ir nustatyta, kad įlaidų Nr. 66-68 vietoje, 12,5 m gylyje, yra apytiksliai 4 × 3,5 m kliūtis (akmuo arba betono luitas), o įlaido Nr. 76 vietoje, 11,80 m gylyje, yra 2 × 1,5 m kliūtis (akmuo arba betono luitas). Ieškovė 2018 m. kovo 20 d. raštu Nr. 401-S-B1593 paprašė organizuoti šių papildomų kliūčių pašalinimo darbų įsigijimo procedūras ir pratęsti I statybos etapo terminą. Tačiau atsakovė 2018 m. kovo 21 d. raštu Nr. UD-9.2.168-810 atmetė prašymą.
 7. Nurodė, kad UAB „Sweco Lietuva“ (projektuotoja) 2018 m. gegužės 7 d. raštu Nr. Kl-387/18 pateikė konstrukcinį sprendinį bei schemą, kaip reikėtų sutvirtinti esamą krantinę Nr. 140 prieš šalinant riedulį ties laikančiais elementais HZ880M (Nr. 66, Nr. 67, Nr. 68). Šiame projektuotojos nurodyme pažymėta, kad jokie atkasimo darbai negalimi ir draudžiama judinti riedulį, nesutvirtinus esančios įlaidinės sprausstasienės. Siūloma taikyti specialią sutvirtinimo sistemą – naudoti injekcinius ankerius su paskirstomąja sija. Projektuotoja šiam darbui pateikė konstrukcinį sprendinį.
 8. Ieškovė teigia, kad vykdydama sutartį ji negalėjo numatyti ir neturėjo pagrindo manyti, kad po sienute bus didelių, negabaritinių akmenų kliūčių, o tokių kliūčių šalinimo darbai nebuvo nurodyti nei pirkimo dokumentuose, nei Techninio projekto sprendiniuose. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad nenumatyti papildomi darbai jai turi būti apmokėti, iš viso – 307 040,79 Eur su PVM. Taip pat dėl nenumatytų darbų Sutarties I etapo terminas turi būti pratęstas, o į šio termino laikotarpį neturi būti įskaitytas teismo sprendimo priėmimo bei įsiteisėjimo laikas.
 9. Atsakovė pateikė priešieškinį, kurį patikslinusi prašė: 1) priteisti atsakovei solidariai iš ieškovės ir trečiojo asmens AB „BMGS“ 1 833 710,33 Eur delspinigius ir 6 proc. dydžio procesines palūkanas už laikotarpį nuo delspinigių skaičiavimo pradžios iki nutarties restruktūrizuoti UAB „Hidrostatyba“ įsiteisėjimo 2020 m. vasario 1 d.; 2) priteisti atsakovei iš trečiojo asmens AB „BMGS“ 626 429,59 Eur delspinigius bei 6 proc. dydžio procesines palūkanas už laikotarpį nuo 2020 m. vasario 2 d. (kita diena po restruktūrizavimo bylos UAB „Hidrostatyba“ iškėlimo) iki 2020 m. lapkričio 27 d. (pareiškimo pateikimo diena); 3) priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

10. Atsakovė nurodė, kad atsižvelgiant į tai, jog 2017 m. kovo 16 d. Statybos rangos sutartyje Nr. 34-2017-85 dėl projekto „Krantinių Nr. 139 ir 140, Minijos g. 180, Klaipėda, rekonstravimo projektas“ rekonstrukcijos ir statybos darbų atlikimo numatyti I etapo ir II etapo darbai nebuvo užbaigti sutartu terminu, dėl to už vėlavimo laikotarpį nuo 2018 m. spalio 11 d. iki 2019 m. rugsėjo 27 d. (I etapo darbai) ir už laikotarpį nuo 2019 m. rugpjūčio 27 d. iki 2020 m. kovo 13 d. (II etapo darbai) atsakovei turi būti priteisti 1 833 710,33 Eur delspinigiai solidariai iš ieškovės ir trečiojo asmens AB „BMGS“.
11. Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. gruodžio 9 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. B2-1447-538/2019 UAB „Hidrostatyba“ buvo iškelta restruktūrizavimo byla (nutartis įsiteisėjo 2020 m. vasario 1 d.), Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. rugpjūčio 25 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. B2-571-538/2020 UAB „Hidrostatyba“ iškelta bankroto byla (nutartis įsiteisėjo 2020 m. spalio 22 d.). Pagal Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo 28 straipsnio 1 dalį, nuo teismo nutarties iškelti nemokumo bylą įsiteisėjimo dienos iki teismo nutarties patvirtinti restruktūrizavimo planą arba nutraukti nemokumo bylą įsiteisėjimo dienos draudžiama skaičiuoti netesybas ir palūkanas už juridinio asmens prievolės, atsiradusias iki teismo nutarties iškelti nemokumo bylą įsiteisėjimo dienos. Vadovaujantis šia nuostata, iki 2020 m. vasario 1 d. apskaičiuoti 1 833 710,33 Eur delspinigiai yra priteistini iš ieškovės ir trečiojo asmens AB „BMGS“ solidariai, o nuo 2020 m. vasario 2 d. apskaičiuoti delspinigiai (626 429,59 Eur) yra priteistini tik iš trečiojo asmens AB „BMGS“.
12. Trečiasis asmuo AB „BMGS“ Klaipėdos apygardos teisme 2021 m. vasario 2 d. pareikštu savarankišku reikalavimu prašė: 1) atsakovės reikalavimams taikyti ieškinio senatį; 2) atmesti atsakovės priešieškinį kaip nepagrįstą; 3) tuo atveju, jeigu teismas manytų, kad nėra pagrindo atsakovės priešieškinį ir (ar) jo patikslinimus atmesti visa apimtimi kaip nepagrįstus, nuo atsakovės prašomų priteisti delspinigių AB „BMGS“ atleisti arba prašomas priteisti netesybas mažinti iki 0 Eur; 4) AB „BMGS“ savarankiškus reikalavimus tenkinti ir: a) pripažinti, kad, pagal Sutartį rekonstruojant krantines Nr. 139 ir Nr. 140, po naujai įrengiama sprautasiene rastų riedulių identifikavimo, atidengimo, iškėlimo bei pašalinimo darbai yra nenumatyti (papildomi) darbai, kurių vertė 307 040,79 Eur su PVM; b) įpareigoti atsakovę sumokėti AB „BMGS“ už faktiškai atliktus papildomus didelių riedulių atidengimo, iškėlimo, kitų nenumatytų (papildomų) darbų atlikimo, papildomų išlaidų kliūčiai atidengti, iškelti bei pašalinti darbus, kurių bendra vertė sudaro 307 040,79 Eur su PVM; c) priteisti AB „BMGS“ iš atsakovės 6 proc. procesines palūkanas už byloje priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo; d) darbams atlikti Sutarties 2.1.4 papunktyje nustatytą I etapo terminą pratęsti 321 kalendorine diena, taip pat pratęsiant ir Sutarties 2.1 papunktyje nustatytą bendrą sutarties terminą; terminą skaičiuoti nuo Sutarties ir papildomuose susitarimuose nurodytos I etapo termino pabaigos, o į šio termino laikotarpį neįskaityti bylos nagrinėjimo ir teismo sprendimo priėmimo bei sprendimo įsiteisėjimo laiko; 5) priteisti iš atsakovės bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

13. Trečiasis asmuo AB „BMGS“ nurodė, kad šiuo konkrečiu atveju yra pagrįstas rangovių atliktus darbus pripažinti papildomais ir įpareigoti atsakovę juos apmokėti ir pratęsti Sutarties terminą. Trečiojo asmens teigimu, I ir II darbų etapų vykdymą lėmė nuo AB „BMGS“ ir ieškovės nepriklausančios priežastys ir atsakovės veiksmai (neveikimas). Direkcijos reikalavimas priteisti delspinigių yra nepagrįstas ir atmestinas net nevertinant konkrečių darbų vykdymo uždelsimo aplinkybių.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

14. Klaipėdos apygardos teismas 2022 m. birželio 22 d. sprendimu ieškinį tenkino iš dalies: 1) pripažino, kad, pagal AB Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos ir BUAB „Hidrostatyba“ 2017 m. kovo 16 d. sudarytą Statybos rangos sutartį Nr. 34-2017-85 „Krantinių Nr. 139 ir 140, Minijos g. 180, Klaipėda, rekonstravimo projektas“ rekonstruojant krantines Nr. 139 ir Nr. 140, po naujai įrengiama sprausastasiene rastų didelių akmenų identifikavimo, atidengimo, iškėlimo bei pašalinimo darbai yra nenumatyti (papildomi) darbai, kurių vertė 257 769,73 Eur su PVM; 2) įpareigojo AB Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkciją sumokėti BUAB „Hidrostatyba“ už faktiškai atliktus papildomus didelių akmenų atidengimo, iškėlimo, kitų nenumatytų (papildomų) darbų atlikimo, papildomų išlaidų kliūčiai atidengti, iškelti bei pašalinti darbus, kurių bendra vertė sudaro 257 769,73 Eur su PVM; 3) ieškovei iš AB Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos priteisė 6 procentų dydžio procesines palūkanas už priteistą sumą (257 769,73 Eur įskaitant PVM) nuo bylos iškėlimo teisme dienos (2018 m. rugpjūčio 2 d.) iki teismo sprendimo visiško įvykdymo; 4) darbams atlikti 2017 m. kovo 16 d. sudarytos Statybos rangos sutarties Nr. 34-2017-85 „Krantinių Nr. 139 ir 140, Minijos g. 180, Klaipėda, rekonstravimo projektas“ 2.1.4 papunktyje nustatytą I etapo terminą pratęsė 321 kalendorine diena, kartu pratęsė ir Sutarties 2.1 papunktyje nustatytą bendrą sutarties terminą, terminą skaičiuojant nuo Sutartyje ir papildomuose susitarimuose nurodytos I etapo termino pabaigos; 5) kitą ieškinio dalį atmetė; 6) priėmė atsakovės AB Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos atsisakymą priešieškinio reikalavimo dėl 52 970,15 Eur delspinigių priteisimo iš AB „BMGS“ ir civilinės bylos dalį pagal AB Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos priešieškinį dėl 52 970,15 Eur delspinigių priteisimo iš AB „BMGS“ nutraukė bei grąžino AB Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijai 1020 Eur žyminį mokestį (jo dalį); 7) atmetė AB Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos priešieškinį; 8) atmetė AB „BMGS“ savarankišką reikalavimą dėl nenumatytų (papildomų) darbų pripažinimo, įpareigojimo už juos sumokėti kainą ir sutarties vykdymo termino pratęsimo; 9) paskirstė bylinėjimosi išlaidas.
15. Pirmosios instancijos teismas, įvertinęs Sutarties sąlygas, padarė išvadą, kad, pagal Sutartį rekonstruojant krantines Nr. 139 ir Nr. 140, po naujai įrengiama sprausastasiene rastų didelių akmenų (riedulių) identifikavimo, atidengimo, iškėlimo bei pašalinimo darbai yra nenumatyti (papildomi) darbai (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.684 straipsnio 4 dalis).

16. Pirmosios instancijos teismas, spręsdamas klausimą dėl papildomų darbų kainos pagrįstumo, pažymėjo, kad surinkti įrodymai patvirtina, jog ieškovės patirtos išlaidos sudaro 257 769,73 Eur įskaitant PVM (neįskaitant injekcinių ankerių darbų, kuriuos įsigijo direkcija).
17. Pirmosios instancijos teismo vertinimu, vykdydami Sutartį visi dalyviai (rangovė, užsakovė, projektuotoja, techninis prižiūrėtojas, kt.) susidūrė su neeiline situacija, jai spręsti buvo reikalingi papildomi (nauji) skaičiavimai, kt., specialios žinios, įrengimai (mechanizmai). Teismas nusprendė, kad nors ieškovės pateiktos sąskaitos dėl 307 040,79 Eur su PVM, tačiau atsižvelgus į tai, kad darbai vyko žymiai ilgesnį laikotarpį, negu numatė pati rangovė, tokia padidėjusi darbų kaina dėl užsitęsusių darbų (atitinkamai didėjanti kaina) negali būti pripažinta pagrįsta. Teismo vertinimu, šiuo atveju 257 769,73 Eur su PVM suma yra pagrįsta ir atitinka šalių interesų pusiausvyrą.
18. Pirmosios instancijos teismas vertino, kad ieškovės ir AB „BMGS“ prašymas dėl Sutarties termino pratęsimo iš esmės pagrįstas, įvertinus tai, jog bylos nagrinėjimo ir teismo sprendimo priėmimo bei sprendimo įsiteisėjimo metu darbai galėjo būti vykdomi, todėl prašymą tenkino iš dalies ir darbams atlikti Sutarties 2.1.4 papunktyje nustatytą I etapo terminą pratęsė 321 kalendorine diena, kartu pratęsė ir Sutarties 2.1 papunktyje nustatytą bendrą sutarties terminą.
19. Pirmosios instancijos teismas vertino, kad atsakovė, 2020 m. kovo 13 d. ir 2020 m. lapkričio 27 d. patikslindama priešieškiniu reikalavimus, ieškinio senaties termino nepraleido, tačiau, spręsdamas dėl atsakovės priešieškiniu reikalavimo priteisti delspinigius, padarė išvadą, kad atsakovė neįrodė ieškovės kaltės dėl terminų praleidimo, nes teismo ekspertai patvirtino, jog iš esmės ieškovė tinkamai vykdė Sutartį ir bendradarbiavo su atsakove.
20. Pirmosios instancijos teismas, spręsdamas dėl trečiojo asmens AB „BMGS“ savarankiškų reikalavimų, nustatė, kad AB „BMGS“ ir BUAB „Hidrostatyba“ 2019 m. lapkričio 6 d. sudarė susitarimą (toliau – ir 2019 m. lapkričio 6 d. susitarimas) dėl 2016 m. lapkričio 2 d. Jungtinės veiklos sutarties pakeitimo, kuriame nurodyta, kad nuo šio susitarimo pasirašymo atsakingasis partneris pagal Jungtinės veiklos sutartį yra AB „BMGS“, ir pakeista Jungtinės veiklos sutarties 5.1.4 papunkčio nuostata nauja redakcija, t. y. kad pagal savo bendrąjį susitarimą partneriai AB „BMGS“ paskiria atsakingąją partnerę, kuri vadovauja jungtinei veiklai ir tvarko partnerių bendruosius reikalus. Teismas padarė išvadą, kad ginčo prievolės (sumokėti už papildomų darbų atlikimą) įvykdymo momentas suėjo iki Jungtinės veiklos sutarties pakeitimo, ginčo prievolės įvykdymo momentas suėjo laikotarpiu, kai Sutarties ir Jungtinės veiklos sutarties pagrindu atsakingojo partnerio pareigas ėjo BUAB „Hidrostatyba“, dėl to būtent BUAB „Hidrostatyba“, o ne AB „BMGS“ turi teisę priimti ginčo prievolės įvykdymą iš atsakovės (Sutarties 3.16 papunktis, Jungtinės veiklos sutarties 5.1.4, 6.1.3 papunkčiai).
21. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, 2023 m. sausio 12 d. nutartimi išnagrinėjusi ieškovės, atsakovės bei trečiojo asmens apeliacinius skundus, Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. birželio 22 d. sprendimą paliko nepakeistą.

22. Teisėjų kolegija sutiko su pirmosios instancijos teismo vertinimu, kad buvo susidariusi išskirtinė situacija, kai pradėjus vykdyti sutartimi nustatytus darbus paaiškėjo aplinkybės, turinčios įtakos sutarties rezultatui pasiekti. Dėl minėtų darbų būtinumo taip pat ginčo nėra, visi atlikti darbai atsakovės buvo priimti.
23. Įvertinusi ekspertizės aktuose padarytas išvadas dėl ieškovės atliktų papildomų darbų kainos, taip pat ieškovės kartu su 2019 m. sausio 9 d. patikslintu ieškiniu pateiktus duomenis dėl papildomų darbų atlikimo, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai nusprendė, jog šiuo konkrečiu atveju ieškovei už papildomus darbus priteistina 257 769,73 Eur su PVM suma yra pagrįsta ir atitinka šalių interesų pusiausvyrą. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad teismo ekspertai D. K. ir E. L. nevertino aplinkybės, jog ieškovė 2018 m. rugsėjo 21 d. elektroniniu laišku atsakovei įsipareigojo atlikti papildomus darbus, nenurodyma jų sąmatinės vertės, laikotarpiu nuo 2018 m. spalio 10 d. iki 2018 m. spalio 26 d., tačiau ieškovė papildomus darbus atliko tik 2018 m. gruodžio 21 d. (vėluodama papildomus darbus atlikti 72 dienas).
24. Be to, teisėjų kolegija vertino, kad ieškovė objektyviais duomenimis nepaneigė ekspertizės akto išvados dėl apskaičiuotos papildomų darbų kainos (257 769,73 Eur su PVM), todėl nusprendė, kad papildomų darbų kaina yra 257 769,73 Eur su PVM.
25. Teisėjų kolegijos vertinimu, šiuo konkrečiu atveju terminų praleidimą lėmė objektyvios priežastys, kurių nebuvo galima numatyti ne tik ieškovei, projektuotojai ir atsakovei, taip pat atsakovės iš esmės netinkamas bendradarbiavimas su ieškove atliekant fasadinės sprausstasienės HZ profilių Nr. 66, Nr. 67 ir Nr. 68 gramzdinimo darbus. Teisėjų kolegija taip pat sutiko su pirmosios instancijos teismo vertinimu, kad atsakovė nepateikė į bylą įrodymų, jog ji dėl ieškovės vėlavimo atlikti darbus patyrė nuostolių. Atsižvelgdamas į tai, teismas padarė išvadą, kad atsakovė neįrodė delpspinigių apskaičiavimo pagrįstumo, taip pat neįrodė ieškovės kaltės vėluojant atlikti sutartus rangos darbus.
26. Teisėjų kolegijos vertinimu, pirmosios instancijos teismas pagrįstai konstatavo, kad sutartinės prievolės sumokėti už rangovės faktiškai atliktus nenumatytus (papildomus) darbus įvykdymo terminas prasidėjo 2018 m. gruodžio 21 d. ir suėjo po 60 kalendorinių dienų, t. y. 2019 m. vasario 21 d., dar iki Jungtinės veiklos sutarties pakeitimo pasirašymo. Nustačius, kad prievolės sumokėti už ieškovės faktiškai atliktus papildomus darbus įvykdymo terminas suėjo 2019 m. vasario 21 d., t. y. ieškovei vykdant atsakingojo partnerio pareigas pagal Jungtinės veiklos sutartį, pirmosios instancijos teismas pagrįstai nusprendė, jog būtent atsakovė su ieškove, o ne trečiuoju asmeniu AB „BMGS“, turi atsiskaityti už papildomai atliktus darbus.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimų į jį teisiniai argumentai

27. Kasaciniame skunde trečiasis asmuo, pareiškiantis savarankiškus reikalavimus, AB „BMGS“ prašo: 1) pakeisti Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. birželio 22 d. sprendimo ir Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 12 d. nutarties dalis,

kuriomis nuspręsta įpareigoti AB Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkciją sumokėti BUAB „Hidrostatyba“ už faktiškai atliktus papildomus didelių akmenų atidengimo, iškėlimo, kitų nenumatytų (papildomų) darbų atlikimo, papildomų išlaidų kliūčiai atidengti, iškelti bei pašalinti darbus, kurių bendra vertė sudaro 257 769,73 Eur įskaitant PVM; 2) įpareigoti AB Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkciją sumokėti AB „BMGS“ už faktiškai atliktus papildomus didelių akmenų atidengimo, iškėlimo, kitų nenumatytų (papildomų) darbų atlikimo, papildomų išlaidų kliūčiai atidengti, iškelti bei pašalinti darbus, kurių bendra vertė sudaro 257 769,73 Eur įskaitant PVM; 3) iš AB Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos AB „BMGS“ naudai priteisti 6 proc. procesines palūkanas už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme dienos iki teismo sprendimo visiško įvykdymo; 4) įpareigoti BUAB „Hidrostatyba“ gražinti AB Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijai 257 769,73 Eur įskaitant PVM sumą už papildomus darbus ir 6 proc. dydžio procesines palūkanas, gautas vykdant Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. birželio 22 d. sprendimą ir Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 12 d. nutartį; 5) priteisti AB „BMGS“ naudai visų patirtų bylinėjimosi išlaidų, kurių dydis bus patikslintas iki bylos išnagrinėjimo iš esmės pabaigos, atlyginimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

27.1. Nors visi papildomi darbai atlikti tik vieno iš partnerių (AB „BMGS“), žemesnės instancijos teismai, priteisdami papildomų darbų apmokėjimą kitam partneriui, kuris šių darbų neatliko, padarė esminę materialiosios teisės taikymo klaidą, visiškai neanalizuodami, kas įgijo nuosavybės teisę į reikalavimą sumokėti už papildomus darbus, taip pat nuosavybės padalijimo taisyklių pasibaigus jungtinės veiklos sutarčiai. Šiuo aspektu teismai bylą išsprendė neteisingai. Negalima priteisti piniginių sumų, kai nėra nustatomas reikalavimo teisės į pinigines sumas savininkas, nes tokiu būdu paneigiamas nuosavybės absolutumas ir savininko teisės (jų turinys).

27.2. Jeigu žemesnės instancijos teismai būtų vertinę ir analizavę klausimą, kas yra reikalavimo teisės į lėšas, mokėtinas už papildomus darbus, savininkas, ir taikę savininko teisių apsaugą, būtų priėmę kitokį sprendimą, t. y. lėšas priteisę būtent AB „BMGS“ naudai. Teismai ignoravo tai, kad tarp partnerių nėra ir niekada nebuvo susitarimo, jog lėšos už ginčo papildomus darbus bus kokios nors proporcija dalijamos tarp partnerių. Nesant tokio susitarimo, ieškovė niekada neįgijo reikalavimo teisės, nes visus darbus ir investicijas atliko tik AB „BMGS“, kuriai ir priklauso reikalavimo teisė asmeninės nuosavybės teise į lėšas už papildomus darbus. Papildomus darbus atliko ir išlaidas jiems atlikti patyrė (t. y. nuosavybę sukūrė) būtent AB „BMGS“, o ieškovė neprisidėjo nei darbu, nei finansiniais resursais, nei jokia kitu įnašu. Vadinasi, ieškovė netapo reikalavimo teisės į lėšas (257 769,73 Eur įskaitant PVM), mokėtinas už papildomus darbus, savininke jokia dalimi. Nesant ginčo, kad jungtinės veiklos sutartis baigėsi (ieškovei iškėlus nemo-kumo bylą), žemesnės instancijos teismai procesiniais sprendimais turėjo ginčijamą sumą už papildomus darbus priteisti vadovaudamiesi įstatymu ir neanalizuoti prievolės įvykdymo momento. Tuo tarpu, remiantis minėtu

- reguliuojimu ir teismų praktika, ginčijama suma turėjo būti priteista būtent AB „BMGS“. Kitiems asmenims nuosavybės teise priklausantis turtas negali būti panaudotas bankrutuojančios įmonės prievolėms vykdyti.
- 27.3. Sutarties 3.16 punkte aiškiai nurodyta atsakovės pareiga visus mokėjimus vykdyti tik su atsakingąja partnere, ta pati pareiga įtvirtinta ir Jungtinės veiklos sutarties 6.1.3 punkte. 2019 m. lapkričio 6 d. Jungtinės veiklos sutarties pakeitimu šalys aiškiai susitarė, kad visas teises ir pareigas (tiek į ateitį, tiek į praeitį), kurios atsirado Sutarties vykdymo metu, perima atsakingoji partnerė – AB „BMGS“.
- 27.4. Užbaigtų statybos darbų perdavimo ir priėmimo aktas Nr. V12-120 dėl statybos darbų pagal Sutartį užbaigimo pasirašytas 2021 m. kovo 12 d., t. y. jau po jungtinės veiklos sutarties pakeitimo. Sutarties vykdymo metu pakeista atsakingoji partnerė turi teisę ir įgaliojimus priimti visus mokėjimus pagal Sutartį ir visus jos pakeitimus, kadangi pati rangos prievolė net nebuvo pasibaigusi atsakingosios partnerės pasikeitimo metu.
- 27.5. Nuo 2020 m. spalio 22 d., kai įsiteisėjo nutartis iškelti ieškovei bankroto bylą, Jungtinės veiklos sutartis pasibaigė. Tuo tarpu visą Sutartį užbaigė vykdyti būtent AB „BMGS“, kuri, nesant Jungtinės veiklos sutarties (t. y. jai pasibaigus), įgijo teisę reikalauti prievolės įvykdymo iš atsakovės.
- 27.6. Tuo atveju, jeigu atsakovė lėšas už papildomus darbus ir procesines palūkanas pagal žemesnės instancijos teismų sprendimus sumokėjo ieškovei, AB „BMGS“ prašo įpareigoti ieškovę (jos likvidatorių) grąžinti atsakovei sumas, gautas vykdant žemesnės instancijos teismų procesinius sprendimus, t. y. 257 769,73 Eur įskaitant PVM sumą už papildomus darbus ir 6 proc. dydžio procesines palūkanas.
28. Ieškovė BUAB „Hidrostatyba“ atsiliepime į kasacinį skundą prašo palikti nepakeistus žemesnės instancijos teismų sprendimus, priteisti bylinėjimosi išlaidų, patirtų kasaciniame teisme, atlyginimą. Atsiliepimas į kasacinį skundą grindžiamas šiais esminiais argumentais:
- 28.1. AB „BMGS“, veikdama kartu su ieškove jungtinės veiklos pagrindu, pareiškė savo valią veikti atitinkamu sutartiniu (kooperacijos) būdu su ieškove. Tuo tarpu teismai pagrįstai nenustatinėjo reikalavimo teisės į lėšas savininko, vadovaudamiesi CK įtvirtintomis daiktinės teisės normomis, o nusprendė, jog ieškovė,ėjusi atsakingojo partnerio pareigas jungtinėje veikloje, prievolių teisės pagrindu turėjo pagrįstą reikalavimo teisę atsakovei dėl lėšų priėmimo (priteisimo) iš atsakovės.
- 28.2. Pirmosios instancijos teismas sprendimu pagrįstai nutarė, jog tiek ieškovės ieškinio faktinis pagrindas ir dalykas, tiek atsakovės ieškinys bei AB „BMGS“ savarankiškų reikalavimų faktinis pagrindas ir dalykas byloje buvo grindžiami Sutarties pažeidimais, padarytais tuo metu, kai atsakingojo partnerio pareigas 2016 m. Jungtinės veiklos sutarties pagrindu vykdė išimtinai ieškovė. Todėl būtent ieškovė ginčo laikotarpiu turėjo (turi) teisę priimti mokėjimus iš atsakovės.
- 28.3. Nustatčius, kad prievolės sumokėti už ieškovės faktiškai atliktus papildomus darbus įvykdymo terminas suėjo 2019 m. vasario 21 d., t. y. ieškovei vykdant

atsakingojo partnerio pareigas pagal Jungtinės veiklos sutartį, būtent atsakovė su ieškove, o ne AB „BMGS“, turi atsiskaityti už papildomai atliktus darbus. Vien tai, kad teisminės bylos laikotarpiu pasikeitė vadovaujantysis partneris, nereiškia, jog sutarties pažeidimo data bei reikalavimo teisės atsiradimo data yra kitokia.

28.4. Kasacinio skundo argumentai, jog ieškovė nepatyrė jokių išlaidų papildomiems darbams atlikti, yra nepagrįsti. Ieškovė, ėjusi atsakingojo partnerio pareigas, užtikrino projekto bendrą techninį, komercinį ir administracinį koordinavimą, banko garantijas ir (arba) kitus Sutarties užtikrinimo dokumentus. Be kita ko, remiantis civilinės bylos Nr. e2A-40-450/2022 medžiaga, būtent AB „BMGS“ gavo 190 425,32 Eur dydžio mokėjimą už iki 2019 m. spalio 31 d. atliktus darbus.

28.5. Nors Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. rugpjūčio 25 d. nutartimi ieškovei iškelta nemokumo (bankroto) byla, tačiau AB „BMGS“ ir toliau vykdė Sutartį iki 2021 m. kovo 12 d. (iki buvo užbaigti ir II etapo darbai), be kita ko, naudodamasi ieškovės įnašais (projektiniais dokumentais, sukurta praktine patirtimi („know-how“), suteiktais per visą darbų sutarties vykdymą.

28.6. 2018 m. liepos 20 d. ieškovė (tuo metu atsakingoji partnerė) pareiškė ieškinį atsakovei dėl papildomų, Sutartyje nenurodytų, darbų. apmokėjimo. 2019 m. Jungtinės veiklos sutarties pakeitimo nuostatos liudijo, kad viso sutarimo esmė bei šalių valia yra nuo 2019 m. Jungtinės veiklos sutarties pakeitimo įsigaliojimo pakeisti atsakingąjį partnerį bei naujam atsakingajam partneriui pavesti tęsti tolimesnį Sutarties įvykdymą. 2019 m. Jungtinės veiklos sutarties pakeitimo rengimo ir sudarymo dieną, jau vykstant ieškovės inicijuotam teisminiam ginčui dėl mokėjimo už papildomus darbus, šalys nei aiškiai, nei numanomai nesutarė, jog ieškovė atsisako savo reikalavimų atsakovei teisminėje byloje.

28.7. Be to, tik 2021 m. vasario 2 d., t. y. po daugiau nei metų nuo 2019 m. Jungtinės veiklos sutarties pakeitimo, AB „BMGS“ pirmą kartą byloje išreiškė poziciją, jog pagal 2019 m. Jungtinės veiklos sutarties pakeitimą neva įvyko procesinis teisių perėmimas AB „BMGS“, t. y. AB „BMGS“ pateikė pareiškimą pakeisti ieškovę nauja ieškove – AB „BMGS“.

29. Atsakovė atsiliepime į kasacinį skundą prašo kasacinį skundą atmesti ir palikti nepakeistus Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. birželio 22 d. sprendimą ir Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 12 d. nutartį, priteisti bylinėjimosi išlaidų, patirtų kasaciniame teisme, atlyginimą. Atsiliepimas į kasacinį skundą grindžiamas šiais esminiais argumentais:

29.1. Atsakovė tinkamai ir visa apimtimi įvykdė įsiteisėjusį pirmosios instancijos teismo sprendimą. Todėl šiuo metu kasaciniame teisme iš esmės tarp trečiojo asmens ir ieškovės vykstantis ginčas neturėtų sukelti jokių papildomų neigiamų pasekmių atsakovei, t. y. tarp buvusių jungtinės veiklos partnerių vykstantis ginčas dėl teisės priimti atsakovės prievolės atsiskaityti už atliktus darbus įvykdymą neturi nustatyti atsakovei papildomų prievolių ar taikyti jau įvykdyto teismo sprendimo vykdymo atgręžimo instituto.

29.2. Atsiskaitymų tarp buvusių jungtinės veiklos partnerių (ieškovės ir AB „BMGS“) klausimus nagrinėję teismai kiekvieno iš buvusių jungtinės veiklos partnerių teisę priimti prievolės įvykdymą nustatė pagal teisės reikalauti prievolės įvykdymo atsiradimo momentą – jei tokia reikalavimo teisė atsirado (terminas prievolei įvykdyti), suėjo iki susitarimo dėl Jungtinės veiklos atsakingojo partnerio pakeitimo, teisę į tokių lėšų apmokėjimą išsaugo ieškovė, jei po – teisę į lėšų už atliktus darbus apmokėjimą įgyja AB „BMGS“. Todėl šią bylą nagrinėję teismai pagrįstai konstatavo, kad sutartinės prievolės mokėti už rangovės faktiškai atliktus nenumatytus (papildomus) darbus įvykdymo terminas prasidėjo 2018 m. gruodžio 21 d. ir suėjo po 60 kalendorinių dienų, t. y. 2019 m. vasario 21 d., dar iki jungtinės veiklos sutarties pakeitimo pasirašymo. Nustačius, kad prievolės sumokėti už ieškovės faktiškai atliktus papildomus darbus įvykdymo terminas suėjo 2019 m. vasario 21 d., t. y. ieškovei vykdant atsakingojo partnerio pareigas pagal jungtinės veiklos sutartį, direkcija su ieškove, o ne trečiuoju asmeniu, turi atsiskaityti už papildomai atliktus darbus.

29.3. Kasacinio skundo argumentai, kad visus šioje byloje ginčo objektą sudariusius darbus atliko išimtinai AB „BMGS“ ir tik ji, kaip jungtinės veiklos partnerė, patyrė šių darbų atlikimo sąnaudų, galėtų būti atskiro ginčo tarp buvusių jungtinės veiklos partnerių nagrinėjimo dalyku, tačiau negali tapti pagrindu spręsti dėl direkcijos veiksmų tinkamumo, įvykdant teismo sprendimu nustatytą prievolę.

Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl naujų kasaciniam teismui pateiktų įrodymų

30. Atsakovė kartu su atsiliepiamu į kasacinį skundą pateikė 2023 m. sausio 18 d., 2023 m. sausio 19 d. ir 2023 m. sausio 23 d. mokėjimų pavedimus, įvykdant Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. birželio 22 d. teismo sprendimą, ir prašo šiuos įrodymus pridėti prie bylos medžiagos.
31. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 353 straipsnio 1 dalį, kasacinis teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, patikrina apskųstus sprendimus ir nutartis teisės taikymo aspektu. Kasacinis teismas yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų aplinkybių. Pagal CPK 353 straipsnio 2 dalį, kasaciniame skunde neleidžiama remtis naujais įrodymais bei aplinkybėmis, kurie nebuvo nagrinėti pirmosios ar apeliacinės instancijos teisme.
32. Teisėjų kolegija pažymi, kad atsakovės pateikiami nauji įrodymai atsirado po bylos išnagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme. Šiais įrodymais nėra siekiama pagrįsti atsiliepiame į kasacinį skundą nurodytus teiginius, o juose tik pateikiama informacija, kad atsakovė yra įvykdžiusi pirmosios ir apeliacinės instancijos

teismų sprendimus ar jų dalį. Kasaciniame skunde trečiasis asmuo, pareiškiantis savarankiškus reikalavimus, AB „BMGS“ prašo, išnagrinėjus kasacine tvarka civilinę bylą ir tenkinus kasacinį skundą, taikyti teismo sprendimo įvykdymo atgręžimo institutą ir įpareigoti ieškovę (jos likvidatorių) grąžinti atsakovei sumas, gautas vykdant žemesnės instancijos teismų procesinius sprendimus, t. y. 257 769,73 Eur, įskaitant PVM sumą, už papildomus darbus ir 6 proc. dydžio procesines palūkanas. Atsižvelgdama į nurodytus argumentus, teisėjų kolegija atsakovės pateiktus naujus įrodymus, susijusius su nagrinėjamoje byloje įsiteisėjusių teismų sprendimų įvykdymu, priima ir prideda juos prie bylos medžiagos.

Dėl bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribų

33. Kaip minėta, pagal CPK 353 straipsnio 1 dalį, kasacinis teismas patikrina apskųstus teismų sprendimus ir (ar) nutartis teisės taikymo aspektu neperžengdamas kasacinio skundo ribų; kasacinis teismas yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų aplinkybių. Toks bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme ribų (ir kartu kasacinio proceso paskirties) apibrėžimas reiškia, kad kasacinis teismas sprendžia išimtinai teisės klausimus, be to, tik tokius klausimus, kurie yra tiesiogiai iškelti kasaciniame skunde (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 24 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-2-684/2021 19 punktą). Kasacinis teismas turi teisę peržengti kasacinio skundo ribas, kai to reikalauja viešasis interesas ir neperžengus skundo ribų būtų pažeistos asmens, visuomenės ar valstybės teisės ir teisėti interesai (CPK 353 straipsnio 2 dalis).
34. Nagrinėjamoje byloje pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesiniais sprendimais iš dalies tenkinti ieškovės ieškinio reikalavimai ir atmesti atsakovės priešieškinių reikalavimai, taip pat atmestas trečiojo asmens AB „BMGS“ savarankiškas ieškinio reikalavimas. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nusprendė, kad rekonstruojant krantines buvo atlikti papildomi darbai ir kad atsakovė privalo už šiuos darbus atlyginti, sumokėdama darbų kainą ieškovei. Teismai pratęsė Sutarties 2.1.4 punkte nustatytą I etapo darbų vykdymo terminą 321 kalendorine diena, taip pat pratęsė Sutarties 2.1 papunktyje nustatytą bendrą sutarties vykdymo terminą, nustatę, kad viso sutarties vykdymo laikotarpiu buvo susiklosčiusios neeilinės aplinkybės, nepriklausančios nuo rangovių, darbai užsitęsė dėl nenumatytų kliūčių, aplinkybių, kurių tam tikrais atvejais negalėjo numatyti nė vienas sutarties dalyvis ir (ar) projektuotojas. Neįrodžius realių (faktinių) nuostolių dėl užsitęsusių darbų, atsakovės priešieškinius dėl delspinigių priteisimo atmestas. Trečiasis asmuo, pareiškiantis savarankiškus reikalavimus, kasaciniame skunde nekvestionuoja pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimų dalių dėl papildomų darbų atlikimo fakto, masto ir kainos, dėl teismų nustatytą Sutarties vykdymo terminų, taip pat dėl teismų išspręstų priešieškinių reikalavimų. Trečiasis asmuo teigia, kad 257 769,73 Eur, įskaitant PVM sumą, už atliktus papildomus krantinių rekonstrukcijos darbus ir procesinės palūkanos, pažeidžiant šalių sudarytą jungtinės veiklos sutartį, yra nepagrįstai priteista ieškovei. Pažymėtina, kad atsakovė 2023 m. kovo 23 d. byloje taip pat pateikė kasacinį skundą,

tačiau jį Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus atrankos kolegijos 2023 m. balandžio 13 d. nutartimi buvo atsisakyta priimti. Taigi bylos nagrinėjimo kasacine tvarka dalyką iš esmės sudaro tik klausimas, kuriam iš jungtinės veiklos partnerių (kreditorių) – ieškovei LUAB „Hidrostatyba“ ar trečiajam asmeniui AB „BMGS“ – atsakovė AB Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija turi įvykdyti prievolę už atliktus papildomus darbus, kai po papildomų darbų atlikimo jungtinės veiklos sutarties šalių susitarimu pasikeitė atsakingasis partneris santykiams su trečiaisiais asmenimis. Kitos teismų procesinių sprendimų dalys, kurios kasacine tvarka nėra skundžiamos, nėra šios kasacinės bylos nagrinėjimo dalykas, todėl dėl jų teisėtumo bei pagrįstumo teisėjų kolegija nepasisako.

Dėl prievolės vykdymo, kai ją vykdant pasikeičia atsakingasis partneris pagal jungtinės veiklos sutartį

35. Byloje nustatyta, kad ieškovė (rangovė) ir atsakovė (užsakovė) sudarė statybos rangos sutartį dėl krantinių rekonstravimo. Užsakovė ir rangovė susitarė, kad dėl nenumatytų aplinkybių, kurių negalima buvo numatyti iki sutarties įsigaliojimo, ar atsiradus būtinybei atlikti papildomus darbus bus atsiskaitoma už atliktus papildomus darbus. Ieškovė rangos darbus pagal sutartį vykdė kartu su partnere AB „BMGS“ veikdamos pagal 2016 m. lapkričio 2 d. jungtinės veiklos sutartį. Pagal jungtinės veiklos sutarties 5.1.4 papunktį, partneriai atsakinga partnere, kuri vadovauja jungtinei veiklai bei tvarko partnerių bendruosius reikalus, paskyrė ieškovę. 2017 m. lapkričio 21 d. – 2017 m. lapkričio 24 d. bei 2017 m. gruodžio 17 d. objekte atliekant darbus buvo gauti duomenys dėl grunte esančių nenumatytų kliūčių – akmenų (riedulių). Šių didelių akmenų (riedulių) identifikavimo, atidengimo, iškėlimo bei pašalinimo darbai buvo atlikti, tačiau tarp šalių kilo ginčas dėl tokių darbų apmokėjimo. 2018 m. liepos 20 d. ieškovė kreipėsi į teismą su ieškiniu, kuriuo, be kita ko, prašė pripažinti didelių akmenų (riedulių) identifikavimo, atidengimo, iškėlimo bei pašalinimo darbus papildomais darbais pagal sutartį ir priteisti ieškovei iš atsakovės 307 040,79 Eur. 2019 m. lapkričio 6 d. šalys sudarė jungtinės veiklos sutarties pakeitimą, kuriuo atsakingąja partnere paskirta AB „BMGS“. Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. gruodžio 9 d. nutartimi ieškovei iškelta restruktūrizavimo byla, nutartis įsiteisėjo 2020 m. vasario 1 d. Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. rugpjūčio 25 d. nutartimi ieškovei iškelta bankroto byla, nutartis įsiteisėjo 2020 m. spalio 22 d. 2021 m. vasario 2 d. AB „BMGS“ kreipėsi į teismą su prašymu dėl procesinių teisių perėmimo, kuriuo prašė pakeisti ieškovę nauja ieškove – AB „BMGS“ kaip pradinės ieškovės teisių perėmėja nuo 2019 m. lapkričio 6 d., o ieškovei nesutikus, prašė AB „BMGS“ įtraukti kaip trečiąjį asmenį su savarankiškais reikalavimais. AB „BMGS“ savarankiškais reikalavimais, be kita ko, prašė pripažinti didelių akmenų (riedulių) identifikavimo, atidengimo, iškėlimo bei pašalinimo darbus papildomais darbais pagal sutartį ir priteisti AB „BMGS“ iš atsakovės 307 040,79 Eur. Pirmosios instancijos teismas ieškovės ieškinį tenkino iš dalies, pripažino nurodytus darbus papildomais darbais pagal sutartį ir priteisė ieškovei iš atsakovės 257 769,73 Eur.

įskaitant PVM, AB „BMGS“ reikalavimai buvo atmesti. Apeliacinės instancijos teismas pirmosios instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą. Kasaciniame skunde AB „BMGS“ teigia, jog pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai neteisingai nustatė, kuri iš jungtinės veiklos partnerių turi teisę priimti prievolės pagal rangos sutartį įvykdymą. Kasacinio teismo teisėjų kolegija šiuos kasacinio skundo argumentus pripažįsta pagrįstais.

36. Vadovaujantis CK 6.38 straipsnio 1 dalimi, prievolės turi būti vykdomos sąžiningai, tinkamai bei nustatytais terminais pagal įstatymų ar sutarties nurodymus, o kai tokių nurodymų nėra, – vadovaujantis protingumo kriterijais. Kiekviena šalis turi atlikti savo pareigas kuo ekonomiškiau ir vykdydama prievolę bendradarbiauti su kita šalimi (šalių pareiga kooperuotis) (CK 38 straipsnio 3 dalis). Prievolė pasibaigia, kai tinkamai įvykdoma (CK 6.123 straipsnio 1 dalis). Kai prievolė baigiasi tinkamu įvykdymu, baigiasi ir visos iš šios prievolės atsiradusios papildomos teisės ir pareigos (CK 6.123 straipsnio 3 dalis).
37. Viena iš prievolės tinkamo įvykdymo sąlygų – prievolės įvykdymas tinkamam asmeniui. CK 6.44 straipsnio, nustatančio asmenis, kuriems turi būti įvykdyta prievolė, 1 dalyje įtvirtinta, kad prievolė turi būti įvykdyta kreditoriui arba jo atstovui, taip pat kreditoriaus paskirtam asmeniui arba asmeniui, kuris įstatymų ar teismo yra įpareigotas priimti prievolės įvykdymą. Taigi šioje teisės normoje nustatytas reguliavimas suponuoja, kad prievolės įvykdymą gali priimti ne tik pats kreditorius asmeniškai, bet ir kreditoriaus atstovas ar jo paskirtas asmuo. Tuo atveju, kai kreditorius paskiria savo atstovą ar trečiąjį asmenį prievolės įvykdymui priimti, jis turi bendradarbiauti su skolininku ir apie tai jį tinkamai informuoti, kad skolininkui nekiltų abejonių, ar tas asmuo turi teisę priimti prievolės įvykdymą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-107-1075/2020, 36–37 punktai).
38. CK šeštosios knygos LI skyriaus normos reglamentuoja materialiuosius jungtinės veiklos santykius. Veikdami pagal civilinių santykių subjektų autonomijos ir elgesio dispozityvumo principus, jungtinės veiklos partneriai gali susitarti, kaip tvarkys bendrus reikalus: sprendimai, susiję su bendrais partnerių reikalais, primami bendru partnerių sutarimu, jeigu jungtinės veiklos sutartis nenustato ko kita; kiekvienas iš partnerių turi teisę veikti visų partnerių vardu, jeigu jungtinės veiklos sutartis nenustato, kad bendrus reikalus tvarko vienas iš partnerių arba visi partneriai kartu; jeigu reikalus gali tvarkyti tik visi partneriai kartu, kiekvienam sandoriui sudaryti reikia visų partnerių sutikimo; esant santykiams su trečiaisiais asmenimis, partnerio teisė sudaryti sandorius visų partnerių vardu patvirtinama kitų partnerių išduotu įgaliojimu arba jungtinės veiklos sutartimi (CK 6.972 straipsnio 2 dalis). Jeigu jungtinės veiklos partneriai paveda vienam iš jų veikti visų vardu, jis veikia kaip atstovas sandorio (sutarties) pagrindu (CK 2.132 straipsnio 2 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-404/2011).
39. Jungtinės veiklos (partnerystės) sutartis yra fiduciarinė, laikoma didžiausio tarpusavio pasitikėjimo principu (lot. *uberrimae fidei*) grindžiama sutartimi. Vykdydamos sutartį šalys (partneriai) saistomos tarpusavio pasitikėjimo pagrindu

prisiimtų įsipareigojimų, kuriuos turi vykdyti laikydamosi, be kita ko, viena kitos interesų (partnerių tarpusavio fiduciarinės pareigos). Sutarties fiduciarinis pobūdis ir partnerių tarpusavio bendradarbiavimas yra reikšmingi vykdant sutartį – pagal CK 6.972 straipsnio 5 dalį, sprendimai, susiję su bendrais partnerių reikalais, priimami bendru partnerių sutarimu, jeigu jungtinės veiklos sutartis nenustato ko kita. Šalių kooperavimasis pagrįstas tarpusavio pasitikėjimu, kuris vienam sutarties partneriui atlikus sutartimi sulgytus veiksmus leidžia tikėtis ir kitam partneriui, kad šiam įvykdžius įsipareigojimus galės būti pasiektas numatomas sutarties tikslas. Fiduciarinis sutarties pobūdis reiškia ir tai, kad partneris turi veikti tiek savo, tiek kitų partnerių interesais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugšėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-435/2013; 2013 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-442/2013; 2017 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-91-248/2017, 37 punktas; 2021 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-261-469/2021, 58 punktas).

40. Jungtinės veiklos sutarties dalyvių tikslo bendrumas lemia jų tarpusavio teisių ir pareigų specifika: nė vienas jungtinės veiklos dalyvis negali reikalauti naudoti tik sau pačiam, jungtinės veiklos partneriai dalijasi tiek gautą pelną, tiek nuostolius ir bendrai atsako pagal iš bendros veiklos kilusias prievoles (CK 6.974–6.976 straipsniai) (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 6 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-392/2009).
41. Atstovavimo teisiniai santykiai yra (pirmiausia) materialiosios teisės institutas (CK 2.132–2.151, 6.756–6.765 straipsniai). Partnerių pagal jungtinės veiklos sutartį ir atsakingojo partnerio (jei toks yra paskirtas) santykiai yra atstovavimo teisiniai santykiai, kuriems būdingas dualizmas. Vidiniuose santykiuose atsakingasis partneris vadovauja jungtinei veiklai, priima ir paskirsto gautas lėšas, tvarko partnerių bendruosius reikalus (vidinis atstovavimas), o išoriniuose santykiuose su kitais asmenimis atsakingasis partneris veikia kaip jungtinės veiklos partnerių atstovas (išorinis atstovavimas). Pagal bendrąją taisyklę, atstovavimo teisinių santykių pradžia siejama su atitinkamo teisinio atstovavimo santykių pagrindu, kuris paprastai apibrėžia ir atstovavimo apimtį, atsiradimu (įstatymo, administracinio akto ar sandorio įsigaliojimu, teismo sprendimo įsiteisėjimu ir pan.).
42. CK 6.972 straipsnio 2 dalies nuostata, kad, esant santykiams su trečiaisiais asmenimis, partnerio teisė sudaryti sandorius visų partnerių vardu patvirtinama kitų partnerių išduotu įgaliojimu arba jungtinės veiklos sutartimi, reiškia, kad pačioje jungtinės veiklos sutartyje partneriai turi teisę susitarti, jog vienas iš partnerių veiks visų partnerių vardu santykiuose su trečiaisiais asmenimis, tvarkydamas bendrus partnerių reikalus, ir atskiras kitų partnerių įgaliojimas tokiu atveju nereikalingas.
43. Pagal CK 6.975 straipsnio 3 dalį, visi jungtinės veiklos partneriai, jeigu jungtinės veiklos sutartis susijusi su ūkine komercine partnerių veikla, pagal bendras prievoles atsako solidariai, nepaisant šių prievolių atsiradimo pagrindo. Pelnas, gautas iš jungtinės veiklos, paskirstomas partneriams proporcingai kiekvieno jų indėliui į bendrą veiklą vertei, jeigu ko kita nenustato jungtinės veiklos sutartis (CK 6.976 straipsnio 1 dalis). Jungtinės veiklos sutartyje jos šalys būtent ir susitarė, kad abu partneriai atsako atsakovei už visos Sutarties įvykdymą, atsakovei arba

bet kuriems tretiesiems asmenims pagal įsipareigojimus, kilusius iš Sutarties, jie atsako solidariai (Jungtinės veiklos sutarties 5.1, 5.1.1 punktai).

44. Nurodytas teisinis jungtinės veiklos sutarties reglamentavimas ir jungtinės veiklos esmė lemia, jog visi jungtinės veiklos partneriai laikytini su trečiaisiais asmenimis sudarytų sutarčių šalimis, įgyjančiomis pagal sutartį atitinkamas materialiąsias teises ir pareigas, nors sutartys visų partnerių vardu su trečiaisiais asmenimis sudarytos vieno iš partnerių, kuris veikia kaip visų partnerių atstovas materialiuosiuose santykiuose su trečiaisiais asmenimis (materialusis atstovavimas). Jeigu partneriai susitaria, kad santykiuose su trečiaisiais asmenimis jų vardu veikia vienas iš partnerių, tai šio partnerio sudaryti susitarimai visų partnerių vardu su trečiaisiais asmenimis įpareigoja ne tik sutartį sudariusį partnerį, bet ir visus jungtinės veiklos sutarties partnerius, atitinkamai ne tik visų partnerių vardu sutartį sudaręs partneris, bet ir visi partneriai turi materialiąją subjektinę teisę reikalauti, kad tretieji asmenys įsipareigojimus pagal sudarytą sutartį vykdytų.
45. Jungtinės veiklos sutarties 6.1.3 punkte ją sudarę partneriai susitarė, kad visi rangos sutartyje nustatyti perkančiosios organizacijos atsiskaitymai už atliktus darbus vykdomi tik su atsakinguoju partneriu.
46. Rangos sutarties 3.16 papunktyje taip pat nustatyta, kad užsakovė (atsakovė) visus mokėjimus už atliktus darbus vykdydys tik su atsakinguoju partneriu, o atsakingasis partneris, gavęs lėšas iš užsakovės, savarankiškai ir savo atsakomybe vykdo atsiskaitymus su kita savo partnere. Be to, rangos sutarties preambulėje nustatyta, kad ieškovė atliks 40 proc., o AB „BMGS“ – 60 proc. darbų, kurių apimties pasidalijimas nurodytas Jungtinės veiklos sutartyje, ir šis darbų pasidalijimas niekuo neįpareigos užsakovės (atsakovės). Rangos sutartimi šalys aiškiai ir nedviprasmiškai apibrėžė, kad atsakovės atsiskaitymai vykdomi su atsakinguoju partneriu, o atsakovė nedalyvauja toliau paskirstant šias lėšas.
47. Kaip jau nurodyta pirmiau, sudarant sutartį atsakingąją partnerę pagal Jungtinės veiklos sutartį buvo paskirta ieškovė, tačiau 2019 m. lapkričio 6 d. Jungtinės veiklos sutarties pakeitimu šalys atsakingąją partnerę pakeitė ir ja tapo AB „BMGS“. Pažymėtina, kad, pakeitus Jungtinės veiklos sutartį, atitinkami pakeitimai 2019 m. lapkričio 14 d. buvo padaryti ir rangos sutartyje.
48. Taigi, tiek atsakingojo partnerio pasikeitimas, atliktas pakeitus Jungtinės veiklos sutartį, tiek rangos sutarties atitinkami pakeitimai nurodytų sutarčių šalių buvo suderinti. Byloje nekliamas ginčas, kad atsakovė apie atsakingojo partnerio pasikeitimą nežinojo.
49. Sutarties laisvės principas civiliniuose teisiniuose santykiuose užtikrina, kad šalys turi teisę laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises ir pareigas, jeigu tai neprieštarauja įstatymams (CK 6.156 straipsnio 1, 4, 5 dalys), teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią (CK 6.189 straipsnio 1 dalis).
50. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad, esant tokioms byloje nustatytoms aplinkybėms, atsakovė turėjo pareigą prievolę įvykdyti tinkamam asmeniui – Jungtinės veiklos sutartyje nurodytam atsakingajam partneriui (Jungtinės veiklos sutarties 6.1.3 punktas, rangos sutarties 3.16 papunktis, CK 6.44 straipsnio 1 dalis),

- t. y. pagal šalių sulygtus ir pasirašytus sutarčių pakeitimus AB „BMGS“, nuo 2019 m. lapkričio 6 d. tapusi atsakingąja partnere, įgijo teisę reikalauti iš užsakovės (atsakovės) visus atsiskaitymus Jungtinės veiklos partneriams pagal rangos sutartį vykdyti per ją, o atsakovė privalėjo visus mokėjimus už atliktus darbus vykdyti tik su naująja atsakingąja partnere – AB „BMGS“.
51. Teisėjų kolegijos vertinimu, tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismų pozicija, kad AB „BMGS“ teisė priimti atsiskaitymus pagal rangos sutartį priklausė nuo reikalavimo teisės skolininkei įvykdyti prievolę atsiradimo momento, yra nepagrįsta.
 52. Byloje teismai nustatė (Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. birželio 22 d. sprendimo 96 punktas), kad AB „BMGS“ ir LUAB „Hidrostatyba“ 2019 m. lapkričio 6 d. sudarytame susitarime dėl 2016 m. lapkričio 2 d. Jungtinės veiklos sutarties pakeitimo susitarė, jog nuo šio susitarimo pasirašymo atsakingoji partnerė pagal Jungtinės veiklos sutartį yra AB „BMGS“ (susitarimo 1 punktas) ir dėl to Jungtinės veiklos sutarties 5.1.4 punkto nuostata išdėstoma nauja redakcija (susitarimo 2 punktas): „pagal savo bendrąjį susitarimą partneriai AB „BMGS“ paskiria atsakingu partneriu, kuris vadovauja jungtinei veiklai bei tvarko partnerių bendruosius reikalus. Atsakingas partneris visų partnerių vardu atlieka visus veiksmus (įskaitant ir partnerių atstovavimą santykiuose su perkančiąja organizacija ir trečiaisiais asmenimis) pagal su perkančiąja organizacija pasirašytą rangos sutartį“. 2019 m. lapkričio 6 d. susitarimo 3 punkte partneriai susitarė pakeisti jungtinės veiklos sutarties 6.1 punktą, jį nuo susitarimo įsigaliojimo momento išdėstė taip: „pasirašant šią sutartį partneriai susitarė ir tvirtina, kad BMGS veikia kaip Konsorciumo Atsakingas partneris ir atstovauja abiejų šio Konsorciumo Partnerių interesus. Atsakingas partneris veikia kaip abiejų šio Konsorciumo Partnerių koordinatorius ir atstovas Perkančiajai organizacijai ir tretiesiems asmenims. Atsakingam partneriui suteikiama teisė ir įgaliojimai abiejų šio Konsorciumo Partnerių vardu vykdyti funkcijas ir veiksmus, nustatytus 6.0 straipsnyje, įskaitant <...>.“ 2019 m. lapkričio 6 d. susitarimo 5 punkte „aiškumo tikslu“ nurodoma, kad visas buvusio atsakingojo partnerio (LUAB „Hidrostatyba“) funkcijas ir teises nuo šio susitarimo įsigaliojimo momento perima naujasis atsakingasis partneris – AB „BMGS“. Partneriai 2019 m. lapkričio 6 d. susitarimo 8 punkte taip pat sutarė, kad susitarimas įsigalioja jo pasirašymo dieną. 2019 m. lapkričio 6 d. susitarimo pagrindu 2019 m. lapkričio 14 d. tarp atsakovės ir AB „BMGS“ buvo sudaryta sutartis Nr. 34-2019-299 dėl Sutarties pakeitimo, kuriuo buvo pakeistos Sutarties preambulės, 16.1 ir 18.4.2 punktų nuostatos, nurodant, kad atsakinguoju partneriu Sutarčiai vykdyti yra paskirta AB „BMGS“. Jungtinės veiklos sutarties 6.1.3 punkte taip pat nustatyta, kad visi rangos sutartyje įtvirtinti atsiskaitymai su perkančiąja organizacija už atliktus darbus vykdomi tik su atsakinguoju partneriu.
 53. Kasacinio teismo praktikoje nuosekliai aiškinama, kad faktinių aplinkybių teisinis kvalifikavimas yra teismo pareiga, kurią teismas atlieka pagal pareigas (lot. *ex officio*), vadovaudamasis teisės normomis ir nesaistomas to, kaip šalys pačios teisiškai vertina savo veiksmus ar kitas aplinkybes, kuriomis remiasi kaip savo reikalavimų faktiniu pagrindu (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 14 d. nu-

tarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-335-469/2019 40 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką). Teisinė kvalifikacija, teisės normų aiškinimas ir taikymas ginčo santykiui yra bylą nagrinėjančio teismo prerogatyva; vykdydamas teisinį santykių kvalifikavimą, teismas įstatymą, taikytiną ginčui spręsti, pagal ieškovo nurodytas faktines aplinkybes parenka savo nuožiūra (CPK 265 straipsnio 1 dalis) ir yra nepriklausomas nuo šalių nuomonės ar pageidavimų; faktinių bylos aplinkybių teisinė kvalifikacija yra teismo prerogatyva (lot. *iura novit curia*) (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 4 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-460-421/2018 17 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).

54. Nors kasacinio teismo praktikoje nėra suformuluota universalų jungtinės veiklos sutarčių aiškinimo taisyklių, tačiau tokių teisinių santykių aiškinimui ir jų kvalifikavimui taikytinos teismų praktikoje suformuluotos bendrosios sutarčių aiškinimo taisyklės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-298-969/2022, 34 punktas; 2022 m. rugsėjo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-203-969/2022, 25–26 punktai ir juose nurodyta kasacinio teismo praktika).
55. Kai kyla šalių ginčas dėl konkrečios sutarties turinio, jos sąlygų, sutartis turi būti aiškinama nustatant tikruosius sutarties dalyvių ketinimus, atsižvelgiant į sutarties sąlygų tarpusavio ryšį, sutarties esmę, tikslą, jos sudarymo aplinkybes, į šalių derybas dėl sutarties sudarymo, šalių elgesį po sutarties sudarymo ir kitas konkrečiu atveju reikšmingas aplinkybes. Sutarties sąlygos turi būti aiškinamos taip, kad aiškinimo rezultatas nereikštų nesąžiningumo vienos iš šalių atžvilgiu. Aiškinant sutartį, būtina vadovautis ir CK 1.5 straipsnyje įtvirtintais bendraisiais teisės principais. Tačiau toks sutarties aiškinimo būdas ne visada leidžia tiksliai įvertinti sutarties turinį ir nustatyti bendrą subjektyvią kontrahentų valią sukurti atitinkamus įsipareigojimus. Sutarties šalių ketinimus lemia kiekvienos iš šalių individualios savybės ir poreikiai, taigi šalių ketinimai gali nesutapti. Be to, kilus sutarties šalių ginčui, teisme gali nepavykti nustatyti tikrųjų šalių ketinimų, ypač jei sandorio šalys laikosi priešingų pozicijų, skirtingai interpretuoja sudarant sutartį buvusią jų valią ar ją iškreipia, nesutaria dėl sutarties tikslų ar turinio. Todėl tais atvejais, kai šalys skirtingai aiškina savo ketinimus pagal sutartį ir kai neįmanoma jų nustatyti taikant subjektyvų (šalių tikrųjų ketinimų) sutarties aiškinimo būdą, prioritetas teiktinas pažodiniam sutarties teksto aiškinimui (lingvistiniam aiškinimui), kaip objektyviausiai atspindinčiam tikrąją šalių valią dėl prisiimtų įsipareigojimų turinio. Subjektyvusis sutarties aiškinimo metodas ir teksto lingvistinis aiškinimas sudaro darnią sutarčių aiškinimo metodų sistemą, kuria remiantis nustatomas šalių valios turinys (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 30 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-192-969/2021 85 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką; 2022 m. balandžio 1 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-72-421/2022 25 punktą).
56. Jungtinės veiklos sutarties partneriai (ieškovė ir trečiasis asmuo) susitarė, kad nuo 2019 m. lapkričio 6 d. AB „BMGS“ vadovauja jungtinei veiklai bei tvarko partnerių bendruosius reikalus, atlieka visus veiksmus (įskaitant ir partnerių atsotavimą santykiuose su užsakove ir trečiaisiais asmenimis) pagal rangos sutartį.

Siekdamos aiškumo, partnerės susitarime akcentavo, kad *visas buvusios atsakingosios partnerės funkcijas ir teises* nuo šio susitarimo įsigaliojimo perima naujoji partnerė (AB „BMGS“). Jokių išlygų dėl atsakingojo partnerio funkcijų apribojimo jungtinės veiklos partnerės nebuvo nustačiusios, t. y. nebuvo susitarta, jog, pasikeitus atsakingajai partnerei, anksčiau, iki susitarimo sudarymo, atsiradusių prievolių įvykdymą priima buvusi atsakingoji partnerė – ieškovė. Kitaip tariant, pakeisdamos atsakingąją partnerę šalys susitarė dėl neriboto atstovavimo, kuris reiškia, kad naujai atsakingajai partnerei pavedama toliau tvarkyti visus neužbaigtus ir naujus bendrus partnerių reikalus pagal jungtinę veiklą, neatsižvelgiant į tai, kad tam tikros aplinkybės atsirado iki Jungtinės veiklos sutarties pakeitimo. Taigi, teisėjų kolegijos vertinimu, tam tikros reikalavimo teisės į trečiuosius asmenis atsiradimo momentas, tarp partnerių egzistuojant atstovavimo teisiniams santykiams, nagrinėjamu atveju nėra teisiškai reikšmingas, kadangi šalys abipusiu susitarimu nutarė visas buvusios atsakingosios partnerės funkcijas ir teises (įskaitant ir teisę priimti visus atsiskaitymus iš atsakovės) perduoti naujai atsakingajai partnerei. Nors ieškovė nurodytas 2019 m. lapkričio 6 d. susitarimo nuostatas interpretuoja sau naudingu būdu, jos teiginius paneigia aiškios ir nedviprasmiškos susitarimo lingvistinės formuluotės. Remdamasi 2019 m. lapkričio 6 d. šalių sudarytu susitarimu ir jo nuostatų aiškinimu teisėjų kolegija padaro išvadą, kad nuo 2019 m. lapkričio 6 d. AB „BMGS“ įgijo teisę reikalauti ir priimti prievolių pagal rangos sutartį įvykdymą, neatsižvelgiant į tokių prievolių ir reikalavimo teisių pagal prievolės atsiradimo momentą.

57. Nors apeliacinės instancijos teismas ir teisingai nurodė galiojančias sutarčių aiškinimo taisykles (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 12 d. nutarties 93 punktas), tačiau byloje nustatytoms faktinėms aplinkybėms jas taikė netinkamai. Jeigu tarp šalių kilus ginčui teisme nėra galimybės nustatyti tikrųjų šalių ketinimų, kai sandorio šalys laikosi priešingų pozicijų, skirtingai interpretuoja sudarant sutartį buvusią jų valią ar ją iškreipia, nesutaria dėl sutarties tikslų ar turinio, skirtingai aiškina savo ketinimus pagal sutartį ir kai neįmanoma jų nustatyti taikant subjektyvų (šalių tikrųjų ketinimų) sutarties aiškinimo būdą, prioritetas teiktinas pažodiniam sutarties teksto aiškinimui (lingvistiniam aiškinimui), kaip objektyviausiai atspindinčiam tikrąją šalių valią dėl prisiimtų įsipareigojimų turinio, taip pat atsižvelgiant į tai, kokią prasmę sutarties sąlygoms tokiomis pat aplinkybėmis suteiktų analogiški šalims protingi asmenys (CK 6.193 straipsnio 1 dalis). 2019 m. lapkričio 6 d. susitarimo tekstas, aktualių su atsakingojo partnerio paskyrimu, jam priskiriamomis teisėmis ir funkcijomis nuostatų pakartojimai ir paaiškinimai (susitarimo 2, 3 ir 5 punktai) patvirtina, kad visus atsakingajam partneriui priskirtus įgaliojimus trečiasis asmuo AB „BMGS“ perėmė visa apimtimi – tiek ankstesnio atsakingojo partnerio iki 2019 m. lapkričio 6 d. susitarimo sudarymo neužbaigtų konsorciumo bendrų reikalų tvarkymą, tiek ir visų bendrų reikalų tvarkymą ateityje po šio susitarimo sudarymo. Priešingas aiškinimas neatitiktų ir protingumo bei racionalumo kriterijų, nes partneriams materialiuosiuose teisiniuose santykiuose su trečiaisiais asmenimis tuo pačiu metu atstovautų du partneriai, tai sudarytų neapibrėžtumo situaciją tiek patiems jungtinės veiklos partneriams, tiek ir tretie-

siems asmenims, keltų ginčų kilimo grėsmę, galiausiai tokio pobūdžio susitarimų verslo praktikoje nepasitaiko arba jie taikomi retai. Tokį 2019 m. lapkričio 6 d. susitarimo aiškinimą patvirtina ir aplinkybė, jog trečiasis asmuo AB „BMGS“, dar neįstojęs į bylą su savarankiškais reikalavimais, jau po jungtinės veiklos sutarties 2019 m. lapkričio 6 d. pakeitimo sumokėjo teismo nustatytą sumą už ekspertzės byloje atlikimą, nors teismo nutartimi šią sumą buvo įpareigota apmokėti ieškovė.

58. Kita vertus, nepagrįsta ir žemesnės instancijos teismų padaryta išvada, kad atsakovės prievolė jungtinės veiklos partneriams atsiskaityti už atliktus papildomus darbus atsirado iki jungtinės veiklos sutarties pakeitimo 2019 m. lapkričio 6 d. Vien faktas, kad papildomi darbai buvo atlikti 2018 m. gruodžio mėn., nepatvirtina, kad nuo to momento atsirado atsakovės prievolė juos apmokėti. Prievolės atsiranda iš sandorių arba kitokių juridinių faktų, kurie pagal galiojančius įstatymus sukuria prievolinius santykius (CK 6.2 straipsnis). Rangos sutartyje buvo nurodyta tik abstrakti galimybė, jog dėl nenumatytų aplinkybių, kurių negalima buvo numatyti iki sutarties įsigaliojimo, ar atsiradus būtinybei atlikti papildomus darbus, bus atsiskaitoma už atliktus papildomus darbus (Sutarties IV skirsnis). Taigi, rangos sutartyje papildomų darbų mastas ir kaina nebuvo ir negalėjo būti aptarti, šalys papildomo susitarimo dėl papildomų darbų apimčių, jų kainos ir atlikimo terminų nesudarė, atsakovė prievolės sumokėti už papildomus darbus nepripažino, užbaigtų statybos darbų perdavimo–priėmimo aktas dėl statybos darbų pagal Sutartį užbaigimo pasirašytas 2021 m. kovo 12 d., kai jungtinės veiklos sutartis dėl atsakingojo partnerio jau buvo pakeista, dėl papildomų darbų apmokėjimo tarp šalių kilo ginčas teisme, jungtinės veiklos partnerių (rangovų) teisė gauti papildomai atliktų darbų apmokėjimą buvo patvirtinta tik nagrinėjamoje byloje įsiteisėjus teismų sprendimams, kuriais ieškovės reikalavimas dėl atliktų papildomų darbų kainos apmokėjimo buvo patenkintas iš dalies.
59. Apibendrinama išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatuoja, kad sprendžiant klausimą, kuriam iš bendrosios jungtinės veiklos atsakingųjų partnerių santykiuose su trečiaisiais asmenimis, kai vykdamas sutartį atsakingasis partneris šalių susitarimu pakeičiamas kitu, turi būti įvykdytas atsiskaitymas už atliktus darbus pagal rangos sutartį, yra svarbus ne reikalavimo teisės sumokėti už konkrečius atliktus darbus momentas, nes reikalavimo teisė atsiranda ne atsakingajam partneriui, bet visiems jungtinės veiklos partneriams, bet skolininko prievolės vykdymo momentas. Vykdydamas prievolę skolininkas turi įsitikinti, kuris partneris yra paskirtas atsakinguoju partneriu, jungtinės veiklos sutartimi įgaliotu priimti mokėjimus pagal sutartis iš trečiųjų asmenų. Jeigu galiojant rangos sutarčiai pasikeitė jungtinės veiklos sutarties atsakingasis partneris, nuo šio momento tretieji asmenys turi atsiskaityti už atliktus darbus naujai paskirtam atsakingajam partneriui, nebent jungtinės veiklos sutartyje partnerių būtų aiškiai aptarta, kad tam tikros prievolės dalys pagal sutartį turi būti vykdomos kitiems partneriams. Priešingu atveju tarp nagrinėjamų santykių subjektų kiltų neapibrėžtumas dėl asmens, kuriam prievolės įvykdymas pripažintinas tinkamu.
60. Nagrinėjamu atveju atsakovės prievolė buvo vykdoma teismo sprendimo pagrindu, tuo momentu atsakingoji partnerė pagal jungtinės veiklos sutartį buvo trečia-

sis asmuo AB „BMGS“, todėl tinkamu atsakovės prievolės įvykdymu laikytinas prievolės įvykdymas trečiajam asmeniui AB „BMGS“.

Dėl dalyvaujančių byloje asmenų procesinio teisinio statuso nagrinėjamoje byloje ir bylos procesinės baigties

61. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad, pagal CPK 5 straipsnio 1 dalį, teisę į teisminę gynybą turi asmuo, kurio teisė ar įstatymų saugomas interesas yra pažeisti ar ginčijami. Joje įtvirtinta ne bet kurio, o suinteresuoto asmens teisė kreiptis į teismą. Suinteresuotumas – tai savarankiškas teisinis interesas ir poreikis jį ginti. Teisė kreiptis į teismą nereiškia, kad asmuo gali reikalauti ginti nuo pažeidimų bet kieno teisę, o reiškia galimybę kreiptis į teismą dėl to, jog būtų apginta jo subjektinė teisė ar įstatymų saugomas interesas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-173-701/2019, 23 punktas; 2023 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-184-381/2023, 22 punktas)
62. Teismų praktikoje asmens teisinis suinteresuotumas yra aiškinamas kaip subjekto materialusis teisinis suinteresuotumas, t. y. asmuo turi turėti aiškiai identifikuotą suinteresuotumą apginti materialiosios teisės normų saugomą teisę ar interesą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-304-695/2019, 75 punktas; 2019 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-296-378/2019, 35.6 punktas, kt.). Ieškiniu, kaip procesiniu dokumentu, turi būti reiškiamas materialusis teisinis reikalavimas, kurio patenkinimo atveju būtų sukeltamos (atsirastų) materialiosios teisinės pasekmės. Teismų praktikoje ieškovo suinteresuotumas, kaip teisės kreiptis į teismą prielaida, yra aiškinamas kaip materialusis teisinis suinteresuotumas. Įgyvendinus teisę į teisminę gynybą turi būti pasiekiamas materialusis teisinis efektas, t. y. modifikuojamos (sukuriamos, panaikinamos, pakeičiamos) suinteresuoto asmens subjektinės teisės ar pareigos. Kasacinis teismas laikosi nuoseklios pozicijos, kad materialiuųjų teisinių padarinių nesukeliantis reikalavimas negali būti savarankiškas bylos nagrinėjimo dalykas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. rugpjūčio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-259-969/2019, 41 punktas; 2023 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-236-943/2023, 54 punktas).
63. Taigi, kreipimasis į teismą negali būti savitiksliis. Teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi civilinę bylą inicijuojantis asmuo turi pagrįsti, nurodydamas ieškiniu (pareiškimo) dalyką ir pagrindą (aplinkybes, patvirtinančias procesinio dokumento dalyką, ir įrodymus, patvirtinančius šias aplinkybes) (CPK 111 straipsnio 2 dalies 4 ir 5 punktai, 135 straipsnio 1 dalies 2–4 punktai). Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad, pagal bendrą taisyklę, kai asmuo kreipiasi į teismą su ieškiniu gindamas jam pačiam priklausančią teisę arba interesą, tai jis privalo nurodyti, kokia jo teisė pažeista ir koks saugomas interesas turėtų būti ginamas (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 5 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-370-248/2019 46 punktą; 2020 m. vasario 19 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-27-684/2020 31 punktą).

64. Procesinė teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos yra savarankiška kiekvieno asmens, manančio, kad jo teisė ar teisėtas interesas yra pažeisti, subjektinė teisė. Todėl jungtinės veiklos sutartyje nustatyta atsakingojo partnerio teisė veikti visų partnerių vardu materialiuosiuose santykiuose su trečiaisiais asmenimis nereiškia, kad atsakingasis partneris turi teisę kreiptis visų partnerių vardu į teismą (įgyvendinti procesinę teisę kreiptis į teismą). Procesinį atstovavimą civilinėse bylose (atstovavimo rūšis, asmenis, kurie gali būti atstovais teisme, atstovo teises ir pareigas bei jų įforminimą) reglamentuoja civilinio proceso teisės normos (CPK 51–60 straipsniai). Pavyzdžiui, skirtingai nei materialiuosiuose teisiniuose santykiuose, civiliniame procese kito asmens atstovais negali būti juridiniai asmenys.
65. Atsižvelgiant į anksčiau aptartą jungtinės veiklos sutartims būdingą specifiką (nutarties 38–44 punktai), būdami sutarčių su trečiaisiais asmenimis šalys, visi jungtinės veiklos partneriai turi teisę reikalauti iš sutartį pažeidusios kitos sutarties šalies (skolininko) vykdyti prievolę, įskaitant ir teisę kreiptis į teismą dėl pažeistos materialiosios subjektinės teisės gynimo, nors pagal jungtinės veiklos sutartį jiems materialiuosiuose teisiniuose santykiuose su trečiaisiais asmenimis atstovauja atsakingasis partneris. Partnerio paskyrimas veikti visų partnerių vardu santykiuose su trečiaisiais asmenimis nei apriboja likusių partnerių teisės įgyti materialiąsias teises santykiuose su trečiaisiais asmenimis ir jas įgyvendinti, nei procesinės teisės kreiptis į teismą dėl pažeistos materialiosios teisės gynimo.
66. Partneriams paskyrus atsakingąjį partnerį santykiuose su trečiaisiais asmenimis, įskaitant partnerių teisę gauti atsiskaitymą iš trečiųjų asmenų tik per atsakingąjį partnerį, tokius reikalavimus teisme turi teisę pareikšti tiek paskirtas atsakingasis partneris, tiek visi kiti partneriai. Jei ieškinį tretiesiems asmenims teisme pareiškia ne tik atsakingasis partneris, bet ir kiti (visi) partneriai, jie teisme iškeltoje civilinėje byloje paprastai dalyvauja kaip bendraieškiai, nes jų teisinis interesas santykiuose su trečiaisiais asmenimis paprastai yra bendras. Kilus nesutarimų tarp pačių partnerių dėl reikalavimų nukreipimo į trečiuosius asmenis, pavyzdžiui, kaip nagrinėjamoje byloje, dėl aplinkybės, kuriam iš partnerių skolininkas turi įvykdyti prievolę, dėl šio reikalavimo partneriai civilinėje byloje gali užimti skirtingą procesinę padėtį – kaip pradinio ieškovo ir trečiojo asmens, pareiškiančio savarankiškus reikalavimus.
67. Remdamasi pateiktais išaiškinimais, teisėjų kolegija konstatuoja, kad tiek ieškovė, tiek trečiasis asmuo, pareiškęs savarankiškus reikalavimus byloje, laikytini materialųjų teisiųjų santykių dalyviais (kreditoriais) pagal rangos sutartį, turinčiais teisę reikalauti iš sutartį pažeidusio skolininko (atsakovės) vykdyti prievolę, įskaitant ir teisę kreiptis į teismą dėl pažeistos materialiosios subjektinės teisės gynimo, nors pagal jungtinės veiklos sutartį visiems partneriams materialiuosiuose teisiniuose santykiuose su trečiaisiais asmenimis atstovauja atsakingasis partneris.
68. Nagrinėjamoje byloje ieškovė, būdama atsakingoji partnerė pagal jungtinės veiklos sutartį, kreipėsi į teismą, siekdama apginti savo (o kartu ir jungtinės veiklos partnerės AB „BMGS“) interesus. Byloje nėra ginčo, kad kreipimosi į teismą metu ieškovė turėjo materialųjį teisinį suinteresuotumą dėl visų ieškinio reikalavimų, t. y. tiek reikalauti pripažinti darbus papildomais, taip pat pratęsti sutarties ter-

- miną, tiek reikalauti iš atsakovės atlyginti ieškovei už atliktus papildomus darbus. Vis dėlto, teisėjų kolegijos vertinimu, šalims 2019 m. lapkričio 6 d. sudarius jungtinės veiklos sutarties pakeitimą ir pakeitus atsakingąją partnerę, ieškovė prarado dalį materialiojo teisinio suinteresuotumo, o būtent teisę reikalauti jai priteisti papildomų darbų kainą. Kaip jau nurodyta pirmiau, nuo 2019 m. lapkričio 6 d. pasikeitus atsakingajai partnerei, būtent AB „BMGS“ įgijo teisę priimti visus atsiskaitymus pagal sutartį, o ieškovė tokią teisę prarado, t. y. tarp jungtinės veiklos sutarties šalių įvyko dalinis materialiuųjų subjektinių teisių ir pareigų perėmimas.
69. CPK 48 straipsnyje nustatyta, kad tais atvejais, kai viena iš ginčijamo arba sprendimu nustatyto teisinio santykio šalių pasitraukia iš bylos (fizinio asmens mirtis, juridinio asmens pabaiga ar pertvarkymas, reikalavimo perleidimas, skolos perkėlimas ir kiti įstatymų nustatyti atvejai), teismas, jei yra pagrindas, rašytinio proceso tvarka tą šalį pakeičia jos teisių perėmėju, išskyrus atvejus, kai yra negalimas materialiuųjų subjektinių teisių perėmimas. Teisių perėmimas galimas bet kurioje proceso stadijoje. Teisių perėmėjui visi veiksmai, atlikti procese iki jo įstojimo, yra privalomi tiek, kiek jie būtų buvę privalomi tam asmeniui, kurio vietoj įstojo teisių perėmėjas.
70. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad procesinis teisių perėmimas yra numelmtas materialiuųjų subjektinių teisių perėmimo ginčo teisiniame santykiyje galimybės. Perėmęs materialiąsias teises asmuo perima ir teisę reikalauti šių teisių gynimo, taip pat pareigą atsakyti pagal prievoles. Procesinio teisių perėmimo apimtį taip pat lemia atitinkamų materialiuųjų subjektinių teisių perėmimo apimtis: jeigu tam tikrų materialiuųjų subjektinių teisių negalima perimti, tai negalima perimti ir atitinkamų procesinių teisių ir pareigų, susijusių su atitinkamų materialiuųjų teisių gynyba (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 9 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-12-313/2023 39 punktą, 2023 m. balandžio 25 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-121-823/2023 15 punktą).
71. Nagrinėjamoje byloje AB „BMGS“ 2021 m. vasario 2 d. pirmosios instancijos teismui pateikė pareiškimą dėl procesinės padėties pakeitimo ir (arba) jos įtraukimo į bylą trečiuoju asmeniu, pareiškiančiu savarankiškus reikalavimus. Pareiškime buvo prašoma: 1) ieškovę BUAB „Hidrostatyba“ pagal jos pareikštą ieškinį AB Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijai ir visus jo patikslinimus pakeisti nauja ieškove AB „BMGS“ kaip pradinės ieškovės teisių perėmėja nuo 2019 m. lapkričio 6 d.; 2) tuo atveju, jeigu BUAB „Hidrostatyba“ prieštarautų ieškovės pakeitimui pagal jos pateiktą ieškinį AB Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijai ir visus jo patikslinimus arba teismas nustatytų kitas objektyvias kliūtis, dėl kurių BUAB „Hidrostatyba“ negalėtų būti pakeista AB „BMGS“, į civilinę bylą AB „BMGS“ įtraukti kaip trečiąjį asmenį su savarankiškais reikalavimais.
72. Ieškovei nesutikus su AB „BMGS“ prašymu dėl ieškovės pakeitimo, Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. vasario 12 d. nutartimi AB „BMGS“ buvo įtraukta į bylą trečiuoju asmeniu, pareiškiančiu savarankiškus reikalavimus.
73. Pagal teisės į tinkamą procesą principą asmenų procesinė padėtis byloje turi atitikti jų materialiuųjų teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-118-

916/2021, 34 punktas; 2021 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-22-701/2021, 32 punktas). Kaip minėta anksčiau (nutarties 66 punktas), nustačius dalinį materialiujų teisių ir pareigų perėmimą (dėl dalies, susijusios su kreditoriumi, turinčiu teisę priimti prievolę iš skolininko), konstatuotina, kad civilinėje byloje įvyko ir turėjo būti įformintas ir procesinis teisių perėmimas – dėl ieškovės reikalavimų atsakovei dalies įpareigoti papildomų darbų kainą apmokėti atsakingam partneriui – ieškovei. Trečiajam asmeniui, pareiškiančiam savarankiškus reikalavimus, AB „BMGS“ perėjo pirminės ieškovės materialioji subjektinė teisė reikalauti iš atsakovės prievolės jungtinės veiklos partneriams įvykdymo per naujai paskirtą atsakingąjį partnerį.

74. Akcentuotina, kad ieškinį ieškovė pareiškė (2018 m. liepos 20 d.) būdama materialiujų teisinių santykių su atsakove šalis, taigi ir tinkama proceso šalis tiek dėl papildomų darbų fakto, apimties, kainos nustatymo, tiek ir dėl prievolės partneriams sumokėti už papildomus darbus per ieškovę, kaip atsakingąjį partnerę. Kai bylos nagrinėjimo metu pasikeičia materialiujų teisinių santykių šalis, taikomas ne CPK 45 straipsnis (netinkamos šalies pakeitimas tinkama), bet CPK 48 straipsnis, nustatantis procesinių teisių perėmimo taisykles. Procesinių teisių perėmimo atveju pradinės šalies (materialiosios teisės buvusio turėtojo, teisės perleidėjo) sutikimas būti pakeistai teisių perėmėju nereikalingas. Tuo remdamasis pirmosios instancijos teismas privalėjo dėl nurodytų reikalavimų pakeisti ieškovę jos teisių perėmėja – trečiuoju asmeniu AB „BMGS“.
75. Dėl kitų ieškovės pareikštų reikalavimų (nustatyti papildomų atliktų darbų faktą, mastą ir kainą) keisti procesinį ieškovės statusą byloje nebuvo pagrindo, nes, kaip jungtinės veiklos partnerė, ieškovė liko materialiujų rangos santykių su atsakove šalimi ir atitinka teisinio suinteresuotumo kriterijų dėl bylos baigties. Dėl šių reikalavimų ieškovė bei trečiasis asmuo, pareiškęs atsakovei analogiškus reikalavimus, turėjo užimti bendraieškių teisinį statusą, nes pagal ieškovės bei trečiojo asmens pareikštų atsakovei reikalavimų faktinį pagrindą jų interesas visiškai sutapo, tai akivaizdu ir iš šalių procesinių dokumentų turinio.
76. Atsižvelgiant į tai, kad ieškovė nagrinėjant bylą neteko materialiojo teisinio suinteresuotumo reikalauti už papildomus darbus atsiskaityti būtent su ja, ieškinys dėl šios reikalavimų dalies turėjo būti atmestas.
77. Apibendrinama išdėstytus argumentus teisėjų kolegija nusprendžia, kad bylą nagrinėję teismai neteisingai aiškino ir taikė materialiosios teisės normas, reglamentuojančias atstovavimą jungtinės veiklos teisiniuose santykiuose, taip pat procesinių teisių perėmimą reglamentuojančias proceso teisės normas, netinkamai vadovavosi kasacinio teismo šiais klausimais formuojama praktika, todėl priėmė neteisėtus procesinius sprendimus. Pirmosios instancijos teismo sprendimo dalis dėl papildomų darbų kainos priteisimo ieškovei ir AB „BMGS“ reikalavimų atmetimo bei apeliacinės instancijos teismo nutarties dalis, kuria minėta pirmosios instancijos teismo sprendimo dalis palikta nepakeista, naikintinos ir dėl šių reikalavimų priimtinas naujas sprendimas – ieškovės reikalavimų dalis dėl papildomų darbų kainos ir palūkanų jai priteisimo atmestina, o AB „BMGS“ reikalavimas tenkintinas iš dalies (CPK 346 straipsnio 2 dalies 1 ir 2 punktai,

359 straipsnio 1 dalies 4 punktas, 3, 4 dalys). Proceso teisės normų pažeidimą (dėl neišforminto tarp ieškovės ir trečiojo asmens procesinių teisių perėmimo) galima pašalinti kasaciniame teisme, nes tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus, turi visas ieškovo procesines teises ir pareigas (CPK 46 straipsnio 2 dalis), trečiojo asmens AB „BMGS“ procesinės teisės dėl padaryto proceso teisės normų pažeidimo nebuvo suvaržytos.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

78. CPK 93 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies, nors ši ir būtų atleista nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo į valstybės biudžetą. CPK 93 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad jeigu apeliacinės instancijos teismas ar kasacinis teismas, neperduodamas bylos iš naujo nagrinėti, pakeičia teismo sprendimą arba priima naują sprendimą, jis atitinkamai pakeičia bylinėjimosi išlaidų paskirstymą. Jeigu ieškinys patenkintas iš dalies, bylinėjimosi išlaidos priteisiamos ieškovui proporcingai teismo patenkintų reikalavimų daliai, o atsakovui – proporcingai teismo atmestų ieškinio reikalavimų daliai (CPK 93 straipsnio 2 dalis). Nustatant šalių patenkintų (atmestų) reikalavimų proporciją atsižvelgtina į bendrą ginčo sumą.
79. Nors byloje tiek ieškovė, tiek trečiasis asmuo AB „BMGS“ buvo pareiškę po atskirą turtinį reikalavimą, konstatuotina, kad dėl didžiosios reikalavimų dalies šalių pozicija sutampa, kadangi tiek ieškovė, tiek AB „BMGS“ siekė pripažinti krantinių rekonstrukcijos darbus papildomais, už kuriuos turi sumokėti atsakovė, ir pratęsti sutarties vykdymo terminą. Pagrindinis ieškovės ir AB „BMGS“ turtinis reikalavimas dėl papildomų darbų fakto, apimties, kainos nustatymo buvo nukreiptas į atsakovę. Taigi dėl šių reikalavimų ieškovė ir trečiasis asmuo AB „BMGS“ laikytini bendraieškiais. Tiek ieškovė, tiek AB „BMGS“ reikalavimus dėl papildomų darbų fakto, apimties, kainos nustatymo bei priteisimo reiškė abiejų jungtinės veiklos sutarties partnerių interesais, ginčas tarp jų kilo tik dėl to, kuriam iš partnerių lėšas už papildomus darbus turėtų sumokėti atsakovė (dėl prievolės vykdymo atsakingajam partneriui). Reikalavimas dėl atsiskaitymo už papildomus darbus, t. y. dėl prievolės vykdymo tinkamam asmeniui, yra ne savarankiškas turtinis reikalavimas, o pagrindinio turtinio reikalavimo sudėtinė dalis, kuri atskirai neįkainotina.
80. Bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme ieškovė ir AB „BMGS“ pareiškė reikalavimą dėl 307 040,79 Eur papildomų darbų kainos priteisimo, tuo tarpu atsakovė pareiškė priešiškinį, prašydama priteisti iš ieškovės ir AB „BMGS“ solidariai 1 833 710,33 Eur delspinigių ir 6 proc. dydžio procesines palūkanas, iš AB „BMGS“ – 689 494,52 Eur delspinigių ir 6 proc. dydžio procesines palūkanas.
81. Bendra ginčo suma pirmosios instancijos teisme dėl ieškovės sudarė 2 140 751,12 Eur, t. y. ieškovės ieškinio suma (307 040,79 Eur) plus atsakovės priešiškinio suma (1 833 710,33 Eur reikalavimų ieškovei). Ieškovės patenkintų ir atsakovės atmestų reikalavimų suma sudaro 2 091 480,06 Eur (patenkinta

257 769,73 Eur pagal ieškovės ieškinį plus atmesta 1 833 710,33 Eur atsakovės reikalavimų), taigi ieškovės patenkintų reikalavimų dalis sudaro 97,70 proc. nuo visos ginčo sumos (2 091 480,06 Eur x 100 / 2 140 751,12 Eur), atsakovės – 2,30 proc. (49 271,06 Eur x 100 / 2 140 751,12 Eur).

82. Bendra ginčo suma pirmosios instancijos teisme dėl trečiojo asmens AB „BMGS“ sudarė 2 830 246 Eur, t. y. AB „BMGS“ savarankiško reikalavimo suma (307 040,79 Eur) plus atsakovės priešieškinio suma (2 523 204,85 Eur reikalavimų akcinei bendrovei „BMGS“). AB „BMGS“ patenkintų ir atsakovės atmestų reikalavimų suma sudaro 2 780 975 Eur (patenkinta 257 769,73 Eur pagal trečiojo asmens savarankišką reikalavimą plus atmesta 2 523 204,85 Eur atsakovės reikalavimų), taigi ieškovės patenkintų reikalavimų dalis sudaro 98,26 proc. nuo visos ginčo sumos (2 780 975 Eur x 100 / 2 830 246 Eur), atsakovės – 1,74 proc. (49 271,06 Eur x 100 / 2 830 246 Eur).
83. Nustatyta, jog pirmosios instancijos teisme šalys patyrė šias bylinėjimosi išlaidas: ieškovė – 20 117,16 Eur; atsakovė – 59 282,99 Eur (1020 Eur žyminio mokesčio gražinta įsiteisėjusia Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. birželio 22 d. sprendimo dalimi); AB „BMGS“ – 60 650,05 Eur.
84. Ieškovė pirmosios instancijos teisme sumokėjo 3278 Eur žyminio mokesčio ir patyrė 16 839,16 Eur išlaidų, susijusių su bylos nagrinėjimu. Pažymėtina, kad ieškovei Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. gruodžio 9 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. B2-1447-538/2019 buvo iškelta restruktūrizavimo byla (nutartis įsiteisėjo 2020 m. vasario 1 d.), Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. rugpjūčio 25 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. B2-571-538/2020 UAB „Hidrostatyba“ iškelta bankroto byla (nutartis įsiteisėjo 2020 m. spalio 22 d.).
85. Pagal CPK 83 straipsnio 1 dalies 8 punktą, bylose, kurias nagrinėja teismai, nuo žyminio mokesčio mokėjimo atleidžiamas juridinis asmuo, kuriam iškelta bankroto ar restruktūrizavimo byla, taigi LUAB „Hidrostatyba“ yra atleista nuo žyminio mokesčio mokėjimo civilinėse bylose. Minėta teisės norma kartu su kitomis civilinio proceso ir nemokumo teisės normomis sudaro vientisą sistemą, todėl ji turi būti aiškinama ir taikoma atsižvelgiant į kitų teisės normų turinį, taip pat vadovaujantis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais (CPK 3 straipsnio 1 dalis). Nors ieškovė ieškinį pareiškė dar iki bankroto bylos jai iškėlimo, ieškovės už ieškinį sumokėtas 3278 Eur žyminis mokestis gražinamas ieškovei (CPK 83 straipsnio 1 dalies 8 punktas, 87 straipsnio 1 dalies 1 ir 6 punktai, 163 straipsnio 1 dalies 5 punktas, Juridinių asmenų nemokumo įstatymo 29 straipsnio 1 dalis).
86. Šioje byloje, atsižvelgiant į bylos sudėtingumą, teisinių paslaugų kompleksškumą, specialiųjų žinių reikalingumą, ankstesnį (pakartotinį) dalyvavimą toje byloje, turto (piniginių sumų) dydį (priteistiną ar ginčijamą), teisinių paslaugų teikimo pastovumą ir pobūdį, į tai, kad byla nagrinėjama daugiau nei penkerius metus, byloje buvo paskirtos dvi teismo ekspertizės, ieškovės ir atsakovės išlaidos, susijusios su advokato ar advokato padėjėjo pagalba, atsižvelgiant į advokato ar advokato padėjėjo darbo ir laiko sąnaudas, gali būti priteisiamos didesnės, nei yra nustatyta Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 ir Lietuvos advokatų tarybos 2004 m. kovo 26 d. nutarimu

- patvirtintose Rekomendacijose dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio (redakcija, galiojanti nuo 2015 m. kovo 20 d.) (toliau – Rekomendacijos) (CPK 98 straipsnio 2 dalis). Išlaidos yra realiai patirtos, įrodytos, detalizuotos (CPK 12, 178 straipsniai).
87. Nustatyta, kad ieškovės reikalavimai patenkinti 97,70 procento apimtimi. Atsižvelgiant į procesinę bylos baigtį, į tai, kad atsakovės pozicija ieškovės atžvilgiu buvo priešinga, tuo tarpu ieškovės ir AB „BMGS“ reikalavimai iš esmės sutapo, ieškovei LUAB „Hidrostatyba“ iš atsakovės priteistina 16 452 Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų pirmosios instancijos teisme, atlyginimo (16 839,16 x 97,7/100).
 88. Vertinant AB „BMGS“ prašomų atlyginti bylinėjimosi išlaidų pagrįstumą, pažymėtina, kad ieškovės pirminis ieškinys teismui pateiktas 2018 m. liepos 20 d., o AB „BMGS“ į bylos nagrinėjimą trečiuoju asmeniu, pareiškiančiu savarankiškus reikalavimus, įtraukta tik 2021 m. vasario 12 d. Iki tol AB „BMGS“ pozicija sutapo su ieškovės ir jos buvo atstovaujamos to paties advokato. Pažymėtina, kad trečiojo asmens reikalavimų dėl darbų pripažinimo papildomais bei sutarties termino pratęsimo AB „BMGS“ teisinis ir faktinis pagrindas buvo tapatus ieškovės reikalavimams. Reikalavimai buvo grindžiami iš esmės ta pačia faktine bylos medžiaga, AB „BMGS“ argumentai iš dalies sutampa su ieškovės ieškinyje nurodytais argumentais. Teisėjų kolegijos vertinimu, kadangi AB „BMGS“ reikalavimų dalyje dėl darbų pripažinimo papildomais bei sutarties termino pratęsimo iš dalies pakartojo ieškovės argumentus, jos savarankiški argumentai daugiausiai susiję su prievolės vykdymu pasikeitusiam atsakingajam partneriui (sumokėjimu už papildomus darbus), todėl nėra pagrindo AB „BMGS“ priteisti didesnes nei maksimalias Rekomendacijose nurodytas išlaidas advokato pagalbai apmokėti.
 89. Kaip teigia AB „BMGS“, ji pirmosios instancijos teisme sumokėjo 3278 Eur žyminį mokestį už pareišką byloje savarankišką reikalavimą, patyrė 2292 Eur dydžio kitų pagrįstų ir su byla susijusių išlaidų (vertimų, biuro išlaidos), 47 080,05 Eur dydžio išlaidų advokato ir advokato padėjėjo teisinėms paslaugoms apmokėti. Be to, AB „BMGS“ 2020 m. sausio 10 d. sumokėjo 8000 Eur už I ekspertizę (už LUAB „Hidrostatyba“). Nustatyta, kad nuo 2021 m. sausio 4 d. (kai AB „BMGS“ pradėjo atstovauti atskiras advokatas) AB „BMGS“ byloje pateikė 1 savarankišką reikalavimą (ieškinį), 2 atsiliepimus į ieškinį, 7 kitus dokumentus, kuriuose pareikštas reikalavimas ar paaiškinimai, 7 kitus su procesiniu atstovavimu susijusius dokumentus, taip pat AB „BMGS“ atstovai dalyvavo 6 teismo posėdžiuose, bendrą jų trukmė 25 val. 30 min. Remiantis Rekomendacijų nuostatomis, maksimalus užmokestis už suteiktą tokios apimties teisinę pagalbą sudaro 20 499 Eur. Pažymėtina, kad AB „BMGS“ nurodytos biuro išlaidos įeina į teisinių paslaugų teikimo kainą, todėl jų atlyginimas atskirai nepriteisiamas, įrodymų, kad buvo realiai patirtų vertimų išlaidų, byloje nepateikta. Taigi AB „BMGS“ pirmosios instancijos teisme patyrė 28 499 Eur bylinėjimosi išlaidų, neskaitant 3278 Eur žyminio mokesčio.
 90. Kadangi pareiškdami turtinius reikalavimus dėl papildomų darbų fakto, apimties ir kainos nustatymo ieškovė ir trečiasis asmuo veikė kaip bendraieškiai ir jiems,

kaip partneriams pagal jungtinės veiklos sutartį, priklausė bendra teisė (CPK 43 straipsnio 1 dalies 1 punktą), trečiasis asmuo mokėti proporcinio žyminio mokesčio už analogišką turtinį reikalavimą, kurią jau buvo pareiškusi ieškovė pradiniam ieškinyje, neturėjo. Todėl trečiajam asmeniui 3278 Eur žyminio mokesčio suma gražinama (CPK 87 straipsnio 1 dalies 1 punktą).

91. Nustatyta, kad AB „BMGS“ reikalavimai patenkinti 98,26 procento apimtimi. Atsižvelgiant į procesinę bylos baigtį, į tai, kad atsakovės pozicija AB „BMGS“ atžvilgiu buvo priešinga, tuo tarpu ieškovės ir AB „BMGS“ reikalavimai iš esmės sutapo, AB „BMGS“ iš atsakovės priteistina 28 003 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo ($28\,499 \times 98,26/100$).
92. Byloje atsakovė pareiškė priešiškinį ieškovei ir trečiajam asmeniui, prašydama priteisti iš ieškovės ir AB „BMGS“ solidariai 1 833 710,33 Eur delspinigių, taigi pareiškė turtinio pobūdžio reikalavimą ir įmonei, kuriai iškelta bankroto byla. Kita priešiškinio dalimi atsakovė prašė priteisti 689 494,52 Eur delspinigių tik iš trečiojo asmens, iš viso priešiškinio bendra suma – 2 523 204,85 Eur. Už pareikštą visą priešiškinį byloje atsakovė sumokėjo 11 250 Eur žyminio mokesčio ($15\,000 \times 75 \text{ proc.}/100$), 1020 Eur sumokėto žyminio mokesčio gražinta atsakovei įsistejusia Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. birželio 22 d. sprendimo dalimi, sumažinus priešiškinio reikalavimus trečiajam asmeniui. Taigi, tik trečiajam asmeniui nukreipta priešiškinio suma turėjo būti apmokestinta 5171 Eur suma ($689\,494,52 \times 1 \text{ proc.}/100 \times 75 \text{ proc.} / 100$).
93. CPK 83 straipsnio 1 dalies 9 punktą nustato, jog nuo žyminio mokesčio yra atleidžiami turtinius reikalavimus bankroto bylose pareiškiantys asmenys. Atsakovės turtinis reikalavimas yra nukreiptas į bankrutuojančios įmonės turtą, prašant priteisti iš ieškovės delspinigių, apskaičiuotus iki nemokumo bylos ieškovei iškėlimo, o tai iš esmės reiškia, jog priešiškinium yra reiškiamas kreditoriaus reikalavimas bankrutuojančiai įmonei. Dėl šios priežasties darytina išvada, kad atsakovės ieškiniu reiškiamas turtinis reikalavimas bankrutuojančiai įmonei laikytinas atveju, atitinkančiu CPK 83 straipsnio 1 dalies 9 punkte reglamentuoto atleidimo nuo žyminio mokesčio mokėjimo pagrindą. Pastarąją išvadą patvirtina ir kitos CPK nuostatos, iš kurių matyti, kad įstatymo leidėjo tikslas yra tiek bankrutuojančią įmonę, tiek jos esamus ar potencialius kreditorius atleisti nuo žyminio mokesčio mokėjimo, reiškiant turtinius reikalavimus, ir tokiu būdu nebedidinti ir taip jau dėl bankroto bylos iškėlimo nukentėjusių kreditorių patirtų nuostolių bei užtikrinti tokiose bylose dalyvaujančių asmenų – bankrutuojančios įmonės bei jos kreditorių procesinį lygiateisiškumą (CPK 3 straipsnio 1 dalis, 17 straipsnis, 83 straipsnio 1 dalies 8 punktą, 2 dalis, 9 punktą). Kreditorių lygiateisiškumo principo neatitiktų situacija, kai kreditorius, pareiškęs kreditoriaus reikalavimą skolininkui iškeltoje nemokumo byloje, nemoka žyminio mokesčio, tuo tarpu kitas kreditorius turėtų mokėti žyminį mokesį, nes jo turtinis reikalavimas nemokiam asmeniui nagrinėjamas ne bankroto byloje. Taigi, tais atvejais, kai bankrutuojančiai įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai yra tiesiogiai susiję su tokios įmonės bankroto procesu, pareiškėjai turi būti atleidžiami nuo žyminio mokesčio mokėjimo vadovaujantis CPK 83 straipsnio 1 dalies 9 punktu, nepaisant to, kad tokie turtiniai

- reikalavimai nagrinėjami ne pačioje bankroto byloje. Be to, sistemiškai aiškinant CPK 163 straipsnio 5 punktą, Juridinių asmenų nemokumo įstatymo 29 straipsnio 1 dalį bei CPK 87 straipsnio 1 dalies 6 punktą, kreditoriui, kuris pareiškė turtinį reikalavimą skolininkui, kuriam ieškinio pareiškimo metu dar nebuvo iškelta nemokumo byla, jo sumokėtas žyminis mokestis turi būti grąžinamas, jeigu tokio ieškinio nagrinėjimo metu skolininkui iškeliamą nemokumo byla.
94. Atsižvelgiant į nurodytą teisinį reguliavimą, nepaisant to, kad atsakovės pareikšti ieškovei turtiniai reikalavimai yra nagrinėjami ne pačioje bankroto byloje, atsakovei grąžintina už priešieškinį sumokėta žyminio mokesčio dalis, susijusi su ieškovei pareikšto priešieškinio suma. Atsižvelgiant į tai, kas nurodyta, atsakovei grąžintina 5059 Eur žyminio mokesčio suma (10 230 Eur – 5171 Eur) (CPK 87 straipsnio 1 dalies 6 punktas).
 95. Atsižvelgiant į procesinę bylos baigtį ir byloje patenkintų ir atmestų reikalavimų proporciją, atsakovei iš AB „BMGS“ priteistina 943 Eur (54 224 Eur (59 283 Eur – 5059 Eur)) x 1,74 / 100). Iš ieškovės atsakovei priteisiama 1247 Eur (54 224 Eur (59 283 Eur – 5059 Eur)) x 2,3 / 100).
 96. Atlikus priešpriešinių reikalavimų įskaitymą, ieškovei iš atsakovės priteisiama 15 205 Eur (16 452 Eur – 1247 Eur), AB „BMGS“ iš atsakovės – 27 060 Eur (28 003 Eur – 943 Eur) bylinėjimosi išlaidų pirmosios instancijos teisme atlyginimo.
 97. Bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme ieškovė ir AB „BMGS“ ginčijo teismo sprendimą dėl 49 271,06 Eur papildomų darbų priteisimo, tuo tarpu atsakovė prašė priteisti iš ieškovės ir AB „BMGS“ solidariai 327 033,05 Eur delspinigių ir 6 proc. dydžio procesines palūkanas, iš AB „BMGS“ – 689 494,52 Eur delspinigių ir 6 proc. dydžio procesines palūkanas.
 98. Bendra ginčo suma apeliacinės instancijos teisme (CPK 80 straipsnio 4 dalis) dėl ieškovės sudaro 376 304,11 Eur, t. y. ieškovės reikalavimas (49 271,06 Eur) plius atsakovės reikalavimas (327 033,05 Eur reikalavimų ieškovei). Ieškovės patenkintų ir atsakovės atmestų reikalavimų suma sudaro 327 033,05 Eur (patenkinta 0 Eur pagal ieškovės apeliacinį skundą plius atmesta 327 033,05 Eur atsakovės apeliacinio skundo reikalavimų), taigi ieškovės patenkintų reikalavimų dalis apeliacinės instancijos teisme sudaro 86,90 proc. nuo ginčo sumos (327 033,05 Eur x 100 / 376 304,11 Eur), atsakovės – 13,1 proc. (49 271,06 Eur x 100 / 376 304,71 Eur).
 99. Bendra ginčo suma apeliacinės instancijos teisme dėl AB „BMGS“ sudaro 1 065 798,63 Eur, t. y. AB „BMGS“ reikalavimas (49 271,06 Eur) plius atsakovės reikalavimas (1 016 527,57 Eur reikalavimų akcinei bendrovei „BMGS“). AB „BMGS“ patenkintų ir atsakovės atmestų reikalavimų suma sudaro 1 016 527,57 Eur (patenkinta 0 Eur pagal trečiojo asmens apeliacinį skundą plius atmesta 1 016 527,57 Eur atsakovės apeliacinio skundo reikalavimų), taigi trečiojo asmens patenkintų reikalavimų dalis sudaro 95,38 proc. nuo ginčo sumos (1 016 527,57 Eur x 100 / 1 065 798,63 Eur), atsakovės – 4,62 proc. (49 271,06 Eur x 100 / 1 065 798,63 Eur).
 100. Nustatyta, jog apeliacinės instancijos teisme šalys patyrė šias bylinėjimosi išlaidas: ieškovė – 6452,93 Eur; atsakovė – 15 322,88 Eur; AB „BMGS“ – 13 672,39 Eur.

101. Atsižvelgiant į pirmiau nurodytą patenkintų ir atmestų reikalavimų apeliacinės instancijos teisme proporciją, ieškovei iš atsakovės priteistina 5608 Eur (6452,93 Eur x 86,90 / 100).
102. Kaip teigia AB „BMGS“, ji už apeliacinį skundą sumokėjo 3278 Eur žyminio mokesčio, patyrė 9994,60 Eur advokato pagalbos išlaidų, taip pat 399,79 Eur kitų būtinų išlaidų.
103. Pagal CPK 83 straipsnio 1 dalies 8 punktą, bylose, kurias nagrinėja teismai, nuo žyminio mokesčio mokėjimo atleidžiamas juridinis asmuo, kuriam iškelta bankroto ar restruktūrizavimo byla arba kurio bankroto procesas vyksta ne teismo tvarka, ar fizinis asmuo, kuriam iškelta bankroto byla, o kiti dalyvaujantys byloje asmenys – už šioje byloje paduotus apeliacinius ir kasacinius skundus. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad, visų pirma, žyminio mokesčio lengvata pagal CPK 83 straipsnio 1 dalies 8 punktą taikoma ne visiems asmenims, bet tik tokiems, kurie turi specifinį statusą, t. y. asmenims, kuriems iškelta bankroto ar restruktūrizavimo byla arba kuriuose vykdoma neteisminė bankroto procedūra. Todėl žyminio mokesčio lengvata gali būti taikoma tik tokiu atveju, jei tie asmenys patys dalyvauja procese. Antra, siekiant užtikrinti tokiose bylose, kai byla pradeda specifinį statusą turinčio asmens iniciatyva, dalyvaujančių asmenų lygiateisiškumą ir galimybes apginti savo teises, atitinkamai dalyvaujantys byloje asmenys yra atleidžiami nuo žyminio mokesčio mokėjimo už šiose bylose paduotus apeliacinius ir kasacinius skundus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-19-1075/2018, 18 punktas; 2022 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-296-378/2022, 111 punktas).
104. Nagrinėjamu atveju LUAB „Hidrostatyba“ ieškinys atsakovei dėl papildomų darbų fakto, apimties ir kainos nustatymo buvo iš dalies patenkintas, tai visiškai atitiko ir trečiojo asmens, kaip jungtinės veiklos partnerio ir solidariąją reikalavimo teisę kartu su ieškove turinčio asmens, interesus. Kita reikalavimo dalis (dėl prievolės įvykdymo tinkamam asmeniui) trečiojo asmens apeliaciniame skunde buvo nukreipta ir į ieškovę, kuriai iškelta bankroto byla (teismo nutartis įsiteisėjo 2020 m. spalio 22 d.). Atsižvelgiant į tai, kad byla pradėta specifinį statusą turinčio asmens iniciatyva (ieškovei iškelta bankroto byla), AB „BMGS“ žyminio mokesčio už paduotą apeliacinį skundą neturėjo mokėti. Todėl trečiajam asmeniui AB „BMGS“ grąžintina 3278 Eur sumokėto žyminio mokesčio (CPK 87 straipsnio 1 dalies 1 punktas).
105. AB „BMGS“ pateikė įrodymus, pagrindžiančius apeliacinės instancijos teisme patirtas 9994,60 Eur advokatų pagalbos išlaidas. Ši suma viršija Rekomendacijose nurodytą rekomenduojamą priteisti maksimalų užmokesčio dydį (4325 Eur už apeliacinio skundo, 4498 Eur atsiliepimo į apeliacinius skundus rengimą, iš viso 8823 Eur). Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad ne visos faktiškai šalių sumokėtos sumos advokato pagalbai teismo gali būti pripažįstamos pagrįstomis, nes teismas neturi toleruoti pernelyg didelio ir nepagrįsto šalies išlaidavimo. Jeigu realiai išmokėtos sumos neatitinka pagrįstumo kriterijaus, tai teismas nustato jų pagrįstą dydį, o dėl kitos dalies išlaidų atlyginimo nepriteisia (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-167-684/2023,

- 38 punktas). Pažymėtina, kad AB „BMGS“ nurodytos biuro išlaidos įeina į teisi-
nių paslaugų teikimo kainą, todėl jų atlyginimas atskirai nepriteisiamas.
106. Bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos yra siauresnės nei pirmosios instanci-
jos teisme, šalių pateikiami argumentai iš esmės kartojasi. Remdamasi tuo, teisė-
jų kolegija nusprendžia, kad AB „BMGS“ prašoma priteisti suma mažintina iki
8823 Eur ir iš atsakovės trečiajam asmeniui AB „BMGS“ priteisiama 8415 Eur
(95,38 proc.) bylinėjimosi išlaidų apeliacinės instancijos teisme atlyginimo.
107. Atsakovė bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme sumokėjo 8934 Eur
žyminio mokesčio, taip pat patyrė 6388,88 Eur teisinės pagalbos išlaidų. Atsi-
žvelgiant į aptartas CPK 83 straipsnio 1 dalies 8 punkto nuostatas, atsakovė taip
pat neturėjo pareigos už apeliacinio skundo dalį, nukreiptą į bankrutuojantį
asmenį – ieškovę, mokėti žyminio mokesčio. Atsakovės apeliaciniame skunde
689 494,52 Eur dydžio reikalavimas dėl delspinigių priteisimo nukreiptas į trečia-
jį asmenį AB „BMGS“, kuriam nemokumo byla neiškelta, ši apeliacinio skundo
dalis turėjo būti apmokėta 6146 Eur dydžio žyminio mokesčio suma (2300 Eur
+ 589 494,52 Eur x 1 proc. / 100 = 8195 Eur x 75 proc. / 100 = 6146 Eur). Todėl
atsakovei grąžintina 2788 Eur (8934 – 6146) sumokėto žyminio mokesčio (CPK
87 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Taigi, iš viso apeliacinės instancijos teisme atsa-
kovė patyrė 12 535 Eur bylinėjimosi išlaidų (8934 + 6388,88 = 15 322,88 – 2788).
108. Atsižvelgiant į procesinę bylos baigtį ir šalių patenkintų ir atmestų reikalavimų
proporciją, atsakovei iš ieškovės priteistina 1642 Eur (13,1 proc.) (12 535 x 13,1 /
100), o iš trečiojo asmens AB „BMGS“ atsakovei priteistina 579 Eur (4,62 proc.)
(12 535 x 4,62 / 100).
109. Atlikus priešpriešinių reikalavimų įskaitymą, ieškovei iš atsakovės priteisiama
3966 Eur (5608 Eur – 1642 Eur), AB „BMGS“ iš atsakovės – 7836 Eur (8415 Eur –
579 Eur) bylinėjimosi išlaidų apeliacinės instancijos teisme atlyginimo.
110. Teismų patirtos išlaidos, susijusios su procesinių dokumentų įteikimu, neviršija
Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos finansų minis-
tro 2020 m. sausio 13 d. įsakymu Nr. 1R-19/1K-2 „Dėl minimalios valstybei pri-
teistinos bylinėjimosi išlaidų sumos nustatymo“ patvirtintos minimalios valstybei
priteistinos 5 Eur bylinėjimosi išlaidų sumos, todėl jų atlyginimas nepriteisiamas.
111. Už kasacinį skundą AB „BMGS“ sumokėjo 2909 Eur žyminio mokesčio, tačiau,
remiantis anksčiau nurodytais argumentais, pagal CPK 83 straipsnio 1 dalies
8 punktą AB „BMGS“ neturėjo pareigos mokėti žyminio mokesčio už kasaci-
nį skundą. Todėl AB „BMGS“ grąžintina 2909 Eur sumokėto žyminio mokesčio
suma (CPK 87 straipsnio 1 dalies 1 punktas).
112. AB „BMGS“ teigia, kad ji kasaciniame teisme taip pat patyrė 8397,40 Eur advo-
kato teisinės pagalbos išlaidų ir 387,20 Eur kitų būtinų su byla susijusių išlaidų.
AB „BMGS“ pateikė šias išlaidas pagrindžiančius įrodymus. Teisinės pagalbos
išlaidų suma viršija Rekomendacijose nurodytą rekomenduojamą priteisti mak-
simalų užmokesčio dydį už advokato suteiktas paslaugas (5879 Eur už kasacinio
skundo rengimą).
113. Bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribos yra siauresnės nei pirmosios ir apelia-
cinės instancijos teismuose (sprendžiamas tik prievolės vykdymo tinkamam as-

meniui klausimas), byloje kelti klausimai nereikalauja specialiųjų žinių, o šalių pateikiami argumentai iš esmės kartojasi. Remdamasi tuo, teisėjų kolegija nusprendžia, kad AB „BMGS“ prašoma priteisti suma mažintina iki 5879 Eur. Palyginama, kad pagrindinis turtinis ieškovės reikalavimas dėl papildomų darbų, jų apimtys ir kainos buvo išnagrinėtas žemesnės instancijos teismų, jų sprendimai dėl šio reikalavimo įsiteisėjo, tai visiškai atitiko ir trečiojo asmens, kaip jungtinės veiklos partnerio, teisinį interesą byloje. Bylos nagrinėjimo kasacine tvarka dalykas iš esmės buvo ginčas tarp jungtinės veiklos partnerių, trečiojo asmens reikalavimas kasaciniame skunde nukreiptas į ieškovę, o ne į atsakovę, taigi dėl reikalavimo priteisti nustatytą už papildomus darbus sumą ir procesines palūkanas naujai paskirtam atsakingajam partneriui tarp jungtinės veiklos partnerių (ieškovės ir trečiojo asmens) buvo priešingas interesas. Nagrinėjamu atveju nustatyta, kad AB „BMGS“ bylinėjimosi išlaidos kasaciniame teisme susidarė dėl to, kad ieškovė ginčijo, jog atsakovės prievolė pagal rangos sutartį būtų įvykdyta AB „BMGS“, todėl ieškovei tenka pareiga atlyginti AB „BMGS“ patirtas 5879 Eur bylinėjimosi išlaidas (CPK 93 straipsnio 1 dalis), šių atlyginimas trečiajam asmeniui priteisiamas iš ieškovės administravimui skirtų išlaidų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-611/2019). AB „BMGS“ nurodytos biuro išlaidos įeina į teisinių paslaugų teikimo kainą, todėl jų atlyginimas atskirai nepriteisiamas.

Dėl sprendimo įvykdymo atgręžimo

114. CPK 373 straipsnyje nustatyta, kad, panaikinęs arba pakeitęs sprendimą ar nutartį, jeigu jie jau buvo įvykdyti ar pradėti vykdyti, vienos iš šalių prašymu teismas įpareigoja ginčo šalis grąžinti tai, ką jos yra gavusios sprendimą vykdydamos. CPK 762 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad jeigu teismas, išnagrinėjęs bylą apeliacine ar kasacine tvarka, savo nutartimi galutinai išsprendžia ginčą dėl teisės arba nutraukia bylą, arba palieka ieškinį nenagrinėtą, jis privalo išspręsti sprendimo įvykdymo atgręžimo klausimą, išskyrus atvejus, kai pagal byloje esančią medžiagą išspręsti sprendimo įvykdymo atgręžimo klausimą nagrinėjant bylą apeliacine ar kasacine tvarka nėra galimybės.
115. Pagal atsakovės atsiliepime į kasacinį skundą pateiktus duomenis, atsakovė 2023 m. sausio 18 d., 2023 m. sausio 19 d., 2023 m. sausio 23 d. ir 2023 m. balandžio 18 d. pavedimais yra įvykdžiusi dalį panaikinto Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. birželio 22 d. sprendimo ir sumokėjusi ieškovei 213 032,84 Eur už papildomus darbus, 57 081,13 Eur palūkanų ir 8444,18 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. Atsižvelgiant į tai, kad, iš esmės tenkinus trečiojo asmens, pareiškiančio savarankiškus reikalavimus, kasacinį skundą panaikinta pirmosios instancijos teismo sprendimo dalis dėl kreditoriaus, turinčio teisę priimti atsiskaitymą pagal sutartį, taip pat bylinėjimosi išlaidų paskirstymas, taikytinas sprendimo vykdymo atgręžimas, priteisiant atsakovei iš ieškovės 213 032,84 Eur už papildomus darbus ir 57 081,13 Eur palūkanų. Dėl atsakovės sumokėto, vykdančios teismo sprendimą, bylinėjimosi išlaidų atlyginimo ieškovei (8444,18 Eur) atlikti įvykdyto teismo

sprendimo atgręžimą nėra pagrindo, nes galutiniu kasacinio teismo sprendimu ieškovei iš atsakovės priteista didesnė suma, nei išieškota. Todėl atsakovės ieškovei jau sumokėta 8444,18 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo suma įskaitoma į ieškovei priteisiamą bylinėjimosi išlaidų pirmosios instancijos teisme atlyginimo sumą (15 205 Eur), priteisiant ieškovei iš atsakovės 6760,82 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 4 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi, 83 straipsnio 8, 9 punktais, 87 straipsnio 1 dalies 1, 6 punktais,

n u s p r e n d ž i a :

Panaikinti Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. birželio 22 d. sprendimo ir Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 12 d. nutarties dalį, kuria tenkinta ieškovės likviduojamos dėl bankroto uždarnosios akcinės bendrovės „Hidrostatyba“ ieškinio reikalavimų dalis dėl: akcinės bendrovės Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos įpareigojimo sumokėti ieškovei už faktiškai atliktus papildomus didelių akmenų atidengimo, iškėlimo, kitų nenumatytų (papildomų) darbų atlikimo, papildomų išlaidų kliūčiai atidengti, iškelti bei pašalinti darbus, kurių bendra vertė sudaro 257 769,73 Eur įskaitant PVM; priteisimo ieškovei iš akcinės bendrovės Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos 6 procentų dydžio procesinių palūkanų už byloje priteistą sumą (257 769,73 Eur įskaitant PVM) nuo bylos iškėlimo teisme dienos (2018 m. rugpjūčio 2 d.) iki teismo sprendimo visiško įvykdymo; ieškovės likviduojamos dėl bankroto uždarnosios akcinės bendrovės „Hidrostatyba“ nurodytas ieškinio reikalavimų dalis atmesti.

Panaikinti Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. birželio 22 d. sprendimo ir Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 12 d. nutarties dalį, kuria trečiojo asmens, pareiškiančio savarankiškus reikalavimus, akcinės bendrovės „BMGS“ ieškinys atmetas, trečiojo asmens akcinės bendrovės „BMGS“ savarankišką reikalavimą dėl nenumatytų (papildomų) darbų pripažinimo, įpareigojimo už juos sumokėti kainą ir sutarties vykdymo termino pratęsimo tenkinti iš dalies: 1) pripažinti, kad, pagal Sutartį rekonstruojant krantines Nr. 139 ir Nr. 140, po naujai įrengiama spraustasiene rastų riedulių identifikavimo, atidengimo, iškėlimo bei pašalinimo darbai yra nenumatyti (papildomi) darbai, kurių vertė 257 769,73 Eur įskaitant PVM; 2) įpareigoti atsakovę akcinę bendrovę Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkciją sumokėti akcinei bendrovei „BMGS“ už faktiškai atliktus papildomus didelių akmenų atidengimo, iškėlimo, kitų nenumatytų (papildomų) darbų atlikimo, papildomų išlaidų kliūčiai atidengti, iškelti bei pašalinti darbus, kurių bendra vertė sudaro 257 769,73 Eur įskaitant PVM; 3) akcinei bendrovei „BMGS“ iš atsakovės akcinės bendrovės Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos priteisti 6 procentų dydžio procesines palūkanas už byloje priteistą sumą (257 769,73 Eur įskaitant PVM) nuo bylos iškėlimo teisme dienos (2018 m. rugpjūčio 2 d.) iki teismo sprendimo visiško įvykdymo; 4) darbams atlikti Sutarties 2.1.4 papunktyje nustatytą I etapo terminą pratęsti 321 kalendorine diena, taip pat pratęsiant ir Sutarties 2.1 papunktyje nustatytą bendrą sutarties terminą, jį skaičiuoti nuo

Sutarties ir papildomuose susitarimuose nurodytos I etapo termino pabaigos.

Kitas Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. birželio 22 d. sprendimo ir Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 12 d. nutarties dalis dėl likusių ieškovės likviduojamos dėl bankroto uždarnosios akcinės bendrovės „Hidrostatyba“ ieškinio reikalavimų, akcinės bendrovės „BMGS“ reikalavimų ir atsakovės akcinės bendrovės Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos priešieškinių reikalavimų palikti nepakeistas.

Pakeisti Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. birželio 22 d. sprendimo dalį dėl bylinėjimosi išlaidų ir ją išdėstyti taip:

„Grąžinti trečiajam asmeniui, pareiškiančiam savarankiškus reikalavimus, akcinei bendrovei „BMGS“ 3278 (tris tūkstančius du šimtus septyniasdešimt aštuonis) Eur žyminio mokesčio, sumokėto už savarankišką reikalavimą 2021 m. vasario 2 d. AB SEB banke. Grąžinti ieškovei likviduojamai dėl bankroto uždarajai akcinei bendrovei „Hidrostatyba“ 3278 (tris tūkstančius du šimtus septyniasdešimt aštuonis) Eur žyminio mokesčio, sumokėto už ieškinį 2018 m. liepos 20 d. ir 2019 m. sausio 10 d. AB SEB banke. Grąžinti atsakovei akcinei bendrovei Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijai 5059 (penkis tūkstančius penkiasdešimt devynis) Eur žyminio mokesčio, sumokėto už ieškinį 2019 m. balandžio 5 d., 2019 m. rugpjūčio 8 d., 2020 m. kovo 13 d. banke AB „Swedbank“.

Priteisti ieškovei likviduojamai dėl bankroto uždarajai akcinei bendrovei „Hidrostatyba“ iš atsakovės akcinės bendrovės Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos 6760,82 Eur (šešis tūkstančius septynis šimtus šešiasdešimt Eur 82 ct) bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Priteisti trečiajam asmeniui, pareiškiančiam savarankiškus reikalavimus, akcinei bendrovei „BMGS“ 27 060 (dvidešimt septynis tūkstančius šešiasdešimt) Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo iš akcinės bendrovės Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos.“

Pakeisti Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 12 d. nutarties dalį dėl bylinėjimosi išlaidų ir ją išdėstyti taip:

„Priteisti trečiajam asmeniui, pareiškiančiam savarankiškus reikalavimus, akcinei bendrovei „BMGS“ 7836 (septynis tūkstančius aštuonis šimtus trisdešimt šešis) Eur bylinėjimosi išlaidų apeliacinės instancijos teisme atlyginimo iš akcinės bendrovės Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos.

Priteisti ieškovei likviduojamai dėl bankroto uždarajai akcinei bendrovei „Hidrostatyba“ iš atsakovės akcinės bendrovės Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos 3966 (tris tūkstančius devynis šimtus šešiasdešimt šešis) Eur bylinėjimosi išlaidų apeliacinės instancijos teisme atlyginimo.

Grąžinti trečiajam asmeniui, pareiškiančiam savarankiškus reikalavimus, akcinei bendrovei „BMGS“ 3278 (tris tūkstančius du šimtus septyniasdešimt aštuonis) Eur žyminio mokesčio, sumokėto už apeliacinį skundą 2022 m. liepos 19 d. AB SEB banke. Grąžinti atsakovei akcinei bendrovei Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijai 2788 (du tūkstančius septynis šimtus aštuoniasdešimt aštuonis) Eur žyminio mokesčio, sumokėto už apeliacinį skundą 2022 m. liepos 20 d. ir 2022 m. liepos 26 d. banke AB „Swedbank“.

Grąžinti trečiajam asmeniui, pareiškiančiam savarankiškus reikalavimus, akcinei bendrovei „BMGS“ 2909 (du tūkstančius devynis šimtus devynis) Eur žyminio mokesčio, sumokėto už kasacinį skundą 2023 m. balandžio 7 d. AB SEB banke.

Išaiškinti šalims, kad žyminį mokesį grąžina Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, remdamasi šia nutartimi.

Priteisti trečiajam asmeniui, pareiškiančiam savarankiškus reikalavimus, akcinei bendrovei „BMGS“ 5879 (penkis tūkstančius aštuonis šimtus septyniasdešimt devynis) Eur bylinėjimosi išlaidų kasaciniame teisme atlyginimo iš ieškovės likviduojamos dėl bankroto uždarnosios akcinės bendrovės „Hidrostatyba“ bankroto administravimui skirtų lėšų.

Atgręžti panaikintų Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. birželio 22 d. sprendimo ir Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 12 d. nutarties dalių įvykdymą. Priteisti iš likviduojamos dėl bankroto uždarnosios akcinės bendrovės „Hidrostatyba“ atsakovei akcinei bendrovei Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijai 213 032,84 Eur (du šimtus trylika tūkstančių trisdešimt du Eur 84 ct) už papildomus darbus, 57 081,13 Eur (penkiasdešimt septynis tūkstančius aštuoniasdešimt vieną Eur 13 ct) palūkanų.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

NEMOKUMO TEISĖ

1.10. Dėl nekilnojamojo turto realizavimo fizinio asmens bankroto byloje, kai turtas priklauso ir kitam bendraturčiui

Teismo leidimu nemokumo administratoriaus ar antstolio gali būti parduodamas bankrutuojančiam asmeniui ir trečiajam asmeniui bendrosios nuosavybės teise priklausantis turtas, kai trečiajam asmeniui nėra iškelta bankroto byla, kai: (i) yra vykdomas išieškojimas iš kito nebankrutuojančio bendraturčio; (ii) kito nebankrutuojančio asmens skolų išieškojimas yra nukreiptas būtent į turtą, bendrosios nuosavybės teise priklausantį kartu su bankrutuojančiu asmeniu; (iii) toks turto pardavimas tikėtinai leistų už jį gauti didesnę kainą negu jo pardavimas dalimis; yra gautas bendraturčio pritarimas dėl tokio pardavimo arba ir nesant jo pritarimui, jeigu nesutikimas nėra pagrįstas. Tuo tarpu jeigu nebankrutuojančio bendraturčio skolų išieškojimas nėra nukreiptas į bendrosios nuosavybės teise su bankrutuojančiu asmeniu priklausantį turtą, viso turto kaip vientiso objekto pardavimas galimas tik esant nebankrutuojančio bendraturčio sutikimui, o jo nesant viso turto kaip turtinio vieneto pardavimas nėra galimas. Susiklosčius pastarajai situacijai, taikytina Fizinųjų asmenų bankroto įstatymo 27 straipsnio 7 dalies norma, pagal kurią turi būti nustatoma bankrutuojančio fizinio asmens turto, kuris yra bendras su kitais asmenimis, dalis ir parduodama Fizinųjų asmenų bankroto įstatymo nustatyta tvarka.

Toks aiškinimas paremtas nuosavybės neliečiamumo principu ir tuo, kad tik turto savininkas gali disponuoti jam priklausančiu turtu, išskyrus įstatymo įtvirtintus išimtinus atvejus. Tik kai abiejų bendraturčių skolų išieškojimas priverstine tvarka yra nu-

kreiptas į bendrą turtą ir turto savininkai nebegali savarankiškai juo disponuoti, turtas gali būti parduodamas kaip vienas objektas be bendraturčių sutikimo, nes tokiu atveju gali būti gaunama didesnė suma, o tai labiausiai atitinka tiek turto savininkų skolininkų, tiek jų kreditorių interesus.

Civilinė byla Nr. e3K-3-230-611/2023

Teismo proceso Nr. 2-09-3-00135-2021-8

Procesinio sprendimo kategorijos: 3.4.2.8.3; 3.5.21.3 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. rugsėjo 14 d.

Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Andžej Maciejewski (pranešėjas), Sigitos Rudėnaitės (kolegijos pirminkė) ir Agnės Tikniūtės,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal suinteresuoto asmens R. Z. kasacinį skundą dėl Kauno apygardos teismo 2023 m. vasario 28 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal pareiškėjo „Luminor Bank AS“, Lietuvoje veikiančio per „Luminor Bank AS“ Lietuvos skyrių, prašymą išduoti leidimą parduoti turtą bankrutuojančios V. Z. fizinio asmens bankroto byloje, suinteresuoti asmenys bankrutuojanti V. Z., R. Z., bankroto administratorė uždaroji akcinė bendrovė „Stiprus žmogus“.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių hipoteka įkeisto nekilnojamojo turto realizavimą fizinio asmens bankroto byloje, kai turtas priklauso ne tik bankrutuojančiam asmeniui, bet ir kitam bendraturčiui, aiškinimo ir taikymo.
2. Pareiškėjas prašė leisti bankroto administratoriui parduoti abiem bendraturčiams, V. Z. ir R. Z., priklausančias turto, t. y. (1) žemės sklypo su statiniais (*duomenys neskelbtini*), esančių (*duomenys neskelbtini*), bei (2) žemės sklypo su statiniais (*duomenys neskelbtini*), esančių (*duomenys neskelbtini*), dalis, kadangi toks turto pardavimas leistų už jį gauti didesnę kainą negu turto pardavimas dalimis, gautas lėšas už turto pardavimą pervesti hipotekos kreditoriui „Luminor Bank AS“, veikiančiam per Lietuvos skyrių.

3. Alytaus apylinkės teismo 2021 m. balandžio 21 d. nutartimi V. Z. iškelta bankroto byla, bankroto administratore paskirta UAB „Stiprus žmogus“. 2022 m. kovo 29 d. nutartimi patvirtintas patikslintas 327 574,63 Eur „Luminor Bank AS“ kreditoriaus reikalavimas. Alytaus apylinkės teismo 2021 m. rugsėjo 28 d. nutartimi patvirtintas mokumo atkūrimo planas (toliau – Planas), kuriame buvo nustatytas V. Z. priklausančio turto – 1/2 žemės sklypo su statiniais (*duomenys neskelbtini*) bei 1/2 žemės sklypo su statiniais (*duomenys neskelbtini*) – pardavimas. Abu nekilnojamojo turto kompleksai V. Z. priklauso jungtinės nuosavybės teise kartu su sutuoktiniu R. Z., kadangi turtas buvo įgytas santuokos metu, turto dalys nėra nustatytos. 2022 m. balandžio 21 d. vyko bankrutuojančios V. Z. kreditorių susirinkimas, jame nutarta kreditorių pavedimu pagal Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo (toliau – ir FABĮ) 27 straipsnio 8 dalį kreiptis į teismą dėl leidimo bankroto administratoriui parduoti visą V. Z. kartu su sutuoktiniu R. Z. priklausantį turtą: žemės sklypą su statiniais (*duomenys neskelbtini*) ir žemės sklypą su statiniais (*duomenys neskelbtini*), iš kurio išieškojimas vykdomas teisės aktų nustatyta tvarka. Bankroto administratore 2022 m. balandžio 21 d. kreipėsi į R. Z., prašydama iki 2022 m. gegužės 5 d. pateikti atsakymą, ar jis sutinka, jog V. Z. bankroto byloje būtų parduodamas visas jai ir R. Z. bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausantis turtas. Tačiau atsakymas bankroto administratorei nebuvo pateiktas.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

4. Alytaus apylinkės teismas 2022 m. gruodžio 8 d. nutartimi prašymą tenkino iš dalies – leido bankroto administratorei parduoti visą bankrutuojančiai V. Z. ir R. Z. bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise priklausantį turtą – žemės sklypą (*duomenys neskelbtini*), esantį (*duomenys neskelbtini*); kitą prašymo dalį atmetė.
5. Teismas nustatė, kad antstolio E. S. kontoroje vykdomoje byloje Nr. 0190/19/01120 vykdomas išieškojimas iš skolininko R. Z. kreditoriaus „Luminor Bank AS“ naudai. Šioje vykdomojoje byloje išieškojimo veiksmai iš R. Z. kartu su V. Z. priklausančio turto – žemės sklypo, unikalus (*duomenys neskelbtini*), ir pastato – kluono (*duomenys neskelbtini*), esančių (*duomenys neskelbtini*), nėra vykdomi. Dėl to teismas padarė išvadą, kad šis bendraturčių turtas kaip vienetas gali būti parduodamas tik gavus nebankrutuojančio bendraturčio R. Z. sutikimą parduoti visą turtą. Bendraturtis sutikimo nedavė, bendraturčių bendrosios nuosavybės dalys nenustatytos, išieškojimas vykdomojoje byloje iš bendraturčio R. Z. turto dalies nėra vykdomas, todėl teismas padarė išvadą, kad šioje situacijoje FABĮ 27 straipsnio 8 dalis nėra taikoma, ir netenkino kreditoriaus prašymo leisti bankroto administratorei parduoti abiem bendraturčiams priklausančias turto, t. y. žemės sklypo su statiniais (*duomenys neskelbtini*), esančių (*duomenys neskelbtini*), dalis, gautas lėšas už turto pardavimą pervesti hipotekos kreditoriui „Luminor Bank AS“, veikiančiam per Lietuvos skyrių. Teismas nurodė, kad šio turto – žemės sklypo (*duomenys neskelbtini*) ir pastato – kluono (*duomenys neskelbtini*), esančių (*duo-*

menys neskelbtini), pardavimo procedūra, nustatyta FABĮ 27 straipsnio 8 dalyje, nagrinėjamu atveju galėtų būti atliekama tik prieš tai nustačius abiem bendraturčiams priklausančio turto dalis ir (1) gavus bendraturčio R. Z. sutikimą parduoti turtą kaip vienetą arba (2) antstoliui išieškojimą nukreipus į R. Z. priklausančią turto dalį su sąlyga, jei toks turto pardavimas tikėtinai leistų už jį gauti didesnę kainą negu turto pardavimas dalimis (FABĮ 27 straipsnio 7, 8 dalys).

6. Teismas nurodė, kad žemės sklypas (*duomenys neskelbtini*), esantis (*duomenys neskelbtini*), įgytas sutuoktinių V. Z. ir R. Z. santuokos metu 1994 m. gegužės 26 d., todėl, vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 3.88 straipsnio 1 dalies 1 punktu, laikomas įgytu bendrosios jungtinės sutuoktinių V. Z. ir R. Z. nuosavybės teise. Gyvenamasis namas (*duomenys neskelbtini*), esantis (*duomenys neskelbtini*), bankrutuojančio asmens V. Z. įgytas 2008 m. balandžio 15 d. dovanojimo sutarties Nr. I-1564 (toliau – ir dovanojimo sutartis) pagrindu. Šios sutarties šalys – A. M. A. ir V. Z. – dovanojimo sutarties 1 punktu, be kita ko, susitarė, kad dovanotoja dovanoja apdovanotajai savo dukteriai V. Z. asmeninės nuosavybės teise pastatą – gyvenamąjį namą 1A1p (*duomenys neskelbtini*), esantį (*duomenys neskelbtini*).
7. Iš į bylą pateikto hipotekos lakšto teismas nustatė, kad skolininkė V. Z. prievolės pagal 2008 m. gegužės 19 d. Kredito „Laisvai“ sutartį Nr. LL/08/05/97J su visais pakeitimais ir papildymais įvykdymui užtikrinti kreditoriui „Luminor Bank AS“ įkeitė žemės sklypą (*duomenys neskelbtini*) ir gyvenamąjį namą (*duomenys neskelbtini*), esančius (*duomenys neskelbtini*), hipotekos lakšte, kurį pasirašė ji pati ir, veikdama pagal įgaliojimą, R. Z. pavedimu, nurodydama, kad įkeičiamas gyvenamasis namas jai priklauso asmeninės nuosavybės teise. Vadovaudamasis nustatytais duomenimis, teismas padarė išvadą, kad minėtas gyvenamasis namas bankrutuojančiai V. Z. priklauso asmeninės nuosavybės teise. Todėl FABĮ 27 straipsnio 8 dalis, sprendžiant šio turto pardavimo klausimą, netaikytina, o kreditoriaus „Luminor Bank AS“ prašymas leisti parduoti šį turtą kaip vienetą negali būti patenkintas, nes leidimas parduoti bankrutuojančiai V. Z. asmeninės nuosavybės teise priklausančią gyvenamąjį namą ir turto dalių nustatymas nereikalingas (nustatomos turto dalys, esančios bendrąja nuosavybe). Teismas vertino, kad šiuo atveju tikslinga spręsti dėl plano Nr. 2 pakeitimo, nurodant, kad V. Z. asmeninės nuosavybės teise priklauso gyvenamasis namas, esantis (*duomenys neskelbtini*), ir jo patvirtinimo.
8. Vertindamas prašymo leisti parduoti abiem bendraturčiams bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise priklausančias žemės sklypo (*duomenys neskelbtini*), esančio (*duomenys neskelbtini*), dalis, teismas nurodė, kad 2018 m. gegužės 19 d. kreditorius „Luminor Bank AS“ ir R. Z. sudarė Laidavimo sutartį Nr. LLL 08/05/98J (toliau – Laidavimo sutartis), kurios pagrindu R. Z. įsipareigojo solidariai atsakyti kreditoriui visu savo turtu, jeigu skolininkė V. Z. neįvykdys visų, dalies savo prievolių pagal Kreditavimo sutartį arba šias prievoles įvykdys netinkamai. Kauno apygardos teismas 2019 m. liepos 2 d. sprendimu, priimtu civilinėje byloje Nr. e2-1121-264/2019, priteisė ieškovui „Luminor Bank AS“ iš atsakovo R. Z. 301 714 JAV dolerių negrąžinto kredito, taip pat palūkanas. Prievolės pagal

2008 m. gegužės 19 d. Kredito „Laisvai“ sutartį Nr. LL/08/05/97J su visais pakeitimais ir papildymais įvykdymui užtikrinti kredito gavėja V. Z., sutuoktiniui R. Z. sutikus, kreditoriui „Luminor Bank AS“ įkeitė žemės sklypą (*duomenys neskeltbini*) ir gyvenamąjį namą (*duomenys neskeltbini*), esančius (*duomenys neskeltbini*). Vilniaus miesto 19-ojo notaro biuro notaras M. K. 2018 m. gegužės 10 d. atliko vykdomąjį įrašą, notarinio registro Nr. 4424, kuriuo pasiūlė pagal šį vykdomąjį įrašą priverstinai išieškoti hipoteka užtikrinto skolinio įsipareigojimo sumą arba nesumokėtos skolos dalį su priklausančiomis palūkanomis iš skolininkės V. Z. hipotekos kreditoriaus „Luminor Bank AS“ naudai pagal sutartinę hipoteką. Šiuo metu antstolio vykdomoje byloje Nr. 0190/19/01120 vykdomas išieškojimas iš skolininko R. Z. kreditoriaus „Luminor Bank AS“ naudai. Teismas nustatė, kad šioje vykdomojoje byloje Nr. 0190/19/01120 išieškojimo veiksmai iš R. Z. kartu su V. Z. priklausančio turto – žemės sklypo (*duomenys neskeltbini*), esančio (*duomenys neskeltbini*), nėra atliekami.

9. Teismas nusprendė, kad išieškojimas iš bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise priklausančio žemės sklypo ir V. Z. asmeninės nuosavybės teise priklausančio gyvenamojo namo notaro atlikto vykdomojo įrašo, notarinio registro Nr. 4424, pagrindu buvo vykdomas vykdomojoje byloje Nr. 0190/18/00954, o tai, teismo vertinimu, sudaro pagrindą išvadai, kad antstolis išieškojimą į žemės sklypą (*duomenys neskeltbini*), esantį (*duomenys neskeltbini*), buvo nukreipęs. Todėl nusprendė, kad viso šio žemės sklypo pardavimas tikėtinai leistų už jį gauti didesnę kainą negu turto pardavimas dalimis. Teismas vertino, kad minimo žemės sklypo bendraturčių dalių ir naudojimosi tvarkos nustatymas yra netikslingas, ekonomiškai nenaudingas, nes, pardavus įkeistą turtą (gyvenamąjį namą ir žemės sklypą), pirmiausia tenkinami hipotekos kreditoriaus, šiuo konkrečiu atveju – „Luminor Bank AS“, reikalavimai.
10. Kauno apygardos teismas, išnagrinėjęs bylą pagal R. Z. atskirąjį skundą, 2023 m. vasario 28 d. nutartimi Alytaus apylinkės teismo 2022 m. gruodžio 8 d. nutartį paliko nepakeistą.
11. Teismas nustatė, kad šiuo metu antstolio E. S. kontoroje vykdomoje byloje Nr. 0190/19/01120 Kauno apygardos teismo 2019 m. rugpjūčio 7 d. išduoto vykdomojo rašto Nr. e2-1121-264/2019 pagrindu vykdomas išieškojimas iš skolininko R. Z. kreditoriaus „Luminor Bank AS“ naudai. Bylos duomenys patvirtina, kad šioje vykdomojoje byloje Nr. 0190/19/01120 išieškojimo veiksmai iš R. Z. kartu su V. Z. priklausančio turto – žemės sklypo (*duomenys neskeltbini*), esančio (*duomenys neskeltbini*), nėra atliekami. Šiuo atveju svarbi aplinkybė ta, kad 2018 m. gegužės 19 d. kreditorius „Luminor Bank AS“ ir R. Z. sudarė Laidavimo sutartį Nr. LLL 08/05/98J, kurios pagrindu R. Z. įsipareigojo solidariai atsakyti kreditoriui visu savo turtu, jeigu skolininkė V. Z. neįvykdys visų, dalies savo prievolių arba įvykdys šias prievoles netinkamai pagal Kreditavimo sutartį. Be to, prievolės pagal 2008 m. gegužės 19 d. Kredito „Laisvai“ sutartį Nr. LL/08/05/97J su visais pakeitimais ir papildymais įvykdymui užtikrinti kredito gavėja V. Z., sutuoktiniui R. Z. sutikus, kreditoriui „Luminor Bank AS“ įkeitė ginčo žemės sklypą. Išieškojimas iš bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise priklausančio

žemės sklypo notaro atlikto vykdomojo įrašo, notarinio registro Nr. 4424, pagrindu buvo vykdomas vykdomojoje byloje Nr. 0190/18/00954, todėl sutikta su pirmosios instancijos teismo konstatuota aplinkybe, kad antstolis buvo nukreipęs išieškojimą į žemės sklypą (*duomenys neskelbtini*), esantį (*duomenys neskelbtini*).

12. Teismas sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, kad žemės sklypo bendraturčių dalių ir naudojimosi tvarkos nustatymas yra nagrinėjamu atveju netikslingas, ekonomiškai nenaudingas, nes, pardavus įkeistą turtą (gyvenamąjį namą ir žemės sklypą), pirmiausia tenkinami hipotekos kreditoriaus, šiuo konkrečiu atveju – „Luminor Bank AS“, reikalavimai, t. y. bus tenkinami kiekvieno iš sutuoktinių turimi išpareigojimai – abiejų sutuoktinių solidarieji išpareigojimai hipotekos kreditoriui „Luminor Bank AS“.

13. Pritarta pirmosios instancijos teismo vertinimui, kad, nustatant naudojimosi žemės sklypu tvarką, sudaromi žemės sklypo planai, atliekami matavimai, skaičiavimai, šių procedūrų kainos didelės, tuo tarpu V. Z. ir R. Z. skola kreditoriui „Luminor Bank AS“ yra didelė. Atliekant žemės sklypo, esančio (*duomenys neskelbtini*), dalių ir naudojimosi tvarkos nustatymo procedūras būtų bloginama bankrutuojančio asmens V. Z. ir žemės sklypo bendraturčio R. Z. turtinė padėtis. Dėl to padaryta išvada, kad viso žemės sklypo (*duomenys neskelbtini*), esančio (*duomenys neskelbtini*), kaip turinio vieneto pardavimas būtų ekonomiškai naudingesnis nei jo realizavimas dalimis, o suinteresuoto asmens atsisakymas jį parduoti tokiu būdu yra savitiksliis, neatitinkantis siekio realizuoti turtą kuo palankesnėmis sąlygomis.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimų į jį teisiniai argumentai, pareiškimas dėl prisidėjimo prie kasacinio skundo

14. Kasaciniu skundu suinteresuotas asmuo R. Z. prašo panaikinti Kauno apygardos teismo 2023 m. vasario 28 d. nutartį ir 2022 m. gruodžio 8 d. Alytaus apylinkės teismo nutarties dalį, kuria buvo iš dalies patenkintas „Luminor Bank AS“ prašymas ir leista parduoti jam bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise priklausantį turtą – žemės sklypą, esantį (*duomenys neskelbtini*), ir dėl šios dalies priimti naują sprendimą – „Luminor Bank AS“ prašymą dėl šio turto pardavimo atmesti. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

14.1. FABĮ 27 straipsnio 8 dalies nuostata įtvirtina aiškias sąlygas, kurioms esant teismas gali leisti keliems asmenims priklausantį turtą parduoti bankroto byloje, t. y.: 1) yra nukreiptas išieškojimas į bendraturčio turtą; 2) yra gautas bendraturčio sutikimas; 3) toks turto pardavimas tikėtinau už jį gauti didesnę kainą negu turto pardavimas dalimis. Šios bylos faktinė situacija neatitiko FABĮ 27 straipsnio 8 dalyje išvardytų sąlygų, nes R. Z. vykdomojoje byloje antstolis nėra nukreipęs išieškojimo į jam priklausantį turto dalį, taip pat jis yra išreiškęs aiškų nesutikimą dėl jo turto dalies pardavimo V. Z. bankroto byloje. Tam, kad būtų galima taikyti turto pardavimo tvarką, nustatytą FABĮ 27 straipsnio 8 dalyje, išieškojimas iš bendraturčio turto turi būti vykdomas tuo metu, kai yra sprendžiama dėl viso turto par-

davimo. Nagrinėjamoje byloje buvo nustatyta, kad išieškojimo veiksmai iš R. Z. turto šiuo metu nėra vykdomi. Teismai šiuo atveju nepagrįstai išplėtė FABĮ 27 straipsnio 8 dalies nuostatos aiškinimą ir ją interpretavo taip, jog ji apima ir atvejus, kai išieškojimas į turtą buvo nukreiptas kažkada anksčiau. Be to, anksčiau pradėtas (ir šiuo metu nutrauktas) priverstinis išieškojimas iš viso sutuoktinių turto V. Z. vykdomojoje byloje buvo vykdomas pažėdžiant Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 666 ir 667 straipsniuose nustatytas procedūras, nes nebuvo inicijuojami privalomu turto dalies nustatymo veiksmai. Nepagrįstai akcentuota, kad V. Z. ir R. Z. prievolė kreditoriui „Luminor Bank AS“ bankui yra solidarioji ir ši prievolė buvo užtikrinta būtent aptariamo turto hipoteka. Teismai šiuo atveju nepagrįstai suabsoliutino hipotekos kreditoriaus teises ir visiškai nepaisė bendraturčio nuosavybės teisių apsaugos.

- 14.2. Byloje nebuvo neginčijamų duomenų, liudijančių tai, kad viso turto pardavimas leis už jį gauti didesnę kainą negu turto pardavimas dalimis. Sprendžiant šį klausimą buvo remiamasi vien „Luminor Bank AS“ prielaidomis, kad viso turto pardavimas būtų ekonomiškai naudingesnis.
15. Suinteresuotas asmuo V. Z. pareiškimu dėl prisidėjimo prie kasacinio skundo prašo suinteresuoto asmens R. Z. kasacinį skundą tenkinti.
16. Pareiškėjas „Luminor Bank AS“, Lietuvoje veikiantis per „Luminor Bank AS“ Lietuvos skyrių, atsiliepimu į suinteresuoto asmens R. Z. kasacinį skundą prašo jį atmesti ir Kauno apygardos teismo 2023 m. vasario 28 d. nutartį palikti nepakeistą. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:

FABĮ 27 straipsnio 8 dalies nuostata buvo siekiama teisinio aiškumo, t. y. kad būtų nustatyta galimybė bendraturčių, tarp kurių ne visi bankrutuoja, turtą, siekiant ekonomiško, bendraturčio ar kreditoriaus prašymu parduoti kaip vientisą objektą (tais atvejais, kai toks pardavimas leidžia tikėtis didesnės kainos ir kai pagal kelių bendraturčių prievolės išieškojimas yra nukreiptas į bendrą turtą). Teismai, įvertinę byloje pateiktus rašytinius įrodymus, dalyvaujančių byloje asmenų procesiniuose dokumentuose nurodytas ir teismo posėdžių metu paaiškintas aplinkybes, pagrįstai pripažino, jog viso žemės sklypo (*duomenys neskelbtini*), esančio (*duomenys neskelbtini*), kaip turbinio vieneto pardavimas būtų ekonomiškai naudingesnis nei jo realizavimas dalimis. Žemės sklypo bendraturčių V. Z. ir R. Z. dalių ir naudojimosi tvarkos nustatymas yra netikslingas, ekonomiškai nenaudingas, nes, pardavus įkeistą turtą (gyvenamąjį namą ir žemės sklypą), pirmiausia tenkinami hipotekos kreditoriaus, šiuo konkrečiu atveju – pareiškėjo, reikalavimai.

17. Suinteresuotas asmuo bankroto administratorė UAB „Stiprus žmogus“ atsiliepimu į suinteresuoto asmens R. Z. kasacinį skundą prašo jį atmesti ir Kauno apygardos teismo 2023 m. vasario 28 d. nutartį palikti nepakeistą. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:

Bylą nagrinėję teismai tinkamai nustatė bylos faktines aplinkybes, kad išieškojimo veiksmai iš žemės sklypo (t. y. viso objekto, o ne V. Z. priklausančios dalies) buvo pradėti – paskelbtos varžytynės, tačiau, V. Z. iškelus

fizinio asmens bankroto byla, buvo pabaigti: V. Z. vykdomoji byla perduota fizinio asmens bankroto byla nagrinėjančiam teismui, o R. Z. vykdomoji byla Nr. 0190/19/01120 tęsiama. Teismai priėmė teisėtus ir faktinėmis bylos aplinkybėmis pagrįstus sprendimus, kadangi išieškojimas iš viso turto buvo faktiškai vykdomas, t. y. buvo paskelbtos viso turto varžytynės.
Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl nekilnojamojo turto realizavimo fizinio asmens bankroto byloje, kai turtas priklauso ne tik bankrutuojančiam asmeniui, bet ir kitam bendraturčiui

18. FABĮ 27 straipsnis reglamentuoja bankrutuojančiam fiziniam asmeniui ar jam kartu su kitais asmenimis bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto pardavimo tvarką. Nagrinėjamai bylai aktuali minėto straipsnio 8 dalis (FABĮ 27 straipsnis 2018 m. gegužės 17 d. įstatymu Nr. XIII-1154 papildytas 8 dalimi, įsigaliojo 2018 m. birželio 26 d.), dėl kurios tinkamo aiškinimo kilo ginčas ir kuri nustato, kad kai parduodamas keliems asmenims bendrosios nuosavybės teise priklausančias turtas, tačiau ne visiems bendraturčiams iškelta bankroto byla ir antstolis išieškojimą iš bendraturčių, kuriems nėra iškelta bankroto byla, yra nukreipęs į šį turtą, teismas bendraturčio ar kreditoriaus prašymu, gavęs visų bendraturčių sutikimą, gali leisti bankroto administratoriui arba antstoliui parduoti visą turtą, jeigu toks turto pardavimas tikėtinai leistų už jį gauti didesnę kainą negu turto pardavimas dalimis. Už turtą gautos lėšos paskirstomos proporcingai pagal bendraturčiams priklausančias turto dalis.
19. Siekiant atskleisti FABĮ 27 straipsnio 8 dalies esmę, ši nuostata turi būti aiškinaama sistemiškai su FABĮ 1 straipsnio 1 dalimi, apibrėžiančia fizinių asmenų bankroto įstatymo tikslus, be to, jos prasmei atskleisti taip pat yra reikšmingi įstatymo leidėjo ketinimai, nustatomi, *inter alia* (be kita ko), naudojant ir įstatymo *travaux préparatoires* (parengiamąją medžiagą). Iš įstatymo, kuriuo FABĮ 27 straipsnis papildytas 8 dalimi, aiškinamojo rašto matyti, jog šia nuostata buvo siekiama teisinio aiškumo, t. y. kad būtų įstatymo lygmeniu nustatyta galimybė bendraturčių, tarp kurių ne visi bankrutuoja, turtą, siekiant ekonomiško, bendraturčio ar kreditoriaus prašymu parduoti kaip vientisą objektą (tais atvejais, kai toks pardavimas leidžia tikėtis didesnės kainos ir kai pagal kelių bendraturčių prievoles išieškojimas yra nukreiptas į bendrą turtą). Įvertinus tai, kad kiekvienu atveju bendro turto kaip vientiso turbinio objekto pardavimo tikslingumas turi būti vertinamas individualiai, buvo nustatyta, jog bendraturčių bendras turtas kaip vientisas objektas gali būti parduodamas tik teismo leidimu, įvardijant, ar bankroto administratorius, ar antstolis turi turtą parduoti.
20. Aiškinamajame rašte nurodyta ir tai, kad kitais atvejais, t. y. kai yra nebankrutuojančių bendraturčių, iš kurių išieškojimo iš šio turto nevykdo ir antstolis,

- bendratūrčių turtas kaip vienetas gali būti parduodamas tik gavus nebankrutuojančių bendratūrčių sutikimą dėl viso turto pardavimo (žr. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo Nr. XI-2000 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 27, 29, 31 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo aiškinamąjį raštą).
21. Kasacinis teismas, aiškindamas FABĮ 27 straipsnio 8 dalies normą, nurodė, kad tuo atveju, kai vienas, keli ar visi skolininkai, į kurių bendrosios nuosavybės teise valdomą hipoteka įkeistą turtą yra nukreiptas skolų išieškojimas FABĮ ir CPK nustatyta tvarka, nesutinka parduoti bendrosios nuosavybės teise valdomo turto kaip turtinio vieneto, teismas turi aiškintis nesutikimo aplinkybes (priežastis) ir pagal bylos duomenis spręsti dėl galimybės parduoti turtą kaip turtinį vienetą brangiau nei parduodant jį dalimis. Nustatęs, kad turtas pagal bylos duomenis gali būti brangiau parduotas kaip vientisas objektas, o atsisakymas jį parduoti tokiu būdu yra savitiksliis, neatitinkantis siekio realizuoti turtą kuo palankesnėmis sąlygomis, patenkinti kuo daugiau kreditorių reikalavimų, ir neužtikrinantis suinteresuotų asmenų (kreditoriaus, bankrutuojančio asmens ir nebankrutuojančio skolininko bendratūrčio) interesų pusiausvyros, teismas turi diskreciją leisti jį parduoti kaip turtinį vienetą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-128-219/2019, 38 punktas).
 22. Be to, kasacinis teismas yra nurodęs, jog iš aptartos FABĮ 27 straipsnio 8 dalies, įstatymų leidėjo tikslų bei kasacinio teismo praktikos matyti, jog būtina atriboti dviejų tipų situacijas. Pirma, atvejus, kai parduodamas keliems asmenims bendrosios nuosavybės teise priklausantis turtas, tačiau ne visiems bendratūrčiams iškelta bankroto byla ir antstolis išieškojimą iš bendratūrčių, kuriems nėra iškelta bankroto byla, yra nukreipęs į šį turtą. Tokiu atveju teismas bendratūrčio ar kreditoriaus prašymu, gavęs visų bendratūrčių sutikimą, gali leisti bankroto administratoriui arba antstoliui parduoti visą turtą, jeigu toks turto pardavimas tikėtinais leistų už jį gauti didesnę kainą negu turto pardavimas dalimis. Būtent šią situaciją ir reguliuoja FABĮ 27 straipsnio 8 dalis. Antra, atvejus, kai yra siekiama parduoti turtą, kuris priklauso ir nebankrutuojančiam bendratūrčiui, tačiau jo atžvilgiu antstolio atliekami išieškojimo veiksmai iš šio turto nėra vykdomi. Šiai situacijai FABĮ 27 straipsnio 8 dalis nėra taikoma, todėl, užtikrinant nuosavybės teisių apsaugą, bendratūrčių turtas kaip vienetas tokiais atvejais gali būti parduodamas tik gavus nebankrutuojančių bendratūrčių sutikimą parduoti visą turtą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-316-313/2020, 24 punktas).
 23. FABĮ 27 straipsnio 8 dalyje minimas teismo leidimas bankroto administratoriui arba antstoliui parduoti visą turtą kaip turtinį vienetą, jeigu toks turto pardavimas tikėtinais leistų už jį gauti didesnę kainą negu turto pardavimas dalimis, gali būti duodamas tik tokiu atveju, jeigu antstolis išieškojimą iš bendratūrčių, kuriems nėra iškelta bankroto byla, yra nukreipęs į šį turtą. Esant šiai sąlygai atsiranda teisinės prielaidos taikyti FABĮ 27 straipsnio 8 dalį bei spręsti dėl teismo leidimo davimo pagrįstumo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-316-313/2020, 24 punktas).

24. Taigi, atsižvelgdama į anksčiau aptartą FABĮ 27 straipsnio 8 dalies normos formuojamą aiškinimo praktiką, teisėjų kolegija konstatuoja, kad teismo leidimu nemokumo administratoriaus ar antstolio gali būti parduodamas bankrutuojančiam asmeniui ir trečiajam asmeniui bendrosios nuosavybės teise priklausantis turtas, kai trečiajam asmeniui nėra iškelta bankroto byla, kai: (i) yra vykdomas išieškojimas iš kito nebankrutuojančio bendraturčio; (ii) kito nebankrutuojančio asmens skolų išieškojimas yra nukreiptas būtent į turtą, bendrosios nuosavybės teise priklausantį kartu su bankrutuojančiu asmeniu; (iii) toks turto pardavimas tikėtinai leistų už jį gauti didesnę kainą negu jo pardavimas dalimis; yra gautas bendraturčio pritarimas dėl tokio pardavimo arba ir nesant jo pritarimui, jeigu nesutikimas nėra pagrįstas. Tuo tarpu jeigu nebankrutuojančio bendraturčio skolų išieškojimas nėra nukreiptas į bendrosios nuosavybės teise su bankrutuojančiu asmeniu priklausantį turtą, viso turto kaip vientiso objekto pardavimas galimas tik esant nebankrutuojančio bendraturčio sutikimui, o jo nesant viso turto kaip turtinio vieneto pardavimas nėra galimas. Teisėjų kolegija pažymi, kad, susiklosčius pastarajai situacijai, taikytina FABĮ 27 straipsnio 7 dalies norma, pagal kurią turi būti nustatoma bankrutuojančio fizinio asmens bendrame su kitais bendraturčiais dalis ir parduodama FABĮ nustatyta tvarka.
25. Toks aiškinimas paremtas nuosavybės neliečiamumo principu ir tuo, kad tik turto savininkas gali disponuoti jam priklausančiu turto, išskyrus įstatymo įtvirtintus išimtinus atvejus. Tik kai abiejų bendraturčių skolų išieškojimas priverstine tvarka yra nukreiptas į bendrą turtą ir turto savininkai nebegali savarankiškai juo disponuoti, turtas gali būti parduodamas kaip vienas objektas be bendraturčių sutikimo, nes tokiu atveju gali būti gaunama didesnė suma, o tai labiausiai atitinka tiek turto savininkų skolininkų, tiek jų kreditorių interesus.
26. Nagrinėjamu atveju byla nagrinėję teismai nustatė, kad antstolio vykdomas skolų išieškojimas iš R. Z., taip pat pripažino, kad viso turto pardavimas leis turtą parduoti brangiau. Nustatė ir tai, kad R. Z. skolų išieškojimas buvo nukreiptas į bendrą turtą. Tačiau iš teismų procesiniuose sprendimuose nurodytų motyvų neaišku, ar šiuo metu R. Z. skolų išieškojimas yra nukreiptas į bendrą su V. Z. turtą, jeigu ne – kokių pagrindų jis užbaigtas ar nutrauktas. Teismai netyrė, ar vykdomojoje byloje antstolio vykdytas išieškojimas iš V. Z., perduotas į bankroto bylą, toliau buvo tęsiamas iš R. Z. priklausančios turto dalies, koks vykdomosios bylos statusas šia apimtimi yra šiuo metu.
27. Taigi, teismų nėra aiškiai nustatyta, kad R. Z. skolų išieškojimas šiuo metu yra nukreiptas į ginčo turtą, dėl to byla nagrinėję teismai netinkamai aiškino FABĮ 27 straipsnio 8 dalį ir nukrypo nuo kasacinio teismo formuojamo šios normos aiškinimo. Todėl Kauno apygardos teismo 2023 m. vasario 28 d. nutartis naikintina ir byla perduotina iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka Kauno apygardos teismui. Iš naujo nagrinėjant bylą, būtina iširti ir nustatyti visas pirmiau aptartas FABĮ 27 straipsnio 8 dalies normos taikymui reikšmingas aplinkybes.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

28. Kadangi galutinis sprendimas byloje šioje proceso stadijoje nėra priimamas, klausimą dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo priteisimo sprendžia teismas, kuriam byla perduota nagrinėti iš naujo (CPK 93 straipsnis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 5 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Kauno apygardos teismo 2023 m. vasario 28 d. nutartį panaikinti ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti Kauno apygardos teismui.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

1.11. Dėl fizinio asmens bankroto bylos nutraukimo nuslėpus gautas lėšas ir kitą turtą

Kreditorė (kreditorių susirinkimo pirmininkė) savo atsisakymą pasirašyti mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo aktą siejo su Fizinųjų asmenų bankroto įstatymo (toliau – FABĮ) 10 straipsnio 1 dalies 6 punkte įtvirtintu pagrindu nutraukti fizinio asmens bankroto bylą. Kreditorė (kreditorių susirinkimo pirmininkė) kaip atsisakymo pasirašyti mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo (fizinio asmens bankroto bylos) laikotarpiu nuo kreditorių ir administratorės sąmoningai ir nesąžiningai nuslėpė turtą – mažosios bendrijos nario teises – ir pajamas, gautas per šią bendriją vykdžius profesinę veiklą. Taigi bylą nagrinėję teismai turėjo nuosekliai ištirti ir įvertinti šias priežastis, jų atitiktį tikrovei, svarumą ir įvertinti, ar jos nesudaro FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 6 punkte nustatyto pagrindo nutraukti fizinio asmens bankroto bylą, t. y. ar yra šių sąlygų visetas: lėšų ar kito turto nuslėpimo faktas; ar nuslėpto turto vertė didesnė už vieną bazinės socialinės išmokos dydį per mėnesį; ar toks pajamų nuslėpimas turi neigiamą poveikį kreditorių interesams ar fizinio asmens mokumo atkūrimui. Atsižvelgiant į tai, kad kreditorių bei bankroto administratoriaus informavimas apie atitinkamus finansinės būklės pokyčius yra bankrutuojančio fizinio asmens sąžiningumo apraiška, nagrinėjamoje byloje pareiškėjos elgesys sąžiningumo aspektu turėjo būti analizuojamas vertinant pareiškėjos bendradarbiavimą, reikšmingos informacijos apie turtinės padėties pokyčius (ne)pateikimą administratoriui ir kreditoriams.

Fizinio asmens turtinės padėties, susijusios su jo kaip juridinio asmens dalyvio statusu, teigiamas vertės pokytis laikytinas „kitu turtu“ FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 6 punkto prasme. Tokiu atveju, kai bankrutuojantis fizinis asmuo yra juridinio asmens dalyvis, jo turimų dalyvio teisių vertė (pvz., turimų akcijų, pajų, nario, dalininko teisių vertė) ir jos pokytis turi būti apskaičiuojami, ir, jei vertės pokytis viršija FABĮ 10 straips-

nio 1 dalies 6 punkte nustatytą dydį per atitinkamą laikotarpį, bankrutuojantis asmuo privalo apie tai pranešti bankroto administratoriui. Jei apie tokį turtą bankrutuojantis asmuo nepraneša bankroto administratoriui, konstatuotina, kad jis tokį turtą nuslėpė nuo kreditorių, todėl toks elgesys gali būti pripažįstamas nesąžiningu, nepaisant to, kad informacija apie fizinio asmens ryšius su juridiniu asmeniu ir per jį vykdomą veiklą yra viešai prieinama. Kartu pažymėtina, kad bankrutuojančio fizinio asmens turtinės padėties, susijusios su jo, kaip juridinio asmens dalyvio, statusu, vertės pokytis yra dinamiškas procesas, todėl būtų neprotinga bankrutuojančiam asmeniui nustatyti pareigą apie jį (vertės pokytį) informuoti bankroto administratorių kas mėnesį. Atsižvelgiant į suvaržytą bankrutuojančio fizinio asmens padėtį ir mokumo plano įgyvendinimo trukmę (3 metai), informacija apie bankrutuojančio fizinio asmens turtinės padėties, susijusios su jo, kaip juridinio asmens dalyvio, statusu, teigiamą vertės pokytį, jei šis viršija FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 6 punkte nustatytą dydį atitinkamu laikotarpiu, bankroto administratoriui turėtų būti pateikiama iki parengiant mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo aktą. Bet kuriuo atveju šios informacijos pateikimo terminas turėtų būti protingas ir sudaryti galimybę išspręsti klausimą dėl mokumo atkūrimo plane užfiksuoto fizinio asmens ir jo kreditorių susitarimo pakeitimo, be kita ko, pakoreguojant kreditoriams išmokėtinų lėšų dydį.

Nors paprastai kreditorių ir fizinio asmens interesų pusiausvyra pažeidžiama nevykdant mokumo atkūrimo plane nurodytų įsipareigojimų, t. y. pažeidžiant fizinio asmens ir jo kreditorių susitarimą, tačiau pakenkimas kreditorių interesams neturėtų apsiriboti mokumo atkūrimo plano neįvykdymu ar netinkamu įvykdymu. Minėta, kad mokumo atkūrimo plane nurodytos priemonės fizinio asmens mokumui pagerinti yra fizinio asmens ir jo kreditorių susitarimo išraiška, o bankrutuojantys fiziniai asmenys turi pareigą neprikaištingai vykdyti plane prisiimtus įsipareigojimus, todėl, pasikeitus bankrutuojančio asmens finansinei būklei (padidėjus ar sumažėjus gaunamoms pajamoms, gavus turto), paprastai turėtų būti parengiamas ir patvirtinamas plano pakeitimo projektas, kuriuo susitariama dėl kitokios tam tikrų sąlygų vykdymo tvarkos. Taip siekiama užtikrinti, kad fizinio asmens turtinės padėties pokyčiai jo bankroto proceso metu koreliuotų su jo kreditorių interesų patenkinimo galimybėmis. Mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo metu nustatčius, kad bankrutuojantis fizinis asmuo turi turto, apie kurį nebuvo informuoti bankroto administratorius ir kreditoriai, toks naujai paaiškėjęs fizinio asmens turtas turėtų būti panaudojamas kreditorių reikalavimams tenkinti. Pareiga informuoti bankroto administratorių ir kreditorius apie juridinio asmens dalyvio teisių kaip turto vertę (jos pokyčius) savaime nereikia, kad fizinis asmuo negalės šio turto išsaugoti. Kai toks turtas yra juridinio asmens, per kurį bankrutuojantis fizinis asmuo vykdo verslą ir siekia pagerinti savo turtinę padėtį, dalyvio teisės, prioritetas teiktinas ne turto pardavimui, o jo vertės kompensavimui pinigine išraiška.

Civilinė byla Nr. 3K-3-279-969/2023
Teisminio proceso Nr. 2-69-3-24510-2017-2
Procesinio sprendimo kategorijos: 3.4.2.1.2;
3.4.2.10.6; 3.4.2.11.1.1 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. lapkričio 14 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Sigitos Rudėnaitės (kolegijos pirmininkė), Gedimino Sagačio (pranešėjas) ir Dalios Vasarienės,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal suinteresuoto asmens uždarnosios akcinės bendrovės „EDS INVEST“ kasacinį skundą dėl Kauno apygardos teismo 2023 m. vasario 7 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal pareiškėjos I. V. bankroto administratorės uždarnosios akcinės bendrovės „Stiprus žmogus“ prašymą dėl fizinio asmens bankroto bylos užbaigimo ir suinteresuoto asmens uždarnosios akcinės bendrovės „EDS INVEST“ prašymą dėl bankroto bylos nutraukimo; suinteresuoti asmenys uždaroji akcinė bendrovė „EDS INVEST“, uždaroji akcinė bendrovė „Cargo logistics services“, uždaroji akcinė bendrovė „GelvoraSergel“, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Panevėžio skyrius, Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, T. Č., E. J., akcinė bendrovė „Autoūkis NT“, M. M., N. M.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo (toliau – FABI) normų, reglamentuojančių fizinio asmens bankroto bylos pabaigą ir nutraukimą, aiškinimo ir taikymo.
2. Pareiškėjos I. V. bankroto administratorė pateikė teismui prašymą užbaigti bankroto bylą.
3. Bankroto administratorė nurodė, kad 2021 m. spalio 21 d. buvo atliktas paskutinis mokėjimas bankroto byloje, tačiau kreditorių susirinkimo pirmininkė UAB „EDS INVEST“ (toliau – ir kreditorė) atsisakė pasirašyti plano įgyvendinimo aktą, teigdama, jog pareiškėja klaidino kreditorius, sąmoningai slėpė turtą ir pajamas. Pareiškėjos nuomone, kreditorė elgiasi nesąžiningai ir piktnaudžiauja savo teisėmis, nes abejonas dėl pareiškėjos turto ir pajamų reiškia pačioje bankroto pabaigoje, kai

pareiškėja yra įgyvendinusi visas plane nurodytas priemones ir atlikusi galutinius mokėjimus kreditoriams. Pareiškėja taip pat nurodė, kad kreditorių interesai nenukentėjo, o fizinio asmens įsidarbinimas ir pajamų didėjimas bankroto proceso metu yra pageidautinas faktas. Pareiškėja, kaip ji pati įsitikinusi, negaudama pajamų iš įsteigtos mažosios bendrijos ir nenumatydama tokių pajamų gauti, neprivalėjo nurodyti duomenų apie šią bendriją; be to, mažoji bendrija yra ribotos atsakomybės privatusis juridinis asmuo, taigi įmonės turtas yra atskirtas nuo jos dalyvių turto.

4. Kreditorė prašė bankroto bylą nutraukti.
5. Kreditorė nurodė, kad, gavusi pareiškėjos mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo aktą, patikrino viešai prieinamus duomenis ir nustatė, jog pareiškėja mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo (fizinio asmens bankroto bylos) laikotarpiu: 1) nuo kreditorių ir administratorės sąmoningai ir nesąžiningai nuslėpė turtą – MB „Blakstienų butikas LT“ nario teises, kurios yra savarankiškas civilinių teisiinių santykių objektas; 2) vykdė profesinę veiklą ir nuo kreditorių bei bankroto administratorės sąmoningai ir nesąžiningai nuslėpė gautas pajamas (pajamas iš kosmetikos platinimo veiklos per MB „Blakstienų butikas LT“ bei pajamas iš mokymų ir paskaitų vedimo). Jokios pajamos ar turtas iš šios veiklos pareiškėjos skoliniams įsipareigojimams vykdyti fizinio asmens bankroto byloje nebuvo skiriamos. Kreditorė anksčiau šių aplinkybių nenustatė, nes pasitikėjo bankroto administratorės atliekama kontrole bei pareiškėjos sąžiningumu. Per visą mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo laikotarpį pareiškėja kreditoriams įvykdė tik nedidelę dalį (mažiau nei 2 proc.) visų finansinių reikalavimų sumos, taigi dėl tokių pareiškėjos nesąžiningų veiksmų (nuslėptų pajamų ir turto) buvo pažeisti kreditorių interesai, todėl pareiškėjos bankroto byla turėtų būti nutraukta FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 3, 6 ir 8 punktuose nustatytais pagrindais.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

6. Kauno apylinkės teismas 2022 m. lapkričio 10 d. nutartimi suinteresuoto asmens UAB „EDS INVEST“ prašymą dėl bankroto bylos nutraukimo atmetė; baigė I. V. bankroto bylą ir nurašė kreditorių finansinius reikalavimus.
7. Teismas nustatė šias faktines aplinkybes:
 - 7.1. 2018 m. kovo 9 d. nutartimi pareiškėjai iškelta bankroto byla, patvirtintas kreditorių ir jų finansinių reikalavimų sąrašas, be kita ko, antros eilės kreditorės UAB „EDS Invest“ 456 908,05 Eur finansinis reikalavimas;
 - 7.2. 2018 m. spalio 26 d. nutartimi, įsiteisėjusia 2018 m. lapkričio 3 d., patvirtintas pareiškėjos kreditorių reikalavimų tenkinimo ir jos mokumo atkūrimo planas, kuriame nustatytas 3 metų įgyvendinimo terminas;
 - 7.3. bankroto administratorė, be kita ko, nurodė, jog pareiškėja itin sąžiningai vedė lėšas į depozitinę sąskaitą, kiek leido finansinės galimybės, kruopščiai taupydama būtinosioms išlaidoms skirtas lėšas; IV ataskaitinio periodo metu pareiškėja susilaukė vaiko, todėl jos pajamas sudarė iš Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos gaunamos išmokos, tačiau pareiškėja ir toliau vykdė planą pagal jo nuostatas;

- 7.4. 2021 m. spalio 21 d. buvo atliktas paskutinis mokėjimas pareiškėjos bankroto byloje, 2021 m. lapkričio 3 d. sušauktas paskutinis kreditorių susirinkimas, VI pusmečio plano vykdymo eigos ataskaita pateikta teismui, sudarytas plano įgyvendinimo aktas, jis pateiktas pareiškėjai ir kreditorių susirinkimo pirmininkei UAB „EDS INVEST“;
 - 7.5. mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo terminas baigėsi 2021 m. lapkričio 3 d.;
 - 7.6. byloje nėra duomenų, patvirtinančių, jog pareiškėja plane būtų pateikusi neteisingą informaciją apie savo nemokumo priežastis, kad ji tapo nemoki iki bankroto bylos iškėlimo ar negalėtų atkurti mokumo iškelus bankroto bylą dėl kreditorių teises pažeidžiančių sandorių sudarymo ar žalingų įpročių, kad ji nevykdė kitų įstatymo reikalavimų; visus mokėjimus pareiškėja atliko tinkamai ir laiku;
 - 7.7. plano įgyvendinimo laikotarpiu planuota gauti 7545,97 Eur pajamų, tačiau faktiškai gauta 7299,63 Eur;
 - 7.8. pirmos eilės kreditorių reikalavimai patenkinti visiškai, antros eilės – iš dalies;
 - 7.9. plano įgyvendinimo aktas pasirašytas bankroto administratorės ir pareiškėjos; kreditorė atsisakė pasirašyti plano įgyvendinimo aktą, nurodžiusi, jog pareiškėja nuslėpė pajamas ir turtą;
 - 7.10. vykdydama planą pareiškėja lankėsi užsienio valstybėse, dalyvaudavo šventėse, lankydavosi restoranuose, tačiau nepaneigtos aplinkybės, jog šventės ir išvykos buvo apmokėtos kitų asmenų;
 - 7.11. pareiškėja 2018 m. tapo MB „Blakstienų butikas LT“ nare ir direktore, tačiau mokumo atkūrimo plane šios aplinkybės nenurodytos, patikslintas mokumo atkūrimo planas, kuriame būtų aptartas šis pareiškėjos turtas, nepateiktas; byloje nėra tikslių duomenų, kokias konkrečiai pajamas gavo ir ar iš viso jų gavo pareiškėja kaip MB „Blakstienų butikas LT“ narė ir direktorė;
 - 7.12. pareiškėja yra prekių ženklo KOUKLA LAMI SYSTEM kūrėja, tačiau tikslių duomenų, kokias sumas gauna ir ar iš viso jų gauna pareiškėja už šio prekių ženklo kosmetikos pardavimą, byloje nėra;
 - 7.13. byloje nėra duomenų, kurių pagrindu galima tiksliai nustatyti pareiškėjos atlygį už jos vestus mokymus ar kursus.
8. Teismas pripažino, kad pareiškėja turėjo turto, kuris nebuvo aptartas mokumo atkūrimo plane, taip pat galėjo gauti ir papildomų lėšų, kurios nebuvo aptartos mokumo atkūrimo plane ir nebuvo panaudotos kreditorių reikalavimams vykdyti, tačiau, įvertinus byloje surinktus duomenis apie šį turtą bei pajamas ir įsipareigojimų kreditoriams apimtį, nėra pagrindo pripažinti, kad šis turtas ir gautos pajamos galėtų esmingai pakeisti mokumo atkūrimo plano įvykdymą. Byloje nėra surinkta pakankamai įrodymų, patvirtinančių, kad pareiškėja sąmoningai slėpė turtą ir gaunamas pajamas, duomenys apie šiuos faktus buvo viešai prieinami. Teismas pripažino labiau tikėtina, kad susiklosčiusi situacija nepakenkė kreditorių interesams, neturėjo esminės įtakos pareiškėjos mokumui atkurti, atsižvelgiant į tai, kad mokumo atkūrimo planas yra įvykdytas. Teismas nusprendė, kad šiuo atveju nenustatyta sąlygų visumos (neigiamo poveikio kreditorių interesams ar fizinio asmens mokumo atkūrimui) nutraukti bankroto bylą FABĮ 10 straips-

nio 1 dalies 3 ir 6 punktų pagrindu. Teismo vertinimu, atsisakius baigti fizinio asmens bankroto bylą, būtų pažeista šalių interesų pusiausvyra, sudarant situaciją, kai bankrutuojantis asmuo ir toliau liktų nemokus, be realios galimybės įvykdyti įsipareigojimus kreditoriams ir jam būtų užkirstas kelias baigti bankroto bylą ir pasiekti fizinio asmens bankroto tikslą, t. y. mokumo atkūrimą, taip pat būtų užkirstas kelias 10 metų pakartotinai kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo ir mokumo atkūrimo, o tai neatitiktų FABĮ 30 straipsnio nuostatų, be to, toks teismo sprendimas prieštarautų teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principams.

9. Teismas nurašė plane nustatytus likusius nepatenkintus kreditorių reikalavimus, iš jų UAB „EDS INVEST“ – 451 787,93 Eur.
10. Kauno apygardos teismas, išnagrinėjęs bylą pagal suinteresuoto asmens UAB „EDS INVEST“ atskirąjį skundą, 2023 m. vasario 7 d. nutartimi pirmosios instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.
11. Apeliacinės instancijos teismas iš dalies sutiko su atskirojo skundo argumentais tuo aspektu, kad bankroto byloje egzistuojantis viešojo intereso apsaugos poreikis kartu lemia ir aktyvesnę teismo vaidmenį procese. Vis dėlto vien aktyvus teismo vaidmuo savaime nereiškia, kad kreditorius yra atleidžiamas nuo įrodinėjimo pareigos vykdymo. Kadangi civilinėje byloje skolininko sąžiningumas yra preziumuojamas, ši prezumpcija taikytina ir nagrinėjant fizinio asmens bankroto bylas, todėl šioje byloje pirmiausia kreditorė turėjo procesinę pareigą įrodyti aplinkybes, patvirtinančias bankrutuojančio fizinio asmens nesąžiningumą ir sudarančias FABĮ nustatytą pagrindą nutraukti bankroto bylą (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 178 straipsnis).
12. Apeliacinės instancijos teismas sutiko su pirmosios instancijos teismo padaryta išvada, kad byloje nėra surinkta pakankamai įrodymų, patvirtinančių, jog pareiškėja sąmoningai slėpė informaciją apie savo turimą turtą ir gaunamas pajamas. Duomenys apie pareiškėjos sąsajas su MB „Blakstienų butikas LT“ yra viešai prieinami, todėl tai, kad kreditoriui šios aplinkybės tapo žinomos tik bankroto administratoriui pateikus mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo aktą, teismo vertinimu, nesudaro pagrindo konstatuoti, jog pareiškėja buvo nesąžininga, siekė nuslėpti ir pateikė neteisingą informaciją apie savo turtą ir pajamas. Byloje nėra jokių duomenų, kad pareiškėja būtų vengusi vykdyti prievoles kreditoriams, slėpusi turtą ar pajamas, veikusi prieš kreditorių interesų užtikrinimą.
13. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad kreditorės nurodytos aplinkybės negali būti laikomos kaltais ar nesąžiningais pareiškėjos veiksmais, dėl kurių būtų nutraukta bankroto procedūra. Kreditorės nurodytų nepritarimo bankroto bylos užbaigimui priežasčių, įvertinus tai, kad planas buvo vykdomas ne trumpiau, nei nustatyta FABĮ 7 straipsnio 5 dalyje, vykdant plane nurodytas priemones, teismas nelaikė pagrįstomis.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

14. Suinteresuotas asmuo kreditorė UAB „EDS INVEST“ kasaciniu skundu prašo panaikinti Kauno apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 10 d. nutartį ir Kauno apygardos

teismo 2023 m. vasario 7 d. nutartį ir išspręsti klausimą iš esmės – fizinio asmens bankroto bylą nutraukti. Kasacinis skundas yra grindžiamas šiais argumentais:

- 14.1. Bylą nagrinėję teismai netinkamai taikė ir aiškino FABĮ 10 straipsnį, nes nepagrįstai nusprendė, kad aplinkybės, jog pareiškėja mokumo atkūrimo plane ir jo įgyvendinimo laikotarpiu kreditoriams ir bankroto administratoriui nenurodė, kad jai priklauso mažosios bendrijos nario teisės ir ji per šį juridinį asmenį vykdo komercinę veiklą, ir neskyrė jokių lėšų iš šios veiklos kreditorių reikalavimams tenkinti, nesudaro pagrindo nutraukti bankroto bylos (ar netvirtinti mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo akto). Nors juridinio asmens turtas yra atskirtas nuo jo dalyvių turto, bankrutuojančiam fiziniam asmeniui, kuris yra (vienintelis) juridinio asmens dalyvis, neturėtų būti suteikta galimybė tuo prisidengti siekiant išvengti kreditorių finansinių reikalavimų tenkinimo. Nepriklausomai nuo to, ar fizinis asmuo kaip juridinio asmens dalyvis (vadovas) priėmė sprendimą kokia nors forma išsimokėti grynąjį pelną, fizinio asmens bankroto proceso prasme tokios lėšos (turtas) turėtų būti pripažįstamos bankrutuojančio fizinio asmens pajamomis (turtu). Palikus galioti skundžiamas nutartis būtų suformuota teismų praktika, kuri bankrutuojančiam fiziniam asmeniui sudarytų sąlygas visą bankroto proceso laikotarpį kaupti turtą (lėšas) juridinio asmens vardu ir jo neskirti kreditorių finansiniams reikalavimams dengti, o pasibaigus bankroto procesui fizinis asmuo šį per bankroto procesą sukauptą turtą (lėšas) galėtų nukreipti sau (išsimokėti).
- 14.2. Bylą nagrinėję teismai netinkamai taikė ir aiškino FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 6 punktą, nes nepagrįstai nusprendė, kad pareiškėja nuo bankroto administratorės sąmoningai nenuslėpė lėšų ir turto bei nebuvo pakenkta kreditorių interesams. Tvirtinant mokumo atkūrimo planą MB „Blakstienų butikas LT“ nario teisės priklausė pareiškėjai, tačiau nebuvo įtrauktos į mokumo atkūrimo planą. Pareiškėja šiuos veiksmus atliko sąmoningai (tyčia) arba mažiausiai dėl didelio neatsargumo (aplaidumo), nes turėjo suprasti, jog apie tokias aplinkybes būtina informuoti bankroto administratorę ir kreditorius.
- 14.3. Bylą nagrinėję teismai netinkamai taikė ir aiškino CPK 178 straipsnį, nes nepagrįstai nusprendė, jog byloje nėra surinkta pakankamai įrodymų, patvirtinančių, kad pareiškėja sąmoningai slėpė turtą ir gaunamas pajamas. Kreditorė teismui ir bankroto administratoriui pateikė įrodymus, gautus pasinaudojus viešais šaltiniais ir registru duomenimis. Tačiau kreditorė neturėjo įgaliojimų savarankiškai rinkti įrodymų iš kredito įstaigų apie pareiškėjos gautas lėšas ir MB „Blakstienų butikas LT“ atliktus mokėjimus. Bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme kreditorė prašė teismo šiuos duomenis išreikalauti iš pareiškėjos, tačiau pirmosios instancijos teismas šio prašymo netenkino. Jokiais kitais būdais patikrinti šių aplinkybių kreditorė neturėjo galimybių. Teismas savo iniciatyva turėtų rinkti įrodymus (po to, kai netenkinami kreditorių procesiniai prašymai dėl įrodymų išreikalavimo) tam, kad įvertintų, ar fizinis asmuo nusišėpė gautas lėšas ir kitą turtą. Tačiau šioje byloje pirmosios instancijos teismas jokių įrodymų savo iniciatyva nerinko.

Pareiškėja dėl kreditorės nustatytų aplinkybių apsiribojo tik deklaratyviais teiginiais. Įrodinėjimo našta šiuo atveju neturėtų būti paskirstyta taip, kad išimtinai kreditorė turi įrodinėti, o fizinis asmuo gali gintis tiesiog deklaratyviais teiginiais.

- 14.4. Bylą nagrinėję teismai netinkamai taikė ir aiškino FABĮ 30 straipsnį, nes nusprendė, kad pareiškėja tinkamai įvykdė mokumo atkūrimo planą, nors šiame plane nebuvo nurodyta, jog pareiškėjai priklauso MB „Blakstienų butikas LT“ vienintelio nario teisės, pareiškėja yra šio juridinio asmens vadovė ir per jį vykdo komercinę veiklą. Tuo atveju, jeigu dalis esminių aplinkybių yra nuslepia (neatskleidžiama), mokumo atkūrimo planas negali būti laikomas įgyvendintu, nes toks planas yra neteisingas ir neatitinka FABĮ keliamų reikalavimų. Mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo akto tvirtinimo metu nustačius, kad bankrutuojantis fizinis asmuo turi turto, apie kurį nebuvo informuoti bankroto administratorius ir kreditoriai, ir teismui nenustačius sąlygų fizinio asmens bankroto bylą nutraukti, toks naujai paaiškėjęs fizinio asmens turtas turėtų būti realizuojamas (parduodamas), o gautos lėšos paskirstomos kreditoriams. Dėl to, kad pareiškėja neinformavo bankroto administratorės ir kreditorių apie turimas MB „Blakstienų butikas LT“ vienintelio nario teises, ji gavo naudos (t. y. išsaugojo nario teises), nors tam nėra jokio teisinio pagrindo. O kreditoriai patyrė žalos, nes jų finansiniai reikalavimai buvo patenkinti mažesne apimtimi, nei galėjo.
15. Pareiškėja bankrutuojantis asmuo I. V. atsiliepimu į kasacinį skundą prašo jį atmesti. Atsiliepimas grindžiamas šiais argumentais:
- 15.1. Nėra pagrindo sutikti su kreditorės argumentais, kad pareiškėja sąmoningai nuslėpė informaciją apie MB „Blakstienų butikas LT“ narystės teises. Joks normaliai atidus ir vidutiniškai protingas asmuo nesitikėtų gauti naudos bandydamas nuslėpti duomenis, kuriuos pats yra viešai paskelbęs ir kurie pagal teisės aktus yra vieši. Kreditorė pati pripažino, jog duomenys apie pareiškėjos veiklą buvo viešai prieinami. FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 3, 6 punktuose nurodyti pažeidimai siejami su sąmoningais fizinio asmens veiksmais, turint tikslą gauti iš to naudos. Nenustačius sąmoningų ir tikslingų asmens veiksmų nuslėpti turtą ar pateikti neteisingą informaciją, nebūtų pagrindo pripažinti, kad asmuo veikė nesąžiningai. Net ir laikant, kad kaltės forma šiuo atveju neturi reikšmės ir pakanka nustatyti, jog tam tikra informacija nebuvo pateikta (buvo nuslėpta), akivaizdu, kad šios aplinkybės egzistavimo dar nepakanka pažeidimui pagal FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 3, 6 punktus konstatuoti.
- 15.2. Pareiškėja mokumo atkūrimo plane nustatytas priemonės įvykdė tinkamai. Kasaciniame skunde nėra aiškiai įvardijama, kokios plane nurodytos priemonės buvo neįvykdytos, taip pat nėra nurodoma, kokią įtaką fizinio asmens mokumo atkūrimui turi kreditorės nurodyti tariami pažeidimai. Kasaciniame skunde tariamų pažeidimų pasekmės analizuojamos tik paženkinimo kreditorių interesams aspektu, kuris, net jeigu būtų pripažintas, sudarytų pagrindą (nustačius kitas sąlygas) taikyti FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 6 punktą.

- 15.3. Kreditorės argumentacija yra paremta klaidinga prielaida, jog fizinio asmens bankroto proceso tikslas yra parduoti visą fiziniam asmeniui priklausantį turtą, siekiant atsiskaityti su kreditoriais kuo didesne apimtimi. Fizinio asmens bankroto procesas nėra tapatus priverstinio vykdymo procesui, atitinkamai yra skirtingi šių dviejų skirtingų procesų tikslai ir uždaviniai. Kreditorės pateiktas aiškinimas prieštarauja pačiai fizinio asmens bankroto esmei ir tikslui, kuris yra įvardijamas FABĮ 1 straipsnio 1 dalyje – sudaryti sąlygas atkurti sąžiningų fizinių asmenų mokumą. Pareiškėjos mokumą padėjo atkurti būtent jos vykdytas verslas, taip pat ir priimti atitinkami sprendimai sudėtingu ekonominiu laikotarpiu, kurie padėjo verslą išlaikyti. Pareiškėjos plėtojo verslo pardavimas bankroto byloje sukeltų priešingą efektą, nei yra siekiama fizinio asmens bankroto institutu. Nors pardavus pareiškėjos verslus skola kreditoriui galbūt būtų patenkinta didesne apimtimi (šiuo aspektu pažymėtina, kad kreditorė į bylą taip ir nepateikė jokių duomenų, kokia galėtų būti tokio verslo vertė), tačiau tai kartu reikštų, kad pareiškėja netektų savo pajamų šaltinio (t. y. mokumas tokiu atveju nebūtų atkurtas). Nagrinėjamos aplinkybėmis svarbu įvertinti ir tai, kad pareiškėjos vykdomas blakstienų priauginimo ir laminavimo verslas nėra susijęs su pareiškėjos nemokumo susidarymo priežastimis, priešingai – plėtodama šį verslą pareiškėja stengiasi atkurti savo mokumą. Įstatymas neišskiria fizinių asmenų ar verslininkų, vykdančių veiklą inkorporuota forma, nors akivaizdu, kad tokių asmenų mokumo atkūrimas turi savų ypatumų. Vis dėlto iš nuostatų, skirtų individualią veiklą vykdančių asmenų bankroto procedūroms reguliuoti, akivaizdu, kad šiomis nuostatomis siekiama sudaryti sąlygas verslininkams tęsti savo veiklą ir po bankroto bylos pabaigos. Pavyzdžiui, FABĮ 17 straipsnio 11 punktą nustato, kad fizinis asmuo bankroto procese turi teisę išsaugoti turtą, kuris reikalingas jo individualiai veiklai vykdyti.
- 15.4. Kreditorė nenurodo, kokiu teisiniu pagrindu kreditoriai galėtų pareiškėjos prievoles dengti iš mažosios bendrijos (ribotos atsakomybės juridinio asmens) pelno. Tokie kreditorės svarstymai prieštarauja Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 2.50 straipsnio 2 dalies nuostatai, jog juridinis asmuo neatsako pagal juridinio asmens dalyvio prievoles.
- 15.5. Kreditorė neatsižvelgia į individualias aplinkybes ir neįvertina pareiškėjos pastangų vykdyti mokumo atkūrimo plane nustatytas priemones. Byloje nėra įrodymų, kad pareiškėja gavo daugiau pajamų, nei buvo nustatyta mokumo atkūrimo plane, ir šias pajamas nuslėpė nuo kreditorių, tai grindžiama vien kreditorės prielaidomis. Kasaciniame skunde nepagrįstai teigiama, kad teismai savo iniciatyva įrodymų šiai aplinkybei nustatyti nesurinko, o kreditorės prašymo išreikalauti tokius įrodymus neva netenkino. 2022 m. rugsėjo 15 d. posėdžio metu pirmosios instancijos teismas kreditorės prašymu įpareigojo pareiškėją pateikti su tuo susijusius dokumentus ir pareiškėja šį teismo įpareigojimą tinkamai įvykdė.
- 15.6. Jeigu kasacinis teismas vis dėlto matytų pagrindą svarstyti dėl fizinio asmens bankroto bylos nutraukimo, konstatavęs, kad pareiškėja pažeidė FABĮ nuos-

tatas, mokumo atkūrimo plane nepateikdama duomenų apie MB „Blakstienų butikas LT“ (pareiškėjos vertinimu, tai galėtų būti laikoma nebent techniniu pažeidimu, nesukėlusiu realių neigiamų padarinių kreditoriams), tokiu atveju atsižvelgtina į tai, jog bankroto bylos nutraukimas kreditorės nurodytais pagrindais pareiškėjai sukeltų itin rimtus procesinius padarinius – ateinančius dešimt metų pareiškėja negalėtų kreiptis dėl fizinio asmens bankroto bylos iškelimo (FABĮ 8 straipsnio 5 dalis) ir toliau liktų su daugiau nei pusę milijono siekiančiomis skolomis, kurių padengti bent iš dalies neturi ir, objektyviai vertinant, ateityje neturės jokių galimybių.

- 15.7. Pažymėtina, kad mokumo atkūrimo plano terminas buvo 3 metai ir per visą šį laikotarpį kreditorė buvo pasyvi, o pagrindų nutraukti bankroto bylą aktyviai pradėjo ieškoti tik po to, kai buvo atlikti galutiniai mokėjimai (faktiškai įvykdytas mokumo atkūrimo planas) ir surašytas plano įgyvendinimo aktas, nors informaciją apie tariamus kreditorių interesų pažeidimus galėjo nesunkiai surinkti kur kas anksčiau. Pareiškėja tokį kreditorės elgesį vertina kaip nesąžiningą. Aplinkybė, kuriuo momentu teikiamas prašymas nutraukti fizinio asmens bankroto bylą, nagrinėjamu atveju turi svarbią reikšmę. Bankroto proceso stadijos aplinkybė yra aktuali dėl to, jog tuo atveju, jeigu priekaištus dėl mokumo atkūrimo plano vykdymo kreditoriai išreiškia plano vykdymo laikotarpiu, tokie pažeidimai, jeigu būtų nustatyti, galėtų būti ištaisomi tikslinant mokumo atkūrimo planą. Bankroto proceso pabaigoje tokios galimybės nelieka, nes, pagal FABĮ 30 straipsnio 2 dalį, teismas, gavęs plano įgyvendinimo aktą, gali pasirinkti tik vieną iš dviejų procesinių baigčių – baigti bankroto bylą arba ją nutraukti.

Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 6 punkte įtvirtinto fizinio asmens bankroto bylos nutraukimo pagrindo taikymo sąlygų

16. Mokumo atkūrimo planas ir jame nurodytos priemonės fizinio asmens mokumui pagerinti yra fizinio asmens ir jo kreditorių susitarimo išraiška. Neįvykdžius plane nurodytų įsipareigojimų, būtų pažeista kreditorių ir fizinio asmens interesų pusiausvyra. Pabaigus įgyvendinti mokumo atkūrimo planą, pabaigiamas fizinio asmens bankroto procesas. FABĮ 30 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kai atliktas paskutinis plane nustatytas mokėjimas, bankroto administratorius ne vėliau kaip per 10 darbo dienų nuo šio mokėjimo dienos privalo parengti plano įgyvendinimo aktą, kurį pasirašo fizinis asmuo, bankroto administratorius ir kreditorių susirinkimo pirmininkas. Bankroto administratorius šį aktą ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo jo pasirašymo dienos pateikia teismui, plano įgyvendinimo akto kopiją – fiziniam asmeniui ir kreditorių susirinkimo pirmininkui.

17. Pagal FABĮ 30 straipsnio 1 dalį, plano įgyvendinimo aktą pasirašo fizinis asmuo, bankroto administratorius ir kreditorių susirinkimo pirmininkas. Jeigu bent vienas iš šių nurodytų asmenų atsisako pasirašyti plano įgyvendinimo aktą, surašomas akto nepasirašymo protokolas, kuriame nurodomos nepasirašymo priežastys, ir teikiamas teismui kartu su plano įgyvendinimo aktu. Pagal FABĮ 30 straipsnio 2 dalį, teismas, gavęs aktą, priima nutartį baigti fizinio asmens bankroto bylą arba ją nutraukti. Nurodytas teisinis reglamentavimas leidžia daryti išvadą, kad klausimą dėl fizinio asmens bankroto bylos procesinės baigties visais atvejais sprendžia teismas, todėl aplinkybė, jog vienas ar keli nurodytų asmenų atsisakė pasirašyti plano įgyvendinimo aktą, savaime neužkerta kelio baigti fizinio asmens bankroto bylą. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad įstatymo leidėjo įtvirtinta nuostata, jog bankroto administratoriaus surašytą aktą turi pasirašyti fizinis asmuo, bankroto administratorius ir kreditorių susirinkimo pirmininkas, reiškia siekį užtikrinti, kad akte bus pateikta išsami ir teisinga informacija apie plano įgyvendinimą, kurios teisingumą patvirtina visi pasirašę asmenys. Dėl to tuo atveju, kai plano įgyvendinimo akto nepasirašo kreditorių susirinkimo pirmininkas, teismas turi nuosekliai ištirti ir įvertinti kreditorių susirinkimo pirmininko nurodomas nepitarimo priežastis, jų atitiktį tikrovei, tokių priežasčių svarumą, taip įsitikindamas ir patvirtindamas, kad bankroto proceso metu buvo užtikrinta bankrutuojančio asmens ir kreditorių interesų pusiausvyra. Ši nuostata reiškia, kad teismas, prieš priimdamas sprendimą užbaigti fizinio asmens bankroto procedūrą, turi patikrinti plano įvykdymą ir tik nustatęs, kad akte atspindėta visa plano įgyvendinimo informacija, mokumo plane nurodytos sąlygos įgyvendintos, spręsti dėl jo tvirtinimo. Priešingu atveju, nenustatęs tokių sąlygų, teismas turi priimti sprendimą nutraukti fizinio asmens bankroto bylą. Tokiu atveju, kai įgyvendinimo akto nepasirašo kreditorių susirinkimo pirmininkas, teismas, svarstydamas įgyvendinimo akto patvirtinimo klausimą, turi vertinti atsisakymo pritariti aktui priežastis ir, pripažinęs jas pagrįstomis, vertinti, ar jos nesudaro FABĮ 10 straipsnyje nustatytų pagrindų nutraukti fizinio asmens bankroto bylą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-336-219/2020, 31, 33 punktas).
18. FABĮ 10 straipsnis nustato sąlygas, kurių nors vieną konstatavęs teismas priima nutartį nutraukti fizinio asmens bankroto bylą.
19. FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 6 punkte nurodyta, kad bankroto byla gali būti nutraukta, kai fizinis asmuo nuslepia nuo bankroto administratoriaus bankroto proceso metu gautas lėšas ir kitą turtą, kurių vertė viršija vieną bazinės socialinės išmokos dydį per mėnesį, ir tai gali pakenkti kreditorių interesams ar turėti įtakos fizinio asmens mokumui atkurti. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad nurodytu pagrindu fizinio asmens bankroto byla gali būti nutraukta esant šių sąlygų visetui: lėšų ar kito turto nuslėpimo faktui; kai nuslėpto turto vertė didesnė už vieną bazinės socialinės išmokos dydį per mėnesį; kai toks pajamų nuslėpimas turi neigiamą poveikį kreditorių interesams ar fizinio asmens mokumo atkūrimui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-52-248/2018, 24 punktas).

20. Aptariamas fizinio asmens bankroto bylos nutraukimo pagrindas susijęs su bankrutuojančio fizinio asmens pareigos teikti informaciją (ne)vykdymu. Asmuo, siekdamas, kad jo bankroto procedūra būtų sėkmingai užbaigta, o bankroto procesas nenutrauktas, turi laikytis jam įstatymo nustatytų pareigų, tokių kaip administratoriaus prašomos informacijos pateikimas, sąžiningas mokumo atkūrimo plane nustatytų sąlygų vykdymas, teisingos ir išsamios informacijos apie savo turtą, pajamas, išipareigojimus teikimas, informavimas apie pasikeitusią finansinę būklę ir kt. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-516-313/2018, 51 punktas).
21. Bankrutuojančio fizinio asmens pareigos įtvirtintos FABĮ 16 straipsnyje, didžioji jų dalis skirta informacijai teikti ir bankroto administravimo veiksams atlikti. Operatyvus informacijos teikimas bankroto administratoriui ir kitiems subjektams yra reikšmingas užtikrinant sklandų bankroto procesą. FABĮ 16 straipsnio 6 punkte nustatyta bankrutuojančio fizinio asmens pareiga, pasikeitus finansinei būklei (padidėjus gaunamoms pajamoms, gavus palikimą, išlošus pinigų ir (ar) materialinių vertybių, gavus apdovanojimų, dovanų ir panašiai ar sumažėjus gaunamoms pajamoms ir kitais atvejais), ne vėliau kaip per 10 darbo dienų nuo šios būklės pasikeitimo dienos apie tai informuoti bankroto administratorių. FABĮ 16 straipsnyje nustatytos fizinio asmens pareigos turi būti vykdomos nuosekliai ir realiai, o ne vien formaliai, jų įgyvendinimas turi būti kontroliuojamas viso bankroto proceso metu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-516/2014).
22. FABĮ 16 straipsnio 6 punkte nustatyta bankrutuojančio fizinio asmens pareiga svarbi, be kita ko, dėl to, kad įstatyme įtvirtinta mokumo atkūrimo plano pakeitimo galimybė (FABĮ 8 straipsnio 13 dalis).
23. Kasacinio teismo praktikoje nuosekliai akcentuojama, kad pagal FABĮ 1 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nuostatą fizinio asmens bankroto institutu siekiama sudaryti sąlygas atkurti sąžiningų fizinių asmenų mokumą, užtikrinant kreditorių reikalavimų tenkinimą, siekiant teisingos skolininko ir jo kreditorių interesų pusiausvyros (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-263-706/2015; 2019 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-316-313/2019, 18 punktas). Sąžiningumas ir skolininko bei kreditorių interesų derinimas yra pagrindiniai principai, kuriais pagrįstas visas fizinio asmens bankroto teisinis reguliavimas. Aptariamų principų svarba nuosekliai akcentuojama kasacinio teismo praktikoje, aiškinant ir taikant FABĮ normas. Būtent nuo asmens, kuriam iškelta bankroto byla, sąžiningų pastangų priklauso bankroto plano įvykdymo sėkmingumas, kartu fizinio asmens bankroto tikslų įgyvendinimas. Taigi, pirmiausia fizinis asmuo privalo būti aktyvus, sąžiningai naudotis jam bankroto įstatymu suteiktomis teisėmis ir vykdyti jam nustatytas pareigas. Tokiam asmeniui nebendradarbiaujant ir nesiekiant maksimalaus galimo kreditorių reikalavimų tenkinimo, bankroto procesas nebus rezultatyvus, nebus užtikrintas kreditorių interesų gynimas, kartu bus pažeista skolininko ir jo kreditorių interesų pusiausvyra (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-263-706/2015).

24. Nagrinėjamoje byloje kreditorė (kreditorių susirinkimo pirmininkė) savo atsisakymą pasirašyti mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo aktą siejo su FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 6 punkte įtvirtintu pagrindu nutraukti fizinio asmens bankroto bylą. Kreditorė (kreditorių susirinkimo pirmininkė) kaip atsisakymo pasirašyti mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo aktą priežastį nurodė tai, jog pareiškėja mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo (fizinio asmens bankroto bylos) laikotarpiu nuo kreditorių ir administratorės sąmoningai ir nesąžiningai nuslėpė turtą – MB „Blakstienų butikas LT“ nario teises – ir pajamas, gautas per šią bendriją vykdžius profesinę veiklą. Taigi byla nagrinėję teismai turėjo nuosekliai iširti ir įvertinti šias priežastis, jų atitiktį tikrovei, svarumą ir įvertinti, ar jos nesudaro FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 6 punkte nustatyto pagrindo nutraukti fizinio asmens bankroto bylą, t. y. ar yra šių sąlygų visetas: lėšų ar kito turto nuslėpimo faktas; ar nuslėpto turto vertė didesnė už vieną bazinės socialinės išmokos dydį per mėnesį; ar toks pajamų nuslėpimas turi neigiamą poveikį kreditorių interesams ar fizinio asmens mokumo atkūrimui. Atsižvelgiant į tai, kad kreditorių bei bankroto administratoriaus informavimas apie atitinkamus finansinės būklės pokyčius yra bankrutuojančio fizinio asmens sąžiningumo apraiška, nagrinėjamoje byloje pareiškėjos elgesys sąžiningumo aspektu turėjo būti analizuojamas vertinant pareiškėjos bendradarbiavimą, reikšmingos informacijos apie turčinės padėties pokyčius (ne)pateikimą administratorei ir kreditoriams.
25. Bylą nagrinėję teismai pripažino, kad pareiškėja iš tiesų turėjo turto, kuris nebuvo aptartas mokumo atkūrimo plane, taip pat galėjo gauti ir papildomų lėšų, tačiau, nenustatę tokio turto (pajamų) vertės, konstatavo, jog nėra pagrindo pripažinti, kad šis turtas ir gautos pajamos galėtų esmingai pakeisti mokumo atkūrimo plano įvykdymą, atsižvelgiant į tai, kad mokumo atkūrimo planas yra įvykdytas, susiklosčiusi situacija nepakenkė kreditorių interesams ir neturėjo esminės įtakos pareiškėjos mokumui atkurti. Teismų vertinimu, byloje nėra surinkta pakankamai įrodymų, patvirtinančių, kad pareiškėja sąmoningai slėpė turtą ir gaunamas pajamas, atsižvelgiant į tai, jog duomenys apie šiuos faktus (jos profesinę veiklą ir ryšius su MB „Blakstienų butikas LT“) buvo viešai prieinami.
26. Vertindama, ar byla nagrinėję teismai tinkamai aiškino ir taikė FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 6 punktą, siekdami nustatyti, ar yra pagrindas nutraukti pareiškėjos bankroto bylą, teisėjų kolegija visų pirma pažymi, kad fizinio asmens turčinės padėties, susijusios su jo kaip juridinio asmens dalyvio statusu, teigiamas vertės pokytis laikytinas „kitu turtu“ FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 6 punkto prasme. Tokiu atveju, kai bankrutuojantis fizinis asmuo yra juridinio asmens dalyvis, jo turimų dalyvio teisių vertė (pvz., turimų akcijų, pajų, nario, dalininko teisių vertė) ir jos pokytis turi būti apskaičiuojami, ir, jei vertės pokytis viršija FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 6 punkte nustatytą dydį per atitinkamą laikotarpį, bankrutuojantis asmuo privalo apie tai pranešti bankroto administratoriui. Jei apie tokį turtą bankrutuojantis asmuo nepraneša bankroto administratoriui, konstatuotina, kad jis tokį turtą nuslėpė nuo kreditorių, todėl toks elgesys gali būti pripažįstamas nesąžiningu, nepaisant to, kad informacija apie fizinio asmens ryšius su juridiniu asmeniu ir per jį vykdomą veiklą yra viešai prieinama. Kartu pažymėtina, kad bankrutuojančio fizinio asmens turči-

nės padėties, susijusios su jo, kaip juridinio asmens dalyvio, statusu, vertės pokytis yra dinamiškas procesas, todėl būtų neprotinga bankrutuojančiam asmeniui nustatyti pareigą apie jį (vertės pokytį) informuoti bankroto administratorių kas mėnesį. Atsižvelgiant į suvaržytą bankrutuojančio fizinio asmens padėtį ir mokumo plano įgyvendinimo trukmę (3 metai), informacija apie bankrutuojančio fizinio asmens turtinės padėties, susijusios su jo, kaip juridinio asmens dalyvio, statusu, teigiamą vertės pokytį, jei šis viršija FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 6 punkte nustatytą dydį atitinkamu laikotarpiu, bankroto administratoriui turėtų būti pateikiama iki parengiant mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo aktą. Bet kuriuo atveju šios informacijos pateikimo terminas turėtų būti protingas ir sudaryti galimybę išspręsti klausimą dėl mokumo atkūrimo plane užfiksuoto fizinio asmens ir jo kreditorių susitarimo pakeitimo, be kita ko, pakoreguojant kreditoriams išmokėtinų lėšų dydį.

27. Nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad pareiškėja nuo 2018 metų (tais metais iškelta bankroto byla ir patvirtintas mokumo atkūrimo planas) yra MB „Blakstienų butikas LT“ dalyvė, tačiau per visą 3 metų plano įgyvendinimo laikotarpį neteikė bankroto administratoriui jokios informacijos nei apie šį faktą, nei apie MB „Blakstienų butikas LT“ vertę ir jos pokytį, nors byloje taip pat yra duomenų apie šio juridinio asmens grynąjį pelną (2019 m. – 784 Eur, 2020 m. – 12 637 Eur). Dėl to kilus ginčui dėl šio turto nuslėpimo, teismas turėjo aiškintis, koks pareiškėjos, kaip MB „Blakstienų butikas LT“ dalyvės, turtinės padėties pokytis per plano įgyvendinimo laikotarpį, ar jis atitinka įstatyme nustatytą dydį (vieną bazinės socialinės išmokos dydį per mėnesį); jei nustatyta, kad nuslėpto turto vertė per atitinkamą laikotarpį viršija įstatyme nustatytą, teismas turėtų aiškintis, ar tokio turto nuslėpimas galėjo pakenkti kreditorių interesams ar turėti įtakos fizinio asmens mokumui atkurti.
28. Šiuo aspektu pažymėtina, kad nors paprastai kreditorių ir fizinio asmens interesų pusiausvyra pažeidžiama nevykdant mokumo atkūrimo plane nurodytų įsipareigojimų, t. y. pažeidžiant fizinio asmens ir jo kreditorių susitarimą, tačiau pakenkimas kreditorių interesams neturėtų apsiriboti mokumo atkūrimo plano neįvykdymu ar netinkamu įvykdymu. Minėta, kad mokumo atkūrimo plane nurodytos priemonės fizinio asmens mokumui pagerinti yra fizinio asmens ir jo kreditorių susitarimo išraiška, o bankrutuojantys fiziniai asmenys turi pareigą nepriekaištingai vykdyti plane prisiimtus įsipareigojimus, todėl, pasikeitus bankrutuojančio asmens finansinei būklei (padidėjus ar sumažėjus gaunamoms pajamoms, gavus turto), paprastai turėtų būti parengiamas ir patvirtinamas plano pakeitimo projektas, kuriuo susitariama dėl kitokios tam tikrų sąlygų vykdymo tvarkos. Taip siekiama užtikrinti, kad fizinio asmens turtinės padėties pokyčiai jo bankroto proceso metu koreliuotų su jo kreditorių interesų patenkinimo galimybėmis. Mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo metu nustačius, kad bankrutuojantis fizinis asmuo turi turto, apie kurį nebuvo informuoti bankroto administratorius ir kreditoriai, toks naujai paaiškėjęs fizinio asmens turtas turėtų būti panaudojamas kreditorių reikalavimams tenkinti. Teisėjų kolegija pažymi, kad pareiga informuoti bankroto administratorių ir kreditorius apie juridinio asmens dalyvio teisių kaip turto vertę (jos pokyčius) savaime nereiškia, kad fizinis asmuo negalės šio turto išsaugoti. Kai

- toks turtas yra juridinio asmens, per kurį bankrutuojantis fizinis asmuo vykdo verslą ir siekia pagerinti savo turtinę padėtį, dalyvio teisės, prioritetas teiktinas ne turto pardavimui, o jo vertės kompensavimui pinigine išraiška.
29. Pareiškėja atsiliepime į kasacinį skundą teigia, kad FABĮ nuostatomis, skirtomis individualią veiklą vykdančių asmenų bankroto procedūroms reguliuoti, siekiama sudaryti sąlygas verslininkams tęsti savo veiklą ir po bankroto bylos pabaigos (taigi, analogiškai turi būti sprendžiama ir dėl asmenų, vykdančių verslą per ribotos atsakomybės juridinius asmenis).
 30. Teisėjų kolegija pažymi, jog FABĮ 17 straipsnio 11 punkte įtvirtinta bankrutuojančio fizinio asmens teisė išsaugoti turtą, kuris reikalingas fizinio asmens individualiai ir (ar) ūkininko veiklai vykdyti, yra neatsiejama nuo fizinio asmens, kuris įstatymų nustatyta tvarka verčiasi arba numato verstis individualia ir (ar) ūkininko veikla, pareigos šią veiklą, taip pat duomenis apie bankroto proceso metu numatomas gauti ir jai skirti lėšas, tokiai veiklai vykdyti reikalingo turto (taip pat ir įkeisto) sąrašą nurodyti mokumo atkūrimo plane (FABĮ 7 straipsnio 2 dalis). Taigi tai, kad turtas, reikalingas verslo veiklai vykdyti, gali būti paliktas bankrutuojančiam fiziniam asmeniui, neatleidžia tokio fizinio asmens nuo iš įstatymo kylančios pareigos informuoti kreditorius apie tokį turtą (jo vertės pokytį).
 31. Kasacinis teismas yra konstatavęs, kad įstatyme įtvirtintas trejų metų plano įgyvendinimo terminas yra imperatyvus ir jo privalu laikytis, tam tikrais išskirtiniais atvejais teismas gali šį terminą pratęsti (FABĮ 7 straipsnio 5 dalis). Visais atvejais, suėjus FABĮ 7 straipsnio 5 dalyje nustatytam plano įgyvendinimo terminui (ir teismui jo nepratęsus), bankroto byla turi būti baigiama arba bankroto procesas nutraukiamas. Priešingu atveju, bankroto procesui užsitęsęs iki neapibrėžto termino, nebūtų pasiekti bankrotu keliami tikslai – kaip galima greičiau atkurti fizinio asmens mokumą ir leisti jam grįžti į visavertį gyvenimą – ir netektų prasmės įstatyme įsakmiai įtvirtintas mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo trejų metų terminas (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 4 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-316-313/2019 30 punktą). Todėl šiuo atveju negali būti laikoma reikšminga pareiškėjos nurodoma aplinkybė, kad teismai neatsižvelgė į bankroto proceso stadiją (užbaigimo procedūras), kaip neva teikiančią pagrindą nenutraukti toli pažengusio bankroto proceso. Prašymą nutraukti fizinio asmens bankroto bylą kreditorius turi pateikti per protinę laiką nuo aplinkybių, sudarančių FABĮ 10 straipsnio 1 dalyje nustatytą pagrindą, sužinojimo. Šiuo atveju, atsižvelgiant į tai, kad išplėstiniame Juridinių asmenų registro išrašė nėra informacijos, kas yra MB „Blakstienų butikas LT“ dalyviai, kreditorė negali būti kaltinama nepagrįstai uždelsusi. Kadangi pareiga informuoti apie pasikeitusią finansinę būklę tenka bankrutuojančiam asmeniui, kreditoriui negali būti taikomos šios pareigos nevykdymo neigiamos pasekmės.

Dėl bylos procesinės baigties ir bylinėjimosi išlaidų

32. Apibendrinama išdėstytus argumentus teisėjų kolegija nusprendžia, kad bylą nagrinėję teismai netinkamai aiškino ir taikė fizinio asmens bankroto bylos nu-

traukimą reglamentuojančias bankroto teisės normas, nenustatė ir neištyrė visų teisiškai reikšmingų aplinkybių, kurių pagrindu galėtų daryti pagrįstą išvadą, jog kreditorės nurodytos akto nepasirašymo priežastys nesudaro FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 6 punkte įtvirtinto pagrindo nutraukti pareiškėjos fizinio asmens bankroto bylą. Atsižvelgiant į tai, apeliacinės instancijos teismo nutartis yra naikintina ir byla perduodama apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo (CPK 346 straipsnio 2 dalies 1, 2 punktai, 359 straipsnio 1 dalies 5 punktas). Apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas bylą iš naujo apeliacine tvarka, be kita ko, turėtų nustatyti: 1) kada pareiškėja įgijo MB „Blakstienų butikas LT“ dalyvio teises; 2) koks buvo jos kaip dalyvės turto vertės pokytis mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo laikotarpiu ir ar jis neviršija FABĮ nustatyto dydžio atitinkamu laikotarpiu; 3) jei pareiškėjos, kaip juridinio asmens dalyvės, turto vertės pokytis mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo laikotarpiu viršija FABĮ nustatytą dydį atitinkamu laikotarpiu – ar buvo pakenkta kreditorių interesams; ir priimti sprendimą dėl bankroto bylos pabaigos arba nutraukimo.

33. Kasaciniame teisme išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu, nepatirta.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 5 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Panaikinti Kauno apygardos teismo 2023 m. vasario 7 d. nutartį ir perduoti bylą Kauno apygardos teismui nagrinėti iš naujo.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

VARTOTOJŲ TEISIŲ APSAUGA IR GYNIMAS

1.12. Dėl teisinių pasekmių pripažinus sutarties sąlygą dėl kredito užsienio valiuta nesąžininga

Apeliacinės instancijos teismas patenkino ieškovo reikalavimą pakeisti ginčo sutartį, prieš tai neįvertinęs sutarčių panaikinimo pasekmių individualiai kiekvieno iš ieškovo atžvilgiu ir nenustatęs, ar restitucijos taikymas kiekvienam iš ieškovo sukeltų ypač žalingas pasekmes. Tokį vertinimą apeliacinės instancijos teismas privalėjo atlikti tiek pagal Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktiką, tiek pagal nagrinėjamoje byloje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutartyje pateiktus išaiškinimus. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje ne kartą konstatuota, kad nesąžiningą sutarties sąlygą teismas gali pakeisti tik išimtiniais atvejais, konstatavęs ypač žalingas restitucijos taikymo pasekmes vartotojui, ir tik remdamasis dispozityviąja nacionalinės teisės nuostata arba šalių bendru sutarimu taikoma nuostata. Atkreiptinas dėmesys, kad apeliacinės instancijos teismas ginčo sutarčių sąlygas pakeitė ne tik nenustatęs ypač žalingų restitucijos taikymo pasekmių vartotojams fakto, bet ir

nesiremdamas nei dispozityviaja nacionalinės teisės nuostata, nei šalių bendru sutarimu taikoma nuostata.

Tuo atveju, kai nustatoma, kad sutarties panaikinimo ir restitucijos taikymo pasekmės konkrečiam vartotojui sukeltų ypač žalingas pasekmes, teismas turi spręsti dėl galimybės pakeisti nesąžiningą sąlygą dispozityviaja vidaus teisės nuostata arba atitinkamu šalių bendru sutarimu taikoma nuostata. Byloje nėra ginčo dėl to, kad nacionalinėje teisėje nėra dispozityviosios normos, kuria būtų galima nesąžiningas ginčo sutarčių sąlygas pakeisti, todėl teismas turi spręsti, ar nesąžiningas sutarčių sąlygas galima pakeisti šalių bendru sutarimu taikoma nuostata (tuo atveju, jei toks susitarimas būtų pasiektas). Tuo atveju, kai nėra galimybės pakeisti nesąžiningomis pripažintas sutarties sąlygas dispozityviaja nuostata ar šalių bendru sutarimu taikoma nuostata, teismas turi imtis visų priemonių, būtinų tam, kad apsaugotų vartotoją nuo ypač žalingų pasekmių ir atkurtų realių šių šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą, vis dėlto turėdamas omenyje tai, kad jis negali papildyti šių sutarčių pakeisdamas minėtų sąlygų turinį.

Atkreiptinas dėmesys, kad vartotojo išreikšta valia išsaugoti ginčo sutartis jas pakeičiant nėra lemiamas veiksnys sprendžiant dėl ypač žalingų pasekmių vartotojui atsiradimo. Sprendžiant dėl vartotojui kylančių pasekmių, pripažinus ginčo sutarčių sąlygas dėl kredito užsienio valiuta nesąžiningomis, turi būti vertinama objektyvi kiekvieno vartotojo situacija, susijusi su restitucijos taikymo pasekmėmis konkrečiam vartotojui.

Civilinė byla Nr. e3K-3-385-969/2023

Teisminio proceso Nr. 2-68-3-35629-2017-4

Procesinio sprendimo kategorija 2.8.2.1 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. gruodžio 22 d.

Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Godos Ambrasaitės-Balynienės, Gedimino Sagačio (pranešėjas) ir Antano Simniškio (kolegijos pirmininkas),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinės bylos dalį pagal ieškovų R. A., A. B., Š. G., D. J. ir N. J., Ž. J. ir R. J., V. K., A. K. ir S. G.-K., T. P., L. L. ir Ž. L., K. P., R. R. ir S. R., V. S., R. V., M. V. ir R. V., G. Z. bei G. K. ir atsakovo „Luminor Bank AS“, veikiančio per „Luminor Bank AS“ Lietuvos skyrių, kasacinius skundus dėl Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. rugsėjo 2 d. sprendimo peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovų R. A., E. B., A. B., Š. G., D. J. ir N. J., Ž. J. ir R. J., V. K., A. K. ir S. G.-K., T. P., L. L. ir Ž. L., K. P., G. S., R. R. ir S. R., V. S., S. T., R. V., M. V. ir R. V., G. Z. bei G. K. ieškinį atsakovui „Luminor Bank AS“, veikiančiam per „Luminor banko AS“ Lietuvos skyrių,

dėl sutarčių modifikavimo ir pripažinimo, kad atsakovas pažeidžia sutarties sąlygas dėl įmokų skaičiavimo.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinės bylos dalyje sprendžiama dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių vartotojų apsaugą nuo nesąžiningų sąlygų sutartyse dėl kredito užsienio valiuta, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovai prašė modifikuoti su „Nordea“ banku (jo teisių perėmėjas, susijungus „Nordea“ ir DNB bankams, – bankas „Luminor Bank AS“, veikiantis per „Luminor Bank AS“ Lietuvos skyrių) sudarytas kreditavimo sutartis, t. y. pakeisti nuo jų sudarymo dienos: valiutą iš Šveicarijos frankų (CHF) pakeisti į eurus (Eur) paskolos išdavimo dienos kursu, o bazinę palūkanų normą pakeisti iš LIBOR CHF į LIBOR Eur; visas įmokas (kiekvieną įmoką), kurias atliko ieškovai Šveicarijos frankų valiuta paskolai grąžinti (skolai ir palūkanoms mokėti), perskaičiuoti į Eur kiekvienos tokios įmokos mokėjimo dienos kursu; pripažinti, kad atsakovas pažeidžia su ieškovais sudarytas sutartis, netinkamai skaičiuodamas įmokas (neskaičiuodamas neigiamų palūkanų), ir įpareigoti perskaičiuoti buvusias įmokas bei ateityje skaičiuoti įmokas pagal sutarties sąlygas, t. y. atsižvelgti į neigiamas palūkanas; priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
3. Ieškovai nurodė, kad jie sudarė sutartis su atsakovu dėl paskolų Šveicarijos frankais, pasiskolino iš atsakovo Šveicarijos frankų valiuta (pirminė paskola) arba konvertavo turėtas paskolas eurais ir litais, arba refinansavo paskolas, turėtas kituose bankuose, ne Šveicarijos frankų valiuta. Atsakovas paskolas Šveicarijos frankais reklamavo kaip tinkamą pasirinkimą nenorintiems rizikuoti ir kaip istoriškai gerą pasirinkimą besiskolinantiems. Ieškovams 2015 metais pradėjus tikrinti informaciją, pasirodė, kad šie teiginiai neatitiko 2008 metų faktinių aplinkybių ir buvo akivaizdžiai klaidinantys. Šveicarijos franko ir euro kursas nuo 2008 m. kovo 3 d. iki 2017 m. kovo 3 d. pakilo nuo 0,6334 iki 0,9368 (padidėjo 47 proc.); tiek pat, skaičiuojant eurais, padidėjo vartotojų pagrindinė skola ir nuo jos skaičiuojamos palūkanos. Be to, bankas nuskaičiuoja iš ieškovų sąskaitų didesnes įmokų sumas, nei nustatyta sutartyse. Banko ir vartotojų sudarytose sutartyse nustatyta, kad kas mėnesį yra grąžinama bendra suma, susidedanti iš grąžinamos kredito dalies ir priskaičiuotų palūkanų (grąžinama matematinė suma). Nesant jokio pagrindo nei pagal sutartį, nei pagal įstatymą, bankas vienašališkai nusprendė, kad tuo atveju, kai maržos ir bazinės palūkanų normos suma yra neigiamas skaičius, palūkanos yra neskaičiuojamos (prilyginamos nuliui), o kas mėnesį mokama suma yra lygi grąžinamai kredito daliai.
4. Ieškovų teigimu, atsakovas, išduodamas ieškovams paskolas Šveicarijos frankais, apgavo ieškovus (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 1.91 straipsnis). Apgaulė pasireiškė tiek tylėjimu (atsakovas neatkleidė esminės

informacijos, kad prognozuojamas Šveicarijos franko kurso kilimas), tiek aktyviais veiksmais (atsakovo informacija reklamoje ir lankstinuke buvo priešinga realybei ir sudarė ieškovams klaidingą įspūdį, kad Šveicarijos franko kursas yra stabilus, o paskolos Šveicarijos frankais yra tinkamos nenorintiems rizikuoti). Be to, atsakovo banko reklama atitiko klaidinančios reklamos kriterijus (CK 6.301 straipsnis).

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos ir kasacinio teismų procesinių sprendimų esmė

5. Vilniaus apygardos teismas 2018 m. lapkričio 20 d. sprendimu ieškovų ieškinį atmetė.
6. Teismas nustatė, kad ieškovai sudarė būsto kreditavimo sutartis Šveicarijos frankų valiuta arba pakeitė anksčiau banke paimto būsto kredito litais ar eurais valiutą į Šveicarijos frankų valiutą, arba kito banko suteiktą kreditą refinansavo banke paimdami kreditą Šveicarijos frankais. Atskirai išskirtose ieškovų pasirašytose sąlygose nurodyta, kad visi sutarties, susitarimo punktai su ieškovais aptarti individualiai, visos sąlygos jiems yra suprantamos ir aiškios, ieškovai su jomis sutiko, pasirašydami kreditavimo sutartis patvirtino, jog buvo informuoti apie galimą riziką dėl valiutos kursų svyravimų, suprato, kad už šią riziką bankas nėra atsakingas.
7. Teismo vertinimu, aplinkybė, kad patys ieškovai inicijavo papildomų susitarimų pasirašymą, patvirtina, kad jie turėjo suvokti ir suvokė valiutos kurso svyravimo riziką. Dėl to teismas nusprendė, kad ieškovams kreditavimo sutarčių ir papildomų susitarimų sudarymo metu buvo suteikta esminė informacija apie galimą riziką dėl valiutų kursų svyravimo.
8. Teismas pažymėjo, kad banko reklaminių lankstinuko antrame lape buvo nurodytas aiškus įspėjimas apie galimus Šveicarijos franko valiutos kurso svyravimus, būtinybę vartotojams įvertinti savo galimybes grąžinti kreditą tuo atveju, jei šis kursas pasikeistų, dėl to atitinkamai ūgtelėtų mėnesinė kredito įmoka, taip pat norintiems apsidrausti nuo palūkanų normos svyravimų ateityje rekomenduota rinktis fiksuotas kreditų Šveicarijos frankais palūkanas. Taigi, teismo vertinimu, reklaminiame lankstinuke yra pateikti aiškūs įspėjimai dėl galimo Šveicarijos franko kurso pasikeitimo, galimo mokamų palūkanų padidėjimo ir poreikio įvertinti valiutų kitimo riziką.
9. Dėl ieškovų nurodytų aplinkybių, kad pats bankas ir tarptautiniai ekspertai prognozavo Šveicarijos franko kurso kilimą, teismas pažymėjo, kad ieškovai turėjo galimybę susipažinti su įvairiuose šaltiniuose pateikta informacija apie Šveicarijos franko kurso svyravimą ir galimą Šveicarijos franko valiutos pokyčių riziką. Šią informaciją surasti ir su ja susipažinti viešoje erdvėje ieškovai turėjo galimybę ir iki sprendimo dėl kreditavimo sutarčių sudarymo ir papildomų susitarimų priėmimo.
10. Teismas nustatė, kad kreditavimo sutarčių ir papildomų susitarimų sudarymo metu dauguma ieškovų turėjo aukštąjį išsilavinimą, darbo patirties, ėjo vadovaujamas pareigas. Tai reiškia, kad kreditavimo sutarčių sudarymo metu ieškovai atitiko vidutiniškai protingo ir apdairaus asmens standartą, o kai kurie jį viršijo. Vadinasi, ieškovai turėjo ir galėjo suvokti, kad bet kokios valiutos stabilumas priklauso nuo įvairių sąlygų ir jis gali bet kada pasikeisti, o suteiktas kreditas yra susijęs su atitinkama rizika.

11. Teismas pripažino, kad ieškovai neįrodė, jog atsakovas savo veiksmais tyčia siekė suklaidinti, apgauti ieškovus, įtikinti juos sudaryti kreditavimo sutartis ir papildomus susitarimus, sąmoningai nuslėpdamas reikšmingą informaciją, ir būtent tai lėmė ieškovų apsisprendimą sudaryti ginčo sutartis ir susitarimus. Kreditavimo sutartys ir papildomi susitarimai negali būti vertinami kaip sudaryti apgaule vien dėl to, kad ieškovams atsirado neigiamų padarinių.
12. Teismas taip pat atmetė ieškovų argumentą, kad atsakovas nepagrįstai atsisakė skaičiuoti neigiamas palūkanas. Palūkanų mokėjimas pagal kreditavimo sutartį užtikrina kreditavimo sutarties atlygintinumo kreditoriaus naudai principą, todėl situacija, kad bankas būtų įpareigotas mokėti ieškovams už banko suteiktus pinigus, yra nesuderinama su logika ir protingumo kriterijumi. Teismas atkreipė dėmesį, kad kreditavimo sutarties ir papildomų susitarimų nuostatos neįtvirtina banko pareigos mokėti palūkanas kredito gavėjui.
13. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal ieškovų apeliacinį skundą, 2020 m. gegužės 5 d. nutartimi Vilniaus apygardos teismo 2018 m. lapkričio 20 d. sprendimą paliko nepakeistą.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal ieškovų kasacinį skundą, 2021 m. balandžio 14 d. nutartimi panaikino Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gegužės 5 d. nutarties dalį, kuria atmesti ieškovų reikalavimai pripažinti, kad atsakovas pažeidžia su ieškovais sudarytas sutartis, netinkamai skaičiuodamas įmokas (neskaičiuodamas neigiamų palūkanų), ir įpareigoti perskaičiuoti buvusias įmokas bei ateityje skaičiuoti įmokas pagal sutarties sąlygas, t. y. atsižvelgti į neigiamas palūkanas, ir perdavė šią bylos dalį, taip pat bylos dalį dėl ieškovų ir atsakovo sudarytų ginčo vartojimo sutarčių sąlygų įvertinimo nesąžiningumo aspektu apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo; kitą nutarties dalį paliko nepakeistą.
15. Kasacinis teismas nurodė, kad teismai, nepagrįstai nusprendę, jog neigiamos palūkanos kreditavimo santykiuose apskritai negali būti taikomos, iš esmės netyrė ir nevertino pagal CK 6.193 straipsnio taisyklės ieškovų ir atsakovo sudarytų kreditavimo sutarčių sąlygų, susijusių su palūkanų ir kredito įmokų apskaičiavimu ir mokėjimu. Aiškinant šias sutarčių pagal CK 6.193 straipsnyje įtvirtintas taisyklės sąlygas, būtina atsižvelgti į tai, ar kreditavimo sutarčių sudarymo metu šalys aptarė tokią situaciją, kokia susidarė nagrinėjamoje byloje, ar šalys sutarčių, papildomų susitarimų sudarymo metu galėjo nustatyti neigiamų palūkanų egzistavimo finansų rinkose galimybę.
16. Kasacinis teismas pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismas, ieškovų su atsakovu sudarytas kreditavimo sutartis (susitarimus) kvalifikavęs kaip vartojimo sutartis, jų visiškai *ex officio* (pagal pareigas) nevertino nesąžiningumo aspektu. Pagal kasacinio teismo praktiką, teismas *ex officio* turi kvalifikuoti vartojimo sutartis ir atlikti tokių sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolę pagal CK 6.228⁴ straipsnio 2 dalyje (iki 2014 m. birželio 13 d. galiojusio CK 6.188 straipsnio 2 dalyje) išdėstytus kriterijus.
17. Kasacinis teismas, remdamasis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ir ESTT, Teisingumo Teismas) praktika, nurodė, kad ginčo sutarčių sąlygos, pagal

- kurias užsienio valiuta išreikšta paskola turi būti gražinta šia valiuta, turi būti vertinamos kaip pagrindinės sutarties dalyką nustatančios sąlygos CK 6.188 straipsnio 5 dalies prasme ir šios sąlygos sąžiningumo aspektu turi būti vertinamos, tik jeigu jos nėra aiškiai ir suprantamai išreikštos. Vertinant, ar jos išreikštos aiškiai ir suprantamai, atsižvelgtina į ESTT jurisprudencijoje nurodytus kriterijus (ESTT 2017 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje *Andriciuc ir kt.*, C-186/16). Jeigu bylą nagrinėjančio teismo būtų pripažinta, kad šios sąlygos nėra aiškiai ir suprantamai išreikštos, bylą nagrinėjantis teismas, atsižvelgdamas į visas bylos aplinkybes ir, be kita ko, į banko patirtį ir žinias, kiek tai susiję su valiutos keitimo kurso galimu svyravimu ir kreditavimo sutarties sudarymo užsienio valiuta rizika, turi įvertinti, ar laikytasi sąžiningumo reikalavimo, ar yra ryški teisių ir pareigų neatitiktis (CK 6.228⁴ straipsnio 2 dalis (CK 6.188 straipsnio 2 dalis).
18. Pagal CK 6.228⁴ straipsnio 8 dalį (iki 2014 m. birželio 13 d. galiojusio CK 6.188 straipsnio 6 dalį), kai teismas sutarties sąlygą (sąlygas) pripažįsta nesąžininga (nesąžiningomis), ši sąlyga (šios sąlygos) negalioja nuo sutarties sudarymo, o likusios sutarties sąlygos šalims lieka privalomos, jeigu toliau vykdyti sutartį galima panaikinus nesąžiningas sąlygas. Teismas nesąžiningą sąlygą gali naikinti tik tuo atveju, jei sutartis, panaikinus sąlygą, liktų galioti, nepraradusi prasmės. Jei nacionalinis teismas, atlikęs vertinimą, padaro išvadą, kad panaikinti sąlygos, nepakeičiant jos kita, negalima, iš esmės jis turi pripažinti negaliojančia visą sutartį ir taikyti restituciją. Tačiau teismas, prieš sprenddamas dėl visos sutarties pripažinimo negaliojančia, turi įvertinti, ar toks pripažinimas negaliojančia nesukels pernelyg neigiamų pasekmių vartotojui. Esant teigiamam atsakymui į šį klausimą, teismas turi atsižvelgti į vartotojo nuomonę ir, jam nepageidaujant tokių pasekmių, spręsti dėl galimybės pakeisti nesąžiningą sąlygą dispozityviaja vidaus teisės nuostata arba atitinkamu šalių bendru sutarimu taikoma nuostata.
 19. Teismų nustatyta aplinkybė, kad ieškovai buvo informuoti atsakovo apie Šveicarijos frankų valiutos kurso pasikeitimo riziką ir kad nėra pagrindo konstatuoti atsakovo apgaulės ieškovų atžvilgiu atskleidžiant šią riziką, savaime nereiškia, kad atsakovas tinkamai atliko jam įstatymo nustatytas pareigas vartotojui perduoti visą informaciją, kuri gali turėti įtakos ieškovų įsipareigojimų apimčiai ir leistų įvertinti, be kita ko, visą kredito kainą. Byloje būtina tirti ir vertinti, ar ginčo kreditavimo sutarčių (susitarimų) sudarymo metu atsakovui, kaip profesionaliam finansų rinkos dalyviui, buvo žinoma ir (ar) galėjo būti žinoma, jog Šveicarijos frankų valiuta gali taip smarkiai pabrangti euro atžvilgiu, kaip įvyko nagrinėjamoje byloje. Šių aplinkybių įrodinėjimo našta tenka atsakovui.
 20. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal ieškovų apeliacinį skundą, 2021 m. rugsėjo 2 d. sprendimu paliko nepakeistą Vilniaus apygardos teismo 2018 m. lapkričio 20 d. sprendimo dalį dėl ieškovų reikalavimo įpareigoti banką perskaičiuoti įmokas atsižvelgiant į neigiamas palūkanas, kitą sprendimo dalį panaikino ir priėmė naują sprendimą ieškovų ieškinį tenkinti iš dalies – modifikavo ieškovų ir atsakovo sudarytas sutartis, t. y. pakeitė nuo jų sudarymo dienos valiutą iš Šveicarijos frankų į eurus paskolos išdavimo dienos kursu, o bazinę palūkanų normą pakeitė iš LIBOR CHF į EURIBOR.

21. Teisėjų kolegija konstatavo, kad neigiamų palūkanų atsiradimo teorinė galimybė sutarčių sudarymo metu galėjo būti numatyta, kadangi toks reiškinys istoriškai buvo žinomas, be to, buvo analizuojamas ekonomikos mokslo doktrinoje, tačiau neįrodyta, kad tokią galimybę sutarčių sudarymo metu buvo galima analizuoti ne tik teoriniu lygmeniu (istoriniu aspektu), bet ir kaip realiai tikėtiną, netrukus įvyksiantį reiškinį. Teisėjų kolegijos vertinimu, tam tikro reiškinio teorinė galimybė turi ne tik egzistuoti, bet ir būti pakankamai reali bei tikėtina, kad būtų galima konstatuoti sutarties šalis turėjus valią susitarti dėl tokių reiškinų pasekmių.
22. Teisėjų kolegija nurodė, kad, sprendžiant dėl konkrečių šalių teisių ir pareigų, esminis dėmesys turėtų būti skiriamas sutarties dalyko analizei bei konkrečioms sutartyje įvardytoms šalių teisėms ir pareigoms, tačiau šiose nuostatose nėra nurodyta, kad tuo atveju, kai kintamoji palūkanų dalis tampa didesnė už maržą (bendra suma – neigiamas skaičius), bankas turi pareigą šia suma mažinti ir pačią kredito įmoką. Teisėjų kolegijos vertinimu, taikant lingvistinį-sisteminį sutarties aiškinimo metodą, sutarties tekstas negali būti aiškinamas taip, kad būtų išvengta šalies laisva valia prisiimtų pareigų vykdymo, tačiau sutarties teksto aiškinimas taip pat negali lemti rezultato, kai, pakankamai aiškiai nesusitarus dėl tam tikros pareigos egzistavimo, ši vėliau atsiranda vien tik aiškinamosios sutartyje įtvirtintos sąvokos pagrindu. Teisėjų kolegija, įvertinusi nurodytas aplinkybes, nusprendė, kad ieškovų ir atsakovo sudarytose sutartyse nėra aiškaus susitarimo, jog tuo atveju, kai maržos ir kintamųjų palūkanų suma yra neigiamas skaičius, šia dalimi yra mažinamos kredito gavėjų mokamos kredito įmokos, kitaip tariant, kredito davėjas moka kredito gavėjams neigiamą kintamosios palūkanų dalies ir maržos sumą.
23. Teisėjų kolegija skaidrumo aspektu, atsižvelgdama į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimus, vertino pagrindinės vartojimo sutarčių sąlygos sąžiningumą: 1) ar pagal ESTT praktikoje pateiktus kriterijus pagrindinė sutarties sąlyga sutarčių sudarymo metu buvo aiški ir suprantama vartotojams; 2) banko galimybės sutarčių sudarymo metu numatyti tokį smarkų Šveicarijos franko pabrangimą euro atžvilgiu.
24. Vertindama byloje esantį „Nordea“ banko lankstinuką apie paskolas Šveicarijos franko valiuta, kuris buvo pateiktas vartotojams prieš sudarant ginčo sutartį, teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, kad Šveicarijos franko ir lito valiutų kurso pokyčių nuo 2003 m. iki 2008 m. grafikas iš esmės nerodo žymaus Šveicarijos franko valiutos kurso svyravimo, kreivė yra labiau horizontali, o vizualiai atspindėtas kurso svyravimas – minimalus. Lankstinuke pateiktas Šveicarijos franko ir lito kurso svyravimas ženkliai skiriasi nuo Lietuvos banko to paties laikotarpio tiems patiems duomenims atvaizduoti skirto grafiko dėl „Nordea“ banko pasirinkto ženkliai stambesnio grafiko vaizdavimo mastelio. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba taip pat nurodė, kad banko reklamoje naudotas CHF ir lito kurso kitimo grafikas nebuvo pakankamai vaizdus ir informatyvus, o iš pateiktos informacijos vartotojas negalėjo įvertinti nei prisiimamos rizikos masto, nei galimo jos poveikio finansinio išsipareigojimo vykdymui. Kitos informacijos, kurią bankas būtų suteikęs vartotojams dėl ginčo sutarčių pagrindinės sąlygos galimų pasekmių, byloje nepateikta.

25. Teisėjų kolegija nustatė, kad į bylą pateiktoje ištraukoje su vertimu į lietuvių kalbą iš 2007 m. Europos ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos leidinio, skirto Šveicarijos ekonominei padėčiai aptarti, buvo rekomenduojama finansų institucijoms ruošti galimam staigiam Šveicarijos franko vertės padidėjimui, į bylą pateiktoje „Nordea“ grupės parengtoje valiutų kursų apžvalgoje ir prognozėje 2007–2008 m. buvo prognozuojamas Šveicarijos franko brangimas euro atžvilgiu.
26. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į byloje esančius duomenis, taip pat į ESTT praktikoje suformuluotus vartojimo sutarties sąlygos skaidrumo reikalavimo kriterijus, nusprendė, kad pagrindinės ginčo sutarčių sąlygos vartotojams nebuvo išreikštos pakankamai aiškiai ir suprantamai, t. y. vartotojai iš pateiktos apibendrinto pobūdžio informacijos negalėjo spręsti dėl jiems tenkančių konkrečių ekonominių padarinių bei bendros kredito kainos pagrindinės sutarties sąlygos, taip pat negalėjo įvertinti, kaip ir koku mastu priklausomai nuo valiutos kurso svyravimo gali keistis jų mokamos kredito įmokos. Bankas, siekdamas įgyvendinti informavimo pareigą, negali vartotojams pateikti tik apibendrinto pobūdžio teiginio apie valiutų kursų svyravimo riziką, tai iš esmės yra savaime žinoma daugeliui žmonių, konkrečiais pavyzdžiais nepaaiškinęs, kokias konkrečias pasekmes (įmokų pasikeitimus) valiutos kurso svyravimas gali sukelti.
27. Teisėjų kolegijos vertinimu, siekiant, kad tokios pagrindinės sutarčių sąlygos būtų aiškios ir suprantamos vartotojams, yra būtina pateikti artimiausias valiutos kurso svyravimo prognozes ir paaiškinti, kokį poveikį konkretus prognozuojamas valiutos kurso kitimas turėtų konkrečioms vartotojų mokamoms kredito įmokoms. Aiškumą dėl pagrindinės sutarties sąlygos pasekmių leidžia pasiekti finansų įstaigos sumodeliuoti galimi palankūs ir nepalankūs vartotojams valiutos kurso svyravimo scenarijai, pavyzdžiui, pateikiant informaciją vartotojams, kaip keistųsi būsimos konkrečios vartotojo kredito įmokos valiutai tam tikru mastu atpigus, taip pat – kokios konkrečios įmokos susidarytų susiklosčius vartotojui nepalankiam scenarijui, t. y. užsienio valiutai smarkiai pabrangus. Byloje nepateikta duomenų, kad bankas pateikė tokią informaciją, kuri leistų numatyti ir suprasti konkrečias galimas valiutos kurso svyravimo, kurį bankas pagal byloje esančius įrodymus galėjo ir turėjo numatyti, pasekmes ir šio reiškinio įtaką vartotojų mokamų kredito įmokų dydžiui bei bendrai paskolos kainai.
28. Teisėjų kolegija konstatavo, kad net jei bankas ir negalėjo numatyti būsimo pabrangimo masto bei apie tokį nepalankų scenarijų informuoti vartotojų, bankas, laikydamasis skaidrumo reikalavimo, turėjo suteikti informaciją apie tikėtinas valiutų svyravimo prognozes, kurios jam turėjo būti žinomos iš 2007 m. Europos ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos leidinio, skirto Šveicarijos ekonominei padėčiai aptarti, taip pat ir iš „Nordea“ grupės valiutų kursų apžvalgos bei prognozės 2007–2008 m., tačiau bankas tokios informacijos vartotojams nepateikė. Taigi bankas nesuteikė vartotojams konkrečios informacijos ne tik apie tokį staigų ir didelį, kaip atsitiko nagrinėjamoje byloje, Šveicarijos franko galimą pabrangimą, bet neišaiškino ir apie galimus menkesnius Šveicarijos franko valiutos kurso svyravimus ir to pasekmes vartotojams, todėl vien jau šiuo aspektu pa-

grandinės sutarčių sąlygos negali būti pripažįstamos aiškios ir suprantamomis vidutiniam vartotojui. Be to, ieškovo pateikti moksliniai straipsniai pagrindžia, kad Šveicarijos frankas smarkiai brangsta finansinių neramumų laikotarpiu, krizių atvejais, todėl bankas, kaip finansų rinkos profesionalas, gali įvertinti istorines valiutos kurso svyravimo tendencijas ir modeliuoti ateities scenarijus.

29. Teisėjų kolegijos vertinimu, neskaidrios pagrindinės ginčo sutarčių sąlygos sukūrė šalių teisių ir pareigų neatitiktį vartotojų nenaudai. Byloje neginčijama aplinkybė, jog Šveicarijos franko ir euro kursas nuo 2008 m. kovo 3 d. iki 2017 m. kovo 3 d. pakilo nuo 0,6334 iki 0,9368, t. y. padidėjo 47 proc., o tai reiškia, kad tiek pat, skaičiuojant eurai, padidėjo vartotojų pagrindinė skola ir nuo jos skaičiuojamos palūkanos.
30. Nors ESTT formuoja praktiką, jog nesąžiningą sutarties sąlygą galima keisti tik dispozityviaja nacionalinės teisės norma arba šalių sutarimu pasiekta nauja sutarties sąlyga, tačiau, teisėjų kolegijos vertinimu, nesąžiningos sutarties sąlygos pakeitimas pagal ieškovo reikalavimą nesukliudys pasiekti 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos Direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (toliau – Direktyva 93/13/EEB) siekiamų tikslų.
31. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad, apeliacinės instancijos teismui pasiūlius ieškovams pateikti nuomonę dėl galimo restitucijos taikymo byloje, šalims pateikti variantus, kaip ginčo sutarčių keitimo atveju turėtų būti keičiamos pagrindinės sutarties nuostatos, ieškovai nurodė prašantys teismo ginčo sutarčių pagrindines sąlygas pakeisti jų siūlomu ieškinyje nurodytu būdu – pakeisti kreditavimo sutarčių valiutą į eurus kredito išdavimo dieną buvusiu Šveicarijos franko ir euro kursu, o bazinę palūkanų normą pakeisti iš LIBOR CHF į EURIBOR, pateikė skaičiavimus dėl kiekvieno iš jų kredito sumos eurai kredito išdavimo dieną. Atsakovas alternatyvių siūlymų neteikė, neginčijo ieškovo pateiktų skaičiavimų.
32. Atsižvelgdama į tai bei vadovaudamasi teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principais, teisėjų kolegija nusprendė tenkinti ieškovo reikalavimą pakeisti kreditavimo sutartį. Atsižvelgdama į konkrečias kiekvienos sutarties sąlygas nuo sutarčių sudarymo momento pakeitė kreditavimo sutarčių ir jų papildomų susitarimų, kuriais padidintos kredito sumos ir (arba) negrąžintos kredito sumos konvertuotos iš eurų / litų į Šveicarijos frankus, sąlygas – pagal kredito išdavimo dieną buvusį euro ir Šveicarijos franko kursą pakeitė kredito valiutą, kredito sumas, negrąžinto kredito sumas į eurus, fiksuotą palūkanų normą į eurus, bazinę palūkanų normą iš LIBOR CHF į EURIBOR.
33. Pakeitusi nesąžiningas pagrindines sutarčių sąlygas nuo sutarčių sudarymo dienos, teisėjų kolegija įpareigojo atsakovą perskaičiuoti ieškovo atliktas įmokas Šveicarijos frankais įmokos mokėjimo dieną buvusiu Šveicarijos franko ir euro kursu ir nustatyti ieškovo kredito likutį.

III. Kasacinių skundų ir atsiliepimų į juos teisiniai argumentai

34. Kasaciniu skundu atsakovas prašo kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo; panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. rugsėjo 2 d. sprendimo dalį, kuria patenkinti

ieškovų reikalavimai, ir išspręsti klausimą iš esmės – ieškovų ieškinį atmesti visa apimtimi; priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

34.1. Kasacinis teismas turėtų kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo šiais klausimais:

34.1.1. Ar Direktyvos 93/13/EEB 3 straipsnio 1 dalies nuostatų prasme yra laikoma, kad dėl kreditavimo sutarties sąlygos dėl kredito suteikimo užsienio valiuta nebuvo atskirai derėtasi, kai kreditavimo sutartyje yra nurodytas, pirma, valiutų, kuriomis gali būti suteikiamas kreditas, sąrašas, o šiame sąrašė yra atskirai pažymėtas vartotojo pasirinkimas imti kreditą užsienio valiuta, ir, antra, vartotojo patvirtinimas, kad vartotojas buvo informuotas apie galimą riziką dėl valiutos kursų svyravimų, supranta, kad už šią riziką kreditą suteikianti kredito įstaiga nėra atsakinga ir kad vartotojas ateityje nereikš dėl to jokių pretenzijų šiai kredito įstaigai?

34.1.2. Ar Direktyvos 93/13/EEB 3 straipsnio 1 dalies nuostatų prasme yra laikoma, kad dėl kreditavimo sutarties sąlygos dėl kredito suteikimo užsienio valiuta nebuvo atskirai derėtasi, kai kreditavimo sutartis dėl kredito ėmimo užsienio valiuta yra sudaryta vartotojo iniciatyva šiam vartotojui refinansuojant ankstesnį kreditą kita nei užsienio valiuta kredito valiuta ir kai kreditavimo sutartyje dėl ankstesnio kredito refinansavimo yra nurodyta, pirma, valiutų, kuriomis gali būti suteikiamas kreditas, sąrašas, o šiame sąrašė yra atskirai pažymėtas vartotojo pasirinkimas imti kreditą užsienio valiuta, ir, antra, vartotojo patvirtinimas, kad vartotojas buvo informuotas apie galimą riziką dėl valiutos kursų svyravimų, supranta, kad už šią riziką kreditą suteikianti kredito įstaiga nėra atsakinga ir kad vartotojas ateityje nereikš dėl to jokių pretenzijų šiai kredito įstaigai?

34.1.3. Ar Direktyvos 93/13/EEB 3 straipsnio 1 dalies nuostatų prasme yra laikoma, kad dėl kreditavimo sutarties sąlygos dėl kredito suteikimo užsienio valiuta nebuvo atskirai derėtasi, kai vartotojo iniciatyva buvo sudarytas kreditavimo sutarties pakeitimas pakeičiant kredito valiutą į užsienio valiutą ir kai kreditavimo sutartyje yra nurodytas, pirma, valiutų, kuriomis gali būti suteikiamas kreditas, sąrašas, o šiame sąrašė yra atskirai pažymėtas vartotojo pasirinkimas imti kreditą užsienio valiuta, ir, antra, vartotojo patvirtinimas, kad vartotojas buvo informuotas apie galimą riziką dėl valiutos kursų svyravimų, supranta, kad už šią riziką kreditą suteikianti kredito įstaiga nėra atsakinga, ir kad vartotojas ateityje nereikš dėl to jokių pretenzijų šiai kredito įstaigai?

34.2. Apeliacinės instancijos teismas padarė šiurkštų Direktyvos 93/13/EEB 1 straipsnio 2 dalies pažeidimą, nes nesąžiningomis pripažino kreditavimo sutarčių sąlygas, kurios atspindi CK nuostatas ir nepatenka į Direktyvos 93/13/EEB taikymo sritį. Ginčo kreditavimo sutarčių sąlygos, kuriomis

sutarta, kad kreditas yra suteikiamas Lietuvos Respublikoje teisėta atsiskaitymo valiuta, t. y. Šveicarijos frankais, ir kad kreditas turi būti gražinamas būtent šia valiuta, atspindi CK 6.36 straipsnio 1 dalies ir 6.881 straipsnio 1 dalies nuostatas, kurios įtvirtina privalomą pareigą kreditavimo sutarties šalims joje įtvirtinti valiutą, kuria yra suteikiamas kreditas, ir įpareigoja kredito gavėją gražinti gautą kreditą ta valiuta, kuria kreditas buvo suteiktas, jeigu kreditavimo sutartyje nėra sutarta kitaip. ESTT praktikoje taip pat nurodoma, kad Direktyvos 93/13/EEB 1 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinaama taip, kad sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, tačiau kuri atspindi nuostatą, pagal nacionalinę teisę taikomą susitariančiosioms šalims, jeigu nebuvo susitarta kitaip, nepatenka į šios direktyvos taikymo sritį (ESTT 2020 m. liepos 9 d. sprendimas *NG ir OH prieš SC Banca Transilvania SA*, C-81/19, 37 punktą).

- 34.3. Teismas nesilaikė Direktyvos 93/13/EEB 3 straipsnio 1 dalyje ir CK 6.188 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos pareigos nustatyti individualų ginčo sutarčių sąlygų įvertinimą, t. y. nenagrinėjo, ar ginčo kreditavimo sutarčių sąlygos dėl kredito suteikimo Šveicarijos frankais buvo individualiai aptartos su ieškovais. Atsižvelgiant į ESTT praktiką, aiškinant Direktyvos 93/13/EEB 3 straipsnio 1 dalį, 4 straipsnio 2 dalį ir dvyliką konstatuojamąją dalį, kasacinio teismo praktiką, taip pat iki 2014 m. birželio 13 d. galiojusį CK 6.188 straipsnį ir šiuo metu galiojantį CK 6.228⁴ straipsnį, vartojimo sutarčių sąlygos gali būti pripažintos nesąžiningomis tik tuo atveju, jeigu jos nebuvo individualiai aptartos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-222-403/2020; ESTT 2017 m. rugsėjo 20 d. sprendimas *Andricuc ir kt. prieš Banca Romaneasca SA*, C-186/16).
- 34.4. Teismas, pripažinęs ginčo kreditavimo sutarčių nuostatas nesąžiningomis, nors sąlygos buvo individualiai aptartos su kiekvienu iš ieškovų, t. y. ieškovai galėjo daryti įtaką tokių sąlygų turiniui, pažeidė Direktyvos 93/13/EEB 3 straipsnio 1 dalies ir CK 6.188 straipsnio 2 ir 4 dalių nuostatas. Priešingai nei nustatė teismas, pagal kreditavimo sutarčių sąlygas, ieškovai turėjo teisę keisti kreditavimo sutarčių sąlygas ir dėl jų derėtis, nes galėjo pasirinkti, kad kreditas būtų išduotas kita valiuta, t. y. litais, eurai arba JAV doleriais, ir pasirinkti atitinkamai taikomą palūkanų normą. Ieškovai keisti kreditavimo sutarčių sąlygas, t. y. pasirinkti kitą valiutą nei Šveicarijos frankas, nenorėjo patys, nes kreditas Šveicarijos frankų valiuta ginčo kreditavimo sutarčių sudarymo metu ieškovams buvo palankesnis. Ginčo kreditavimo sutarčių pakeitimuose nurodytos nuostatos taip pat patvirtina, kad pakeitimai dėl kredito valiutos keitimo iš litų ar eurų į Šveicarijos frankus buvo sudaryti pačių ieškovų iniciatyva. Analogiškai vertintini ir ieškovai, kurie refinansavo iš kitų bankų paimtus kreditus, nes, turėdami pasiėmę kituose bankuose kreditus kita valiuta, derybas dėl refinansavimo inicijavo patys, tikslingai to siekdami bei norėdami.
- 34.5. Teismas nepaisė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje suformuluotų nurodymų ir išaiškinimų dėl bylos nagrinėjimo dalyko ir byloje vertintinų

aplinkybių, todėl pažeidė Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 362 straipsnio 2 dalies nuostatas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas įpareigojo teismą, bylos dalį nagrinėjant iš naujo, vertinti aplinkybes dėl atsakovo žinėjimo ir (ar) galėjimo žinoti dėl Šveicarijos frankų valiutos galimo smarkaus pabrangimo euro atžvilgiu. Tokiu būdu kasacinis teismas aiškiai apibrėžė bylos nagrinėjimo dalyką ir byloje nustatytinas bei vertintinas aplinkybes. Teismas nepaneigė atsakovo pateiktų Vilniaus universiteto ir Kauno technologijos universiteto mokslininkų mokslinių išvadų pagrįstumo ir iš esmės sutiko, kad atsakovas negalėjo numatyti tokio didelio įvykusio Šveicarijos franko valiutos pabrangimo. Tačiau teismas, nepaisydamas šios aplinkybės, vis tiek pripažino, jog atsakovas neatskleidė ieškovams būtinos informacijos. Teismas vertino, kad atsakovas pažeidė savo pareigas, nes: 1) neišaiškino net apie galimą neženklų 3,9 proc. Šveicarijos franko valiutos pabrangimą, todėl ieškovai apskritai negalėjo įvertinti valiutos svyravimo pasekmių; 2) nesudarė prognozių modelių, paremtų galimu neženkliau 3,9 proc. Šveicarijos franko valiutos pabrangimu, ir nepateikė jų ieškovams. Taigi, teismas vertino aplinkybes, kurias kasacinis teismas buvo įvertinęs kaip nesudarančias pagrindo pripažinti ginčo kreditavimo sutarčių sąlygas nesąžiningomis. Be to, bylos įrodymai (kreditavimo sutarčių sąlygos, atsakovo su tripliku pateiktas apskaičiavimų teorinis modelis, banko reklaminė medžiaga) patvirtina, kad papildomų aplinkybių apie galimą nežymų Šveicarijos franko kilimą atskleidimas nebūtų pakeitęs ieškovų, kaip vidutinio ir protingo vartotojo reikalavimą atitinkančių asmenų, sprendimo, nes bet koku atveju kreditas Šveicarijos franko valiuta yra palankesnis nei lito ar euro valiuta. Tai, kad ieškovai ilgą laiką, t. y. 7 metus iki pat 2015 m., toleravo Šveicarijos franko valiutos kurso svyravimo aplinkybę, parodo, jog ieškovai nežymių Šveicarijos franko valiutos kurso svyravimų ir su tuo susijusių įmokų padidėjimų faktiškai nelaikė ekonominiais padariniais, kurių jie nesitikėjo ir negalėjo numatyti sudarydami ginčo kreditavimo sutartis.

- 34.6. Teismas neturėjo teisės pakeisti ginčo kreditavimo sutarčių sąlygų, nes: 1) Lietuvos Respublikoje neegzistuoja dispozityvi teisės norma, kuri galėjo būti taikyta vietoje panaikintų sąlygų; 2) tokių sąlygų keitimas, remiantis bendraisiais teisės (teisingumo, sąžiningumo ir protingumo) principais, yra draudžiamas Direktyvos 93/13/EEB 6 straipsnio 1 dalies nuostatomis. ESTT yra nurodęs, kad Direktyvos 93/13/EEB 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama kaip leidžianti pripažintą negaliojančia vartojimo sutarties sąlygą pakeisti tik arba dispozityviaja nacionalinės teisės norma, arba tik bendru tokios sutarties šalių susitarimu nustatyta norma (ESTT 2014 m. balandžio 30 d. sprendimas byloje *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, 85 punktas; 2019 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, C-179/17, 64 punktas). Be to, teismas ne tik neteisėtai pakeitė ginčo sutarčių nuostatas, bet ir neįvykdė ESTT suformuluotų įpareigojimų dėl bylos šalių informavimo. Teismas privalėjo: 1) informuoti ginčo šalis apie tai, kad

teismas ketina pripažinti ginčo kreditavimo sutarčių sąlygas nesąžiningomis ir šiuo pagrindu jas panaikinti; ir 2) sudaryti sąlygas šalims pateikti poziciją ar jos sutinka, kad tokios sąlygos būtų panaikintos jų nepakeičiant dispozityviaja teisės norma, kadangi tokios nėra.

35. Ieškovai R. A., A. B., Š. G., D. J. ir N. J., Ž. J. ir R. J., V. K., A. K. ir S. G.-K., T. P., L. L. ir Ž. L., K. P., R. R. ir S. R., V. S., R. V., M. V. ir R. V., G. Z. ir G. K. atsiliepiamu į atsakovo kasacinį skundą prašo skundą atmesti ir palikti nepakeistą Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. rugsėjo 2 d. sprendimo dalį dėl sutarčių sąlygų modifikavimo ir įpareigojimo atsakovui perskaičiuoti visas įmokas, priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:
- 35.1. Atsakovo prašymas kreiptis į ESTT dėl prejudicinio sprendimo nepagrįstas. Atsakovo keliamais klausimais ESTT yra pasisakęs, pvz., 2018 m. rugsėjo 20 d. sprendime *OTP Bank ir OTP Factoring*, C-51/17, kuriame išaiškino, kad sutarties sąlyga, kuri susijusi su valiutos rizika, yra priskirtina direktyvos taikymo sričiai; be to, sąlygą dėl valiutos keitimo rizikos vartotojas turi ne tik suprasti formaliu juo ir gramatiniu požiūriu, bet ir suvokti jos konkretų turinį, kad vidutinis vartotojas, t. y. pakankamai informuotas ir protingai pastabus bei nuovokus vartotojas, galėtų žinoti ne tik apie nacionalinės valiutos nuvertėjimo užsienio valiutos, kuria buvo išduota paskola, atžvilgiu galimybę, bet ir įvertinti potencialiai dideles tokios sąlygos ekonomines pasekmes jo finansiniams įsipareigojimams.
- 35.2. Teismas laikėsi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimų dėl ginčo sutarčių sąlygų vertinimo ir įvertino ginčo sutarčių sąlygas sąžiningumo aspektu, pripažindamas jas nesąžiningomis, nustatęs, kad bankas neatskleidė visos turėtos informacijos vartotojams (ieškovams), todėl ieškovai negalėjo įvertinti sudaromų sandorių pasekmių. Bylos medžiaga paneigia atsakovo teiginius, kad ieškovai buvo supažindinti su galima rizika dėl valiutos svyravimų. Vienintelė informacija, kurią klientai gavo iš banko, – reklaminiai banko teiginiai (apie paskolos saugumą ir tinkamumą nenorintiems rizikuoti), kurie neatitiko tiesos kriterijaus.
- 35.3. Atsakovas nepagrįstai nurodo, kad teismas neturėjo teisės pakeisti ginčo kreditavimo sutarčių sąlygų. Atsakovas nepagrįstai remiasi ESTT išaiškinimais 2019 m. spalio 3 d. sprendime byloje *Dziubak prieš Raiffeisen Bank International AG*, C-260/18, kurioje ieškinio reikalavimas buvo sutartį pripažinti niekine, o šiuo atveju ieškovai prašo sutartis modifikuoti, paskolos valiutą pakeičiant iš Šveicarijos frankų į eurus, o bazinę palūkanų normą – iš LIBOR CHF į EURIBOR. Be to, akivaizdu, kad vien konstatavimas, jog ieškovų teisės yra pažeistos, nėra pakankama ir tinkama satisfakcija.
- 35.4. Priešingai nei kasaciniame skunde nurodo atsakovas, pateikdamas klaidingus duomenis: 1) Šveicarijos franko kursas euro atžvilgiu kilo nuo pat ginčo sutarčių sudarymo, o ne tik 2015 m.; 2) kurso pasikeitimas pagal nurodytą atsakovo modelį būtų lėmęs paskolos likučio brangimą beveik 5000 Eur, todėl, priešingai nei teigia atsakovas, žinodamas tokius duome-

nis joks protingas vartotojas neimtų paskolos; 3) ieškovai iki 2016 m. nežinojo informacijos apie franko kurso kilimo prognozę, kurios atsakovas nebuvo atskleidęs, todėl neturėjo pagrindo reikšti pretenzijų dėl nesąžiningų banko veiksmų; 4) teismas pripažino, kad atsakovas pažeidė ieškovų teises nepateikdamas net konkrečiai turėtų prognozių apie menkesnius kurso svyravimus, atsakovas iškraipo teismo sprendimo turinį, teigdamas, jog teismas sutiko, kad atsakovas negalėjo numatyti tokio didelio įvykusio Šveicarijos franko valiutos pabrangimo; 5) atsakovas žinojo, galėjo prognozuoti ir numatyti kurso svyravimus, nes Šveicarijos franko kursas euro atžvilgiu kilo nuo pat ginčo sutarčių sudarymo metų (2008 m.) ir iki 2014 m. pabaigos ir pabrango 31 proc., tai, kad atsakovo lankstinuko (2003–2008 m. periodu) netinkamas mastelis vizualiai užmaskuoja kurso svyravimą, nurodė ir Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, ir teismas skundžiamame sprendime.

36. Kasaciniu skundu ieškovai R. A., A. B., Š. G., D. J. ir N. J., Ž. J. ir R. J., V. K., A. K. ir S. G.-K., T. P., L. L. ir Ž. L., K. P., R. R. ir S. R., V. S., R. V., M. V. ir R. V., G. Z. ir G. K. prašo panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. rugsėjo 2 d. sprendimo dalį ir Vilniaus apygardos teismo 2018 m. lapkričio 20 d. sprendimo dalį, kuriomis atmetas ieškovų reikalavimas dėl įmokų skaičiavimo, ir dėl šios dalies priimti naują sprendimą – patenkinti ieškinių reikalavimą pripažinti, kad atsakovas pažeidžia su ieškovais sudarytas sutartis, netinkamai skaičiuodamas įmokas (neskaičiuodamas neigiamų palūkanų), ir įpareigoti banką perskaičiuoti buvusias įmokas bei ateityje skaičiuoti įmokas pagal sutarties sąlygas, t. y. atsižvelgti į neigiamas palūkanas; priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

36.1. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas įpareigojo išsiaiškinti, ar šalys sutarčių, papildomų susitarimų sudarymo metu galėjo nustatyti neigiamų palūkanų egzistavimo finansų rinkose galimybę. Nors teismas konstatavo, kad galimybė numatyti neigiamas Šveicarijos frankų palūkanas buvo, tačiau teismas papildomai ėmėsi vertinti ir pasisakė dėl tokios galimybės realizavimosi tikimybės. Taigi teismas nesivadovavo kasacinio teismo išaiškinimais, be to, pažeidė CPK 185 straipsnį, 270 straipsnio 4 dalies 2, 3 punktus, nemotyvavo, kodėl nesivadovavo ieškovų pateiktu moksliniu straipsniu, kuriame nurodoma, kad Šveicarijos frankams istoriškai buvo taikytos neigiamos palūkanos.

36.2. Kreditavimo sutarys, kuriose yra atsakovo pasiūlytos sąlygos dėl palūkanų ir mėnesinės įmokos skaičiavimo, akivaizdžiai yra rizikos sutartys. Abi šalys sudarytose sutartyse prisiėmė riziką, kad Šveicarijos frankų palūkanos gali mažėti ir net tapti neigiamos. Tik esant konkrečiai sutarties nuostatai, kad, bazinei palūkanų normai tapus neigiamai, jos dydis, skaičiuojant palūkanas, prilyginamas nuliui, galima konstatuoti, jog šalys konkrečiai susitarė, kad, bazinei palūkanų normai tapus neigiamai, palūkanų ir įmokų mokėjimo skaičiavimas yra kitoks, lyginant su tuo, kai bazinė palūkanų norma yra teigiama. Aiškinant priešingai reikštų, kad pažeidžiamas šalių lygiateisiškumas, pagerinama banko padėtis.

36.3. Teismo vertinimas, kad neva šalys turėjo atskirai konkrečiai aptarti, kaip turėtų būti skaičiuojamos įmokos, palūkanoms tapus neigiamoms, prieštarauja CK 6.872 straipsnio nuostatai, kuria remiantis, jeigu šalys nėra susitarusios dėl palūkanų dydžio, o tuo metu vidutinė palūkanų norma būtų neigiama, šalims būtų taikoma neigiama palūkanų norma.

37. Atsakovas atsiliepimu į ieškovų kasacinį skundą prašo skundą atmesti, priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:

37.1. Priešingai nei teigia ieškovai, teismas vadovavosi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutartyje pateiktais išaiškinimais ir: 1) vertino, ar ginčo kreditavimo sutartyse yra aiškiai įtvirtintos nuostatos, įpareigojančios banką (kredito davėją) mokėti palūkanas ieškovams (kredito gavėjams), ir pagrįstai nustatė, kad tokių nuostatų kreditavimo sutartyse nėra; 2) vertino ir tinkamai nustatė, kad ginčo kreditavimo sutarčių sudarymo metu šalys neaptarė tokios situacijos, kokia susidarė nagrinėjamoje byloje, ir kad šalys sutarčių bei papildomų susitarimų sudarymo metu negalėjo nustatyti neigiamų palūkanų egzistavimo finansų rinkose galimybes.

37.2. Ieškovai neginčija teismo motyvų, kad šalys ginčo kreditavimo sutartyse aiškiai ir nedviprasmiškai nesusitarė dėl banko (kredito davėjo) pareigos mokėti palūkanas ieškovams (kredito gavėjams), kurie yra esminiai ir patvirtina ieškinio nepagrįstumą. Ginčo kreditavimo sutarčių sąlygos ir turinys parodo: 1) kad būtent ieškovams buvo priskirta pareiga gražinti visą paimtą kreditą ir mokėti už jį palūkanas; taip pat buvo aiškiai įtvirtintas šalių susitarimas, jog ieškovų atliekamas palūkanų mokėjimas laikytinas atlygiu bankui už suteiktą galimybę naudotis banko suteiktu kreditu; 2) esminį susitarimų principą, kad banko ieškovams faktiškai suteiktas kreditas yra visuomet visa apimtimi gražintina pinigų suma, neįtvirtinant jokių išimčių. Naujausioje kasacinio teismo praktikoje taip pat išaiškinta, kad kredito davėjo pareiga mokėti palūkanas kredito gavėjui (mažinti gražintiną kredito dalį neigiamų palūkanų dalimi) gali atsirasti tik tuo atveju, jei šalys konkrečioje sutartyje dėl tokios kredito davėjo pareigos aiškiai ir nedviprasmiškai susitarė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-200-823/2021).

37.3. Ieškovai nepagrįstai kreditavimo sutartis priskiria rizikos sutartims. Ginčijamose sutartyse aiškiai atsispindėjo šalių susitarimas dėl sutarties atlygintinumo bei palūkanų mokėjimo tvarkos. Vien tai, kad kreditavimo sutartyse atlyginimas nustatytas nurodant kintamąjį palūkanų dydį bei jų mokėjimo terminą, savaime nepaneigia nei sutarties atlygintinumo fakto, nei to, kad šalys buvo susitarusios dėl konkretaus atlyginimo dydžio.

37.4. Ieškovai, neatsižvelgdami į bylos faktinę situaciją, ydingai aiškina CK 6.872 straipsnį, teigdami, kad šio straipsnio nuostatos įtvirtina galimybę taikyti neigiamas palūkanas ar tarpbankines palūkanas. CK 6.872 straipsnio nuostatų esmė – vidutinės rinkos palūkanų normos taikymas, kai šalys nėra susitarusios dėl konkretaus palūkanų dydžio.

IV. Kreipimosi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą ir šio teismo priimto prejudicinio sprendimo esmė, byloje dalyvaujančių asmenų rašytiniai paaškinimai

38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2022 m. rugpjūčio 25 d. daline nutartimi Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. rugsėjo 2 d. sprendimo dalis, kuriomis ginčo kreditavimo sutarčių sąlygos pripažintos nesąžiningomis ir atmestas ieškovų ieškinių reikalavimas pripažinti, kad atsakovas pažeidžia ginčo sutartis, neskaičiuodamas neigiamų palūkanų, ir įpareigoti atsakovą perskaičiuoti buvusias įmokas ir ateityje skaičiuoti įmokas atsižvelgiant į neigiamas palūkanas, paliko nepakeistas.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2022 m. spalio 12 d. nutartimi kreipėsi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą ir civilinės bylos dalies dėl skundžiamos apeliacinės instancijos teismo sprendimo dalies, kuria išspręstas ginčo kreditavimo sutarčių sąlygų pakeitimo klausimas, nagrinėjimą iki Teisingumo Teismo sprendimo gavimo sustabdė.
40. Pagrįsdama kreipimąsi dėl prejudicinio sprendimo teisėjų kolegija nurodė, kad byloje nėra ginčo dėl to, kad be nesąžiningomis pripažintų sąlygų ginčo sutartys negali išlikti. Tačiau apeliacinės instancijos teismo sprendimo turinys nesudaro pagrindo teigti, kad teismas sprendė dėl sutarčių panaikinimo galimybės, sprendime nepateikiamas vertinimas, ar tai ieškovams (vartotojams) sukeltų ypač žalingų pasekmių. Nors sprendime tiesiogiai nenurodyta, labiausiai tikėtina, kad tokį apeliacinės instancijos teismo pasirinkimą nulėmė ieškovų (vartotojų) ieškiniu pareikšti reikalavimai (ieškovai prašė ne panaikinti ginčo sutartis, o tik jas pakeisti) ir CPK 265 straipsnio 2 dalyje nustatytas draudimas teismui peržengti byloje pareikštus reikalavimus bei CPK 320 straipsnio 2 dalyje nustatytas draudimas teismui peržengti apeliacinio skundo ribas.
41. Teisėjų kolegija Teisingumo Teismui pateikė šiuos klausimus:
 - 41.1. Ar Direktyvos 93/13/EEB 6 straipsnio 1 dalį ir 7 straipsnio 1 dalį galima aiškinti taip, kad tais atvejais, kai vartotojas išreiškia valią išsaugoti sutartį pakeičiant nesąžiningą jos sąlygą, teismas, pripažinęs, kad sutartis negali toliau galioti po nesąžininga pripažintos sąlygos panaikinimo, gali spręsti nesąžiningos sąlygos pakeitimo klausimą, prieš tai neįvertinęs visos sutarties panaikinimo galimybės?
 - 41.2. Ar atsakymas į pirmąjį klausimą priklauso nuo to, ar nacionalinis teismas turi galimybę nesąžiningą sutarties sąlygą pakeisti dispozityviaja arba atitinkamos sutarties šalių bendru sutarimu taikoma vidaus teisės nuostata?
42. Teisingumo Teismas 2023 m. spalio 12 d. sprendime byloje *R. A. ir kt. prieš „Luminor Bank AS“, veikiantį per „Luminor Bank AS“ Lietuvos skyrių, C-645/22*, (toliau – Prejudicinis sprendimas) pateikė tokius išaiškinimus:
 - 42.1. Tik tuo atveju, jei dėl visos sutarties panaikinimo vartotojui kiltų ypač žalingų pasekmių, dėl kurių jis, pavyzdžiui, atsidurtų teisiškai nesaugioje padėtyje, bet kurios nebūtų siejamos vien su piniginiu pobūdžiu, nacionalinis teismas turi išimtinę galimybę panaikintą nesąžiningą sąlygą pakeisti dispozityviaja nacionalinės teisės nuostata arba bendru atitinkamos sutarties

šalių susitarimu taikoma nuostata (šiuo klausimu žr. 2023 m. sausio 12 d. sprendimo byloje *D. V. prieš M. A.*, C-395/21, 60–62 punktus).

- 42.2. Tuomet, kai nėra jokios dispozityviosios nacionalinės teisės nuostatos ar sutarties šalių susitarimu taikytinos nuostatos, kurią būtų galima taikyti vietoj atitinkamų nesąžiningų sąlygų, ir kai dėl sutarties panaikinimo vartotojui kiltų ypač žalingų pasekmių, nacionalinis teismas turi, atsižvelgdamas į savo vidaus teisę, imtis visų būtinų priemonių, kad apsaugotų vartotoją nuo tokių pasekmių ir taip atkurtų realią sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą (šiuo klausimu žr. 2020 m. lapkričio 25 d. sprendimo byloje *Banca B.*, C-269/19, 41 punktą). Priemonių, kurių nacionalinis teismas gali imtis pripažinęs nesąžiningą sutarties sąlygą, kurios panaikinimas lemtų sutarties, kurioje ji įtvirtinta, panaikinimą, sąrašas nėra baigtinis (šiuo klausimu žr. 2020 m. lapkričio 25 d. sprendimo *Banca B.*, C-269/19, 40 punktą), vis dėlto turint omenyje tai, kad nacionalinis teismas negali papildyti šios sutarties, pakeisdamas tos sąlygos turinį (2019 m. kovo 26 d. sprendimo *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, C-70/17 ir C-179/17, 53 punktas, ir 2023 m. sausio 12 d. sprendimo *D. V. prieš M. A.*, C-395/21, 65 punktas).
- 42.3. Kai ieškovai pagrindinėje byloje ketina remtis Direktyvoje 93/13 nustatyta apsauga ir kai, atsižvelgiant į nacionalinę teisę, sutartys, dėl kurių kilo ginčas, negali toliau galioti panaikinus atitinkamas nesąžiningas sąlygas, nacionaliniam teismui tenka pareiga įvertinti šių sutarčių panaikinimo pasekmes, kurios nepriklauso nuo ieškovų pagrindinėje byloje išreikštos valios išsaugoti sutartį pakeičiant minėtas sąlygas. Tik tuomet, kai pasekmės yra tokios sunkios, kad gali būti laikomos „ypač žalingomis“ ieškovams pagrindinėje byloje, teismas, nesant dispozityviųjų nuostatų arba sutarčių, dėl kurių kilo ginčas, šalių bendru sutarimu taikomų nuostatų, turi imtis visų priemonių, būtinų tam, kad apsaugotų vartotoją nuo tokių pasekmių ir atkurtų realią šių šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą, vis dėlto turėdamas omenyje tai, kad jis negali papildyti šių sutarčių pakeisdamas minėtų sąlygų turinį.
- 42.4. Direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip: pagal ją draudžiama nacionaliniam teismui tuo atveju, kai jis pripažįsta, kad sutartis negali toliau galioti panaikinus nesąžiningą sąlygą, o atitinkamas vartotojas išreiškia valią išsaugoti sutartį pakeičiant tokią sąlygą, spręsti dėl priemonių, kurių reikia imtis, kad būtų atkurta reali šios sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyra, prieš tai neįvertinus visos tos sutarties panaikinimo pasekmių, net jeigu jis turi galimybę minėtą sąlygą pakeisti dispozityviaja vidaus teisės nuostata arba šalių bendru sutarimu taikoma nuostata.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. lapkričio 9 d. nutartimi atnaujintas šios civilinės bylos dalies nagrinėjimas, pasiūlyta byloje dalyvaujantiems asmenims pateikti rašytinius paaiškinimus dėl Teisingumo Teismo Prejudicinio sprendimo.
44. Ieškovai R. A., A. B., E. B., Š. G., D. J. ir N. J., Ž. J. ir R. J., V. K., A. K. ir S. G.-K., T. P., L. L. ir Ž. L., K. P., G. S., R. R. ir S. R., V. S., S. T., R. V., M. V. ir R. V., G. Z.

bei G. K. Lietuvos Aukščiausiajam Teismui pateikė rašytinius paaiškinimus dėl Prejudicinio sprendimo, kuriuose nurodo:

- 44.1. Vadovaujantis CK 6.228⁴ straipsnio 8 dalimi, ginčo sutartys yra pripažintinos negaliojančiomis nuo jų sudarymo (lot. *ab initio*). Restitucija turėtų susidėti iš trijų žingsnių: 1) bankas ieškovams turėtų grąžinti visas įmokas Šveicarijos frankais nuo 2008 metų iki teismo galutinio sprendimo įsiteisėjimo dienos; 2) ieškovų prievolė bankui turėtų tapti tokia, kokia ji buvo iki ginčo sandorio sudarymo (ir vykdymo pradėjimo) 2008 metais, ir prievolė turėtų būti išreikšta eurai – Šveicarijos frankų sumos ekvivalentas eurai tos dienos kursu, kai buvo pradėta vykdyti ginčo sutartis; 3) ieškovai banko grąžintus (pagal restituciją) Šveicarijos frankus grąžinimo dienos kursu konvertuotų į eurus ir juos sumokėtų bankui, sumažindami savo prievolės bankui dydį (eurai). Po grąžinimo likusią prievolės dalį (jeigu tokia būtų) ieškovai turėtų bankui grąžinti.
- 44.2. Vienintelė ypač žalinga pasekmė (daliai ieškovų) būtų ta, kad paskolos likutį (po į eurus konvertuotų Šveicarijos frankų sumokėjimo bankui arba įskaitymo) reikėtų grąžinti iš karto. Atsižvelgiant į tai, kad prievolės likučio dydis būtų daug mažesnis nei 2008 metais, atitinkamai paskolos dydis ir turto vertės santykis būtų daug palankesnis, ieškovai visiškai nesunkiai galėtų gauti paskolas kitose finansų institucijose ir grąžinti bankui prievolės likutį, jei bankas nebenorėtų turėti naujų prievolinių santykių su ieškovais, tam prireiktų neilgo proto laikotarpio, kuris, vertinant preliminariai, užtruktų nuo 3 iki 6 mėnesių. Todėl teismas turėtų nustatyti ieškovams 6 mėnesių terminą prievolės likučiui bankui grąžinti.
- 44.3. Jei ginčo sutartys būtų pripažintos negaliojančiomis nuo teismo sprendimo priėmimo dienos (lot. *ex nunc*) ir ieškovai būtų įpareigoti nedelsiant grąžinti paskolos likutį Šveicarijos frankais, tai sukeltų vartotojams ypač žalingas pasekmes, kurios yra labai nepalankios vartotojams. Situacija taptų blogesnė nei vykdant sutarties sąlygas, kurios yra pripažintos nesąžiningomis teismo sprendimu. Tokiu atveju sutartis būtų įvykdyta visa apimtimi pagal nesąžiningas sutarčių sąlygas.
45. Atsakovas „Luminor Bank AS“, veikiantis per „Luminor bank AS“ Lietuvos skyrių, Lietuvos Aukščiausiajam Teismui pateikė rašytinius paaiškinimus dėl Prejudicinio sprendimo, kuriuose nurodo:
 - 45.1. Teštinio pobūdžio santykiams sandorių pripažinimas negaliojančiais *ab initio* nėra galimas, todėl ginčo sutartys turi būti pripažintos negaliojančiomis *ex nunc*.
 - 45.2. Net jei teismas pripažintų ginčo sutartis negaliojančiomis *ab initio*, restitucijos taikymo valiuta turi išlikti Šveicarijos frankai. Ieškovai privalėtų grąžinti atsakovui sumokėtas lėšas ta pačia valiuta, t. y. Šveicarijos frankais. Tą patį turėtų padaryti ir atsakovas ieškovų atžvilgiu, t. y. grąžinti jų įmokas, sumokėtas Šveicarijos frankais.
 - 45.3. Būtų tikslinga spręsti dėl ieškovų sumokėtų palūkanų įmokų įskaitymo į bendrą paskolos sumą. Tokiu atveju būtų laikoma, kad ieškovų sumokėtos

palūkanos ir paskolos grąžinimas kartu yra laikoma paskolos kūno grąžinimu. Atėmus šias sumas iš paskolos likučio, apskaičiuotą suma, kurią ieškovai turi grąžinti atsakovui kaip paskolos likutį. Atitinkamai tokiu atveju ieškovai būtų įpareigojami grąžinti tik negrąžintą paskolos sumą, o atsakovas negautų finansinės naudos dėl ieškovų faktinio naudojimosi paskolintais pinigais, kadangi sumokėtos paskolos palūkanos būtų pripažintos paskolos sumos grąžinimu.

- 45.4. Pritaikius ieškovų siūlomą restituciją, būtų sukurta situacija, iš esmės analogiška tai, kuri būtų palikus galioti skundžiamą sprendimą, t. y. tai *de facto* (faktiškai) ir *de jure* (teisiškai) būtų ginčo sutarčių modifikavimas keičiant ginčo sutarčių valiutą.

Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl kasaciniame teisme nagrinėjamos bylos ribų

46. Bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme ribas apibrėžia CPK 353 straipsnis. Kasacinis teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, patikrina apskųstus sprendimus ir (ar) nutartis teisės taikymo aspektu. Kasacinis teismas yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų aplinkybių (CPK 353 straipsnio 1 dalis). Teismas turi teisę peržengti kasacinio skundo ribas, kai to reikalauja viešasis interesas ir neperžengus skundo ribų būtų pažeistos asmens, visuomenės ar valstybės teisės ir teisėti interesai. Apie ketinimą peržengti kasacinio skundo ribas teismas praneša dalyvaujantiems byloje asmenims (CPK 353 straipsnio 2 dalis).
47. Nagrinėjamu atveju ieškovai pareikštu ieškiniu kėlė du reikalavimus: 1) pripažinti, kad atsakovas pažeidžia su ieškovais sudarytas sutartis, netinkamai skaičiuodamas įmokas (neskaičiuodamas neigiamų palūkanų), ir įpareigoti atsakovą perskaičiuoti buvusias įmokas bei ateityje skaičiuoti įmokas atsižvelgiant į neigiamas palūkanas; 2) pakeisti ginčo sutartis nuo jų sudarymo dienos – valiutą iš Šveicarijos frankų (CHF) pakeisti į eurus (Eur) paskolos išdavimo dienos kursu, o bazinę palūkanų normą pakeisti iš LIBOR CHF į LIBOR Eur; visas įmokas (kiekvieną įmoką), kurias atliko ieškovai Šveicarijos frankų valiuta paskolai grąžinti (skolai ir palūkanoms mokėti), perskaičiuoti į eurus kiekvienos tokios įmokos mokėjimo dienos kursu.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2022 m. rugpjūčio 25 d. daline nutartimi Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. rugsėjo 2 d. sprendimo dalis, kuriomis ginčo kreditavimo sutarčių sąlygos pripažintos nesąžiningomis ir atmestas ieškovų ieškinių reikalavimas pripažinti, kad atsakovas pažeidžia ginčo sutartis, neskaičiuodamas neigiamų palūkanų, ir įpareigoti atsakovą perskaičiuoti buvusias įmokas ir ateityje skaičiuoti įmokas atsižvelgiant į neigiamas palūkanas, paliko nepakeistas.

49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijai kilo abejonų dėl Direktyvos 93/13/EEB aiškinimo, todėl teisėjų kolegija 2022 m. spalio 12 d. nutartimi kreipėsi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą ir civilinės bylos dalį dėl skundžiamos apeliacinės instancijos teismo sprendimo dalies, kuria išspręstas ginčo kreditavimo sutarčių sąlygų pakeitimo klausimas, iki Teisingumo Teismo sprendimo gavimo sustabdė. Teisingumo Teismui 2023 m. spalio 12 d. priėmus Prejudicinį sprendimą, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. lapkričio 9 d. nutartimi atnaujintas šios civilinės bylos dalies nagrinėjimas.
50. Taigi, atsižvelgiant į bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme eigą, šia nutartimi nagrinėtina bylos dalis pagal ieškovo ieškinio reikalavimą pakeisti ginčo sutartis – valiutą iš Šveicarijos frankų (CHF) pakeisti į eurus (Eur) paskolos išdavimo dienos kursu, o bazinę palūkanų normą pakeisti iš LIBOR CHF į LIBOR Eur; visas įmokas (kiekvieną įmoką), kurias atliko ieškovai Šveicarijos frankų valiuta paskolai gražinti (skolai ir palūkanoms mokėti), perskaičiuoti į eurus kiekvienos tokios įmokos mokėjimo dienos kursu.

Dėl teisinių pasekmių pripažinus kredito užsienio valiuta sąlygą nesąžininga

51. Kadangi pagrindinės ginčo sutarčių sąlygos dėl kredito užsienio valiuta (Šveicarijos frankais) pripažintos nesąžiningomis, toliau teisėjų kolegija pasisako dėl tokio pripažinimo sukeliamų teisinių pasekmių.
52. Pagal CK 6.228⁴ straipsnio 8 dalį (iki 2014 m. birželio 13 d. galiojusio CK 6.188 straipsnio 6 dalį), kai teismas sutarties sąlygą (sąlygas) pripažįsta nesąžininga (nesąžiningomis), ši sąlyga (šios sąlygos) negalioja nuo sutarties sudarymo, o likusios sutarties sąlygos šalims lieka privalomos, jeigu toliau vykdyti sutartį galima panaikinus nesąžiningas sąlygas.
53. Nesąžininga sąlyga gali būti naikinama tik tuo atveju, jei sutartis, panaikinus sąlygą, lieka galioti, nepraradusi prasmės. Jei sutarties tolesnis vykdymas be joje esančių nesąžiningų sąlygų yra neįmanomas, negaliojančia pripažįstama visa sutartis ir taikoma restitucija (ESTT 2019 m. spalio 3 d. sprendimas byloje *Dziubak prieš Raiffeisen Bank International AG*, C-260/18, 43 punktą). Teisingumo Teismas pripažįsta, kad galimi atvejai, kai dėl sutarties pripažinimo negaliojančia vartotojui kyla ypač neigiamos pasekmės – taip gali atsitikti paskolų sutarčių atveju. Tokios sutarties pripažinimo negaliojančia pasekmė iš esmės yra ta, kad turi būti nedelsiant sumokėta negražinta paskolos suma, kuri gali viršyti finansinį vartotojų pajėgumą (ESTT 2014 m. balandžio 30 d. sprendimas byloje *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, 83 ir 84 punktai; 2019 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, C70/17 ir C179/17, 58 punktą).
54. Taigi, tais atvejais, kai ieškovai pagrindinėje byloje ketina remtis Direktyvoje 93/13 nustatyta apsauga ir kai, atsižvelgiant į nacionalinę teisę, sutartys, dėl kurių kilo ginčas, negali toliau galioti panaikinus atitinkamas nesąžiningas sąlygas, nacionaliniam teismui tenka pareiga įvertinti šių sutarčių panaikinimo pasekmes, kurios nepriklauso nuo ieškovo pagrindinėje byloje išreikštos valios išsau-

goti sutartis pakeičiant minėtas sąlygas (ESTT 2023 m. spalio 12 d. sprendimas byloje *R. A. ir kt. prieš „Luminor“ bankas AS*, C-645/22, 40 punktas).

55. Tik tuo atveju, jei dėl visos sutarties panaikinimo vartotojui kiltų ypač žalingų pasekmių, dėl kurių jis, pavyzdžiui, atsidurtų teisiškai nesaugioje padėtyje, bet kurios nebūtų siejamos vien su piniginiu pobūdžiu, nacionalinis teismas turi išimtinę galimybę panaikintą nesąžiningą sąlygą pakeisti dispozityviaja nacionalinės teisės nuostata arba bendru atitinkamos sutarties šalių susitarimu taikoma nuostata (ESTT 2023 m. sausio 12 d. sprendimas byloje *D. V. prieš M. A.*, C-395/21, 60–62 punktai). Vis dėlto, siekiant užpildyti spragą, bet kuriuo atveju svarstytinis tik tokios teisės aktų nuostatos, kurios atspindi nacionalinio teisės aktų leidėjo siektą tam tikrų sutarčių šalių visų teisių ir pareigų pusiausvyrą (žr. ESTT 2019 m. spalio 3 d. sprendimo byloje *Dziubak prieš Raiffeisen Bank International AG*, C-260/18, 60 punktą).
56. Tais atvejais, kai nėra jokios dispozityviosios nacionalinės teisės nuostatos ar sutarties šalių susitarimu taikytinos nuostatos, kurią būtų galima taikyti vietoj atitinkamų nesąžiningų sąlygų, ir kai dėl sutarties panaikinimo vartotojui kiltų ypač žalingų pasekmių, nacionalinis teismas turi, atsižvelgdamas į savo vidaus teisę, imtis visų būtinų priemonių, kad apsaugotų vartotoją nuo tokių pasekmių ir taip atkurtų realią sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą (šiuo klausimu žr. 2020 m. lapkričio 25 d. sprendimo byloje *Banca B.*, C-269/19, 41 punktą). Priemonių, kurių nacionalinis teismas gali imtis pripažinęs nesąžiningą sutarties sąlygą, kurios panaikinimas lemtų sutarties, kurioje ji įtvirtinta, panaikinimą, sąrašas nėra baigtinis (šiuo klausimu žr. 2020 m. lapkričio 25 d. sprendimo byloje *Banca B.*, C-269/19, 40 punktą), vis dėlto turint omenyje tai, kad nacionalinis teismas negali papildyti šios sutarties, pakeisdamas tos sąlygos turinį (2019 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, C-70/17 ir C-179/17, 53 punktas; 2023 m. sausio 12 d. sprendimas byloje *D. V. prieš M. A.*, C-395/21, 65 punktas; 2023 m. spalio 12 d. sprendimas byloje *R. A. ir kt. prieš „Luminor Bank AS“*, C-645/22, 34–35 punktai).
57. Be to, nacionaliniam teismui draudžiama tuo atveju, kai jis pripažįsta, kad sutartis negali toliau galioti panaikinus nesąžiningą sąlygą, o atitinkamas vartotojas išreiškia valią išsaugoti sutartį pakeičiant tokią sąlygą, spręsti dėl priemonių, kurių reikia imtis, kad būtų atkurta reali šios sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą, prieš tai neįvertinus visos tos sutarties panaikinimo pasekmių, net jeigu jis turi galimybę minėtą sąlygą pakeisti dispozityviaja vidaus teisės nuostata arba šalių bendru sutarimu taikoma nuostata (ESTT 2023 m. spalio 12 d. sprendimas byloje *R. A. ir kt. prieš „Luminor Bank AS“*, C-645/22, 41 punktas).
58. Nagrinėjamoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2021 m. balandžio 14 d. nutartyje nurodė, kad jei teismas padaro išvadą, jog panaikinti nesąžiningos sąlygos, nepakeičiant jos kita, negalima, iš esmės jis turi pripažinti negaliojančia visą sutartį ir taikyti restituciją. Tačiau teismas, prieš spręsdamas dėl visos sutarties pripažinimo negaliojančia, turi įvertinti, ar toks pripažinimas negaliojančia nesukels ypač žalingų pasekmių vartotojui. Esant teigiamam atsakymui į šį klausimą, teismas turi atsižvelgti į vartotojo nuomonę ir, jam nepageidaujant tokių pase-

- kmių, spręsti dėl galimybės pakeisti nesąžiningą sąlygą dispozityviaja vidaus teisės nuostata arba atitinkamu šalių bendru sutarimu taikoma nuostata (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-87-611/2021, 69 punktą).
59. Skundžiamame sprendime Lietuvos apeliacinis teismas, sprenddamas dėl nesąžiningų ginčo sutarčių sąlygų dėl kredito užsienio valiuta pasekmių, nusprendė ieškovų ieškinį tenkinti iš dalies ir pakeisti ginčo sutartis pagal ieškovų prašymą. Tokį sprendimą apeliacinės instancijos teismas motyvavo Direktyvos 93/13 tikslais užtikrinti aukštą vartotojų apsaugos lygį, generalinės advokatės J. Kokott 2020 m. kovo 19 d. išvada byloje *NG, OH prieš SC Banca Transilvania SA*, C-81/19, bei teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais.
 60. Teisėjų kolegija pažymi, kad apeliacinės instancijos teismas patenkino ieškovų reikalavimą pakeisti ginčo sutartis, prieš tai neįvertinęs sutarčių panaikinimo pasekmių individualiai kiekvieno iš ieškovų atžvilgiu ir nenustatęs, ar restitucijos taikymas kiekvienam iš ieškovų sukeltų ypač žalingas pasekmes. Tokį vertinimą apeliacinės instancijos teismas privalėjo atlikti tiek pagal pirmiau nurodytą Teisingumo Teismo praktiką, tiek pagal nagrinėjamoje byloje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutartyje pateiktus išaiškinimus. Be to, minėta, Teisingumo Teismo praktikoje ne kartą konstatuota, kad nesąžiningą sutarties sąlygą teismas gali pakeisti tik išimtiniais atvejais, konstatavęs ypač žalingas restitucijos taikymo pasekmes vartotojui, ir tik remdamasis dispozityviaja nacionalinės teisės nuostata arba šalių bendru sutarimu taikoma nuostata. Atkreiptinas dėmesys, kad apeliacinės instancijos teismas ginčo sutarčių sąlygas pakeitė ne tik nenustatęs ypač žalingų restitucijos taikymo pasekmių vartotojams fakto, bet ir nesiremdamas nei dispozityviaja nacionalinės teisės nuostata, nei šalių bendru sutarimu taikoma nuostata. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas pažeidė CPK 362 straipsnio 2 dalį, pagal kurią kasacinio teismo nutartyje išdėstyti išaiškinimai yra privalomi teismui, iš naujo nagrinėjančiam bylą, ir nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos (CPK 346 straipsnio 2 dalies 2 punktą).
 61. Sutarties panaikinimo pasekmių vertinimas kiekvieno iš ieškovų atžvilgiu yra fakto klausimas, kurio kasacinis teismas nenagrinėja (CPK 353 straipsnio 1 dalis). Nenustačius, kokias pasekmes kiekvienam iš ieškovų sukels sutarties pripažinimas negaliojančia bei restitucijos taikymas (ar jos konkrečiam ieškovui bus ypač žalingos), kasaciniame teisme nėra galimybės spręsti dėl būtinų priemonių, siekiant atkurti šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą, taikymo.
 62. Teisėjų kolegija pažymi, kad tuo atveju, kai nustatoma, kad sutarties panaikinimo ir restitucijos taikymo pasekmės konkrečiam vartotojui sukeltų ypač žalingas pasekmes, teismas turi spręsti dėl galimybės pakeisti nesąžiningą sąlygą dispozityviaja vidaus teisės nuostata arba atitinkamu šalių bendru sutarimu taikoma nuostata. Byloje nėra ginčo dėl to, kad nacionalinėje teisėje nėra dispozityviosios normos, kuria būtų galima nesąžiningas ginčo sutarčių sąlygas pakeisti, todėl teismas turi spręsti, ar nesąžiningas sutarčių sąlygas galima pakeisti šalių bendru sutarimu tai-

koma nuostata (tuo atveju, jei toks susitarimas būtų pasiektas). Tuo atveju, kai nėra galimybės pakeisti nesąžiningomis pripažintas sutarties sąlygas dispozityviai nuostata ar šalių bendru sutarimu taikoma nuostata, teismas turi imtis visų priemonių, būtinų tam, kad apsaugotų vartotoją nuo ypač žalingų pasekmių ir atkurtų realią šių šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą, vis dėlto turėdamas omenyje tai, kad jis negali papildyti šių sutarčių pakeisdamas minėtų sąlygų turinį.

63. Be kita ko, atkreiptinas dėmesys, kad vartotojo išreikšta valia išsaugoti ginčo sutartis jas pakeičiant nėra lemiamas veiksnys sprendžiant dėl ypač žalingų pasekmių vartotojui atsiradimo. Sprendžiant dėl vartotojui kylančių pasekmių, pripažinus ginčo sutarčių sąlygas dėl kredito užsienio valiuta nesąžiningomis, turi būti vertinama objektyvi kiekvieno vartotojo situacija, susijusi su restitucijos taikymo pasekmėmis konkrečiam vartotojui.

Dėl bylos procesinės baigties ir bylinėjimosi išlaidų

64. Remdamasi šioje nutartyje išdėstytais argumentais, teisėjų kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai aiškino ir taikė materialiosios teisės normas, reglamentuojančias vartotojų apsaugą nuo nesąžiningų sąlygų sutartyse dėl kredito užsienio valiuta, todėl nenustatė bylai reikšmingų faktinių aplinkybių, nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo aiškinimo ir taikymo praktikos, o tai sudaro pagrindą panaikinti skundžiamą sprendimą ir bylą perduoti iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui (CPK 359 straipsnio 1 dalies 5 punktas).
65. Nagrinėdamas bylą iš naujo apeliacinės instancijos teismas pagal kasacinio teismo nutartyje pateiktus išaiškinimus turi nustatyti faktines aplinkybes, ar ginčo sutarčių pripažinimas negaliojančiomis bei restitucijos taikymas kiekvieno iš ieškovų atžvilgiu sukels ypač žalingas pasekmes. Jei konkrečiam vartotojui ypač žalingų pasekmių nekils, apeliacinės instancijos teismas turi pripažinti ginčo sutartį negaliojančia ir taikyti restituciją. Jeigu apeliacinės instancijos teismas nustato, kad pasekmės konkrečiam vartotojui būtų ypač žalingos, teismas turi nesąžiningą vartojimo sutarties sąlygą pakeisti bendru šalių susitarimu taikoma nuostata, jei toks susitarimas būtų pasiektas. Tuo atveju, jei pakeisti nesąžiningos sąlygos bendra šalių sutarimu taikoma nuostata nėra galimybės, apeliacinės instancijos teismas, minėta, turi imtis visų priemonių, būtinų tam, kad apsaugotų vartotoją nuo ypač žalingų pasekmių ir atkurtų realią šių šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą, vis dėlto turėdamas omenyje tai, kad jis negali papildyti šių sutarčių pakeisdamas minėtų sąlygų turinį.
66. Bylą grąžinus apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo, šalių patirtos bylinėjimosi išlaidos neskirstomos. Pažymėtina, kad kasacinis teismas patyrė 19,17 Eur dydžio išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 5 punktu, 362 straipsniu,

n u t a r i a :

Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. rugsėjo 2 d. sprendimo dalį, kuria panaikinta Vilniaus apygardos teismo 2018 m. lapkričio 20 d. sprendimo dalis ir ieškovų ieškinys tenkintas iš dalies, pakeičiant ieškovų su atsakovu sudarytas sutartis ir atsakovas „Luminor Bank AS“ įpareigotas perskaičiuoti visas buvusias ieškovų įmokas į eurus kiekvienos įmokos mokėjimo dienos kur su bei paskirstytos bylinėjimosi išlaidos, panaikinti ir civilinės bylos dalį dėl sutarčių sąlygų pripažinimo nesąžiningomis teisinių pasekmių grąžinti apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

STATYBŲ TEISĖ

1.13. Dėl neteisėtos statybos saugomoje teritorijoje padarinių šalinimo ir taikytos priemonės proporcingumo

Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje laikomasi principo, kad valstybė už savo institucijų ir pareigūnų veiksmus negali perkelti atsakomybės privatiems asmenims. Ši jurisprudencija svarbi sprendžiant dėl neteisėtai išduoto statybos leidimo, kai kaltais asmenimis pripažintos išimtinai tik valstybės ir savivaldos institucijos.

Teismams sprendžiant byloje nagrinėjamą klausimą dėl statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių, turėjo būti įvertintas ir taikytinų priemonių poveikis atsakovų teisėms ir interesams – ar, taikant statinio nugriovimą, asmenys prarastų vienintelį šeimos būstą, kuriame gyvena jų nepilnamečiai vaikai, kuris yra visiškai pastatytas, į kurį jie investavo visas savo ir iš banko skolintas lėšas, turėjo tuo metu buvusius teisėtus lūkesčius.

Byloje papildomai atkreiptas dėmesys į valstybės institucijų neveiklumą sprendžiant neteisėtos statybos padarinių šalinimo klausimą. Pažymėta, kad statinio nugriovimo atveju atsakovams tektų pirminė neteisėtos statybos padarinių pašalinimo našta, be to, jie prarastų nuosavybę. Kaip minėta, byloje konstatuota valstybės ir savivaldos institucijų kaltė išdavus neteisėtą statybą leidžiantį dokumentą, kurio pagrindu vėliau buvo atlikti statinio statybos darbai. Tačiau ilgą laiką besitęsiančio proceso metu neteisėtus veiksmus atlikusios institucijos iš esmės liko pasyvios ir neatliko jokių veiksmų, kurie būtų sukūrę pagrindą taikyti veiksmingas kompensacines priemones, jei atsakovai prarastų nuosavybę.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vertino, jog šios bylos aplinkybėmis sprendimas nugriauti atsakovų gyvenamąjį namą neatitinka proporcingumo reikalavimo, tokiu sprendimu nėra užtikrinama visuomenės ir privačių asmenų (atsakovų) interesų pusiausvyra, nes ribojama atsakovų teisė į nuosavybę ir būsto neliečiamumą nesant (nebeegzistuojant) aiškaus visuomenės intereso, kurį siekiama apginti nugriovimu, ir nesant atsakovų kaltės dėl žalos, kuri dėl neteisėtos statybos buvo padaryta gamtai ir vertingoms jos savybėms.

Byloje atsakingomis dėl susidariusios situacijos pripažinus išimtinai valstybės ir savivaldos institucijas ir konstatavus, kad dėl neteisėtų šių institucijų veiksmų žemės sklypas yra negrįžtamai praradęs saugomą vertingą savybę, tačiau bendras poveikis Medžiakalnio valstybinio geomorfologinio draustinio kaip visumos saugomoms vertybėms yra mažareikšmis, būtent valstybės ir savivaldos institucijos privalo imtis iniciatyvos ir veiksmų siekiant išspręsti statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių klausimą švelnesnėmis nei statinio nugriovimas priemonėmis.

Bylą kasacine tvarka išnagrinėjęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pripažino, jog proporcingumo principą, kitus Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje suformuluotus kriterijus atitinka Statybos įstatymo 33 straipsnio 2 dalies 4 punkte nustatyta padarinių šalinimo priemonė. Kompetentingos institucijos ir atsakovai turi atlikti veiksmus, būtinus tam, kad žemės sklypui būtų panaikintas šiuo metu taikomas statybos draudimas, susijęs su saugomų teritorijų apsaugos teisės aktų reikalavimais (pakoreguotos Medžiakalnio valstybinio geomorfologinio draustinio ribos, atsakovams priklausanti žemės sklypą išbraukiant iš draustinio), ir būtų išduotas naujas statybą leidžiantis dokumentas gyvenamajam namui žemės sklype. Atkreiptinas dėmesys, kad nagrinėjamoje byloje susiklostė ypatinga faktinė situacija dėl neteisėtos statybos padarinių šalinimo, kai neteisėtos statybos padariniai negali būti pašalinti taikant tik Statybos įstatymo 33 straipsnio 2 dalies 4 punkte įtvirtintą priemonę, t. y. valstybės institucijoms neatlikus papildomų veiksmų dėl draustinio ribų koregavimo.

Civilinė byla Nr. e3K-3-165-943/2023

Teismo proceso Nr. 2-52-3-01393-2015-6

Procesinio sprendimo kategorijos: 2.1.1.3.2; 2.4.2.10 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. gruodžio 29 d.

Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Danguolės Bublienės (kolegijos pirmininkė), Egidijos Tamošiūnienės (pranešėja) ir Jūratės Varanauskaitės,

sekretoriaujant Vilmai Aidukaitei,

dalyvaujant ieškovės Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos atstovei Žydrėi Stirbienei,

atsakovams G. N., M. N., atsakovų atstovei advokatei Tatjanai Kočegarovai,

atsakovo Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos atstovei Rasai Karčiauskaitei,

atsakovės Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos atstovei Daliai Maleckaitei,

atsakovės Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos atstovei Jolantai Garmuvienei,

atsakovės Vilniaus rajono savivaldybės administracijos atstovui advokatui Evaldui Klimui,

atsakovei K. J.,

trečiojo asmens Lietuvos valstybės, atstovaujamos Lietuvos Respublikos Vyriausybės, atstovei Linai Mikuckienei,

viešame teismo posėdyje kasacine žodinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovų M. N. ir G. N. kasacinį skundą dėl Panevėžio apygardos teismo, veikusio Vilniaus apygardos teismo vardu, 2022 m. rugsėjo 13 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos ieškinį atsakovams M. N., G. N., Vilniaus rajono savivaldybės administracijai, Aplinkos apsaugos departamentui prie Aplinkos ministerijos, Nacionalinei žemės tarnybai prie Žemės ūkio ministerijos, valstybės įmonei Registrų centrai, Valstybinei teritorijų planavimo ir statybos inspekcijai prie Aplinkos ministerijos, uždarajai akcinei bendrovei „Novaforma“ ir K. J. dėl statybos leidimo bei kitų administracinių aktų, susijusių su neteisėto statybą leidžiančio dokumento išdavimu, panaikinimo ir statybos padarinių pašalinimo; tretieji asmenys, nepareiškiantys savarakiškų reikalavimų, Lietuvos valstybė, atstovaujama Lietuvos Respublikos Vyriausybės, ir bankas „Luminor Bank AS“, Lietuvoje veikiantis per banko „Luminor Bank AS“ Lietuvos skyrių.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl materialiosios teisės normų, ribojančių statybas saugomose teritorijose, reglamentuojančių nuosavybės teisių apsaugą ir statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo priemones, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovė prašė panaikinti atsakovės Vilniaus rajono savivaldybės administracijos 2011 m. spalio 27 d. išduotą statybos leidimą Nr. 538, Vilniaus rajono savivaldybės administracijos 2010 m. balandžio 8 d. išduotą projektavimo sąlygų sąvadą Nr. SA-269, Ūkininko sodybos vietai nustatyti komisijos 2006 m. lapkričio 3 d. ūkininko sodybos vietos parinkimo aktą Nr. 313, atsakovės Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos 2012 m. gegužės 28 d. pažymą apie statinio statybą be esminių nukrypimų nuo projekto Nr. PASS-00-120528-00325 ir 2012 m. spalio 16 d. pažymą apie statinio statybą be esminių nukrypimų nuo projekto Nr. PASS-00-121016-00801, įpareigoti atsakovus M. N. ir G. N. per 6 mėnesius nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos savo ir kitų kaltų asmenų – Vilniaus rajono savivaldybės administracijos, Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos, Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos, VĮ Registrų centro, projektuotojų UAB „Novaforma“, K. J.,

Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos – lėšomis pašalinti statybos, kuriai buvo išduotas leidimas Nr. 538 statyti naują statinį žemės sklype, esančiame (*duomenys neskelbtini*), padarinius, t. y. nugriauti statinį, sutvarkyti statybvietę ir atkurti žemės sklypo reljefo pirminę padėtį.

3. Ieškovė nurodė, kad atsakovė Vilniaus rajono savivaldybės administracija 2011 m. spalio 27 d. išdavė statybos leidimą žemės sklype, esančiame (*duomenys neskelbtini*), kuris nuosavybės teise priklauso atsakovams M. N. ir G. N., (toliau – ir žemės sklypas) statyti ūkininko sodybą: gyvenamąjį (vieno buto) namą ir pagalbinio ūkio paskirties pastatą. Rengiant Medžiakalnio draustinio planavimo dokumentus 2014 metais ieškovė gavo skundą dėl galimai neteisėtai vykdomų statybų minėtame žemės sklype. Siekdama išsiaiškinti situaciją, ieškovė kreipėsi į atsakovę Valstybinę teritorijų planavimo ir statybos inspekciją prie Aplinkos ministerijos, ši 2014 m. gruodžio 12 d. raštu informavo ieškovę, kad Nekilnojamojo turto registre įregistruota pagrindinė žemės sklypo naudojimo paskirtis – žemės ūkio, sklypo plotas 0,5821 ha, o punkte „Specialiosios žemės ir miško naudojimo sąlygos“ įrašyta, kad geomorfologinio draustinio plotas – 0,2787 ha. Patikrinusi duomenis Saugomų teritorijų valstybės kadastrė ieškovė nustatė, jog, skirtingai nei nurodyta Nekilnojamojo turto registre, ne dalis, o visas atsakovams M. N. ir G. N. priklausantis žemės sklypas yra valstybiniame Medžiakalnio geomorfologiniame draustinyje. Jokiam teritorijų planavimo dokumente nebuvo ir nėra nurodytos naujų pastatų (taip pat ūkininko sodybų) statybos šiame žemės sklype. Patikrinus turimus archyvinis žemėlapius, nustatyta, kad tame sklype nei sodybos, nei pavienių pastatų taip pat nėra buvę. Atsižvelgiant į tai, kad nei teisės aktai, nei planavimo dokumentai aptariamoje vietoje statinių, tarp jų ir ūkininko sodybos, statybų nenustatė ir nenustato, sklype negalėjo ir negali būti statomi jokie pastatai, todėl nei pastatytas gyvenamasis namas (baigtumas 60 procentų), nei suplanuotas pagalbinio ūkio pastatas (kuris dar nėra pastatytas) toje vietoje negali stovėti.

II. Byloje priimtų teismų procesinių sprendimų esmė

4. Vilniaus regiono apylinkės teismas 2020 m. sausio 23 d. sprendimu ieškinį tenkino iš dalies: panaikino statybos leidimą ir projektavimo sąlygų sąvadą, ūkininko sodybos vietos parinkimo aktą, pažymas apie statinio statybą be esminių nukrypimų nuo projekto; įpareigojo atsakovus M. N. ir G. N. per 6 mėnesius nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo atsakovų Vilniaus rajono savivaldybės administracijos lėšomis (50 procentų), Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos lėšomis (30 procentų) bei Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos lėšomis (20 procentų) pašalinti žemės sklype atliktos statybos padarinius – nugriauti statinius ir sutvarkyti statybvietę, kitą ieškinio dalį atmetė.
5. Teismas nustatė šias faktines aplinkybes:
 - 5.1. Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. rugsėjo 24 d. nutarimu Nr. I-2913 „Dėl regioninių parkų ir draustinių įsteigimo“ (įsigaliojo nuo 1992 m. spalio 21 d.) siekiant išsaugoti Baltijos aukštumų lankui būdingo smulkiakalvių

- ruožo fragmentą Vilniaus rajone buvo įsteigtas Medžiakalnio geomorfologinis draustinis;
- 5.2. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1997 m. gruodžio 29 d. nutarimu „Dėl naujų draustinių įsteigimo ir draustinių sąrašų patvirtinimo“ patvirtino valstybinių draustinių sąrašą, į kurį buvo įtrauktas Medžiakalnio geomorfologinis draustinis (nurodomas plotas 768,53 ha, tikslas – smulkiakalvių ruožo fragmentas, būdingas Baltijos aukštumų lankui) ir pavesta Aplinkos apsaugos ministerijai nurodytų 2 punkte draustinių ribų planus pateikti atitinkamų apskričių viršininčių administracijoms bei rajonų savivaldos institucijoms;
 - 5.3. Vilniaus apskrities viršininco administracijos 2003 m. sausio 22 d. sprendimu buvo atkurtos nuosavybės teisės į 1,55 ha žemės ūkio paskirties žemės sklypą, esantį Medžiakalnio kaime, Zujūnų seniūnijoje, Vilniaus rajone; 2002 m. gruodžio 5 d. žemės sklypo plane nurodyta žemės sklype taikytos specialiosios žemės ir miškų naudojimo sąlygos „XXXVII Geomorfologinis draustinis“ visam žemės sklypo plotui;
 - 5.4. Vilniaus apskrities viršininco administracijos 2006 m. rugsėjo 12 d. įsakyму dėl kadastro duomenų patikslinimo buvo nustatyta, jog žemės sklypas susideda iš dviejų sklypų, vienam iš minėtų sklypų žemės naudojimo apribojimas „XXXVII Geomorfologiniai draustiniai“ buvo nustatytas ne visam plotui, bet tik daliai žemės sklypo; į bylą nebuvo pateikti įrodymai, jog primant šį įsakymą toje vietoje buvo pakeista Medžiakalnio geomorfologinio draustinio riba;
 - 5.5. Vilniaus rajono savivaldybės Ūkininko sodybos vietai nustatyti komisija 2006 m. lapkričio 3 d. ūkininko sodybos vietos parinkimo aktu pritarė ūkininko sodybos vietai;
 - 5.6. atsakovai M. N. ir G. N. 2009 m. lapkričio 17 d. nusipirko žemės sklypą, taip pat perėmė sodybos projektinę dokumentaciją;
 - 5.7. Vilniaus rajono savivaldybės administracijos Architektūros ir teritorijos planavimo skyrius 2010 m. balandžio 8 d. išdavė atsakovams G. N. ir M. N. Projektavimo sąlygų sąvadą;
 - 5.8. Vilniaus rajono savivaldybės administracija 2011 m. spalio 27 d. išdavė leidimą statyti gyvenamosios paskirties (vieno buto) pastatą ir pagalbinio ūkio paskirties pastatą;
 - 5.9. Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos 2012 m. gegužės 28 d. ir 2012 m. spalio 16 d. pažymomis konstatavo, kad statiniai yra statomi be esminių nukrypimų nuo statinio projekto;
 - 5.10. Nacionalinės žemės tarnybos vedėjas 2015 m. birželio 11 d. įsakymu patvirtino žemės sklypo kadastro duomenis, nustatytus remiantis UAB „Orkanas“ matininkės 2015 m. balandžio 15 d. parengta žemės sklypo kadastro duomenų byla; remiantis šiais duomenimis, žemės sklypui taikomos specialiosios naudojimo sąlygos „XXXVII Geomorfologiniai draustiniai“ plotas yra 0,5821 ha, t. y. visas žemės sklypo plotas.
6. Įvertinęs bylos duomenų visumą teismas padarė išvadą, kad ginčijamų aktų priėmimo ir statybos vykdymo metu visas atsakovams M. N. ir G. N. priklausančias

žemės sklypas pateko į Medžiakalnio geomorfologinio draustinio teritoriją.

7. Teismo vertinimu, aplinkybė, kad Vilniaus apskrities viršininko administracijos 2006 m. rugsėjo 12 d. įsakymu tikslinant kadastrinius matavimus buvo neteisingai nurodytas žemės sklypo, kuriam taikoma specialioji naudojimo sąlyga, plotas ir dėl to Nekilnojamojo turto registre nebuvo žymos dėl minėtos sąlygos taikymo visam žemės sklypui, nereiškia, jog tokia sąlyga nebuvo taikoma visam žemės sklypui. Teismas atmetė atsakovų argumentus, kad Nekilnojamojo turto registre tik daliai žemės sklypo įregistruota specialioji sąlyga suteikė pagrindą daryti išvadą, jog statyba likusioje žemės sklypo dalyje buvo galima.
8. Teismas pažymėjo, kad pagal Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo 9 straipsnio 2 dalį, galiojusią nuo 2001 m. gruodžio 28 d., statyba saugomoje teritorijoje buvo draudžiama, išskyrus dvi išimtis: 1) kai statoma (numatoma statyti) esamos ar buvusios sodybos teritorijoje; 2) kai statoma (numatoma statyti) draustinių tvarkymo planuose ar projektuose ir bendrojo planavimo dokumentuose nustatytoje vietoje. Teismo vertinimu, atsakovai į bylą nepateikė įrodymų, kad žemės sklype ginčijamų aktų išdavimo metu būtų buvusi sodyba ir buvo ketinama statyti esamos ar buvusios sodybos teritorijoje. Taip pat atsakovai nepateikė įrodymų, kad statybos darbai ginčijamų aktų priėmimo metu žemės sklype buvo galimi pagal draustinio tvarkymo planą ar projektą ir bendrojo planavimo dokumentus.
9. Teismas atmetė atsakovų M. N. ir G. N. argumentus, kad ūkininko sodybos vietai nustatyti parinkimo aktas ir jo pagrindu parengta schema laikytini teritorijų planavimo dokumentais, o schemos parengimas sukėlė teises pasekmes – suteikė teisę nustatytoje vietoje vykdyti statybą privačios žemės ūkio paskirties žemės sklype nerengiant detaliojo plano ir nekeičiant tikslinės žemės naudojimo paskirties. Teismas sutiko, kad ūkininko sodybos vietai nustatyti parinkimo aktas galėjo būti priimamas nesant detaliojo plano, tačiau nurodė, kad atsakovai nepateikė įrodymų, jog pagal bendrąjį Vilniaus rajono planą ar Medžiakalnio draustinio tvarkymo planą buvo galima statyba žemės sklype. Teismas pažymėjo, kad iš prie ginčijamo ūkininko sodybos vietai nustatyti parinkimo akto pridėtos atsakovės UAB „Novaforma“ schemos matyti, jog pagal ją ne visas žemės sklypas, bet jo dalis pateko į geomorfologinio draustinio teritoriją. Tačiau teismas nurodė, kad priimant sprendimą dėl ūkininko sodybos vietos parinkimo buvo remtasi teisės aktų neatitinkančia schema, nes joje buvo neteisingai pažymėta draustinio riba.
10. Be kita ko, teismas atmetė atsakovų M. N. ir G. N. argumentus, kad įpareigojimas nugriauti statinį neatitiktų proporcingumo principo. Teismo vertinimu, nagrinėjamu atveju statyba prieštaravo imperatyviems teisės aktų reikalavimams, todėl kraštutinių neteisėtos statybos padarinių taikymas atitinka proporcingumo, teisingumo principą, nes teisės normos imperatyvumas savaime negali būti traktuojamas kaip ją taikyti turinčio teismo galimybės vykdyti teisingumą suvaržymas. Teismas nurodė, kad atsakovams priklausančiame žemės sklype statybos nėra galimos ir pagal šiuo metu galiojančią teisinę reglamentavimą, todėl nenustačius pareigos nugriauti statinį šis negalės būti įteisintas.
11. Taip pat teismas atmetė atsakovų argumentus dėl teisingumo, teisėtų lūkesčių principų pažeidimo patenkinus ieškovės reikalavimą, nurodydamas, kad ginči-

- jamų administracinių aktų išdavimo metu galiojęs teisinis reglamentavimas nesusiteikė atsakovams teisės vykdyti naujas statybas žemės sklype, todėl jie negalėjo turėti teisėtų lūkesčių įgyvendinti statytojo teises.
12. Dėl įpareigojimo atkurti žemės sklypo reljefo pirminę padėtį teismas pažymėjo, kad 2019 m. lapkričio 25 d. vykusiame teismo posėdyje ieškovės atstovė pripažino, jog klodų atkurti geologine prasme nėra galima, tačiau nurodė, kad pašalinus statinius turi būti suformuota netikra kalva. Vis dėlto teismas netenkino šio reikalavimo konstatuodamas, kad ieškovė nėra subjektas, turintis teisę spręsti dėl atkūrimo priemonių taikymo. Remdamasis Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo 32 straipsnio 2 dalimi ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2006 m. gegužės 16 d. įsakymu Nr. D1-228 patvirtintu Aplinkos atkūrimo priemonių parinkimo bei išankstinio pritarimo gavimo tvarkos aprašu (27–36¹ punktais), teismas padarė išvadą, kad dėl aplinkos atkūrimo priemonių taikymo pavesta spręsti Regiono aplinkos apsaugos departamentui.
 13. Pasisakydamas dėl atsakingų už neteisėtą statybą asmenų ir jų atsakomybės laipsnio teismas nurodė, kad byloje nėra duomenų, jog atsakovai M. N. ar G. N. būtų koku nors būdu nulėmę neteisėtų administracinių aktų priėmimą, aiškiai žinoję apie šių prieštaravimą imperatyvioms įstatymo nuostatoms. Teismo vertinimu, aplinkybė, kad atsakovas M. N. turi statybos inžinieriaus kvalifikaciją, taip pat aplinkybė, jog saugomų teritorijų kadastro duomenys yra vieši, nėra pakankamos, kad atsakovai M. N. ir G. N. būtų laikomi kaltais ir jų lėšomis būtų privaloma šalinti statybos padarinius.
 14. Taip pat teismas sutiko su atsakovių VĮ Registrų centro ir Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos argumentais dėl jų kaltės nagrinėjamoje situacijoje nebuvimo. Teismas nurodė, kad registro tvarkytojas neturi teisinio pagrindo abejoti aktų, kurių pagrindu jis įregistruoja daiktines teises, pagrįstumu. Byloje nėra duomenų, kad statybos procese sukurtas daikto registracija neatitiko dokumento, kurio pagrindu ji buvo atlikta. Taip pat nurodė, kad atsakovės Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos pažymos buvo išvestiniai administraciniai aktai, kurių išdavimą lėmė neteisėtu pripažinto statybos leidimo išdavimas ir jo pagrindu vykdyti statybos darbai. Pažymėjo, kad atsakovė Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos nedalyvavo išduodant administracinius aktus, suteikusius teisę atsakovams M. N. ir G. N. vykdyti statybos darbus bei nulėmusius neteisėtos statybos pasekmes, kurios turi būti šalinamos nugriaunant pastatus.
 15. Teismas nurodė, kad būtent ūkininko sodybos vietos parinkimo aktas sudarė galimybę inicijuoti atitinkamus ūkinius procesus ir turto sukūrimą. Teismas nustatė, kad ūkininko sodybos vietos parinkimo aktą pritardami ūkininko sodybos vietai pagal atsakovės UAB „Novaforma“ neteisėtą schemą pasirašė Vilniaus rajono savivaldybės administracijos, Vilniaus apskrities viršinininko administracijos Vilniaus rajono žemėtvarkos skyriaus bei Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamento atstovai. Teismo vertinimu, minėtų institucijų darbuotojai, pagal savo kompetenciją įpareigoti veikti tokiu būdu, kad jų priimami sprendimai atitiktų

teisės aktų reikalavimus, šios pareigos tinkamai neatliko. Kadangi būtent atsakovės Vilniaus rajono savivaldybės administracija bei institucijos, kurių įgaliojimus perėmė Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos ir Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos, pažeidė įstatymų reikalavimus neteisėtai priimdami administracinius aktus, lėmusius neteisėtą statybą, todėl jos Statybos įstatymo 33 straipsnio prasme laikytinos kaltais asmenimis, kurių lėšomis turi būti nugriauti neteisėtai pastatyti statiniai.

16. Atsižvelgdamas į tai, kad atsakovės Vilniaus rajono savivaldybės administracijos veiksmai tiesiogiai, o kitų atsakovių veiksmai netiesiogiai lėmė neteisėtos statybos pasekmes, ir į tai, kad atsakovės Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos neteisėti veiksmai pasireiškė Vilniaus apskrities viršininko administracijai priimant 2006 m. rugsėjo 12 d. įsakymą, kadangi apskrities viršininkų administracijų teises ir pareigas perėmė ši atsakovė, o Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamento, kurio teises ir pareigas perėmė Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos, darbuotojų neteisėti veiksmai pasireiškė pritariant sodybos parinkimo vietai pagal atsakovės UAB „Novaforma“ schemą, teismas padarė išvadą, kad Vilniaus rajono savivaldybės administracija privalo apmokėti 50 procentų neteisėtos statybos padarinių šalinimo išlaidų, Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos – 30 procentų, o Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos – 20 procentų.
17. Teismo vertinimu, atsakovų argumentai dėl ieškovės atsakomybės šioje byloje yra bendro pobūdžio, deklaratyvūs, todėl nesudaro pagrindo laikyti ieškovę kalta dėl kilusių neteisėtų statybų padarinių. Teismas konstatavo, kad žemės sklype taikytinų specialiųjų sąlygų plotas buvo nurodytas neteislingai ne dėl to, kad ieškovė neužtikrino registru sąveikos, bet dėl neteisėtų Vilniaus apskrities viršininko administracijos darbuotojų veiksmų tikrinant kadastrinių matavimų atitiktį teisės aktų reikalavimams.
18. Panevėžio apygardos teismas 2020 m. lapkričio 10 d. nutartimi Vilniaus regiono apylinkės teismo 2020 m. sausio 23 d. sprendimą paliko nepakeistą.
19. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2021 m. rugpjūčio 26 d. nutartimi panaikino Panevėžio apygardos teismo 2020 m. lapkričio 10 d. nutarties dalis, kuriomis paliktos nepakeistos Vilniaus regiono apylinkės teismo 2020 m. sausio 23 d. sprendimo dalys dėl per 6 mėnesius nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo pašalinti žemės sklype atliktos statybos padarinius – nugriauti statinius ir sutvarkyti statybvietai – ir bylinėjimosi išlaidų paskirstymo, ir perdavė šią bylos dalį iš naujo nagrinėti Panevėžio apygardos teismui.
20. Kasacinis teismas atsižvelgė į tai, kad Lietuvos Respublikos aplinkos ministras 2018 m. vasario 27 d. įsakymu nusprendė pritarti atsakovų M. N. ir G. N. pasiūlymui dėl draustinio ribų koregavimo, pavedė Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai pradėti koregavimo procedūras, nurodė, jog Medžiakalnio draustinio ribose esančiame žemės sklype fluvioglacialinės kilmės unikalioms ir tipiškoms reljefo formoms (saugomoms vertybėms) padarytas nepataisomas mechaninis poveikis, todėl tolesnis konservacinės apsaugos prioriteto režimo taikymas neatitinka draustinio steigimo tikslų. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2018 m.

- gegužės 31 d. įsakymu Nr. D1-430 nutarta biudžeto lėšomis atlikti Medžiakalnio geomorfologinio draustinio ribų plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. spalio 22 d. nutarimu Nr. 1146, ir Medžiakalnio geomorfologinio draustinio tvarkymo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2014 m. gruodžio 18 d. įsakymu Nr. D1-1043, koregavimo procedūras.
21. Kasacinis teismas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija 2019 m. rugpjūčio 27 d. sprendimu, atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos siūlymą, sustabdė draustinio ribų pakeitimo procedūras dėl to, kad patvirtinus projektą nebūtų paneigiamas galimas statybos leidimo saugomoje teritorijoje neteisėtumas, tokiu būdu išvengiant pagal galimai neteisėtai išduotą statybos leidimą įvykdytos statybos padarinių ir žalos atlyginimo. Projekto derinimo procedūros atidėtos, iki teisme bus priimtas įsiteisėjęs teismo sprendimas dėl statybą leidžiančio dokumento teisėtumo.
 22. Teisėjų kolegija konstatavo, kad teismai, spręsdami klausimą dėl statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo, nepagrįstai pirmiau nurodytas byloje nustatytas aplinkybes dėl galimo draustinio ribų pakeitimo pripažino teisiškai nereikšmingomis. Teisėjų kolegijos vertinimu, nagrinėjamu atveju, esant situacijai, kokia susidarė nagrinėjamoje byloje, kai draustinio ribų pakeitimo procedūros yra sustabdytos, iki įsiteisės teismų sprendimai dėl statybą leidžiančio dokumentų ir kitų su tuo susijusių administracinių aktų panaikinimo, egzistavo procesinės prielaidos priimti Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 261 straipsnyje įtvirtintą dalinį sprendimą dėl statybą leidžiančio dokumento ir kitų su juo susijusių administracinių aktų panaikinimo.
 23. Teisėjų kolegijos vertinimu, nagrinėjamu atveju apeliacinės instancijos teismas, vertindamas pirmosios instancijos teismo sprendimo dalies dėl neteisėtos statybos padarinių šalinimo pagrįstumą, netinkamai įvertino šiam klausimui tinkamai išnagrinėti reikšmingas faktines bylos aplinkybes, nesiaiškino byloje trečiuoju asmeniu dalyvaujančios Lietuvos Respublikos Vyriausybės, kuri turi teisę priimti sprendimą dėl Medžiakalnio draustinio ribų pakeitimo, pozicijos dėl draustinio ribų pakeitimo. Tai lėmė, kad byloje liko nepašalintų abejonių dėl galimybės kitomis, mažiau atsakovų M. N. ir G. N. teises varžančiomis, priemonėmis pašalinti neteisėtos statybos padarinius. Dėl to kasacinis teismas nusprendė, kad klausimas dėl neteisėtos statybos padarinių šalinimo buvo išspręstas netinkamai, nevisapusiškai įvertinus byloje susiklosčiusias aplinkybes.
 24. Panevėžio apygardos teismas, iš naujo išnagrinėjęs bylą pagal atsakovų M. N. ir G. N., Vilniaus rajono savivaldybės administracijos, Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos, Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos apeliacinius skundus, 2022 m. rugsėjo 13 d. nutartimi Vilniaus regiono apylinkės teismo 2020 m. sausio 23 d. sprendimo dalis, kuriomis atsakovai M. N. ir G. N. įpareigoti kitų atsakovių lėšomis pašalinti ginčo žemės atliktos statybos padarinius – nugriauti statinius ir sutvarkyti statybvietę, taip pat paskirsytos bylinėjimosi išlaidos, paliko nepakeistas.
 25. Bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme iš naujo, buvo nustatyta, kad po įsiteisėjusio teismo sprendimo dėl statybą leidžiančio dokumento teisėtumo

Aplinkos ministerija teikė Vyriausybei derinti projektą, kuriuo būtų pakeičiamas Medžiakalnio valstybinio geomorfologinio draustinio ribų planas ir jis būtų išdėstomas nauja redakcija, tačiau Vyriausybės kanceliarijos ekonomikos politikos grupės, ministrės pirmininkės patarėjo pažymoje NV-1082, registruotoje 2022 m. balandžio 25 d., pateikta dalykinio vertinimo išvada (pažymos 7 punktas), kuria pasiūlyta nutarimo projektą grąžinti rengėjams tobulinti, įvertinant, ar esamoje situacijoje poveikis yra mažareikšmis, kartu paliekant tai įvertinti ir teismui; jei teismas nelaikytų, kad pažeidimai ir (ar) poveikis yra mažareikšmiai, įvertinti galimybę teikti alternatyvų sprendimą Vyriausybei. Apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, kad Vyriausybė ateityje galimai svarstytų klausimą dėl draustinio ribų keitimo, bet tik po to, kai teismas įvertins pažeidimų (poveikio) mažareikšmiškumą. Teismas nurodė, kad klausimas dėl draustinio ribų keitimo, vertinimo nėra šios bylos nagrinėjimo dalykas.

26. Kadangi draustinio ribos nėra pakeistos, o tokio pobūdžio statyba draustinio teritorijoje pagal imperatyvias teisės normas negalima, teisėjų kolegijos vertinimu, tai, kad Aplinkos ministerijos komisijoje buvo pritarta draustinio ribos pakeitimams, nėra teisiškai reikšminga. Kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad minėtos komisijos buvo konstatuota, jog būtent ginčo žemės sklype neteisėtomis statybomis (ne dėl kažkokių kitų priežasčių) padarytas nepataisomas mechaninis poveikis lėmė, kad sklype esančioje draustinio dalyje nėra išlikusių geomorfologinių vertybių ir sklypas nebeatitinka draustiniams steigti taikomų kriterijų. Teisėjų kolegija nurodė, kad tuo pagrindu gali kilti ir žalos gamtai atlyginimo klausimai. Teisėjų kolegijos vertinimu, tai, kad neteisėta statyba iš esmės jau yra pakenkta saugomiems kompleksams bei objektams (vertybėms), negali būti pakankama priežastimi spręsti, kad tolimesnė draustinio dalies apsauga yra betikslė, ir ignoruoti imperatyvaus įstatymų reglamentavimo dėl veiklos ribojimų draustiniuose.
27. Nors trečiasis asmuo Lietuvos Respublika (Vyriausybė), atstovaujama Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos, rašytiniuose paaiškinimuose nurodė, jog pagal pateiktas išvadas galimai yra pagrindas sklype susidariusią situaciją vertinti kaip neturinčią tolesnio poveikio draustinyje esančių geomorfologinių vertybių išsaugojimo perspektyvoms, tačiau būtent trečiasis asmuo šiuo metu nenustatė pakankamo faktinio ir teisinio pagrindo draustinio ribas pakeisti, kas būtų galėję sudaryti sąlygas išsaugoti ginčo statinį.
28. Kadangi ginčijamų aktų priėmimo, statybos vykdymo metu visas atsakovams priklausantis žemės sklypas pateko į Medžiakalnio geomorfologinio draustinio teritoriją, tai sprendžiant dėl statybų jame galimumo turėjo būti įvertintos Saugomų teritorijų įstatymo nuostatos, reglamentuojančios statybos galimumą tokioje teritorijoje. Apeliacinės instancijos teismas pripažino, kad pirmosios instancijos teismas padarė pagrįstą išvadą, jog atsakovams priklausančiame žemės sklype statybos nėra galimos ir pagal šiuo metu galiojančią teisinę reglamentavimą, Saugomų teritorijų įstatymas neįtvirtina prielaidų statyti naujus statinius žemės sklype, todėl statybos leidimas naujo statinio statybai negalėtų būti išduotas. Byloje nenustatyta, kad ir šiuo metu būtų galimas statybos įteisinimas, taip pat klausimą dėl draustinio ribų pakeitimo atsisakoma spręsti, kol nebus išnagrinėta ši byla.

- Statyba bylos nagrinėjimo metu akivaizdžiai prieštarauja imperatyviems saugomų teritorijų apsaugos teisės aktų reikalavimams.
29. Teisėjų kolegija nurodė, kad sprendama dėl taikomos neteisėtos statybos padarinių šalinimo priemonės proporcingumo atsižvelgė į aktualius Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išaiškinimus.
 30. Konstatavusi, kad statinio (jo dalies) statyba nėra galima pagal Medžiakalnio geomorfologinio draustinio tvarkymo plane įtvirtintą teisinį reguliavimą, kolegija nurodė, jog pagal Statybos įstatymo 33 straipsnio 2 dalies nuostatas privalo priimti sprendimą įpareigoti tokį statinį nugriauti arba išardyti perstatytas ar pertvarkytas statinio dalis ar atstatyti (atkurti) statinį. Kadangi ginčijamų administracinių aktų išdavimo metu galiojęs teisinis reglamentavimas nesuteikė atsakovams teisės vykdyti naujas statybas žemės sklype, todėl jie negalėjo turėti teisėtų lūkesčių įgyvendinti statytojo teises. Dėl to teisėjų kolegija pripažino, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai taikė kraštutinę neteisėtos statybos padarinių šalinimo priemonę.
 31. Teisėjų kolegijos vertinimu, pirmosios instancijos teismas teisingai nustatė atsakovių (institucijų) atsakomybę ir jos laipsnį.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimų į jį teisiniai argumentai

32. Atsakovai M. N. ir G. N. kasaciniu skundu prašo panaikinti Panevėžio apygardos teismo 2022 m. rugsėjo 13 d. nutartį ir Vilniaus regiono apylinkės teismo 2020 m. sausio 23 d. sprendimo dalis, kuriomis jie įpareigoti kitų atsakovių lėšomis pašalinti ginčo žemės atliktos statybos padarinius – nugriauti statinius ir sutvarkyti statybvietę, taip pat paskirstytos bylinėjimosi išlaidos; priimti naują sprendimą – ieškinį atmesti arba leisti atsakovams G. ir M. N. per trejus metus nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos gauti statybą leidžiančius dokumentus. Kasacinis skundas yra grindžiamas šiais argumentais:
 - 32.1. Bylą nagrinėję teismai pažeidė proporcingumo ir protingumo principus priimdami skundžiamus sprendimus, kuriais nebeegzistuojantis viešasis interesas ginamas, pažeidžiant atsakovų nuosavybės teises, nesant galimybės atkurti draustinio saugomas vertybes ir dėl to pradėjus draustinio ribų koregavimo procedūras. Apeliacinės instancijos teismas, priimdamas ginčijamą nutartį, nepagrįstai susiaurino nagrinėtinus bylos aspektus, todėl neatskleidė bylos esmės ir nukrypo nuo šioje civilinėje byloje priimtose Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties ir aktualios teismo praktikos, pažeisdamas asmenų teisę į teisingą teismą. Teismai, priimdami skundžiamus sprendimus, netinkamai taikė ir aiškino teisės normas, reglamentuojančias Vyriausybės įgalioto viešojo juridinio asmens pareigas, nelegalias statybas ir jų padarinių šalinimą, taip pažeisdami kertinius teisingumo, proporcingumo ir protingumo principus.
 - 32.2. Saugomų teritorijų įstatymas nustato, kad saugomos teritorijos steigiamos siekiant išsaugoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus ir objektus (vertybes), propaguoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius

kompleksus ir objektus (vertybes) (įstatymo 3 straipsnis). Draustiniai steigiami, siekiant išsaugoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus (vertybes), vietas (įstatymo 8 straipsnio 1 dalies 1 punktą). Vertinant šias Saugomų teritorijų įstatymo nuostatas šios konkrečios bylos aspektu, remiantis kvalifikuotų specialistų išvada (saugomų teritorijų steigimo, jų ribų keitimo nagrinėjimo komisijos rekomendacijos), galima kategoriškai teigti, jog Saugomų teritorijų įstatymo tikslai fiziškai nebepasiekiami – ginčo sklype saugomi objektai sunaikinti negrįžtamai ir tai įvyko ne dėl atsakovų M. N. ir G. N. kaltės. Teismai, savo sprendimais įtvirtindami pastato griovimo būtinumą, neatkuriant buvusio teritorijos reljefo ir buvusių vertybių, iš esmės pasisakė, kad šiuo atveju teismine tvarka nėra ginamas joks viešasis interesas, susijęs su vertybių išsaugojimu, todėl konstatuotina, kad priimtas formalus sprendimas. Teismai netyrė statybos padarinių aplinkai ir visuomenės interesams masto, statybos padarinių šalinimo pasekmių. Apeliacinės instancijos teismas, nutartyje nuroydamas, kad klausimas dėl draustinio ribų keitimo vertinimo nėra šios bylos nagrinėjimo dalykas, formaliai tyrė pažeidimus, susijusius su statybą leidžiančių dokumentų išdavimu, bet ne savavališkų statybų šalinimo galimybes viešojo intereso gynimo aspektu. Dėl viešųjų registrų sąveikos neužtikrinimo buvo išduotas teismo vėliau panaikintas statybą leidžiantis dokumentas ir, esant kvalifikuotų specialistų išvadai dėl geomorfologinio draustinio ribų tikslinimo tikslingumo dėl sunaikintos vertybės (tai neturės įtakos draustinio vertei), teismai, priimdami ginčijamus sprendimus, šio klausimo net nevertino. Faktiškai teismas priėmė sprendimą sunaikinti gyvenamąjį namą (vienintelį šeimos, kurioje auga du nepilnamečiai vaikai, būstą) be galimybės atkurti saugomą vertybę. Nagrinėjamu atveju nėra išlaikoma visuomenės ir asmenų interesų pusiausvyra, nes asmenys netenka savo nuosavybės, tačiau visuomenės interesas nėra apsaugomas. Teismai, nevertindami draustinio ribos pakeitimo perspektyvų bei vertybės atkūrimo negalimumo, išvis nepasisakė dėl teismų sprendimu siektino tikslo. Šiuo atveju, sprendžiant proporcingumo klausimą, būtina atsižvelgti į tai, kad, kaip minėta, viešojo intereso – draustinio saugomos vertybės – nebeliko, tai iš esmės konstatavo ir patys teismai, nebekeldami klausimo dėl saugoto reljefo atkūrimo būtinumo (saugotų specifinių klodų fiziškai atkurti nebegalima).

- 32.3. Kasacinio teismo praktikoje nurodoma, kad teismas, nagrinėdamas bylą dėl savavališkos statybos padarinių šalinimo, pirmiausia turėtų išsiaiškinti, ar tokių statinių statyba atitinkamoje teritorijoje iš viso galima, o jei galima – atsižvelgdamas į savavališka statyba sukeltų padarinių aplinkai ir visuomenės interesams mastą, savavališkos statybos padarinių šalinimo padarinius ir galimybes atkurti iki savavališkos statybos buvusių padėčių, spręsti dėl savavališkos statybos padarinių šalinimo būdo (Statybos įstatymo 28 straipsnio 8 dalis), t. y. ar įpareigoti statytoją nugriauti statinį ar, jo nenugriaunant, leisti statybą įteisinti. Saugomų teritorijų įstatymo 9 straipsnyje nurodyta, kad gamtiniuose ir kompleksiniuose draustiniuose statyba vis dėlto yra galima,

jei statyba susijusi su draustinio steigimo tikslais, jei pastatai statomi esamoje ir buvusiose sodybose, vietose, nustatytose draustinių tvarkymo planuose ir (ar) bendruosiuose planuose. Nagrinėjamu atveju nebeliko galimybių išsaugoti charakteringas ledynų periodu susiformavusias kalvas, t. y. nebeliko saugomos vertybės, ir palikti tokią nedidelę teritoriją draustinio ribose bei taikyti jai saugomos teritorijos režimą yra tiesiog neracionalu. Atsižvelgiant į byloje nustatytas aplinkybes (atsakovų kaltės laipsnį, ieškovės atsakomybės ribas, faktinę geomorfologinio draustinio teritorijos užstatymo būklę), reikalavimas atsakovams (žemės sklypo savininkams) pašalinti statybą leidžiančio dokumento vykdymo padarinius, nurodytus Nekilnojamojo turto registro centrinio duomenų banko išrašė, ir sutvarkyti statybvietę laikytinas neproporcingu Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir EŽTT), Konstitucinio Teismo jurisprudencijos bei kasacinio teismo praktikos prasme. Papildomai pažymėtina, kad atsakovų M. ir G. N. kaltės teismai nenustatė, o tai yra svarbus motyvas EŽTT aspektu. Apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas bylą iš naujo, visiškai nesivadovavo šiomis nuostatomis. Teismas neteisėtai statybos padarinių šalinimo institutą taikė ne atsižvelgdamas į proporcingumo aspektą, o vadovaudamasis griežtos atsakomybės nuostatomis. Neginčijama, kad žala gamtai ir valstybės saugomiems gėriams (vertybėms) šiuo atveju yra padaryta ir ją, be abejonės, turi atlyginti ją padarę asmenys (kurie nėra kasatoriai). Tačiau šioje byloje svarbu buvo nustatyti, ar tik nugriovus statinį, t. y. taikant šį griežčiausią neteisėtai statybos padarinių šalinimo institutą, ta žala gali būti atlyginta ir gali būti atkurta pirminė, iki pažeidimo buvusi padėtis. Pažymėtina ir tai, kad padaryta žala gamtai yra įvertinta 12 000 Eur.

- 32.4. Ginčo pastatas yra pastatytas iš atsakovų M. N. ir G. N. nuosavų ir skolintų lėšų, jis yra įkeistas trečiajam asmeniui – bankui, užtikrinant prievolių pagal kredito sutartį tinkamą vykdymą. Esant tokioms aplinkybėms, valstybės institucijos nugriovus pastatą dėl savo neteisėtų veiksmų turėtų pareigą atlyginti žalą pastato savininkams ir trečiajam asmeniui „Luminor Bank AS“, todėl labiau viešąjį interesą atitiktų galimybė įteisinti ginčo pastato statybą, negu įpareigoti jį nugriauti. Esminė kliūtis – teismų nurodyta aplinkybė, kad statyba draustinio teritorijoje imperatyviai yra draudžiama. Byloje susidarė padėtis, kai kasacinį skundą pateikusiems atsakovams ne dėl jų kaltės neteisėtai pastačius pastatą šis negali būti įteisintas dėl to, kad jis yra draustinio teritorijoje, o draustinio teritorijos dalis, kurioje nebeliko saugotų objektų, negali būti, remiantis specialistų siūlymu, išbraukta iš draustinio ribų, nes joje yra be statybos leidimo pastatytas pastatas. Kasacinio teismo praktikoje yra konstatuota, kad neleistina tokia situacija, jog atskirų teisių įgyvendinimas tarpusavyje būtų taip susijęs, kad neįgyvendinus vienos teisės būtų negalimas kitos teisės įgyvendinimas, o tos antrosios teisės nebūtų galima įgyvendinti, kol neįgyvendinta pirmoji. Negali būti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį atskirų teisių įgyvendinimas būtų susijęs taip, jog neįgyvendinus vienos teisės negalimas kitos teisės įgyvendinimas, ir atvirkščiai (Lietuvos

- Aukščiausiojo Teismo nutartys civilinėse bylose Nr. 3K-3-148/2013; Nr. 3K-3-72/2015). Nagrinėjamu atveju sprendimas leisti įteisinti pastatą per protingą terminą atitiktų EŽTT ir kasacinio teismo praktiką.
- 32.5. Apeliacinės instancijos teismas, šalindamas iš bylos nagrinėjimo draustinio ribų pakeitimo perspektyvą, iš esmės nukrypo nuo kasacinio teismo nutarties, priimtos šioje civilinėje byloje. Įvertinus draustinio ribų pakeitimo perspektyvą, teismui suteikus galimybę statinį įteisinti, atsirastų teisiškai įgyvendinama galimybė valstybės institucijoms patikslinti draustinio ribą. Tokiu būdu atsakovai turėtų teisę teisės aktų nustatyta tvarka parengti projekcinę dokumentaciją ir gauti naują statybą leidžiantį dokumentą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, grąžindamas bylą nagrinėti iš naujo, taip pat akcentavo teismo pareigą šioje byloje būti aktyviam ir rinkti įrodymus, o ypač tuo klausimu, dėl kurio byla buvo grąžinta nagrinėti iš naujo, t. y. išsiaiškinti Vyriausybės poziciją dėl Medžiakalnio geomorfologinio draustinio ribų keitimo galimumo. Apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas bylą, nevykdė šios pareigos, o apsiribojo tik šalių pateiktų dokumentų vertinimu ir padarė neteisingas išvadas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, grąžindamas bylą nagrinėti iš naujo, nurodė išsiaiškinti Vyriausybės poziciją dėl Medžiakalnio draustinio ribų keitimo, tačiau jokia būdu nesiejo to su aplinkybe, kad tos ribos būtų pakeistos iki teismui priimant sprendimą dėl neteisėtos statybos padarinių šalinimo. Apeliacinės instancijos teismas šią nuostatą suprato labai siaurai, t. y. jei iki bylos nagrinėjimo pabaigos nebus priimtas sprendimas dėl draustinio ribų pakeitimo, bus taikomas griežčiausias neteisėtos statybos padarinių šalinimo institutas – statinio griovimas.
- 32.6. Teismas, siekdamas ne tik proceso operatyvumo tikslo (tai šiuo atveju daugiau kaip 7 metus vykstant teisminiam ginčui nėra pats didžiausias siektinas gėris), teisingumo tikslu galėjo pasinaudoti kita CPK 164 straipsnio 1 dalies 4 punkte jam suteikta procesine priemone ir bylos nagrinėjimą sustabdyti, iki bus priimtas Vyriausybės sprendimas dėl Medžiakalnio draustinio ribų (ne) pakeitimo, ir tik po to, atsižvelgdamas į priimtą sprendimą, atitinkamai išspręsti šią bylą. Atsakovai 2022 m. gegužės 4 d. pateikė apeliacinės instancijos teismui prašymą stabdyti bylą, tačiau teismas dėl šio prašymo jokio procesinio sprendimo nepriėmė. Kadangi tiksliai Vyriausybės sprendimo priėmimo data šiuo klausimu nebuvo žinoma, vadinasi, egzistavo ne bylos atidėjimo, o jos sustabdymo pagrindas, nes nuo aplinkybės, koks bus Vyriausybės sprendimas dėl Medžiakalnio draustinio ribų pakeitimo, iš esmės priklausė ir šios bylos baigtis. Tačiau teismas vėliau savo poziciją pakeitė ir išnagrinėjo bylą nesulaukęs, kol Vyriausybė priims sprendimą šiuo klausimu. Šis proceso teisės normų pažeidimas lėmė neteisėtos teismo nutarties priėmimą.
- 32.7. Ginčo namas yra vienintelis atsakovų šeimos (ir jų mažamečių vaikų) turtas, kuris yra sukurtas, panaudojant skolintas lėšas. Trečiasis asmuo „Luminor Bank AS“ jau pateikė reikalavimą grąžinti kredito, suteikto ginčo namo statybai, lėšas. Akivaizdu, kad atsakovai ir jų mažamečiai vaikai dėl teismų sprendimų patiria ir ateityje patirs nepamatuojamai didelę našta. Neabejo-

tina, kad kai kurios vertybės nėra ir neturi būti neginamos vien dėl to, kad valstybė rizikuoja patirti didelę finansinę naštą. Vis dėlto šiuo atveju atkreiptinas dėmesys, kad vertybės, kurias neva siekia apginti teismai skundžiamais sprendimais, yra negrįžtamai sunaikintos dėl valstybės institucijų ir jų pareigūnų kaltės. Teismai priėmė formalų ir Konstitucijos 109 straipsniui prieštaraujantį sprendimą.

33. Atsakovės Vilniaus rajono savivaldybės administracija, Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos, trečiasis asmuo „Luminor Bank AS“ prisiėda prie kasacinio skundo.
34. Ieškovė Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba atsiliepiu į kasacinį skundą prašo jį atmesti, skundžiamus teismų procesinius sprendimus palikti nepakeistus. Atsiliepimas grindžiamas šiais argumentais:
 - 34.1. Bylą nagrinėję teismai tinkamai atskleidė bylos esmę, tinkamai vadovavosi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo suformuota praktika, Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, ištyrė visus į bylą pateiktus įrodymus ir priėmė pagrįstą sprendimą ir nutartį; tinkamai kvalifikavo situaciją, kad visas atsakovams (kasatoriams) G. ir M. N. priklausantis žemės sklypas ginčijamų aktų priėmimo metu buvo ir šiuo metu yra Medžiakalnio geomorfologinio draustinio teritorijoje, todėl ginčijamais aktais buvo pažeistos imperatyvios Saugomų teritorijų įstatymo nuostatos dėl statybų draudimo draustinyje.
 - 34.2. Ginčo sklype saugomi objektai sunaikinti negrįžtamai ir tai įvyko ne dėl atsakovų kaltės, kalti asmenys yra nustatyti, nustatyta kaltės procentinė išraiška. Reljefo elemento dalies sunaikinimas vertinamo žemės sklypo teritorijoje negali būti suabsoliutinamas, nes draustinis skirtas išsaugoti visam kompleksui, o ne vienai kalvai. Vienos kalvos sunaikinimas nepanaikina draustinyje saugomo komplekso reikšmės, būtinybės jį išsaugoti. Apskritai negalima teigti, kad sunaikinta visa kalva: jos pagrindas yra išlikęs, nukasta kalvos viršūnė. Tinkama saugomų teritorijų apsauga yra suinteresuota visa visuomenė, todėl interesas, kad bet kokia veikla, galinti turėti neigiamos įtakos saugomai teritorijai, būtų vykdoma griežtai laikantis Konstitucijos, įstatymų ir jiems neprieštarujančių kitų teisės aktų reikalavimų, yra laikytinas viešuoju. Ieškovės nuomone, vienas viešasis interesas negali būti priešinamas kitam viešajam interesui, nes ieškiniu pareikštais reikalavimais siekiama užtikrinti Medžiakalnio geomorfologinio draustinio, t. y. saugotinos teritorijos, kuriai nustatytas ypatingas teisinis režimas, apsaugą. Draustiniuose saugomi ne pavieniai objektai (kalvos, gūbriai, daubos, kt.), o ištisi jų dariniai, kompleksai. Šiuo atveju – unikalus fluvioglacialinis reljefas su būdinga gausybe neaukštų, tankiai išsidėsčiusių apvalių viršukalnių – smulkiakalvių. Jei būtų įgyvendinti skundžiami teismų sprendimai, tai sutvarkant statybvietę būtų galima atkurti buvusią kalvą (buvusį teritorijos reljefą) ar jos dalį, aišku, būtų sudėtinga atkurti požemio sluoksnius, bet ne pačią formą. Nesant pastatų tokia galimybė visuomet išlieka.
 - 34.3. Visi šį teisminį ginčą nagrinėję teismai nurodė, kad ginčo teritorijoje statyba yra negalima. Nesutiktina su atsakovų pozicija, kad Panevėžio apygardos

teismas buvo neaktyvus dėl įrodymų rinkimo. Iš byloje esančių dokumentų matyti, kad tiek ieškovė, tiek Aplinkos ministerija teismą nuolat informuodavo apie situaciją, kuri buvo susijusi su draustinio ribų keitimu (tvirtinimu) Lietuvos Respublikos Vyriausybėje.

35. Atsakovė Valstybinę teritorijų planavimo ir statybos inspekcija atsiliepimu į kasacinį skundą prašo jį atmesti. Atsiliepimas grindžiamas šiais argumentais:
- 35.1. Inspekcijos nuomone, ta aplinkybė, kad ginčo sklype saugomi objektai sunaikinti negrįžtamai ir tariamai dėl to nebėra jokio viešojo intereso ir (ar) pagrindo įpareigoti nugriauti žemės sklype pastatytus statinius, savaime nereiškia, kad žemės sklypas nebepatenka į draustinio teritoriją ir (ar) kad jam nuo tada, kai saugomi objektai sunaikinti, nebetaikytini veiklos apribojimai, taip pat kad tariamai nebeegzistuoja viešasis interesas. Teismas, sprenddamas klausimą, ar įpareigoti nugriauti statinį ar jo nenugriauti, turėjo atsižvelgti į statybos pagal neteisėtai išduotus statybą leidžiančius dokumentus sukeltų padarinių aplinkai ir visuomenės interesams mastą, statybos pagal neteisėtai išduotus statybą leidžiančius dokumentus padarinių šalinimo pasekmes ir galimybes atkurti iki statybos pagal neteisėtai išduotus statybą leidžiančius dokumentus buvusią padėtį. Nagrinėjamu atveju pastato statybos darbai buvo vykdomi žemės sklype, esančiame draustinyje, todėl tiek statybos darbų, tiek ir statybos, pažeidžiančios teisės aktų reikalavimus, padarinių šalinimo teisinis reglamentavimas aiškintinas remiantis ne tik Statybos įstatymu, bet ir Saugomų teritorijų įstatyme bei Žemės įstatyme įtvirtintais reikalavimais. Pagal Konstitucijos 54 straipsnio 1 dalį, valstybė rūpinasi natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga. Teismai nustatytas faktines aplinkybes, kad nuo draustinio įsteigimo žemės sklypas pateko į jo teritoriją, tinkamai išanalizavo ir dėl jų pasisakė, be to, atsižvelgė, kad neteisėta statyba draustinio teritorijoje negali būti įteisinta, todėl ir jos padariniai negali būti pašalinti kitomis, t. y. mažiau savininkų teises varžančiomis, priemonėmis.
- 35.2. Nors kasaciniame skunde teigiama, kad draustinio teritorija tariamai bus pakeista ir žemės sklypas nebepateks į jį, o tai reiškia, jog atsakovai ateityje, parengę projektinę dokumentaciją ir gavę naują statybą leidžiantį dokumentą, turėtų teisę statyti naują pastatą, tai nepagrįsta rašytiniais įrodymais ir laikytina gynybine pozicija.
- 35.3. Kasacinio skundo argumentai, jog atmesdami patikslinto ieškinio reikalavimą atkurti žemės sklypo reljefo pirminę padėtį teismai neva pripažino faktą, kad draustinio saugomi objektai sunaikinti negrįžtamai ir šiuo atveju nėra tikslo juos mėginti atkurti, yra klaidinantys, nes teismai šį reikalavimą atmetė ne dėl to, jog to padaryti nebeįmanoma, o dėl to, kad šį reikalavimą pareiškė subjektas, neturintis tokio reikalavimo teisės.
- 35.4. Jeigu būtų remiamasi kasacinio skundo teiginiais, susidarytų tokia situacija, kada atsakinga institucija, net ir nustačiusi imperatyvių teisės aktų pažeidimų, ne tik galėtų nesiimti jokių priemonių šiems pažeidimams pašalinti, bet ir tokį savo neveikimą galėtų pateisinti didele ateityje valstybei galinčia kilti finansine našta.

- 35.5. Kasacinio skundo teiginiai, jog neva ateityje atsakovai galės vykdyti statybas žemės sklype, nes draustinio ribos bus pakeistos, nekeičia paties fakto, kad šiuo metu žemės sklypas yra draustinio teritorijoje, kurioje statyba negalima. Teismai ne tik išsamiai ištyrė ir išanalizavo byloje esančius įrodymus, pasisakė dėl jų įrodomosios reikšmės, bet ir įvertino realias žemės sklype, esančiame draustinio teritorijoje, pastatyto pastato įteisinimo galimybes. Tuo atveju, jei teismai būtų nustatę konkretų terminą ginčo pastatui įteisinti, o šią įteisinimo galimybę būtų susieję su draustinio ribų pakeitimu, toks sprendimas pažeistų CPK 267 straipsnio nuostatas, kadangi neginčytinų įrodymų, jog draustinio ribos ir jo užimama teritorija galėtų būti bei realiai bus pakeisti, nėra.
- 35.6. Apeliacinės instancijos teismas atsižvelgė į bylai reikšmingas aplinkybes, pasisakydamas dėl taikomos neteisėtos statybos padarinių šalinimo priemonės proporcingumo, atsižvelgė į aktualius Konstitucinio Teismo išaiškinimus.
36. Trečiasis asmuo Lietuvos Respublika, atstovaujama Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos, atsiliepiu į kasacinį skundą prašo jį atmesti, skundžiamus teismų procesinius sprendimus palikti nepakeistus. Atsiliepiamas grindžiamas šiais argumentais:
- 36.1. Apeliacinės instancijos teismas visapusiškai ir objektyviai ištyrė byloje esančius įrodymus, nustatė visas teisiškai reikšmingas faktines bylos aplinkybes ir tinkamai jas įvertino, nutarties motyvuojamojoje dalyje atsakė į pagrindinius bylos faktinius ir teisinius aspektus, todėl nei proceso, nei materialios teisės normų nepažeidė, nenukrypo nuo ginčui aktualios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos.
- 36.2. Apeliacinės instancijos teismas 2022 m. gegužės 4 d. nutartimi išsprendė klausimą dėl atsakovų prašymo stabdyti bylos nagrinėjimą, remdamasis tuo, kad Vyriausybės kanceliarija paliko atskirus vertinimus nagrinėjant bylą daryti teismui, nurodydamas, kad tai liudija, jog draustinio ribų keitimo klausimas nagrinėjamoje byloje turi būti vertinamas atsargiai.
- 36.3. Draustinyje galima tik tokia statinių statyba, kuri atitinka Saugomų teritorijų įstatymo 9 straipsnio 2 dalies 8 punkte nurodytas išimtis. Saugomų teritorijų apsaugos reikalavimų statinio statybos veiklos vykdymo procese pažeidimas reiškia ir statybos reikalavimų pažeidimą. Teismui nenustačius mažareikšmiškumo, bet nustačius, jog statybą leidžiantis dokumentas išduotas neteisėtai, o tokios statybos įteisinimo galimybių pagal šiuo metu galiojančius teisės aktus nėra, Statybos įstatymas suteikia teisę įpareigoti asmenį pašalinti tokios statybos padarinius.
37. Atsakovė valstybės įmonė Registrų centras atsiliepiu į kasacinį skundą prašo jį nagrinėti teismo nuožiūra. Atsiliepiamas grindžiamas šiais argumentais:
Bylą nagrinėję teismai nekonstatavo jokių neteisėtų valstybės įmonės Registrų centro veiksmų, apeliacinės instancijos teismas nagrinėjo bylos dalį, nesusijusią su valstybės įmonės Registrų centro atlikta teisine registracija, kasaciniame skunde nėra jokių argumentų ir motyvų, susijusių su atsakovės valstybės įmonės Registrų centro priimtais sprendimais įrašyti (pakeis-

ti) žemės sklypo ir statinio kadastro ir registro duomenis į Nekilnojamojo turto kadastrą ir Nekilnojamojo turto registrą.

Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme ribų

38. CPK 353 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kasacinis teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, patikrina apskųstus sprendimus ir (ar) nutartis teisės taikymo aspektu. Kasacinis teismas yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų aplinkybių. Kasacinio nagrinėjimo dalykas yra kasaciniame skunde nurodyti motyvuoti kasacijos pagrindai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugpjūčio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-200-969/2022, 14 punktas).
39. Šioje byloje sprendžiami statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo klausimai. Byloje priimtais teismų procesiniais sprendimais jau pripažintas negaliojančiu statybą leidžiantis dokumentas, dėl šių procesinių sprendimų teisėtumo jau pasisakyta ankstesne Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimi, todėl tai nebesudaro kasacinio nagrinėjimo dalyko. Skundžiamais teismų procesiniais sprendimais tenkintas ieškinio reikalavimas dėl neteisėtos statybos padarinių šalinimo ir statytojai (atsakovai M. ir G. N.) įpareigoti nugriauti pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą pastatytą statinį. Būtent klausimas dėl statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo ir taikytos priemonės proporcingumo vertinimas nuosavybės teisės neliečiamumo kontekste sudaro kasacinio nagrinėjimo dalyką.
40. Teisėjų kolegija nenustatė pagrindų peržengti kasacinio skundo ribas (CPK 353 straipsnio 2 dalis), todėl toliau pasisakys tik dėl kasaciniame skunde keliamų klausimų.

Dėl statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo

41. Teisės klausimas dėl neteisėtos statybos padarinių šalinimo kasacinio teismo praktikoje aiškinamas konstitucinės nuosavybės teisės ribojimo kontekste ir atsižvelgiant į aktualią EŽTT jurisprudenciją.
42. Teisė į nuosavybės neliečiamumą yra konstitucinė teisė, kurią asmeniui garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnis. Konstitucinis Teismas, aiškindamas šį Konstitucijos straipsnį, yra konstatavęs, kad savininkas turi teisę su jam priklausančiu turtu atlikti bet kokius veiksmus, išskyrus uždraustus įstatymu, naudoti savo turtą ir lemti jo likimą bet koku būdu, kuriuo nepažeidžiamos kitų asmenų teisės ir laisvės (pvz., Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d., 2008 m. gegužės 20 d., 2008 m. spalio 30 d. nutarimai).

43. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs ir tai, jog pagal Konstituciją nuosavybės teisė nėra absoliuti ir tuo atžvilgiu, kad ji gali būti įstatymu ribojama dėl nuosavybės objekto pobūdžio, dėl padarytų teisei priešingų veikų ir (arba) dėl visuomenei būtino ir konstituciškai pagrįsto poreikio. Nuosavybės teisės ribojimas nėra negalimas, tačiau visais atvejais turi būti laikomasi šių sąlygų: nuosavybės teisė gali būti ribojama tik remiantis įstatymu; ribojimai turi būti būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves, Konstitucijoje įtvirtintas vertybes ir (arba) konstituciškai svarbius tikslus; turi būti laikomasi proporcingumo principo, pagal kurį įstatymuose nustatytos priemonės turi atitikti siekiamus visuomenei būtinus ir konstituciškai pagrįstus tikslus. Pabrėžtina, kad pagal Konstituciją bet koku nuosavybės teisės ribojimu negalima paneigti nuosavybės teisės esmės; jeigu nuosavybės teisė apribojama taip, kad ją įgyvendinti pasidaro neįmanoma, jeigu ji suvaržoma peržengiant protingai suvokiamas ribas arba neužtikrinamas jos teisinis gynimas, tai yra pagrindas teigti, jog pažeidžiama nuosavybės teisės esmė, o tai tolygu šios teisės neigimui. Konstitucinis socialinės darnos imperatyvas, konstituciniai teisingumo, protingumo, proporcingumo principai, kitos Konstitucijos nuostatos suponuoja tai, kad Konstitucijoje įtvirtinti nuosavybės neliečiamumas ir subjektyvių nuosavybės teisių apsauga negali būti interpretuojami kaip pagrindas savininko teises ir interesus priešpriešinti viešajam interesui, kitų asmenų teisėms, laisvėms ir teisėtiems interesams. Nuosavybė atlieka ir socialinę funkciją. Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 23 straipsnio nuostatas, yra konstatavęs, kad nuosavybė įpareigoja ir kad šia nuostata yra išreiškiamas nuosavybės socialinė funkcija (Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 21 d., 2002 m. kovo 14 d., 2002 m. rugsėjo 19 d., 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimai).
44. Proporcingumo principas reiškia, kad įstatymų leidėjo ir kitų valstybės institucijų veiksmai ir taikomos priemonės (ribojimų, draudimų įvedimas) turi būti proporcingi siekiamiems tikslams ir interesų pusiausvyrai užtikrinti. Vertinant teisės į nuosavybę apsaugą neteisėtos statybos kontekste taip pat būtina užtikrinti visuomenės ir asmens interesų pusiausvyrą, todėl kai kuriais atvejais sprendimas statinį nugriauti gali būti laikomas tinkamu ir proporcingu padarytam teisės pažeidimui. Tokia priemonė ir Europos Žmogaus Teisių Teismo laikoma atitinkančia bendrąją visuomenės interesą, t. y. turinčia teisėtą tikslą, jei šiomis priemonėmis siekiama atkurti teisės viršenybę (pašalinant neleistiną ir neteisėtą statinį), užtikrinti statybos normų laikymąsi, tvarkingą teritorijų planavimą, aplinkos apsaugą ir jei nepažeidžiamas proporcingumo aspektas. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos pažeidimai dažniausiai konstatuojami dėl ribojimo proporcingumo aspekto pažeidimo. Nuosavybės teisę ribojanti priemonė turėtų nustatyti teisingą visuomenės bendrųjų interesų poreikių ir reikalavimų, keliamų individo fundamentalių teisių apsaugai, pusiausvyrą, kuri nebus nustatyta, jei asmuo patirs individualią ir pernelyg didelę našta (EŽTT 2007 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje *Hamer prieš Belgiją*, peticijos Nr. 21861/03; 2015 m. gruodžio 1 d. sprendimas byloje *Žilinskienė prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 57675/09, par. 45; 2013 m. lapkričio 13 d. sprendimas byloje *Pyrantienė prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 45092/07, par. 49).

45. Pažymėtina, kad nagrinėjama byla taip pat susijusi su vienintelio šeimos būsto galimu netekimu, todėl šiuo atveju aktuali ir Konvencijos 8 straipsnyje įtvirtinta teisė į būsto neliečiamybės gerbimą. Šiame kontekste pažymėtina, kad Konvencijos 8 straipsnis susijęs su itin jautrių asmeniui teisių apsauga. Atsižvelgdamas į esminę Konvencijos 8 straipsniu garantuojamų teisių svarbą asmens tapatybei, apsisprendimui, fiziniam ir moraliniam neliečiamumui, EŽTT yra pripažinęs, kad vertinimo laisvė būsto klausimais yra siauresnė palyginus su Konvencijos Protokolo Nr. 1 1 straipsnio teisių (nuosavybės apsauga) klausimais (žr., pvz., EŽTT 2011 m. gruodžio 6 d. sprendimo byloje *Gladysheva prieš Rusiją*, peticijos Nr. 7097/10, par. 93). EŽTT yra nurodęs, kad būsto praradimas yra kraštutiniausia teisės į būsto neliečiamybės gerbimą ribojimo forma (žr., pvz., EŽTT 2016 m. balandžio 21 d. sprendimo byloje *Ivanova and Cherkezov prieš Bulgariją*, Nr. 46577/15, par. 52–54).
46. Svarstant neteisėtų statybų padarinių šalinimą Konvencijos 8 straipsnyje įtvirtintų teisių kontekste, nustatant priemonės proporcingumą svarbiausi veiksniai gali būti šie: ar namas buvo pastatytas neteisėtai, ar atitinkami asmenys tai padarė sąmoningai, koks yra aptariamo neteisėtumo pobūdis ir laipsnis, koks yra tikslus intereso, kurį siekiama apginti nugriovimu, pobūdis, ar yra tinkamas alternatyvus būstas asmenims, paveiktiems nugriovimo, ir ar yra švelnesnių situacijos sprendimo būdų; šis sąrašas nėra baigtinis (žr. EŽTT 2021 m. kovo 23 d. sprendimo byloje *Ghailan ir kiti prieš Ispaniją*, peticijos Nr. 36366/14, par. 64; cituoto sprendimo byloje *Ivanova ir Cherkezov*, par. 53; 2020 m. rugpjūčio 4 d. sprendimo byloje *Kaminskas prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 44817/18, par. 54 ir 57).
47. Kasacinio teismo praktikoje taip pat pripažįstama, jog neteisėtos statybos padariniai turi būti taikomi laikantis ginčo šalių interesų derinimo ir taikomų priemonių proporcingumo siekiamam tikslui principų. Kuria iš įstatymo nurodytų priemonių taikyti, sprendžia teismas kiekvienu konkrečiu atveju, priklausomai nuo aplinkybių, kurioms esant padarytas teisės pažeidimas, taip pat pažeidimo sunkumo, ginamos teisės svarbos ir kitų aplinkybių. Savavališkai pastatytų statinių nugriovimas yra kraštutinė priemonė ir turi būti taikoma, nesant teisinės galimybės kitaip spręsti savavališkos statybos padarinių šalinimo klausimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-58/2008; 2009 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-240/2009; 2011 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-39/2011 ir kt.).
48. Nurodyti kriterijai vertinant statinio nugriovimą kaip kraštutinę priemonę yra svarbūs ir nagrinėjamoje byloje. Statybos įstatymo 33 straipsnio 2 dalyje statinio nugriovimas, kaip statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo priemonė, yra įtvirtintas pirmajame iš keturių punktų, kuriuose yra reglamentuotos padarinių šalinimo priemonės, tačiau toks išdėstymas nereiškia, jog statinio nugriovimas yra pirminė neteisėtos statybos padarinių šalinimo priemonė. Priešingai, tiek pats įstatymo leidėjas pripažįsta (Statybos įstatymo 33 straipsnio 2 dalies 3–4 punktai, 3 dalis), tiek kasacinio teismo praktikoje akcentuojama, kad statinio nugriovimas yra *ultima ratio* (paskutinė priemonė), kuri taikoma tik tais atvejais, jeigu nėra pagrindo kitais būdais pašalinti statybos

- pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinius (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-201-695/2018, 57 punktas).
49. Griežčiausia ir didžiausias neigiamas pasekmes savininkui sukelianti nuosavybės teisės varžymo priemonė (statinio griovimas) gali būti taikoma tik įsitikinus, kad egzistuoja įstatymo nustatytos sąlygos taikyti šią priemonę (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-177-687/2019, 71 punktas). Sprendimas įpareigoti statytoją statomą statinį nugriauti ar jį reikiamai pertvarkyti (dalį statinio nugriauti, jį perstatyti ir pan.) tais atvejais, kai atlikti statybos darbai toje vietoje yra apskritai negalimi, o nustatyti pažeidimai objektyviai gali būti pašalinami tik nugriaunant ar perstatant statinį, yra proporcingas (adekvatus) padarytam pažeidimui ir atitinkantis siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus apginti pažeistas asmenų teises, išlaikyti teisingą visuomenės ir asmens interesų pusiausvyrą, užtikrinti aplinkos, saugomų teritorijų ir vertingų vietovių, kitų gamtos objektų apsaugą, tinkamą, racionalų teritorijų naudojimą, ir vertintinas kaip konstituciškai pagrįstas (Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 31 d. nutarimas).
 50. Nagrinėjamu atveju įsiteisėjusiais teismų sprendimais panaikinti statybą leidžiantis dokumentas ir kiti su juo susiję administraciniai aktai, pripažinus, kad jie buvo išduoti neteisėtai, pažeidžiant imperatyviuose saugomų teritorijų apsaugą reglamentuojančiuose teisės aktuose įtvirtintą draudimą atsakovams M. N. ir G. N. priklausančiame žemės sklype vykdyti statybos darbus. Apeliacinės instancijos teismas aplinkybę, kad tokio pobūdžio statyba draustinio teritorijoje pagal imperatyvias teisės normas yra negalima, laikė esmine, spręsdamas klausimą dėl neteisėtos statybos padarinių šalinimo, ir konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai taikė kraštutinę neteisėtos statybos padarinių šalinimo priemonę – griovimą.
 51. Nors Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, grąžindamas bylą nagrinėti iš naujo, nurodė apeliacinės instancijos teismui išsiaiškinti Vyriausybės poziciją dėl Medžiakalnio geomorfologinio draustinio ribų keitimo galimumo ir galimybės kitomis, mažiau atsakovų M. N. ir G. N. teises varžančiomis priemonėmis pašalinti neteisėtos statybos padarinius, tačiau apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas bylą iš naujo, nurodė, jog klausimas dėl draustinio ribų keitimo, vertinimo nėra šios bylos nagrinėjimo dalykas, ir apsiribojo konstatavimu, kad klausimą dėl draustinio ribų pakeitimo atsisakoma spręsti, kol nebus išnagrinėta ši byla, todėl statybos įteisinimas yra negalimas.
 52. CPK 362 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad kasacinio teismo nutartyje išdėstyti išaiškinimai yra privalomi teismui, iš naujo nagrinėjančiam bylą. Kasacinio teismo nutartyje išdėstytų išaiškinimų teisinė galia pagal CPK 362 straipsnio 2 dalį reiškia privalomumą žemesnės instancijos teismui atsižvelgti į byloje ginčo santykiams taikytinos teisės išaiškinimus, materialiosios ir (ar) proceso teisės normų prasmės atskleidimą. Tokie teismo išaiškinimai ir motyvai nereiškia, kad kasacinis teismas nurodo žemesnės instancijos teismui, kaip išspręsti bylą, tačiau, atsižvelgiant į CPK 362 straipsnio 2 dalį, įpareigoja teismą teisingai išsiaiškinti ir taikyti

ti ginčo santykius reglamentuojančias materialiosios teisės normas, jeigu būtina – dar kartą analizuoti bylos medžiagą, pakartotinai tirti ir vertinti bylos faktus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-101-701/2016, 17 punktą; 2018 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-366-701/2018, 38 punktą; ir kt.).

53. Kai iš naujo išnagrinėjus bylą apeliacinės instancijos teismo priimtas procesinis sprendimas apskundžiamas kasacine tvarka, bylą nagrinėjant antro (pakartotinio) kasacinio proceso tvarka vertinama, ar žemesnės instancijos teismai išnagrinėjo bylą pagal kasacinio teismo suformuluotus teisės išaiškinimus ir nurodymus.
54. Kasaciniame skunde nurodoma, kad apeliacinės instancijos teismas nepaisė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimų ir nurodymų nagrinėjamoje byloje, pašalinęs iš bylos nagrinėjimo ribų draustinio ribų pakeitimo perspektyvą, be to, neišanalizavo statybos padarinių aplinkai ir visuomenės interesams masto, pažeidė proporcingumo ir protingumo principus. Su tokiais kasacinio skundo argumentais iš esmės sutiktina.
55. Teisėjų kolegijos vertinimu, nagrinėjamu atveju apeliacinės instancijos teismas, vertindamas pirmosios instancijos teismo sprendimo dalies dėl neteisėtos statybos padarinių šalinimo pagrįstumą, nepagrįstai vertino tik statybų saugomoje teritorijoje draudimą, neatsižvelgdamas į kitas šiam klausimui išnagrinėti reikšmingas faktines bylos aplinkybes (valdžios institucijų atliktus neteisėtus veiksmus, jų kaltę dėl atsiradusių padarinių ir pan.), taip pat tinkamai neindividualizavo susiklosčiusios byloje situacijos atsižvelgdamas į proporcingumo principą, visą neigiamą statybos padarinių šalinimo našą iš esmės perkeldamas atsakovams M. ir G. N. Pažymėtina, jog Europos Žmogaus Teisių Teismas sprendime byloje *Ivanova ir Cherkezov prieš Bulgariją*, susijusioje su sprendimu nugriauti pareiškėjų namą, pripažįsta nacionalinių teismų pareigą neapsiriboti tik statybų neteisėtumo klausimo nagrinėjimu, bet ir reikalauja įvertinti galimą neproporcingo įsakymo nugriauti pastatą vykdymo poveikį pareiškėjų asmeninei padėčiai.
56. Visų pirma pažymėtina, kad statybos neteisėtumą ir statybą leidžiančio dokumento panaikinimą nagrinėjamoje byloje nulėmė išimtinai valstybės ir savivaldos institucijų neteisėti veiksmai: faktinė situacija, kai sklypui nustatytos ir Saugomų teritorijų kadastrė įregistruotos specialiosios žemės sklypo naudojimo sąlygos (geomorfologiniai draustiniai) neatitiko Nekilnojamojo turto registre įregistruotų šiam sklypui taikytinų specialiųjų naudojimo sąlygų, susiklostė po Vilniaus apskrities viršininko administracijos direktoriaus 2006 m. rugsėjo 12 d. įsakymo dėl kadastro duomenų patikslinimo, kuriuo žemės sklypo naudojimo apribojimas buvo nepagrįstai nustatytas ne visam, bet tik daliai žemės sklypo ploto; Vilniaus rajono savivaldybės administracija ir Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamentas, nepatikrinę saugomos teritorijos planavimo dokumentų, skirtinguose etapuose, susijusiuose su statybos leidimo išdavimu, priėmė ne vieną neteisėtą sprendimą, nulėmusį teisę pradėti statybos darbus. Kasacinio teismo vertinimu, neigiamos tokių veiksmų pasekmės neturi tekėti vien atsakovams M. ir G. N.
57. Byloje nėra jokių duomenų, jog atsakovai M. N. ar G. N., įsigiję žemės sklypą 2009 m. lapkričio 17 d. (taigi praėjus 3 metams nuo neteisėto Vilniaus apskrities

- viršinininko administracijos direktoriaus 2006 m. rugsėjo 12 d. įsakymo priėmimo), būtų koku nors būdu nulėmę neteisėtų administracinių aktų priėmimą ar aiškiai žinoję apie šių prieštaravimą imperatyvioms įstatymo nuostatom.
58. Teisėjų kolegija taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad byla nagrinėjama nuo 2015 m., bylos nagrinėjimo procese ne kartą buvo svarstoma taikos sutarties sudarymo galimybė, vieną kartą taikos sutartis net buvo sudaryta ir patvirtinta Vilniaus regiono apylinkės teismo 2018 m. spalio 10 d. nutartimi, tačiau Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gruodžio 4 d. panaikinta. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad byloje dalyvaujančios valstybės institucijos ir valstybei kaip trečiajam asmeniui atstovaujanti institucija neturi bendros nuoseklios pozicijos dėl susiklosčiusios situacijos sprendimo (dalis institucijų palaiko ieškovės, dalis – atsakovų poziciją), nors vadovaudamosi atsakingo valdymo principu turi siekti vienodos – palankios valstybei ir bendram viešajam interesui – pozicijos. Konstitucijoje įtvirtintas atsakingo valdymo principas suponuoja tai, kad visos valstybės institucijos ir pareigūnai turi vykdyti savo funkcijas vadovaudamiesi Konstitucija, teise, veikdami Tautos ir Lietuvos valstybės interesais, tinkamai įgyvendinti jiems Konstitucijos ir įstatymų suteiktus įgaliojimus (Konstitucinio Teismo 2012 m. spalio 26 d., 2012 m. lapkričio 10 d. išvados).
 59. Nagrinėjamoje byloje atsakingo valdymo principas nebuvo užtikrintas. Nesant vienodos ir nuoseklios valstybės institucijų pozicijos dėl taikytinų statybos pagal neteisėtą statybą leidžiantį dokumentą padarinių, atsakovai visą bylos procesą buvo konstituciniam teisinės valstybės principui prieštaraujančioje teisinio neapibrėžtumo situacijoje, nes jų pastatyto namo likimas priklauso ne nuo jo pastangų įvykdyti galiojančių teisės normų reikalavimus, bet nuo nenuoseklios valstybės institucijų pozicijos, vis sukeltiant lūkestį dėl jų gyvenamojo namo išsaugojimo, bet tokio sprendimo neįgyvendinant.
 60. Atkreiptinas dėmesys, kad Komisija nevalstybinių organizacijų, kitų juridinių ir fizinių asmenų teikiama pasiūlymams dėl saugomų teritorijų steigimo, jų ribų ir apsaugos režimo pakeitimo nagrinėti 2016 m. spalio 24 d. sprendimu nepritarė Medžiakalnio draustinio ribų keitimui. Aplinkos ministras 2016 m. gruodžio 7 d. įsakymu Nr. D1-860 nusprendė nepritari pasiūlymui dėl Medžiakalnio valstybinio geomorfologinio draustinio ribų keitimo ir neinicijuoti draustinio ribų plano pakeitimo procedūrų. Atsakovams apskundus šiuos administracinius aktus, Vilniaus apygardos administracinis teismas 2017 m. kovo 30 d. sprendimu panaikino aplinkos ministro įsakymą ir įpareigojo Aplinkos ministeriją šį klausimą svarstyti iš naujo, pavesti Komisijai iš naujo nagrinėti pasiūlymą koreguoti Medžiakalnio geomorfologinio draustinio ribas.
 61. Pasiūlymų dėl saugomų teritorijų steigimo, jų ribų keitimo nagrinėjimo komisija, įvertinusi įvykdytos statybos padarinius saugomai teritorijai, 2017 m. vasario 2 d. protokolu Nr. V5-1 padarė išvadą, jog ginčo žemės sklype dėl atliktų statybos darbų charakteringi geomorfologiniai žemės klodai (saugomas objektas) yra sunaikinti neatstatomai, todėl rekomendavo keisti geomorfologinio draustinio ribas, išbraukiant ginčo žemės sklypą iš geomorfologinio draustinio teritorijos, konstatuodama, kad tuo draustinio reikšmė ir vertė nesumažės. Komisijos išva-

dos buvo padarytos, be kita ko, įvertinus, kad ginčo žemės sklypas yra kraštinis draustinio teritorijoje (ant draustinio ribos), kad tos pačios kalvos, kurios pusė patenka į ginčo žemės sklypą, kita pusė yra už draustinio ribų ir besiribojančio žemės sklypo paskirtis – gyvenamųjų namų statybos.

62. Remdamasis komisijos siūlymu, Lietuvos Respublikos aplinkos ministras 2018 m. vasario 27 d. įsakymu pavedė Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai pradėti koregavimo procedūras, nurodė, jog Medžiakalnio draustinio ribose esančiame žemės sklype fluvioglacialinės kilmės unikalioms ir tipiškomis reljefo formoms (saugomoms vertybėms) padarytas nepataisomas mechaninis poveikis, todėl tolesnis konservacinės apsaugos prioriteto režimo taikymas neatitinka draustinio steigimo tikslų; 2018 m. gegužės 31 d. įsakymu Nr. D1-430 nutarė biudžeto lėšomis atlikti Medžiakalnio valstybinio geomorfologinio draustinio ribų plano, patvirtinto Vyriausybės 2014 m. spalio 22 d. nutarimu Nr. 1146, ir Medžiakalnio valstybinio geomorfologinio draustinio tvarkymo plano, patvirtinto aplinkos ministro 2014 m. gruodžio 18 d. įsakymu Nr. D1-1043, koregavimo procedūras, t. y. pakoreguoti Medžiakalnio valstybinio geomorfologinio draustinio ribas, atsakovams priklausantį žemės sklypą (*duomenys neskelbtini*) išbraukiant iš draustinio.
63. Aplinkos ministerija 2019 m. rugpjūčio 27 d. sprendimu, atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos siūlymą, sustabdė draustinio ribų pakeitimo procedūras, iki teisme bus priimtas įsiteisėjęs teismo sprendimas dėl statybą leidžiančio dokumento teisėtumo.
64. Atsakovams apskundus šį sprendimą, Vilniaus apygardos administracinis teismas 2019 m. gruodžio 18 d. nutartimi nutraukė administracinę bylą, nurodęs, kad administraciniam teismams nepriskirta funkcija kontroliuoti norminių teisės aktų teisėkūros proceso užbaigimo. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2020 m. vasario 19 d. nutartimi šią Vilniaus apygardos administracinio teismo nutartį paliko nepakeistą.
65. Priėmus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. rugpjūčio 26 d. nutartį, Aplinkos ministerija, įvertinusi teisinius motyvus, konkrečią situaciją dėl Medžiakalnio geomorfologinio draustinio ribų pakeitimo, teikė Vyriausybei derinti nutarimo projektą, kuriuo būtų pakeičiamas Medžiakalnio valstybinio geomorfologinio draustinio ribų planas ir jis išdėstomas nauja redakcija, tačiau Vyriausybės kanceliarijos ekonomikos politikos grupės, Ministrės pirmininkės patarėjo 2022 m. balandžio 25 d. pažymoje Nr. NV-1082 „Dėl Lietuvos Respublikos 2014-10-22 nutarimo Nr. 1146 „Dėl Medžiakalnio valstybinio geomorfologinio draustinio ribų plano patvirtinimo“ pakeitimo projekto“ pateikta dalykinio vertinimo išvada (pažymos 7 punktas), kuria pasiūlyta nutarimo projektą gražinti rengėjams tobulinti, įvertinant, ar esamoje situacijoje poveikis yra mažareikšmis, ar ne, kartu paliekant tai įvertinti ir teismui; jei teismas nelaikytų, kad pažeidimai ir (ar) poveikis yra mažareikšmiai, įvertinti galimybę teikti alternatyvų sprendimą Vyriausybei.
66. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas, spręsdamas klausimą dėl statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo, nepagrįstai teisėškai nereikšmingomis pripažino pirmiau aptartas aplinkybes dėl galimo draustinio ribų pakeitimo. Šios aplinkybės yra reikšmingos

- vertinant tiek valstybės poziciją, tiek statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių mastą ir poveikį draustiniui.
67. Statybos įstatymo 33 straipsnio 3 dalyje įtvirtinti reikalavimai, kurių laikydamasis teismas, panaikinęs statybą leidžiantį dokumentą, turi nuspręsti dėl taikytinų teisinių padarinių: teismas, sprenddamas klausimą, ar įpareigoti statytoją (užsakovą) ar kitą šio straipsnio 2 dalies 1 punkte nurodytą asmenį nugriauti statinį ar jo nenugriauti, atsižvelgia į statybos pagal neteisėtai išduotus statybą leidžiančius dokumentus sukeltų padarinių aplinkai ir visuomenės interesams mastą, statybos pagal neteisėtai išduotus statybą leidžiančius dokumentus padarinių šalinimo pasekmes ir galimybes atkurti iki statybos pagal neteisėtai išduotus statybą leidžiančius dokumentus buvusią padėtį, taip pat administracinių aktų pagrindu įvertina turėtines teises įgijusių asmenų sąžiningumą.
 68. Teisėjų kolegijos vertinimu, situacijoje, kai kaltais dėl neteisėtai išduoto statybos leidimo asmenimis pripažintos išimtinai tik valstybės ir savivaldos institucijos, būtina vadovautis ir EŽTT jurisprudencija, kurioje laikomasi principo, kad valstybė už savo institucijų ir pareigūnų veiksmus negali perkelti atsakomybės privatiems asmenims. Šie asmenys neprivalo užtikrinti, kad valdžios institucijos tvirtai laikytųsi visuomenei neprieinamų vidinių taisyklių ir procedūrų, pirmiausia skirtų atsakingumui ir veiksmingumui valdžios institucijos viduje užtikrinti. Valstybei, kurios valdžios institucijos nesilaikė savo vidinių taisyklių ir procedūrų, neturėtų būti leista gauti naudos dėl netinkamo savo institucijų elgesio ir išvengti pareigų vykdymo. Kitaip tariant, bet kokios valdžios institucijų klaidos padarymo riziką turi prisiimti valstybė ir klaidos neturi būti taisomos susijusio asmens sąskaita, ypač kai nėra kito konfliktuojančio privataus intereso (žr., pvz., EŽTT 2009 m. birželio 11 d. sprendimą byloje *Trgo prieš Kroatiją*; 2010 m. gegužės 20 d. sprendimą byloje *LeLas prieš Kroatiją*).
 69. Europos Žmogaus Teisių Teismas, pasisakydamas dėl valstybės klaidų taisymo, pažymėjo, kad gero valdymo principas neturėtų užkirsti galimybės valdžios institucijoms taisyti klaidas, net jei jos padarytos dėl jų pačių nerūpestingumo. Vis dėlto poreikis ištaisyti anksčiau padarytas klaidas neturėtų neproporcingai riboti naujos teisės, kurią asmuo įgijo gera valia, sąžiningai remdamasis valdžios institucijos veiksmų teisėtumu (EŽTT 2003 m. lapkričio 12 d. sprendimas byloje *Pyrantienė prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 45092/07; 2013 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje *Bogdel prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 41248/06; 2018 m. sausio 9 d. sprendimas byloje *Tumeliai prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 25545/14).
 70. Šiuo atveju itin svarbi aplinkybė, kurios deramai neįvertino bylą nagrinėję teismai, yra atsakovų M. N. ir G. N. sąžiningumas ir visiškas kaltės dėl susidariusios situacijos nebuvimas. Šią aplinkybę nuosekliai pripažįsta ir pati ieškovė. Šiuo atveju atsakovai M. N. ir G. N. nėra pažeidėjai, kuriems turėtų būti taikoma atsakomybė už nustatytų apribojimų, draudimų nepaisymą, natūralios gamtinės aplinkos, saugomų teritorijų teisinio režimo pažeidimus.
 71. Vertinant statybos pagal neteisėtai išduotus statybą leidžiančius dokumentus sukeltus padarinius aplinkai ir visuomenės interesams, svarbus aspektas yra ne tik tai, kad žemės sklype fluvio-glacialinės kilmės unikalioms ir tipiškomis reljefo

formoms (saugomoms vertybėms) padarytas nepataisomas mechaninis poveikis, bet ir tai, kad racionalių galimybių atkurti buvusį fliuvioglacialinės kilmės sklypo reljefą nėra – naujai supilta kalva būtų dirbtinė, taigi, neatitiktų apsaugos tikslo, be to, tai pareikalautų labai didelių išlaidų ir būtų neprotinga, ypač įvertinus atsakovams dėl tokio sprendimo atlygintinos turtinės ir neturtinės žalos dydį, griovimo ir žemės darbų mastą bei sąnaudas.

72. Saugomų teritorijų įstatymas nustato, kad saugomos teritorijos steigiamos siekiant išsaugoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus ir objektus (vertybes), propaguoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus ir objektus (vertybes) (įstatymo 3 straipsnis). Draustiniai steigiami, siekiant išsaugoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus (vertybes), vietas (įstatymo 8 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Taigi susiklosčiusioje situacijoje tolesnis konservacinės apsaugos prioriteto režimo taikymas žemės sklypui neatitinka pirmiau nurodytų draustinio steigimo tikslų. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, byloje nėra nustatyta, koks konkretus įstatymo saugomas viešasis interesas yra gintinas šiuo metu, kai žemės sklypas yra praradęs saugomą vertingą savybę – fliuvioglacialinės kilmės reljefą, nenustatyta, jog viešasis interesas nukentėtų, netenkinus reikalavimo įpareigoti statinį nugriauti, taip pat nėra pagrindo išvadai, kad būtent statinio nugriovimas užtikrintų geresnę šios teritorijos vertingųjų savybių apsaugą.
73. Vienas iš kriterijų, kuris turi būti įvertintas sprendžiant klausimą dėl neteisėtos statybos padarinių šalinimo nagrinėjamoje byloje, – draustiniai kaip visumai padarytas poveikis. Minėta, kad Pasiūlymų dėl saugomų teritorijų steigimo, jų ribų keitimo nagrinėjimo komisija yra konstatavusi, jog, sumažinus draustinio teritoriją, draustinio reikšmė ir vertė iš esmės nesumažės, nebus esminio neigiamo poveikio saugomoms vertybėms. Šiuo aspektu atkreiptinas dėmesys į šias konkrečias aplinkybes: atsakovų žemės sklypas yra kraštinis draustinio teritorijoje (ant draustinio ribos), tos pačios kalvos, kurios pusė patenka į ginčo žemės sklypą, kita pusė yra už draustinio ribų, besiribojančio žemės sklypo paskirtis – gyvenamųjų namų statybos. Bylos duomenimis, apskaičiuota žala gamtai šiuo atveju yra apie 10 tūkst. Eur. Remiantis parengtu nutarimo dėl draustinio ribų keitimo projektu, iš Medžiakalnio valstybinio geomorfologinio draustinio, kuris šiuo metu užima 768 ha plotą, planuojama išbraukti nežymią dalį – pietiniame pakraštyje esančią apie 0,9 ha bendro ploto teritoriją (atsakovų sklypo plotas yra 0,5821 ha). Trečiasis asmuo Lietuvos Respublika apeliacinės instancijos teismui teiktuose rašytiniuose paaiškinimuose nurodė, jog pagal pateiktas išvadas galimai yra pagrindas sklype susidariusią situaciją vertinti kaip neturinčią tolesnio poveikio draustinyje esančių geomorfologinių vertybių išsaugojimo perspektyvoms.
74. Kasacinio teismo teisėjų kolegija konstatuoja, kad šiuo konkrečiu atveju, atsižvelgiant į pirmiau išvardytas individualias byloje susiklosčiusios faktinės situacijos aplinkybes, ypač įvertinus aplinkybę, jog byla nagrinėję teismai nenustatė atsakovų M. ir G. N. kaltės dėl statybą ir jos ribojimus saugomose teritorijose reglamentuojančių teisės aktų pažeidimų, lėmusių statybą leidžiančio dokumento neteisėtumą ir jo panaikinimą, poveikis Medžiakalnio valstybinio geomorfologinio draustinio kaip visumos saugomoms vertybėms tiek fizine, tiek materialine, tiek

- viešojo intereso pažeidimo prasme negali būti įvertintas kaip lemiantis kraštutinės priemonės – statinio griovimo – taikymą byloje.
75. Sprendžiant byloje nagrinėjama klausimą dėl statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių, turi būti įvertintas ir taikytinų priemonių poveikis atsakovų teisėms ir interesams – taikant statinio nugriovimą, jie prarastų vienintelį šeimos būstą, kuriame gyvena jų nepilnamečiai vaikai, kuris yra visiškai pastatytas, į kurį jie investavo visas savo ir iš banko skolintas lėšas, turėjo tuo metu buvusius teisėtus lūkesčius.
76. Papildomai atkreiptinas dėmesys į valstybės institucijų neveiklumą sprendžiant neteisėtos statybos padarinių šalinimo klausimą nagrinėjamoje byloje. Pažymėtina, kad statinio nugriovimo atveju atsakovams M. ir G. N. tektų pirminė neteisėtos statybos padarinių pašalinimo našta, be to, jie prarastų nuosavybę. Kaip minėta, byloje konstatuota valstybės ir savivaldos institucijų kaltė išdavus neteisėtą statybą leidžiantį dokumentą, kurio pagrindu vėliau buvo atlikti statinio statybos darbai. Tačiau ilgą laiką besitęsiančio proceso metu neteisėtus veiksmus atlikusios institucijos iš esmės liko pasyvios ir neatliko jokių veiksmų, kurie būtų sukūrę pagrindą taikyti veiksmingas kompensacines priemones, jei atsakovai prarastų nuosavybę. Bylos nagrinėjimo Lietuvos Aukščiausiajame Teisme metu tiek ieškovė, tiek atsakovai patvirtino aplinkybę, jog valdžios institucijos net nesvarstė galimybės sumažinti atsakovams M. ir G. N. tekusios sprendimo nugriauti statinį naštos, pvz., pasiūlydamos piniginę kompensaciją. Ieškovės ir trečiojo asmens Lietuvos Respublikos nurodymas, jog atsakovai M. ir G. N. turi teisę reikalauti kompensacijos kitoje civilinėje byloje po to, kai būtų nugriautas vienintelis šeimos būstas, negali būti laikoma veiksminga kompensacine priemone atsižvelgiant į Konvencijos ginamas vertybes. Šiuo klausimu Europos Žmogaus Teisių Teismas yra nusprendęs, kad nuosavybės atėmimas nesumokant sumos, pagrįstai susijusios su jos verte, paprastai yra neproporcingas kišimasis į teisę netrukdomai naudotis nuosavybe, o visiškas kompensacijos nebuvimas gali būti laikomas pateisinamu pagal Konvencijos Protokolo Nr. 1 1 straipsnį tik išimtinėmis aplinkybėmis (žr. EŽTT 2005 m. birželio 30 d. sprendimo byloje *Jahn ir kiti prieš Vokietiją [DK]*, peticijų Nr. 46720/99, 72203/01 ir 72552/01, par. 111; 2005 m. liepos 15 d. sprendimo byloje *Nastou prieš Graikiją (Nr. 2)*, peticijos Nr. 16163/02, par. 33; 2005 m. spalio 11 d. sprendimo byloje *N. A. ir kiti prieš Turkiją*, peticijos Nr. 37451/97, par. 41).
77. Apibendrinama išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatuoja, kad šios bylos aplinkybėmis sprendimas nugriauti atsakovų gyvenamąjį namą neatitinka proporcingumo reikalavimo, tokiu sprendimu nėra užtikrinama visuomenės ir privačių asmenų (atsakovų) interesų pusiausvyra, nes ribojama atsakovų teisė į nuosavybę ir būsto neliečiamumą nesant (nebeegzistuojant) aiškaus visuomenės intereso, kurį siekiama apginti nugriovimu, ir nesant atsakovų kaltės dėl žalos, kuri dėl neteisėtos statybos buvo padaryta gamtai ir vertingoms jos savybėms.
78. Byloje nėra ginčo dėl to, kad, Vilniaus rajono savivaldybės administracijai, Vilniaus apskrities viršinininko administracijai ir Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamentui netinkamai vykdžius teisės aktuose nustatytas funkcijas, buvo pa-

žeistos imperatyviosios Saugomų teritorijų įstatymo normos. Statyba atsakovų sklype šiuo metu akivaizdžiai prieštarauja imperatyviems saugomų teritorijų apsaugos teisės aktų reikalavimams. Įprastai tais atvejais, kai atlikti statybos darbai toje vietoje yra apskritai negalimi, teismas priima sprendimą įpareigoti statytoją statomą statinį nugriauti, tačiau teisėjų kolegija pažymi, kad ši priemonė turi būti taikoma ne mechaniškai, nes tai būtų nesuderinama su teismo pareiga vykdyti teisingumą, o atsižvelgiant į individualias konkrečios bylos aplinkybes.

79. Konstitucinis Teismas 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarime nurodė, kad negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris neleistų teismui, atsižvelgus į visas turinčias reikšmės bylos aplinkybes ir vadovaujantis teise, nenusižengiant iš Konstitucijos kylantiems teisingumo, protingumo imperatyvams, priimti teisingą sprendimą byloje ir šitaip įvykdyti teisingumą. Antraip būtų apriboti ar net paneigti iš Konstitucijos, *inter alia* (be kita ko), jos 109 straipsnio, kylantys teismo įgaliojimai vykdyti teisingumą, nukrypta nuo teismo, kaip Lietuvos Respublikos vardu teisingumą vykdančios institucijos, konstitucinės sampratos, taip pat ir nuo konstitucinių teisinės valstybės ir teisingumo principų. Pagal CPK 3 straipsnio 1 dalį, teismas privalo nagrinėti bylas vadovaudamasis Konstitucija, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, Lietuvos Respublikos įstatymais, kitais teisės aktais, o aiškindamas ir taikydamas įstatymus bei kitus teisės aktus, privalo vadovautis teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principais.
80. Byloje atsakingomis dėl susidariusios situacijos pripažinus išimtinai valstybės ir savivaldos institucijas ir konstatavus, kad dėl neteisėtų šių institucijų veiksmų žemės sklypas yra negrįžtamai praradęs saugomą vertingą savybę, tačiau bendras poveikis Medžiakalnio valstybinio geomorfologinio draustinio kaip visumos saugomoms vertybėms yra mažareikšmis, būtent valstybės ir savivaldos institucijos privalo imtis iniciatyvos ir veiksmų siekiant išspręsti statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių klausimą švelnesnėmis nei statinio nugriovimas priemonėmis.
81. Teisėjų kolegija, remdamasi išdėstytais argumentais, konstatuoja, kad bylą nagrinėję teismai netinkamai aiškino ir taikė materialiosios teisės normas, reglamentuojančias statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo priemones, nepaisė EŽTT ir kasacinio teismo praktikoje suformuluotų išaiškinimų dėl taikomų priemonių proporcingumo siekiamam tikslui principo taikymo tokio pobūdžio bylose ir klausimą dėl neteisėtos statybos padarinių šalinimo išsprendė netinkamai, nevisapusiškai įvertinę konkrečias šioje byloje susiklosčiusias aplinkybes. Dėl to skundžiama apeliacinės instancijos nutarties ir pirmosios instancijos teismo sprendimo dalys, kuriomis tenkintas ieškinio reikalavimas įpareigoti atsakovus M. N. ir G. N. nugriauti statinius ir sutvarkyti statybvietę, naikintinos ir dėl šio reikalavimo priimtinas naujas sprendimas – šį ieškinio reikalavimą atmesti (CPK 359 straipsnio 1 dalies 4 punktą, 4 dalis).
82. Teismas, spręsdamas dėl neteisėtos statybos padarinių šalinimo, turi priimti vieną iš Statybos įstatymo 33 straipsnio 2 dalyje išvardytų sprendimų dėl statybą leidžiančio dokumento panaikinimo teisinių pasekmių. Pažymėtina, jog kitokio nei suformuluotas ieškinyje statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį

dokumentą padarinių šalinimo būdo parinkimas teismo procesinio sprendimo rezoliucinėje dalyje negali būti laikomas ieškinio ribų peržengimu.

83. Statybos įstatymo 33 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad jeigu teismas savo sprendimu panaikina statybą leidžiančio dokumento galiojimą, jis savo sprendimu: 1) įpareigoja statytoją (užsakovą), jeigu jo nėra, – statinio ar jo dalies savininką, valdytoją, naudotoją, žemės sklypo ar jo dalies, kurioje pastatytas ar statomas statinys (jo dalis), savininką, valdytoją ar naudotoją per nustatytą terminą teismo pripažintų kaltais asmenų lėšomis nugriauti statinį ir sutvarkyti statybviетę; 2) įpareigoja statytoją (užsakovą) ar kitą šios dalies 1 punkte nurodytą asmenį per nustatytą terminą teismo pripažintų kaltais asmenų lėšomis išardyti perstatytas ar pertvarkytas statinio dalis ar atstatyti (atkurti) kultūros paveldo statinį (jo dalį) arba statinį (jo dalį), kuri (kurią) nugriovus (išardžius) buvo pažeistas viešasis interesas; 3) leidžia šios dalies 1 punkte nurodytam asmeniui per nustatytą terminą pagal reikiamai pertvarkytus statinio projektinius dokumentus gavus naują statybą leidžiantį dokumentą perstatyti ar pertvarkyti statinį ar jo dalį, jeigu toks statinio perstatymas ar pertvarkymas yra galimas pagal galiojančius detaliuosius planus ar žemės valdos projektus (jeigu jie privalomi), taip pat bendruosius planus ar specialiojo teritorijų planavimo dokumentus ir tokia statyba neprieštarauja imperatyviems aplinkos apsaugos, paveldosaugos, saugomų teritorijų apsaugos teisės aktų reikalavimams; šių veiksmų per nustatytą terminą neatlikus, – vykdyti šios dalies 1 ar 2 punkte nurodytus reikalavimus; 4) įpareigoja kompetentingas institucijas per nustatytą terminą pagal statytojo (užsakovo) ar kito šios dalies 1 punkte nurodyto asmens tinkamai pertvarkytus statinio projektinius dokumentus (jeigu tai būtina), jeigu statinio statyba nepažeidžia galiojančių detaliųjų planų ar žemės valdos projektų (jeigu jie privalomi), taip pat bendrųjų planų ar specialiojo teritorijų planavimo dokumentų sprendinių ir tokia statyba neprieštarauja imperatyviems aplinkos apsaugos, paveldosaugos, saugomų teritorijų apsaugos teisės aktų reikalavimams, išduoti naują statybą leidžiantį dokumentą tuo atveju, kai statybą leidžiantis dokumentas buvo išduotas neteisėtai dėl kompetentingų institucijų neteisėtai atliktų procedūrų.
84. Teisėjų kolegijos vertinimu, proporcingumo principą, kitus Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje suformuluotus kriterijus nagrinėjamoje byloje atitinka Statybos įstatymo 33 straipsnio 2 dalies 4 punkte nustatyta padarinių šalinimo priemonė. Todėl kompetentingos institucijos ir atsakovai M. ir G. N. turi atlikti veiksmus, būtinus tam, kad žemės sklypui būtų panaikintas šiuo metu taikomas statybos draudimas, susijęs su saugomų teritorijų apsaugos teisės aktų reikalavimais (pakoreguotos Medžiakalnio valstybinio geomorfologinio draustinio ribos, atsakovams priklausanti žemės sklypą (*duomenys neskelbtini*) išbraukiant iš draustinio), ir būtų išduotas naujas statybą leidžiantis dokumentas gyvenamajam namui žemės sklype. Atkreiptinas dėmesys, kad nagrinėjamoje byloje susiklostė ypatinga faktinė situacija dėl neteisėtos statybos padarinių šalinimo, kai neteisėtos statybos padariniai negali būti pašalinti taikant tik Statybos įstatymo 33 straipsnio 2 dalies 4 punkte įtvirtintą priemonę, t. y. valstybės institucijoms neatlikus papildomų veiksmų dėl draustinio ribų

koregavimo. Pagal Saugomų teritorijų įstatymo 23 straipsnio 2 dalį, valstybinių draustinių ribas nustato ir keičia Vyriausybė, tvirtindama šių saugomų teritorijų ribų planus, Vyriausybės įgaliotos institucijos teikimu. Pagal byloje nustatytas faktines aplinkybes šie veiksmai, įvertinus tai, jog tokia procedūra jau pradėta, gali būti atlikti pakankamai operatyviai. Įvertinus šioje nutartyje jau konstatuotą atsakingo valdymo principo pažeidimą ir institucijų neveiklumą sprendžiant dėl neteisėtos ginčo statinio statybos padarinių šalinimo, valstybės institucijos turėtų būti aktyvios, veikti savo iniciatyva ir atlikti draustinio riboms koreguoti būtinus veiksmus nedelsdamos. Atlikus šiuos veiksmus gali būti atliekami kiti veiksmai, būtini neteisėtos statybos padariniams šalinti taikant Statybos įstatymo 33 straipsnio 2 dalies 4 punkte nustatytą padarinių šalinimo priemonę. Atitinkamai Vilniaus rajono savivaldybės administracija įpareigotina per šešis mėnesius nuo sprendimo pakoreguoti Medžiakalnio valstybinio geomorfologinio draustinio ribas (išbraukti atsakovams M. ir G. N. priklausančią žemės sklypą (*duomenys neskelbtini*) iš draustinio) išduoti naują statybą leidžiantį dokumentą.

85. Papildomai pažymėtina, kad teismo sprendimas ne visuomet gali būti įvykdytas jame nurodyta tvarka. Teismo sprendimo nevykdymą gali lemti objektyvios aplinkybės, kurioms susidėjus teismo sprendimas negali būti vykdomas jame nurodytu būdu. Tokiais atvejais bylos šalys, vadovaudamosi CPK 284 straipsnio 1 dalimi, turi teisę prašyti teismo pakeisti sprendimo vykdymo tvarką. Teismo sprendimo vykdymo tvarkos pakeitimas – tai kitokios sprendimo įvykdymo tvarkos nustatymas, palyginti su teismo sprendimo rezoliucinėje dalyje nurodyta jo įvykdymo tvarka ar įprastine tam tikros rūšies sprendimų vykdymo tvarka. Teismo sprendimo vykdymo tvarkos pakeitimas užtikrina įsiteisėjusio teismo sprendimo privalomumą ir vykdytinumą, bylos šalies, kurios naudai priimtas sprendimas, teisėtų interesų apsaugą. Kadangi prašymas pakeisti sprendimo vykdymo tvarką nagrinėjamas šiam įsigaliojus, tai, sprendžiamas tokį klausimą, teismas yra saistomas sprendimo rezoliucinėje dalyje išdėstyto patenkinto materialiojo reikalavimo turinio ir negali keisti sprendimo esmės. CPK 284 straipsnyje įtvirtintas teismo sprendimo vykdymo tvarkos pakeitimo institutas nėra skirtas įsiteisėjusiam teismo sprendimui peržiūrėti (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 25 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-346/2013; 2019 m. lapkričio 4 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-325-313/2019 23 punktą).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

86. CPK 93 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies, nors ši ir būtų atleista nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo į valstybės biudžetą. CPK 93 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad jeigu apeliacinės instancijos teismas ar kasacinis teismas, neperduodamas bylos iš naujo nagrinėti, pakeičia teismo sprendimą arba priima naują sprendimą, jis atitinkamai pakeičia bylinėjimosi išlaidų paskirstymą.
87. Priėmus naują sprendimą, konstatuotina, kad bylą laimėjo atsakovai M. N. ir G. N., todėl jie įgijo teisę į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

88. Atsakovas M. N. patyrė šias bylinėjimosi išlaidas ir pateikė jas pagrindžiančius įrodymus: 3915 Eur advokato pagalbai apmokėti pirmosios instancijos teisme (rengiant atsiliėpimus į kelis kartus tikslintą ieškinį, atstovaujant posėdžiuose ir derybose dėl taikos sutarties ir kt.), 2400 Eur advokato pagalbai apmokėti pirmą kartą bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme (rengiant apeliacinį skundą ir atsiliėpimą į kitų atsakovų apeliacinius skundus), 75 Eur žyminio mokesčio už apeliacinį skundą, 2925 Eur advokato pagalbai apmokėti pirmą kartą nagrinėjant bylą kasacine tvarka (rengiant kasacinį skundą ir atsiliėpimą į kitų atsakovų kasacinius skundus), 75 Eur žyminio mokesčio už kasacinį skundą, 2300 Eur atstovavimo išlaidų antrą kartą nagrinėjant bylą kasacine tvarka (rengiant kasacinį skundą, atstovaujant posėdžiuose), 105 Eur žyminio mokesčio už kasacinį skundą.
89. Atsakovė G. N. patyrė šias bylinėjimosi išlaidas ir pateikė jas pagrindžiančius įrodymus: 1280 Eur advokato pagalbai apmokėti pirmosios instancijos teisme, 1000 Eur advokato pagalbai apmokėti antrą kartą bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme (rengiant procesinius prašymus, dalyvaujant derybose dėl taikos sutarties).
90. Atsakovų patirtos atstovavimo išlaidos neviršija Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 „Dėl Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą maksimalaus dydžio patvirtinimo“ nustatytų maksimalių sumų, todėl iš ieškovės jiems priteisiamas visų šių išlaidų atlyginimas.
91. Susumavus atsakovui M. N. atlygintinas bylinėjimosi išlaidas, iš viso jam iš ieškovės priteisiamas 11 795 Eur; atsakovei G. N. – 2280 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimas.
92. Trečiajam asmeniui „Luminor Bank AS“, Lietuvoje veikiančiam per „Luminor Bank AS“ Lietuvos skyrių, („Nordea Bank AB“ teisių perėmėjui, Vilniaus regiono apylinkės teismo 2018 m. gegužės 29 d., 2019 m. vasario 18 d. nutartys) iš ieškovės priteistinas 1047,80 Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme (rengiant atsiliėpimą į ieškinį), atlyginimas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 4 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Panaikinti Panevėžio apygardos teismo 2022 m. rugsėjo 13 d. nutartį ir Vilniaus regiono apylinkės teismo 2020 m. sausio 23 d. sprendimo dalis, kuriomis atsakovai M. N. ir G. N. įpareigoti per 6 mėnesius nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo Vilniaus rajono savivaldybės administracijos lėšomis (50 procentų), Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos lėšomis (30 procentų) bei Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos lėšomis (20 procentų) pašalinti statybos, atliktos žemės sklype (*duomenys neskelbtini*), pagal 2011 m. spalio 27 d. Vilniaus rajono savivaldybės administracijos išduotą statybos leidimą Nr. 538 padarinius – nugriauti statinius ir sutvarkyti statybvietę, taip pat paskirstytos bylinėjimosi išlaidos. Dėl šio reikalavimo priimti naują sprendimą – atmesti ieškinio reikalavimą įpareigoti atsa-

kovus M. N. ir G. N. per 6 mėnesius nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos kaltų asmenų lėšomis pašalinti statybos, kuriai buvo išduotas leidimas Nr. 538 statyti naują statinį žemės sklype, esančiame (*duomenys neskelbtini*), padarinius, t. y. nugriauti statinį ir sutvarkyti statybvieta.

Įpareigoti atsakovę Vilniaus rajono savivaldybės administraciją per šešis mėnesius nuo sprendimo pakoreguoti Medžiakalnio valstybinio geomorfologinio draustinio ribas, išbraukiant iš jo teritorijos žemės sklypą (*duomenys neskelbtini*), priėmimo išduoti naują statybą leidžiantį dokumentą gyvenamajam namui šiame žemės sklype.

Priteisti atsakovui M. N. (*duomenys neskelbtini*) iš ieškovės Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos (j. a. k. 188724381) 11 795 (vieniolika tūkstančių septynis šimtus devyniasdešimt penkis) Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Priteisti atsakovei G. N. (*duomenys neskelbtini*) iš ieškovės Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos (j. a. k. 188724381) 2280 (du tūkstančius du šimtus aštuoniasdešimt) Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Priteisti trečiajam asmeniui „Luminor Bank AS“, Lietuvoje veikiančiam per „Luminor Bank AS“ Lietuvos skyrių (j. a. k. 304870069), iš ieškovės Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos (j. a. k. 188724381) 1047,80 Eur (vieną tūkstantį keturiasdešimt septynis Eur 80 ct) bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Pranešti Nekilnojamojo turto registro tvarkytojai valstybės įmonei Registrų centrui apie bylos dėl šių registruotinių nekilnojamųjų daiktų – žemės sklypo, (*duomenys neskelbtini*), ir pastato, (*duomenys neskelbtini*), išnagrinėjimą kasacine tvarka.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

CIVILINIS PROCESAS

1.14. Dėl papildomo sprendimo apskundimo procesinės tvarkos

Priklausomai nuo papildomu sprendimu išspręsto klausimo pobūdžio (ar papildomu sprendimu išspręstas savarankiškas, nuo kitų byloje pareiktų reikalavimų nepriklausomas, reikalavimas, ar klausimas, kurio baigtis tiesiogiai priklauso nuo pagrindiniu sprendimu išspręstų klausimų procesinės baigties), taip pat nuo to, su kuria konkrečiai sprendimo dalimi byloje dalyvaujantis asmuo nesutinka, papildomas sprendimas byloje dalyvaujančių asmenų gali būti skundžiamas apeliacine tvarka atskirai nuo pagrindinio sprendimo arba kartu su juo. CPK 277 straipsnio 4 dalis reglamentuoja atvejus, kai papildomas sprendimas yra apskundžiamas apeliacine tvarka atskirai nuo pagrindinio teismo sprendimo. Pagal šią teisės normą papildomas sprendimas gali būti apskųstas apeliacine tvarka per 20 dienų nuo jo priėmimo dienos.

Tuo atveju, kai papildomu sprendimu išsprendžiamas klausimas, kurio baigtis tiesiogiai priklauso nuo pagrindiniu sprendimu išspręsto klausimo procesinės baigties, padavus apeliacinį skundą dėl pagrindinio sprendimo kartu apskundžiamas ir papildomas sprendimas. Tačiau ir pastaruoju atveju byloje dalyvaujantis asmuo turi teisę paduoti apeliacinį skundą tik dėl papildomo sprendimo, jei jis nesutinka tik su papildomu

sprendimu išspręsto išvestinio klausimo sprendimo rezultatu (pvz., bylinėjimosi išlaidų paskirstymu). Byloje dalyvaujančiam asmeniui padavus apeliacinį skundą tik dėl papildomo sprendimo, pagrindinio sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas pagal bendrąją taisyklę apeliacine tvarka nėra tikrinamas, kadangi šio sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo vertinimas nepatenka į bylos pagal apeliacinį skundą dėl papildomo sprendimo nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme ribas (CPK 320 straipsnis).

Nors CPK nėra nuostatų, tiesiogiai įtvirtinančių reikalavimą apeliacinius skundus dėl pagrindinio sprendimo ir papildomo sprendimo, jei jie yra paduoti kaip du savarankiški procesiniai dokumentai, nagrinėti kartu, toks reikalavimas išplaukia iš sisteminio CPK normų aiškinimo. Atsižvelgiant į tai, kad papildomu sprendimu sprendžiami reikalavimai paprastai yra išvestiniai, neatsiejamai susiję su pagrindiniu sprendimu išspręstais reikalavimais, nėra galima situacija, kai apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas apeliacinį skundą dėl pagrindinio teismo sprendimo, negalėtų spręsti ir dėl su juo neatsiejamai susijusio papildomo sprendimo pakeitimo ar panaikinimo. Tai reiškia, kad apeliacinio skundo dėl papildomo sprendimo nagrinėjimas atskiroje byloje galimas tik tuo atveju, kai pagrindinis teismo sprendimas jau yra įsiteisėjęs arba kai papildomu sprendimu yra išspręstas savarankiškas reikalavimas, kurio procesinė baigtis nepriklauso nuo pagrindiniu sprendimu išspręstų reikalavimų procesinės baigties.

Civilinė byla Nr. e3K-3-274-823/2023
Teisminio proceso Nr. 2-55-3-00630-2019-6
Procesinio sprendimo kategorijos: 3.3.3.7; 3.2.6.1;
3.2.6.12.2; 3.3.1.11 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. spalio 30 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Godos Ambrasaitės-Balynienės (pranešėja), Danguolės Bublrienės (kolegijos pirmininkė) ir Gražinos Davidonienės,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovų I. R. ir uždarnosios akcinės bendrovės „Emu group“ kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 20 d., 2022 m. birželio 30 d. ir 2023 m. sausio 10 d. nutarčių peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės J. B. ieškinį atsakovams I. R. ir uždarajai akcinei bendrovei „Emu group“, dalyvaujant trečiajam asmeniui C. B., dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl proceso teisės normų, reglamentuojančių bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribas, kasacijos objektą, bylos nagrinėjimo teisme ribas, papildomo sprendimo apskundimo tvarką ir naujų įrodymų priėmimą apeliacinės instancijos teisme, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovė J. B. prašė pripažinti negaliojančiu 2012 m. sausio 14 d. vienintelio UAB „Emu group“ (toliau – ir bendrovė) akcininko sprendimą dėl atsakovo I. R. paskyrimo UAB „Emu group“ direktoriumi; pripažinti negaliojančia 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutartį, kuria ieškovė perleido atsakovui reikalavimo teisę į UAB „Emu group“; pripažinti negaliojančia 2012 m. sausio 14 d. akcijų pirkimo–pardavimo sutartį ir taikyti dvišalę restituciją – ieškovei grąžinti UAB „Emu group“ akcijas, o atsakovui I. R. priteisti 1 Lt (0,29 Eur), sumokėtą už akcijas.
3. Ieškovė nurodė, kad mirus sutuoktiniui paveldėjo jo turtą – 2 ha žemės sklypą su statiniais, esantį Vilniuje, ir 1,2 ha žemės sklypą, esantį Vilniaus m. sav., Rokantiškių k., šį turtą atsakovas apgaulės būdu, pasinaudodamas ieškovės teisiniu neraštingumu ir lietuvių kalbos nežinojimu, siekė užvaldyti. Atsakovas ieškovei prisistatė kaip advokatas, todėl 2010–2011 m. ieškovė jam suteikė įgaliojimus jai atstovauti. 2010 m., vykstant ikiteisminiam tyrimui dėl neteisėto žemės sklypo perleidimo UAB „Emu group“, atsakovas, atstovaudamas ieškovei, įtikino ją susitarti, kad ikiteisminis tyrimas būtų nutrauktas, o UAB „Emu group“ akcijos perduotos ieškovei tam, kad ši, kaip vienintelė bendrovės akcininkė, per bendrovę galėtų valdyti žemės sklypą su statiniais. 2012 m. sausio 14 d. ieškovė priėmė sprendimą paskirti atsakovą UAB „Emu group“ vadovu, nes atsakovas ją įtikino, kad taip jis geriau galės atstovauti ieškovės interesams, nes ieškovė yra užsienietė, o jei ieškovė to nedarysianti, ji bus deportuota iš Lietuvos Respublikos. Priimdama nurodytą sprendimą, ieškovė buvo visiškai priklausoma nuo atsakovo. Atsakovas nepaaiškino, kad pati ieškovė gali būti paskirta bendrovės direktore, be to, sprendimo tekstas buvo surašytas ieškovei nesuprantama kalba, todėl toks sprendimas turi būti pripažintas neteisėtu kaip sudarytas apgaulės būdu.
4. 2012 m. sausio 11 d. atsakovas įtikino ieškovę jam duoti notarinį įgaliojimą, kad jis galėtų sutvarkyti visus klausimus, susijusius su 1,2 ha žemės sklypo paveldėjimu. 2012 m. sausio 14 d. atsakovas įtikino ieškovę, kad ji turi jam perleisti 50 proc. UAB „Emu group“ akcijų, o likusius 50 proc. – savo vyrui C. B. 2013 m. sausio 12 d. atsakovas įtikino ieškovę pasirašyti reikalavimo perleidimo sutartį, kuria ieškovė perleido atsakovui 1 000 000 Lt (289 620,02 Eur) reikalavimo teisę į UAB „Emu group“ už 1 Lt (0,29 Eur). Šie sandoriai buvo sudaryti ieškovei nesuprantama kalba, jai nebuvo išaiškintos jos teisės ir pareigos. Šių sandorių tikslas buvo už 1 Lt (0,29 Eur), t. y. itin ieškovei nenaudingomis sąlygomis, perimti jos turtą. Atsakovas nepaaiškino ieškovei, kad pardavusi 50 proc. akcijų ji negalės dalyvauti valdant bendrovę. Atsakovas, sudarydamas sandorius, veikė nesąžiningai, kadangi per trumpą laiką įkalbėjo ieškovę suteikti jam įgaliojimus ir apgaulės būdu užvaldė didelės vertės svetimą turtą.

5. Atsakovai I. R. ir UAB „Emu group“ su ieškiniu nesutiko. Nurodė, kad reikalavimui dėl 2012 m. sausio 14 d. vienintelio akcininko sprendimo panaikinimo pareikšti yra praleistas ieškinio senaties terminas, ir prašė jį taikyti. Reikalavimas dėl 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutarties pripažinimo negaliojančia iš esmės netenkinamas, nes tokio reikalavimo UAB „Emu group“ ieškovė neturėjo, todėl negalėjo jo perleisti atsakovui. Akcijų perleidimo sutarties ieškovė niekada neginčijo ir tą nusprendė daryti tik tada, kai jai atsirado prievolė gražinti iš bendrovės neteisėtai gautas lėšas. Akcijų perleidimo sandoris buvo sudarytas siekiant atlyginti atsakovui I. R. už jo ieškovei teiktas paslaugas.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

6. Vilniaus apygardos teismas 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimu ieškinį tenkino iš dalies: pripažino negaliojančia 2012 m. sausio 14 d. akcijų pirkimo–pardavimo sutartį, sudarytą tarp ieškovės ir atsakovo I. R., dėl 50 vnt. UAB „Emu group“ akcijų perleidimo ir taikė restituciją – įpareigojo atsakovą gražinti ieškovei 50 vnt. UAB „Emu group“ akcijų, o ieškovę – gražinti I. R. 0,30 Eur; pripažino negaliojančia 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutartį, sudarytą tarp ieškovės ir atsakovo I. R.; kitą ieškinio dalį atmetė.
7. Teismas nustatė, kad ieškovė J. B. (buvusi pavardė R.), kaip vienintelė UAB „Emu group“ akcininkė, 2012 m. sausio 14 d. sprendimu atsakovą I. R. paskyrė UAB „Emu group“ vadovu. 2012 m. sausio 14 d. šalys sudarė akcijų pirkimo–pardavimo sutartį, kuria ieškovė J. B. atsakovui I. R. perleido 50 vnt. UAB „Emu group“ akcijų, kurių vienos nominalioji vertė – 100 Lt (28,96 Eur), už 1 Lt (0,29 Eur) kainą. Sutarties 1 punkte šalys susitarė, kad 1 Lt (0,29 Eur) akcijų kaina, be kita ko, nustatyta atsižvelgiant į suteikiamą ir suteiktą ieškovei pagalbą dėl jos interesų atstovavimo pagal įgaliojimą Lietuvoje (prokuratūroje, visų lygių teismuose ir visose valstybės institucijose). 2013 m. sausio 12 d. šalys sudarė reikalavimo perleidimo sutartį, kuria ieškovė J. B. atsakovui I. R. perleido turimą 1 000 000 Lt (289 620,02 Eur) reikalavimo teisę į UAB „Emu group“ už 1 Lt (0,29 Eur). Sutarties 1 punkte šalys, be kita ko, susitarė, kad 1 Lt (0,29 Eur) kaina nustatoma atsižvelgiant į gaunančio reikalavimą asmens suteiktą ir suteikiamą perleidžiančiam reikalavimą asmeniui pagalbą dėl jo interesų atstovavimo pagal įgaliojimą Lietuvoje (prokuratūroje, visų lygių teismuose ir visose valstybės institucijose).
8. Remdamasis Vilniaus miesto apylinkės teismo civilinėje byloje Nr. 2-207-918/2021 nustatytais aplinkybėmis, kurias laikė prejudicinėmis, pirmosios instancijos teismas padarė išvadą, kad ieškovė gerai supranta rusų kalbą, kuria, be kita ko, buvo surašytas skundžiamas vienintelio akcininko sprendimas. Ieškovė teismo posėdžio metu nurodė, kad turi aukštąjį finansinį išsilavinimą, todėl, teismo vertinimu, turėjo žinoti, kokias pasekmes sukelia asmens paskyrimas juridinio asmens vadovu. Nors atsakovas galėjo netinkamai išaiškinti ieškovei jos teises ar iš viso jų neišaiškinti, tačiau rūpestingai ir apdairiai šioje situacijoje, visų pirma, turėjo elgtis pati ieškovė. Be to, ieškovė praleido nustatytą 3 mėnesių terminą akcininko sprendimui ginčyti, todėl, atsakovui prašant taikyti ieškinio

senatį, teismas ją taikė, nenustatęs svarbių priežasčių atnaujinti praleistą ieškinio senaties terminą.

9. Dėl 2012 m. sausio 14 d. akcijų pirkimo–pardavimo sutarties teismas nurodė, kad šis sandoris buvo sudarytas ieškovei labai nenaudingomis sąlygomis. Ieškovė, pardavusi atsakovui 50 proc. bendrovės akcijų už 1 Lt (0,29 Eur), šiuo sandoriu perleido atsakovui 5000 Lt (1448,10 Eur) vertės turtą, nors byloje nebuvo nustatyta, kad ieškovė būtų turėjusi išskolinimų atsakovui ir tokiu būdu su juo atsisakaičiusi. Be to, atsakovas I. R. akcijas už 1 Lt (0,29 Eur), nors nominalioji akcijos vertė buvo 100 Lt (28,96 Eur), įsigijo iš savo atstovaujamo asmens.
10. Teismas nustatė, kad ieškovė po vyro mirties paveldėjo du žemės sklypus Vilniaus mieste, dėl to jai buvo reikalingos paslaugos paveldėjimo klausimais, nes ieškovė yra užsienio valstybės pilietė. Aplinkybės, kad ieškovė buvo įgaliojusi atsakovą atstovauti jai teismuose, kad ji kreipėsi į atsakovą kaip į advokatą, norėdama susitvarkyti žemės sklypų paveldėjimo klausimus, todėl pasitikėjo juo, atsakovas buvo rekomenduotas kitos advokatės, tvarkiusios ieškovės migracijos klausimus, teismui leido daryti išvadą, kad akcijų perleidimo sandorį ieškovė sudarė pasitikėdama atsakovu kaip advokatu, tikėdama, jog toks sandoris reikalingas jos interesams. Atsakovui nepateikus duomenų, kokio turтино ar neturтино pobūdžio naudą iš akcijų perleidimo sandorio gavo ieškovė, teismas pripažino pagrįstais ieškovės paaiškinimus, kad šis sandoris buvo sudarytas atsakovui įkalbėjus ieškovę, teigiant, kad, jam valdant akcijas, bus geriau sutvarkyti paveldėtų žemės sklypų nuosavybės klausimai. Teismas įvertino ir tai, kad sutarties tekstą parengė atsakovas, kuris yra teisininkas. Sutarties nuostatas, kuriomis nurodoma konkreti pareiga ieškovei – perduoti turtą – ir abstrakti, nieko neįpareigojanti pareiga atsakovui, teismas vertino kaip ieškovės apgaulę.
11. Teismas pažymėjo, kad atsakovas nepateikė įrodymų, jog atliko kokius nors veiksmus pagal 2012 m. sausio 14 d. akcijų pirkimo–pardavimo sutarties 1 punktą, kuriame įtvirtinta, jog 1 Lt (0,29 Eur) akcijų perleidimo kaina nustatyta atsižvelgiant į suteikiamą ir suteiktą ieškovei pagalbą dėl atstovavimo pagal įgaliojimą jos interesams. Nors atsakovas teigė, kad turto perleidimas buvo jo teikiamų paslaugų apmokėjimas, tačiau nesant duomenų, jog atsakovas suteikė ieškovei advokato ar teisines paslaugas, teismas padarė išvadą, kad gauti tokio dydžio turtą iš ieškovės atsakovas neįgijo teisės, todėl šį sandorį pripažino negaliojančiu nuo jo sudarymo momento Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 1.91 straipsnio 1 dalies pagrindu.
12. Pasisakydamas dėl 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutarties teismas nustatė, kad atsakovas, būdamas teisininkas, parengė sutartį, kuria nustatė atlyginimą įgyjamo reikalavimo teise už jo teikiamas teisines paslaugas, tačiau nenurodė, kokias paslaugas pagal ginčo sutartį jis turi suteikti ieškovei. Dėl šios priežasties sutarties nuostatos teismo buvo įvertintos kaip neaiškios ieškovei ir ją klaidinančios. Teismas vertino, kad sutarties teksto neaiškumas, t. y. nenurodymas, ką turi atlikti atsakovas ieškovės interesais už tai, kad įgyja 1 000 000 Lt (289 620,02 Eur) reikalavimo teisę į UAB „Emu group“ už 1 Lt (0,29 Eur), yra atsakovo apgaulė ieškovės atžvilgiu, sutarties sudarymas ieškovei labai nenaudin-

- gomis sąlygomis. Teismo vertinimu, šio sandorio sudarymą lėmė ieškovės priklausomybė nuo atsakovo, nes ieškovė turėjo pagrindo pasitikėti atsakovu kaip advokatu, nesitikėdama, jog jis veiks savanaudiškais interesais. Atsižvelgdamas į tai, teismas reikalavimo perleidimo sandorį taip pat pripažino negaliojančiu CK 1.91 straipsnio 1 dalies pagrindu.
13. 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomu sprendimu Vilniaus apygardos teismas taikė restituciją ir įpareigojo ieškovę grąžinti atsakovui I. R. 0,29 Eur, o atsakovą I. R. – grąžinti ieškovei J. B. 289 620,02 Eur sumos reikalavimo teisę į UAB „Emu group“, taip pat priteisė ieškovei iš atsakovo I. R. 125 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, o valstybei – 3384,84 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
 14. Papildomu sprendimu teismas konstatavo, kad, 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimu ieškinį patenkinus iš dalies, nebuvo išspręstas bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimas. Ieškovei buvo atidėtas 3071 Eur dydžio žyminio mokesčio mokėjimas, o 125 Eur žyminio mokesčio dalį ieškovė yra sumokėjusi. Įvertinęs nurodytą aplinkybę, pirmosios instancijos teismas iš atsakovo I. R. priteisė 125 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimą ieškovės naudai, o valstybei – 3071 Eur žyminio mokesčio. Teismas taip pat nurodė, kad bylos nagrinėjimo metu teismas turėjo 29,87 Eur procesinių dokumentų įteikimo išlaidų bei 283,97 Eur išlaidų už vertėjo paslaugas, jų atlyginimas priteistinas valstybės naudai iš atsakovo I. R.
 15. Teismas taip pat konstatavo, kad 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimu pripažinus negaliojančia 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutartį liko neišspręstas restitucijos klausimas. Pripažinęs, kad įstatymas šiuo atveju neįtvirtina kitokių sandorio negaliojimo pasekmių nei šalių grąžinimas į pradinę padėtį, teismas nusprendė, kad ieškovė turi grąžinti atsakovui I. R. 0,29 Eur, o atsakovas I. R. ieškovei – 289 620,02 Eur (1 000 000 Lt) dydžio reikalavimo teisę į UAB „Emu group“.
 16. Atsakovai I. R. ir UAB „Emu group“ 2021 m. spalio 12 d. pateikė apeliacinius skundus dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo. Šie apeliaciniai skundai buvo priimti 2021 m. spalio 13 d. teisėjo rezoliucijomis, o byla su apeliaciniais skundais 2021 m. lapkričio 16 d. išsiųsta Lietuvos apeliaciniam teismui (Lietuvos apeliacinio teismo civilinė byla Nr. e2-6-330/2022).
 17. 2021 m. spalio 13 d. atsakovai I. R. ir UAB „Emu group“ pateikė apeliacinius skundus dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo (pirmosios instancijos teisme gauti 2021 m. spalio 14 d.). Atsakovo I. R. apeliacinis skundas po trūkumų šalinimo priimtas 2022 m. liepos 14 d. teisėjo rezoliucija ir 2022 m. rugpjūčio 22 d. kartu su byla išsiųstas Lietuvos apeliaciniam teismui (Lietuvos apeliacinio teismo civilinė byla Nr. e2A-24-450/2023). Ieškovės UAB „Emu group“ apeliacinis skundas Vilniaus apygardos teismo 2022 m. kovo 23 d. nutartimi laikytas nepaduotu ir grąžintas ieškovei (nutartis įsiteisėjo 2022 m. birželio 16 d.).
 18. Lietuvos apeliacinis teismas, nagrinėdamas bylą pagal atsakovų apeliacinius skundus dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo (Lietuvos apeliacinio teismo civilinė byla Nr. e2-6-330/2022), 2021 m. gruodžio 16 d. nutartimi atidėjo bylos nagrinėjimą, iki paaiškės aplinkybė dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo įsiteisėjimo arba bylos pagal

apeliacinius skundus dėl šio sprendimo perdavimo nagrinėti apeliacine tvarka. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 20 d. nutartimi byla paskirta nagrinėti teismo posėdyje 2022 m. birželio 30 d. 9 val., teismui konstatavus, kad dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo apeliacinis procesas nėra prasidėjęs, įsiteisėjusiomis nutartimis nustatyti atsakovų apeliacinių skundų trukumai per teismo nustatytą terminą nepašalinti.

19. Lietuvos apeliacinis teismas, išnagrinėjęs bylą pagal atsakovų UAB „Emu group“ ir I. R. apeliacinius skundus dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo (Lietuvos apeliacinio teismo civilinė byla Nr. e2-6-330/2022), 2022 m. birželio 30 d. nutartimi Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomą sprendimą pakeitė: sumažino iš atsakovo I. R. valstybei priteistą sumą iki 3100,87 Eur; kitą Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo dalį paliko nepakeistą.
20. Apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad Vilniaus apygardos teismas 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomu sprendimu iš atsakovo I. R. priteisė valstybei 283,97 Eur išlaidų už teismo posėdžio metu teiktas vertimo paslaugas atlyginimą. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 117 straipsnio 2 ir 3 dalyse nurodyta, kad teismo procesas Lietuvos Respublikoje vyksta valstybine kalba, o asmenims, nemokantiems lietuvių kalbos, garantuojama teisė dalyvauti tardymo ir teisminiuose veiksmuose per vertėją. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 91 straipsnio 4 dalį, vertėjams priklausanti suma išmokama iš valstybės biudžeto lėšų. CPK nėra nustatyto tiesioginio įpareigojimo bylos šalims atlyginti vertimo teismo posėdžių metu išlaidas. Dėl šios priežasties apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad tokio pobūdžio išlaidų atlyginimas iš atsakovo I. R. negalėjo būti priteistas.
21. Pasisakydamas dėl apeliacinių skundų argumento, kad papildomu sprendimu taikyta restitucija dėl tos dalies, kuria atsakovui I. R. nustatytas įpareigojimas grąžinti reikalavimo teisę ieškovei, yra negalima, nes tokios reikalavimo teisės nėra, apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimu 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo perleidimo sutartis buvo panaikinta ne tuo teisiniu pagrindu, kad ši sutartis neturi objekto – perleidžiamos reikalavimo teisės, todėl ši atsakovų argumentą atmetė.
22. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimas yra įsiteisėjęs, todėl nepasisakė dėl atsakovų apeliacinių skundų argumentų, susijusių su Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo pagrįstumu ir teisėtumu.
23. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi atsakovo I. R. apeliacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo, 2023 m. sausio 10 d. nutartimi Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimą paliko nepakeistą.
24. Teisėjų kolegija nurodė, kad atsakovas I. R. atskiru priedu prie apeliacinio skundo pateikė itin didelės apimties įrodymus, kurie, anot jo, patvirtina jo teiktą pagalbą ieškovei, t. y. įvairius civilinių, administracinių, vykdomųjų bylų, ikiteisminio tyrimo procesinius sprendimus, taip pat bylų šalių procesinius dokumentus ir

kt. dokumentus. Kolegija nusprendė, kad dalis atsakovo kaip naujų teikiamų įrodymų (pvz., įgaliojimai, kuriais ieškovė įgaliojo atsakovą jai atstovauti įvairiose institucijose) jau yra pateikta bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, todėl šių įrodymų pridėjimo prie bylos klausimas nespręstinas. Kita dalis atsakovo teikiamų įrodymų (pvz., teismų procesiniai sprendimai) nelaikytini įrodymais CPK 314 straipsnio prasme. Be to, teismas turi teisę naudoti duomenis iš informacinių sistemų bei registų (CPK 179 straipsnio 3 dalis), tarp jų ir duomenis, esančius Lietuvos teismų informacinėje sistemoje LITEKO, Antstolių informacinėje sistemoje ir kt., todėl nėra pagrindo pridėti prie bylos atsakovo iš tokių informacinių sistemų teikiamus duomenis. Dėl likusių įrodymų, atsižvelgdama į jų sudarymo datą, kolegija pažymėjo, kad jie neabejotinai galėjo būti pateikti bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme. Teisėjų kolegijos vertinimu, teikiami įrodymai yra skirti atsakovo atsikirtimui į ieškinį aplinkybėms pagrįsti, todėl atsakovas turėjo pareigą pasirūpinti, kad jie būtų pateikti pirmosios instancijos teisme iki bylos išnagrinėjimo, o to nepadarius ir juos teikiant tik bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme, nėra pagrindo taikyti bendrosios taisyklės (CPK 314 straipsnis) išimtį ir atsakovo pateiktus įrodymus pridėti prie bylos.

25. Teisėjų kolegija atsisakė pridėti prie bylos ieškovės kartu su atsiliepimu į apeliacinį skundą pateiktą I. R. ieškinį ieškovei dėl 115 335,85 Eur skolos priteisimo, nurodydama, kad neaišku, kokias aplinkybes teikiamu įrodymu ieškovė įrodinėja.
26. Teisėjų kolegija nurodė, kad atsakovas I. R. apeliaciniame skunde prašo panaikinti tiek Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimą, tiek ir Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomą sprendimą, tačiau atsakovo apeliacinis skundas dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo jau yra išnagrinėtas įsiteisėjusia Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. e2-6-330/2022. Atsižvelgdama į tai teisėjų kolegija nusprendė, kad šios apeliacine tvarka nagrinėjamos bylos objektas – pirmosios instancijos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimas, kurio pagrįstumas ir teisėtumas tikrinamas atsakovo I. R. apeliaciniame skunde nurodytais faktiniais ir teisiniais pagrindais.
27. Teisėjų kolegija sutiko su atsakovo argumentais, kad būtent ieškovė šioje byloje turėjo įrodyti aplinkybes, jog ginčo sutartis ji sudarė atsakovui ją apgavus ir (ar) susidėjus tam tikroms aplinkybėms (CPK 178 straipsnis). Tačiau, teisėjų kolegijos vertinimu, tais atvejais, kai ginčijami sandoriai, kurie galėjo būti sudaryti dėl apgaulės ar susidėjusių aplinkybių, dažnai aplinkybės, sudarančios įrodinėjimo dalyką, įrodinėjamos netiesioginiais įrodymais, kurie teismo turi būti įvertinti laikantis įrodinėjimo bei įrodymų vertinimo taisyklių.
28. Teisėjų kolegija nurodė, kad nagrinėjamu atveju byloje neginčijamai nustatyta, jog ieškovė sudarant sandorius nemokėjo lietuvių kalbos ir neturėjo Lietuvos Respublikos pilietybės. Tuo tarpu atsakovas veikė kaip ieškovės atstovas, kuriam ieškovė buvo suteikusi itin plačius įgaliojimus jai atstovauti Lietuvos Respublikos teismuose, įvairiose institucijose, tvarkant paveldėjimo ir kitus klausimus, o tai, kolegijos vertinimu, netiesiogiai patvirtina, jog ieškovė neabejotinai atsakovu pasitikėjo. Taigi, pirmosios instancijos teismas, įvertinęs šias aplinkybes ir nenu-

statęs, kad atsakovas ieškovei suteikė atitinkančias bent akcijų nominaliąją vertę ir (ar) reikalavimo vertę teisinės paslaugas, visiškai pagrįstai nusprendė, jog tokių sandorių sudarymas ieškovei buvo visiškai nenaudingas.

29. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad nors ieškovei tenka pareiga įrodyti aplinkybes, jog ginčo sutartis ji sudarė atsakovo apgauta ir (ar) susidėjęs tam tikroms aplinkybėms, tačiau atsakovui taip pat išlieka pozityvi pareiga pagrįsti savo atsikirtimus. Atitinkamai pirmosios instancijos teismas, konstatuodamas, kad atsakovas neįrodė, kokią naudą iš sudarytų sandorių gavo ieškovė, pasisakė dėl atsakovo pareigos paneigti ieškovės įrodytas aplinkybes, tai atitinka CPK 178 straipsnyje nustatytas įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklės, o ne nepagrįstai perkėlė įrodinėjimo našta atsakovui.
30. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad šiuo atveju bylą nagrinėjant tiek pirmosios instancijos teisme, tiek ir apeliacinės instancijos teisme atsakovas, be teiginių, kad jis ieškovei teikė itin didelės apimties ir naudingas paslaugas, nepateikė jokių įrodymų, kurie pagrįstų tokių suteiktų paslaugų apimtį, naudingumą ir (ar) jų vertę. Pažymėtina, kad byloje esanti 2009 m. rugpjūčio 15 d. advokato paslaugų teikimo sutartis, sudaryta tarp ieškovės ir advokatės D. R. bei advokato padėjėjos R. V., patvirtina, kad, be atsakovo teiktų paslaugų, šios teisininkės taip pat ieškovei teikė teisinės paslaugas, konsultuodamos ją migracijos, paveldėjimo, nekilnojamojo turto ir kitais klausimais; atstovaudamos jai įvairiose institucijose; rengdamos procesinių ir kitų dokumentų projektus; ieškovė už suteiktas paslaugas buvo įsipareigojusi mokėti 500 Lt (144,81 Eur) už valandą atlygį. Atsižvelgdama į tai, kad atsakovas nepateikė visiškai jokių įrodymų, pagrindžiančių teiktų ieškovei teisinių paslaugų apimtį ir vertę, atitinkamai ir sandorių naudingumą ieškovei, taip pat į tai, jog ieškovei atstovavimo paslaugas teikė ne tik atsakovas, bet ir kiti teisininkai, teisėjų kolegija nusprendė, kad byloje neįrodyta, jog atsakovas ieškovei suteikė tokios apimties, naudingumo ir (ar) vertės paslaugas, kurios atitiktų sudarytų sandorių vertę. Byloje nesant įrodymų, atsakovo teiginiai, jog akcijų ir reikalavimo perleidimo kaina buvo nustatyta atsižvelgiant ir į šalių susitarimą plėtoti bendrą verslą, jo perspektyvas, vertinti kaip neįrodyti.
31. Teisėjų kolegija nurodė, kad nors atsakovas teigia, jog ieškovė ginčo sandorius sudarė puikiai juos suprasdama, nes turi patirties valdant įmonę ir pakankamą išsilavinimą, tačiau byloje nustatyta, jog ieškovė nemokėjo lietuvių kalbos ir neturėjo Lietuvos Respublikos pilietybės, dėl to visiškai pasitikėjo atsakovu, kai šis įtikino ją sudaryti ginčo sandorius tam, kad taip galėtų geriau atstovauti jos interesams. Taigi esminę reikšmę sudarant ginčo sandorius turėjo ne ieškovės vadovavimo patirtis ir išsilavinimas, o jos pasitikėjimas atsakovu I. R.; ieškovė sprendimus dėl sandorių sudarymo priėmė atsakovo įtikinta, kad taip bus geriau atstovaujami jos interesai.
32. Teisėjų kolegija atmetė kaip nepagrįstus atsakovo apeliacinio skundo argumentus, kad pirmosios instancijos teismas, pripažinęs akcijų pirkimo–pardavimo sutartį, nepagrįstai taikė dvišalę restituciją, nes, atsakovui 10 metų esant įmonės akcininku, susiformavo visiškai kitokie teisiniai ir faktiniai įmonės turtinės padėties santykiai, o tai iš esmės pašalina pirminės padėties atkūrimo, grąžinant akcijas, galimybę, ir kad taikant restituciją ieškovė gautų nepalyginti daugiau nei atsako-

- vas. Kolegija nurodė, kad, pirma, byloje neginčijamai nustatytas atsakovo I. R. nesąžiningumas, pasinaudojant ieškovės pasitikėjimu juo kaip įgaliotu asmeniu, advokatu, įtikinant tokio sandorio naudingumu ieškovei. Antra, nors atsakovas teigia, kad, taikant restituciją, ieškovė gautų nepalyginti daugiau dėl pasikeitusios įmonės finansinės padėties ir akcijų kainos, tačiau byloje nėra pateikta jokių įrodymų, kurie pagrįstų tokius atsakovo teiginius dėl įmonės finansinės padėties ir akcijų kainos pasikeitimo (pvz., įmonės finansinės atskaitomybės dokumentų, akcijų vertinimo ir pan.). Trečia, kaip nustatyta šioje byloje, atsakovas neįrodė nei savo suteiktų ieškovei paslaugų apimties, nei tokių paslaugų vertės.
33. Teisėjų kolegija nurodė, kad įsiteisėjusia Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. e2-6-330/2022 Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo dalis dėl restitucijos taikymo, įpareigojant ieškovę grąžinti atsakovui I. R. 0,29 Eur, o atsakovą I. R. – grąžinti ieškovei reikalavimo teisę į UAB „Emu group“, palikta nepakeista. Dėl to teisėjų kolegija nevertino ir nepasisakė dėl restitucijos taikymo pripažinus negaliojančia reikalavimo perleidimo sutartį.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

34. Kasaciniu skundu atsakovai I. R. ir UAB „Emu group“ prašo panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 20 d. nutartį, 2022 m. birželio 30 d. nutartį ir 2023 m. sausio 10 d. nutartį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui arba priimti naują sprendimą – ieškinį atmesti. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
- 34.1. Nors apeliacinis skundas buvo paduotas kaip vienas dokumentas, apeliacinės instancijos teismas jį nagrinėjo ne kaip paduotą vieną dokumentą, o neteisėtai išskaidė į du procesus: dėl sprendimo ir dėl papildomo sprendimo, ir dėl to paties skundo priėmė dvi nutartis (2022 m. birželio 30 d. ir 2023 m. sausio 10 d.). Apeliacinės instancijos teismas 2022 m. birželio 30 d. nutartį dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo grindė neteisinga prielaida, kad Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimas yra įsiteisėjęs, o 2023 m. sausio 10 d. nutartį dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo grindė apeliacinės instancijos teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartimi, kuria dalis skundo dėl papildomo sprendimo esą jau buvo išnagrinėta, dėl to viso apeliacinio skundo nenagrinėjo, nepasisakė dėl reikalavimo perleidimo santykių, nevertino to, kad nei reikalavimo perleidimo santykių, nei objekto nebuvo, dėl to negalima restitucija. Be to, pažeisdamas CPK 304, 319 straipsnius, apeliacinį skundą dėl papildomo sprendimo išnagrinėjo vienas teisėjas, o ne trijų teisėjų kolegija. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė esminius apeliacinio proceso reikalavimus bei atsakovo teisės į teisėtą ir teisingą neįsiteisėjusio sprendimo ir papildomo sprendimo kontrolę apeliacinėje instancijoje (CPK 42 straipsnis).
- 34.2. Apeliacinės instancijos teismas, nepriimdamas naujų įrodymų, pažeidė CPK 314 straipsnį, nukrypo nuo kasacinio teismo formuojamos praktikos (pvz.,

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-38-969/2015; 2016 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-218-916/2016; 2017 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-684/2017). Kaip buvo nurodyta apeliaciniame skunde, naujų įrodymų pateikimo būtinybė atsirado tik po to, kai pirmosios instancijos teismas išnagrinėjo bylą ir sprendime pasisakė dėl ieškinio nagrinėjimo ribų (kad atsakovas turėjo įrodinėti suteiktą paslaugų faktą ir kainą) ir kai atsakovas susistemino labai didelės apimties informaciją apie prieš beveik dešimt metų ieškovei suteiktą pagalbą. Kadangi nauji įrodymai pagal savo turinį turi glaudų ryšį su byloje įrodinėtomis aplinkybėmis (dėl sutarties sudarymo ir vykdymo aplinkybių, ieškovės nesąžiningumo tvirtinant, esą ji iš atsakovo negavo jokios pagalbos ir naudos iš sandorio), apeliacinės instancijos teismas turėjo pagrindą laikyti esant įrodymų pateikimo būtinybę pagal CPK 314 straipsnį ir priimti su apeliaciniu skundu pateiktus įrodymus.

- 34.3. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė materialiosios teisės normas, nustatančias sandorio negaliojimą dėl apgaulės (CK 1.91 straipsnis), nukrypo nuo kasacinio teismo formuojamos praktikos (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-609/2008; 2017 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-51-695/2017), pagal kurias apgaulė – tai sandorį sudarančio asmens tyčinis suklaidinimas dėl esminių sandorio aplinkybių, kuris gali reikštis aktyviais veiksmais, taip pat svarbių sandorio aplinkybių nuslėpimu, sąmoningai siekiant galutinio tikslo – sudaryti sandorį; jeigu šalis teisingai suvokė sandorio sudarymo metu esančias aplinkybes, bet klydo dėl šio sandorio perspektyvų, šios taisyklės netaikomos. Apeliacinės instancijos teismas nevertino, jog šiuo atveju nei ieškinio pareiškime, nei pirmosios instancijos teismo sprendime nenurodoma jokių atsakovo tyčinių veiksmų (nei aktyvių, nei pasyvių ar kokių nors aplinkybių nuslėpimo), kurie galėtų būti laikomi ieškovės suklaidinimu siekiant sudaryti ginčo sandorius. Teismai nenurodė, kokios sandorio aplinkybės buvo nuslėptos ar pateiktos kitaip, nei yra iš tikrųjų. Ieškovė neteigė ir nenurodė, kad sandorio turinys buvo ne toks, koks paaiškėjo vėliau. Jai buvo žinoma ir suprantama, kad ji perleidžia akcijas, kad jų nominalioji vertė 1448,10 Eur, kad jos sudaro pusę visų įmonės akcijų ir kad ji gauna už šias akcijas nurodytą kainą, nes patvirtino, kad gavo didelę pagalbą ir jai tokia kaina priimtina. Ieškovė, būdama nuo atsakovo visiškai nepriklausoma, tokio sandorio galėjo nesudaryti, ir tai, kad jį sudarė, lėmė ne atsakovo elgesys, o ieškovės apsisprendimas atsidėkoti už jau suteiktą pagalbą ir siekis gauti pagalbą ateityje, palaikant santykius bendru įmonės valdymu. Teismo nustatyta, jog ieškovė turi patirties valdant įmonę, yra UAB „Fujing“ akcininkė ir vadovė, turi pakankamą išsilavinimą suprasti sutarties esmę (posėdžio metu nurodė, jog turi aukštąjį universitetinį ekonominį išsilavinimą), todėl akivaizdu, jog sandorius sudarė juos puikiai suprasdama. Teismų praktikoje pažymėta, jog parduodamo turto kaina, nors ir yra esminė sutarties sąlyga, tačiau jai turi įtakos įvairūs veiksniai, tokie kaip šalių tarpusavio santykiai,

kiti įvairiais pagrindais kylantys šalių išpareigojimai vienu kitoms ir pan. Todėl teismai, vertindami sandorio kainą, turėjo vadovautis ne tik akcijų ir pagalbos vertės santykiu, o vertinti susiklosčiusius tarp šalių santykius, bendradarbiavimą versle, esančius abipusius išpareigojimus. Teismas laikė pakankamais ieškovės deklaratyvius paaiškinimus, kad sandoris buvo sudarytas jai nenaudingomis sąlygomis, nors atsakovo pagalbos ir paslaugų ieškovei kaina ženkliai viršijo 1448,10 Eur akcijų nominaliąją vertę.

- 34.4. Teismai pažeidė įrodinėjimo ir įrodymų vertinimo taisykles. Nors apeliacinės instancijos teismas sutiko su apeliacinio skundo argumentais, kad įrodinėjimo našta nagrinėjamoje byloje tenka ieškovei, tačiau nenurodė nė vieno ieškovės pateikto įrodymo, kuris patvirtintų esant atsakovo neteisėtus ar kaltus veiksmus. Tai, kad atsakovas turėjo įrodinėti ieškovei suteiktos pagalbos faktą, apimtį ir naudą, rodo, jog teismai netinkamai paskirstė įrodinėjimo našta ir nesivadovavo įrodinėjimo taisyklėmis. Teismas, neegzistuojant jokiems įrodymams, nusprendė, kad ieškovei atsakovas neva neteikė teisinės pagalbos, nes ieškovė turėjo kitus advokatus, kurie esą jai teikė paslaugas; kad atsakovas, prisistatydamas advokatu, neva įkalbėjo ieškovę perleisti akcijas; kad tai, jog akcijos perleistos atsakovui pažeidžiant įstatymą, įrodo netiesioginiai įrodymai. Tokią išvadą teismas grindė neįrodinėtomis, klaidingomis ir su ginču nesusijusiomis aplinkybėmis, kad ieškovė nemoka lietuvių kalbos ir nėra Lietuvos Respublikos pilietė, ir absoliučiai ignoravo nustatytus faktus, kad ginčijama akcijų perleidimo sutartis sudaryta dviem kalbomis – lietuvių ir rusų; teismo nutartimis nustatyta, jog ieškovė rusų kalbą moka pakankamai gerai; sudarant ginčo sutartį dalyvavo ieškovės valią sudaryti sutartį patvirtinęs liudytojas – ieškovės sutuoktinis; jis teisme patvirtino, kad ieškovė turėjo valią sudaryti akcijų perleidimo sandorį, suprato sandorio esmę, siekė jį sudaryti ir jį sudarė dėl sutartyje nurodytų priežasčių – suteiktos ir teikiamos pagalbos, tuo už ją atsidėkodama ir ketindama bendrai su atsakovu kartu valdyti įmonę, kurios akcijas perleido, vykdyti nekilnojamojo turto projektus. Tam, kad sandoris dėl apgaulės būtų pripažintas negaliojančiu, turi būti konstatuota ydingai susiformavusi šalies valia sudaryti sandorį. Byloje teismas nenustatė tai patvirtinančių aplinkybių, o nustatytos aplinkybės (kad ieškovė nemoka lietuvių kalbos (nors moka rusų kalbą, kuria buvo sudaryta sutartis) ir nėra Lietuvos pilietė) nepatvirtina ieškovės valios sudarant sutartis ydingumo, neatitinka įstatyme ir teismų praktikoje nurodytų sąlygų sandorį pripažinti negaliojančiu dėl apgaulės. Apeliacinės instancijos teismas turėjo vertinti ne tai, ar buvo pasitikėjimas atsakovu, bet ir tai, ar buvo atlikti kalti veiksmai formuojant ieškovės valią, kokie tai veiksmai ir kokiais įrodymais tai pagrįsta. Apeliacinės instancijos teismas neturėjo teisinio pagrindo pripažinti sandorių negaliojančiais CK 1.91 straipsnyje nurodytais ar kitais sandorių negaliojimo pagrindais vien dėl to, kad atsakovas nepateikė įrodymų, pagrindžiančių ieškovei suteiktas paslaugas.

- 34.5. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė materialiosios teisės normas dėl reikalavimo perleidimo sutarties sudarymo ir perleidžiamo objekto realumo nustatymo (CK 6.102 straipsnio 2 dalis), nukrypo nuo kasacinio teismo formuojamos praktikos. Pagal kasacinio teismo praktiką, jeigu negalioja pagrindinė sutartis, tai toks pat likimas ištinka reikalavimo perleidimo sutartį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-545/2009); galima perleisti tik galiojančią reikalavimo teisę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-199/2008). Pirmosios instancijos teismas nenustatė, ar pagal 2012 m. sausio 13 d. reikalavimo perleidimo sutartį tarp ieškovės ir atsakovo susiklostė reikalavimo perleidimo santykiai, ar toks reikalavimas realus, nepareikalavo iš ieškovės pateikti įrodymų, kad reikalavimo perleidimo objektas egzistuoja. Apeliacinis teismas taip pat nurodytų aplinkybių nevertino ir dėl jų nepasisakė. 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo perleidimo sutartis negali būti nugincyta tiek dėl to, jog neegzistuoja jokia UAB „Emu group“ prievolė sumokėti du milijonus litų (579 240 Eur) ieškovei, tiek ir dėl to, kad, įsiteisėjus teismo sprendimui dėl žemės sklypo pirkimo–pardavimo sutarties nutraukimo (civilinė byla Nr. 2-1445-868/2018), UAB „Emu group“ įsiskolinimai ieškovei buvo panaikinti. Taigi, vertindami ginčo reikalavimo perleidimo sutartį, teismai turėjo konstatuoti, kad pagrindinė prievolė neegzistuoja, todėl ji laikytina nesudaryta.
- 34.6. Apeliacinės instancijos teismas nevertino, ar pirmosios instancijos teismas, pripažinęs reikalavimo perleidimo sutartį negaliojančia, teisingai taikė restituciją. 2023 m. sausio 10 d. nutartyje apeliacinės instancijos teismas šiuo klausimu nepasisakė, o 2022 m. birželio 30 d. nutartis negali būti laikoma tinkamu apeliacinio skundo išnagrinėjimu, nes ši nutartis, kaip minėta anksčiau, neteisėta, be to, neišnagrinėti argumentai, susiję su reikalavimo objekto nebuvimu.
- 34.7. Spręsdami dėl restitucijos taikymo pripažinus akcijų pirkimo–pardavimo sutartį negaliojančia, teismai neatsižvelgė į tai, kad per beveik dešimt metų susiformavo visiškai kitokie teisiniai ir faktiniai įmonės turtinės padėties santykiai, pasikeitė akcijų vertė. Teismai neįvertino, kad taikant restituciją ieškovė gautų nepalyginti daugiau nei atsakovas ne tik dėl akcijų vertės rinkoje pasikeitimo, bet ir dėl to, jog penkerius metus atsakovo teikta konsultacinė ir teisinė pagalba taptų visiškai neatlyginta, ieškovė atitinkamai praturtėtų, o atsakovas prarastų tiek turimas akcijas, tiek ir jų galimą vertės prieaugį, niekaip negalėtų gauti atlyginimo už suteiktą ieškovei konsultacinę ir teisinę pagalbą. Todėl restitucija, net ir panaikinus akcijų perleidimo sandorį, neturi būti taikoma natūra.
- Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribų, kasacijos objekto ir pagrindo nutraukti kasacinį procesą pagal dalį kasacinio skundo reikalavimų

35. Bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme ribas apibrėžia CPK 353 straipsnis. Nurodyto straipsnio pirmojoje dalyje nustatyta, kad kasacinis teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, patikrina apskūstus sprendimus ir (ar) nutartis teisės taikymo aspektu. Kasacinis teismas yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų aplinkybių. Toks bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme ribų (ir kartu kasacinio proceso paskirties) apibrėžimas reiškia, kad kasacinis teismas sprendžia išimtinai teisės klausimus, be to, tik tokius klausimus, kurie yra tiesiogiai iškelti kasaciniame skunde (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 15 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-24-378/2022 19 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
36. CPK 341 straipsnyje įtvirtintas draudimas kasacine tvarka peržiūrėti pirmosios instancijos teismo sprendimus ir nutartis, kurie nebuvo peržiūrėti apeliacine tvarka. Ši nuostata aiškintina kartu su CPK 340 straipsnio 1 dalimi, pagal kurią kasacijos objektas yra apeliacinės instancijos teismo sprendimas ar nutartis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-624/2006). Taigi, pagal CPK 341 straipsnio 1 dalį, kasacija nėra galima nesant kasacijos objekto – apeliacinės instancijos teismo sprendimo ar nutarties. Nurodytas draudimas galioja ir dėl sprendimo (nutarties) dalies, dėl kurios nebuvo paduota apeliacinio skundo ir kuri nebuvo peržiūrėta apeliacinės instancijos teismo *ex officio* (pagal pareigas) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-156-701/2016, 43 punktas; 2022 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-224-823/2022, 32 punktas).
37. CPK 320 straipsnio 1 dalis nustato, kad bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribas sudaro apeliacinio skundo faktinis ir teisinis pagrindas bei absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų patikrinimas. Pagal šio straipsnio 2 dalyje įtvirtintą bendrą taisyklę apeliacinės instancijos teismas nagrinėja bylą neperžengdamas apeliacinio skundo ribų. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad šis principas, be kita ko, reiškia, jog apeliacinės instancijos teismas tikrina apskūsto teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą tik apelianto atžvilgiu, be to, tikrinamas tik apeliaciniu skundu apskūstos teismo sprendimo dalies teisėtumas ir pagrįstumas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-182/2001). Tuo atveju, jei, nesant privalomojo procesinio bendrininkavimo, byloje dalyvaujantis asmuo nepadaavė apeliacinio skundo dėl pirmosios instancijos teismo sprendimo (arba tokį skundą buvo atsisakyta priimti), ir apeliacinės instancijos teismas bylą nagrinėjo nenustatęs pagrindo peržengti apeliacinio skundo ribas, apeliacinio skundo nepadaavęs asmuo neturi teisės paduoti kasacinio skundo, nes pirmosios instancijos teismo sprendimas jo atžvilgiu nebuvo peržiūrėtas apeliacine tvarka (žr. *mutatis mutandis* (su tam tikrais pakeitimais) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 18 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-446/2009).

38. Kasacinio teismo praktikoje taip pat pažymėta, kad, sistemiškai aiškinant bylų procesą kasaciniame teisme ir atskirųjų skundų nagrinėjimą reglamentuojančias proceso teisės normas, darytina išvada, jog teismo nutartis, kuri negalėtų būti skundžiama apeliacine tvarka, negali būti ir savarankiškas kasacijos objektas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-405/2010).
39. Kasacinis procesas nutraukiamas bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme metu nustatčius, kad kasacinį skundą toje byloje turėjo būti atsisakyta priimti, arba bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme metu atsiradus aplinkybių, kurios daro tolesnį kasacinį procesą negalimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-96-823/2021, 38 punktas). Pagrindai atsisakyti priimti kasacinį skundą nustatyti CPK 350 straipsnio 2 dalyje, kurioje, be kita ko, nurodyta, kad kasacinį skundą atsisakoma priimti, jei jis prieštarauja šio kodekso 341 straipsnyje nustatytiems reikalavimams (CPK 350 straipsnio 2 dalies 2 punktas).
40. Nagrinėjamoje byloje kasacinį skundą yra padavę atsakovai I. R. ir UAB „Emu group“. Skundas paduotas dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 20 d., 2022 m. birželio 30 d. ir 2023 m. sausio 10 d. nutarčių.
41. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 20 d. nutartimi byla pagal atsakovų I. R. ir UAB „Emu group“ apeliacinius skundus dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo paskirta nagrinėti teismo posėdyje rašytinio proceso tvarka, t. y. šia nutartimi nustatyta bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka data ir laikas (šios nutarties 18 punktas). Nutartis dėl teismo posėdžio byloje paskyrimo negalėtų būti skundžiama atskiruoju skundu, nes jos apskundimo galimybės CPK nenustato ir ji neužkerta kelio tolesnei bylos eigai (CPK 334 straipsnio 1 dalis). Atitinkamai Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 20 d. nutartis negali būti savarankiškas kasacijos objektas, todėl kasacinis procesas dėl šios Lietuvos apeliacinio teismo nutarties nutraukiamas (šios nutarties 38, 39 punktai).
42. Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutartis priimta išnagrinėjus atsakovo I. R. apeliacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo. Atsakovės UAB „Emu group“ apeliacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo buvo atsisakyta priimti Vilniaus apygardos teismo 2022 m. kovo 23 d. nutartimi (šios nutarties 17 punktas). Tai reiškia, kad kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutarties nagrinėjamu atveju turėjo teisę paduoti tik atsakovas I. R., todėl kasacinis procesas dėl šios nutarties, pradėtas pagal atsakovės UAB „Emu group“ kasacinį skundą, nutrauktinas (šios nutarties 37 punktas).
43. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartis priimta išnagrinėjus bylą pagal atsakovų I. R. ir UAB „Emu group“ apeliacinius skundus dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo. Atsakovų kasacinis skundas dėl šios teismo nutarties paduotas 2023 m. balandžio 11 d., t. y. praėjus daugiau nei devyniems mėnesiams nuo skundžiamos nutarties priėmimo. Kasaciniame skunde atsakovai yra pareiškę prašymą atnaujinti terminą ka-

saciniam skundai paduoti, jei teismas manytų jį esant praleistą, dėl šioje byloje susiklosčiusios išskirtinės procesinės situacijos.

44. CPK 345 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kasacinis skundas gali būti paduotas per tris mėnesius nuo skundžiamo sprendimo, nutarties įsiteisėjimo dienos. Pagal šio straipsnio 2 dalį, asmenims, praleidusiems kasacinio skundo padavimo terminą dėl priežasčių, kurias teismas pripažįsta svarbiomis, praleistas terminas gali būti atnaujintas, tačiau pareiškimas dėl praleisto termino atnaujinimo negali būti tenkinamas, jeigu jis paduotas praėjus daugiau kaip šešioms mėnesiams nuo sprendimo įsiteisėjimo dienos. Taigi, įstatymo nustatytas naikinamasis šešių mėnesių kasacinio skundo padavimo terminas, kuris negali būti teismo atnaujinamas, todėl atsakovų prašymas atnaujinti terminą kasaciniam skundai dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutarties paduoti negali būti tenkinamas. Papildomai pažymėtina, kad atsakovai nenurodo jokių priežasčių, kurios būtų objektyviai sutrukdžiusios jiems paduoti kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutarties įstatyme nustatytu terminu. Priešingai, iš bylos duomenų matyti, kad atsakovai dėl šios teismo nutarties 2022 m. rugsėjo 30 d. buvo padavę kasacinį skundą, tačiau jį buvo atsisakyta priimti kasacinio teismo teisėjų atrankos kolegijos 2022 m. spalio 27 d. nutartimi.
45. Kita vertus, sprendžiant dėl atsakovų galimybės šiame proceso etape reikalauti kasacine tvarka peržiūrėti Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartį, turi būti atsižvelgta ir į tai, kad ši nutartis priimta išnagrinėjus atsakovų apeliacinius skundus dėl pirmosios instancijos teismo papildomo sprendimo. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje išaiškinta, kad papildomo sprendimo institutas yra procesinis institutas, kuris skirtas specifiniams teismo sprendimo trūkumams – sprendimo nevisapusiškumui – ištaisyti, todėl, kai yra priimamas, jis tampa sudėtine teismo sprendimo, kurio nevisapusiškumas papildomu sprendimu buvo taisomas, dalimi. Įstatyme nustatyta savarankiška papildomo sprendimo apskundimo tvarka nepaneigia papildomo sprendimo kaip sudėtinės pagrindinio sprendimo dalies aiškinimo. Galimybė peržiūrėti papildomą sprendimą nagrinėjant bylą pagal dėl pagrindinio sprendimo paduotą apeliacinį skundą priklauso nuo to, ar papildomu sprendimu buvo išspręstas savarankiškas, nuo kitų byloje pareiktų reikalavimų nepriklausomas, reikalavimas, ar klausimas, kurio baigtis tiesiogiai priklauso nuo pagrindiniu sprendimu išspręstų klausimų procesinės baigties (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-152-823/2023, 82–83 punktai ir juose nurodyta kasacinio teismo praktika).
46. Nagrinėjamu atveju Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomu sprendimu buvo išspręsti bylinėjimosi išlaidų paskirstymo ir restitucijos klausimai. Abu šie klausimai yra išvestiniai, jų baigtis tiesiogiai priklauso nuo pagrindiniu teismo sprendimu išspręstų klausimų procesinės baigties, todėl panaikinus ar pakeitus pagrindinį teismo sprendimą atitinkamai turėtų būti naikinamas ar keičiamas ir papildomas sprendimas. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad atsakovas I. R., paduodamas kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutarties ir prašydamas ją panaikinti, kartu turi teisę prašyti panaikinti

ir Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartį, nors yra praleistas terminas pastarajai nutarčiai savarankiškai apskųsti. Vis dėlto tai darydamas atsakovas I. R. kasaciniame skunde nebegali remtis savarankiškais Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutarties neteisėtumo pagrindais, nesujusiais su Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutarties teisėtumu, nes tokiems argumentams pareikšti yra suėjęs įstatyme nustatytas naikinamasis terminas.

47. Kitaip nei atsakovas I. R., atsakovė UAB „Emu group“ neturi teisės kasacine tvarka skųsti Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutarties. Kasaciniam skundui dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutarties paduoti ši atsakovė yra praleidusi šešių mėnesių naikinamąjį terminą. Atsižvelgiant į tai, kasacinis procesas, pradėtas pagal atsakovės UAB „Emu group“ kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutarties, nutrauktinas (CPK 345 straipsnio 2 dalis, 350 straipsnio 2 dalies 1 punktas).
48. Apibendrinama teisėjų kolegija konstatuoja, kad ši byla bus nagrinėjama pagal atsakovo I. R. kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. ir 2023 m. sausio 10 d. nutarčių, analizuojant tuos kasacinio skundo argumentus, kurie atitinka CPK įtvirtintus kasacijos pagrindus. Pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje laikomasi pozicijos, jog kasacinio teismo teisėjų atrankos kolegijos padarytas kasacinio skundo apibendrintas vertinimas (kaip atitinkančio įstatymo reikalavimus) ne visada reiškia, kad kiekvienas skundo argumentas ar jų grupė atitinka įstatymo nustatytus reikalavimus – suformuluoja kasacinio nagrinėjimo dalyką. Detalų skundo argumentų vertinimą atlieka byla kasacine tvarka nagrinėjanti teisėjų kolegija (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 28 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-373/2013).
49. Atsakovas I. R., nesutikdamas su skundžiamais apeliacinės instancijos teismo procesiniais sprendimais, kasaciniame skunde pateikia argumentus dėl: 1) proceso teisės normų pažeidimo, apeliacinį skundą dėl pirmosios instancijos teismo papildomo sprendimo išnagrinėjęs atskirai nuo apeliacinio skundo dėl pagrindinio sprendimo; 2) nepagrįsto atsisakymo priimti atsakovo apeliacinės instancijos teismui pateiktus naujus įrodymus (CPK 314 straipsnio pažeidimo); 3) apeliacinės instancijos teismo, nagrinėjusio bylą pagal atsakovo apeliacinius skundus dėl papildomo sprendimo, sudėties neteisėtumo; 4) netinkamo CK 1.91 straipsnio aiškinimo ir taikymo bei su tuo susijusio įrodinėjimo taisyklių pažeidimo; 5) reikalavimo perleidimą reglamentuojančių materialiosios teisės normų netinkamo aiškinimo ir taikymo bei nukrypimo nuo kasacinio teismo formuojamos praktikos, teismams nevertinus, ar reikalavimo teisės perleidimo sutartimi perleistas reikalavimas galiojo sudarant reikalavimo perleidimo sutartį; 6) netinkamo restitucijos taikymo pripažinus negaliojančiais reikalavimo teisės perleidimo ir akcijų perleidimo sandorius. Tačiau tik dalis atsakovo kasaciniame skunde nurodytų argumentų atitinka įstatyme nustatytus reikalavimus ir sudaro pagrindą kasaciniam teismui dėl jų pasisakyti.
50. Kasacinio teismo praktikoje ne kartą pažymėta, kad kasacinio skundo argumentai, kuriais kasatorius, nesutikdamas su apeliacinės instancijos teismo išvadomis, kitaip vertina tuos pačius įrodymus, siekia, kad byloje pateiktų įrodymų

pagrindu būtų nustatytos kitos faktinės aplinkybės, nei tai padarė apeliacinės instancijos teismas, tačiau nepagrindžia teiginių, jog teismas, atlikdamas įrodymų vertinimą, būtų pažeidęs proceso teisės normas ar netinkamai jas taikęs, yra faktinio pobūdžio ir nesudaro kasacinio dalyko. Dėl tokio pobūdžio argumentų kasacinis teismas neturi teisinio pagrindo pasisakyti, kadangi tai neatiiktų įstatyme įtvirtintos kasacinio proceso paskirties ir ribų (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 10 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-123-969/2016 39 punktą; 2017 m. gegužės 3 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-221-611/2017 40 punktą, kt.). Įrodymų vertinimas yra fakto klausimas, argumentai dėl kitokio konkrečių duomenų vertinimo nenagrinėtini kasacinio teismo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-221-611/2017, 40 punktas). Vien tai, kad kasatorius nesutinka su įrodymų vertinimu ir juos vertina kitaip, nei vertino apeliacinės instancijos teismas, nėra pagrindas konstatuoti, kad įrodymų vertinimo taisyklės buvo pažeistos (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. sausio 12 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-63-403/2023 54 punktą).

51. Teisėjų kolegijos vertinimu, atsakovo I. R. kasacinio skundo argumentai, susiję su netinkamu CK 1.91 straipsnio aiškinimu ir taikymu bei įrodinėjimo taisyklių pažeidimu (šios nutarties 34.3–34.4 punktai), yra išimtinai faktinio pobūdžio. Nors kasaciniame skunde formaliai apeliuojama į atitinkamus materialiosios ir proceso teisės normų pažeidimus, aptariamais argumentais iš esmės pateikiamas kitoks, nei apeliacinės instancijos teismo, byloje surinktų įrodymų vertinimas ir siekiama, kad kasacinis teismas kitaip, nei bylą nagrinėjęs apeliacinės instancijos teismas, įvertintų byloje surinktų įrodymų turinį bei jų pakankamumą. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad į atsakovo argumentą dėl netinkamo įrodinėjimo naštos paskirstymo, kurį atsakovas buvo iškėlęs ir apeliaciniame skunde, yra atsakyta Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutartyje (nutarties 44–45 punktai). Kasaciniame skunde nurodytas argumentas tiesiog pakartojamas, teisiniais argumentais nepagrindžiant, kodėl jį atmetančios apeliacinės instancijos teismo išvados yra nepagrįstos.
52. Kasacinio skundo argumentai, susiję su netinkamu restitucijos taikymu pripažinus negaliojančiu akcijų perleidimo sandorį (šios nutarties 34.7 punktas), grindžiami aplinkybėmis, kurias apeliacinės instancijos teismas pripažino neįrodytomis (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutarties 54 punktas). Kasacinis teismas, nagrinėjantis tik teisės klausimus, negali iš naujo vertinti įrodymų ir nustatyti kitokių faktinių aplinkybių nei žemesnės instancijos teismai, nes yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų aplinkybių (CPK 353 straipsnio 1 dalis). Kasaciniame skunde nepateikiami teisiškai pagrįsti argumentai, kad apeliacinės instancijos teismo išvada, jog atsakovas neįrodė savo teiginių dėl bendrovės finansinės padėties ir akcijų kainos pasikeitimo, būtų buvusi padaryta pažeidus proceso teisės normų reikalavimus.
53. Kasacinio skundo argumentai dėl apeliacinės instancijos teismo, priėmusio 2022 m. birželio 30 d. nutartį, sudėties neteisėtumo (šios nutarties 34.1 punktas) susiję išimtinai tik su Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutar-

ties teisėtumu, todėl atsakovas, praleidęs naikinamąjį terminą Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutarčiai apskųsti, tokio pobūdžio argumentais remtis nebeturi teisės (šios nutarties 46 punktas). Teisėjų kolegija papildomai atkreipia dėmesį į tai, kad atsakovo argumentas dėl apeliacinės instancijos teismo, priėmusio 2022 m. birželio 30 d. nutartį, sudėties neteisėtumo pirmą kartą buvo iškeltas tik paduodant kasacinį skundą šioje byloje – anksčiau dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutarties paduotame atsakovų kasaciniame skunde, kurį buvo atsisakyta priimti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atrankos kolegijos 2022 m. spalio 27 d. nutartimi, tokiu argumentu remiamasi nebuvo.

54. Kadangi šios nutarties 51–53 punktuose aptarti kasacinio skundo argumentai neatitinka įstatymo nustatytų reikalavimų ir dėl to nesudaro kasacijos dalyko, teisėjų kolegija dėl jų šioje nutartyje išsamiau nepasisakys. Atitinkamai šios bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribas sudaro šie kasaciniame skunde iškelti teisės klausimai: 1) ar atsakovų apeliacinį skundą dėl pirmosios instancijos teismo papildomo sprendimo nagrinėjant atskirai nuo atsakovo I. R. apeliacinio skundo dėl pagrindinio sprendimo buvo pažeisti proceso teisės normų reikalavimai ir, jei taip, ar šis pažeidimas nagrinėjamu atveju buvo esminis (sudarantis pakankamą pagrindą panaikinti skundžiamus apeliacinės instancijos teismo procesinius sprendimus); 2) ar pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pažeidė materialiosios ir proceso teisės normų reikalavimus ir nukrypo nuo kasacinio teismo formuojamos praktikos, nevertindami, ar ieškovė turėjo reikalavimo teisę į UAB „Emu group“ sudarant 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutartį; ir 3) ar apeliacinės instancijos teismas, atsisakydamas priimti atsakovo I. R. pateiktus naujus įrodymus, pažeidė CPK 314 straipsnio reikalavimus.

Dėl papildomo sprendimo apskundimo procesinės tvarkos

55. Pagal CPK 277 straipsnio 1 dalies nuostatas, teismas, priėmęs byloje sprendimą, dalyvaujančių byloje asmenų pareiškimu ar savo iniciatyva gali priimti papildomą sprendimą, jeigu: 1) kuris nors reikalavimas, dėl kurio šalys pateikė įrodymus ir davė paaiškinimus, sprendime yra neišspręstas; 2) teismas, išsprendęs teisės klausimą, nenurodė priteistos sumos dydžio, perduotino turto ar veiksmų, kuriuos atsakovas privalo atlikti arba nuo kurių jis privalo susilaikyti; 3) teismas neišsprendė bylinėjimosi išlaidų ar jų dalies atlyginimo ar paskirstymo klausimo. CPK 277 straipsnio 1 dalyje nustatytas papildomo sprendimo pagrindų sąrašas yra baigtinis ir negali būti aiškinamas plačiai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-114-1075/2019, 39 punktas).
56. Minėta, kad pagal CPK įtvirtintą teisinį reglamentavimą papildomo sprendimo priėmimo galimybė yra siejama su teismo sprendimo trūkumų ištaisymu, t. y. priėmus sprendimą ir pastebėjus, jog tam tikri ieškiniu ar kitu procesiniu dokumentu keliami klausimai nebuvo išspręsti teismo sprendimu ar bylą užbaigiančia nutartimi, tiek teismo iniciatyva, tiek bylos šalių prašymu yra galimybė priimti papildomą sprendimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-207-313/2015). Papildomas sprendimas, kai

- yra priimamas, tampa sudėtine teismo sprendimo, kurio trūkumai papildomu sprendimu buvo taisomi, dalimi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-152-823/2023, 82 punktą).
57. Pagal CPK 277 straipsnio 2 dalį, iškelti klausimą dėl papildomo sprendimo priėmimo galima per dvidešimt dienų nuo teismo sprendimo priėmimo dienos. Šis terminas yra trumpesnis nei nustatytas sprendimui apeliacine tvarka apskūsti (CPK 307 straipsnio 1 dalis). Pagal CPK 317 straipsnio 4 dalį, jeigu pirmosios instancijos teisme yra nagrinėjamas papildomo sprendimo priėmimo klausimas, byla apeliacinės instancijos teismui išsiunčiama tik po to, kai išnagrinėjamas šis klausimas. Toks teisinis reglamentavimas atitinka papildomo sprendimo kaip neatsiejamos pagrindinio sprendimo dalies aiškinimą ir užtikrina, kad teismo sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas apeliacine tvarka bus tikrinami tik ištaisius šio sprendimo trūkumus per papildomo sprendimo institutą.
 58. Priklausomai nuo papildomu sprendimu išspręsto klausimo pobūdžio (ar papildomu sprendimu išspręstas savarankiškas, nuo kitų byloje pareikštų reikalavimų nepriklausomas, reikalavimas, ar klausimas, kurio baigtis tiesiogiai priklauso nuo pagrindiniu sprendimu išspręstų klausimų procesinės baigties), taip pat nuo to, su kuria konkrečiai sprendimo dalimi byloje dalyvaujantis asmuo nesutinka, papildomas sprendimas byloje dalyvaujančių asmenų gali būti skundžiamas apeliacine tvarka atskirai nuo pagrindinio sprendimo arba kartu su juo. CPK 277 straipsnio 4 dalis reglamentuoja atvejus, kai papildomas sprendimas yra apskundžiamas apeliacine tvarka atskirai nuo pagrindinio teismo sprendimo. Pagal šią teisės normą papildomas sprendimas gali būti apskūstas apeliacine tvarka per 20 dienų nuo jo priėmimo dienos.
 59. Tuo atveju, kai papildomu sprendimu išspręstas klausimas, kurio baigtis tiesiogiai priklauso nuo pagrindiniu sprendimu išspręsto klausimo procesinės baigties, padavus apeliacinį skundą dėl pagrindinio sprendimo kartu apskundžiamas ir papildomas sprendimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-152-823/2023, 83, 84 punktai). Tačiau ir pastaruoju atveju byloje dalyvaujantis asmuo turi teisę paduoti apeliacinį skundą tik dėl papildomo sprendimo, jei jis nesutinka tik su papildomu sprendimu išspręsto išvestinio klausimo sprendimo rezultatu (pvz., bylinėjimosi išlaidų paskirstymu). Byloje dalyvaujančiam asmeniui padavus apeliacinį skundą tik dėl papildomo sprendimo, pagrindinio sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas pagal bendrąją taisyklę apeliacine tvarka nėra tikrinamas, kadangi šio sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo vertinimas nepatenka į bylos pagal apeliacinį skundą dėl papildomo sprendimo nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme ribas (CPK 320 straipsnis).
 60. Teisėjų kolegija pažymi, kad nors CPK nėra nuostatų, tiesiogiai įtvirtinančių reikalavimą apeliacinius skundus dėl pagrindinio sprendimo ir papildomo sprendimo, jei jie yra paduoti kaip du savarankiški procesiniai dokumentai, nagrinėti kartu, toks reikalavimas išplaukia iš sisteminio CPK normų aiškinimo. Atsižvelgiant į tai, kad papildomu sprendimu sprendžiami reikalavimai paprastai yra išvestiniai, neatsiejamai susiję su pagrindiniu sprendimu išspręstais reikalavimais, nėra galima situacija, kai apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas apeliacinį skundą dėl

pagrindinio teismo sprendimo, negalėtų spręsti ir dėl su juo neatsiejamai susijusio papildomo sprendimo pakeitimo ar panaikinimo. Tai reiškia, kad apeliacinio skundo dėl papildomo sprendimo nagrinėjimas atskiroje byloje galimas tik tuo atveju, kai pagrindinis teismo sprendimas jau yra įsiteisėjęs arba kai papildomu sprendimu yra išspręstas savarankiškas reikalavimas, kurio procesinė baigtis nepriklauso nuo pagrindiniu sprendimu išspręstų reikalavimų procesinės baigties.

61. Nagrinėjamoje byloje susiklostė procesinė situacija, kai atsakovų I. R. ir UAB „Emu group“ apeliaciniai skundai dėl pirmosios instancijos teismo papildomo sprendimo, neatsiejamai susijusio su pagrindiniu sprendimu pagal papildomu sprendimu išspręstų klausimų pobūdį, buvo išnagrinėti anksčiau nei atsakovo I. R. apeliacinis skundas dėl pirmosios instancijos teismo pagrindinio sprendimo. Teisėjų kolegija, vadovaudamasi anksčiau išdėstytais motyvais, pripažįsta teisiškai pagrįstu kasacinio skundo argumentą, kad tokia situacija neatitinka proceso teisės normų reikalavimų. Tačiau, kaip ne kartą pažymėta kasacinio teismo praktikoje, pagrindas panaikinti apeliacinės instancijos teismo procesinį sprendimą kasacine tvarka yra ne bet koks, o tik esminis proceso teisės normų pažeidimas, reiškiantis tinkamo proceso apeliacinės instancijos teisme nebuvimą arba galėjęs padaryti įtaką bylos procesiniam rezultatui (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 19 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-308-823/2020 27, 28 punktus; 2021 m. kovo 10 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-49-823/2021 22, 23 punktus). Tai, ar nustatytas proceso teisės normų pažeidimas yra esminis, sprendžiama, be kita ko, atsižvelgiant į konkrečioje byloje susiklosčiusias procesines aplinkybes.
62. Vertindama, ar atsakovo procesinės teisės aptariamu procesiniu pažeidimu buvo iš esmės pažeistos, teisėjų kolegija, visų pirma, atkreipia dėmesį į tai, kad atsakovas kasaciniame skunde nepagrįstai teigia, jog dėl pirmosios instancijos teismo pagrindinio ir papildomo sprendimų buvo paduotas vienas apeliacinis skundas, kurio nagrinėjimą apeliacinės instancijos teismas esą savo nuožiūra neteisėtai išskaidė į du atskirus procesus. Kaip matyti iš bylos duomenų, dėl pirmosios instancijos teismo pagrindinio ir papildomo sprendimų buvo paduoti keturi apeliaciniai skundai: du iš jų (atskirai dėl papildomo sprendimo ir vėliau dėl pagrindinio sprendimo) padavė atsakovas I. R. ir du – UAB „Emu group“ (šios nutarties 16, 17 punktai). Taigi, šiuo atveju patys atsakovai pasirinko paduoti savarankiškus apeliacinius skundus dėl pagrindinio ir papildomo sprendimų. Atsakovų vėlesnis prašymas šiuos skundus laikyti vienu procesiniu dokumentu (kuris pirmosios instancijos teismui buvo pateiktas tik 2021 m. gruodžio 17 d.) buvo atmetas Vilniaus apygardos teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartimi (palikta nepakeista Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. vasario 24 d. nutartimi).
63. Iš bylos duomenų taip pat matyti, kad abiejų atsakovų apeliaciniai skundai dėl pirmosios instancijos teismo papildomo sprendimo buvo priimti 2021 m. spalio 13 d. teisėjo rezoliucijomis, o byla pagal šiuos skundus 2021 m. lapkričio 16 d. išsiųsta Lietuvos apeliaciniam teismui. Išsiunčiant bylą iš pirmosios instancijos teismo atsakovų apeliacinių skundų dėl pirmosios instancijos teismo pagrindinio sprendimo priėmimo klausimas dar nebuvo išspręstas – atsakovai buvo padavę

- atskiuruosius skundus dėl pirmosios instancijos teismo nutarčių dėl apeliacinių skundų trūkumų šalinimo, šie buvo atmesti Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gruodžio 2 d. nutartimis. Šiomis nutartimis, be kita ko, atsakovams nustatytas naujas terminas apeliacinių skundų trūkumams pašalinti iki 2021 m. gruodžio 20 d. (įskaitytinai).
64. Lietuvos apeliacinis teismas, nagrinėdamas bylą pagal atsakovų apeliacinius skundus dėl pirmosios instancijos teismo papildomo sprendimo, 2021 m. gruodžio 16 d. nutartimi atidėjo bylos nagrinėjimą, iki paaiškės aplinkybė dėl pirmosios instancijos teismo pagrindinio sprendimo įsiteisėjimo arba bylos pagal atsakovų apeliacinius skundus dėl šio sprendimo perdavimo nagrinėti apeliacine tvarka. Šioje nutartyje, be kita ko, nurodyta, kad tuo atveju, jei apeliacinių skundų, paduotų dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo (pagrindinio sprendimo), trūkumai bus pašalinti ir byla su skundais perduota nagrinėti Lietuvos apeliaciniam teismui, spręstinas bylą pagal apeliacinius skundus dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo ir 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo sujungimo klausimas. Taigi, priešingai nei kasaciniame skunde teigia atsakovas, apeliacinės instancijos teismas ne tik savavališkai neišskaidė bylos pagal vieną apeliacinį skundą į du atskirus procesus (tą, paduodami atskirus apeliacinius skundus dėl pagrindinio ir papildomo sprendimo, padarė patys atsakovai), bet ir ėmėsi reikiamų procesinių priemonių, atsižvelgdamas į susiklosčiusią procesinę situaciją, kad atsakovų apeliaciniai skundai dėl pagrindinio sprendimo (jei bus priimti) ir papildomo sprendimo būtų nagrinėjami kartu.
65. Lietuvos apeliacinis teismas 2022 m. birželio 20 d. nutartimi byloje pagal apeliacinius skundus dėl papildomo sprendimo paskyrė bylos nagrinėjimo rašytinio proceso tvarka teismo posėdyje datą ir laiką, nustatęs, kad dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo apeliacinis procesas nėra prasidėjęs, įsiteisėjusiomis nutartimis nustatyti atsakovų apeliacinių skundų trūkumai per teismo nustatytą terminą nepašalinti. Kaip matyti iš bylos duomenų, priimdamas šią nutartį apeliacinės instancijos teismas padarė faktinių aplinkybių vertinimo klaidą, nes ją priimant buvo išspręstas tik atsakovės UAB „Emu group“ apeliacinio skundo dėl pagrindinio sprendimo priėmimo klausimas (skundas laikytas nepaduotu ir grąžintas atsakovei), o galutinis procesinis sprendimas dėl atsakovo I. R. apeliacinio skundo priėmimo dar nebuvo priimtas. Šis skundas, priimtas pirmosios instancijos teismo teisėjo 2022 m. liepos 14 d. rezoliucija (t. y. jau po to, kai atsakovų apeliaciniai skundai dėl papildomo sprendimo buvo išnagrinėti), 2022 m. rugpjūčio 22 d. kartu su byla išsiųstas Lietuvos apeliaciniam teismui ir išnagrinėtas (atmestas) kasacine tvarka skundžiama Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutartimi.
66. Atsakovo I. R. teigimu, apeliacinio skundo dėl pagrindinio sprendimo nagrinėjimas atskirai nuo apeliacinio skundo dėl papildomo sprendimo šiuo atveju lėmė, kad dalis jo apeliacinių skundų argumentų liko apskritai neišnagrinėti iš esmės, kadangi apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas bylą pagal apeliacinį skundą dėl papildomo sprendimo, pagrindinį sprendimą nepagrįstai laikė įsiteisėjusiu, o apeliacinį skundą dėl pagrindinio sprendimo nagrinėjusi teisėjų kolegija kai

kurių apeliaciniame skunde keliamų klausimų nespėdė, konstatavusi juos esant jau išspręstus įsiteisėjusia apeliacinės instancijos teismo nutartimi dėl papildomo sprendimo. Teisėjų kolegija, įvertinusi skundžiamų nutarčių turinį, šiuos kasacinio skundo argumentus pripažįsta iš esmės nepagrįstais.

67. Skundžiamoje 2022 m. birželio 20 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e2-6-330/2022 apeliacinės instancijos teismas išties nurodė nenagrinėsiantis atsakovų argumentų, susijusių su Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo pagrįstumu ir teisėtumu, kadangi minėtas sprendimas yra įsiteisėjęs. Nors, kaip pagrįstai nurodoma kasaciniame skunde, tokia apeliacinės instancijos teismo išvada buvo klaidinga, atkreiptinas dėmesys, kad argumentai dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo civilinėje byloje Nr. e2-6-330/2022 bet kuriuo atveju negalėjo būti nagrinėjami, kadangi šis sprendimas nebuvo apeliacinių skundų, pagal kuriuos buvo nagrinėjama civilinė byla Nr. e2-6-330/2022, objektas (šioje byloje buvo nagrinėjami atsakovų apeliaciniai skundai dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo).
68. Minėta, kad ta aplinkybė, jog papildomu sprendimu išspręsti klausimai yra neatšiejamai susiję su pagrindiniu sprendimu išspręstais klausimais, savaime neatima iš byloje dalyvaujančių asmenų galimybės apeliacine tvarka apskųsti tik papildomą sprendimą ir tokiu būdu apibrėžti bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme ribas (šios nutarties 59 punktą). Kadangi nagrinėjamu atveju pats atsakovas pasirinko paduoti atskirą apeliacinį skundą dėl papildomo sprendimo, šį skundą nagrinėjančio apeliacinės instancijos teismo klaida dėl pagrindinio sprendimo įsiteisėjimo ir su tuo susijęs ydingas procesinio sprendimo motyvavimas nedarė įtakos iš esmės pagrįstai teismo išvadai, kad atsakovo argumentai dėl pagrindinio sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo byloje pagal apeliacinį skundą, paduotą tik dėl papildomo sprendimo, nenagrinėtini.
69. Atsakovui I. R. padavus atskirą apeliacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo, dėl atsakovo argumentų, susijusių su šio sprendimo pagrįstumu ir teisėtumu (netinkamo CK 1.91 straipsnio aiškinimo ir taikymo, netinkamo įrodinėjimo naštos paskirstymo, netinkamo įrodymų vertinimo ir netinkamo restitucijos taikymo pripažinus negaliojančiu akcijų perleidimo sandorį), buvo pasisakyta Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutartyje. Atsižvelgiant į tai, nėra pagrindo sutikti su atsakovo teiginiais, kad šie jo argumentai apeliacinės instancijos teisme apskritai nebuvo išnagrinėti. Vien ta aplinkybė, kad šie argumentai buvo nagrinėjami atskirai nuo argumentų dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. papildomo sprendimo neteisėtumo ir nepagrįstumo, pati savaime nelemia apeliacinio proceso netinkamumo ir esminio atsakovo procesinių teisių pažeidimo. Skundžiamos Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutarties motyvai, kiek jie yra susiję su aptariamais atsakovo argumentais, neleidžia daryti išvados, kad ta aplinkybė, jog atsakovų apeliaciniai skundai dėl papildomo sprendimo jau buvo išnagrinėti bylos pagal apeliacinį skundą dėl pagrindinio sprendimo nagrinėjimo metu, būtų koku nors būdu padariusi įtaką teismo išvadų turiniui.
70. Įsiteisėjusiu teismo procesiniu sprendimu dėl papildomo sprendimo Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutartyje remiamasi tik pasisakant dėl

atsakovo apeliacinio skundo argumentų, susijusių su restitucijos taikymu, pripažinus negaliojančia reikalavimo teisės perleidimo sutartį (skundžiamos Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutarties 55 punktas). Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į anksčiau šioje nutartyje išdėstytus motyvus, kad negalima situacija, kai apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas apeliacinį skundą dėl pagrindinio sprendimo, negalėtų vertinti su juo neatsiejamai susijusio papildomo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo (šiuo atveju – iš esmės pasisakydamas dėl sandorio (ne)galiojimo negalėtų spręsti restitucijos (ne)taikymo klausimo), apeliacinės instancijos teismo argumentą, kad jis yra besąlygiškai saistomas anksčiau to paties teismo priimtos nutarties dėl papildomo sprendimo, pripažįsta teisiškai ydingu. Kita vertus, nurodytas procesinis pažeidimas (netinkamas nutarties motyvavimas) nagrinėjamu atveju taip pat nepripažintinas esminiu, kadangi, kaip matyti iš bylos duomenų, atsakovo argumentai dėl restitucijos taikymo pripažinus negaliojančia reikalavimo teisės perleidimo sutartį negalimumo apeliaciniame skunde dėl pagrindinio sprendimo ir apeliaciniame skunde dėl papildomo sprendimo buvo iš esmės tapatūs ir dėl jų nepagrįstumo jau buvo pasisakyta Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 20 d. nutartyje.

71. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 20 d. nutartimi atsakovų argumentas, jog restitucija dėl tos dalies, kuria nustatytas įpareigojimas atsakovui I. R. grąžinti reikalavimo teisę ieškovei, yra negalima, kadangi tokios reikalavimo teisės nėra, buvo atmetas ne dėl tos priežasties, kad apeliacinės instancijos teismas, priimdamas šią nutartį, pagrindinį sprendimą klaidingai laikė įsiteisėjusiu, o dėl to, jog, apeliacinės instancijos teismo vertinimu, reikalavimo teisės galiojimo klausimas apskritai nepateko į šios bylos nagrinėjimo teisme ribas, nes reikalavimo teisės perleidimo sutartis ieškovės buvo ginčijama ir pirmosios instancijos teismo sprendimu buvo panaikinta kaip sudaryta dėl apgaulės, o ne teismui konstatavus, kad ši sutartis neturi objekto – perleidžiamos reikalavimo teisės (dėl šios teismo išvados pagrįstumo teisėjų kolegija pasisakys toliau šioje nutartyje). Taigi, priešingai nei kasaciniame skunde teigia atsakovas, pastarasis jo apeliacinio skundo argumentas apeliacinės instancijos teismo taip pat buvo išnagrinėtas iš esmės ir apeliacinės instancijos teismo pripažintas nepagrįstu. Tai, kad apeliacinės instancijos teismo nurodyti motyvai netenkina atsakovo, jis juos laiko neišsamiais, nėra pakankamas pagrindas konstatuoti visišką motyvų nebuvimą kaip absoliutų apeliacinės instancijos teismo procesinio sprendimo negaliojimo pagrindą (šiuo aspektu žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 28 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-247-684/2023 35 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
72. Apibendrinama išdėstytus argumentus teisėjų kolegija konstatuoja, kad, nors atsakovo I. R. apeliacinį skundą dėl papildomo sprendimo apeliacinės instancijos teisme išnagrinėjus anksčiau nei jo skundą dėl pagrindinio sprendimo, buvo pažeisti proceso teisės normų reikalavimai, nagrinėjamu atveju šis pažeidimas nelaikytinas esminiu. Skundų dėl pagrindinio ir papildomo sprendimų nagrinėjimo išskaidymas į du atskirus procesus, nulemtas, visų pirma, pačių atsakovų procesinio elgesio paduodant atskirus apeliacinius skundus dėl pagrindinio ir papildomo sprendimų,

nagrinėjamu atveju nesukėlė kasaciniame skunde nurodomų pasekmių, su kurio-
mis atsakovas sieja savo teisės į tinkamą apeliacinį procesą pažeidimą.

*Dėl bylos nagrinėjimo ribų, reikalavimo teisės perleidimo sutarties pripažinimo
negaliojančia ir restitucijos taikymo*

73. Kreditoriaus reikalavimo teisė, kaip prievolinė subjektinė teisė, yra savarankiškas civilinių teisinių santykių objektas (CK 1.112 straipsnio 1 dalis), todėl gali būti perleista kitam asmeniui bendraisiais pagrindais (CK 1.112 straipsnio 2 dalis). CK 6.101 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kreditorius turi teisę be skolininko sutikimo perleisti visą reikalavimą ar jo dalį kitam asmeniui, jeigu tai neprieštarauja įstatymams ar sutarčiai arba jeigu reikalavimas nesusijęs su kreditoriaus asmeniu. Kreditorius gali perduoti savo reikalavimo teisę kitam asmeniui, t. y. naujam kreditoriui, pagal reikalavimo teisės perleidimo sutartį, kuri teisės doktrinoje vadinama cesijos sutartimi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-565/2014).
74. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad reikalavimo perleidimas (cesija) nėra abstraktus savarankiškas sandoris, o yra susietas su pagrindiniu sandoriu, kuriame vyko reikalavimų pasikeitimas, t. y. sutartimi, kuri yra cesijos esmė. Kilus šalių ginčui, visų pirma reikia nustatyti, ar pradinis kreditorius turėjo teisę, dėl kurios sudaryta reikalavimo perleidimo sutartis, ir ar ši jo teisė buvo galiojanti cesijos sutarties sudarymo metu. Vertinant reikalavimo perleidimo teisėtumą, reikia įvertinti: 1) prievolę, iš kurios atsirado teisė, esanti reikalavimo perleidimo dalyku; 2) sandorį, kurio pagrindu pradinis kreditorius perduoda naujam kreditoriui reikalavimo teisę reikalavimo perleidimo forma (perleidimo pagrindą); 3) reikalavimo perleidimo (cesijos) sandorį, kuriuo perleidžiama reikalavimo teisė (atsisakoma reikalavimo teisės) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-545/2009).
75. Kasacinis teismas taip pat yra išaiškinęs, kad CK 6.102 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas draudimas perleisti tokį reikalavimą, dėl kurio negalimas išieškojimas, be kita ko, reiškia ir draudimą perleisti reikalavimą, kurio pradinis kreditorius neturi. Tai, kad pradinis kreditorius perleido naujam kreditoriui reikalavimo teisę, kurios pats neturėjo, reiškia, kad cesijos sutarties sudarymo metu jos dalykas neatitiko įmanomumo reikalavimo (CK 6.3 straipsnio 4 dalis) ir, sudarant šią sutartį, pažeistas CK 6.102 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas imperatyvus draudimas. Tokia reikalavimo perleidimo sutartis yra niekinė ir negaliojanti kaip prieštaraujanti imperatyviosioms įstatymo normoms (CK 1.80 straipsnio 1 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-199/2008; 2022 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-111-421/2022, 32 punktas).
76. Atsakovas kasaciniame skunde nurodo, kad bylą nagrinėję teismai pažeidė reikalavimo perleidimą reglamentuojančias materialiosios teisės normas ir nukrypo nuo kasacinio teismo formuojamos praktikos, kadangi dėl 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutarties pripažinimo negaliojančia ir restitucijos

- taikymo sprendė nenustatę, ar sudarant reikalavimo teisės perleidimo sutartį ieškovė apskritai turėjo reikalavimo teisę, kuri buvo perleista ginčijamu sandoriu. Teisėjų kolegija šiuos atsakovo argumentus pripažįsta teisiškai nepagrįstais.
77. Nors atsakovas pagrįstai nurodo, kad, pagal kasacinio teismo formuojamą praktiką, sprendamas dėl reikalavimo perleidimo teisėtumo teismas, be kita ko, turi įvertinti, ar pradinis kreditorius turėjo teisę, dėl kurios sudaryta reikalavimo perleidimo sutartis, ir ar ši jo teisė buvo galiojanti cesijos sutarties sudarymo metu, vis dėlto tokia teismo pareiga atsiranda tik dėl to kilus šalių ginčui (šios nutarties 74 punktas). Kasacinio teismo praktikoje pripažįstama sandorio teisėtumo prezumpcija, pagal kurią sandoris laikomas galiojančiu, nesant įstatymų nustatyta tvarka pareikšto reikalavimo pripažinti jį negaliojančiu (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. balandžio 9 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-474/2003).
 78. Pagal civilinio proceso teisėje įtvirtintą dispozityvumo principą (CPK 13 straipsnis), šalys ir kiti proceso dalyviai, laikydamiesi CPK nuostatų, turi teisę laisvai disponuoti jiems priklausančiomis procesinėmis teisėmis. Bylos nagrinėjimo ribas apibrėžia faktinis ieškinio pagrindas ir ieškinio dalykas, taip pat atsakovo pateikti atsikirtimai į ieškinį. Teismas, priimdamas sprendimą, neturi teisės peržengti bylos nagrinėjimo ribų, apibrėžtų pirmiau įvardytais elementais, išskyrus proceso įstatyme nustatytus atvejus (CPK 265 straipsnio 2 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-259-381/2021, 12 punktas; 2022 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-176-378/2022, 46 punktas).
 79. Teismui nagrinėjant civilines bylas, ginamos ne vien ieškovo, bet ir atsakovo teisės. Savo teisėms ginti atsakovas turi įstatymo nustatytas procesines priemones. Tos procesinės priemonės yra atsikirtimai ir priešieškinis. Gynimosi nuo pareikšto ieškinio būdą visais atvejais pasirenka pats atsakovas, priklausomai nuo jo siekiamo rezultato. Atsakovo gynimosi nuo pareikšto ieškinio būdą, visų pirma, nulemia materialieji teisiniai santykiai ir materialiujų teisių gynimo būdai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-289-1075/2018, 23 punktas).
 80. Kadangi bylos nagrinėjimo teisme ribas apibrėžia faktinis ieškinio (priešieškinio) pagrindas ir dalykas, būtent atsižvelgiant į šiuos elementus nustatyti, kas sudaro konkrečios bylos esmę, t. y. kokios teisės normos yra taikytinos ginčo santykiui ir kokios faktinės aplinkybės yra teisiškai reikšmingos sprendžiant tarp šalių kilusį ginčą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-123-823/2022, 31 punktas).
 81. Nagrinėjamoje byloje ieškovė pareiškė reikalavimą pripažinti negaliojančia 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutartį kaip sudarytą dėl apgaulės. Pagal kasacinio teismo formuojamą praktiką, sprendžiant dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu CK 1.91 straipsnio pagrindu būtina analizuoti apgautosios sandorio šalies valios formavimosi procesą, jos tikruosius ketinimus, aiškintis, ar ji suvokė tikrąją sandorio, atskirų jo sąlygų esmę, ar ji sprendimą dėl sandorio sudarymo ar atskirų jo sąlygų priėmė savarankiškai, ar veikiama kitų, pašalinių veiksnių (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio

26 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-264/2013; 2015 m. gegužės 14 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-329-916/2015). Taigi, būtent šios teisiškai reikšmingos aplinkybės sudarė bylos pagal ieškovės ieškinio reikalavimą dėl 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutarties pripažinimo negaliojančia nagrinėjimo dalyką.

82. Atsakovas, atsikirdamas į ieškovės reikalavimą dėl 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutarties pripažinimo negaliojančia, be kita ko, nurodė, kad 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutartis apskritai negalėjo būti sudaryta, kadangi ją sudarant ieškovė neturėjo reikalavimo teisės į UAB „Emu group“, kurią būtų galėjusi perleisti ginčijamam sandoriui. Taigi, atsakovas iš esmės rėmėsi tuo, kad ginčijama reikalavimo perleidimo sutartis laikytina niekine dėl jos prieštaravimo imperatyvioms įstatymo normoms (šios nutarties 75 punktas). Tačiau priešieškiniu dėl reikalavimo perleidimo sutarties pripažinimo negaliojančia šiuo pagrindu atsakovas nagrinėjamoje byloje nepareiškė.
83. Kasacinio teismo praktikoje ne kartą konstatuota, kad *ex officio* teismas niekinio sandorio ar akto teisinės pasekmės taiko tik tuomet, kai nagrinėjant bylą pagrindas pripažinti sandorį ar aktą niekiniu yra akivaizdus. Bylos nagrinėjimo teisme, įrodymų vertinimo ir įrodinėjimo ribas nulemia ieškinio pagrindas ir dalykas. Todėl tuo atveju, kai sandoris nėra akivaizdžiai niekinis, teismas imtis nagrinėti ir spręsti proceso šalių ginčą dėl aplinkybių, suponuojančių kokio nors sandorio ar akto negaliojimą, bei tirti su tuo susijusius įrodymus gali tik esant šalies reikalavimui pripažinti tokį sandorį ar aktą negaliojančiu, pareikštam ieškinio ar priešieškiniu forma (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-409/2012; 2015 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-51-428/2015; 2017 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-48-248/2017, 37 punktas; 2019 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-400-916/2019, 35 punktas; 2021 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-8-313/2021, 36 punktas; 2022 vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-35-611/2022, 42 punktas).
84. Ginčijamos 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutarties 7 punkte nurodoma, kad perleidžiančio teisės asmens (ieškovės) reikalavimo teisę patvirtina tarp jos ir įmonės (UAB „Emu group“) sudaryta taikos sutartis, pagal kurią įmonė įsipareigojo sumokėti nurodomą skolą. Į bylą taip pat pateikta 2012 m. kovo 23 d. taikos sutartis, sudaryta tarp UAB „Emu group“ ir ieškovės, kuria UAB „Emu group“ įsipareigoja sumokėti 2 milijonų litų kainą į ieškovės banko sąskaitą, kurią pastaroji nurodys, arba kitaip, kaip bus priimtina ieškovei. Šalys susitarė, kad ieškovė turi teisę perduoti, perduoti ar kitaip perleisti teisę gauti apmokėjimą savo nuožiūra (taikos sutarties 3 punktas).
85. Atsakovas, teigdamas, kad ieškovė neturėjo reikalavimo teisės į UAB „Emu group“, nurodė, jog ieškovės į bylą pateikta taikos sutartis nesusijusi su ginčijama reikalavimo teisės perleidimo sutartimi, yra niekinė, be to, kitose bylose, kuriose dalyvavo ieškovė, konstatuota, jog UAB „Emu group“ ieškovei neskolinga, priešingai – ieškovė yra skolinga UAB „Emu group“. Taigi, ginčydamas ieškovės reikalavimo teisės turėjimą atsakovas nurodė daug tirtinų faktinių aplinkybių,

įskaitant susijusias su nenuginčyto ir šioje byloje neginčijamo sandorio, iš kurio kildinama ši reikalavimo teisė (taikos sutarties), galiojimu. Teisėjų kolegijos vertinimu, tai leidžia teigti, kad nagrinėjamu atveju 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutarties niekinis pobūdis nėra akivaizdus ir kad dėl šios priešasties teismas negalėjo pripažinti reikalavimo teisės perleidimo sutarties niekine *ex officio*, nesant proceso įstatymų nustatyta tvarka pareikšto ieškinio ar priešieškinio reikalavimo, kuriuo ši sutartis būtų ginčijama CK 1.80 straipsnio 1 dalies pagrindu kaip pažeidžianti imperatyvų CK 6.102 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą draudimą. Atitinkamai atsakovo nurodytos aplinkybės dėl ieškovės reikalavimo teisės neturėjimo nepateko į šios bylos nagrinėjimo teisme ribas ir bylą nagrinėję teismai neturėjo pagrindo dėl jų pasisakyti.

86. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad, atsižvelgiant į šios bylos nagrinėjimo teisme ribas, teismui pripažinus 2013 m. sausio 12 d. reikalavimo teisės perleidimo sutartį negaliojančia, buvo nuspręsta tik tai, kad reikalavimo teisė į UAB „Emu group“, jei tokia egzistavo, šios sutarties pagrindu nėra perėjusi iš ieškovės atsakovui. Kadangi aplinkybės, susijusios su ieškovės reikalavimo teisės į UAB „Emu group“ galiojimu, nebuvo šios bylos nagrinėjimo dalykas, teismo sprendimo šioje byloje priėmimas nesukuria *res judicata* (teismo galutinai išspręstas klausimas) padarinių ieškovės reikalavimo teisės į UAB „Emu group“ galiojimo aspektu ir neužkerta kelio suinteresuotiems asmenims ginčyti ieškovės reikalavimo teisės galiojimą kitose bylose. Atsižvelgiant į reikalavimo teisės nematerialų pobūdį, teismo procesinis sprendimas dėl restitucijos taikymo, kiek juo atsakovas yra įpareigotas grąžinti reikalavimo teisę ieškovei, nelemia atsakovo pareigos atlikti kokius nors aktyvius veiksmus jį vykdant, todėl galimas ieškovės reikalavimo teisės negaliojimas nesukelia jokių šioje byloje priimto teismo sprendimo vykdymo kliūčių ir su tuo susijusio atsakovo teisių galimo pažeidimo.

Dėl naujų įrodymų (ne)priėmimo apeliacinės instancijos teisme

87. Pagal CPK 314 straipsnį, apeliacinės instancijos teismas atsisako priimti naujus įrodymus, kurie galėjo būti pateikti pirmosios instancijos teisme, išskyrus atvejus, kai pirmosios instancijos teismas nepagrįstai juos atsisakė priimti ar kai šių įrodymų pateikimo būtinybė iškilo vėliau.
88. Dėl šios teisės normos taikymo kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad dalyvaujantys byloje asmenys bendriausia prasme neturi teisės teikti naujus įrodymus apeliacinės instancijos teisme. Toks draudimas – ribotos apeliacijos, būdingos civiliniam procesui, išraiška. Bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka paskirtis – neperžengiant apeliacinio skundo ribų, patikrinti pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą (CPK 320 straipsnio 1 dalis). Šio apeliaciniam procesui keliamo tikslo įgyvendinimas būtų apsunkintas arba netgi apskritai taptų neįmanomas, jeigu dalyvaujantys byloje asmenys turėtų neribotą procesinę galimybę teikti apeliacinės instancijos teisme naujus įrodymus ir jais remtis. Todėl, siekiant pašalinti (ar sumažinti) tokių padarinių atsiradimo galimybę, proceso įstatymo lygmeniu ir yra įtvirtintas draudimas teikti, o kartu ir priimti, naujus įrodymus.

Šis draudimas kartu užtikrina ir teisinį tikrumą bei apibrėžtumą, nes, užkirsdamas kelią remtis tokiais įrodymais, kurie nefigūravo pirmosios instancijos teisme, pašalina (ar sumažina) procesinės staigmenos sukūrimo dalyvaujantiems byloje asmenims galimybę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-349-248/2019, 19 punktas).

89. Draudimas apeliacinės instancijos teisme priimti naujus įrodymus nėra absoliutus. Naujų įrodymų apeliacinės instancijos teisme priėmimas yra šio teismo diskrecija, kurią įgyvendindamas teismas visų pirma turi patikrinti, ar egzistuoja sąlygos, kurioms esant pagal CPK 314 straipsnį nauji įrodymai gali būti priimami: pirmosios instancijos teismas nepagrįstai juos atsisakė priimti arba tokių įrodymų pateikimo būtinybė iškilo vėliau (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-101-248/2020, 44 punktas). Taikydamas CPK 314 straipsnyje nustatytas išimtis ir sprenddamas dėl naujai pateikiamų įrodymų priėmimo apeliacinės instancijos teismas patikrina: ar buvo objektyvi galimybė pateikti juos bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme; ar vėlesnis įrodymo pateikimas neužvilkins bylos nagrinėjimo; ar naujai prašomas priimti įrodymas (-ai) turės įtakos sprendžiant šalių ginčą; ar šalis nepiktnaudžiauja įrodymo vėlesnio pateikimo teise (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-237-684/2019, 33 punktas). Tai, ar būtinybė pateikti naujus įrodymus atsirado vėliau, yra vertinamoji sąlyga, kurios egzistavimą visų pirma turi motyvuotai pagrįsti naujus įrodymus teikiantis asmuo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-24-378/2022, 45 punktas).
90. Kasacinio teismo praktikoje taip pat pažymėta, kad, nors pagal kasacinio teismo formuojamą praktiką naujų įrodymų pateikimo apeliacinės instancijos teisme galimybė, be kita ko, siejama ir su teismo pareiga vykdyti teisingumą, t. y. ištirti visas bylai reikšmingas aplinkybes ir priimti teisingą sprendimą, ši praktika neturi būti aiškinama kaip įpareigojanti apeliacinės instancijos teismą priimti naujus įrodymus visais atvejais, kai jais įrodinėjamos bylai teisiškai reikšmingos aplinkybės. Toks aiškinimas iš esmės paneigtų CPK 314 straipsnyje įtvirtintą ribojimą, jį prilygindamas bendrajai CPK 180 straipsnyje įtvirtintai įrodymų sąsajumo taisyklei. Taip pat nebūtų pasiektas įstatymų leidėjo CPK 314 straipsnio norma siekiamas tikslas – panaikinti galimybę piktnaudžiauti procesu ir skatinti bylos dalyvius veikti už greitą ir išsamų bylos ištyrimą, bylinėtis sąžiningai, atskleidžiant bylai reikšmingus duomenis pirmosios instancijos teisme, o ne sukuriant netikėtumus po pirmosios instancijos teismo sprendimo priėmimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-325-3-823/2020, 50 punktas).
91. Lietuvos apeliacinio teismo teisėjų kolegija, nagrinėjusi bylą pagal atsakovo I. R. apeliacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. sprendimo, atsisakė priimti atsakovo apeliacinės instancijos teismui teikiamus naujus įrodymus. Tokį procesinį sprendimą apeliacinės instancijos teismas motyvavo tuo, kad: 1) dalis atsakovo teikiamų kaip naujų įrodymų jau yra pateikti bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, t. y. jau yra byloje, todėl nėra poreikio pakar-

totinai spręsti dėl jų priėmimo; 2) dalis atsakovo teikiamų įrodymų (pvz., teismų procesiniai sprendimai) nelaikytini įrodymais CPK 314 straipsnio prasme; 3) kiti įrodymai, atsižvelgiant į jų sudarymo datą, neabejotinai galėjo būti pateikti bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, todėl neatitinka CPK 314 straipsnyje įtvirtintų naujų įrodymų leistinumą sąlygų. Taigi, apeliacinės instancijos teismas dėl naujų įrodymų priėmimo sprendė atsižvelgdamas į CPK 314 straipsnyje nustatytas naujų įrodymų leistinumą sąlygas.

92. Atsakovas I. R., nesutikdamas su šia apeliacinės instancijos teismo išvada, kasaciniame skunde akcentuoja naujai pateiktų įrodymų ryšį su byloje nagrinėjamomis aplinkybėmis. Tačiau, kaip jau minėta, vien tai, kad įrodymai atitinka sąsajumo reikalavimus, savaime nereiškia, kad egzistuoja CPK 314 straipsnyje įtvirtintos sąlygos tokius įrodymus priimti apeliacinės instancijos teisme. Kasaciniame skunde iš esmės pakartota apeliacinės instancijos teismui nurodyta aplinkybė, kad naujų įrodymų būtinybė šiuo atveju kilo atsakovui susipažinus su byloje priimto pirmosios instancijos teismo sprendimo turiniu, nepaneigia apeliacinės instancijos teismo išvados, jog atsakovo naujai teikiami įrodymai buvo skirti jo atsikirtimų į ieškinį aplinkybėms pagrįsti. Pažymėtina, kad vien tik byloje dalyvaujančiam asmeniui nepalankaus pirmosios instancijos teismo sprendimo priėmimas pats savaime negali pagrįsti naujų įrodymų pateikimo būtinybės apeliacinės instancijos teisme – dėl tokios būtinybės turi būti sprendžiama, be kita ko, atsižvelgiant į šalių pareigą rūpintis proceso skatinimu, t. y. rūpestingai ir laiku, atsižvelgiant į proceso eigą, pateikti teismui įrodymus ir argumentus, kuriais grindžiami jų reikalavimai ar atsikirtimai (CPK 7 straipsnio 2 dalis). Teisėjų kolegija pripažįsta teisiškai pagrįsta apeliacinės instancijos teismo išvadą, kad atsakovas, savo atsikirtimus į ieškinį grindęs tam tikromis faktinėmis aplinkybėmis, šias aplinkybes patvirtinančius įrodymus turėjo pareigą pateikti pirmosios instancijos teismui. Atitinkamai atsakovo kasacinio skundo argumentai dėl CPK 314 straipsnio pažeidimo teisėjų kolegijos atmetami kaip teisiškai nepagrįsti.

Dėl bylos procesinės baigties

93. Apibendrinama išdėstyti motyvus teisėjų kolegija nusprendžia, kad, nors primant Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartį ir Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutartį buvo pažeisti proceso teisės normų reikalavimai, nustatyti pažeidimai nagrinėjamu atveju nėra esminiai ir nesudaro pakankamo pagrindo panaikinti skundžiamus procesinius sprendimus kasacine tvarka. Skundžiamos apeliacinės instancijos teismo nutartys, kaip iš esmės teisėtos ir pagrįstos, paliekamos nepakeistos, o atsakovo I. R. kasacinis skundas atmetamas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 341 straipsniu, 345 straipsnio 2 dalimi, 350 straipsnio 2 dalies 1, 2 punktais, 359 straipsnio 1 dalimi, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Nutraukti kasacinį procesą, pradėtą pagal atsakovų I. R. ir uždarnosios akcinės bendrovės „Emu group“ kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 20 d. nutarties, bei kasacinį procesą, pradėtą pagal atsakovės uždarnosios akcinės bendrovės „Emu group“ kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutarties ir Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutarties.

Atsakovo I. R. kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutarties ir Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutarties atmesti.

Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartį ir Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 10 d. nutartį palikti nepakeistas.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

1.15. Dėl antstolio teisės į atlygį ir jo dydžio

Suma, dėl kurios sumokėjimo ateityje šalys susitarė taikos sutartimi, negali būti prilyginama priverstinio vykdymo procese išieškotai sumai (neatsižvelgiant į tai, ar ją išieškojo antstolis ar skolininkas priverstinio vykdymo procese pats sumokėjo skolą arba kitaip atsiskaitė su išieškotoju), nes skola išieškotojui nebuvo sumokėta, išieškotojo reikalavimo teisė skolininkui dėl skolos sumokėjimo išliko. Priešingas aiškinimas, t. y. aiškinimas, kad suma, dėl kurios sumokėjimo ateityje šalys susitarė taikos sutartimi, yra priverstinio vykdymo procese išieškota suma ir nuo jos turi būti skaičiuojamas atlygis antstoliui, reikštų, jog antstolis du kartus gali gauti atlygį už priverstinį tos pačios sumos išieškojimą, nes jeigu skolininkas nevykdytų taikos sutartimi prisiimtų įsipareigojimų dėl skolos sumokėjimo, dėl priverstinio tokių įsipareigojimų įvykdymo išieškotojui krepšius į antstolį, pastarasis įgytų teisę į atlygį už priverstinį skolos išieškojimą.

Sprendžiant dėl atlygio antstoliui dydžio, kai teisę išieškoti atlygį iš skolininko antstolis įgyja pagal Sprendimų vykdymo instrukcijos 167 punktą, turi būti nustatyta priverstinio vykdymo procese išieškota suma (neatsižvelgiant į tai, ar ją išieškojo antstolis ar skolininkas priverstinio vykdymo procese pats sumokėjo skolą arba kitaip atsiskaitė su išieškotoju). Todėl, pagal Sprendimų vykdymo instrukcijos 167 punktą, išieškota skola yra pinigų sumos, kurią taikos sutartimi skolininkas įsipareigojo sumokėti išieškotojui iki taikos sutarties pasirašymo (patvirtinimo) ir tokių įsipareigojimą įvykdė, taip pat ir pagal skolos padengimo sutartį (CK 6.436 straipsnis) skolininko turto, perduoto išieškotojui nuosavybės teise už turtinę skolą, kaina.

Sprendimų vykdymo instrukcijos 164 ir 167 punktuose įtvirtintas teisinis reguliavimas, nustatantis vykdymo išlaidų, be kita ko, ir atlygio antstoliui, apmokėjimo ir išieškojimo iš skolininko tvarką, nekonkuruoja su šios instrukcijos 113 punkte įtvirtintu teisiniu reguliavimu, kuriuo reglamentuojamas atlygio antstoliui apskaičiavimas ir kuris turėtų būti taikomas, jeigu buvo išieškota mažesnė suma nei visa skola su vykdymo išlaidomis. Kadangi nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad priverstinio vykdymo procese išieškota mažesnė suma nei visa skola su vykdymo išlaidomis, atlygis antstoliui turėjo būti apskaičiuojamas taikant Sprendimų vykdymo instrukcijos 113 punkte įtvirtintą teisinį reguliavimą.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. lapkričio 7 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Danguolės Bublienės (kolegijos pirmininkė), Gražinos Davidonienės, Artūro Driuko, Andžej Maciejewski, Donato Šerno, Algirdo Taminsko (pranešėjas) ir Egidijos Tamošiūnienės,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal pareiškėjos uždarnosios akcinės bendrovės „InLT“ kasacinį skundą dėl Šiaulių apygardos teismo 2022 m. spalio 12 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal pareiškėjos uždarnosios akcinės bendrovės „InLT“ skundą dėl antstolio veiksmų, suinteresuoti asmenys antstolis Vaidas Drungilas, Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos.

Išplėstinė teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių antstolio teisę į atlygį ir jo dydį, kai, pasibaigus raginime įvykdyti vykdomąjį dokumentą nustatytam terminui, skolininkas su išieškotoju sudaro taikos sutartį dėl mokeskinės nepriemokos mokėjimo tvarkos, tačiau neišsprendžia vykdymo išlaidų paskirstymo ir apmokėjimo klausimo, aiškinimo ir taikymo.
2. Pareiškėja prašė panaikinti antstolio V. Drungilo 2022 m. liepos 8 d. vykdymo išlaidų apskaičiavimą vykdomojoje byloje Nr. 0047/21/01174; įpareigoti antstolį V. Drungilą atlikti ir pateikti vykdymo išlaidų skaičiavimus pagal Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymu Nr. 1R-352 patvirtintos Sprendimų vykdymo instrukcijos (toliau – ir Sprendimų vykdymo instrukcija) 113 punktą; priteisti iš antstolio bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
3. Pareiškėja nurodė, kad antstolis V. Drungilas 2022 m. liepos 8 d. vykdymo išlaidas apskaičiavo šiurkščiai pažeisdamas Sprendimų vykdymo instrukcijos nuostatas; jos neatitinka realių vykdymo išlaidų ir yra akivaizdžiai neproporcingos. Vykdomo išlaidų apskaičiavimas negalėjo būti atliktas dėl šių aplinkybių: 1) antstolis 2022 m.

birželio 17 d. patvarkymu nutraukė vykdomąją bylą Nr. 0047/21/01174, todėl joje negalėjo būti atliekami veiksmai; 2) antstolis 2022 m. birželio 20 d. patvarkymu perdavė Telšių apylinkės teismui skundą ir vykdomąją bylą Nr. 0047/21/01174. Skundžiamame vykdymo išlaidų apskaičiavime nurodyta vienintelė vykdymo išlaidų rūšis – atlygis antstoliui (nėra nei administravimo išlaidų, nei išlaidų tretiesiems asmenims), be to, atlygio suma įspūdingai didelė (47 309,57 Eur), nors šioje vykdomojoje byloje jau išieškota 4332,77 Eur vykdymo išlaidų. Apskaičiuodamas išlaidas, antstolis nepateikė skaičiavimų pagal Sprendimų vykdymo instrukcijos 113 punkte nustatytą formulę, nenurodė sumos, kuri buvo išieškota vykdymo procese. Atlygį antstoliui galima apskaičiuoti tik žinant išieškotą antstolio sumą. Sprendimų vykdymo instrukcijos 109.16 punkte nustatyta minimali 1740 Eur antstolio atlygio suma tokiose vykdomosiose bylose, o šioje vykdomojoje byloje jau išieškota 4332,77 Eur vykdymo išlaidų, todėl daroma prielaida, kad šiuo metu visos vykdymo išlaidos yra apmokėtos.

4. Suinteresuotas asmuo antstolis V. Drungilas 2022 m. liepos 22 d. patvarkymu atmetė pareiškėjos (skolininkės) skundą, nurodydamas, kad apskaičiuotos vykdymo išlaidos atitinka teisės aktų reikalavimus, todėl nėra pagrindo naikinti, keisti patvarkymo ar atleisti skolininkę nuo vykdymo išlaidų (atlygio antstoliui) apmokėjimo. Skolininkė neįvykdė savo prievolės išieškotojai (valstybei) iki vykdomojo dokumento pateikimo antstoliui momento, taip pat ir per antstolio suteiktą papildomą raginimo terminą. Vykdomojoje byloje atlikti pirminiai ir tolesni išieškavimo veiksmai, apskaičiuotos ir surašytos vykdymo išlaidos, surašytas ir išsiųstas raginimas skolininkui, patikrinti Nekilnojamojo turto registro duomenys, taikytos priverstinio vykdymo priemonės ir kt. Skolininkė informuota apie tai, kad, pasibaigus nustatytam papildomam raginimo terminui, iš jos bus išieškomos visos vykdymo išlaidos, kartu ir visas Sprendimų vykdymo instrukcijos 109.16 punktu nustatytas atlygis antstoliui. Su išieškotoja sudaryta taikos sutartimi ar kitais dokumentais skolininkė nebuvo atleista nuo išieškotojai (valstybei) mokėtinos sumos sumokėjimo, skola nebuvo sumažinta, todėl nėra pagrindo mažinti ar skolininkę atleisti nuo vykdymo išlaidų mokėjimo. Pareiškėjai pareiškus prieštaravimus dėl vykdymo išlaidų, 2022 m. liepos 8 d. jai pateiktas patikslintas apskaičiavimas, jame nurodytas mokėtinas vykdymo išlaidų (atlygio antstoliui) likutis neviršija Sprendimų vykdymo instrukcijos 109.16 punkte nustatytų dydžių.
5. Suinteresuotas asmuo Valstybinė mokesčių inspekcija (toliau – ir VMI) nurodė, kad sutinka su antstolio 2022 m. liepos 22 d. patvarkyme dėl pateikto skundo išdėstytais argumentais ir prašo pareiškėjos skundą atmesti kaip nepagrįstą.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

6. Telšių apylinkės teismas 2022 m. rugpjūčio 23 d. nutartimi tenkino dalį skundo, panaikino antstolio 2022 m. liepos 8 d. vykdymo išlaidų apskaičiavimo Nr. 036-742 dalį, pagal kurią iš pareiškėjos UAB „InLT“ turi būti išieškotas 47 309,57 Eur atlygis antstoliui, ir nustatė, kad antstolio atlygis yra 30 000 Eur.
7. Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad skolininkė UAB „InLT“ sudarė su

- išieškotoja Valstybinė mokesčių inspekcija taikos sutartį, todėl 2022 m. birželio 17 d. vykdomoji byla buvo nutraukta. Byloje nėra ginčo, kad skolininkė neįvykdė sprendimo geruoju ir skolininkės bei išieškotojos taikos sutartis buvo sudaryta pasibaigus raginime nustatytam terminui įvykdyti sprendimą. Dėl to pirmosios instancijos teismas pripažino, kad antstolis, ir nutraukęs vykdomąją bylą, pagrįstai tęsė iš skolininkės apskaičiuotų vykdymo išlaidų išieškojimą.
8. Pirmosios instancijos teismas nustatė ir tai, kad antstolis 2021 m. lapkričio 10 d. skolų ir vykdymo išlaidų apskaičiavimu byloje Nr. 0047/21/001174 apskaičiavo sau 51 250,11 Eur atlygį, o skundžiamu 2022 m. liepos 8 d. vykdymo išlaidų apskaičiavimu Nr. 036-742 iš skolininkės prašo išieškoti 47 309,45 Eur atlygį antstoliui. Pirmosios instancijos teismas, remdamasis Sprendimų vykdymo instrukcijos 109–112 punktų nuostatomis ir atsižvelgdamas į tai, kad vykdomojoje byloje iš skolininkės išieškotina suma buvo 1 281 095,68 Eur, pripažino, jog antstolis tinkamai apskaičiavo atlygio už vykdomojo dokumento vykdymą dydį (51 250,11 Eur). Pirmosios instancijos teismas atkreipė dėmesį į teismų praktiką, pagal kurią tais atvejais, kai skolininkas įvykdo teismo sprendimą arba šalys sudaro taikos ar skolos padengimo sutartį pasibaigus raginime įvykdyti sprendimą nustatytam terminui, atlygio antstoliui dydis turi būti apskaičiuojamas nuo visos išieškotinos sumos. Dėl to teismas pripažino, kad antstolis 2022 m. liepos 8 d. vykdymo išlaidų apskaičiavime Nr. 036-742 nurodyta atlygio antstoliui suma (47 309,57 Eur) apskaičiuota tinkamai, vadovaujantis Sprendimų vykdymo instrukcija.
 9. Pirmosios instancijos teismas įvertino tai, kad antstolis, priverstinai vykdydamas 1 281 095,68 Eur mokestinės nepriemokos iš skolininkės išieškojimą, išieškotojos naudai nuo 2021 m. rugsėjo mėnesio iki 2022 m. birželio mėnesio išieškojo 95 929,40 Eur. Pagal skolininkės ir išieškotojos sudarytos taikos sutarties nuostatas, skolininkė dalį skolos turėjo sumokėti iki taikos sutarties sudarymo, dėl likusios nepriemokos sumos grąžinimo šalys sudarė nepriemokos dalių grąžinimo grafiką, pagal kurį skolininkė nuo 2022 m. birželio mėnesio iki 2023 m. lapkričio mėnesio įsipareigojo kas mėnesį mokėti po 31 198,92 Eur. Pirmosios instancijos teismas, įvertinęs faktines bylos aplinkybes (skolininkės elgesį iki ir po priverstinio vykdymo proceso pradžios, antstolio atlikto darbo apimtį, sudarytos taikos sutarties sąlygas), atsižvelgdamas į atlygio antstoliui paskirtį, jo teisėtus lūkesčius tikėtis tam tikro rezultato, kai skolininkas laiku nevykdys raginime nurodytos prievolės, o antstolis veiks teisėtai, taip pat į tai, kad skolininkė, nesumokėdama skolos per raginime nurodytą terminą, turėjo numatyti galimas to neigiamas pasekmes, nusprendė, jog šios bylos atveju skolininkės ir antstolio teisėtų interesų pusiausvyrą, Sprendimų vykdymo instrukcijos nuostatas ir bendruosius teisės principus (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 1.5 straipsnis) atitiktų 30 000 Eur atlygio antstoliui nustatymas. Dėl to pirmosios instancijos teismas panaikino antstolio 2022 m. liepos 8 d. vykdymo išlaidų apskaičiavimo Nr. 036-742 dalį, pagal kurią iš skolininkės turi būti išieškotas 47 309,57 Eur atlygis antstoliui, ir nustatė 30 000 Eur išieškotiną antstolio atlygį.
 10. Šiaulių apygardos teismas, išnagrinėjęs bylą pagal pareiškėjos atskirąjį skundą, 2022 m. spalio 12 d. nutartimi paliko nepakeistą Telšių apylinkės teismo

2022 m. rugpjūčio 23 d. nutartį.

11. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad skolininkė ir išieškotoja taikos sutartyje neišsprendė vykdymo išlaidų paskirstymo ir apmokėjimo klausimo, todėl 2022 m. birželio 17 d. patvarkyme Nr. S-22-47-17714 dėl vykdomosios bylos nutraukimo buvo nurodyta, jog vykdymo išlaidų apmokėjimas bus sprendžiamas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 610–611 straipsnių bei Sprendimų vykdymo instrukcijos 164 ir 167 punktų nustatyta tvarka. Vykdomosios bylos šalys taikos sutartį dėl prievolės įvykdymo sudarė tik 2022 m. birželio mėnesį, t. y. praėjus daugiau kaip 8 mėnesiams nuo raginime įvykdyti sprendimą nustatyto termino. Dėl to iš skolininkės turi būti išieškotos visos vykdymo išlaidos, kartu ir atlygis antstoliui už vykdomojo dokumento įvykdymą. Nors vykdymo išlaidų apskaičiavimas priimtas nutraukus vykdomąją bylą ir grąžinus vykdomąjį dokumentą, tai savaime nelemia vykdymo išlaidų skaičiavimo neteisėtumo. Apeliacinės instancijos teismas atkreipė dėmesį į tai, kad skolininkė iš dalies įvykdė vykdomąjį dokumentą pasibaigus terminui, per kurį gera valia ji galėjo įvykdyti. Kadangi taikos sutartyje šalys neišsprendė vykdymo išlaidų apmokėjimo antstoliui klausimo, tai antstolis pagrįstai neužbaigė vykdomųjų bylų ir tęsė likusios vykdymo išlaidų dalies išieškojimą iš pareiškėjos.
12. Faktas, kad priverstinio vykdymo proceso metu skolininkas pats sumoka skolą ar kitaip atsiskaito su išieškotoju, nėra pagrindas pripažinti, jog skolininkas įvykdė vykdomąjį dokumentą gera valia, nes tokius veiksmus jis atlieka jau prasidėjus priverstinio vykdymo procesui. Pozicija, kad antstoliui turi būti atlyginamos tik faktiškai turėtos vykdymo išlaidos, reikštų, jog būtų padengiamos tik faktinės vykdymo sąnaudos, t. y. antstolio kontoros sąnaudos, kurios neapima antstolio, kaip fizinio asmens, uždarbio, t. y. tokiu atveju antstolis galėtų padengti tik turėtas išlaidas, tačiau negalėtų užsidirbti iš savo veiklos, t. y. negautų atlyginimo kaip fizinis asmuo. Taigi teisėtų lūkesčių principo pažeidimas gali turėti neigiamą poveikį sprendimų vykdymo veiksmingumui.
13. Nagrinėjamu atveju išieškotoja ir skolininkė sudarė taikos sutartį, šalys vykdymo išlaidų paskirstymo ir apmokėjimo klausimo taikos sutartyje neišsprendė, todėl ir vykdymo išlaidos išieškomos vadovaujantis Sprendimų vykdymo instrukcijos 164 ir 167 punktais.
14. Vadovaujantis Sprendimų vykdymo instrukcijos 109–112 punktais, instrukcijos 109 punkte nurodyto atlygio antstoliui dydis apskaičiuojamas atsižvelgiant į išieškotinas sumas. Procentine išraiška išreikštas atlygio antstoliui dydis apskaičiuojamas išieškotiną sumą dauginant iš instrukcijos 109 punkte nurodytų procentų. Jeigu apskaičiuotas atlygio antstoliui dydis yra mažesnis už instrukcijos 109 punkte nustatytą minimalų atlygį antstoliui, išieškomas minimalus atlygis antstoliui. Kai išieškotina suma yra nuo 29 000 Eur, atlygis antstoliui už vykdomojo dokumento įvykdymą yra 4 procentai nuo išieškotos sumos, bet ne mažiau kaip 1740 Eur. Byloje nustatyta, kad antstolis 2021 m. lapkričio 10 d. skolų ir vykdymo išlaidų apskaičiavimu byloje Nr. 0047/21/001174 apskaičiavo sau 51 250,11 Eur atlygį, o skundžiamame 2022 m. liepos 8 d. vykdymo išlaidų apskaičiavime Nr. 036-742 nurodė 47 309,45 Eur atlygį antstoliui.

15. Apeliacinės instancijos teismas pritarė pirmosios instancijos teismo išvadai, kad antstolio 2022 m. liepos 8 d. vykdymo išlaidų apskaičiavime Nr. 036-742 nurodyta atlygio antstoliui suma (47 309,57 Eur) yra apskaičiuota tinkamai ir pagrįstai, vadovaujantis Sprendimų vykdymo instrukcija. Aplinkybė, kad pirmosios instancijos teismas netinkamai įvertino nepriemokos dalių grąžinimo grafiko terminą, neturi teisinės reikšmės antstolio atlygiui apskaičiuoti. Pareiškėja nepateikė duomenų apie 4332,77 Eur vykdymo išlaidų (kitu atveju nurodomas 3838,66 Eur atlygis antstoliui) sumokėjimą antstoliui. Šioje byloje pagrįstai atlygio antstoliui dydis apskaičiuotas nuo visos išieškotinos sumos.
16. Apeliacinės instancijos teismas atmetė pareiškėjos argumentus, kad pirmosios instancijos teismas netinkamai įvertino antstolio atlikto darbo apimtį, neanalizavo, kiek ir kokių veiksmų antstolis atliko, nurodė, kad pareiškėja skundė antstolio 2022 m. liepos 8 d. vykdymo išlaidų apskaičiavimą Nr. 036-742, kuriame nurodytas tik atlygis antstoliui, taigi teismas neturėjo išsamiai nurodyti antstolio atliktų darbų apimtį. Be to, pirmosios instancijos teismas, vertindamas ne tik antstolio atlikto darbo apimtį, bet ir skolininkės elgesį iki ir po priverstinio vykdymo proceso pradžios, sudarytos taikos sutarties sąlygas, atsižvelgdamas į atlygio antstoliui paskirtį, jo teisėtus lūkesčius tikėtis tam tikro rezultato, kai skolininkas laiku nevykdys raginime nurodytos prievolės, o antstolis veiks teisėtai, tai, kad skolininkė, nesumokėdama skolos per raginime nurodytą terminą, turėjo numatyti galimas neigiamas pasekmes, antstolio apskaičiuotą atlygį pagrįstai sumažino iki 30 000 Eur.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

17. Kasaciniu skundu pareiškėja prašo panaikinti Šiaulių apygardos teismo 2022 m. spalio 12 d. nutartį, pakeisti Telšių apylinkės teismo 2022 m. rugpjūčio 23 d. nutartį, perskirstyti pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose patirtas bylinėjimosi išlaidas, priteisti pareiškėjos naudai iš antstolio 700 Eur kasaciniame teisme patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - 17.1. Apeliacinės instancijos teismas, darydamas išvadą, kad atlygis antstoliui turi būti apskaičiuojamas nuo visos išieškotinos sumos, netinkamai rėmėsi teismų praktika (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-1/2007, 2007 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-5/2007, 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-419-915/2015), kurioje pažymėta, kad teismas, nagrinėdamas antstolio paduotą CPK 611 straipsnyje nustatyta tvarka pareiškimą dėl vykdymo išlaidų išieškojimo iš skolininko, turi patikrinti visų antstolio nurodytų išieškotinių išlaidų pagrįstumą, taip pat tai, ar prašomos išieškoti sumos apskaičiuotos pagal Sprendimų vykdymo instrukcijos taisykles. Šiuo atveju apeliacinės instancijos teismas atsisakė patikrinti prašomų išieškoti išlaidų pagrįstumą ir nurodė, kad išlaidų apskaičiavimas gali būti atliktas ne pagal Sprendimų vykdymo instrukcijos taisykles. Apeliacinės instancijos teismo argumentai ir išvada, kad skundžiamas tik antstolio 2022 m. liepos

8 d. vykdymo išlaidų (atlygio antstoliui) apskaičiavimas, todėl teismas neturėjo detaliai analizuoti antstolio atliktų darbų apimties, prieštarauja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotai teismų praktikai, kartu patvirtina, jog atskirasis skundas nebuvo tinkamai išnagrinėtas, neatsakyta į esminius jo argumentus.

- 17.2. Kasacinio teismo praktikoje nustatyta, kad prieš sprendžiant apie konkrečių antstolio atlyginimo dydį visų pirma turėtų būti nustatyta išieškotina ir išieškota suma, kuri pagal Sprendimų vykdymo instrukciją yra pagrindas apskaičiuoti atlyginimo dydį, tada, atsižvelgiant į nustatytas bylos aplinkybes, galima spręsti, ar yra pagrindas šį atlyginimą sumažinti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 5 d. nutartis civilinėse bylose Nr. 3K-7-1/2007 ir Nr. 3K-7-5/2007). Apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas dėl atlygio antstoliui, neįvertino, ar konkretus priteistinas dydis nepaneigia šio instituto funkcijos, t. y. atlygina antstoliui už vykdomųjų dokumentų įvykdymą, tačiau nelemia skolininkui pernelyg sunkių padarinių, nepaneigia skolininko rezultatyvių pastangų taikiai užbaigti vykdymo procesą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-465-916/2017).
- 17.3. Apeliacinės instancijos teismas nevertino, kad skolininkė (pareiškėja) dėl objektyvių aplinkybių negalėjo ir negali mokestinės nepriemokos padengti vienu metu, priverstinio vykdymo metu bendradarbiavo su antstoliu ir išieškotoja, dengė skolą dalimis, visada siūlė nepriemokos grąžinimą išdėstyti pagal įmonės galimybes, o tai yra palankiausia abiejų šalių interesams. Net ir esant įvykdytam vykdomajam dokumentui, atsižvelgus į ypatingas aplinkybes, atlygis antstoliui gali būti mažinamas net iki mažesnio už Sprendimų vykdymo instrukcijoje nustatytą minimumą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-465-916/2017). Apeliacinės instancijos teismas neatsižvelgė į tai, kad įvykdyta tik nedidelė vykdomojo dokumento dalis, kitos nepriemokos mokėjimas išdėstytas 36 mėnesiams, antstoliui jau yra sumokėta 4332,77 Eur vykdymo išlaidų, o tai beveik dvigubai viršija Sprendimų vykdymo instrukcijos nustatytą minimumą. Apeliacinės instancijos teismas nenagrinėjo skolininkės ir antstolio teisėtų interesų pusiausvyros klausimo, o tik nurodė pripažįstantis pirmosios instancijos teismo nustatytą 30 000 Eur atlygį antstoliui. Tokia teismo nustatyta suma yra akivaizdžiai neproporcinga, sukelianti pareiškėjai pernelyg sunkias pasekmes, net kelianti realų pavojų taikos sutarties vykdymui, nes sudaro beveik visą vieno mėnesio mokėjimą pagal taikos sutartį. Neatsižvelgta į tai, kad taikos sutartis sudaryta ne vykdymo procese, o bankroto byloje išieškotojai atsisakius savo sprendimo dėl priverstinio išieškojimo ir pakeitus sprendimą dėl atsisakymo išdėstyti nepriemoką. Vykdomo išlaidų proporcingumui įvertinti atsižvelgtina ir į tai, kad iki vykdomosios bylos sustabdymo (iškėlus pareiškėjai bankroto bylą) ir vykdomojo dokumento perdavimo bylą nagrinėjančiam teismui iš skolininkės išieškota 95 929,40 Eur skolos ir 3838,66 Eur atlygio antstoliui.

- 17.4. Apeliacinės instancijos teismas, darydamas išvadą, kad aplinkybė, jog vykdymo išlaidų apskaičiavimas, priimtas po vykdomosios bylos nutraukimo ir vykdomojo dokumento gražinimo, savaime nepaneigia vykdymo išlaidų apskaičiavimo teisėtumo, netinkamai taikė ir aiškino CPK 609 straipsnio 2 dalies, 611 straipsnio 4 dalies ir 624 straipsnio 1 dalies nuostatas. CPK 611 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad gali būti išieškomos tik iki vykdomojo dokumento gražinimo priskaičiuotos vykdymo išlaidos. Apeliacinės instancijos teismas pagrįstai rėmėsi CPK 624 straipsnio 1 dalimi, nes ši norma reglamentuoja veiksmus teismo sprendimo neįvykdymo atveju. Priverstinės priemonės negali būti taikomos vadovaujantis teisės analogija, taikomos tik įstatymo nustatytu atveju. Valstybės institucijų priimti sprendimai iš esmės skiriasi nuo įsiteisėjusio teismo sprendimo, nes gali būti atšaukti, pakeisti ar panaikinti juos pačius priėmusios institucijos, taip pat jie gali būti panaikinti apskundus juos aukštesnei institucijai ar teismui. Nagrinėjamu atveju išieškotoja vykdė išieškojimą ne teismo tvarka (pati priėmė sprendimą priverstinai išieškoti lėšas, toks sprendimas buvo apskustas teismui ir dėl jo dar nepriimtas galutinis sprendimas), priėmė sprendimą dėl priverstinio nepriemokos išieškojimo ir pavedė jį vykdyti antstoliui; vėliau išieškotoja atsisakė tokio savo sprendimo ir sudarė taikos sutartį dėl nepriemokos mokėjimo grafiko. Kadangi išieškotoja atsisakė priverstinio išieškojimo, tai turėtų būti taikoma CPK 629 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostata.
- 17.5. Apeliacinės instancijos teismas vadovavosi Sprendimų vykdymo instrukcijos 164, 167 punktais ir nepagrįstai netaikė šios instrukcijos 113 punkto nuostatos. CPK 609 straipsnio 1 dalyje nustatyta vykdymo išlaidų sudėtis, tarp jų ir atlygis antstoliui už vykdomųjų dokumentų vykdymą, faktinių aplinkybių konstatavimą teismo pavedimu, dokumentų perdavimą ir įteikimą teismo pavedimu. Pagal CPK 609 straipsnio 2 dalį, vykdymo išlaidos grindžiamos ekonominiais skaičiavimais, atsižvelgiant į veiklos, atliekant antstolio funkcijas, pobūdį. Vykdomosios bylos administravimo išlaidos turi atitikti antstolio ir jo darbuotojų patiriamas sąnaudas (materialines ir laiko) atliekant vykdymo veiksmus. Atlygis antstoliui nustatomas įvertinant poreikį sukurti tinkamas klientų aptarnavimo sąlygas ir įdarbinti reikalingos kvalifikacijos darbuotojus, atsižvelgiant į vykdymo išlaidų perskirstymą (kryžminį subsidijavimą) tarp skirtingų vykdymo proceso dalyvių. Vykdomosiose bylose dėl pinigų sumų išieškojimo vykdomosios bylos administravimo išlaidų ir atlygio antstoliui dydžiai nustatomi atsižvelgiant į išieškotiną sumą. Sprendimų vykdymo instrukcijos 113 punkte nustatyta, kad jeigu buvo išieškota mažesnė suma nei visa skola su vykdymo išlaidomis, atlygis antstoliui apskaičiuojamas proporcingai išieškotojams tenkančiai sumai pagal nustatytą formulę. Sprendimų vykdymo instrukcijos 109.16 punkte nustatyta, kad atlygis antstoliui yra 4 proc. nuo išieškotos sumos, bet ne mažiau kaip 1740 Eur. Taigi teisės normose atlygis siejamas su išieškota, o ne išieškotina suma.
18. Suinteresuotas asmuo antstolis V. Drungilas atsiliepimu į kasacinį skundą prašo kasacinį skundą atmesti, priteisti iš pareiškėjos kasaciniame teisme patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:

- 18.1. Pareiškėja atskirąjį skundą grindė tuo, kad 2022 m. birželio 17 d. buvo nutraukta vykdomoji byla ir grąžintas vykdomasis dokumentas, o vykdymo išlaidos apskaičiuotos tik 2022 m. liepos 8 d. Apeliacinės instancijos teismas išnagrinėjo būtent šiuos argumentus dėl CPK 586 straipsnio 1, 2 dalių, 611 straipsnio 4 dalies nuostatų taikymo ir tinkamai vadovavosi kasacinio teismo praktika.
- 18.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje padaryta išvada, kad, skolininkui įvykdžius sprendimą po to, kai pasibaigė terminas sprendimą įvykdyti geruoju, antstoliui atlygis priklauso neatsižvelgiant į tai, kokius vykdymo veiksmus jis atliko. Nuostata, kad antstoliui neturi būti mokamas atlygis, jeigu skolininkas priverstinio vykdymo procese pats sumoka skolą ar kitaip atsiskaito su išieškotoju, reikštų antstolio teisėtų lūkesčių principo pažeidimą. Šiuo atveju svarbu tai, kad skolininkas įvykdė atitinkamą vykdomąjį dokumentą pasibaigus terminui, per kurį jis galėjo įvykdyti jį gera valia, t. y. prasidėjus priverstinio vykdymo procesui. Be to, pozicija, kad antstoliui turi būti atlyginamos tik faktiškai turėtos vykdymo išlaidos, reikštų, jog būtų padengiamos tik faktinės vykdymo sąnaudos, tačiau antstolis negautų atlygio kaip fizinis asmuo. Tokia situacija panaikintų jo motyvaciją efektyviai vykdyti vykdomuosius dokumentus, pažeistų teisėtų lūkesčių principą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-1/2007; 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-419-915/2015, kt.). Nagrinėjamu atveju teismas vykdomojoje byloje antstoliui priklausantį atlygį sumažino nuo 47 309,57 Eur iki 30 000 Eur, taip įgyvendindamas kasacinio teismo praktikoje suformuluotus reikalavimus dėl atlygio antstoliui apskaičiavimo ir jo sumažinimo.
- 18.3. Pareiškėja nepagrįstai teigia, kad apeliacinės instancijos teismas neatsižvelgė į tai, jog įvykdyta tik nedidelė vykdomojo dokumento dalis. Antstolis, pradėjęs vykdymo procesą, įgyja teisę išieškoti iš skolininko vykdymo išlaidas (CPK 610, 611 straipsniai) bei atlygį antstoliui už vykdomojo dokumento vykdymą (CPK 609 straipsnis, Sprendimų vykdymo instrukcijos 105 punktas). Tais atvejais, kai skolininkas neįvykdo sprendimo geruoju ir pradeda priverstinis teismo sprendimo vykdymas, skolininkas turi suvokti, kad toks vykdymas sukels jam papildomų neigiamų turitinių padarinių (Sprendimų vykdymo instrukcijos 164 punktas). Pagal Sprendimų vykdymo instrukcijos 167 punktą, kai vykdomoji byla nutraukiama dėl to, kad išieškotojas ir skolininkas sudarė taikos sutartį arba skolos padengimo sutartį (CK 6.436 straipsnis) ir vykdymo išlaidų paskirstymo ir apmokėjimo klausimas nebuvo išspręstas taikos sutartyje arba skolos padengimo sutartyje, vykdomoji byla neužbaigiama ir visos vykdymo išlaidos išieškomos iš skolininko. Kadangi nagrinėjamu atveju šalys taikos sutartimi neišsprendė vykdymo išlaidų paskirstymo ir jų apmokėjimo, tai patvarkyme dėl vykdomosios bylos nutraukimo nurodyta, jog jų apmokėjimas bus sprendžiamas CPK 610–611 straipsnių bei Sprendimų vykdymo instrukcijos 164, 167 punktuose nustatyta tvarka.

- 18.4. Pažymėta, kad svarbus taikos sutarties sudarymo momentas. Visos vykdymo išlaidos, įskaitant atlygį antstoliui, turi būti sumokamos, jei taikos sutartis sudaryta pasibaigus raginime įvykdyti teismo sprendimą terminui. Nagrinėjamu atveju skolininkė ir išieškotoja taikos sutartį dėl prievolės įvykdymo sudarė po daugiau nei 8 mėnesių nuo raginimo termino pabaigos. Tokiu atveju iš skolininkės išieškotinos visos vykdymo išlaidos, kartu ir atlygis antstoliui už vykdomojo dokumento įvykdymą.
- 18.5. Kasacinio teismo praktikoje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 5 d. nutartys civilinėse bylose Nr. 3K-7-1/2007 ir Nr. 3K-7-5/2007) viso atlyginimo antstoliui už vykdomojo dokumento įvykdymą išieškojimas paaiškinamas tuo, jog priverstinis teismo sprendimų vykdymas yra antstolio profesinė veikla, kurią griežtai reglamentuoja ir už kurios vykdymą atlyginimą antstoliui nustato valstybė. Remiantis valstybės nustatytu vykdymo išlaidų teisiniu reglamentavimu susiklosto teisėti antstolių ekonominiai lūkesčiai. Valstybės nustatyti atlygio antstoliui už jam pavestų funkcijų vykdymą dydžiai yra pagrindas antstoliui tikėtis tam tikro rezultato, t. y. kad už teisėtą priverstinio pobūdžio priemonių panaudojimą jis gaus nustatytą atlygį.
- 18.6. Pareiškėja nepagrįstai kelia klausimą dėl Sprendimų vykdymo instrukcijos 113 punkto taikymo nagrinėjamu atveju. Išieškotoja ir skolininkė sudarė taikos sutartį, todėl vykdymo išlaidos išieškomos Sprendimų vykdymo instrukcijos 164 ir 167 punktų, o ne 113 punkto pagrindu.
- Išplėstinė teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl turtinių padarinių, kuriuos skolininkas patiria dėl antstolio taikomų priverstinio vykdymo priemonių

19. Pagal bendrąją taisyklę vykdymo veiksmai prasideda nuo raginimo įvykdyti sprendimą išsiuntimo skolininkui. Raginimas įvykdyti sprendimą yra procesinis dokumentas, kuriuo antstolis praneša skolininkui apie tai, kad yra pateiktas vykdyti vykdomasis dokumentas ir kad, jeigu šiame dokumente nurodyti veiksmai per antstolio nustatytą terminą nebus įvykdyti, bus pradėta priverstinio vykdymo procedūra (CPK 655 straipsnio 1 dalis). Taip skolininkas yra informuojamas apie pradėtą vykdymo procesą, kartu suteikiant jam galimybę per nustatytą terminą įvykdyti reikalavimą ir išvengti priverstinio vykdymo priemonių bei jų lemiamų papildomų išlaidų. Šios normos reikalavimo vykdymas yra viena iš skolininko teisių ir teisėtų interesų garantijos formų, nes skolininkui, nors ir žinančiam, kad dėl jo yra priimtas sprendimas, turintis įpareigojamojo ar draudžiamojo pobūdžio elementų, pranešama apie tai, kad yra pateiktas vykdyti vykdomasis dokumentas ir kad, jeigu šiame dokumente nurodytų veiksmų skolininkas per antstolio nustatytą terminą neįvykdys, bus pradėta priverstinio vykdymo procedūra

(žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 15 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-371-701/2016 16 punktą).

20. Priverstinis sprendimo vykdymas, kurį atlieka valstybės įgaliotas asmuo – antstolis, sukelia skolininkui neigiamų turtingų padarinių, nes jis, neįvykdęs sprendimo gera valia, privalo atlyginti priverstinio vykdymo išlaidas.
21. CPK 609 straipsnyje nustatyta, kad vykdymo išlaidas sudaro: 1) vykdomosios bylos administravimo išlaidos; 2) išlaidos tretiesiems asmenims už konkrečioje vykdomojoje byloje šių asmenų suteiktas paslaugas; 3) atlygis antstoliui už įstatymų nustatytą vykdomųjų dokumentų vykdymą, faktinių aplinkybių konstatavimą teismo pavedimu, dokumentų perdavimą ir įteikimą teismo pavedimu (1 dalis). Vykdomosios bylos administravimo išlaidos turi atitikti antstolio ir jo darbuotojų patiriamas sąnaudas (materialines ir laiko) vykdymo veiksmams atlikti. Atlygis antstoliui nustatomas įvertinant poreikį sukurti tinkamas klientų aptarnavimo sąlygas ir įdarbinti reikalingos kvalifikacijos darbuotojus, atsižvelgiant į vykdymo išlaidų perskirstymą (kryžminį subsidijavimą) tarp skirtingų vykdymo proceso dalyvių. Vykdomosiose bylose dėl pinigų sumų išieškojimo vykdomosios bylos administravimo išlaidų ir atlygio antstoliui dydžiai nustatomi atsižvelgiant į išieškotiną sumą (2 dalis). Vykdomosios bylos išlaidų dydį, apskaičiavimo ir apmokėjimo tvarką nustato Sprendimų vykdymo instrukcija (3 dalis).
22. Administravimo išlaidų ir atlygio antstoliui dydžiai vykdamas vykdomuosius dokumentus dėl pinigų sumų išieškojimo nurodyti Sprendimų vykdymo instrukcijos 109 punkte, o atlygio antstoliui apskaičiavimo tvarka detalizuota 110–113 punktuose. Sprendimų vykdymo instrukcijoje įtvirtintos ir specialios nuostatos, nustatančios atlygio antstoliui apmokėjimo ir išieškojimo tvarką, atsižvelgiant į vykdomosios bylos procesinę eigą, priklausomai nuo to, ar – skolininkas sumoka skolą, šalis sudaro skolos padengimo ar taikos sutartį. Be to, skirtingus teisinius padarinius sukelia skolos sumokėjimas, skolos padengimo ar taikos sutarties sudarymas per raginime įvykdyti sprendimą nustatytą terminą ar jam pasibaigus. Sprendimų vykdymo instrukcijos 163 punkte nustatyta, kad kai skolininkas įvykdo sprendimą arba šalis sudaro taikos ar skolos padengimo sutartį per raginime įvykdyti sprendimą nustatytą terminą, iš skolininko išieškomos administravimo išlaidos ir išlaidos tretiesiems asmenims. Atlygis antstoliui šiuo atveju neimamas. Taigi, jeigu skolininkas įvykdo sprendimą gera valia, per raginime nustatytą terminą, jis neturi mokėti atlygio antstoliui. Tačiau jeigu skolininkas neįvykdo sprendimo geruoju ir pradėdamas priverstinis sprendimo vykdymas, skolininkas turi suvokti, kad priverstinis sprendimo vykdymas sukels jam papildomų neigiamų turtingų padarinių. Tokie neigiami padariniai skolininkui už vykdymo procesą reglamentuojančių normų netinkamą vykdymą nustatyti Sprendimų vykdymo instrukcijos 164 punkte, kuriame įtvirtinta, kad kai skolininkas įvykdo sprendimą arba šalis sudaro taikos ar skolos padengimo sutartį pasibaigus raginime įvykdyti sprendimą nustatytam terminui, iš skolininko išieškomos visos vykdomosios bylos išlaidos. Ši nuostata reiškia, kad tokiu atveju iš skolininko išieškomos ne tik

administravimo ir atskirų vykdymo veiksmų išlaidos, bet ir atlygis antstoliui už vykdomojo dokumento ar jo dalies įvykdymą.

Dėl antstolio teisės į atlygį, atlygio dydžio, kai skolininkas priverstinio vykdymo procese pats sumoka skolą ar kitaip atsiskaito su išieškotoju

23. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad atlyginimo antstoliui už vykdomojo dokumento įvykdymą teisinis reglamentavimas paaiškinamas tuo, jog priverstinis teismo sprendimų vykdymas yra antstolio profesinė veikla, kurią griežtai reglamentuoja ir už kurios vykdymą atlyginimą antstoliui nustato valstybė. Remiantis valstybės nustatyto vykdymo išlaidų teisiniu reglamentavimu susiklosto teisėti antstolių ekonominiai lūkesčiai. Valstybės nustatyta atlyginimo antstoliui už jam pavestų funkcijų vykdymą tvarka ir dydžiai yra pagrindas antstoliams tikėtis tam tikro rezultato, jeigu jie veiks teisėtai. Taigi antstolis turi teisėtą pagrindą tikėtis, kad už teisėtą priverstinio pobūdžio priemonių panaudojimą, įvykdant vykdomąjį dokumentą, kurio skolininkas neįvykdė savanoriškai, jis gaus nustatytą atlyginimą. Nuostata, kad antstoliui neturi būti mokamas atlyginimas, jei skolininkas priverstinio vykdymo procese pats sumoka skolą ar kitaip atsiskaito su išieškotoju, reikštų antstolio teisėtų lūkesčių principo pažeidimą. Tas faktas, kad priverstinio vykdymo proceso metu skolininkas pats sumoka skolą ar kitaip atsiskaito su išieškotoju, nėra pagrindas pripažinti, kad skolininkas įvykdė vykdomąjį dokumentą gera valia, nes tą jis padaro jau prasidėjus priverstinio vykdymo procesui. Antra vertus, šis faktas nėra pagrindas laikyti, kad antstolis neįvykdė vykdomojo dokumento, nes jis faktiškai neišieškojo išieškotinos sumos. Šiuo atveju svarbu tai, kad skolininkas įvykdė atitinkamą vykdomąjį dokumentą pasibaigus terminui, per kurį jis galėjo įvykdyti jį gera valia, t. y. prasidėjus priverstinio vykdymo procesui. Be to, pozicija, kad nurodytu atveju antstoliui turi būti atlyginamos tik faktiškai turėtos vykdymo išlaidos, reikštų, jog būtų padengiamos tik faktinės vykdymo sąnaudos, t. y. antstolio kontoros sąnaudos, kurios neapima antstolio, kaip fizinio asmens, uždarbio, t. y. tokiu atveju antstolis galėtų padengti tik turėtas išlaidas, tačiau negalėtų užsidirbti iš savo veiklos, t. y. negautų atlyginimo kaip fizinis asmuo. Tokia situacija panaikintų jo motyvaciją efektyviai vykdyti vykdomuosius dokumentus. Taigi teisėtų lūkesčių principo pažeidimas gali turėti neigiamą poveikį sprendimų vykdymo veiksmingumui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 5 d. nutartys civilinėse bylose Nr. 3K-7-1/2007 ir Nr. 3K-7-5/2007).
24. Atlyginimo antstoliui suma negali būti skaičiuojama kaip atlyginimas už konkrečiai atliktą darbą, įvertinus darbo sąnaudas, sugaištą laiką, kitus konkrečius vykdymo veiksmus, nes antstolio atlyginimo dydis procentine išraiška pagal išieškotiną iš skolininko sumą reglamentuotas Sprendimų vykdymo instrukcijoje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-283-313/2017, 44 punktą).
25. Antstoliui mokėtino atlygio dydis apskaičiuojamas pagal Sprendimų vykdymo instrukciją (taikomas minimalus atlygio antstoliui dydis arba procentine išraiška išreikštas atlygio antstoliui dydis) ir nėra siejamas su antstolio konkrečioje vyk-

domojoje byloje atliktų vykdymo veiksmų apimtimi. Kasacinio teismo praktikoje taip pat yra pripažįstama galimybė tam tikrais atvejais, atsižvelgiant į faktines bylos aplinkybes, sumažinti antstoliui pagal Sprendimų vykdymo instrukciją apskaičiuotą mokėtiną atlygį.

26. Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad kiekvienu atveju teismas privalo nustatyti, analizuoti ir vertinti konkrečios bylos aplinkybes ir dėl antstoliui priteistino atlyginimo dydžio spręsti siekdamas tiek skolininko, tiek antstolio teisėtų interesų pusiausvyros. Tuo atveju, kai skolininkas įvykdo vykdomąjį dokumentą (jo dalį) pasibaigus raginime (siūlyme) nustatytam terminui ir teismas nusprendžia, kad, atsižvelgiant į konkrečios nagrinėjamos bylos aplinkybes, šis atlyginimas mažintinas, tai antstoliui priteisiamas atlyginimas už vykdomojo dokumento (jo dalies) įvykdymą neturi būti mažesnis už Sprendimų vykdymo instrukcijoje nustatytą minimalų šio atlyginimo dydį. Tik tam tikrais, tačiau itin išimtiniais atvejais, kai skolininkas įvykdo vykdomąjį dokumentą (jo dalį) pasibaigus raginime (siūlyme) nustatytam terminui, dėl aplinkybių, prilygstančių nenugalimos jėgos (pranc. *force majeure*) aplinkybėms, antstoliui gali būti priteisiamas mažesnis nei Sprendimų vykdymo instrukcijoje nustatytas minimalus atlyginimas. Siekiant nustatyti konkretų atlyginimo dydį turi būti įvertintos faktinės bylos aplinkybės: skolininko pastangos atsiskaityti su išieškotoju iki priverstinio vykdymo pradėjimo, iki raginime nurodyto termino, ar skolininkas bendradarbiavo su antstoliu, išieškotojo ir antstolio veiksmai priverstinio vykdymo metu ir kt. Prieš sprendžiant apie konkretų atlyginimo dydį visų pirma turėtų būti nustatyta išieškotina ir išieškota suma, kurios pagal Sprendimų vykdymo instrukciją yra pagrindas atlyginimo dydžiui apskaičiuoti, tada pagal pateiktą išaiškinimą, atsižvelgiant į nustatytas bylos aplinkybes, spręsti, ar yra pagrindas šį atlyginimą sumažinti. Net ir pradėjus priverstinio vykdymo procesą, priklausomai nuo skolininko elgesio, skolininko patiriamų neigiamų padarinių mastas gali labai skirtis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-371-701/2016, 30 punktas ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika).

Dėl antstolio teisės į atlygį, atlygio dydžio, kai, pasibaigus raginime įvykdyti vykdomąjį dokumentą nustatytam terminui, skolininkas su išieškotoju sudaro taikos sutartį dėl mokestinės nepriemokos mokėjimo tvarkos, tačiau neišsprendžia vykdymo išlaidų paskirstymo ir apmokėjimo klausimo

27. Sprendimų vykdymo instrukcijos 167 punkte nustatyta, kad jeigu vykdomoji byla nutraukiama dėl to, kad išieškotojas ir skolininkas sudarė taikos sutartį arba skolos padengimo sutartį (CK 6.436 straipsnis) ir vykdymo išlaidų paskirstymo ir apmokėjimo klausimas nebuvo išspręstas taikos sutartyje arba skolos padengimo sutartyje, vykdomoji byla neužbaigiama ir visos vykdymo išlaidos išieškomos iš skolininko.
28. Kadangi, kaip minėta šios nutarties 21 punkte, pagal CPK 609 straipsnio 1 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą, vykdymo išlaidas, be kita ko, sudaro atlygis antstoliui, nutraukus vykdomąją bylą dėl to, kad išieškotojas ir skolininkas sudarė taikos sutartį arba skolos padengimo sutartį, bet neišsprendė vykdymo išlaidų

- paskirstymo ir apmokėjimo klausimo, antstolis įgyja teisę reikalauti iš skolininko ir atlygio už sprendimo priverstinį vykdymą.
29. Nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad antstolis V. Drungilas 2021 m. rugsėjo 13 d. pradėjo vykdyti vykdomąją bylą Nr. 0047/21/01174 pagal VMI 2021 m. rugpjūčio 9 d. sprendimą išieškoti iš skolininkės UAB „InLT“ VMI naudai 1 281 095,68 Eur mokestinę nepriemoką. Skolininkė neįvykdė savo prievolės iki vykdomojo dokumento pateikimo antstoliui momento, taip pat ir per antstolio nustatytą raginimo terminą. Antstoliui priverstinai vykdant išieškojimą iš skolininkės UAB „InLT“, iki 2022 m. vasario 23 d. buvo išieškota 95 929,40 Eur skola išieškotojai VMI ir 3838,66 Eur atlygis antstoliui. Klaipėdos apygardos teismas 2022 m. kovo 23 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. eB2-474-613/2022 priėmė pareiškimą dėl nemokumo bylos skolininkei iškėlimo. Antstolis, gavęs Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. kovo 23 d. nutartį, 2022 m. kovo 25 d. patvarkymu Nr. S-22-47-5603 sustabdė vykdomąją bylą. Klaipėdos apygardos teismas 2022 m. kovo 31 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. eB2-474-613/2022 skolininkei iškėlė nemokumo bylą. Lietuvos apeliacinis teismas 2022 m. birželio 7 d. nutartimi panaikino Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. kovo 31 d. nutartį, patvirtino išieškotojos VMI ir skolininkės sudarytą taikos sutartį dėl mokestinės nepriemokos mokėjimo dalimis, nutraukė bylą dėl nemokumo bylos iškėlimo skolininkei.
 30. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad tuo atveju, kai taikos sutartis sudaroma ne tiesiogiai vykdymo procese, būtina įvertinti, ar ji susijusi su vykdymu ir jame atliktais antstolio veiksmais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-425-611/2016, 19 punktą ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika). Šiuo atveju kitoje civilinėje byloje teismo patvirtinta taikos sutartimi šalys susitarė dėl Valstybinės mokesčių inspekcijos 2021 m. rugpjūčio 9 d. sprendimo išieškoti iš skolininkės UAB „InLT“ VMI naudai 1 281 095,68 Eur mokestinę nepriemoką sumokėjimo tvarkos. Kadangi teismo patvirtinta taikos sutartimi šalys susitarė dėl tos pačios prievolės, kuri buvo priverstinai vykdoma išieškotojos VMI naudai antstolio V. Drungilo vykdomojoje byloje, pakeitimo ir naujų šios prievolės įvykdymo sąlygų, tai, akivaizdu, kad ši sutartis, nors ir sudaryta netiesiogiai vykdymo procese, yra neatsiejamai susijusi su antstolio veiksmais vykdomojoje byloje.
 31. Pagal kasacinio teismo praktiką, jei šalys taikos sutartimi tarpusavio nuolaidomis susitaria dėl atsiskaitymo, šia sutartimi padengiamas vykdomojoje byloje vykdytas išieškojimas, šalys susitaria vykdyti prievolę kitokiu būdu ar pakeisti jos apimtį, tai vertintina kaip vykdomosios bylos užbaigimas išieškotojo ir skolininko taikos sutartimi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-419-915/2015; 2017 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-465-916/2017, 32, 33 punktai).
 32. Įvertinusi tai, kas nurodyta šios nutarties 27–31 punktuose, išplėstinė teisėjų kolegija nusprendžia, kad po to, kai Lietuvos apeliacinis teismas 2022 m. birželio 7 d. nutartimi patvirtino išieškotojos VMI ir skolininkės sudarytą taikos sutartį dėl mokestinės nepriemokos mokėjimo dalimis ir nutraukė bylą dėl nemokumo bylos iškėlimo skolininkei, antstolis V. Drungilas turėjo pagrindą neužbaigti vyk-

domosios bylos ir iš skolininkės išieškoti visas vykdymo išlaidas, be kita ko, ir atlygį už sprendimo priverstinį vykdymą.

33. Nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad 2022 m. birželio 9 d. antstolio patvarkymu Nr. S-22-47-17031 vykdomoji byla atnaujinta. 2022 m. birželio 9 d. vykdomojoje byloje antstolis priėmė patvarkymą dėl skolų ir vykdymo išlaidų apskaičiavimo Nr. 0047/21/01174, pagal kurį vykdymo išlaidos yra 47 550,48 Eur, tarp jų antstolio atlygis 47 405,17 Eur. Po to, kai 2022 m. birželio 10 d. buvo priimtas pasiūlymas Nr. S-22-17114 dėl vykdymo išlaidų ir 2022 m. birželio 15 d. nurodymas Nr. S-22-47-17444 priverstinai nurašyti 47 550,48 Eur, 2022 m. birželio 17 d. patvarkymu Nr. S-22-47-17714 antstolis nutarė nutraukti vykdomąją bylą. 2022 m. liepos 7 d. patvarkymu Nr. 036-740 antstolis panaikino 2022 m. birželio 10 d. pasiūlymą Nr. S-22-17114 dėl vykdymo išlaidų sumokėjimo ir 2022 m. birželio 15 d. nurodymą Nr. S-22-47-17444 priverstinai nurašyti lėšas. 2022 m. liepos 8 d. antstolis atliko vykdymo išlaidų apskaičiavimą Nr. 036-742, pagal kurį vykdymo išlaidos (antstolio atlygis) sudaro 47 309,57 Eur.
34. Bylą nagrinėję teismai nusprendė, kad po to, kai kitoje civilinėje byloje teismas 2022 m. birželio 7 d. (pasibaigus raginime įvykdyti sprendimą nustatytam terminui) patvirtino išieškotojos ir skolininkės sudarytą taikos sutartį, kuria šalys susitarė, jog dalį skolos skolininkė turi sumokėti iki taikos sutarties sudarymo, o dėl likusios nepriemokos sumos grąžinimo šalys sudarė nepriemokos grąžinimo dalimis grafiką, pagal kurį skolininkė nuo 2022 m. birželio mėnesio iki 2023 m. lapkričio mėnesio kas mėnesį mokės išieškotojai po 31 198,92 Eur, antstolis įgijo teisę apskaičiuoti atlygį nuo visos išieškotos sumos. Bylą nagrinėjusių teismų vertinimu, toks aiškinimas atitinka kasacinio teismo praktiką. Pirmosios instancijos teismas nurodė, kad vadovavosi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 15 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 3K-3-371-701/2016 ir 2017 m. gruodžio 22 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 3K-3-465-916/2017 formuojama kasacinio teismo praktika.
35. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, kad tiek Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 15 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-371-701/2016, tiek 2017 m. gruodžio 22 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-465-916/2017 nurodyta, kad byloje nustatyta aplinkybė, jog visa vykdomojoje byloje išieškotina suma buvo išieškota ir (ar) sumokėta pasibaigus raginime įvykdyti sprendimą nustatytam terminui, todėl atlygio antstoliui dydis turi būti apskaičiuojamas nuo visos išieškotos sumos.
36. Kaip minėta šios nutarties 23 punkte, nuostata, kad antstoliui neturi būti mokamas atlyginimas, jeigu skolininkas priverstinio vykdymo procese pats sumoka skolą ar kitaip atsiskaito su išieškotoju, reikštų antstolio teisėtų lūkesčių principo pažeidimą, o faktas, kad priverstinio vykdymo proceso metu skolininkas pats sumoka skolą ar kitaip atsiskaito su išieškotoju, nėra pagrindas laikyti, kad antstolis neįvykdė vykdomojo dokumento, nes jis faktiškai neišieškojo išieškotos sumos.
37. Taigi, pagal kasacinio teismo praktiką, atlygio antstoliui dydis turi būti apskaičiuojamas nuo visos išieškotos sumos tais atvejais, kai buvo išieškota visa vykdomojoje byloje išieškotina suma, neatsižvelgiant į tai, ar ją išieškojo antstolis ar skolininkas priverstinio vykdymo procese pats sumokėjo skolą arba kitaip atsiskaitė su išieškotoju.

38. Kasacinio teismo praktikoje ne kartą spręsta dėl atlygio antstoliui priteisimo taikos sutarties sudarymo atveju (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. balandžio 6 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-81-823/2022 ir joje nurodytą kasacinio teismo praktiką), tačiau atkreiptinas dėmesys, jog nurodytose kasacinio teismo nagrinėtose bylose buvo spręsta dėl taikos sutarties, patvirtintos kitoje civilinėje byloje, kvalifikavimo kaip turinčios sąsajų su vykdomąja byla, jos nutraukimu, taikos sutarties sudarymo per raginime įvykdyti sprendimą nurodytą terminą ar jam pasibaigus teisinių padarinių, poreikio mažinti atlygį antstoliui įvertinus individualias aplinkybes. Nagrinėjamoje byloje esminis keliamas klausimas dėl atlygio antstoliui skaičiavimo, t. y. ar tuo atveju, kai taikos sutartimi susitarta dėl skolos sumokėjimo dalimis per taikos sutartyje nustatytą terminą ateityje, toks atlygis skaičiuotinas nuo išieškotos sumos ar vis dėlto nuo visos išieškotos sumos, nors ši suma dar ir nesumokėta.
39. Atkreiptinas dėmesys, jog Sprendimų vykdymo instrukcijos 109 punkte, nustatant procentine išraiška išreikštus atlygio antstoliui dydžius, aiškiai nurodyta, jog šiame punkte nustatytas procentas skaičiuojamas nuo išieškotos sumos. Tačiau kartu sutikta, jog Sprendimų vykdymo instrukcijoje vartojamos išieškotos sumos ir išieškomos sumos sąvokos siekiant apibrėžti iš esmės tapačias situacijas, todėl ši terminija gali būti vertinama kaip klaidinanti. Nėgana to, Sprendimų vykdymo instrukcijos 113 punkte įtvirtinant vykdymo išlaidų apskaičiavimo formulę, vartojama ir realiai išieškotos sumos sąvoka.
40. Kasacinio teismo vertinimu, toks taisyklių formulavimas Sprendimų vykdymo instrukcijoje iš esmės reiškia, jog, įtvirtinant šias taisykles, buvo nepaisyta vieno teisėkūros procese taikytino principo – aiškumo, reiškiančio, kad teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti logiškas, nuoseklus, glaustas, suprantamas, tikslus, aiškus ir nedviprasmiškas. Vienas esminių Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų yra teisinis tikrumas ir teisinis aiškumas. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, kad konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja įvairius reikalavimus įstatymų leidėjui, kitiems teisėkūros subjektams, *inter alia* (be kita ko), tai, kad teisės aktuose nustatyti reikalavimai turi būti grindžiami bendro pobūdžio nuostatomis (teisės normomis ir principais), kurias įmanoma taikyti visiems numatytiems atitinkamų teisinių santykių subjektams; diferencijuotas teisinis reguliavimas turi būti grindžiamas tik atitinkamais teisės aktais reguliuojamų visuomeninių santykių subjektų padėties objektyviais skirtumais; įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti aiškus, suprantamas, neprieštaringas, teisės aktų formuluotės turi būti tikslios, turi būti užtikrinama teisės sistemos nuoseklumas ir vidinė darna, teisės aktuose neturi būti nuostatų, vienu metu skirtingai reguliuojančių tuos pačius visuomeninius santykius (Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimas).
41. Būtent teismui tenka pareiga tokius netikslumus pašalinti ir Sprendimų vykdymo instrukcijos nuostatas išaiškinti taikant teisės aiškinimo metodus. Atskleisti atskirų teisės akte pavartotų sąvokų prasmę galima išsiaiškinus to teisės akto paskirtį, jo reguliuojamų santykių pobūdį ir apimtį, reguliavimo ypatumus ir pan.

Tai galima padaryti taikant įvairius teisės aiškinimo metodus, tarp jų – sisteminių, nes kiekviena teisės norma yra vientiso teisės akto sudedamoji dalis, susijusi su kitomis to teisės akto normomis.

42. Išplėstinė teisėjų kolegija išaiškina, kad suma, dėl kurios sumokėjimo ateityje šalys susitarė taikos sutartimi, negali būti prilyginama priverstinio vykdymo procese išieškotai sumai (neatsižvelgiant į tai, ar ją išieškojo antstolis ar skolininkas priverstinio vykdymo procese pats sumokėjo skolą arba kitaip atsiskaitė su išieškotoju), nes skola išieškotojui nebuvo sumokėta, išieškotojo reikalavimo teisė skolininkui dėl skolos sumokėjimo išliko. Priešingas aiškinimas, t. y. aiškinimas, kad suma, dėl kurios sumokėjimo ateityje šalys susitarė taikos sutartimi, yra priverstinio vykdymo procese išieškota suma ir nuo jos turi būti skaičiuojamas atlygis antstoliui, reikštų, jog antstolis du kartus gali gauti atlygį už priverstinį tos pačios sumos išieškojimą, nes jeigu skolininkas nevykdytų taikos sutartimi prisiimtų įsipareigojimų dėl skolos sumokėjimo, dėl priverstinio tokių įsipareigojimų įvykdymo išieškotojui kreipusis į antstolį, pastarasis įgytų teisę į atlygį už priverstinį skolos išieškojimą. Pažymėtina, kad Sprendimų vykdymo instrukcijos 110 punkte reglamentuota, kokia tvarka turi būti apskaičiuotas atlygis antstoliui, kai išieškojus dalį skolos vykdomasis dokumentas antstoliui pateikiamas vykdyti pakartotinai. Nors šiame punkte nurodoma, kad atlygis skaičiuojamas nuo išieškotos sumos, tačiau pateikta nuoroda į Instrukcijos 109 punkte nurodyto atlygio antstoliui dydį, kuris skaičiuojamas nuo išieškotos sumos. Analogiškai šie terminai vartojami ir Sprendimų vykdymo instrukcijos 111 punkte – procentine išraiška išreikštas atlygio antstoliui dydis apskaičiuojamas išieškotiną sumą dauginant iš Instrukcijos 109 punkte nurodytų procentų. Jeigu apskaičiuotas atlygio antstoliui dydis yra mažesnis už Instrukcijos 109 punkte nustatytą minimalų atlygį antstoliui, išieškomas minimalus atlygis antstoliui. Nurodytos Sprendimų vykdymo instrukcijos nuostatos taip pat patvirtina siekį diferencijuoti atlygio antstoliui skaičiavimą, atsižvelgiant į vykdomosios bylos užbaigimo teisinį pagrindą ir tokiu užbaigimu sukeliamus teisinius padarinius, o skolininkui sudarius taikos sutartį ar skolos padengimo sutartį taip pat turi būti vertinamas ir šalių susitarimas dėl išieškotos sumos mokėjimo.
43. Vadinasi, sprendžiant dėl atlygio antstoliui dydžio, kai teisę išieškoti atlygį iš skolininko antstolis įgyja pagal Sprendimų vykdymo instrukcijos 167 punktą, turi būti nustatyta priverstinio vykdymo procese išieškota suma (neatsižvelgiant į tai, ar ją išieškojo antstolis ar skolininkas priverstinio vykdymo procese pats sumokėjo skolą arba kitaip atsiskaitė su išieškotoju). Todėl, pagal Sprendimų vykdymo instrukcijos 167 punktą, išieškota skola yra pinigų sumos, kurią taikos sutartimi skolininkas įsipareigojo sumokėti išieškotojui iki taikos sutarties pasirašymo (patvirtinimo) ir tokį įsipareigojimą įvykdė, taip pat ir pagal skolos padengimo sutartį (CK 6.436 straipsnis) skolininko turto, perduoto išieškotojui nuosavybės teise už turtinę skolą, kaina.
44. Nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad pagal skolininkės ir išieškotos sudarytą taikos sutartį dalį skolos skolininkė turėjo sumokėti iki taikos sutarties sudarymo. Iš Lietuvos teismų informacinėje sistemoje LITEKO bei antstolio V. Drungilo vykdo-

mojoje byloje esančios Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. birželio 7 d. nutarties, kuria buvo patvirtinta išieškotojos ir skolininkės sudaryta taikos sutartis, matyti, kad skolininkė įsipareigojo iki taikos sutarties pasirašymo sumokėti išieškotojai 50 proc. 2019 metų pelno mokesčio, t. y. 62 045,44 Eur. Nors pagal tai, kas nurodyta šios nutarties 43 punkte, minėto skolininkės įsipareigojimo (ne)įvykdymo faktas reikšmingas sprendžiant dėl antstolio atlygio dydžio, būtų nagrinėję teismai šios aplinkybės nenustatinėjo, dėl to netinkamai taikė šioje nutartyje aptartas Sprendimų vykdymo instrukcijos nuostatas dėl atlygio antstoliui skaičiavimo.

Dėl Sprendimų vykdymo instrukcijos 164 ir 167 bei 113 punktuose įtvirtinto teisinio reguliavimo santykio ir jų taikymo sprendžiant dėl antstolio teisės į atlygį ir jo dydžio, kai, pasibaigus raginime įvykdyti vykdomąjį dokumentą nustatytam terminui, sudaroma taikos sutartis

45. Pareiškėja kasaciniame skunde nurodo, kad apeliacinės instancijos teismas vadovavosi Sprendimų vykdymo instrukcijos 164, 167 punktais ir nepagrįstai netaikė šios instrukcijos 113 punkto nuostatos. Suinteresuotas asmuo antstolis V. Drungilas atsiliepime į pareiškėjos kasacinį skundą nurodo, kad pareiškėja nepagrįstai kelia klausimą dėl Sprendimų vykdymo instrukcijos 113 punkto taikymo nagrinėjamu atveju. Išieškotoja ir skolininkė sudarė taikos sutartį, todėl vykdymo išlaidos išieškomos Sprendimų vykdymo instrukcijos 164 ir 167 punktų, o ne 113 punkto pagrindu.
46. Kaip matyti iš Sprendimų vykdymo instrukcijos 164 ir 167 punktuose įtvirtinto teisinio reguliavimo, šiuose punktuose nustatyti vykdymo išlaidų, be kita ko, ir atlygio antstoliui, išieškojimo iš skolininko pagrindai. Kai skolininkas įvykdo sprendimą arba šalys sudaro taikos ar skolos padengimo sutartį pasibaigus raginime įvykdyti sprendimą nustatytam terminui, iš skolininko išieškomos visos vykdymo išlaidos (164 punktas). Jeigu vykdomoji byla nutraukiama dėl to, kad išieškotojas ir skolininkas sudarė taikos sutartį arba skolos padengimo sutartį (CK 6.436 straipsnis) ir vykdymo išlaidų paskirstymo ir apmokėjimo klausimas nebuvo išspręstas taikos sutartyje arba skolos padengimo sutartyje, vykdomoji byla neužbaigiama ir visos vykdymo išlaidos išieškomos iš skolininko (167 punktas). Kasacinio teismo vertinimu, Sprendimų vykdymo instrukcijos 164 ir 167 punktų nuostatos skirtos vykdymo išlaidų apmokėjimui ir išieškojimui reguliuoti, tai patvirtina ir šio Sprendimų vykdymo instrukcijos VIII skyriaus pavadinimas „Vykdymo išlaidų apmokėjimas ir išieškojimas“, tačiau vykdymo išlaidų dydžiai ir rūšys sureguliuoti VII Sprendimų vykdymo instrukcijos skyriuje.
47. Kaip matyti iš Sprendimų vykdymo instrukcijos 113 punkte įtvirtinto teisinio reguliavimo, šiame punkte reglamentuojamas atlygio antstoliui apskaičiavimas, jeigu buvo išieškota mažesnė suma nei visa skola su vykdymo išlaidomis. Jeigu buvo išieškota mažesnė suma nei visa skola su vykdymo išlaidomis, atlygis antstoliui apskaičiuojamas proporcingai išieškotojams tenkančiai sumai pagal formulę:

R

----- * A

I + A

R – realiai išieškota suma, atskaičius administravimo išlaidas ir išlaidas tretiesiems asmenims;

I – išieškotina suma;

A – Instrukcijos 110–112 punktuose nustatyta tvarka apskaičiuotas atlygio antstoliui dydis, jeigu vykdomasis dokumentas būtų visiškai įvykdytas (113 punktas).

48. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, kad Sprendimų vykdymo instrukcijos 164 ir 167 punktuose įtvirtintas teisinis reguliavimas, nustatantis vykdymo išlaidų, be kita ko, ir atlygio antstoliui, apmokėjimo ir išieškojimo iš skolininko tvarką, nekonkuruoja su šios instrukcijos 113 punkte įtvirtintu teisiniu reguliavimu, kuriuo reglamentuojamas atlygio antstoliui apskaičiavimas ir kuris turėtų būti taikomas, jeigu buvo išieškota mažesnė suma nei visa skola su vykdymo išlaidomis. Todėl išplėstinė teisėjų kolegija nesutinka su suinteresuoto asmens V. Drungilo atsiliepime į pareiškėjos kasacinį skundą teiginiu, kad pareiškėja nepagrįstai kelia klausimą dėl Sprendimų vykdymo instrukcijos 113 punkto taikymo nagrinėjamu atveju. Kadangi nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad priverstinio vykdymo procese išieškota mažesnė suma nei visa skola su vykdymo išlaidomis, atlygis antstoliui turėjo būti apskaičiuojamas taikant Sprendimų vykdymo instrukcijos 113 punkte įtvirtintą teisinį reguliavimą.

Dėl bylos procesinės baigties ir bylinėjimosi išlaidų

49. Įvertinusi visa, kas nurodyta pirmiau, išplėstinė teisėjų kolegija konstatuoja, kad bylą nagrinėję teismai netinkamai aiškino ir taikė teisės normas, reglamentuojančias atlygį antstoliui už vykdomojo dokumento (jo dalies) įvykdymą, nukrypo nuo kasacinio teismo praktikos, todėl teismų nutartys naikintinos. Kadangi tinkamam teisės normų, reglamentuojančių atlygį antstoliui už vykdomojo dokumento (jo dalies) įvykdymą, taikymui reikia nustatyti faktines bylos aplinkybes, spręsti, ar pagal nustatytas faktines aplinkybes, atsižvelgiant į kasacinio teismo praktiką, nėra pagrindo mažinti antstoliui apskaičiuotą atlyginimą, byla perduotina iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui (CPK 346 straipsnio 2 dalies 2 punktas, 359 straipsnio 1 dalies 5 punktas, 3 dalis, 360 straipsnis).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

50. Kasaciniam teismui nusprendus perduoti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, šalių bylinėjimosi išlaidų atlyginimo ir valstybės turėtų išlaidų paskirstymo klausimas paliktinas spręsti šiam teismui (CPK 93, 96 straipsniai).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija, vadovaudamasi CPK 359 straipsnio 1 dalies 5 punktu, 360 ir 362 straipsniais,

n u t a r i a :

Telšių apylinkės teismo 2022 m. rugpjūčio 23 d. nutartį ir Šiaulių apygardos teismo 2022 m. spalio 12 d. nutartį panaikinti ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

1.16. Dėl galimybės kasacine tvarka skųsti teismo nutartį dėl bankroto proceso vykdymo ne teismo tvarka

Pagal Juridinių asmenų nemokumo įstatyme (toliau – JANĮ) nustatytą nemokumo proceso modelį, bankroto procesas gali būti vykdomas teismo ar ne teismo tvarka. Bankroto procese teismo tvarka sprendimą iškelti juridinio asmens bankroto bylą sprendžia teismas, kuriame vėliau nagrinėjama bankroto byla. Bankroto procese ne teismo tvarka sprendimą vykdyti juridinio asmens bankroto procesą ne teismo tvarka priima kreditorių susirinkimas, kuris vėliau sprendžia teismo kompetencijai skirtus klausimus (JANĮ 11–12 straipsniai). Taigi bankroto procese ne teismo tvarka kreditorių susirinkimas ne tik priima sprendimą vykdyti ar ne bankroto procesą, bet ir sprendžia kitus klausimus šiame procese, išskyrus įstatyme nustatytas išimtis (JANĮ 12 straipsnio 3 dalis).

Kreditorių susirinkimo sprendimas vykdyti bankroto procesą ne teismo tvarka pagal savo sukeltas pasekmes iš esmės atitinka pirmosios instancijos teismo nutartį, kuria išsprendžiamas klausimas dėl juridinio asmens nemokumo (bankroto) bylos iškėlimo (JANĮ 25 straipsnio 1 dalis). Kreditorių susirinkimui priėmus tokią sprendimą, pripažįstama, kad juridinis asmuo yra nemokus ir jo kreditorių dauguma sutinka, kad bankroto procesas gali būti vykdomas ne teismo tvarka. Toks sprendimas sukelia JANĮ nustatytas juridinio asmens bankroto bylos iškėlimo pasekmes, įskaitant susijusias su juridinio asmens turtu, įsipareigojimų vykdymu, valdymo organų kompetencija, turto administravimu ir realizavimu (JANĮ 12 straipsnio 3 dalis). Tokios teisinės pasekmės reiškia, kad juridinio asmens valdymo tvarka iš esmės keičiasi, nes jam pradedamas taikyti specialus JANĮ nustatytas nemokumo proceso reglamentavimas.

Pripažinus, kad kasacine tvarka gali būti skundžiama apeliacinės instancijos nutartis, kuria išnagrinėtas skundas dėl kreditorių susirinkimo sprendimo bankroto procesą vykdyti ne teismo tvarka teisėtumo, tai reikštų, kad tokio juridinio asmens bankroto procedūros iš esmės nebūtų vykdomos bylą nagrinėjant kasaciniame teisme, o tai gali lemti neigiamas pasekmes nemokumo proceso veiksmingumui ir efektyviam bankroto procedūrų atlikimui. Juridinių asmenų nemokumo proceso inicijavimo stadijoje priimami tarpiniai sprendimai, kuriais nustatoma, koku būdu turi būti sprendžiamos juridinio asmens nemokumo problemos. Vienas tokių tarpinių sprendimų yra sprendimas dėl juridinio asmens nemokumo bylos proceso pradėjimo (nemokumo bylos iškėlimo), kurį pagal JANĮ turi teisę priimti teismas arba kreditorių susirinkimas.

Juridinių asmenų nemokumo proceso inicijavimo ir nemokumo bylos iškėlimo stadija turi būti veiksminga, todėl ginčų dėl nemokumo proceso inicijavimo teisėtumo,

jo teisėtumo nagrinėjimas turi būti operatyvus. Tokių tikslų nebūtų pasiekta ginčijant sprendimą dėl juridinių asmenų nemokumo proceso inicijavimo ir nemokumo bylos iškėlimo kasaciniame teisme pagal CPK nustatytą kasacinio proceso modelį.

Apeliacinės instancijos teismo nutartis, kuria išspręstas klausimas dėl pirmosios instancijos teismo nutarties, kuria išnagrinėtas skundas dėl kreditorių susirinkimo sprendimo bankroto procesą vykdyti ne teismo tvarka, teisėtumo, kasacine tvarka nėra skundžiama.

Civilinė byla Nr. e3K-3-308-313/2023
Teisminio proceso Nr. 2-56-3-00097-2023-9
Procesinio sprendimo kategorija: 3.4.3.11 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. lapkričio 7 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Alės Bukaviniienės (pranešėja), Gražinos Davidonienės (kolegijos pirmininkė), Gedimino Sagačio,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovės bankrutuojančios uždarnosios akcinės bendrovės „Lukšių pieninė“ kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. birželio 8 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje dėl uždarnosios akcinės bendrovės „Lukšių pieninė“ 2023 m. vasario 10 d. kreditorių susirinkime priimto sprendimo panaikinimo.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių bankroto proceso ne teismo tvarka inicijavimą, aiškinimo ir taikymo.
2. Pareiškėja UAB „Karpis“ kreipėsi į teismą su skundu, kuriuo prašė panaikinti UAB „Lukšių pieninė“ 2023 m. vasario 10 d. kreditorių susirinkimo sprendimą dėl bendrovės bankroto procedūros vykdymo ne teismo tvarka, nutraukti UAB „Lukšių pieninė“ bankroto procesą ne teismo tvarka, pradėtą 2023 m. vasario 10 d. kreditorių susirinkimo sprendimo pagrindu, priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

3. Kauno apygardos teismas 2023 m. balandžio 11 d. nutartimi pareiškėjos skundą atmetė.
4. Teismas nustatė, kad pareiškėja ir atsakovė 2016 m. gruodžio 16 d. sudarė Neginkluotos objektų apsaugos sutartį (toliau – ir Sutartis), kuria pareiškėja įsipareigojo saugoti atsakovės teritoriją bei pastatus, esančius (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*), o atsakovė įsipareigojo sumokėti už neginkluotą apsaugą 4500 Eur ir PVM iki kito mėnesio 15 dienos.
5. UAB „Karpis“ 2023 m. sausio 5 d. kreipėsi į teismą, prašydama iš UAB „Lukšių pieninė“ priteisti jos, kaip kreditorės, naudai 31 363,20 Eur skolą, 6 procentų dydžio procesines palūkanas nuo priteistos sumos nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo įsakymo visiško įvykdymo ir 174 Eur žyminį mokestį. Šiaulių apylinkės teismo 2023 m. sausio 6 d. įsakymu civilinėje byloje Nr. eL2-1563-632/2023 nutarta išieškoti iš UAB „Lukšių pieninė“ 31 363,20 Eur skolą, 6 procentų dydžio metines palūkanas nuo priteistos sumos nuo bylos iškėlimo teisme dienos iki teismo įsakymo visiško įvykdymo, 174 Eur žyminį mokestį kreditorės UAB „Karpis“ naudai.
6. Atsakovė 2023 m. sausio 18 d. mokėjimo nurodymu Nr. 6479 pervedė pareiškėjai 31 363,20 Eur, o 2023 m. sausio 19 d. mokėjimo nurodymu Nr. 6486 – 241,02 Eur.
7. Pareiškėja 2023 m. sausio 31 d. išrašė atsakovei 5564,44 Eur sumos PVM sąskaitą faktūrą už 2023 m. sausio 1–22 d. suteiktas paslaugas. Byloje nėra duomenų, kad atsakovė būtų šią sąskaitą apmokėjusi.
8. Atsakovė 2023 m. sausio 17 d. pranešimu informavo kreditorius apie jų prievoles pranešimo išsiuntimo dieną, taip pat nurodė, kad jei per 15 dienų nuo pranešimo įteikimo dienos nebus sudarytas susitarimas dėl pagalbos arba priimtas sprendimas bankroto procesą vykdyti ne teismo tvarka, juridinis asmuo žada kreiptis į teismą dėl nemokumo (bankroto) bylos iškėlimo.
9. Šio pranešimo parengimo metu (2023 m. sausio 17 d.), t. y. dieną, kai buvo užfiksuotos atsakovės skolos kreditoriams, pareiškėja buvo atsakovės kreditorė, nes pagal Šiaulių apylinkės teismo 2023 m. sausio 6 d. įsakymu civilinėje byloje Nr. eL2-1563-632/2023 priteistą skolą (31 363,20 Eur) atsakovė pareiškėjai sumokėjo tik 2023 m. sausio 18 d. mokėjimo nurodymu Nr. 6479, o procesines palūkanas ir žyminį mokestį (241,02 Eur) – 2023 m. sausio 19 d. mokėjimo nurodymu Nr. 6486. Taigi, atsakovė 2023 m. sausio 17 d. pareiškėjai buvo skolinga ne mažiau kaip 31 604,22 Eur, neskaitant pareiškėjos suteiktų apsaugos paslaugų pagal Sutartį. Atsakovės kreditorių susirinkimo dieną – 2023 m. vasario 10 d. – pareiškėja taip pat buvo atsakovės kreditorė, nes už 2023 m. sausio 1–22 d. suteiktas paslaugas (iki sutarties nutraukimo) pareiškėja 2023 m. sausio 31 d. išrašė atsakovei 5564,44 Eur PVM sąskaitą faktūrą, serija KRP, Nr. 0001701. Nors nemokumo administratorė ir ginčija pareiškėjos suteiktų paslaugų faktą, tačiau pastaroji pateikė įrodymus, kad tokias paslaugas ji suteikė (PVM sąskaita faktūra už 2023 m. sausio 1–22 d. suteiktas paslaugas, 2023 m. sausio mėnesio darbo laiko apskaitos žiniaraštis, susitarimai dėl darbo sutarčių nutraukimo). Atsakovė nepateikė jokių įrodymų, kad pareiškėja nuo pranešimo apie sutar-

ties nutraukimą dienos nebevykdė paslaugų teikimo ar kad savo turto apsaugą vykdė pati atsakovė, dėl to jos teiginiai laikytini neįrodytais. Atsižvelgdamas į tai, teismas nusprendė, kad pareiškėja, vadovaujantis Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo (toliau – JANĮ) 55 straipsnio 2 dalies 2 punktu, turi teisę teikti skundą dėl atsakovės 2023 m. vasario 10 d. įvykusiame kreditorių susirinkime priimtų sprendimų.

10. Pareiškėjos UAB „Karpis“ balsai nebūtų nulėmę kitokio ginčijamo kreditorių sprendimo priėmimo, todėl nėra teisinio pagrindo jį panaikinti. Teismas nustatė, kad pareiškėja pranešimo parengimo dieną (2023 m. sausio 17 d.) turėjo 31 603,22 Eur dydžio finansinį reikalavimą, pranešimo išsiuntimo dieną (2023 m. sausio 19 d.) – 241,02 Eur finansinį reikalavimą, skundžiamo sprendimo priėmimo metu (2023 m. vasario 10 d.) – 5564,44 Eur dydžio finansinį reikalavimą. Pagal JANĮ 11 straipsnio 3 dalį, sprendimui bankroto procesą vykdyti ne teismo tvarka reikėjo surinkti ne mažiau kaip 3/4 (75 proc.) visų juridinio asmens turimų išipareigojimų. Už skundžiamą sprendimą balsavo 99,40 procento visų bendrovės kreditorių. Tai reiškia, kad pareiškėjos (net ir skaičiuojant didžiausią pareiškėjos skolą 2023 m. sausio 17 d. – 31 604,22 Eur) dalyvavimas kreditorių susirinkime ir balsavimas „prieš“ skundžiamo sprendimo priėmimui jokios lemiamos įtakos nebūtų turėjęs.
11. Lietuvos apeliacinis teismas 2023 m. birželio 8 d. nutartimi panaikino Kauno apygardos teismo 2023 m. balandžio 11 d. nutartį ir klausimą išsprendė iš esmės – pripažino negaliojančiu UAB „Lukšių pieninė“ 2023 m. vasario 10 d. kreditorių susirinkimo sprendimą dėl UAB „Lukšių pieninė“ bankroto proceso ne teismo tvarka ir UAB „Lukšių pieninė“ bankroto procesą ne teismo tvarka nutraukė.
12. Teismas nustatė, kad UAB „Karpis“ pranešimas ar pasiūlymas dėl UAB „Lukšių pieninė“ bankroto proceso ne teismo tvarka pradėjimo nebuvo siūstas. Pirmosios instancijos teismas, įvertinęs byloje pateiktus įrodymus, nusprendė, jog atsakovės kreditorių susirinkimo dieną – 2023 m. vasario 10 d. – pareiškėja taip pat buvo atsakovės kreditore, nes už 2023 m. sausio 1–22 d. suteiktas paslaugas 2023 m. sausio 31 d. išrašė atsakovei 5564,44 Eur dydžio PVM sąskaitą faktūrą.
13. Apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad atsižvelgiant į tai, jog būtent juridiniam asmeniui įstatyme įtvirtinta imperatyvi pareiga informuoti visus kreditorius apie inicijuojamą neteisminę bankroto procedūrą, atsakovė neginčijamų įrodymų, pagrindžiančių pareiškėjos (kreditorės) informavimą dėl neteisminės bankroto procedūros pradėjimo, nepateikė. Todėl pirmosios instancijos teismas nepagrįstai nusprendė, jog neteisminė bankroto procedūra buvo pradėta nepažeidžiant imperatyvių įstatymo nuostatų, ir, atsisakydamas panaikinti kreditorių susirinkimo sprendimą, priėmė neteisėtą nutartį.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

14. Atsakovė UAB „Lukšių pieninė“ kasaciniu skundu prašo panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. birželio 8 d. nutartį ir palikti galioti Kauno apygardos teismo 2023 m. balandžio 11 d. nutartį. Kasacinis skundas grindžiamas šiais pagrindiniais argumentais:

- 14.1. Remiantis JANĮ 8 straipsnio 1 dalimi, juridinis asmuo, siekiantis inicijuoti nemokumo procesą, turi informuoti kreditorius, kuriems turi neįvykdytą prievolę. Kitoks šios normos aiškinimas reikštų, kad tinkamai inicijuoti nemokumo procedūros veikiančiam juridiniam asmeniui neįmanoma, nes po pranešimo pateikimo dienos atsiradusiems kreditoriams turėtų būti siunčiamas pranešimas, o tai reikštų, kad kreditorių susirinkimas būtų nukeliamas kiekvieną kartą. Apeliacinės instancijos teismas per plačiai aiškino JANĮ 8 straipsnio 1–2 dalis ir nusprendė, kad atsakovė turėjo informuoti pareiškėją net ir tuo atveju, kai pareiškėjos reikalavimas atsirado tik likus 2 dienoms iki kreditorių susirinkimo dienos. Kadangi informavimo apie kreditorių susirinkimą dieną pareiškėja nebuvo atsakovės kreditorė, todėl atsakovė neturėjo pareigos jos informuoti apie kreditorių susirinkimą.
- 14.2. Apeliacinės instancijos teismas nepasisakė, kad kreditorių susirinkimas buvo sušauktas pažeidžiant kitus įstatymus (ne JANĮ) ar jame buvo pažeisti balsavusiųjų prieš sprendimą interesai. Šiuo atveju, jei sutinkama su apeliacinės instancijos teismo padaryta išvada, kad atsakovė neįvykdė pareigos informuoti pareiškėjos apie vykstantį kreditorių susirinkimą, privalėjo būti nustatyta kita būtina aplinkybė dėl sprendimo panaikinimo, t. y. jo įtaka sprendimo turiniui. Šiuo atveju minėta sąlyga negali būti nustatyta, nes už bankroto procesą ne teismo tvarka balsavo 99 proc. atsakovės kreditorių (12 789 026,62 Eur reikalavimų), o pareiškėja turėjo 5564,44 Eur reikalavimą.
- 14.3. Teismas, vertindamas, ar pareiškėja yra atsakovės kreditorė, netinkamai paskirstė įrodinėjimo našą, įpareigodamas atsakovę įrodyti, kad pareiškėja nėra jos kreditorė. Vykdam bankroto procesą ne teismo tvarka, visus sprendimus, kuriuos teisminiame bankrote priimtų teismas (įskaitant kreditoriaus reikalavimo tvirtinimą), sprendžia kreditorių susirinkimas (JANĮ 12 straipsnio 1 dalis). Kyla klausimas, ar teismas turi teisę, sprenddamas klausimą dėl kreditorių susirinkimo sprendimo panaikinimo, pakeisti šią taisyklę ir pats nuspręsti, ar konkretus asmuo turi teisę kreiptis į teismą su tokiu skundu.
- 14.4. Byloje tarp pareiškėjos ir atsakovės kilo ginčas dėl to, ar pareiškėja yra atsakovės kreditorė. Atsakovė pateikė paslaugų sutartį ir jos pagrindu išrašytą PVM sąskaitą faktūrą, o pareiškėja pateikė šios sutarties nutraukimo faktą ir įrodymus, kurie rodo, kad atsakovė informavo pareiškėją, jog 2023 m. paslaugų teikti nebereikės, nes tokias paslaugas gali teikti iš įmonės resursų. Byloje kitų įrodymų, pagrindžiančių tai, kad pareiškėja būtų teikusi paslaugas ir atsakovė tokias paslaugas būtų priėmusi, nėra.
15. Pareiškėja UAB „Karpis“ atsiliepime į kasacinį skundą prašo palikti nenagrinėtą atsakovės UAB „Lukšių pieninė“ kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. birželio 8 d. nutarties peržiūrėjimo; netenkinti atsakovės UAB „Lukšių pieninė“ kasacinio skundo ir Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. birželio 8 d. nutartį palikti nepakeistą. Atsiliepimas į kasacinį skundą grindžiamas šiais pagrindiniais argumentais:
 - 15.1. Atsakovės kasacinį skundą pasirašė atsakovės administratorės UAB „Valnetas“ vadovas Gintaras Adomonis ir advokatas Remigijus Pilkis. UAB „Val-

netas“ UAB „Lukšių pieninė“ nemokumo administratore buvo paskirta UAB „Lukšių pieninė“ 2023 m. vasario 10 d. kreditorių susirinkimo sprendimo pagrindu. Advokatas R. Pilkis byloje atstovauja nemokumo administratoriui UAB „Valnetas“ 2023 m. sausio 5 d. sutarties dėl teisinių paslaugų pagrindu ir UAB „Lukšių pieninė“ 2023 m. birželio 1 d. sutarties dėl teisinių paslaugų pagrindu, kurią UAB „Lukšių pieninė“ vardu pasirašė nemokumo administratorės UAB „Valnetas“ vadovas G. Adomonis.

- 15.2. UAB „Lukšių pieninė“ kreditorių susirinkimas 2023 m. vasario 10 d. priėmė sprendimą (nutarimą) paskelbti UAB „Lukšių pieninė“ bankrutuojančia įmone ir bankroto procedūrą vykdyti ne teismo tvarka. Tą pačią dieną UAB „Lukšių pieninė“ kreditorių susirinkimas priėmė sprendimą (nutarimą) jos nemokumo administratoriumi paskirti UAB „Valnetas“. Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. vasario 10 d. nutartimi UAB „Lukšių pieninė“ kreditorių susirinkimo sprendimas dėl UAB „Lukšių pieninė“ bankroto proceso ne teismo tvarka pripažintas negaliojančiu ir nutrauktas bendrovės bankroto procesas ne teismo tvarka. Nutartis įsiteisėjo jos priėmimo dieną ir tapo privalomai vykdytinu dokumentu.
- 15.3. Pripažinus negaliojančiu UAB „Lukšių pieninė“ 2023 m. vasario 10 d. kreditorių susirinkimo sprendimą dėl pradėto bankroto proceso ne teismo tvarka, UAB „Valnetas“ laikytina niekada neįgijusia UAB „Lukšių pieninė“ valdymo organų teisių ir pareigų (JANĮ 56 straipsnio 2 dalis), juo labiau neturinčia teisės atstovauti UAB „Lukšių pieninė“ teisėms ir teisėtiems interesams Lietuvos apeliaciniame teisme priėmus 2023 m. birželio 8 d. nutartį, kuria buvo nutrauktas UAB „Lukšių pieninė“ bankroto procesas ne teismo tvarka.
- 15.4. Tai rodo, kad atsakovės kasacinio skundo padavimo metu (2023 m. birželio 19 d.) UAB „Valnetas“ neturėjo jokių įgaliojimų veikti UAB „Lukšių pieninė“ vardu ir teikti kasacinio skundo jos vardu. Tokios teisės neturėjo ir advokatas R. Pilkis, kuris į bylą pateikė išrašus iš sutarties dėl teisinių paslaugų su UAB „Valnetas“ ir sutarties dėl teisinių paslaugų su UAB „Lukšių pieninė“, kurią jos vardu pasirašė UAB „Valnetas“ vadovas. Kitaip tariant, minėtas advokatas neturi įgaliojimų veikti UAB „Lukšių pieninė“ vardu, nes, viena vertus, advokato klientė UAB „Valnetas“ neturi įgaliojimų atstovauti UAB „Lukšių pieninė“ ir, kita vertus, advokatas neturi teisės atstovauti UAB „Lukšių pieninė“, nes 2023 m. birželio 1 d. sutartį su juo atsakovės vardu pasirašė UAB „Lukšių pieninė“ neturintis teisės atstovauti asmuo, t. y. UAB „Valnetas“ vadovas.
- 15.5. Bylą nagrinėję teismai, atlikę byloje surinktų įrodymų vertinimą, nustatė, kad pareiškėja ginčijamo kreditorių susirinkimo inicijavimo metu ir tuomet, kai vyko ginčijamas kreditorių susirinkimas, buvo UAB „Lukšių pieninė“ kreditorė, todėl UAB „Lukšių pieninė“ turėjo informuoti pareiškėją apie šaukiamą kreditorių susirinkimą. Įvertinus tai, kad pareiškėjos reikalavimo teisės į UAB „Lukšių pieninė“ (ne)turėjimas, taip pat reikalavimo dydžio klausimai yra fakto klausimai, kurių kasacinis teismas nenagrinėja, atsakovės dėstomi argumentai dėl to, kad neva pareiškėja neturėjo reikalavimo teisės į UAB „Lukšių pieninė“, yra nevertintini.

- 15.6. Kasaciniame skunde argumentuojama, kad apeliacinės instancijos teismas skundžiamoje nutartyje nepagrįstai rėmėsi faktu, jog, UAB „Lukšių pieninė“ neskundžiant pirmosios instancijos teismo nutarties, atsižvelgiama į pirmosios instancijos teismo išvadą, kad pareiškėja buvo UAB „Lukšių pieninė“ kreditorė. Nagrinėjamu atveju, egzistuojant UAB „Lukšių pieninė“ teisei skųsti jai nepalankius pirmosios instancijos teismo sprendimo motyvus, tokia UAB „Lukšių pieninė“ teisė galėjo ir turėjo būti įgyvendinta tik įstatyme nustatytu procesiniu būdu – padavus atskirąjį skundą dėl Kauno apygardos teismo 2023 m. balandžio 11 d. nutarties. Taigi, siekdama naujų teismo sprendimo motyvų (dėl to, kad pareiškėja neturi reikalavimo teisės į UAB „Lukšių pieninė“), UAB „Lukšių pieninė“ turėjo per įstatyme nustatytą terminą parengti ir teismui paduoti atskirąjį skundą dėl pirmosios instancijos teismo nutarties motyvų. Tik įgyvendinus šias sąlygas, pareiškėjai būtų suteikta galimybė atsiliiepti į UAB „Lukšių pieninė“ pateiktus pirmosios instancijos teismo nutarties motyvų apskundimo argumentus.
- 15.7. Vien ta aplinkybė, kad UAB „Lukšių pieninė“ nėra patenkinta abiejų instancijų teismų padarytomis išvadomis dėl skolos buvimo fakto, nereiškia, kad bylą nagrinėję teismai netinkamai taikė įrodinėjimo taisykles. Paslaugų teikimo UAB „Lukšių pieninė“ faktą patvirtina 2022 m. gruodžio 31 d. tarpusavio atsiskaitymų suderinimo aktas, kurio turinio UAB „Lukšių pieninė“ neginčijo. UAB „Lukšių pieninė“ neginčijo savo prievolės atsiskaityti su UAB „Karpis“ už 2022 m. gruodžio mėn. teiktas paslaugas. Kaip matyti iš tarpusavio atsiskaitymų suderinimo akto, pareiškėja 2022 m. gruodžio 30 d. išrašė UAB „Lukšių pieninė“ sąskaitą už visą 2022 m. gruodžio mėn., o UAB „Lukšių pieninė“ šios skolos neginčijo ir ją visiškai sumokėjo 2023 m. sausio mėn. Jeigu pareiškėja nebūtų teikusi UAB „Lukšių pieninė“ paslaugų nuo pat 2022 m. gruodžio 22 d., UAB „Lukšių pieninė“ nebūtų sutikusi su paslaugų apmokėjimu už visą 2022 m. gruodžio mėnesį, o ne jo dalį iki 2022 m. gruodžio 22 d.

Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl pateiktų paaiškinimų ir papildomų įrodymų

16. Po atsakovės UAB „Lukšių pieninė“ kasacinio skundo priėmimo dalyvaujantys byloje asmenys kasaciniam teismui pateikė papildomus įrodymus ir paaiškinimus. Atsakovė UAB „Lukšių pieninė“ (atstovaujama advokato R. Pilčio) 2023 m. rugsėjo 15 d. pateikė rašytinius paaiškinimus, kuriuose nurodė, kad kasacinį skundą pateikė tinkamus įgaliojimus turintis asmuo, ir pateikė tai pagrindžiančius įrodymus. Pareiškėja UAB „Karpis“ 2023 m. spalio 4 d. atsiliiepiamu į šiuos paaiškinimus prašė netenkinti 2023 m. rugsėjo 15 d. advokato R. Pil-

gio prašymo dėl papildomų įrodymų pateikimo. UAB „Marijampolės pieno konservai“ 2023 m. spalio 10 d. pateikė paaiškinimus dėl UAB „Lukšių pieninė“ kasacinio skundo priimtino.

17. Remiantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 350 straipsnio 8 dalimi, išsprendus kasacinio skundo priėmimo klausimą, kasacinio skundo papildyti ar pakeisti negalima. Tai reiškia, kad po kasacinio skundo priėmimo kasatorius netenka teisės papildyti kasacinio skundo naujais argumentais ar juos pakeisti, taip pat teikti rašytinius paaiškinimus ir naujus įrodymus. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas atsisako priimti pateiktus paaiškinimus ir prie jų pateiktus įrodymus.

Dėl galimybės kasacine tvarka skusti teismo nutartį dėl bankroto proceso vykdymo ne teismo tvarka

18. Pagal CPK 1 straipsnio 1 dalį, bankroto ir restruktūrizavimo bylos nagrinėjamos pagal šio kodekso taisykles, išskyrus išimtis, kurias nustato kiti Lietuvos Respublikos įstatymai. Juridinių asmenų restruktūrizavimo ir bankroto procesus reglamentuoja JANĮ.
19. Nei CPK, nei JANĮ nėra taisyklės, leidžiančios skusti visas be išimties pirmosios instancijos teismo priimtas nutartis. Tais atvejais, kai tam tikrų nutarčių apskundimo procesinės tvarkos JANĮ nereglamentuoja, turi būti vadovaujama CPK nuostatomis dėl pirmosios instancijos teismo nutarčių apskundimo. Pagal CPK 334 straipsnio 1 dalį, pirmosios instancijos teismo nutartis galima apskusti atskiruju skundu apeliacinės instancijos teismui atskirai nuo teismo sprendimo šio kodekso nustatytais atvejais, taip pat kai teismo nutartis užkerta galimybę tolesnei bylos eigai. Kasacine tvarka pagal CPK nuostatas skundžiami tik apeliacinės instancijos teismo priimti procesiniai sprendimai (CPK 340 straipsnio 1 dalis).
20. Kasacinio teismo praktikoje pripažinta, kad apeliacinės instancijos teismo nutartis dėl juridinio asmens nemokumo bylos iškėlimo neskundžiama kasacine tvarka (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-211-823/2021, 31 punktą). Taip pat pripažinta, kad apeliacinės instancijos teismo nutartis, kuria išnagrinėtas atskirasis skundas dėl pirmosios instancijos teismo nutarties patvirtinti juridinio asmens restruktūrizavimo planą (arba jo nepatvirtinti), kasacine tvarka nėra skundžiama (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-212-469/2021, 49 punktą).
21. Minėtose kasacinio teismo nutartyse, kuriose buvo spęstas klausimas dėl galimybės kasacine tvarka skusti apeliacinės instancijos teismo nutartis juridinių asmenų nemokumo procese, konstatuota, kad tokių nutarčių apskundimas neatitiktų veiksmingo nemokumo proceso tikslo ir efektyvaus nemokumo proceso principo (JANĮ 1 straipsnio 1 dalis, 3 straipsnio 1 punktą). Atitinkamai kasacinis teismas pripažino, kad pirmosios instancijos teismo nutarties dėl juridinio asmens nemokumo bylos iškėlimo bei restruktūrizavimo plano patvirtinimo (nepatvirtinimo) teisėtumo kontrolė tik apeliacinės instancijos teisme

- yra pakankama šio proceso teisėtumui užtikrinti ir suderinama su teisės į teisminę gynybą tinkamu įgyvendinimu.
22. Nagrinėjamoje byloje kasaciniam teismui skundžiama apeliacinės instancijos teismo nutartis, kuria išspręstas klausimas dėl pirmosios instancijos teismo nutarties, kuria išnagrinėtas skundas dėl kreditorių susirinkimo sprendimo bankroto procesą vykdyti ne teismo tvarka, teisėtumo.
 23. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į veiksmingo nemokumo proceso tikslą, nurodytą suformuotą praktiką dėl kasacijos galimybės juridinių asmenų nemokumo procese, nusprendžia, kad ji taikytina ir nagrinėjant klausimą dėl šioje byloje skundžiamos apeliacinės instancijos teismo nutarties apskundimo kasacine tvarka galimybes.
 24. Pirma, pagal JANĮ nustatytą nemokumo proceso modelį, bankroto procesas gali būti vykdomas teismo ar ne teismo tvarka. Bankroto procese teismo tvarka sprendimą iškelti juridinio asmens bankroto bylą sprendžia teismas, kuriame vėliau nagrinėjama bankroto byla. Bankroto procese ne teismo tvarka sprendimą vykdyti juridinio asmens bankroto procesą ne teismo tvarka priima kreditorių susirinkimas, kuris vėliau sprendžia teismo kompetencijai skirtus klausimus (JANĮ 11–12 straipsniai). Taigi bankroto procese ne teismo tvarka kreditorių susirinkimas ne tik priima sprendimą vykdyti ar ne bankroto procesą, bet ir sprendžia kitus klausimus šiame procese, išskyrus įstatyme nustatytas išimtis (JANĮ 12 straipsnio 3 dalis).
 25. Remiantis JANĮ 11 straipsnio 3 dalimi, sprendimas bankroto procesą vykdyti ne teismo tvarka laikomas priimtu, jeigu jam pritarė kreditoriai, kurių reikalavimų suma vertine išraiška sudaro ne mažiau kaip 3/4 visų juridinio asmens turimų įsipareigojimų, įskaitant ir tuos, kurių mokėjimo terminai nepasibaigę, sumos, esančios sprendimo priėmimo dieną.
 26. Kreditorių susirinkimo sprendimas vykdyti bankroto procesą ne teismo tvarka pagal savo sukeltas pasekmes iš esmės atitinka pirmosios instancijos teismo nutartį, kuria išspręstas klausimas dėl juridinio asmens nemokumo (bankroto) bylos iškėlimo (JANĮ 25 straipsnio 1 dalis). Kreditorių susirinkimui priėmus tokį sprendimą, pripažįstama, kad juridinis asmuo yra nemokus ir jo kreditorių dauguma sutinka, kad bankroto procesas gali būti vykdomas ne teismo tvarka. Toks sprendimas sukelia JANĮ nustatytas juridinio asmens bankroto bylos iškėlimo pasekmes, įskaitant susijusias su juridinio asmens turtu, įsipareigojimų vykdymu, valdymo organų kompetencija, turto administravimu ir realizavimu (JANĮ 12 straipsnio 3 dalis). Tokios teisinės pasekmės reiškia, kad juridinio asmens valdymo tvarka iš esmės keičiasi, nes jam pradėdamas taikyti specialus JANĮ nustatytas nemokumo proceso reglamentavimas.
 27. Antra, siekiant veiksmingo juridinių asmenų nemokumo proceso tikslo įgyvendinimo, jis turi vykti operatyviai ir ekonomiškai. Atitinkamai teisminei nemokumo procese priimtų sprendimų teisėtumo kontrolė turi padėti pasiekti veiksmingo nemokumo proceso tikslą.
 28. Kai kreditorių susirinkimas priima sprendimą vykdyti juridinio asmens bankroto procesą ne teismo tvarka, tokio sprendimo teisėtumo kontrolę gali atlikti

pirmosios instancijos teismas, o jame priimto sprendimo teisėtumo kontrolę atlieka apeliacinės instancijos teismas. Būtent tokia dviejų instancijų juridinių asmenų nemokumo procese priimta sprendimų teisėtumo teisminė kontrolė yra nustatyta įstatyme, kai sprendžiamas nemokumo bylos iškėlimo teisme klausimas (JANĮ 25 straipsnio 1 dalis, 31 straipsnis). Tokia speciali teisminė kontrolė juridinių asmenų nemokumo procese pasižymi konkrečiai įstatyme nustatyta, specialia skundų nagrinėjimo tvarka ir terminais, kurie leidžia užtikrinti operatyvų ginčų nagrinėjimą ir efektyvų juridinio asmens nemokumo problemų sprendimą.

29. Tuo atveju, kai ginčas juridinių asmenų nemokumo procese kyla dėl kreditorių susirinkimo sprendimo dėl bankroto proceso ne teismo tvarka vykdymo (tokio proceso inicijavimo), jo teisėtumo teisminę kontrolę atlieka pirmosios instancijos teismas, o jo priimta nutartis dėl kreditorių susirinkimo teisėtumo vertinimo gali būti skundžiama apeliacinės instancijos teismui. Šios teisminės kontrolės tikslas – kreditorių susirinkimo, kuriuo nuspręsta bankroto procesą vykdyti ne teismo tvarka, teisėtumo įvertinimas, o jos rezultatas – kreditorių susirinkimo sprendimo panaikinimas ar palikimas galioti.
30. Teismui išnagrinėjus ginčą dėl kreditorių susirinkimo sprendimo teisėtumo ir pripažinus, kad jis yra teisėtas, tai reiškia, kad bankroto procesas ne teismo tvarka gali būti vykdomas, atliekamos bankroto procedūros ir kyla JANĮ nustatytos pasekmės. Kitu atveju, pripažinus, kad toks kreditorių susirinkimo sprendimas yra neteisėtas esant JANĮ 55 straipsnio 4 dalyje nustatytiems pagrindams, turėtų būti sprendžiama, kokiomis įstatyme įtvirtintomis priemonėmis juridinio asmens nemokumo problemos turi būti sprendžiamos. Siekiant veiksmingo juridinių asmenų nemokumo proceso tikslo, į juridinio asmens nemokumo problemas turi būti reaguojama operatyviai, taikant JANĮ nustatytas procedūras.
31. Pripažinus, kad kasacine tvarka gali būti skundžiama apeliacinės instancijos nutartis, kuria išnagrinėtas skundas dėl kreditorių susirinkimo sprendimo bankroto procesą vykdyti ne teismo tvarka teisėtumo, tai reikštų, kad tokio juridinio asmens bankroto procedūros iš esmės nebūtų vykdomos bylą nagrinėjant kasaciniame teisme, o tai gali lemti neigiamas pasekmes nemokumo proceso veiksmingumui ir efektyviam bankroto procedūrų atlikimui. Juridinių asmenų nemokumo proceso inicijavimo stadijoje priimami tarpiniai sprendimai, kuriais nustatoma, koku būdu turi būti sprendžiamos juridinio asmens nemokumo problemos. Vienas tokių tarpinių sprendimų yra sprendimas dėl juridinio asmens nemokumo bylos proceso pradėjimo (nemokumo bylos iškėlimo), kurį pagal JANĮ turi teisę priimti teismas arba kreditorių susirinkimas.
32. Juridinių asmenų nemokumo proceso inicijavimo ir nemokumo bylos iškėlimo stadija turi būti veiksminga, todėl ginčų dėl nemokumo proceso inicijavimo teisėtumo, jo teisėtumo nagrinėjimas turi būti operatyvus. Tokių tikslų nebūtų pasiekta ginčijant sprendimą dėl juridinių asmenų nemokumo proceso inicijavimo ir nemokumo bylos iškėlimo kasaciniame teisme pagal CPK nustatytą kasacinio proceso modelį.

33. Remdamasi nurodytais motyvais, teisėjų kolegija nusprendžia, kad apeliacinės instancijos teismo nutartis, kuria išspręstas klausimas dėl pirmosios instancijos teismo nutarties, kuria išnagrinėtas skundas dėl kreditorių susirinkimo sprendimo bankroto procesą vykdyti ne teismo tvarka, teisėtumo, kasacine tvarka nėra skundžiama.
34. Teisėjų kolegija, remdamasi išdėstytais argumentais, konstatuoja, kad atsakovės kasacinį skundą turėjo būti atsisakyta priimti kaip paduotą dėl teismo nutarties, kuri pagal įstatymą negali būti kasacijos objektas. Šiai aplinkybei paaiškėjus bylos nagrinėjimo metu, kasacinis procesas turi būti nutrauktas (CPK 356 straipsnio 6 dalis). Konstatavusi kasacijos nagrinėjamoje byloje negalimumą, teisėjų kolegija dėl kasacinio skundo argumentų, kuriais ginčijamas skundžiamos apeliacinės instancijos teismo nutarties teisėtumas, nepasisako.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

35. Remiantis CPK 94 straipsnio 1 dalimi, kai byla baigiama nepriimant teismo sprendimo dėl ginčo esmės, teismas bylinėjimosi išlaidas paskirsto, atsižvelgdamas į tai, ar šalių procesinis elgesys buvo tinkamas, ir įvertindamas priežastis, dėl kurių susidarė bylinėjimosi išlaidos.
36. UAB „Karpis“ prašo priteisti 5128,31 Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų kasaciniame teisme, atlyginimo iš atsakovės UAB „Lukšių pieninė“.
37. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į tai, kad kasacinis procesas pagal atsakovės UAB „Lukšių pieninė“ kasacinį skundą yra nutraukiamas, nusprendžia, kad šalims jų patirtos bylinėjimosi išlaidos kasaciniame teisme nepaskirstomos.

Dėl laikinųjų apsaugos priemonių panaikinimo

38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus atrankos kolegija 2023 m. liepos 14 d. nutartimi Nr. DOK-3373 tenkino UAB „Marijampolės pieno konservai“ prašymą taikyti laikinąsias apsaugos priemones – iki tol, kol byla bus išnagrinėta kasaciniame teisme, uždrausti atsakovei UAB „Lukšių pieninė“ vykdyti iki 2023 m. vasario 10 d. atsiradusias pinigines prievoles jos kreditoriams; uždrausti kitiems asmenims išieškoti skolas iš atsakovės UAB „Lukšių pieninė“.
39. Remiantis CPK 149 straipsnio 1 dalimi, laikinosios apsaugos priemonės dalyvaujančių byloje asmenų ar kitų suinteresuotų asmenų pagrįstu prašymu gali būti panaikinamos teismo, nagrinėjančio bylą iš esmės, nutartimi.
40. Teisėjų kolegijai išnagrinėjus civilinę bylą kasacine tvarka ir nusprendus kasacinį procesą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. birželio 8 d. nutarties nutraukti, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus atrankos kolegijos 2023 m. liepos 14 d. nutartimi Nr. DOK-3373 taikytos laikinosios apsaugos priemonės panaikintinos.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 356 straipsnio 6 dalimi, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Atsisakyti priimti atsakovės uždarnosios akcinės bendrovės „Lukšių pieninė“ 2023 m. rugsėjo 15 d. rašytinius paaiškinimus, uždarnosios akcinės bendrovės „Karpis“ 2023 m. spalio 4 d. atsiliepiamą į šiuos paaiškinimus ir uždarnosios akcinės bendrovės „Marijampolės pieno konservai“ 2023 m. spalio 10 d. paaiškinimus.

Kasacinį procesą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. birželio 8 d. nutarties nutraukti.

Panaikinti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus atrankos kolegijos 2022 m. liepos 14 d. nutartimi Nr. DOK-3373 taikytas laikinąsias apsaugos priemonės.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

1.17. Dėl apeliacinio proceso ribų ir draudimo priimti byloje siurprizinį sprendimą

Laidavimo terminas bei ieškinio senaties terminas yra skirtingos paskirties materialiosios teisės terminai, šių terminų pasibaigimas sukelia skirtingo pobūdžio teisinius padarinius: pasibaigus laidavimo terminui, baigiasi kreditoriaus subjektinė teisė reikalauti prievolės vykdymo iš laiduotojo bei atitinkamai laiduotojo pareiga atsakyti kreditoriui, o pasibaigus ieškinio senaties terminui kreditoriaus subjektinė teisė nesibaigia, o baigiasi tik teisė reikalauti pažeistą subjektinę teisę apginti pareiškiant ieškinį, jeigu skolininkas ginasi ieškinio senatimi. Teisės normos, reglamentuojančios terminuoto laidavimo pabaigą ir ieškinio senaties termino pabaigą bei nurodytų terminų pasibaigimo padarinius, turi skirtingas hipotezes, t. y. tam tikrų faktų egzistavimo prielaidas. Dėl nurodytų terminų paskirties ir jų pabaigos padarinių skirtumų terminuoto laidavimo pabaiga (CK 6.88 straipsnis) bei ieškinio senaties termino pabaiga (CK 1.124–1.135 straipsniai) yra skirtingo pobūdžio atsikirtimai į ieškinį, reikalaujantys skirtingų faktinių aplinkybių įrodinėjimo, t. y. skiriasi šių atsikirtimų faktinis pagrindas. Nors teismas turi pareigą kvalifikuoti ginčo teisinius santykius, tačiau tą daro tik neperžengdamas ieškinio ir atsikirtimų į ieškinį (o apeliacinėje instancijoje – ir apeliacinio skundo) ribų ir nenustato faktinių aplinkybių, kurių šalys neįrodinėja, taip pat neanalizuoja argumentų, kuriais šalys nesiremia, išskyrus įstatyme nurodytas išimtis.

Nagrinėjamu atveju į atsakovės atsikirtimų į ieškinį bei apeliacinio skundo faktinį pagrindą įėjo tik aplinkybės, susijusios su ieškinio senaties termino pradžia ir pabaiga, t. y. atsakovė įrodinėjo, kad buvo praleistas bendrasis 10 metų ieškinio senaties terminas ieškiniui pareikšti. Tokių faktinių aplinkybių kaip terminuotas laidavimas, terminuota laidavimu užtikrinta prievolė, terminuoto laidavimo pabaigos momentas ir padariniai bei kreditoriaus pavėlavimo pareikšti reikalavimą laiduotojui per įstatyme nustatytą 3 mėnesių terminą atsakovė neįrodinėjo. Atsižvelgiant į tai, apeliacinės instancijos teismas, taikydamas CK 6.88 straipsnį, išėjo už atsikirtimų į ieškinį (ir apeliacinio skundo) faktinio pagrindo ribų ir ėmėsi analizuoti aplinkybes, kurios nebuvo įrodinėjimo dalyku pirmosios instancijos teisme ir kuriomis, be kita ko, atsakovė nesirėmė apeliaciniame

skunde. Tokie apeliacinės instancijos teismo veiksmai sudaro pagrindą konstatuoti netinkamą CPK 320 straipsnio taikymą ir aiškinimą.

Be kita ko, imdamasis nustatyti faktines aplinkybes, sudarančias pagrindą taikyti CK 6.88 straipsnį, kurios nebuvo įrodinėjamos nei pirmosios instancijos teisme, nei nurodytos atsakovės apeliaciniame skunde, nenustatęs pagrindo peržengti apeliacinio skundo ribų ir neinformavęs apie tai ginčo šalių, apeliacinės instancijos teismas teisės taikymo aspektu priėmė siurprizinį sprendimą, o tai nulėmė Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio pažeidimą. Šis proceso teisės normos pažeidimas yra toks, dėl kurio galėjo būti neteislingai išspręsta byla, kadangi be teisėto pagrindo peržengus apeliacinio skundo ribas ir remiantis vieninteliu už bylos nagrinėjimo ribų išeinančiu argumentu buvo panaikintas pirmosios instancijos teismo sprendimas, o į apeliacinio skundo argumentus nebuvo atsakyta.

Civilinė byla Nr. e3K-3-316-381/2023
Teisminio proceso Nr. 2-68-3-16750-2022-4
Procesinio sprendimo kategorija 3.3.1.13 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. gruodžio 14 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Artūro Driuko (kolegijos pirmininkas ir pranešėjas), Virgilijaus Grabinsko ir Gedimino Sagačio,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „EDS INVEST“ kasacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. gegužės 16 d. sprendimo peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „EDS INVEST“ ieškinį dėl skolos priteisimo atsakovei R. L., trečiasis asmuo D. L.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl proceso teisės normų, reglamentuojančių apeliacinio proceso ribas ir draudimą priimti byloje siurprizinį sprendimą, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovė UAB „EDS INVEST“ ieškiniu prašė priteisti iš atsakovės R. L. 29 407 Eur skolą, kurią sudaro 28 962 Eur negrąžinta paskolos dalis ir 445 Eur nesumokėtos pa-

lūkanos, 5 procentų dydžio metines palūkanas už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo bei bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

3. Ieškovė paaiškino, kad kredito unija „Švyturio taupomoji kasa“ ir D. L. 2010 m. vasario 17 d. sudarė paskolos sutartį Nr. 70014, kurios pagrindu paskolos gavėjui buvo suteikta 28 962 Eur dydžio paskola. Tinkamas paskolos sutarties vykdymas buvo užtikrintas atsakovės laidavimu pagal 2010 m. vasario 17 d. laidavimo sutartį Nr. 70014. Paskolos gavėjui tinkamai nevykdant paskolos sutartimi prisiimtų įsipareigojimų, paskolos sutartis buvo nutraukta ir pradėtas priverstinis skolos išieškojimas Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2012 m. rugpjūčio 30 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 2-1936-144/2012 pagrindu, nutartį vykdant antstolės Linos Pužienės kontoroje vykdomojoje byloje Nr. 0109/16/02134. Nutartyje nustatyta išieškoti iš paskolos gavėjo 40 546,60 Eur skolą, kurią sudaro 28 962 Eur negražinta paskola, 3325,12 Eur nesumokėtos palūkanos ir 8259,48 Eur delspinigiai.
4. Bankrutavusi kredito unija „Švyturio taupomoji kasa“ ir ieškovė UAB „EDS INVEST“ 2018 m. vasario 8 d. sudarė reikalavimo teisių pirkimo–pardavimo sutartį, kurios pagrindu ieškovė įgijo reikalavimo teises pagal paskolos sutartį ir visas nustatytas prievolių pagal paskolos sutartį įvykdymą užtikrinančias priemones, įskaitant ir atsakovės laidavimą laidavimo sutarties pagrindu.
5. 2019 m. lapkričio 4 d. įvykusiose varžytynėse buvo parduotas paskolos gavėjui priklausantis ieškovei įkeistas nekilnojamas turtas, iš jo pardavimo buvo išieškota 11 139,60 Eur suma. Neįvykdyti paskolos gavėjo įsipareigojimai ieškovei Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2012 m. rugpjūčio 30 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 2-1936-144/2012 pagrindu sudaro 28 962 Eur (negražinta paskola) ir 445 Eur (nepadengta sutartinių palūkanų suma), iš viso 29 407 Eur. Apie įvykusį kreditoriaus pasikeitimą atsakovė buvo informuota pranešimu ir pretenzija dėl solidariosios bendraskolės skolos pagal laidavimo sutartį sumokėjimo, tačiau skolinių įsipareigojimų atsakovė neįvykdė.
6. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. rugpjūčio 19 d. preliminariu sprendimu ieškinyš patenkintas visiškai – ieškovei iš atsakovės priteista 29 407 Eur skola, 5 procentų dydžio metinės palūkanos už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo ir 331 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimas.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

7. Vilniaus apylinkės teismas 2022 m. lapkričio 17 d. galutiniu sprendimu Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. rugpjūčio 19 d. preliminarų sprendimą paliko nepakeistą – ieškinių patenkino visiškai, priteisė ieškovei iš atsakovės 29 407 Eur skolą, 5 procentų dydžio metines palūkanas nuo priteistos sumos nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo ir 2275 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.
8. Teismas nurodė, kad laidavimo sutartimi atsakovė kaip solidarioji bendraskolė įsipareigojo atsakyti paskolos davėjai, jei paskolos gavėjas tinkamai nevykdys paskolos sutartyje nustatytos visos savo prievolės ar jos dalies. Teismas nurodė, kad atsakovė buvo tinkamai supažindinta su paskolos sutartimi, pagrindinės pa-

- skolos sutarties sąlygos buvo nurodytos laidavimo sutartyje, o laidavimo sutarties 7.2 punkte pati atsakovė pareiškė, kad jai yra žinomos visos paskolos sutarties sąlygos. Teismas pažymėjo, kad laidavimo sutartis yra neatsiejamai susijusi su paskolos sutartimi, nes laidavimo sutartimi užtikrinamos prievolės iš paskolos sutarties.
9. Teismas nustatė, kad reikalavimo teisių pirkimo–pardavimo sutartimi kredito unija „Švyturio taupomoji kasa“ perleido savo reikalavimą ne tik į skolininką, bet ir į atsakovę, nes, pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.101 straipsnio 2 dalies nuostatas, reikalavimo įgijėjui pereina ir prievolės įvykdymui užtikrinti nustatytos teisės. Reikalavimo teisių pirkimo–pardavimo sutarties 1.1 punkte nustatyta, kad reikalavimo teisės reiškia pardavėjo turimas reikalavimo teises pagal paskolos sutartis ir su jomis susijusias užtikrinimo prievoles, o pagal šios sutarties 2.1 punktą pardavėjas pirkėjui pardavė visas pardavėjo teises, reikalavimus, nuosavybės teisę ir gaunamą naudą pagal paskolos sutartis ir su jomis susijusias užtikrinimo priemones. Atsakovė pripažįsta, kad reikalavimo teisės į pagrindinį skolininką buvo perleistos, laidavimo sutartis laikytina paskolos sutarties užtikrinimo priemone, todėl pagal CK 6.101 straipsnio 2 dalies nuostatas su perleidžiamomis reikalavimo teisėmis ieškovei perėjo ir įvykdymui užtikrinti nustatytos teisės pagal laidavimo sutartį. Atsižvelgdamas į aptartas sutarčių nuostatas ir faktines aplinkybes, teismas nusprendė, kad atsakovė turi galiojančią ir vykdytiną pareigą grąžinti ieškovei 28 962 Eur paskolos sumą.
 10. Teismas nurodė, kad Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2012 m. rugpjūčio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1936-144/2012, kurios pagrindu pradėtas priversstinis skolos išieškojimas iš paskolos gavėjo, įsiteisėjo 2012 m. spalio 5 d., todėl būtent nuo šios datos turi būti skaičiuojamas 10 metų bendrasis ieškinio senaties terminas (CK 1.127 straipsnio 1 dalis, 1.130 straipsnio 3 dalis, 6.16 straipsnio 1 dalis). Teismas nurodė, kad, ieškovei ieškinį teismui pareiškus 2022 m. rugpjūčio 11 d., bendrasis ieškinio senaties terminas praleistas nebuvo.
 11. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal atsakovės R. L. apeliacinį skundą, 2023 m. gegužės 16 d. sprendimu panaikino Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 17 d. galutinį sprendimą ir priėmė naują sprendimą – Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. rugpjūčio 19 d. preliminarų sprendimą panaikino ir ieškinį atmetė.
 12. Kolegija nurodė, kad byloje sprendžiamas klausimas dėl terminuoto laidavimo pabaigos. Teismas nustatė, kad kredito unijos „Švyturio taupomoji kasa“ ir skolininko D. L. 2010 m. vasario 17 d. paskolos sutartis buvo terminuota (terminas iki 2015 m. vasario 15 d.). Taigi trečiojo asmens prievolių įvykdymo terminas yra 2015 m. vasario 15 d., todėl ieškovė į teismą turėjo kreiptis per 3 mėnesius nuo nurodytos datos (CK 6.88 straipsnis). Ieškovė ieškinį pareiškė 2022 m. rugpjūčio 11 d., praleidusi CK 6.88 straipsnyje nustatytą terminą. Kolegija pažymėjo, kad pirmosios instancijos teismas nesiaiškino, ar laidavimas nėra pasibaigęs, ir dėl to neteisingai išsprendė bylą.
 13. Teisėjų kolegija papildomai pažymėjo, kad atsakovė nagrinėjamoje byloje nurodė faktinį ieškinio atmetimo pagrindą – praleistą terminą ieškiniumi pareikšti, o tai savo ruožtu reiškė ir būtinybę patikrinti, ar atsakovės laidavimas nėra pasibaigęs

(CK 6.88 straipsnio 1 dalis). Teismui kvalifikuojant teisinius santykius, užtenka atsakovės nurodymo, kad ieškovė pavėlavo pareikšti reikalavimus laiduotojai, o tai, kad atsakovė rėmėsi netinkama teisės norma, nesudaro pagrindo atmesti atsakovės prašymą.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

14. Kasaciniu skundu ieškovė UAB „EDS INVEST“ prašo panaikinti Vilniaus apygardos teismo 2023 m. gegužės 16 d. sprendimą ir palikti galioti Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 17 d. galutinį sprendimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - 14.1. Apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė ir aiškino materialiosios teisės normas, reglamentuojančias laidavimo teisinius santykius, terminuoto laidavimo pabaigos ypatumus. Apeliacinės instancijos teismas vadovosi CK 6.88 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta taisykle, kad skolininko prievolių įvykdymo terminas yra 2015 m. vasario 15 d., todėl ieškovė į teismą turėjo kreiptis per 3 mėnesius nuo nurodytos datos. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad CK nedraudžia šalių susitarimu pakeisti nurodytus terminus. Laidavimo sutarties 7.2 punkte įtvirtinta, jog laidavimas galioja iki visiško prievolių, kylančių iš pagrindinės sutarties, įvykdymo. Nagrinėjamu atveju laiduotoja ir kreditorė yra susitarusios, jog laidavimas galioja iki visiško paskolos grąžinimo, todėl CK 6.88 straipsnio 1 dalyje nustatytas laidavimo pabaigos terminas netaikomas.
 - 14.2. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 320 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą taisyklę, jog apeliacinės instancijos teismas tikrina apskųsto teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą, analizuodamas skunde išdėstytus argumentus, išskyrus įstatyme nurodytas išimtis. Atsakovė nei apeliaciniame skunde, nei pirmosios instancijos teisme procesiniuose dokumentuose ar teismo posėdžiuose nesigynė nuo pareikšto ieškinio argumentu, kad laidavimas yra pasibaigęs CK 6.88 straipsnio 1 dalies pagrindu. Apeliacinės instancijos teismas savo iniciatyva negali išplėsti apeliacinio skundo argumentų sąrašo ir pradėti analizuoti tokių argumentų, kuriais apeliaciniame skunde nesiremiam, išskyrus įstatyme nurodytas išimtis. Be to, ieškovei nebuvo suteikta galimybė pasisakyti dėl CK 6.88 straipsnio nuostatų taikymo.
15. Atsiliepimo į kasacinį skundą kasaciniame teisme negauta.
Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl teismo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės apeliacinės instancijos teisme

16. CPK 5 straipsnyje įtvirtintas konstitucinis teisminės gynybos prieinamumo principas suteikia galimybę kiekvienam suinteresuotam asmeniui įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė ar įstatymų saugomas interesas. Ši asmens teisė nėra absoliuti ir negali būti aiškinama kaip asmens galimybė kreiptis į teismą bet koku būdu. Kaip ir bet kuri kita subjektinė teisė, teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos įgyvendinama CPK nustatyta tvarka, laikantis įstatyme įtvirtintų ieškinio pareiškimo procesinės tvarkos, jo formos ir turinio reikalavimų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-381/2023, 30 punktas).
17. Būtent asmuo, manantis, kad jo teisės pažeistos, pats sprendžia, ar ginti pažeistą teisę ir kokį pažeistų teisių gynimo būdą pasirinkti, t. y. asmuo, suformuluodamas ieškinio pagrindą ir dalyką, nustato teismo nagrinėjimo objektą ir ribas (CPK 13 straipsnis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-381/2023, 31 punktas). Ieškovo suformuluotas ieškinio dalykas (reikalavimas) ir nurodytas faktinis ieškinio pagrindas (aplinkybės, kuriomis jis grindžia savo reikalavimą) apibrėžia teismo nagrinėjimo dalyką (CPK 135 straipsnio 1 dalies 2, 4 punktai), leidžia teismui tinkamai pasirengti bylos nagrinėjimui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-114-378/2015; 2023 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-238-421/2023, 22 punktas).
18. Tiksliai ir suprantamai suformuluotas ieškinio dalykas ir pagrindas ne tik leidžia teismui tinkamai pasirengti bylos nagrinėjimui, bet yra reikšmingas ir atsakovo bei kitų dalyvaujančių byloje asmenų teisių įgyvendinimui, nes nuo ieškinio dalyko ir pagrindo formulavimo priklauso jų atsikirtimų į ieškinį turinys, nustatytioms aplinkybėms patvirtinti teiktini įrodymai. Ieškovui savo pareigos tinkamai neįvykdžius, ribojama atsakovo teisė gintis nuo jam pareikštų reikalavimų. Dėl to aiškus ieškinio dalyko suformulavimas ir faktinio pagrindo išdėstymas yra šalių lygiateisiškumo ir rungimosi principų tinkamo įgyvendinimo prielaida (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-223-421/2019, 14 punktas; 2023 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-381/2023, 36 punktas).
19. Taigi, bylos nagrinėjimo ribas apibrėžia ieškinio dalykas ir faktinis ieškinio pagrindas, taip pat atsakovo pateiktų atsikirtimų į ieškinį dalykas ir faktinis pagrindas. Teismas, priimdamas sprendimą, neturi teisės peržengti bylos nagrinėjimo ribų, apibrėžtų pirmiau įvardytais elementais, išskyrus proceso įstatyme nustatytus atvejus (CPK 265 straipsnio 2 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-298-969/2022, 24 punktas; 2023 m. liepos 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-220-381/2023, 39 punktas ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika).

20. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra nurodęs, kad nors teismas turi pareigą tinkamai kvalifikuoti ginčo teisinius santykius ir pritaikyti faktinei situacijai aktualias teisės normas (teisinį ieškinio pagrindą), tačiau ši teismo pareiga nereiškia nei teismo teisės modifikuoti faktinį ieškinio pagrindą (kvalifikuoti kitas, nei nurodytas šalių, faktines aplinkybes), nei keisti ieškinio dalyką (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 2 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-328-248/2020 21 punktą; 2023 m. liepos 13 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3k-3-220-381/2023 40 punktą).
21. Be kita ko, bylos nagrinėjimo ribos, pirmosios instancijos teisme apibrėžtos pareikšto ieškinio pagrindu ir ieškinio dalyku bei atsakovo atsikirtimais į ieškinį, daro įtaką ir bylos nagrinėjimui apeliacinės instancijos teisme (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-238-421/2023, 24 punktą).
22. CPK 320 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribas sudaro apeliacinio skundo faktinis ir teisinis pagrindas bei absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų patikrinimas. Pagal CPK 320 straipsnio 2 dalį, apeliacinės instancijos teismas nagrinėja bylą neperžengdamas apeliaciniame skunde nustatytų ribų, išskyrus atvejus, kai to reikalauja viešasis interesas ir neperžengus skundo ribų būtų pažeistos asmens, visuomenės ar valstybės teisės ir teisėti interesai; apie ketinimą peržengti apeliacinio skundo ribas teismas praneša dalyvaujantiems byloje asmenims; apeliacinės instancijos teismas *ex officio* (pagal pareigas) patikrina, ar nėra CPK 329 straipsnyje nustatytų absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų.
23. Taigi, remiantis CPK 320 straipsniu, bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka apimtį ir ribas nustato apeliacinį procesą inicijavęs asmuo (apeliantas) ir apeliacinės instancijos teismas yra saistomas apeliaciniame skunde nurodytų argumentų bei neturi aiškintis aplinkybių ir faktų, kurių neprašo nustatyti apeliantas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-381/2023, 39 punktą).
24. Pažymėtina, kad dispozityvios bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka specifika, lyginant su jos nagrinėjimu pirmosios instancijos teisme, yra tik ta, kad apeliacinės instancijos teismas bylą nagrinėja ne tik neperžengdamas apeliaciniame skunde ir atsiliepime į šį skundą nustatytų ribų (apeliacinio skundo faktinio ir teisinio pagrindo bei atsiliepimo į apeliacinį skundą faktinio ir teisinio pagrindo), išskyrus įstatymo nustatytas išimtis, bet ir bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme ribų, kurias šalys suformavo ieškinyje ir atsikirtimuose į ieškinį (priešieškinyje), nes apeliacinis skundas ir atsiliepimas į jį negali būti grindžiamas aplinkybėmis, kurios nebuvo nurodytos pirmosios instancijos teisme (CPK 306 straipsnio 2 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-381/2023, 49 punktą; 2023 m. liepos 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3k-3-3-220-381/2023, 41 punktą).
25. Taigi, pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas apeliacine tvarka tikrinamas atsižvelgiant į reikšmingas faktines aplinkybes, buvusias nagrinėjimo (tyrimo ir vertinimo) dalyku pirmosios instancijos teisme, pagal visus

- apeliaciniame skunde nurodytus argumentus tiek fakto, tiek ir teisės klausimais, be teisėto pagrindo neperžengiant apeliacinio skundo ribų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-274/2014; 2023 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-381/2023, 43 punktas). Išėjimas už apeliacinio skundo ribų yra tada, kai teismas pakeičia ar panaikina žemesnės instancijos teismo sprendimą dėl teisiškai reikšmingų faktinių pagrindų, kuriais apeliaciniame skunde nesiremiam, ir įstatymas nesuteikia galimybės išeiti už apeliacinio skundo ribų tuo klausimu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-237/2008; 2023 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-381/2023, 44 punktas).
26. Be kita ko, pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją, dėl teisės į teisingą teismą nacionaliniams teismams draudžiama priimti siurprizinių, t. y. bylos šaliai netikėtų, sprendimų. Pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 6 straipsnyje įtvirtintą teisingo bylos nagrinėjimo koncepciją šalis turi teisę į rungtynišką procesą, reiškiančią, kad jos privalo turėti galimybę ne tik pateikti įrodymus savo reikalavimams pagrįsti, bet taip pat teisę žinoti ir komentuoti visus įrodymus ar pastabas, pateiktus siekiant paveikti teismo sprendimą (žr. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. vasario 18 d. sprendimo byloje *Nideröst-Huber prieš Šveicariją*, peticijos Nr. 18990/91, 24 punktą; 2001 m. gegužės 31 d. sprendimo byloje *K. S. prieš Suomiją*, peticijos Nr. 29346/95, 21 punktą; 2014 m. kovo 3 d. sprendimo byloje *Duraliyski prieš Bulgariją*, peticijos Nr. 45519/06, 30 punktą; kt.), todėl Konvencijos 6 straipsnio požiūriu gali kilti Konvencijoje įtvirtintų teisių pažeidimo pavojus, kai teismai, nagrinėdami bylas, priima siurprizinius sprendimus tiek įrodymų tyrimo ir vertinimo, tiek teisės taikymo aspektu.
27. Kita vertus, nors siurpriziniu teismo sprendimu pažeidžiamos proceso teisės normos, tokia situacija pagal CPK 329 straipsnį nėra laikytina absoliučiu sprendimo negaliojimo pagrindu ir pati savaime nesudaro pagrindo panaikinti tokį teismo sprendimą. Atsižvelgiant į CPK 329 straipsnio 2 ir 3 dalyse nurodytų absoliučių teismo sprendimo ar nutarties negaliojimo pagrindų išimtinumą, šie pagrindai neturi būti aiškinami plačiai. Todėl tais atvejais, kai apeliacinės instancijos teismo padarytas proceso teisės normų pažeidimas nepatenka į absoliučių ar santykinai absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų sąrašą, šį pažeidimą būtina įvertinti CPK 329 straipsnio 1 dalies aspektu, t. y. ar šis proceso teisės normos pažeidimas yra toks, dėl kurio galėjo būti neteisingai išspręsta byla (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-13-1075/2023, 41 punktas; 2023 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-284-611/2023, 24 punktas).
28. Nagrinėjamoje byloje ieškovė, reikšdama ieškinį, nurodė, kad kredito unija „Švyturio taupomoji kasa“ ir trečiasis asmuo D. L. 2010 m. vasario 17 d. sudarė paskolos sutartį. Tinkamas paskolos sutarties įvykdymas buvo užtikrintas 2010 m. vasario 17 d. kredito unijos ir atsakovės sudaryta laidavimo sutartimi. Ieškovė paaiškino, kad 2018 m. vasario 8 d. reikalavimo teisės perleidimo sutartimi perėmė kredito unijos reikalavimą į skolininką D. L. bei visas prievolių pagal paskolos su-

tartį įvykdymą užtikrinančias priemones. Ieškovė pateikė duomenis, kad neišieškotos skolos likutis yra 28 962 Eur (negražinta paskola) ir 445 Eur (nepadengta sutartinių palūkanų suma). Aptartos aplinkybės sudarė ieškinio faktinį pagrindą, o reikalavimas priteisti 29 407 Eur skolą – ieškinio dalyką.

29. Atsakovė, gindamasi nuo pareikšto ieškinio, nurodė, kad atsakovė su kredito unija „Švyturio taupomoji kasa“ sudarė atskirą, su paskolos sutartimi tiesiogiai nesusijusį sandorį – laidavimo sutartį. Be to, atsakovė įrodinėjo, kad reikalavimo teisės perleidimo sutartimi kredito unija ieškovei perleido reikalavimą tik į skolininką D. L., tačiau ne į laiduotoją. Atsakovė pažymėjo, kad nebuvo supažindinta su paskolos sutartimi, jos nepasirašė, paskolos sutartyje nėra nustatyta prievolių užtikrinimo priemonių. Atsakovės manymu, ieškovė taip pat yra praleidusi 10 metų ieškinio senaties terminą ieškiniumi pareikšti. Šį argumentą atsakovė grindė tokiomis faktinėmis aplinkybėmis: pradinė kreditorė apie savo teisių pažeidimą žinojo vėliausiai 2012 m. sausio mėn., kadangi Klaipėdos miesto apylinkės teismas 2012 m. sausio 12 d. priėmė nutartį dėl priverstinio skolos išieškojimo. Ieškinyms atsakovei pareikštas 2022 m. rugpjūčio 11 d., t. y. daugiau nei pusę metų praleidus ieškinio senaties terminą.
30. Pirmosios instancijos teismui ieškinį tenkinus, apeliaciniame skunde atsakovė pakartojo pirmosios instancijos teisme nurodytus argumentus, t. y. kad paskolos sutarties ji nepasirašė, o laidavimo sutartis yra nesusijusi su paskolos sutartimi, kad reikalavimo teisės perleidimo sutartimi nebuvo perleistos kreditorės teisės į laiduotoją, kad pirmosios instancijos teismas neteisingai nustatė ieškinio senaties termino pradžią.
31. Skundžiamame sprendime apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad faktinis atsakovės atsikirtimų pagrindas – termino pateikti ieškinį praleidimas, todėl yra būtina patikrinti, ar laidavimas nėra pasibaigęs. Teismas nusprendė, kad nagrinėjamu atveju šalys susitarė dėl terminuoto laidavimo, ir vertino, kad terminuotas laidavimas yra pasibaigęs CK 6.88 straipsnio pagrindu. Kasaciniame skunde nurodoma, kad vertindamas, jog laidavimas pasibaigė CK 6.88 straipsnio pagrindu, apeliacinės instancijos teismas peržengė apeliacinio proceso ribas ir, nesuteikdamas teisės ieškovei pasisakyti, priėmė siurprizinį sprendimą.
32. Pagal CK 6.88 straipsnio 1 dalį, kai buvo laiduota tik tam tikram laikui arba užtikrinta terminuota prievolė, laidavimas baigiasi, jeigu kreditorius per tris mėnesius nuo tos dienos, kurią suėjo laidavimo terminas ar prievolės įvykdymo terminas, nepareiškia laiduotojui ieškinio. Pagal savo esmę bei paskirtį nurodytas terminas yra naikinamasis materialiosios teisės terminas, kuriam pasibaigus išnyksta tam tikra civilinė teisė ar pareiga (CK 1.117 straipsnio 6 dalis). Taigi aptariamoms normoms taikymui reikalinga nustatyti dvi faktines aplinkybes, t. y. faktą, kad laiduota tik tam tikram laikui arba užtikrinta terminuota prievolė, ir faktą, kad kreditorius per tris mėnesius nuo dienos, kurią suėjo laidavimo terminas ar prievolės įvykdymo terminas, nepareiškė laiduotojui ieškinio. Nustačius šias faktines aplinkybes konstatuojama, kad laidavimas baigėsi.
33. Ieškinio senatis – tai įstatymų nustatytas laiko tarpas (terminas), per kurį asmuo gali apginti savo teises pareikšdamas ieškinį (CK 1.124 straipsnis). Ieškinio sena-

ties terminai ir jų skaičiavimo taisyklės nustatyti CK 1.125–1.135 straipsniuose, 6.16 straipsnyje ir kitose specialiose teisės normose. Tuo atveju, kai skolininkas ginasi ieškinio senatimi, tinkamam ieškinio senaties termino taikymui, visų pirma, nustatyti ieškinio senaties termino trukmė bei jo eigos pradžia. Pagal CK 1.127 straipsnio 1 dalį, ieškinio senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos. Teisė į ieškinį atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Taigi, asmuo, nuo ieškinio reikalavimų besiginantis ieškinio senaties institutu, visų pirma įrodinėja faktinę aplinkybę – momentą, nuo kurio ieškovas sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Tokiais atvejais reikšmingomis būtų laikytinos ir faktinės aplinkybės, susijusios su pagrindu ieškinio senaties terminą sustabdyti, nutraukti ir atnaujinti (CK 1.129, 1.130 straipsniai, 1.131 straipsnio 2 dalis).

34. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija nurodo, kad laidavimo terminas bei ieškinio senaties terminas yra skirtingos paskirties materialiosios teisės terminai, šių terminų pasibaigimas sukelia skirtingo pobūdžio teisinius padarinius: pasibaigus laidavimo terminui, baigiasi kreditoriaus subjektinė teisė reikalauti prievolės vykdymo iš laiduotojo bei atitinkamai laiduotojo pareiga atsakyti kreditoriui, o pasibaigus ieškinio senaties terminui kreditoriaus subjektinė teisė nesibaigia, o baigiasi tik teisė reikalauti pažeistą subjektinę teisę apginti pareiškiant ieškinį, jeigu skolininkas ginasi ieškinio senatimi. Teisės normos, reglamentuojančios terminuoto laidavimo pabaigą ir ieškinio senaties termino pabaigą bei nurodytų terminų pasibaigimo padarinius, turi skirtingas hipotezes, t. y. tam tikrų faktų egzistavimo prielaidas. Dėl nurodytų terminų paskirties ir jų pabaigos padarinių skirtumų terminuoto laidavimo pabaiga (CK 6.88 straipsnis) bei ieškinio senaties termino pabaiga (CK 1.124–1.135 straipsniai) yra skirtingo pobūdžio atsikirtimai į ieškinį, reikalaujantys skirtingų faktinių aplinkybių įrodinėjimo, t. y. skiriasi šių atsikirtimų faktinis pagrindas. Teisėjų kolegija pažymi, kad nors, minėta, teismas turi pareigą kvalifikuoti ginčo teisinius santykius, tačiau tą daro tik neperžengdamas ieškinio ir atsikirtimų į ieškinį (o apeliacinėje instancijoje – ir apeliacinio skundo) ribų ir nenustato faktinių aplinkybių, kurių šalys neįrodinėja, taip pat neanalizuoja argumentų, kuriais šalys nesiremia, išskyrus įstatyme nurodytas išimtis.
35. Nagrinėjamu atveju į atsakovės atsikirtimų į ieškinį bei apeliacinio skundo faktinį pagrindą įėjo tik aplinkybės, susijusios su ieškinio senaties termino pradžia ir pabaiga, t. y. atsakovė įrodinėjo, kad ieškinio senaties termino eiga prasidėjo 2012 m. sausio mėn., todėl buvo praleistas bendrasis 10 metų ieškinio senaties terminas ieškiniui pareikšti. Tokių faktinių aplinkybių kaip terminuotas laidavimas, terminuota laidavimu užtikrinta prievolė, terminuoto laidavimo pabaigos momentas ir padariniai bei kreditoriaus pavėlavimo pareikšti reikalavimą laiduotojui per įstatyme nustatytą 3 mėnesių terminą atsakovė neįrodinėjo. Atsižvelgdama į tai, teisėjų kolegija nusprendžia, kad nagrinėjamu atveju apeliacinės instancijos teismas, taikydamas CK 6.88 straipsnį, išėjo už atsikirtimų į ieškinį (ir apeliacinio skundo) faktinio pagrindo ribų ir ėmėsi analizuoti aplinkybes, kurios nebuvo įrodinėjimo dalyku pirmosios instancijos teisme ir kuriomis, be kita ko, atsakovė nesirėmė

apeliaciniame skunde. Tokie apeliacinės instancijos teismo veiksmai sudaro pagrindą konstatuoti netinkamą CPK 320 straipsnio taikymą ir aiškinimą.

36. Be kita ko, imdamasis nustatyti faktines aplinkybes, sudarančias pagrindą taikyti CK 6.88 straipsnį, kurios nebuvo įrodinėjamos nei pirmosios instancijos teisme, nei nurodytos atsakovės apeliaciniame skunde, nenustatęs pagrindo peržengti apeliacinio skundo ribų ir neinformavęs apie tai ginčo šalių, apeliacinės instancijos teismas teisės taikymo aspektu priėmė siurprizinį sprendimą, o tai nulėmė Konvencijos 6 straipsnio pažeidimą. Teisėjų kolegija nusprendžia, kad šis proceso teisės normos pažeidimas yra toks, dėl kurio galėjo būti neteisingai išspręsta byla, kadangi be teisėto pagrindo peržengus apeliacinio skundo ribas ir remiantis vieninteliu už bylos nagrinėjimo ribų išeinančiu argumentu buvo panaikintas pirmosios instancijos teismo sprendimas, o į apeliacinio skundo argumentus nebuvo atsakyta.
37. Minėta, kad apeliaciniame skunde atsakovė teikė argumentus dėl ieškinio senaties taisyklių netinkamo taikymo pirmosios instancijos teisme, dėl laidavimo sutarties atskirumo nuo paskolos sutarties, nurodė, kad reikalavimo perleidimo sutartimi ieškovė nėra perėmusi teisių į laiduotoją (atsakovę). Šie argumentai apeliacinės instancijos teismo liko neįvertinti, o pirmosios instancijos teismo sprendimas panaikintas remiantis į bylos nagrinėjimo ribas nepatekusiomis faktinėmis aplinkybėmis bei teisiniais argumentais.

Dėl bylos procesinės baigties ir bylinėjimosi išlaidų

38. Apeliacinės instancijos teismas, išėjęs už bylos nagrinėjimo ribų ir vienintelio argumento dėl terminuoto laidavimo pabaigos pagrindu panaikinęs pirmosios instancijos teismo sprendimą, visiškai nepasisakė dėl atsakovės apeliaciniame skunde nurodytų argumentų, todėl atsakovės apeliacinis skundas liko neišnagrinėtas. Netinkamas CPK 320 straipsnio taikymas ir aiškinimas bei aplinkybė, jog neatsakyta į apeliacinio skundo argumentus, sudaro pagrindą apeliacinės instancijos teismo sprendimą panaikinti ir bylą grąžinti apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo.
39. Kasaciniam teismui nusprendus, kad byla perduotina iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui, bylinėjimosi išlaidų atlyginimo priteisimo klausimas išspręstinas šio teismo iš naujo išnagrinėjus bylą. Pažymėtina, kad kasacinis teismas patyrė 5,76 Eur dydžio išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 5 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Vilniaus apygardos teismo 2023 m. gegužės 16 d. sprendimą panaikinti ir bylą grąžinti iš naujo nagrinėti Vilniaus apygardos teismui.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

2. LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO BAUDŽIAMŪJŲ BYLŲ SKYRIAUS PLENARINĖS SESIJOS, IŠPLĖSTINIŲ SEPTYNIŲ TEISĖJŲ IR TRIJŲ TEISĖJŲ KOLEGIJŲ NUTARTYS

BAUDŽIAMOJI TEISĖ

2.1. Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė (BK 20 straipsnis)

Vien tai, kad juridinio asmens – politinės partijos – nusikalstamos veikos kvalifikuotos be nuorodos į BK 24 straipsnio 5 dalį, savaimė nepaneigia, kad juridiniam asmeniui pritaikyta baudžiamoji atsakomybė už tas pačias nusikalstamas veikas, kurias padarė fizinis asmuo.

Byloje, be kita ko, nustatyta, kad už politinei partijai suteiktas viešinimo paslaugas buvo sumokėta ir lėšomis, gautomis iš kelių bendrovių. Taip politinė partija realiai gavo viešinimo paslaugų už jas pati nemokėdama, t. y. priėmė jos naudai padarytos nusikalstamos veikos rezultatus. Byloje nustatyta ir tai, kad nuteistas fizinis asmuo juridiniame asmenyje ėjo vadovaujamas pareigas, buvo atsakingasis sekretorius, pirmininko pavaduotojas, valdybos ir tarybos narys ir pagal einamas pareigas ir partijos įstatais jam suteiktas funkcijas turėjo teisę priimti sprendimus juridinio asmens vardu, turėjo teisę jam atstovauti, kontroliuoti jo veiklą. Taigi, šioje byloje nustatytas ir subjektyvus politinės partijos baudžiamosios atsakomybės pagrindas.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-168-594/2023
Teisminio proceso Nr. 1-07-1-00510-2014-2
Procesinio sprendimo kategorijos:
1.1.3.7; 1.2.14.7.2.1; 1.2.19.2.2.2; 1.2.19.2.2.3;
1.2.29.1.1; 2.1.7.1; 2.1.7.4.5; 2.2.1.2 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. lapkričio 22 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Eligijaus Gladučio (kolegijos pirmininkas), Artūro Ridiko ir Albino Antanaičio (pranešėjas),

sekretoriaujant Agatai Minkel,

dalyvaujant prokurorui Rolandui Stankevičiui,

nuteistiesiems R. A. R., V. B., P. K., G. R., J. G.,

išteisintajam R. S. (2023 m. rugsėjo 28 d. posėdyje),

gynėjams advokatams Sauliui Juzukoniui, Laurynui Pakštaičiui, Andriui Ba-

ranskiui, Arvydui Pociui, Dovilei Murauskienei, Sigitui Židoniui,

nuteisto juridinio asmens politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ gynėjui advokatui Juozui Gaudučiai,

nuteisto juridinio asmens politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ atstovui A. P.,

teismo posėdyje kasacine žodinio proceso tvarka išnagrinėjo baudžiamąją bylą pagal nuteistojo R. A. R., nuteistojo V. B., Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamento prokuroro Rolando Stankevičiaus, nuteisto juridinio asmens politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ atstovo A. P. ir gynėjo advokato Juozo Gaudučio, nuteistojo P. K., nuteistojo J. G. gynėjos advokatės Divilės Murauskienės ir nuteistojo G. R. kasacinius skundus dėl Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. kovo 10 d. nuosprendžio ir Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. spalio 26 d. nuosprendžio.

Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. kovo 10 d. nuosprendžiu:

R. A. R. nuteistas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – ir BK) 226 straipsnio 4 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija) (už kyšio priėmimą iš P. K. ir G. R.) laisvės atėmimu trejiems metams; pagal BK 24 straipsnio 5 dalį ir 184 straipsnio 2 dalį laisvės atėmimu dvejiems metams; pagal BK 24 straipsnio 5 dalį ir 300 straipsnio 1 dalį 200 MGL (7532 Eur) dydžio bauda. Vadovaujantis BK 63 straipsnio 4 dalimi, 5 dalies 1 punktu, bausmės subendrintos apėmimo ir dalinio sudėjimo būdu, ir paskirta subendrinta bausmė – laisvės atėmimas ketveriems metams. Vadovaujantis BK 75 straipsnio 1 ir 2 dalimis (2015 m. kovo 19 d. įstatymo redakcija), paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidėtas dvejiems metams, įpareigojant per visą laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpį neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo, ir paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – 20 MGL (753,2 Eur) dydžio įmoka į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, šią įmoką įpareigota sumokėti per dvylika mėnesių nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos.

Tuo pačiu nuosprendžiu R. A. R. išteisintas pagal BK 226 straipsnio 4 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija) (dėl kyšio priėmimo iš R. S.) ir pagal BK 222 straipsnio 1 dalį kaip nepadaręs veikų, turinčių nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių.

Juridinis asmuo – politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ – nuteistas pagal BK 20 straipsnio 2 dalį ir 226 straipsnio 4 dalį (dėl kyšio priėmimo iš P. K. ir G. R.) 2000 MGL (75 320 Eur) dydžio bauda; pagal BK 20 straipsnio 2 dalį, 24 straipsnio 5 dalį ir 184 straipsnio 2 dalį 2000 MGL (75 320 Eur) dydžio bauda; pagal BK 20 straipsnio 2 dalį, 24 straipsnio 5 dalį ir 300 straipsnio 1 dalį 2000 MGL (75 320 Eur) dydžio bauda. Vadovaujantis BK 63 straipsnio 4 dalimi, 5 dalies 1 punktu, bausmės subendrintos apėmimo ir dalinio sudėjimo būdu, ir paskirta subendrinta bausmė 3000 MGL (112 980 Eur) dydžio bauda. Vadovaujantis BK 67 straipsnio 3 dalimi, 5 dalimi, 72 straipsnio 2 dalimi, kartu su bausme juridiniam asmeniui partijai „Tvarka ir teisingumas“ paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – 279 156,04 Eur turto konfiskavimas.

Tuo pačiu nuosprendžiu juridinis asmuo – politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ – išteisintas pagal BK 20 straipsnio 2 dalį, 226 straipsnio 4 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija) (dėl kyšio priėmimo iš R. S.) ir pagal BK 20 straipsnio 2 dalį, 222 straipsnio 1 dalį kaip nepadaręs veikos, turinčios nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių.

P. K. nuteistas pagal BK 226 straipsnio 3 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija) 1000 MGL dydžio (37 660 Eur) bauda; pagal BK 184 straipsnio 2 dalį laisvės atėmimu trejiems metams; pagal BK 300 straipsnio 1 dalį 300 MGL dydžio (11 298 Eur) bauda; pagal BK 222 straipsnio 1 dalį 550 MGL dydžio (20 713 Eur) bauda. Vadovaujantis BK 63 straipsnio 5 dalies 1 punktu, bausmės subendrintos apėmimo būdu ir paskirta subendrinta bausmė – laisvės atėmimas trejiems metams. Vadovaujantis BK 75 straipsnio 1 ir 2 dalimis (2015 m. kovo 19 d. įstatymo redakcija), paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidėtas dvejimems metams, įpareigojant per visą laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpį neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo, ir paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – 20 MGL (753,20 Eur) dydžio įmoka į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, šią įmoką įpareigota sumokėti per dvylika mėnesių nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos.

G. R. nuteistas pagal BK 226 straipsnio 3 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija) 800 MGL dydžio (30 128 Eur) bauda; pagal BK 184 straipsnio 2 dalį laisvės atėmimu dvejimems metams šešiams mėnesiams; pagal BK 300 straipsnio 1 dalį 300 MGL dydžio (11 298 Eur) bauda; pagal BK 222 straipsnio 1 dalį 550 MGL dydžio (20 713 Eur) bauda. Vadovaujantis BK 63 straipsnio 5 dalies 1 punktu, bausmės subendrintos apėmimo būdu ir paskirta subendrinta bausmė laisvės atėmimas dvejimems metams šešiams mėnesiams. Vadovaujantis BK 75 straipsnio 1 ir 2 dalimis (2015 m. kovo 19 d. įstatymo redakcija), paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidėtas dvejimems metams, įpareigojant per visą laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpį neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo, ir paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – 20 MGL (753,20 Eur) dydžio įmoka į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, šią įmoką įpareigota sumokėti per dvylika mėnesių nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos.

V. B. nuteistas pagal BK 184 straipsnio 2 dalį laisvės atėmimu dvejimems metams šešiams mėnesiams; pagal BK 300 straipsnio 1 dalį 300 MGL dydžio (11 298 Eur) bauda; pagal BK 222 straipsnio 1 dalį 550 MGL dydžio (20 713 Eur) bauda. Vadovaujantis BK 63 straipsnio 5 dalies 1 punktu, bausmės subendrintos apėmimo būdu ir paskirta subendrinta bausmė – laisvės atėmimas dvejimems metams šešiams mėnesiams. Vadovaujantis BK 75 straipsnio 1 ir 2 dalimis (2015 m. kovo 19 d. įstatymo redakcija), paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidėtas dvejimems metams, įpareigojant per visą laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpį neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo, ir paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – 20 MGL (753,20 Eur) dydžio įmoka į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, šią įmoką įpareigota sumokėti per dvylika mėnesių nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos.

J. G. nuteistas pagal BK 24 straipsnio 6 dalį, 184 straipsnio 2 dalį laisvės atėmimu trejiems metams; pagal BK 300 straipsnio 1 dalį 300 MGL dydžio (11 298 Eur) bauda; pagal BK 222 straipsnio 1 dalį 550 MGL dydžio (20 713 Eur) bauda. Vadovaujantis BK 63 straipsnio 5 dalies 1 punktu, bausmės subendrintos apėmimo būdu ir paskirta subendrinta bausmė laisvės atėmimas trejiems metams. Vadovaujantis BK 75 straipsnio 1 ir 2 dalimis (2015 m. kovo 19 d. įstatymo redakcija), paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidėtas dvejiems metams, įpareigojant per visą laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpį neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo, ir paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – 20 MGL (753,20 Eur) dydžio įmoka į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, šią įmoką įpareigota sumokėti per dvylika mėnesių nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos.

R. S. išteisintas pagal BK 226 straipsnio 3 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija) (dėl kyšio davimo politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“ per R. A. R.) ir pagal BK 226 straipsnio 3 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija) (dėl kyšio davimo politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“ per A. J.) kaip nepadaręs veikų, turinčių nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių.

Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. spalio 26 d. nuosprendžiu pakeista Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. kovo 10 d. nuosprendžio dalis, kuria:

P. K. ir G. R. pripažinti kaltais padarę nusikalstamas veikas, nustatytas BK 226 straipsnio 3 dalyje (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija), ir nurodyta, kad jie pripažinti kaltais padarę nusikalstamas veikas, nurodytas BK 226 straipsnio 3 dalyje (2017 m. rugsėjo 28 d. įstatymo redakcija).

Juridiniam asmeniui politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“ iš nuosprendžio aprašomosios ir rezoliucinės dalių pašalinta perteklinė nuoroda į BK 24 straipsnio 5 dalį, kvalifikuojant jo nusikalstamą veiką pagal BK 20 straipsnio 2 dalį ir 184 straipsnio 2 dalį, 20 straipsnio 2 dalį ir 300 straipsnio 1 dalį.

Panaikinta Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. kovo 10 d. nuosprendžio dalis, kuria P. K., G. R., V. B. ir J. G. pripažinti kaltais pagal BK 222 straipsnio 1 dalį, ir priimtas naujas nuosprendis, kuriuo jie pagal BK 222 straipsnio 1 dalį išteisinti, nesant nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių.

Pakeista Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. kovo 10 d. nuosprendžio dalis dėl P. K., G. R., V. B. ir J. G. paskirtų bausmių bendrinimo ir:

vadovaujantis BK 63 straipsnio 2 dalimi, 5 dalies 1 punktu, P. K. pagal BK 226 straipsnio 3 dalį (2017 m. rugsėjo 28 d. įstatymo redakcija), 184 straipsnio 2 dalį ir 300 straipsnio 1 dalį paskirtos bausmės subendrintos apėmimo būdu, griežtesne bausme apimant švelnesnes, ir paskirta galutinė subendrinta bausmė laisvės atėmimas trejiems metams. Vadovaujantis BK 75 straipsnio 1 dalimi, 2 dalies 8 punktu (2015 m. kovo 19 d. įstatymo redakcija), paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidėtas dvejiems metams, įpareigojant per šį laikotarpį neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo, ir jam

paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – 20 MGL (753,20 Eur) dydžio įmoka į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, šią įmoką įpareigota sumokėti per dvylika mėnesių nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos;

vadovaujantis BK 63 straipsnio 2 dalimi, 5 dalies 1 punktu, G. R. pagal BK 226 straipsnio 3 dalį (2017 m. rugsėjo 28 d. įstatymo redakcija), 184 straipsnio 2 dalį ir 300 straipsnio 1 dalį paskirtos bausmės subendrintos apėmimo būdu, griežtesne bausme apimant švelnesnes, ir paskirta galutinė subendrinta bausmė laisvės atėmimas dvejiems metams šešiams mėnesiams. Vadovaujantis BK 75 straipsnio 1 dalimi, 2 dalies 8 punktu (2015 m. kovo 19 d. įstatymo redakcija), paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidėtas dvejiems metams, įpareigojant per šį laikotarpį neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo, ir jam paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – 20 MGL (753,20 Eur) dydžio įmoka į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, šią įmoką įpareigota sumokėti per dvylika mėnesių nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos;

vadovaujantis BK 63 straipsnio 2 dalimi, 5 dalies 1 punktu, V. B. pagal BK 184 straipsnio 2 dalį ir 300 straipsnio 1 dalį paskirtos bausmės subendrintos apėmimo būdu, griežtesne bausme apimant švelnesnes, ir paskirta galutinė subendrinta bausmė laisvės atėmimas dvejiems metams šešiams mėnesiams. Vadovaujantis BK 75 straipsnio 1 dalimi, 2 dalies 8 punktu (2015 m. kovo 19 d. įstatymo redakcija), paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidėtas dvejiems metams, įpareigojant per šį laikotarpį neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo, ir jam paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – 20 MGL (753,20 Eur) dydžio įmoka į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, šią įmoką įpareigota sumokėti per dvylika mėnesių nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos;

vadovaujantis BK 63 straipsnio 2 dalimi, 5 dalies 1 punktu, J. G. pagal BK 184 straipsnio 2 dalį ir 300 straipsnio 1 dalį paskirtos bausmės subendrintos apėmimo būdu, griežtesne bausme apimant švelnesnes, ir paskirta galutinė subendrinta bausmė laisvės atėmimas trejiems metams. Vadovaujantis BK 75 straipsnio 1 dalimi, 2 dalies 8 punktu (2015 m. kovo 19 d. įstatymo redakcija), paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidėtas dvejiems metams, įpareigojant per šį laikotarpį neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo, ir jam paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – 20 MGL (753,20 Eur) dydžio įmoka į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, šią įmoką įpareigota sumokėti per dvylika mėnesių nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos.

Kita Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. kovo 10 d. nuosprendžio dalis palikta nepakeista.

Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamento prokuroro Rolando Stankevičiaus, nuteistojo R. A. R. apeliaciniai skundai atmesti.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą ir išklausiusi prokuroro, prašiusio jo kasacinį skundą tenkinti, o nuteistųjų ir jų gynėjų kasacinius skundus atmesti, nuteistųjų ir jų gynėjų, prašiusių jų kasacinius skundus tenkinti, o prokuroro kasacinį skundą atmesti, paaiškinimų,

n u s t a t ė:

I. Bylos esmė

1. R. A. R. pagal BK 226 straipsnio 4 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija), o juridinis asmuo politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ pagal BK 20 straipsnio 2 dalį, 226 straipsnio 4 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija) (dėl kyšio priėmimo iš P. K. ir G. R.) pripažinti kaltais ir nuteisti už tai, kad politinė partija „Tvarka ir teisingumas“, veikdama per savo atstovą – vadovaujamas pareigas šiame juridiniame asmenyje ėjusį R. A. R., ir R. A. R., veikdamas politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai, pasinaudodamas savo visuomenine – politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ atsakingojo sekretoriaus, pirmininko pavaduotojo, valdybos ir tarybos nario padėtimi ir įgaliojimais, pažintimis su nenustatytais Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – ir VRM) darbuotojais, kita tikėtina įtaka valstybės institucijai – VRM ir jos valstybės tarnautojams, tiesiogiai ir netiesiogiai pats pažadėjo, susitarė priimti ir priėmė didesnės negu 250 MGL vertės kyšį, už tai pažadėjęs paveikti valstybės instituciją – Vidaus reikalų ministeriją, jos valstybės tarnautojus, kad šie teisėtai ir neteisėtai veiktų vykdydami įgaliojimus:
 - 1.1. Politinė partija „Tvarka ir teisingumas“, veikdama per savo atstovą – R. A. R., ir R. A. R., veikdamas politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai, eidamas vadovaujamas pareigas viešajame juridiniame asmenyje, siekdamas neteisėto politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ finansavimo, turėdamas teisę atstovauti juridiniam asmeniui, priimti sprendimus juridinio asmens vardu ir kontroliuoti juridinio asmens veiklą, 2013 m., tiksliau nenustatytu laiku, Lietuvos Respublikoje, tiksliau nenustatytoje vietoje, pažadėjo ir susitarė su P. K. ir per šį – su G. R. priimti iš pastarųjų kyšį, už tai pažadėjęs paveikti VRM ir jos valstybės tarnautojus, kad jie Turto valdymo ir ūkio departamento prie VRM ir VĮ „Infostuktūra“ organizuojamuose viešuosiuose pirkimuose P. K. ir G. R. priimtų naudingus sprendimus, pašalintų kliūtis, trukdančias atlikti viešuosius pirkimus, ir taip P. K. atstovaujamai įmonei padėtų laimėti Vidaus reikalų skaitmeninės mobiliojo radijo ryšio sistemos techninio aptarnavimo paslaugų pirkimą, o G. R. atstovaujamos įmonės padėtų laimėti Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos programinės ir techninės įrangos pirkimą ir Finansų valdymo ir apskaitos informacinės sistemos projektavimo ir diegimo paslaugų pirkimą.
 - 1.2. Tęsdami savo veiksmus, politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ per R. A. R., o R. A. R. – veikdamas politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai, už poveikį valstybės institucijai ir jos valstybės tarnautojams priėmė iš G. R. per UAB „Nacionalinis švietimo centras“ ir VŠĮ „Pradas Media“ UAB „Pradas R“ apmokėtas 54 450 Lt (15 769,81 Eur) vertės viešinimo paslaugas ir iš P. K. per UAB „NT Service“ ir VŠĮ „Pradas Media“ UAB „Pradas R“ apmokėtas 256 520 Lt (74 293,33 Eur) vertės viešinimo paslaugas kaip kyšį šiomis aplinkybėmis:

- 1.2.1. G. R. sprendimu iš UAB „Nacionalinis švietimo centras“ sąskaitos pagal pagamintus ir panaudotus netikrus dokumentus – 2013 m. liepos 3 d. reklamos sutartį Nr. STPT-2 tarp UAB „Nacionalinis švietimo centras“ ir VŠĮ „Pradas Media“ pervedus J. G. į jo vadovaujамų įmonių – VŠĮ „Pradas Media“, o iš jos (2013 m. liepos 15 d. – 24 200 Lt (7008,80 Eur)) – ir į UAB „Pradas R“ sąskaitas 2013 m. liepos 5 d. 24 200 Lt (7008,80 Eur) ir 2013 m. liepos 29 d. – 30 250 Lt (8761,01 Eur), iš viso 54 450 Lt (15 769,81 Eur), tai yra užmaskuotą kyšį R. A. R., kaip tariamą atlygį už bendrovei „Nacionalinis švietimo centras“ pagal sutartį suteiktą reklamą, ir J. G. nurodymu pagal susitarimą su R. A. R. iš UAB „Pradas R“ sąskaitos apmokėjus politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ viešinimo paslaugas, R. A. R. partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais iš G. R. gavo ir tokiu būdu priėmė 54 450 Lt (15 769,81 Eur) vertės partijos „Tvarka ir teisingumas“ viešinimo paslaugas.
- 1.2.2. P. K. nurodymu iš UAB „NT Service“ sąskaitos pagal pagamintus ir panaudotus netikrus dokumentus – 2013 m. liepos 15 d. reklamos sutartį Nr. 2013/07/15 tarp UAB „NT Service“ ir VŠĮ „Pradas Media“ pervedus J. G. į jo vadovaujамų įmonių – VŠĮ „Pradas Media“, o iš jos (2013 m. liepos 9 d. – 54 000 Lt (15 639,48 Eur)) – ir į UAB „Pradas R“ sąskaitas 2013 m. liepos 4 d. 54 450 Lt (15 769,81 Eur), tai yra užmaskuotą kyšį R. A. R., kaip tariamą atlygį už bendrovei „NT Service“ pagal sutartį suteiktą reklamą, ir J. G. nurodymu pagal susitarimą su R. A. R. iš UAB „Pradas R“ sąskaitos apmokėjus partijos „Tvarka ir teisingumas“ viešinimo paslaugas, R. A. R. partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais iš P. K. gavo ir tokiu būdu priėmė 54 450 Lt (15 769,81 Eur) vertės partijos „Tvarka ir teisingumas“ viešinimo paslaugas.
- 1.2.3. P. K. nurodymu iš UAB „NT Service“ sąskaitos pagal pagamintus ir panaudotus netikrus dokumentus – 2013 m. spalio 7 d. reklamos sutartį Nr. 2013/10/07 tarp UAB „NT Service“ ir UAB „Pradas R“ pervedus J. G. į jo vadovaujамą įmonę – UAB „Pradas R“ sąskaitą 2013 m. spalio 11 d. 60 000 Lt (17 377,20 Eur), 2013 m. lapkričio 8 d. – 30 750 Lt (8905,82 Eur), 2013 m. lapkričio 25 d. – 111 320 Lt (32 240,50 Eur), iš viso 256 520 Lt (74 293,33 Eur), tai yra užmaskuotą kyšį R. A. R., kaip tariamą atlygį už bendrovei „NT Service“ pagal sutartį suteiktą reklamą, ir J. G. nurodymu pagal susitarimą su R. A. R. iš UAB „Pradas R“ sąskaitos apmokėjus partijos „Tvarka ir teisingumas“ viešinimo paslaugas, R. A. R. partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais iš P. K. gavo ir tokiu būdu priėmė 256 520 Lt (74 293,33 Eur) vertės partijos „Tvarka ir teisingumas“ viešinimo paslaugas.
- 1.3. Taip juridinis asmuo – politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ per R. A. R., o R. A. R. veikdamas partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai, nuo 2013 m. liepos 15 d. iki 2013 m. lapkričio 25 d. iš P. K. ir G. R. politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai priėmė iš viso 310 970 Lt (90 063,14 Eur) vertės kyšį.

2. P. K. ir G. R. pagal BK 226 straipsnio 3 dalį (2017 m. rugsėjo 28 d. įstatymo redakcija) pripažinti kaltais ir nuteisti už tai, kad jie, veikdami bendrininkų grupe, siekdami, kad R. A. R., pasinaudodamas savo visuomenine – politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ atsakingojo sekretoriaus, pirmininko pavaduotojo, valdybos ir tarybos nario padėtimi ir įgaliojimais, pažintimis su nenustatytais VRM darbuotojais, kita tikėtina įtaka valstybės institucijai – VRM ir jos valstybės tarnautojams, kad šie teisėtai veiktų vykdydami įgaliojimus, P. K. tiesiogiai pats, o G. R. netiesiogiai, per P. K., pažadėjo ir susitarė su R. A. R. trečiajam asmeniui – politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai – duoti didesnės negu 250 MGL vertės kyšį ir, taip susitarę su R. A. R., netiesiogiai trečiajam asmeniui – politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais – per tarpininką davė didesnės negu 250 MGL vertės kyšį:
 - 2.1. P. K. ir G. R., veikdami bendrininkų grupe ir siekdami, kad R. A. R., pasinaudodamas savo visuomenine – politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ atsakingojo sekretoriaus, pirmininko pavaduotojo, valdybos ir tarybos nario padėtimi ir įgaliojimais, pažintimis su nenustatytais VRM darbuotojais, kita tikėtina įtaka valstybės institucijai – VRM ir jos valstybės tarnautojams, kad šie teisėtai veiktų vykdydami įgaliojimus – paveiktų VRM ir jos valstybės tarnautojus, kad jie Turto valdymo ir ūkio departamento prie VRM ir VĮ „Infrastruktūra“ organizuojamuose viešuosiuose pirkimuose P. K. ir G. R. priimtų naudingus sprendimus, pašalintų kliūtis, trukdančias atlikti viešuosius pirkimus, ir taip P. K. atstovaujamai įmonei padėtų laimėti Vidaus reikalų skaitmeninės mobiliojo radijo ryšio sistemos techninio aptarnavimo paslaugų pirkimą, o G. R. atstovaujamos įmonės padėtų laimėti Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos programinės ir techninės įrangos pirkimą ir Finansų valdymo ir apskaitos informacinės sistemos projektavimo ir diegimo paslaugų pirkimą, 2013 metais, tiksliau nenustatytu laiku, Lietuvos Respublikoje, tiksliau nenustatytoje vietoje, tiesiogiai P. K., o per pastarąjį ir G. R. pažadėjo ir susitarė su R. A. R. trečiajam asmeniui – politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai – duoti kyšį.
 - 2.2. Tęsdami savo veiksmus, P. K. ir G. R., veikdami bendrininkų grupe, už poveikį valstybės institucijai ir jos valstybės tarnautojams politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais davė iš G. R. per UAB „Nacionalinis švietimo centras“ ir VŠĮ „Pradas Media“ UAB „Pradas R“ apmokėtas 54 450 Lt (15 769,81 Eur) vertės viešinimo paslaugas ir iš P. K. per UAB „NT Service“ ir VŠĮ „Pradas Media“ UAB „Pradas R“ apmokėtas 256 520 Lt (74 293,33 Eur) vertės viešinimo paslaugas kaip kyšį šiomis aplinkybėmis:
 - 2.2.1. G. R. sprendimu iš UAB „Nacionalinis švietimo centras“ sąskaitos pagal pagamintus ir panaudotus netikrus dokumentus – 2013 m. liepos 3 d. reklamos sutartį Nr. STPT-2 tarp UAB „Nacionalinis švietimo centras“ ir VŠĮ „Pradas Media“ pervedus J. G. į jo vadovaujamų įmonių – VŠĮ „Pradas Media“, o iš jos (2013 m. liepos 15 d. – 24 200 Lt (7008,80 Eur)) – ir į UAB „Pradas R“ sąskaitas 2013 m. liepos 5 d. 24 200 Lt (7008,80 Eur) ir 2013 m. liepos 29 d. – 30 250 Lt

(8761,01 Eur), iš viso 54 450 Lt (15 769,81 Eur), tai yra užmaskuotą kyšį R. A. R., kaip tariamą atlygį už bendrovei „Nacionalinis švietimo centras“ pagal sutartį suteiktą reklamą, ir J. G. nurodymu pagal susitarimą su R. A. R. iš UAB „Pradas R“ sąskaitos apmokėjus politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ viešinimo paslaugas, R. A. R. politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais iš G. R. gavo ir tokiu būdu priėmė 54 450 Lt (15 769,81 Eur) vertės politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ viešinimo paslaugas.

2.2.2. P. K. nurodymu iš UAB „NT Service“ sąskaitos pagal pagamintus ir panaudotus netikrus dokumentus – 2013 m. liepos 15 d. reklamos sutartį Nr. 2013/07/15 tarp UAB „NT Service“ ir VŠĮ „Pradas Media“ pervedus J. G. į jo vadovaujamų įmonių – VŠĮ „Pradas Media“, o iš jos (2013 m. liepos 9 d. – 54 000 Lt (15 639,48 Eur)) – ir į UAB „Pradas R“ sąskaitas 2013 m. liepos 4 d. – 54 450 Lt (15 769,81 Eur), tai yra užmaskuotą kyšį R. A. R., kaip tariamą atlygį už bendrovei „NT Service“ pagal sutartį suteiktą reklamą, ir J. G. nurodymu pagal susitarimą su R. A. R. iš UAB „Pradas R“ sąskaitos apmokėjus politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ viešinimo paslaugas, R. A. R. politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais iš P. K. gavo ir tokiu būdu priėmė 54 450 Lt (15 769,81 Eur) vertės politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ viešinimo paslaugas.

2.2.3. P. K. nurodymu iš UAB „NT Service“ sąskaitos pagal pagamintus ir panaudotus netikrus dokumentus – 2013 m. spalio 7 d. reklamos sutartį Nr. 2013/10/07 tarp UAB „NT Service“ ir UAB „Pradas R“ pervedus J. G. į jo vadovaujamą įmonę – UAB „Pradas R“ sąskaitą 2013 m. spalio 11 d. 60 000 Lt (17 377,20 Eur), 2013 m. lapkričio 8 d. – 30 750 Lt (8905,82 Eur), 2013 m. lapkričio 25 d. – 111 320 Lt (32 240,50 Eur), iš viso 256 520 Lt (74 293,33 Eur), tai yra užmaskuotą kyšį R. A. R., kaip tariamą atlygį už bendrovei „NT Service“ pagal sutartį suteiktą reklamą, ir J. G. nurodymu pagal susitarimą su R. A. R. iš UAB „Pradas R“ sąskaitos apmokėjus politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ viešinimo paslaugas, R. A. R. politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais iš P. K. gavo ir tokiu būdu priėmė 256 520 Lt (74 293,33 Eur) vertės politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ viešinimo paslaugas.

2.3. Tokiu būdu P. K. ir G. R., veikdami bendrininkų grupe, nuo 2013 m. liepos 15 d. iki 2013 m. lapkričio 25 d., susitarę su R. A. R., trečiajam asmeniui – politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais – davė iš viso 310 970 Lt (90 063,14 Eur) vertės kyšį.

3. R. A. R. pagal BK 24 straipsnio 5 dalį, 184 straipsnio 2 dalį, BK 24 straipsnio 5 dalį, 300 straipsnio 1 dalį, juridinis asmuo politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ pagal BK 20 straipsnio 2 dalį, 184 straipsnio 2 dalį, BK 20 straipsnio 2 dalį, 300 straipsnio 1 dalį, V. B. pagal BK 184 straipsnio 2 dalį, BK 300 straipsnio 1 dalį pripažinti kaltais ir nuteisti už tai, kad politinė partija „Tvarka ir teisingumas“, veikdama per

savo atstovą – vadovaujamas pareigas šiame juridiniame asmenyje ėjusį R. A. R., ir R. A. R., veikdamas politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai, siekdamas neteisėto politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ finansavimo, sukurstė V. B. pervesti lėšas į J. G. vadovaujamos UAB „Pradas R“ sąskaitą, turint tikslą apmokėti politinei partijai suteiktas viešinio paslaugas, panaudojant žinomai netikrus dokumentus, ir taip, padedant J. G., iššvaistyti V. B. žinioje buvusį didelės vertės UAB „Nekilnojamojo turto gama“ svetimą turtą, o V. B., sukurstytas R. A. R., o per jį ir juridinio asmens – politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“, iššvaistė jo žinioje buvusį, jam svetimą, didelės vertės UAB „Nekilnojamojo turto gama“ turtą:

- 3.1. Politinė partija „Tvarka ir teisingumas“, veikdama per savo atstovą – vadovaujamas pareigas šiame juridiniame asmenyje ėjusį R. A. R., ir R. A. R., veikdamas politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai, siekdamas neteisėto politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ finansavimo, 2014 metais, tiksliau nenustatytu laiku ir būdu, sukurstė V. B., kuris nuo 2013 m. kovo 1 d. iki 2014 m. liepos 11 d. ėjo UAB „Nekilnojamojo turto gama“ direktoriaus pareigas ir einamų pareigų pagrindu turėjo teisę valdyti jo žinioje esantį UAB „Nekilnojamojo turto gama“ turtą – lėšas bei šiuo turtu disponuoti, pervesti lėšas į J. G. vadovaujamos UAB „Pradas R“ sąskaitą, turint tikslą apmokėti partijai suteiktas viešinio paslaugas.
- 3.2. V. B., R. A. R. sukurstytas, veikdamas kartu su UAB „Pradas R“, 2013–2014 metais direktoriaus pareigas ėjusiu J. G., žinodamas, kad J. G. vadovaujama UAB „Pradas R“ 2014 m. sausio 30 d. reklamos sutarties Nr. 2014/01/30 tarp UAB „Pradas R“ ir UAB „Nekilnojamojo turto gama“ pagrindu nesusiteiks 484 000 Lt (140 176,08 Eur) vertės paslaugų, t. y. reklamos paslaugų darbų, siekdamas melagingai pagrįsti tariamai teisėtą tokios sumos UAB „Nekilnojamojo turto gama“ priklausančių lėšų panaudojimą, veikdamas per nusikalstamų ketinimų nesuvokiančius UAB „Nekilnojamojo turto gama“ direktoriaus pavaduotoją V. Z. ir direktoriaus pavaduotoją finansams R. V., 2014 m. vasario 3 d. – 2014 m. balandžio 4 d. laikotarpiu nurodė nusikalstamų ketinimų nesuvokiančiai UAB „Nekilnojamojo turto gama“ vyr. finansininkei Ž. B. įtraukti į UAB „Nekilnojamojo turto gama“ buhalterinę apskaitą iš UAB „Pradas R“ gautas, jam žinomai suklastotas UAB „Pradas R“ išankstinio mokėjimo sąskaitas PRAD 2013-017 (2014 m. vasario 3 d.) ir PRAD 2013/2017 (2014 m. kovo 4 d.) bei PVM sąskaitą faktūrą, serija PRA, Nr. 0128 (2014 m. balandžio 4 d.), kuriose nusikalstamų ketinimų nesuvokianti UAB „Pradas R“ vyr. finansininkė D. P. J. G. pavedimu įrašė žinomai netikrus duomenis, kad UAB „Pradas R“ pardavė, o UAB „Nekilnojamojo turto gama“ įgijo reklamos paslaugų iš viso už 484 000 Lt (140 176,08 Eur), bei pagal jas išmokėti pinigus. Ž. B., vykdydama šį nurodymą, nežinodama, kad jai pateiktos UAB „Pradas R“ išankstinio mokėjimo sąskaitos yra suklastotos, kaip atsiskaitymą už pateiktas UAB „Pradas R“ atliktas paslaugas iš UAB „Nekilnojamojo turto gama“ banko sąskaitų, esančios AB DnB banke ir esančios AB „Swedbank“ banke, į UAB „Pradas R“ sąskaitą, esančią AB DNB banke, pervedė 484 000 Lt (140 176,08 Eur).

- 3.3. Taip V. B., sukurstyta politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ atsakingojo sekretoriaus R. A. R., veikusio politinės partijos naudai, pervesdamas lėšas į J. G. vadovaujamos UAB „Pradas R“ sąskaitą, turint tikslą apmokėti partijai suteiktas viešinimo paslaugas, bei, padedant J. G., pasinaudodamas žinomai netikromis UAB „Pradas R“ sąskaitomis faktūromis, melagingai pagrindė tariamai teisėtą UAB „Nekilnojamojo turto gama“ priklausančio turto – lėšų panaudojimą ir iššvaistė jo žinioje buvusį UAB „Nekilnojamojo turto gama“ didelės, iš viso 484 000 Lt (140 176,08 Eur), vertės turtą.
4. P. K. pagal BK 184 straipsnio 2 dalį, BK 300 straipsnio 1 dalį pripažintas kaltu ir nuteistas už tai, kad jis, turėdamas sumanymą per R. A. R. duoti politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais didesnės negu 250 MGL vertės kyšį, apmokant UAB „NT Service“ pinigais partijai teikiamas viešinimo paslaugas, panaudojo žinomai netikrus dokumentus ir, padedant J. G., iššvaistė jo žinioje buvusį didelės vertės svetimą UAB „NT Service“ turtą:
- 4.1. P. K., 2013–2014 metais eidamas UAB „NT Service“ prezidento pareigas, einamų pareigų pagrindu turėdamas teisę valdyti jo žinioje esantį UAB „NT Service“ turtą – lėšas – ir šiuo turtu disponuoti, veikdamas kartu su VŠĮ „Pradas Media“ ir UAB „Pradas R“ 2013–2014 metais direktoriaus pareigas ėjusių J. G., žinodamas, kad J. G. vadovaujamos įmonės – VŠĮ „Pradas Media“ 2013 m. liepos 5 d. reklamos sutarties tarp VŠĮ „Pradas Media“ ir UAB „NT Service“, 2013 m. spalio 7 d. reklamos sutarties Nr. 2013/10/07 tarp UAB „Pradas R“ ir UAB „NT Service“ pagrindu nesuteiks 365 420 Lt (105 832,95 Eur) vertės paslaugų, t. y. reklamos paslaugų darbų, turėdamas sumanymą duoti politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais didesnės negu 250 MGL vertės kyšį, siekdamas melagingai pagrįsti tariamai teisėtą šių UAB „NT Service“ priklausančių lėšų panaudojimą, 2013 m. liepos 4 d. – 2014 m. liepos 21 d. laikotarpiu iš J. G. gavo: žinomai suklastotą VŠĮ „Pradas Media“ išankstinio mokėjimo sąskaitą, serija Nr. PRA-005, kurioje nusikalstamų ketinimų nesuvokianti VŠĮ „Pradas Media“ vyr. finansininkė D. P. J. G. pavedimu įrašė žinomai netikrus duomenis apie tai, kad VŠĮ „Pradas Media“ pardavė, o UAB „NT Service“ įgijo reklamos paslaugų iš viso už 54 450 Lt (15 769,81 Eur), ir žinomai suklastotas UAB „Pradas R“ išankstinio mokėjimo sąskaitas, serija PRAD 2013/011 ir serija PRAD 2013/015, bei žinomai suklastotą PVM sąskaitą faktūrą, serija PRA, Nr. 0141, kuriose nusikalstamų ketinimų nesuvokianti UAB „Pradas R“ vyr. finansininkė D. P. J. G. pavedimu įrašė žinomai netikrus duomenis apie tai, kad UAB „Pradas R“ pardavė, o UAB „NT Service“ įgijo reklamos paslaugų iš viso už 310 970 Lt (90 063,14 Eur), po to P. K., perdavęs šiuos žinomai netikrus dokumentus – suklastotas išankstinio mokėjimo sąskaitas ir PVM sąskaitą faktūrą nusikalstamų ketinimų nesuvokiančiai UAB „NT Service“ vyr. finansininkei L. K., nurodė jas įtraukti į UAB „NT Service“ buhalterinę apskaitą bei pagal jas išmokėti pinigus VŠĮ „Pradas Media“ ir UAB „Pradas R“. L. K., vykdydama P. K. nurodymą, nežinodama, kad jai pateiktos UAB „Pradas R“ ir VŠĮ „Pradas Media“ išankstinio mokėjimo sąskai-

tos ir PVM sąskaita faktūra yra suklastotos, kaip atsiskaitymą už UAB „Pradas R“ ir VŠĮ „Pradas Media“ suteiktas paslaugas iš UAB „NT Service“ banko sąskaitos, esančios AB SEB banke, į VŠĮ „Pradas Media“ sąskaitą, esančią AB SEB banke, pervedė 54 450 Lt (15 769,81 Eur) ir iš UAB „NT Service“ banko sąskaitos, esančios AB SEB banke, į UAB „Pradas R“ sąskaitą, esančią „Danske Bank A/S“ Lietuvos filiale, ir sąskaitą, esančią AB DNB banke, pervedė 310 970 Lt (90 063,14 Eur). Taip P. K., padedant J. G., pasinaudodamas žinomai netikromis – pateiktomis UAB „Pradas R“ ir VŠĮ „Pradas Media“ išankstinio mokėjimo sąskaitomis faktūromis ir PVM sąskaita faktūra, jomis melagingai pagrįsdamas tariamai teisėtą UAB „NT Service“ priklausančio turto – lėšų panaudojimą, nuo 2013 m. liepos 4 d. iki 2014 m. liepos 21 d. neteisėtai, už realiai negautas paslaugas iš UAB „NT Service“ pervedęs J. G. vadovaujamos UAB „Pradas R“ ir VŠĮ „Pradas Media“, iššvaistė jo žinioje buvusį UAB „NT Service“ didelės vertės turtą – 365 420 Lt (105 832,95 Eur).

5. G. R. pagal BK 184 straipsnio 2 dalį, 300 straipsnio 1 dalį pripažintas kaltu ir nuteistas už tai, kad jis, turėdamas sumanymą per R. A. R. duoti politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais didesnės negu 250 MGL vertės kyši, apmokant UAB „Nacionalinis švietimo centras“ pinigais partijai teikiamas viešinimo paslaugas, būdamas faktinis UAB „Nacionalinis švietimo centras“ direktorius, veikdamas per nusikalstamų ketinimų nesuvokiančius UAB „Nacionalinis švietimo centras“ formalų direktorių M. P. ir vyr. finansininkes J. S. ir O. K., panaudojo žinomai netikrus dokumentus ir, padedant J. G., iššvaistė jo žinioje buvusį didelės vertės svetimą UAB „Nacionalinis švietimo centras“ turtą:

- 5.1. G. R., 2013–2014 metais būdamas UAB „Nacionalinis švietimo centras“ akcininkų įgaliotas atstovas ir faktinis bendrovės vadovas, einamų pareigų pagrindu turėdamas teisę per UAB „Nacionalinis švietimo centras“ formalų direktorių M. P. valdyti UAB „Nacionalinis švietimo centras“ turtą – lėšas – ir šiomis lėšomis disponuoti, veikdamas kartu su VŠĮ „Pradas Media“ 2013–2014 metais direktoriaus pareigas ėjusių J. G., žinodamas, kad J. G. vadovaujama įmonė VŠĮ „Pradas Media“ 2013 m. liepos 3 d. reklamos sutarties Nr. STPT-2 ir 2014 m. gegužės 27 d. reklamos sutarties Nr. PR-NŠC05.27 tarp VŠĮ „Pradas Media“ ir UAB „Nacionalinis švietimo centras“ pagrindu nesuteiks 114 450 Lt (33 147,01 Eur) vertės paslaugų, t. y. reklamos paslaugų darbų, turėdamas sumanymą duoti partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais didesnės negu 250 MGL vertės kyši, siekdamas melagingai pagrįsti tariamai teisėtą šių UAB „Nacionalinis švietimo centras“ priklausančių lėšų panaudojimą, 2013 m. liepos 4 d. – 2014 m. rugpjūčio 12 d. laikotarpiu iš J. G. gavo žinomai suklastotas VŠĮ „Pradas Media“ išankstinio mokėjimo sąskaitą, serija Nr. PRA-006, PVM sąskaitą faktūrą, serija MED, Nr. 022, ir PVM sąskaitą faktūrą, serija MED, Nr. 056, kuriose nusikalstamų ketinimų nesuvokianti VŠĮ „Pradas Media“ vyr. finansininkė D. P. J. G. pavedimu įrašė žinomai netikrus duomenis apie tai, kad VŠĮ „Pradas Media“ pardavė, o UAB „Nacionalinis švietimo centras“ įgijo reklamos paslaugų iš viso už 114 450 Lt (33 147,01 Eur), po to G. R., veikdamas per nusikalsta-

mų ketinimų nesuvokiantį UAB „Nacionalinis švietimo centras“ direktorių M. P., perdavė šiuos žinomai netikrus dokumentus – suklustotas išankstinio mokėjimo sąskaitą ir PVM sąskaitas faktūras nusikalstamų ketinimų nesuvokiančioms UAB „Nacionalinis švietimo centras“ vyr. finansininkėms J. S. ir O. K., joms nurodė šias sąskaitas įtraukti į UAB „Nacionalinis švietimo centras“ buhalterinę apskaitą bei išmokėti pinigų VŠĮ „Pradas Media“. J. S. ir O. K. per UAB „Nacionalinis švietimo centras“ formalų direktorių M. P., vykdydamos G. R. nurodymą, nežinodamos, kad joms pateiktos VŠĮ „Pradas Media“ išankstinio mokėjimo sąskaita ir PVM sąskaitos faktūros yra suklustotos, kaip atsiskaitymą už VŠĮ „Pradas Media“ suteiktas paslaugas iš UAB „Nacionalinis švietimo centras“ banko sąskaitos, esančios AB „Swedbank“ banke, į VŠĮ „Pradas Media“ sąskaitą, esančią AB SEB banke, perdavė 114 450 Lt (33 147,01 Eur). Taip G. R., padedant J. G., pasinaudodamas žinomai netikromis VŠĮ „Pradas Media“ išankstinio mokėjimo sąskaitomis faktūromis ir PVM sąskaita faktūra, melagingai pagrindė tariamai teisėtą UAB „Nacionalinis švietimo centras“ priklausančio turto – lėšų panaudojimą ir nuo 2013 m. liepos 4 d. iki 2014 m. rugpjūčio 12 d. neteisėtai, už realiai negautas paslaugas iš UAB „Nacionalinis švietimo centras“ pervedęs J. G. vadovaujamai VŠĮ „Pradas Media“, iššvaistė jo žinioje buvusį UAB „Nacionalinis švietimo centras“ didelės vertės turą – 114 450 Lt (33 147,01 Eur).

6. J. G. pagal BK 24 straipsnio 6 dalį, 184 straipsnio 2 dalį, BK 300 straipsnio 1 dalį pripažintas kaltu ir nuteistas už tai, kad jis, žinodamas apie P. K., G. R. ir V. B. sumanymą politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais pervesti lėšas į jo vadovaujamų bendrovių UAB „Pradas R“ ir VŠĮ „Pradas Media“ sąskaitas, turint tikslą apmokėti politinei partijai suteiktas viešinimo paslaugas, panaudojo žinomai netikrus dokumentus ir padėjo iššvaistyti P. K. žinioje buvusį didelės vertės jam svetimą UAB „NT Service“ turą, G. R. žinioje buvusį didelės vertės jam svetimą UAB „Nacionalinis švietimo centras“ turą ir V. B. žinioje buvusį didelės vertės jam svetimą UAB „Nekilnojamojo turto gama“ turą:

- 6.1. J. G., 2013–2014 metais eidamas VŠĮ „Pradas Media“ ir UAB „Pradas R“ direktoriaus pareigas, kartu su P. K., 2013–2014 metais ėjusių UAB „NT Service“ prezidento pareigas, turėjusių teisę valdyti jo žinioje esantį UAB „NT Service“ turą – lėšas – ir šiuo turto disponuoti, žinodamas, kad jo vadovaujamos įmonės – VŠĮ „Pradas Media“ 2013 m. liepos 5 d. reklamos sutarties tarp VŠĮ „Pradas Media“ ir UAB „NT Service“ bei UAB „Pradas R“ 2013 m. spalio 7 d. reklamos sutarties Nr. 2013/10/07 tarp UAB „Pradas R“ ir UAB „NT Service“ pagrindu nesuteiks 365 420 Lt (105 832,95 Eur) vertės paslaugų, t. y. reklamos paslaugų darbų, siekdamas melagingai pagrįsti tariamai teisėtą šių UAB „NT Service“ priklausančių lėšų panaudojimą, 2013 m. liepos 4 d. – 2014 m. liepos 21 d. laikotarpiu UAB „NT Service“ perdavė: jam žinomai suklustotą VŠĮ „Pradas Media“ išankstinio mokėjimo sąskaitą, serija Nr. PRA-005, kurioje nusikalstamų ketinimų nesuvokianti VŠĮ „Pradas Media“ vyr. finansininkė D. P. jo pavedimu įrašė žinomai netikrus duomenis, kad VŠĮ „Pradas Media“ pardavė, o UAB „NT Service“ įgijo rekla-

mos paslaugų iš viso už 54 450 Lt (15 769,81 Eur), jam žinomai suklastotas UAB „Pradas R“ išankstinio mokėjimo sąskaitas, serija PRAD 2013/011 ir serija PRAD 2013/015, bei žinomai suklastotą PVM sąskaitą faktūrą, serija PRA, Nr. 0141, kuriose nusikalstamų ketinimų nesuvokianti UAB „Pradas R“ vyr. finansininkė D. P. jo pavedimu įrašė žinomai netikrus duomenis apie tai, kad UAB „Pradas R“ pardavė, o UAB „NT Service“ įgijo reklamos paslaugų iš viso už 310 970 Lt (90 063,14 Eur), po to P. K. šiuos žinomai netikrus dokumentus – suklastotas išankstinio mokėjimo sąskaitas ir PVM sąskaitą faktūrą nusikalstamų ketinimų nesuvokiančiai UAB „NT Service“ vyr. finansininkei L. K. nurodė įtraukti į UAB „NT Service“ buhalterinę apskaitą ir pagal jas išmokėti pinigus VŠĮ „Pradas Media“ ir UAB „Pradas R“. L. K., vykdydama P. K. nurodymą, nežinodama, kad jai pateiktos UAB „Pradas R“ ir VŠĮ „Pradas Media“ išankstinio mokėjimo sąskaitos ir PVM sąskaita faktūra yra suklastotos, kaip atsiskaitymą už pateiktas UAB „Pradas R“ ir VŠĮ „Pradas Media“ atliktas paslaugas iš UAB „NT Service“ banko sąskaitos, esančios AB SEB banke, į VŠĮ „Pradas Media“ sąskaitą, esančią AB SEB banke, pervedė 54 450 Lt (15 769,81 Eur) ir iš UAB „NT Service“ banko sąskaitos, esančios AB SEB banke, į UAB „Pradas R“ sąskaitą, esančią banko „Danske Bank A/S“ Lietuvos filiale, ir sąskaitą, esančią AB DNB banke, pervedė 310 970 Lt (90 063,14 Eur).

- 6.2. J. G., veikdamas kartu su UAB „Nacionalinis švietimo centras“ akcininkų įgaliotu atstovu ir faktiniu bendrovės vadovu G. R., 2013–2014 metais turėjęs teisę valdyti per UAB „Nacionalinis švietimo centras“ formalų direktorių M. P. UAB „Nacionalinis švietimo centras“ turtą – lėšas – ir šiomis lėšomis disponuoti, žinodamas, kad jo vadovaujama įmonė VŠĮ „Pradas Media“ 2013 m. liepos 3 d. reklamos sutarties Nr. STPT-2 ir 2014 m. gegužės 27 d. reklamos sutarties Nr. PR-NŠC05.27 tarp VŠĮ „Pradas Media“ ir UAB „Nacionalinis švietimo centras“ pagrindu nesuteiks 114 450 Lt (33 147,01 Eur) vertės paslaugų, siekdamas melagingai pagrįsti tariamai teisėtą šių UAB „Nacionalinis švietimo centras“ priklausančių lėšų panaudojimą, 2013 m. liepos 4 d. – 2014 m. liepos 21 d. laikotarpiu perdavė UAB „Nacionalinis švietimo centras“ žinomai suklastotas: VŠĮ „Pradas Media“ išankstinio mokėjimo sąskaitą, serija Nr. PRA-006, PVM sąskaitą faktūrą, serija MED, Nr. 022, ir PVM sąskaitą faktūrą, serija MED, Nr. 056, kuriose nusikalstamų ketinimų nesuvokianti VŠĮ „Pradas Media“ vyr. finansininkė D. P. jo pavedimu įrašė žinomai netikrus duomenis apie tai, kad VŠĮ „Pradas Media“ pardavė, o UAB „Nacionalinis švietimo centras“ įgijo reklamos paslaugų iš viso už 114 450 Lt (33 147,01 Eur), po to G. R., veikdamas per nusikalstamų ketinimų nesuvokiantį UAB „Nacionalinis švietimo centras“ direktorių M. P., perdavė šiuos žinomai netikrus dokumentus – suklastotas išankstinio mokėjimo sąskaitą ir PVM sąskaitas faktūras nusikalstamų ketinimų nesuvokiančioms UAB „Nacionalinis švietimo centras“ vyr. finansininkėms J. S. ir O. K. bei nurodė įtraukti jas į UAB „Nacionalinis švietimo centras“ buhalterinę apskaitą ir išmokėti pinigus VŠĮ „Pradas Media“. J. S. ir O. K. per

UAB „Nacionalinis švietimo centras“ formalų direktorių M. P., vykdydamos G. R. nurodymą, nežinodamos, kad joms pateiktos VŠĮ „Pradas Media“ išankstinio mokėjimo sąskaita ir PVM sąskaitos faktūros yra suklastotos, kaip atsiskaitymą už pateiktas VŠĮ „Pradas Media“ atliktas paslaugas iš UAB „Nacionalinis švietimo centras“ banko sąskaitos, esančios AB „Swedbank“ banke, į VŠĮ „Pradas Media“ sąskaitą, esančią AB SEB banke, pervedė 114 450 Lt (33 147,01 Eur).

- 6.3. J. G., veikdamas kartu su V. B., nuo 2013 m. kovo 1 d. iki 2014 m. liepos 11 d. ėjusių UAB „Nekilnojamojo turto gama“ direktoriaus pareigas, žinodamas, kad jo vadovaujama UAB „Pradas R“ 2014 m. sausio 30 d. reklamos sutarties Nr. 2014/01/30 tarp UAB „Pradas R“ ir UAB „Nekilnojamojo turto gama“ pagrindu nesuteiks 484 000 Lt (140 176,08 Eur) vertės reklamos paslaugų darbų, siekdamas melagingai pagrįsti tariamai teisėtą šių UAB „Nekilnojamojo turto gama“ priklausančių lėšų panaudojimą, 2014 m. vasario 3 d. – 2014 m. balandžio 4 d. laikotarpiu UAB „Nekilnojamojo turto gama“ perdavė jam žinomai suklastotas UAB „Pradas R“ išankstinio mokėjimo sąskaitas PRAD 2013-017 (2014 m. vasario 3 d.) ir PRAD 2013/2017 (2014 m. kovo 4 d.) bei PVM sąskaitą faktūrą, serija PRA, Nr. 0128 (2014 m. balandžio 4 d.), kuriose nusikalstamų ketinimų nesuvokianti UAB „Pradas R“ vyr. finansininkė D. P. jo pavedimu įrašė žinomai netikrus duomenis apie tai, kad UAB „Pradas R“ pardavė, o UAB „Nekilnojamojo turto gama“ įgijo reklamos paslaugų iš viso už 484 000 Lt (140 176,08 Eur), po to V. B., veikdamas per nusikalstamų ketinimų nesuvokiančius UAB „Nekilnojamojo turto gama“ direktoriaus pavaduotoją V. Z. ir direktoriaus pavaduotoją finansams R. V., perdavė šiuos žinomai netikrus dokumentus – suklastotas išankstinio mokėjimo sąskaitas nusikalstamų ketinimų nesuvokiančiai UAB „Nekilnojamojo turto gama“ vyr. finansininkei Ž. B., nurodė jas įtraukti į UAB „Nekilnojamojo turto gama“ buhalterinę apskaitą bei išmokėti pinigų UAB „Pradas R“. Ž. B., vykdydama nurodymą, nežinodama, kad jai pateiktos UAB „Pradas R“ išankstinio mokėjimo sąskaitos yra suklastotos, kaip atsiskaitymą už pateiktas UAB „Pradas R“ atliktas paslaugas iš UAB „Nekilnojamojo turto gama“ banko sąskaitų, esančių AB DnB banke ir AB „Swedbank“ banke, į UAB „Pradas R“ sąskaitą, esančią AB DnB banke, pervedė 484 000 Lt (140 176,08 Eur).
- 6.4. Tokiu būdu J. G. padėjo, pasinaudojant žinomai netikromis UAB „Pradas R“ ir VŠĮ „Pradas Media“ išankstinio mokėjimo sąskaitomis faktūromis ir PVM sąskaitomis faktūromis, melagingai pagrįsti tariamai teisėtą lėšų panaudojimą, iššvaistyti didelės vertės turtą: P. K. žinioje buvusį UAB „NT Service“ turtą – 365 420 Lt (105 832,95 Eur), G. R. žinioje buvusį UAB „Nacionalinis švietimo centras“ turtą – 114 450 Lt (33 147,01 Eur) ir V. B. žinioje buvusį UAB „Nekilnojamojo turto gama“ turtą – 484 000 Lt (140 176,08 Eur), viso padėjo iššvaistyti 963 870 Lt (279 156,04 Eur) vertės svetimą turtą.
7. R. A. R. pagal BK 226 straipsnio 4 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija), juridinis asmuo – politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ pagal BK 20 straipsnio

2 dalį ir 226 straipsnio 4 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija) išteisinti dėl kaltinimo tuo, kad R. A. R., veikdamas partijos naudai ir interesais, o politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ veikdama per savo atstovą – vadovaujamas pareigas šiame juridiniame asmenyje ėjusį R. A. R., kuris, pasinaudodamas savo visuomenine – politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ atsakingojo sekretoriaus, pirmininko pavaduotojo, valdybos ir tarybos nario padėtimi ir įgaliojimais, pažintimis su Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro patarėju, partijos „Tvarka ir teisingumas“ nariu E. R. ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos viceministru, partijos „Tvarka ir teisingumas“ nariu A. P., kita tikėtina įtaka valstybės institucijoms – VRM ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai ir jų valstybės tarnautojams, partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais tiesiogiai pats R. S. pažadėjo, susitarė priimti ir iš R. S. priėmė didesnės negu 250 MGL vertės kyšį, tai yra paramos koncertą „Pirk dramblių“, kuriame viešinama politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ ir jos lyderiai, formuojant apie juos palankią visuomenės ir rinkėjų nuomonę, už tai pažadėjęs paveikti valstybės institucijas – VRM ir Aplinkos ministeriją, jų valstybės tarnautojus, kad šie teisėtai ir neteisėtai veiktų vykdydami įgaliojimus, t. y. kad R. A. R., veikdamas juridinio asmens partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais, bei juridinis asmuo – politinė partija „Tvarka ir teisingumas“, veikdama per savo atstovą – R. A. R., kuris, siekdamas neteisėto politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ finansavimo, turėdamas teisę atstovauti juridiniam asmeniui, priimti sprendimus juridinio asmens vardu ir kontroliuoti juridinio asmens veiklą, 2013 m., tiksliau tyrimo metu nenustatytu laiku, bet ne vėliau kaip 2013 m. rugsėjo 2 d., Lietuvos Respublikoje, tiksliau tyrimo metu nenustatytoje vietoje, ir 2013 m. rugsėjo 5 d. nuo 9 val. 28 min. iki 9 val. 50 min. vykusio pokalbio metu partijos „Tvarka ir teisingumas“ būstinėje, esančioje Vilniuje, Gedimino pr. 10, R. A. R. darbo vietoje pažadėjo ir susitarė su R. S. priimti iš jo 147 000 Lt (42 574,14 Eur) vertės kyšį – paramos koncertą „Pirk dramblių“, kuriame bus viešinama politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ ir jos lyderiai, už tai pažadėjęs paveikti VRM ir Aplinkos ministeriją ir jų valstybės tarnautojus, kad jie R. S. pateiktų VRM planuojamų viešųjų pirkimų viešųjų ryšių srityje techninių specifikacijų (pirkimų užduočių) projektus, parengtų už R. S. įmones visą medžiagą, reikalingą dalyvauti konkursuose, pakeistų viešųjų pirkimų užduočių sąlygas ir sumažintų dienraščiuose leidžiamas maksimalias paslaugų apimtis (centimetrus), informuotų R. S., ar pagal pirkimų užduotis paslaugos gali būti teikiamos per televiziją, ir tokiu būdu sudarytų privilegijas ir išskirtines sąlygas bei padėtų laimėti R. S. nurodytoms įmonėms – UAB „Antikos stilius“ ir UAB „Videometra“ VRM organizuojamus du viešuosius pirkimus, tai yra Vidaus reikalų ministerijos administruojamos Europos Sąjungos 2007–2013 m. struktūrinės paramos priemonių viešinimo paslaugų pirkimą (pirkimo Nr. 141075) ir Išorės sienų fondo 2011 m. ir 2012 m. metinių programų įgyvendinimo eigos ir rezultatų viešinimo paslaugų pirkimą (pirkimo Nr. 144140) bei Aplinkos ministerijos organizuojamą viešąją Televizijos laidų aplinkosauginių aktualijų – atliekų tvarkymo, temomis parengimo ir transliavimo nacionaliniame kanale pirkimą (pirkimo Nr. 140191). Tęsdamas savo veiksmus, R. S. pagal susitarimą su R. A. R.

- Kauno sporto halėje, esančioje Kaune, Perkūno al. 5, 2013 m. spalio 4 d. suorganizavus ir televizijoje TV3 tiesiogiai parodytus renginį, R. A. R. 2013 m. spalio 4 d. partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais gavo ir tokiu būdu iš R. S. priėmė 235 499,15 Lt (68 205,27 Eur) vertės paramos koncertą „Pirk dramblių“, kuriame buvo viešinama politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ ir jos lyderiai, formuojant apie juos palankią visuomenės ir rinkėjų nuomonę.
8. R. S. pagal BK 226 straipsnio 3 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija) išteisintas dėl kaltinimo tuo, kad jis, siekdamas, kad R. A. R., pasinaudodamas savo visuomenine – politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ atsakingojo sekretoriaus, pirmininko pavaduotojo, valdybos ir tarybos nario padėtimi ir įgaliojimais, pažintimis su Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro patarėju, partijos „Tvarka ir teisingumas“ nariu E. R. ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos viceministru, partijos „Tvarka ir teisingumas“ nariu A. P., kita tikėtina įtaka valstybės institucijoms – VRM ir Aplinkos ministerijai ir jų valstybės tarnautojams, kad šie neteisėtai veiktų vykdydami įgaliojimus, tiesiogiai pats pažadėjo ir susitarė su R. A. R. trečiajam asmeniui – partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais – duoti didesnės negu 250 MGL vertės kyšį, tai yra paramos koncertą „Pirk dramblių“, kuriame viešinama politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ ir jos lyderiai, formuojant apie juos palankią visuomenės ir rinkėjų nuomonę, ir pats susitaręs su R. A. R. netiesiogiai trečiajam asmeniui – partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais – davė didesnės negu 250 MGL vertės kyšį, t. y. R. S., siekdamas, kad R. A. R., pasinaudodamas savo visuomenine – politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ atsakingojo sekretoriaus, pirmininko pavaduotojo, valdybos ir tarybos nario padėtimi ir įgaliojimais, pažintimis su Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro patarėju, partijos „Tvarka ir teisingumas“ nariu E. R. ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos viceministru, partijos „Tvarka ir teisingumas“ nariu A. P., kita tikėtina įtaka valstybės institucijoms – VRM ir Aplinkos ministerijai ir jų valstybės tarnautojams, kad šie neteisėtai veiktų vykdydami įgaliojimus, jam pateiktų VRM planuojamų viešųjų pirkimų viešųjų ryšių srityje techninių specifikacijų (pirkimų užduočių) projektus, parengtų už R. S. atstovaujamas įmones visą medžiagą, reikalingą dalyvauti konkursuose, pakeistų viešųjų pirkimų užduočių sąlygas ir sumažintų dienraščiuose leidžiamas maksimalias paslaugų apimtis (centimetrais), informuotų R. S., ar pagal pirkimų užduotis paslaugos gali būti teikiamos per televiziją, ir taip sudarytų privilegijas ir išskirtines sąlygas bei padėtų laimėti R. S. nurodytoms įmonėms – UAB „Antikos stilius“ ir UAB „Videometra“ VRM organizuojamus du viešuosius pirkimus, tai yra Vidaus reikalų ministerijos administruojamos Europos Sąjungos 2007–2013 m. struktūrinės paramos priemonių viešinimo paslaugų pirkimą (pirkimo Nr. 141075) ir Išorės sienų fondo 2011 m. ir 2012 m. metinių programų įgyvendinimo eigos ir rezultatų viešinimo paslaugų pirkimą (pirkimo Nr. 144140) bei Aplinkos ministerijos organizuojamą viešąją Televizijos laidų aplinkosauginių aktualijų – atliekų tvarkymo, temomis parengimo ir transliavimo nacionaliniame kanale pirkimą (pirkimo Nr. 140191), 2013 m., tiksliau tyrimo metu nenustatytu laiku, bet ne vėliau kaip 2013 m. rugsėjo 2 d., Lietuvos Respublikoje, tiksliau tyrimo metu ne-

nustatytoje vietoje, ir 2013 m. rugsėjo 5 d. nuo 9 val. 28 min. iki 9 val. 50 min. vykusio pokalbio metu partijos „Tvarka ir teisingumas“ būstinėje, esančioje Vilniuje, Gedimino pr. 10, R. A. R. darbo vietoje, pažadėjo ir susitarė su R. A. R. trečiajam asmeniui – partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais – duoti 147 000 Lt (42 574,14 Eur) vertės kyšį – paramos koncertą „Pirk dramblių“, kuriame bus viešinama politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ ir jos lyderiai. Tęsdamas savo veiksmus, pagal susitarimą su R. A. R. Kauno sporto halėje, esančioje Kaune, Perkūno al. 5, 2013 m. spalio 4 d. suorganizavus ir televizijoje TV3 tiesiogiai parodžius renginį, R. S. 2013 m. spalio 4 d. partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais davė, o R. A. R. iš R. S. priėmė 235 499,15 Lt (68 205,27 Eur) vertės paramos koncertą „Pirk dramblių“, kuriame buvo viešinama politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ ir jos lyderiai, formuojant apie juos palankią visuomenės ir rinkėjų nuomonę.

9. Be to, R. S. pagal BK 226 straipsnio 3 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija) išteisintas dėl kaltinimo tuo, kad jis, siekdamas, kad A. J. (kuriam ikiteisminis tyrimas 2017 m. rugsėjo 22 d. buvo nutrauktas vadovaujantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir BPK) 3 straipsnio 1 dalies 7 punktu jam mirus), pasinaudodamas savo visuomenine – Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos viceministro padėtimi ir įgaliojimais, kita tikėtina įtaka valstybės institucijai – VRM ministerijai ir jos valstybės tarnautojams, kad šie teisėtai veiktų vykdydami įgaliojimus, netiesiogiai per R. A. R. ir tiesiogiai pats pažadėjo ir susitarė su A. J. trečiajam asmeniui – partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais – duoti didesnės negu 250 MGL vertės kyšį, tai yra paramos koncertą „Pirk dramblių“, kuriame viešinama politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ ir jos lyderiai, formuojant apie juos palankią visuomenės ir rinkėjų nuomonę, ir susitaręs netiesiogiai trečiajam asmeniui – partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais – davė didesnės negu 250 MGL vertės kyšį, t. y. R. S., siekdamas, kad A. J., pasinaudodamas savo visuomenine – Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos viceministro padėtimi ir įgaliojimais, kita tikėtina įtaka valstybės institucijai – Vidaus reikalų ministerijai ir jos valstybės tarnautojams, kad šie neteisėtai veiktų vykdydami įgaliojimus, priderintų viešojo pirkimo užduoties sąlygas, kad jį laimėtų UAB „Videometra“ ir tokiu būdu sudarytų privilegijas ir išskirtines sąlygas bei padėtų laimėti R. S. nurodytai įmonei UAB „Videometra“ VRM organizuojamą viešąjį pirkimą, tai yra Renginių organizavimo paslaugų pirkimą (pirkimo Nr. 143997), 2013 m., tiksliau tyrimo metu nenustatytu laiku, bet ne vėliau kaip 2013 m. rugsėjo 5 d., Lietuvos Respublikoje, tiksliau tyrimo metu nenustatytoje vietoje, ir 2013 m. spalio 2 d. nuo 16 val. 6 min. iki 16 val. 9 min. vykusio pokalbio metu partijos „Tvarka ir teisingumas“ būstinėje, esančioje Vilniuje, Gedimino pr. 10, R. A. R. darbo vietoje, netiesiogiai per R. A. R. ir tiesiogiai pats pažadėjo ir susitarė su A. J. trečiajam asmeniui – partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais – duoti 147 000 Lt (42 574,14 Eur) vertės kyšį – paramos koncertą „Pirk dramblių“, kuriame bus viešinama politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ ir jos lyderiai. Tęsdamas savo veiksmus, pagal netiesioginį per R. A. R. susitarimą su A. J. Kauno sporto halėje, esančioje Kaune, Perkūno al. 5,

2013 m. spalio 4 d. suorganizavus ir televizijoje TV3 tiesiogiai parodytus renginį, R. S. 2013 m. spalio 4 d. partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais davė, o A. J. iš R. S. priėmė 235 499,15 Lt (68 205,27 Eur) vertės paramos koncertą „Pirk dramblių“, kuriame buvo viešinama politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ ir jos lyderiai, formuojant apie juos palankią visuomenės ir rinkėjų nuomonę.

II. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio esmė

10. Apeliacinės instancijos teismas pakeitė pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalį, kuria P. K. ir G. R. buvo pripažinti kaltais padarę nusikalstamą veiką, nurodytą BK 226 straipsnio 3 dalyje (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija), ir nurodė, kad jie pripažinti kaltais padarę nusikalstamą veiką, nurodytą BK 226 straipsnio 3 dalyje (2017 m. rugsėjo 28 d. įstatymo redakcija). Tokį sprendimą apeliacinės instancijos teismas motyvavo tuo, kad iš pirmosios instancijos teismo nuosprendžio turinio matyti, jog G. R. ir P. K. nusikalstamos veikos buvo kvalifikuotos pagal BK 226 straipsnio 3 dalį su nuoroda į 2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakciją, įsigaliojusią nuo 2011 m. liepos 5 d. Pirmosios instancijos teismo nuosprendyje jokių motyvų (nei pateikiant motyvus dėl nusikalstamos veikos kvalifikavimo, nei pateikiant bausmių skyrimo motyvus), susijusių su aptariamo straipsnio pakeitimais bei švelnesnio baudžiamojo įstatymo taikymu, nebuvo pateikta, tačiau, nepaisydamas to, teismas rezoliucinėje dalyje, pripažindamas G. R., P. K. kaltais pagal BK 226 straipsnio 3 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija), paskyrė bausmes – baudas, kurios nebuvo nustatytos veikos padarymo metu galiojusioje aptariamo straipsnio redakcijoje, t. y. pagrįstai taikė šiuo metu galiojančią BK 226 straipsnio 3 dalies redakciją. Atsižvelgdama į pirmiau išdėstytas aplinkybes bei tai, kad švelnesnė specialiosios dalies baudžiamojo įstatymo redakcija nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui buvo taikoma visiškai, t. y. tiek kvalifikuojant nusikalstamą veiką, nustatant nusikalstamos veikos požymius, tiek ir paskiriant bausmę, apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija nusprendė, kad G. R., P. K. nusikalstamos veikos kvalifikuotos pagal nuo 2017 m. spalio 6 d. įsigaliojusią BK 226 straipsnio 3 dalies redakciją, ir kaip pirmosios instancijos teismo padarytą rašymo apsirikimą iš nuosprendžio pašalino nuorodą į BK 226 straipsnio 3 dalies 2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakciją, nurodydama, kad nuteistųjų neteisėti veiksmai kvalifikuoti pagal paminėto straipsnio 2017 m. rugsėjo 28 d. įstatymo redakciją.
11. Taip pat apeliacinės instancijos teismas juridiniam asmeniui politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“ iš nuosprendžio aprašomosios ir rezoliucinės dalių pašalino perteklinę nuorodą į BK 24 straipsnio 5 dalį, kvalifikuojant jo nusikalstamą veiką pagal BK 20 straipsnio 2 dalį ir BK184 straipsnio 2 dalį, 20 straipsnio 2 dalį ir 300 straipsnio 1 dalį. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad pirmosios instancijos teismas politinę partiją pagrįstai pripažino kalta padarius nusikalstamas veikas, nurodytas BK 20 straipsnio 2 dalyje, 184 straipsnio 2 dalyje, 20 straipsnio 2 dalyje, 300 straipsnio 1 dalyje, tačiau nuoroda į BK 24 straipsnio 5 dalį yra perteklinė. Byloje yra nustatyti R. A. R., kaip fizinio asmens, specifiniai požymiai, esan-

tys viena iš privalomų juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn sąlygų. Taip pat nustatyta kita būtina sąlyga – R. A. R. veikimas politinės partijos vardu ir tai, kad veikos buvo padarytos šio juridinio asmens naudai bei interesais. Taigi šioje byloje yra visos BK 20 straipsnyje nurodytos juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos, tačiau įvertinant, kad juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė yra išvestinė iš fizinio asmens atsakomybės, juridiniam asmeniui bendrininkavimo institutas nėra taikomas (BK 24 straipsnio 1 dalis).

12. Apeliacinės instancijos teismas P. K., G. R., V. B. ir J. G. išteisino dėl kaltinimo pagal BK 222 straipsnio 1 dalį, nes pirmosios instancijos teismas, konstatuodamas minėto nusikaltimo būtinojo požymio – padarinių – nuteistųjų veikose buvimą, apsiribojo tik specialisto išvadoje Nr. 5-1/44 pateiktomis išvadomis, kad dėl tyrimo metu nustatytų UAB „Nacionalinis švietimo centras“, UAB „NT Service“, UAB „Nekilnojamojo turto gama“, UAB „Pradas R“, VšĮ „Pradas Media“ buhalterinės apskaitos pažeidimų, susijusių su buhalterinių dokumentų, kuriuose užfiksuotos realiai neįvykusios ūkinės operacijos, įtraukimu į apskaitą, tirtu laikotarpiu negalima iš dalies nustatyti šių įmonių turto, įsipareigojimų dydžio ir struktūros. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija nusprendė, kad pirmosios instancijos teismas netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą, nes nagrinėjamu atveju BK 222 straipsnio 1 dalyje nustatytų pasekmių nekilo. Pasekmių nebuvimą apeliacinės instancijos teismas motyvavo tuo, kad buvo tiksliai nustatytos tariamųjų sandorių pinigų sumos ir jų mokėtojai bei gavėjai, atskirose įmonėse į buhalterinę apskaitą įtrauktų fiktyvių sąskaitų skaičius nebuvo didelis, kaltinimuose inkriminuoti tik su šių sąskaitų įtraukimu į įmonių buhalterinę apskaitą susiję buhalterinės apskaitos pažeidimai. Išteisinęs P. K., G. R., V. B. ir J. G. pagal BK 222 straipsnio 1 dalį, apeliacinės instancijos teismas pakeitė pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalį dėl minėtiems asmenims paskirtų bausmių už likusias nusikalstamas veikas bendrinimo: vadovaudamasis BK 63 straipsnio 2 dalimi, 5 dalies 1 punktu, pagal BK 226 straipsnio 3 dalį (2017 m. rugsėjo 28 d. įstatymo redakcija), 184 straipsnio 2 dalį ir 300 straipsnio 1 dalį paskirtas bausmės subendrino apėmimo būdu ir, vadovaudamasis BK 75 straipsniu, paskirtų galutinių subendrintų bausmių vykdymą atidėjo.

III. Kasacinių skundų argumentai

13. Generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamento prokuroras R. Stankevičius kasaciniu skundu prašo panaikinti apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalį, kuria atmestas prokuroro apeliacinis skundas dėl pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalies, kuria kriminalinės žvalgybos informacija nepripažinta įrodymais, R. A. R. išteisintas pagal BK 226 straipsnio 4 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija) (dėl kyšio priėmimo iš R. S.), juridinis asmuo – politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ – išteisintas pagal BK 20 straipsnio 2 dalį, 226 straipsnio 4 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija) (dėl kyšio priėmimo iš R. S.), R. S. išteisintas pagal BK 226 straipsnio 3 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija) (dėl kyšio davimo politinei par-

tijai „Tvarka ir teisingumas“ per R. A. R.), R. S. išteisintas pagal BK 226 straipsnio 3 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija) (dėl kyšio davimo politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“ per A. J.), R. S. priteistas išlaidų, patirtų advokato paslaugoms apmokėti, atlyginimas, ir šią bylos dalį perduoti iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka. Kasatorius skunde nurodo:

- 13.1. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė BPK 20 straipsnio 5 dalį, nes nepagrįstai įrodymais nepripažino BPK 20 straipsnio 1–4 dalyse nustatytus reikalavimus atitinkančios kriminalinės žvalgybos informacijos, kuri gauta kontroliuojant ir fiksuojant asmenų telefoninius pokalbius, asmenų pokalbius R. A. R. darbo vietoje ir restoranuose. Be to, teismo išvados dėl R. A. R. kaltės dėl kyšio priėmimo iš R. S., dėl juridinio asmens politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ kaltės dėl kyšio priėmimo iš R. S. ir dėl R. S. kaltės dėl kyšio davimo politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“ per R. A. R. bei kyšio davimo politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“ per A. J. buvo padarytos neįvertinus visų proceso metu surinktų bylai išspręsti reikšmingų duomenų, t. y. kriminalinės žvalgybos informacijos, kuri buvo gauta kontroliuojant ir fiksuojant asmenų telefoninius pokalbius, asmenų pokalbius R. A. R. darbo vietoje, restoranuose. Šis BPK 20 straipsnio 5 dalies pažeidimas lėmė, kad dėl šios dalies buvo priimtas neteisingas nuosprendis.
- 13.2. Apeliacinės instancijos teismas, pritardamas pirmosios instancijos teismui, neteisingai nurodė, kad Šiaulių apygardos teismo ir Kauno apygardos teismo nutartimis nebuvo leista darbo vietoje įrengti ir naudoti garso įrašymo įrangos, taip pat nebuvo leista atlikti elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės ir fiksavimo, kontroliuoti asmenų pokalbių, kitokio susižinojimo, kai nėra vienam pokalbio, kitokio susižinojimo dalyviui apie tokią kontrolę nėra žinoma.
- 13.3. Iš Šiaulių apygardos teismo 2013 m. gegužės 10 d., 2013 m. rugpjūčio 9 d., 2013 m. rugsėjo 17 d., 2013 m. lapkričio 11 d., 2014 m. vasario 11 d. nutarčių dėl kriminalinės žvalgybos veiksmų sankcionavimo matyti, kad teismas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo (toliau – KŽĮ) 10, 11 ir 15 straipsniais, be kitų kriminalinės žvalgybos veiksmų, nutartyse nurodytam laikotarpiui sankcionavo, o vėlesnėmis nutartimis pratęsė techninių priemonių panaudojimą specialia tvarka prieš R. A. R., R. S. ir kitus asmenis. Iš aptariamų teismo nutarčių matyti, kad Šiaulių apygardos teismas, sankcionuodamas nutartyse nurodytus kriminalinės žvalgybos veiksmus, vadovavosi KŽĮ. Iš KŽĮ 2 straipsnio 20 dalies matyti, kad sąvoka „techninių priemonių panaudojimas“ reiškia techninių priemonių įrengimą, panaudojimą, taip pat kitus su tuo susijusius teisėtus veiksmus. Iš KŽĮ 2 straipsnio 22 dalies matyti, kad sąvoka „techninių priemonių panaudojimas specialia tvarka“ reiškia motyvuota teismo nutartimi sankcionuotą techninių priemonių naudojimą kriminalinėje žvalgyboje kontroliuojant ar fiksuojant fizinio ar juridinio asmens ūkines, finansines operacijas, finansinių ir (ar) mokėjimo priemonių panaudojimą, asmenų pokalbius, kitokį susižinojimą ar veiksmus, kai nėra vienam pokalbio, kitokio susižinojimo ar

veiksmų dalyviui apie tokią kontrolę nėra žinoma. Iš to išplaukia, kad teismas, sankcionuodamas techninių priemonių panaudojimą specialia tvarka prieš R. A. R., E. R., R. S. ir kitus asmenis, leido atlikti visus KŽĮ 2 straipsnio 20 ir 22 dalyse išvardytus kriminalinės žvalgybos veiksmus be jokių išimčių, taip pat ir kontroliuoti bei fiksuoti R. A. R., E. R., R. S., kitų nutartyse nurodytų asmenų pokalbius, kitokį susižinojimą ar veiksmus, kai nėra vienam pokalbio, kitokio susižinojimo ar veiksmų dalyviui apie tokią kontrolę nėra žinoma. Teismų praktikoje (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-77-489/2022) taip pat yra išaiškinta, kad techninių priemonių panaudojimo specialia tvarka sąvoka yra atskleista KŽĮ 2 straipsnio 22 punkte ir ši sąvoka apima asmenų pokalbių, kitokio susižinojimo ar veiksmų fiksavimą.

13.4. Taip pat apeliacinės instancijos teismas, vertindamas kriminalinės žvalgybos informaciją, nenurodė, kad buvo pažeistos kokios nors KŽĮ nuostatos. Iš byloje esančių kriminalinės žvalgybos subjektų prašymų dėl kriminalinės žvalgybos veiksmų sankcionavimo, prokurorų teikimų ir teismų nutarčių matyti, kad, sankcionuojant techninių priemonių panaudojimą specialia tvarka, kitus kriminalinės žvalgybos veiksmus, KŽĮ nuostatos ar reikalavimai nebuvo pažeisti. Todėl nėra pagrindo tvirtinti, kad buvo pažeistos BPK 20 straipsnio 4 dalies nuostatos.

13.5. Taip pat apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai savo sprendimą nepripažinti dalies kriminalinės žvalgybos informacijos motyvavo tuo, kad, pagal teismų praktiką (pvz., kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-85-696/2016, 2K-57-696/2017, 2K-180-976/2017), nutartyse dėl kriminalinės žvalgybos veiksmų sankcionavimo rezoliucinėje dalyje turi būti tiksliai nurodytas sankcionuojamų kriminalinės žvalgybos veiksmų pavadinimas, turinys, apimtis, laikas ir asmuo ar asmenys, prieš kuriuos leidžiama atlikti kriminalinės žvalgybos veiksmus, ir netoleruotina, kai teismas nutarties rezoliucinėje dalyje tik perrašo prokuroro teikimo rezoliucinę dalį ir atitinkamą KŽĮ straipsnį, nenurodydamas, kokie konkretūs veiksmai, priemonės ir kokia apimtimi gali būti vykdomi prieš asmenį; leidimas atlikti kriminalinės žvalgybos veiksmus turi būti kiek įmanoma tikslesnis, kad proceso dalyviai ir bylą nagrinėjantys teismai galėtų įvertinti tų veiksmų teisėtumą (teisinį pagrindą) ir pagrįstumą (faktinį pagrindą), būtent būtų aišku, kokie veiksmai, kur, prieš kokius asmenis, kiek laiko galėjo būti vykdomi. Šie teismo argumentai negali būti pagrindas nagrinėjamoje byloje kriminalinės žvalgybos duomenų nepripažinti įrodymu, nes, sankcionuojant aptariamus kriminalinės žvalgybos veiksmus, minėtos teismų praktikos dar nebuvo. Aptariamų Šiaulių apygardos teismo nutarčių rezoliucinėje dalyje yra pakankamai tiksliai, vartojant KŽĮ apibrėžtas sąvokas, nurodytas sankcionuojamų kriminalinės žvalgybos veiksmų pavadinimas, turinys, apimtis, laikas ir asmenys, prieš kuriuos leidžiama atlikti kriminalinės žvalgybos veiksmus. Juolab kad, pagal teismų praktiką (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-5-976/2020, 2K-208-1073/2021), net nevisiškai tiksliai teismo nutarties dėl neviešo pobūdžio veiksmų sankcionavimo rezoliucinė dalis ir joje nustatyti

trūkumai nelaikytini esminiais pažeidimais, dėl kurių buvo suvaržytos kaltinamųjų teisės ar kurie sukliudė teismui išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą sprendimą.

- 13.6. Taip pat nesutiktina su apeliacinės instancijos teismo teiginiais (37.24 punktas), kad „teismo nutartyje nenurodant, kokios konkrečios priemonės ir veiksmai, kokioje vietoje bus taikomi konkrečiam asmeniui, o jas taikant veiksmus vykdančių pareigūnų nuožiūra, yra grubiai pažeidžiamos žmogaus teisės, nes tokiu būdu akivaizdžiai yra kontroliuojama visas asmens privatus ir viešas gyvenimas“. Teismas, sankcionuodamas kriminalinės žvalgybos veiksmus, leido slapta patekti tik, pavyzdžiui, į R. A. R. darbo vietą ir pagalbines patalpas. Iš to išplaukia, kad techninės priemonės specialia tvarka prieš R. A. R. galėjo būti ir faktiškai buvo naudojamos tik jo darbo vietoje, partijos būstinėje ir viešose vietose, restorane. Niekaip kitaip kriminalinės žvalgybos subjektai teismo sankcijos neinterpretavo ir sankcijos ribų neperžengė, todėl tokia R. A. R. kontrolė nelaikytina nei viso privataus ir viešo gyvenimo kontrole, nei šiurkščiu žmogaus teisių pažeidimu, nes techninės priemonės specialia tvarka prieš R. A. R. buvo naudojamos tik teismo sankcijoje nurodytose vietose, kur ir buvo daromi tiriami R. A. R. veiksmai ir vyko tiriami pokalbiai. Be to, iš bylos duomenų matyti, kad kriminalinės žvalgybos informacija buvo patikrinta kitais BPK nurodytais procesiniais veiksmais, t. y. E. R., V. Ž. parodymais, kita bylos medžiaga, todėl nagrinėjamoje byloje nėra pagrindo nepripažinti įrodymais visos kriminalinės žvalgybos veiksmais surinktos informacijos.
- 13.7. Apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė BPK 106 straipsnio 3 dalį, nes priteisė išteisintajam R. S. iš Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros iki 2022 m. gegužės 1 d., t. y. iki BPK 106 straipsnio 3 dalies įsigaliojimo, patirtų proceso išlaidų atlyginimą. Iš bylos duomenų matyti, kad apeliacinės instancijos teisme išteisintasis R. S. ir jo gynėjas paprašė iš valstybės išteisintajam priteisti proceso išlaidų atlyginimą, iš viso 13 815 Eur už R. S. suteiktas teises paslaugas (iš jų 4215 Eur dydžio išlaidos, patirtos už išteisintojo gynybą ikiteisminio tyrimo metu, ir 7100 Eur išlaidos, patirtos už išteisintojo gynybą pirmosios instancijos teisme), ir teismui pateikė patirtas proceso išlaidas patvirtinančius dokumentus. Pažymėtina, kad pirmosios instancijos teismo nuosprendis buvo priimtas 2021 m. kovo 10 d., kai baudžiamojo proceso įstatyme nebuvo nustatyta išteisintam asmeniui atlyginti advokato paslaugoms patirtas proceso išlaidas (naujos redakcijos BPK 106 straipsnio 3 dalis, nustačiusi tokių išlaidų atlyginimą, įsigaliojo nuo 2022 m. gegužės 1 d.). Be to, aptariamų proceso išlaidų atlyginimas gali būti priteistas ne iš Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros, o iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Generalinės prokuratūros.
14. Nuteistasis R. A. R. kasaciniu skundu prašo panaikinti pirmosios instancijos teismo nuosprendžio ir apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalis, kuriomis jis yra nuteistas pagal BK 226 straipsnio 4 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija) (dėl kyšio paėmimo iš P. K. ir G. R.), 24 straipsnio 5 dalį, 184 straipsnio

2 dalį ir 24 straipsnio 5 dalį, 300 straipsnio 1 dalį, ir bylą nutraukti. Kasatorius skunde nurodo:

- 14.1. Teismai jį nepagrįstai nuteisė pagal BK 226 straipsnio 4 dalį, nes neįrodytas būtinas minėto nusikaltimo sudėties požymis – „pažadas paveikti“. Byloje nėra jokių duomenų apie tai, kad jis buvo pažadėjęs P. K. ir G. R. paveikti VRM valstybės tarnautojus, kad šie teisėtai ir neteisėtai veiktų vykdydami įgaliojimus. Taigi, nenustačius pažado paveikti, prekybos poveikiu nusikaltimo sudėtis negali būti inkriminuota. Neįrodyta, kad kasatorius kišosi į valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklą, siekdamas priversti atsisakyti teisėtų veiksmų ar atlikti neteisėtus veiksmus savo ar kitų asmenų naudai, ar darė kokį nors poveikį VRM valstybės tarnautojams. Nors nuosprendyje konstatuota, kad jis domėjosi VRM vykdomais viešaisiais pirkimais, tačiau jis pagal savo einamas pareigas partijoje neturėjo pareigos, motyvo ar intereso šiais pirkimais domėtis. Byloje nenustatyta, kad jis darė įtaką viešųjų pirkimų eigai, tačiau, nepaisydami to, teismai konstatavo, kad P. K. ir G. R. būtent per kasatorių sprendė visas su viešaisiais pirkimais, vykusiais VRM ir jai pavaldžiose įstaigose, susijusias problemas, darė įtaką atitinkamose įstaigose priimamiems sprendimams. Tokios teismų išvados nemotyvuotos, nes nenurodyta, kokias P. K. ir G. R. kilusias problemas jis padėjo spręsti, kokiems VRM pareigūnams ir jų priimtiems sprendimams dėl nuosprendžiuose nurodytų viešųjų pirkimų jis padarė įtaką.
- 14.2. Kasatorius ginčija nuteisimą pagal BK 24 straipsnio 5 dalį, 184 straipsnio 2 dalį ir 24 straipsnio 5 dalį, 300 straipsnio 1 dalį argumentuodamas tuo, kad nenustatyta, kokiais konkrečiais veiksmais pasireiškė kurstymas padaryti jam inkriminuotas nusikalstamas veikas (nuosprendyje nenurodyti konkretūs veiksmai, kuriais jis palenkė V. B. pervesti lėšas į J. G. vadovaujamos UAB „Pradas R“ sąskaitą). Teismų praktikoje laikomasi nuostatos, kad kurstymui yra keliamas konkretumo reikalavimas, veiksmai pripažįstami kurstymu, jei kitas asmuo yra palenkiamas daryti konkrečią nusikalstamą veiką (ar vieną iš vienerūšių nusikalstamų veikų) ir kurstytojas suvokia, kokią nusikalstamą veiką (ar vieną iš vienerūšių nusikalstamų veikų) padaryti kursto kitą asmenį (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-531/2013). Vien tai, kad vieno asmens atlikti veiksmai gali būti naudingi kitam asmeniui, dar nėra pakankamas pagrindas konstatuoti, jog asmuo, kurio naudai veiksmai buvo atlikti, veikė kaip kurstytojas (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-98/2014). Todėl vien tai, kad V. B. atlikti veiksmai (pinigų pervedimas į UAB „Pradas R“ sąskaitą) buvo naudingi partijai „Tvarka ir teisingumas“, nėra pakankamas pagrindas konstatuoti, kad kasatorius veikė kaip kurstytojas.
- 14.3. Apeliacinės instancijos teismas nesilaikė BPK 320 straipsnio 3 dalies reikalavimo patikrinti bylą tiek, kiek to buvo prašoma apeliaciniame skunde.
- 14.4. Pirmosios instancijos teismo nuosprendis neatitinka BPK 305 straipsnio 1 dalies 1 punkto reikalavimų, nes nuosprendžio aprašomojoje dalyje nenu-

rodyta veikos, už kurią kasatorius nuteistas, padarymo vieta, laikas ir būdas. Šis pažeidimas suvaržė kasatoriaus teisę žinoti, kuo yra kaltinamas, bei pasirengti gynybai.

15. Nuteistasis V. B. kasaciniu skundu prašo panaikinti pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir bylą nutraukti. Kasatorius nurodo:

- 15.1. Kvalifikuodami V. B. veiką pagal BK 184 straipsnio 2 dalį, bylą nagrinėję teismai netinkamai taikė baudžiamąjį įstatymą. Iš nuosprendžių turinio matyti, kad kasatoriaus veika yra susijusi su kyšio davimu politinės partijos naudai, tačiau teismai, užuot veiką kvalifikavę kaip korupcinę ar su neteisėtu politinių partijų finansavimu susijusią nusikalstamą veiką pagal specialias Baudžiamojo kodekso normas, ją kvalifikavo kaip nusikaltimą nuosavybei ir turtinėms teisėms – bendrovės turto iššvaistymą. Ydingą baudžiamųjų įstatymų taikymą parodo veikos kvalifikavimo dviprasmiškumas, kai R. A. R. veiksmai įgyjant lėšų partijai vienu atveju vertinami kaip prekyba poveikiu pagal BK 226 straipsnio 4 dalį, o kitais atvejais – kaip kurstymas iššvaistyti turtą pagal BK 24 straipsnio 5 dalį ir 184 straipsnio 2 dalį. Dviprasmiškas bylos aplinkybių vertinimas atsispindi apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio motyvuose, kai partijos naudai pervestos lėšos vienais atvejais tiesiogiai įvardijamos kaip kyšis, o likusi nesumokėta partijos viešinio paslaugų dalis nurodoma kaip „apmokama iš kyšių gautomis lėšomis“ (115 punktas). Taigi kaltinime pašalinta tai, kas neparanku, ir palikta tai, kas paranku kaltinimui pagrįsti, nors tai neteisėta, neatitinka baudžiamosios teisenos principų, įtvirtintų BK 1, 2 straipsniuose, BPK 1 straipsnio 1 dalyje. Be to, bylą nagrinėję teismai veiką kvalifikavo kaip iššvaistymą pagal BK 184 straipsnio 2 dalį, nors kasatoriaus veika neatitinka iššvaistymo nusikalstamos veikos sudėties požymių. Pagal teismų praktiką, iššvaistymas padaromas tada, kai kaltininkas neteisėtai perleidžia jam patikėtą ar esantį jo žinioje turtą ir dėl to turtinės žalos patiria šio turto savininkas ar teisėtas valdytojas (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-168/2013, 2K-P-89/2014, 2K-230-222/2015, 2K-7-234-942/2015, 2K-7-648/2019, 2K-7-56-511/2020). Byloje, remiantis direktoriaus R. A. ir vienintelio UAB „Nekilnojamojo turto gama“ akcininko UAB „Natila“ direktoriaus R. R. raštu, nustatyta, kad bendrovės niekam pretenzijų dėl reklamos sutarties sudarymo neturi. Dėl to darytina išvada, kad UAB „Nekilnojamojo turto gama“ dėl V. B. veikos žalos ar turtinių nuostolių nepatyrė. Nesutiktina su apeliacinės instancijos teismo argumentu, kad UAB „Nekilnojamojo turto gama“ patyrė turtinės žalos, nes sumažėjo jos turto abstrakti piniginei vertė, o tai, kad bendrovių direktoriai nereiškė pretenzijų, nereiškia, kad bendrovėms nebuvo padaryta turtinės žalos. Pažymėtina, kad apeliacinės instancijos teismo pateikta įrodinėjimo logika yra abejotina, nes ja vadovaujantis galima būtų pradėti daugybę ikiteisminių tyrimų, kuriuose būtų vertinami ne realūs, o abstraktūs, galimi padariniai, pavyzdžiui, nepavykę ar mažiau sėkmingi verslo projektai, nesėkmingos paskolos ir pan. Nepagrįstas ir apeliacinės instancijos

teismo argumentas, kad V. B. veikė piktavališkai, sudarė su įmonės interesais akivaizdžiai nesutampantį, pelningai veiklai iš esmės trukdantį, ekonomiškai nepagrįstą, nelogišką sandorį. Pažymėtina, kad byloje nenustatytas joks V. B. kaip vadovo piktavališkas veikimas, sumanymai ar motyvai, kuriais būtų siekiama trukdyti bendrovių pelningai veiklai. Priešingai, bendrovės veikla vadovaujant V. B. buvo pelninga. Pažymėtina, kad veika nebuvo pažeista jokia įstatymo saugoma vertybė, o veika pagal savo turinį neatitinka aprašytos baudžiamajame įstatyme, nes sąskaitų priėmimas ir apmokėjimas savaime nėra nusikalstami ir nesukelia su veika priešastiniu ryšiu susijusių padarinių; taip pat nebuvo ir tyčios iššvaistyti turtą.

- 15.2. Kvalifikuodami V. B. veiką pagal BK 300 straipsnio 1 dalį, bylą nagrinėję teismai netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą, nes byloje nenustatyta jo tyčia panaudoti žinomai suklastotus dokumentus. Išvadą dėl veikimo tyčia teismai padarė vadovaudamiesi bylos faktinėmis aplinkybėmis, tačiau pažymėtina, kad dokumentų iššvaizda ir turinys nesuteikė jokio pagrindo manyti, kad dokumentai yra suklastoti. Be to, jokie kiti bylos duomenys nerodo, kad kasatorius tiesiogiai ar per jam pavaldžius darbuotojus tarėsi su J. G. ar šio vadovautos įmonės darbuotojais suklastoti dokumentus ir juos panaudoti. Pažymėtina ir tai, kad net tuo atveju, jei dokumentuose būtų užfiksuotas apsimestinis sandoris, tai nesuteikia pagrindo veiką kvalifikuoti pagal BK 300 straipsnio 1 dalį, nes pagal teismų praktiką baudžiamosios atsakomybės klausimas turi būti sprendžiamas nustatant, ar veika realiai yra kėsinamasi į valstybės saugomus teisinius gėrius, ar dėl tokios veikos saugomiems gėriams atsiranda žala ar kyla tokios žalos atsiradimo grėsmė (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-19-942/2017, 2K-7-648/2019).
- 15.3. Pripažindami V. B. bendrininku, veikusiu kartu su R. A. R. bei J. G., teismai netinkamai taikė baudžiamąjį įstatymą, nes nenustatyti BK 24 straipsnio 1 dalyje nurodyti bendrininkavimo požymiai, ypač V. B. susitarimas ir tyčia veikti bendrai su R. A. R. ir J. G. Byloje nėra jokių duomenų, kurie pagrįstų teismų išvada, jog V. B. veikė sukurstytas R. A. R. bei padedamas J. G. Didelė dalis kriminalinės žvalgybos būdais ir priemonėmis gautų bylos duomenų nerodo jokių V. B. ar su juo susijusių asmenų bendrininkavimo ryšių, t. y. bendravimo su R. A. R., J. G., susitikimų, pokalbių ir pan. Jokie vieši bylos duomenys taip pat nerodo, kad V. B. turėjo ryšių su R. A. R. ir J. G. Iš kaltinimo turinio išplaukia, kad V. B. buvo pripažintas bendrininku dėl to, jog R. A. R. rekomendavo V. B. R. S. kaip asmenį, užsiimančią viešinimo veikla, o V. B., kaip bendrovės vadovas, davė atsakingų asmenų kontaktus. Taigi ryšys, pagal kaltinimo logiką, tarp bendrininkų turėjo būti palaikomas per R. S., tačiau pirmosios instancijos teismas R. S. išteisino. Dėl to jokio bendrininkų ryšio tarp V. B. ir R. A. R., J. G. neliko. Apeliacinės instancijos teismo išvada apie tai, kad V. B. žinojo, kodėl partijos interesais reikia sudaryti sutartį su J. G., vertintina tik kaip prielaida. Apkaltinamasis nuosprendis negali būti grindžiamas prielaidomis, todėl, išteisinus R. S., turėjo būti išteisintas ir V. B. Bylą nagrinėję teismai prielaidą, kad V. B. buvo žinoma, kodėl R. A. R.

nurodė asmenį, su kuriuo reikia sudaryti reklamos paslaugų sutartį, grindė aplinkybėmis, kad V. B. kontroliavo su UAB „Pradas R“ sudarytos sutarties vykdymą, bendravo su akcininkais, panaudodamas klastą ir spaudimą dėl šios sutarties pasirašymo, bei, būdamas verslininkas, suvokė tokios sutarties neatitiktį verslo logikai. Pažymėtina, kad jokie byloje surinkti įrodymai nepatvirtina to fakto, jog V. B. kontroliavo reklamos sutarties vykdymą, o UAB „Nekilnojamojo turto gama“ akcininkai paneigė, kad pritarimą sudaryti reklamos sutartį davė dėl klastos ar spaudimo. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad apeliacinės instancijos teismas, ignoruodamas aplinkybę, jog R. S., turėjęs atlikti tarpininko vaidmenį tarp R. A. R. ir V. B., buvo išteisintas, nuosprendyje deklaratyviai tvirtina, kad R. A. R. sukurstė V. B. iššvaistyti jo vadovautos bendrovės turtą. Dėl to nuosprendyje pripažinta kurstymo nesant bendrininkavimo galimybė. Bylą nagrinėję teismai nustatė, kad J. G., žinodamas apie P. K., G. R. ir V. B. sumanymą politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais pervesti lėšas į jo vadovaujamas UAB „Pradas R“ ir VšĮ „Pradas Media“ sąskaitas, kad būtų sumokėta už politinei partijai suteiktas viešinio paslaugas, panaudojo suklastotus dokumentus ir padėjo iššvaistyti P. K. žinioje buvusį UAB „NT Service“ turtą, G. R. žinioje buvusį UAB „Nacionalinis švietimo centras“ turtą ir V. B. žinioje buvusį UAB „Nekilnojamojo turto gama“ turtą. Iš tokių nustatytų bylos aplinkybių matyti, kad iššvaistytas skirtingų bendrovių turtas, tai padarė skirtingi asmenys, tačiau visa tai teismo buvo įvertinta kaip bendra nusikalstama veika, taip išplečiant asmenų suvokimo apie bylos aplinkybes ribas, pažeidžiant BK ir teismų praktikos nuostatas dėl bendrininkavimo požymių. Kasatorius pažymi, kad kurstymas yra konkretus ir realus aktyvus veiksmas (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-531/2013, 2K-28-489/2019, 2K-127-689/2020). Bylą nagrinėję teismai nustatė, kad R. A. R. nenustatytu laiku ir nenustatytu būdu nurodė V. B. R. S. ir sukurstė šį iššvaistyti jo vadovautos bendrovės turtą. Pirmiau nurodyti teismų nustatyti R. A. R. veiksmai neatitinka teismų praktikos keliamų konkretumo ir realumo reikalavimų, todėl teismų išvada dėl R. A. R. bendrininkavimo su V. B. vertintina tik kaip prielaida. Byloje nėra jokių duomenų, kad V. B. kaip nors derino savo veiksmus su J. G., todėl teismų išvada dėl J. G. bendrininkavimo su V. B. nėra pagrįsta byloje surinktais įrodymais. Bylą nagrinėję teismai, spręsdami dėl V. B. ir J. G. baudžiamosios atsakomybės, ignoravo aplinkybę, kad nėra jokių tiesioginių jų bendrininkavimo įrodymų. Dėl to toks įrodinėjimas nėra tinkamas. Kasatorius pažymi, kad teismų išvados dėl jo ir J. G. bendrininkavimo yra priešaringos, nes vienoje nuosprendžių vietose jie apibūdinami kaip bendravędžiai, o kitose – kaip vykdytojas ir padėjėjas.

- 15.4. Kvalifikuodami V. B. veiką pagal BK 184 straipsnio 2 dalį, 300 straipsnio 1 dalį, konstatavę veikimą bendrai su kitais asmenimis, bylą nagrinėję teismai netinkamai taikė baudžiamąjį įstatymą. Dėl reklamos sutarties sudarymo sprendė akcininkų susirinkimas ir šiai sutarčiai pritarė visi akcininkai, todėl akcininkų pozicija, ar reikėjo sudaryti reklamos sutartį, nėra nereikš-

minga, kaip vertino teismas. Pažymėtina, kad akcininkai yra bendrovės turtinių teisių turėtojai, todėl, jei nėra pažeista akcininkų nuosavybės teisė, turtinės teisės, nėra pažeista ir įstatymo saugoma vertybė. Svarbu ir tai, kad didelės ir pelningos bendrovės veikloje nuolat sudaromi sandoriai, kurių kaina, pelningumas, naudingumas ir reikalingumas yra nevienodi, todėl bendrovės valdymo organai, priimdami sprendimus dėl sandorių, veikia griežtai pagal įstatus, o akcininkų susirinkimas reklamos sutarčiai pritarė. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad teismo pateiktas vertinimas, jog V. B. žinojo, kad dėl reklamos sutarties sudarymo bus prarastas didelės vertės bendrovės turtas, yra prielaida, grindžiama teismo samprotavimais, o ne realiais faktais (t. y. tuo, kad kritęs pelningumas, atleidžiami darbuotojai, pablogėjusi padėtis rinkoje ir pan.). Pažymėtina ir tai, kad kasatorius pats buvo UAB „Nekilnojamojo turto gama“ akcininkas, todėl bet koks nenaudingas sandoris bendrovei atsilieptų ir jo interesams, o tai visiškai paneigia jo tyčią iššvaistyti bendrovės turtą. Kasatoriaus teigimu, jo tyčią padaryti inkriminuojamas nusikalstamas veikas visiškai paneigia visuma deramai neįvertintų bylos aplinkybių. Bylą nagrinėję teismai neanalizavo „Vilniaus verslo uosto“ pardavimo aplinkybių konteksto, neigė bet kokią sandorių naudą. Visų kasatorių teisinančių aplinkybių, kaip susirašinėjimo, susitikimų, interesų derinimo nebuvimo, teismai nevertino kaip paneigiančių kasatoriaus kaltumą, o abejotinus faktus vertino jam nepalankia linkme. Dėl to teismai abejones aiškino ne kaltinamojo naudai. Siekiant tinkamai išspręsti kasatoriaus baudžiamosios atsakomybės klausimą, buvo būtina nustatyti veikos padarymo tikslą, kadangi baudžiamoji teisė turi būti taikoma atsakingai, kaip paskutinė priemonė.

- 15.5. Atliekant ikiteisminį tyrimą ir nagrinėjant bylą teisme, buvo pažeista V. B. teisė į sąžiningą baudžiamąjį procesą. Ikiteisminį tyrimą atlikusi Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba (toliau – STT) ir prokuroras suformavo baudžiamąjį persekiojimo mechanizmą, pagrįstą nelogiška ir neteisėta veiksmų grandine. Dalis tariamai bendrai veikusių asmenų nuteista, o vienas asmuo (R. S.), kuris tiesiogiai dalyvavo padarant nusikalstamą veiką, išteisintas. Be to, apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai V. B. kaltę grindė specialisto išvada Nr. 5-1/44, nes specialistas peržengė savo kompetencijos ribas. Pažymėtina, kad nėra skirtumo, kas, kam ir kokiomis lėšomis sumokėjo už reklamą, nes po to, kai lėšos pateko į sąskaitą, jų panaudojimui nėra jokių apribojimų. Dėl to apeliacinės instancijos teismo atliktas įrodymų vertinimas pagrįstas prielaidomis, o abejonės aiškinamos ne kaltinamojo naudai. Tai prieštarauja tarptautinių ir nacionalinių teismų praktikai (Europos Žmogaus Teisių Teismo 1988 m. gruodžio 6 d. sprendimas byloje *Barberà, Messegué ir Jabardo prieš Ispaniją* ir kt.; kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-218/2009, 2K-619/2012 ir kt.).
- 15.6. Surašydamas nuosprendį, apeliacinės instancijos teismas pažeidė BPK 305 straipsnio 1 dalies 1–3 punktus, nes teiginių dėl veikos ir kilusios žalos tinkamai nepagrindė. Kiekvienas verslo subjektas renkasi jam finansiškai

palankiausius verslo ir ekonominius sprendimus, kiek jie nėra uždrausti įstatymais. Nuosprendžiu byloje negalima paneigti to, kad reklama yra visada reikšminga ir efektyvi. Ji buvo reikalinga tol, kol verslas buvo paroduotas. Dėl to teismo motyvai apie reklamos neefektyvumą, apsimestinumą, tikslinės auditorijos nebuvimą ir pan. yra ne teisinės kompetencijos išvados, jos prieštarauja teismo vaidmeniui baudžiamajame procese. Apeliacinės instancijos teismo argumentų neteisingumą dėl lėšų, sumokėtų pagal reklamos sutartis, parodo J. N. nurodytos aplinkybės, kad V. B. sutarė galutinę objekto kainą – 61 600 000 Eur, derybų metu minėjo, kad pastato užimtumas padidėjęs vienu procentu, kad įmonė veikia gerai, kad įmonės sąskaitoje yra 5 000 000 Lt (1 448 100,09 Eur).

16. Nuteisto juridinio asmens politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ atstovas A. P. ir juridinio asmens gynėjas advokatas J. Gaudutis kasaciniu skundu prašo panaikinti pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir bylą politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“ nutraukti. Kasatoriai nurodo:
 - 16.1. Darydami išvadą dėl politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ baudžiamosios atsakomybės pagrindo, bylą nagrinėję teismams netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą. Pirmosios instancijos teismas pripažino, kad politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ veikė per atstovą R. A. R. kaip kurstytoja, todėl jos veiką kvalifikavo pagal BK 20 straipsnį, 24 straipsnio 5 dalį ir 184 straipsnio 2 dalį, 24 straipsnio 5 dalį ir 300 straipsnio 1 dalį. Pažymėtina, kad, pagal BK 24 straipsnio 1 dalį, bendrininkai gali būti tik fiziniai asmenys, todėl juridinių asmenų atsakomybė už kurstymą padaryti nusikaltimą nėra įtvirtinta įstatyme ir tokia veika neužtraukia baudžiamosios atsakomybės. Išnagrinėjęs bylą apeliacinės instancijos teismas pašalino politinės partijos veikos kvalifikavimą pagal BK 24 straipsnio 5 dalį ir kvalifikavo jos veiką pagal BK 20 straipsnį, 184 straipsnio 2 dalį ir 300 straipsnio 1 dalį. Pažymėtina, kad politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ negalėjo iššvaistyti kito juridinio asmens UAB „Nekilnojamojo turto gama“ turto, todėl ji negalėjo būti pripažinta šio nusikaltimo vykdytoja ir padaryti veikos, kvalifikuotos pagal BK 20 straipsnį ir 184 straipsnio 2 dalį, 300 straipsnio 1 dalį. Svarbu ir tai, kad R. A. R. veika, dėl kurios baudžiamojon atsakomybėn patraukta politinė partija, kvalifikuota kaip kurstytojo, o apeliacinės instancijos teismo pateiktas politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ veikos kvalifikavimas kaip vykdytojos yra skirtingas nei kvalifikavimas R. A. R. veikos, dėl kurios politinė partija patraukta baudžiamojon atsakomybėn. Dėl to apeliacinės instancijos teismo pateiktas politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ veikos kvalifikavimas prieštarauja teismų praktikai, pagal kurią juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė yra išvestinė, t. y. juridiniam asmeniui ir fiziniam asmeniui turi būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už vieną ir tą pačią nusikalstamą veiką, kurią padaro fizinis asmuo (kasacinė nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-P-95/2012). Dėl to politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ yra patraukta baudžiamojon atsakomybėn nenustačius jos atsakomybės objektyvaus teisinio pagrindo. Byloje nenustatytas ir subjektyvus politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“

baudžiamosios atsakomybės pagrindas – kaltė. Nors juridinio asmens kaltė yra glaudžiai susijusi su fizinio asmens kalte, ji nėra tapati ir fizinio asmens kaltė negali būti savaime perkeliama juridiniam asmeniui ar preziumuojama. Pagal teismų praktiką, juridinis asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn tada, kai juridinio asmens savininkas (partija) žino, skatina arba sudaro sąlygas fiziniam asmeniui daryti neteisėtus veiksmus. Šiuo atveju turi būti nustatyta, kad politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ suvokė ir toleravo R. A. R. veiksmus. Vien nusikalstamos veikos padarymas juridinio asmens naudai ar interesams, nenustačius juridinio asmens ryšio su tokia nusikalstama veika, nesuteikia pagrindo traukti baudžiamojon atsakomybėn juridinį asmenį. Bylą nagrinėję teismai konstatavo, kad, atsižvelgiant į partijos strategiją, vidaus procedūras, R. A. R. elgesys buvo savarankiškas ir savavališkas bei politinei partijai nežinomas. Politinė partija kaip juridinis asmuo gali būti patraukta baudžiamojon atsakomybėn, jei juridinio asmens darbuotojas ar įgaliotas asmuo dėl BK 20 straipsnio 2 dalyje nurodyto asmens nepakankamos priežiūros ar kontrolės padarė nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai. Deja, byloje nėra duomenų, kurie leistų daryti išvadą, kad nusikalstama veika padaryta dėl nepakankamos R. A. R. priežiūros ar kontrolės. Pagal politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ įstatų 1 dalies 1.1 punktą, partija yra Lietuvos Respublikos politinė partija, teigiant laisvos ir liberalios demokratinės visuomenės idėjas. Įstatų 3 straipsnyje nurodyta, kad nariai yra fiziniai asmenys. Politinę partiją „Tvarka ir teisingumas“ sudarė tūkstančiai narių visoje Lietuvoje. Partijos sąvoka yra platesnė negu jos valdymo organai ar atskiras atsakingas asmuo.

- 16.2. Pritaikydami politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ banko sąskaitoje esančioms lėšoms BK 72 straipsnio 2 dalį ir jas konfiskuodami, bylą nagrinėję teismai netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą. Pagal Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymo 20 straipsnio 10 dalį, valstybės biudžeto asignavimų sąskaitai negali būti taikomos laikinosios apsaugos priemonės. To paties straipsnio 7 dalyje nurodyta, kad valstybės lėšos negali būti naudojamos trečiųjų asmenų padarytai žalai atlyginti. Pirmiau nurodytos Politinių partijų įstatymo normos užtikrina valstybės lėšų apsaugą ir valstybės politinių pagrindų stabilumą bei finansinių įsipareigojimų įvykdymą. Dėl to, konfiskavus politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“ priklausančias valstybės lėšas, buvo nukrypta nuo Politinių partijų įstatymo normų.
- 16.3. Įvertindami kriminalinės žvalgybos tyrimo duomenų ir ikiteisminio tyrimo metu surinktų duomenų teisėtumą, bylą nagrinėję teismai pažeidė BPK 1 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio 4 dalies, 166 straipsnio 1 dalies 2 punkto, KŽĮ 8 straipsnio reikalavimus. Pagal KŽĮ 8 straipsnį, pagrindą atlikti kriminalinės žvalgybos tyrimą sudaro tikra informacija apie rengiamą, daromą ar padarytą BK 228 straipsnio 1 dalyje ar kitą KŽĮ 8 straipsnyje nurodytą nusikaltimą, t. y. esant faktiniam pagrindui. Pažymėtina, kad išgalvota, paremta prielaidomis informacija nesudaro pagrindo atlikti kriminalinės žvalgybos tyrimą. Iš bylos medžiagos matyti, kad kriminalinės žvalgybos tyrimas atlik-

tas esant prielaidos pobūdžio informacijai, kad R. A. R., E. R. daro korupcines nusikalstamas veikas. Tokios informacijos šaltinis byloje liko nenustatytas ir nebuvo teismo patikrintas BPK nustatyta tvarka. Dėl to kriminalinės žvalgybos tyrimas atliktas pažeidžiant KŽĮ nustatytus reikalavimus ir jo metu surinkti duomenys pripažintini gautais neteisėtai. Šie kriminalinės žvalgybos būdu neteisėtai gauti duomenys, vadovaujantis BPK 166 straipsnio tvarka, buvo pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą dėl R. A. R. veiksmų. Dėl to šių duomenų pagrindu pradėtas ikiteisminis tyrimas negali būti laikomas teisėtu ir pagrįstu bei sukelti teisinių padarinių, t. y. visi jo metu gauti duomenys taip pat vertintini kaip gauti neteisėtai. Dėl šios priežasties skundžiamai nuosprendžiai naikintini, o baudžiamoji byla nutraukina.

- 16.4. Įvertindami byloje surinktus įrodymus ir surašydami nuosprendžius, bylą nagrinėję teismai iš esmės pažeidė BPK 20 straipsnio 5 dalį, 331 straipsnį, nes neatkreipė dėmesio į svarbią bylos aplinkybę. Iš politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ gautų ir neapmokėtų viešinimo paslaugų kainos bei kaltinime nurodytos bendrovių reklamos agentūroms pervestos pinigų sumos palyginimo matyti, kad bendrovės pervedė reklamos agentūroms didesnę pinigų sumą, nei partija buvo skolinga už viešinimo paslaugas. Iš to darytina išvada, kad įmonės pirko reklamos paslaugas ne politinei partijai, o savo poreikiams. Svarbu, kad nė vienas iš bendrovių direktorių nepatvirtino, jog pirko viešinimo paslaugas partijai. Pirmiau nurodyta aplinkybė yra reikšminga veikos kvalifikavimui, nes kyšio dalykas buvo reklamos agentūrų suteiktos paslaugos ir nuosprendžiuose turėjo būti išskirta, kuri bendrovių reklamos agentūroms pervestų pinigų dalis buvo priskirta kyšiui, o kuri pinigų dalis vertintina kaip iššvaistytas svetimas turtas. Deja, tai nebuvo padaryta. Be to, nuosprendžiais nebuvo įrodytas susitarimas priimti kyšį, o apsiribota tokio pobūdžio prielaida. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nuosprendžiuose nenurodė įrodymų ir motyvų, pagrindžiančių išvadą, kad R. A. R. kurstė V. B. iššvaistyti UAB „Nekilnojamojo turto gama“ turtą, suklastoti dokumentus, todėl, surašydami nuosprendžius, teismai juos pagrindė prielaidomis, taip pažeisdami BPK 305 straipsnio 2 dalį.
- 16.5. Nagrinėdamas bylą pagal partijos gynėjo apeliacinį skundą, apeliacinės instancijos teismas neatsakė į esminius apeliacinio skundo argumentus, todėl nepatikrino bylos tiek, kiek buvo prašoma apeliaciniame skunde, taip iš esmės pažeidė BPK 320 straipsnio 3 dalies, 305 straipsnio 1 dalies reikalavimus. Paduotame apeliaciniame skunde buvo nurodyta, kad pirmosios instancijos teismo nuosprendis grindžiamas prielaidomis, tačiau nuosprendyje liko neatskleistas: R. A. R. susitarimas su verslininkais daryti nusikalstamas veikas, susitarimas su reklamos agentūros direktoriumi ir verslininkais, kad pervestais pinigais bus apmokėtos partijos skolos agentūroms, neaiški susitarimo priimti kyšius sudarymo vieta, taip pat laikas ir kitos aplinkybės. Byloje nėra jokio patvirtinimo, kad R. A. R. pažinojo ką nors iš viešųjų pirkimų komisijos narių. Visi šie duomenys yra reikšmingi ir turėjo būti aptarti priimtame nuosprendyje. Deja, tai nebuvo padaryta.

17. Nuteistasis P. K. kasaciniu skundu prašo panaikinti pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir bylą nutraukti arba panaikinti apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka. Kasatorius nurodo:

17.1. Pritaikydami P. K. veikai BK 226 straipsnio 3 dalį, 184 straipsnio 2 dalį ir 300 straipsnio 1 dalį, bylą nagrinėję teismai netinkamai taikė baudžiamąjį įstatymą. Iš kaltinamojo akto ir pirmosios instancijos teismo nuosprendžio palyginimo matyti, kad kasatorius nuosprendžiu buvo nuteistas už veiką, dėl kurios jam net nebuvo pareikštas kaltinimas, t. y. už tai, kad jis kartu su G. R. davė kyšį per R. A. R. politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“, kad būtų pasirašyta Integruotos baudžiamosios proceso informacinės sistemos programinės ir techninės įrangos pirkimo sutartis su pripažintu šio viešojo pirkimo laimėtoju. Be to, baudžiamasis įstatymas pritaikytas netinkamai, nes P. K. veika neatitinka BK 226 straipsnio 3 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos sudėties požymių. Pagal teismų praktiką, taikant BK 226 straipsnio 6 dalį, turi būti nustatytas poveikis, kurio siekiama davus kyšį, taip pat turi būti nustatytas suprantamas ir aiškus pažadas kyšio davėjui (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-430-746/2015, 2K-120-489/2016). Byloje priimtuose nuosprendžiuose liko neatsakyta, ko siekė kasatorius, mokėdamas iš savo įmonės lėšų didelę dalį kyšio (256 520 Lt iš 310 970 Lt) už tai, kad būtų pasirašyta sutartis su viešojo pirkimo konkursą laimėjusia UAB „Asseco Lietuva“, kasatoriaus veikos motyvas ir tikslas byloje nebuvo įrodinėjami ir liko nenustatyti. Nors veikos motyvas ir tikslas nėra BK 226 straipsnio 3 dalyje nurodyto nusikaltimo sudėties požymiai, tačiau jie svarbūs sprendžiant apie asmens kaltę, kadangi tyčinė veika turi būti motyvuota. Kasatorius pažymi, kad nuosprendžiu pakeitus kaltinimą skiriasi iššvaistyta jo vadovautos įmonės UAB „NT Service“ pinigų suma ir kaip kyšis per R. A. R. duota pinigų suma (kyšis yra mažesnis nei iššvaistyta pinigų suma). Dėl to nuosprendžio išvados apie bylos aplinkybes yra nenuoseklios. Šį nenuoseklumą teismas kompensavo padarydamas išvadą, kad visos J. G. sumokėtos pinigų sumos (iššvaistytos įmonių lėšos) buvo sumokėtos dėl R. A. R. įtakos partijos naudai, t. y. jomis faktiškai buvo apmokėtos partijos viešinimo paslaugos. Pažymėtina, kad tokia teismo išvada yra nemotyvuota, nes jokia R. A. R. įtaka P. K. ar G. R. siekiant, kad būtų sumokėta už politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ viešinimo paslaugas, nebuvo įrodinėjama. Priešingai, byloje buvo įrodinėjama, kad mokėjimai UAB „Pradas R“ ir VŠĮ „Pradas Media“ buvo reklamos sutartimis užmaskuotas kyšio davimas politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“. Kasatorius pažymi, kad, pagal kaltinimo logiką, visi J. G. perversti pinigai turėjo būti vertinami kaip kyšis, nes teisme visos keturios kasatoriaus veikos kvalifikuotos kaip idealioji sutaptis. Byloje priimtu nuosprendžiu nustatytas, kad ne visos iššvaistytos įmonės lėšos vertintinos kaip kyšis, atitinkamai nuosprendyje turėjo būti sumažinta iššvaistytų įmonės lėšų suma, bet tai nebuvo padaryta. Atkreiptinas dėmesys, kad kaltinime nurodyta netiesioginio kyšio už Integruotos baudžiamosios

proceso informacinės sistemos programinės ir techninės įrangos pirkimo sutarties sudarymą perdavimo per VšĮ „Pradas Media“ ir UAB „Pradas R“ schema yra praktiškai neįgyvendinama, nes už suteiktas viešinimo paslaugas pagal sąskaitas turėjo atsiskaityti politinė partija „Tvarka ir teisingumas“, o ši buvo skolinga UAB „Pradas R“ didesnę pinigų sumą, nei visų bendrovių kartu UAB „Pradas R“ sumokėtos pinigų sumos, taigi net po pinigų sumokėjimo politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ liktų skolinga. Aplinkybė, kad politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ visiškai neatsiskaitė pagal sutartis su UAB „Pradas R“, nereiškia, kad už ją sumokėjo kiti asmenys, o yra tik padariny s to, kad dėl pradėto ikiteisminio tyrimo partijai buvo nutrauktos valstybės dotacijos. Dėl to darytina išvada, kad kasatoriaus veika neatitinka BK 226 straipsnio 3 dalies, 184 straipsnio 2 dalies, 300 straipsnio 1 dalies nusikalstamų veikų sudėčių požymių. Pripažindami, tęsiant kriminalinės žvalgybos veiksmus, surinktus duomenis įrodymais, bylą nagrinėję teismai iš esmės pažeidė BPK 20 straipsnio reikalavimus. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai byloje pripažino, kad kriminalinės žvalgybos veiksmis surinkti duomenys, kurie gauti sankcionavus tokius veiksmus, yra neleistini, nes kriminalinės žvalgybos veiksmus atlikę pareigūnai veikė peržengdami teismo sankcionuotų kriminalinės žvalgybos veiksmų ribas. Tačiau, remdamiesi šiais neteisėtais gautais duomenimis, teismai padarė išvadą, kad tęsiant kriminalinės žvalgybos veiksmus gauti duomenys buvo gauti esant tinkamam faktiniam ir teisiniam pagrindui, todėl šiuos duomenis pripažino įrodymais. Šis vertinimas neteisingas, nes tie patys duomenys negali būti ir laikomi neteisėtais, ir, kita vertus, pripažįstami teisėtu faktiniu pagrindu pratęsiant kriminalinės žvalgybos veiksmus.

- 17.2. Darydamas išvadą, kad kasatorius padarė BK 226 straipsnio 3 dalyje nurodytą nusikalstamą veiką, teismas peržengė kaltinimo ribas ir jį nuteisė už veiką, dėl kurios jis nebuvo kaltinamas, todėl pažeidė BPK 255, 256 straipsnių reikalavimus. Kasatorius pažymi, kad jis (ir kartu G. R.) nebuvo kaltinamas tuo, kad IBPS pirkimo sutartis būtų pasirašyta. Kaltinimas buvo formuluojamas taip, kad G. R. davė per kasatorių kyšį partijai, siekdamas laimėti IBPS konkursą, bet ne kad būtų pasirašyta sutartis su jau laimėjusia bendrove, kuri niekaip nesusijusi su kasatoriumi. Taigi teismas pakeitė kaltinimą iš esmės skirtingomis faktinėmis aplinkybėmis ir apie tai nepranešė kaltinamiesiems (BPK 256 straipsnis). Teismas nuteisė kasatorių (kartu su G. R.) dėl nusikalstamos veikos, kurios faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo kaltinamajame akte išdėstytųjų, t. y. išėjo už kaltinimo ribų, ir taip pažeidė BPK 255 straipsnio nuostatas.
- 17.3. Nagrinėdamas bylą apeliacine tvarka, teismas nepatikrino skundžiamo pirmosios instancijos teismo nuosprendžio teisėtumo ir pagrįstumo tiek, kiek to buvo prašoma apeliaciniame skunde, todėl iš esmės pažeidė BPK 20, 320 straipsnių reikalavimus, nesurašė BPK 331 straipsnio 1 dalies, 332 straipsnio 3, 5 dalių reikalavimų atitinkančios nutarties ar nuosprendžio. Paduotame apeliaciniame skunde buvo nurodyta, kad pirmosios ins-

tancijos teismas nuteisė kasatorių už veiką, dėl kurios jis nebuvo kaltinamas ir atiduotas teismui, tačiau į šį argumentą apeliacinės instancijos teismas išsamiai neatsakė. Išnagrinėjus bylą pirmosios instancijos teismui, liko neišskumų, kokia reali VŠĮ „Pradas Media“ suteiktų reklamos paslaugų vertė, todėl apeliacinės instancijos teismas turėjo imtis papildomų veiksmų šiam neišskumui pašalinti. Nesutiktina su tuo, kad reali reklamos vertė nustatyta specialisto išvada Nr. 4/144, nes specialistai tyrimą atliko gavę ydingai suformuluotą tyrimo užduotį. Iš ikiteisminio tyrimo tyrėjų suformuluotos tyrimo užduoties matyti, kad ja suformuluota sąlyga, jog reklamos sutartys tarp UAB „Nacionalinis švietimo centras“, UAB „NT Service“, UAB „Nekilnojamojo turto gama“ ir VŠĮ „Pradas Media“ bei UAB „Pradas R“ yra apsimestinės. Pažymėtina, kad pagal teismų praktiką sąlyginės specialisto ar eksperto išvados nėra neišsamios ar nepatikimos, bet jų vertinimas turi ypatumų. Šiuo atveju specialisto ar eksperto atsakymas į pateiktą klausimą yra siejamas su sąlyga, todėl aplinkybės, kuriomis grindžiama sąlyginė išvada, turi būti patikimai nustatytos ir nekelti abejonių (kasacinė nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-319-511/2017). Specialistai ar ekspertai, atlikdami tyrimą, negali vertinti liudytojų parodymų ir kitų įrodymų, jie turi tirti tik dalykus, kurių tyrimą apima jų speciali kompetencija. Kadangi tyrimo užduotyje buvo suformuluota sąlyga, atliekant specialisto tyrimą net nebuvo tiriama, kokias sąnaudas patyrė VŠĮ „Pradas Media“, sukurdamą UAB „NT Service“ reklamą, kokia šių paslaugų vertė. Dėl to šios aplinkybės byloje liko nenustatytos. Apeliacinės instancijos teismas skirtingai vertino tuos pačius įrodymus, darydamas išvadas dėl kasatoriaus kaltumo padarius nusikalstamas veikas, kvalifikuotas pagal BK 226 straipsnio 3 dalį, 184 straipsnio 2 dalį bei 300 straipsnio 1 dalį, ir nusikalstamą veiką, kaltinimo kvalifikuotą pagal BK 222 straipsnio 1 dalį. Antai apeliacinės instancijos teismas išteisino kasatorių pagal BK 222 straipsnio 1 dalį laikydamas VŠĮ „Pradas Media“ išrašytų UAB „NT Service“ išankstinio mokėjimo sąskaitų Nr. PRA-005, MED Nr. 023 bei UAB „Pradas R“ išrašytų išankstinių sąskaitų Nr. PRAD 2013/011, PRAD Nr. 2013/015, PRA Nr. 0141 fiktyvumą kaip sąlyginį, t. y. neginčytinai neįrodytą, taip pat vertino specialistės J. L. paaiškinimus. Kita vertus, tas pačias išankstines sąskaitas, specialistės paaiškinimus laikė įrodymais, pagrindžiančiais kasatoriaus nuteisimą pagal BK 226 straipsnio 3 dalį, 184 straipsnio 2 dalį, 300 straipsnio 1 dalį. Jei sandorių fiktyvumas (dokumentų suklastojimo ir panaudojimo faktai) yra tikrai sąlyginis, nėra neginčytinai nustatytas byloje surinktų įrodymų visuma, kaip nustatė apeliacinės instancijos teismas, išteisindamas kasatorių pagal BK 222 straipsnio 1 dalį, tai kasatoriui negali būti inkriminuojamos nusikaltamos veikos, nurodytos BK 226 straipsnio 3 dalyje, 184 straipsnio 2 dalyje, 300 straipsnio 1 dalyje. Kasatoriaus teigimu, byloje priimti nuosprendžiai prieštarauja nekaltumo prezumpcijos principui ir BPK 305 straipsnio 1 dalies 2 punkto reikalavimams, nes nuosprendžiuose konstatuota, kad veikta 2013 metais, tiksliau nenustatytu laiku, Lietuvos Respublikoje, tiksliau nenu-

statytoje vietoje, remiantis pažintimis su nenustatytais Vidaus reikalų ministerijos darbuotojais, kita tikėtina įtaka valstybės institucijai – Vidaus reikalų ministerijai ir valstybės tarnautojams. Nuosprendžiu nustatytų aplinkybių nekonkretumas rodo teismo nepakankamą objektyvumą, nusiteikimą imtis ne visų priemonių, kad būtų pašalintos abejonės ir neaiškumai, siekį priimti apkaltinamąjį nuosprendį. Tokios nuosprendžiu nustatytos aplinkybės daro neįmanomą teisę į gynybą, nes iš esmės neįmanoma paneigti tokių abstrakčių, nekonkrečių inkriminuotų veikų. Pasisakydamas dėl byloje paduotų apeliacinių skundų argumentų, teismas iš esmės apsiribojo tik formaliais bendro pobūdžio teiginiais apie teisingai įvertintus įrodymus, tačiau nuosprendyje pats įrodymų iš esmės neanalizavo ir tokios analizės pagrindu išvadų nepateikė. Apeliacinės instancijos teismas neatsakė į nuteistojo apeliacinio skundo argumentus, kad jis galėjo būti pripažintas kaltu pagal BK 226 straipsnio 3 dalį tik nustačius bent vieną iš alternatyvių aktyvios korupcijos veikų, taip pat tai, kad R. A. R. padarė pasyvią korupcijos veiką, tačiau išnagrinėjus bylą pirmosios instancijos teisme tai nebuvo padaryta, kad pirmosios instancijos teismas neteisingai interpretavo R. A. R. domėjimosi Vidaus reikalų ministerijos projektais pagrindą, P. K., G. R. ir kitų asmenų veiklą ir interesus vykdant šiuos projektus, neatkreipė dėmesio į K. K. ir R. J. parodymus, sureikšmino ir neteisingai interpretavo P. K. ir G. R. bendravimo fragmentus, rašytinių bylos įrodymų turinį ir kitų įrodymų vertinimą bei padarytas išvadas. Kasatorius nurodo, kad, supaprastinus kaltinimo formuluotes, jis yra nuteistas už tai, jog neaiškiu laiku, neaiškioje vietoje susitarė ir pažadėjo duoti R. A. R. kyšį ir davė R. A. R. kyšį už tai, kad šis paveiktų neaiškius Vidaus reikalų ministerijos darbuotojus, pasinaudotų neaiškia (tikėtina) įtaka, neturėdamas aiškaus motyvo už padėjimą laimėti konkursą, kurių vienas jau buvo laimėtas, o kitame P. K. nedalyvavo, t. y. neturėjo nustatyto intereso ir tikslo. Toks abstraktus, kupinas absurdiškų išvadų apeliacinės instancijos teismo nuosprendis, kaip ir pirmosios instancijos teismo nuosprendis, negali būti laikomas teisingu, teisėtu ir pagrįstu.

18. Nuteistasis G. R. kasaciniu skundu prašo panaikinti pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir bylą nutraukti arba panaikinti apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka. Kasatorius nurodo:

- 18.1. Pritaikydami kasatoriaus veikai BK 226 straipsnio 3 dalį, bylą nagrinėję teismai netinkamai taikė baudžiamąjį įstatymą. Pažymėtina, kad įvykio metu galiojo BK 226 straipsnio redakcija, kuri nenustatė baudžiamosios atsakomybės už prekybą poveikiu per tarpininką. Baudžiamoji atsakomybė už šią nusikalstamą veiką buvo nustatyta tik pakeitus baudžiamąjį įstatymą ir jam įsigaliojus 2017 m. rugsėjo 28 d. Byloje nuosprendžiais nustatyta, kad kasatorius įvykdė prekybą poveikiu per tarpininką P. K., taigi jis buvo nuteistas už veiką, kuri veikos padarymo metu negalėjo būti vertinama kaip prekybos poveikiu vykdymas. Nesutiktina su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad įstatymų leidėjas, pakeisdamas BK 226 straipsnio 3 dalį 2017 m. rugsėjo 28 d., ne-

išplėtė baudžiamosios atsakomybės už prekybą poveikiu, nes baudžiamoji atsakomybė už šią veiką buvo nustatyta ir iki straipsnio redakcijos pakeitimo, nurodant požymį „netiesiogiai“. Nekelia abejonų, kad BK 226 straipsnio 3 dalies sąvoka „netiesiogiai“ turi kitą reikšmę nei „veikimas per tarpininką“, nes priešingu atveju sąvoka „veikimas per tarpininką“ atkartotų sąvoką „netiesiogiai“ ir ji būtų beprasmė ar perteklinė. Aiškinant gramatiniu ir loginiu metodu, tai tiesiogiai reiškia kyšio davimą akivaizdžia forma, o netiesiogiai – paslėpta, užmaskuota, pavyzdžiui, nuperkant automobilį ar nekilnojamąjį turtą kyšio gavėjo vardu. Taigi kyšio davimas tiesiogiai ar netiesiogiai reiškia kyšio davimo mechanizmą, bet ne veikimo būdą ar veikimą per tarpininką. Dėl to kyšio davimas netiesiogiai ir per tarpininką nėra tapačios sąvokos. Byloje nustatyta, kad kasatorius R. A. R. nepažinojo, su juo nebendravo, todėl neturėjo jokios galimybės susitarti su R. A. R., netiesiogiai politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais per tarpininką duoti didesnės nei 250 MGL vertės kyšį. Ši veika galimai galėjo būti kvalifikuota kaip bendrininkavimas prekyboje poveikiu, tačiau toks kaltinimas nebuvo pateiktas.

- 18.2. Pritaikydami kasatoriaus veikai BK 184 straipsnio 2 dalį, bylą nagrinėję teismai netinkamai taikė baudžiamąjį įstatymą. Pagal BK 184 straipsnio 2 dalį atsako tik asmuo, kuriam svetimas turtas buvo patikėtas ar kuris turėjo svetimą turtą savo žinioje (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-234-699/2017, 2K-7-648/2019), o G. R. buvo UAB „Nacionalinis švietimo centras“ akcininkas ir jam, kaip išplaukia iš Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 19, 20, 34, 37 straipsnių, bendrovės turtas buvo svetimas. Nesutiktina su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad G. R. atitiko BK 184 straipsnio 2 dalies subjektui keliamus reikalavimus, nes buvo faktinis bendrovės vadovas, o pagal pareigas UAB „Nacionalinis švietimo centras“ vadovavęs M. P. buvo tik formalus bendrovės vadovas. Darydami išvadas, kad M. P. buvo tik formalus bendrovės vadovas, bylą nagrinėję teismai rėmėsi tik tai patvirtinančiais bylos duomenimis, bet ignoravo UAB „Nacionalinis švietimo centras“ direktoriaus M. P. ir VšĮ „Pradas Media“ direktoriaus J. G. susirašinėjimą, kitus rašytinius bylos duomenis, iš kurių matyti, kad M. P. buvo realus, o ne formalus UAB „Nacionalinis švietimo centras“ direktorius. Sutiktina, kad M. P., priimdamas sprendimus dėl bendrovės valdymo, tarėsi su kasatoriumi kaip akcininku, tačiau G. R. pavedimai, patarimai ar nurodymai M. P. nekeičia to, kad UAB „Nacionalinis švietimo centras“ turtas buvo M. P. žinioje. Dėl to tik M. P. galėtų atsakyti už bendrovės turto iššvaistymą. G. R. veiksmai galimai galėtų būti vertinami kaip bendrininkavimas iššvaistant svetimą turtą, tačiau toks kaltinimas G. R. nebuvo pareikštas.
- 18.3. Pritaikydami kasatoriaus veikai BK 300 straipsnio 1 dalį, bylą nagrinėję teismai netinkamai taikė baudžiamąjį įstatymą. Byloje nustatyta, kad G. R. panaudojo suklastotus dokumentus veikdamas per jo nusikalstamų ketinimų nesuvokiančius UAB „Nacionalinis švietimo centras“ direktorių ir finansininkes. Pažymėtina, kad G. R. nebuvo UAB „Nacionalinis švietimo centras“ direktorius, nurodymus finansininkėms davė ne G. R., o M. P., ku-

ris ir bendravo su VŠĮ „Pradas Media“ direktoriumi dėl sąskaitų faktūrų ir kitų dokumentų išrašymo. Be to, sąskaitos faktūros buvo gautos tiesiogiai iš VŠĮ „Pradas Media“, o ne per G. R. Dėl to G. R. neatliko jokių BK 300 straipsnio 1 dalyje nurodytų nusikalstamų veikų sudėčių objektyviuosius požymius atitinkančių veikų. Galbūt jo veika galėtų būti kvalifikuojama kaip bendrininkavimas panaudojant suklastotus dokumentus, tačiau tokie kaltinimai nebuvo pareikšti. Kasatorius pažymi, kad byloje nėra įrodyta, kad kaltinime kasatoriui nurodytos VŠĮ „Pradas Media“ išrašytos PVM sąskaitos faktūros buvo netikros, nes jas surašė asmenys, turintys teisę tai padaryti, sąskaitose faktūrose nurodyta informacija nėra melaginga.

- 18.4. Papildomai pagrįsdamas netinkamą BK 226 straipsnio 3 dalies, 184 straipsnio 2 dalies bei 300 straipsnio 1 dalies pritaikymą, kasatorius nurodo, kad byloje nenustatyti jo motyvas ir tikslas padaryti šias nusikalstamas veikas, nors pagal teismų praktiką, taikant BK 226 straipsnio 3 dalį, turi būti nustatytas poveikis, kurio siekiama davus kyšį, taip pat turi būti nustatytas suprantamas ir aiškus pažadas kyšio davėjui (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-430-746/2015, 2K-120-489/2016). Byloje nenustatyta, kad G. R. būtų galėjęs turėti kokios nors naudos ar kokį nors interesą, kad būtų pasirašyta tiekimo sutartis su Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos programinės ir techninės įrangos pirkimą laimėjusia įmonių grupe, susidedančia iš UAB „Asseco Lietuva“ ir kitų bendrovių. G. R. įmonės nedalyvavo šiame viešojo pirkimo konkurse, tol, kol buvo padaryta kaltinime nurodyta veika, konkursą jau buvo laimėjusi kita įmonių grupė. Dėl to nelogiška, kad G. R. būtų mokėjęs kyšį iš savo įmonės lėšų už kitų įmonių laimėtą konkursą. Pažymėtina ir tai, kad, Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos programinės ir techninės įrangos pirkimo konkurse pripažinus laimėtoja UAB „Asseco Lietuva“ ir kitas įmones, kilo teisminis ginčas, šio ginčo metu teismas pritaikė laikinąją apsaugos priemonę – įpareigojimą perkančiajai organizacijai nesudaryti sutarties su laimėtoju. Atkreiptinas dėmesys, kad galutinė naudos gavėja buvo UAB „Asseco Lietuva“, tačiau nei šios įmonės vadovams, nei pačiai bendrovei jokie kaltinimai nebuvo pareikšti. Byloje yra nustatyta, kad reklamos sutartys su VŠĮ „Pradas Media“ buvo pasirašytos teisėtai, buvo vykdomos, gautas sutartas rezultatas, sumokėti pinigai. Vien tai, kad, bylą nagrinėjusių teismų vertinimu, reklama nebuvo efektyvi ar verta sumokėtos pinigų sumos, nesuteikia pagrindo daryti išvadą, kad UAB „Nacionalinis švietimo centras“ lėšos buvo iššvaistytos, nes, pagal liudytojų ir specialistų parodymus, reklamos efektyvumas ir vertė yra sunkiai įvertinami dalykai. Įvertintina ir tai, kad po 2013–2014 metų reklamos kampanijos UAB „Nacionalinis švietimo centras“ gavo apie 3 000 000 Lt (868 860,06 Eur) pajamų. Kaltinime nurodyta netiesioginio kyšio perdavimo per UAB „Pradas R“ schema yra nelogiška ir praktiškai neįgyvendinama, nes pagal išrašytas sąskaitas galėjo atsiskaityti tik politinė partija „Tvarka ir teisingumas“, o ši buvo skolinga UAB „Pradas R“ didesnę pinigų sumą, nei visų bendrovių kartu UAB „Pradas R“ sumokėtos pinigų sumos, taigi net po pinigų sumo-

kėjimo politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ liktų skolinga. Aplinkybė, kad politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ (toliau – ir Partija) visiškai neatsiskaitė pagal sutartis su UAB „Pradas R“, nereiškia, kad už ją sumokėjo kiti asmenys, o yra tik padarinys to, kad dėl pradėto ikiteisminio tyrimo partijai buvo nutrauktos valstybės dotacijos.

- 18.5. Kasatorius, pagrįsdamas esminius BPK pažeidimus, nurodo tuos pačius argumentus, kaip ir išdėstyti nuteistojo P. K. kasaciniame skunde (nutarties 17.2, 17.3 punktai), su ta išlyga, kad nurodomi skirtingi VŠĮ „Pradas Media“ ir UAB „Pradas R“ išrašytų išankstinių sąskaitų numeriai, kurie susiję UAB „Nacionalinis švietimo centras“.
19. Nuteistojo J. G. gynėja advokatė D. Murauskienė kasaciniu skundu prašo panaikinti apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalį, kuria J. G. nuteistas pagal BK 24 straipsnio 6 dalį, 184 straipsnio 2 dalį ir 300 straipsnio 1 dalį, ir perduoti šią bylos dalį iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka. Kasatorė skunde nurodo:
- 19.1. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė BPK 320 straipsnio 3 dalį, 332 straipsnio 3 ir 5 dalis, nes nuteistojo J. G. gynėjo apeliacinio skundo argumentų neišnagrinėjo, neatsakė dėl tyčios iššvaistyti svetimą turtą buvimo J. G. veiksmuose, apeliacinės instancijos teismo nuosprendis yra nemotyvuotas, jame perrašytos pirmosios instancijos teismo išvados, kurios nėra grindžiamos objektyviais bylos duomenimis.
- 19.2. Teismai, vertindami įrodymus, pažeidė BPK 20 straipsnio 5 dalį, todėl J. G. nepagrįstai nuteisė pagal BK 24 straipsnio 6 dalį, 184 straipsnio 2 dalį ir 300 straipsnio 1 dalį. Teismai, konstatuodami, kad tarp UAB „Pradas R“ ir Partijos 2013 m. gegužės 3 d. buvo pasirašyta tik vienerių metų sutartis, nevertino daugelio aplinkybių, patvirtinančių, kad sutarties terminas buvo treji metai. Nenurodant jokių motyvų, nevertinti nuteistojo J. G. nuoseklūs parodymai viso proceso metu, taip pat liudytojų A. R., L. Č., A. V., A. M., nuteistojo R. A. R. ir išteisintojo R. S. parodymai. Be to, neatsižvelgta į tai, kad, net ir pasirašius vienerių metų paslaugų teikimo sutartį, šalis yra laisvos abiejų pusių sutikimu šią sutartį pratęsti. Tokį susitarimą šalis gali sudaryti žodžiu ar tiesiog veiksmais – realiai tęsdamos paslaugų teikimą. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.716 straipsnio nuostatas, dėl paslaugų sutarties sampratos įstatymas nenustato privalomos rašytinės atlygintinių paslaugų teikimo sutarties formos, todėl tokie sandoriai gali būti sudaromi žodžiu.
- 19.3. Apeliacinės instancijos teismas, pritardamas pirmosios instancijos teismo išvadai, kad UAB „Pradas R“ ir VŠĮ „Pradas Media“ su UAB „NT Service“, UAB „Nacionalinis švietimo centras“ ir UAB „Nekilnojamojo turto gama“ sudarytos sutartys buvo apsimestinės, sudarytos siekiant pridengti pastarųjų įmonių siekį atsiskaityti už Partijai suteiktas paslaugas, neatsižvelgė į byloje gynybos pateiktus duomenis, kurie paneigia tokią teismų išvadą, ir šių duomenų nevertino. J. G. šias sutartis sudarė ir realiai vykdė, jomis buvo siekiama tokių tikslų, kokie nurodyti sutartyse: suteikti sutartyse aptartas reklamos paslaugas. Apeliacinės instancijos teismo išvada, kad suteiktos reklamos pa-

slaugos buvo nereikalingos, padaryta neturint pakankamai specialių rinkodaros žinių, kurios šiuo atveju yra būtinos vertinant sutarčių turinį ir suteiktų paslaugų vertę. Gynyba apeliacinės instancijos teisme prašė skirti tokio pobūdžio specialių (rinkodaros) žinių reikalaujančią tyrimą, tačiau šis prašymas nemotyvuotai buvo atmestas. Taip pat apeliacinės instancijos teismas be jokių argumentų atmetė byloje gynybos pateiktą 2021 m. liepos 29 d. konsultacinę išvadą dėl VŠĮ „Pradas Media“ ir UAB „Pradas R“ suteiktų reklamos paslaugų vertinimo užsakovėms UAB „NT Service“, UAB „Nacionalinis švietimo centras“ ir UAB „Nekilnojamojo turto gama“. Byloje nustatyta, kad pirmosios reklamos sutartys su UAB „Nacionalinis švietimo centras“ ir UAB „NT Service“ buvo pasirašytos dar tuo metu, kai viešinimo sutartis su Partija galiojo, todėl nėra jokio logiškai paaiškinamo pagrindo teigti, kad, sudarydamas šias sutartis, J. G. žinojo ir suprato, jog šios sutartys yra skirtos tam, kad būtų padėta iššvaistyti UAB „Nacionalinis švietimo centras“ ir UAB „NT Service“ turtą, sudarant galimybę apmokėti Partijai suteiktas paslaugas. Vien tai, kad sutartys vykdytos ne tokia apimtimi, kaip nurodyta išrašytose ir apmokėtose sąskaitose, neleidžia teigti, kad jos buvo apsimestinės.

- 19.4. Net ir darant prielaidą, kad pirmiau nurodytos reklamos sutartys su UAB „Nacionalinis švietimo centras“, UAB „NT Service“ ir UAB „Nekilnojamojo turto gama“ galėjo būti apsimestinės ar kad šioms įmonėms paslaugų galėjo būti suteikta mažiau, nei nurodyta sąskaitose faktūrose, šios aplinkybės neleidžia daryti išvados, kad J. G. veiksmuose yra padėjimo iššvaistyti svetimą turtą sudėties požymių (BK 24 straipsnio 6 dalis, 184 straipsnio 2 dalis). Apeliacinės instancijos teismas, atmesdamas apeliacinių skundų argumentus dėl tyčios bendrininkauti iššvaistant svetimą didelės vertės turtą nebuvimo, pateikė abstrakčius, neindividualizuotus argumentus. Byloje neįrodyta, kad J. G. buvo susitaręs su P. K., G. R. ir V. B. ar su R. A. R. padėti šiems iššvaistyti būtent UAB „Nacionalinis švietimo centras“, UAB „NT Service“ ir UAB „Nekilnojamojo turto gama“ lėšas; taip pat neįrodyta, kad J. G., atstovaudamas UAB „Pradas R“ ir VŠĮ „Pradas Media“, sudarydamas šių įmonių vardu sutartis su UAB „Nacionalinis švietimo centras“, UAB „NT Service“ ir UAB „Nekilnojamojo turto gama“, žinojo ir suprato, kad šiomis sutartimis ir jų pagrindu išrašytais sąskaitomis faktūromis jis suteikia priemones, t. y. padeda iššvaistyti turtą, ir nori taip veikti. Taip pat apeliacinės instancijos teismas visiškai nepasisakė dėl to, kokiomis aplinkybėmis, kada ir su kuo J. G. susitarė iššvaistyti UAB „Nekilnojamojo turto gama“ turtą. Apeliacinės instancijos teismas privalėjo motyvuoti, kaip konkrečiai pasireiškė J. G. susitarimas bendrai veikti su V. B., tačiau to nepadarė. J. G. baudžiamoji atsakomybė už padėjimą iššvaistyti UAB „Nacionalinis švietimo centras“, UAB „NT Service“ ir UAB „Nekilnojamojo turto gama“ lėšas galėtų būti taikoma tik tuo atveju, jei byloje būtų objektyvių duomenų, leidžiančių daryti neabejotiną išvadą, jog J. G. buvo žinoma apie tai, kad UAB „Nacionalinis švietimo centras“, UAB „NT Service“ ir UAB „Nekilnojamojo turto gama“ neturi intereso ir (ar) pagrindo apmokėti Partijai suteiktas viešinimo paslaugas, jų vadovai

- veikia priešingais įmonių interesais ir J. G. tam padeda, tačiau tokių duomenų nėra.
- 19.5. J. G. baudžiamoji atsakomybė taikyta nepagrįstai, nes byloje yra civiliniai teisiniai santykiai. Net ir darant prielaidą, kad sąskaitose faktūrose buvo nurodyta gerokai didesnė pinigų suma, nei buvo vertos realiai suteiktos reklamos paslaugos šioms įmonėms, o J. G. tai suprato, taip pat suprato tai, kad, apmokėdamos šias sąskaitas faktūras, UAB „Nacionalinis švietimo centras“, UAB „NT Service“ ir UAB „Nekilnojamojo turto gama“ padengia ir išlaidas, patirtas teikiant viešinio paslaugas Partijai, tokia situacija savaime nėra neteisėta, nes teisės aktai nedraudžia atlikti mokėjimo pagal tretiesiems asmenims išrašytas sąskaitas faktūras, o jeigu dėl to mokėtojui kyla žala, tokie ginčai turi būti sprendžiami civilinio proceso tvarka. Apeliacinės instancijos teismas tik lakoniškai atsakė į apeliacinio skundo argumentus dėl nepagrįsto civilinių teisinių santykių kriminalizavimo. Teismas nevertino, ar įmonės, kurių lėšos neva buvo iššvaistytos, gali savo pažeistas teises apginti kitomis, nesusijusiomis su bausmių taikymu, priemonėmis (administracinėmis, civilinėmis ir kt.). Aplinkybių, kurios leistų teigti, kad šioje situacijoje teisių gynimas yra įmanomas tik baudžiamajame procese, nenustatyta: nė viena iš sutarčių šalių jų sudarymo fakto neginčija, sutarčių šalys yra aiškios ir žinomos, J. G. atstovaujamos įmonės turi turto, yra realiai ir sėkmingai veikiančios, todėl, esant pareikštoms pretenzijoms, turi realią galimybę žalą atlyginti. Net ir ikiteisminio tyrimo pradėjimas pagal BK 184 straipsnį šioje byloje kelia abejonių, nes pagal minėtą straipsnį ikiteisminis tyrimas gali būti pradedamas tik gavus nukentėjusio asmens pareiškimą ar prašymą, tačiau tokių aplinkybių byloje nėra.
- 19.6. Taip pat teismai nenustatė būtinojo BK 184 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto požymio – kilusios žalos, apie ją pasisakė lakoniškai, t. y. kad, konstatuojant žalos faktą, nebūtina pareikšti civilinio ieškinio. Tačiau apeliaciniame skunde buvo teigiama ne tik tai, kad civilinis ieškinys šioje byloje nepareikštas, bet ir tai, kad UAB „NT Service“, UAB „Nacionalinis švietimo centras“ ir UAB „Nekilnojamojo turto gama“ atsakingi asmenys patvirtino, jog žalos įmonėms nebuvo padaryta, sutartys dėl reklamos realiai buvo sudarytos, jie neturi pretenzijų dėl jų vykdymo.
- 19.7. Teismai, nuosprendžius grįsdami 2016 m. balandžio 29 d. specialisto išvada, pažeidė BPK 20 straipsnyje įtvirtintus įrodymų vertinimo principus. Minėtoje išvadoje pateikta kategoriška išvada, kad reklamos sandoriai, kuriuos sudarė J. G. vadovaujamos įmonės UAB „Pradas R“ ir VŠĮ „Pradas Media“ su UAB „NT Service“, UAB „Nacionalinis švietimo centras“ ir UAB „Nekilnojamojo turto gama“, buvo apsimestiniai; UAB „Pradas R“ bei VŠĮ „Pradas Media“ išrašytose sąskaitose, taip pat paminėtų bendrovių mokėjimo dokumentuose, kuriais buvo apmokėtos UAB „Pradas R“ ir VŠĮ „Pradas Media“ sąskaitos, buvo užfiksuotos faktiškai neįvykusios ūkinės operacijos ir dėl to panaudoti tikrovės neatitinkantys bendrovių apskaitos dokumentai, o iš tariamų reklamos paslaugų gavėjų gautas lėšas UAB „Pradas R“ panaudojo par-

tijos „Tvarka ir teisingumas“ viešinimo sąnaudoms padengti. Tačiau ši išvada buvo duota atsakant į STT pareigūno suformuotą klausimą, kuriame kaip teiginys paminėta tai, jog sandoriai apsimestiniai. Specialistė, teismo posėdžio metu tvirtindama savo išvadą, nurodė, kad reklamos sandorių vykdymo realumo netyrė, o išvadą grindė STT pareigūno užduotyje nurodytomis faktinėmis aplinkybėmis, todėl jeigu užduotyje suformuluotas teiginys apie sandorių apsimestinumą nebūtų nurodytas, išvados būtų priešingos. Šiuo atveju ikiteisminio tyrimo pareigūnai, užduotyje specialistui formuluodami aiškia išvadą, kuriai yra reikalingas teismo įvertinimas ir patvirtinimas, aiškiai peržengė savo kompetencijos ribas ir iš esmės atėmė galimybę objektyviai įvertinti tokių sandorių realumą bei jais sukeltas pasekmes.

IV. Kasacinės instancijos teismo argumentai ir išvados

20. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamento prokuroro R. Stankevičiaus kasacinis skundas tenkintinas iš dalies, o nuteistųjų R. A. R., V. B., P. K., G. R., nuteistojo J. G. gynėjos advokatės D. Murauskienės, nuteisto juridinio asmens politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ atstovo A. P. ir gynėjo advokato J. Gaudučio kasaciniai skundai atmestini.

Dėl bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribų ir nenagrinėtinų kasacinių skundų argumentų

21. Kasatoriai teismų sprendimus skundžia abiem BPK 369 straipsnio 1 dalies 1 ir 2 punktuose nustatytais pagrindais. Kasatoriai teigia, kad teismai netinkamai priėmė baudžiamąjį įstatymą, t. y.:
- 1) spręsdami dėl juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės, netinkamai taikė BK 20, 24 straipsnių nuostatas;
 - 2) netinkamai aiškino BK 226 straipsnio ir 24 straipsnio 5 dalies, 184 straipsnio santykį;
 - 3) neteisingai aiškino bendrininkavimo nuostatas dėl kurstytojo atsakomybės pagal BK 184 straipsnio 2 dalį, 300 straipsnio 1 dalį;
 - 4) neteisingai aiškino ir taikė veikos padarymo metu galiojusią BK 226 straipsnio 3 dalies redakciją (kvalifikavo pagal baudžiamąjį įstatymą, kuris veikos padarymo metu negaliojo);
- be to, padarė esminius BPK pažeidimus, t. y.:
- 1) nepagrįstai nepripažino įrodymais dalies informacijos, gautos atliekant kriminalinės žvalgybos veiksmus; iš to išplaukia, kad ir ikiteisminis tyrimas pradėtas neteisėtai, nes pirminė kriminalinės žvalgybos informacija surinkta pažeidžiant įstatymo reikalavimus;
 - 2) vertindami įrodymus, pažeidė BPK 20 straipsnio 5 dalies nuostatas;
 - 3) teismų procesiniai sprendimai neatitinka jiems keliamų reikalavimų (BPK 305, 331 straipsniai);

- 4) pažeidė BPK 255, 256 straipsnių nuostatas, nes P. K. ir G. R. nuteisė už veiką, dėl kurios jie nebuvo kaltinami;
- 5) neteisingai išsprendė išlaidų advokato paslaugoms apmokėti klausimą (BPK 106 straipsnio 3 dalis).
22. Tačiau, be šių pagrindinių kasacinių skundų argumentų, kasatoriai – nuteistasis R. A. R., V. B., P. K., G. R., nuteistojo J. G. gynėja, taip pat nuteisto juridinio asmens politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ atstovas ir gynėjas – teigia, kad paminėti asmenys nepagrįstai pripažinti kaltais pagal jiems inkriminuotus BK specialiosios dalies straipsnius. Iš kasatorių skundų argumentų, susijusių su nepagrįstu nuteisimu pagal atitinkamus BK specialiosios dalies straipsnius, matyti, kad juose iš esmės ginčijamas abiejų instancijų teismų atliktas įrodymų vertinimas, kasatoriams pateikiant savą nuomonę dėl atskirų bylos duomenų įrodomosios reikšmės nustatant byloje įrodinėtinas aplinkybes, teigiant, kad patikimų jų kaltumo įrodymų nėra (pvz., nenustatyta jų kaltė padarant minėtas nusikalstamas veikas; keliami klausimai dėl nepagrįsto civilinių teisinių santykių kriminalizavimo, nes bendrovės, mokėdamos pinigų už reklamą, turinės žalos nepatyrė; kvestionuojamas viešinimo sutarčių sudarymo realumas, sutarčių sudarymo terminas, suteiktų reklamos paslaugų efektyvumas ir pan.).
23. BPK 376 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad, nagrinėdamas kasacinę bylą, kasacinės instancijos teismas patikrina priimtus nuosprendžius ir nutartis, dėl kurių paduotas skundas, teisės taikymo aspektu. Skundžiamų teismų baigiamųjų aktų teisėtumas kasacine tvarka tikrinamas remiantis apskųstuose nuosprendžiuose ir nutartyse nustatytomis bylos aplinkybėmis, iš naujo įrodymų nevertinant ir naujų faktinių bylos aplinkybių nenustatant. Tai, ar pirmosios instancijos teismas teisingai įvertino įrodymus ir nustatė faktines bylos aplinkybes, sprendžia apeliacinės instancijos teismas. Kasacinės instancijos teismas žemesnės instancijos teismų atlikto įrodymų vertinimo negali pakeisti savu. Kasacinės instancijos teismas gali tik tikrinti, ar anksčiau vykusiuose proceso etapuose buvo tinkamai aiškinti ir taikyti baudžiamieji įstatymai ir ar baudžiamojo proceso metu nepadaryta esminių BPK pažeidimų (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-181/2008, 2K-P-221/2008, 2K-P-9/2012, 2K-6-507/2017 ir kt.). Kasacinės instancijos teismas nėra trečioji teisminė instancija, nustatanti naujus faktus, iš naujo vertinanti bylos įrodymus jų patikimumo bei pakankamumo aspektais ir nurodanti, kuriais bylos duomenimis privalu remtis, o kuriuos reikia atmesiti (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-82-699/2018, 2K-214-303/2019, 2K-7-38-1073/2023 ir kt.).
24. Atsižvelgiant į pirmiau nurodytas kasacinės instancijos teismo kompetencijos ribas, kasacinių skundų argumentai, susiję su nagrinėjamos bylos faktinių aplinkybių nustatymu, savaip interpretuojant įrodymus ir siūlant padaryti priešingas išvadas dėl bylai reikšmingų aplinkybių, nei tai padarė žemesnės instancijos teismai, nėra bylos nagrinėjimo kasacine tvarka dalykas. Taigi, kasacinių skundų argumentai, susiję su įrodinėjimo procesu, bus nagrinėjami tik tiek, kiek jie susiję su BPK 369 straipsnio 1 dalyje nustatytais bylos nagrinėjimo kasacine tvarka pagrindais.

25. Taip pat vienas iš kasatorių – nuteisto juridinio asmens politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ atstovas ir juridinio asmens gynėjas – teigia, kad bylą nagrinėję teisimai netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą – BK 72 straipsnio nuostatas, nes, konfiskuodami politinei partijai priklausančias lėšas, nukrypo nuo Politinių partijų įstatymo normų. Šio argumento nei nuteisto juridinio asmens atstovas, nei gynėjas apeliaciniame skunde nekėlė ir šio aspekto apeliacinės instancijos teismas nenagrinėjo. Teisėjų kolegija pažymi, kad, pagal BPK 367 straipsnio 3 dalį, kasacine tvarka apskūsti įsiteisėjusį nuosprendį ar nutartį galima tik dėl tų klausimų, kurie buvo nagrinėti apeliacinės instancijos teisme, todėl, vadovaudamasi BPK 367 straipsnio 3 dalimi, teisėjų kolegija šio kasatoriaus argumento taip pat nenagrinės.

Dėl reikalavimų, keliamų teismo procesiniam dokumentui, kuriuo sankcionuojami kriminalinės žvalgybos veiksmai, ir šių veiksmų įgyvendinimo teisėtumo

26. Prokuroras kasaciniame skunde teigia, kad apeliacinės instancijos teismas pažeidė BPK 20 straipsnio 5 dalį, nes nepagrįstai įrodymais nepripažino BPK 20 straipsnio 1–4 dalyse nustatytus reikalavimus atitinkančios kriminalinės žvalgybos informacijos, kuri gauta kontroliuojant ir fiksuojant asmenų telefoninius pokalbius, asmenų pokalbius R. A. R. darbo vietoje ir restoranuose. Be to, teismo išvados dėl R. A. R. kaltės dėl kyšio priėmimo iš R. S., dėl juridinio asmens politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ kaltės dėl kyšio priėmimo iš R. S. ir dėl R. S. kaltės dėl kyšio davimo politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“ per R. A. R. bei kyšio davimo politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“ per A. J. buvo padarytos neįvertinus visų proceso metu surinktų bylai išspręsti reikšmingų duomenų, t. y. kriminalinės žvalgybos informacijos, kuri buvo gauta kontroliuojant ir fiksuojant asmenų telefoninius pokalbius, asmenų pokalbius R. A. R. darbo vietoje, restoranuose. Šis BPK 20 straipsnio 5 dalies pažeidimas lėmė, kad dėl šios dalies buvo priimtas neteisingas nuosprendis. Dalies nuteistųjų kasaciniuose skunduose nurodoma ir tai, kad apskritai nebuvo faktinio pagrindo pradėti ir atlikti kriminalinės žvalgybos veiksmus. Teisėjų kolegija su šiais kasacinių skundų argumentais nesutinka.
27. Įrodymai baudžiamajame procese yra įstatymų nustatyta tvarka gauti, BPK nustatytais proceso veiksmais patikrinti, teisiama jame posėdyje išnagrinėti ir teismo pripažinti duomenys, kuriais vadovaudamasis teismas daro išvadas dėl nusikalstamos veikos buvimo ar nebuvimo, šią veiką padariusio asmens kaltumo ar nekaltumo ir kitų aplinkybių, turinčių reikšmės bylai išspręsti teisingai. Pagrindiniai reikalavimai įrodymams, kuriais turi būti pagrįstos teismo išvados dėl nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių, nurodyti BPK 20 straipsnyje. Pagal šio straipsnio nuostatas, įrodymai gali būti tik teisėtais būdais (įstatymų nustatyta tvarka) gauti duomenys, kuriuos galima patikrinti BPK nustatytais proceso veiksmais, taip pat kurie patvirtina ar paneigia bent vieną aplinkybę, turinčią reikšmės bylai išspręsti teisingai (BPK 20 straipsnio 1, 3, 4 dalys). Taigi, įrodymais pripažinti tik leistini ir su sprendžiamą byla susiję duomenys.
28. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnis, užtikrindamas žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumą, nustato, kad informacija apie privatų asmens gy-

venimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Konstitucijos 22 straipsnio 3 dalies nuostata „informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą“, taip pat Konstitucijos 22 straipsnio 4 dalies nuostata „įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsینimosi į jo garbę ir orumą“ yra vienos svarbiausių žmogaus privataus gyvenimo neliečiamybės garantijų. Jomis žmogaus privatus gyvenimas saugomas nuo valstybės, kitų institucijų, jų pareigūnų, kitų asmenų neteisėto kišimosi (Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas). Pagal Konstituciją, riboti konstitucinę žmogaus teisę į privatumą galima, jeigu yra laikomasi iš Konstitucijos kylančių žmogaus teisių ir laisvių ribojimo bendrųjų reikalavimų – tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama žmogaus teisės į privatumą prigimtis bei jos esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas).

29. Žmogaus teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą gali būti apribojama kriminalinės žvalgybos metu slaptai renkant informaciją apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikalstamą veiką, taip pat taikant neviešo pobūdžio procesines prievartos priemones, nustatytas Baudžiamojo proceso kodekse. Kasacinės instancijos teismo praktikoje, remiantis Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir EŽTT) jurisprudencija, taip pat ne kartą konstatuota, kad įstatymas, kuriuo reglamentuojamas slapto sekimo (stebėjimo) priemonių taikymas, susijęs su Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnyje įtvirtintų teisių apribojimu, turi būti išdėstytas pakankamai tiksliai, kad tinkamai parodytų asmenims, kokiomis sąlygomis ir aplinkybėmis valstybės institucijos turi teisę taikyti tokį slaptą ir potencialiai pavojingą jų teisės į privataus gyvenimo ir susirašinėjimo slaptumą apribojimą. Atsižvelgiant į piktnaudžiavimo pavojų, būdingą bet kokiai slapto sekimo sistemai, tokios priemonės turi būti grindžiamos įstatymu, kuris yra itin tikslus (tiksliai apibrėžtas). Būtina, kad egzistuotų aiškios, detalios taisyklės šiuo klausimu, juolab kad atitinkamos technologijos tampa vis sudėtingesnės (pvz., 2007 m. birželio 28 d. sprendimas byloje *Asociacija už Europos integraciją bei žmogaus teises ir Ekimdzhiev prieš Bulgariją*, peticijos Nr. 62540/00, su tolesnėmis nuorodomis; 2011 m. sausio 11 d. sprendimas dėl priimtimumo byloje *Aydogdu prieš Turkiją*, peticijos Nr. 25745/07; 2014 m. gegužės 6 d. sprendimas dėl priimtimumo byloje *Lachowski prieš Lenkiją*, peticijos Nr. 9208/05) (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-168-139/2015, 2K-P-94-895/2015).
30. Taigi tam, kad asmuo nepatirtų savavališko ir nepagrįsto teisės į privatumą suvaržymo, slaptos informacijos apie rengiamą, daromą, padarytą nusikalstamą veiką rinkimo priemonės, taip pat ir nurodytos Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo (toliau – ir KŽĮ), kuriomis įsiterpiama į žmogaus privatų gyvenimą, gali būti skiriamos tik įstatyme nustatytais pagrindais, laikantis įstatyme įtvirtintos tvarkos, tik motyvuotu teismo sprendimu paisant proporcingumo

- reikalavimų. Pabrėžtina, kad valstybės institucijos (pareigūnai) bylai reikšmingus duomenis gali rinkti tik tais būdais, kurie tiesiogiai nurodyti įstatymuose, – kitu atveju jie pripažįstami neteisėtais (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-360/2004, 2K-338-511/2017, 2K-285-976/2018).
31. Pagrindinė prielaida tinkamai įvertinti slaptų tyrimo veiksmų metu gautų duomenų leistinumą, taip pat ir patikimumą yra bylą nagrinėjančiam teismui, taip pat ir kitiems proceso dalyviams, aiškus faktinis ir teisinis tokių veiksmų atlikimo pagrindas. Kasacinės instancijos teismo praktikoje byla po bylos formuluojamai reikalavimai, susiję su faktiniu ir teisiniu slaptų tyrimo veiksmų pagrindais: sankcionavimo forma ir turiniu, taip pat jų realizavimo proporcingumu, trukme, ikiteisminio tyrimo pradėjimo laiku ir kt. (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-285-976/2018, 2K-154-1073/2020). Kasacinės instancijos teismo praktikoje pažymėta, kad nutarties dėl neviešo pobūdžio veiksmų sankcionavimo rezoliucinėje dalyje turi būti tiksliai nurodytas sankcionuojamų veiksmų pavadinimas, turinys, apimtis, laikas ir asmuo ar asmenys, prieš kuriuos leidžiama atlikti operatyvinius (kriminalinės žvalgybos) veiksmus (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-85-696/2016, 2K-57-696/2017, 2K-285-976/2018). Leidimas atlikti operatyvinius (kriminalinės žvalgybos) veiksmus turi būti kiek įmanoma tikslesnis, kad proceso dalyviai ir bylą nagrinėjantys teismai galėtų įvertinti tų veiksmų teisėtumą (teisinį pagrindą) ir pagrįstumą (faktinį pagrindą), būtent kad būtų aišku, kokie veiksmai, kur, prieš kokius asmenis, kiek laiko galėjo būti vykdomi (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-180-976/2017, 2K-285-976/2018). Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad toks reikalavimas negali būti suprantamas kaip perteklinių duomenų nurodymas teismo nutartyse. Teismo sprendimuose turi būti nurodyti duomenys, kurie būtini teisiniam ir faktiniam operatyvinių (kriminalinės žvalgybos) veiksmų ar neviešo pobūdžio procesinių prievartos priemonių (slaptų tyrimo veiksmų) pagrindui įvertinti; taip pat būtini teismo sprendimu leidžiamoms atlikti veiksmų apimtims (riboms) nustatyti, t. y. susiję su slaptai kontroliuojamo susižinojimo objektu (asmeniu, asmenimis), vieta, laiku (terminu) ir būdu (garso, vaizdo, kitokiu kontroliavimu) (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-285-976/2018). Iš esmės tokie patys reikalavimai taikomi ir neviešo pobūdžio priemonių, nustatytų BPK, skyrimui.
32. Tam, kad teismas pripažintų duomenis, surinktus naudojant operatyvinius (kriminalinės žvalgybos) veiksmus ir priemones, įrodymu byloje, nepakanka, kad šie veiksmai ir priemonės būtų sankcionuoti nepažeidžiant Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (toliau – ir OVI) (KŽI) nuostatų. Teisėtai sankcionuotus operatyvinius (kriminalinės žvalgybos) veiksmus teisėtus daro ne tik jų sankcionavimo pagrindų, bet ir jų realizavimo teisėtumas. Apie tai ne kartą pasisakyta ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyse (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-549/2006, 2K-7-315/2009, 2K-7-86/2011, 2K-7-85/696/2016, 2K-209-699/2017 ir kt.).
33. Atsižvelgiant į EŽTT, Konstitucinio Teismo jurisprudenciją ir formuojamą kasacinės instancijos teismo praktiką, susijusią su faktiniu ir teisiniu slaptų tyrimo veiksmų pagrindais (sankcionavimo forma ir turiniu, taip pat jų realizavi-

mo proporcingumu, trukme, ikiteisminio tyrimo pradėjimo laiku ir kt.), matyti, kad byloje akcentuojamas teismo nutarties, kuria sankcionuojami slapti tyrimo veiksmai, išsamumas, tikslumas ir konkretumas, jos teisinis aiškumas ir nuspėjamumas. Kita vertus, šių teismo nutarčiai keliamų reikalavimų įgyvendinimas, o kartu ir slaptų tyrimo veiksmų teisėtumas bei jų metu gautų duomenų pripažinimas įrodymais BPK 20 straipsnio prasme, vertinamas kiekvienoje byloje individualiai, atsižvelgiant į byloje susiklosčiusią faktinę ir teisinę situaciją, *inter alia* (be kita ko), kriminalinės žvalgybos subjektų ir prokurorų teikimų bei pranešimų, pagal kurių duomenis buvo parengti teikimai, turinį bei sankcionuotų kriminalinės žvalgybos veiksmų visumą. O nustačius duomenų gavimo (rinkimo) tvarkos pažeidimus ar nutarties, kuria sankcionuojami slapti tyrimo veiksmai, trūkumus, vertinama, ar nustatytos tvarkos pažeidimai turėjo įtakos gautų duomenų patikimumui, ar pažeidimai (trūkumai) yra esminiai, t. y. tokie, dėl kurių būtų esmingai pažeistos kaltinamojo teisės ar priimtas neteisingas ir (ar) nepagrįstas teismo sprendimas.

34. Byloje keliamas klausimas, ar teismo nutartys, kuriomis buvo tenkinti prokurorų teikimai sankcionuoti (pratęsti) kriminalinės žvalgybos veiksmus, atitinka teisinio aiškumo ir nuspėjamumo kriterijus, kurie taikomi tiek įstatymui, kurio pagrindu gali būti ribojamos žmogaus teisės, tiek teismo sprendimui, kuriuo leidžiama riboti konkretaus žmogaus teisę į privatų gyvenimą, t. y. ar teismo nutartys, kuriomis sankcionuotas techninių priemonių panaudojimas specialia tvarka (KŽĮ 10 straipsnis), slaptas pateikimas į asmens darbo vietą ir pagalbines patalpas, leidimas atlikti jų apžiūrą, dokumentų, daiktų, medžiagų pavyzdžių, kitų kriminalinei žvalgybai reikalingų objektų paėmimą, jų apžiūrą ir (ar) pažymėjimą (KŽĮ 11 straipsnis), asmens sekimas (KŽĮ 15 straipsnis), kartu apima ir leidimus nurodytose patalpose įrengti ir naudoti garso įrašymo įrangą, atlikti elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę ir fiksavimą, kontroliuoti asmenų pokalbius ir kitokį susižinojimą, kai nė vienam pokalbio, kitokio susižinojimo dalyviui apie tokią kontrolę nėra žinoma.
35. Nagrinėjamoje byloje Šiaulių apygardos teismo 2013 m. gegužės 10 d. Nr. ĮS4-132KF, 2013 m. rugpjūčio 9 d. Nr. ĮS4-214KF, 2013 m. rugsėjo 17 d. Nr. ĮS4-248KF, 2013 m. lapkričio 11 d. Nr. ĮS4-329RN, 2013 m. gruodžio 17 d. Nr. ĮS4-367RN, 2014 m. vasario 11 d. Nr. ĮS4-50RN, 2014 m. kovo 17 d. Nr. ĮS4-82RN, 2014 m. gegužės 8 d. Nr. ĮS4-144RN, 2014 m. liepos 8 d. Nr. ĮS4-185RN, Kauno apygardos teismo 2014 m. rugpjūčio 7 d. Nr. RS4-723 nutartimis (2 t., b. l. 98–118, 137–141), vadovaujantis KŽĮ 10, 11, 15 straipsniais, sankcionuotas ir pratęstas dėl R. A. R., R. S., P. K., E. R., R. L., V. P., R. J., K. K., A. J., R. B., J. Ū. techninių priemonių panaudojimas specialia tvarka; slaptas pateikimas į šių asmenų darbo vietas ir pagalbines patalpas, jų apžiūra, dokumentų, daiktų, medžiagų pavyzdžių, kitų kriminalinei žvalgybai reikalingų objektų paėmimas, jų apžiūra ir (ar) pažymėjimas; sekimas; dėl J. G. sankcionuotas techninių priemonių panaudojimas specialia tvarka ir sekimas.
36. Šios teismų nutartys buvo priimtos Vilniaus apygardos prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriaus prokurorų 2013 m. gegužės 9 d.

Nr. S1-213KF, 2013 m. rugpjūčio 9 d. Nr. S1-356KF, Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamento prokuroro 2013 m. rugsėjo 16 d. Nr. S5-33KF, 2013 m. lapkričio 8 d. Nr. S5-46RN, 2013 m. gruodžio 16 d. Nr. S5-50RN, 2014 m. vasario 11 d. Nr. S5-03RN, 2014 m. kovo 17 d. Nr. S5-08RN, 2014 m. gegužės 8 d. Nr. S5-13RN, 2014 m. liepos 7 d. Nr. S5-15RN, 2014 m. rugpjūčio 7 d. Nr. S5-17RN teikimų dėl kriminalinės žvalgybos veiksų (techninių priemonių panaudojimo specialia tvarka; slapto patekimo į šių asmenų darbo vietas ir pagalbines patalpas, jų apžiūros, dokumentų, daiktų, medžiagų pavyzdžių, kitų kriminalinei žvalgybai reikalingų objektų paėmimo, jų apžiūros ir (ar) pažymėjimo; sekimo) sankcionavimo ir jo pratęsimo (2 t., b. l. 35–97, 130–136) pagrindu.

37. Atlikant kriminalinės žvalgybos veiksmus (protokoluose nurodomas pagrindas – minėtos teismo nutartys), buvo užfiksuoti R. A. R., R. S., K. K., J. G., E. R., A. J., V. S., A. R., R. P., D. M., R. J. ir kitų asmenų pokalbiai, panaudojant garsą įrašantį įrenginį R. A. R. darbo vietoje, R. A. R., R. J., P. K., J. G., G. R., R. B. ir kitų asmenų pokalbiai restoranuose, panaudojant garsą įrašantį įrenginį, R. A. R., R. S., J. G., P. S., E. R., P. K. ir kitų asmenų telefoniniai pokalbiai, panaudojant elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės ir fiksavimo programas (3 t., b. l. 6–122, 125–151; 4 t., b. l. 1–108; 5 t., b. l. 11–195; 6 t., b. l. 1–143; 7 t., b. l. 1–49, 51–94, 98–107).
38. KŽĮ (čia ir toliau – įstatymo redakcija, galiojusi 2013–2014 m. teismo nutarčių, kuriomis sankcionuoti kriminalinės žvalgybos veiksmai, priėmimo metu) 2 straipsnio 20, 22 dalyse nurodyta, kad techninių priemonių panaudojimas – techninių priemonių įrengimas, panaudojimas, taip pat kiti su tuo susiję teisėti veiksmai. Techninės priemonės kriminalinėje žvalgyboje gali būti naudojamos bendra ir specialia tvarka; techninių priemonių panaudojimas specialia tvarka – motyvuota teismo nutartimi sankcionuotas techninių priemonių naudojimas kriminalinėje žvalgyboje, kontroliuojant ar fiksuojant fizinio ar juridinio asmens ūkines, finansines operacijas, finansinių ir (ar) mokėjimo priemonių panaudojimą, asmenų pokalbius, kitokį susižinojimą ar veiksmus, kai nė vienam pokalbio, kitokio susižinojimo ar veiksų dalyviui apie tokią kontrolę nėra žinoma ir tai vykdoma įstatymų nustatyta tvarka apribojant žmogaus teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą. Taigi, įstatyme nurodyta, kad techninių priemonių panaudojimas apima tiek jų įrengimą, tiek jų panaudojimą bei kitus su tuo susijusius teisėtus veiksmus, o techninių priemonių panaudojimas specialia tvarka apima ir techninių priemonių panaudojimą, kontroliuojant asmenų pokalbius, kitokį susižinojimą ar veiksmus. Kita vertus, KŽĮ 10 straipsnio 1 dalyje („Techninių priemonių panaudojimas specialia tvarka, slapta pašto siuntų ir jų dokumentų apžiūra, pašto siuntų kontrolė ir paėmimas, susirašinėjimo ir kitokio susižinojimo slapta kontrolė“) vardijami kriminalinės žvalgybos veiksmai, kurių atlikimas turi būti sankcionuotas teismo nutartimi, t. y. techninių priemonių panaudojimas specialia tvarka, slapta pašto siuntų ir jų dokumentų apžiūra, pašto siuntų kontrolė ir paėmimas, susirašinėjimo ir kitokio susižinojimo slapta kontrolė. Nors, kaip minėta, techninių priemonių panaudojimas specialia tvarka apima ir techninių priemonių panaudojimą, kontroliuojant asmenų pokalbius, kitokį susižinojimą

ar veiksmus, tačiau KŽĮ 10 straipsnio 1 dalyje atskirai išskirtas kriminalinės žvalgybos veiksmas – susirašinėjimo ir kitokio susižinojimo slapta kontrolė.

39. Pagal KŽĮ 11 straipsnį („Slaptas patekimas į asmens būstą, tarnybines ir kitas patalpas, uždaras teritorijas, transporto priemones“), slaptas patekimas yra į asmens būstą, tarnybines ir kitas patalpas, uždaras teritorijas, transporto priemones, taip pat jų apžiūros atlikimas, dokumentų, daiktų, medžiagų pavyzdžių, kitų kriminalinei žvalgybai reikalingų objektų paėmimas tyrimui ir jų apžiūrėjimas ir (ar) pažymėjimas, neskelbiant apie jų paėmimą. KŽĮ 2 straipsnio 17 dalyje nurodyta, kad sekimas – kriminalinės žvalgybos informacijos rinkimo būdas, kai informacija gaunama išskiriant, atpažįstant ir (ar) stebint objektą. KŽĮ 15 straipsnio („Sekimas“) 8 dalyje nurodyta, kad jeigu sekimo metu bus panaudojamos techninės priemonės specialia tvarka, tokie veiksmai sankcionuojami KŽĮ 10 straipsnyje nustatyta tvarka. Be to, teisės aktuose atskirai išskiriami informacijos gavimo iš ūkio subjektų, teikiančių elektroninių ryšių tinklus ir (ar) paslaugas, Lietuvos banko, finansų įmonių ir kredito įstaigų, taip pat iš kitų juridinių asmenų (KŽĮ 9 straipsnis) ir elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo (BPK 154 straipsnis) veiksmai ir jų sankcionavimo procedūra.
40. KŽĮ 10 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad techninių priemonių panaudojimą specialia tvarka, slaptą pašto siuntų ir jų dokumentų apžiūrą, pašto siuntų kontrolę ir paėmimą, susirašinėjimo ir kitokio susižinojimo slaptą kontrolę motyvuota nutartimi sankcionuoja apygardų teismų pirmininkai ar jų įgalioti teisėjai pagal prokurorų motyvuotus teikimus, parengtus pagal kriminalinės žvalgybos subjektų vadovų ar jų įgaliotų vadovų pavaduotojų pateiktus duomenis, kuriais patvirtinamas tokių veiksmų atlikimo būtinumas ir faktinis pagrindas. Elektroninių ryšių tinklais perduodamos asmenų informacijos turinio kontrolė ir jos fiksavimas, net ir žinant apie tokią kontrolę vienam iš jų, reikalauja motyvuotos teismo nutarties, išskyrus atvejus, kai asmuo paprašo arba sutinka su tokia kontrole ar fiksavimu nesinaudojant ūkio subjektų, teikiančių elektroninių ryšių tinklus ir (ar) paslaugas, paslaugomis ir įrenginiais.
41. Bylą nagrinėję teismai pripažino, kad kriminalinės žvalgybos veiksmai buvo sankcionuoti teisėtai, t. y. nustatytas faktinis pagrindas (konkrečios nusikalstamos veikos) tiek pradėti kriminalinės žvalgybos tyrimą, tiek atlikti konkrečius KŽĮ nustatytus veiksmus. Nėra ginčo dėl teisinio šių veiksmų sankcionavimo pagrindo, t. y. teismo nutartys, leidžiančios atlikti tam tikrus kriminalinės žvalgybos veiksmus, taip pat yra. Taigi, priešingai nei teigiama kai kuriuose kasaciniuose skunduose, buvo patikrintas ir nustatytas tiek teisinis, tiek faktinis KŽĮ nurodytų veiksmų atlikimo pagrindas, todėl teiginiai, kad apskritai nebuvo pagrindo atlikti šiuos veiksmus, yra vertintini kaip deklaratyvūs ir atmestini. Kita vertus, apibendrinant kasaciniuose skunduose nurodomas aplinkybes dėl KŽĮ taikymo, pagrindinis klausimas yra toks: kiek teismo nutartyje, kuria tenkinamas prokuroro teikimas dėl kriminalinės žvalgybos veiksmų sankcionavimo, būtina tikslinti gana abstrakčią KŽĮ 10 straipsnio formuluotę – „techninių priemonių panaudojimas specialia tvarka“, kad teismai, nagrinėjantys bylą, pripažintų duomenis, gautus panaudojant technines priemones specialia tvarka, leistinai.

42. Kasacinės instancijos teismo jurisprudencijoje konstatuota, kad įstatymo formuluotė „techninių priemonių panaudojimas specialia tvarka“ yra pakankamai talpi ir praktiškai konkrečiu atveju (konkrečioje byloje) gali reikšti labai skirtingą žmogaus teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą ribojimą: kaip matyti iš teismų praktikos, remiantis KŽĮ 10 straipsniu, gali būti leista fotografuoti, daryti garso įrašą, daryti vaizdo įrašą, fiziškai sekti asmenį, derinti tokios kontrolės būdus. Įstatymų leidėjas išskiria tik vieną susižinojimo formos – t. y. elektroninių ryšių tinklais perduodamos asmenų informacijos turinio – kontrolės mechanizmą (KŽĮ 9 straipsnis, BPK 154 straipsnis) (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-285-976/2018, 2K-4-689/2019).
43. Ta aplinkybė, kad Kriminalinės žvalgybos įstatyme neįtvirtintas reikalavimas teikime dėl techninių priemonių naudojimo specialia tvarka sankcionavimo nurodyti konkretesnes šių priemonių naudojimo sąlygas (pavyzdžiui, priemonių naudojimo vietą), gali būti vertinama kaip įstatymo spraga (kasacinė nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-4-689/2019). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2016 m. vasario 23 d. nutartyje baudžiamojame byloje Nr. 2K-7-85-696/2016 yra suformuluoti reikalavimai teisėjo nutarčiai, kuria sankcionuojamas techninių priemonių naudojimas specialia tvarka: *Duodamas leidimą specialia tvarka panaudoti technines priemones, teismas apsiriboja lakoniškomis frazėmis, perrašydamas OVI 3 straipsnio 9 punktą, kuriame pateikiama bendra šios priemonės sąvoka. Tuo tarpu, sankcionuojant leidimą įrengti slaptą garso ir vaizdo įrašymo aparatūrą darbo kabinete, nepakanka apsiriboti bendromis frazėmis, parašytomis teismo nutarties rezoliucinėje dalyje, – kitokio susižinojimo ar veiksmų kontrolė ir fiksavimas, kai nėra vienam pokalbio, kitokio susižinojimo ar veiksmų dalyviui apie tokią kontrolę nėra žinoma. Tokios aptakios frazės teismo nutartyje, nenurodant, kokios konkrečios priemonės ir veiksmai, kokioje vietoje bus taikomi konkrečiam žmogui, netoleruotinos ir gali sukelti šiurkščius žmogaus teisių pažeidimus, kai be pagrindo bus kontroliuojamas visas asmens privatus ir viešas gyvenimas. Nutartyje turėjo būti aiškiai apibrėžtas operatyvinės veiklos subjektų leistinų veiksmų ratas, nurodant, kokioje vietoje, kokie slapti operatyviai veiksmai ir priemonės gali būti atliekami. Šios nutarties nuostatomis ir vadovavosi apeliacinės instancijos teismas, konstatuodamas, kad Kauno apygardos teismo ir Šiaulių apygardos teismo nutartys dėl techninių priemonių panaudojimo specialia tvarka neatitinka tokių nutarčių turiniui keliamų reikalavimų. Nukrypti nuo praktikos, suformuotos minėtoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartyje, nėra pagrindo.*
44. Iš bylos medžiagos matyti, kad teismų nutartyse, kuriomis buvo sankcionuotas techninių priemonių panaudojimas specialia tvarka prieš R. A. R., R. S., P. K. ir J. G., nebuvo nurodyta ne tik kokios konkrečios techninės priemonės specialia tvarka, kokia apimtimi ir kur leidžiamos naudoti, bet ir tai, kokiais veiksmais informacija renkama. Iš minėtų nutarčių turinio galima daryti prielaidą, kad techninės priemonės specialia tvarka gali būti naudojamos sekant nutartyse nurodytus asmenis, taip pat naudojamos ir konkrečių asmenų nutartyse nurodyto-

se darbo vietose bei pagalbinėse patalpose. Pažymėtina, kad minėtomis teismų nutartimis nė vieno iš kriminalinės žvalgybos objektų atžvilgiu nebuvo sankcionuota asmenų pokalbių, kitokio susižinojimo kontrolė, kai nė vienam pokalbio, kitokio susižinojimo dalyviui apie tokią kontrolę nėra žinoma, kurios metu būtų suteiktas leidimas įrengti, panaudoti garso įrašymo įrangą ir fiksuoti konkrečių asmenų pokalbius, kitokį susižinojimą. Esant šioms aplinkybėms, kriminalinės žvalgybos tyrimo metu užfiksuoti R. A. R., R. S., P. K., J. G. telefoniniai pokalbiai, asmenų pokalbiai, užfiksuoti R. A. R. darbo vietoje, panaudojant garsą įrašantį įrenginį, taip pat R. A. R., P. K. su J. G., G. R. bei kitais asmenimis užfiksuoti pokalbiai restoranuose, panaudojant garsą įrašantį įrenginį, buvo gauti neteisėtai, nes byloje esančiomis Šiaulių apygardos teismo ir Kauno apygardos teismo nutartimis nebuvo leista įrengti ar naudoti kokią nors pokalbių klausymosi įrangą nei konkrečiose patalpose, nei konkrečioms asmenims, taip pat nebuvo leista jokia įranga niekur jokių pokalbių fiksuoti, nebuvo leista kontroliuoti ir fiksuoti ir jokių asmenų elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos. Taigi abiejų instancijų teismai konstatavo, kad dalies kriminalinės žvalgybos veiksmų realizavimas nebuvo tinkamas, todėl šie duomenys yra gauti pažeidžiant įstatymą ir neturi įrodomosios reikšmės.

45. Teisėjų kolegija neturi teisinio pagrindo nepritari tokioms teismų išvadoms ir jas pripažįsta pagrįstomis, nes, minėtose teismų nutartyse sankcionavus techninių priemonių panaudojimą specialia tvarka prieš R. A. R., R. S., P. K. ir J. G., ši sąvoka nebuvo detalizuota, nenurodyti konkretūs informacijos rinkimo būdai, techninės priemonės bei jų panaudojimo specialia tvarka veiksmai. Tokio lakoniško turinio nutartys, kuriose iš esmės perrašytas prokurorų teikimų rezoliucinės dalies turinys, neatitinka teisinio aiškumo ir nuspėjamumo kriterijų, kurie taikomi tiek įstatymui, kurio pagrindu gali būti ribojamos žmogaus teisės, tiek teismo sprendimui, kuriuo leidžiama riboti konkretaus žmogaus teisę į privatų gyvenimą.
46. Taip pat nėra pagrindo sutikti su prokuroro kasaciniame skunde išdėstytu argumentu, kad šioje byloje sankcionuojant kriminalinės žvalgybos veiksmus dar nebuvo kasacinės instancijos teismo praktikos, reikalaujančios teismo nutartyje, kuria sankcionuojamas kriminalinių priemonių panaudojimas specialia tvarka, kiek įmanoma tiksliau nurodyti, kokios konkrečios techninės priemonės specialia tvarka, kokia apimtimi ir kur leidžiamos naudoti, kokiais veiksmais informacija renkama, todėl ir tokiai teismo nutarčiai neturėtų būti taikomi vėlesne teismų praktika išaiškinti reikalavimai. Taigi prokuroras teigia, kad retrospektyvus teismo precedento taikymas šioje byloje yra negalimas.
47. Nors reikalavimai teisėjo nutartyje, kuria sankcionuojamas techninių priemonių naudojimas specialia tvarka, nurodyti konkretesnes šių priemonių naudojimo sąlygas kasacinės instancijos teismo praktikoje buvo suformuluoti tik 2016 m. vasario 23 d. kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-85-696/2016, tačiau pažymėtina, kad žmogaus teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą apribojimui taikomi materialieji ir procesiniai reikalavimai Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje formuluojami jau anksčiau nei 2013–2014 m. (žr. nutarties 29 punktą).

48. Retrospektyvaus teismo precedento (kasacinės nutarties baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-85-696/2016) ar jo išimčių (ne)taikymo kontekste pažymėtina, kad nagrinėjamoje byloje teismai 2013–2014 m. nutartis dėl kriminalinės žvalgybos veiksmų sankcionavimo priėmė vadovaudamiesi nuo 2013 m. sausio 1 d. įsigaliojusio KŽĮ 10, 11, 15 straipsnių nuostatomis. Kaip nurodyta KŽĮ projekto ir su šiuo įstatymu susijusių kitų įstatymų pakeitimo įstatymų projektų aiškinamajame rašte, OVĮ nepakankamai buvo užtikrinama žmogaus teisių ir laisvių apsauga, operatyvinės veiklos subjektų veiklos kontrolė, todėl 2012 m. spalio 2 d. priimtu KŽĮ buvo siekiama, be kita ko, detaliau nei pirmiau galiojusiame OVĮ reglamentuoti kriminalinės žvalgybos veiklą, sugriežtinti kriminalinės žvalgybos subjektų veiklos kontrolę, nustatyti konkrečius kriminalinės žvalgybos informacijos rinkimo būdus ir priemones, šios informacijos panaudojimo pagrindus, turint tikslą užtikrinti veiksmingesnę žmogaus teisių apsaugą. Taigi asmens santykiuose su valstybe ir jos institucijomis naujai priimtu KŽĮ, be kita ko, buvo siekiama sustiprinti žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, tačiau KŽĮ techninių priemonių panaudojimo specialia tvarka reglamentavimas iš esmės nesikeitė (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-285-976/2018).
49. Darytina išvada, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos pokytis, turintis retrospektyvų poveikį, nekeičia įstatymo turinio, tačiau konkretizuoja jo taikymo tvarką, todėl teismo sprendime pateiktas išaiškinimas taikytinas tiek į ateitį, tiek retrospektyviai, t. y. faktams, kurie įvyko, ar kitoms byloms, kurios buvo pradėtos, iki naujo išaiškinimo. Kai teismas pakeičia ar patikslina praktiką, jis nusprendžia, kad ankstesnėje praktikoje tikrasis, teisingas teisės turinys nebuvo paskelbtas, kitaip tariant, kad anksčiau tiesiog buvo klaidingai manoma. Taigi, nepriklausomai nuo to, kokia teismų praktika buvo susiklosčiusi, teismų praktikos pasikeitimas, lemiantis kitokį nei prieš tai galiojusių teisės normos išaiškinimą, nėra naujos teisės normos sukūrimas, todėl pasikeitęs normos išaiškinimas yra tikrojo normos reguliavimo išaiškinimas, kuris turėjo galioti ir iki tikrosios normos reikšmės išaiškinimo, ir nepriklausomai nuo to, kaip jis iki tol buvo aiškinamas.
50. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, apeliacinės instancijos teismo (taip pat ir pirmosios instancijos teismo) išvados dėl dalies duomenų, gautų panaudojant technines priemones specialia tvarka, nepripažinimo įrodymais yra pagrįstos, todėl naikinti apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalį ir perduoti šią bylos dalį iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka nėra pagrindo.

Dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo teisėtumo

51. Nuteisto juridinio asmens politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ atstovas ir gynėjas kasaciniame skunde teigia, kad kriminalinės žvalgybos tyrimas buvo atliktas pažeidžiant KŽĮ nustatytus reikalavimus, jo metu surinkti duomenys pripažintini gautais neteisėtai, todėl ir kriminalinės žvalgybos duomenų pagrindu pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl R. A. R. veiksmų bei visi jo metu gauti duomenys vertintini kaip neteisėti. Iš esmės analogiškai teiginiai nurodomi ir nuteistojo P. K. kasaciniame skunde.

52. Kaip jau buvo minėta anksčiau, byloje nustatyta, kad kriminalinės žvalgybos veiksmai buvo pradėti teisėtai, esant faktiniam ir teisiniam pagrindui, t. y. gavus informaciją dėl galimai rengiamų ir daromų nusikalstamų veikų, nurodytų KŽĮ 8 straipsnio 1 dalies 1 punkte (BK 227 straipsnio 1 ir 2 dalys, 228 straipsnio 1 ir 2 dalys), bei esant prokurorų teikimams, pagal kuriuos buvo priimtos apygardos teismų nutartys. Tęsiant kriminalinės žvalgybos tyrimą, buvo gauta duomenų ir apie kitas į KŽĮ 8 straipsnio 1 dalies 1 punkto sąrašą patenkančias veikas (BK 226 straipsnio 1 ir 3 dalys, 300 straipsnio 3 dalis).
53. Tai, kad dalies kriminalinės žvalgybos tyrimo metu gautų duomenų teismas nepripažino įrodymais, nes jie buvo gauti pažeidžiant minėtų veiksmų realizavimo teisėtumą, t. y. teismo nutartyse, kuriomis sankcionuotas techninių priemonių panaudojimas specialia tvarka, nebuvo nurodyta šių priemonių naudojimo apimtis, vieta, priemonės ir pan., nedaro viso kriminalinės žvalgybos tyrimo neteisėto, nes kiti duomenys (pvz., sekimas) buvo gauti laikantis KŽĮ reikalavimų. Be to, pagal BPK 2 straipsnį prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, privalo pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymo nurodytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika, o BPK 166 straipsnio, reglamentuojančio ikiteisminio tyrimo pradėjimą, 2 punkte nurodyta, kad ikiteisminis tyrimas pradedamas prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnams patiems nustačius nusikalstamos veikos požymius, taigi tam, kad būtų pradėtas ikiteisminis tyrimas, apskritai nėra būtina prieš tai vykdyti KŽĮ nustatytus veiksmus. Esant nurodytoms aplinkybėms, teiginiai, kad dėl to, jog dalis KŽĮ nustatytų veiksmų atlikimo metu gautų duomenų nebuvo pripažinti leistiniais įrodymais, todėl ir ikiteisminis tyrimas buvo pradėtas bei jo atlikimo metu gauti duomenys yra neteisėti, yra nepagrįsti.

Dėl įrodymų vertinimo ir kitų BPK reikalavimų

54. Iš esmės visuose nuteistųjų ir jų gynėjų kasaciniuose skunduose nurodoma, kad nuteistųjų dalyvavimas ir kaltė jiems inkriminuotose nusikalstamosiose veikose nėra tinkamai nustatyti, įrodymai įvertinti pažeidžiant BPK 20 straipsnio 5 dalį, o teismų procesiniai sprendimai neatitinka jų turiniui keliamų BPK 305, 331 straipsniuose įtvirtintų reikalavimų.
55. Kaip jau minėta, tokie kasacinių skundų teiginiai nagrinėtini pagal abiejų instancijų teismų nustatytas faktines bylos aplinkybes tiek, kiek jie susiję su baudžiamojo įstatymo taikymu ir esminiais baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimais. Dėl KŽĮ nurodytų veiksmų bei ikiteisminio tyrimo pradėjimo ir jo metu gautų duomenų teisėtumo jau buvo pasisakyta.
56. BPK 20 straipsnio 5 dalies nuostatų pažeidimu gali būti pripažįstami atvejai, kai kasacine tvarka apskųstame nuosprendyje ar nutartyje teismo išvados darytos nesiėmus įmanomų priemonių visoms bylai teisingai išspręsti reikšmingoms aplinkybėms nustatyti; nebuvo vertinti visi proceso metu surinkti bylai išspręsti reikšmingi įrodymai; vertinant įrodymus daryta klaidų dėl įrodymų turinio, įrodymais nepagrįstai nepripažinti duomenys, kurie atitinka BPK 20 straipsnio

- 1–4 dalyse nustatytus reikalavimus; neišdėstyti teisiniai argumentai dėl ištirtų įrodymų vertinimo ir pan. (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-587/2014, 2K-7-176-303/2015, 2K-471-507/2015, 2K-483-976/2015, 2K-P-135-648/2016 ir kt.).
57. Kaip matyti iš bylos duomenų, pirmosios instancijos teismas teisiama jame posėdyje apklausė kaltinamuosius R. A. R., P. K., G. R., V. B., J. G., taip pat tuo metu kaltinamuoju buvusį R. S., liudytojus K. K., R. J., V. Ž. ir kt., ištyrė rašytinius bylos įrodymus (kriminalinės žvalgybos veiksmų atlikimo protokolus, specialisto išvadas, įvykio vietos apžiūros, kratų protokolus, reklamos sutartis, PVM sąskaitas faktūras, kitą bylos medžiagą), šiuos įrodymus apkaltinamajame nuosprendyje išsamiai ir visapusiškai išanalizavo bei įvertino tiek atskirai, tiek kaip visumą, palygindamas juos tarpusavyje, jų pagrindu nustatė faktines bylos aplinkybes dėl kaltinamiesiems inkriminuotų nusikalstamų veikų padarymo ir pateikė aiškius bei išsamius motyvus dėl jų kaltės padarius jiems inkriminuotas nusikalstamas veikas bei dėl R. S. (atitinkamai ir kitų asmenų dėl šios dalies) išteisinimo jiems nepadarius veikų, turinčių nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Teismas aptarė ir nuteistųjų iškeltas gynybos versijas ir jas motyvuotai atmetė. Tai, kad bylos įrodymai įvertinti ne taip, kaip vertino ir tikėjosi nuteistieji, savaime negali būti laikoma BPK 20 straipsnio 5 dalies pažeidimu.
58. Taip pat byla buvo išsamiai patikrinta apeliacinės instancijos teisme pagal prokuroro ir nuteistųjų bei jų gynėjų apeliacinius skundus, t. y. buvo dar kartą patikrinti byloje surinkti ir teisiama jame posėdyje ištirti įrodymai, skundžiamo nuosprendžio turinys. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje, kaip to reikalaujama BPK 331 straipsnio 1 dalyje, pateiktos motyvuotos išvados, nurodyta, kurie apeliacinių skundų argumentai dėl įrodymų vertinimo ir kitų ginčijamų bylos aplinkybių atmetami, o kurie tenkinami (pvz., dėl nuteisimo pagal BK 222 straipsnio 1 dalį). Taigi, analogiškai argumentai dėl, kasatorių manymu, nepagrįsto jų nuteisimo pagal atitinkamus BK specialiosios dalies straipsnius buvo keliami ir apeliaciniuose skunduose, į juos apeliacinės instancijos teismas išsamiai ir motyvuotai atsakė.
59. Kasatoriai – nuteistieji R. A. R., P. K., G. R., juridinio asmens politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ atstovas ir gynėjas – teigia, kad pagal BK 226 straipsnio 4 dalį, (o P. K. ir G. R. – pagal 226 straipsnio 3 dalį), 184 straipsnio 2 dalį, 300 straipsnio 1 dalį nuteisti nepagrįstai. Kasatorių argumentai, kuriais grindžiami tokie teiginiai, t. y. ginčijamas įrodymų vertinimas bei nustatytų faktinių aplinkybių buvimas, kaip jau buvo minėta, nėra bylos nagrinėjimo kasacine tvarka dalykas. Teismai konstatavo, jog P. K. ir G. R. įmonių vardu reklamos sutartys su J. G. įmonėmis buvo sudarytos, kad būtų pateisinti pinigų pervedimai, užmaskuojant sutartį su R. A. R. kyšio per jį davimą politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“. Byloje buvo įvertinti ir kiti reikšmingi objektyvūs duomenys, tarp jų ir gauti atliekant neviešo pobūdžio veiksmus (sekimą, susirašinėjimų („Skype“, „Viber“ programėlėmis) kontrolę), kurie ne tik patvirtino liudytojų nurodytas aplinkybes, bet ir jas papildė. Teismai pagrįstai nusprendė, kad minėtų asmenų tarpusavio susirašinėjimo turinys rodo, jog R. A. R. informacija apie G. R. dominantį IBPS projektą buvo perduodama per P. K. Nėra pagrindo sutikti su nuteis-

tųjų teiginiais, kad byloje buvo netinkamai įvertintas užfiksuotų susirašinėjimų turinys; tai vertintina kaip nuteistųjų gynybinė pozicija neanalizuojant šių bylos duomenų visų bylos įrodymų kontekste.

60. Taip pat kasaciniuose skunduose nuteistieji V. B. ir nuteistojo J. G. gynėja iš esmės pakartojo apeliaciniuose skunduose nurodytus argumentus, kuriais grindė savo prašymus panaikinti pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalį, kuria jie pripažinti kaltais pagal BK 184 straipsnio 2 dalį ir 300 straipsnio 1 dalį, ir juos išteisinti. Šiuos prašymus ir argumentus apeliacinės instancijos teismas išsamiai išnagrino ir priimtame nuosprendyje išdėstė motyvuotas išvadas. Teisėjų kolegija daryti kitokias išvadas neturi teisinio pagrindo. Byloje nustatyta, kad R. A. R. sukurstė V. B. pervesti lėšas į J. G. vadovaujamos UAB „Pradas R“ sąskaitą, siekiant sumokėti už politinei partijai suteiktas viešinimo paslaugas, panaudojant žinomai netikrus dokumentus ir taip padedant J. G. iššvaistyti V. B. žinioje buvusį UAB „Nekilnojamojo turto gama“ didelės vertės turtą, o V. B., sukurstytas R. A. R., o per jį – ir politinės partijos, iššvaistė jo žinioje buvusį, jam svetimą, didelės vertės UAB „Nekilnojamojo turto gama“ turtą. Teismai nusprendė, kad byloje ištirti ir įvertinti įrodymai leidžia daryti išvadą, jog reklamos sutartis buvo sudaryta ne siekiant reklamuoti įmonę, jos teikiamas komercinių patalpų nuomos paslaugas, o tik dėl to, kad šios sutarties pagrindu išrašytomis sąskaitomis būtų galima pateisinti UAB „Nekilnojamojo turto gama“ pinigų pervedimą J. G. vadovaujamai bendrovei „Pradas R“, kurie vėliau buvo panaudoti bendrovės „Pradas R“ turėtoms išlaidoms, teikiant partijai „Tvarka ir teisingumas“ viešinimo paslaugas, padengti. Kasatoriai nesutikimą su šia priimto apkaltinamojo nuosprendžio dalimi grindžia neteisingai atliktu bylos duomenų vertinimu, jų patikimumo ir pakankamumo aspektais, o tai, kaip minėta, nėra kasacinės bylos nagrinėjimo dalykas.
61. Teisėjų kolegija, patikrinusi bylą teisės taikymo aspektu pagal skundų argumentus dėl įrodymų ištyrimo ir vertinimo taisyklių nesilaikymo, nuosprendžių turiniui keliamų reikalavimų pažeidimų, esminių baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimų nenustatė: teismai iš esmės nepažeidė BPK 20 straipsnio 5 dalies, 305 straipsnio 1 dalies 1, 2, 3 punktų, 320 straipsnio 3 dalies ir 331 straipsnio 1 dalies nuostatų.

Dėl kaltinimo keitimo (BKP 255, 256 straipsniai)

62. Nuteistieji P. K. ir G. R. teigia, kad priimtais nuosprendžiais yra nuteisti už veiką, dėl kurios padarymo jie nebuvo kaltinami ikiteisminio tyrimo metu ir dėl kurios byla nebuvo perduota nagrinėti teisiama jame posėdyje, o konkrečiai, jie nuteisti už tai, kad veikdami kartu davė kyšį per R. A. R. politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“, siekdami, kad R. A. R. pašalintų kliūtis laimėti Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos programinės ir techninės įrangos pirkimą, taip pat siekdami, kad Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos programinės ir techninės įrangos pirkimo sutartis būtų pasirašyta su šį pirkimą laimėjusia UAB „Asseco Lietuva“ ar šių bendrovių grupe. Dėl to buvo pažeisti BPK 255, 256 straipsniai, suvaržyta jų teisė į gynybą. Tokie kasacinių

skundų teiginiai nepagrįsti, nes prieštarauja kaltinamojo akto ir priimtų nuosprendžių turiniui.

63. BPK 255 straipsnis apibrėžia ir nustato nagrinėjimo teisme ribas. Pagal šio straipsnio 1 dalį, byla teisme nagrinėjama tik dėl tų kaltinamųjų ir tik dėl tų nusikalstamų veikų, dėl kurių ji perduota nagrinėti teisiama jame posėdyje. Be to, kaltinamasis negali būti nuteistas dėl nusikalstamos veikos, kuri buvo perkvalifikuota, arba dėl nusikalstamos veikos, kurios faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo kaltinamajame akte išdėstytųjų, jeigu apie tokią galimybę teisiama jame posėdyje jam iš anksto nebuvo pranešta (BPK 255 straipsnio 2 dalis).
64. BPK 256 straipsnis reglamentuoja kaltinime nurodytos veikos esminių faktinių aplinkybių ir jos kvalifikavimo pakeitimo teisme klausimus. Šiame straipsnyje įtvirtinta teismo pareiga, kai yra pagrindas manyti, kad kaltinime nurodyta veika gali būti perkvalifikuota ar kaltinime nurodytos veikos faktinės aplinkybės gali būti pakeistos iš esmės skirtingomis, apie šią galimybę nedelsiant pranešti nagrinėjimo teisme dalyviams. Bylos nagrinėjimo teisme metu kaltinamajam negali būti inkriminuojamos naujos nusikalstamos veikos, tačiau gali būti pakeistos kaltinime nurodytos veikos faktinės aplinkybės ir jos kvalifikavimas, laikantis BPK 255 straipsnio 2 dalyje ir 256 straipsnyje nustatytų sąlygų ir tvarkos (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-1/2014, 2K-526/2014, 2K-262/2014, 2K-265-693/2015, 2K-42-942/2016 ir kt.).
65. Teismų praktikoje pripažįstama, kad situacija, kai iš esmės nekeičiant nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių kaltinamojo veika perkvalifikuojama pagal kitą baudžiamąjį įstatymą, nurodantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kuriame nustatytų nusikalstamos veikos požymių visuma yra kaltinamajame akte nurodyto baudžiamojo įstatymo nustatytų požymių visumos dalis, traktuotina kaip nesudaranti prielaidų pažeisti kaltinamojo teisę žinoti kaltinimą ir jo teisę į gynybą. Šioje situacijoje kaltinamajam sudaromos sąlygos žinoti, kuo jis yra kaltinamas, ir turėti galimybę gintis nuo visų kaltinimo dalių – ginčyti tiek nusikalstamos veikos faktines aplinkybes, tiek atskirus baudžiamajame įstatyme nurodytus nusikalstamos veikos požymius, tiek jų visumą (Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas, kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-1/2014, 2K-469-648/2015, 2K-199-696/2017).
66. Iš kaltinamojo akto matyti, kad P. K. ir G. R., be kitų veikos padarymo aplinkybių, pagal BK 226 straipsnio 3 dalį buvo kaltinami tuo, jog per R. A. R. politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai davė didesnės negu 250 MGL vertės kyšį už tai, kad R. A. R. paveiktų VRM ir jos valstybės tarnautojus, kad jie Turto valdymo ir ūkio departamento prie VRM ir VĮ „Infrastruktūra“ organizuojamuose viešuosiuose pirkimuose P. K. ir G. R. priimtų naudingus sprendimus, pašalintų kliūtis, trukdančias atlikti viešuosius pirkimus, ir taip P. K. atstovaujamai įmonei padėtų laimėti Vidaus reikalų skaitmeninės mobiliojo radijo ryšio sistemos techninio aptarnavimo paslaugų pirkimą ir Saugiu valstybės duomenų perdavimo tinklu pasiekiamų informacinių sistemų saugos stiprinimo pirkimą, o G. R. atstovaujamosioms įmonėms padėtų laimėti Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos programinės ir techninės įrangos pirkimą bei

Finansų valdymo ir apskaitos informacinės sistemos projektavimo ir diegimo paslaugų pirkimą.

67. Pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu nustatyta, kad P. K. ir G. R. per R. A. R. politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai davė didesnės negu 250 MGL vertės kyši už tai, kad R. A. R. paveiktų VRM ir jos valstybės tarnautojus, kad Turto valdymo ir ūkio departamento prie VRM ir VĮ „Infostruktūra“ organizuojamuose viešuosiuose pirkimuose P. K. ir G. R. priimtų naudingus sprendimus, pašalintų kliūtis, trukdančias atlikti viešuosius pirkimus, ir taip P. K. atstovaujamai įmonei padėtų laimėti Vidaus reikalų skaitmeninės mobiliojo radijo ryšio sistemos techninio aptarnavimo paslaugų pirkimą, o G. R. atstovaujamos įmonės padėtų laimėti Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos programinės ir techninės įrangos pirkimą ir Finansų valdymo ir apskaitos informacinės sistemos projektavimo ir diegimo paslaugų pirkimą.
68. Taigi, kasacinių skundų teiginiai, kad kasatoriai buvo nuteisti už veiką, dėl kurios jiems net nebuvo pareikštas kaltinimas, t. y. už tai, kad jie davė kyši per R. A. R. politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“, kad būtų pasirašyta Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos programinės ir techninės įrangos pirkimo sutartis su pripažinta šio viešojo pirkimo laimėtoja UAB „Asseco Lietuva“ ar šių bendrovių grupe, nėra tikslūs ir teisingi. Iš kaltinamojo akto ir pirmosios instancijos teismo nuosprendžio teksto palyginimo matyti, jog P. K. ir G. R. nebuvo kaltinami ir nuteisti už tai, kad būtų pasirašyta Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos programinės ir techninės įrangos pirkimo sutartis su pripažintu šio viešojo pirkimo laimėtoju, o buvo kaltinami už platesnio pobūdžio R. A. R. poveikį VRM ir jos valstybės tarnautojams, kurio esmė siejama su kliūčių viešojo pirkimo konkursų paskelbimui pašalinimu, palankių sprendimų P. K. ir G. R. atstovaujamos įmonės, sudarančių pagrindą šioms įmonėms laimėti Turto valdymo ir ūkio departamento prie VRM ir VĮ „Infostruktūra“ organizuojamus viešuosius pirkimus, priėmimu. Pirmosios instancijos teismo nuosprendžio aprašomojoje dalyje taip pat nurodytos analogiškos BK 226 straipsnio 3 dalyje nustatytos nusikalstamos veikos aplinkybės, susijusios su padėjimu laimėti IBPS pirkimą, iš to išplaukia, kad viso proceso metu apie kaltinimus, susijusius su IBPS viešuoju pirkimu, tiek P. K., tiek G. R. buvo žinoma. Tolesnė pirmosios instancijos teismo nuosprendžio turinio analizė rodo, kad teismas dėsto motyvus apie bylos aplinkybes dėl nuteistųjų veiksmų IBPS pirkime, nuroydamas, jog buvo veikama taip, kad „būtų pasirašyta IBPS pirkimo sutartis su šio pirkimo laimėtoju“, taigi kasaciniuose skunduose nurodoma tik selektyviai atrinkta teismo motyvų dalis, o ne aplinkybės, dėl kurių kasatoriai buvo nuteisti.
69. Pažymėtina, kad nuteistieji analogišką klausimą kėlė ir apeliaciniuose skunduose, į tai buvo išsamiai ir motyvuotai atsakyta (pvz., apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio 56–59 punktai), todėl kasacinių skundų argumentai, kad apeliacinės instancijos teismas neišnagrinėjo apeliacinių skundų dalies dėl kaltinimų keitimo (motyvuotai ir išsamiai neatsakė), nurodomi deklaratyviai ir yra nepagrįsti. Teisėjų kolegija pritaria apeliacinės instancijos teismo išvadoms dėl BPK 255, 256 straipsnių taikymo ir pažymi, kad nurodytos aplinkybės nelaikytinos

nusikalstamos veikos aplinkybių pakeitimu iš esmės skirtingomis, nei nurodyta kaltinime, ir tėra kasatorių manipuliavimas sąvokomis ir teismų motyvais. Be to, sąvokos „padėjimas laimėti IBPS pirkimus“ ir „kad būtų pasirašyta IBPS pirkimo sutartis su šio pirkimo laimėtoju“ iš esmės reiškia tą patį, t. y. kad padedama laimėti IBPS pirkimus, o pirkimų laimėjimas susijęs ir su sutarties dėl teikiamų paslaugų pasirašymu.

70. Nenustačius, kad P. K. ir G. R. buvo nuteisti už veiką, dėl kurios jiems nebuvo pareikštas kaltinimas ir dėl kurio byla nebuvo perduota nagrinėti teisiama jame posėdyje, nėra pagrindo daryti išvadą, kad nagrinėjant bylą buvo pažeisti BPK 255, 256 straipsniai, suvaržyta kasatorių P. K. ir G. R. teisė į gynybą.

Dėl BK 226 straipsnio taikymo

71. Nuteistojo G. R. kasaciniame skunde teisingai pažymima, kad BK 226 straipsnio 3 dalies 2016 m. lapkričio 17 d. redakcija, kitaip nei iki jos galiojusi BK 226 straipsnio 3 dalies 2011 m. birželio 21 d. redakcija, BK 226 straipsnio 3 dalies tekste tiesiogiai nurodė, jog prekybos poveikiu veiksmai gali būti atlikti pačiam ar per tarpininką pasiūlant, pažadant ar susitarant duoti didesnės negu 250 MGL vertės kyšį už pažadą paveikti valstybės instituciją ar valstybės tarnautoją.
72. Tačiau nuteistasis G. R. kasaciniame skunde taip pat teigia, kad bylą nagrinėję teismai netinkamai taikė baudžiamąjį įstatymą, nes veikos padarymo metu nebuvo nustatyta baudžiamoji atsakomybė už prekybą poveikiu per tarpininką (BK 226 straipsnio 3 dalies 2011 m. birželio 21 d. redakcija nenustatė atsakomybės už kyšio davimą per tarpininką); toks nusikalstamos veikos požymis kriminalizuotas tik nuo 2016 m. lapkričio 17 d. Sutikti su šiais kasacinio skundo teiginiais nėra pagrindo, nes jie neatitinka įstatymų leidėjo ketinimų ir prieštarauja teismų praktikai su prekyba poveikiu susijusiose baudžiamosiose bylose. Pažymėtina, kad šis nuteistojo kasacinio skundo argumentas analogiškas jo vienam iš apeliacinio skundų argumentų, į kurį išsamias išvadas pateikė apeliacinės instancijos teismas.
73. BK 226 straipsnio 1 dalis (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija, įsigaliojusi nuo 2011 m. liepos 5 d.) nustato baudžiamąją atsakomybę tam, kas siekdamas, kad asmuo, pasinaudodamas savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kita tikėtina įtaka valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešajai organizacijai, jų valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui, paveiktų atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad šie teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų vykdydami įgaliojimus, jam ar trečiajam asmeniui tiesiogiai arba netiesiogiai pasiūlė, pažadėjo ar susitarė duoti arba davė kyšį. To paties straipsnio 3 dalyje (ta pati įstatymo redakcija) įtvirtinta kvalifikuota prekybos poveikiu sudėtis, kurioje nustatyta, kad tas, kas padarė šio straipsnio 1 dalyje nurodytus veiksmus, pasiūlęs, pažadėjęs ar susitaręs duoti arba davęs didesnės negu 250 MGL vertės kyšį, baudžiamas laisvės atėmimu iki septynerių metų.
74. 2016 m. lapkričio 10 d. įstatymu pakeistoje BK 226 straipsnio 1 dalies redakcijoje atsakomybė nustatyta tam, kas siekdamas, kad asmuo, pasinaudodamas savo vi-

suomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kita tikėtina įtaka valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešajai organizacijai, jų valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui, paveiktą atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad šie teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų vykdydami įgaliojimus, jam ar trečiajam asmeniui tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pasiūlė, pažadėjo ar susitarė duoti arba davė kyši. Šio straipsnio 3 dalyje (ta pati įstatymo redakcija) nurodyta, kad tas, kas padarė šio straipsnio 1 dalyje nustatytus veiksmus, tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pasiūlęs, pažadėjęs ar susitaręs duoti arba davęs didesnės negu 250 MGL vertės kyši, baudžiamas laisvės atėmimu iki septynerių metų.

75. Lyginant šias dvi BK 226 straipsnio 1 ir 3 dalių redakcijas matyti, kad 2016 m. lapkričio 10 d. įstatymo redakcijoje straipsnio 1 dalies dispozicija buvo papildyta veikos padarymo būdu – „pats ar per tarpininką“, o 3 dalies dispozicija – „tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką“ (ankstesnės redakcijos BK 226 straipsnio 1 dalyje buvo nurodyta – „tiesiogiai arba netiesiogiai“, o 3 dalyje įtvirtinta kvalifikuota prekybos poveikiu sudėtis susieta su 1 dalies dispozicijoje nurodytų veiksmų, kurie apima ir veikos padarymo būdą, atlikimu).
76. Taigi akivaizdu, kad tiek vienoje, tiek kitoje BK 226 straipsnio 1 dalies redakcijoje buvo įtvirtintas veikos padarymo būdas – „tiesiogiai arba netiesiogiai“, kuris buvo perkeltas ir į to paties straipsnio 3 dalies dispoziciją, nurodant „tas, kas padarė šio straipsnio 1 dalyje numatytus veiksmus“. Esant nurodytoms aplinkybėms, darytina išvada, kad BK 226 straipsnio 1, 3 dalių 2016 m. lapkričio 10 d. įstatymu įtvirtintais pakeitimais buvo tik patikslinti straipsnių dispozicijose aprašytos veikos požymiai, t. y. veikos padarymo būdas, tačiau neišplėstos ir nepakeistos baudžiamosios atsakomybės už šias veikas taikymo ribos, t. y. baudžiamoji atsakomybė, priešingai nei teigia kasatoriai (kasatoriai), buvo nustatyta ir veikos padarymo metu.
77. Šią išvadą pagrindžia ir tai, kad įstatymų leidėjas, pakeisdamas BK 226 straipsnio 3 dalį, siekė ne nustatyti baudžiamąją atsakomybę už naują, iki įstatymo pakeitimo neuždraustą nusikalstamą veiką, bet siekė pašalinti teisinius neaiškumus, trukdančius Lietuvos Respublikos narystei Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijoje. Įstatymo projektų Nr. XIIP-4786, XIIP-4787, kurių pagrindu priimtas 2016 m. lapkričio 10 d. įstatymas Nr. XII-2780, aiškinamajame rašte nurodyta, kad įstatymo projektas parengtas, siekiant suderinti Lietuvos Respublikos baudžiamuosius įstatymus su Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos 1997 m. Konvencijos dėl kovos su užsienio šalių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose nuostatomis, taip pat išklautus šios organizacijos Darbo grupės dėl papirkinėjimo tarptautiniuose verslo sandoriuose pastabas dėl Lietuvos baudžiamųjų įstatymų. Aiškinamajame rašte akcentuojama, kad 1997 m. Konvencijos dėl kovos su užsienio šalių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose 1 straipsnyje nurodoma, jog papirkimu būtų laikomas tiek kyšio pasiūlymas, pažadėjimas duoti ar davimas tiek tiesiogiai, tiek per tarpininkus, tiek valstybės tarnautojo naudai, tiek trečiųjų asmenų naudai. Darbo grupės dėl papirkinėjimo tarptautiniuose verslo sando-

riuose praktikoje veiksmingu šios nuostatos įgyvendinimu laikomi atvejai, kai pirminis kyšio davėjas visuomet laikomas nusikalstamos veikos vykdytoju ir jo atsakomybė nepriklauso nuo galimybių atsakomybėn sėkmingai patraukti nusi Kaltimo tarpininką. BK 227 straipsnyje šie reikalavimai iš esmės yra realizuoti. Vis dėlto atskirais atvejais, ypač kai tarpininkas ar trečioji šalis yra kitoje valstybėje ir juos patraukti atsakomybėn yra sudėtinga ar išvis neįmanoma, dėl nepakan kamo teisinio apibrėžtumo gali būti sudėtinga patraukti atsakomybėn pirminį kyšio davėją. BK 227 straipsnio formuluotė kalba apie kyšio pasiūlymą tiesiogiai ar netiesiogiai, tad baudžiamoji atsakomybė už tarpininko panaudojimą priklaus o nuo žodžio „netiesiogiai“ aiškinimo teismų praktikoje, taip pat nuo to, kaip sėkmingai pavyksta įrodyti bendrininkavimą tokioje baudžiamojoje byloje. Dėl to, siekiant užtikrinti iš 1997 m. Konvencijos dėl kovos su užsienio šalių parei gūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose nuostatų išplaukiančius įsipareigojimus, kuriuos Darbo grupė dėl papirkinėjimo tarptautiniuose verslo sandoriuose primygtinai įpareigojo Lietuvą užtikrinti, ir atsižvelgiant į tai, kad, siekiant greito prisijungimo prie 1997 m. Konvencijos dėl kovos su užsienio ša lių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose ir apskritai prie Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos, nėra galimybių laukti, kaip toliau vystysis teismų praktika, siūlytina identifikuotus baudžiamojo įstaty mo neaiškumus spręsti teisėkūros būdu, be kita ko, BK nurodyti, kad baudžiamas kyšio davimas tiek tiesiogiai (paties atliekamas), tiek per tarpininką.

78. Pažymėtina, kad ne itin gausi teismų praktika ir teisės aiškinimas taip pat orienta vo teismus BK 225, 226, 227 straipsnių sąvokas „netiesiogiai“, buvusias straipsnių redakcijose iki 2016 m. lapkričio 10 d. įstatymo priėmimo, interpretuoti kaip rei škiančias kyšio davimą ar priėmimą per tarpininką (kasacinė nutartis baudžiamo jo byloje Nr. 2K-332-693/2018).
79. Pagal BK 3 straipsnio 1 dalį, veikos nusikalstamumą ir asmens baudžiamumą nustato tos veikos padarymo metu galiojęs baudžiamasis įstatymas. To paties straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad veikos nusikalstamumą panaikinantis, bausmę švelninantis arba kitokiu būdu nusikalstamą veiką padariusio asmens teisinę pa dėtį palengvinantis baudžiamasis įstatymas turi grįžtamąją galią, t. y. taikomas iki tokio įstatymo įsigaliojimo nusikalstamą veiką padariusiems asmenims, taip pat atliekantiems bausmę bei turintiems teistumą asmenims.
80. Kaip jau buvo išdėstyta pirmiau, lyginant 2011 m. birželio 21 d. ir 2016 m. lap kričio 10 d. įstatymų redakcijas, BK 226 straipsnio 1, 3 dalių dispozicijos iš esmės nebuvo keičiamos, tik patikslintas dispozicijose aprašytas veikos padarymo bū das, todėl abi straipsnio redakcijos nustatė baudžiamąją atsakomybę už prekybą poveikiu (tarpininko kyšininkavimą).
81. Kartu apeliacinės instancijos teismas pagrįstai atkreipė dėmesį į tai, kad nuo 2017 m. spalio 6 d. įsigaliojusiu 2017 m. rugsėjo 28 d. įstatymu buvo pakeista BK 226 straipsnio 3 dalies sankcija, nustatant alternatyvią bausmę – baudą. Nu teistajam G. R. pagal BK 226 straipsnio 3 dalį buvo paskirta būtent bauda, todėl apeliacinės instancijos teismas patikslino pirmosios instancijos teismo nuosprend žio rezoliucinę dalį nurodydamas ir įstatymo redakciją, t. y. kad G. R. (taip pat

ir P. K.) veika kvalifikuota pagal BK 226 straipsnio 3 dalį (2017 m. rugsėjo 28 d. įstatymo redakcija).

82. Nuteistasis R. A. R. kasaciniame skunde nurodo, kad teismai netinkamai kvalifikavo jo veiką pagal BK 226 straipsnio 4 dalį, nes neįrodytas nusikaltimo sudėties požymis „pažadas paveikti“, kadangi nenurodyta, kokias P. K. ir G. R. problemas jis padėjo spręsti, kokiems VRM pareigūnams darė įtaką.
83. Pagal BK 226 straipsnio 2 dalį atsako tas, kas pasinaudodamas savo visuomene padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kita tikėtina arba tariama įtaka valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešajai organizacijai, jų valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui savo ar kitų asmenų naudai tiesiogiai arba netiesiogiai pažadėjo ar susitarė priimti kyšį arba reikalavo ar provokavo duoti kyšį, arba priėmė kyšį, pažadėjęs paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad šie teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų vykdydami įgaliojimus. Pagal to paties straipsnio 4 dalį atsako tas, kas padarė šio straipsnio 2 dalyje nustatytus veiksmus, pažadėjęs ar susitaręs priimti arba reikalavęs ar provokavęs duoti, arba priėmęs didesnės negu 250 MGL vertės kyšį (2011 m. birželio 21 d. redakcija).
84. BK 226 straipsnyje uždraustos prekybos poveikiu esmė yra asmens išpareigojimas už kyšį panaudoti (tikėtiną ar tariamą) įtaką ir paveikti atitinkamą instituciją (įstaigą, organizaciją) ar konkrečius reikiamus įgaliojimus turinčius asmenis, kad šie priimtų papirkėjui rūpimą tarnybinį sprendimą, atliktų tam tikrus pageidaujamus veiksmus ar, atvirkščiai, nepriimtų nepageidaujamo sprendimo arba neatliktų nepageidaujamų veiksmų. Kaip teisingai nurodoma kasaciniame skunde, būtinas nusikalstamos veikos sudėties požymis yra pažadas (galimam) kyšio davėjui paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją arba jų valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad jie atitinkamai teisėtai (neteisėtai) veiktų (neveiktų) (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-162-303/2019).
85. Priešingai nei nurodoma kasaciniame skunde, bylą nagrinėję teismai nustatė ir nurodė, kokias P. K. ir G. R. aktualias problemas R. A. R. padėjo spręsti. Iš teismo nuosprendžio matyti, kad R. A. R. nuteistas už tai, jog pažadėjo, susitarė ir priėmė didesnės negu 250 MGL vertės kyšį politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai pažadėjęs paveikti VRM ir jos valstybės tarnautojus, kad jie Turto valdymo ir ūkio departamento prie VRM ir VĮ „Infrastruktūra“ organizuojamuose viešuosiuose pirkimuose P. K. ir G. R. priimtų naudingus sprendimus, pašalintų kliūtis, trukdančias atlikti viešuosius pirkimus, ir taip P. K. atstovaujamai įmonei padėtų laimėti Vidaus reikalų skaitmeninės mobiliojo radijo ryšio sistemos techninio aptarnavimo paslaugų pirkimą, o G. R. atstovaujamos įmonės padėtų laimėti Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos programinės ir techninės įrangos pirkimą ir Finansų valdymo ir apskaitos informacinės sistemos projektavimo ir diegimo paslaugų pirkimą.
86. Be to, kasaciniame skunde teigiama, kad pažadas paveikti nėra nustatytas, nes nenustatyti konkretūs VRM pareigūnai, kuriems R. A. R. darė įtaką. Iš BK 226 straipsnio 1 dalies ir ją aiškinančios teismų praktikos išplaukia, kad prekyba poveikiu yra baigta, kai kaltininkas pažada paveikti atitinkamą instituciją, iš-

- taigą ar organizaciją arba jų valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad jie atitinkamai teisėtai (neteisėtai) veiktų (neveiktų), ir pažada, susitaria už tai priimti, reikalauja ar provokuoja duoti arba priima kyšį (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-120-489/2016, 2K-242-699/2016, 2K-260-303/2016, 2K-113-696/2018, 2K-234-895/2018, 2K-P-58-697/2019, 2K-7-162-303/2019). Taigi, veika kvalifikuotina kaip baigta prekyba poveikiu nepriklausomai nuo to, ar kaltininkas tesėjo duotą pažadą paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją arba jų valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad jie atitinkamai teisėtai (neteisėtai) veiktų (neveiktų), ar tokio pažado netesėjo. Pakanka, kad tokį pažadą kaltininkas davė. Dėl to neturi teisinės reikšmės kasatoriaus nurodoma aplinkybė, kad nenustatyti konkretūs VRM valstybės tarnautojai, kuriems jis darė įtaką vykdydamas pažadą P. K. ir G. R. paveikti VRM ir jos valstybės tarnautojus.
87. Todėl, esant šios nutarties 1 punkte nustatytiems bylos aplinkybėms, pagal nuteisotojo R. A. R. kasacinio skundo argumentus nėra pagrindo daryti išvadą, kad bylą nagrinėję teismai netinkamai kvalifikavo R. A. R. veiką pagal BK 226 straipsnio 4 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija).
88. Pagal BK 226 straipsnio 1 dalį atsako tas, kas siekdamas, kad asmuo, pasinaudodamas savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kita tikėtina įtaka valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešajai organizacijai, jų valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui, paveiktų atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad šie teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų vykdydami įgaliojimus, jam ar trečiajam asmeniui tiesiogiai arba netiesiogiai pasiūlė, pažadėjo ar susitarė duoti arba davė kyšį. Pagal BK 226 straipsnio 3 dalį atsako tas, kas padarė šio straipsnio 1 dalyje nurodytus veiksmus, pasiūlęs, pažadėjęs ar susitaręs duoti arba davęs didesnės negu 250 MGL vertės kyšį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija).
89. Nuteistasis G. R. nurodo, kad jo veikai netinkamai taikyta BK 226 straipsnio 3 dalis, nes jis R. A. R. nepažinojo, su juo nebendravo, todėl neturėjo jokios galimybės susitarti su R. A. R. netiesiogiai politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais per tarpininką duoti didesnės nei 250 MGL vertės kyšį. Šie argumentai nepagrįsti. Kaip matyti iš pirmiau cituotų BK 226 straipsnio 1 ir 3 dalių (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija), prekyba poveikiu buvo uždrausta ir tada, kai veika padaroma netiesiogiai, t. y. per tarpininkus ar kitaip netiesiogiai (apie tai ir nutarties 73–80 punktai). Byloje priimtais nuosprendžiais nustatyta, kad G. R. su P. K., siekdami, kad R. A. R., pasinaudodamas savo visuomenine – politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ atsakingojo sekretoriaus, pirmininko pavaduotojo, valdybos ir tarybos nario padėtimi ir įgaliojimais, pažintimis su nenustatytais VRM darbuotojais, kita tikėtina įtaka valstybės institucijai – VRM ir jos valstybės tarnautojams, kad šie teisėtai veiktų vykdydami įgaliojimus, P. K. tiesiogiai pats, o G. R. netiesiogiai, per P. K., pažadėjo ir susitarė su R. A. R. trečiajam asmeniui – politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai – duoti didesnės negu 250 MGL vertės kyšį ir, taip susitarę su R. A. R., netiesiogiai trečiajam asmeniui – politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais – per tarpininką davė dides-

nės negu 250 MGL vertės kyšį. Taigi, G. R. nuteistas ne už tai, kad pats tiesiogiai susitarė su R. A. R. dėl kyšio davimo už pažadą paveikti VRM ir jos valstybės tarnautojus, bet už tai, kad tai padarė netiesiogiai, per tarpininką P. K. Dėl to G. R. nurodomos aplinkybės, kad jis R. A. R. nepažinojo, su juo nebendravo, todėl neturėjo jokios galimybės susitarti su R. A. R. netiesiogiai politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai ir interesais per tarpininką duoti didesnės nei 250 MGL vertės kyšį, darant išvadą dėl G. R. veikai taikytino baudžiamojo įstatymo, teisinės reikšmės neturi.

90. Nuteistasis P. K. kasaciniame skunde nurodo, kad jo veikai netinkamai taikyta BK 226 straipsnio 3 dalis, nes tai prieštarauja kaltinimo logikai, kadangi, jo atstovaujamai UAB „NT Service“ pervedus pinigus UAB „Pradas R“ ir VŠĮ „Pradas Media“, politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ vis tiek liktų skolinga UAB „Pradas R“ ir VŠĮ „Pradas Media“. Nors šis argumentas dėl skolos iš dalies pagrįstas, tačiau teisiniu požiūriu, vertinant, ar pagal teismų nustatytas aplinkybes veika kvalifikuota teisingai, nėra reikšmingas, kadangi aplinkybė, ar skola sumažėjo ir ar politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ liko skolinga ir kiek liko skolinga, veikos kvalifikavimui esminės reikšmės neturi. Kartu pažymėtina, kad jokie teisės aktai nenustato pareigos juridiniam asmeniui, jei su juo nėra atsiskaitoma už suteiktas prekes ar paslaugas, kreiptis į teismą dėl skolos išieškojimo remiantis valstybės prievarta. Juridinis asmuo gali ir nesikreipti dėl skolos išieškojimo remiantis valstybės prievarta, jei skolos atgavimas mažai tikėtinas dėl skolininko nemokumo ar kitų priežasčių. Byloje nustatyta, kad UAB „NT Service“ pervedė pinigus UAB „Pradas R“ ir VŠĮ „Pradas Media“ ne siekdama gauti realių ir veiksmingų viešinimo paslaugų, bet siekdama neteisiniu būdu atsiskaityti už politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ skolas su viešinimo paslaugas jai suteikusiomis UAB „Pradas R“ ir VŠĮ „Pradas Media“.

91. Be to, nuteistasis P. K. kasaciniame skunde nurodo, kad teismai netinkamai taikė BK 226 straipsnio 3 dalį, nes nenustatyti jo veikos tikslai ir motyvai, taigi ir tyčia, per R. A. R. duoti iš savo įmonės lėšų didelę dalį kyšio už tai, kad būtų pasirašyta sutartis su viešojo pirkimo konkursą laimėjusia UAB „Asseco Lietuva“. Šie argumentai nepagrįsti, nes, kitaip nei nurodoma P. K. kasaciniame skunde, byloje priimtais nuosprendžiais nustatyta, kad P. K. per R. A. R. politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai davė didesnės negu 250 MGL vertės kyšį ne už tai, kad būtų pasirašyta sutartis su viešojo pirkimo konkursą laimėjusia UAB „Asseco Lietuva“, o už tai, kad R. A. R. paveiktų VRM ir jos valstybės tarnautojus, kad Turto valdymo ir ūkio departamento prie VRM ir VĮ „Infrastruktūra“ organizuojamuose viešuosiuose pirkimuose P. K. ir G. R. būtų priimti naudingi sprendimai, būtų pašalintos kliūtys, trukdančios atlikti viešuosius pirkimus, ir taip P. K. atstovaujamai įmonei padėtų laimėti Vidaus reikalų skaitmeninės mobiliojo radijo ryšio sistemos techninio aptarnavimo paslaugų pirkimą, o G. R. atstovaujamos įmonės padėtų laimėti Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos programinės ir techninės įrangos pirkimą ir Finansų valdymo ir apskaitos informacinės sistemos projektavimo ir diegimo paslaugų pirkimą, dėl to nekelia abejonių teismų išvada, kad P. K., darydamas šią jam inkriminuojamą veiką, veikė tyčia.

92. Teisėjų kolegijos vertinimu, kitais nuteistųjų P. K. ir G. R. kasacinių skundų argumentais iš esmės neigiamos byloje nuosprendžiais nustatytos bylos aplinkybės, o tai, vadovaujantis BPK 376 straipsnio 1 dalimi, nesudaro bylos nagrinėjimo kasacine tvarka pagrindo.
93. Esant bylos aplinkybėms, nurodytoms nutarties 2 punkte, nėra pagrindo daryti išvadą, kad teismai netinkamai kvalifikavo P. K., G. R. veikas pagal BK 226 straipsnio 3 dalį (2011 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija). Pažymėtina, kad kasaciniame skunde akcentuojama aplinkybė, jog skiriasi kyšio bei iššvaistyto turto dydžiai, aptariamoms veikoms kvalifikavimui reikšmės neturi, iššvaistyto turto ir kaip kyšio duoto turto dydžiai nustatomi kiekvienai veikai atskirai ir nebūtinai turi sutapti.

Dėl BK 184 straipsnio 2 dalies taikymo

94. Pagal BK 184 straipsnio 2 dalį atsako tas, kas iššvaistė jam patikėtą ar jo žinioje buvusį didelės vertės svetimą turtą ar turtinę teisę.
95. Aiškinant šią normą teismų praktikoje yra nurodyta, kad turto iššvaistymas – tai kaltininkui patikėto ar jo žinioje esančio svetimo turto (turtinės teisės) neteisėtas, neatlygintinas perleidimas padarant žalos turto (turtinės teisės) savininkui arba teisėtam valdytojui (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-526/2010, 2K-210/2012, 2K-168/2013, 2K-P-89/2014, 2K-369-303/2017, 2K-7-56-511/2020, 2K-43-594/2023 ir kt.). Patikėtas ar kaltininko žinioje esantis svetimas turtas ar turtinė teisė neteisėtai perleidžiami, jeigu tai atliekant nebuvo laikomasi nustatytos turto ar turtinės teisės patikėjimo ar disponavimo tvarkos, buvo pažeistos esminės turto ar turtinės teisės patikėjimo ar buvimo žinioje sąlygos, turto ar turtinės teisės savininko ar teisėto valdytojo interesai ir taip jam padaryta žala (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-4-458/2021, 2K-89-303/2022, 2K-64-1073/2022, 2K-43-594/2023). Neatlygintinis svetimo turto iššvaistymas reiškia, kad šis turtas perleidžiamas neatlyginant jo vertės ar atlyginant ją aiškiai neteisėtai (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-152-303/2017, 2K-241-942/2022). BK 184 straipsnyje įtvirtinta nusikaltimo sudėtis yra materialioji, taigi būtinasis jos požymis yra turtinės žalos padarymas. Dėl to kvalifikuojant turto ar turtinės teisės iššvaistymą reikia konstatuoti, ar neteisėtai disponuojant šiuo turtu buvo padaryta turtinė žala (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-210/2012). Nusikalstami padariniai šiuo atveju yra nukentėjusiojo materialaus turto ar turtinės teisės netekimas arba jos apimtys sumažėjimas (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-234-942/2015).
96. Nuteistasis V. B. kasaciniame skunde teigia, kad teismai, kvalifikuodami jo veiką pagal BK 184 straipsnio 2 dalį, netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą, nes jo veika pagal savo esmę galėtų būti vertinama kaip korupcinė, tačiau buvo kvalifikuota kaip nusikaltimas nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams. Paduotame skunde kasatorius nedetalizuoja, kokios korupcinės nusikalstamos veikos požymius, jo manymu, atitinka įvykdyta veika, tačiau iš kasacinio skundo turinio galima suprasti, kad korupcinėmis nusikalstamomis veikomis kasatorius laiko nusikalstamas veikas, nurodytas BK XXXIII skyriuje „Nusikaltimai

ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“. Šis kasacinio skundo argumentas yra nepagrįstas. Iš pirmiau nurodytame skyriuje aprašytų nusikalstamų veikų turinio matyti, kad šių veikų esmė paprastai siejama su piktnaudžiavimu įgaliojimais viešajame sektoriuje už tai gaunant naudos sau ar kitam asmeniui, rečiau su netinkamu savo įgaliojimų panaudojimu viešajame sektoriuje, naudos įgaliojimus turinčiam asmeniui ar kitam asmeniui suteikimu už tai, kad šis piktnaudžiautų įgaliojimais, ir panašiomis veikomis. Iš skundžiamų nuosprendžių matyti, kad V. B. yra nuteistas už tai, jog, būdamas UAB „Nekilnojamojo turto gama“ direktorius, sukurstytas R. A. R., siekuso neteisėto politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ finansavimo, padedamas J. G., žinodamas, kad UAB „Pradas R“ reklamos paslaugų, nurodytų 2014 m. sausio 30 d. reklamos sutartyje Nr. 2014/01/30, nesuteiks, tikslu apmokėti už partijai suteiktas viešinimo paslaugas, veikdamas per UAB „Nekilnojamojo turto gama“ darbuotojus, nurodė įtraukti sutarties su UAB „Pradas R“ pagrindu išrašytas PVM sąskaitas faktūras į įmonės buhalterinę apskaitą ir pagal jas sumokėti UAB „Pradas R“ pinigus, tai ir buvo padaryta. Taigi, pagal nustatytas aplinkybes V. B. veika nėra siejama su naudos gavimu ar siūlymu suteikti naudą už piktnaudžiavimą įgaliojimais viešajame sektoriuje ar panašias veikas. Kitaip nei nurodo kasatorius, pagal nuosprendžiais nustatytas aplinkybes, kasatoriaus veikos esmė siejama su jo vadovaujamos įmonės UAB „Nekilnojamojo turto gama“ lėšų neteisėtu ir neatlygintiniu perdavimu UAB „Pradas R“. Dėl to darytina išvada, kad V. B. veika pagal byloje nustatytas aplinkybes pagrįstai kvalifikuota kaip nusikaltimas nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniais interesams, o ne kaip kokia nors BK XXXIII skyriuje nurodyta nusikalstama veika. Aplinkybė, kad R. A. R. veikos vienu atveju kvalifikuotos kaip prekyba poveikiu, t. y. BK XXXIII skyriuje nurodyta nusikalstama veika, o kitu atveju – kaip kurstymas iššvaistyti svetimą turtą, t. y. BK XXVIII skyriuje nurodyta nusikalstama veika, priešingai nei teigiama kasaciniame skunde, patvirtina, kad bylą nagrinėję teismai, kvalifikuodami R. A. R., V. B. veikas, analizavo bylos aplinkybes ir vertino, ar R. A. R., V. B. veikos atitinka kokios nors baudžiamąjo įstatymo uždraustos nusikalstamos veikos požymius, o jei taip, tai kurios. Įvertinęs tai, kad R. A. R. veika vienu atveju buvo susijusi su piktnaudžiavimu įgaliojimais viešajame sektoriuje, o kitu atveju – ne, teismas šio veikas pagrįstai kvalifikavo pagal skirtingus BK straipsnius. Vienu atveju pagal BK 226 straipsnio 3 dalį, o kitu atveju – pagal BK 24 straipsnio 5 dalį ir 184 straipsnio 2 dalį.

97. Be to, nuteistasis V. B. skunde nurodo, kad jo veika netinkamai kvalifikuota pagal BK 184 straipsnio 2 dalį, nes neatitinka turto iššvaistymo sudėties požymio „turtinė žala“. Savo išvadą jis motyvuoja tuo, kad UAB „Nekilnojamojo turto gama“ pretenzijų ar civilinio ieškinio dėl V. B. veikos nepateikė. Nuteistasis J. G. kasaciniame skunde pateikia tokį patį argumentą, tačiau papildomai argumentuoja tuo, kad pretenzijų ar civilinių ieškinių nepateikė ir UAB „NT Service“ bei UAB „Nacionalinis švietimo centras“. Su šiais kasacinių skundų argumentais nesutiktina. Baudžiamosiose bylose dėl turto iššvaistymo žalai konstatuoti neturi įtakos tai, kad byloje nebuvo pareikštas civilinis ieškinys jai atlyginti (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-192/2011), todėl aplinkybė, kad šioje byloje

nepareikštas civilinis ieškinys ar pretenzija dėl turto iššvaistymo patirtai turtinei žalai atlyginti, savaime tokio pobūdžio žalos bendrovei fakto nepaneigia. Bylą nagrinėję teismai nustatė, kad nagrinėjamu atveju dėl V. B. neteisėtų veiksmų UAB „Nekilnojamojo turto gama“ iš savo banko sąskaitos neatlygintinai pervedė į UAB „Pradas R“ banko sąskaitą 484 000 Lt (140 176,08 Eur) už bendrovės interesų neatitinkančios bei nesukuriančios bendrovei jokios pridėtinės vertės reklamos paslaugas, o UAB „NT Service“ į VšĮ „Pradas Media“ ir UAB „Pradas R“ – 365 420 Lt (105 832,95 Eur), UAB „Nacionalinis švietimo centras“ į VšĮ „Pradas Media“ – 114 450 Lt (33 147,01 Eur). Dėl to šios pinigų sumos pagrįstai pripažintose dėl turto iššvaistymo padaryta turtine žala.

98. Nuteistasis V. B. skunde taip pat nurodo, kad jo veika netinkamai kvalifikuota pagal BK 184 straipsnio 2 dalį, nes jis neturėjo tyčios iššvaistyti svetimą didelės vertės turtą, kadangi nežinojo, kad bus padaryta didelė žala, jo veika nebuvo piktavališka (nenustatytas motyvas trukdyti bendrovės pelningai veiklai), nenustatytas tikslas iššvaistyti svetimą turtą. Priešingai nei nurodoma kasaciniame skunde, V. B. veika pagal nustatytas aplinkybes pagrįstai teismų įvertinta kaip padaryta tyčia. Byloje priimtais nuosprendžiais nustatyta, kad V. B., jau sudarydamas sutartį su UAB „Pradas R“, žinojo, kad ši bendrovė nesuteiks UAB „Nekilnojamojo turto gama“ reklamos paslaugų, atitinkančių pagal sutartį nurodytų sumokėti pinigų vertės, tačiau pasirašė su UAB „Pradas R“ reklamos paslaugų sutartį ir veikdamas per UAB „Nekilnojamojo turto gama“ darbuotojus pervedė 484 000 Lt (140 176,08 Eur). Be to, kitaip nei nurodoma kasaciniame skunde, byloje nustatyta, kad šią veiką V. B. padarė turėdamas tikslą sumokėti už politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“ suteiktas viešinimo paslaugas. Esant tokioms aplinkybėms, nėra pagrindo teigti, kad V. B. šią jam inkriminuatą nusikalstamą veiką padarė dėl neatsargumo ar be kaltės. BK 184 straipsnio 2 dalies dispozicijoje, apibrėžiančioje turto iššvaistymo nusikaltimo sudėties požymius, nėra nurodyta, kad būtinas šios nusikalstamos veikos sudėties požymis yra veikos padarymo motyvas ir tikslas, todėl šios aplinkybės neturi teisinės reikšmės sprendžiant dėl taikytino baudžiamojo įstatymo. Dėl to kasatoriaus teiginiai apie nenustatytus veikos padarymo motyvus nepaneigia bylą nagrinėjusių teismų išvadų dėl V. B. veikos kvalifikavimo pagal BK 184 straipsnio 2 dalį teisingumo.
99. Nuteistasis G. R. kasaciniame skunde teigia, kad teismai netinkamai kvalifikavo jo veiką pagal BK 184 straipsnio 2 dalį, nes vien tai, kad, teismo vertinimu, viešinimo paslaugos nebuvo efektyvios, nereiškia, kad UAB „Nacionalinis švietimo centras“ lėšos buvo iššvaistytos. Kitaip nei nurodoma kasaciniame skunde, byloje priimtais nuosprendžiais nustatyta, kad pagal sutartis tarp UAB „Nacionalinis švietimo centras“ ir VšĮ „Pradas Media“ numatytos viešinimo paslaugos ne tik nebuvo efektyvios, bet buvo apskritai nesukuriančios bendrovei jokios pridėtinės vertės. Dėl to pagrįsta teismų išvada, kad pagal sutartį UAB „Nacionalinis švietimo centras“ gauta nauda buvo visiškai neproporcinga už jas sumokėti pinigų sumai. Svarbu ir tai, kad byloje nėra jokių duomenų, jog UAB „Nacionalinis švietimo centras“ būtų ėmusis veiksmų savo turtiniams interesams apsaugoti, kai VšĮ „Pradas Media“ netinkamai vykdė savo pareigas pagal sutartį, dėl to pagrįs-

ta teismų išvada, kad, esant tokioms aplinkybėms, UAB „Nacionalinis švietimo centras“ pinigai buvo neatlygintinai ir neteisėtai perleisti VŠĮ „Pradas Media“, t. y. iššvaistyti.

100. Be to, nuteistasis G. R. kasaciniame skunde teigia, kad teismai netinkamai pritaikė BK 184 straipsnio 2 dalį, nes jis buvo tik akcininkas, taigi UAB „Nacionalinis švietimo centras“ turtas nebuvo jam patikėtas ir nebuvo jo žinioje, o tokios pareigos teko UAB „Nacionalinis švietimo centras“ direktoriui M. P. Šis argumentas nepagrįstas. Pažymėtina, kad pagal teismų praktiką už svetimo patikėto ar esančio kaltininko žinioje turto iššvaistymą atsako faktinis įmonės vadovas (*mutatis mutandis* (su būtinais (atitinkamais) pakeitimais) kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-78/2012). Byloje priimtais nuosprendžiais nustatyta, kad UAB „Nacionalinis švietimo centras“ faktinis vadovas buvo G. R., o M. P. buvo tik formalus įmonės vadovas. Esant tokioms aplinkybėms, nėra pagrindo nesutikti su bylą nagrinėjusių teismų išvada, kad už UAB „Nacionalinis švietimo centras“ turto iššvaistymą kaip vykdytojas atsakingas G. R.
101. Nuteistieji R. A. R., V. B., J. G. neigia veikę kaip bendrininkai, nes nenustatyti konkretūs jų, kaip bendrininkų, veiksmai, jų susitarimas ir tyčia veikiant bendrai iššvaistyti UAB „Nekilnojamojo turto gama“ turtą. Šie argumentai nepagrįsti. Priešingai nei nurodo kasatorius R. A. R., nuosprendyje nurodyti jo įvykdyti kurstymo veiksmai tiek, kiek nustatyta byloje surinktais įrodymais. R. A. R. veiksmų realumą ir konkretumą kartu su kitomis bylą nagrinėjusių teismų nurodytomis aplinkybėmis patvirtina V. B., kaip didelėmis pinigų sumomis disponuojančio bendrovės vadovo, veiksmai, kurie pasireiškė UAB „Nekilnojamojo turto gama“ turto neatlygintinu ir neteisėtu 484 000 Lt (140 176,08 Eur) perleidimu UAB „Pradas R“, gaunant už juos pridėtinės vertės nesuteikiančių viešinimo paslaugų, nesilaikant priemonių, kad būtų apsaugoti UAB „Nekilnojamojo turto gama“ turtiniai interesai pagal netinkamai vykdomą viešinimo paslaugų sutartį. Kasatoriai teigia, kad nenustatytas jų susitarimas ir tyčia bendrai veikti iššvaistant UAB „Nekilnojamojo turto gama“ turtą, nes nenustatyta, kaip R. A. R. palaikė ryšį su V. B., o J. G. palaikė ryšius su V. B. Teisėjų kolegija pažymi, kad tada, kai nusikalstama veika padaroma bendrininkaujant, nėra būtina, kad visi bendrininkai vieni kitus pažinotų, palaikytų glaudžius ryšius, iš anksto būtų sudarę nusikalstamos veikos padarymo planą, pakanka to, kad kiekvienas iš bendrininkų pažįsta ir bent vieną kitą bendrininką ir sutinka bendrai su vienu ar daugiau kitų bendrininkų dalyvauti padarant nusikalstamą veiką bei turi suvokimą apie tai, kokią konkrečią nusikalstamą veiką ketinama padaryti. Teisėjų kolegijos nuomone, nuteistųjų tarpusavio susitarimą ir tyčią iššvaistyti UAB „Nekilnojamojo turto gama“ turtą rodo tai, kaip veiksmai buvo suderinti, ir jų tarpusavio ryšys, t. y. R. A. R. veiksmai, dėl kurių V. B., kaip didelėmis pinigų sumomis disponuojančios bendrovės vadovas, žinodamas, kad sumokėtų pinigų vertę atitinkančios viešinimo paslaugos UAB „Nekilnojamojo turto gama“ nebus suteiktos, pasirašė sutartį dėl tokių paslaugų pirkimo iš UAB „Pradas R“ ir pasirūpino, kad už jas būtų sumokėta, o J. G., žinodamas, kad UAB „Nekilnojamojo turto gama“ nesuteiks už jas sumokėtų pinigų atitinkančių viešinimo paslaugų UAB „Nekilnojamojo turto

gama“, pasirašė sutartį ir priėmė pinigus – 484 000 Lt (140 176,08 Eur), o nesuteikęs paslaugų, jų negražino.

102. Nuteistasis J. G. (advokatė D. Murauskienė) kasaciniame skunde teigia, kad jo elgesys neperžengė civilinių teisinių santykių ribos, nes teisė nedraudžia sumokėti už trečiuosius asmenis, be to, įmonės gali apginti savo pažeistas teises kitomis priemonėmis. Pažymėtina, kad pagal teismų praktiką patikėto ar kaltininko žinion perduoto turto tvarkymo sąlygų pažeidimas pats savaime nesuponuoja baudžiamosios atsakomybės, jei nėra padaroma žalos arba nėra kliūčių padarytą žalą atlyginti civilinės teisės priemonėmis. Kasacinio teismo praktikoje laikomasi nuostatos, kad, sudarant sutartis dėl materialinių vertybių, tarp asmenų paprastai atsiranda civiliniai teisiniai santykiai, kurie gali peraugti į baudžiamuosius teisinius santykius tik esant tam tikroms papildomoms sąlygoms (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-123/2007, 2K-7-388/2007, 2K-508-976/2015, 2K-46-699/2018). Šios sąlygos yra susijusios su sudarytų civilinių sutarčių vykdymo objektyviu apsunkinimu, kai viena šalių sąmoningai sudarė situaciją, kad nukentėjusysis negalėtų civilinėmis teisinėmis priemonėmis atkurti savo pažeistos teisės arba toks pažeistų teisių gynimo būdas būtų pasunkintas, neperspektyvus. Pažymėtina, kad teismų praktikoje kartu yra pateikiami ir galimi teisių gynimo būdų civilinėmis teisinėmis priemonėmis apsunkinimo pavyzdžiai: be teisėsaugos pagalbos neįmanoma surasti ar identifikuoti prievolės vengiančio asmens arba asmenų, kuriems turtas buvo perleistas; kaltininkas tyčia tapo nemokus, aktyviais veiksmais vengė (pavyzdžiui, slapstėsi), trukdė atlyginti žalą arba kitaip teisės atkūrimą padarė neperspektyvus; sąmoningai nevykdė įpareigojimų, atsiradusių patikėjus ar perdavus jo žinion turtą; nuslėpė nuo nukentėjusiojo esminę informaciją apie turimas dideles skolas ar nemokumą; dėl dokumentų klastojimo, operacijų su turtu nefiksavimo ar kitų veikų apsunkino turto disponavimo proceso nustatymą; sudarė akivaizdžiai su turto savininko interesais nesutampantčius, ekonomiškai nepagrįstus sandorius (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-388/2007, 2K-93/2013, 2K-285/2013, 2K-46-699/2018, 2K-241-942/2022). Byloje priimtais nuosprendžiais nustatyta, kad buvo sudaryta V. B., kaip UAB „Nekilnojamojo turto gama“ vadovo, sutartis su J. G., UAB „Pradas R“ vadovu, dėl viešinimo paslaugų pirkimo, sumokant už tai 484 000 Lt (140 176,08 Eur), o už šiuos pinigus buvo suteiktos pridėtinės vertės nekuriančios viešinimo paslaugos. Nuosprendžiais iš esmės tokios pat aplinkybės, tik dėl mažesnių pinigų sumų, yra nustatytos ir dėl J. G. sudarytų sutarčių su UAB „NT Service“ ir UAB „Nacionalinis švietimo centras“. Teisėjų kolegijos vertinimu, pagal teismų nustatytas aplinkybes, J. G. ir kitų nuteistųjų veikos, susijusios su svetimo turto iššvaistymu, negali būti vertinamos kaip nepavojingos ir neužtraukiančios baudžiamosios atsakomybės.

Dėl BK 300 straipsnio 1 dalies taikymo

103. Pagal BK 300 straipsnio 1 dalį atsako tas, kas suklastojo tikrą dokumentą arba žinomai suklastotą tikrą dokumentą panaudojo. Pagal teismų praktiką, tikro do-

kumento suklastojimas yra tada, kai kaltininkas, objektyviai turėdamas teisę savo vardu surašyti, atspausdinti ar kitaip pagaminti tam tikrus dokumentus, neteisėtai savo vardu surašo, atspausdina ar kitaip pagamina tokį dokumentą, jame įtvirtindamas tikrovės neatitinkančią informaciją, arba kito asmens į dokumentą įtrauktus objektyvios tikrovės neatitinkančius duomenis patvirtina parašu, antspaudu arba kitokiu būdu, siekdamas paleisti tokį dokumentą į teisinę apyvartą kaip tikrą (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-244/2009, 2K-7-35/2011, 2K-56-696/2018, 2K-4-689/2019, 2K-104-1073/2020 ir kt.), o žinomai suklastoto tikro dokumento panaudojimas – tai tokio dokumento pateikimas įmonei, įstaiagai, organizacijai, pareigūnui ar kitam asmeniui (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-284-696/2017, 2K-385-942/2017, 2K-161-693/2019, 2K-104-1073/2020, 2K-246-648/2021).

104. Kasatorius J. G. teigia, kad teismai jo veikai netinkamai taikė BK 300 straipsnio 1 dalį, nes byloje nustatyta, kad pirmosios reklamos sutartys su UAB „Nacionalinis švietimo centras“ ir UAB „NT Service“ buvo pasirašytos dar tuo metu, kai viešinimo sutartis su politine partija „Tvarka ir teisingumas“ galiojo, todėl nėra jokio logiškai paaiškinamo pagrindo teigti, kad, sudarydamas šias sutartis, J. G. žinojo ir suprato, jog šios sutartys yra skirtos padėti iššvaistyti UAB „Nacionalinis švietimo centras“ ir UAB „NT Service“ turta, sudarant galimybę sumokėti už politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“ suteiktas paslaugas. Vien tai, kad sutartys vykdytos ne tokia apimtimi, kaip nurodyta išrašytose ir apmokėtose sąskaitose, neleidžia teigti, kad jos buvo apsimestinės. Taigi, kasatorius pateikia savą byloje surinktų įrodymų vertinimą bei byloje nustatytą aplinkybių interpretaciją, tačiau tai, kaip minėta, nėra kasacinės bylos nagrinėjimo dalykas. Byloje priimtais nuosprendžiais nustatyta, kad jau sutarčių su UAB „Nekilnojamojo turto gama“, UAB „NT Service“ bei UAB „Nacionalinis švietimo centras“ sudarymo metu J. G. buvo žinoma, kad šiose sutartyse nurodytas pinigų sumas atitinkančių reklamos paslaugų nebus suteikta, tačiau J. G., veikdamas per to nesuvokiančius įmonių darbuotojus, pasirūpino, kad šių sutarčių pagrindu būtų surašytos ir pateiktos apmokėti UAB „Nekilnojamojo turto gama“, UAB „NT Service“ bei UAB „Nacionalinis švietimo centras“ išankstinės sąskaitos bei PVM sąskaitos faktūros, tarsi tokios paslaugos realiai buvo suteiktos visa sutartyse nurodyta apimtimi. Dėl to nėra teisinio pagrindo nesutikti su bylą nagrinėjusių teismų išvada, kad J. G. suklastojo UAB „Nekilnojamojo turto gama“, UAB „NT Service“ bei UAB „Nacionalinis švietimo centras“ pateiktas išankstines sąskaitas faktūras ir jas panaudotojo pateikdamas šioms įmonėms sąskaitas apmokėti. Esant tokioms aplinkybėms, tai, kad J. G. veikos padarymo metu dar nebuvo baigusi galioti UAB „Pradas R“ ir VŠĮ „Pradas Media“ sutartis dėl viešinimo paslaugų su politine partija „Tvarka ir teisingumas“, neturi teisinės reikšmės.

105. Kasatorius V. B. nurodo, kad jo veika netinkamai kvalifikuota pagal BK 300 straipsnio 1 dalį, nes nenustatyta jo tyčia panaudoti žinomai netikrus dokumentus. Savo išvadą jis motyvuoja tuo, kad dokumentų išvaizda ir turinys nesuteikė jokio pagrindo manyti, jog dokumentai yra suklastoti, o tai, kad tarėsi su J. G. suklastoti dokumentus ir juos panaudoti, neįrodyta. Taigi ir šis kasatorius kelia fak-

to klausimus, nenagrinėtinus kasacinės instancijos teisme. Be to, priešingai nei nurodoma kasaciniame skunde, byloje priimtais nuosprendžiais nustatyta, kad V. B., kaip UAB „Nekilnojamojo turto gama“ vadovas, pasirašydamas sutartį su J. G. atstovaujama UAB „Pradas R“ dėl reklamos paslaugų, žinojo, kad UAB „Pradas R“ nesuteiks reklamos paslaugų, atitinkančių sumokėtą kainą, bet tokią sutartį pasirašė. Sudarytos sutarties pagrindu J. G. valdoma UAB „Pradas R“ pateikė UAB „Nekilnojamojo turto gama“ išankstinio mokėjimo sąskaitas bei PVM sąskaitą faktūrą, o V. B., veikdamas per to nesuvokiančius UAB „Nekilnojamojo turto gama“ darbuotojus, įtraukė jas į įmonės buhalterinę apskaitą ir pagal jas sumokėjo UAB „Pradas R“ pinigus. Vien tai, kad dokumentai pagal savo išvaizdą nesiskyrė nuo tikrų ir nesuklastotų, nesuteikia pagrindo daryti išvadą, kad V. B., atstovaujančiam UAB „Nekilnojamojo turto gama“, nebuvo žinoma, jog su UAB „Pradas R“ jis sudaro sutartį dėl viešinimo paslaugų, kurios tokia apimtimi, kaip sutarta, nebus suteiktos, teikimo, nes išvada apie duomenų neatitiktį tikrovei grindžiama ne dokumentų išvaizdos analize, o jų neatitiktimi tikrosioms aplinkybėms, t. y. už sumokėtą pinigų sumą realiai suteiktoms UAB „Nekilnojamojo turto gama“ viešinimo paslaugoms, o tai nebuvo padaryta.

106. Be to, kasatorius V. B. nurodo, kad teismai netinkamai kvalifikavo jo veiką pagal BK 300 straipsnio 1 dalį, nes sutartys tarp UAB „Nekilnojamojo turto gama“ ir UAB „Pradas R“ galėtų būti vertinamos nebent kaip apsimestinis, o ne tariamasis sandoris, o jis nėra tiek pavojingas, kad užtrauktų baudžiamąją atsakomybę. Šis argumentas nepagrįstas. Pažymėtina, kad V. B. nėra nuteistas už sutarties tarp UAB „Nekilnojamojo turto gama“ ir UAB „Pradas R“ suklastojimą, jis nuteistas tik už tai, kad panaudojo šios sutarties pagrindu išrašytas suklastotas išankstines sąskaitas ir PVM sąskaitas faktūras. Pirmiau nurodyti dokumentai negali būti vertinami kaip sandoris, nes jais patvirtinami tik mokėjimo tarp asmenų pagal sandorį faktai, bet ne pats sandorio turinys. Dėl to išankstinės sąskaitos ir PVM sąskaitos faktūros negali būti laikomos apsimestinį ar tariamąjį sandorį įtvirtinančiu dokumentu. Kita vertus, pažymėtina, kad išankstinės sąskaitos ir PVM sąskaitos faktūros buvo surašytos remiantis UAB „Nekilnojamojo turto gama“ ir UAB „Pradas R“ sutartimi dėl viešinimo paslaugų teikimo, ir, teisėjų kolegijos nuomone, šio sandorio pobūdis (tariamasis ar apsimestinis), atsižvelgiant į teismų nustatytas faktines aplinkybes, apskritai nėra reikšmingas baudžiamosios atsakomybės požiūriu.
107. Dėl tariamųjų ir apsimestinių teisinių sandorių teismų praktikoje yra nurodyta, kad, remiantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 1.86 straipsnio 1 dalimi, 1.78 straipsnio 1 dalimi, tariamasis, t. y. tik dėl akių (neketinant sukurti teisinių pasekmių) sudarytas, sandoris negalioja ir yra niekinis, nepaisant to, ar yra teismo sprendimas pripažinti jį negaliojančiu. CK 1.78 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad reikalavimą dėl niekinio sandorio teisinių pasekmių taikymo gali pareikšti bet kuris suinteresuotas asmuo. Niekinio sandorio teisinės pasekmės ir niekinio sandorio faktą teismas konstatuoja *ex officio* (savo iniciatyva). Savo ruožtu apsimestiniu pripažįstamas sandoris, sudarytas kitam sandoriui pridengti. Tokiam sandoriui taikomos sandorio, kurį šalys iš tikrųjų turėjo galvoje, taisyklės. Jeigu apsimestiniu sandoriu yra pažeistos trečiųjų asmenų teisės

ar teisėti interesai, šie asmenys, gindami savo teises, gali panaudoti apsimesimo faktą prieš apsimestinio sandorio šalis. Apsimestinio sandorio šalys apsimestinio sandorio sudarymo fakto negali panaudoti prieš trečiuosius asmenis, kurie sąžiningai įgijo teises apsimestinio sandorio pagrindu (CK 1.87 straipsnio 1–3 dalys). Spręsdami klausimą dėl tokių sutarčių pripažinimo suklastotais dokumentais baudžiamosiose bylose, teismai privalo ne tik įsitikinti, kad sutartyje nurodyti duomenys įtvirtina tikrovėje nebūtus faktus, bet ir įvertinti pačios sutarties galimų neigiamų pasekmių reikšmingumą ir pavojingumą, tikrųjų sutarties sudarymo tikslų keliamą grėsmę trečiųjų asmenų teisėms, teisinei tvarkai ir visuomenės interesams. Atsižvelgtina ir į tai, ar vertinamo tariamojo ar apsimestinio sandorio atskleidimas ir jo pažeistų kitų asmenų teisių atkūrimas nepriklauso išskirtinai kitų teisės šakų (administracinių nusižengimų, civilinės, mokesčių, darbo) reguliavimo sričiai (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-19-942/2017, 2K-7-66-788/2022, 2K-118-489/2022). Pažymėtina, kad apeliacinės instancijos teismas nurodytą aplinkybę dėl to, koks sandoris buvo sudarytas (apsimestinis ar tariamasis), vertino ir pirmosios instancijos teismo padarytą klaidą ištaisė (nuosprendžio 94, 154 punktai). Byloje nustatyta, kad mokėjimai pagal tikrovės neatitinkančias išankstines sąskaitas ir PVM sąskaitas faktūras buvo atlikti siekiant iššvaistyti UAB „Nekilnojamojo turto gama“ 484 000 Lt (140 176,08 Eur), t. y. didelės vertės turtą, taip pat šia veika siekta neteisėtai sumokėti už politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“ suteiktas viešinio paslaugas, taigi išankstinių sąskaitų ir PVM sąskaitų faktūrų suklastojimas kėlė reikšmingą pavojų nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams bei demokratinės valstybės principus atitinkančiai politinių partijų finansavimo sistemai. Atsižvelgiant į aptariama veika pažeistas vertybes, jų pažeidimo mastą, laikytina, kad suklastotų išankstinių sąskaitų bei PVM sąskaitų faktūrų panaudojimas siekė tokį pavojingumo laipsnį, dėl kurio kyla baudžiamoji atsakomybė.

108. Nuteistieji kasatoriai R. A. R., P. K., G. R., nesutikdami su jų veikų kvalifikavimu pagal BK 300 straipsnio 1 dalį (BK 24 straipsnio 5 dalį ir 300 straipsnio 1 dalį), nurodo panašius argumentus, kuriuos išdėstė ginčydami jų pripažinimą kaltais pagal BK 184 straipsnio 2 dalį: R. A. R. nurodo, kad jis nesukurstė V. B. iššvaistyti UAB „Nekilnojamojo turto gama“ turto, todėl negali būti pripažintas kaltu ir dėl sukurstymo suklastoti tikrus dokumentus bei juos panaudoti; G. R. nurodo, kad jis negalėjo panaudoti suklastotų tikrų dokumentų (išankstinių sąskaitų ir PVM sąskaitų faktūrų), nes buvo tik bendrovės akcininkas, o UAB „Nacionalinis švietimo centras“ turtas buvo patikėtas jos direktoriui M. P., todėl tik jis ir turėjo galimybę panaudoti suklastotus tikrus dokumentus, P. K. teigia, kad politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“ kyšio nedavė, todėl negalėjo būti nuteistas už UAB „NT Service“ turto iššvaistymą bei netikrų dokumentų suklastojimą ir panaudojimą. Teisėjų kolegija pažymi, kad į šiuos kasacinių skundų argumentus yra atsakyta pasisakant dėl R. A. R., P. K., G. R. atsakomybės už svetimo turto iššvaistymą, todėl dar kartą jų nekartoja.

109. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad teismai, kvalifikuodami V. B., P. K., G. R. veikas pagal BK 300 straipsnio 1 dalį, o R. A. R. veikas – pagal

BK 24 straipsnio 5 dalį ir 300 straipsnio 1 dalį, J. G. – pagal BK 24 straipsnio 6 dalį ir 300 straipsnio 1 dalį, baudžiamojo įstatymo taikymo klaidos nepadarė.

Dėl BK 20 straipsnio 2 dalies taikymo

110. Nuteisto juridinio asmens politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ atstovas A. P. ir jos gynėjas J. Gaudutis kasaciniame skunde teigia, kad teismai netinkamai taikė politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“ BK 20 straipsnio 2 dalį bei 184 straipsnio 2 dalį ir 20 straipsnio 2 dalį bei 300 straipsnio 1 dalį, nes partija nuteista dėl R. A. R. veiksmų, kurie kvalifikuoti kaip kurstymas padaryti šias veikas, o politinė partija kaip juridinis asmuo negali būti kurstytoja, taip pat ji negalėjo iššvaistyti ir kito juridinio asmens turto. R. A. R. ir politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ veikos kvalifikuotos pagal skirtingas normas, todėl nenustatytas objektyvus baudžiamosios atsakomybės pagrindas (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012). Byloje nenustatyta ir kaltė. Bylą nagrinėję teismai konstatavo, kad, atsižvelgiant į partijos strategiją, vidaus procedūras, R. A. R. elgesys buvo savarankiškas ir savavališkas bei politinei partijai nežinomas. Byloje nėra duomenų, kurie leistų daryti išvadą, kad nusikalstama veika padaryta dėl nepakankamos R. A. R. priežiūros ar kontrolės.
111. Be kitų pagrindų, pagal BK 20 straipsnio 2 dalį juridinis asmuo atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas tik tuo atveju, jeigu nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai arba interesais padarė fizinis asmuo, veikęs individualiai ar juridinio asmens vardu, jeigu jis, eidamas vadovaujamas pareigas juridiniame asmenyje, turėjo teisę: 1) atstovauti juridiniam asmeniui arba 2) priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba 3) kontroliuoti juridinio asmens veiklą. Be to, BK 20 straipsnio 5 dalyje yra nurodyta, kad juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė nepašalina fizinio asmens, kuris padarė, organizavo, kurstė arba padėjo padaryti nusikalstamą veiką, baudžiamosios atsakomybės. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės už jo naudai arba jo interesais fizinio asmens padarytą, organizuotą, kurstytą ar padėtą padaryti nusikalstamą veiką nepašalina fizinio asmens baudžiamoji atsakomybė, taip pat tai, kad fizinis asmuo už šią veiką atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės arba jis nėra traukiamas atsakomybėn dėl kitų priežasčių. Vertinant šias BK 20 straipsnio nuostatas, galima teigti, kad juridinis asmuo atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas (fizinio asmens padarytą, organizuotą, kurstytą ar padėtą padaryti nusikalstamą veiką), jeigu nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai arba interesais padarė fizinis asmuo. Be to, iš cituojamos teisės normos turinio matyti, kad juridinio asmens atsakomybė galima ne tik už fizinio asmens kaip vykdytojo veiksmus, bet ir už kurstymą.
112. BK 20 straipsnyje įtvirtintą teisinį reguliavimą aiškinant kartu su BK 2 straipsnio 3 dalyje įtvirtintu reguliavimu, pagal kurį asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik tuo atveju, jeigu jis yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką, darytina išvada, kad juridinis asmuo už fizinio asmens padarytą nusikalstamą veiką atsako tik esant juridinio asmens kaltei (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-489/2010, 2K-P-95/2012, 2K-7-304-976/2016).

113. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje ir kasacinės instancijos teismo praktikoje pripažįstama, kad juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė yra išvestinė iš fizinio asmens atsakomybės. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „juridinio asmens specifika suponuoja ir atitinkamą jo baudžiamosios atsakomybės pagrindų bei sąlygų nustatymą BK, *inter alia* tai, kad pagal BK juridinio asmens atsakomybė atsiranda tik tada, kai nusikalstamą veiką jo naudai arba jo interesais (arba tik jo naudai) padaro fizinis asmuo, turintis tam tikrų požymių, kurie jį sieja su juridiniu asmeniu. Taigi, norint juridinį asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn, būtina nustatyti, ar buvo padaryta atitinkama fizinio asmens nusikalstama veika.“ Taigi, BK 20 straipsnio prasme juridiniam ir fiziniam asmenims gali ir turi būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už vieną ir tą pačią nusikalstamą veiką, kurią padaro fizinis asmuo (Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas, kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-582/2010, 2K-P-95/2012).
114. Pagal baudžiamąjį įstatymą bendrininkavimas yra tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių BK 13 straipsnyje nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką. Nusikalstamos veikos bendrininkai yra vykdytojas, organizatorius, kurstytojas ir padėjėjas (BK 24 straipsnio 1, 2 dalys). BK 13 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad pagal šį kodeksą atsako asmuo, kuriam iki nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymo buvo suėję šešiolika metų, o šio straipsnio 2 dalyje nustatytais atvejais – keturiolika metų. Taigi BK įtvirtintas tik fizinių asmenų bendrininkavimas.
115. Tokios nuostatos laikomasi ir kasacinės instancijos teismo praktikoje, kurioje nurodoma (arba nors tiesiogiai ir nenurodoma, tačiau iš bylos faktinės ir teisinės situacijos galima spręsti), kad juridinio asmens atsakomybei bendrininkavimo institutas netaikomas, nes juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė yra išvestinė iš fizinio asmens atsakomybės (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-35/2011, 2K-27/2014, 2K-130-693/2017, 2K-7-8-788/2018, 2K-258-222/2018). Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės specifika lemia tai, kad juridinis asmuo nusikalstamą veiką padaro (realizuoja) per fizinį asmenį, kuris veikia juridinio asmens naudai ar interesais, t. y. reikia atskirti juridinio asmens veiksmus, kada fizinis asmuo veikia kaip juridinis asmuo, o kada – kaip fizinis. Nagrinėjamu atveju R. A. R., ėjęs vadovaujamas pareigas politinėje partijoje „Tvarka ir teisingumas“ ir darydamas BK 24 straipsnio 5 dalyje, 184 straipsnio 2 dalyje, BK 24 straipsnio 5 dalyje, 300 straipsnio 1 dalyje nurodytas veikas, veikė juridinio asmens politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ naudai, siekdamas neteisėto politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ finansavimo, o ne kaip atskiras fizinis asmuo ar kokio nors kito juridinio asmens atstovas, turintis ryšį su politine partija „Tvarka ir teisingumas“.
116. Nuteisto juridinio asmens politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ atstovo ir gynėjo advokato kasaciniame skunde atkreipiamas dėmesys į tai, kad kasacinėje nutartyje baudžiamajoje byloje Nr. 2K-P-95/2012 nurodyta, jog juridiniam asmeniui ir fiziniam asmeniui turi būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už vieną ir tą pačią nusikalstamą veiką, kurią padaro fizinis asmuo. Tačiau, pasak kasatorių, R. A. R. nuteistas už kurstymą padaryti BK 184 straipsnio 2 dalyje, 300 straipsnio

- 1 dalyje nurodytas veikas, o juridinis asmuo – politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ – nuteistas kaip vykdytojas – už BK 20 straipsnio 2 dalyje, 184 straipsnio 2 dalyje, BK 20 straipsnio 2 dalyje, 300 straipsnio 1 dalyje nurodytų veikų padarymą. Taigi, nagrinėjamu atveju kyla vienos ir tos pačios nusikalstamos veikos sąvokos aiškinimo klausimas juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas kontekste (BK 20 straipsnis).
117. Nusikalstama veika yra pavojinga ir BK uždrausta veika (veikimas ar neveikimas) (BK 11 straipsnis). BK 2 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamojo įstatymo nustatytą nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį. Nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtis – tai baudžiamajame įstatyme nustatytų objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių, kurie apibūdina pavojingą veiką kaip tam tikrą nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, visuma (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-249-222/2018, 2K-70-689/2019, 2K-91-1073/2019). Tai reiškia, kad teisės normoje, t. y. BK straipsnyje, yra pateikiamas nusikalstamos veikos apibūdinimas, jo sudėtį sudarantys objektyvieji ir subjektyvieji požymiai. Taigi, nusikalstamos veikos požymiai turi būti (ir yra) aiškiai įtvirtinti įstatyme – tiek BK specialiosios dalies normose (jose nurodama dauguma požymių), tiek BK bendrosios dalies normose (pvz., subjektas, tyčinės ar neatsargios kaltės turinys, bendrininkavimo formos). Šiame kontekste pažymėtina, kad BK yra sistemintas vientisas baudžiamasis įstatymas, visos jame įtvirtintos teisės normos tarpusavyje susietos, todėl, sprendžiant šių normų taikymo klausimus, būtina atsižvelgti ir į bendrosios, ir į specialiosios dalių, tarp kurių yra glaudus ryšys, taisykles (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-91-222/2020). Vertinant galimus nusikalstamos veikos sudėties požymius, būtina atsižvelgti į tai, kad kai kurie baudžiamojo įstatymo specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje tiesiogiai neįtvirtinti, bet BK bendrojoje dalyje nurodyti požymiai yra būtinieji, t. y. tokie, be kurių negali būti jokia nusikalstamos veikos sudėtis. Pavyzdžiui, tokie BK bendrojoje dalyje įtvirtinti požymiai kaip subjekto fizinio asmens amžius, pakaltinamumas, kaltė. Kita vertus, kai kurie specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje tiesiogiai neįtvirtinti, bet BK bendrojoje dalyje įtvirtinti nusikalstamos veikos sudėties požymiai nėra būtini, nusikalstamos veikos sudėtis gali jais ir nepasižymėti. BK bendrosios dalies 24, 25 straipsniuose įtvirtintos bendrininkavimo formos ir bendrininkų rūšys savaime, jei jos nėra tiesiogiai nurodytos BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje, nėra būtinieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai pirmiau nurodyta prasme. Vertinant byloje aktualių BK 184 straipsnio 2 dalyje ir 300 straipsnio 1 dalyje nurodytų nusikalstamų veikų sudėtis, pažymėtina, kad bendrininkavimo formos ir bendrininkų rūšys nėra būtinieji šių nusikalstamų veikų sudėčių požymiai.
118. Atsižvelgiant į tai, kad juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė yra išvestinė iš fizinio asmens atsakomybės ir juridinio asmens atsakomybei bendrininkavimo institutas negali būti taikomas, nėra pagrindo teigti, jog juridinis asmuo – politinė partija „Tvarka ir teisingumas“ – yra nuteistas už kitokias, nei nuteistas fizinis asmuo R. A. R., nusikalstamas veikas. Tai, kad juridinio asmens politinės

partijos „Tvarka ir teisingumas“ nusikalstamos veikos kvalifikuotos be nuorodos į BK 24 straipsnio 5 dalį, savaime nepaneigia, kad juridiniam asmeniui pritaikyta baudžiamoji atsakomybė už tas pačias nusikalstamas veikas, kurias padarė fizinis asmuo – R. A. R. Iš žemesnės instancijos teismų nuosprendžių aprašomųjų dalių matyti, kad tiek nuteistojo R. A. R., tiek nuteisto juridinio asmens politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ veiksmuose nustatyti tie patys būtinieji nusikalstamų veikų, įtvirtintų BK 184 straipsnio 2 dalyje ir 300 straipsnio 1 dalyje, požymiai ir tie patys teisiškai reikšmingi faktai (lot. *idem factum*). Dėl to darytina išvada, kad byloje yra nustatytas objektyvus politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ baudžiamosios atsakomybės pagrindas.

119. Sprendžiant, ar juridinis asmuo yra kaltas BK 20 straipsnio 2 dalies prasme, remiantis Konstitucinio Teismo jurisprudencija ir kasacinės instancijos teismo praktika, reikia atsižvelgti į tai, ar kaltininko veiką lėmė juridinio asmens veiklos politika, strategija, jo organizacinė struktūra ir pan. Kaltės nėra, kai juridinio asmens veiklos politika, organizacinė struktūra buvo nukreipta į tai, kad juridinis asmuo negalėtų veikti nusikalstamai, o ryšio egzistavimą parodo tai, kad juridinio asmens veiklos strategija, vidaus procedūros sudaro prielaidas (ar net yra orientuotos) juridiniam asmeniui veikti nusikalstamai, kai juridinis asmuo pripažįsta jo naudai padarytos nusikalstamos veikos rezultatus *ex post facto* (po fakto) ir pan. Nagrinėjant konkrečią bylą juridinio asmens strategija turėtų būti vertinama atsižvelgiant į juridinio asmens veiklos kryptis, tikslus, numatomas perspektyvas ir pan.
120. Byloje priimtais nuosprendžiais nustatyta, kad UAB „Pradas R“ ir VšĮ „Pradas Media“ už politinei partijai „Tvarka ir teisingumas“ suteiktas viešinimo paslaugas buvo sumokėta ir išsomi, gautomis iš bendrovių „Nacionalinis švietimo centras“, „NT Service“, UAB „Nekilnojamojo turto gama“, taip partijai realiai gaunant viešinimo paslaugų už jas partijai pačiai nemokant. Dėl to darytina išvada, kad politinė partija priėmė jos naudai padarytos nusikalstamos veikos rezultatus. Pažymėtina, kad, priešingai nei teigiama politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ atstovo A. P. ir juridinio asmens gynėjo advokato J. Gaudučio kasaciniame skunde, teismai nustatė, kad R. A. R. juridiniame asmenyje ėjo vadovaujamas pareigas, buvo atsakingasis sekretorius, pirmininko pavaduotojas, valdybos ir tarybos narys ir pagal einamas pareigas ir partijos įstatais jam suteiktas funkcijas turėjo teisę priimti sprendimus juridinio asmens vardu, turėjo teisę jam atstovauti, kontroliuoti jo veiklą (apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio 122 punktas). Taigi, byloje nustatytas ir subjektyvus politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ baudžiamosios atsakomybės pagrindas.
121. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad juridinio asmens politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ veiksmų kvalifikavimas pagal BK 20 straipsnio 2 dalį, 184 straipsnio 2 dalį ir BK 20 straipsnio 2 dalį, 300 straipsnio 1 dalį, t. y. be nuorodos į BK 24 straipsnio 5 dalį (taip, kaip padarė apeliacinės instancijos teismas), įrodžius visų juridinio asmens baudžiamajai atsakomybei kilti būtinų sąlygų visumą, yra tinkamas, atitinka kasacinės instancijos teismo formuojamą praktiką šiuo klausimu, tad teismas baudžiamąjį įstatymo taikymo klaidos nepadarė.

Dėl išteisintojo R. S. patirtų išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimo

122. Prokuroras kasaciniame skunde nurodo, kad apeliacinės instancijos teismas, priteisdamas išteisintojo R. S. patirtų proceso išlaidų atlyginimą iš Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros, netinkamai taikė BPK 106 straipsnio 3 dalį, nes išlaidos patirtos dar iki Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 19 d. nutarimo paskelbimo, bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme metu BPK dar nebuvo nustatyta, kad valstybė turi atlyginti proceso išlaidas išteisintam asmeniui. Be to, proceso išlaidų atlyginimas turi būti priteistas iš Lietuvos valstybės, o ne Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros. Šie kasatoriaus argumentai iš dalies pagrįsti (dėl išlaidų atlyginimo priteisimo iš valstybės).
123. BPK 106 straipsnyje nustatytas specialus teisinis reguliavimas, pagal kurį baudžiamajame procese atlyginamos asmens turėtos išlaidos advokato paslaugoms. Konstitucinis Teismas 2021 m. kovo 19 d. nutarime pripažino, kad BPK 106 straipsnis (su 2020 m. birželio 26 d. pakeitimu) tiek, kiek pagal jį asmeniui, dėl kurio priimtas išteisinamasis nuosprendis, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, nėra atlyginamos būtinos ir pagrįstos išlaidos advokatui, prieštarauja Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai, 31 straipsnio 6 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.
124. Siekiant įgyvendinti minėtą nutarimą, nuo 2022 m. gegužės 1 d. BPK 106 straipsnis buvo papildytas 3 dalimi, kurioje nustatyta, kad kai asmuo išteisinamas, teismas, priimdamas nuosprendį ar nutartį, priima sprendimą dėl asmens patirtų būtinų ir pagrįstų išlaidų advokato arba advokato padėjėjo, kuris dalyvavo byloje kaip šio asmens gynėjas, paslaugoms apmokėti, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, atlyginimo iš valstybės lėšų teisės aktų nustatyta tvarka.
125. BPK 4 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad proceso tvarką nustato Baudžiamojo proceso kodeksas, galiojantis proceso veiksmų atlikimo metu. Nagrinėjamoje byloje prašymas dėl išteisintojo R. S. patirtų išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimo išspręstas 2022 m. spalio 26 d., jau galiojant BPK 106 straipsnio 3 dalies redakcijai (2022 m. balandžio 22 d. įstatymo Nr. XIV-1011 redakcija, įsigaliojusi 2022 m. gegužės 1 d.), nustatančiai išteisintajam teisę į būtinų ir pagrįstų išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimą iš valstybės lėšų teisės aktų nustatyta tvarka. Priešingai nei kasaciniame skunde teigia prokuroras, šios teisės įgijimo momentas nesietinas su Konstitucinio Teismo nutarimo, kuriuo konstatuota teisinio reguliavimo spraga, paskelbimo diena (2021 m. kovo 19 d.), tokią teisę išteisintajam R. S. nustatė proceso metu galiojęs BPK. Tačiau apeliacinės instancijos teismas priteisė išteisintajam R. S. išlaidų advokato paslaugoms atlyginimą iš Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros. Vis dėlto BPK 106 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad tokios išlaidos priteisiamos atlyginti iš valstybės lėšų teisės aktų nustatyta tvarka. Galiojantys teisės aktai nenurodo galimybės šių išlaidų atlyginimą priteisti tiesiogiai iš konkrečios valstybės institucijos. Jos atlyginamos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2022 m. balandžio 27 d. nutarimu Nr. 429 „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 666 straipsnio 2 dalies įgyvendinimo“ nustatyta tvarka, pateikiant atitinkamai minėtame teisės akte

nurodytai institucijai nustatytos tvarkos prašymus ir kitus dokumentus. Vadovaujantis BPK 106 straipsnio 3 dalies nuostatomis bei teismų praktika (pvz., kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-270-654/2022), tokios išlaidos priteisiamos atlyginti iš valstybės lėšų teisės aktų nustatyta tvarka, todėl ši skundžiamo apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalis atitinkamai keistina.

Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į išdėstytus argumentus ir vadovaudamasi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 382 straipsnio 1, 6 punktais,

n u t a r i a :

Nuteistųjų R. A. R., V. B., P. K., G. R., nuteistojo J. G. gynėjos advokatės D. Murauskienės, nuteisto juridinio asmens politinės partijos „Tvarka ir teisingumas“ atstovo A. P. ir gynėjo advokato J. Gaudučio kasacinius skundus atmesti.

Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamento prokuroro R. Stankevičiaus kasacinį skundą tenkinti iš dalies: pakeisti Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. spalio 26 d. nuosprendžio dalį dėl R. S. priteistų 13 815 Eur už patirtas išlaidas advokato paslaugoms apmokėti iš Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros, nurodant, kad ši suma priteisiama atlyginti iš valstybės lėšų teisės aktų nustatyta tvarka.

2.2. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika prarado pavojingumą (BK 36 straipsnis)

Nagrinėtoje byloje konstatuota, kad teismai pagrįstai priėmė sprendimą nuteistajam netaikyti BK 36 straipsnio nuostatų. Byloje paneigti nuteistojo teiginiai, kad jis nusikalstamų veikų padarymo metu nesuvokė 1991 m. sausio mėnesio įvykių politinio ir istorinio konteksto. Konstatuota, kad duomenys apie šį kontekstą buvo plačiai atskleisti tuometinėse visuomenės informavimo priemonėse, taip pat nuteistojo išsilavinimas, eitos pareigos ir faktiniai nuteistojo veiksmai patvirtina, kad jis suprato, jog jam inkriminuotų nusikalstamų veikų padarymo metu Lietuva jau buvo nepriklausoma valstybė, o TSRS prieš civilius gyventojus nukreipti kariniai veiksmai buvo neteisėti. Nuteistajam suvokiant atliktų veiksmų neteisėtumą, jokių esminių pokyčių, kurie lemtų jo pavojingumo išnykimą, neįvyko – tiek atlikdamas minėtus veiksmus, tiek šiuo metu nuteistasis juos vienodai suvokė kaip neteisėtus.

Byloje nuspręsta ir tai, kad, suprasdamas jam duotų vadovybės įsakymų neteisėtumą, nuteistasis juos vis tiek vykdė, nors net ir eilinis kareivis, esantis sudėtingoje situacijoje dėl politinio režimo, negali aklaai paklusti įsakymams, akivaizdžiai pažeidžiantiems fundamentalias žmogaus teises; vertinant jo galimybes pasirinkti teisėtą elgesio variantą, svarbus ir nuteistojo savanoriškas įstojimas į tarnybą, kurioje jis žinomai gali būti įpareigotas vykdyti būtent tokį (aiškiai neteisėtą) įsakymą. Be to, pažymėta, kad, teisdamas vadovybės įsakymų vykdymu, net ir šiuo metu nuteistasis vis dar bando sumenkinti savo veiksmus, o tai prieštarauja jo paties teiginiui apie pavojingumo išnykimą.

Byloje atkreiptas dėmesys ir į tai, kad nors nuteistasis žinojo apie jam Lietuvoje pradėtą baudžiamąjį procesą, jis šiuo procesu visiškai nesidomėjo, neatvyko į Lietuvą, o tai vertintina kaip akivaizdus atsakomybės vengimas. Toks asmens elgesys kartu su kitomis reikšmingomis aplinkybėmis suponuoja neišnykusį jo pavojingumą.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-216-648/2023
Teismo proceso Nr. 1-09-2-00031-1999-4
Procesinio sprendimo kategorijos: 1.1.6.1;
1.1.8.1.1; 1.1.8.9.1 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. spalio 24 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Rimos Ažubalytės (kolegijos pirmininkė), Eligijaus Gladučio ir Artūro Pažarskio (pranešėjas),

sekretoriaujant Daivai Kučinskienei,

dalyvaujant prokurorui Gintautui Paškevičiui,

nuteistojo A. R. (O. R.) gynėjui advokatui Arvydui Verpečinskiui,

viešame teismo posėdyje kasacine žodinio proceso tvarka išnagrinėjo baudžiamąją bylą pagal nuteistojo A. R. kasacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2019 m. kovo 27 d. nuosprendžio ir Lietuvos apeliacinio teismo mišrios Baudžiamųjų bylų skyriaus ir Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. lapkričio 15 d. nuosprendžio.

Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2019 m. kovo 27 d. nuosprendžiu A. R. nuteistas: pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 100 straipsnį ir, pritaikius BK 54 straipsnio 3 dalį, paskirta laisvės atėmimo bausmė trejiems metams; pagal BK 101 straipsnį ir, pritaikius BK 54 straipsnio 3 dalį, paskirta laisvės atėmimo bausmė ketveriems metams; pagal BK 103 straipsnio 1 dalį ir paskirta laisvės atėmimo bausmė trejiems metams; pagal BK 111 straipsnio 1 dalį ir, pritaikius BK 54 straipsnio 3 dalį, paskirta laisvės atėmimo bausmė trejiems metams; pagal BK 112 straipsnį ir paskirta laisvės atėmimo bausmė trejiems metams. Vadovaujantis BK 63 straipsnio 5 dalies 1 punktu, paskirta galutinė subendrinta laisvės atėmimo bausmė ketveriems metams, bausmę nustatyta atlikti pataisos namuose.

Lietuvos apeliacinio teismo mišrios Baudžiamųjų bylų skyriaus ir Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. kovo 31 d. nuosprendžiu nuteistojo A. R. gynėjo advokato Arvydo Verpečinsko apeliacinis skundas atmestas.

Dėl nedalyvavusio nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme A. R. apeliacinio skundo priimtas Lietuvos apeliacinio teismo mišrios Baudžiamųjų bylų sky-

riaus ir Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. lapkričio 15 d. nuosprendis, kuriuo pakeista Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2019 m. kovo 27 d. nuosprendžio dalis dėl A. R. paskirtų bausmių: pagal BK 100 straipsnį, pritaikius BK 54 straipsnio 3 dalį, paskirtas laisvės atėmimas vieneriems metams penkiems mėnesiams; pagal BK 101 straipsnį, pritaikius BK 54 straipsnio 3 dalį, paskirtas laisvės atėmimas vieneriems metams šešiams mėnesiams; pagal BK 103 straipsnio 1 dalį, pritaikius BK 54 straipsnio 3 dalį, paskirtas laisvės atėmimas vieneriems metams; pagal BK 111 straipsnio 1 dalį, pritaikius BK 54 straipsnio 3 dalį, paskirtas laisvės atėmimas vieneriems metams; pagal BK 112 straipsnį, pritaikius BK 54 straipsnio 3 dalį, paskirtas laisvės atėmimas vieneriems metams. Vadovaujantis BK 63 straipsnio 1, 2 dalimis, 5 dalies 1 punktu, 66 straipsniu, A. R. paskirta galutinė subendrinta bausmė – laisvės atėmimas vieneriems metams šešiams mėnesiams ir į jos laiką įskaitytas nuteistojo suėmimo Graikijos Respublikoje pagal išduotą Europos arešto orderį laikas nuo 2021 m. rugsėjo 14 d. iki 2022 m. vasario 10 d. Kita nuosprendžio dalis palikta nepakeista.

Šioje baudžiamojoje byloje taip pat nuteisti kiti asmenys, o vienam asmeniui mirus baudžiamoji byla jam nutraukta, pagal kasacinius skundus dėl šių asmenų išnagrinėta baudžiamoji byla Nr. 2K-7-39-1073/2022.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą ir išklausiusi nuteistojo gynėjo, prašiusio kasacinį skundą tenkinti, prokuroro, prašiusio kasacinį skundą atmesti, paaiškinimų,

n u s t a t ė :

I. Bylos esmė

1. A. R. nuteistas už tai, kad jis, veikdamas bendrininkų grupe su dar šešiasdešimt penkiais kitais nuteistaisiais ir asmeniu, kuriam baudžiamoji byla jam mirus nutraukta, tyčia, vykdydami ir remdami kitos valstybės – Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos (toliau – TSRS) ir organizacijos – Tarybų Sąjungos komunistų partijos (toliau – TSKP) politiką dideliu mastu ir sistemingai užpuldinėti civilius, persekiojo civilius dėl politinių ir nacionalinių motyvų, juos žudė, sunkiai sutrikdė jiems sveikatą, agresijos ir tarptautinio ginkluoto konflikto metu žudė tarptautinės humanitarinės teisės saugomus asmenis, nežmoniškai elgėsi su tarptautinės humanitarinės teisės saugomais asmenimis, juos sunkiai sužalojo, naudojo bausinimo ir teroro priemones, neteisėtai suvaržė ir atėmė jų laisvę, įsakė vykdyti ir vykdė tarptautinės humanitarinės teisės draudžiamą karo ataką prieš civilius, pažeisdami Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių ir visuotinai pripažintų tarptautinių papročių dėl karo priemonių nuostatas, įsakė karo veiksmuose panaudoti ir panaudojo uždraustas karo priemones.
2. Visos nustatytos A. R. ir kitų nuteistųjų padarytų nusikaltimų aplinkybės išdėstytos Lietuvos apeliacinio teismo mišrios Baudžiamųjų bylų skyriaus ir Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. kovo 31 d. nuosprendžio 1157 punkte (547–572 nuosprendžio lapai), kasacinės instancijos teismas visų

jų iš naujo nekartoja ir išskiria tik kaltinimo dalį dėl A. R. vaidmens padarant šiuos nusikaltimus.

3. TSRS agresija ir tarptautinis ginkluotas konfliktas prieš Lietuvą, paskelbusią apie savo nepriklausomybės atkūrimą, pradėti vykdyti 1991 m. sausio 11 d., kai, be kitų Lietuvos objektų, buvo užimti Spaudos rūmai (įvykių metu – Lietuvos Respublikos valstybinė leidybos įmonė „Spauda“), esantys Laisvės pr. (įvykių metu – Kosmonautų pr.) 60, Vilniuje.
 - 3.1. A. R. (TSRS GM Sausumos pajėgų Pabaltijo karinės apygardos 107-osios motorizuotųjų šaulių divizijos kariškis), vykdydamas ir remdamas kitos valstybės – TSRS ir jos organizacijos TSKP politiką dideliu mastu ir sistemingai užpuolindami civilius bei įgyvendindamas vadovavimo štabo pagal D. J., B. P., V. K. ir O. Š. (dėl jų procesas nutrauktas) bei kitų nenustatytų asmenų iniciatyva parengtą ir patvirtintą planą, TSRS agresijos ir tarptautinio ginkluoto konflikto metu, kartu dalyvaujant apie dviem šimtams kariškių iš TSRS GM Oro desanto pajėgų 76-osios oro desanto divizijos, kuriems vadovavo V. K., ir dvylikai kariškių iš TSRS GM Sausumos pajėgų Pabaltijo karinės apygardos 107-osios motorizuotųjų šaulių divizijos 106-ojo tankų pulko, kuriems vadovavo G. I., įvykdė tarptautinės humanitarinės teisės draudžiamą karo ataką prieš Spaudos rūmų pastatą dirbančius ir jį ginančius civilius, jos metu nežmoniškai elgėsi su tarptautinės humanitarinės teisės saugomais asmenimis, persekiojo civilius dėl politinių ir nacionalinių motyvų, sunkiai sutrikdė jiems sveikatą, susargdino, taip pat naudojo bauginimo ir teroro priemones bei tarptautinės teisės uždraustas karo priemones.
 - 3.2. 1991 m. sausio 11 d. apie 12.00 val. TSRS GM Oro desanto pajėgų 76-osios oro desanto divizijos 237-ojo pulko kariškių grupė, vadovaujama V. K., prie Spaudos rūmų atvyko desanto kovinėmis mašinomis BMD ir vadavietei skirta BMD, trimis URAL automobiliais, skirtais kariškiams pervežti, bei dviem automobiliais UAZ. Išsilaipinę iš BMD bei URAL automobilių, pradėjo tarptautinės humanitarinės teisės draudžiamą karo ataką prieš civilius, siekiančius taikiu būdu užkirsti kelią TSRS ir TSKP vykdomai politikai – gražinti Lietuvą į TSRS sudėtį. Kariškiai, pasidaliję į dvi grupes, į Spaudos rūmus veržėsi pro centrinį ir tarnybinį įėjimus. Oro desanto kariškiai, persekiodami civilius dėl politinių ir nacionalinių motyvų ir nežmoniškai su jais elgdamiesi, ginkluoti automatais „AKS-74“ ir „AKS-74U“, kulkosvaidžiais „RPK-74“ ir „RPKS-74“, skirtais šaudyti 5,45 mm šoviniais, snaiperiniais ginklais SVD, stumdydami, smūgiuodami kumščiais ir ginklais suduodami nenustatytą skaičių smūgių civiliams, juos baugino ir terorizavo.
 - 3.3. Šios karinės operacijos metu daliai kariškių patekus į civilių saugomą pastatą pro tarnybinį įėjimą, o likusiai kariškių daliai tebesiveržiant pro centrinį įėjimą, operacijai vadovavęs V. K. tyčia iš automatinio ginklo „AKS-74“, naudodamas tarptautinės teisės uždraustą karo priemonę – 5,45 mm kalibro šovinius su išcentruotąja kulka, iššovė seriją šūvių į Spaudos rūmus ginantį ir vandens srovę į puolančius kariškius nukreipusį Krašto apsaugos departamento darbuotoją V. L., taip padarė jam sunkų sveikatos sutrikdymą.

- 3.4. Civiliams aktyviai priešinant, vadovavimo operacijai štabas, reaguodamas į susidariusią padėtį, įsakė TSRS GM Oro desanto pajėgų 76-osios oro desanto divizijos 234-ojo pulko vadui I. K. (dėl jo ikiteisminis tyrimas nutrauktas) ir TSRS GM Sausumos pajėgų Pabaltijo karinės apygardos 107-osios motorizuotųjų šaulių divizijos 106-ojo tankų pulko vadui N. A. pavesti pavaldiems kariškiams dalyvauti V. K. vadovaujamoje karo atakoje prie Spaudos rūmų. Vykdydami šį įsakymą, TSRS GM Oro desanto pajėgų 76-osios oro desanto divizijos 234-ojo pulko trečiojo bataliono kariškiai, vadovaujami V. S. ir jam pavaldžių V. D., A. G., S. M., V. K., E. M., ginkluoti automatiniiais ginklais, trimis URAL automobiliais atvyko prie Spaudos rūmų.
- 3.5. TSRS GM Sausumos pajėgų Pabaltijo karinės apygardos 107-osios motorizuotųjų šaulių divizijos 106-ojo tankų pulko vado N. A. nurodymu prie Spaudos rūmų taip pat atvyko keturi 106-ojo tankų pulko tankai, vadovaujami G. I.: tankas Nr. 511, kurio ekipažo nariai buvo tanko vadas V. U., taikytojas A. B. ir mechanikas-vairuotojas A. R.; tankas Nr. 571, kurio ekipažo nariai buvo tanko vadas V. P., taikytojas N. O. ir mechanikas-vairuotojas A. U.; tankas Nr. 574, kurio ekipažo nariai buvo tanko vadas E. R., taikytojas A. K. ir mechanikas-vairuotojas N. S.; tankas Nr. 119, kurio ekipažo nariai nenustatyti.
- 3.6. Pagal operacijai vadovavusio V. K. nurodymą atvykę keturi „T-72“ tankai ir apie šimtas kariškių iš TSRS GM Oro desanto pajėgų 76-osios oro desanto divizijos 234-ojo pulko trečiojo bataliono išsirikiavo priešais centrinį Spaudos rūmų įėjimą ir pagal komandą pradėjo pakartotinę Spaudos rūmų ataką bei rūmus ginančių civilių puolimą, terorizavimą ir bauginimą. Puolimo metu tankai ne mažiau kaip vieną kartą iššovė tuščiais užtaisais, taip padarė A. Š. akustinę traumą, dėl to, išsivysčius klausos didelio laipsnio netekimui su kairės ausies kurtumu, šis neteko 30 ir daugiau procentų bendro darbingumo.
- 3.7. Prie Spaudos rūmų esantys TSRS GM Oro desanto pajėgų 76-osios oro desanto divizijos 234-ojo ir 237-ojo pulkų kariškiai, gavę operacijai vadovavusio V. K. įsakymą, būdami ginkluoti minėtais ginklais ir šaudydami iš automatų „AKS-74“ ir „AKS-74U“ tuščiais bei koviniais 5,45 mm kalibro šoviniais, kurių naudojimą draudžia tarptautinė teisė, bei panaudodami artimos kovos veiksmus (stumdydami, smūgiuodami kumščiais ir kojomis, suduodami ginklais nenustatytą skaičių smūgių civiliams į įvairias kūno dalis), taip baugindami bei terorizuodami, atstūmė civilius nuo Spaudos rūmų pastato.
- 3.8. Karo atakos metu prie Spaudos rūmų dalyvavę kariškiai bendrais veiksmais užgrobė Spaudos rūmus, naudodami bauginimo, teroro bei tarptautinės teisės uždraustas karo priemones, sutrikdė civiliams asmenims sveikatą, padarydami įvairaus laipsnio kūno sužalojimus rūmus ginantiems civiliams asmenims.

II. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio esmė

4. Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs nuteistojo A. R. baudžiamąją bylą apeliacine tvarka, konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas įvertino ne vi-

sas bylos aplinkybes, reikšmingas bausmei skirti (BK 41, 54 straipsniai), kadangi neturėjo jokių nuteistąjį charakterizuojančių duomenų, šie buvo pateikti tik apeliacinės instancijos teismui pakartotinai nagrinėjant baudžiamąją bylą pagal A. R. apeliacinį skundą. Be to, nors pirmosios instancijos teismas pagrįstai taikė BK 54 straipsnio 3 dalies nuostatas, tačiau dėl jų pasisakė lakoniškai ir dėl to nuteistajam buvo paskirtos per griežtos bausmės, jos turi būti švelninamos. Teismas taip pat nurodė, kad į nuteistajam paskirtą galutinę bausmę turi būti įskaitytas jo suėmimo Graikijos Respublikoje pagal išduotą Europos arešto orderį laikas.

III. Kasacinio skundo argumentai

5. Kasaciniu skundu nuteistasis A. R. prašo panaikinti Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2019 m. kovo 27 d. nuosprendį bei Lietuvos apeliacinio teismo mišrios Baudžiamųjų bylų skyriaus ir Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. lapkričio 15 d. nuosprendį ir atleisti jį nuo baudžiamosios atsakomybės. Kasatorius skunde nurodo:
 - 5.1. Šioje byloje kasatoriui turėjo būti pritaikytos BK 36 straipsnio nuostatos ir jis turėjo būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, nes iki bylos nagrinėjimo teisme jo asmuo dėl aplinkybių pasikeitimo tapo nepavojingas, tačiau apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai atmetė nuteistojo prašymą taikyti minėtas nuostatas. Teismas neatsižvelgė į kasatoriaus argumentus, kad 1991 m. sausio mėnesį jo įvykių suvokimas ir vertinimas dėl daugelio aplinkybių (išsilavinimo, tarnybos vietos, galimybės naudotis alternatyviais informacijos šaltiniais totalitarinės valstybės sąlygomis) labai skyrėsi nuo dabartinio. Dėl svarių priežasčių kasatorius tikrovę suvokė iškreiptai ir tai buvo jo, kaip asmens, pavojingumo šaltinis, kuris laikui bėgant išnyko. Byloje nagrinėjamų įvykių metu kasatorius suvokė, kad Lietuva priėmė Nepriklausomybės Atkūrimo Aktą, žinojo apie mitingus Vilniuje ir kitas aplinkybes, susijusias su šiais įvykiais, tačiau dėl savo tuometinės pasaulėžiūros, suformuotos sovietinio išsilavinimo (šią įtaką 32 skundžiamo nuosprendžio punkte pripažįsta ir apeliacinės instancijos teismas) ir gyvenimo TSRS, visa tai vertino kaip TSRS vidaus politinę krizę. Neturėdamas gilių ir neiškreiptų Lietuvos istorijos ir tarptautinės teisės žinių, tuo metu kasatorius niekaip negalėjo įvertinti 1990 m. kovo 11 d. Nepriklausomybės Atkūrimo Akto teisėtumo. Šiame kontekste svarbi aplinkybė, kad 1991 m. sausio mėnesį nė viena pasaulio valstybė dar nebuvo pripažinusi Lietuvos nepriklausoma valstybe, o tai taip pat buvo kliūtis tinkamai įvertinti įvykius. Apeliacinės instancijos teismo išvados šiuo klausimu pagrįstos tik prielaidomis.
 - 5.2. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad faktas, jog kasatorius byloje aptariamų įvykių metu vykdė įsakymą, nėra pagrindas atleisti jį nuo baudžiamosios atsakomybės. Tačiau savo apeliaciniame skunde kasatorius šį faktą nurodė kitame kontekste. Jis pažymėjo, kad tarnyba sovietinėje armijoje ir Lietuvos nepriklausomybei priešiška nusiteikusių vadovybės įsakymų vykdymas buvo jo pavojingumo visuomenei šaltinis 1991 m. sausio mėnesio

įvykių metu. Vėliau jo pavojingumas išnyko, nes, pradėjus šią bylą nagrinėti teisme, kasatorius jau daugiau nei 23 metus nebuvo sovietinės armijos karys ir nebuvo pavaldus jos vadovybės įsakymams. Šie įsakymai neatleidžia kasatoriaus nuo atsakomybės, o tik liudija, kad būtent jie labiausiai kėlė jo pavojingumą Lietuvai. Vėliau šis kasatoriaus pavojingumo veiksnys išnyko, o tai yra vienas iš pagrindų, kodėl jam turėtų būti taikomos BK 36 straipsnio nuostatos. Be to, apeliaciniame skunde kasatorius įsakymų vykdymą nurodė tik kaip aplinkybę, galinčią sušvelninti bausmę. Apeliacinės instancijos teismas ignoravo aplinkybę, kad 1991 m. sausio mėnesio įvykių metu už kariuomenės vadovybės įsakymų nevykdymą kasatoriui grėsė baudžiamoji atsakomybė. Ši jau išnykusi aplinkybė gerokai padidino kasatoriaus pavojingumą visuomenei, nes paskatino vykdyti įsakymus, esant grėsmei būti nubaustam.

- 5.3. Nepagrįsta apeliacinės instancijos teismo išvada, kad kasatorius neprarado pavojingumo visuomenei, nes bandė jam inkriminuotus veiksmus pateisinti antraeiliumi vaidmeniu juose ir vadovybės įsakymų vykdymu. Pirma, remdamasis šiomis aplinkybėmis, kasatorius neprašė teismo jo išteisinti. Antra, antraeiliumi savo vaidmeniu kasatorius rėmėsi ne prašymo taikyti BK 36 straipsnio nuostatas, o bausmės švelninimo kontekste. Trečia, negalėdamas pateikti argumento dėl ilgainiui išnykusio pavojingumo visuomenei veiksnio, nulemtu vadovybės įsakymo, kasatorius neturėtų galimybės tinkamai gintis ir pagrįsti savo pozicijos.
- 5.4. Nors kasatorius nuteistas pagal BK 112 straipsnį dėl uždraustų karo priemonių naudojimo, byloje nėra įrodymų, kad jis naudojo kokį nors ginklą. Kasatorius nedalyvavo įvykiuose, kuriuose sovietų kariuomenė panaudojo ginklus prie Televizijos bokšto. Be to, byloje nėra jokių įrodymų, kad 5,45 mm „necentruotos“ automatų kulkos yra draudžiamos pagal tarptautinę sutartį arba visuotinai priimtą tarptautinę praktiką. Apeliacinės instancijos teismas turėjo į tai atsižvelgti ir panaikinti pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalį dėl kasatoriaus nuteisimo pagal BK 112 straipsnį.
- 5.5. Nuteisimo pagal BK 103 ir 111 straipsnius kontekste pažymėtina: 1) Spaudos rūmų šturmas nebuvo išpuolis prieš civilius gyventojus, nes sovietų kariuomenės tikslas buvo įtvirtinti Spaudos rūmų kontrolę; 2) BK 111 straipsnyje nurodyto nusikaltimo objektas yra civilis asmuo (ar kiti saugomi asmenys), bet ne civilinis objektas; 3) jei 1991 m. sausio mėnesį Vilniuje įvykęs pasipriešinimas yra tarptautinis ginkluotas konfliktas, jis turėtų būti vertinamas atsižvelgiant į ginkluotų konfliktų teisę, leidžiančią atakuoti taikinius, kurie gali suteikti karinį pranašumą, net jei dėl to žūtų civiliai; 4) abejotina, ar sovietų kariškių veiksmai prie Spaudos rūmų buvo tiesiogiai nukreipti prieš civilius gyventojus ir laikytini smurto veiksmais Ženevos konvencijų Papildomo protokolo 49 straipsnio prasme; 5) karo nusikaltimai nėra bet kokie tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimai, o tik patys sunkiausi iš jų, apeliacinės instancijos teismas konstatavo, jog byloje nėra duomenų, kad kasatoriaus veiksmai sukėlė sunkiausias pasekmes, t. y. kad jis padarė įvairaus pobūdžio fizinius sužalojimus atskiriems byloje nustatytiems nukentė-

- jusiesiems; 6) kasatoriaus nuteisimas pagal minėtus BK straipsnius aiškiai prieštarauja paprotinei tarptautinei humanitarinei teisei.
- 5.6. Kasatorius taip pat nuteistas pagal BK 100 straipsnį, tačiau nagrinėjamu atveju nebuvo sistemingai puolami civiliai gyventojai. Kasatorius neturi nieko bendra su didelio masto ataka, nukreipta prieš bet kokius civilius gyventojus. Šiuo metu nėra europinio konsensuso, leidžiančio kasatoriaus veiksmus interpretuoti kaip nusikaltimą žmoniškumui. Apeliacinės instancijos teismas jį iš tiesų nuteisė ne už nusikaltimo žmoniškumui padarymą, o už agresijos, kuri kilo iš SSRS vadovybės, nusikaltimą, tačiau už tokį nusikaltimą baudžiamojon atsakomybėn turėtų būti traukiamas asmuo, galintis faktiškai kontroliuoti valstybės politinius ar karinius veiksmus arba jiems vadovauti, o ne kasatorius.
- 5.7. BK 101 straipsnio dispozicija nustato baudžiamąją atsakomybę už asmenų, kuriuos gina tarptautinė humanitarinė teisė, nužudymą, tačiau 1991 m. sausio 11 d. nė vienas žmogus nebuvo nužudytas. Nors teismai nustatė šias aplinkybes, kasatorius nebuvo išteisintas. Visiškai nepagrįsta jį sieti su tragiškais įvykiais, susijusiais su sovietų kariuomenės nusikalstamais veiksmais prie Televizijos bokšto 1991 m. sausio 13 d. Byloje nėra jokių kasatoriaus dalyvavimo šiuose įvykiuose įrodymų, tačiau teismai tai ignoravo.
- 5.8. Apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai nurodė, kad nagrinėjamu atveju nėra BK 62 straipsnio 1 dalyje nustatytų pagrindų švelninti kasatoriui bausmę. Pirmoji kasatoriaus, kaip liudytojo, apklausa įvyko 1991 m. gegužės 7 d. Vėliau 2014 m. birželio 16 d., 2014 m. rugpjūčio 26 ir 27 d. kasatorius sąžiningai davė parodymus Ukrainos generalinėje prokuratūroje pagal Lietuvos Respublikos pavedimą. Šiose apklausose jis davė teisingus ir išsamius parodymus apie jam žinomas aplinkybes. Teismai nenustatė melagingų parodymų fakto. Taigi teismų teiginys, kad kasatorius savo noru nepranešė teisėsaugos pareigūnams apie padarytas nusikalstamas veikas, yra neteisingas. Be to, BK 62 straipsnio 1 dalis nenustato, kad pagalba tyrimui turėtų būti esminio pobūdžio. Taip pat nėra kriterijų, kokia pagalba laikoma pagrindine arba nepagrindine. Turint omenyje didelę šios bylos apimtį, jos platų istorinį ir politinį kontekstą ir didelį įtariamųjų skaičių, kasatoriaus parodymai iš tiesų sudaro tik labai mažą visos surinktos medžiagos dalį, tačiau tai nepaneigia fakto, kad jie yra pagalbinė priemonė tyrimui BK 62 straipsnio 1 dalies prasme. Apeliacinės instancijos teismas, atsisakydamas švelninti bausmę dėl kasatoriaus parodymų antraeilio pobūdžio, netinkamai aiškino ir taikė BK 62 straipsnio 1 dalį. Kasatorius pripažįsta visas teismų nustatytas faktines aplinkybes, nuoširdžiai gailisi ir atgailauja. Neaišku, kodėl apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad kasatoriaus atgaila buvo nepakankama. Pažymėtina, kad kasatorius negali prisiimti kaltės dėl to, ko nepadarė. Kasatoriaus gailėjimasis dėl įvykdytos žmogžudystės būtų ne nuoširdus poelgis, o tik savęs apkalbėjimas, pažeidžiantis jo orumą ir akivaizdžiai prieštaraujantis byloje surinktiems įrodymams. Nors apeliacinės instancijos teismas akcentuoja, kad kasatorius neatlygino nukentėjusiesiems turtinės ir netur-

tinės žalos, nustatytos Lietuvos apeliacinio teismo mišrios Baudžiamųjų bylų skyriaus ir Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. kovo 31 d. nuosprendžiu, jis viso bylos nagrinėjimo metu nebuvo supažindintas nei su šiuo teismo sprendimu, nei su žalos atlyginimo tvarka, todėl sąžiningai vadovavosi tuo sprendimu, kurį turėjo, – pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu, kuriame nurodyta, kad žala nenustatyta. Į šią aplinkybę apeliacinės instancijos teismas neatsižvelgė. Apeliacinės instancijos teismo teiginys, kad kasatoriaus vaidmens negalima laikyti antraeilu, prieštarauja to paties teismo teiginiui, kad jo vaidmuo nebuvo pagrindinis. Be to, antraeilį kasatoriaus vaidmenį liudija tai, kad jis neorganizavo ir neplanavo operacijos; nedavė įsakymų ją vykdyti; operacijoje dalyvavo labai trumpai; jo veiksmai nesukėlė rimtų pasekmių, tokių kaip mirtis ar kūno sužalojimas.

- 5.9. Apeliacinės instancijos teismo paskirta galutinė baismė neatitinka teisingumo principo ir nėra proporcinga kasatoriaus atliktiems veiksams. Kasacinio skundo 42–46 punktuose nurodyti faktai ir kasatoriaus sąžiningas elgesys viso proceso metu turėtų lemti švelnesnės baismės nei laisvės atėmimas skyrimą arba tokią laisvės atėmimo bausmę, kuri sudarytų laiką, kurį kasatorius praleido sulaikytas Graikijoje, vykdamą Lietuvos išduotą Europos arešto orderį. Šio laiko pakanka baudžiamosios atsakomybės tikslams pasiekti. Kasatorius turėtų būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ir pareigos atlyginti žalą už veiksmus, kurių nepadarė, arba jam turėtų būti paskirta su laisvės atėmimu nesusijusi baismė, kartu atleidžiant nuo pareigos atlyginti žalą.

IV. Kasacinės instancijos teismo argumentai ir išvados

6. Nuteistojo A. R. kasacinis skundas atmestinas.

Dėl bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribų

7. Nagrinėdamas kasacinę bylą, kasacinės instancijos teismas priimtus nuosprendžius ir nutartis, dėl kurių paduotas skundas, patikrina teisės taikymo aspektu (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir BPK) 376 straipsnio 1 dalis), t. y. remdamasis šiuose sprendimuose nustatytais bylos aplinkybėmis, iš naujo įrodymų nevertindamas ir naujų faktinių aplinkybių nenustatydamas (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-9/2012, 2K-P-135-648/2016). Kasacinės instancijos teismas, neperžengdamas savo kompetencijos ribų, patikrina, ar pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai išsamiai ir nešališkai ištyrė byloje surinktus įrodymus, ar nustatant faktines veikas padarymo aplinkybes nebuvo ignoruoti svarbūs bylos duomenys, ar pagal nustatytas aplinkybes teisingai pritaikytas baudžiamasis įstatymas. Pagal BPK 376 straipsnio 3 dalies nuostatas kasacine tvarka apskūsti įsiteisėjusį nuosprendį ar nutartį galima tik dėl tų klausimų, kurie buvo nagrinėti apeliacinės instancijos teisme.
8. Iš nuteistojo A. R. apeliacinio skundo ir apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio turinio matyti, kad nuteistasis nekvestionavo savo kaltės dėl BK

100, 101 straipsniuose, 103 straipsnio 1 dalyje, 111 straipsnio 1 dalyje, 112 straipsnyje nustatytų nusikalstamų veikų padarymo, jo veiksmų kvalifikavimo pagal šiuos baudžiamojo įstatymo straipsnius, todėl apeliacinės instancijos teismas šių klausimų nenagrinėjo ir dėl jų nepasisakė. Atsižvelgiant į tai, šios nutarties 5.4–5.7 punktuose išdėstyti argumentai, kuriais kasatorius ginčija pirmiau nurodytų BK normų taikymą, paliekami nenagrinėti. Bylos nagrinėjimo kasacine tvarka pagrindus šiuo atveju atitinka kasacinio skundo argumentai, susiję su BK 36, 62 straipsnių taikymu ir bausmės skyrimu, dėl jų pagrįstumo teisėjų kolegija pasisako šioje nutartyje.

Dėl BK 36 straipsnio taikymo

9. Kasaciniu skundu ginčijamas apeliacinės instancijos teismo sprendimas atsisakyti taikyti BK 36 straipsnio nuostatas ir atleisti A. R. nuo baudžiamosios atsakomybės, jam dėl aplinkybių pasikeitimo tapus nepavojingam.
10. BK 36 straipsnyje nustatyta, kad padaręs nusikalstamą veiką asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, be kita ko, jeigu teismas pripažįsta, kad iki bylos nagrinėjimo teisme šis asmuo dėl aplinkybių pasikeitimo tapo nepavojingas. Aplinkybės gali pasikeisti dėl objektyvaus išorinio sąlygų, kuriomis asmuo buvo iki nusikalstamos veikos padarymo ir po jos padarymo, pasikeitimo, nepriklausančio nuo kaltininko sąmonės ir valios. Tokie pasikeitimai gali įvykti ir dėl aktyvių asmens veiksmų. Tačiau abiem atvejais šie pasikeitimai turi taip paveikti kaltininką ir nulemti jo individualių savybių pasikeitimus, kad šie leistų teismui įsitikinti, jog dėl aplinkybių pasikeitimo asmuo tapo nepavojingas (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92/2012).
11. Taikyti ar ne BK 36 straipsnį yra teismo teisė, todėl teismas, remdamasis konkrečios bylos aplinkybėmis, gali atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės arba atsisakyti jam taikyti šio straipsnio nuostatas. Darydamas išvadą dėl to, ar yra BK 36 straipsnyje įtvirtinti asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai, teismas kiekvienu konkrečiu atveju įvertina bylos aplinkybes (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-92/2012, 2K-121/2013, 2K-197-648/2023).
12. Dvi esminės aplinkybės, kurių pasikeitimu kasatorius grindžia tai, kad jis tapo nepavojingas, yra šios: 1) 1991 m. sausio mėnesį kasatoriaus įvykių suvokimas ir vertinimas dėl išsilavinimo, tarnybos vietos, ribotų galimybių naudotis alternatyviais informacijos šaltiniais totalitarinės valstybės sąlygomis labai skyrėsi nuo dabartinio ir tai buvo jo pavojingumo šaltinis, kuris laikui bėgant išnyko; 2) tarnyba sovietinėje armijoje ir Lietuvos nepriklausomybei priešiška nusiteikusių vadovybės įsakymų vykdymas buvo kasatoriaus pavojingumo visuomenei šaltinis 1991 m. sausio mėnesio įvykių metu, tačiau vėliau jo pavojingumas išnyko, nes jis nebebuvo pavaldus vadovybės įsakymams, už kurių nevykdymą jam grėsė baudžiamoji atsakomybė.
13. Kasatoriaus nurodytos aplinkybės skundžiamame apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje išsamiai aptartos ir argumentuotai įvertintos BK 36 straipsnio taikymo kontekste. Nuosprendžio 29–32 punktuose teismas įvertino kasatoriaus teiginius apie tai, kad nusikalstamų veikų padarymo metu jis nesuvokė 1991 m. sausio

mėnesio įvykių politinio ir istorinio konteksto, ir konstatavo, kad bylos duomenys apie šį kontekstą, plačiai atskleistą tuometinėse visuomenės informavimo priemonėse, A. R. išsilavinimą ir eitas pareigas bei faktinius nuteistojo veiksmus patvirtina, kad jis suprato, jog jam inkriminuotų nusikalstamų veikų padarymo metu Lietuva jau buvo nepriklausoma valstybė, o TSRS prieš civilius gyventojus nukreipti kariniai veiksmai buvo neteisėti. Ši apeliacinės instancijos teismo išvada nagrinėjamoje byloje reikšminga keliais aspektais. Visų pirma, ji paneigia deklaratyvius kasatoriaus teiginius, kad TSRS, o kartu ir savo paties, veiksmų neteisėtumą jis suvokė tik gerokai vėliau po jų atlikimo. Antra, tokia išvada leidžia teigti, kad, kasatoriui suvokiant šių veiksmų neteisėtumą, jokių esminių pokyčių, kurie lemtų jo pavojingumo išnykimą, neįvyko – tiek atlikdamas minėtus veiksmus, tiek šiuo metu kasatorius juos vienodai suvokė kaip neteisėtus. Toliau šioje nutartyje išdėstytos apeliacinės instancijos teismo išvados ir paties kasatoriaus pasirinkta argumentacija apeliaciniame ir kasaciniame skunduose patvirtina, kad esmingai nepasikeitė ne tik kasatoriaus suvokimas apie jo atliktų veiksmų neteisėtumą, bet ir šių veiksmų vertinimas.

14. Skundžiamo nuosprendžio 33–38 punktuose išsamiai aptaręs nacionalinę ir tarptautinę teismų praktiką dėl žinomai nusikalstamo įsakymo vykdymo, apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad suprasdamas jam duotų vadovybės įsakymų neteisėtumą A. R. juos vis tiek vykdė, nors net ir eilinis kareivis, esantis sudėtingoje situacijoje dėl politinio režimo, negali aklaik paklusti įsakymams, akivaizdžiai pažeidžiantiems fundamentalias žmogaus teises; vertinant jo galimybes pasirinkti teisėtą elgesio variantą, svarbus ir kaltininko savanoriškas įstojimas į tarnybą, kurioje jis žinomai gali būti įpareigotas vykdyti būtent tokį (aiškiai neteisėtą) įsakymą (Europos Žmogaus Teisių Teismo Didžiosios kolegijos 2001 m. kovo 22 d. sprendimas byloje *K.-H. W. prieš Vokietiją*, peticijos Nr. 37201/97). Pritartina apeliacinės instancijos teismo argumentui, kad teisindamasis vadovybės įsakymų vykdymu net ir šiuo metu kasatorius vis dar bando sumenkinti savo veiksmus, o tai prieštarauja jo paties teiginiui apie pavojingumo išnykimą.
15. Apeliacinės instancijos teismas taip pat pagrįstai atkreipė dėmesį į kasatoriaus veiksmus jau vykstant baudžiamajam procesui šioje byloje. Nors kasatorius žinojo apie jam Lietuvoje pradėtą baudžiamąjį procesą, juo visiškai nesidomėjo, neatvyko į Lietuvą ir tai apeliacinės instancijos teismas įvertino kaip akivaizdų atsakomybės vengimą. Kasacinės instancijos teismo praktikoje konstatuota, kad toks asmens elgesys kartu su kitomis reikšmingomis aplinkybėmis suponuoja neišnykusį jo pavojingumą (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-121/2013).
16. Teisėjų kolegijos vertinimu, šios nutarties 5.4–5.7 punktuose nurodyti nenagrinėtini kasacinio skundo argumentai irgi neleidžia pagrįstai manyti, kad kasatorius prarado pavojingumą. Šiais argumentais kasatorius įvairiais aspektais ginčija savo kaltę dėl visų jam inkriminuotų nusikalstamų veikų, netgi kelia abejones jų pavojingumu. Tokia kasatoriaus pozicija vienareikšmiškai paneigia bet kokius teiginius apie jo reikšmingai pasikeitusį veiksmų vertinimą.
17. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad apeliacinės instancijos teismas šioje byloje priėmė tinkamą sprendimą netaikyti BK 36 straipsnio nuostatų nuteistajam A. R.

Dėl BK 62 straipsnio 1 dalies taikymo

18. Kasaciniame skunde nesutinkama su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad byloje nėra BK 62 straipsnio 1 dalyje nustatytų pagrindų švelninti kasatoriui bausmę. Šis kasacinio skundo argumentas taip pat nepagrįstas.
19. BK 62 straipsnyje yra įtvirtinti švelnesnės, negu įstatymo nustatyta, bausmės skyrimo pagrindai. Antai BK 62 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad teismas, atsižvelgdamas į visas bylos aplinkybes, už kiekvieną nusikalstamą veiką gali paskirti švelnesnę, negu įstatymo nustatyta, bausmę, jeigu nusikalstamą veiką padaręs asmuo pats savo noru atvyko ar pranešė apie šią veiką, prisipažino ją padaręs ir nuoširdžiai gailisi, ir (ar) padėjo ikiteisminiam tyrimui bei teismui išaiškinti nusikalstamą veiką, ir visiškai ar iš dalies atlygino arba pašalino padarytą turtinę žalą. Taigi, taikydamas BK 62 straipsnio 1 dalį, teismas turi nustatyti tris sąlygas: 1) nusikalstamą veiką padaręs asmuo pats savo noru atvyko ar pranešė apie šią veiką; 2) prisipažino ją padaręs ir nuoširdžiai gailisi, ir (ar) padėjo ikiteisminiam tyrimui bei teismui išaiškinti nusikalstamą veiką; 3) visiškai ar iš dalies atlygino arba pašalino padarytą turtinę žalą.
20. BK 62 straipsnyje nustatyta bausmės švelninimo galimybe byla nagrinėjantis teismas gali naudotis tik išskirtiniais atvejais. Šis baudžiamojo įstatymo straipsnis nesuteikia teisės kiekvienam baudžiamojon atsakomybėn traukiamam asmeniui reikalauti, kad jam būtų skiriama švelnesnė, negu įstatymo nurodyta, bausmė. Pažymėtina, kad net ir esant visoms BK 62 straipsnyje nustatytoms sąlygoms byla nagrinėjantis teismas gali bausmės nešvelninti, jei nustato, kad, paskyrus švelnesnę bausmę, jos paskirtis nebūtų pasiekta (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-297/2013, 2K-145-895/2020).
21. Nagrinėjamoje byloje apeliacinės instancijos teismas nenustatė nė vienos iš būtinųjų BK 62 straipsnio 1 dalies nuostatų taikymo sąlygų. Teismas nurodė, kad kasatorius savo noru nepranešė pareigūnams apie padarytas nusikalstamas veikas, jo parodymai neturėjo žymesnės reikšmės išaiškinant jo paties ir kitų asmenų padarytas nusikalstamas veikas, jis tik iš dalies prisipažino jas padaręs ir gailisi (pažymėtina, kad nevisišką kasatoriaus kaltės pripažinimą ir gailėjimąsi patvirtina ir jau aptartas kasacinio skundo turinys). Be to, kasatorius nėra net iš dalies prisidėjęs prie nukentėjusiesiems padarytos žalos atlyginimo. Teisėjų kolegija neturi pagrindo nesutikti su tokiomis teismo išvadomis, juo labiau kad jos susijusios su fakto klausimais, kurie galutinai išsprendžiami apeliacinės instancijos teisme.

Dėl kasatoriui paskirtos bausmės

22. Kasatorius nesutinka ir su jam paskirta bausme, teigdamas, kad ji yra neteisinga, neproporcinga jo atliktiems nusikalstamiems veiksams.
23. Pagal BPK 376 straipsnio 3 dalį, kasacinės instancijos teismas gali sušvelninti arba sugriežtinti bausmę, jeigu neteisinga bausmė susijusi su netinkamu baudžiamojo įstatymo pritaikymu. Dėl to bausmės griežtumo klausimas kasacinės instancijos teisme gali būti nagrinėjamas išiaiškinant, ar skiriant bausmę nebuvo pažeis-

ti bendrieji bausmės skyrimo pagrindai. Tačiau tais atvejais, kai nėra pagrindo konstatuoti, jog parenkant bausmės rūšį ir jos dydį būtų netinkamai taikytas baudžiamasis įstatymas ar būtų padaryta esminių proceso pažeidimų surašant nuosprendį, paskirtos bausmės rūšies ar dydžio klausimai nėra bylos nagrinėjimo kasacinės instancijos teisme dalykas (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-39-895/2016, 2K-7-8-788/2018 ir kt.). Pagal baudžiamojo proceso įstatymą pirmosios instancijos teismo pagal BK paskirtų kriminalinių bausmių teisingumas vien tik jų griežtumo ar švelnumo aspektu galutinai yra įvertinamas bylą nagrinėjant apeliacine tvarka (BPK 328 straipsnio 2 punktą). Kasacinės instancijos teismui BPK normos nesuteikia galimybės keisti teismų sprendimus vien dėl to, kad teismų paskirtos bausmės, kurios atitinka baudžiamojo įstatymo nustatytas ribas, yra per švelnios ar per griežtos (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-88-788/2019, 2K-276-1073/2020, 2K-292-303/2020).

24. BK 54 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad, skirdamas bausmę, teismas atsižvelgia į:
 - 1) padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį;
 - 2) kaltės formą ir rūšį;
 - 3) padarytos nusikalstamos veikos motyvus ir tikslus;
 - 4) nusikalstamos veikos stadiją;
 - 5) kaltininko asmenybę;
 - 6) asmens kaip bendrininko dalyvavimo darant nusikalstamą veiką formą ir rūšį;
 - 7) atsakomybę lengvinančias bei sunkinančias aplinkybes;
 - 8) nusikalstama veika padarytą žalą.Teismų praktikoje išaiškinta, kad, individualizuojant bausmę, visoms šioms aplinkybėms turi būti skiriama vienoda teisinė reikšmė, nė vienai iš jų nesuteikiant prioriteto (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-176-222/2019, 2K-213-719/2020 ir kt.).
25. Pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu kasatoriui už BK 100 straipsnyje, 101 straipsnyje ir 111 straipsnio 1 dalyje nustatytas nusikalstamas veikas, pritaikius BK 54 straipsnio 3 dalies nuostatas, paskirtos švelnesnės nei sankcijose nustatytos laisvės atėmimo bausmės ir, bausmių apėmimo būdu subendrinus už visas nusikalstamas veikas paskirtas bausmes, paskirta galutinė subendrinta ketverių metų laisvės atėmimo bausmė. Tačiau apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad skirdamas tokią bausmę pirmosios instancijos teismas įvertino ne visas bylos aplinkybes, reikšmingas bausmei skirti (BK 41, 54 straipsniai), nes neturėjo jokių kasatorių charakterizuojančių duomenų, šie duomenys pateikti tik apeliacinės instancijos teismui pakartotinai nagrinėjant šią baudžiamąją bylą dėl kasatoriaus. Teismas taip pat pažymėjo, kad nors pirmosios instancijos teismas pagrįstai taikė kasatoriui BK 54 straipsnio 3 dalies nuostatas, dėl jų pasisakė gana lakoniškai. Įvertinęs šias aplinkybes, apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad kasatoriui paskirtos per griežtos bausmės už visas nusikalstamas veikas bei per griežta galutinė subendrinta bausmė ir jos turi būti dar labiau švelninamos. Skiriant kasatoriui bausmę, atsižvelgta į visas reikšmingas aplinkybes ir dėl bausmės dydžio apsispręsta nesuteikiant nė vienai iš šių aplinkybių išskirtinės, dominuojančios reikšmės. Toks sprendimas atitinka tiek BK nuostatas, tiek teismų praktikoje suformuluotus bausmių skyrimo principus. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad skirdamas bausmę kasatoriui apeliacinės instancijos teismas tinkamai taikė baudžiamojo įstatymo nuostatas.

Teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 382 straipsnio 1 punktu,

n u t a r i a :

Nuteistojo A. R. (O. R.) kasacinį skundą atmesti.

2.3. Grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimas (BK 145 straipsnis)
Neteisėtas žmogaus persekiojimas (BK 148¹ straipsnis)

Tiek bauginimo, tiek asmens persekiojimo formų baigtinio sąrašo baudžiamasis įstatymas nenustato. Siekiant nustatyti, ar asmens veika atitinka sistemingą asmens bauginimą, naudojant psichinę prievartą (BK 145 straipsnio 2 dalis), ar asmens persekiojimą (BK 148¹ straipsnio 1 dalis), turi būti vertinama, į ką tokia veika kėsinama: ar keliama grėsmė asmens gyvybei ir sveikatai, ar laisvei, vertinamas veiksmų intensyvumas, turinys, galimi motyvai ir tikslas, tai, kaip atliktus veiksmus suprato pats nukentėjęs, kokie ryšiai siejo praeityje ar sieja šiuos asmenis.

BK 148¹ straipsnyje nenustatyta atsakomybė už tokius veiksmus, kurie paminėti BK 145 straipsnio 1 ir 2 dalių dispozicijoje (grasino nužudyti žmogų ar sunkiai sutrikdyti jo sveikatą, jeigu buvo pakankamas pagrindas manyti, kad grasinimas gali būti įvykdytas; terorizavo žmogų grasindamas susprogdinti, padegti ar padaryti kitokią pavojingą gyvybei, sveikatai ar turtui veiką). Esant akivaizdžiam sistemingam bauginimui, siekiant sukelti baimę ir nerimą dėl gyvybės ir sveikatos, nėra pagrindo spręsti dėl tokio pobūdžio veiksmų atitikties BK 148¹ straipsnio 1 dalyje nurodytiems objektyviesiems požymiams.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-242-594/2023

Teisminio proceso Nr. 1-01-1-53110-2019-5

Procesinio sprendimo kategorijos: 1.2.5.4.2; 1.2.5.5 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

N U T A R T I S LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. spalio 31 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Aleno Piesliako (kolegijos pirmininkas), Artūro Ridiko ir Albino Antanaičio (pranešėjas),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo baudžiamąją bylą pagal nuteistojo G. V. gynėjo advokato Lino Žalnieriuono kasacinį skundą dėl Vilniaus

regiono apylinkės teismo 2022 m. balandžio 21 d. nuosprendžio ir Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. sausio 10 d. nutarties.

Vilniaus regiono apylinkės teismo 2022 m. balandžio 21 d. nuosprendžiu G. V. nuteistas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 145 straipsnio 2 dalį laisvės atėmimu devyniems mėnesiams. Vadovaujantis BK 75 straipsnio 1 dalimi, 2 dalies 6, 7 ir 9 punktais, G. V. paskirtos laisvės atėmimo baumės vykdymas atidėtas vieneriems metams šešiams mėnesiams, įpareigojant per baumės vykdymo atidėjimo laikotarpį dalyvauti elgesio pataisos programoje, būti namuose nuo 23.00 iki 6.00 val., jei tai nesušiję su darbu, ir nesilankyti S. V. gyvenamojoje vietoje bei nebendrauti su ja, išskyrus klausimus, susijusius su bendro nepilnamečio vaiko auginimu. Iš nuteistojo G. V. nukentėjusiosios S. V. naudai priteista 3470 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. sausio 10 d. nutartimi nuteistojo G. V. ir jo gynėjo advokato Česlovo Bakasėno apeliacinis skundas tenkintas iš dalies: pakeista Vilniaus regiono apylinkės teismo 2022 m. balandžio 21 d. nuosprendžio dalis, kuria iš nuteistojo G. V. nukentėjusiosios S. V. naudai priteista 3470 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, ir nurodyta, kad iš nuteistojo G. V. nukentėjusiosios S. V. naudai priteisiama 2945 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. Kita nuosprendžio dalis palikta nepakeista.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Bylos esmė

1. G. V. pagal BK 145 straipsnio 2 dalį nuteistas už tai, kad nuo 2019 m. rugpjūčio 11 d. iki 2020 m. gruodžio 10 d. sistemingai baugino S. V., naudodamas psichinę prievartą:
 - 1.1. Nuo 2019 m. rugpjūčio 11 d. iki 2020 m. sausio 1 d. iš savo mobiliojo ryšio telefono numerio į nukentėjusiosios S. V. mobiliojo ryšio telefono numerį rašė bauginamojo pobūdžio pranešimus ir skambino grasindamas, kad susidoros su S. V. bei jos artimaisiais, kreipdamasis į teisėsaugos institucijas dėl jų nemokamų mokesčių, kad ją ir jos artimuosius pasodins į kalėjimą, susidoros su S. V. už tai, kad ši išvarė jį iš namų, S. V. kreipimasis į policiją turės tik trumpalaikės naudos, o po to jis šiai atkeršys ir ji bus išvaryta iš namų, atims vaikus, be to, ji negalinti naudotis jo pavarde ir turi pašalinti savo darbinę brokerės paskyrą V. vardu, vadindamas S. V. ir jos artimuosius vagimis, pravardžiuodamas S. V. necenzūriniais žodžiais, t. y.:
 - 1.1.1. 2019 m. rugpjūčio 11 d. 21.31 val. G. V. parašė: „Vidma iš panevezia irgi uzimtas, matau, so marijempolej daug čiotku, jaunatvisku bachuru“; 21.52 val.: „Reziume-esi susireiksminusi senstelejusi luzere, pagal ausrytes komanda isdraskiusi seima, supisusis prota vaikams, praradusi moteriskuma ir pagarba, tokiu tindery tukstanciai, sekmes“; 22.09 val.: „Ir atsimink-galioja skyrybų sutartis, visi kiti

- „popieriukai“ šiknai nusišluostyti“; 22.41 val.: „Dar ta padla ausryte pačiupinesim“; 22.44 val.: „Ji laimi 1:0, bus 1:1“; 22.54 val.: „O geras, pasirodo vagia mokescius borzomi“; 22.54 val.: „Virspelniai ir nieko nemoka“; 22.56 val.: „Nesolidu čiurkoms, patikslinsim“; 23.09 val.: „Ae civilizuotai bendraju, o tu kaip laukine“;
- 1.1.2. 2019 m. rugpjūčio 12 d. 00.00 val. parašė: „Baigsis ausrytes happy hours“; 00.04 val.: „Supista kale-ji isdriso man mesti issuki, dabar turės, ko nesapapnavo“; 00.06 val.: „Teisingumas bus atstatytas“; 00.10 val.: „Ieskinys del (*duomenys neskelbtini*) veiksmu jau ruosiamas“; 00.14 val.: „Matai, mano Moteris yra teisininkė ir mokesciu eksperte, taigi laikykites“; 00.19 val.: „Tau (*duomenys neskelbtini*) irgi reik susirupink- apipisinejai zibutes metodais LR valstybe“; 00.31 val.: „Atėjo teisingumo valanda-visi aferistai, kurvos ievutes, bus isgryninti, megausrytes pasodintos i panevezia kalejima“; 00.36 val.: „Tu tai padlai perduok linkejimus nuo manes“; 00.48 val.: „As ja metodiškai griausiu, kaip ji musu šeimą“; 00.50 val.: „Ji net nežino, kam metė iššūkį“; 00.52 val.: „PADLA, PANEVEZIO DVESELENA“; 01.04 val.: „Zodziu, dabar bus paklausimaa per teisma“; 01.05 val.: „Ta padla atsakys už savo veiksmus, kad sūnūs yra nuteikti pries mane“; 10.22 val.: „Ta stora kiaule bus pastatyta į vietą“; 10.24 val.: „Ji padare man zalos uz 285 000 eur“; 10.32 val.: „Ta šlikštyne, tavo draugele, sudorosiu, po to lauksiu tavo atsiprasymo uz isvaryma sunu akivaizdoj“; 10.34 val.: „Nes second targer bysi tiu“; 10.35 val.: „Ir albinas bus pračekintas“; 10.43 val.: „Target“; 10.49 val.: „Angliškai supranti, ar vis užsieny sakai labas rytas“; 10.52 val.: „Tau geriausias variantas variantas negras, su ilgu bybiu“; 10.54 val.: „Nereiks brokeriškai kalbėtis“; 11.15 val.: „Paziurejom bazese is vis ciurkos nemoka mokesciu LR valstybei, taigi bus komercijos direktorei baudziamoji atsakomybe“; 11.19 val.: „Kaip aš kasciuskos tiurmoj pasedes“; 11.30 val.: „Tu esi padla, suka, dvesleena sunums supisusis prota“; 11.35 val.: „Albinui bus pasakyta, kad (*duomenys neskelbtini*) linkusi policija kviest“; 11.43 val.: „Tu net nezinai, kad visus susirasinejimus su ausryte esu esu nukopines, tai paglai bus ka neigti teisme“; 12.16 val.: „Albinas supras, kad žudikas savo vaiku teisingai pasielge“; 12.16 val.: „Aš ji nukilinsiu, su mano vaikais nieks nebus, TAŠKAS“; 12.23 val.: „Išmokysiu elgtis pagarbiai, padla“; 12.30 val.: „Ir tas juodnugarsis senis geras, su kuriuo miegi, ir zibute dar ateis atsiprasyt“; 11.45 val.: „Ir pridurkas arturelis motinos padarytas, laukiu kada tau pasireikš Visi simptomaiai sutampa“; 12.51 val.: „Aš nuspesiu apie albina, kuris bus su mano vaikais“; 12.55 val.: „Tai kalei bus pizda, nes visi teismai Vilmos pazisimi“; 13.33 val.: „Karoce suka, atsypisisi ma.nes“; 13.42 val.: „Uz tai kad išvijai is mano pinigais pastatyti nmamu“; 13.43 val.: „Esi padla“; 13.49 val.: „Tu kurvyte, kaip ievute“; 20.17 val.: „Atsimink padla, kazka darysi isiskaso sau duobe, skirmantas sake, kad aysipta-

sei, ateiso msn bybi ciulpt“; 20.39 val.: „Mentai tavo draugai, padarysim kitu rankom, neturek iliuziju“; 20.53 val.: „Oj tiu, padlyte, pirma pagalvok, ka darai laaaaabai gerai pagalvok“; 21.01 val.: „Turesi trumpalaiki rezultata, aš iš tokiu kur ir po vandeniui tau vendeta surengsiu“; 21.06 val.: „Vagys (*duomenys neskelbtini*) irgi bus paskaiciuoti“; 21.20 val.: „Zodziu, atsipisi nuo manes ir nieko nebus“; 21.30 val.: „Cia taikos pasiulymas, nes jeigu driginsies, tai aleliuja“; 21.45 val.: „Tu padla, parasyk mentams pareiskima, kaip aš žudziau savo vaikus“; 23.11 val.: „Blia aš tave kada pasigaves apmysiu“; 23.11 val.: „Gyvensi apgulties salygom, jei mane ismesi is buto“; 23.11 val.: „Oij tu sučiara, mentai ateis ir iseis, o nepagarba liks“; 23.12 val.: „Aš tave metodiškai sugriaušiu“; 23.12 val.: „Kaip albino sperma“; 23.22 val.: „Padla, aš turiu kur gyvent, o tu kraustyses i El pas savo vagi broniu“; 23.25 val.: „Bankas bus informuotas alie aferiste (*duomenys neskelbtini*)“; 23.32 val.: „Ateina isgrynimas, kaip tos padlos ausrytes“; 23.33 val.: „Per daug pasiemei ant saves, (*duomenys neskelbtini*)“; 23.35 val.: „Aš su tavim pasišpaguosiu, viską atiduosiu, bet tave sterva padesiu vieta“; 23.41 val.: „Ir is kart zinok, bus albinui buitine trauma darbe“; 23.44 val.: „Po to nestoves, nors tu gerai čiulpi“; 23.52 val.: „Atsimink, kad mane ismes is namu tai nieko tokio, kai tave mes bus smagiau“; 23.59 val.: „Titas viska zino, ir tu kurva nepasirupinsi vaikais kuriems atidaviau viską į priek 15 k kuriuos brokeriškai uzstatei... Atsimink čia ne (*duomenys neskelbtini*)“;

- 1.1.3. 2019 m. rugpjūčio 13 d. 00.01 val. parašė: „Tas supistas (*duomenys neskelbtini*) bus uždarytas“; 00.05 val.: „Vis laukiu policijos kada atvažiuos?“; 00.07 val.: „Savininko teises turesi įrodyt“; 00.07 val.: „Savinike, aš chujeju kaip tu savinike, kaip zibute“; 00.08 val.: „Vagis“; 00.16 val.: „Oij tiu, smirdale, nueik i dusa dazniau, albinai labiau kibs“; 00.19 val.: „Atmink, kad pasityšiojimas yra mažiau negu gyvybė“; 00.47 val.: „Paziuresim ka brokeriai (bjaurus zodis) moka valstybei ant kurios vaikšto“; 00.47 val.: „(*duomenys neskelbtini*) aferiste is (*duomenys neskelbtini*)“; 00.50 val.: „O tai nachui (*duomenys neskelbtini*), pasivadainai, neteršk pavardės (*duomenys neskelbtini*)“; 00.51 val.: „Brokere (*duomenys neskelbtini*), toki pjara varysiu“; 00.57 val.: „It savo supistam (*duomenys neskelbtini*) nedrisk operuot mano pavarde“; 00.59 val.: „Aš atimu iš tavęs (*duomenys neskelbtini*) pavarde, nes jos yra tik dvi Vilija ir Gabriele“; 00.59 val.: „Supratai padla“; 01.06 val.: „Prašau panaikinti (*duomenys neskelbtini*) paskyrą (*duomenys neskelbtini*) vardu ir sukurti naują (*duomenys neskelbtini*) vardu, apie sprendimą bus informuotos LR institucijos“; 01.09 val.: „Kreipsiuos pas piderasa savinika“; 01.10 val.: „Tikrai nenesiosi mano pavardes, stopudovai“; 01.12 val.: „Tu susišimai“; 01.12 val.: „Susiškai“; 01.20 val.: „Oj, soriukas albinas tikriausiai pisa, kita karta pakelk raga“; 01.38 val.: „Oj kaip ožkyte gerbsi mane“; 01.40 val.: „kreipsiesi

- Jus į mane, zibute neismoke, as ismokysiu“; 01.52 val.: „Turesi ma-
lonuma mane isvarius is buto, trumpa, tave sunaikinsiu teisiškai“;
02.00 val.: „Už ka tu padla atsiprasi Skirmanto, atsimink prasysi
mano atleidimo“; 02.09 val.: „Verksi“;
- 1.1.4. 2019 m. rugpjūčio 16 d. 15.50 val. parašė: „Duodu tau 3 (tris) dienas
antstolio neteisėtos pretenzijos atsiemimui“;
- 1.1.5. 2019 m. rugsėjo 24 d. 12.54 val. parašė: „Gražios kiaulės akys“;
- 1.1.6. 2019 m. rugsėjo 30 d. 19.33 val. parašė: „Rado naivią gražuolę (*duo-
menys neskelbtini*)-numetė kelis nelikvidzius sklypus ir nama lentva-
ry“; 9.36 val.: „Už ką valgysi žavuole???“; 19.50 val.: „4 profesija-sto-
tis“; 20.03 val.: „Reiks jau nukelt nuo pjedestalo ant kurio už mano
babkes užlipai...“; 20.09 val.: „Ponia Pretenzija, padarei esminę klai-
dą-užrūstinai mane“; 20.16 val.: „Maždaug po 2 metų iš (*duomenys
neskelbtini*) rancos persikelsi i (*duomenys neskelbtini*) spa“; 20.20 val.:
„Net ir taduko chebryte nepades“; 20.28 val.: „Man keista viena-pra-
gyvenai 20 m su manim ir neisisamoninai kaip buna su msno ne-
draugais“; 21.19 val.: „Iš vaikų burnos ištraukei mano duotus pinigus
ir sukišai į sugriuvusį ūkinį kiaulėm netinkamą, prisiimk atsakomy-
bę“; 21.19 val.: „Aš neįvertinau tavo įžūlumo lygmens-patikėk pa-
rinksiu tinkamus instrumentus“; 21.25 val.: „Bet turiu pagirti tave už
drąsą-tai arba ryžto arba beprotybės simbolis“; 21.52 val.: „Ir dar, kad
būtų aišku-man iki lempos tavo polėkiai, bet kai jau surasi deklaruok,
kas bus su mano vaikais, čia prašymas“; 22.27 val.: „Žinai ką, man
nesti iššūkį gali tik beprotis, apgailėstauju dėl tave ištiksenčių paae-
kmių“; 22.32 val.: „Ir kad būtų aišku-sistemiškai išvalysiu nuo rusų
koloboranto šulpiko (*duomenys neskelbtini*) visą giminę“; 22.35 val.:
„Tu jokia ne (*duomenys neskelbtini*), tu (*duomenys neskelbtini*)... Ir
prašau nevartoti mano pavardės eteryje“; 22.47 val.: „Šitą klausima
pakelsim iki Straburo taduko kurvom nelieka pavardes“; 23.01 val.:
„Nes ten daug tokių graziu kurvyčiu, kurios metė savo vyrus, jos pa-
tapo kurvom del isgyvenimo...“; 23.04 val.: „Tai va, pisai prota, dabar
dirbsi dubeniu“;
- 1.1.7. 2019 m. spalio 1 d. 08.28 val. parašė: „Atsimink, kūrva, kad mano sū-
nus Gustas, jis mano kraujpo ir MANO ir aš tave atribosiu nuo įtakos
jam“; 18.39 val.: „Pedikas tadukas jau primyzo i kelnes“; 19.20 val.:
„Aš tau padarysiu fejerverka, geriai uz Vilniaus feverija“;
- 1.1.8. 2019 m. spalio 2 d. 10.24 val. parašė: „Nuopisą klek ragą“; 10.27 val.:
„Policija iškviessiu dėl vsiko nepriežiuros“; 10.56 val.: „Klaisimas vie-
nas-kidėl jis man neatsako, nri sms nei mesrnger“; 10.58 val.: „Toks
elgesys supnuoja mintį, kad esi nuteikusi vaiką prieš mane“; 10.59 val.:
„Suponuoja“; 11.00 val.: „Čia rimti reikalai...“; 11.02 val.: „Ne nama
lentvary parduot“; 11.04 val.: „Oi žinok (*duomenys neskelbtini*) pa-
mokysiu tave pagarbod“; 11.04 val.: „Emigruoisi i londe“; 19.21 val.:
„Dar mes neatsiskaitei del melagingo pranesimo policijai-buk budri“;

- 19.41 val.: „Kardomoji priemone melagei- rašytinis pasižadėjams neisvykti“; 19.56 val.: „10 minučių nekelsi rago, skambinu į policiją“; 19.59 val.: „Vaikas narkomanes aplinkoj“;
- 1.1.9. 2019 m. spalio 3 d. 22.46 val. parašė: „Tu aplamai suvoki, kad prisidirbai iki ausų-dabar privalėsi atstatyti ukinį į pirminę padėtį“; 22.50 val.: „Bet koks nuomininkas bus informuotas apie statybos tris es sktų nepaisymą“; 23.04 val.: „Cia jau ne smurtas artimoje aplinkoj, o tikras nusikaltimas“; 23.21 val.: „Kaip ten sakei, kad man pritaikysi teisė...Taigi teisė visiems galioja“; 23.32 val.: „Tik pabandyk iškviešti policijai- bus tau baudžiakas“; 23.33 val.: „Už melagingus“; 23.29 val.: „Ten tam kiaulyne apgyvendink debilų (*duomenys neskelbtini*) šeimyneke si šizofreniku artureliu“; 23.36 val.: „Reziume-esi suseiksminusi (*duomenys neskelbtini*), su (*duomenys neskelbtini*) pagyvenus sparnai užaugo, menkysta“;
- 1.1.10. 2019 m. spalio 4 d. 00.03 val. parašė: „Uzlenksiu aš to (*duomenys neskelbtini*) kontora-eik i stoti“;
- 1.1.11. 2019 m. spalio 20 d. 23.54 val. parašė: „Kad butu aisku, mano sunus to pacuko nepriima, taigi rekomenuoju keisti savo elgseną ir pistis su normalesniais bičais, nes jeigu jis ir toliau niekins mano sūnų jūsų santykių perspektyva atrodys prastai“;
- 1.1.12. 2019 m. gruodžio 23 d. 16.15 val. parašė: „Titui pasakiau, kad jo kalėdine dovana pavogei“; 18.16 val.: „(*duomenys neskelbtini*) uzsisko, dabar jo problemos“; 18.25 val.: „Verks, kad akinius ir diktofona i šikna susikišo del vaiku ir karjeros“; 18.26 val.: „Tiu istrauksi“; 18.45 val.: „Tai va (*duomenys neskelbtini*), užsišokot, aš jus teisiškai sutriuškinsiu“; 18.46 val.: „Pakliuvot i mano spastus“; 18.52 val.: „Linkiu Advento laiku daugiau nieko neapvogti, aleliuja!“; 22.52 val.: „Tu, padla, pajusi visa mano jega“; 22.54 val.: „Dziaukis, kad tave paims policija“; 23.15 val.: „(*duomenys neskelbtini*) giminė VAGYS“; 23.19 val.: „(*duomenys neskelbtini*) vagis!“; 23.21 val.: „Paskutinį sekmadienį...“; 23.54 val.: „Padla“; 23.54 val.: „Lietuviskai dveselena“; 23.56 val.: „Tu padla ant tiek durna, kad nesupratai...“;
- 1.1.13. 2019 m. gruodžio 24 d. 00.02 val. parašė: „Aš jis paimsou...“; 00.04 val.: „(*duomenys neskelbtini*) padala šulps man, ne tau“; 00.13 val.: „Matau, kad užtikrinta savim... Vagis esi“; 00.14 val.: „(*duomenys neskelbtini*) vagys“; 00.31 val.: „Užpisiu tave ir tavo artimus, atsiprasau, nieko asmeniško, just biznis“; 00.39 val.: „VAGIS (*duomenys neskelbtini*)“; 12.20 val.: „Tai buvo paskutinis perspėjimas...“; 12.30 val.: „Perspėjimas“; 12.52 val.: „(*duomenys neskelbtini*) jau pajungtas-sedesit su (*duomenys neskelbtini*) kalejime“; 12.53 val.: „Policija cia bejege“; 15.19 val.: „Tau liko 9 val. 41 min.“; 15.42 val.: „Žiurek anstolio filmą-kaip viskas buvo sudėliota, dezindekcija kainuos 10k“; 15.51 val.: „Ir gėles pamerk, jos ne tau“; 15.54 val.: „Liko 9 val 7 min.“; 16.07 val.: „Liko 7.53 min“; 16.50 val. parašė: „Liko 6.09 min“;

- 1.1.14. 2020 m. sausio 1 d. 02.19 val. parašė: „Tu man nerašinėk tokių beprasmių zinučių daugiau-prasideda rimti reikalai...Kai ateisi ant kelių maldaut atkeidimo“; 02.20 val.: „Įsakmus tonas kenkia kiaulės grožiui“; 02.25 val.: „Prognoze tokia apie geguze gausi pirma teistuma, apie birzeli antra, apeliacijai apie 9 men, taigi sėsi vasario men“; 02.25 val.: „Suši suchari“; 02.29 val.: „Ir tada foto bus ne su Giedriaus paltu paairuošusi darbui, o su dryžuota uniforma...“; 02.32 val.: „Aš tavo (*duomenys neskelbtini*) parašiau-mintis, žodis, veiksmas, tai mano gyvenimo credo“; 00.34 val. parašė: „Jeigu jis nebus debilas kaip tu, suvoks, ką tai reiškia...“; 02.37 val.: „Tu cia gali toliau vaidint ir meluot, bet jau dabar yra terminai...“; 03.01 val.: „Šiandien, padla, yra tavo gulbes giesme“.
- 1.2. 2019 m. rugpjūčio mėn., tiksliau nenustatytu laiku, namo, esančio (*duomenys neskelbtini*), kieme G. V. baugino S. V. grasindamas su ja susidoroti kitų rankomis, sakydamas: „užmušiu, mašina netikėtai atsidurs griovyje, tau bus mišios“; 2019 m. gruodžio 5 d., tiksliau nenustatytu laiku, namo, esančio (*duomenys neskelbtini*), kieme baugino S. V., grasindamas susidoroti su šia, šios tėvu ir broliu, sakydamas: „užmušiu, ramybėje nepaliksiu, kol nesunaikinsiu“, po to kelis kartus buvo atvažiavęs prie namo, vaikščiojo po langais, šaukė, filmavo, taip pat buvo atvažiavęs prie namo 2019 m. gruodžio 6–9 d., tiksliau nenustatytu laiku, vaikščiojo po langais, daužė į langus, šaukė, filmavo.
- 1.3. 2019 m. gruodžio 24 d. 00.05 val. G. V. iš savo mobiliojo ryšio telefono skambino į nukentėjusiosios S. V. mobiliojo ryšio telefoną ir baugino ją, necenzūriniais žodžiais grasindamas su ja susidoroti: „Aš tave, kurva, užkasiu“, žemino ją vadindamas „padla“, „nusikaltėle“, „idiotė“, tęsdamas savo nusikalstamą veiką, jis taip pat skambino S. V. 2020 m. sausio 1, 24, 27, 30 d.
- 1.4. 2020 m. vasario 5 d. G. V. iš savo mobiliojo ryšio telefono į nukentėjusiosios S. V. mobiliojo ryšio telefoną rašė bauginamojo pobūdžio pranešimus grasindamas, kad pasodins šią į kalėjimą dėl jo daiktų vagystės: 2020 m. vasario 5 d., tiksliau nenustatytu laiku, parašė: „Eisi gatviu sluot pagal sulaikytu asmenu programa“, „Patikek, bus tau ieškinys, kuris sutriuškins tave amžiam...“; „Nes įvarei save į kampą su j. strategija...“; „Tau bet koku atveju belieka viena išieitis-skelbt besalygi...“; „Prisiekiu“, „Tai va (*duomenys neskelbtini*), cia tik pradzia, perfomansas tesis...“; „Ir kitus“; 2020 m. vasario 5 d. 11.20 val. parašė: „Tu kurva kodėl man neskambini, kur mano pavogta turta dėsi?“
- 1.5. Tęsdamas savo nusikalstamą veiką, G. V. 2020 m. vasario 6 d. 4 kartus, 2020 m. vasario 7 d. – 9 kartus skambino S. V. telefonu bei per programą „Viber“.
- 1.6. 2020 m. rugpjūčio 9 d. 15.41 val. G. V. iš savo mobiliojo ryšio telefono skambino į nukentėjusiosios S. V. mobiliojo ryšio telefoną ir baugino ją necenzūriniais žodžiais grasindamas su ja susidoroti: „Aš tave išpysiu, supranti, ir tavo gyvenimo nebus, nachui. Aš tave taip išžaginsiu, kad tu neteksi nieko, supranti. Neteksi nieko, iš viso. Aš tave dabar nušluosiu, supratai. Bus cunamis, supranti, cunamis, kuris tave nušluos. Tau cunamis ateis iš dviejų pusių.“

- 1.7. 2020 m. gruodžio 10 d., tiksliau nenustatytu laiku, Vilniaus rajono socialinių paslaugų centro, esančio Vilniaus r., Nemenčinės m., Bažnyčios g. 21, atvejo vadybos nagrinėjimo posėdžio metu G. V. baugino S. V., pateikdamas sąrašą bylų, kurias grasino jai iškelti, jeigu ši nesutiks su jo siūlomomis sąlygomis.
- 1.8. Taip pat G. V. S. V. psichologiškai gniuždė kaip moterį, motiną, darbuotoją ir klientę skambindamas ir siųsdamas pranešimus jos artimiesiems asmenims, šeimos nariams, darbdaviui, advokatei, apie tai pranešdamas S. V. bei sakydamas sūnui T. V., kad dėl motinos elgesio atsisako jo kaip sūnaus; tokiais savo veiksmais G. V. darė poveikį S. V. psichikai ir sukėlė nerimą, baimę bei nesaugumo jausmą, dėl to nukentėjusioji S. V., būdama psichologiškai palūžusi, turėjo palikti savo pajamų šaltinį – darbietę (*duomenys neskelbtini*), nutraukti sutartį su advokate E. J., nutraukti santykius su artimais asmenimis.

II. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį argumentai

2. Kasaciniu skundu nuteistojo G. V. gynėjas advokatas L. Žalnieriūnas prašo panaikinti Vilniaus regiono apylinkės teismo 2022 m. balandžio 21 d. nuosprendį ir Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. sausio 10 d. nutartį ir bylą nutraukti, nes nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusizengimo požymių. Taip pat prašoma kreiptis į Lietuvos Respublikos Konstitucinę Teismą, prašant ištirti, ar BK 145 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 2 daliai, 109 straipsnio 1 daliai, konstituciniams teisinės valstybės, teisingumo principams, ir G. V. skirti nusikaltimo bei jo asmenybės pavojingumą atitinkančią, teisingumo principo įgyvendinimą užtikrinančią laisvės apribojimo bausmę. Kasatorius skunde nurodo:
 - 2.1. Kasacinės instancijos teismo praktika dėl žmogaus bauginimo, naudojant psichinę prievartą, yra prieštaringa: nors pagal vieną kasacinės instancijos teismo praktiką (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-278-489/2022) galima spręsti, kad žmogaus bauginimas, naudojant psichinę prievartą, gali reikštis bet kokiais baimę, nerimą ar nesaugumo jausmą keliančiais veiksmais, tačiau pagal kitą praktiką baimė, nerimas ar nesaugumo jausmas siejami su sunkių neigiamų padarinių atsiradimo dėl tokių veiksmų galimybe (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-299/2013, 2K-65-648/2016, 2K-232-976/2019, 2K-79-689/2021). Bet koku atveju būtina skirti žmogaus terorizavimą buitine ir teisine prasme. Sunkių neigiamų padarinių gali atsirasti dėl grasinimo nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą, sugadinti ar sunaikinti turtą, taip pat neteisėto fizinio poveikio, turto sunaikinimo ar sugadinimo, tačiau ne dėl besikartojančių įžeidimų ar grasinimų kaip nors pakenkti, priekabiaujančiant, atvirai sekant, gąsdinant naktiniais skambučiais, siunčiant amoralaus pobūdžio žinutes – tokius veiksmus kasacinės instancijos teismas taip pat pripažįsta žmogaus bauginimu, panaudojant psichinę prievartą (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-205-942/2022). Būtent vadovavimasis prieštaringa kasacinės instancijos teismo praktika lėmė tai, kad G. V. nuteistas už veiksmus, kurie negali būti pripažinti S. V. bauginimu.

- 2.2. Įrodytomis pripažintos aplinkybės nuosprendyje išdėstytos netiksliai, gremėdiškai, sunku suprasti, kokie konkretūs G. V. veiksmai pripažinti S. V. bauginimu, naudojant psichinę prievartą. Praleisti skambučiai, žinučių skaičius ir laikas niekaip negali būti siejami su žmogaus bauginimu, naudojant psichinę prievartą. Neaišku, kaip reiškėsi S. V. kaip moters, motinos, darbuotojos ir klientės psichologinis gniuždymas, nes kaltinime neatskleista, ką skambindamas ir siųsdamas pranešimus G. V. sakė jos artimiesiems, šeimos nariams, darbdaviui ir advokatei. Pirmosios instancijos teismas pažodžiui perrašė kaltinamajame akte nurodytas aplinkybes, o apeliacinės instancijos teismas šio trūkumo nepašalina – taip buvo pažeistas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir BPK) 305 straipsnio 1 dalies 1 punktas, buvo suvaržytos BPK 22 straipsnio 3 dalyje ir 44 straipsnio 7 dalyje garantuotos G. V. teisės.
- 2.3. Iš įrodyta pripažintų nusikalstamos veikos aplinkybių matyti, kad G. V. nu-teistas už tai, kad grasino S. V. kreiptis į teisėsaugos institucijas ir teismą dėl jos ir jos artimųjų nemokamų mokesčių, G. V. daiktų vagystės ir pan., tačiau tai teisėti veiksmai, o S. V. įžeidinėjimas necenzūriniais, žeminančiais žodžiais, draudimas jai turėti pasiliktą savo santuokinę pavardę taip pat nesudaro BK 145 straipsnyje nustatytos veikos požymio ir turi būti pašalinti iš pareikšto kaltinimo.
- 2.4. Pripažįstant nusikalstamą grasinimo pobūdį, būtina įsitikinti, kad kaltininko veiksmai buvo teisingai suprasti, jog tai nebuvo nevykęs pokštas, spontaniškai išsprūdę žodžiai, į grasinimą panašūs, bet kitokią prasmę turintys veiksmai ir pan. (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-79-689/2021). Kriterijai, kuriais vadovaudamiesi teismai turi aiškinti bauginimo realumą, kasacinės instancijos teismo praktikoje aiškinami nevienodai: vienoje nutartyse nurodoma, kad bauginimo priežastis ir motyvas padarytos veikos vertinimui reikšmės neturi (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-90-689/2018, 2K-346-942/2018, 2K-269-303/2020, 2K-205-942/2022), tačiau kitose teigiama, kad, sprendžiant klausimą dėl grasinimo realumo, atsižvelgiama į grasinimo motyvus, grasinančiojo ir asmens, kuriam grasinama, tarpusavio santykius, grasinimo aplinkybes, kilusio konflikto kontekstą ir kt. (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-423-303/2016, 2K-259-693/2018, 2K-106-719/2019, 2K-139-511/2020). Grasinimo motyvų reikšmė prieštaringai aiškinama ir toje pačioje nutartyje (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-139-511/2020). G. V. nu-teistas už veiksmus, kurie neatitinka realumo reikalavimo. Teismai pernelyg sureikšmino S. V. subjektyvią reakciją į G. V. elgesį ir visiškai nevertino jo priežasčių ir motyvų. Nors byloje nustatyti G. V. veiksmai galėjo sukelti S. V. neigiamų emocijų, tačiau jie buvo tik jo atsakas į S. V. inicijuotą konfliktą dėl turto padalijimo ir vaiko auginimo. Nukentėjusiojo subjektyvus situacijos vertinimas nėra besąlyginė prielaida baudžiamajai atsakomybei kilti, grasinimo realumą tokiomis atvejais turi patvirtinti kiti objektyvūs duomenys: reikia vertinti, ar yra pagrindas manyti, kad grėsmingi ketinimai gali

būti realiai įgyvendinti ir jų reikia bijoti, ar tai yra tik momentiniai susijaudinimo ir sumažėjusios kontrolės konflikto metu padariniai. Konfliktoje situacijoje asmenys gali neadekvačiai vertinti situaciją (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-299/2013, 2K-219/2014, 2K-14-222/2016, 2K-423-303/2016, 2K-203-489/2018, 2K-259-693/2018). Teismai nenustatė jokių aplinkybių, pagrindžiančių, kad G. V. išsakyti ketinimai galėjo būti realiai įgyvendinti ir jų ištis reikėjo bijoti.

- 2.5. G. V. veiksmai, be to, neatitinka sistemiškumo kriterijaus, yra epizodiški, juos skiria ilgas mėnesio, kelių mėnesių, net pusės metų laiko tarpas ir nesieja bendras sumanymas, nes G. V. tyčia kiekvieną kartą formavosi iš naujo.
 - 2.6. Taip pat teismai nevertino G. V. veiksmų pavojingumo, nenustatė pavojaus S. V. gyvybei ir sveikatai, todėl G. V. veiksmai nepadarė realios žalos baudžiamojo įstatymo saugomai vertybei. S. V. galimai pažeistos teisės gali būti veiksmingai atkurtos civilinės teisės priemonėmis.
 - 2.7. G. V. veiksmai galėtų atitikti ne žmogaus terorizavimo, o neteisėto žmogaus persekiojimo požymius. Tačiau neteisėtas žmogaus persekiojimas kriminalizuotas tik 2021 m. spalio 14 d. įstatymu, taigi po G. V. inkriminuotos veikos padarymo, todėl ji negali būti perkvalifikuota pagal BK 148¹ straipsnio 1 dalį (BK 3 straipsnio 3 dalis).
 - 2.8. BK 145 straipsnio 2 dalis prieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 2 daliai, 109 straipsnio 1 daliai, konstituciniams teisinės valstybės, teisingumo principams. BK 145 straipsnio 2 dalies sankcija neatitinka nurodytų konstitucinių reikalavimų, nes ja yra suvaržyta teismo teisė, atsižvelgus į visas bylos aplinkybes, pagal sankcijos ribas skirti su laisvės atėmimu nesusijusių bausmę asmeniui, padariusiam apysunkį nusikaltimą ir sukėlusiam tik pavojų žmogaus gyvybei ar sveikatai. BK 145 straipsnio 2 dalies sankcija, kurioje nustatyta vienintelė laisvės atėmimo iki ketverių metų bausmė, yra griežtesnė už BK 132 straipsnio 1 dalies, 133, 134, 136 straipsnių, 137 straipsnio 1 dalies, 138 straipsnio 1 dalies, 139 ir 140 straipsnių sankcijas, kuriose kriminalizuotomis veikomis padaroma reali žala, o ne tik sukeliama tokios žalos pavojus žmogaus sveikatai ir net gyvybei. G. V. paskirta aiškiai per griežta devynių mėnesių laisvės atėmimo bausmė dėl to, kad teismai pagal BK 145 straipsnio 2 dalies sankcijos ribas neturėjo kitokio pasirinkimo.
3. Atsiliepimu į nuteistojo G. V. gynėjo advokato L. Žalnieriuono kasacinį skundą Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Baudžiamojo persekiojimo departamento prokurorė Jolita Urbelienė prašo jį atmesti. Atsiliepime nurodoma:
 - 3.1. Priešingai nei tvirtinama kasaciniame skunde, BK 145 straipsnio 2 dalies dispozicija nereikalauja sunkių neigiamų padarinių žmogaus gyvybei ar sveikatai – sistemingos psichinės prievartos buvimas konstatuojamas nustačius, kad nukentėjusysis sąmoningai buvo verčiamas nerimauti, nesaugiai jaustis, patirti psichologinį diskomfortą; iš byloje nustatytų aplinkybių matyti, kad dėl nuteistojo G. V. veiksmų nukentėjusioji S. V. tokio pobūdžio išgyvenimų patyrė.
 - 3.2. G. V. veika aprašoma itin plačiai, tačiau šiuo atveju tai lemia nusikalstamos veikos specifika. Siekiant konstatuoti BK 145 straipsnio 2 dalyje nustatytą

- nusikalstamos veikos sudėtį, būtina išsamiai atskleisti asmens veiksmus, nes tik detali jų analizė leidžia spręsti apie veikos sistemingumą, o išsakytų frazių (nagrinėjamu atveju SMS žinučių) turinys leidžia vertinti kaltininko tyčios kryptingumą. Kaltinime išdėstytas daugumos nukentėjusiajai siųstų žinučių turinys patvirtina, kad jos yra įžeidžiančios, amoralaus pobūdžio, vartojami necenzūriniai žodžiai, išsakomi ketinimai susidoroti ir pan. Tokie G. V. veiksmai pagrįstai įvertinti kaip psichinės prievartos panaudojimas.
- 3.3. Nors kasaciniame skunde nurodomi BPK 22 straipsnio 3 dalies, 44 straipsnio 7 dalies pažeidimai, tačiau iš baudžiamosios bylos medžiagos matyti, kad G. V. proceso metu nenurodė, kad pareikštas įtarimas ar kaltinimas jam būtų nesuprantamas, taigi tokie kasacinio skundo teiginiai laikytini deklaratyviais. Pirmosios instancijos teismo nuosprendis taip pat atitinka ir BPK 305 straipsnio 1 dalies 1 punkto reikalavimus.
 - 3.4. Nors kasatorius teigia, kad iš įrodytomis pripažintų aplinkybių turi būti pašalintos aplinkybės, susijusios su tuo, kad G. V. neva grasino S. V. kreiptis į teisėsaugos institucijas ir teismą dėl jos ir jos artimųjų nemokamų mokesčių, jo daiktų vagystės ir pan., nes tokie veiksmai yra teisėti, tačiau pažymėtina, kad nors pats informavimas apie tai, kad bus teikiami skundai dėl nukentėjusiosios ir jai artimų asmenų galimai daromų teisės pažeidimų, nėra baudžiamąją atsakomybę užtraukiantis veiksmas, tačiau G. V. nukentėjusiajai siųstos tokio pobūdžio žinutės, atsižvelgiant į jų skaičių, siuntimo laiką, turinį, bendrame kontekste pagrįstai įvertintos kaip sudėtinė tęstinės veikos – sistemingo žmogaus bauginimo naudojant psichinę prievartą – dalis.
 - 3.5. Teismų įrodytam žmogaus bauginimui pagal BK 145 straipsnio 2 dalį konstatuoti būtini sistemingumo, realumo ir pavojingumo požymiai. Nuteistasis pripažintas kaltu už veiksmus, kurie tęsėsi pakankamai ilgą laiką nuo 2019 m. rugpjūčio 11 d. iki 2020 m. gruodžio 10 d. Bylos duomenys patvirtina, kad nuteistojo periodiškai pasikartojantys išpuoliai prieš nukentėjusiąją buvo siejami bendro sumanymo bauginti buvusią sutuoktinę, kelti jai įtampą, taip keršijant dėl besitęsiančių nesutarimų santuokos nutraukimo metu dalijant bendrą turtą bei sprendžiant ginčus dėl bendravimo su vaikais. Ilgalaikiai, sistemingi, bauginamojo pobūdžio G. V. veiksmai prieš nukentėjusiąją naudojant psichinę prievartą pasižymi nusikalstamai veikai būdingu pavojingumu. G. V. veikė tiesiogine tyčia, suprato, kad psichiškai veikia nukentėjusiąją, kelia jai baimę, siekė šią būseną palaikyti ir norėjo taip elgtis.
 - 3.6. Sąmoningas nuteistojo G. V. siekis buvusiai sutuoktinei sukurti nuolatinės baimės ir nerimo atmosferą, sunkiai pakenčiamas gyvenimo sąlygas bylą nagrinėjusių teismų buvo pagrįstai pripažintas BK 145 straipsnio 2 dalyje nustatyta nusikalstama veika, todėl nėra pagrindo vertinti BK 145 straipsnio 2 dalies ir 148¹ straipsnio 1 dalies normų konkurencijos; veikos kvalifikavimui teisinės reikšmės taip pat neturi nusikalstamos veikos priežastys ir motyvai.
 - 3.7. Taip pat kasatorius nepagrįstai teigia, kad BK 145 straipsnio 2 dalies sankcija riboja teismo galimybes paskirti teisingą bausmę, ir sieja tai su konstitucinių normų pažeidimu. BK 54 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad jei straipsnio

sankcijoje nurodytas bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui, teismas, vadovaudamasis bausmės paskirtimi, gali motyvuotai paskirti švelnesnę bausmę. Toks teisinis reguliavimas leidžia daryti išvadą, kad šis bausmės švelninimo pagrindas sietinas su konkrečioje byloje nustatytų aplinkybių visuma, rodančia, kad baudžiamajame įstatyme įtvirtintos bausmės skyrimo taisyklės nėra pakankamos teisingumo principui įgyvendinti ir teisingai bausmei paskirti. Šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas leidžia teismui nepažeidžiant Konstitucijos 31 straipsnio 4 dalies parinkti tiek veikos, tiek asmens pavojingumą atitinkančią bausmę. Skirdamas bausmę nuteistajam G. V., teismas vadovavosi bendraisiais bausmių skyrimo pagrindais, atsižvelgė į padarytos veikos sunkumo ir pavojingumo laipsnį, kaltės formą, rūšį, padarytos nusikalstamos veikos motyvus ir tikslus, nuteis-tojo asmenybę, todėl pagal sankcijos ribas paskirta laisvės atėmimo bausmė negali būti vertinama kaip netinkama ar aiškiai per griežta.

III. Kasacinės instancijos teismo argumentai ir išvados

4. Nuteistojo G. V. gynėjo advokato L. Žalnieriūno kasacinis skundas atmestinas.

Dėl bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribų

5. Kasacinės instancijos teismas priimtus nuosprendžius ir nutartis, dėl kurių paduotas kasacinis skundas, tikrina teisės taikymo aspektu (BPK 376 straipsnio 1 dalis). Tai reiškia, kad skundžiamų teismų sprendimų teisėtumas kasacine tvarka tikrinamas remiantis šiuose sprendimuose nustatytais bylos aplinkybėmis, iš naujo įrodymų nevertinant ir naujų faktinių bylos aplinkybių nenustatant (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-221/2008, 2K-P-9/2012 ir kt.). Įrodymų pakankamumo ir patikimumo klausimais kasacinės instancijos teismas pasisako tik teisės taikymo aspektu, t. y. ar renkant duomenis ir juos pripažįstant įrodymais nebuvo padaryta esminių baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimų, ar pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai išsamiai ir nešališkai ištyrė byloje surinktus įrodymus, ar nustatant faktines veikos padarymo aplinkybes nebuvo ignoruoti svarbūs bylos duomenys, ar pagal nustatytas aplinkybes teisingai pritaikytas baudžiamasis įstatymas. Klausimas, ar pakanka įrodymų vienai ar kitai aplinkybei konstatuoti, išsprendžiamas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-274-788/2019). Kasacinio skundo argumentai savaip interpretuojant įrodymus ir ginčijant teismo nustatytas faktines aplinkybes nėra kasacinio nagrinėjimo dalykas (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-402/2010, 2K-358-942/2017).
6. Iš nuteistojo G. V. gynėjo advokato L. Žalnieriūno kasacinio skundo turinio matyti, kad jame yra apibendrintų teiginių, skirtų teismų atliktam atskirų įrodymų ir jų visumos vertinimui bei jų pagrindu padarytomis išvadoms ginčyti, pateikiamas savas teismų nustatytų aplinkybių vertinimas, tačiau tokie teiginiai, atsižvelgiant į pirmiau nurodytas kasacinės instancijos teismo kompe-

- tencijos ribas, nėra kasacinės bylos nagrinėjimo dalykas. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad kasacine tvarka apskūsti įsiteisėjusių nuosprendį ar nutartį galima tik dėl tų klausimų, kurie buvo nagrinėti apeliacinės instancijos teisme (BPK 367 straipsnio 3 dalis). Kasaciniame skunde keliami klausimai dėl nuteistojo G. V. veiksmų galimos atitikties tik BK 148¹ straipsnyje nurodytai nusikalstamai veikai, dėl šios normos taikymo negalimumo, nes veika buvo kriminalizuota vėliau nei nuteistajam inkriminuoti veiksmai, dėl pirmosios instancijos teismo nuosprendyje netiksliai, gremėzdiškai aprašytų nusikalstamos veikos aplinkybių, t. y. klausimai, kurie nebuvo nagrinėti apeliacine tvarka, todėl teisėjų kolegija kasacinio skundo teiginius nagrinės tik tiek, kiek jie atitinka BPK 369 straipsnio 1 dalyje nustatytus bylos nagrinėjimo kasacine tvarka pagrindus.
7. Šiuo aspektu pažymėtina, kad BPK 367 straipsnio 3 dalyje įtvirtinti kasacijos ribojimai turi būti aiškinami ir taikomi atsižvelgiant į kitas šio kodekso nuostatas. Pagal BPK 376 straipsnį, apibrėžiantį teismo įgaliojimų nagrinėjant kasacinę bylą ribas, nagrinėdamas kasacinę bylą, teismas teisės taikymo aspektu patikrina priimtus nuosprendžius ir nutartis, dėl kurių paduotas skundas. Kasacinės instancijos teismas gali sušvelninti arba sugriežtinti bausmę, jeigu neteisinga bausmė susijusi su netinkamu baudžiamojo įstatymo pritaikymu. Sugriežtinti bausmę teismas gali tuo atveju, kai dėl to paduotas skundas, tačiau jis neturi teisės sugriežtinti bausmę paskirdamas laisvės atėmimą iki gyvos galvos (BPK 376 straipsnio 1, 3 dalys). Šiame straipsnyje nėra varžomi kasacinės instancijos teismo įgaliojimai sušvelninti paskirtą bausmę, jeigu neteisinga bausmė susijusi su netinkamu baudžiamojo įstatymo taikymu. BPK 367 straipsnio 3 dalyje įtvirtinti kasacijos ribojimai neturi būti aiškinami formaliai ir laikomi savaimė kliudančiais kasacinės instancijos teismui, nagrinėjančiam kasacinę bylą tais teisės klausimais, kurie buvo išnagrinėti apeliacinės instancijos teisme, kartu išspręsti ir tuos teisės klausimus, kurie nebuvo išnagrinėti apeliacinės instancijos teisme. Kasacinės instancijos teismas turi įgaliojimus išspręsti tokius papildomus klausimus, kai taip galėtų būti palengvinta nuteistojo teisinė padėtis (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-58-697/2019). Dėl to teisėjų kolegija vertins ir kasacinio skundo argumentus, susijusius su BK 148¹ straipsnio taikymu.

Dėl prašymo kreiptis į Konstitucinį Teismą

8. Nuteistojo G. V. gynėjas advokatas L. Žalnieriūnas kasaciniu skundu prašo kreiptis į Konstitucinį Teismą, prašant ištirti, ar BK 145 straipsnio 2 dalis neprieštaraus Konstitucijos 31 straipsnio 2 daliai, 109 straipsnio 1 daliai, konstituciniams teisinės valstybės, teisingumo principams. Savo prašymą kasatorius motyvuoja tuo, kad BK 145 straipsnio 2 dalies sankcijoje nustatyta vienintelė laisvės atėmimo iki ketverių metų bausmė, o tai užkerta kelią teismui tinkamai individualizuoti kaltininkui bausmę. Be to, tai, kad BK 145 straipsnio 2 dalies sankcijoje nustatyta bausmė yra griežtesnė už nusikaltimų, kuriais padaroma reali žala (BK 132 straipsnio 1 dalis, 133, 134, 136 straipsniai, 137 straipsnio 1 dalis, 138 straips-

nio 1 dalis, 139 ir 140 straipsniai), sudėčių sankcijoje nustatytas bausmes, prieštarauja bausmių proporcingumo principui.

9. Pagal Konstitucijos 110 straipsnio 2 dalį, tais atvejais, kai yra pagrindas manyti, kad įstatymas ar kitas teisės aktas, kuris turėtų būti taikomas konkrečioje byloje, prieštarauja Konstitucijai, teisėjas sustabdo šios bylos nagrinėjimą ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą prašydamas spręsti, ar šis įstatymas ar kitas teisės aktas atitinka Konstituciją. Teismų praktikoje laikomasi nuostatos, kad toks kreipimasis yra privalomas, kai bylą nagrinėjančiam teismui (bet ne kuriam nors iš proceso dalyvių ar dalyviams) kyla abejonių, ar įstatymas (kitas teisės aktas), kuris turėtų būti taikomas toje byloje, neprieštarauja Konstitucijai (BPK 381 straipsnio 3 dalis); ir atvirkščiai – teismas negali atidėti (stabdyti) bylos nagrinėjimo dėl kreipimosi į Konstitucinį Teismą, jei jis neabejoja byloje taikomų įstatymų (teisės aktų) atitiktimi Konstitucijai (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-51-507/2017, 2K-278-788/2018). Prašymai išaiškinti, kaip turi būti taikomos įstatymo (ar kito teisės akto) nuostatos, yra nežinybingi Konstituciniam Teismui (Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 23 d., 2006 m. lapkričio 20 d., 2010 m. liepos 2 d., 2010 m. lapkričio 16 d., 2011 m. rugsėjo 5 d. sprendimai).
10. Baudžiamajame įstatyme yra įtvirtinta, kad tais atvejais, kai sankcijoje nurodytos bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui ar konkrečios bylos faktinės aplinkybės leidžia daryti pagrįstą išvadą, jog už atitinkamos nusikaltamos veikos padarymą yra netikslinga skirti šios normos sankcijoje nustatytos rūšies ar dydžio bausmės, teismas turi diskreciją pasinaudoti esamomis teisinėmis priemonėmis, t. y. BK 54 straipsnio 3 dalies ir BK 62 straipsnio nuostatomis, kurių pagrindu kaltininkui gali būti paskirta švelnesnė bausmė. Tai taip pat reiškia, kad tokiu atveju BK tiek bendrojoje, tiek specialiojoje dalyje yra pakankamas kiekis bausmės skyrimo procese teisingumą užtikrinančių priemonių.
11. Kasacinės instancijos teismo teisėjų kolegija, įvertinusi nuteistojo G. V. gynėjo kasaciniame skunde išdėstytus prašymo kreiptis į Konstitucinį Teismą argumentus, konstatuoja, kad jie nesuteikia pagrindo abejoti, jog bausmė, nustatyta už BK 145 straipsnio 2 dalyje reglamentuotą nusikalstamą veiką, galėtų prieštarauti Konstitucijai, o kasatoriui kilę teisinio reguliavimo neaiškumai negali būti pašalinti taikant ir aiškinant teisę, *inter alia* (be kita ko), teismams nagrinėjant konkrečias baudžiamąsias bylas.

Dėl nuteistojo G. V. veikos kvalifikavimo

12. Kasaciniu skundu nuteistojo G. V. gynėjas advokatas L. Žalnieriūnas ginčija G. V. padarytos veikos kvalifikavimą dviem pagrindiniais aspektais: 1) G. V. veika neatitinka pavojaus, realumo, sistemingumo kriterijų tam, kad būtų kvalifikuojama pagal BK 145 straipsnio 2 dalį kaip sistemingas žmogaus bau-ginimas, panaudojant psichinę prievartą; 2) G. V. veiksmai galimai atitinka BK 148¹ straipsnio 1 dalyje nustatyto neteisėto žmogaus persekiojimo baudžiamojo nusižengimo sudėtį, tačiau veika negali būti perkvalifikuojama, nes neteisėto žmogaus persekiojimo sudėtimi BK papildytas tik 2021 m. spalio 14 d. įstatymu

- (įsigaliojo nuo 2021 m. spalio 23 d.), o pagal BK 3 straipsnio 3 dalį toks įstatymas negalioja atgaline tvarka.
13. Siekiant nustatyti, ar G. V. veika buvo kvalifikuojama teisingai, turi būti palyginamos BK 145 straipsnio 2 dalyje ir BK 148¹ straipsnio 1 dalyje nustatytų nusikalstamų veikų sudėtys. Pagal BK 145 straipsnio 2 dalį baudžiamas tas, kas terorizavo žmogų grasindamas susprogdinti, padegti ar padaryti kitokią pavojingą gyvybei, sveikatai ar turtui veiką arba sistemingai baugino žmogų naudodamas psichinę prievartą. Pagal BK 148¹ straipsnio 1 dalį baudžiamas tas, kas prieš aiškiai išreikštą žmogaus valią, neturėdamas teisėto pagrindo, sistemingai persekiojo šį žmogų, jeigu dėl to nukentėjęs asmuo buvo priverstas pakeisti gyvenamąją vietą ar darbą, ar mokymosi įstaigą arba buvo padarytas kitoks neigiamas poveikis jo socialiniam gyvenimui ar neigiamas poveikis jo emocinei būsenai. Iš paminėtų normų turinio matyti, kad BK 148¹ straipsnyje nenustatyta atsakomybė už tokius veiksmus, kurie paminėti BK 145 straipsnio 1 ir 2 dalių dispozicijoje (grasino nužudyti žmogų ar sunkiai sutrikdyti jo sveikatą, jeigu buvo pakankamas pagrindas manyti, kad grasinimas gali būti įvykdytas; terorizavo žmogų grasindamas susprogdinti, padegti ar padaryti kitokią pavojingą gyvybei, sveikatai ar turtui veiką).
 14. Atkreiptinas dėmesys, kad BK 148¹ straipsnis buvo papildytas 2021 m. spalio 14 d. įstatymu Nr. XIV-576. Įstatymo projekto aiškinamajame rašte pažymėta, kad atsakomybė už persekiojimą, kaip veiką, pasižyminčią aktyviu įkyrių kontaktu su persekiojamu asmeniu, kai persekiojamas asmuo yra išreiškęs valią neturėti kontakto su persekiotoju, nėra nustatyta (taigi, pasak įstatymo leidėjo, BK 145 straipsnio 2 dalis tokios veikos neapėmė ir ji nebuvo kriminalizuota). Tai, kad BK 148¹ straipsnyje nurodyta veika priskiriama baudžiamiesiems nusižengimams, leidžia teigti, jog dispozicijoje įvardyti veiksmai įstatymo leidėjo yra laikomi mažiau pavojingais ir atsakomybė pagal šią teisės normą galima tik tada, kai kaltininko savo turiniu panašūs veiksmai neatitinka BK 145 straipsnio 2 dalies sudėties požymių. Pažymėtina ir tai, kad BK 145 straipsnio 2 dalyje nustatyta nusikalstamos veikos sudėtis yra formalioji, t. y. pačios veikos padarymas lemia jos baigtumo momentą, o BK 148¹ straipsnio 1 dalyje nustatyta baudžiamojo nusižengimo sudėtis yra materialioji, t. y. tam, kad veika būtų laikoma baigta, turi būti nustatyti ir nusikalstamos veikos padariniai – jeigu dėl to nukentėjęs asmuo buvo priverstas pakeisti gyvenamąją vietą ar darbą, ar mokymosi įstaigą arba buvo padarytas kitoks neigiamas poveikis jo socialiniam gyvenimui ar neigiamas poveikis jo emocinei būsenai.
 15. Be to, BK 145 straipsnio 2 dalyje nustatyta nusikalstamos veikos sudėtis yra BK specialiosios dalies XIX skyriuje „Nusikaltimai, pavojingi žmogaus sveikatai ir gyvybei“, o BK 148¹ straipsnio 1 dalyje nustatyta nusikalstamos veikos sudėtis – BK specialiosios dalies XX skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus laisvei“. Taigi BK 145 straipsnio 2 dalyje ir BK 148¹ straipsnio 1 dalyje nustatytų nusikalstamų veikų tiesioginiai objektai skiriasi.
 16. Nuteistajam inkriminuota BK 145 straipsnio 2 dalyje nustatyta veika objektyviai pasireiškia žmogaus terorizavimu arba sistemingu bauginimu, naudojant psichinę prievartą. Šioje byloje aktualus sistemingo bauginimo, naudojant psi-

chinę prievartą, požymis, tad tik jis ir atskleidžiamas. Bauginimas gali reikštis grasinimais nužudyti ar sutrikdyti sveikatą, sunaikinti ar sugadinti turtą; tai tokie veiksmai, kurie sukelia kitam žmogui baimę, nerimą, įtampą, nesaugumo jausmą. Bauginimu gali būti pripažįstami įvairaus pobūdžio veiksmai, kaip antai: įžeidinėjimai, grasinimai; kai kurie chuliganiški veiksmai, kaip antai: gąsdinantis telefono skambučiai, triukšmo kėlimas, siekiant sukelti baimę, nerimą ir pan. Šių bauginamojo pobūdžio veikslių vertinimui, be kita ko, taikomas ir realumo kriterijus. Nustatant grasinimo realumą, būtina įsitikinti, kad kaltininko elgesys buvo teisingai supastas, kad nagrinėjamoje situacijoje buvo pakankamas pagrindas bijoti dėl šio asmens ketinimų ir kad jis iš tikrųjų siekė įbauginti nukentėjusįjį (tai nebuvo nevykęs pokštas, spontaniškai išsprūdę žodžiai, į grasinimą panašūs, bet kitokią prasmę turintys veiksmai ir pan.) (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-341/2010, 2K-300/2013, 2K-347/2014). Baudžiamajai atsakomybei pagal minimą požymį taip pat būtinas bauginančių veikslių sistemingumas. Objektiviai sistemingumas reikalauja bent trijų bauginamojo pobūdžio veikslių, padarytų per tam tikrą, nelabai ilgą laiką tarpą ir rodančių kaltininko elgesio kryptingumą. Negali būti vertinami kaip sistemingi keli veiksmai, padaryti per tam tikrą laiką tarpą, kurių nesieja bendras sumanymas. Nusikaltimo, nurodyto BK 145 straipsnio 2 dalyje, požiūriu sistemingumas reikalauja bendro sumanymo įbauginti asmenį. Taip pat kiekvieną kartą, kai reikia spręsti, pripažinti veiką nusikaltimu ar kitokiu teisės pažeidimu, labai svarbu įvertinti, kokių rezultatų galima pasiekti kitomis, nesusijusiomis su kriminalinių bausmių taikymu, priemonėmis (Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d., 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimai). Šių nuostatų taikymas, atskleidžiant BK 145 straipsnio 2 dalyje nurodyto nusikaltimo požymius, leidžia išvengti tarp asmenų kilusių bet kokių konfliktų kriminalizavimo. Todėl neatitiktų baudžiamojo įstatymo paskirties praktika, jei šios kategorijos bylose nebūtų analizuojamas pakankamas padarytų veikų pavojingumas, ar išsakyti grasinimai yra realūs, taip pat neįvertinus kitų teisės šakų normų veiksmingumo atkuriant pažeistas teises (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-300/2013, 2K-423-303/2016).

17. Kasaciniame skunde išreiškiama pozicija dėl kasacinės instancijos teismo praktikos nevienodumo, prieštaravimo, vertinant veikos padarymo tikslus ir motyvus BK 145 straipsnio 2 dalies aspektu, tačiau neatkreipiamas dėmesys, kad atskirose nutartyse pažymint, jog veikos motyvai ir tikslai neturi reikšmės veikos vertinimui, turima mintyje tiesioginė motyvų ir tikslų reikšmė veikos kvalifikavimui, t. y. tai, kad jie nėra būtini subjektyvieji BK 145 straipsnio 2 dalyje nustatytos nusikalstamos veikos požymiai, tačiau nepaneigiama jų netiesioginė reikšmė veikos kvalifikavimui (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-341/2010, 2K-327-326/2016, 2K-121-677/2015, 2K-269-303/2020 ir kt.). Nei motyvas, nei tikslas nėra nusikalstamos veikos, nustatytos BK 145 straipsnio 2 dalyje (taip pat ir 148¹ straipsnio 1 dalyje), būtinas subjektyvusis požymis, tačiau svarbūs nustatant kaltininko tyčios kryptingumą, grasinimo (BK 145 straipsnio 2 dalies aspektu) realumą (nustatant grasinimo realumą, atsižvelgtina į grasinimo motyvus, santykius tarp grasintojo ir nukentėjusiojo, aplinkybes, kurioms esant buvo grasinama,

- ir kt. Reikia vertinti aplinkybių, parodančių grasinimo realumo buvimą ar nebuvimą, visumą (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-14-222-2016)).
18. Palyginus BK 145 straipsnio 2 dalies ir BK 148¹ straipsnio 1 dalies nusikalstamų veikų sudėtis, matyti, kad kvalifikavimo problemų gali kelti kaltininko veiksmai, kai asmens bauginimas išreiškiamas ne grasinimu nužudyti ar sutrikdyti asmens sveikatą, ne grasinimu susprogdinti, padegti ar padaryti kitokią pavojingą gyvybei, sveikatai ar turtui veiką, o kitais įvairaus pobūdžio veiksmais: įžeidinėjimais, gąsdinančiais telefono skambučiais, triukšmo kėlimu, siekiant sukelti baimę, nerimą ir pan. Pabrėžtina, kad tiek bauginimo, tiek asmens persekiojimo formų baigtinio sąrašo baudžiamasis įstatymas nenustato ir negali nustatyti. Bet kuriuo atveju, siekiant nustatyti, ar asmens veika atitinka BK 145 straipsnio 2 dalyje nustatytą sistemingą asmens bauginimą, naudojant psichinę prievartą, ar BK 148¹ straipsnio 1 dalyje nustatytą asmens persekiojimą, turi būti vertinama, į ką tokia veika kėsinamasi: ar keliama grėsmė asmens gyvybei ir sveikatai, ar laisvei, vertinamas veiksmų intensyvumas, turinys, galimi motyvai ir tikslas, tai, kaip atliktus veiksmus suprato pats nukentėjęsysis, kokie ryšiai siejo praeityje ar sieja šiuos asmenis.
 19. Nagrinėjamoje byloje kaltinimas G. V. pagal BK 145 straipsnio 2 dalį dėstomas aprašant visų trumpųjų žinučių, skambučių, kitokio poveikio S. V. turinį, iš kurio matyti ir poveikio jai intensyvumas. Analizuojant kiekvienos atskiros žinutės nukentėjusiajai turinį, kaip teisingai pažymi kasatorius, yra ir tokių žinučių, kurios, skaitomos atskirai, yra neutralios, negalinčios sukelti baimės ar nerimo jausmo. Analogiškas argumentas buvo dėstomas ir nuteistojo G. V. bei jo gynėjo advokato Č. Bakasėno apeliaciniame skunde, į šį argumentą apeliacinės instancijos teismas atsakė savo nutarties 23 punkte. Sutiktina su apeliacinės instancijos teismo argumentais, kad G. V. atlikti veiksmai prieš nukentėjusiąją turi būti vertinami kaip visuma, t. y. atsižvelgiant į jų intensyvumą, kiekį, žinučių, skambučių laiką.
 20. Pagal teismų nustatytas aplinkybes, G. V. inkriminuojamu laikotarpiu išsiuntė S. V. 181 trumpąją žinutę tiek dienos, tiek nakties metu, taip pat ir akivaizdžiai grasinamojo pobūdžio susidoroti išraiška: „...jeigu driginsies, tai aleliuja“, „...aš tave kada pasigavęs apmyšiu“, „gyvensi apgulties sąlygom“, „aš tave metodiškai sugraušiu“, „aš tau padarysiu fejerverką“, taip pat išreiškė grasinimus nužudyti ar padaryti gyvybei ar sveikatai pavojingą veiką sakydamas: „užmušiu, mašina netikėtai atsidurs griovyje, tau bus mišios“, „aš tave užkasiu“, kreipėsi į ją žeminančiais, įžeidžiais žodžiais, taip pat grasino seksualinio pobūdžio smurtu. Esant akivaizdžiai išreikštam sistemingam grasinimui dėl S. V. gyvybės, sveikatos galimo sutrikdymo, kitokio pobūdžio bauginimas, apie kurį kasatorius nurodo kasaciniame skunde, yra tik papildomas, paryškinantis sistemingo asmens bauginimo realumą. Esant akivaizdžiam sistemingam bauginimui, siekiant sukelti S. V. baimę ir nerimą dėl jos gyvybės ir sveikatos, nėra pagrindo spręsti dėl G. V. inkriminuotų veiksmų atitikties BK 148¹ straipsnio 1 dalyje nurodytiems objektyviesiems požymiams, nes pirmiau minėti sistemingi bauginimo veiksmai nėra BK 148¹ straipsnio 1 dalyje nustatyto nusikaltimo objektyvieji požymiai, o nuolatiniai įžeidžiantys, grasinamojo pobūdžio skambučiai, žinutės yra veiksmai,

kuriais G. V. kėsinosi ne į S. V. laisvę, atsižvelgiant į visus G. V. veiksmus, o kėlė pavojų jos sveikatai ir gyvybei.

21. Nustatius, kad G. V. išreiškė nevienkartinius grasinimus, taip pat pažymėtina, kad, priešingai nei tai nurodoma kasaciniame skunde, išsakyti žodžiai negali būti pripažįstami kaip buitinio, tarpasmeninio konflikto dalis, – bylos duomenimis nustatyta, kad S. V. po G. V. veikos prieš ją bijojo būti namuose, jautėsi nesaugiai, nukentėjusioji suprato G. V. jai išsakytas frazes kaip realų pavojų savo gyvybei ir sveikatai. G. V. inkriminuota veika akivaizdžiai atitinka tą pavojingumo laipsnį, kuris būtinas baudžiamajai atsakomybei pagal BK 145 straipsnio 2 dalį kilti. G. V. veiksmai nebuvo atsitiktiniai ar pavieniai, trumpųjų žinučių turinys patvirtina, kad jos įžeidžiančios, amoralaus pobūdžio, daug jų necenzūrinės leksikos, išsakomi įžeidžiantys, bauginantys ketinimai, taip pat įžeidžiai kontaktuojama ne tik su nukentėjusiąja tiesiogiai, bet ir su jos artimos socialinės aplinkos žmonėmis, siekiant jai pakenkti. G. V. suprato, kad sistemingai baugina nukentėjusiąją panaudodamas psichinę prievartą ir nori taip veikti, t. y. veikė tiesiogine tyčia.
22. Atsižvelgdama į nurodytas aplinkybes, teisėjų kolegija konstatuoja, kad teismų padarytos išvados dėl BK 145 straipsnio 2 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos sudėties nuteistojo G. V. veiksmuose buvimo abejonių nekelia, nuteistojo veiksmai kvalifikuoti tinkamai, todėl teismai pagrįstai nesprenė ir nepasisakė dėl nuteistojo veiksmų atitikties BK 148¹ straipsnyje nurodytai veikai bei galimumo šią normą taikyti BK 3 straipsnio pagrindu.

Dėl nuteistajam paskirtos bausmės

23. Kasaciniame skunde taip pat prašoma paskirti G. V. laisvės apribojimo bausmę, tačiau nepateikiamas nė vienas švelnesnės, nei įstatyme nurodyta, bausmės skyrimo pagrindas ir atitinkami argumentai. Prašymas skirti laisvės apribojimo bausmę nuteistajam motyvuojamas tik poreikiu kreiptis į Konstitucinį Teismą, o toks gynėjo prašymas, atsižvelgiant į pirmiau išdėstytus motyvus, kaip jau minėta, yra nepagrįstas. Taip pat pažymėtina, kad pagal BPK 376 straipsnio 3 dalį kasacinės instancijos teismas gali sušvelninti ar sugriežtinti bausmę, jeigu neteisinga bausmė susijusi su netinkamu baudžiamojo įstatymo pritaikymu. Dėl to bausmės griežtumo klausimas kasacinės instancijos teisme gali būti nagrinėjamas išsiaiškinant, ar skiriant bausmę nebuvo pažeisti bendrieji bausmės skyrimo pagrindai. Tačiau tais atvejais, kai nėra pagrindo konstatuoti, jog parenkant bausmės rūšį ir jos dydį būtų netinkamai taikytas baudžiamasis įstatymas ar būtų padaryta esminių proceso pažeidimų surašant nuosprendį, paskirtos bausmės rūšies ar dydžio klausimai nėra bylos nagrinėjimo kasacinės instancijos teisme dalykas (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-165/2013, 2K-345-507/2015, 2K-39-895/2016, 2K-7-8-788/2018 ir kt.). Pagal baudžiamojo proceso įstatymą pirmosios instancijos teismo pagal BK paskirtų kriminalinių bausmių teisingumas vien tik jų griežtumo ar švelnumo aspektu galutinai yra įvertinamas bylą nagrinėjant apeliacine tvarka (BPK 328 straipsnio 2 punktą). Kasacinės instancijos teismui BPK normos nesuteikia galimybės keisti teismų sprendimus vien dėl to,

kad teismų paskirtos bausmės, kurios atitinka baudžiamojo įstatymo nustatytas ribas, yra per švelnios ar per griežtos (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-39-895/2016, 2K-230-489/2019, 2K-88-788/2019).

24. Atsižvelgdama į nurodytas aplinkybes, teisėjų kolegija konstatuoja, kad skundžiamų teismų sprendimų turinys nesuteikia pagrindo išvelgti esminių BPK nuostatų pažeidimų ar netinkamai pritaikyto baudžiamojo įstatymo, dėl kurių reikėtų šiuos sprendimus naikinti ar keisti.

Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į išdėstytus argumentus ir vadovaudamasi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 382 straipsnio 1 punktu,

n u t a r i a :

Nuteistojo G. V. gynėjo advokato Lino Žalnieriūno kasacinį skundą atmesti.

2.4. Darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimas (BK 176 straipsnis)

Vien ta aplinkybė, kad asmuo nėra pasirašytinai supažindintas su lokaliu teisės aktu, kuriuo darbdavys jam perduoda įgaliojimus darbuotojų saugos ir sveikatos apsaugos srityje, nereiškia, kad šis asmuo nėra BK 176 straipsnyje nustatytos veikos subjektas. Tokiu atveju vertintinos ir kitos aplinkybės, t. y. ar tam asmeniui šių įgaliojimų faktas, jų apimtis buvo išaiškinti ir žinomi, ar jis šias funkcijas vykdė, ar jo pareiga užtikrinti darbų saugą neišplaukia iš kituose teisės aktuose nustatytų reikalavimų ir kt.

Byloje nustatyta, kad dėl asmens, atsakingo už darbų saugą bendrovėje, neveikimo buvo sukurta darbuotojų saugos požiūriu pavojinga situacija (ventiliacijos sistemos platforma buvo neaptverta ir pavojinga darbo zona nepažymėta skiriamaisiais ženklais), tačiau į priežastinio ryšio grandinę įsiterpė paties nukentėjusiojo darbų saugos reikalavimų neatitinkantys veiksmai. Nukentėjusysis savavališkai nusprendė atlikti ventiliacinio vamzdžio taisymo darbus, neturėdamas tokiam darbui atlikti reikalingų asmeninių apsaugos priemonių (tokios priemonės pagal jo darbo pobūdį, t. y. darbą prie obliavimo staklių, ir neturėjo būti išduotos), savo rizika, negavęs iš gamybos vadovo pritarimo dėl šių darbų vykdymo, ėmėsi juos atlikti nesaugiais būdais, o tai ir buvo nelaimingo atsitikimo (nukentėjusiojo nukritimo iš aukščio) tiesioginė priežastis. Atitinkamai byloje nenustatytas BK 176 straipsniui taikyti būtinas tiesioginis priežastinis ryšys tarp asmens, atsakingo už darbų saugą, neveikimo ir įvykusio nelaimingo atsitikimo.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-230-511/2023
Teisminio proceso Nr. 1-01-1-24434-2018-1
Procesinio sprendimo kategorija 1.2.13.1.1(S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

N U T A R T I S LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. lapkričio 23 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Artūro Pažarskio (kolegijos pirmininkas), Olego Fedosiuko ir Eligijaus Gladučio (pranešėjas),

sekretoriaujant Daivai Kučinskienei,

dalyvaujant prokurorui Dariui Čaplikui,

išteisintajam A. N. ir jo gynėjui advokatui Dariui Butvilavičiui,

nukentėjusiųjų – civilinių ieškovų B. O. G., A. G., A. G., S. G., V. G. atstovui advokatui Aivarui Alimui,

civilinės atsakovės UAB „L“ atstovui R. P.,

viešame teismo posėdyje kasacine žodinio proceso tvarka išnagrinėjo baudžiamąją bylą pagal nukentėjusiųjų B. O. G., A. G., A. G., S. G., V. G. atstovo advokato Aivarą Alimo kasacinį skundą dėl Klaipėdos apylinkės teismo 2022 m. kovo 25 d. nuosprendžio ir Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. gruodžio 22 d. nutarties.

Klaipėdos apylinkės teismo 2022 m. kovo 25 d. nuosprendžiu A. N. pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 176 straipsnio 1 dalį išteisintas, neįrodžius, kad jis padarė šią nusikalstamą veiką.

Nukentėjusiųjų – civilinių ieškovų B. O. G., A. G., A. G., S. G. ir V. G. civilinis ieškinys paliktas nenagrinėtas, o jų prašymas priteisti advokato pagalbos išlaidų atlyginimą atmestas.

Civilinei atsakovei UAB „L“ solidariai iš nukentėjusiųjų – civilinių ieškovų B. O. G., A. G., A. G., S. G. ir V. G. priteista 3630 Eur išlaidų advokato pagalbai apmokėti atlyginimo.

Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. gruodžio 22 d. nutartimi Klaipėdos apygardos prokuratūros Klaipėdos apylinkės prokuratūros prokurorės Kristinos Prialgauskienės ir nukentėjusiųjų – civilinių ieškovų B. O. G., A. G., A. G., S. G., V. G. atstovo advokato Aivarą Alimo apeliaciniai skundai atmesti. Civilinei atsakovei UAB „L“ iš nukentėjusiųjų – civilinių ieškovų B. O. G., A. G., A. G., S. G. ir V. G. priteista po 200 Eur išlaidų advokato pagalbai apeliacinės instancijos teisme apmokėti atlyginimo.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi baudžiamąją bylą ir išklausiusi nukentėjusiųjų atstovo, prašiusio kasacinį skundą tenkinti, prokuroro, išteisintojo ir jo gynėjo, civilinio atsakovo atstovo, prašiusių kasacinį skundą atmesti, paaiškinimų,

n u s t a t ė :

I. Bylos esmė

1. A. N. išteisintas dėl to, kad jis, būdamas darbdavio įgaliotas asmuo, dėl neatsargumo pažeidė Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatyme (toliau – Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas) ir kituose teisės aktuose nustatytus darbų saugos ir sveikatos apsaugos darbe reikalavimus, dėl to įvyko mirtinas nelaimingas atsitikimas darbe:

1.1. 2018 m. gegužės 22 d. apie 9 val. (*duomenys neskelbtini*) UAB „L“ medienos apdirbimo ceche, būdamas UAB „L“ gamybos vadovas ir pagal 2011 m. gruodžio 2 d. įsakymą Nr. (*duomenys neskelbtini*) atsakingas už darbuotojų saugos ir sveikatos darbe reikalavimų įgyvendinimą, atestuotas pagal įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybos specialisto mokymo programą (pažymėjimo D Nr. (*duomenys neskelbtini*)), žinodamas, kad nuo lauke esančios ventiliacijos sistemos – medžio dulkių ir skiedrų siurblio metalinės platformos aikštelės – 2,7 metro aukštyje yra iš dalies pašalinta kolektyvinė apsaugos priemonė – aptvaras, nesiėmė priemonių šiai pavojingai darbo zonai laikinai aptverti ar pažymėti įspėjamaisiais ženklais, kad kiti darbuotojai – medienos obliavimo įrenginio operatoriai, norėdami pratęsti gamybos procesą, pagal seniai susiklosčiusią praktiką, nesant šaltkalvio, nepatektų ant platformos ir patys neatliktų laikinų prakiurusio ventiliacijos vamzdyno remonto darbų, taip pažeidė: Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 14 straipsnio 1–3 dalių reikalavimus – „1. Kiekvieno darbuotojo darbo vieta ir darbo vietų aplinka turi atitikti šio Įstatymo ir kitų darbuotojų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų reikalavimus. Darbo vietos turi būti įrengtos taip, kad jose dirbantys darbuotojai būtų apsaugoti nuo galimų traumų, jų darbo aplinkoje nebūtų sveikatai kenksmingų ar pavojingų rizikos veiksnių. Įrengiant darbo vietas turi būti įvertintos darbuotojo fizinės galimybės; 2. <...> Konkretūs darbuotojų saugos ir sveikatos apsaugos reikalavimai darbo vietų įrengimui įmonės statiniuose ir įmonės teritorijoje nustatomi projektuojant įmones, jų padalinius ar darbo vietas, įvertinant naudojamų darbo priemonių saugaus naudojimo reikalavimus, darbo, gamybos pobūdį, vadovaujantis Darboviečių įrengimo bendraisiais nuostatais ir kitais darbuotojų saugos ir sveikatos norminiais teisės aktais, iš jų – higienos normomis; 3. Darbo patalpos, darbo vietos ir įmonės teritorija, kur galima rizika darbuotojų saugai, privalo būti pažymėtos darbuotojų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų nustatytais ženklais“; Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1998 m. gegužės 5 d. įsakymu Nr. 85/233 patvirtintų Darboviečių įrengimo bendrųjų nuostatų (toliau – Darboviečių įrengimo bendrieji nuostatai) 15.1 punkto reikalavimus – „Kai darbovietėse yra pavojingų zonų, kuriose dėl darbo pobūdžio gali kilti pavojus nukristi darbuotojui ar daiktui, jose turi būti numatytos priemonės, kad į tas zonas nepatektų pašaliniai darbuotojai. Reikiamų priemonių šiose zonose turi būti imtasi ir darbuotojų saugai ir sveikatai. Pavojingos zonos turi būti aiškiai pažymėtos“;

1.2. neužtikrino ir nekontroliavo, kad darbuotojai, periodiškai atliekantys laikinus prakiurusio pjuvenų išmetimo vamzdyno remonto (sandinimo) darbus, būtų instruktuoti ir apmokyti dirbti aukštyje, jiems būtų išduotos asmeninės apsaugos priemonės ir jomis jie naudotųsi atlikdami darbus ant neaptvertos platformos aikštelės 2,7 metro aukštyje, taip pažeidė: Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 12 straipsnio 3 dalies reikalavimus – „3. Darbdavio paskirti asmenys, juridinio asmens darbuotojų saugos ir sveikatos specialistai ar fiziniai asmenys, atliekantys darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybos funkcijas ar jų dalį, turi atitikti socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatytus kvalifikacinius reikalavimus ir turėti darbui reikalingas priemones. Šių asmenų pareiga yra rengti pasiūlymus dėl prevencinių priemonių, skirtų darbuotojų apsaugai nuo traumų ir profesinių ligų, koordinuoti tokių priemonių įgyvendinimą ir kontroliuoti, kaip įmonės darbuotojai laikosi darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų“; 25 straipsnio 1 dalies 3, 6 punktų reikalavimus – „3) atsižvelgęs į darbuotojų saugos ir sveikatos būklę įmonėje sprendžia, kokias kolektyvines saugos priemones naudoti, organizuoja kolektyvinių apsaugos priemonių įrengimą ir, jeigu jos nepakankamai apsaugo darbuotojus nuo rizikos, darbuotojus aprūpina asmeninėmis apsaugos priemonėmis, organizuoja tokių priemonių patikrinimus, aprūpina darbuotojus saugiomis darbo priemonėmis, diegia saugius darbo ir technologijos procesus, darboviečių vietose, kur galima rizika, įrengia saugos ženklus <...>“; „6) organizuoja arba paveda darbdavio įgaliotam asmeniui organizuoti darbuotojų instruktavimą užtikrinant, kad darbuotojai būtų instruktuojami juos priimant į darbą, perkeltiant į kitą darbą, pakeitus darbo organizavimą, pradėjus naudoti naujas ar modernizuotas darbo priemones, pradėjus naudoti naujas technologijas, pakeitus ar priėmus naujus darbuotojų saugos ir sveikatos norminius teisės aktus. Nustato darbuotojų mokymo ir žinių darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais tikrinimo tvarką“; 28 straipsnio 1, 2 dalių reikalavimus – „1. Kolektyvinių darbuotojų saugos ir sveikatos priemonių įrengimas darbo vietose ir (ar) darbo patalpose turi būti numatomas darbo ar gamybos technologinių procesų projektavimo metu, įvertinant darbo ar gamybos procesuose naudojamas medžiagas, darbo priemones ir galimus rizikos veiksnius. Pasikeitus darbo, technologiniams procesams ar pradėjus naudoti medžiagas, darbo priemones, darbdavys, įvertinęs profesinę riziką, prireikus tobulina esamas ir (ar) įrengia naujas kolektyvines apsaugos priemones; 2. Jei kolektyvinės apsaugos priemonės neužtikrina darbuotojų apsaugos nuo rizikos veiksnių, darbuotojams privalo būti išduodamos asmeninės apsaugos priemonės. Asmeninės apsaugos priemonės darbuotojui išduodamos tik įvertinus jį veikiančius rizikos veiksnius ir turi būti parenkamos tokios, kad apsaugotų darbuotoją nuo rizikos veiksnių poveikio. Asmeninės apsaugos priemonės turi būti pritaikytos darbui, patogios naudoti, neturi sudaryti papildomų pavojų darbuotojų saugai ir atitikti darbuotojų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų reikalavimus“; Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. lapkričio 26 d. įsakymu

Nr. A1-331 patvirtintų Darbuotojų aprūpinimo asmeninėmis apsaugos priemonėmis nuostatų (toliau – Darbuotojų aprūpinimo asmeninėmis apsaugos priemonėmis nuostatai) 1 skyriaus 4 dalies reikalavimus – „4. Asmeninė apsaugos priemonė turi būti naudojama, kai negalima išvengti rizikos arba pakankamai jos apriboti kolektyvinėmis apsaugos techninėmis priemonėmis, darbo organizavimo priemonėmis, metodais ar tvarka“; 2 skyriaus 7 dalies reikalavimus – „7. Darbdavys privalo: 7.1. nemokamai aprūpinti darbuotojus asmeninėmis apsaugos priemonėmis Nuostatuose nustatytomis sąlygomis ir tvarka <...>; 7.3. išduoti darbuotojui asmenines apsaugos priemones, kurios privalo: 7.3.1. apsaugoti nuo galimų kenksmingų, pavojingų veiksmų, esančių darbo aplinkoje, pačios nesukeldamos papildomos rizikos; 7.3.2. atitikti darbo vietoje esančias sąlygas; 7.3.3. atitikti ergonominius reikalavimus ir darbuotojo sveikatos būklę; 7.3.4. tiksliai tiktai darbuotojui, atlikus visus būtinus pakeitimus (priderinimus); <...>; 7.7. informuoti darbuotojus, atliekant instruktavimą darbo vietoje, apie naudojamų asmeninių apsaugos priemonių, turinčių atitikti Nuostatų 7.3 ir 7.4 papunkčių reikalavimus, paskirtį ir apie tai, nuo kurių rizikos veiksmų jos saugo; rengti asmeninių apsaugos priemonių dėvėjimo ir naudojimo mokymus ir, jei reikia, demonstravimą; pagrindinius naudojimosi reikalavimus įrašyti į darbuotojų saugos ir sveikatos instrukcijas; <...>; 7.11.1. analizuoti ir įvertinti rizikos veiksnius, kurių negalima išvengti ar pašalinti kolektyvinėmis apsaugos priemonėmis ar kitais būdais; <...>; 7.13.1. sudaryti rizikos veiksmų įvertinimo, parenkant asmenines apsaugos priemones darbo vietoje, lentelę, vadovaudamasis Nuostatų 1, 2 ir 3 priedais. Jeigu kenksmingų, pavojingų veiksmų yra daugiau, negu nurodyta Rizikos veiksmų įvertinimo, parenkant asmenines apsaugos priemones darbo vietoje, lentelėje (Nuostatų 1 priedas), darbdavys šią lentelę gali papildyti atskirais neišvardytais veiksniais“; Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 1999 m. gruodžio 22 d. įsakymu Nr. 102 patvirtintų Darbo įrenginių naudojimo bendrųjų nuostatų (toliau – Darbo įrenginių naudojimo bendrieji nuostatai) 1 priedo (privalomas) 4 dalies 4.1.5 papunkčio reikalavimus – „Jeigu atliekant konkrečią užduotį kolektyvinę apsaugos priemonę, saugančią nuo nukritimo, reikia laikinai pašalinti, būtina imtis kitų veiksmingų apsaugos nuo kritimo priemonių. Kolektyvinė apsauginė priemonė negali būti pašalinta tol, kol nesiimama kitų apsaugos nuo kritimo priemonių. Užbaigus tokią užduotį, kolektyvines apsaugos priemones, saugančias nuo nukritimo, būtina vėl sumontuoti“; UAB „L“ direktoriaus 2003 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. 1-5 d. patvirtintos Elektrikui, 7137, saugos ir sveikatos instrukcijos Nr. 14 4.25, 4.26 punktų reikalavimus – „4.25. Darbai 1,3 m ar didesniame aukštyje nuo perdengimo arba žemės paviršiaus priskiriami darbams, atliekamiems aukštyje. Atliekant šiuos darbus, turi būti naudojamos priemonės, apsaugančios dirbančiuosius nuo kritimo iš aukščio. 4.26. Dirbant aukščiau kaip 1,3 m nuo grunto ar perdengimo paviršiaus, būtina darbo aikštelę aptverti. Jeigu aptverti negalima ar netikslinga, būtina naudoti asmenines apsaugos nuo kritimo iš aukščio priemones“; UAB „L“

direktoriaus 2003 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. 1-5 d. patvirtintos Statybinin-
kui, 7121, saugos ir sveikatos instrukcijos Nr. 15 4.50 punkto reikalavimus –
„4.50. Nesant galimybės įrengti darbo paklotų ir aptvėrimų, darbai aukštyje
nuo įvairių neaptvertų konstrukcijų, prie neaptvertų angų, esant darbo vietai
aukštyje 1,3 m ir aukščiau, turi būti vykdomi naudojantis saugos diržais. Dir-
žų tvirtinimo vietas turi nurodyti UAB „L“ tiesioginis darbo vadovas“.

- 1.3. Dėl šių reikalavimų pažeidimų staklininkas A. G. su padėjėju M. D., atlik-
dami medienos obliavimo darbus ir pastebėję pjuvenų ištraukimo vamzdžio
pratrūkimą, darbo vietoje nesant suvirintojo, pagal susiklosčiusią praktiką
siekdami laikinai izoliuoti pratrūkusį vamzdį, užlipo ant lauke esančios ven-
tiliacijos sistemos platformos aikštelės 2,7 metro aukštyje, kur nuo 2018 m.
gegužės 15 d. buvo iš dalies pašalinta kolektyvinė apsaugos priemonė – ap-
tvaras; kai A. G. stovėjo ant platformos toje vietoje, kur buvo pašalintas ap-
tvaras, ir buvo bandoma įtempti ant ventiliacijos vamzdžio uždėtą pakavi-
mo juostą, ši nutrūko, A. G., neišlaikęs pusiausvyros, krito nuo platformos
ant betoninio grindinio ir patyrė sužalojimus – netaisyklingos formos odos
nubrozdinimą veide, kaktos dešinėje pusėje su atitinkamai esančia neinten-
syvia kraujosruva galvos minkštuosiuose audiniuose, dešinėje priekinėje pa-
žastinėje linijoje I–VII šonkaulių lūžius su priesieninės pleuros sužalojimu
bei minkštųjų audinių sužalojimu I šonkaulio lūžio srityje, dešinėje mentės
linijoje II–VII šonkaulių lūžius, kraujosruvas po dešinio plaučio viršutinės
skilties pleura ir plaučio audinyje, skeveldrinį kairio stipinkaulio apatinio
galo lūžį tipinėje vietoje su poslinkiu, kairio alkūnkaulio apatinio galo lūžį,
sužalojimų sukeltą sunkų trauminį hemoraginį šoką, t. y. sunkų sveikatos
sutrikdymą, kuris 2018 m. gegužės 24 d. 6.30 val. (*duomenys neskelbtini*)
ligoninėje dėl komplikacijų baigėsi mirtimi.

II. Kasacinio skundo argumentai

2. Kasaciniu skundu nukentėjusiųjų – civilinių ieškovų B. O. G., A. G., A. G., S. G.,
V. G. atstovas advokatas A. Alimas prašo panaikinti Klaipėdos apylinkės teismo
2022 m. kovo 25 d. nuosprendį bei Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų
skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. gruodžio 22 d. nutartį ir bylą grąžinti iš naujo
nagrinėti apeliacinės instancijos teismui. Kasatorius kasaciniame skunde nurodo:
 - 2.1. Žemesnės instancijos teismai padarė esminius baudžiamojo proceso įstatymo
pažeidimus, neišsamiai ir neobjektyviai išnagrinėjo baudžiamąją bylą, netin-
kamai vertino byloje nustatytas aplinkybes, nevertino byloje esančių įrody-
mų visumos, vertino tik atskirus įrodymus ir atskiras jų dalis (pažeidė BPK
20 straipsnio 5 dalies reikalavimus), o tai lėmė netinkamą BK 176 straipsnio
1 dalies taikymą, nepagrįstas išvadas dėl nusikalstamos veikos subjekto ir
priežastinio ryšio, o kartu ir nepagrįstų procesinių sprendimų priėmimą.
 - 2.2. Teismai, spręsdami, ar A. N. laikytinas BK 176 straipsnio 1 dalyje nustatyto
nusikaltimo subjektu, vadovavosi tik UAB „L“ direktoriaus 2011 m. gruod-
žio 2 d. įsakymu Nr. (*duomenys neskelbtini*); 2013 m. lapkričio 22 d. įsakymu

Nr. *(duomenys neskelbtini)* ir 2016 m. birželio 10 d. įsakymu dėl darbuotojų saugai ir sveikatai pavojingų darbų įmonėje apmokymo ir baigiamųjų žinių patikrinimo, kuriuose A. N. nurodytas kaip atsakingas už darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų užtikrinimą. Atsižvelgdami į tai, kad paminėtuose dokumentuose nebuvo A. N. parašų, patvirtinančių šių dokumentų jam įteikimą, abu teismai konstatavo, kad jo atsakomybė pagal BK 176 straipsnio 1 dalį negalima. Tačiau vien tai, kad UAB „L“ nepateikė byloje duomenų, patvirtinančių paminėtų dokumentų įteikimą A. N., nesuteikia pagrindo daryti išvadą, kad išteisintasis nėra BK 176 straipsnio 1 dalyje nurodyto nusikaltimo subjektas. Kiti byloje esantys įrodymai patvirtina, kad UAB „L“ gamybos vadovas A. N. įvykio metu buvo atsakingas už darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų vykdymą, pats A. N. žinojo apie jo, kaip darbo saugos ir sveikatos apsaugos vadovo, paskyrimą, jam priskirtas funkcijas ir jas vykdė. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamojoje byloje Nr. 2K-321-303/2019 pateiktus išaiškinimus, dokumentų sąrašas, sprendžiant dėl darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo subjekto, nėra baigtinis, turi būti vertinami visi šiam klausimui spręsti reikšmingi duomenys.

- 2.3. Bylą nagrinėję teismai neatsižvelgė į UAB „L“ darbuotojų, taip pat paties A. N. parodymus. UAB „L“ darbuotojai patvirtino, kad A. N. darbovietėje atsakingas už darbų saugą, parodė apie darbe nusistovėjusią praktiką ir vidaus taisykles. Pats A. N. parodė, kad nuo 2011 m. gruodžio 2 d. įsakymu buvo paskirtas būti atsakingas už darbuotojų saugos ir sveikatos darbe reikalavimų įgyvendinimą; esant poreikiui atlikdavo diržų patikras; atliekant papildomus darbus, nesusijusius su nuolatinėmis darbuotojo darbo funkcijomis, jis pats instruktavo, ką reikia atlikti, padėdavo užsijuosti diržus ir parodydavo, kur prisikabinti; patvirtino, kad buvo nustatyta tvarka ir nusistovėjusi praktika, jog apie bet kokius įvykius ar gamybos nesklaidumus darbuotojai privalėjo informuoti gamybos vadovą, ir kt. Be to, teismai nevertino liudytojų parodymais patvirtintos aplinkybės, kad A. N. nurodė A. G. patirtas traumas įvardyti kaip buitinio pobūdžio. Ši aplinkybė patvirtina, kad A. N. siekė nuslėpti, jog nelaimė įvyko nesaugioje darbo vietoje. Tokią išvadą leidžia daryti ir faktas, kad Valstybinei darbo inspekcijai prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Valstybinė darbo inspekcija) apie įvykį buvo pranešta tik po A. G. mirties. Tai, kad A. N. yra tinkamas BK 176 straipsnio 1 dalyje nustatyto nusikaltimo subjektas, patvirtina ir teismų konstatuota aplinkybė, jog A. G., kuris žuvo, turėjo gauti A. N. sutikimą tam, kad galėtų užtaisyti ventiliacijos vamzdį.
- 2.4. Taigi, išsamiai neįvertinę byloje esančių duomenų visumos, žemesnės instancijos teismai padarė klaidingą išvadą, kad A. N. nėra nusikalstamos veikos, nustatytos BK 176 straipsnyje, subjektas, kartu taip užkirto kelią tinkamai nustatyti A. N. padarytus darbo saugos reikalavimų pažeidimus.
- 2.5. Byloje esančiais įrodymais nustatyta, kad lauke 2,7 metro aukštyje esanti ventiliacijos sistemos platforma nebuvo tinkamai aptverta (nuo 2018 m. gegužės 15 d. buvo laikinai nuimta dalis aptvaro), o pateikimas į jos teritoriją nebu-

vo uždraustas specialiaisiais ženklais, t. y. įvykio metu darbovietė (ventiliacijos sistemos platforma) neatitiko darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų. Šį faktą, atlikusi tyrimą dėl nelaimingo atsitikimo, patvirtino Valstybinė darbo inspekcija, nurodydama, kad buvo padaryti Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 14 straipsnio 2 dalies ir Darboviečių įrengimo bendrųjų nuostatų 15.1 punkto reikalavimų pažeidimai. Inspekcija konstatavo, kad nagrinėjamo nelaimingo atsitikimo priežastis yra platformos neatitiktis darbo saugos ir sveikatos teisės aktų reikalavimams bei darbuotojo darbas neapsaugotoje nuo kritimo iš aukščio, aiškiai nepažymėtoje darbo zonoje. Žemesnės instancijos teismai Valstybinės darbo inspekcijos atlikto tyrimo išvadų bei nustatytų paminėtų teisės aktų pažeidimų neanalizavo, jais bei nuosekliais teismų praktikos išaiškinimais dėl priežastinio ryšio tarp darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo ir nelaimingo atsitikimo nustatymo nesivadovavo. Teismai nenustatė, ar nesant nustatytų darbo saugos pažeidimų, t. y. jei ventiliacijos sistemos platforma būtų tinkamai aptverta, o patekimas ant jos būtų uždraustas specialiaisiais ženklais, nagrinėjamo nelaimingo atsitikimo ir jo sukeltų padarinių buvo galima išvengti.

- 2.6. Iš byloje nustatytų ir aptartų aplinkybių akivaizdu, kad A. N., būdamas atsakingas už teisės aktuose nustatytą darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų vykdymą, neįgyvendino savo pareigos – neužtikrino, kad pavojinga darbo zona būtų aiškiai pažymėta skiriamaisiais ženklais, o platforma būtų visiškai aptverta, taip sukeldamas pavojų visiems UAB „L“ darbuotojams.
- 2.7. Abu teismai nelaimingo atsitikimo metu A. G. atliktus veiksmus įvertino kaip pažeidimus, tačiau nebuvo analizuotos galimai padarytų pažeidimų aplinkybės, nevertinti darbuotojų parodymai apie darbe nusistovėjusią tvarką. Byloje esantys duomenys patvirtina, kad kai už įrenginių priežiūrą ir remonto darbus atsakingo D. S. nebūdavo darbe, darbuotojai smulkius gedimus tvarkydavo patys. Obliuotojai dirbo dviem pamainomis nuo 6 val. iki 15 val. ir nuo 15 val. iki 24 val. Tiek D. S., tiek A. N. darbo laikas buvo nuo 8 val. iki 17 val. Taigi, tiek pirmos, tiek antros pamainos darbuotojai kurį laiką dirbdavo, nesant nei D. S., nei A. N., todėl buvo priversti patys šalinti smulkius gedimus. D. S. taip pat patvirtino, kad, jo nesant darbe, darbuotojai patys vamzdžius užsandarindavo – laikinai apvyniodavo izoliacija, o jis atlikdavo ilgalaikius remonto darbus. A. N., kaip atsakingas asmuo, turėjo žinoti, kad darbuotojai patys atlikdavo laikiną remontą, nes tai buvo normalu. Darbo metu prakiurus vamzdžiui, buvo būtina jį laikinai juosta užsandarinti, priešingu atveju negalima dirbti, nes visa teritorija būtų užteršta pjuvenomis ir ją patiems darbuotojams tektų tvarkyti.
- 2.8. Liudytojas D. S., kuris nuolat atlikdavo remonto darbus ant tos pačios platformos, patvirtino, kad su darbų sauga buvo supažindintas, diržais naudotis mokėjo, tačiau asmeniškai saugos diržas išduotas nebuvo. Šiam žinoma, kad žuvusysis A. G. iškrito per tą pusę, kur nuo senų laikų nebuvo tvorelės palei pastatą. Liudytojas S. M. parodė, kad atlikdami variklio remonto darbus ant minėtos platformos jokių asmeninių saugos priemonių (šalmų, saugos

diržų) nenaudojo. Kaip liudytojas apklaustas bendrovėje suvirintoju dirbęs G. S. parodė, kad iškart po įvykio jis tą patį vamzdį užsandarino, apvyniodamas guma rankiniu būdu, tada taip pat nebuvo jokių aptvarų ir jis nedėvėjo saugos diržų. Šių liudytojų parodymų teismai taip pat nevertino, nors jie patvirtina, kad A. G. veiksmai – atsiradusio gedimo tvarkymas – nebuvo išimtiniai, tokia per daug metų nusistovėjusi prakiurusio vamzdžio remonto tvarka buvo žinoma A. N. ir jo toleruojama.

- 2.9. Nebuvo vertinami ir liudytojo M. D., kuris nelaimingo atsitikimo metu buvo kartu su A. G., parodymai. M. D. parodė, kad gamybos vadovui nesakė, jog eina tvarkyti pratrūkusio vamzdžio, nes tai buvo normalu ir įprasta. Tai, matant ir gamybos vadovui A. N., ne kartą yra darę ne tik jie, bet ir kiti įmonės darbuotojai. Paskutinį kartą prieš įvykį ant ventiliatoriaus aikštelės buvo užlipę ne vėliau nei prieš porą mėnesių, kartais tekdavo užlipti pakeisti ir variklio, tačiau tai buvo retai, kartą per metus. M. D. taip pat teigė, kad įmonėje buvęs kitas šaltkalvis G. A. nurodė patiems susitvarkyti.
- 2.10. Šių duomenų visuma patvirtina, kad UAB „L“ gedimus iš esmės tvarkė visi darbuotojai, tam nebuvo naudojamos apsaugos ar kitos priemonės, neatsižvelgiant į tai, ar tokios priemonės buvo darbuotojams išduotos ar ne. Tokia darbovietėje susiklosčiusi ydinga praktika buvo toleruojama. A. N., būdamas gamybos vadovas ir atsakingas už darbo saugos reikalavimų laikymąsi, žinodamas, kokiomis sąlygomis darbuotojai dirba, nesiėmė jokių priemonių, kad užkirstų kelią nusistovėjusiai praktikai. Taigi, būtent A. N. veiksmai – saugių darbo sąlygų neužtikrinimas – platformos neaptvėrimas ir pavojingos darbo zonos nežymėjimas skiriamaisiais ženklais sukėlė padarinius – A. G. nukritimą nuo nesaugios platformos ir jo žūtį.
- 2.11. Teismų praktikoje išaiškinta, kad nukentėjusiojo padaryti darbų saugą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimai automatiškai nepašalina kitų asmenų baudžiamosios atsakomybės, jiems pažeidus darbų saugos teisės aktus ir esant priežastiniam ryšiui tarp jų padarytų veikų ir kilusių padarinių (pavyzdžiui, kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-100-696/2016). Žemesnės instancijos teismai šia teismų praktika nesivadovavo, vertino išimtinai tik A. G. įvykio metu neva padarytus darbo saugos pažeidimus, kuriuos konstatavo nevertindami visų byloje esančių aplinkybių, be kita ko, paminėtos nusistovėjusios UAB „L“ praktikos, pagal kurią įrenginių gedimus taisydavo visi darbuotojai vienodomis sąlygomis. Nagrinėjamu atveju, net ir konstatavę žuvusiojo A. G. padarytus darbų saugą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus, teismai turėjo pareigą nustatyti atsakingo asmens atsakomybę, tačiau iš pirmiau išdėstytų aplinkybių akivaizdu, kad to nepadarė, apsiribojo deklaratyviais, bendro pobūdžio teiginiais.

III. Kasacinės instancijos teismo argumentai ir išvados

3. Nukentėjusiųjų – civilinių ieškovų B. O. G., A. G., A. G., S. G., V. G. atstovo advokato A. Alimo kasacinis skundas atmestinas.

4. Kasatorius nesutinka su pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų išvadomis, kad A. N. atsakomybė pagal BK 176 straipsnį negalima, nesant parašų dokumentuose, kuriais jam nustatytos pareigos darbų saugos srityje, ir teigia, kad vien tai, jog UAB „L“ nepateikė bylai duomenų, patvirtinančių paminėtų dokumentų įteikimą A. N., nesuteikia pagrindo daryti išvadą, jog išteisintasis nėra BK 176 straipsnio 1 dalyje nurodyto nusikaltimo subjektas. Kiti byloje esantys įrodymai patvirtina, kad UAB „L“ gamybos vadovas A. N. įvykio metu buvo atsakingas už darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų vykdymą, pats A. N. žinojo apie jo, kaip darbo saugos ir sveikatos apsaugos vadovo, paskyrimą, jam priskirtas funkcijas ir jas vykdė.
5. BK 176 straipsnyje nurodyto nusikaltimo subjektas yra darbdavys ar jo įgaliotas asmuo (pavyzdžiui, kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-485/2011, 2K-597/2011, 2K-341/2012, 2K-154/2012, 2K-236/2014). Dėl to kiekvienu konkrečiu atveju turi būti analizuojami tie įstatymai, įstatymų įgyvendinamieji ir įmonių vietiniai (lokalūs) norminiai teisės aktai, kuriuose įtvirtintos konkrečios darbdaviui ar jo įgaliotam asmeniui nustatytos pareigos darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų įgyvendinimo srityje bei sprendžiama, ar tų pareigų buvo laikomasi (pavyzdžiui, kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-154/2012, 2K-572/2013, 2K-355-788/2016). Taigi pripažįstant, kad teisės aktuose nustatyti darbuotojų saugos ar sveikatos reikalavimai buvo pažeisti, būtina nustatyti, kas buvo atsakingas už jų įgyvendinimą, t. y. kada, kam ir kokia apimtimi tokie įgaliojimai buvo suteikti (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-461/2008).
6. BK 176 straipsnio prasme kaip darbdavys atsako darbdaviui atstovaujantis fizinis asmuo (juridinio asmens vadovas arba darbdavys fizinis asmuo).
7. Darbdavio įgaliotas asmuo – padalinio vadovas ar kitas administracijos pareigūnas, kuriam darbdavys ar darbdaviui atstovaujantis asmuo pavedė įgyvendinti darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimus įmonėje ir (ar) įmonės struktūriniam padalinij (Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 2 straipsnio 3 dalis). Pagal kasacinės instancijos teismo praktiką, darbdavio įgaliotas asmuo – tai asmuo, kuris dėl savo tarnybinės padėties ar specialių įgaliojimų yra atsakingas už darbuotojų saugą ir sveikatos apsaugą darbe, darbuotojų saugos ir sveikatos apsaugos darbe norminių aktų laikymąsi (pavyzdžiui, kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-154/2012, 2K-182-677/2016, 2K-355-788/2016, 2K-104-648/2017).
8. Šioje byloje apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad byloje trūksta įgaliojimų darbuotojų saugos ir sveikatos apsaugos darbe srityje perdavimą UAB „L“ gamybos vadovui A. N. patvirtinančių įrodymų – UAB „L“ direktoriaus įsakymu patvirtintų gamybos vadovo A. N. pareiginių nuostatų, juose nėra nurodyta jokių su darbų saugos reikalavimų užtikrinimu įmonėje susijusių funkcijų, o kiti A. N. funkcijas šioje srityje apibrėžiantys dokumentai, su kuriais jis būtų buvęs pasirašytinai supažindintas, net ir pakartotinai pirmosios instancijos teismui pareikalavus, nebuvo pateikti. Byloje pateikti UAB „L“ direktoriaus įsakymai, kuriais darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybos funkcijų vykdymas pavestas A. N., yra be duomenų, kad A. N. būtų su jais supažindintas; UAB „L“ direktoriaus įsaky-

- mas dėl darbuotojų saugai ir sveikatai pavojingų darbų įmonėje apmokymo ir baigiamųjų žinių patikrinimo (pagal mokymo programas), atestavimo komisijos paskyrimo, kuriuo ši komisija buvo sudaryta iš darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybos specialistų V. A. ir A. N., taip pat nė vieno iš asmenų nėra pasirašytas. Jokių kitų dokumentų, patvirtinančių pakankamą oficialių šių darbdavio įgaliojimų perdavimą būtent A. N., byloje nėra. Todėl šiuo aspektu A. N. atsakomybė pagal BK 176 straipsnio 1 dalį, esant pagrįstų abejonių dėl A. N. pareiginių įgaliojimų šiuo darbų saugos reikalavimų užtikrinimo klausimu apibrėžtumo, negalima.
9. Teisėjų kolegija pažymi, kad vien ta aplinkybė, jog asmuo nėra supažindintas pasirašytinai su lokaliu teisės aktu, kuriuo darbdavys tam asmeniui perduoda įgaliojimus darbuotojų saugos ir sveikatos apsaugos srityje, nėra pakankama visais atvejais spręsti, kad tas asmuo nėra veikos, nustatytos BK 176 straipsnyje, subjektas. Tokiu atveju reikia įvertinti ir kitas aplinkybes, t. y. ar tam asmeniui šių įgaliojimų faktas, jų apimtis buvo išaiškinti ir žinomi, ar jis šias funkcijas vykdė, ar jo pareiga užtikrinti darbų saugą neišplaukia iš kituose teisės aktuose nustatytų reikalavimų ir kt.
 10. Nagrinėjamos bylos kontekste pažymėtina, kad aktualiu bylai laikotarpiu UAB „L“ direktoriaus įsakymu darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybos funkcijų vykdymas pavestas A. N. Be to, jis buvo nustatyta tvarka atestuotas pagal įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybos specialisto mokymo programą. Nors nėra duomenų, kad A. N. su minėtu įsakymu buvo supažindintas, tačiau jis pats teismo posėdyje nurodė, jog nuo 2011 m. gruodžio 2 d. įmonės vadovo įsakymu buvo paskirtas atsakingas už darbuotojų saugos ir sveikatos darbe reikalavimų įgyvendinimą, neprisimena, ar su tuo supažindintas pasirašytinai, bet šias funkcijas vykdė, taip pat kad jis vadovaudavo darbuotojams atliekant prakiurusio ventiliacijos vamzdyno remonto darbus ir užtikrindavo darbų saugą, o jei jam būtų buvę pranešta, pats būtų dalyvavęs ir užtikrinęs, kad darbai vykdomi saugiai ir nagrinėjamu atveju. Nustatydami asmenį, atsakingą už darbų saugą UAB „L“ įvykio metu, teismai šių aplinkybių nevertino, tinkamai nesiaiškino minėtų įgaliojimų perdavimo apimties, iš esmės apsiribodami argumentais, kad A. N. negali būti nusikalstamos veikos, nustatytos BK 176 straipsnyje, subjektas, nes jo funkcijas šioje srityje apibrėžiantys dokumentai, su kuriais jis būtų buvęs pasirašytinai supažindintas, nebuvo pateikti. Teisėjų kolegija šiuos argumentus pripažįsta nepagrįstais.
 11. Tačiau atsakomybei pagal BK 176 straipsnį taikyti nustatyti tinkamą šios nusikalstamos veikos subjektą nepakanka, turi būti nustatyta nusikalstama veika (darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimas), kaltė (neatsargumas), padariniai (sunkus ar mirtinas nelaimingas atsitikimas darbe arba kitokie sunkūs padariniai), priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių.
 12. Nagrinėjamoje byloje aktualus priežastinio ryšio nustatymo klausimas. Kasatorius teigia, kad būtent A. N. veiksmai – saugių darbo sąlygų neužtikrinimas – platformos neaptvėrimas ir pavojingos darbo zonos nežymėjimas skiriamaisiais ženklais sukėlė padarinius – A. G. nukritimą nuo nesaugios platformos ir jo žūtį.
 13. Pagal byloje nustatytas aplinkybes, UAB „L“ staklininkas A. G. su padėjėju M. D., 2018 m. gegužės 22 d atlikdami medienos obliavimo darbus, pastebėję pjuvenų iš-

traukimo vamzdžio pratrūkimą, savavališkai atliko vamzdžio remontą. Siekdami laikinai izoliuoti pratrūkusį vamzdį, jie užlipo ant lauke esančios ventiliacijos sistemos platformos aikštelės 2,7 metro aukštyje, nuo kurios 2018 m. gegužės 15 d. iš dalies buvo pašalinta kolektyvinė apsaugos priemonė – aptvaras; kai A. G. stovėjo ant platformos toje vietoje, kur buvo pašalintas aptvaras, ir buvo bandoma įtempti ant ventiliacijos vamzdžio uždėtą pakavimo juostą, ši nutrūko, o A. G., neišlaikęs pusiausvyros, krito nuo platformos ant betoninio grindinio ir patyrė sunkų sveikatos sutrikdymą, dėl komplikacijų įvykis ligoninėje baigėsi mirtimi.

14. Byloje nustatyta, kad buvo padaryti darbų saugos reikalavimų pažeidimai – platforma buvo neaptverta, o pavojinga darbo zona nepažymėta skiriamaisiais ženklais, tačiau teismai konstatavo, kad nėra tiesioginio priežastinio ryšio tarp turėjusio užtikrinti platformos atitiktį darbų saugos reikalavimams asmens neveikimo ir A. G. įvykusio nelaimingo atsitikimo padarinių. Teismai nusprendė, kad tiesioginis priežastinis ryšys šiuo atveju yra tarp paties A. G. padarytų darbo saugos teisės aktų – UAB „L“ patvirtintos Darbuotojo saugos ir sveikatos įvadinės instrukcijos ir Saugos ir sveikatos instrukcijos dirbančiam obliavimo staklėmis reikalavimų dirbti tik tą darbą, kurį jam pavedė tiesioginis darbo vadovas, apie darbui trukdančius pažeidimus bei trūkumus pranešti darbo vadovui ir tokiais atvejais nedirbti, visą laiką būti savo darbo vietoje ir be vadovo leidimo neiti į nepažįstamas cecho ar įmonės vietas, nevaikščioti po darbuotojui nepriskirtus įmonės objektus, visais klausimais aiškintis su tiesioginiu darbo vadovu pažeidimų ir dėl to kilusių pasekmių – šio darbuotojo nukritimo nuo platformos ir susižalojimo. Teismai, tinkamai įvertinę byloje surinktus įrodymus, nustatė, kad A. G. savavališkai, be A. N. žinios nusprendė atlikti ventiliacinio vamzdžio taisymo darbus, neturėdamas tokiam darbui atlikti reikalingų asmeninių apsaugos priemonių (tokios priemonės pagal jo darbo pobūdį, t. y. darbą prie obliavimo staklių, ir neturėjo būti išduotos), savo rizika, negavęs iš gamybos vadovo pritarimo dėl šių darbų vykdymo, ėmėsi juos atlikti nesaugiais būdais, tai ir buvo šio nelaimingo atsitikimo (A. G. nukritimo iš aukščio) tiesioginė priežastis.
15. Kasatorius teigia, kad UAB „L“ gedimus iš esmės tvarkė ir kiti darbuotojai, tam nebuvo naudojamos apsaugos ar kitos priemonės, o A. N. šią ydingą praktiką toleravo. Pažymėtina, kad šiuo atveju pagal kaltinimą nagrinėjamas konkretus A. G. atvejis ir tokių aplinkybių teismai nenustatė. Pirmosios instancijos teismo nuosprendyje, įvertinus konkrečią situaciją, pakankamai išsamiai įvertintos aplinkybės, susijusios su A. G. darbo vieta, pobūdžiu, ir nustatyta, kad A. G. nelaimingo atsitikimo metu šioje įmonėje dirbo obliuotoju ir buvo pakankamai apmokytas ir instrukuotas saugiai dirbti šį darbą, supažindintas su savo darbo vieta obliavimo ceche ir aprūpintas pagal savo darbo pobūdį reikalingomis asmeninėmis apsaugos priemonėmis. Nei Darbuotojo saugos ir sveikatos įvadinėje instrukcijoje, nei Saugos ir sveikatos instrukcijoje dirbančiam su obliavimo staklėmis, nei kituose įmonės vidiniuose dokumentuose nebuvo nurodyta, kad obliuotojas turi pats darbo metu taisyti už jo darbo vietos ribų aukštyje esantį įrengtą ventiliacinį vamzdį, taigi, tai neįėjo į obliuotojo pareigas, priešingai – pagal UAB „L“ patvirtintus Darbuotojo saugos ir sveikatos įvadinės instrukcijos ir

Saugos ir sveikatos instrukcijos dirbančiam obliavimo staklėmis reikalavimus, savavališkai atlikti tokius darbus jam buvo draudžiama. Teismai nustatė, kad byloje nėra jokių duomenų, patvirtinančių, kad A. N. būtų nurodęs A. G. ir M. D. tokiu būdu ir su tokiomis priemonėmis bei tokiais metodais atlikti šiuos darbus, būtų apie juos žinojęs, tam pritaręs ir pasiuntęs juos jų atlikti, nedalyvaudamas pats ir neaprupindamas reikalingomis apsaugos priemonėmis. Iš pirmosios instancijos teismo nuosprendžio ir apeliacinės instancijos teismo nutarties matyti, kad visos bylai reikšmingos aplinkybės ištirtos ir įvertintos tinkamai.

16. Iš aptartų byloje nustatytų aplinkybių matyti, kad dėl asmens, atsakingo už darbų saugą UAB „L“, neveikimo buvo sukurta darbuotojų saugos požiūriu pavojinga situacija – ventiliacijos sistemos platforma buvo neaptverta ir pavojinga darbo zona nepažymėta skiriamaisiais ženklais, tokia situacija buvo ir įvykio metu, tačiau į priežastinio ryšio grandinę įsiterpė paties nukentėjusiojo A. G. darbų saugos reikalavimų neatitinkantys veiksmai ir šie jo veiksmai kaip nors nebuvo nulemti A. N. veiksmų (neveikimo), todėl konstatuoti teisinį priežastinį ryšį tarp saugių darbo sąlygų neužtikrinimo – platformos neaptvėrimo, pavojingos darbo zonos nepažymėjimo skiriamaisiais ženklais – ir padarinių nėra pagrindo. O tokio teisinio priežastinio ryšio nenustačius, atsakomybė pagal BK 176 straipsnį negalima. Todėl A. N. pagal BK 176 straipsnio 1 dalį išteisintas pagrįstai ir tenkinti kasacinį skundą nėra teisinio pagrindo.

Teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 382 straipsnio 1 punktu,

n u t a r i a :

Atmesti nukentėjusiųjų B. O. G., A. G., A. G., S. G., V. G. atstovo advokato Aivaro Alimo kasacinį skundą.

2.5. Apgaulingas finansinės apskaitos tvarkymas ir (arba) organizavimas (BK 222 straipsnis)

Civilinis ieškinys baudžiamajame procese (BPK 109 straipsnis)

Civilinis atsakovas (BPK 111 straipsnis)

Civilinio ieškinio išsprendimas (BPK 115 straipsnis)

Baudžiamoji atsakomybė, kuriai konstatuoti reikia nustatyti vertinamojo pobūdžio pasekmes (negalėjimą nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo arba įsipareigojimų dydžio ar struktūros) (BK 222 straipsnis), negali kilti už mažiau pavojingą veiką nei administracinis nusižengimas, kurį konstatuojant būtina nustatyti atitinkamas nuslėptų mokesčių sumas (ANK 205 straipsnis). Dėl įmonėje nustatytų buhalterinės apskaitos tvarkymo trūkumų mokėtini mokesčiai pagal specialisto išvadą siekė vos 3 MGL, todėl, įvertinus visumą byloje nustatytų aplinkybių, konstatuota, kad padaryta veika nesiekia tokio pavojingumo, kad už ją būtų taikoma baudžiamoji atsakomybė.

Juridinio asmens vadovas ar kitas darbuotojas gali būti tiesioginės civilinės atsakomybės subjektas ir tais atvejais, kai mokesstinės prievolės negalima išieškoti iš juridinio asmens dėl jo nemokumo. Tam, kad baudžiamojoje byloje būtų patenkintas žalos atlyginimo reikalavimas iš juridinio asmens vadovo ar kito darbuotojo, kuris nėra mokesčių mokėtojas, turi būti nustatyta: vadovo ar kito darbuotojo nusikalstama veika, dėl kurios valstybė patyrė žalą nesumokėtų mokesčių forma; žala, kurią sudaro dėl vadovo ar kito darbuotojo nusikalstamų veiksmų nesumokėta ir iš paties juridinio asmens dėl jo nemokumo negalima išieškoti mokesčių suma; priežastinis ryšys tarp vadovo ar kito darbuotojo veiksmų ir žalos; vadovo ar kito darbuotojo kaltė. Juridinio asmens – mokesčių mokėtojo – vadovo ar kito darbuotojo civilinės atsakomybės sąlygas turi įrodyti mokesčius administruojanti institucija. Tuo atveju, kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolę savo turtu subsidiariai (CK 2.50 straipsnio 3 dalis). Viena iš būtinųjų subsidiariosios atsakomybės sąlygų – juridinio asmens faktinis nemokumas.

Nagrinėjamoje byloje konstatuota, kad teismai į minėtus išaiškinimus neatsižvelgė ir tinkamai neįvertino pačios bendrovės mokesstinės prievolės atlyginimo galimybių. Žalos, padarytos valstybei dėl nesumokėtų mokesčių, subjektas yra mokesčių mokėtojas, kuriam pagal įstatymą tenka prievolė mokėti valstybei atitinkamus mokesčius, šiuo atveju – įmonė, o įmonės vadovo atsakomybė, esant visumai pirmiau nurodytų sąlygų, gali būti tik subsidiarioji.

Tuo atveju, kai pagal įstatymą nusikalstama veika padarytą žalą turi atlyginti ne kaltinamasis ar ne tik jis, teismas tai privalo išaiškinti civiliniam ieškovui. Civilinio ieškovo ir civilinio atsakovo statusui įgyti nepakanka vien tik asmens, kuriam nusikalstama veika padaryta turtinės ar neturtinės žalos, valios – tam reikia ir teismo procesinio sprendimo (BPK 110 straipsnio 1 dalis, 111 straipsnio 1 dalis). Taigi net ir tuo atveju, kai civilinis ieškovas neišreiškia savo valios dėl pagal įstatymą materialiai už kaltinamojo veiksmus atsakingo asmens įtraukimo į bylą kaip civilinio atsakovo, tokį sprendimą, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, privalo priimti teismas. Tinkamo atsakovo įtraukimo į bylą klausimas gali būti sprendžiamas ir apeliacinio bylos nagrinėjimo stadijoje. Tokiu atveju dėl civilinio ieškinio atliekamas įrodymų tyrimas (BPK 324 straipsnio 6 dalis).

Baudžiamoji byla Nr. 2K-7-134-511/2023

Teisminio proceso Nr. 1-01-1-55066-2016-4

Procesinio sprendimo kategorijos: 1.2.14.6.2.1;

1.2.18.10; 2.1.7.4.1; 2.1.7.4.4; 2.1.15.3.1; 2.1.15.3.3.2 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

N U T A R T I S **LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU**

2023 m. spalio 24 d.

Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Artūro Ridiko (kolegijos pirmininkas), Albino Antanaičio, Rimos Ažubalytės, Artūro Pažarskio, Alvydo Pikelio, Daivos Pranytės-Zalickienės ir Eligijaus Gladučio (pranešėjas),

sekretoriaujant Daivai Kučinskienei,

dalyvaujant prokurorui Gintarui Eidukevičiui,

nuteistųjų J. N. ir A. N. gynėjui advokatui Giedriui Danėliui,

išteisintojo V. V. gynėjai advokatei Dovilei Užkurėnei,

civilinės ieškovės Panevėžio apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos atstovui Aidui Vaidinauskui,

viešame teismo posėdyje kasacine žodinio proceso tvarka išnagrinėjo baudžiamąją bylą pagal nuteistojo J. N. gynėjo advokato Giedriaus Danėliaus ir Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Baudžiamojo persekiojimo departamento prokuroro Gintaro Eidukevičiaus kasacinius skundus dėl Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. rugsėjo 15 d. nuosprendžio.

Panevėžio apygardos teismo 2021 m. birželio 14 d. nuosprendžiu J. N. pripažintas kaltu ir nubaustas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 24 straipsnio 3 dalį, 24 straipsnio 4 dalį, 222 straipsnio 1 dalį 250 MGL (9415 Eur) dydžio bauda; pagal BK 220 straipsnio 1 dalį 200 MGL (7532 Eur) dydžio bauda; pagal BK 183 straipsnio 2 dalį laisvės atėmimu trejiems metams. Vadovaujantis BK 63 straipsnio 1, 2 dalimis, 5 dalies 1 punktu, 75 straipsnio 1 dalimi, 2 dalies 5, 8 punktais, paskirta galutinė subendrinta laisvės atėmimo trejiems metams bausmė ir jos vykdymas atidėtas dvejiems metams, įpareigojant nuteistąjį per visą bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpį tęsti darbą arba būti registruotam Užimtumo tarnyboje prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir neišvykti iš gyvenamosios vietos miesto ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo.

A. N. pripažinta kalta pagal BK 183 straipsnio 2 dalį ir jai paskirta laisvės atėmimo dvejiems metams bausmė. Vadovaujantis BK 75 straipsnio 1 dalimi, 2 dalies 5 punktu, 8 punktu, paskirtos bausmės vykdymas atidėtas dvejiems metams, įpareigojant nuteistąjį per visą bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpį tęsti darbą arba būti registruotai Užimtumo tarnyboje ir neišvykti iš gyvenamosios vietos miesto ribų be nuteistosios priežiūrą vykdančios institucijos leidimo. A. N. pagal BK 25 straipsnio 2 dalį, 24 straipsnio 3 dalį, 222 straipsnio 1 dalį išteisinta, nes nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių.

V. V. pripažintas kaltu pagal BK 222 straipsnio 1 dalį ir jam paskirta 100 MGL (3766 Eur) dydžio bauda. Vadovaujantis BK 72 straipsniu, kaip nusikalstamos veikos rezultatas iš J. N. ir A. N. konfiskuota 161 242 Eur, po 80 621 Eur iš kiekvieno. Civilinės ieškovės Panevėžio apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos civiliniai ieškiniai tenkinti ir jos naudai iš J. N. priteista 53 702 Eur, o iš V. V. – 152 Eur turtinei žalai atlyginti.

Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. rugsėjo 15 d. nuosprendžiu Panevėžio apygardos teismo 2021 m. birželio 14 d. nuosprendis pakeistas. Panaikinta nuosprendžio dalis dėl V. V. nuteisimo pagal BK 222 straipsnio 1 dalį ir priimtas naujas nuosprendis – V. V. pagal BK 222 straipsnio 1 dalį išteisintas, nes nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižen-

gimo požymių, o Panevėžio apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos civilinis ieškiny V. V. paliktas nenagrinėtas. Pakeistos J. N. ir A. N. padarytos BK 183 straipsnio 2 dalyje nustatytos nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės, pripažįstant įrodyta, kad jie bendrininkaudami pasisavino 131 642 Eur UAB „B“ lėšų. Pakeista iš nuteistųjų J. N. ir A. N. konfiskuotina pinigų suma, sumažinant jos dydį iki 98 832 Eur ir nustatant konfiskuotiną sumą po 49 416 Eur iš kiekvieno. J. N. pagal taikos sutartį ir susitarimą su UAB „I“ UAB „B“ sumokėti 50 000 Eur įskaityti į konfiskuotiną sumą ir jam taikytas konfiskavimas panaikintas. Iš J. N., nuteisto pagal BK 24 straipsnio 3 dalį, 24 straipsnio 4 dalį, 222 straipsnio 1 dalį, veikos kvalifikavimo pašalintos nuorodos į BK 24 straipsnio 3 dalį, 24 straipsnio 4 dalį. Kita nuosprendžio dalis nepakeista. Iš Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros V. V. priteista 5464 Eur už patirtas išlaidas advokato paslaugoms. Nuteistosios A. N. apeliacinis skundas atmestas.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą ir išklausiusi nuteistųjų J. N. ir A. N. gynėjo, prašiusio jo kasacinį skundą tenkinti, o prokuroro kasacinį skundą atmesti; išteisintojo V. V. gynėjos, prašiusios prokuroro kasacinį skundą atmesti; civilinės ieškovės Panevėžio apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos atstovo, prašiusio nuteistojo J. N. gynėjo kasacinį skundą atmesti, ir prokuroro, prašiusio jo kasacinį skundą tenkinti, o nuteistojo J. N. gynėjo kasacinį skundą atmesti, papaiškinimų,

n u s t a t ė :

I. Bylos esmė

1. J. N. nuteistas pagal BK 222 straipsnio 1 dalį už tai, kad, siekdamas asmeninės naudos ir veikdamas UAB „B“ naudai ir interesais, turėdamas tikslą nuslėpti tikrąjį UAB „B“ turtą (pajamas, išlaidas, pelną), pažeisdamas Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymo 6 straipsnio 2 dalies, 12 straipsnio 4 dalies ir 2000 m. vasario 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 179 patvirtintų Kasos darbo organizavimo ir kasos operacijų atlikimo taisyklių 3 punkto reikalavimus, organizavo ir vykdė apgaulingą bendrovės teisės aktų reikalaujamos buhalterinės apskaitos tvarkymą, dėl to negalima iš dalies nustatyti jos veiklos, turto, nuosavo kapitalo, įsipareigojimų dydžio ar struktūros. Nusikalstama veika padaryta šiomis aplinkybėmis:

1.1. J. N. laikotarpiu nuo 2010 m. birželio 3 d. iki 2016 m. gruodžio 13 d., būdamas UAB „B“ (toliau – ir Bendrovė) pagrindinis akcininkas ir generalinis direktorius, pagal savo parengtą planą susitaręs su A. N., Bendrovėje atsakinga už alaus gamybą, naudojant Bendrovės įrangą, jos patalpose ir medžiagomis pagamino neužpajamuotą produkciją – alų, jį perdavus į sandėlį, A. K. ir G. K. užpajamuodavo ir paruošdavo produkciją išvežti, o pagal A. N. nurodymą ir pateiktus duomenis apskaitininkės R. M., V. A., J. V., L. T., R. Ž. išrašydavo PVM sąskaitas faktūras. Po to, pagal šias PVM sąskaitas faktūras realizavus alų pirkėjams, A. N., R. M., V. A., J. V., L. T., R. Ž., A. K. ir G. K. vykdamas J. N. nurodymus, sunaikinus šias PVM sąskaitas faktūras, J. N. ir A. N. nurodymu

apskaitininkės sunaikintų PVM sąskaitų faktūrų pagrindu, nurodydamos tas pačias šių sąskaitų serijas ir numerius, atspausdindavo naujas PVM sąskaitas faktūras, kuriose pagal A. N. pateiktą informaciją nurodydavo visai kitus duomenis – ženkliai mažesnį produkcijos kiekį, nei buvo realiai parduotas, kitą produkcijos pirkėją ir kartais kitą sąskaitos faktūros išrašymo datą – bei pateikdavo įtraukti į Bendrovės buhalterinę apskaitą.

- 1.2. A. N., surašiusi PVM sąskaitas faktūras dėl UAB „R“ parduodamo neužpajamuoto alaus, po alaus pristatymo bendrovei UAB „R“ jas, nepateikusi į Bendrovės buhalterinę apskaitą, sunaikino. Po to A. K. ir G. K., vykdydami J. N. ir A. N. nurodymus, sunaikino sandėlio kompiuteryje esančiose programose vidinius pajamavimo važtaraščius dėl tikro pagaminto alaus kiekio užpajamavimo ir surašė naujus, suklastotus, vidinius pajamavimo važtaraščius, juose nurodydami duomenis pagal Bendrovės apskaitininkių suklastotas PVM sąskaitas faktūras, kuriose nurodytas mažesnis parduotos produkcijos kiekis, nei realiai parduotas, taip išlygindami Bendrovės buhalterinėje apskaitoje pagaminto ir realizuoto alaus kiekį. Bendrovės vardu pardavus neužpajamuoto alaus už 195 135 Eur (su PVM), už jį gautų pinigų J. N. neįnešė į Bendrovės kasą, dėl to buvo iškraipytas Bendrovės turtas, nuosavas kapitalas, įsipareigojimų dydis ir struktūra ir negalima iš dalies nustatyti UAB „B“ veiklos, turto, įsipareigojimų dydžio ir struktūros, buvusių 2010–2016 metais.
2. Be to, J. N. nuteistas pagal BK 220 straipsnio 1 dalį už tai, kad, siekdamas išvengti turtinės prievolės Bendrovės naudai – mokesčių sumokėjimo valstybei, žinodamas, kad jo nurodymu yra sunaikintos PVM sąskaitos faktūros dėl realaus produkcijos kiekio pardavimo, o į Bendrovės apskaitą yra įtrauktos sąskaitos faktūros su jose nurodytu ženkliai mažesniu produkcijos kiekiu, nurodė Bendrovės vyr. buhalterėms, tvarkančioms bendrovės buhalterinę apskaitą, jų pagrindu užpildyti valstybės įgaliotoms institucijoms teikiamas PVM, akcizo ir pelno deklaracijas, o šios, nesuvokdamos J. N. nusikalstamų veiksmų pobūdžio, suklastotų PVM sąskaitų faktūrų pagrindu, pažeisdamos Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo 4 straipsnio 1 dalies reikalavimus, pateikė neteisingas pelno mokesčio deklaracijas valstybės įgaliotoms institucijoms, ir taip Bendrovės naudai buvo išvengta 11 782 Eur pelno mokesčio sumokėjimo. Be to, jos, pažeisdamos Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 14 straipsnio 2 dalies ir 80 straipsnio 1 dalies reikalavimus, surašė mokesčio laikotarpio pridėtinės vertės mokesčio deklaracijas, kuriose nurodė neteisingus duomenis apie UAB „B“ pardavimo PVM, ir jas pateikė Panevėžio apskrities vyriausiajai mokesčių inspekcijai (toliau – VMI). Neįtraukus į Bendrovės PVM deklaracijas 161 242 Eur apmokestinamųjų pajamų, Bendrovės naudai išvengta 33 894 Eur PVM sumokėjimo. Taip pat Bendrovės vyr. buhalterės, pažeisdamos Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 1 punkto ir 11 straipsnio reikalavimus, surašė mokesčio laikotarpio akcizų deklaracijas (forma FRO630), kuriose nurodė neteisingus duomenis apie UAB „B“ pardavimus ir mokėtiną akcizą, bei pateikė jas Panevėžio apskrities VMI. Neįtraukus į Bendrovės akcizų deklaracijas 43 143 Eur apmokestinamųjų

pajamų, Bendrovės naudai išvengta 43 143 Eur akcizų mokesčių sumokėjimo. Iš viso laikotarpiu nuo 2010 m. liepos 15 d. iki 2017 m. vasario 28 d. Bendrovės naudai išvengta 88 819 Eur mokesčių sumokėjimo.

3. J. N. ir A. N. nuteisti pagal BK 183 straipsnio 2 dalį už tai, kad, veikdami bendrininkų grupe, laikotarpiu nuo 2010 m. birželio 3 d. iki 2016 m. gruodžio 13 d. pasisavino jiems patikėtą didelės vertės svetimą UAB „B“ turtą – 161 242 Eur. J. N. nurodymu A. N., naudodama Bendrovės įrangą, jos patalpose ir iš jos medžiagų pagamino neužpajamuotą produkciją – alų, ją realizavus J. N. surastiems produkcijos pirkėjams, sunaikintos ir į Bendrovės apskaitą neįtrauktos PVM sąskaitos faktūros dėl šio alaus pardavimo, o už realizuotą produkciją iš pirkėjų gauti pinigai neįnešti į Bendrovės kasą.
4. V. V. nuteistas pagal BK 222 straipsnio 1 dalį už tai, kad, būdamas UAB „Bo“ direktorius, laikotarpiu nuo 2011 m. gruodžio 1 d. iki 2012 m. kovo 31 d., ikiteisminio tyrimo metu tiksliai nenustatytu laiku, tyčia, pažeisdamas Buhalterinės apskaitos įstatymo 6 straipsnio 2 dalies, 12 straipsnio 1 ir 4 dalių, 2000 m. vasario 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 179 patvirtintų Kasos darbo organizavimo ir kasos operacijų atlikimo taisyklių 3 punkto reikalavimus, apgaulingai tvarkė teisės aktų reikalaujamą bendrovės buhalterinę apskaitą: įsigijęs alų iš UAB „B“, pagal PVM sąskaitas faktūras įsigyto alaus neapskaitė bendrovės buhalterinėje apskaitoje ir neapskaitė jo pardavimo už 5235,3 Eur; bendrovei gavus pajamas už parduotą apskaitoje neapskaitytą alų, jis jų neapskaitė kasos aparatu, nesurašė ir buhalterinėje apskaitoje neapskaitė kasos pajamų orderių ar kitų dokumentų, kurie patvirtintų grynųjų pinigų gavimą, gautų grynųjų pinigų neapskaitė įmonės kasoje ir neįtraukė į 2011 m. gruodžio mėn., 2012 m. vasario–kovo mėn. pinigines apyskaitas; bendrovės tvarkomoje buhalterinėje apskaitoje laikotarpiu nuo 2011 m. gruodžio 1 d. iki 2012 m. kovo 31 d. ūkinio įvykio dienomis neužregistravo apskaitos dokumentuose ir registruose ūkinių operacijų apie įsigytą alų už 15 063,63 Lt (4362,73 Eur) iš UAB „B“ ir faktiškai gautų 18 076,45 Lt (5235,30 Eur) už parduotą alų; grynaisiais gavęs 18 076,45 Lt (5235,30 Eur) pajamų, neišrašė kasos pajamų orderių ir gautų pinigų neįtraukė į buhalterinę apskaitą. Dėl padarytų pažeidimų iš dalies nebuvo galima nustatyti UAB „Bo“ veiklos, turto, įsipareigojimų dydžio ir struktūros, buvusių 2011–2012 metais.
5. A. N. buvo kaltinama pagal BK 222 straipsnio 1 dalį tuo, kad šios nutarties 1.1, 1.2 punktuose nurodytomis aplinkybėmis organizavo ir vykdė apgaulingą UAB „B“ buhalterinės apskaitos tvarkymą, veikdama bendrininkų grupe su J. N.

II. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio esmė

6. Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs nuteistųjų J. N., A. N. ir V. V. baudžiamąją bylą apeliacine tvarka, konstatavo:
 - 6.1. Pirmosios instancijos teismas J. N. nusikalstamą veiką nepagrįstai kvalifikavo su nuorodomis į BK 24 straipsnio 3 dalį (vykdytojas) ir BK 24 straipsnio 4 dalį (organizatorius). Byloje nustatyta, kad J. N. organizavo ne nusikalstamos veikos padarymą veikdamas su bendrininkais, o organizavo darbuotojų

darbą taip, kad įgyvendintų savo nusikalstamą planą, apie kurį darbuotojai nežinojo arba nors nujautė, tačiau tik vykdė įmonės direktoriaus nurodymus. Šiuo atveju J. N. negali būti nusikalstamos veikos organizatorius, nes veika nebuvo daroma veikiant bendrininkų grupe. Taip pat kvalifikuojant asmenų padarytas nusikalstamas veikas BK 24 straipsnio 3 dalis (vykdytojas) atskirai nėra nurodoma.

- 6.2. Pasitvirtino J. N. parodymai, kad jis, norėdamas užtikrinti sėkmingą išpildymo įrangos įsigijimą iš įmonės „A“, sumokėjo jai grynaisiais 29 600 Eur. Šie pinigai galėjo būti gauti iš prekybos neapskaityta UAB „B“ produkcija, bet buvo panaudoti jos interesais, todėl J. N. ir A. N. inkriminuota pasisavinta bendrovės lėšų suma mažintina 29 600 Eur, konstatuojant, kad J. N., bendrininkaudamas su A. N., pasisavino jam patikėtą didelės vertės svetimą UAB „B“ turtą – 131 642 Eur.
- 6.3. Pirmosios instancijos teismas, tenkindamas visą civilinį ieškinį ir nusprenddamas išieškoti iš nuteistojo J. N. nuo pasisavintos sumos priskaičiuotus pelno ir akcizų mokesčius, nepagrįstai konfiskavo visą pasisavintą sumą. Pirmosios instancijos teismas nesivadovavo suformuota teismų praktika, kad iš nusikalstamos veikos gautas turtas (uždraustos veikos rezultatas) konfiskuojamas, jeigu kaltininkas iš nusikalstamos veikos neteisėtai praturtėjo, o byloje nereiškiamas civilinis ieškinys ar nėra duomenų, jog neteisėtai užvaldytas turtas buvo grąžintas nukentėjusiajam. Todėl konfiskuotinos pinigų sumos dydis mažintinas dalimi, kurią sudaro VMI tenkintame civiliniame ieškinyje priteisti pelno ir akcizų mokesčių dydžiai.
- 6.4. Civilinė ieškovė UAB „I“ atsisakė civilinio ieškinio, nes 2020 m. spalio 30 d. tarp jos ir J. N. sudaryta taikos sutartis. 2021 m. rugpjūčio 30 d. sudarytas susitarimas dėl 50 000 Eur bendrovei padarytos žalos atlyginimo. Sutartą sumą J. N. dalimis sumokėjo, todėl darytina išvada, kad dalį neteisėtai užvaldyto turto nuteistasis bendrovei grąžino ir atitinkamai 50 000 Eur turi būti mažinama iš J. N. konfiskuotina pinigų suma. J. N. pagal susitarimą sumokėjęs 50 000 Eur žalos atlyginimo ir įskaičius šią sumą į J. N. konfiskuotinos sumos dydį, laikytina, kad nuteistasis grąžino visas pasisavintas bendrovės lėšas ir jam turto konfiskavimas netaikytinas.
- 6.5. Nuteisdamas V. V. pagal BK 222 straipsnio 1 dalį, pirmosios instancijos teismas nesivadovavo aktuali teismų praktika, formaliai vertino nusikalstamos veikos sudėties objektyviosios pusės požymius, dėl to priėmė neteiseningą sprendimą. Teismas nesukonkretino, kaip V. V. veiksmai, apgaulingai tvarkingus buhalterinę apskaitą dėl keturių PVM sąskaitų faktūrų netinkamo apskaitymo ir atitinkamų ūkinių operacijų neįtraukimo į bendrovės buhalterinę apskaitą, sukėlė padarinius – negalėjimą iš dalies nustatyti UAB „Bo“ veiklos, jos turto, įsipareigojimų dydžio ir struktūros, buvusių 2011–2012 metais, koks priežastinis ryšys tarp V. V. veiksmų ir jo veiksmams sukeltų padarinių. Byloje nustatyti bendrovės trūkumai netrukdo įvertinti jos turto, įsipareigojimų dydžio ir struktūros, todėl V. V. veiksmuose nėra BK 222 straipsnio 1 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos požymių – padarinių.

III. Kasacinių skundų argumentai

7. Kasaciniu skundu Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Baudžiamojo persekiojimo departamento prokuroras G. Eidukevičius prašo panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. rugsėjo 15 d. nuosprendžio dalis dėl J. N., bendrininkaujant su A. N., pasisavinto svetimo turto vertės sumažinimo 29 600 Eur suma, dėl iš J. N. ir A. N. konfiskuotinos pinigų sumos sumažinimo 29 000 Eur suma, dėl V. V. išteisinimo pagal BK 222 straipsnio 1 dalį, dėl Panevėžio apskrities VMI civilinio ieškinio V. V. palikimo nenagrinėto ir dėl šių dalių palikti galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį be pakeitimų bei panaikinti nuosprendžio dalį dėl 5464 Eur priteisimo V. V. iš Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros už patirtas išlaidas advokato paslaugoms. Kasatorius skunde nurodo:
 - 7.1. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir BPK) 20 straipsnio 5 dalies reikalavimus ir neteisingai įvertino kai kurias bylos aplinkybes, t. y. padarė esminius BPK pažeidimus – teismo išvados padarytos nesiėmus visų įmanomų priemonių visoms bylai teisingai išspręsti reikšmingoms aplinkybėms nustatyti, nebuvo įvertinti visi proceso metu surinkti reikšmingi įrodymai, vertinant įrodymus padaryta esminių klaidų dėl jų turinio, įrodymais nepagrįstai nepripažinti duomenys, kurie atitinka BPK 20 straipsnio reikalavimus, nuosprendyje nurodytų įrodymų vertinimas yra pagrįstas ne išsamiau bei nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, o selektyviu įrodymų pasirinkimu.
 - 7.2. Nepagrįsta apeliacinės instancijos teismo išvada, kad pasitvirtino J. N. parodymai, jog jis, norėdamas užtikrinti sėkmingą išpilstymo įrangos įsigijimą iš įmonės „A“, sumokėjo jai grynaisiais 29 600 Eur ir šia suma buvo sumažinta sudarytoje sutartyje aptarta įrangos kaina (taigi buvo veikiamas UAB „B“ interesais ir naudai). Pirmosios instancijos teismas, laikydamasis įstatymo reikalavimų, ištyrė ir įvertino visus bylai reikšmingus įrodymus, pasisakė dėl jų patikimumo ir pakankamumo, įrodomosios reikšmės ir J. N. parodymus tinkamai įvertino kaip siekį išvengti baudžiamosios atsakomybės. J. N., žinodamas visus rekvizitus ir duomenis, reikalingus apskaitos dokumentui surašyti, nenurodė jokių teisiškai reikšmingų kliūčių, dėl ko jis negalėjo surašyti dokumento, patvirtinančio 29 600 Eur grynujų pinigų perdavimą. Nebuvo būtina iš anksto pasiruošti ir atsispausdinti kasos išlaidų orderio, jį buvo galima surašyti grynujų pinigų perdavimo metu ir po to perduoti įtraukti į buhalterinę apskaitą. Pažymėtina, kad 2022 m. sausio 17 d. teismo posėdyje J. N. pripažino, jog „netesybos (29 600 Eur) buvo įformintos ir nebuvo sumokėta. Tų 29 600 eurų nebuvo, jų apskaitoje niekur nėra.“ Kadangi UAB „B“ nėra skolinga įmonei „A“, nesant jokių objektyvių įrodymų apie 29 600 Eur grynujų pinigų sumokėjimą šiai bendrovei, kaip ir nurodyta specialisto išvadoje, laikytina, kad 29 600 Eur yra išskaičiuota netesybų suma dėl įmonės „A“ laiku nepateiktų ir neatiduotų eksploatuoti įrenginių.
 - 7.3. Nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme, prokuroras prašė teismo pasiteirauti Vokietijos įmonės „A“ dėl 29 600 Eur sumokėjimo aplinkybių ir

apklausti šios įmonės generalinį direktorių, ar jis šią pinigų sumą gavo gryniaisiais pinigais ir kaip juos apskaitė bei panaudojo. Teismas atmetė prokuroro prašymą, nurodydamas, kad prokuroras turi teisę pats rinkti duomenis ir pateikti juos teismui svarstyti, tačiau tokių veiksmų prokuroras vienašališkai negalėjo atlikti, nes kai įrodymai yra kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje ir reikia atlikti atitinkamus BPK nustatytus veiksmus, būtina išduoti Europos tyrimo orderį. Lietuvos Respublikos įstatymo dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo 59 straipsnio 2 dalies 1 punkte nurodyta, kad bylos nagrinėjimo teisme metu Europos tyrimo orderį išduoda bylą nagrinėjantis teismas.

- 7.4. Išteisindamas V. V. pagal BK 222 straipsnio 1 dalį, apeliacinės instancijos teismas padarė BPK 20 straipsnio 5 dalies pažeidimus, šie pažeidimai lėmė netinkamą baudžiamojo įstatymo taikymą. Nepagrįsta apeliacinės instancijos teismo išvada, kad nagrinėjamu atveju baudžiamoji atsakomybė negali kilti už veiką, kurios pavojingumas neatitinka net administracinio nusižengimo pavojingumo. Pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu jis buvo pagrįstai pripažintas kaltu padaręs nusikalstamą veiką, nustatytą BK 222 straipsnio 1 dalyje, ne dėl nesumokėtų mokesčių dydžio, o dėl šio straipsnio dispozicijoje nustatytų ir kilusių padarinių – pažeidimų, dėl kurių negalima iš dalies nustatyti UAB „Bo“ veiklos, turto, įsipareigojimų dydžio ir struktūros, buvusių 2011–2012 metais. Vienintelis kriterijus, atribojantis baudžiamąją atsakomybę už apgaulingą ar aplaidų buhalterinės apskaitos tvarkymą nuo administracinės atsakomybės, būtent ir yra tai, kad baudžiamajai atsakomybei kilti būtinos pasekmės, nurodytos BK 222 ir 223 straipsnių dispozicijose, t. y. negalėjimas visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros. Šios BK 222 straipsnio 1 dalies taikymo taisyklės apeliacinės instancijos teismas nepaisė, todėl netinkamai taikė šį baudžiamąjį įstatymą. Tokios baudžiamosios atsakomybės už apgaulingą ar aplaidų buhalterinės apskaitos tvarkymą atirbojimo nuo administracinės atsakomybės praktikos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-134/2013).
- 7.5. Tai, kad ne nesumokėtų mokesčių suma, o tik straipsnio dispozicijoje nurodytų pasekmių – negalėjimo visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros – kilimas yra pagrindas baudžiamajai atsakomybei kilti, konstatuota ir pačiose naujausiose kasacinėse nutartyse baudžiamosiose bylose Nr. 2K-99-495/2022, 2K-59-788/2022, 2K-181-788/2021, 2K-144-788-2017. Tai, kad tik pasekmių kilimas atriboja baudžiamąją atsakomybę už apgaulingą ar aplaidų buhalterinės apskaitos tvarkymą nuo administracinės atsakomybės, konstatuota tiek Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimo Nr. 55 „Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose (BK 214, 215, 219, 220, 221, 222, 223 straipsniai)“ 32 punkte, tiek ir kasacinėse nutartyse baudžiamosiose bylose Nr. 2K-143/2009, 2K-134/2013, 2K-324/2014, 2K-109-942/2019. Tuo tarpu kasacinėse nutartyse baudžia-

mosiose bylose Nr. 2K-498/2011, 2K-356-696/2017, 2K-224-976/2019, kuriomis rėmėsi apeliacinės instancijos teismas, nagrinėtos situacijos bei faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo nagrinėjamos bylos.

- 7.6. Analizuojant vien tik UAB „Bo“ buhalterinės apskaitos dokumentus nebuvo jokių galimybių nustatyti bendrovės 2011–2012 metų veiklos, turto, įsipareigojimų dydžio ir struktūros, nes, be apskaitos dokumentų įsigijęs alų ir jį realizavęs už grynuosius pinigus, o gautų grynujų pinigų sumų neįnešęs į kasą bei neišrašęs jokių apskaitos dokumentų, V. V. šiuos faktus tyčia nuslėpė ir UAB „Bo“ buhalterinėje apskaitoje apie juos nebuvo jokių užuominų. Todėl nepagrįstas ir neatitinka faktinių bylos aplinkybių apeliacinės instancijos teismo įrodymų vertinimas bei padarytos išvados, kad buhalterinės apskaitos pažeidimai ir bendrovėje nuslėpti faktai dėl neapskaityto alaus įsigijimo bei realizacijos netrukdo iš dalies nustatyti UAB „Bo“ veiklos, turto, įsipareigojimų dydžio ir struktūros. Byloje ištirti įrodymai dėl tuo pačiu tiriamuoju laikotarpiu bendrovėje „Bo“ nuolat randamų perteklinių, neapskaitytų pakankamai didelių sumų grynujų pinigų, taip pat ir šioje byloje nustatyti faktai dėl neapskaityto UAB „B“ alaus įgijimo bei realizacijos vienareikšmiškai patvirtina, kad UAB „Bo“ nuolat ir sistemingai buvo prekiaujama nepajamuotomis ir buhalterinėje apskaitoje neapskaitytomis prekėmis. Siekiant šiuos faktus nuslėpti ir buvo apgaulingai tvarkoma buhalterinė apskaita bei kilo BK 222 straipsnio 1 dalyje nustatytos pasekmės. Šios aplinkybės patvirtina ne atsitiktinius, pavienius atvejus, o verslišką ir sisteminių veikimą, siekiant apgaulingos apskaitos organizavimo bei tvarkymo, nuslepiančios neapskaitytos produkcijos įgijimus ir realizaciją, taip pat ir gaunamas pajamas, ir tai įrodo tokios veikos pavojingumą bei būtinumą taikyti baudžiamąją atsakomybę. Pirmosios instancijos teismas išsamiai išnagrinėjo byloje surinktus įrodymus, tinkamai juos įvertino bei padarė teisingas išvadas, pagrįstas įrodymų visetu, pripažindamas V. V. kaltu padarius nuskaldžiamą veiką, nustatytą BK 222 straipsnio 1 dalyje.
- 7.7. Apeliacinės instancijos teismas, išteisindamas V. V., nepagrįstai priteisė jam atstovavimo (gynybos) išlaidas, patirtas iki Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 19 d. nutarimo, kuriuo buvo pripažinta, kad BPK 106 straipsnis tiek, kiek pagal jį asmeniui, dėl kurio priimtas išteisinamasis nuosprendis, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, nėra atlyginamos būtinos ir pagrįstos išlaidos advokatui, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai, 31 straipsnio 6 daliai bei konstituciniam teisinės valstybės principui, paskelbimo. Konstitucinio Teismo sprendimai taikomi nuo jų paskelbimo dienos. Kartu pažymėtina, kad ir nuo 2022 m. gegužės 1 d. galiojančioje BPK 106 straipsnio 3 dalies redakcijoje nėra nustatyta tokių išlaidų, patirtų iki Konstitucinio Teismo sprendimo paskelbimo, atlyginimo tvarka. Todėl reikalavimai dėl tokių išlaidų, patirtų iki 2021 m. kovo 19 d. (Konstitucinio Teismo sprendimo paskelbimo), apmokėjimo pagal šiuo metu nustatytą tvarką yra nepagrįsti ir turi būti netenkinti. V. V. priteistas atstovavimo išlaidų atlyginimas mažintinas, pagrįstomis laikant tik išlaidas, patirtas po 2021 m. kovo 19 d., iš viso pagrįstomis priteistino-

mis patirtomis išlaidomis advokato paslaugoms laikytina 2080 Eur suma. Be to, apeliacinės instancijos teismas V. V. patirtų išlaidų advokato paslaugoms atlyginimą priteisė iš Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros, tačiau tokių išlaidų atlyginimas turi būti priteisiamas iš valstybės (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-43-387/2022, nutartis atnaujintoje administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-80-594/2022).

8. Kasaciniu skundu nuteistojo J. N. gynėjas advokatas G. Danėlius prašo panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. rugsėjo 15 d. nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka. Kasatorius skunde nurodo:

- 8.1. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė BPK 11 straipsnio 1 dalies reikalavimą ir priteisė neproporcingai didelę žalą valstybei – UAB „B“ pardavimo PVM iš J. N. buvo priteistas antrą kartą po to, kai įsiteisėjusiu sprendimu kitoje byloje jau buvo priteistas pirkimo PVM iš UAB „R“ ir subsidiariai R. Š. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. sausio 28 d. nuosprendžiu baudžiamojoje byloje, kuri buvo atskirta nuo UAB „B“ bylos, iš UAB „R“ ir subsidiariai iš R. Š. priteista 28 713 Eur nesumokėto PVM už neapskaitytos produkcijos iš UAB „B“ įsigijimą. Vilniaus apygardos teismas, apeliacine tvarka išnagrinėjęs bylą, 2021 m. spalio 14 d. nuosprendžiu patikslino priteistos žalos dydį ir iš UAB „R“ ir subsidiariai iš R. Š. valstybės naudai priteisė 27 781 Eur PVM nuo iš UAB „B“ įsigyto neapskaityto alaus pardavimo. Šis teismo nuosprendis įsiteisėjo nuo jo priėmimo ir buvo pateiktas J. N. baudžiamąją bylą nagrinėjusiam apeliacinės instancijos teismui. Taigi tiek iš J. N., tiek iš UAB „R“ bei subsidiariai R. Š. už tą pačią produkciją (UAB „B“ produkciją, kuri realizuota be apskaitos dokumentų) du kartus priteista sumokėti PVM, kuris turi būti mokamas vieną kartą. PVM esmė – vartojimo mokestis, kuris sumokamas vieną kartą galutinio vartotojo, o gamybos ir prekybos grandinėje esantys tarpininkai sumokėtą PVM įtraukia į atskaitą. Taigi šiuo atveju dėl neapskaitytos produkcijos pardavimo PVM jau buvo priteistas. Apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai nurodė, kad prekiaujant neapskaityta produkcija ir nepildant jokių dokumentų pirkimo PVM įtraukimas į atskaitą nėra įmanomas, todėl ir iš J. N. priteisto PVM dydis negali būti sumažintas UAB „R“ sumokėto PVM dalimi.

- 8.2. Proceso pažeidimą iliustruoja baudžiamosios bylos apimties atkūrimo iki ikiteisminių tyrimų atskyrimo simuliacija. 2019 m. kovo 12 d. prokuroras atskyrė ikiteisminį tyrimą, atliekamą dėl UAB „B“ ūkinės finansinės veiklos ir UAB „R“ bei R. Š. veikų. Iki tol VMI civilinis ieškinys jau buvo pareikštas, Lietuvos Respublikos finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos (toliau – FNTT) specialisto išvada dėl UAB „B“ ūkinės finansinės veiklos pateikta, ieškinio pagrindas apėmė ir UAB „B“ ir UAB „R“ sandorius dėl neapskaitytos produkcijos, įskaitant ir 2010–2013 metus. Jei ikiteisminis tyrimas nebūtų atskirtas, tokio pat dydžio civilinis ieškinys būtų išspręstas vieną kartą (personaliai, solidariai ar subsidiariai), nes PVM mokamas vieną kartą. Ikteisminio tyrimo atskyrimas dėl tų pačių sandorių lėmė bylų nagrinė-

jimą skirtinguose teismuose ir dvigubą PVM priteisimą už neapskaitytos UAB „B“ produkcijos pardavimą UAB „R“ 2010–2013 metais.

- 8.3. Apeliacinės instancijos teismas netinkamai sprendė subsidiariosios atsakomybės klausimą, todėl iš esmės pažeidė BPK 109 straipsnio, 111 straipsnio 1 dalies nuostatas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje buvo sprendžiama analogiška situacija, kai juridinis asmuo neįvykdė mokestinės prievolės dėl to, kad įmonės vadovas netinkamai atliko pareigas, kai žala atsirado padarius du nusikaltimus finansų sistemai (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-323-489/2016). Šioje nutartyje buvo išaiškinti nuteisto asmens (juridinio asmens valdymo organo) atsakomybės dėl neįvykdytos juridinio asmens mokestinės prievolės pagrindai ir konstatuota, kad bendrovės vadovo atsakomybė tretiesiems asmenims yra subsidiaraus pobūdžio (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.245 straipsnio 5 dalis). VMI civilinis ieškinys J. N. pareikštas dėl valstybės biudžetui nesumokėtų mokesčių, tačiau jų mokėtojas yra ne J. N., o UAB „B“, šiuo metu veikianči bei moki bendrovė, todėl civilinis ieškinys turėjo būti nukeiptas į UAB „B“ ir tik po to subsidiariai į J. N. ir kitą baudžiamojon atsakomybėn patrauktą asmenį. Pastebėtina ir tai, kad netinkamą įstatymo taikymą iliustruoja minėti Vilniaus apylinkės teismo 2021 m. sausio 28 d. ir Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 14 d. nuosprendžiai, kuriuose atsakomybės už žalą valstybės biudžetui klausimas buvo išspręstas būtent subsidiariai – iš UAB „R“ ir subsidiariai iš R. Š. valstybės naudai priteistas 27 878 Eur turtinės žalos atlyginimas.
- 8.4. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė BPK 20 straipsnio 5 dalies reikalavimą išsamiai išnagrinėti visas bylos aplinkybes. 2019 m. gegužės 20 d. valstybinį kaltinimą palaikęs prokuroras nutarimu nutraukė ikiteisminį tyrimą dėl alaus, parduoto J. K. įmonei, nesurinkus pakankamai tai įrodančių duomenų, tačiau J. N. nuteistas dėl neapskaityto alaus pardavimo J. K. įmonei. Analogiškai ikiteisminis tyrimas nutrauktas R. V. ir R. B. dėl alaus pardavimo UAB „Br“, tačiau kaltinimas J. N. išliko, teismas jį perrašė ir pripažino J. N. kaltu dėl neapskaityto alaus pardavimo UAB „Br“. Bylos nagrinėjimo metu apklausti liudytojai B. Z. (buv. UAB „Ž“), R. V., V. V. (UAB „Br“), S. P. (parduotuvė „P“), J. K., J. Ke., L. L. paneigė, kad pirkė iš UAB „B“ neapskaitytos produkcijos. Maža to, visi šie asmenys parodė, kad nesulaukė jokių pretenzijų iš teisėsaugos institucijų ar VMI, nebuvo apskaičiuoti jokie papildomi mokesčiai, tad akivaizdu, kad ši kaltinimo dalis nepasitvirtino, priešingai – buvo paneigta.
- 8.5. Apeliacinės instancijos teismas motyvuojamojoje nuosprendžio dalyje neįvertino aplinkybės, susijusios su pirmiau nurodytų liudytojų parodymais, kuriais paneigtas neapskaitytos produkcijos pirkimo faktas iš UAB „B“. Šiems liudytojams ikiteisminiai tyrimai dėl neapskaitytos produkcijos buvo nutraukti nesurinkus pakankamai duomenų, pagrindžiančių nusikalstamos veikos buvimą. Tuo tarpu dėl J. N. buvo pasiremta R. G. ir A. K. parodymais, pateiktais teisiamojo posėdžio metu, taip pat rankraštiniais įrašais, kurių pagrindu, kaip teigė FNTT specialistė, buvo rengiama specialisto išvada. Ta-

čiau rėmimasis prieštaranga specialisto išvada, neturinčia jokio sąsajumo su teisiąmojo posėdžio metu pateiktai liudytojų parodymai (specialisto išvada atlikta iki šių liudytojų apklausos teisme), dėl kurių ikiteisminis tyrimas dėl apgaulingos finansinės apskaitos tvarkymo buvo nutrauktas, savaime lemia abejotiną išvadą dėl J. N. kaltės, o baudžiamojo proceso įstatymo normos draudžia esant nepašalintų abejonių dėl reikšmingų bylai aplinkybių priimti apkaltinamąjį nuosprendį ar veiką kvalifikuoti pagal kaltinimą, kurio požymiai nėra nustatyta tvarka ir neginčytinai įrodyti (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-177-895/2018).

- 8.6. Apeliacinės instancijos teismo išvados prieštarauja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamai praktikai dėl ekspertizės akto ar eksperto ar specialisto išvados vertinimo. Šiuo atveju specialistė, apklausama apeliacinės instancijos teisme, nurodė, kad teisme apklaustų liudytojų parodymai jai nebuvo žinomi ir jie galėtų turėti įtakos priklausomai nuo to, kokios faktinės aplinkybės būtų nustatytos. Taip pat specialistė parodė, kad jai nebuvo žinoma apie ikiteisminio tyrimo nutraukimą atskiriems alaus pirkėjams reabilituojančiu pagrindu. Ne tik konfliktiniai J. N. ir R. G. bei A. K. santykiai, bet ir teisiąmojo posėdžio metu liudytojų teiktų parodymų faktinis prieštaravimas specialisto išvada teismui nesudarė pagrindo abejoti šia išvada, nors pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką tokia specialisto išvada nesivadovaujama visiškai arba iš dalies. Nors pirkėjai, kuriems UAB „B“ tariamai pardavė produkciją, teisiąmojo posėdžio metu paneigė neapskaitytos produkcijos pirkimo faktą, teismas šios aplinkybės neįvertino ir nepagrįstai pripažino, kad pateikta specialisto išvada pagrindžia tarpusavio ryšį su kitais byloje esančiais įrodymais. Apeliacinės instancijos teismas nepatikrino specialisto išvados patikimumo ir leistinumą ir nenustatė, ar tokia specialisto išvada atitinka įrodymams keliamus reikalavimus. Be kita ko, teismas neįvertino specialisto išvados turinio, kuris akivaizdžiai nėra susijęs su teisiąmojo posėdžio metu liudytojų teiktai parodymai ir ikiteisminio tyrimo metu padarytais sprendimais, todėl buvo padaryti esminiai BPK 20 straipsnio 1 ir 5 dalių pažeidimai.
- 8.7. Byloje tinkamai nenustatyta, ar J. N. tyčia iš tiesų buvo nukreipta daryti nusikaltimus nuosavybei – pasisavinti UAB „B“ priklausantį turtą. Be to, byloje nenustatytas būtinas BK 183 straipsnio 2 dalyje nustatytos nusikalstamos veikos požymis – žalos padarymas. Tai, kad kaltinime nurodytos lėšos buvo naudojamos UAB „B“ veikloje, patvirtina J. N. ir kitų bendrovės darbuotojų L. B., V. K., D. R., R. Ž., P. K., M. S. parodymai, tačiau teismas jais nepagrįstai nesivadovavo, nepagrindė, kieno parodymai rėmėsi, darydamas išvadas dėl J. N. kaltės. Taip vertindamas liudytojų parodymus arba jų net iš viso nevertindamas, nelygindamas ir negretindamas su kitais byloje surinktais įrodymais, teismas pažeidė BPK 20 straipsnio 5 dalies nuostatas, neteisėtai įrodinėjimo našta perkėlė nuteistajam, jo kaltę dėl svetimo turto pasisavinimo grindė vien tik prielaidomis ir abejonėmis, kurios turėjo būti vertinamos išimtinai nuteistojo naudai.

8.8. Apeliaciniu skundu nuteistojo J. N. gynėjas, be kita ko, prašė pakeisti laikino nuosavybės teisės apribojimo apimtį iki apeliacinės instancijos teismo sprendimo priėmimo paliekant laikiną nuosavybės teisės apribojimą į jam nuosavybės teise priklausančius 134 396,5 Eur, šias lėšas areštuojant jo banko sąskaitoje, pateikė duomenis apie tai, kokios vertės turtas buvo apribotas pirmosios instancijos teismo sprendimu, kiek kartų jis neproporcingas sprendimams dėl ieškinio priteisimo, tačiau apeliacinės instancijos teismas šios apeliacinio skundo dalies nenagrinėjo ir dėl minėto prašymo nepasisakė, todėl pažeidė BPK 320 straipsnio 3 dalies nuostatas.

IV. Kasacinės instancijos teismo argumentai ir išvados

9. Nuteistojo J. N. gynėjo advokato G. Danėliaus ir Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Baudžiamojo persekiojimo departamento prokuroro G. Eiduvičiaus kasaciniai skundai tenkintini iš dalies.

Dėl bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribų

10. Nagrinėdamas kasacinę bylą, kasacinės instancijos teismas priimtus nuosprendžius ir nutartis, dėl kurių paduotas skundas, patikrina teisės taikymo aspektu (BPK 376 straipsnio 1 dalis), t. y. remdamasis šiuose sprendimuose nustatytais bylos aplinkybėmis, iš naujo įrodymų nevertindamas ir naujų faktinių aplinkybių nenustatydamas (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-9/2012, 2K-P-135-648/2016). Ar teisingai įvertinti įrodymai ir nustatytos faktinės bylos aplinkybės, ar pakanka įrodymų vienai ar kitai aplinkybei konstatuoti, nusprendžiama apeliacinės instancijos teisme, kasacinio skundo argumentai savaip interpretuojant įrodymus ir ginčijant teismo nustatytas faktines aplinkybes nėra kasacinio bylos nagrinėjimo dalykas (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-135-648/2016, 2K-102-788/2021, 2K-169-303/2023 ir kt.). Bylą nagrinėjant kasacine tvarka tikrinama, ar, vertinant byloje surinktus įrodymus, nustatant bylos aplinkybes, nebuvo padaryta esminių baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimų, ar pagal byloje nustatytas aplinkybes teismai tinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą.

11. Iš prokuroro kasacinio skundo matyti, kad dalis jo argumentų skirta apeliacinės instancijos teismo atliktam nuteistojo J. N. parodymų vertinimui ginčyti, nesutinkant su teismo išvada, kad bylos nagrinėjimo teisme metu pasitvirtino nuteistojo nurodyta faktinė aplinkybė dėl 29 000 Eur perdavimo Vokietijos įmonei „A“ išpilstymo įrangos įsigijimui užtikrinti. Nuteistojo J. N. gynėjo kasaciniame skunde taip pat ginčijamos byloje nustatytos faktinės aplinkybės ir apeliacinės instancijos teismo atliktas įrodymų vertinimas. Pateikdamas savą UAB „B“ darbuotojų, kaltinime nurodytų neapskaitytos UAB „B“ produkcijos įsigijusių įmonių bei bendrovių atstovų parodymų ir FNTT specialisto išvados vertinimą, gynėjas teigia, kad byloje buvo paneigtas dalies neapskaitytos produkcijos pardavimo faktas, o J. N. kaip pasisavintos inkriminuotos lėšos buvo panaudotos UAB „B“ veikloje. Tokie argumentai, kuriais siekiama pakartotinio įrodymų įvertinimo ir jo pagrindu –

kitokių išvadų dėl byloje nustatytų faktinių aplinkybių, nėra bylos nagrinėjimo kasacine tvarka dalykas. Šie ir kiti su teisės taikymo aspektais nesusiję argumentai nagrinėtini tik tiek, kiek jie atitinka BPK 369 straipsnio 1 dalyje nurodytus bylos nagrinėjimo kasacine tvarka pagrindus.

Dėl kasaciniuose skunduose nurodytų esminių BPK 20 straipsnio 5 dalies ir 320 straipsnio 3 dalies reikalavimų pažeidimų

12. Tiek prokuroro, tiek nuteistojo J. N. gynėjo kasaciniuose skunduose nurodomi apeliacinės instancijos teismo padaryti įrodymų vertinimo taisyklių pažeidimai. Šios taisyklės nustatytos BPK 20 straipsnio 5 dalyje, kurioje nurodyta, kad teisėjai įrodymus vertina pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįstą išsamiu ir nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, vadovaudamiesi įstatymu. Ši baudžiamojo proceso įstatymo norma nustato išskirtinę bylą nagrinėjančio teismo kompetenciją nuspręsti, kurie iš byloje esančių duomenų turi įrodomąją vertę ir ar jų pakanka nustatyti, ar asmens veiksmai turi visus konkrečios nusikalstamos veikos sudėties požymius. Teismo proceso dalyviai gali teismui teikti pasiūlymus dėl duomenų pripažinimo ar nepripažinimo įrodymais ir dėl išvadų, darytinių vertinant įrodymus, tačiau tokių proceso dalyvių pasiūlymų atmetimas savaime nėra esminis baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimas, jeigu teismo sprendimas pakankamai motyvuotas ir jame nėra prieštaravimų.
13. Patikrinusi skundžiamą apeliacinės instancijos teismo nuosprendį teisės taikymo aspektu, išplėstinė teisėjų kolegija konstatuoja, kad teismo atliktas įrodymų vertinimas esminių trūkumų neturi, o kasatorių teiginiai apie padarytus BPK 20 straipsnio 5 dalies pažeidimus prieštarauja teismo sprendimo turiniui.
14. Apeliacinės instancijos teismas atliko papildomą įrodymų tyrimą ir, vertindamas jo metu gautus įrodymus kartu su pirmosios instancijos teismo ištirtais įrodymais, laikėsi BPK 20 straipsnio 5 dalies reikalavimų, įrodymus vertino tiek atskirai, tiek lygindamas tarpusavyje, taip pat susiejo juos į vientisą loginę grandinę, nė vienam įrodymų šaltiniui neteikdamas išskirtinės reikšmės. Teismas tyrė ir analizavo tiek J. N., A. N. ir V. V. teisinančius, tiek ir juos kaltinančius įrodymus bei išsamiai ir motyvuotai atsakė į esminius apeliacinių skundų argumentus dėl atskirų įrodymų vertinimo ir faktinių bylos aplinkybių nustatymo, be kita ko, aptarė ir J. N. gynėjo kasaciniame skunde pakartojamas gynybos versijas (kad visos iš prekybos neapskaityta UAB „B“ produkcija gautos lėšos buvo panaudotos bendrovės veikloje, taip pat kad tokia prekyba vyko žymiai mažesne apimtimi, nei nurodoma kaltinime) ir motyvuotai pasisakė dėl jų pagrįstumo.
15. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad bylos nagrinėjimo teisme metu pasitvirtino nuteistojo J. N. teiginys, jog šis, norėdamas užtikrinti UAB „B“ sėkmingą išpilstymo įrangos įsigijimą iš Vokietijos įmonės „A“, sumokėjo jai grynaisiais 29 600 Eur, todėl nuteistasis šių lėšų nepasisavino, o panaudojo jas bendrovės interesais. Kasaciniu skundu prokuroras ginčija tokią teismo išvadą, teigdamas, kad ji padaryta nepašalinus įrodymų tarpusavio prieštaravimų, apeliacinės instancijos teismas privalėjo tenkinti prokuroro prašymą apklausti įmo-

nės „A“ direktorių apie J. N. nurodomas 29 600 Eur sumokėjimo aplinkybes, tačiau su tokiais kasatoriaus argumentais nėra pagrindo sutikti.

16. 2022 m. sausio 17 d. vykusiame teismo posėdyje, išklauses posėdžio dalyvių nuomones, apeliacinės instancijos teismas apsvarstė prokuroro prašymą apklausti Vokietijos įmonės „A“ direktorių E. R. apie J. N. nurodomas 29 600 Eur sumokėjimo aplinkybes ir atsakė jį tenkinti. Iš teismo posėdžio protokolo matyti, kad tokį sprendimą lėmė teismo įsitikinimas, jog tarp J. N. parodymų ir kitų bylos duomenų, susijusių su pirmiau nurodytomis aplinkybėmis, šalintinų prieštaravimų nėra, šis sprendimas yra pakankamai aiškiai motyvuotas. Tai, kad teismas nenustatė pagrindo prokuroro prašymu rinkti papildomus duomenis ir juos tirti, nereikia, kad byla išnagrinėta neišsamiai. Įrodinėjimas baudžiamajame procese turi ribas – jis turi vykti tol, kol nustatomos visos svarbios (o ne visos įmanomos) bylai aplinkybės ir nelieka protingos tikimybės, kad naujų duomenų tyrimas galėtų pakeisti daromas išvadas dėl tam tikrų svarbių aplinkybių pripažinimo nustatytais ar nenustatytais (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-114/2008). Įrodymų visumos vertinimo reikalavimas (BPK 20 straipsnio 5 dalis) nereikia, jog faktinėms aplinkybėms nustatyti turi būti išnaudojamos visos įmanomos įrodinėjimo priemonės ir būdai. Teisingą teismo baigiamojo akto priėmimą lemia ne įrodinėjimo apimtis, o daromų teisinių išvadų pagrįstumas (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-509/2010, 2K-P-89/2014, 2K-281-139/2015). Šiuo atveju apeliacinės instancijos teismo išvados dėl byloje įrodytomis pripažintų 29 600 Eur sumokėjimo įmonei „A“ aplinkybių yra pagrįstos ir tinkamai argumentuotos skundžiamo nuosprendžio 33 punkte. Teismas konstatavo, kad J. N. parodymus apie šias aplinkybes patvirtina gynybos pateikti dokumentai dėl išpilstymo įrangos įsigijimo iš įmonės „A“, liudytojo UAB „B“ darbuotojo L. B. parodymai, be to, nuteistojo parodymai neprieštarauja ir specialistės N. Leonavičienės paaiškinimams teisme. Taigi nėra pagrindo daryti išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas neišsamiai ištyrė bylai reikšmingas aplinkybes, kurioms nustatyti, kaip mano prokuroras, byloje surinktų įrodymų nepakako.
17. Nesutikdamas su žemesnės instancijos teismų išvada, kad prekyba neapskaityta UAB „B“ produkcija vyko su visomis kaltinime nurodytomis įmonėmis ir bendrovėmis, nuteistojo J. N. gynėjas išvardija, kaip jis mano, tokią išvadą paneigiančius atskirus bylos įrodymus (B. Z., R. V., V. V., S. P., J. K., J. Ke., L. L. parodymus), tačiau BPK nurodytos įrodymų vertinimo taisyklės reikalauja įvertinti ne tik kiekvieną įrodymą atskirai, bet ir jų visumą, juos lyginant ir siejant į nuoseklią ir vientisą loginę grandinę. Bylos įrodymų vertinimas, kaip sudėtinė įrodinėjimo teisme proceso dalis, yra susijęs su visų bylos duomenų ištyrimu ir patikrinimu. Būtent remdamiesi byloje surinktų įrodymų visuma, o ne pavieniais bylos duomenimis, teismai padarė išvadą, kad prekyba neapskaityta UAB „B“ produkcija vyko visa kaltinime nurodyta apimtimi.
18. Dėl analogiškų J. N. gynėjo apeliacinio skundo argumentų apeliacinės instancijos teismas išsamiai ir motyvuotai pasisakė nuosprendžio 21–23 punktuose. Visų pirma, teismas pažymėjo, kad gynėjo išvardytų liudytojų parodymai apie tai, jog neapskaityta produkcija jiems nebuvo tiekama, nepaneigia FNTT specialisto iš-

vadoje įmonių dokumentų analizės pagrindu nustatytų priešingų aplinkybių ir išvadą pateikusios specialistės paaiškinimų. Be to, nors daliai kaltinime nurodytų įmonių ir bendrovių teisėsaugos institucijos ar VMI iš tiesų nepateikė jokių pretenzijų dėl įsigyto neapskaityto alaus, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai atkreipė dėmesį į tai, kad ikiteisminio tyrimo metu A. G. IĮ, E. B. IĮ, A. V. IĮ, UAB „N“ atsakingiems asmenims prokuroro nutarimu ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas pagal laidavimą atleidus juos nuo baudžiamosios atsakomybės, taigi šiais atvejais buvo nustatyti neapskaitytos produkcijos UAB „B“ pardavimo faktai, asmenys prisipažino įsigiję neapskaityto alaus, kuriuo po to patys prekiaavo, o finansinių operacijų neįtraukė į įmonių buhalterinę apskaitą. Dėl dalies kitų juridinių asmenų – UAB „Ž“, J. Ke. IĮ, UAB „P“, L. L. valgyklos, S. S. IĮ, IĮ „G“, UAB „Ri“, UAB „Pa“, UAB „Vy“ – atstovų ikiteisminis tyrimas nebuvo pradėtas ne dėl to, kad nebuvo nustatyti neapskaitytos produkcijos tiekimo atvejai šiems juridiniams asmenims, o dėl nedidelio jų įsigyto neapskaityto alaus kiekio ir mažų sumų, nuo kurių skaičiuojami nesumokėti mokesčiai. Šių asmenų pavieniai veiksmai byloje įvertinti kaip nepasiekę tokio pavojingumo, kuris užtrauktų baudžiamąją atsakomybę ir būtų pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą, tačiau kiekvienas net ir pavienis neapskaitytos produkcijos pardavimo atvejis turėjo reikšmingą įtaką vertinant J. N. neteisėtos veikos pavojingumą.

19. Remdamasis pirmiau nurodytais liudytojų parodymais, kad jiems nebuvo tiekama neapskaityta UAB „B“ produkcija, ir ikiteisminio tyrimo metu dėl jų priimtais sprendimais, nuteistojo J. N. gynėjas kasaciniame skunde taip pat ginčija FNTT specialisto išvados patikimumą. Gynėjo teigimu, specialisto išvada buvo pateikta iki liudytojų apklausos teisme, į jų parodymus išvadoje neatsižvelgta, todėl ji neturi sąsajų su byloje nagrinėjamais įvykiais ir teismas negalėjo ja vadovautis, grįsdamas J. N. kaltę padarius jam inkriminuotus nusikaltimus. Specialisto išvados nepatikimumą kasatorius sieja ir su tuo, kad ją surašant vadovautasi buvusių UAB „B“ darbuotojų R. G. ir A. K., su kuriais J. N. santykiai buvo konfliktiški, parodymais, A. K. rankraščiniais įrašais. Su šiais kasacinio skundo argumentais taip pat nėra pagrindo sutikti.
20. Specialisto tyrimas skiriamas atvejais, kai reikalingos specialios žinios tam tikroje srityje, pavyzdžiui, gamtos, techninių, ekonominių bei kitų mokslų srityse. Atlikęs pavestą objektų tyrimą, specialistas pateikia išvadą. Tam tikrais atvejais, kai, pavyzdžiui, dalies aplinkybių negalima pagrįsti buhalterinės apskaitos dokumentais, o vadovaujantis protingumo, logikos ir pagrįstumo principais tai būtina, specialistas tyrimui gali pasitelkti ir tokius duomenis kaip neoficialios buhalterijos užrašai, jų kopijos ir pan. Tačiau specialistas negali atlikti šių duomenų procesinio įrodomojo vertinimo. Šių duomenų tikrumą ir patikimumą turi įvertinti teismas. Todėl specialisto išvada, kuriai pateikti panaudojami tokie duomenys, iš esmės vertintina kaip sąlyginė. Tokiu atveju specialisto išvada apie pirmiau minėtas aplinkybes ir jų pasekmes įrodomąją reikšmę gali turėti tik tuomet, jei šių aplinkybių buvimas patvirtinamas bylos teismo nagrinėjimo metu ir nekelia abejonių (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-272-511/2020).
21. Nagrinėjamoje byloje 2018 m. balandžio 30 d. specialisto išvada pateikta pagal FNTT specialistei N. Leonavičienei suformuluotą užduotį, pagal savo kompe-

tenciją atlikusi UAB „B“ ūkinės finansinės veiklos nuo 2010 m. birželio 3 d. iki 2016 m. gruodžio 31 d. tyrimą, specialistė apklausta tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismo posėdžiuose. Šiam tyrimui atlikti specialistei buvo pateikta ikiteisminio tyrimo metu surinkta medžiaga. Dėl specialistei pateiktų duomenų, o kartu ir jos išvados patikimumo apeliacinės instancijos teismas motyvuotai pasisakė nuosprendžio 20.1–20.6 punktuose. Teismas pažymėjo, kad specialistė vertino VMI surinktą ir pateiktą medžiagą – dokumentus, gautus atlikus kratas įvairių UAB „B“ darbuotojų kabinetuose (taip pat ir direktoriaus), sąskaitas faktūras, kratos metu paimtas iš A. K., taip pat sąskaitas faktūras, savanoriškai pateiktas R. G., – ir lygino su UAB „B“ oficialiais buhalteriniais apskaitos dokumentais. Gautus rezultatus specialistė palygino su kratos metu rastuose ir paimtuose A. K. pildytuose sąsiuvinuose padarytais rankraštiniais įrašais, taip pat rėmėsi liudytojų parodymais. Šio išsamaus tyrimo metu nustatyta, kad A. K. užrašuose pažymėti UAB „B“ neapskaitytos produkcijos atkrovimai ir išvežimai įmonėms atitiko fiktyviose sąskaitose (sąskaitose faktūrose, kurios pagal neteisėtą neapskaityto alaus pardavimo schemą turėjo būti naudojamos tik produkcijos pervežimo metu, o po to sunaikinamos, o jų vietoje surašomos naujos koreguotos sąskaitos faktūros) nurodytus produkcijos dydžius. Įvertinęs specialistės pasirinktus tyrimo metodus, jo eigą ir rezultatus, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai konstatavo, kad A. K. rankraštiniai įrašai nebuvo vienintelis informacijos šaltinis, rengiant specialisto išvadą, o buvo naudojami tikrinant UAB „B“ buhalterinių dokumentų ir ikiteisminio tyrimo metu pateiktų sąskaitų faktūrų atitiktį. Byloje nenustatyti jokie šių įrašų netikslumai ar kiti trūkumai, kurie lemtų negalėjimą jais remtis, priimant specialisto išvadą, ir kartu šiais duomenimis, kaip įrodymu, grįsti J. N. kaltę padarius įnkrinuotus nusikaltimus.

22. Priešingai nei nurodoma nuteistojo J. N. gynėjo kasaciniame skunde, apeliacinės instancijos teismo posėdyje specialistė N. Leonavičienė paneigė bet kokią po jos išvados pateikimo šioje byloje duotų liudytojų parodymų galimą įtaką specialisto tyrimo rezultatams, nes specialisto išvada paremta specialistei pateiktais rašytiniais dokumentais. Vėlesni deklaratyvūs teisme apklaustų liudytojų teiginiai, kad jiems nebuvo tiekama neapskaityta UAB „B“ produkcija, prieštaraujantys kitų byloje surinktų įrodymų visumai, nesukėlė apeliacinės instancijos teismui abejonių specialisto išvados patikimumu ir sąsajumu su byloje nagrinėjamomis aplinkybėmis, ši išvada, vadovaujantis BPK 20 straipsnio 1–4 dalių nuostatomis, pagrįstai pripažinta įrodymu.
23. Kasaciniame skunde nuteistojo J. N. gynėjas taip pat teigia, kad, pažeisdamas BPK 320 straipsnio 3 dalies reikalavimus, apeliacinės instancijos teismas neišsprendė jo apeliaciniame skunde pateikto prašymo pakeisti laikino nuosavybės teisės apribojimo apimtį. Kaip matyti iš kasatoriaus apeliacinio skundo turinio, toks prašymas teismui iš tiesų buvo pateiktas ir nebuvo išspręstas, tačiau šis pažeidimas nepripažintinas esminiu. Atkreiptinas dėmesys, kad nei pirmajame, nei vėlesniuose apeliacinės instancijos teismo posėdžiuose nuteistojo gynėjas kartu su kitais prašymais nepakartotoj pirmiau nurodyto apeliaciniame skunde nurodyto prašymo.

24. Nuteistojo J. N. gynėjo kasaciniame skunde taip pat teigiama, kad šioje byloje buvo netinkamai taikytas baudžiamasis įstatymas – BK 183 straipsnio 2 dalis, nes nenustatyta J. N. tyčia pasisavinti UAB „B“ priklausantį turtą ir bendrovei padaryta žala.
25. Baudžiamoji atsakomybė pagal BK 183 straipsnio 1 dalį nustatyta tam, kas pasisavino jam patikėtą ar jo žinioje esantį svetimą turtą ar turtinę teisę. Šio straipsnio 2 dalyje nustatyta griežtesnė baudžiamoji atsakomybė, be kita ko, už didelės vertės svetimo turto ar turtinės teisės pasisavinimą. Ši nusikalstama veika padaroma esant tiesioginei tyčiai. Tiesioginė tyčia turto pasisavinimo atveju reiškia, kad kaltininkas, kuriam yra patikėtas (esantis jo žinioje) svetimas turtas (turtinė teisė), neteisėtai disponuodamas šiuo turtu (turtine teise) ar šį turtą paimdamas, siekia turtą (turtinę teisę) paversti savo nuosavu turtu (turtine teise), taip siekdamas naudoti turto savininko sąskaita. Taigi, sprendžiant, ar juridinio asmens vadovas, neteisėtai disponuodamas juridinio asmens turtu ar jį paimdamas, padarė BK 183 straipsnyje nurodytą nusikalstamą veiką, būtina nustatyti ir jo tyčios turinį (kryptingumą).
26. Nagrinėjant turto pasisavinimo bylas esminę reikšmę turi tai, kokį sumanymą turėjo bendrovės vadovas, neteisėtai disponuodamas jam patikėtu (esančiu jo žinioje) juridinio asmens turtu ar jį paimdamas: ar jį naudoti asmeniniams poreikiams tenkinti, ar panaudoti juridinio asmens interesais. Jeigu juridinio asmens vadovas tokį turtą neteisėtai paėmė ar kitaip neteisėtai juo disponavo, turėdamas sumanymą jį naudoti juridinio asmens poreikiams tenkinti, jo veika paprastai negali būti vertinama kaip tokio turto pavertimas nuosavu ir kvalifikuojama pagal BK 183 straipsnį. Apie tokio sumanymo buvimą juridinio asmens vadovo veikloje sprendžiama atsižvelgiant į tai, kaip toks turtas buvo naudojamas, ar dėl to juridiniam asmeniui buvo padaryta žala, ir į kitas objektyvias veikos padarymo aplinkybes (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-82-489/2022).
27. Šioje byloje nustatyta, kad J. N. nurodymu A. N., naudodama UAB „B“ įrangą, jos patalpose ir iš jos medžiagų pagamino neužpajamuotą produkciją – alų, jį realizavus J. N. surastiems produkcijos pirkėjams, sunaikintos ir į bendrovės apskaitą neįtrauktos PVM sąskaitos faktūros dėl šio alaus pardavimo, o už realizuotą produkciją iš pirkėjų gauti pinigai neįnešti į bendrovės kasą. Pripažindami, kad šie J. N. ir A. N. veiksmai atitiko BK 183 straipsnio 2 dalyje nustatytos nusikalstamos veikos sudėtį, teismai tinkamai laikėsi pirmiau nurodytų teismų praktikos reikalavimų dėl kaltininko tyčios nustatymo. Pažymėtina, kad, apeliacine tvarka tikrinamas J. N. ir A. N. nuteisimo pagal BK 183 straipsnio 2 dalį teisėtumą ir pagrįstumą, apeliacinės instancijos teismas pakoregavo galutinę pasisavintų UAB „B“ lėšų sumą – sumažino ją iki 131 642 Eur. Pagal pirmiau nurodytas bylose nustatytas aplinkybes, baudžiamasis įstatymas – BK 183 straipsnio 2 dalis – pritaikytas tinkamai.
28. J. N. gynėjo kasacinio skundo argumentai, kad iš prekyba neapskaityta UAB „B“ produkcija gautos lėšos buvo panaudotos bendrovės veikloje, yra analogiški jo

apeliacinio skundo argumentams, į juos apeliacinės instancijos teismas motyvuotai atsakė nuosprendžio 30–34 punktuose. Šių argumentų kontekste pažymėtina, kad vien kaltininko tvirtinimai, jog bendrovės lėšos iš tikrųjų buvo panaudotos bendrovės reikmėms, nors tai neužfiksuota buhalterinėje apskaitoje ir nepatvirtinta kitais įrodymais, nėra pakankamas pagrindas paneigti tai, kad įmonės turtas buvo pasisavintas. Tvirtinimas apie pinigų panaudojimą įmonės reikmėms turi būti pagrįstas konkrečiais duomenimis, o ne deklaratyvaus pobūdžio teiginiais, kurių neįmanoma patikrinti procesinėmis priemonėmis. Tai nereiškia, kad įrodinėjimo pareiga perkeliama kaltininkui ir pažeidžia nekaltumo prezumpciją (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-78-2012, 2K-150-628/2018, 2K-271-719/2019).

29. Detaliai nekartodama visų apeliacinės instancijos teismo argumentų, juo labiau kad dauguma jų susiję su fakto klausimais, kuriuos galutinai išsprendžia apeliacinės instancijos teismas, išplėstinė teisėjų kolegija akcentuoja tik esmines jų pagrindu padarytas išvadas: 1) byloje nėra jokių konkrečių duomenų, patvirtinančių, kad J. N. panaudojo iš prekybos neapskaityta UAB „B“ produkcija gautus pinigus bendrovės darbuotojų išvykoms, kalėdiniams vakarėliams ar skatinamiesiems priedams; 2) byloje taip pat nėra jokių konkrečių duomenų, patvirtinančių, kad bendrovės teritorijoje vyko reikšmingos apimtys asfaltavimo darbai ir jiems buvo panaudoti iš prekybos neapskaityta UAB „B“ produkcija gauti pinigai; 3) UAB „B“ galėjo būti atliekami įrangos remonto darbai ir už juos atsiskaityta grynaisiais pinigais, tačiau jokių tokių darbų apimtį ir kainą pagrindžiančių dokumentų J. N. nepateikė; 4) pasitvirtino J. N. parodymai, kad jis, siekdamas užtikrinti sėkmingą išpilstymo įrangos įsigijimą iš įmonės „A“, sumokėjo šiai įmonei grynaisiais 29 600 Eur ir šie pinigai galėjo būti gauti iš prekybos neapskaityta UAB „B“ produkcija; 5) nei J. N., nei jo gynėjas nenurodė jokių kitų atvejų, kai iš neapskaitytos produkcijos pardavimo gautos lėšos būtų panaudotos UAB „B“ reikmėms. Priešingai nei nurodoma J. N. gynėjo kasaciniame skunde, nuteistajam nepalankiomis išvadomis apeliacinės instancijos teismas neperkėlė įrodinėjimo naštos nuteistajam, jos nėra grindžiamos vien tik prielaidomis ir abejonėmis, o padarytos tinkamai įvertinus byloje surinktų duomenų visumą.

Dėl VMI civilinio ieškinio J. N. išsprendimo

30. Šioje byloje patenkinus civilinės ieškovės Panevėžio apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos civilinį ieškinį iš J. N. priteista 53 702 Eur valstybės biudžetui padarytai žalai atlyginti. Civiliniame ieškinyje nurodoma, kad šią žalą sudaro dėl į UAB „B“ buhalterinę apskaitą įtrauktų suklastotų dokumentų, kuriuose nurodyta realiai mažesnė bendrovės prekybos apimtis, ir jų pagrindu VMI pateiktų neteisingų deklaracijų nesumokėti pelno, pridėtinės vertės ir akcizo mokesčiai. Išplėstinė teisėjų kolegija sutinka su nuteistojo J. N. gynėjo kasacinio skundo argumentu, kad bylą nagrinėję teismai netinkamai išsprendė J. N. atsakomybės dėl neįvykdytos UAB „B“ mokesstinės prievolės klausimą.
31. Pagal BPK 109 straipsnį, asmuo, dėl nusikalstamos veikos patyręs turtinės ir (ar)

- neturtinės žalos, turi teisę baudžiamajame procese pareikšti įtariamajam ar kaltinamajam arba už įtariamojo ar kaltinamojo veikas materialiai atsakingiems asmenims civilinį ieškinį, bet ne vėliau kaip iki įrodymų tyrimo teisme pradžios (BPK 112 straipsnis). Teismas jį nagrinėja kartu su baudžiamąja byla. Kai civilinis ieškinys pareikštas ikiteisminio tyrimo metu, jo metu turi būti surinkti duomenys, patvirtinantys pareikšto civilinio ieškinio pagrindą ir dydį.
32. BPK 115 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad, priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį, teismas, remdamasis įrodymais dėl civilinio ieškinio pagrįstumo ir dydžio, visiškai ar iš dalies patenkina pareikštą civilinį ieškinį arba jį atmeta. BPK 113 straipsnyje suformuluota taisyklė, kad civilinis ieškinys, pareikštas baudžiamajoje byloje, įrodinėjamas ir taikant civilinio proceso normas, kai baudžiamajoje byloje kyla klausimų, kurių sprendimo BPK nereglamentuoja, jeigu šios normos neprieštarauja baudžiamajo proceso normoms. Sprendimą patenkinti civilinį ieškinį teismas priima tuo atveju, kai, vadovaujantis BPK taisyklėmis ir joms neprieštaraujantiems kitiems teisės aktams, nustatoma, kad atsakovas byloje yra tinkamas, o ieškinys pagrįstas ir jo dydis įrodytas (kasacinė nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-7-489/2016).
 33. Išplėstinė teisėjų kolegija kaip nepagrįstus atmata J. N. gynėjo argumentus, kad UAB „B“ pardavimo PVM iš J. N. buvo priteistas antrą kartą po to, kai įsiteisėjusiu sprendimu kitoje byloje jau buvo priteistas PVM iš UAB „R“ ir subsidiariai R. Š. Pažymėtina, kad aplinkybė dėl PVM priteisimo iš R. Š. ir UAB „R“ kitoje byloje nėra svarbi nagrinėjant žalos, padarytos nesumokėjus mokesčių valstybei, atlyginimo priteisimo klausimą šioje byloje. Nagrinėjamu atveju UAB „B“ prekių tiekimas įmonei UAB „R“ ir UAB „R“ prekių pardavimas tretiesiems asmenims yra dvi atskiros apmokestinamųjų sandorių grupės. Nors sandorių grandinę sudarė tos pačios prekės, kiekviename prekių pardavimo etape mokėtinas PVM vertinamas atskirai. Todėl tai, kad iš UAB „R“ priteistas PVM už neapskaitytų iš UAB „B“ pirkėtų prekių pardavimą tretiesiems asmenims, niekaip nepaneigia UAB „B“ prievolės sumokėti PVM už tų prekių tiekimus įmonei UAB „R“. Pažymėtina ir tai, kad šiuo aspektu UAB „B“ negali remtis teise į PVM atskaitą. Išplėstinė teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į aktualią Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – Teisingumo Teismas) praktiką PVM srityje. Joje pasisakoma, kad bendra PVM sistema, kuri apima ir atskaitos mechanizmą, siekiama, jog mokėtino PVM sukeliama finansinė našta tektų galutiniam prekių ir (ar) paslaugų vartotojui, t. y. PVM sistemoje taikomu mokesčių neutralumo principu būtent siekiama visiškai atleisti verslininką nuo vykdant bet kokią ekonominę veiklą mokėtino ar sumokėto PVM naštos (žr. Teisingumo Teismo 2014 m. kovo 13 d. sprendimo byloje *Malburg*, C204/13, 41 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją). Tačiau Teisingumo Teismas yra pažymėjęs ir tai, kad nacionaliniai teismai ir institucijos turi neleisti pasinaudoti teise į atskaitą, jei atsižvelgiant į objektyvius įrodymus nustatyta, kad šia teise naudojamosi sukčiaujant ar piktnaudžiaujant (Teisingumo Teismo 2022 m. rugsėjo 15 d. sprendimas byloje *HA.EN*, C-227/21, Teisingumo Teismo 2019 m. liepos 10 d. sprendimas byloje *Kuršu zeme*, C-273/1, 34 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

34. Kita vertus, šioje byloje aktualus nuteisto asmens (juridinio asmens vadovo) atsakomybės dėl neįvykdytos juridinio asmens mokestinės prievolės klausimas, keliamas gynėjo kasaciniame skunde. Teismų praktikoje, aiškinant šį klausimą, nuosekliai pasisakoma, kad bendrovės vadovo atsakomybė tretiesiems asmenims yra subsidiaraus pobūdžio (CK 6.245 straipsnio 5 dalis) (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-304-976/2016, 2K-202-303/2020). Vertinant neįvykdytą mokestinę prievolę civilinės atsakomybės aspektu – kaip dėl negautų pajamų valstybės patirtą žalą, aktualios CK nuostatos dėl juridinio asmens – mokesčių mokėtojo teisinio savarankiškumo ir atsakomybės pagal prievolės jam priklausančiu turtu (CK 2.33, 2.50 straipsniai), iš kurių išplaukia išvada, kad už neįvykdytą savo prievolę visais atvejais pirmiausia atsako pats juridinis asmuo, o kitų asmenų atsakomybė yra subsidiarioji ir galima tik esant išskirtinėms situacijoms (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-304-976/2016).
35. Pagal teismų praktiką (kasacinės nutartys civilinėse bylose Nr. 3K-3-389/2014, 3K-7-328-248/2015, e3K-7-115-915/2017), juridinio asmens vadovas ir (arba) darbuotojas bei jo dalyvis juridinio asmens kreditoriui tiesiogiai atsako tik tada ir tik tokia apimtimi, kai kreditorius negali gauti savo reikalavimo patenkinimo iš juridinio asmens, t. y. kai: 1) juridinis asmuo (darbdavys), privalantis už darbuotoją atlyginti žalą, iki žalos atlyginimo išnyksta; 2) žala padaryta individualiam kreditoriui konkrečiai į jį nukreiptais neteisėtais veiksmais; 3) vadovas yra kaltas dėl tyčinio bankroto ir aišku, kad su kreditoriais bendrovė nebeatsiskaitys.
36. Pagal kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-86-303/2018 pateiktą išaiškinimą, juridinio asmens vadovas ar kitas darbuotojas gali būti tiesioginės civilinės atsakomybės subjektas ir tais atvejais, kai mokestinės prievolės negalima išieškoti iš juridinio asmens dėl jo nemokumo, kuris suprantamas kaip nepajėgumas vykdyti turtinio pobūdžio prievolių, kurių mokėjimo terminai yra suėję. Visais minėtais atvejais juridinio asmens vadovas ir (arba) darbuotojas tiesiogiai kreditoriui atsako tik tada ir tik tokia apimtimi, kai kreditorius negali gauti savo reikalavimo patenkinimo iš juridinio asmens. Šioje nutartyje išaiškinta ir tai, kad teismas, kiekvienu konkrečiu atveju įvertinęs visas bylos aplinkybes, turėtų spręsti, ar juridinio asmens nemokumas yra toks, kad nėra galimybių arba yra labai menkos galimybės išieškoti žalos atlyginimą iš paties mokesčių mokėtojo – juridinio asmens. Tokiu atveju tam, kad baudžiamojoje byloje būtų patenkintas žalos atlyginimo reikalavimas iš juridinio asmens vadovo ar kito darbuotojo, kuris nėra mokesčių mokėtojas, turi būti nustatyta: vadovo ar kito darbuotojo nusikalstama veika, dėl kurios valstybė patyrė žalą nesumokėtų mokesčių forma; žala, kurią sudaro dėl vadovo ar kito darbuotojo nusikalstamų veiksmų nesumokėta ir iš paties juridinio asmens dėl jo nemokumo negalima išieškoti mokesčių suma; priežastinis ryšys tarp vadovo ar kito darbuotojo veiksmų ir žalos; vadovo ar kito darbuotojo kaltė. Juridinio asmens – mokesčių mokėtojo – vadovo ar kito darbuotojo civilinės atsakomybės sąlygas turi įrodyti mokesčius administruojanti institucija. Tuo atveju, kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolę savo turtu subsidiariai (CK 2.50 straipsnio 3 dalis). Viena

- iš būtinųjų subsidiariosios atsakomybės sąlygų – juridinio asmens faktinis nemo-
kumas (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-80-1073/2019).
37. Nagrinėjamoje byloje žemesnės instancijos teismai į šiuos kasacinės instancijos teismo išaiškinimus neatsižvelgė ir tinkamai neįvertino pačios UAB „B“ mokestinės prievolės atlyginimo galimybių. Šiuo klausimu apeliacinės instancijos teismas tik lakoniškai pasisakė nuosprendžio 39 punkte nurodydamas, kad J. N. neveikė UAB „B“ naudai ir šis juridinis asmuo nepatrauktas baudžiamojon atsakomybėn, todėl žalos atlyginimas už fizinio asmens (įmonės vadovo) padarytas nusikalstamas veikas negali būti perkeltas bendrovei, kuri dėl tokių jo veiksmų pati patyrė žalos. Tačiau šiuo atveju teismas netinkamai atskyrė juridinio asmens civilinę atsakomybę už jam tenkančias neįvykdytas mokestines prievoles ir juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę. Kaip pirmiau išdėstyta, žalos, padarytos valstybei dėl nesumokėtų mokesčių, subjektas yra mokesčių mokėtojas, kuriam pagal įstatymą tenka prievolė mokėti valstybei atitinkamus mokesčius, šiuo atveju – įmonė, o įmonės vadovo atsakomybė, esant visumai pirmiau išdėstytų sąlygų, gali būti tik subsidiarioji. Aplinkybė, kad J. N. veiksmais buvo padaryta žala įmonei, šiuo požiūriu nėra reikšminga.
 38. Teisėjų kolegija nusprendžia, kad keisti suformuotą pirmiau aptartą teismų praktiką dėl įmonės vadovo atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės nėra pakankamo pagrindo.
 39. Atsižvelgdama į šioje nutartyje išdėstytus argumentus, išplėstinė teisėjų kolegija konstatuoja, kad bylos dalis dėl VMI J. N. pareikšto civilinio ieškinio išspręsta pažeidus BPK 109 straipsnio, 111 straipsnio 1 dalies ir 115 straipsnio 1 dalies nuostatas ir šie BPK pažeidimai pripažįstami esminiais, nes suvaržė kaltinamojo J. N. teises ir sukliudė teismui išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą bei priimti teisingą procesinį sprendimą (BPK 369 straipsnio 1 dalies 2 punktas, 3 dalis). Dėl to apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalis dėl VMI J. N. pareikšto civilinio ieškinio naikintina ir perduotina iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.
 40. Iš naujo nagrinėjant bylą apeliacine tvarka, be kita ko, būtina išspręsti klausimą dėl tinkamo civilinio atsakovo nustatymo. Atkreiptinas dėmesys, kad tuo atveju, kai pagal įstatymą nusikalstama veika padaryta žala turi atlyginti ne kaltinamasis ar ne tik jis, teismas tai privalo išaiškinti civiliniam ieškovui. Civilinio ieškovo ir civilinio atsakovo statusui įgyti nepakanka vien tik asmens, kuriam nusikalstama veika padaryta turtinės ar neturtinės žalos, valios – tam reikia ir teismo procesinio sprendimo (BPK 110 straipsnio 1 dalis, 111 straipsnio 1 dalis). Taigi net ir tuo atveju, kai civilinis ieškovas neišreiškia savo valios dėl pagal įstatymą materialiai už kaltinamojo veiksmus atsakingo asmens įtraukimo į bylą kaip civilinio atsakovo, tokį sprendimą, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, privalo priimti teismas. Tinkamo atsakovo įtraukimo į bylą klausimas gali būti sprendžiamas ir apeliacinio bylos nagrinėjimo stadijoje (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-656/2007, 2K-141/2009, 2K-217-699/2015). Tokiu atveju dėl civilinio ieškinio atliekamas įrodymų tyrimas (BPK 324 straipsnio 6 dalis).

41. Prokuroras kasaciniame skunde teigia, kad, išteisindamas V. V. pagal BK 222 straipsnio 1 dalį, apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė baudžiamąjį įstatymą, nes vienintelis kriterijus, atribojantis baudžiamąją atsakomybę už apgaulingą ar aplaidų buhalterinės apskaitos tvarkymą nuo administracinės atsakomybės, būtent ir yra tai, kad baudžiamajai atsakomybei kilti būtinos pasekmės, nurodytos BK 222 straipsnio dispozicijoje, t. y. negalėjimas visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros; nepagrįstos apeliacinės instancijos teismo padarytos išvados, kad buhalterinės apskaitos pažeidimai ir nuslėpti faktai dėl neapskaityto alaus įsigijimo ir realizacijos netrukdo iš dalies nustatyti UAB „Bo“ veiklos, turto, įsipareigojimų dydžio ir struktūros; apeliacinės instancijos teismas netinkamai vadovavosi teismų suformuota praktika šios kategorijos bylose.
42. BK 222 straipsnyje nustatyto nusikaltimo sudėtis yra materialioji, todėl baudžiamoji atsakomybė kyla tik tuo atveju, kai netinkamas buhalterinės apskaitos tvarkymas sukelia šiame BK straipsnyje nurodytus padarinius – dėl tyčinių buhalterinės apskaitos pažeidimų negalima visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros. Išvada dėl padarinių buvimo pagrįsti ar paneigti paprastai būtini specialiomis žiniomis pagrįstų tyrimų metu gauti duomenys (specialisto išvada, ekspertizės aktas), tačiau galutinę išvadą apie nusikalstamų padarinių buvimą ar nebuvimą daro tik teismas, įvertinęs visas bylos aplinkybes, tarp jų ir padarytų buhalterinės apskaitos pažeidimų pobūdį, mastą, priežastis, dėl kurių jie padaryti, ir kt. (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-601/2012, 2K-26-788/2017). Šiuos duomenis turi būti įmanoma nustatyti analizuojant to asmens (ūkio subjekto) buhalterinės apskaitos dokumentus. Jei to padaryti tokiu būdu (o ne atliekant priešpriešinius patikrinimus, ikiteisminį tyrimą ir pan.) negalima, atsiranda šiame straipsnyje nurodyti padariniai ir kaltininkui kyla baudžiamoji atsakomybė (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-426/2013, 2K-16/2014, 2K-180/2014, 2K-7-234-942/2015 ir kt.).
43. Tačiau kasacinės instancijos teismo jurisprudencijoje taip pat pabrėžta, kad teismai, nagrinėdami šios kategorijos bylas, neturi apsiriboti vien formaliu buhalteriniu vertinimu sprendami BK 222 straipsnyje nurodytų padarinių buvimo klausimą. Tokią išvadą teismas paprastai daro, kai nustatoma sistema veikų, neįtraukiant į apskaitą realiai įvykusių operacijų ar įtraukiant į apskaitą realiai neįvykusias operacijas, dėl to negalima nustatyti, kokios pinigų sumos nebuvo įtrauktos į apskaitą ar kokios pinigų sumos buvo nepagrįstai įtrauktos į apskaitą ir pan. Tokiais atvejais iš tikrųjų sunku įvertinti tikras įmonės pajamas bei išlaidas, buvusias tam tikru laikotarpiu, taigi nėra ir galimybės nustatyti tikrą asmens ar įmonės finansinę padėtį ar turtą (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-290-699/2016, 2K-26-788/2017, 2K-144-788-2017, 2K-226-976/2020).
44. Kasacinės instancijos teismas yra pažymėjęs ir tai, jog tam, kad teismas padarytų išvadą dėl negalimumo visiškai ar iš dalies nustatyti įmonės veiklos, jos turto,

nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros, turi būti nustatyta, kad padaryta daug Buhalterinės apskaitos įstatymo pažeidimų, t. y. į apskaitą neįtraukta ar apgaulingai įtraukta ne viena, o keliolika ar net keliasdešimt buhalterinių operacijų. Jei į buhalterinę apskaitą neįtraukta viena buhalterinė operacija ir tiksliai žinoma jos piniginė išraiška, vargu ar pateisinama būtų išvada dėl negalimumo visiškai ar iš dalies nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-498/2011). Be to, svarbu konstatuoti priežastinį ryšį tarp buhalterinės apskaitos pažeidimų ir kilusių padarinių. Smulkūs, nereikšmingi buhalterinės apskaitos pažeidimai gali neturėti įtakos BK 222 straipsnio 1 dalyje nustatytų padarinių kilimui. Todėl teismas turi patikrinti specialisto išvadą dėl kilusių padarinių (negalimumo visiškai ar iš dalies nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros) pagal baudžiamojoje teisėje nustatytus reikalavimus (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-356-696/2017, 2K-224-976/2019).

45. Šioje byloje nustatyta, kad V. V., pažeisdamas Buhalterinės apskaitos įstatymo reikalavimus, UAB „Bo“ 2011–2012 m. buhalterinėje apskaitoje keturiais atvejais neapskaitė alaus įsigijimo iš UAB „B“ už 15 063,63 Lt (su PVM), tai sudaro 5235,30 Eur, taip pat pardavimo už 18 276,45 Lt, dėl to 524 Lt (152 Eur) suma buvo sumažintas mokėtinas į valstybės biudžetą PVM.
46. Apeliacinės instancijos teismas, išteisindamas V. V. pagal jam pareikštą kaltinimą, argumentavo, kad įvertinus tai, jog žinoma įvykusių ūkinių operacijų piniginė išraiška, tiksliai nustatytas neužregistruotų ūkinių operacijų skaičius, o pagal įmonės veiklos mastą, prekybos apimtis ir apyvartos dydį (dešimt parduotuvių) nustatyti trūkumai netrukdo įvertinti įmonės turto, įsipareigojimų dydžio ir struktūros, tokie jo veiksmai nesukėlė įstatyme apibrėžtų padarinių ir nesudaro pagrindo kilti V. V. baudžiamajai atsakomybei. Išplėstinė teisėjų kolegija nusprendžia, kad, įvertinus pirmiau paminėtas aplinkybes, nors konstatuotų buhalterinės apskaitos vedimo tvarkos pažeidimų nebuvo galima nustatyti analizuojant UAB „Bo“ buhalterinės apskaitos dokumentus, tačiau pagal neužregistruotų ūkinių operacijų apimtis, įmonės veiklos mastą, prekybos apimtis ir apyvartos dydį tai nesuteikia pakankamo pagrindo daryti išvadą dėl negalimumo visiškai ar iš dalies nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros BK 222 straipsnio aiškinimo prasme. Todėl apeliacinės instancijos teismas, išteisindamas V. V. pagal BK 222 straipsnio 1 dalį, baudžiamąjį įstatymą taikė tinkamai.
47. Pažymėtina, kad kasacinės instancijos teismas yra pasisakęs ir dėl veikų, nustatytų BK 222 straipsnyje ir Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso (toliau – ir ANK) 205 straipsnyje, atribojimo. Pagal ANK 205 straipsnio 5 ir 6 dalis administracinė atsakomybė kyla už tokį apgaulingos apskaitos tvarkymą, kuriuo siekiama arba nuslepama nuo dešimties iki penkiasdešimties bazinių bausmių ir nuobaudų dydžių mokesčių (ANK 205 straipsnio 5 dalis) arba daugiau kaip penkiasdešimt bazinių bausmių ir nuobaudų dydžių mokesčių (ANK 205 straipsnio 6 dalis), kurie už tikrinamąjį laikotarpį turėjo būti sumokėti pagal įstatymus. Bau-

džiamoji atsakomybė, kuriai konstatuoti reikia nustatyti vertinamojo pobūdžio pasekmes (negalėjimą nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo arba įsipareigojimų dydžio ar struktūros), negali kilti už mažiau pavojingą veiką nei administracinis nusižengimas, kurį konstatuojant būtina nustatyti atitinkamas nuslėptų mokesčių sumas (kasacinė nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-155-976/2021). Šiame kontekste apeliacinės instancijos teismas, išteisindamas V. V., pagrįstai atkreipė dėmesį ir į tai, kad dėl įmonėje nustatytų buhalterinės apskaitos tvarkymo trūkumų mokėtini mokesčiai pagal specialisto išvadą siekia vos 3 MGL, todėl sutiktina, kad, įvertinus visumą byloje nustatytų aplinkybių, veika nesiekia pavojingumo, kuris užtrauktų baudžiamąją atsakomybę.

48. Nors prokuroras, pateikdamas nuorodas į kasacinės instancijos teismo praktiką, teigia, kad apeliacinės instancijos teismas nuo jos nukrypo, su tuo nesutiktina. Prokuroro nurodomose kasacinėse nutartyse pasisakyta dėl BK 222 straipsnio taikymo, tačiau tose bylose nustatytos faktinės bylos aplinkybės aiškiai skiriasi nuo šioje byloje nustatytų aplinkybių. Antai pagal byloje Nr. 2K-99-495/2022 nustatytas aplinkybes turto pasisavinimo tikslu į buhalterinę apskaitą buvo įtraukta keliasdešimt suklastotų kasos išlaidų orderių, byloje Nr. 2K-59-788/2022 neįtraukta į apskaitą keliasdešimt sąskaitų faktūrų, taip neapskaitant 59 208 375,12 Eur ir 13 671,71 Eur sumų, byloje Nr. 2K-144-788/2017 apgaulingai vesta 419 080,16 Eur vertės turto apskaita. Išplėstinė teisėjų kolegija konstatuoja, kad nagrinėjamoje byloje apeliacinės instancijos teismas, išteisindamas V. V. pagal BK 222 straipsnio 1 dalį, nenukrypo nuo kasacinės instancijos teismo formuojamos teismų praktikos, o ją keisti pakankamo pagrindo nenustatyta.

Dėl išteisintojo V. V. patirtų išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimo

49. BPK 106 straipsnyje nustatytas specialus teisinis reguliavimas, pagal kurį baudžiamajame procese atlyginamos asmens turėtos išlaidos advokato paslaugoms. Konstitucinis Teismas 2021 m. kovo 19 d. nutarime pripažino, kad BPK 106 straipsnis (su 2020 m. birželio 26 d. pakeitimu) tiek, kiek pagal jį asmeniui, dėl kurio priimtas išteisinamasis nuosprendis, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, nėra atlyginamos būtinos ir pagrįstos išlaidos advokatui, prieštarauja Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai, 31 straipsnio 6 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui. Siekiant įgyvendinti minėtą nutarimą, nuo 2022 m. gegužės 1 d. BPK 106 straipsnis buvo papildytas 3 dalimi, kurioje nustatyta, kad kai asmuo išteisinamas, teismas, priimdamas nuosprendį ar nutartį, priima sprendimą dėl asmens patirtų būtinų ir pagrįstų išlaidų advokato arba advokato padėjėjo, kuris dalyvavo byloje kaip šio asmens gynėjas, paslaugoms apmokėti, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, atlyginimo iš valstybės lėšų teisės aktų nustatyta tvarka.
50. Prokuroro kasaciniame skunde teigiama, kad apeliacinės instancijos teismas, išteisindamas V. V., nepagrįstai priteisė jam išlaidų advokato paslaugoms apmokėti, patirtų iki Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 19 d. nutarimo paskelbimo, atlyginimą, nes Konstitucinio Teismo sprendimai taikomi tik nuo jų paskelbimo dienos. Prokuroro nuomone, V. V. priteistas išlaidų atlyginimas mažintinas, atly-

gintinomis laikant tik išlaidas, patirtas po 2021 m. kovo 19 d., t. y. 2080 Eur. Šie kasatoriaus argumentai nepagrįsti.

51. BPK 4 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad proceso tvarką nustato Baudžiamojo proceso kodeksas, galiojantis proceso veiksmų atlikimo metu. Nagrinėjamoje byloje apeliacinės instancijos teismo išteisinamasis nuosprendis V. V. priimtas ir jo gynėjos prašymas dėl visų išteisintojo patirtų išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimo išspręstas 2022 m. rugsėjo 15 d., jau galiojant BPK 106 straipsnio 3 dalies redakcijai (2022 m. balandžio 22 d. įstatymo Nr. XIV-1011 redakcija, įsigaliojusi 2022 m. gegužės 1 d.), nustatančiai išteisintajam teisę į būtinų ir pagrįstų išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimą iš valstybės lėšų teisės aktų nustatyta tvarka. Priešingai nei kasaciniame skunde teigia prokuroras, šios teisės įgijimo momentas nesietinas su Konstitucinio Teismo nutarimo, kuriuo konstatuota teisinio reguliavimo spraga, paskelbimo diena (2021 m. kovo 19 d.), tokią teisę išteisintajam V. V. nustatė proceso metu galiojęs BPK. Tačiau apeliacinės instancijos teismas priteisė išteisintajam V. V. išlaidų advokato paslaugoms atlyginimą iš Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros. Vis dėlto BPK 106 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad tokios išlaidos priteisiamos atlyginti iš valstybės lėšų teisės aktų nustatyta tvarka. Galiojantys teisės aktai nenurodo galimybės šių išlaidų atlyginimą priteisti tiesiogiai iš konkrečios valstybės institucijos. Jos atlyginamos Vyriausybės 2022 m. balandžio 27 d. nutarimu Nr. 429 „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių nusizengimų kodekso 666 straipsnio 2 dalies įgyvendinimo“ nustatyta tvarka, pateikiant atitinkamai minėtame teisės akte nurodytai institucijai nustatytos tvarkos prašymus ir kitus dokumentus. Todėl, vadovaujantis BPK 106 straipsnio 3 dalies nuostatomis bei teismų praktika (pvz., kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-270-654/2022), tokios išlaidos priteisiamos atlyginti iš valstybės lėšų teisės aktų nustatyta tvarka, o ši skundžiamo apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalis atitinkamai keistina.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 382 straipsnio 6 punktu,

n u t a r i a :

Pakeisti Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. rugsėjo 15 d. nuosprendį.

Panaikinti nuosprendžio dalį dėl civilinės ieškovės Panevėžio apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos civilinio ieškinio, pareikšto nuteistajam J. N., išsprendimo ir šią bylos dalį perduoti iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Pakeisti nuosprendžio dalį dėl V. V. priteistų 5464 Eur už patirtas išlaidas advokato paslaugoms iš Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros, nurodant, kad ši suma priteisiama atlyginti iš valstybės lėšų teisės aktų nustatyta tvarka.

Kitą nuosprendžio dalį palikti nepakeistą.

2.6. Prekyba poveikiu (BK 226 straipsnis)

Papirkimas (prekyba poveikiu) apima dviejų asmenų (papirkėjo ir paperkamojo) skirtingus veiksmus: papirkėjo, kuris už kyšį siekia, kad jo interesais būtų atliekami veiksmai ar nuo jų būtų susilaikoma, ir paperkamojo, kuris už kyšį pažada veikti papirkėjo interesais. Nors šių nusikalstamų veikų dalyvių veiksmai yra susiję, tačiau vieno asmens kaltės turinys negali būti perkeltas kitam veikos subjektui. Paperkamas asmuo turi suprasti paperkančiojo veiksmų esmę ir su tuo sutikti. Papirkėjo pasiryžimas veikti neteisėtai savaime nereiškia, kad tai žino ir neteisėtai veikia ir kitas su juo susijęs asmuo.

Byloje konstatuota, kad asmens veiksmai, susiję su žemės sklypo klausimų sprendimu, atitiko įprastų savivaldybės funkcijų įgyvendinimą. Todėl toks veikimas galėtų būti vertinamas kaip korupcinio pobūdžio nusikaltimas tik nustačius, kad šis asmuo reikalavo už tokį veikimą atlygio, manipuliudamas žemės sklypo perėmimo eiga (pagreitindamas ar stabdydamas klausimo sprendimą) priklausomai nuo paramos (ne)gavimo. Tokios aplinkybės nagrinėtoje byloje nenustatytos, o veiksmai – žemės sklypo perėmimo savivaldybės žinion inicijavimas ir galimybė vėliau rengti aukcioną dėl naudojimosi sklypu (sklypo nuomos), nesudarant (nepažadant) jokių išskirtinių sąlygų kito asmens (jo įmonės) naudai, nesikišant į aukciono rengimo procedūras, – yra pernelyg nutolę nuo nusikalstamo pažado BK 226 straipsnio 2 dalies prasme.

Savivaldybės politiko (mero) veikla įvykio metu buvo gana plačiai apibrėžta. Savivaldybės merui įstatyme buvo įtvirtinta pareiga rūpintis, kad savivaldybės teritorijoje būtų įgyvendinami ilgalaikiai socialinių, kultūrinių, ūkinių, investicinių ir kitų programų projektai, užtikrinama jų įgyvendinimo kontrolė; būtų sudarytos tinkamos prielaidos ir galimybės gyvenamųjų vietovių bendruomenės narius įtraukti į vietos reikalų tvarkymą ir pan. Taigi, visuomeninių savivaldybės bendruomenės narių interesų suderinimas ir įgyvendinimas reikalauja tiesioginio bendravimo tiek su bendruomenės gyventojais, tiek ir su verslo atstovais. Be to, vykstant savivaldos rinkimams, savivaldybės politikų veikla, ieškant ir telkiant potencialius rinkimų dalyvius ir rėmėjus, yra natūralus politinis procesas. Todėl savivaldybės mero įprasta ir teisėta politinė veikla turi būti atskirta nuo korupcinio pobūdžio veiklos. Tokiu atveju nepakanka nustatyti pažadą paveikti valstybės tarnautojus veikti teisėtai pagal savo įgaliojimus ir paramos gavimo rinkimams faktą, o būtina įrodyti tokių veiksmų neteisėtumą ir pavojingumą BK 226 straipsnio 2 dalies prasme. Nagrinėtoje byloje tokių aplinkybių nenustatyta.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-7-228-648/2023
Teismo proceso Nr. 1-06-7-00001-2019-7
Procesinio sprendimo kategorija 1.2.19.2.2.1 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. lapkričio 22 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Albino Antanaičio (kolegijos pirmininkas), Olego Fedosiuko, Eligijaus Gladučio, Gabrielės Juodkaitės-Granskienės, Aleno Piesliako, Algimanto Valantino ir Artūro Pažarskio (pranešėjas),

sekretoriaujant Agatai Minkel,
dalyvaujant prokurorei Daliai Markauskienei,
nuteistajam K. T., jo gynėjui advokatui Giedriui Danėliui,

viešame teismo posėdyje kasacine žodinio proceso tvarka išnagrinėjo baudžiamąją bylą pagal Panevėžio apygardos prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriaus vyriausiojo prokuroro Ramūno Pačebuto ir nuteistojo K. T. gynėjo advokato Giedriaus Danėliaus kasacinius skundus dėl Utenos apylinkės teismo 2022 m. vasario 28 d. ir Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 2 d. nuosprendžių.

Utenos apylinkės teismo 2022 m. vasario 28 d. nuosprendžiu K. T. išteisin-tas dėl kaltinimų pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – ir BK) 226 straipsnio 2 dalį (3 veikos) kaip nepadaręs veikų, turinčių nusikaltimo ar baudžia-mojo nusižengimo požymių.

Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 2 d. nuosprendžiu panaikinta Utenos apylinkės teismo 2022 m. va-sario 28 d. nuosprendžio dalis dėl K. T. išteisinimo pagal BK 226 straipsnio 2 dalį (veika dėl žemės sklypo (*duomenys neskelbtini*)) ir dėl šios dalies priimtas naujas nuosprendis – K. T. nuteistas pagal BK 226 straipsnio 2 dalį 200 MGL (10 000 Eur) dydžio bauda. Vadovaujantis BK 67 straipsnio 2 dalies 7 punktu, 72 straipsnio 2 da-limi, paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – turto konfiskavimas, iš nuteistojo konfiskuojant 1000 Eur, kaip padarytos nusikalstamos veikos rezultatą. Vadovaujantis BK 67 straipsnio 2 dalies 1 punktu, 68² straipsnio 1 ir 2 dalimis, paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmi-mas, atimant K. T. teisę dirbti valstybės tarnyboje ketveriems metams. Kita pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalis palikta nepakeista.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą ir išklausiusi nuteistojo ir jo gynėjo, prašiusių jų kasacinį skundą tenkinti, o prokuroro kasacinį skundą atmesti,

prokuroro, prašiusio jo kasacinį skundą tenkinti, o nuteistojo gynėjo kasacinį skundą atmesti, paaiškinimų,

n u s t a t ė :

I. Bylos esmė

1. K. T. nuteistas už tai, kad, būdamas valstybės tarnautojas (valstybės politikas) – (*duomenys neskelbtini*) savivaldybės tarybos narys ir (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės meras, atlikdamas savivaldybės vadovo ir vietos valdžios atstovo funkcijas, veikdamas 2018 m. lapkričio 26 d., 2018 m. lapkričio 28 d., 2018 m. gruodžio 18 d., 2018 m. gruodžio 20 d., 2019 m. sausio 9 d., 2019 m. sausio 11 d., 2019 m. sausio 16 d., 2019 m. sausio 17 d. telefoninių pokalbių su R. K. (kuris atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės BK 40 straipsnio pagrindu) metu, taip pat 2018 m. lapkričio 27 d., 2018 m. lapkričio 28 d., 2018 m. gruodžio 18 d. susitikimų su R. K. jo (K. T.) darbo kabinete Nr. 207, (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės pastate, esančiame (*duomenys neskelbtini*), metu, taip pat 2019 m. sausio 11 d. susitikimo su R. K. VšĮ (*duomenys neskelbtini*) metu, taip pat 2019 m. sausio 24 d. susitikimo su R. K. (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės pastato kieme adresu: (*duomenys neskelbtini*), metu, pasinaudodamas (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės mero tarnybine padėtimi ir valdžios atstovo įgaliojimais bei kita tikėtina įtaka (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojams, savo ir visuomeninio rinkimų komiteto „(*duomenys neskelbtini*)“ naudai tiesiogiai iš R. K. pareikalavo ir susitarė su R. K. iš šio užmaskuotai per kitą asmenį priimti 1000 Eur kyšį kaip auką Komitetui, pažadėjęs R. K. paveikti (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojus, kad šie teisėtai veiktų, vykdydami įgaliojimus, tai yra kad (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojai skubos tvarka imtųsi veiksmų, kad būtų patikslinti šio žemės sklypo kadastro duomenys, taip pat kad šis žemės sklypas būtų perimtas (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės žinion, tęsdamas nusikalstamą veiką, 2019 m. sausio 16 d. užmaskuotai per kitą asmenį – D. G., kurią surado UAB „T“ direktorė K. K. (kuri atleista nuo baudžiamosios atsakomybės BK 40 straipsnio pagrindu), savo ir Komiteto naudai priėmė iš R. K. ir K. K. 1000 Eur kyšį, D. G. K. K. prašymu šiuos pinigus 2019 m. sausio 16 d. banko pavedimu užmaskuotai – kaip auką – pervedus į Komiteto banko sąskaitą, tačiau Komitetui pripažinus D. G. auką nepriimtina (viršijančia 10 procentų D. G. deklaruotų pajamų) ir Komitetui 2019 m. sausio 22 d. banko pavedimu grąžinus D. G. 1000 Eur, tai yra nepavykus iki galo įgyvendinti nusikalstamo sumanymo, jis (K. T.), tęsdamas nusikalstamą veiką, 2019 m. sausio 24 d. užmaskuotai per kitą asmenį – A. P., kurią surado K. K., savo ir Komiteto naudai priėmė iš R. K. ir K. K. 1000 Eur kyšį, A. P. K. K. prašymu šiuos pinigus 2019 m. sausio 24 d. banko pavedimu užmaskuotai – kaip auką – pervedus į Komiteto banko sąskaitą.
2. K. T. išteisintas dėl kaltinimų, kad, būdamas valstybės tarnautojas (valstybės politikas) – (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės tarybos narys ir (*duomenys*

neskelbtini) rajono savivaldybės meras, atlikdamas savivaldybės vadovo ir vietos valdžios atstovo funkcijas, veikdamas 2018 m. lapkričio 21 d., 2018 m. gruodžio 7 d., 2018 m. gruodžio 17 d. telefoninių pokalbių su D. L. (kuris atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės BK 226 straipsnio 6 dalies pagrindu) metu, taip pat 2018 m. lapkričio 22 d., 2018 m. gruodžio 17 d. susitikimų su D. L. jo (K. T.) darbo kabinete Nr. 207, (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės pastate, esančiame (*duomenys neskelbtini*), metu, pasinaudodamas (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės mero tarnybine padėtimi ir valdžios atstovo įgaliojimais bei kita tikėtina įtaka (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojams, savo ir visuomeninio rinkimų komiteto „(*duomenys neskelbtini*)“ naudai tiesiogiai provokavo D. L. duoti ir susitarė su D. L. iš šio užmaskuotai – kaip auką Komitetui – priimti tiksliai nenustatytą didesnės negu 1 MGL vertės, tačiau neviršijantį 10 procentų metinių D. L. deklaruotų pajamų kyšį, pažadėjęs D. L. paveikti (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojus, kad šie teisėtai veiktų, vykdydami įgaliojimus, tai yra sudarytų išskirtines sąlygas D. L. atstovaujamai UAB „V“ dalyvauti (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės vietinės reikšmės kelių ir gatvių, susijusių su verslu, kapitalinio remonto ir rekonstrukcijos atrankoje (toliau – Atranka), siekiant, kad kelias Nr. (*duomenys neskelbtini*), tai yra įvažiavimas į UAB „V“ veiklos vietą (esančią (*duomenys neskelbtini*)), būtų kapitališkai suremontuotas (išasfaltuotas) valstybės lėšomis, o būtent kad (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojai paaiškintų D. L. Atrankos tvarką, apžiūrėtų D. L. pageidaujama suremontuoti (išasfaltuoti) kelią, taip pat pakonsultuotų D. L. dėl šio kelio remonto ir įtrauktų šį kelią į (*duomenys neskelbtini*) rajono vietinės reikšmės kelių sąrašą tolesnėms Atrankos procedūroms vykdyti.

3. Taip pat jis išteisintas dėl kaltinimų, kad, būdamas valstybės tarnautojas (valstybės politikas) – (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės tarybos narys ir (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės meras, atlikdamas savivaldybės vadovo ir vietos valdžios atstovo funkcijas, veikdamas 2018 m. spalio 23 d. susitikimo su 2015–2019 m. kadencijos (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės tarybos nariu A. P. (kuris atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės BK 40 straipsnio pagrindu) jo (K. T.) darbo kabinete Nr. 207, esančiame (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės pastate adresu: (*duomenys neskelbtini*), metu, pasinaudodamas (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės mero tarnybine padėtimi ir valdžios atstovo įgaliojimais bei kita tikėtina įtaka (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės administracijos ir kitų institucijų valstybės tarnautojams ar valstybės tarnautojams prilygintiems asmenims, savo ir visuomeninio rinkimų komiteto „(*duomenys neskelbtini*)“ naudai tiesiogiai susitarė su A. P. iš šio priimti nematerialios formos, neturintį ekonominės vertės kyšį – asmeninę naudą sau ir Komitetui, o būtent susitarė su A. P., kad šis nesitrauks iš (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės tarybos valdančiosios koalicijos, būdamas šioje koalicijoje padės jam (K. T.) ir Komitetui siekti politinių tikslų bei (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės tarybos posėdžio metu balsuos už neplaninio VŠĮ (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės liginės audito atlikimą, už tai jis (K. T.) pažadėjo

A. P. darbą (pareigas) UAB „(duomenys neskelbtini)“, tai yra pažadėjo paveikti UAB „(duomenys neskelbtini)“ laikinai direktoriaus pareigas einantį A. G., kad šis teisėtai veiktų, vykdydamas įgaliojimus, tai yra priimtų A. P. į UAB „(duomenys neskelbtini)“ vyr. inžinieriaus aprūpinimui pareigas.

II. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio esmė

4. Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs nuteistojo K. T. baudžiamąją bylą apeliacine tvarka, pakeitė pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalį dėl K. T. išteisinimo pagal BK 226 straipsnio 2 dalį (veika dėl žemės sklypo (*duomenys neskelbtini*)) ir dėl šios dalies priėmė apkaltinamąjį nuosprendį. Teismas konstatavo, kad nors tiesioginis kaltinamojo pažadas veikti R. K. interesais tik už kyšį neužfiksuotas, tačiau iš visų faktinių duomenų matyti, kad K. T., būdamas rajono meras, buvo itin suinteresuotas dalyvauti savivaldos ir mero rinkimuose ir juos laimėti (sąraše įrašytas pirmuoju numeriu). Dėl to jis ieškojo jo politinės veiklos palaikytojų, taip pat ir asmenų, kurie galėtų finansiškai remti šią jo veiklą ir įsteigtą politinį darinį. Vienu iš tokių neabejotinai tapo verslininkas R. K., kuris pats turėjo konkretų interesą įgyti žemės sklypą (*duomenys neskelbtini*) gatvėje, (*duomenys neskelbtini*), kuriame tikėjosi pastatyti sutuoktinės įmonės kliniką. Akivaizdu, kad K. T. suprato, jog jis, pasinaudodamas savo, kaip (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės mero, tarnybine padėtimi, valdžios atstovo įtaka (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojams, gali jiems duoti ir davė nurodymus, t. y. paveikti, kad jie veiktų pagal savo įgaliojimus, šiuo atveju „pajudintų“ sklypo klausimą, kitaip tariant, imtųsi jo įteisinimo procedūrų, o tai šie ir darė. Būtent už šią konkrečią veiklą K. T. ir paprašė verslininko R. K. paremti jo Komitetą, o tai R. K., aiškiai suvokdamas, kad jam atsisakius sklypo įgijimo procesas nebus toks spartus ar net visiškai sustos, nes 2019 m. sausio 28 d. baigiasi K. T., kaip mero, įgaliojimai, iki šio termino pabaigos padarė – ieškojo ir surado asmenis, per kuriuos jis pats savo ir šeimos lėšomis parėmė Komitetą. Šiuo atveju nėra svarbu, kad aukoti per trečiuosius asmenis buvo pačių R. K. ir K. K. idėja, nenorint, kad sklypo nuoma būtų siejama su auka, norėdami patys išlikti nematomi, išvengti apkalbų bei spekuliacijų. Byloje esančiais įrodymais yra nustatyta, kad K. T. pažadėjo R. K. ir atliko aktyvius veiksmus dėl žemės sklypo „pajudino“, o bekalbant apie R. K. interesus dėl žemės sklypo ir atsisakymą dalyvauti politikoje, paprašė (pasiūlė) paaukoti Komitetui. Pakrypus kalbai apie atlygį, K. T. ir R. K. susitarė dėl kyšio priėmimo būdo ir dydžio, pervedant auką į K. T. nurodytą sąskaitą. Auka buvo pervesta į sąskaitą ir priimta, nes K. T. tuoju pat buvo informuotas apie padarytą pavedimą ir žinojo, kas pervedė pinigus ir kieno vardu jis buvo padarytas. Pažymėtina, kad šie abu interesai yra susipynę tarpusavyje, yra tiesiogiai susiję ir šiuo atveju būtent tuo pasireiškia atlygio už aprašomus veiksmus nepagrįstumas.

III. Kasacinių skundų argumentai

5. Kasaciniu skundu Panevėžio apygardos prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriaus vyriausiasis prokuroras R. Pačebutas prašo panaikinti apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalį dėl išteisinimo dėl veikų, nurodytų BK 226 straipsnio 2 dalyje, ir šią bylos dalį perduoti iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka. Taip pat prašo pakeisti apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir paskirti nuteistajam baudžiamojo poveikio priemones – teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimą, atimant K. T. teisę dirbti valstybės tarnyboje, eiti savivaldybės tarybos nario ir savivaldybės mero pareigas ketveriems metams, taip pat viešųjų teisių – teisės būti išrinktam ar paskirtam į valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų, įmonių ar nevalstybinių organizacijų renkamas ar skiriamas pareigas – atėmimą ketveriems metams. Kasatorius skunde nurodo:
 - 5.1. Apeliacinės instancijos teismas, padarydamas išvadą, kad K. T. yra pagrįstai išteisintas pagal BK 226 straipsnio 2 dalį dėl dviejų nusikalstamų veikų padarymo, pažeidė Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir BPK) 20 straipsnio 5 dalies ir 331 straipsnio 2 dalies reikalavimus, nes šios išvados nepagrindė išsamiai visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu ir nenurodė teismo nustatytų bylos aplinkybių, taip pat pagrįstų motyvų, kuriais vadovaudamasis atmeta ar kitaip įvertina apskųsto nuosprendžio įrodymus, vertindamas įrodymus padarė klaidų dėl įrodymų turinio, neatsakė į apeliacinio skundo argumentus, todėl apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalis dėl K. T. išteisinimo dėl jam inkriminuotų dviejų nusikalstamų veikų padarymo turėtų būti panaikinta dėl padarytų esminių Baudžiamojo proceso kodekso reikalavimų pažeidimų. Apeliacinės instancijos teisme nagrinėjant prokurorės apeliacinio skundo motyvus ir argumentus, vertinant byloje surinktus įrodymus, nustatant bylos aplinkybes, buvo padaryta esminių baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimų, kurie sukliudė teismui išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą nuosprendį ar nutartį (BPK 369 straipsnio 1 dalies 2 punktas, 3 dalis). Apeliacinės instancijos teismas privalėjo atlikti išsamią įrodymų analizę ir pateikti atitinkamai motyvuotas išvadas, kartu pasisakydamas dėl apeliacinio skundo pagrįstumo, tačiau jis iš esmės išsamiai ir nešališkai neištyrė byloje surinktų įrodymų ir, nustatydamas faktines veikų padarymo aplinkybes, ignoravo svarbius bylos duomenis, neišnagrinėjo reikšmingų ir esminių apeliacinio skundo argumentų, šališkai, tendencingai atliko įrodymų vertinimą, įvykio aplinkybes ir įrodymus vertino selektyviai (vertino tik K. T. teisinančius įrodymus ir nevertino įrodymų, kurie pagrindžia jo kaltę), subjektyviai ir klaidingai juos interpretavo, neatskleidė įrodymų tarpusavio santykio, nevertino įrodymų viseto.
 - 5.2. Dėl veikos su UAB „V“ kasatorius gausiai nurodo atskirus įrodymus, juos aptaria, analizuoja jų turinį. Pažymi, kad apeliacinės instancijos teismas, padaręs išvadą, kad nėra pagrindo konstatuoti, jog K. T. būtų provokavęs D. L. duoti ir susitaręs iš jo kaip auką Komitetui priimti tiksliai nenustatytą,

didesnės negu 1 MGL vertės, tačiau neviršijantį 10 procentų metinių D. L. deklaruotų pajamų kyšį, faktinius duomenis vertino atsietai, jų nesusiejo į vientisą loginę grandinę, taip pažeidė įrodymų vertinimo taisykles. Apeliacinės instancijos teismas, pripažindamas, kad K. T., siūlydamas D. L. dalyvauti Komite, pasakodamas apie galimybę prisidėti parama, to visiškai nesiejo su jau aptarta tema dėl UAB „V“ įvažiavimo remonto. Su tokiomis teismo išvadomis sutikti negalima, nes jos prieštarauja faktiniams duomenims.

- 5.3. Apeliacinės instancijos teismas nevertino apeliaciniame skunde išdėstytų argumentų dėl K. T. ir D. L. susitikimų vaizdo ir garso įrašų turinio analizės, neatsižvelgė į aplinkybę, kad D. L., norėdamas, kad jo interesai dėl kelio remonto būtų įgyvendinti, turėjo rinktis iš K. T. pasiūlymų dėl jo (D. L.) interesų įgyvendinimo. D. L., matydamas K. T. veiksmus bei girdėdamas jo pažadus veikti D. L. interesais, suprato, kad savo pažadus dėl poveikio savivaldybės administracijos tarnautojams K. T. nedelsdamas pradėjo įgyvendinti, taip pat suprato ir tai, kad bet kada K. T. galėjo nutraukti veiksmus. D. L. buvimas situacijoje, kai K. T. pradėjo aktyvius veiksmus, įgyvendinant jo interesus, prilygo situacijai, kad, jeigu nebus duotas kyšis, bus veikiamas (neveikiama) priešingai jo interesams, – procesas buvo pradėtas, vyko ir buvo planuojama, kad vyks. Tolesni jų veiksmai, tai yra D. L. nesuteikta parama Komitetui bei K. T. tolesnis nesidomėjimas aptariamu keliu, įgalina daryti vienareikšmišką išvadą, o ne prielaidą, kaip pažymėjo teismas, kad K. T., D. L. nesuteikus paramos, prarado interesą veikti D. L. naudai. Vien tai, kad K. T. tikėjosi iš D. L. naudos rinkimų kampanijoje ir siūlė jam tuo tikslu kelis variantus, tarp jų ir finansinės paramos, jau yra provokavimas duoti kyšį.
- 5.4. Apeliacinės instancijos teismas, atmesdamas apeliacinio skundo dalies argumentus, motyvavo D. L. parodymais teisme, kad K. T. neišreiškė susiejimo tarp paramos Komitetui ir kelio asfaltavimo, kad buvo dvi atskiros temos – apie kelią ir apie paramą. Pažymėtina, kad teismas selektyviai vertino tik atskirą liudytojo D. L. parodymų dalį, nesusiedamas jos su visais bylos duomenimis. Liudytojo D. L. parodymai, duoti ikiteisminio tyrimo metu, taip pat ir ikiteisminio tyrimo teisėjui, kuriuos jis patvirtino ir teisiama jame posėdyje, atitinka visą bylos medžiagą, sudaro vientisą loginę seką. Teismo teiginiai dėl D. L. suvokimo apie provokavimą duoti kyšį, kilusio dėl vidinio paties D. L. įsitikinimo, yra visiškai nepagrįsti, rodantys, kad teismas netinkamai išnagrinėjo ir atliko objektyviai užfiksuotų K. T. veiksmų vertinimą. Teismas nevertino tos aplinkybės, kad D. L. vidinį įsitikinimą apie tai, jog jis „spaudžiamas prie sienos finansiškai paremti Komitetą“, jo manymą, kad jei neparems Komiteto, tai negaus K. T. pagalbos dėl kelio tvarkymo, suformavo būtent realūs K. T. veiksmai ir jo žodžiai.
- 5.5. Nusikalstamos veikos, nurodytos BK 226 straipsnio 2 dalyje (tarpininkavimas), sudėtis yra formalioji, todėl šis nusikaltimas laikomas baigtu, kai kaltininkas, pažadėjęs paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją arba jų valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad jie atitinkamai teisėtai (neteisėtai) veiktų (neveiktų), už tai pažadėjo ar susitarė pri-

imti, reikalavo ar provokavo duoti arba priėmė kyšį. Nusikalstamos veikos baigtumui būtina nustatyti ne tik vieną iš pirmiau nurodytų alternatyvių su kyšio priėmimu (davimu) susijusių objektyviųjų požymių, bet ir tarpininko pažadą kyšio davėjui paveikti BK 226 straipsnyje nurodytą subjektą, kad šis atitinkamai veiktų ar neveiktų vykdydamas įgaliojimus. Toks pažadas turi būti realus ir tai yra įrodinėtina aplinkybė, kuri negali būti pagrįsta prielaidomis (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96-788/2021). Kaltininko veiksams kvalifikuoti neturi reikšmės tai, kam jis konkrečiai ketino skirti kyšį (pažadui įgyvendinti ar sau), svarbu, kad kyšio davėjui susidarytų įspūdis, jog kaltininkas paveiks subjektą, dėl kurio veikimo (neveikimo) bus patenkinti kyšio davėjo interesai. Kaltininko pažadas paveikti atitinkamus subjektus kyšio davėjui gali būti išreikštas ne tik žodžiu, raštu, bet ir konkludentiniais veiksmais, tačiau bet kuriuo atveju turi būti jam suprantamas ir aiškus. Išanalizavus ir įvertinus faktinius duomenis, darytina išvada, kad K. T. provokavo D. L. duoti ir susitarė su D. L. iš šio kaip auką Komitetui priimti nenustatytą, didesnės nei 1 MGL dydžio vertės, neviršijantį 10 procentų metinių D. L. deklaruotų pajamų kyšį, pažadėjęs D. L. paveikti (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojus, kad jie sudarytų išskirtines sąlygas D. L. atstovaujamai UAB „V“ dalyvauti (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės vietinės reikšmės kelių ir gatvių, susijusių su verslu, kapitalinio remonto ir rekonstrukcijos atrankoje.

- 5.6. Dėl veikos su A. P. įdarbinimu UAB „(*duomenys neskelbtini*)“ nurodo, kad tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai teisingai nustatė faktinę aplinkybę, jog K. T. žadėjo įdarbinti A. P. UAB „(*duomenys neskelbtini*)“, tai yra pažadėjo paveikti UAB „(*duomenys neskelbtini*)“ laikinai direktoriaus pareigas einantį A. G., kad šis teisėtai veiktų, vykdydamas įgaliojimus, ir priimtų A. P. į darbą šioje įmonėje. Tačiau teismai padarė nepagrįstą išvadą, kad byloje nėra įrodymų, patvirtinančių viso K. T. A. P. duoto pažado paveikti UAB „(*duomenys neskelbtini*)“ laikinai direktoriaus pareigas einantį A. G., kad šis teisėtai veiktų, vykdydamas įgaliojimus, ir įdarbintų A. P. į šią įmonę, turinį.
- 5.7. Apeliacinės instancijos teismas teisingai nustatė aplinkybes, kad po to, kai K. T. pažadėjo A. P. įdarbinti UAB „(*duomenys neskelbtini*)“, K. T. pakreipė pokalbį, vykusį 2018 m. spalio 23 d. tarp K. T., A. P. ir A. G., kita linkme ir pasakė: „Dabar dėl ketvirtadienio. Reikia, nu, kaip sakyti, kad jau būtų patvirtintas auditas ligoninėje. Ir dabar va atstovaukit rimtai.“ 2018 m. spalio 25 d. (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės tarybos sprendimu Nr. (*duomenys neskelbtini*) buvo nuspręsta pavesti Savivaldybės kontrolės ir audito tarnybai atlikti VŠĮ (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės ligoninės veiklos auditą. A. P. nepasitraukė iš valdančiosios koalicijos ir balsavo už audito atlikimą. Tačiau teismas, nustatęs šias faktines aplinkybes, visiškai nepagrįstai nusprendė, kad daryti išvados, jog tokį jo elgesį lėmė susitarimas su K. T., negalima.
- 5.8. Apeliacinės instancijos teismas pritarė pirmosios instancijos teismo išvadai, kad A. P., būdamas valdančiosios koalicijos narys, balsavo už audito ligoninėje atlikimą, būdamas įsitikinęs, kad auditas yra reikalingas, ir ši aplinkybė

paneigia K. T. inkriminuojamo kyšio kaip atlygio neteisėtumą ir nepagrįstumą. Toks teismo vertinimas yra nepagrįstas, padarytas netinkamai įvertinus surinktus faktinius duomenis. Faktai, užfiksuoti 2018 m. spalio 23 d. susitikimo K. T. tarnybiniame kabinete metu, rodo, kad būtent šio susitikimo metu K. T. susitarė su A. P., jog A. P. liks valdančiojoje koalicijoje. A. P., vykdydamas susitarimą, pasiūlo valdančiojoje koalicijoje. K. T. susitarė su A. P., kad A. P. balsuodamas padės Komitetui siekti politinių tikslų, balsuos už neplaninio audito atlikimą (*duomenys neskelbtini*) ligoninėje, tai A. P. ir atliko – balsavo už šį sprendimą. Apeliacinės instancijos teismas neįvertino apeliaciniame skunde nurodytos aplinkybės, kad visa tai A. P. darė mainais už tai, jog K. T. pažadėjo A. P. pareigas UAB „(*duomenys neskelbtini*)“, paveikdamas kitus valstybės tarnautojus ar jiems prilygintus asmenis, tai yra BK 226 straipsnio 2 dalyje nustatyto nusikaltimo sudėtis. Ta aplinkybė, kad pats A. P. manė, jog auditas yra reikalingas, nepaneigia buvusio nusikalstamo susitarimo su K. T. balsuoti už auditą: „Reikia, kad jau būtų patvirtintas auditas ligoninėj. Ir dabar va atstovaukit rimtai“, ir neturi teisinės reikšmės veikos kvalifikavimui.

- 5.9. Apeliacinės instancijos teismo argumentai, kad K. T. negalėjo priimti kyšio nei Rinkimų komiteto, nei savo naudai, yra nepagrįsti. Tuo metu Komitetas buvo buriamas, organizuojamas ir jau buvo aiški jo sudėtis bei tikslai, o netrukus 2018 m. lapkričio 27 d. buvo sudaryta Komiteto veiklos sutartis ir A. P. pasilikimas valdančiojoje koalicijoje buvo svarbus ir reikšmingas, rengiantis artėjantiems rinkimams. Teismas neįvertino aplinkybės, kad meras K. T. buvo ligoninės vadovo D. V. politinis konkurentas, jų tarpusavio santykiai nebuvo geri, buvo labai aiškūs prieštaravimai, asmeniniai ir dalykiniai nesutarimai. K. T. santykiai su tuometiniu (*duomenys neskelbtini*) ligoninės vadovu D. V. buvo įtempti, todėl neeilinis auditas, kuris galimai būtų nustatęs ligoninės vadovo darbo trūkumus, K. T., kaip politikui, besiruošiančiam artėjantiems rinkimams, buvo labai svarbus. Liudytojas D. V. parodė, kad neplaninis auditas buvo skirtas tam, kad būtų rasta priežasčių jį paveikti, kad jis trauktųsi iš įstaigos vadovo pareigų. Todėl K. T. buvo labai svarbu, kad Taryba nubalsuotų už neeilinio audito atlikimą ligoninėje, ir jam buvo svarbus kiekvienas koalicijos nario balsas.
- 5.10. Apeliacinės instancijos teismas pasirinktinai vertino tik dalį liudytojo A. G. parodymų dėl įmonės pareigybių struktūros, tačiau nepasisakė dėl kitos liudytojo A. G. parodymų dalies, netyrė liudytojo parodymų visumos. A. G. parodė, kad jis žinojo, jog A. P. siekia UAB „(*duomenys neskelbtini*)“ direktoriaus pavaduotojo posto ir prašė mero K. T. jį paskirti į tas pareigas. Žino, kad A. P. nurodė merui, jog jei nebus paskirtas į tas pareigas, jis pasitrauks iš koalicijos. Buvo diskusija su meru ir administracijos pavaduotoju A. G., kokią poziciją galima būtų pasiūlyti A. P. Jis pasiūlė vyr. inžinieriaus aprūpinimui poziciją, kuri nėra konkursinė. Meras tam pritarė. Meras yra pasakęs, kad A. P. yra reikalingas žmogus tam, kad Taryboje būtų išlaikyta dauguma, kaip asmuo visuomeninio judėjimo iškeltų kandidatų sąrašė.

- 5.11. Iš visų faktinių duomenų matyti, kad K. T. susitarimas su A. P., kurio pažadas, kad jis nesitrauks iš valdančiosios koalicijos ir būdamas koalicijoje, taip pat ir K. T. Komiteto sąraše kaip kandidatas į rajono tarybą nuo K. T. Rinkimų komiteto, padės siekti K. T. ir Rinkimų komitetui politinių tikslų, balsuos už neplaninio audito ligoninėje atlikimą, yra nematerialios formos kyšis K. T. – nepagrįstas ir neteisėtas atlygis valstybės tarnautojui merui K. T. už pageidaujama veikimą, tai yra kad jis, pasinaudodamas mero tarnybine padėtimi, valdžios atstovo įgaliojimais, kita tikėtina įtaka, paveiktų A. G., kad jis priimtų A. P. į UAB „(duomenys neskelbtini)“ vyr. inžinieriumi aprūpinimui, t. y. teisėtai veiktų, vykdydamas įgaliojimus.
- 5.12. Apeliacinės instancijos teismas reikalavimo kruopščiai patikrinti apskųsto nuosprendžio teisėtumą, kad teisėti ir pagrįsti nuosprendžiai (nutartys) nebūtų naikinami ar keičiami, taip pat BPK 20 straipsnio 5 dalyje nustatyto įrodymų vertinimo reikalavimo nesilaikė, todėl padarė nepagrįstą išvadą, kad K. T. nepadarė nusikalstamų veikų, o pirmosios instancijos teismo nuosprendis yra teisėtas ir pagrįstas. Apeliacinės instancijos teismo išvados šioje byloje nepagrįstos išsamiau BPK nurodyta tvarka nustatytų aplinkybių išnagrinėjimu, visų proceso metu surinktų įrodymų vertinimu, kaip to reikalaujama BPK 20 straipsnyje.
- 5.13. Apeliacinės instancijos teismas, paskirdamas K. T. tik vieną baudžiamojo poveikio priemonę – atėmimą teisės dirbti valstybės tarnyboje ketveriems metams, netinkamai pritaikė Baudžiamojo kodekso bendrosios dalies normas ir pažeidė BPK 369 straipsnio 1 dalies 1 punktą, 2 dalį. BK 68² straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimą teismas skiria tais atvejais, kai asmuo nusikalstamą veiką padaro darbinės ar profesinės veiklos srityje arba kai teismas, atsižvelgdamas į padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, padaro išvadą, kad asmeniui negalima palikti teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla. Savivaldybės tarybos nario ir savivaldybės mero teisinę padėtį apibrėžia specialus teisės aktas – Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. BK 230 straipsnio 1 dalyje yra išaiškinta, kad šiame skyriuje nurodyti valstybės tarnautojai yra valstybės politikai, valstybės pareigūnai, teisėjai, valstybės tarnautojai pagal Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymą ir kiti asmenys, kurie, dirbdami ar kitais įstatyme įtvirtintais pagrindais eidami pareigas valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose, atlieka valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgaliojimus, taip pat oficialūs kandidatai į šias pareigas. Teismas K. T. visiškai pagrįstai paskyrė šią baudžiamojo poveikio priemonę, nes nusikalstamą veiką jis padarė darbinės veiklos srityje, būdamas valstybės tarnautojas (valstybės politikas) – (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybės tarybos narys ir (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybės meras, atlikdamas savivaldybės vadovo ir vietos valdžios atstovo funkcijas. Tačiau darbas valstybės tarnyboje yra plati sąvoka ir kyla neaiškumų, ar renkamos savivaldybės tarybos nario ir mero pareigos gali būti prilygintos darbui valstybės tarnyboje. Nors savivaldybės tarybos nario

ir savivaldybės mero pareigos plačiaja prasme atitinka valstybės tarnautojo sąvoką, apibrėžtą Valstybės tarnybos įstatyme, tačiau, esant tokiai teisei situacijai, kai Valstybės tarnybos įstatymas yra netaikomas valstybės politikams, reikia pakeisti paskirtos baudžiamojo poveikio priemonės formulotę. Atsižvelgtina į pirmiau nurodytą svarbią aplinkybę, kad savivaldybės tarybos nario ir mero pareigos yra renkamos, K. T. ėjo savivaldybės nario ir mero pareigas realizuodamas viešąją teisę būti išrinktam, todėl teismas, siekdamas užkirsti kelią naujų nusikalstamų veikų padarymui, apriboti galimybę K. T. patekti į vietos savivaldos institucijas ar į kitas renkamas ar skiriamas pareigas, turėjo taikyti ir baudžiamojo poveikio priemonę – viešųjų teisių (teisės būti išrinktam ar paskirtam į valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų, įmonių ar nevalstybinių organizacijų renkamas ar skiriamas pareigas) atėmimą (BK 68¹ straipsnis), nes K. T. veikia padaryta piktnaudžiaujant viešosiomis teisėmis (BK 68¹ straipsnio 2 dalis).

- 5.14. Apeliacinės instancijos teismas netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą, t. y., skirdamas K. T. baudžiamojo poveikio priemonę – teisės dirbti valstybės tarnyboje atėmimą, nepaskyrė baudžiamojo poveikio priemonės – viešųjų teisių (teisės būti išrinktam ar paskirtam į valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų, įmonių ar nevalstybinių organizacijų renkamas ar skiriamas pareigas) atėmimo, ši teismo nuosprendžio dalis yra keistina, paskiriant K. T. šią baudžiamojo poveikio priemonę.
6. Nuteistojo K. T. gynėjas advokatas G. Danėlius kasaciniu skundu prašo panaikinti apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir palikti galioti pirmosios instancijos teismo išteisinamąjį nuosprendį ir priteisti K. T. 1815 Eur išlaidų advokato pagalbai apeliaciniame procese apmokėti atlyginimą, o šio prašymo nepatenkinus – perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka. Kasatorius skunde nurodo:
 - 6.1. Kriminalinės žvalgybos tyrimas šioje byloje yra neteisėtas, nes buvo pradėtas ir atliktas nesant tam būtino faktinio pagrindo. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad tai, jog kriminalinės žvalgybos veiksmai buvo sankcionuojami dviejų teismų, savaime suponuoja tokio sankcionavimo bei pagal sankciją atliekamo kriminalinės žvalgybos tyrimo teisėtumą ir faktinio pagrindo atlikti kriminalinę žvalgybą buvimą. Kriminalinės žvalgybos veikslių protokolai yra vieninteliai įrodymai, kuriais remdamasis apeliacinės instancijos teismas panaikino dalį išteisinamojo pirmosios instancijos teismo nuosprendžio ir nuteisė K. T. pagal BK 226 straipsnio 2 dalį. Byloje yra palikta tamsi zona, kokia buvo ta informacija apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikalstamą veiką, susijusią su viešaisiais pirkimais. Didelė tikimybė, kad, išslaptinus šią informaciją, paaiškėtų, jog kriminalinės žvalgybos veiksmus sankcionavę teismai buvo suklaidinti ir jiems buvo pateikta tikrovės neatitinkanti informacija, siekiant pradėti slaptus sekimo veiksmus prieš K. T., tikintis, kad anksčiau ar vėliau vis tiek bus surinkta kokia nors informacija, bent jau leisianti pradėti ikiteisminį tyrimą. Tačiau apkaltinamąjį nuosprendį priėmęs apeliacinės instancijos teismas K. T. to sužinoti neleido. Byloje liko nepašalintų pagrįstų abejonių dėl kriminalinės žvalgybos

tyrimo pradėjimo teisėtumo, todėl tokio tyrimo metu surinkti duomenys, kuriais vieninteliais yra grindžiamas K. T. nuteisimas, nelaikytini įrodymais, atitinkančiais BPK 20 straipsnio 4 dalies reikalavimus.

- 6.2. Apeliacinės instancijos teismas pakeitė kaltinimą K. T., iš kaltinimo pašalinęs aplinkybę, kad jis tariamai R. K. pažadėjo, kad UAB „T“ bus sudarytos sąlygos disponuoti žemės sklypu, esančiu (*duomenys neskelbtini*). Daugiau kaltinimo K. T. pakeitimų apeliacinės instancijos teismas neatliko, tačiau motyvuojamojoje dalyje padarė išvadą, kad K. T. kaip atlygio iš R. K. siekė pastarojo žmonos įsitraukimo į Rinkimų komiteto veiklą, tačiau, šiai atsisakius, pasiūlė alternatyvų prisidėjimo prie jo politinės veiklos variantą – suteikti paramą Komitetui. Pakeisti kaltinimą K. T. nurodant, kad šis, be kita ko, kaip kyšio reikalavo iš R. K. jo žmonos įsitraukimo į rinkimų komiteto veiklą, prokurore neprašė ir apeliaciniu skundu. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, konstatuotina, kad apeliacinės instancijos teismas, apkaltinamojo nuosprendžio motyvuojamojoje dalyje *de facto* (faktiškai) apkaltinęs K. T., kad šis kaip kyšio iš R. K. reikalavo pastarojo žmonos įsitraukimo į Rinkimų komiteto veiklą, peržengė kaltinimo ir apeliacinio skundo nagrinėjimo ribas bei pažeidė BPK 255 straipsnio 1 ir 2 dalių ir BPK 320 straipsnio 3 dalies nuostatas.
- 6.3. BPK 305 straipsnio 1 dalies 3 punkte nustatyta, kad apkaltinamojo nuosprendžio aprašomojoje dalyje išdėstomi nusikalstamos veikos kvalifikavimo motyvai ir išvados. Baudžiamojo proceso įstatymas reikalauja, kad apkaltinamojo nuosprendžio išvados nebūtų prieštaraujančios viena kitai. Kasatoriaus vertinimu, apeliacinės instancijos teismui motyvuojant K. T. nuteisimą pagal BK 226 straipsnio 2 dalį, daromų išvadų nuoseklumo išlaikyti nepavyko. Apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, kad K. T., kaip (*duomenys neskelbtini*) rajono mero, veiksmai, kiek jie susiję su žemės sklypo, esančio (*duomenys neskelbtini*), klausimo derinimu, nebuvo neteisėti. Apeliacinės instancijos teismas nenurodė ir jokių K. T. pažadų R. K. atlikti kokius nors neteisėtus veiksmus jo ar kitų asmenų naudai. Tačiau apeliacinės instancijos teismas taip pat konstatavo, kad K. T. pažadėjo R. K. paveikti (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės administracijos darbuotojus. Teismo vartojama sąvoka „paveikti“, motyvuojant asmens kaltę pagal BK 226 straipsnio 2 dalį, taigi prekybos poveikiu kontekste, negali būti suprantama kaip teisėtas elgesys, todėl darytina išvada, kad apeliacinės instancijos teismas nuoseklus darydamas kaltinančias išvadas, o tai kartu reiškia ir esminį BPK 305 straipsnio 1 dalies 3 punkto pažeidimą.
- 6.4. Apeliacinės instancijos teismas jokių neteisėtų K. T., kaip (*duomenys neskelbtini*) rajono mero, veiksmų, kiek jie susiję su sklypo, esančio (*duomenys neskelbtini*), klausimo derinimu, nenustatė, tačiau nuteisė jį pagal BK 226 straipsnio 2 dalį, nes įžvelgė kyšio reikalavimą iš R. K. R. K. pirmajam pasiūlius „nelikti skoloje“ K. T., inkriminuoti kyšio reikalavimo negalima. Per pokalbį tariamo susitarimo priimti kyšį metu K. T. atsakė: „ne ne ne, dėl to net šnekų nėra“. Ši frazė valstybinio kaltinimo institucijos buvo nutylima tiek kaltinamajame akte, tiek valstybinio kaltinimo apeliaciniame skunde,

pagal kurį R. K. buvo nuteistas viename epizode. Inkriminuojant susitarimą priimti kyšį, būtina atskleisti ne tik šio susitarimo esmę, bet ir konkretų jo turinį, kuris atitiktų BK 225 straipsnyje nustatyto kyšininkavimo požymius. Iš to, kas išdėstyta pirmiau, matyti, kad K. T. atsisakė priimti bet kokią kyšį, pašnekovai nesitarė dėl kyšio laiko, vietos ir bendrų veiksmų.

- 6.5. Fizinių asmenų parama politinei kampanijai buvo ir iki šiol yra teisėtas rinkimų kampanijos finansavimo šaltinis. Akivaizdu, kad K. T. nereikalavo iš R. K. kyšio ir nesitarė su juo dėl kyšio priėmimo. Konstatuotina, kad K. T., išgirdęs R. K. frazę „skolingas neliksiu“, suponuojančią galima pasiteiravimą dėl kyšio priėmimo galimybės, kategoriškai tokią galimybę atmetė ir kartu R. K. nurodė galimą teisėto elgesio variantą – paramos suteikimą Rinkimų komitetui įstatymo nustatyta tvarka: „Jei galėsi, paremsi mūsų rinkiminę kampaniją į sąskaitą, kiek galėsi biškį, viešai, vis tiek pats deklaruoji.“
- 6.6. Apeliacinės instancijos teismas skundžiamame nuosprendyje konstatavo, kad K. T. veiksmai, susiję su sklypo, esančio (*duomenys neskelbtini*), klausimo derinimu, buvo teisėti. Neteisinga manyti, kad biurokratinių procedūrų, reikalingų tam, kad būtų suteikta galimybė sklype vystyti verslą, derinimas yra vien R. K. interesas. Savivaldybės merai, ypač regionuose, turi būti suinteresuoti, kad jų veiklos teritorijose būtų vykdomos investicijos ir kuriamos darbo vietos, nes nuo to iš esmės ir priklauso tam tikros savivaldybės patrauklumas gyventi. Neteisus apeliacinės instancijos teismas ir pasisakydamas dėl konteksto, kuriame buvo pasisakyta apie galimybę paremti Rinkimų komitetą. Savivaldybių merai ir kiti politikai, jei neturi kokių nors asmeninių draugystės ar giminystės ryšių su tam tikrų interesų turinčiais asmenimis, su jais bendrauja iš esmės vien tik tai jų intereso klausimais. Kitaip tariant, nėra aišku, kokiam kitame kontekste K. T. turėjo R. K. užsiminti apie galimybę paremti Rinkimų komitetą, jei jis su R. K. neturėjo jokių kitokių asmeninių santykių ar klausimų, išskyrus R. K. dominusį klausimą dėl sklypo, esančio (*duomenys neskelbtini*). Faktas, kad K. T. rinkimų kampanijai viešai buvo paaukota 1000 Eur, kurie netgi buvo gražinti aukotojui, jokiū būdu negali būti laikomas kyšio paėmimu, nes ši auka nebuvo siejama su jokiū teisėtu ar neteisėtu K. T. veikimu, nebuvo derinama, reikalaujama ir buvo teikiama kaip pilietinės pozicijos išraiškos forma, nurodyta tuo metu galiojusiame Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatyme.
- 6.7. Apeliacinės instancijos teismas iš esmės nusprendė, kad K. T. tikslinga uždrausti ketveriems metams, be kita ko, eiti savivaldybės mero pareigas. Apeliacinės instancijos teismas, K. T. skirdamas tokią baudžiamojo poveikio priemonę, viršijo savo įgaliojimus. Nei Lietuvos Respublikos Konstitucija, nei Lietuvos Respublikos rinkimų kodeksas nenurodo galimybės baudžiamąją bylą nagrinėjančiam teismui baudžiamojo poveikio priemone riboti asmens pasyviąją rinkimų teisę. Protingumo principas ir elementari logika suponuoja, kad jei asmeniui negalima baudžiamojo poveikio priemone apriboti pasyviosios rinkimų teisės, tokiam asmeniui, įgyvendinusiam savo pasyviąją rinkimų teisę ir išrinktam, pavyzdžiui, į savivaldybės merus, negali

būti ribojama teisė eiti tokias pareigas. Pasyviosios rinkimų teisės ribojimas yra Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išimtinė teisė, o bendrosios kompetencijos teismas, išnagrinėjęs baudžiamąją bylą ir baudžiamojo poveikio priemone apribojęs asmens pasyviąją rinkimų teisę, veikia *ultra vires* (viršydamas įgaliojimus).

- 6.8. Apeliacinės instancijos teismas, vadovaudamasis BK 67 straipsnio 2 dalies 7 punkto ir BK 72 straipsnio 2 dalies nuostatomis, iš K. T. konfiskavo 1000 Eur kaip nusikalstamos veikos rezultata. Dėl šios dalies apeliacinės instancijos teismas nebuvo pakankamai atidus ir pakankamai kruopščiai nepatikrino pirmosios instancijos teismo nuosprendžio teisėtumo ir pagrįstumo, nes priešingu atveju būtų pamatęs, kad pirmosios instancijos teismas nuosprendžio aprašomojoje dalyje konstatavo, jog Rinkimų komitetui paaukoti pinigai abu kartus buvo grąžinti kaip nepriimtinos aukos. Taigi, net jei apeliacinės instancijos teismas manė, jog K. T. iš R. K. reikalavo kyšio ir susitarė dėl jo paėmimo, vis tiek, įvertinęs tai, kad Rinkimų komitetui pervesti pinigai buvo grąžinti kaip nepriimtinos aukos, neturėjo taikyti turto konfiskavimo šiai sumai, nes jokie tariamos nusikalstamos veikos rezultato nebuvo, t. y. nei K. T., nei jo vadovaujamas Rinkimų komitetas jokios finansinės paramos iš R. K. negavo, nes asmenims, per kuriuos buvo aukojama, buvo sugrąžinti pinigai atgal į sąskaitas, nes šie asmenys neatitiko tam tikrų aukų Rinkimų komitetui suteikti galinčių asmenų kriterijų: neatitiko gaunamų pajamų dydžio kriterijaus tokio dydžio aukai (D. G.) arba tokio asmens Valstybinės mokesčių inspekcijos registre nerasta (A. P. atveju).
- 6.9. Valstybinis kaltinimas apeliaciniu skundu prašė K. T. pripažinti kaltu pagal BK 226 straipsnio 2 dalį dėl dar dviejų epizodų, tačiau tokie apeliacinio skundo reikalavimai buvo atmesti. Taigi, apeliaciniame procese buvo patenkinta tik 1/3 valstybinio kaltinimo reikalavimų. BPK 7 straipsnio 1 punktas nustato, kad bylos teisme nagrinėjamos laikantis rungimosi principo. Apeliacinės instancijos teismas, laikydamasis rungimosi principo ir BPK 106 straipsnio 3 dalies reguliavimo, K. T. turėjo priteisti 2/3 jo patirtų išlaidų advokato teisinėms paslaugoms apmokėti apeliaciniame procese atlyginimo.

IV. Kasacinės instancijos teismo argumentai ir išvados

7. Panevėžio apygardos prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriaus vyriausiojo prokuroro R. Pačebuto kasacinis skundas atmetinas, o nuteistojo K. T. gynėjo advokato G. Danėliaus kasacinis skundas tenkintinas.

Dėl BK 226 straipsnio 2 dalies nuostatų taikymo

8. Nagrinėjamoje byloje K. T. pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu buvo išteisintas dėl jam pareiktų kaltinimų padarius tris nusikalstamas veikas, nurodytas BK 226 straipsnio 2 dalyje, o apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu nuteistas dėl vienos iš inkriminuotų nusikalstamų veikų padarymo. Prokuratūros

kasaciniu skundu prašoma perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka dėl dviejų veikų, dėl kurių padarymo K. T. išteisintas, o nuteistojo gynėjo skundu prašoma panaikinti apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir palikti galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį, t. y. palikti K. T. išteisintą dėl visų jam pareikštų kaltinimų. Taigi nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje esminis klausimas keliamas dėl BK 226 straipsnio 2 dalies taikymo.

9. BK XXXIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ yra įtvirtintos nusikalstamos veikos, kuriomis pažeidžiami valstybės tarnybos principai ir viešieji interesai. Šių nusikalstamų veikų objektas yra normali valstybės institucijų veikla, jų ir apskritai valstybės tarnybos autoritetas, viešasis interesas, o pavojingumas pasireiškia tuo, kad tokiomis veikomis žala padaroma normaliam valstybės tarnybos funkcionavimui, valstybės institucijų veiklai, jų prestižui, pažeidžiamas viešasis interesas. Prekybos poveikiu kriminalizavimu siekiama, be kita ko, saugoti skaidrumą ir nešališkumą viešųjų institucijų sprendimo priėmimo procese (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-162-303/2019, 2K-96-788/2021).
10. Pagal BK 226 straipsnio 2 dalį (2016 m. lapkričio 10 d. įstatymo Nr. XII-2780 redakcija) atsako tas, kas pasinaudodamas savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kita tikėtina arba tariama įtaka valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešajai organizacijai, jų valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui savo ar kitų asmenų naudai tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pažadėjo ar susitarė priimti kyšį arba reikalavo ar provokavo duoti kyšį, arba priėmė kyšį, pažadėjęs paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad šie teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų vykdydami įgaliojimus.
11. Teismų praktikoje išaiškinta, kad tarpininko kyšininkavimo esmė yra asmens įsipareigojimas už kyšį panaudoti (tikėtiną ar tariamą) įtaką ir paveikti atitinkamą instituciją (įstaigą, organizaciją) ar konkrečius reikiamus įgaliojimus turinčius asmenis, kad šie priimtų papirkėjui rūpimą tarnybinį sprendimą, atliktų tam tikrus pageidaujamus veiksmus ar, atvirkščiai, nepriimtų nepageidaujamo sprendimo arba neatliktų nepageidaujamų veiksmų. Ši nusikalstama veika gali pasireikšti ne vien tik kyšio priėmimu, bet ir pažadu ar susitarimu jį priimti, taip pat reikalavimu ar provokavimu duoti kyšį. Prekybos poveikiu nusikalstamoms veikoms būdinga tiesioginė tyčia, taigi turi būti nustatyta, kad tiek papirkėjas, tiek perkamas tarpininkas suvokė daromų veiksmų pavojingumą ir norėjo taip veikti (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-298-976/2018, 2K-96-788/2021).
12. Tarpininko kyšininkavimas objektyviai pasireiškia aktyviais veiksmais – asmens pažadu, susitarimu priimti kyšį, reikalavimu ar provokavimu duoti kyšį arba kyšio priėmimu pasinaudojant savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kitokia tikėtina įtaka už kyšį paveikti valstybės ar savivaldybės instituciją ar įstaigą, tarptautinę viešąją organizaciją arba jų tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad jie kyšio davėjo interesais atitinkamai teisėtai (neteisėtai) veiktų (neveiktų). Tarpininko kyšininkavimo sudėtis yra formalioji, todėl šis nusikaltimas laikomas baigtu, kai kaltininkas, pažadėjęs paveikti atitinkamą institu-

ciją, įstaigą ar organizaciją arba jų valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad jie atitinkamai teisėtai (neteisėtai) veiktų (neveiktų), už tai pažadėjo ar susitarė priimti, reikalavo ar provokavo duoti arba priėmė kyšį (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-120-489/2016, 2K-260-303/2016, 2K-242-699/2016, 2K-113-696/2018, 2K-234-895/2018, 2K-P-58-697/2019, 2K-7-162-303/2019). Nusikalstamos veikos baigtumui būtina nustatyti ne tik vieną iš pirmiau nurodytų alternatyvių su kyšio priėmimu (davimu) susijusių objektyviųjų požymių, bet ir tarpininko pažadą (galimam) kyšio davėjui paveikti BK 226 straipsnyje nurodytą subjektą, kad šis atitinkamai veiktų ar neveiktų vykdydamas įgaliojimus (kasacinė nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-7-162-303/2019).

13. Kyšis baudžiamosios atsakomybės prasme suprantamas kaip bet kokios turtinės ar kitokios asmeninės naudos sau ar kitam asmeniui (materialios ar nematerialios, turinčios ekonominę vertę rinkoje ar tokios vertės neturinčios) forma išreikštas neteisėtas ar nepagrįstas atlygis už pageidaujamą valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens teisėtą ar neteisėtą veikimą arba neveikimą vykdamas įgaliojimus (BK 230 straipsnio 4 dalis).
14. Tarpininko kyšininkavimo sudėties objektyviesiems požymiams atskleisti aktualiūs yra ir kyšininkavimo bei papirkimo nusikalstamų veikų (BK 225 ir 227 straipsniai) analogiškų požymių išaiškinimai teismų praktikoje:
 - 14.1. Susitarimas priimti kyšį yra kyšio gavėjo ir kyšio davėjo sutarimas dėl kyšio priėmimo laiko, būdo, vietos, bendrų veiksmų, siekiant susitarimo suderinimo ir įgyvendinimo arba kitų reikšmingų aplinkybių (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-241-693/2015, 2K-486-693/2015). Inkriminuojant susitarimą priimti kyšį, būtina atskleisti ne tik šio susitarimo esmę, bet ir konkretų jo turinį, kuris atitiktų baudžiamajame įstatyme nustatyto kyšininkavimo požymius (kasacinė nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-15-697/2018).
 - 14.2. Reikalavimu duoti kyšį paprastai pripažįstami tokie veiksmai, kai kyšio reikalaujama ar net grasinama, jei nebus duotas kyšis, atlikti neteisėtus veiksmus, padaryti žalą teisėtiems asmens interesams arba neatlikti teisėtų veiksmų, kuriuos kaltininkas gali ir turi atlikti vykdydamas įgaliojimus. Kyšio taip pat gali būti reikalaujama grasinant, jo negavus, atlikti teisėtus veiksmus (pavyzdžiui, esant pagrindui, pradėti ikiteisminį tyrimą, pranešti apie nusikalstamą veiką). Kyšio reikalavimo formos gali būti įvairios, jo gali būti reikalaujama atvirai, tiesiogiai ar užmaskuotai, per trečiuosius asmenis ir pan. Kyšio reikalavimo požymis gali būti inkriminuotas tik tada, kai iniciatyva, kad būtų duodamas kyšis, kyla iš valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens, o ne iš kyšio davėjo. Nustačius, kad tokia iniciatyva kilo iš kyšio davėjo, reikalavimas duoti kyšį valstybės tarnautojui (jam prilyginamam asmeniui) neinkriminuojamas (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-566/2014, 2K-566/2014, 2K-486-693/2015, 2K-7-414-303/2015, 2K-211-489/2016, 2K-288-696/2016, 2K-91-976/2017). Taip pat teismų praktikoje išaiškinta, kad reikalavimas duoti kyšį turi būti realus (tikras), t. y. susijęs su valstybės tarnautojo (jam prilyginto asmens) tikru ketinimu gauti kyšį už savo veikimą ar neveikimą (kasacinė nutartis baudžiamajoje

byloje Nr. 2K-211-693/2015).

- 14.3. Provokavimu duoti kyši paprastai pripažįstami tokie veiksmai, kai valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo kyšio atvirai nereikalauja, tačiau savo veiksmais (neveikimu) sudaro tokią situaciją, kad asmuo, siekdamas apsaugoti savo teisėtus interesus ar užtikrinti jų įgyvendinimą, priverstas duoti kyšį, asmeniui nors ir netiesiogiai, bet pakankamai aiškiai leidžiama suprasti, kad, jeigu nebus duotas kyšis, bus veikiamas (neveikiama) priešingai jo interesams (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-467/2010, 2K-367/2014, 2K-566/2014, 2K-341-942/2016, 2K-7-128-699/2017).
- 14.4. Kyšis laikomas priimtu, kai valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo pats ar per trečiuosius asmenis priima visą ar bent dalį kyšio (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-507/2008, 2K-367/2014, 2K-288-696/2016).

Dėl K. T. nuteisimo pagal BK 226 straipsnio 2 dalį (dėl žemės sklypo (duomenys neskelbtini))

15. Nagrinėjamoje byloje K. T. buvo kaltinamas tuo, kad jis, būdamas valstybės tarnautojas (valstybės politikas) – (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės tarybos narys ir (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės meras, atlikdamas savivaldybės vadovo ir vietos valdžios atstovo funkcijas, pasinaudodamas (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės mero tarnybine padėtimi ir valdžios atstovo įgaliojimais bei kita tikėtina įtaka (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojams, savo ir visuomeninio rinkimų komiteto „(*duomenys neskelbtini*)“ naudai tiesiogiai iš R. K. pareikalavo ir susitarė su R. K. iš šio užmaskuotai per kitą asmenį priimti 1000 Eur kyšį kaip auką Komitetui, pažadėjęs R. K. paveikti (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojus, kad šie teisėtai veiktų, vykdydami įgaliojimus, tai yra sudarytų sąlygas R. K. atstovaujamai UAB „T“ disponuoti žemės sklypu, esančiu (*duomenys neskelbtini*), priklausančiu Lietuvos Respublikai, tai yra kad (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojai skubos tvarka imtųsi veiksmų, kad būtų patikslinti šio žemės sklypo kadastro duomenys, taip pat kad šis žemės sklypas būtų perimtas (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės žinion ir išnuomotas R. K. atstovaujamai UAB „T“. Pirmosios instancijos teismas išteisino K. T. pagal jam pareikštą kaltinimą, padaręs išvadą, kad byloje nėra surinkta įrodymų, kurie leistų daryti neabejotiną išvadą, jog K. T. pažadėjo R. K. padėti išsinuomoti valstybinį žemės sklypą tik mainais už auką Komitetui, taip pat kad jis iš R. K. reikalavo kyšio, susitarė jį priimti ir jį priėmė.
16. Apeliacinės instancijos teismas, pašalinęs iš kaltinimo dalį aplinkybių dėl nusiikalstamo pažado turinio (t. y. kad K. T. pažadėjo paveikti savivaldybės tarnautojus, kad šie sudarytų sąlygas R. K. atstovaujamai įmonei disponuoti žemės sklypu (jis būtų jai išnuomotas)), padarė kitokias išvadas ir nuteisė K. T. už tarpininko kyšininkavimą, t. y. teismas padarė išvadą, jog K. T. pareikalavo duoti kyšį, susitarė dėl kyšio ir priėmė 1000 Eur kyšį kaip auką savo ir Komiteto naudai už pažadą

R. K. paveikti (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojus, kad šie teisėtai veiktų vykdydami įgaliojimus ir skubos tvarka imtūsi veiksmų, kad būtų patikslinti kaltinime nurodyto žemės sklypo kadastro duomenys ir žemės sklypas būtų perimtas (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės žinion.

17. Taigi, teismai padarė priešingas išvadas dėl inkriminuotos nusikalstamos veikos esminių požymių nustatymo, t. y. ar pažadas patikslinti žemės sklypo kadastro duomenis ir perimti žemės sklypą (*duomenys neskelbtini*) savivaldybės žinion bei paramos Komiteto rinkimų kampanijai gavimas atitinka BK 226 straipsnio 2 dalyje nustatytus nusikalstamos veikos požymius. Šiuo aspektu išplėstinė septynių teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad nagrinėjamu atveju teismai skirtingai vertino dvi situacijas, kurios savo turiniu yra įprastos, normalios ir teisėtos, t. y. Vietos savivaldos įstatymo 6 straipsnyje įtvirtintos vienos iš savarankiškų savivaldybės funkcijų – jai nuosavybės teise priklausančios žemės ir kito turto valdymo, naudojimo ir disponavimo – įgyvendinimas ir atitinkamai rinkimų politinės kampanijos metu rinkimų dalyvių finansavimas (aukų rinkimas).
18. Byloje yra neginčijamai nustatyta, kad R. K. kreipėsi į K. T., kaip (*duomenys neskelbtini*) rajono merą, dėl galimybės išsinuomoti valstybinį žemės sklypą (*duomenys neskelbtini*) ir jame pastatyti kliniką. Pirmosios instancijos teismo nuosprendyje išsamiai aprašyti ir įvertinti byloje surinkti įrodymai dėl K. T. ir R. K. tarpusavio bendravimo aplinkybių ir turinio (jų parodymai, kriminalinės žvalgybos metu surinkti duomenys, liudytojų parodymai ir kt.). Teismas ypač išsamiai išanalizavo ir įvertino 2018 m. gruodžio 18 d. pokalbio, užfiksuoto susitikimo mero kabinete metu, turinį, kai K. T., išgirdęs R. K. frazę „tai tikrai skolingas neliksiu“, kategoriškai tokią galimybę atmetė: „Ne, ne, ne, dėl to net, net šnekų nėra“, po to nurodė R. K., kad šis gali suteikti paramą Rinkimų komitetui įstatymo nurodyta tvarka: „Jei galėsi, paremsi mūsų rinkiminę kampaniją į sąskaitą, kiek galėsi biškį, vis tiek pats deklaruoji, <...> čia viskas gerai, viešai viskas.“ Kaip nustatė teismas, R. K. užsiminus apie „nelikimą skoloje“, K. T. kategoriškai atsiskakė bet kokio atsidėkojimo ir užsiminė, kad, jei R. K. norės, gali paremti K. T. Rinkimų komiteto rinkimų kampaniją. Taip pat pažymėta, kad apie jokias konkrečias pinigų sumas nebuvo kalbama, o dėl paramos dydžio (1000 Eur) nusprendė pats R. K., dėl paramos mokėjimo per trečiuosius asmenis nusprendė kartu su žmona, kad, kaip nurodė K. K., nekiltų apkalbų (paminėti įrodymai ir teismo išvados aptarti pirmosios instancijos teismo nuosprendžio 96–100 puslapiuose). Taigi, pirmosios instancijos teismas nenustatė, kad K. T. tiesiogiai ar užslėptai būtų reikalavęs kyšio iš R. K., susitaręs jį priimti ir priėmęs.
19. Apeliacinės instancijos teismas, įvertinęs bylos įrodymus, taip pat ir aptarto pokalbio turinį, padarė kitokią išvadą, t. y. kad K. T. pasiūlymas suteikti paramą Komitetui, įvertinant konkrečią R. K. padėtį, kvalifikuotinas kaip reikalavimas duoti kyšį už K. T. teisėtą veikimą (R. K.) interesais (apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio 60 punktas), o K. T. ir R. K. tolesnis bendravimas dėl atlygio rodo susitarimą dėl kyšio priėmimo būdo (auka pervedama į K. T. nurodytą sąskaitą) bei dydžio (pervesta 1000 Eur auka) (apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio 61, 64 punktai).

Apeliacinės instancijos teismas taip pat padarė išvadą, kad nusikalstamą K. T. veikimą suponuoja aplinkybė, jog jis intensyviai bendravo su R. K., reiškė susirūpinimą ir dėmesį pastarajam aktualiui klausimu, siūlė prisidėti prie politinės veiklos ar ją paremti finansiškai, o tai, teismo vertinimu, rodo aiškų atlygio siekimą už dedamas pastangas (apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio 58 punktas).

20. Išplėstinė teisėjų kolegija negali sutikti su tokiomis apeliacinės instancijos teismo išvadomis, kurių dalis yra grįsta prielaidomis, labiau akcentuojant R. K. parodymus ir situacijos suvokimą, o ne paremta išsamiumi inkriminuotos nusikalstamos veikos požymių nustatymu ir įvertinimu. Papirkimas (prekyba poveikiu) apima dviejų asmenų (papirkėjo ir paperkamojo) skirtingus veiksmus: papirkėjo, kuris už kyšį siekia, kad jo interesais būtų atliekami veiksmai ar nuo jų susilaikoma, ir paperkamojo, kuris už kyšį pažada veikti papirkėjo interesais. Nors šių nusikalstamų veikų dalyvių veiksmai yra susiję, tačiau vieno asmens kaltės turinys negali būti perkeltas kitam veikos subjektui. Paperkamas asmuo turi suprasti paperkančiojo veiksmų esmę ir su tuo sutikti. Kaip jau minėta, svarbu nustatyti, kad kaltininkas, vykdydamas savo tarnybines funkcijas, supranta, kad už jo veikimą (neveikimą) jam bus atsilyginta (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-221-942/2020). Papirkėjo pasiryžimas veikti neteisėtai savaime nereiškia, kad tai žino ir neteisėtai veikia ir kitas su juo susijęs asmuo. Šioje byloje apeliacinės instancijos teismas K. T. kaltės turinio vertinimą sutapatino su R. K., kuris prokuroro nutarimu, patvirtintu ikiteisminio tyrimo teisėjo, ikiteisminio tyrimo metu buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 226 straipsnio 1 dalį BK 40 straipsnio pagrindu, kaltės turiniu ir nesiėmė veiksmų būtent K. T. tiesioginei tyčiai nustatyti.
21. Pagal apeliacinės instancijos teismo nustatytas aplinkybes ir pateiktą K. T. padarytos nusikalstamos veikos aprašymą, K. T. ėmėsi veiksmų, kad kaltinime nurodytas žemės sklypas būtų perimtas (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės žinion, taip pat patikslinti jo kadastru duomenys. Iš šių aplinkybių kyla išvada, kad sklypo perėmimas pradėtas vykdyti ir vykdytas išimtinai (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės interesais ir naudai, kad vėliau galėtų būti išnuomotas ir jame galėtų būti vykdoma komercinio ar kito pobūdžio veikla. Nesant įrodymų, kad K. T. koku nors būdu stengėsi palengvinti sąlygas R. K. valdomai (ar kokiam nors kitam) įmonei sklypą išsinuomoti, ėmėsis veiksmų, kad būtų daroma įtaka būsimo nuomos aukciono procedūroms, lieka neaišku, kaip apskritai galėjo būti veikiamas R. K. (jo valdomos įmonės) interesais. Be to, byloje nėra nustatyta, kad dėl kaltinime nurodyto žemės sklypo perėmimo skubos tvarka savivaldybės žinion buvo imtasi extraordinarinių veiksmų, nesilaikyta žemės sklypo perėmimo tvarkos, būtų buvusi sutrikdyta normali valstybės tarnautojų darbo tvarka ar pan. Atitinkamai teismų praktikoje pripažįstama, kad tam tikrų veiksmų (pavesto darbo) atlikimas greičiau, jų paspartinimas ar pan., veikiant pagal savo darbo funkcijas ir nenustačius, kad taip veikiama už kyšį, nėra pagrindas konstatuoti neteisėtą, nusikalstamą veikimą papirkėjo interesais (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-221-942/2020). Išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymi, kad byloje nustatyta, jog K. T. veiksmai, susiję su žemės sklypo klausimų sprendimu, atitiko įprastų savivaldybės funkcijų įgyvendinimą. Todėl toks veikimas galėtų būti ver-

- tinamas kaip korupcinio pobūdžio nusikaltimas tik nustačius ir faktinėmis bylos aplinkybėmis pagrindus, kad K. T. reikalavo už tokį veikimą kokio nors atlygio, manipuliudamas žemės sklypo perėmimo eiga (pagreitindamas ar stabdydamas klausimo sprendimą) priklausomai nuo paramos (ne)gavimo, tačiau tokios aplinkybės nagrinėjamoje byloje nenustatytos.
22. Minėta, kad prekybos poveikiu nusikaltimo esmė yra asmens įsipareigojimas už kyšį panaudoti (tikėtiną ar tariamą) įtaką ir paveikti atitinkamą instituciją (įstaigą, organizaciją) ar konkrečius reikiamus įgaliojimus turinčius asmenis, kad šie priimtų papirkėjui rūpimą tarnybinį sprendimą, atliktų tam tikrus pageidaujamus veiksmus ar, atvirkščiai, nepriimtų nepageidaujamo sprendimo arba neatliktų nepageidaujamų veiksmų. Nagrinėjamu atveju apeliacinės instancijos teismo nustatyti K. T. veiksmai – žemės sklypo perėmimo savivaldybės žinion inicijavimas ir galimybė vėliau rengti aukcioną dėl naudojimosi sklypu (sklypo nuomos), nesudarant (nepažadant) jokių išskirtinių sąlygų R. K. (jo įmonės) naudai ir nesikišant į aukciono rengimo procedūras, yra pernelyg nutolę nuo nusikalstamo pažado BK 226 straipsnio 2 dalies prasme.
 23. Skundžiamo apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio motyvuojamojoje dalyje taip pat teigiama (nors kaltinimo turinys K. T. šia apimtimi nebuvo pakeistas), kad inkriminuotų veiksmų atlikimas nuteistajam buvo naudingas tuo, jog jis siekė surasti jo politinės veiklos palaikytojų, buvo siūloma R. K. žmonai kartu dalyvauti politinėje veikloje ir pan. (apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio 55, 58, 60, 64 punktai). Šiame kontekste išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, kad pagal teismų nustatytas aplinkybes K. T. veiksmai (pažadas „pajudinti“ sklypo perėmimo klausimą) galėjo turėti įtakos R. K. ar jo žmonos suvokimui dėl mero galimo palankumo sprendžiant jų verslo reikalus, tačiau teismas nepagrįstai K. T. užuominą apie paramą (auką) rinkimų politinei kampanijai susiejo su kyšio reikalavimu (vėliau – ir su susitarimu bei kyšio priėmimu). Savivaldybės politiko (mero) veikla įvykio metu buvo gana plačiai apibrėžta (Vietos savivaldos įstatymo 20 straipsnis). Savivaldybės merui įstatyme buvo įtvirtinta pareiga rūpintis, kad savivaldybės teritorijoje būtų įgyvendinami ilgalaikiai socialinių, kultūrinių, ūkinių, investicinių ir kitų programų projektai, užtikrinama jų įgyvendinimo kontrolė; būtų sudarytos tinkamos prielaidos ir galimybės gyvenamųjų vietovių bendruomenės narius įtraukti į vietos reikalų tvarkymą ir pan. Taigi, visuomeninių savivaldybės bendruomenės narių interesų suderinimas ir įgyvendinimas reikalauja betarpiško bendravimo tiek su bendruomenės gyventojais, tiek ir su verslo atstovais. Be to, vykstant savivaldos rinkimams, savivaldybės politikų veikla, ieškant ir telkiant potencialius rinkimų dalyvius ir rėmėjus, yra natūralus politinis procesas. Todėl savivaldybės mero įprastą ir teisėtą politinę veiklą būtina atskirti nuo korupcinio pobūdžio veiklos, tai yra šiuo atveju nepakanka nustatyti pažadą paveikti valstybės tarnautojus veikti teisėtai pagal savo įgaliojimus ir paramos gavimo rinkimams faktą, o būtina ir įrodyti tokių veiksmų neteisėtumą ir pavojingumą BK 226 straipsnio 2 dalies prasme.
 24. Kasacinės instancijos teismo išplėstinė teisėjų kolegija, atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, konstatuoja, kad pirmosios instancijos teismas padarė teisingas ir įro-

dymais pagrįstas išvadas, kad nagrinėjamu atveju nebuvo padaryta nusikalstama veika, nustatyta BK 226 straipsnio 2 dalyje. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismas, priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį, pirmosios instancijos teismo bylos įrodymais pagrįstų abejonių dėl K. T. kaltumo nepašalino, taip pažeidė išsamaus bylos aplinkybių išnagrinėjimo reikalavimą (BPK 20 straipsnio 5 dalis). Šis pažeidimas pripažintinas esminiu, nes jis sukliudė teismui išsamiai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą nuosprendį ar nutartį (BPK 369 straipsnio 3 dalis), taip pat lėmė neteisingą baudžiamojo įstatymo taikymą (BPK 369 straipsnio 2 dalis). Atsižvelgiant į tai, apeliacinės instancijos teismo nuosprendis yra keistinas.

Dėl K. T. išteisinimo pagal BK 226 straipsnio 2 dalį (dėl įvažiavimo į UAB „V“ veiklos vietą)

25. Tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismas išteisino K. T. dėl kaltinimo, susijusio su įvažiavimu į (link) UAB „V“ veiklos vietą. K. T. buvo kaltinamas tuo, kad provokavo ir susitarė priimti nenustatyto dydžio kyšį (didesnės nei 1 MGL vertės, tačiau neviršijantį 10 procentų metinių D. L. deklaruojamų pajamų) kaip auką jo Rinkimų komitetui iš D. L. tam, kad būtų išasfaltuotas kelias link pastarojo valdomos įmonės teritorijos, pažadėjęs jam paveikti savivaldybės darbuotojus, kad šie, veikdami teisėtai ir vykdydami įgaliojimus, sudarytų išskirtines sąlygas D. L. įmonei dalyvauti savivaldybės kelių ir gatvių, susijusių su verslu, kapitalinio remonto ir rekonstrukcijos atrankoje, paaiškintų jam reikalingų procedūrų tvarką, jį konsultuotų.
26. Pirmosios instancijos teismas padarė išvadą, kad bylos įrodymų visuma nepatvirtina K. T. inkriminuotų kaltinimo aplinkybių, kad jis tiesiogiai provokavo D. L. duoti kyšį ir susitarė su juo dėl kyšio priėmimo, taip pat neįrodytas inkriminuojamo kyšio dydis.
27. Apeliacinės instancijos teismas, tikrindamas pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalies teisėtumą, taip pat padarė analogiškas išvadas. Konstatuodamas kaltinimo nepagrįstumą, apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad K. T. veiksmai nagrinėjamu atveju iš esmės apėmė tik iniciatyvą, kad D. L. būtų paaiškintos reikalingos procedūros, proceso eiga, jokių išskirtinių nurodymų ar spaudimo tarnautojams įtraukti aptariamą kelią į rajono vietinės reikšmės kelių sąrašą nebuvo duota. Teismas, vertindamas įrodymus, atskyrė kelio rekonstravimo (išasfaltavimo) klausimą nuo prisidėjimo prie K. T. rinkimų kampanijos klausimo. Teismas pažymėjo, kad K. T. siūlė D. L. prisidėti prie rinkimų kampanijos pirmiausia siūlydamas kartu dalyvauti rinkimuose, o šiam atsisakius – prisidėti kitais būdais, vienas kurių yra parama (auka) Rinkimų komitetui. Ištyręs surinktus įrodymus, apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad D. L. neketino nei dalyvauti politikoje, nei aukoti Rinkimų komitetui ir toks jo nenoras nedarė jokios įtakos K. T. veiksams dėl pirmiau nurodyto kelio išasfaltavimo klausimo.
28. Ši prokuroro kasacinio skundo dalis grindžiama tuo, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai įvertino byloje atskleistą K. T. aktyvų domėjimąsi ir akivaizdų suinteresuotumą kelio išasfaltavimo klausimu ir neišsamiai įvertino surinktus

- įrodymus, pagrindžiančius kyšio reikalavimą iš D. L. Išplėstinė teisėjų kolegija su prokuroro argumentais nesutinka.
29. Iš teismų ištirtų ir įvertintų įrodymų matyti, kad K. T. ištis ėmėsi veiksmų, kad būtų inicijuotas kelio išasfaltavimo klausimo sprendimas, tačiau būtina pažymėti, kad, pagal teismų nustatytas aplinkybes, jokių garantijų dėl atrankos baigties ar papildomos įtakos jo eigai, išskyrus pradinių procesų inicijavimą, neatliko. Kaip ir pirmiau aptartos veikos atveju, teismai nustatė (įvertinę liudytojų N. S., A. J. parodymus), kad panašaus pobūdžio kreipimusi į savivaldybę ar merą pasitaisydavo ir dažniau ir toks procesas nėra neįprastas ar kuo nors išskirtinis, – dėl kelių rekonstrukcijos programos nepopuliarumo reikėjo agituoti ir skatinti žmones, kad šie siektų ją pasinaudoti, o savivaldybės interesas buvo pritraukti kuo daugiau žmonių dalyvauti šioje programoje, kiekvienu atveju būdavo važiuojama į vietą jos apžiūrėti (apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio 24, 25 punktai).
 30. Byloje nustatyta, kad kreipdamasis į K. T. D. L. nurodė, jog jo įmonė ketina plėstis, patrigubinti gamybą ir tapti efektyviausia malkų gamintoja (apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio 21 punktas). Išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, tokio verslo vieneto egzistavimas ir plėtra regione yra itin reikšmingas santykinai nedidelei (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybei tiek investicijų, tiek gyventojų užimtumo aspektais, todėl mero noras prisidėti prie pozityvaus pobūdžio tikslų įgyvendinimo nėra neteisėtas. Minėta, kad vietos savivaldos institucijų (tarp jų – ir mero) veikimas jų atstovaujamos savivaldybės interesais, bendradarbiavimas su savivaldybės gyventojais yra viena jų veiklos sričių, užtikrinanti efektyvų ir visapusišką savivaldybės interesų atstovavimą ir Vietos savivaldos įstatyme nustatytų įpareigojimų laikymąsi.
 31. Apeliacinės instancijos teismas pagrįstai atmetė valstybinio kaltinimo poziciją dėl neteisėto pažado (susitarimo turinio), kurį K. T. neva davė D. L. Pagal pareiškėtą kaltinimą, K. T. veiksmai pasireiškė poveikiu savivaldybės tarnautojams, kad šie paaiškintų D. L. procedūrų tvarką ir šį konsultuotų. Byloje nekyla ginčo dėl to, kad D. L. turėjo teisę gauti informaciją iš vietos savivaldos institucijų, ši jo teisė yra garantuota įstatymu (Vietos savivaldos įstatymo 4, 42, 54 straipsniai). Baudžiamąją atsakomybę BK 226 straipsnio 2 dalies prasme nagrinėjamu atveju galėtų suponuoti aplinkybė, kad K. T. ėmėsi aktyvių veiksmų siekdamas sudaryti D. L. išskirtines sąlygas jo klausimui spręsti. Tačiau tokių aplinkybių, kaip jau minėta, byloje nustatyta nebuvo. D. L. kreipimasis buvo sprendžiamas bendra tvarka, o vien tai, kad pirminis subjektas, į kurį kreipėsi D. L., buvo mero pareigas einantis K. T., niekaip nesuponuoja prekybos poveikiu nusikaltimo požymių egzistavimo. Pagal teismų nustatytas aplinkybes, K. T. tolesnį klausimo sprendimą pavedė kitiems, tiesiogiai su klausimu susijusiems asmenims ir nei iš teismų nustatytų aplinkybių, nei iš prokuroro kasacinio skundo argumentų negalima padaryti išvados, kad K. T. buvo suinteresuotas D. L. interesų patenkinimu labiau nei bet kurio kito savivaldybės gyventojų. Esant tokioms nustatytoms aplinkybėms, patvirtinama apeliacinės instancijos teismo išvada, kad byloje nenustatytas būtinas aptariamoms nusikalstamos veikos sudėties požymis – K. T. pažadas paveikti savivaldybės tarnautojus taip, kad jie veikdami sudarytų išskirtines sąlygas D. L.

32. Kyšio provokavimo ir susitarimo priimti kyšį faktas valstybinio kaltinimo buvo įrodinėjamas remiantis užfiksuotais K. T. ir D. L. pokalbiais, kurių metu išteisintasis siūlė prisidėti D. L. prie jo rinkimų kampanijos, iš pradžių kaip rinkimų sąrašo dalyviui, vėliau – kitais būdais, tarp jų ir auka (parama) Rinkimų komitetui. Visų pirma pažymėtina, kad apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje padaryta vienareikšmiška išvada, jog D. L. neketino nei dalyvauti politikoje, nei remti K. T. Rinkimų komiteto. Šią išvadą teismas padarė ištyręs ir įvertinęs D. L. parodymus ir D. L. ir K. T. pokalbių turinį. Šioje byloje nėra įrodymų, kad nurodyti asmenys būtų sutarę dėl D. L. piniginės paramos Rinkimų komitetui, nėra ir prielaidų daryti išvadą, kad K. T. galėjo manyti, jog piniginė auka bus sumokėta. Taigi, susitarimo priimti kyšį požymis šioje byloje paneigtas pagrįstai.
33. Kyšio provokavimo požymis buvo grindžiamas faktu, kad K. T. siūlė D. L. kartu dalyvauti politinėje veikloje, o šiam atsisakius – prisidėti finansine parama. Dėl siūlymo dalyvauti politinėje veikloje išplėstinė teisėjų kolegija šioje nutartyje jau pasisakė, todėl pateiktų argumentų nekartoja. D. L. atsisakius dalyvauti politinėje veikloje, pagal byloje užfiksuotas aplinkybes, K. T. pastarąjį paklausė, ar šis nenorėtų prisidėti kitaip – parama Rinkimų kampanijai ar skleisdamas teigiamą žinią. Iš prokuroro kasacinio skundo argumentų matyti, kad kasatorius selektyviai parenka jo pozicijai reikšmingus įrodymus, tačiau ignoruoja kitus, kurie kaltinimui nepalankūs. Pavyzdžiui, prokuroro kasaciniame skunde nurodoma, kad K. T. D. L. teigė, jog jis gali prisidėti parama rinkimų kampanijai, tačiau nutylima, kas pasakoma pokalbyje po to, t. y. minėtas prisidėjimas ir „skleidžiant teigiamą žinią“. Toks selektyvus įrodymų turinio akcentavimas yra klaidinantis. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje išsamiai išanalizuotos aptariamo pokalbio detalės ir padaryta išvada, kad K. T. pateikti variantai buvo bendro pobūdžio ir tik orientaciniai, o ne privalomi (apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio 27 punktas). Tokį jų pobūdį patvirtina ir pirmiau minėtos aplinkybės, kad K. T. nei ėmėsi veiksmų, kad būtų sudarytos išskirtinės sąlygos D. L., nei, šiam atsisakius prisidėti bet kokia forma, trukdė išspręsti aktualų klausimą.
34. Apeliacinės instancijos teismas taip pat pagrįstai pažymėjo, kad D. L. manymas, kad, jeigu jis nesutiks prisidėti prie K. T. (bet kokia forma), bus jam nenaudingas, susiformavo būtent dėl paties D. L. klaidingo įsitikinimo, o ne dėl K. T. veiksmų. Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat neturi pagrindo daryti išvadą, kad K. T. kelio išasfaltavimo klausimą tiesiogiai siejo su D. L. prisidėjimu prie Rinkimų komiteto veiklos (dalyvaujant, remiant ar užtariant). Aplinkybė, kad K. T. norėjo, jog D. L. prisidėtų prie Rinkimų komiteto kaip sąrašo dalyvis, yra akivaizdžiai politinio pobūdžio ir nagrinėjamu atveju nesusijusi su baudžiamosios atsakomybės pagal BK 226 straipsnio 2 dalį klausimu.
35. Be to, pažymėtina, kad kyšio dydis yra nusikalstamos veikos sudėties požymis, jis yra svarbus ir atskleidžiant kitus kyšininkavimo (prekybos poveikiu) objektyviuosius požymius – pavyzdžiui, susitarimą priimti kyšį. Nagrinėjamos veikos kaltinime K. T. buvo kaltinamas tuo, kad provokavo D. L. duoti ir susitarė su D. L. iš šio užmaskuotai – kaip auką Komitetui – priimti tiksliai nenustatytą, didesnės negu 1 MGL vertės, tačiau neviršijantį 10 procentų metinių D. L. deklaruotų paja-

mų kyši. Vertinant kaltinimo, pareikšto K. T., turinį, kaltinime nesuformuluotos konkrečios susitarimo sąlygos. Kaltinamajame akte nurodyta kyšio vertė – tiksliai nenustatyta, bet didesnė negu 1 MGL vertės, tačiau neviršijanti 10 procentų metinių D. L. deklaruotų pajamų, – yra neaiški ir pernelyg abstrakti kaltinimui dėl konkretaus susitarimo priimti kyši. Kasaciniame skunde nėra pateikta argumentų, kurie paneigtų teismų išvadas dėl nebuvimo neginčytinų įrodymų, patvirtinančių konkretų susitarimą dėl kyšio priėmimo.

36. Apibendrinama tai, kas pasakyta, išplėstinė teisėjų kolegija konstatuoja, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų atliktas įrodymų vertinimas ir surašytų nuosprendžių turinys atitinka įstatymų reikalavimus, priešingai nei kasaciniame skunde teigia prokuroras, teismai esminių baudžiamojo proceso pažeidimų, kurie sukliudė teismams išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą nuosprendį ar nutartį, nepadarė, o išteisindami K. T. dėl kaltinimo pagal BK 226 straipsnio 2 dalį (dėl įvažiavimo į UAB „V“ veiklos vietą), nes nepadarėta nusikalstama veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių, baudžiamąjį įstatymą taikė tinkamai.

Dėl K. T. išteisinimo pagal BK 226 straipsnio 2 dalį (dėl A. P. įdarbinimo UAB „(duomenys neskelbtini)“)

37. Prokuroro kasaciniame skunde teigiama, kad teismai, išteisindami K. T., neįvertino visų bylai reikšmingų aplinkybių, įrodymus vertino fragmentiškai ir selektyviai, todėl padarė esminį baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimą. Išplėstinė teisėjų kolegija neturi pagrindo sutikti su tokiais kasacinio skundo teiginiais.
38. Kaltinimas pagal BK 226 straipsnio 2 dalį K. T. dėl A. P. įdarbinimo buvo grindžiamas tuo, kad K. T. susitarė su A. P. iš pastarojo priimti nematerialios formos, neturintį ekonominės vertės kyši – asmeninę naudą sau ir Komitetui, o būtent susitarė, kad A. P. nesitrauks iš valdančiosios koalicijos ir būdamas joje A. P. padės K. T. ir jo Rinkimų komitetui siekti politinių tikslų savivaldybės tarybos posėdžio metu ir balsuos už neplaninio VŠĮ (*duomenys neskelbtini*) rajono savivaldybės liginės audito atlikimą, o K. T., pasinaudodamas tarnybine padėtimi ir įtaka, pažadėjo A. P. darbą UAB „(duomenys neskelbtini)“. Šių faktų tikrumą pagrindžiančių argumentų (įrodymų) analize grindžiamas ir prokuroro kasacinis skundas.
39. Pirmosios instancijos teismas dėl aptariamo kaltinimo K. T. išteisino, padarė išvadą, kad byloje nėra įrodyta, jog K. T. susitarė su A. P. iš jo priimti nematerialios formos, neturintį ekonominės vertės kyši, nebuvo nustatytas ir įrodytas nusikalstamos veikos dalykas – kyšis bei nusikalstamas K. T. pažadas (nusikalstamo susitarimo turinys). Tokias išvadas teismas padarė nuosprendyje išsamiai išanalizavęs ir įvertinęs šiam klausimui spręsti bylos įrodymus, tiek kiekvieną atskirai, tiek ir jų visumą, nė vienam iš įrodymų nesuteikdamas išskirtinės reikšmės.
40. Teismas išsamiai įvertino ir prokuroro kasaciniame skunde cituojamą kriminalinės žvalgybos veiksmų atlikimo metu 2018 m. spalio 23 d. užfiksuotą pokalbį tarp K. T., A. P. ir UAB „(duomenys neskelbtini)“ vadovo A. G. tiek apie A. P. įdarbinimą, tiek apie balsavimą dėl liginės audito. Teismas atliko ne tik išsamiai

pokalbio turinio, bet ir jo chronologinę bei loginę analizę, nurodė, kokie duomenys (frazės, nutylėjimai ir užuominos) patvirtina, kad klausimai dėl įdarbinimo buvo sprendžiami jau anksčiau ir kad balsavimas dėl liginės audito negali būti siejamas su A. P. įdarbinimo klausimu. Teismas taip pat išsamiai motyvavo savo išvadas dėl nusikalstamos veikos, nustatytos BK 226 straipsnio 2 dalyje, sudėties požymių – susitarimo priimti kyšį neįrodymo, inkriminuoto ekonominės vertės neturinio kyšio kaip atlygio neteisėtumo ir nepagrįstumo nebuvimo, taip pat ir pažado A. P. paveikti UAB „(duomenys neskelbtini)“ vadovą, kad šis atitinkamai veiktų ar neveiktų vykdydamas įgaliojimus, neįrodymo (pirmosios instancijos teismo nuosprendžio 111–117 lapai). Teismo teisinės išvados, kad K. T. nepadarė nusikalstamos veikos, nustatytos BK 226 straipsnio 2 dalyje, pagrįstos remiantis įrodymų visuma, kaip to reikalauja BK 20 straipsnio 5 dalis.

41. Apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas prokuroro apeliacinį skundą, tikrina pirmosios instancijos teismo nuosprendį dėl aptariamo kaltinimo, dar kartą įvertino bylos įrodymų visumą ir pritarė pirmosios instancijos teismo išvadoms bei sprendimui išteisinti K. T. Išplėstinė teisėjų kolegija, patikrinusi įrodymų vertinimą, atliktą apeliacinės instancijos teismo, teisės taikymo aspektu (BPK 20 straipsnio 5 dalis), esminių pažeidimų, kurie būtų sukliudę teismams išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą nuosprendį ar nutartį, nenustatė. Daryti kitokias išvadas pagal prokuroro kasaciniame skunde nurodytus argumentus išplėstinė teisėjų kolegija neturi pagrindo.
42. Išplėstinė teisėjų kolegija konstatuoja, kad, padarydami aptartas išvadas, teismai pagrįstai konstatavo, jog K. T. pareikštų kaltinimų prasme nebuvo įrodytas prekybos poveikiu dalykas – kyšis (jo konkretumas ir reikšmė, egzistavimas *per se* (pats savaime)). Šiame kontekste išplėstinė septynių teisėjų kolegija atkreipia dėmesį ir į netinkamą kyšio, kaip asmeninės naudos, formulavimą kaltinime. Asmeninė nauda (neturinti materialios vertės) yra plati sąvoka, baudžiamasis įstatymas jos apibrėžties nepateikia, todėl, inkriminuojant asmeninę naudą kaip kyšį, šis požymis turi būti aiškiai įvardytas ir nustatytas. Pažymėtina, kad, remiantis BK 230 straipsnio 4 dalimi, kyšiu gali būti pripažintas tik neteisėtas ar nepagrįstas atlygis, taigi prekybos poveikiu bylose tarpininko atlygio (ar asmens, kuriam pagal susitarimą atlygis turi būti suteiktas) neteisėtumas ar nepagrįstumas reikalauja įrodinėjimo ir atitinkamo teisinio pagrindimo (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96-788/2021). Iš pateikto kaltinimo turinio neaišku, pagal kokius kriterijus K. T. kaip mero siekis, kad A. P. nesitrauktų iš valdančiosios koalicijos ir padėtų K. T. ir jo Rinkimų komitetui siekti politinių tikslų ir balsuotų už neplaninio VŠĮ (duomenys neskelbtini) rajono savivaldybės liginės audito atlikimą, galėtų būti pripažintas neteisėtu ar nepagrįstu atlygiu. Taip pat neaišku, kodėl minėtas politinis mero interesas įvardytas kaltinime kaip jo asmeninė nauda. Be to, kaltinime priešaringai nurodyta, kad K. T. siekė asmeninės naudos ne tik sau, bet ir Visuomeniniam rinkimų komitetui. Teisėjų kolegijos vertinimu, toks požiūris nepateisinamai išplečia asmeninės naudos kaip kyšio sąvoką. Šiame kontekste pažymėtina, kad tiek turtinės, tiek kitokios asmeninės naudos neteisėtas siekimas, kaip korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos požymis, turi būti aiškiai nusta-

tytas, motyvuotas, o ne menamas, numanomas ar spėjamas (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-176-489/2022).

43. Be to, išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymi, kad teismai padarė pagrįstas išvadas, jog nenustatytas nusikalstamas K. T. pažadas A. P. dėl įdarbinimo. Nagrinėjamoje byloje valstybinis kaltinimas nepagrįstai susiejo A. P. įdarbinimo klausimo sprendimą su pastarojo balsavimu dėl liginės audito. Nors teismų sprendimuose tai nenurodyta, tačiau iš ištirtų įrodymų bei pateikiamų motyvų analizės matyti, kad iš tikrųjų šiuos du atskirus interesų objektus jungia tik tai, kad apie juos buvo užsiminta 2018 m. spalio 23 d. pokalbio metu. Kitų įrodymų, kurie sudarytų pagrindą manyti, kad A. P. įdarbinimas gali būti susijęs su jo balsavimu už liginės auditą, byloje nėra. Prekybos poveikiu (kaip ir kitų korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų) bylose būtina nustatyti tiesioginį ir abejonių nekeltantį ryšį tarp papirkėjo ir paperkamo asmens veiksmų, kyšio ir nusikalstamos paslaugos sąsajumą. Nagrinėjamu atveju kaltinime nurodytos aplinkybės, išplėstinės septynių teisėjų kolegijos vertinimu, yra sutapatintos dėl atsitiktinumo, o ne dėl bendro nusikalstamo sumanymo dėl papirkimo ar prekybos poveikiu.
44. Apibendrinama tai, kas išdėstyta, išplėstinė teisėjų kolegija konstatuoja, kad teismai išsamiai ištyrė ir įvertino byloje surinktus įrodymus ir pagrįstai konstatavo, kad K. T. nepadarė jam inkriminuotos BK 226 straipsnio 2 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos, tai yra baudžiamąjį įstatymą pritaikė tinkamai, todėl teismų nuosprendžius dėl šios dalies naikinti ir keisti nėra pagrindo.

Dėl kitų kasacinių skundų argumentų

45. Kasaciniu skundu K. T. gynėjas advokatas G. Danėlius ginčijo kriminalinės žvalgybos tyrimo pradėjimo (faktinio tokių veiksmų atlikimo pagrindo egzistavimo) ir baudžiamojo poveikio priemonės paskyrimo K. T. pagrįstumą. Klausimai dėl baudžiamojo poveikio priemonių paskyrimo (apimties) yra keliami ir prokuratūros kasaciniu skundu.
46. Atsižvelgiant į tai, kad šia kasacine nutartimi apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalis dėl K. T. nuteisimo panaikinama, atitinkamai panaikinamos ir apeliacinės instancijos teismo skirtos baudžiamojo poveikio priemonės, todėl paminėtų kasacinių skundų argumentų nagrinėjimas nebetenka prasmės, jie paliekami nenagrinėti.

Dėl išlaidų advokato paslaugoms apmokėjimo

47. Kasaciniu skundu K. T. gynėjas advokatas G. Danėlius taip pat prašo atlyginti apeliacinės instancijos teisme K. T. patirtas išlaidas advokato paslaugoms apmokėti, iš viso 1815 Eur. Gynėjo prašymą dėl šių išlaidų atlyginimo apeliacinės instancijos teismas atmetė, nes iš dalies tenkino prokuratūros apeliacinį skundą ir nuteisė K. T. pagal vieną iš pareikštų kaltinimų. Šia kasacine nutartimi apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalis dėl K. T. nuteisimo panaikinama ir

paliekamas galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendis visa apimtimi, t. y. K. T. lieka išteisintas dėl jam pareikštų kaltinimų.

48. Pagal BPK 106 straipsnio 3 dalį, kai asmuo išteisinamas, teismas, priimdamas nuosprendį ar nutartį, priima sprendimą dėl asmens patirtų būtinų ir pagrįstų išlaidų advokato arba advokato padėjėjo, kuris dalyvavo byloje kaip šio asmens gynėjas, paslaugoms apmokėti, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, atlyginimo iš valstybės lėšų teisės aktų nustatyta tvarka. Bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme metu K. T. gynėjas advokatas G. Danėlius pateikė prašymą K. T. priteisti procese patirtų išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimą. Apeliacinės instancijos teismas gynėjo prašymą atmetė, motyvuodamas tuo, kad K. T. teismo yra pripažįstamas kaltu ir nuteisiamas pagal BK 226 straipsnio 2 dalį. Kadangi šis apeliacinės instancijos teismo sprendimas yra panaikinamas ir K. T. lieka išteisintas, yra pagrindas spręsti klausimą dėl jo turėtų išlaidų atlyginimo. Atsižvelgdama į šias aplinkybes, taip pat bylos sudėtingumą ir apimtį, proceso trukmę, gynėjo patirtas darbo laiko sąnaudas, išplėstinė teisėjų kolegija priteisia K. T. apeliacinės instancijos teisme patirtų 1815 Eur išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimą iš valstybės lėšų teisės aktų nustatyta tvarka.

Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į išdėstytus argumentus ir vadovaudamasi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 382 straipsnio 1 ir 6 punktais,

n u t a r i a :

Atmesti Panevėžio apygardos prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriaus vyriausiojo prokuroro Ramūno Pačebuto kasacinį skundą.

Pakeisti Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 2 d. nuosprendį:

panaikinti nuosprendžio dalį, kuria Utenos apylinkės teismo 2022 m. vasario 28 d. nuosprendžio dalis dėl K. T. išteisinimo dėl kaltinimo pagal BK 226 straipsnio 2 dalį dėl žemės sklypo (*duomenys neskelbtini*) panaikinta ir priimtas naujas nuosprendis: K. T. pripažintas kaltu ir nuteistas pagal BK 226 straipsnio 2 dalį 200 MGL dydžio bauda, ir palikti galioti Utenos apylinkės teismo 2022 m. vasario 28 d. nuosprendžio dalį be pakeitimų; taip pat panaikinti nuosprendžio dalį dėl baumės įskaitymo ir baudžiamojo poveikio priemonių – 1000 Eur turto konfiskavimo ir teisės dirbti valstybės tarnyboje ketveriems metams atėmimo – paskyrimo.

Kitą nuosprendžio dalį palikti nepakeistą.

Priteisti K. T. 1815 Eur išlaidų advokato darbui apeliacinės instancijos teisme apmokėti atlyginimą, išlaidas atlyginant iš valstybės lėšų teisės aktų nustatyta tvarka.

2.7. Piktnaudžiavimas (BK 228 straipsnis)

Nagrinėtoje byloje nustatyta, kad Seimo nario piktnaudžiavimo veiksmai menkino tiek einamų pareigų prestižą, tiek ir institucijos, kurioje Seimo narys dirbo, autoritetą, formavo neigiamą Lietuvos visuomenės nuomonę apie Lietuvos Respublikos Seimą

ir Seimo narius. Seimo narys veikė vadovaudamasis ne Konstitucija ir ne valstybės, o išimtinai savo ir privataus juridinio asmens interesais, dargi siekdamas gauti turtinės naudos sau, ir taip sukėlė įstatyme nurodytus padarinius.

Teismas pažymėjo, kad išrinktas Seimo nariu asmuo nėra laisvas veikti savo asmeniniais interesais, to neleidžia ir laisvojo Seimo nario mandato principas. Laisvojo mandato esmė yra ne galimybė elgtis pagal savo norus, o tai yra Tautos atstovo laisvė įgyvendinti jam nustatytas teises ir pareigas, nevaržant šios laisvės rinkėjų priesakais, jį iškėlusią partijų ar organizacijų politiniais reikalavimais, nepripažįstant teisės atšaukti Seimo narį. Konstitucinis Seimo nario laisvojo mandato principas negali būti suprantamas kaip Konstitucijos ir įstatymų nevaržoma Seimo nario absoliuti laisvė veikti taip, kad Seimas negalėtų įgyvendinti iš Konstitucijos kylančių reikalavimų ir kad būtų priimti su Konstitucija nesuderinami sprendimai.

Byloje atkreiptas dėmesys ir į tai, kad rinkėjų politinis pasitikėjimas perrenkant asmenį vienmandatėje rinkimų apygardoje, Seimo pritarimo pirmą kartą svarstant klausimą dėl leidimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn nebuvimas ar visos visuomenės apklausos dėl Seimo nario veiksmų vertinimo nebuvimas negali būti laikomi paneigiančiais padarytą žalą ar teisine prasme reikšmingais, nustatant didelės neturtinės žalos požymį pagal BK 228 straipsnio 2 dalį. Seimas savo prigimtimi ir esme yra politinė institucija, kurios sprendimuose atsispindi Seimo narių daugumos politinė valia ir kurios sprendimai grindžiami politiniais susitarimais, kompromisais ir pan. Todėl politinio pobūdžio institucija – Seimas – negali spręsti, ar asmuo padarė nusikaltimą, nes tokį vertinimą atlieka tik teismai. Taip pat nei Seimo komisijos, nei politinės partijos, nei profesinės sąjungos, savivaldybės ar jų gyventojų išreikštas pasitikėjimas Seimo nariu nesudaro pagrindo Seimo nariui veikti ignoruojant pagrindinius iš Konstitucijos jo veiklai keliamus principus.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-7-117-697/2023

Teisminio proceso Nr. 1-02-7-00012-2016-2

Procesinio sprendimo kategorija 1.2.19.4.2 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

N U T A R T I S LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. lapkričio 7 d.

Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Tomo Šeškausko (kolegijos pirmininkas), Gabrielės Juodkaitės-Granskienės, Aleno Piesliako, Daivos Pranytės-Zalieckienės, Artūro Ridiko, Algimanto Valantino ir Alvydo Pikelio (pranešėjas), sekretoriaujant Agatai Minkel, dalyvaujant prokurorui Rolandui Stankevičiui,

nuteistojo P. G. gynėjui advokatui Rolandui Tilindžiui,

viešame teismo posėdyje kasacine žodinio proceso tvarka išnagrinėjo baudžiamąją bylą pagal nuteistojo P. G. ir jo gynėjo advokato Rolando Tilindžio kasacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2022 m. kovo 3 d. nuosprendžio, kuriuo P. G. pripažintas kaltu pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 228 straipsnio 2 dalį ir jam paskirta 400 MGL (15 064 Eur) dydžio bauda. Taip pat, vadovaujantis BK 72 straipsnio 1 ir 5 dalimis, iš P. G. konfiskuota 3308,31 Eur kaip nusikalstamos veikos rezultatas.

Taip pat skundžiama Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. birželio 30 d. nutartis, kuria atmetas nuteistojo P. G. gynėjo advokato Rolando Tilindžio apeliacinis skundas.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą ir išklausiusi nuteistojo gynėjo, prašiusio kasacinį skundą tenkinti, prokuroro, prašiusio kasacinį skundą atmesti, paaiškinimų,

n u s t a t ė :

I. Bylos esmė

1. P. G. pagal BK 228 straipsnio 2 dalį nuteistas už tai, kad eidamas Lietuvos Respublikos Seimo nario pareigas (toliau – ir Seimo narys), būdamas valstybės tarnautojas (valstybės politikas), siekdamas turtinės naudos, nesant kyšininkavimo požymių, laikotarpiu ne vėliau kaip nuo 2015 m. gegužės 18 d. iki 2017 m. vasario 13 d. piktnaudžiavo Seimo nario tarnybine padėtimi, dėl to didelę žalą patyrė valstybė, būtent:
 - 1.1. P. G., veikdamas tiesiogine tyčia, turėdamas įstatymais suteiktas Seimo nario teises, pareigas, įgaliojimus (taip pat pagal Lietuvos Respublikos Seimo statuto 12 straipsnį turėdamas pareigą susitikinėti su rinkėjais ir juos informuoti apie savo veiklą, kviesti susitikimuose dalyvauti valstybės institucijų, įstaigų pareigūnus, nagrinėti gautus rinkėjų pasiūlymus, pareiškimus, skundus, pagal Seimo statuto 9 straipsnio 1 dalies 11 punktą turėdamas teisę kreiptis su paklausimais į valstybės institucijų vadovus ir pateikti jiems klausimų, pagal Seimo statuto 14 straipsnio 1 dalį turėdamas teisę reikalauti, kad jį neatidėliojant priimtų įmonėse, įstaigose ir organizacijose jo veiklos klausimais ir pateiktų reikiamą informaciją), pasinaudojo Seimo nario tarnybine padėtimi priešingais tarnybai interesais ir savanaudiškais tikslais – siekdamas turtinės naudos ir taip pažeisdamas Seimo statuto 18 straipsnio nuostatas, kuriomis draudžiama Seimo nario mandatą naudoti ne pagal paskirtį, t. y. ne Tautos, valstybės ir rinkėjų interesais, ir kuriomis įpareigojama gerbti ir vykdyti Lietuvos Respublikos Konstituciją (toliau – Konstitucija) ir įstatymus bei vengti interesų konflikto tarp Seimo nario privačių interesų ir jo pareigų atstovauti visuomenės interesams, pažeisdamas Seimo statuto 15 straipsnio 4 dalies ir Konstitucijos 60 straipsnio nuostatas, kuriomis nu-

statoma, kad Seimo nario darbas atlyginamas iš valstybės biudžeto, Seimo narys negali gauti jokio kito atlyginimo, išskyrus atlyginimą už kūrybinę veiklą, veikė UAB „J“ interesais ir atliko šiuos toliau nurodytus veiksmus.

- 1.2. P. G., veikdamas UAB „J“ generalinio direktoriaus R. K. ir tos pačios bendrovės komercijos direktorės P. P. prašymu, gavęs duomenų, kad, Rusijos Federacijos veterinarinės ir fitosanitarinės priežiūros federalinės tarnybos duomenimis, nustatytas pažeidimas – UAB „J“ produkcijoje, eksportuojamoje į Rusijos Federacijos Kaliningrado sritį ribotos atsakomybės bendrovei „T“, aptikta listerijos (lot. *Listeria monocytogenes*) bakterijų, 2015 m. liepos 6 d. apie 12 val. 9 min. ir 2015 m. liepos 7 d. apie 10 val. 17 min. vykusių telefoninių pokalbių metu kreipėsi į Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos, esančios adresu: Vilnius, Siesikų g. 19, direktorių J. M. ir jo paprašė veikti UAB „J“ interesais, patarti, ar duoti kyši Rusijos pareigūnams, kartu nuvykti, susitikti ir pasikalbėti su Rusijos Federacijos veterinarinės ir fitosanitarinės priežiūros federalinės tarnybos Kaliningrado srities vadovu, kad dėl Rusijos Federacijos veterinarinės ir fitosanitarinės priežiūros federalinės tarnybos pareigūnų UAB „J“ produkcijoje aptiktų bakterijų UAB „J“ nebūtų uždrausta eksportuoti produkcijos į Rusiją ir Baltarusiją.
- 1.3. P. G., siekdamas, kad UAB „J“ dėl pažeidimų nebūtų uždrausta eksportuoti produkcijos į Rusiją ir Baltarusiją, kartu su UAB „J“ komercijos direktore P. P. 2015 m. liepos 8 d. (tiksliau nenustatytu laiku) nuvyko į Rusijos Federacijos Kaliningrado sritį (į tiksliau ikiteisminio tyrimo metu nenustatytas vietas) ir kreipėsi į Rusijos Federacijos veterinarinės ir fitosanitarinės priežiūros federalinės tarnybos Kaliningrado srities vadovą A. I. bei su juo susitarė, kad A. I. veiks UAB „J“ interesais.
- 1.4. P. G., žinodamas, kad 2015 m. rugpjūčio 4 d. Nacionalinio maisto ir veterinarijos rizikos vertinimo instituto Kauno teritoriniame skyriuje tiriamoje UAB „J“ paukštienos produkcijoje aptikta listerijos bakterijų, žinodamas, kad Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos Kauno skyriaus pareigūnai UAB „J“ produkcijai negali išduoti sertifikato, 2015 m. rugpjūčio 4 d. apie 10 val. 25 min. ir 2015 m. rugpjūčio 4 d. apie 10 val. 32 min. vykusių telefoninių pokalbių metu kreipėsi į Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktorių J. M. ir jo paprašė duoti Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos Kauno skyriaus viršininkui R. P. K., kuris nesant produkcijos tyrimo protokolo atsisakė išduoti sertifikatą, nurodymą – išduoti UAB „J“ eksportuojamai produkcijai sertifikatą.
- 1.5. P. G. 2015 m. rugpjūčio 20 d. apie 13 val. 48 min. vykusio telefoninio pokalbio metu kreipėsi į Nacionalinio maisto ir veterinarijos rizikos vertinimo instituto Kauno teritorinio skyriaus vedėją V. P. ir jį informavo, kad dažniausiai iškilusias problemas sprendžia su Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriumi J. M., o dėl produkcijos eksporto į Kaliningradą susitarė su Rusijos pareigūnais, kad jie į pažeidimus nereaguos. P. G. neteisėtai paprašė V. P., kad apie tyrimų metu UAB „J“ produkcijoje nustatytus pažeidimus juos informuotų, tačiau nustatytų pažeidimų į produkcijos tyri-

mo protokolus neįrašytų, nes tada veterinarijos tarnybai labai sunku išduoti sertifikatą.

- 1.6. P. G., 2015 m. spalio 5 d. apie 11 val. 2 min. vykusio telefoninio pokalbio metu iš Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus J. M. sužinojęs, kad iš Rusijos Federacijos gautas raštas dėl UAB „J“ produkcijoje nustatytų ženklinimo pažeidimų, 2015 m. spalio 5 d. apie 15–16 val. (kartu su UAB „J“ darbuotojais) ir 2015 m. spalio 12 d. apie 15 val. 55 min. nuvyko į Valstybinę maisto ir veterinarijos tarnybą, esančią adresu: Vilnius, Siesikų g. 19, ir kreipėsi į J. M., kad padėtų pasiaiškinti Rusijos Federacijos pareigūnams dėl UAB „J“ produkcijoje nustatytų ženklinimo pažeidimų, 2015 m. spalio 19 d. vykusią telefoninių pokalbių metu (su A. I. ir P. P.) suorganizo Rusijos Federacijos veterinarinės ir fitosanitarinės priežiūros federalinės tarnybos Kaliningrado srities vadovo A. I. ir UAB „J“ komercijos direktorės P. P. susitikimą dėl UAB „J“ produkcijoje nustatytų ženklinimo pažeidimų, siekdamas, kad dėl nustatytų pažeidimų UAB „J“ nebūtų uždrausta eksportuoti produkcijos į Rusiją ir Baltarusiją, ir 2015 m. spalio 21 d. apie 16 val. 28 min. vykusio telefoninio pokalbio metu pasiūlė P. P., kad A. I. už pastarojo veikimą UAB „J“ interesais būtų neteisėtai perduota sutarta pinigų suma.
- 1.7. P. G. 2015 m. spalio 30 d. apie 8 val. 12 min. ir apie 8 val. 21 min. vykusią telefoninių pokalbių metu kreipėsi į Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos Kauno skyriaus viršininką R. P. K., 2015 m. spalio 30 d. apie 8 val. 18 min. ir 2015 m. lapkričio 3 d. apie 11 val. 13 min. vykusią telefoninių pokalbių metu kreipėsi į Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktorių J. M. ir jų paprašė, kad jie į antrą Rusijos Federacijos raštą dėl UAB „J“ produkcijoje nustatytų ženklinimo pažeidimų atsakytų vienu raštu arba duotų tokį patį atsakymą.
- 1.8. P. G., siekdamas, kad Rusijos Federacijos pareigūnai trečią kartą UAB „J“ produkcijoje neužfiksuotų pažeidimo ir UAB „J“ neuždraustų eksportuoti produkcijos į Rusiją ir Baltarusiją, 2015 m. lapkričio 13 d. apie 15 val. 44 min. ir 2015 m. lapkričio 15 d. apie 18 val. 41 min. vykusią telefoninių pokalbių metu pasiūlė P. P. nuvykti pas Rusijos Federacijos veterinarinės ir fitosanitarinės priežiūros federalinės tarnybos Kaliningrado srities vadovą A. I. ir paprašyti, kad pastarasis ją supažindintų su laboratorijos vadovu, 2015 m. lapkričio 15 d. apie 19 val. 17 min. vykusio telefoninio pokalbio metu P. P. pasiūlė vykstant į Kaliningradą vežtis 500 Eur, 2015 m. lapkričio 15 d. apie 19 val. 19 min. telefoninio pokalbio metu R. K. pasiūlė per P. P., jeigu ją supažindins su Kaliningrado laboratorijos vadovu, pastarajam neteisėtai duoti 500 Eur.
- 1.9. P. G., žinodamas, kad UAB „J“, nesilaikydama ženklinimo reikalavimų, fasuoja žuvų produkciją, 2015 m. lapkričio 23 d. apie 19 val. 35 min. vykusio telefoninio pokalbio metu pasiūlė R. K. toliau fasuoti žuvų produkciją ir vykdydamas pažadą R. K. 2015 m. lapkričio 24 d. apie 14 val. 30 min. kreipėsi į Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktorių J. M. bei su juo susitarė, kad Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba leis UAB „J“ išsipar-

- duoti fasuotą žuvų produkciją, kurios tiekimas rinkai Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos Kauno skyriaus pareigūnų buvo uždraustas.
- 1.10. P. G. 2015 m. lapkričio 25 d. apie 9 val. 27 min. nuvyko į Valstybinę maisto ir veterinarijos tarnybą, esančią adresu: Vilnius, Siesikų g. 19, ten kreipėsi į Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktorių J. M. ir kartu su R. K. konsultavosi dėl žuvų produkcijos fasavimui keliamų reikalavimų.
- 1.11. Taip veikdamas UAB „J“ interesais, P. G. savo ir kitų asmenų – E. L., J. B. – naudai iš šios bendrovės gavo turtinę naudą: 1) laikotarpiu nuo 2015 m. gruodžio 9 d. iki 2016 m. balandžio 27 d. 23 kartus neatlygintinai naudojosi UAB „Statoil Fuel and Retail Lietuva“ degalų mokėjimo kortelėmis, išduotomis UAB „J“, ir už UAB „J“ lėšas (sau ir J. B.) įsigijo iš viso 1096,25 litro degalų už 1101,31 Eur; 2) laikotarpiu nuo 2015 m. rugsėjo 2 d. iki 2015 m. rugsėjo 3 d. neatlygintinai kartu su E. L. pasinaudojo 2015 m. rugsėjo 31 d. už UAB „J“ 754 Eur nupirktais skrydžio iš Vilniaus į Stokholmą ir iš Stokholmo į Vilnių bilietais; 3) laikotarpiu nuo 2016 m. sausio 6 d. iki 2016 m. sausio 8 d. neatlygintinai pasinaudojo 2015 m. gruodžio 15 d. už UAB „J“ 348 Eur nupirktais skrydžio iš Kauno į Londoną ir iš Londono į Kauną bilietais; 4) 2016 m. liepos 27 d. neatlygintinai pasinaudojo 2016 m. liepos 26 d. už UAB „J“ 59 Eur nupirktu skrydžio iš Vilniaus į Kyjivą biuletu; 5) laikotarpiu nuo 2015 m. rugsėjo 25 d. iki 2016 m. kovo 11 d. per keturis kartus (2015 m. rugsėjo 25 d., 2015 m. lapkričio 3 d., 2016 m. sausio 22 d. ir 2016 m. kovo 11 d.) gavo pagal P. G. prašymą iš UAB „J“ banko sąskaitos per P. P. banko sąskaitą R. K. pervestus iš viso 1800 Eur.
- 1.12. Tokiais savo neteisėtais veiksmais, t. y. siekdamas ir neatlygintinai gaudamas iš UAB „J“ turtinę naudą, veikdamas šios bendrovės interesais ir neleistinai kišdamasis į kitų valstybės tarnautojų – J. M., R. P. K., V. P., Rusijos Federacijos veterinarinės ir fitosanitarinės priežiūros federalinės tarnybos Kaliningrado srities vadovo A. I. – veiklą, siūlydamas Rusijos pareigūnams duoti pinigų, prašydamas V. P., J. M., o per jį – ir R. P. K. neteisėtai veikti UAB „J“ interesais, P. G., būdamas aukščiausios valdžios atstovas – Seimo narys, pažeidė Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintą nuostatą, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs; Konstitucijos 59 straipsnyje ir Seimo statuto 1 straipsnyje įtvirtintas nuostatas, kad pareigas eidami Seimo nariai vadovaujasi Konstitucija, valstybės interesais, savo sąžine ir negali būti varžomi jokių mandatų; Konstitucijos 60 straipsnyje ir Seimo statuto 15 straipsnyje įtvirtintas nuostatas, jog Seimo nario darbas, taip pat išlaidos, susijusios su jo parlamentine veikla, atlyginamos iš valstybės biudžeto; Seimo narys negali gauti jokio kito atlyginimo, išskyrus atlyginimą už kūrybinę veiklą; Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodekso (2006 m. rugsėjo 19 d. įstatymo Nr. X-816 redakcija) 4 straipsnyje įtvirtintus pagarbos žmogui ir valstybei, teisingumo, sąžiningumo, skaidrumo ir viešumo, padorumo, pavyzdingumo, nesavanaudiškumo principus; Seimo statuto 18 straipsnyje įtvirtintas nuostatas, kuriomis draudžiama Seimo nario mandatą naudoti ne pagal paskirtį, t. y.

ne Tautos, valstybės ir rinkėjų interesais, ir kuriomis įpareigojama gerbti ir vykdyti Konstituciją bei įstatymus ir vengti interesų konflikto tarp Seimo nario privačių interesų ir jo pareigų atstovauti visuomenės interesams.

- 1.13. Taip sistemingai, ilgą laiką, laikotarpiu ne vėliau kaip nuo 2015 m. gegužės 18 d. iki 2017 m. vasario 13 d., pasinaudodamas savo, kaip aukščiausios valdžios atstovo, statusu ir įtaka, jis menkino tiek einamų pareigų prestižą, tiek ir institucijos, kurioje dirbo, autoritetą, formavo neigiamą visuomenės nuomonę apie Lietuvos Respublikos Seimą ir Seimo narius, vadovaudamasis ne Konstitucija ir valstybės, bet savo asmeniniais interesais, siekdamas turtinės naudos sau, parodė nepagarbą Konstitucijai ir įstatymams, kurdamas nepagrįsto atsiskaitymo ir įstatymų nepaisymo sistemą iškreipė Seimo funkcijas, veiklos principus, savo tarnybinės veiklos turinį, taip pažeidė Seimo nario priesaiką, pažemino ir diskreditavo valstybės tarnautojo ir valstybės politiko – Seimo nario – vardą, sumenkino Seimo, kaip Tautos atstovybės, autoritetą ir dėl to didelę neturtinę žalą patyrė valstybė.

II. Apeliacinės instancijos teismo nutarties esmė

2. Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs nuteistojo P. G. gynėjo advokato R. Tilindžio apeliacinį skundą, jį atmetė ir patikslino pirmosios instancijos teismo nuosprendį konstatuodamas, kad P. G. nusikalstamą veiką padarė laikotarpiu ne vėliau kaip nuo 2015 m. liepos 6 d. iki 2016 m. liepos 26 d.

III. Kasacinio skundo argumentai

3. Kasaciniu skundu nuteistasis P. G. ir jo gynėjas advokatas R. Tilindis prašo panaikinti pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir apeliacinės instancijos teismo nutartį ir baudžiamąją bylą P. G. nutraukti, nes nepadarė nusikaltimas, nurodytas BK 228 straipsnio 2 dalyje. Kasatorius skunde nurodo:
 - 3.1. Teismai neatsižvelgė į tai, kad, prieš 2019 m. birželio 25 d. Lietuvos Respublikos Seimui sprendžiant dėl leidimo patraukti P. G. baudžiamojon atsakomybėn už nusikalstamos veikos padarymą, laikinojoje tyrimo komisijoje buvo išklaustytas pats P. G., prokuroras, aptarti baudžiamojame byloje surinkti dokumentai, visas procesas ir galimos politinės priežastys buvo aprašytos žiniasklaidoje. Visuomenė ir rinkėjai žinojo P. G. reiškiamų įtarimų esmę. Ši aplinkybė pripažįstama apeliacinės instancijos teismo nutartyje ir vertinama kaip sukėlusiu visuomenėje neigiamą rezonansą.
 - 3.2. Tinkamai neįvertinta, kad net ir plačiai bei ilgą laiką viešinama informacija apie šios baudžiamosios bylos dalyką ir esmę nepadarė jokio įspūdzio visuomenei ir rinkėjams, nes P. G. 2020 m. rinkimuose į Lietuvos Respublikos Seimą dar kartą buvo išrinktas Seimo nariu vienmandatėje rinkimų apygardoje, t. y. betarpijėje rinkimų kovoje, nesinaudojant jokios politinės partijos parama. Dėl to darytina išvada, kad visuomenei žinomi P. G. veiksmai, kurie tapo šios baudžiamosios bylos esme, nebuvo įvertinti kaip didelė žala tiek

rinkėjams kaip visuomenės nariams, tiek atitinkamai valstybei. Visuomenė išreiškė pasitikėjimą P. G., kad jis vertas būti Lietuvos Respublikos Seimo nariu, ir tokias pareigas jis eina nuo 2020 m. lapkričio 14 d. Todėl darytina išvada, kad P. G. niekaip nesumenkino ir Lietuvos Respublikos Seimo autoriteto. Ši aplinkybė apeliacinės instancijos teismo įvertinta kaip nepakankama didelės neturtinės žalos požymiui pašalinti, nes pakartotinis išrinkimas neatspindi visos visuomenės nuomonės. Toks apeliacinės instancijos teismo motyvas atmestinas kaip neįrodytas spėjimas, nes nebuvo atlikta visos visuomenės apklausa dėl P. G. veiksmų vertinimo.

- 3.3. UAB „J“ 2022 m. kovo 23 d. raštu patvirtino, kad buvęs UAB „J“ direktorius R. K., buvusi komercijos direktorė P. P., taip pat bendrovėje nedirbęs P. G. neturi jokio įsiskolinimo bendrovei UAB „J“. UAB „J“ nepatyrė turtinių ir (ar) organizacinių nuostolių, jos veikla niekaip nebuvo sutrikdyta, jokia reikšminga neigiama įtaka galimai bendrovės naudai ar gautinoms pajamoms nebuvo padaryta. Skundžiamoje nutartyje, nors ir pripažinta, kad inkriminuotos lėšos grąžintos bendrovei, padaryta prielaida, kad dėl to liko P. G. skola P. P. bei R. K., nors byloje nėra nė vieno tai patvirtinančio įrodymo. Be to, teismų konstatuota, kad turtinė nauda gauta už veikimą UAB „J“ interesais, nors nė vienas byloje apklaustas asmuo tokio priežastinio ryšio nenurodė.
- 3.4. Pirmosios instancijos teismas pagrįstai pašalina kaltinimo epizodą dėl tariamai neatlygintinai naudoto automobilio „Lexus“, nes buvo nustatyta, kad P. G. apmokėjo automobilio nuomą, tik atitinkamose sąskaitose buvo nurodytas klaidingas nuomos sutarties numeris. Taip pat pirmosios instancijos teismas pagrįstai pripažino, kad panaudotas lėšas skrydžio bilietams grąžino P. P., tačiau apeliacinės instancijos teismas iškėlė prielaidą, kad P. G. jai grąžino mažesnę sumą, ir kartu suformulavo spėjimą, jog P. G. esą liko skolingas P. P. ir R. K. Toks spėjimas yra nepagrįstas, nes P. P. pirmosios instancijos teisme parodė, kad ji iš P. G. gavo daugiau pinigų, nei perdavė jam ar išleido jo interesais. Jiems gyvenant faktinėje santuokoje ir vedant bendrą ūkį, svarbu bendras balansas, nes objektyviai atriboti, iš kokių bendrų lėšų atlikta viena ar kita operacija, nėra jokios galimybės. Be to, P. P. patvirtino, kad jai P. G. nėra skolingas. Apklaustas pirmosios instancijos teisme R. K. taip pat nenurodė, kad P. G. jam būtų skolingas. Apeliacinės instancijos teismo nutarties 41 punkte aprašyti P. P. ir R. K. pokalbiai vyko 2015 m. lapkričio 16 d. ir 2016 m. kovo 4 d., todėl iš jų negalima spręsti apie P. G. skolos likimą vėlesniu laikotarpiu. Kita vertus, apeliacinės instancijos teismui pagrįstai konstatavus, kad nei P. P., nei R. K. nėra pareiškę civilinių ieškinių P. G., atmestina teismo suformuluota prielaida, jog P. G. nėra atsiskaitęs su išvardytais asmenimis. Tokia prielaida teismų sprendimai negali būti motyvuojami.
- 3.5. Pirmosios instancijos teismo nuosprendyje padaryta išvada, kad P. G. veikos kvalifikavimui neturi įtakos tai, jog P. G. turtinės naudos (degalų, skrydžių bilietų, grynųjų pinigų) gavo neilgą laiką. Tačiau konstatavus, kad tokia turtinė nauda buvo trumpalaikė, o patį kasatorių su P. P. siejo faktinės šeimos santykiai, darytina išvada, jog P. G. veiksmuose nebuvo

tiesioginės tyčios gauti turtinės naudos iš UAB „J“, nėra priežastinio ryšio tarp P. G. veiksmų šios bendrovės naudai ir gautos turtinės naudos, be to, tokioje situacijoje jo veiksmais negalėjo būti padaryta didelė neturtinė žala, nes nebuvo sutrikdyta nei UAB „J“, nei valstybės institucijų veikla, o didelės neturtinės žalos valstybei padarymą per Lietuvos Respublikos Seimo autoriteto sumenkinimą paneigia P. G. išrinkimo į Seimo narius vienmandatėje rinkimų apygardoje faktas.

IV. Kasacinės instancijos teismo argumentai ir išvados

4. Nuteistojo P. G. ir jo gynėjo advokato R. Tilindžio kasacinis skundas atmestinas.

Dėl bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribų

5. Pagal Baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir BPK) 376 straipsnio 1 dalį, kasacinės instancijos teismas patikrina skundžiamus nuosprendžius ir (ar) nutartis tik teisės taikymo aspektu, t. y. ar byloje tinkamai pritaikytas baudžiamasis įstatymas, ar byloje nepadaryta esminių Baudžiamojo proceso kodekso pažeidimų (BPK 367 straipsnio 1 dalis). Dėl to kasacinis teismas iš naujo byloje surinktų įrodymų nevertina ir tuo remdamasis naujų faktinių bylos aplinkybių nenustato (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-221/2008, 2K-P-9/2012 ir kt.). Ar teisingai įvertinti įrodymai ir nustatytos faktinės aplinkybės, sprendžia apeliacinės instancijos teismas (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-181/2008, 2K-P-135-648/2016 ir kt.). Skundžiamų teismų sprendimų teisėtumas kasacine tvarka tikrinamas vadovaujantis sprendimuose nustatytais bylos aplinkybėmis (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-9/2012, 2K-P-89/2014, 2K-P-58-697/2019, 2K-43-489/2020, 2K-143-788/2022). Nesutikimas su teismų nustatytais faktinėmis aplinkybėmis, atliktu įrodymų vertinimu ir pateiktomis išvadomis, nesant argumentų konstatuoti, kad teismo proceso metu buvo padaryta esminių baudžiamojo proceso pažeidimų, nėra pagrindas naikinti ar keisti skundžiamus teismų sprendimus (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-31-788/2021). Paduotame kasaciniame skunde teigiama, kad žemesnės instancijos teismų sprendimai yra grįsti prielaidomis, priimti nepakankamai įvertinus P. P., R. K. parodymus. Tokiais kasacinio skundo teiginiais, nenurodant konkrečių esminių BPK pažeidimų, yra siekiama sukelti abejonių atskirų teismų nustatytų bylos aplinkybių pagrįstumu, todėl jie nesudaro kasacijos dalyko ir plačiau apie juos nebus pasisakoma. Kitas kasacinio skundo teiginys dėl baudžiamosios atsakomybės kaip kraštutinės priemonės taikymo grindžiamas vien tik turtinės ir neturtinės žalos padarymo neigimu ir abstrakčiu siūlymu taikyti priemones, nustatančias Seimo narių atsakomybę už etikos ir privačių interesų derinimo pažeidimus, ir plačiau teisiniais argumentais nepagrįstas, todėl taip pat teisės taikymo aspektu nesvarstomas.

Dėl kasaciniame skunde ginčijamų didelės neturtinės žalos bei kitų BK 228 straipsnio 2 dalies požymių

6. Kasaciniame skunde žemesnės instancijos teismų sprendimai yra ginčijami iš esmės keliais aspektais – teigiant, kad teismai klaidingai kvalifikuoto piktnaudžiavimo sudėtyje nustatė didelės neturtinės žalos požymį, nes, pasak kasatorių, jis turi būti vertinamas kartu su visuomenės nuomone bei požiūriu į P. G. kaip Seimo nario veiklą, jam išreikštu politiniu pasitikėjimu, teigiant, kad nei UAB „J“, nei valstybės institucijų veikla nebuvo sutrikdyta, taip pat ginčijant tyčios buvimą P. G. veikoje bei keliant klausimą dėl turtinės asmeninės naudos požymio tinkamo nustatymo.
7. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija, pasisakydama didelės neturtinės žalos požymio aspektu, atkreipia dėmesį į nagrinėjamai teisinei situacijai svarbias teismų praktikoje taisykles:
 - 7.1. Nagrinėjamo nusikaltimo valstybės tarnybai (piktnaudžiavimo) esmė yra tyčinis neteisėtas kitų asmenų interesų tenkinimas, priešingai įstatymo reikalavimams panaudojant tarnybinę padėtį ir suteiktus įgaliojimus. Tai paprastai būna neteisėto piktnaudžiavimo užsakovų interesais kaltininko vykdomas tarnybos galimybių panaudojimas ar nepanaudojimas jiems reikalingam tikslui ar naudai pasiekti, dėl kurio tam tikros naudos gauna ir kaltininkas. Baudžiamoji atsakomybė už piktnaudžiavimą (BK 228 straipsnis) gali būti taikoma tik nustačius, be kita ko, didelės neturtinės žalos požymį. Tai reiškia, kad ne bet koks teisės aktų reikalavimų neatitinkantis valstybės tarnautojo (ar jam prilyginto asmens) elgesys yra pripažįstamas nusikalstama veika valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams. Atitinkamai piktnaudžiavimas, kuris sukėlė BK 228 straipsnio 1 dalyje nustatytus padarinius (tarp jų ir didelę neturtinę žalą), kvalifikuojamas pagal BK 228 straipsnio 2 dalį, jeigu veika padaryta siekiant turtinės ar kitokios asmeninės naudos, nesant kyšininkavimo požymių (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-98/2014, 2K-361-895/2016, 2K-87-942/2017, 2K-189-1073/2019, 2K-7-9-976/2020, 2K-P-59-495/2021, 2K-176-489/2022).
 - 7.2. Kasacinėje praktikoje išaiškinta ir tai, kad Konstitucijoje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimas, valstybės tarnybos autoriteto sumenkinimas ar kiti esmingai žalingi padariniai paprastai pripažįstami didele žala ne tik tarnybai ar asmeniui, bet ir valstybei (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-232/2012, 2K-573/2012, 2K-190/2013, 2K-7-335/2013, 2K-7-9-976/2020, 2K-P-59-495/2021). Sprendžiant, ar valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo savo neteisėtais veiksmais padarė didelę neturtinio pobūdžio žalą valstybei, reikia įvertinti ne tik objektyvius veikos padarinius, bet ir kaltininko galimybę šiuos padarinius suvokti (kasacinė nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-568/2007). Taigi, didelės neturtinės žalos padarymo valstybei konstatavimas turi būti motyvuotas (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-16/2010, 2K-7-335/2013, 2K-98/2014, 2K-263/2014, 2K-361-895/2016, 2K-104-696/2018, 2K-16-489/2021, 2K-P-59-495/2021),

t. y. pagrįstas konkrečiomis byloje nustatytais aplinkybėmis, o ne pernelyg bendro pobūdžio, formaliais teiginiais.

- 7.3. Pagal kasacinę praktiką, neturtinio pobūdžio žala paprastai pripažįstama didele, jeigu ji patiriama dėl Konstitucijoje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimo, valstybės institucijų autoriteto sumenkinimo, jų darbo sutrikdymo, kai kyla esmingai žalingų padarinių valstybei, tarnybai ar asmeniui (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-102-699/2015, 2K-361-895/2016, 2K-189-1073/2019, 2K-248-648/2020). Kadangi įstatymas nepateikia universalių kriterijų žalos mastui nustatyti, kiekvienu konkrečiu atveju apie žalos dydį sprendžia teismas, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes, todėl, be kita ko, vertintinas neigiamų padarinių pobūdis, veiksmai, kuriais piktnaudžiaujama (jų pobūdis, trukmė, ar padaryti formaliai teisėti, ar aiškiai neteisėti veiksmai), tai, kokiais teisės aktais ginami interesai ir vertybės yra pažeidžiami, kaltininko einamų pareigų svarba, padarytos veikos neigiamas poveikis valstybės tarnybos autoritetui ir rezonansas visuomenėje, nukentėjusiųjų skaičius ir kaip jie vertina jų atžvilgiu padarytus veiksmus (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-98/2014, 2K-361-895/2016, 2K-87-942/2017, 2K-189-1073/2019, 2K-4-689/2019, 2K-28-222/2020, 2K-7-9-976/2020, 2K-127-689/2020, 2K-P-59-495/2021).
- 7.4. Taigi, nustatant BK 228 straipsnio 2 dalyje nurodytą padarytos didelės neturtinės žalos požymį, turi būti atsižvelgiama į atliktų veiksmų pobūdį, teisės aktų, kurie pažeisti piktnaudžiaujant, lygmenį, kaltininko einamų pareigų svarbą, padarytos veikos neigiamą poveikį valstybės tarnybos autoritetui ir (ar) valstybės institucijai. Susipažinus su bylos medžiaga bei žemesnės instancijos teismų sprendimais, konstatuotina, kad visi minėti kriterijai teismų buvo išsamiai ir tinkamai įvertinti.
8. Apeliacinės instancijos teismas, patikrinęs apkaltinamojo nuosprendžio pagrįstumą, patvirtino, kad P. G. pagal BK 228 straipsnio 2 dalį pirmosios instancijos teismo pagrįstai nuteistas už tai, kad, būdamas valstybės tarnautojas (valstybės politikas) – Lietuvos Respublikos Seimo narys, pažeisdamas kaltinime nurodytą Konstitucijos ir kitų teisės aktų nuostatas, savo ir kitų asmenų naudai siekdamas gauti ir neatlygintinai gaudamas iš UAB „J“ turtinę naudą (pinigines lėšas, degalus, skrydžių bilietus), piktnaudžiavo Seimo nario tarnybine padėtimi, Seimo nario mandatą naudojo ne savo pareigoms atlikti, o privatiems kitų asmenų interesams tenkinti, t. y. veikė privataus juridinio asmens – UAB „J“ interesais, neleistinai kišosi į kitų valstybės tarnautojų – J. M., R. P. K., V. P., Rusijos Federacijos veterinarinės ir fitosanitarinės priežiūros federalinės tarnybos Kaliningrado srities vadovo A. I. veiklą, prašydamas V. P., J. M., per jį – ir R. P. K. neteisėtai veikti. Taip pasinaudodamas savo, kaip aukščiausios valdžios atstovo, statusu ir įtaka, menkino tiek einamų pareigų prestižą, tiek ir institucijos, kurioje dirbo, autoritetą, formavo neigiamą visuomenės nuomonę apie Lietuvos Respublikos Seimą ir Seimo narius, o dėl tokių jo veiksmų didelę žalą patyrė valstybė. Taigi nagrinėjamoje byloje P. G. piktnaudžiaujant tarnyba nustatytas tik didelės neturtinės žalos valstybei požymis (apeliacinės instancijos teismo nutarties 27–30 punktai).

9. Išplėstinė teisėjų kolegija konstatuoja, kad nuteistasis P. G. veikos padarymo metu buvo Lietuvos Respublikos Seimo narys, t. y. institucijos, kuri pagal Konstitucijos 5 straipsnį yra viena iš trijų Lietuvos valstybės valdžių – įstatymų leidžiamoji, narys. Atitinkamai Konstitucijos 59 straipsnis nustato, kad Seimo nariai vadovaujasi Konstitucija, valstybės interesais, savo sąžine, o Konstitucijos 60 straipsnis nustato, kad Seimo nario darbas, taip pat išlaidos, susijusios su jo parlamentine veikla, atlyginami iš valstybės biudžeto. Seimo narys negali gauti jokio kito atlyginimo, išskyrus atlyginimą už kūrybinę veiklą. Šias nuostatas detalizuoja Lietuvos Respublikos Seimo statutas, kurio 15 straipsnis aptaria Seimo nario atlyginimo sudėtį, 18 straipsnis nustato prievolę Seimo nariui vengti interesų konflikto, taip pat draudžia Seimo nario mandatą naudoti ne pagal paskirtį, t. y. ne Tautos, valstybės ir rinkėjų interesams, ir įpareigoja Seimo narį gerbti ir vykdyti Konstituciją ir įstatymus. Šiame straipsnyje esančios nuostatos įpareigoja kiekvieną Seimo narį vengti interesų konflikto tarp Seimo nario privačių interesų ir jo pareigų atstovauti visuomenės interesams, taip pat jis neturi elgtis taip, kad visuomenėje kiltų abejonių, kad toks konfliktas yra. Aukšti reikalavimai, kuriais pirmiausia pabrėžiami sąžiningumo, teisingumo, nesavanaudiškumo, pagarbos įstatymams ir jų laikymosi principai, yra iškeliami ir Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodekse. Šių teisinės valstybės išreikštų reikalavimų Seimo nario veiklai nuostatų sąmoningas pažeidimas teismų teisingai buvo konstatuotas P. G. veiksmuose. Teismų nustatyti piktnaudžiavimo veiksmai menkino tiek einamų pareigų prestižą, tiek ir institucijos, kurioje Seimo narys dirbo, autoritetą, formavo neigiamą Lietuvos visuomenės nuomonę apie Lietuvos Respublikos Seimą ir Seimo narius. Seimo narys veikė vadovaudamasis ne Konstitucija ir ne valstybės, o išimtinai savo ir privataus juridinio asmens UAB „J“ interesais, dargi siekdamas gauti turtinės naudos sau, ir taip sukėlė įstatyme nurodytus padarinius.
10. Išplėstinė teisėjų kolegija atkreipia dėmesį ir į tai, kad išrinktas Seimo nariu asmuo nėra laisvas veikti savo asmeniniais interesais, to neleidžia ir laisvojo Seimo nario mandato principas. Nors Konstitucijos 59 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad „pareigas eidami Seimo nariai vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, valstybės interesais, savo sąžine ir negali būti varžomi jokių mandatų“, tačiau laisvojo mandato esmė yra ne galimybė elgtis pagal savo norus, o tai yra Tautos atstovo laisvė įgyvendinti jam nustatytas teises ir pareigas, nevaržant šios laisvės rinkėjų priesakais, jį iškelusių partijų ar organizacijų politiniais reikalavimais, nepripažįstant teisės atšaukti Seimo narį (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. sausio 25 d. nutarimas). Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje (2004 m. gegužės 25 d., 2004 m. liepos 1 d., 2009 m. gegužės 15 d. nutarimuose) konstatuota, kad Seimo nario laisvasis mandatas negali būti tapatinamas su Seimo nario absoliučiai laisvu veikimu vien savo nuožiūra, ignoruojant Konstituciją, nes Konstitucija suponuoja tik tokią Seimo nario nuožiūros ir tokią Seimo nario sąžinės sampratą, pagal kurią tarp Seimo nario nuožiūros bei Seimo nario sąžinės ir Konstitucijos reikalavimų bei jos saugomų ir ginamų vertybių nėra atotrūkio ar prieštaravimų. Taigi, konstitucinis Seimo nario laisvojo mandato principas negali būti suprantamas kaip Konstitucijos ir įstatymų nevaržoma Seimo nario absoliuti

laisvė veikti taip, kad Seimas negalėtų įgyvendinti iš Konstitucijos kylančių reikalavimų ir kad būtų priimti su Konstitucija nesuderinami sprendimai.

11. Atsižvelgiant į tai, kas pirmiau išdėstyta, kasacinio skundo teiginiai tiek dėl rinkėjų politinio pasitikėjimo perrenkant P. G. vienmandatėje rinkimų apygardoje, tiek dėl Seimo pritarimo pirmą kartą svarstant klausimą dėl leidimo P. G. patraukti baudžiamojon atsakomybėn nebuvimo, tiek dėl visos visuomenės apklausos dėl P. G. veiksmų vertinimo nebuvimo negali būti laikomi paneigiančiais padarytą žalą ar teisine prasme reikšmingais, nustatant didelės neturtinės žalos požymį pagal BK 228 straipsnio 2 dalį. Apeliacinės instancijos teismas (31 nutarties punktas) teisingai šiuo klausimu pažymėjo, kad Seimas savo prigimtimi ir esme yra politinė institucija, kurios sprendimuose atsispindi Seimo narių daugumos politinė valia ir kurios sprendimai grindžiami politiniais susitarimais, kompromisais ir pan. (Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvada, 2014 m. gegužės 27 d., 2019 m. gegužės 16 d. nutarimai). Taigi, pirma, politinio pobūdžio institucija Seimas negali spręsti, ar asmuo padarė nusikaltimą, nes tokį vertinimą atlieka tik teismai. Antra, kaip buvo nurodyta anksčiau, nei Seimo komisijos, nei politinės partijos, nei profesinės sąjungos, savivaldybės ar jų gyventojų išreikštas pasitikėjimas Seimo nariu nesudaro pagrindo Seimo nariui veikti ignoruojant pagrindinius iš Konstitucijos jo veiklai keliamus principus.
12. Kvalifikuojant veiką kaip piktnaudžiavimą, įtvirtintą BK 228 straipsnyje, būtina nustatyti ir valstybės tarnautojo (jam prilyginto asmens) tyčinę kaltę. Ji gali pasireikšti tiesiogine arba netiesiogine tyčia (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-335/2013, 2K-100/2014, 2K-28-489/2019, 2K-127-689/2020). Kaltininkas tyčia piktnaudžiauja tarnybine padėtimi tuo atveju, kai supranta, jog naudojasi savo tarnybine padėtimi priešingais tarnybai tikslais, numato, kad dėl to gali atsirasti didelė žala valstybei, juridiniam, fiziniam asmeniui ar kitam šiame straipsnyje nurodytam subjektui, ir šios žalos nori (tiesioginė tyčia) arba nenori, bet sąmoningai leidžia jai atsirasti (netiesioginė tyčia) (kasacinė nutartis baudžiamojame bylose Nr. 2K-28-489/2019). Kaltininko elgesio paskatų analizė svarbi jo tyčios turiniui nustatyti, taip pat išvadai, kad asmuo, be kita ko, suvokė savo veiksmus kaip priešingus valstybės tarnybos interesams. Vertindami pagal nurodytus teismų praktikos reikalavimus P. G. kaltės turinį, išdėstydami savo išvadas dėl to, kad jis piktnaudžiavo Seimo nario tarnybine padėtimi veikdamas tiesiogine tyčia, teismai teisės taikymo klaidos nepadarė. Visi teismų nustatyti duomenys patvirtina, kad P. G., tiek atlikdamas jam teismų inkriminuotus neteisėtus veiksmus, kuriais buvo piktnaudžiaujama Seimo nario statusu, tiek siekdamas ir gaudamas turtinę naudą už juos, veikė tyčia.
13. Kasaciniame skunde taip pat keliamos abejonės dėl tinkamo turtinės naudos požymio piktnaudžiaujant Seimo nario tarnybine padėtimi nustatymo (P. G. gavo ją neilgą laiką, bendrovė nepatyrė jokių neigiamų pasekmių, pats nėra skolingas bendrovės darbuotojams, jį patį su P. P. siejo faktinės šeimos santykiai).
14. Teismų praktikoje turtinės naudos siekimas suprantamas kaip siekimas bet kurios turtinio pobūdžio naudos (pavyzdžiui, neatlygintinai naudotis įmonės turtu ar įsigyti jį sumažintomis kainomis, gauti jo iš kitų asmenų) ne tik sau, bet ir savo

giminėms, šeimos nariams ar kitiems asmenims, su kuriais valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo susijęs draugystės, partnerystės ar pan. ryšiais, o siekimas kitokios asmeninės naudos – kaip siekimas gauti neturtinio pobūdžio naudos (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-180-976/2017, 2K-161-693/2019, 2K-189-1073/2019, 2K-61-689/2020). Nustatant BK 228 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą kvalifikuoto piktnaudžiavimo, kuris pasireiškia kaltininkui veikiant tyčia, sudėtį, tiek turtinės, tiek kitokios asmeninės naudos siekimas visais atvejais turi būti aiškiai nustatytas ir motyvuotas. Turtinės naudos požymio nustatymo klausimai buvo keliami apeliaciniame skunde ir į juos apeliacinės instancijos teismas išsamiai atsakė išdėstydamas motyvuotas išvadas (apeliacinės instancijos teismo nutarties 33–41, 55 punktai). Nesutikti su juose išdėstytais išvadomis teisėjų kolegija neturi teisinio pagrindo.

15. Atsižvelgdama į pirmiau nurodytus argumentus, išplėstinė teisėjų kolegija daro bendrą išvadą, kad baudžiamasis įstatymas nuteistajam P. G. pritaikytas tinkamai, bylą nagrinėję teismai teisingai nustatė nusikalstamos veikos, nurodytos BK 228 straipsnio 2 dalyje, sudėties požymį – turtinės naudos sau siekimą, taip pat nepadarė klaidų konstatuodami ir didelės neturtinės žalos bei piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi veikiant tiesiogine tyčia požymius. Taigi naikinti pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir apeliacinės instancijos teismo nutartį ar, kaip siūlo kasatoriai, perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka, kad būtų papildomai ištirti atskiri įrodymai, kasaciniame skunde nurodytais argumentais nėra pagrindo.

Teisėjų kolegija, remdamasi išdėstytais argumentais ir vadovaudamasi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 382 straipsnio 1 punktu,

n u t a r i a :

Nuteistojo P. G. ir jo gynėjo advokato Rolando Tilindžio kasacinį skundą atmesti.

Teisėjo Alvydo Pikelio
ATSKIROJI NUOMONĖ

2023-11-07

Dėl išplėstinės teisėjų kolegijos 2023-11-07 nutarties kasacinėje byloje Nr. 2K-7-117-697/2023

Sutinku su išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimu atmesti nuteistojo P. G. ir jo gynėjo kasacinį skundą, tačiau manau, jog nuosprendžio aprašomosios dalies skyriuje, kuriame konstatuojamos nusikalstamos veikos aplinkybės pripažintos įrodytomis, yra perteklinių formuluočių, nustatančių kitų nusikalstamų veikų požymius, už kurias P. G. nebuvo nuteistas ir šiuo klausimu nėra priimtas procesinis sprendimas nei bylos ikiteisminio tyrimo metu, nei nagrinėjant bylą teismuose.

Teismo nuosprendis yra procesinis dokumentas, kurio aprašomojoje dalyje nustatytos aplinkybės ir teisinę reikšmę turintys faktai turi nuosekliai atitikti teisinis išvadas dėl veikos kvalifikavimo ir nusikalstamos veikos požymių pripažinimo nuosprendžio rezoliucinėje dalyje. Veikos kvalifikavimo ir nusikalstamos veikos sudėties požymių nustatymo pagrindas yra aprašomosios nuosprendžio dalies skyrius, kuriame nurodytos nusikalstamos veikos, pripažintos įrodyta, aplinkybės. Šios aplinkybės turi būti išdėstytos tiksliai ir aiškiai, priešingu atveju, išdėsčius ne visas veikai kvalifikuoti ir nusikalstamos veikos požymiams nustatyti reikšmingas aplinkybes, nebus galima tapatinti rezoliucinėje dalyje inkriminuotos nusikalstamos veikos, už kurią nuteistas asmuo, visų požymių su nusikalstamos veikos, kuri išdėstyta aprašomojoje dalyje ir pripažinta įrodyta, aplinkybėmis. Kitu atveju, jei teismo nuosprendžio aprašomojoje dalyje išdėstant veikos, kuri pripažinta įrodyta, aplinkybes nurodomos aplinkybės, kurios sudaro kelių atskirų nusikalstamų veikų sudėties požymius, o rezoliucinėje dalyje yra priimamas sprendimas pripažinti asmenį kaltu tik dėl vienos nusikalstamos veikos, teismo sprendime įtvirtinamos kaltinamosios formuluotės, už kurias asmuo nuteistas.

Dėl pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimuose išdėstytų formuluočių, kuriose nurodyti ne BK 228 straipsnio 2 dalies, o kitų veikų požymiai

Kasaciniame skunde tiesiogiai nėra išdėstyti argumentai ir konkretūs prašymai dėl P. G. veiksmų darant įtaką Rusijos Federacijos veterinarinės ir fitosanitarinės priežiūros federalinės tarnybos Kaliningrado srities vadovui A. I., prašant jį veikti UAB „J“ interesais, tačiau tai turėjo būti išnagrinėta, nes bylos proceso metu buvo reiškiamas prašymas nutraukti bylą P. G. pagal BK 228 straipsnio 2 dalį, todėl bendroju aspektu apima ir šiuos klausimus, nes tokio prašymo (dėl bylos nutraukimo) nagrinėjimui yra apibrėžiamos pačios plačiausios kasacinio skundo ribos, sprendžiant, ar nepadaryta esminių baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimų ir ar tinkamai pritaikytas baudžiamasis įstatymas kvalifikuojant veiką (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-34/2010, 2K-190-648/2018, 2K-251-495/2020).

Šią bylą nagrinėję teismai turėjo atkreipti dėmesį į tai, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimuose yra išdėstytos formuluotės „kišosi į Rusijos Federacijos veterinarinės ir fitosanitarinės priežiūros federalinės tarnybos Kaliningrado srities vadovo A. I. veiklą, siūlydamas Rusijos pareigūnams duoti pinigų“, „siūlė UAB „J“ darbuotojams duoti kyšius A. I., Kaliningrado laboratorijos vadovui“. Pagal paminėtas formuluotes, kurios išdėstytos pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų proceso baigiamuosiuose sprendimuose, P. G. nebuvo pripažintas kaltu ir nuteistas už papirkimą, prekybą poveikiu ar kitokius veiksmus, susijusius su kyšininkavimu, todėl teismų sprendimuose negalėjo būti teiginių ar formuluočių, apkaltinančių ar sudarančių pagrindą manyti, kad asmuo padarė dar ir kitas veikas, nors už šias veikas jis nebuvo teismo pripažintas kaltu ir nuteistas, priešingu atveju yra pažeidžiamas nekaltumo prezumpcijos principas.

Pirmiau paminėtos formuluotės laikytinos neatitinkančiomis veikos (BK 228 straipsnio 2 dalies), už kurią P. G. pripažintas kaltu ir nuteistas, požymių turinio, to-

dėl turėjo būti pripažintos perteklinėmis ir pašalintos iš pirmosios, apeliacinės instancijos teismų bei kasacinės instancijos teisėjų kolegijos baigiamųjų sprendimų aprašomosios dalies. Taip pat turėjo būti pašalinta iš teismų sprendimų aprašomosios dalies formuluotė, kad „tokiais savo neteisėtais veiksmais, t. y. eidamas Lietuvos Respublikos Seimo nario pareigas, būdamas valstybės tarnautojas (valstybės politikas), siekdamas ir neatlygintinai gaudamas iš UAB „J“ turtinę naudą, veikdamas šios bendrovės interesais ir neleistinai kišdamasis į kitų valstybės tarnautojų – Rusijos Federacijos veterinarinės ir fitosanitarinės priežiūros federalinės tarnybos Kaliningrado srities vadovo A. I. – veiklą, siūlė Rusijos pareigūnams duoti pinigų“. Objektiviųjų veikos požymių vertinimo aspektu P. G. veiksmai darant poveikį Rusijos Federacijos veterinarinės ir fitosanitarinės priežiūros federalinės tarnybos Kaliningrado srities vadovui A. I. yra panašūs savo turiniu kaip ir neleistinas kišimasis į kitų Lietuvos valstybės tarnautojų – J. M., R. P. K., V. P. – veiklą, tačiau esminis skirtumas yra tai, kad Lietuvos Respublikos Seimo narys negali piktnaudžiauti tarnyba Rusijos federacinėje valstybėje, nes šio nusikaltimo padarymas visada yra susijęs su asmens tarnybine padėtimi ir apibrėžtas jo įgaliojimais tam tikroje teritorijoje ar veiklos srityje, kurioje jis veikia kaip specialusis subjektas – valstybės tarnautojas. Lietuvos Respublikos Seimo nario veiklos teritorija yra Lietuvos Respublika, tam tikrais atvejais sąlyginai galėtų būti ir kitų valstybių teritorija ar tų valstybių ekonominių, socialinių, politinių ir pan. interesų ratas, kai sudaromos tuo tikslu tarpvalstybinės parlamentinės grupės ar komitetai, tačiau nusikaltimo padarymo metu P. G. neturėjo jokių specialių valdžios įgaliojimų Rusijos Federacijoje, todėl negalėjo pasinaudoti tarnybinės padėties suteiktais valdžios įgaliojimais, taip pat negalėjo kaip Lietuvos Respublikos Seimo narys piktnaudžiauti tarnyba šioje valstybėje. Kadangi, kaip jau buvo minėta, jis neturėjo valdingų įgaliojimų ar kitokios su turima valdžia, kurią jam suteikia Lietuvos Respublikos Konstitucija ir įstatymai, susijusios įtakos Rusijos Federacijos tarnautojams, todėl negalėjo būti Lietuvos Respublikos BK 228 straipsnyje nustatytos veikos subjektu Rusijos Federacijoje.

Pripažinus pirmiau nurodytas formuluotes perteklinėmis ir šalinant jas iš teismų sprendimų, šių sprendimų turinys iš esmės nesikeistų, tačiau būtų pašalintos teismų sprendimuose įtvirtintos kaltinamosios formuluotės, preziumuojančios asmens kaltę kitose veikose, už kurias asmuo nenuiteistas ir dėl kurių nėra priimtas joks procesinis sprendimas baudžiamosios bylos tyrimo ir jos nagrinėjimo teismuose metu.

Teisėjas

Alvydas Pikelis

2.8. Piktnaudžiavimas (BK 228 straipsnis)

Sąvokų išaiškinimas (BK 230 straipsnis)

Byloje atlikus nuteistojo darbo funkcijų turinio ir reikšmės analizę, nuteistasis pripažintas valstybės tarnautojui prilyginamu asmeniu, teikusiu viešąsias paslaugas (BK 230 straipsnio 3 dalis). Nustatyta, kad įstaigos, kurioje nuteistasis dirbo, veiklos tikslas – teikti socialinės globos ir kompleksines paslaugas (socialines, asmens sveikatos priežiūros, ugdymo ir pan.) neįgaliems vaikams ir (ar) elgesio ir emocijų sutrikimų turintiems vaikams ir jų šeimų nariams, siekiant sumažinti vaikų neįgalumo išraišką ir raidos sutrikimus bei palengvinti vaiko integracijos procesą, užtikrinant vaiko įvai-

riapusiškus poreikius ir jo geriausias interesus. Šiuo aspektu tai yra itin svarbias vi-suomenei viešąsias paslaugas atliekanti biudžetinė įstaiga, kurios funkcijų netinkamas atlikimas būtų viešojo intereso pažeidimas.

Byloje prieita išvada, kad nuteistasis, priimtas dirbti socialinio darbuotojo padė-jėju, suprato įstaigos tikslą, veiklos pobūdį, tiek jos, tiek tiesiogiai savo funkcijų reikšmę, jam buvo akivaizdu, kad tiek institucijos, tiek joje dirbančių darbuotojų (socialinių dar-buotojų, jų padėjėjų) funkcijos neatsiejamai susijusios su viešojo intereso įgyvendinimu, o jis, įgyvendindamas savo, kaip socialinio darbuotojo padėjėjo, darbo funkcijas, teikia viešąją paslaugą. Asmenys, sudarantys sutartį su įstaiga dėl neįgalaus vaiko socialinės globos (trumpalaikio atokvėpio socialinės globos paslaugos), turi teisėtą lūkestį, kad vie-šosios paslaugos bus atliktos tinkamai ir įstaigoje dirbančių darbuotojų veiksmais nebus padaryta žalos neįgaliam vaikui. Atitinkamai fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus sveikatos sutrikdymas tokiam vaikui laikytini piktnaudžiavimu (BK 228 straipsnis).

Baudžiamoji byla Nr. 2K-202-697/2023
Teisminio proceso Nr. 1-01-1-28617-2021-2
Procesinio sprendimo kategorija 1.2.19.4.1 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

N U T A R T I S LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. spalio 23 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Sigitos Jokimaitės (kolegijos pirmininkė), Rimos Ažubalytės ir Alvydo Pikelio (pranešėjas),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo baudžiamą-ją bylą pagal nuteistojo S. T. kasacinį skundą dėl Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. liepos 20 d. nuosprendžio ir Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. lapkričio 23 d. nutarties.

Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. liepos 20 d. nuosprendžiu S. T. nu-teistas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 228 straipsnio 1 dalį 120 MGL (6000 Eur) dydžio bauda. Vadovaujantis BK 67 straipsnio 2 dalies 3 punktu, 3 dalimi, 68² straipsniu, S. T. paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – teisės dirbti socialinės globos ir priežiūros įstaigose bei organizacijose atėmimas tre-jiems metams.

Šiuo nuosprendžiu nuteistas ir J. Š., tačiau dėl jo nuteisimo kasacinių skundų nepaduota.

Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. lapkričio 23 d. nutartimi nuteistojo S. T. ir nukentėjusiojo U. S. atstovės pagal įstatymą L. S. apeliaciniai skundai atmesti.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Bylos esmė

1. S. T. pagal BK 228 straipsnio 1 dalį nuteistas už tai, kad, būdamas valstybės tarnautoju prilygintas asmuo – (*duomenys neskelbtini*) (toliau – ir Paslaugų centras) socialinio darbuotojo padėjėjas, piktnaudžiaudamas tarnybine padėtimi, viršijo jam suteiktus įgaliojimus, nustatytus Paslaugų centro direktoriaus įsakymu Nr. V-25 patvirtinto 2021 m. vasario 8 d. Pagalbos vaikui ir šeimai skyriaus Dienos socialinės globos poskyrio socialinio darbuotojo padėjėjo pareigybės aprašymo antro skyriaus 5.5 punkte – mokėti tinkamai bendrauti su socialinių paslaugų gavėjais, 5.6 punkte – mokėti kurti saugią aplinką socialinių paslaugų gavėjams, trečio skyriaus 6.3 punkte – atlikti veiklą, susijusią su vaiko savitarna, savitvarka, poilsiu, ir vykdyti vaiko priežiūrą, 6.8 punkte – vadovautis etikos normomis ir vertybinėmis nuostatomis, gerbti vaikus, 6.9 punkte – teikiant paslaugas pasirinkti tinkamus, vaiko poreikius ir interesus atitinkančius darbo metodus, 6.11 punkte – stebėti emocinę ir fizinę vaiko būseną, rūpintis jo saugumu, nepalikti vaikų be priežiūros, 6.13 punkte – nedelsiant informuoti socialinį darbuotoją apie ypatingus įvykius arba iškilusias problemas su socialinių paslaugų gavėju, 2021 m. rugpjūčio 19 d. nuo 15.00 iki 18.00 val. (*duomenys neskelbtini*), Paslaugų centre, kartu su J. Š. dirbdamas socialinio darbuotojo padėjėju, panaudojo fizinį smurtą prieš neįgalų nepilnametį U. S.: S. T. delnu ir maistinės plėvelės rulonu sudavė, o J. Š. spyrė ir maistinės plėvelės rulonu sudavė nenustatytą skaičių smūgių nukentėjusiajam per sėdmenis ir šlaunis – taip U. S. buvo sukeltas fizinis skausmas ir padarytas nežymus sveikatos sutrikdymas. Tokiais nusikalstamais veiksmais S. T. padarė didelę neturtinę žalą nukentėjusiajam U. S. ir didelę žalą valstybės institucijai – Paslaugų centrui bei Lietuvos valstybei, nes buvo širukščiai pažeisti įstatymai, valstybės deklaruojami įstatymų viršenybės, teisėtumo, teisingumo, skaidrumo ir lojalumo principai, iškreipta tarnybinės veiklos esmė, sumenkintas valstybės institucijos įvaizdis bei autoritetas, diskredituotas minėtos institucijos ir valstybės tarnautojo vardas.

II. Kasacinio skundo ir atsiliepimų į jį argumentai

2. Kasaciniu skundu nuteistasis S. T. prašo pakeisti Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. liepos 20 d. nuosprendį ir Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. lapkričio 23 d. nutartį: baudžiamąją bylą pagal BK 228 straipsnio 1 dalį nutraukti ir S. T. patraukti baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 140 straipsnio 1 dalį arba panaikinti Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. liepos 20 d. nuosprendį bei Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. lapkričio 23 d. nutartį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka. Kasatorius skunde nurodo:
 - 2.1. Apeliacinės instancijos teismas nepasisakė dėl esminių apeliacinio skundo argumentų, nebuvo aktyvus procese, nepatikrino apeliaciniame skunde iš-

- dėstyčių aplinkybių, tik pritarė pirmosios instancijos teismo argumentams, tai lėmė, kad buvo netinkamai pritaikytas baudžiamasis įstatymas – S. T. buvo nuteistas pagal BK 228 straipsnio 1 dalį.
- 2.2. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nepagrįstai pripažino S. T. asmeniu, prilygintu valstybės tarnautojui. Vien tik asmens darbo juridiniame asmenyje (taip pat ir privačiame) ar vertimosi profesine veikla fakto nepakanka, kad toks asmuo BK 230 straipsnio 3 dalies prasme būtų pripažintas valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu. Toks asmuo tam, kad jį būtų galima pripažinti valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu, dirbdamas juridiniame asmenyje ar versdamasis profesine veikla, privalo turėti atitinkamus įgaliojimus. Šio straipsnio prasme administraciniai įgaliojimai apima viešojo administravimo įgaliojimus, taip pat fizinio asmens įgaliojimus, kuriais užtikrinama juridinio asmens savarankiška veikla tam, kad jis galėtų tinkamai atlikti savo funkcijas. Administracinių įgaliojimų turėjimas pagal BK 230 straipsnio 3 dalį iš esmės reiškia tai, kad asmuo, dirbdamas juridiniame asmenyje ar versdamasis profesine veikla, turi tam tikrus įgaliojimus jam nepavaldiems asmenims ar kitokiems administracinius įgaliojimus, susijusius su viešojo administravimo veikla. Teisė veikti juridinio asmens ar kitos organizacijos vardu – dar vienas iš įgaliojimų, kurių turintis asmuo pagal BK 230 straipsnio 3 dalį gali būti prilyginamas valstybės tarnautojui. Privataus ūkio subjekto vadovas ar kitas darbuotojas gali būti prilyginami valstybės tarnautojui, tačiau tokia išvada turi būti daroma įvertinus ne tik formalią einamų pareigų atitiktį BK 230 straipsnyje nurodytiems požymiams, bet ir jo padarytų veiksmų reikšmingumą valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams.
 - 2.3. S. T. negali būti laikomas valstybės tarnautojui prilyginamu asmeniu BK 230 straipsnio 3 dalies prasme, nes jis, dirbdamas įmonėje (*duomenys neskelbtini*), teikiančioje viešąsias paslaugas, socialinio darbuotojo padėjėju, jokių administracinių įgaliojimų nevykdė, jam nebuvo suteikti įgaliojimai veikti įmonės vardu.
 - 2.4. Būtinasis BK 228 straipsnio 1 dalyje nustatytos nusikalstamos veikos sudėties požymis yra didelė žala. Pirmosios instancijos teismo nuosprendyje ir apeliacinės instancijos teismo nutartyje tik deklaratyviai nurodyta, kad S. T. padarė didelę žalą valstybės institucijai – (*duomenys neskelbtini*) ir Lietuvos valstybei, nes buvo šiuurkščiai pažeisti įstatymai, įstatymų viršenybės, teisėtumo, teisingumo, skaidrumo ir lojalumo principai, iškreipta tarnybinės veiklos esmė, sumenkintas valstybės institucijos įvaizdis bei autoritetas, diskredituotas šios institucijos ir valstybės tarnautojo vardas. Teismai nekonkretino, kaip pasireiškė didelė žala.
 - 2.5. Apeliacinės instancijos teismas nepasisakė dėl apeliaciniame skunde išdėstytų argumentų dėl didelės neturtinės žalos padarymo nukentėjusiajam U. S.; neatsižvelgta į tai, kad nukentėjusysis nuolat žaloja save, taigi galimai nejaučia fizinio skausmo, vadinasi, neturtinės žalos padarymas fizinio skausmo sukėlimu U. S. yra ginčytinas, juolab specialisto išvada Nr. G2196/2021 (01) dėl fizinio skausmo jam sukėlimo yra sąlyginė. Be to, byloje nustatyta, kad

po įvykio U. S. porą dieną buvo namuose, po to vėl buvo atvežtas į Paramos centrą, šio centro socialiniai darbuotojai J. M. ir A. Z.-M. parodė, kad vaiko elgesys grįžus nebuvo pakitęs.

- 2.6. Kaltu S. T. galėjo būti pripažintas tik surinkus pakankamai neabejotinų jo kaltės įrodymų. Apkaltinamasis nuosprendis negalėjo būti grindžiamas prielaidomis, teismo išvados turėjo būti pagrįstos įrodymais, neginčijamai patvirtinančiais S. T. kaltę dėl BK 228 straipsnio 1 dalyje nustatytos nusikalstamos veikos padarymo. Apeliacinės instancijos teismas netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą, nes nenustatė visų objektyviųjų ir subjektyviųjų nusikalstamos veikos požymių, pažeidė Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir BPK) 20 straipsnio 5 dalies, 305 straipsnio, 320 straipsnio 3 dalies ir 332 straipsnio nuostatas.
3. Atsiliepimu į nuteistojo S. T. kasacinį skundą Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Baudžiamojo persekiojimo departamento prokurorė Laima Milevičienė prašo kasacinį skundą atmesti. Atsiliepime nurodoma:
 - 3.1. S. T. nusikalstamos veikos padarymo metu ėjo pareigas, kurios pasireiškė viešųjų paslaugų teikimu Paslaugų centre, su šiuo centru 2021 m. kovo 24 d. sudarė neterminuotą darbo sutartį, pagal kurią įsidarbino socialinio darbuotojo padėjėju. Tai, kad nuteistasis dirbo (*duomenys neskelbtini*), patvirtina ir byloje esantys E. P., J. M., A. P., R. R., A. Z.-M. ir paties S. T. parodymai. Pagal Paslaugų centro nuostatus, šios įstaigos tikslas – teikti socialinės globos ir kompleksines paslaugas (socialines, asmens sveikatos priežiūros, ugdymo ir kt.) neįgaliems vaikams ir (ar) elgesio ir emocijų sutrikimų turintiems vaikams ir jų šeimos nariams, siekiant sumažinti vaikų neįgalumo išraišką ir raidos sutrikimus bei palengvinti vaiko integracijos procesą, užtikrinant vaiko įvairiapusiškus poreikius ir jo geriausius interesus. Teismai pagrįstai konstatavo, kad šio pobūdžio paslaugos laikytinos viešosiomis, o nuteistojo S. T. pareigybės aprašymas patvirtina, kad nuteistasis veikos padarymo metu teikė viešąsias – socialinės globos – paslaugas, kuriomis yra užtikrinamas bei tenkinamas viešasis interesas. Taigi S. T. atitinka BK 230 straipsnio 3 dalies sąlygas dėl jo prilyginimo valstybės tarnautojui.
 - 3.2. Teismai taip pat tinkamai nustatė, kad dėl S. T. nusikalstamos veikos buvo padaryta didelė žala: sutrikdant nukentėjusiajam sveikatą buvo padaryta didelė neturtinė žala ir fiziniam asmeniui, ir valstybės institucijai – (*duomenys neskelbtini*) bei Lietuvos valstybei. S. T. nusikalstamais veiksmais sumenkiamas ne tik institucijos, bet ir valstybės vardas, nes viešųjų paslaugų paskirtis – rūpintis gyventojais, užtikrinant ekonomiškai racionalų pagrindinius jų poreikius tenkinančių paslaugų teikimą, šių paslaugų įgyvendinimas yra valstybės vykdomos viešosios politikos dalis, o šiuo atveju paslaugos buvo atliekamos netinkamai, be to, krito įstaigos prestižas (lankėsi policija, jos atvykimu susidomėjo kitų vaikų, paslaugų gavėjų, tėvai). S. T. savo nusikalstamais veiksmais padarė didelę neturtinę žalą ir nukentėjusiajam U. S., nes prieš jį panaudojo fizinį smurtą ir neįgaliam nepilnamečiui sutrikdė

sveikatą. S. T. nusikalstamos veikos pobūdis patvirtina, kad jis veikė tiesiogine tyčia, t. y. suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numatė, kad dėl jo veikimo gali atsirasti šiame kodekse nurodytų padarinių, ir jų norėjo.

3.3. Nustačius, kad S. T. pagrįstai pripažintas BK 228 straipsnio 1 dalyje nustatytos nusikalstamos veikos subjektu, kad jo veiksmai sukėlė didelę neturtinę žalą nukentėjusiajam, valstybės institucijai ir valstybei, kvalifikuoti kasatoriaus veiksmus pagal BK 140 straipsnio 1 dalį kaip fizinio skausmo sukėlimą, kaip to prašoma kasaciniame skunde, nėra teisinio pagrindo. Apeliacinės instancijos teismo nutartyje yra nurodyti teisiniai argumentai, atsakantys į esminius apeliacinio skundo argumentus, neapsiribojama tik konstatavimu, kad apeliacinės instancijos teismas pritaria pirmosios instancijos teismo pozicijai, išdėstytos motyvuotos išvados dėl apeliacinio skundo esmės.

4. Atsiliepimu į nuteistojo S. T. kasacinį skundą nukentėjusiojo įgaliotas atstovas advokatas Tomas Jurgelionis prašo kasacinį skundą atmesti ir priteisti nukentėjusiojo atstovės pagal įstatymą L. S. naudai 300 Eur bylinėjimosi išlaidų kasacinės instancijos teisme atlyginimo. Atsiliepime nurodoma:

4.1. S. T. pagrįstai pripažintas BK 228 straipsnio 1 dalyje nustatytos nusikalstamos veikos subjektu. Iš S. T. pareiğybės aprašymo matyti, kad jo funkcijos socialines paslaugas teikiančioje įmonėje buvo vykdyti socialinio darbuotojo pavedimus, kartu su socialiniu darbuotoju įgyvendinti vaikų individualius socialinės globos planus, atlikti veiklą, susijusią su vaiko savitarna, savitvarka, maitinimusi, ugdymusi, poilsiu, ir vykdyti vaikų priežiūrą, padėti vaikui apsistarnauti, rūpintis asmens higiena, orientuotis aplinkoje, maitintis, naudotis vaikui skirtomis techninės pagalbos priemonėmis, kitomis ugdymo priemonėmis. S. T. teikė viešąsias paslaugas – socialinės globos paslaugas, kuriomis užtikrinamas ir tenkinamas viešasis interesas. Teismai nuteistojo, kaip specialaus subjekto, statusą tapatino su nuteistojo viešųjų paslaugų teikimu, kuris, pripažįstant asmenį valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu, yra savarankiškas alternatyvusis požymis, nustatytas BK 230 straipsnio 3 dalyje.

4.2. Nuteistojo S. T. veiksmai patenka į Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnio turinį, pasireiškiantį neįgalaus vaiko kankinimu, todėl turi būti tinkamai įvertinti tarptautinių teisės aktų (Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, Vaiko teisių konvencijos, Neįgaliųjų teisių konvencijos) ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos kontekste. Nukentėjusysis tiek dėl savo amžiaus, tiek dėl socialinės brandos, sveikatos būklės – neįgalumo – turi ypatingą statusą, kuris pasireiškia viešojo intereso gynimu, nukentėjusiojo asmens privaloma priežiūra ir rūpinimusi. Užfiksuoti sužalojimai bei teismo nustatytos aplinkybės patvirtina, kad buvo pasikėsinta į asmens prigimtine teisę – kūno neliečiamumą. Nuteistojo S. T. veiksmai sukėlė didelę žalą.

III. Kasacinės instancijos teismo argumentai ir išvados

5. Nuteistojo S. T. kasacinis skundas atmestinas.

Dėl esminių kasacinio skundo argumentų

6. Šioje byloje S. T. nuteistas pagal BK 228 straipsnio 1 dalį už tai, kad, būdamas valstybės tarnautoju prilygintas asmuo – (*duomenys neskelbtini*) socialinio darbuotojo padėjėjas, piktnaudžiaudamas tarnybine padėtimi, viršijo jam suteiktus įgaliojimus, t. y. panaudojo fizinį smurtą prieš neįgalų nepilnametį asmenį – Paslaugų centro paslaugų gavėją U. S. ir sukėlė jam nežymų sveikatos sutrikdymą, taip padarė didelę neturtinę žalą nukentėjusiajam U. S. bei didelę žalą valstybei ir Paslaugų centrui.
7. Esminiai nuteistojo S. T. kasacinio skundo argumentai, nesutinkant su pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu, kuriuo jis buvo nuteistas pagal BK 228 straipsnio 1 dalį, ir apeliacinės instancijos teismo nutartimi, kuria buvo paliktas nepakeistas pirmosios instancijos teismo apkaltinamasis nuosprendis, yra šie: 1) S. T. pripažinimas asmeniu, prilygintu valstybės tarnautojui, neatitinka BK 230 straipsnio 3 dalies požymių; 2) nekonkretinta, kaip pasireiškė būtinas BK 228 straipsnio 1 dalies, kuri inkriminuota S. T., požymis – didelė žala valstybės institucijai, o neturtinės žalos padarymas nukentėjusiajam U. S. kelia abejonių dėl nukentėjusiojo galimybės jausti fizinį skausmą; 3) apeliacinės instancijos teismas pažeidė BPK 20 straipsnio 5 dalį, 305 straipsnį, 320 straipsnio 3 dalį, 332 straipsnį.

Dėl valstybės tarnautojui prilyginamo asmens sampratos (BK 230 straipsnio 3 dalis)

8. Pagal BK 228 straipsnio 1 dalį, atsako valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, piktnaudžiaavęs tarnybine padėtimi arba viršijęs įgaliojimus, jeigu dėl to didelę žalą patyrė valstybė, Europos Sąjunga, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis ar fizinis asmuo. Pagal BK 230 straipsnio 3 dalį, valstybės tarnautojui yra prilyginamas asmuo, kuris dirba arba kitais įstatyme nurodytais pagrindais eina pareigas viešajame arba privačiajame juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje arba verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus administracinius įgaliojimus, arba turi teisę veikti šio juridinio asmens ar kitos organizacijos vardu, arba teikia viešąsias paslaugas, taip pat arbitras arba prisiekusysis. Pagal Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 2 straipsnio 19 dalį, viešoji paslauga – tai pagal įstatymų ir (ar) viešojo administravimo subjektų nustatytus reikalavimus vykdoma šių subjektų prižiūrima veikla, kuria sukuriami valstybės ar savivaldybių garantuojama ir visuomenės nariams vienodai prieinama nauda.
9. Valstybės tarnautojui BK 230 straipsnio 3 dalies prasme gali būti prilyginamas ne bet kuris asmuo, kurio darbas ar profesinė veikla reiškia viešųjų paslaugų (kaip tai suprantama pagal Viešojo administravimo įstatymą) teikimą. Šis darbas ar profesinė veikla turi būti susiję su teisiškai reikšmingų veiksmų atlikimu, t. y. iš esmės

tokių, kuriais būtų siekiama užtikrinti viešąjį interesą ir kurių neatlikimas ar netinkamas atlikimas reikštų viešojo intereso pažeidimą (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-33-303/2018). Pagal teismų praktiką, pripažindamas, kad kaltininkas yra valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, teismas turi nurodyti ir bylos duomenimis pagrįsti, pagal kokį konkretų iš BK 230 straipsnio 3 dalyje nustatytų alternatyviųjų požymių asmuo prilyginamas valstybės tarnautojui (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-433/2010, 2K-5/2012). Tokio asmens teisinis statusas analizuojamas, vadovaujantis įstatymais bei kitais teisės aktais, apibrėžiančiais asmens pareigas, vykdomas funkcijas, jo teises ir turimus įgaliojimus (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-89/2014). Taigi bet kuriuo atveju sprendžiant klausimą, ar asmuo BK 230 straipsnio 3 dalies prasme yra laikytinas valstybės tarnautojui prilyginamu asmeniu, nepakanka vien to, kad toks asmuo formaliai atitiktų BK 230 straipsnio 3 dalyje įvardytus požymius – dirbtų juridiniame asmenyje (kitoje organizacijoje) arba verstųsi profesine veikla ir turėtų administracinius įgaliojimus, arba turėtų teisę veikti šio juridinio asmens (kitos organizacijos) vardu, arba teiktų viešąsias paslaugas. Taip pat turi būti nustatyta, kad tokia veikla yra susijusi su viešojo intereso užtikrinimu ir šios veiklos nevykdymas ar netinkamas vykdymas (pavyzdžiui, piktnaudžiaujant savo padėtimi, viršijant suteiktus įgaliojimus) reikštų viešojo intereso pažeidimą.

10. Iš kasacinio nuteistojo S. T. skundo matyti, kad nuteistasis ginčija jo pripažinimą valstybės tarnautojui prilyginamu asmeniu, teigdamas, kad jis, nors ir dirbo juridiniame asmenyje – Paslaugų centre, jokių administracinių įgaliojimų ar teisės veikti šio juridinio asmens vardu neturėjo. Pažymėtina, kad kaltinime S. T. šie alternatyvūs BK 230 straipsnio 3 dalyje nustatyti požymiai neinkriminuoti, S. T. pripažintas valstybės tarnautojui prilyginamu asmeniu kaip asmuo, teikiantis viešąsias paslaugas. Tikrinant, ar S. T. pripažinimas valstybės tarnautojui prilyginamu asmeniu teismų atliktas teisingai, turi būti analizuojamas S. T. darbo funkcijų turinys ir reikšmė.
11. Iš Paslaugų centro nuostatų matyti, kad įstaigos veiklos tikslas – teikti socialinės globos ir kompleksines paslaugas (socialines, asmens sveikatos priežiūros, ugdymo ir pan.) neįgaliems vaikams ir (ar) elgesio ir emocijų sutrikimų turintiems vaikams ir jų šeimų nariams, siekiant sumažinti vaikų neįgalumo išraišką ir raidos sutrikimus bei palengvinti vaiko integracijos procesą, užtikrinant vaiko įvairiapusiškus poreikius ir jo geriausius interesus (9 p.). Iš įstaigos funkcijų (organizuoti ir teikti socialines, asmens sveikatos priežiūros ir ugdymo paslaugas, teikti vaikams socialinės globos paslaugas, atitinkančias kiekvieno vaiko savarankiškumo lygį; užtikrinti vaikams kompleksinę pagalbą, sumažinti vaikų neįgalumo išraiškas ir raidos sutrikimus, vykdyti vaikų integraciją į bendruomenę, užtikrinti saugią, gerai sutvarkytą vaikų specialiesiems poreikiams tenkinti pritaikytą aplinką (3 sk., 15.1–15.4 p.)) matyti, kad Paslaugų centras yra itin svarbias visuomenei viešąsias paslaugas atliekanti biudžetinė įstaiga, kurios funkcijų netinkamas atlikimas būtų viešojo intereso pažeidimas.
12. Iš Pagalbos vaikui ir šeimai skyriaus Dienos socialinės globos poskyrio socialinio darbuotojo padėjėjo pareigybės aprašymo matyti, kad socialinio darbuotojo padė-

- jėjo pareigybė priskiriama kvalifikuotų specialistų pareigybių grupei (1 sk., 1 p.), o asmuo, einantis šias pareigas, turi mokėti tinkamai bendrauti su socialinių paslaugų gavėjais (2 sk., 5.5 p.), mokėti kurti saugią aplinką socialinių paslaugų gavėjams (2 sk., 5.6 p.). Socialinio darbuotojo padėjėjas, atlikdamas jam priskirtas funkcijas (veiklą, susijusią su vaiko savitarna, savitvarka, maitinimusi, ugdymu, poilsiu, vaiko priežiūra, padedant ugdyti jo higieninius, kasdienio gyvenimo įgūdžius (3 sk., 6.3–6.5 p.)), savo veikloje vadovaujasi etikos normomis ir vertybinėmis nuostatomis, gerbia vaikus ir vertina kiekvieno iš jų unikalumą, būna empatiškas, stengiasi suprasti kiekvieną vaiką ir jam padėti, teikdamas paslaugas, pasirenka tinkamus, vaiko poreikius ir interesus atitinkančius darbo metodus (3 sk., 6.9 p.), stebi emocinę ir fizinę vaiko būseną, rūpinasi jo saugumu, nepalieka be priežiūros (3 sk., 6.11 p.). Taip pat turi nedelsdamas informuoti socialinį darbuotoją apie ypatingus įvykius ar problemas su socialinių paslaugų gavėjais (3 sk., 6.13 p.).
13. Iš 2021 m. kovo 24 d. S. T. darbo sutarties 1.1, 1.2 ir 7 punktų matyti, kad jis priimamas dirbti nuo 2021 m. balandžio 1 d. (*duomenys neskelbtini*) socialinio darbuotojo padėjėju. Iš minėtos darbo sutarties 15–17 punktų matyti, kad S. T., pasirašydamas darbo sutartį, susipažino ir su Paslaugų centro Vidaus tvarkos taisyklėmis, ir su Vidaus tvarkos taisyklėmis, teikiant sveikatos priežiūros paslaugas, ir su Paslaugų centro nuostatais bei savo pareigybės aprašymu. Be to, duodamas parodymus teisme pripažino, kad buvo apmokytas, kaip elgtis kritiniais su Paslaugų centro paslaugų gavėjais susijusiais atvejais. S. T., dirbdamas socialinio darbuotojo padėjėju, suprato Paslaugų centro tikslą, veiklos pobūdį, tiek Paslaugų centro, tiek tiesiogiai savo funkcijų reikšmę, jam buvo akivaizdu, kad tiek institucijos, tiek joje dirbančių darbuotojų (socialinių darbuotojų, jų padėjėjų) funkcijos neatsiejamai susijusios su viešojo intereso įgyvendinimu, o jis, įgyvendindamas pirmiau minėtas savo, kaip socialinio darbuotojo padėjėjo, darbo funkcijas, teikia viešąją paslaugą.
 14. L. S., nukentėjusiojo atstovė pagal įstatymą, sudariusi sutartį su Paslaugų centru dėl savo vaiko U. S. socialinės globos (trumpalaikio atokvėpio socialinės globos paslaugos), turėjo teisėtą lūkestį, kad viešosios paslaugos bus atliktos tinkamai ir Paslaugų centre dirbančių darbuotojų veiksmais nebus padaryta žalos jos neįgaliam vaikui. Tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismas analizavo ir Paslaugų centro funkcijas, ir jame dirbančio socialinio darbuotojo padėjėjo funkcijų pobūdį ir padarė motyvuotas išvadas, kad S. T. yra laikytinas valstybės tarnautojui prilyginamam asmeniui kaip viešąsias paslaugas atliekantis asmuo (BK 230 straipsnio 3 dalis).

Dėl didelės žalos požymio BK 228 straipsnio 1 dalies kontekste

15. Kasaciniame skunde taip pat nesutinkama, kad tiek nukentėjusiajam, tiek Paslaugų centrui ir valstybei buvo padaryta didelė žala, taigi nėra būtinojo BK 228 straipsnio 1 dalyje nustatytos nusikalstamos veikos sudėties požymio, siekiant inkriminuoti S. T. minėtos nusikalstamos veikos padarymą.
16. Pabrėžtina, kad neturtinio pobūdžio žala paprastai pripažįstama didele, kai ji pati-

riama dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimo, valstybės tarnybos autoriteto diskreditavimo, sveikatos asmeniui sutrikdymo, kai kyla esmingai žalingų padarinių valstybei, tarnybai ar asmeniui (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-1/2014, 2K-50-648/2015, 2K-248-895/2015, 2K-306-896/2016, 2K-350-697/2016, 2K-7-2-895/2017, 2K-104-696/2018, 2K-285-976/2018, 2K-4-689/2019, 2K-189-1073/2019, 2K-127-689/2020, 2K-186-698/2020, 2K-248-648/2020, 2K-116-697/2021, 2K-215-303/2021).

17. Kasacinės instancijos teismo praktika atskleidžia, kad jei valstybės tarnautojas, viršydamas tarnybinius įgaliojimus, nukentėjusiajam padaro net ir nedidelę žalą sveikatai, tokia fizinė žala dažniausiai savaime vertinama kaip didelė žala BK 228 straipsnio prasme ne tik nukentėjusiajam, bet ir institucijai (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-1/2014, 2K-74-976/2017, 2K-248-648/2020). Tačiau net ir tokiu atveju, nustatant didelės žalos požymį, būtina atsižvelgti į visas konkrečios bylos aplinkybes. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad didelės žalos požymis yra vertinamasis, todėl kiekvienu atveju nustatomas atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes: žalos pobūdį, nukentėjusiųjų skaičių, nusikalstamos veikos trukmę, kokiais teisės aktais ginami interesai pažeisti, kaltininko einamų pareigų svarbą ir pan. Didelės žalos požymio nustatymas turi būti pagrįstas byloje esančiais duomenimis bei jų pagrindu nustatytais aplinkybėmis. Ne bet kokie teisės aktų, reglamentuojančių valstybės tarnautojų atliekamas funkcijas, padaryti pažeidimai kvalifikuojami kaip piktnaudžiavimas tarnyba. Taikant baudžiamąją atsakomybę būtina nustatyti pakankamą veiksmų pavojingumą ir didelės žalos padarinius (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-108-458/2021).
18. Teismas nustatė, kad S. T., reaguodamas į neįgalaus vaiko negatyvių emocijų pasireiškimą, delnu ir maisto plėvelės rulonu sudavė nenustatytą skaičių smūgių nukentėjusiajam U. S. per sėdmenis ir šlaunis, nors buvo apmokytas ir žinojo, kaip elgtis su tokią negalią kaip nukentėjusysis turinčiu asmeniu (nesant galimybės sutramdyti neigiamų emocijų protrūkio, kviesti greitąją medicinos pagalbą, pranešti atsakingiems asmenims ir vaiko tėvams). Taigi, byloje nustatyta, kad institucijos, kuri privalo rūpintis neįgaliais vaikais, darbuotojų – S. T. ir kito asmens veiksmais U. S. buvo padarytas nežymus sveikatos sutrikdymas. Kasaciniame skunde nurodoma, kad U. S. yra žaloti save linkęs neįgalus asmuo, tad galimai fizinio skausmo nejaučia, o vien nežymus sveikatos sutrikdymas, pasireiškęs, kaip teismai nustatė, fizinio skausmo nukentėjusiajam sukėlimu ir kraujosruvomis raumenyse, negali reikšti didelės neturtinės žalos nukentėjusiajam padarymo. Toks žalos, padarytos nukentėjusiajam, interpretavimas prieštarauja bylos duomenims: nežymus sveikatos sutrikdymas U. S. nustatytas, atsižvelgiant į tai, kad fiziniu smurtu buvo sukeltas fizinis skausmas ir padarytos poodinės kraujosruvos; objektyvių duomenų apie tai, kad nukentėjusysis negali jausti skausmo, byloje nėra.
19. Taip pat sutiktina su pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų išvadomis, kad S. T. veiksmais buvo padaryta didelė žala ne tik nukentėjusiajam, bet ir valstybei bei Paslaugų centrui, nes: 1) viešųjų paslaugų paskirtis – rūpintis piliečiais ir gyventojais, užtikrinant ekonomiškai racionalų pagrindinius jų poreikius tenkinančių paslaugų teikimą, o šių paslaugų įgyvendinimas yra svarbi valstybės vyk-

domos viešosios politikos dalis; 2) nepaisant to, kad informacija dėl S. T. Paslaugų centre padarytos veikos prieš neįgalų asmenį nepateko į žiniasklaidos priemonės (nukentėjusiojo atstovės pagal įstatymą valia), tačiau net ir vienam asmeniui bei jo šeimos nariams padaryta žala, šiuo atveju grubus smurtas prieš nepilnametį neįgalų asmenį, nors valstybė per įstaigoje paslaugas teikiančius asmenis yra įsipareigojusi jais rūpintis ir globoti, akivaizdžiai buvo iškreipta tarnybinės veiklos esmė, sumenkintas valstybės institucijos įvaizdis bei autoritetas, diskredituotas šios institucijos vardas (be to, iš bylos duomenų matyti, kad Paslaugų centre lankėsi policija, jos atvykimu susidomėjo kitų vaikų – paslaugų gavėjų tėvai, klausinėjo, kas nutiko).

Dėl kitų kasacinio skundo argumentų

20. Kasatorius skunde taip pat nurodo ir BPK atitinkamų straipsnių pažeidimus, tačiau niekaip jų nesieja su pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų atliktu įrodymų vertinimu (BPK 20 straipsnio 5 dalis), juo remiantis teisinių išvadų darymu nuosprendyje ir nutartyje (BPK 305, 332 straipsniai), apeliacinės instancijos teismo atsakymu į esminius apeliacinio skundo argumentus (BPK 320 straipsnio 3 dalis). Nuteistasis S. T. kasaciniame skunde atitinkamų baudžiamojo proceso įstatymo straipsnių pažeidimus iš esmės sieja su, kaip jis mano, aiškiai netinkamu baudžiamojo įstatymo pritaikymu dėl BK 228 straipsnio 1 dalies inkriminavimo.
21. Taip pat pažymėtina, jog nustačius, kad S. T. pagrįstai pripažintas BK 228 straipsnio 1 dalyje nustatytos nusikalstamos veikos subjektu, kad jo veiksmai sukėlė didelę neturtinę žalą nukentėjusiajam, valstybės institucijai ir valstybei, kvalifikuoti kasatoriaus veiksmus pagal BK 140 straipsnio 1 dalį kaip fizinio skausmo sukėlimą, kaip to prašoma kasaciniame skunde, nėra teisinio pagrindo.

Dėl nukentėjusiojo atstovės pagal įstatymą patirtų išlaidų advokato paslaugoms apmokėti

22. Bylą nagrinėjant kasacine tvarka, nukentėjusiojo U. S. įgaliotas atstovas advokatas T. Jurgelionis pateikė prašymą priteisti nukentėjusiojo atstovės pagal įstatymą L. S. patirtų išlaidų atlyginimą už atstovavimą kasacinės instancijos teisme (300 Eur) ir pateikė tai patvirtinančius dokumentus.
23. BPK 106 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad, pripažinęs kaltinamąjį kaltu, teismas, priimdamas nuosprendį, turi teisę nuspręsti iš kaltinamojo išieškoti nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo turėtas išlaidas advokato, kuris dalyvavo byloje kaip nukentėjusiojo ar civilinio ieškovo atstovas, paslaugoms apmokėti. Šios nuostatos galioja ir kasacinės instancijos teisme, tačiau tokiais atvejais, priteisiant išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimą, būtina atsižvelgti ir į tai, pagal kieno skundą buvo nagrinėta byla ir koks yra šio skundo nagrinėjimo rezultatas (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-143-696/2017, 2K-118-489/2019, 2K-135-693/2019 ir kt.).
24. Ši baudžiamoji byla nagrinėta rašytinio proceso tvarka pagal nuteistojo kasacinį

skundą, kuris pripažintinas nepagrįstu ir atmetinas. Nagrinėjant bylą kasacinės instancijos teisme advokatas T. Jurgelionis pateikė atsiliepimą į kasacinį skundą. Viena iš nukentėjusiojo dalyvavimo ginant savo teises kasaciniame procese formų yra jo atstovo advokato, bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, atsiliepimo į kasacinį skundą pateikimas (BPK 374¹ straipsnio 1 dalis). Dėl to nukentėjusiojo (šiuo atveju jo atstovo pagal įstatymą) turėtos išlaidos dėl atstovo advokato dalyvavimo kasacinės instancijos teisme, pateikiant atsiliepimą į kasacinį skundą, turi būti atlygintos.

25. Teismų praktikoje yra išaiškinta, jog proceso dalyvio nurodomas patirtų atstovavimo išlaidų dydis neįpareigoja teismo priteisti nurodomos sumos, o yra tik viena iš aplinkybių, į kurią atsižvelgiama nustatant proceso išlaidų dydį. Teismas negali priteisti proceso dalyvio prašomos atstovavimo išlaidų sumos, jei yra pagrindas konstatuoti, kad nurodoma atstovavimo išlaidų suma yra per didelė (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-102-222/2016, 2K-152-303/2017, 2K-347-976/2018).
26. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į kasacinio skundo apimtį ir turinį dėl teisės taikymo byloje, kasacinio skundo išnagrinėjimo rezultata, bylos sudėtingumą, protinumo ir sąžiningumo principus, daro išvadą, kad prašoma priteisti išlaidų suma laikytina proporcinga, todėl iš nuteistojo S. T. nukentėjusiosios L. S. naudai priteistina 300 Eur už advokato T. Jurgelionio suteiktas teisinės paslaugas, surašant atsiliepimą į kasacinį skundą.

Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į išdėstytus argumentus ir vadovaudamasi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 382 straipsnio 1 punktu,

n u t a r i a :

Nuteistojo S. T. kasacinį skundą atmesti.

Iš nuteistojo S. T. nukentėjusiojo U. S. atstovei pagal įstatymą L. S. priteisti 300 Eur turėtų išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimo.

2.9. Melagingi skundas, pareiškimas, pranešimas, parodymai, išvados ir vertimas (BK 235 straipsnis)

Situacija, kai teisės saugos institucijos turi tam tikrų duomenų, kurie pagrįstai gali būti interpretuojami kaip atskleidžiantys asmens veikoje baudžiamojo pobūdžio veikos požymius ir suteikiantys įtikinamą pagrindą įtarti asmenį padarius tokią veiką, o kompetentingi pareigūnai į tokius duomenis nereaguoja (nepateikia išvadų dėl jų teisinio vertinimo ir dėl tokio asmens tolesnio procesinio statuso), savaiame negali paneigti minėto asmens teisės neduoti parodymų prieš save.

Esant duomenų apie asmens galbūt padarytą baudžiamojo pobūdžio veiką ir apklausiant tokį asmenį, jo atsakymas į pateikiamus klausimus iš esmės reiškia baudžiamojo pobūdžio veikos požymių (ne)buvimą jo veikoje patvirtinimą ar paneigimą, o galutinis sprendimas dėl baudžiamojo pobūdžio atsakomybės jam netaikymo nėra pri-

imtas, toks asmuo gali būti apklausiamas tik jo sutikimu, taikant baudžiamojo proceso įstatyme nustatytas teisės tylėti ir teisės į gynybą garantijas.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-190-511/2023
Teisminio proceso Nr. 1-05-2-00148-2021-6
Procesinio sprendimo kategorijos:
1.2.20.5.1; 2.8.9.2 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. spalio 17 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Audronės Kartanienės (kolegijos pirmininkė), Daivos Pranytės-Zalieckienės ir Eligijaus Gladučio (pranešėjas),

sekretoriaujant Agatai Minkel,

dalyvaujant prokurorui Arvydui Kuzminskui,

nuteistajam V. S. ir jo gynėjui advokatui Stanislovui Butkevičiui,

viešame teismo posėdyje kasacine žodinio proceso tvarka išnagrinėjo baudžiamąją bylą pagal nuteisto V. S. ir jo gynėjo advokato Stanislovo Butkevičiaus kasacinius skundus dėl Šiaulių apylinkės teismo 2022 m. birželio 30 d. nuosprendžio ir Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. lapkričio 16 d. nutarties.

Šiaulių apylinkės teismo 2022 m. birželio 30 d. nuosprendžiu V. S. pripažintas kaltu ir nuteistas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 235 straipsnio 1 dalį 50 MGL (2500 Eur) dydžio bauda.

Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. lapkričio 16 d. nutartimi nuteistojo V. S. apeliacinis skundas atmestas.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą ir išklausiusi nuteistojo V. S. ir jo gynėjo advokato S. Butkevičiaus, prašiusių kasacinius skundus tenkinti, prokuroro, prašiusio kasacinius skundus atmesti, paaiškinimų,

n u s t a t ė :

I. Bylos esmė

1. V. S. nuteistas už tai, kad apklausiamas kaip liudytojas davė melagingus parodymus. Nusikalstama veika padaryta šiomis aplinkybėmis: V. S., 2018 m. lapkričio 14 d. Šiaulių apygardos teisme nagrinėjant baudžiamąją bylą Nr. 1-77-744/2018, teismo posėdžio metu, būdamas pasirašytinai išpėtas dėl atsakomybės už melagingų parodymų davimą, apklausiamas kaip liudytojas davė žinomai melagingus

parodymus apie tai, jog G. S. 2017 m. sausio 5 d. per du kartus jam sumokėjo 13 664 Eur pagal baldų pirkimo–pardavimo sutartį Nr. (*duomenys neskelbtini*), sudarytą tarp UAB „Amona“ ir kredito unijos „Žemaitijos išdas“.

II. Kasacinių skundų argumentai

2. Kasaciniu skundu nuteistojo V. S. gynėjas advokatas S. Butkevičius prašo Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. lapkričio 16 d. nutartį panaikinti ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka. Kasatorius skunde nurodo:
 - 2.1. Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs bylą apeliacine tvarka, netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą ir padarė esminius Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 1, 3 dalių, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir Konvencija) 6 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir BPK) 20 straipsnio, BPK 44 straipsnio 6 dalies, BPK 80 straipsnio 1 punkto, BPK 324 straipsnio 6 dalies pažeidimus, šie pažeidimai suvaržė nuteistojo procesines teises į veiksmingą gynybą ir teisingą procesą, taip pat sukliudė teismui išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą bei priimti teisėtą ir pagrįstą sprendimą.
 - 2.2. Apeliacinės instancijos teismas, tikrindamas pirmosios instancijos teismo apkaltinamojo nuosprendžio pagrįstumą ir teisėtumą, iš naujo neįvertinęs įrodymų, nepašalino jame esančių prieštaravimų, neatsakė į nuteistojo apeliacinio skundo argumentus, o tik formaliai pritarė pirmosios instancijos teismo padarytoms išvadoms dėl nuteistojo V. S. kaltės, kuri grindžiama išimtinai kaip liudytojų apklaustų ikiteisminio tyrimo pareigūnų N. M. ir L. M. parodymais.
 - 2.3. Baudžiamojoje byloje, kurioje V. S. buvo apklausiamas kaip liudytojas, dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų daromo psichologinio spaudimo ir grasinimų jam baudžiamąja byla dėl dokumentų klastojimo ir neteisingos buhalterinės apskaitos vedimo ikiteisminio tyrimo apklausos metu pagal pareigūnų nurodomas aplinkybes jis parodė, kad pinigų iš G. S. negavo. Tuo tarpu Šiaulių apygardos teismo teisiamaajame posėdyje apklausiamas kaip liudytojas V. S. ikiteisminio tyrimo parodymų netvirtino ir, išsamiai paaiškinęs visas įvykio aplinkybes, parodė, kad G. S. perdavė jam 13 664,72 Eur gryniaisiais pinigais, kuriuos V. S. bendrovė per du kartus pervedė kredito unijai „Žemaitijos išdas“.
 - 2.4. Atkreipiamas dėmesys, kad nors V. S. šioje nagrinėjamoje byloje pripažintas kaltu ir nuteistas pagal BK 235 straipsnio 1 dalį, nes, Šiaulių apygardos teisme nagrinėjant baudžiamąją bylą Nr. 1-77-744/2018, teisiamaajame posėdyje apklausiamas kaip liudytojas jis davė žinomai melagingus parodymus apie tai, jog G. S. perdavė jam pinigus, tačiau nei pirmosios, nei apeliacinės instancijos teismai šio fakto (pinigų gavimo (negavimo)) netikrino, taip pat nevertino paties nuteistojo V. S. pateiktų dokumentų, t. y. mokėjimo pavedimų, kasos pajamų ir išlaidų orderių, kredito unijos „Žemaitijos išdas“ ir UAB „Amona“ 2017 m. sausio 3 d. pirkimo–pardavimo sutarties, kurie patvirtina, kad G. S.

pinigus perdavė. Taip pat, kasatoriaus nuomone, teismai nevertino ir esminės bylos aplinkybės, patvirtinančios V. S. teisiamajame posėdyje duotų parodymų teisingumą, t. y. kad baudžiamojoje byloje Nr. 1-77-744/2018, kurioje G. S. priimtas apkaltinamasis nuosprendis, nebuvo pareikštas civilinis ieškinyš dėl žalos padarymo kredito unijai „Žemaitijos išdas“, nes gauti pinigai iš V. S. buvo gražinti į kredito unijos sąskaitą.

- 2.5. Pažymima, kad baudžiamojoje byloje Nr. 1-77-744/2018, kurioje V. S. buvo apklausiamas kaip liudytojas, negalėjo skųsti Šiaulių apygardos teismo 2020 m. birželio 16 d. nuosprendžio teisėtumo ir jame nustatytų aplinkybių (t. y. kad teismas netiki nuteistojo G. S. bei liudytojo V. S. teisiamajame posėdyje duotais parodymais; remiasi liudytojo V. S. ikiteisminio tyrimo metu duotais parodymais; V. S. vadovaujamai bendrovei G. S. neperdavė 13 664,72 Eur ir pan.), tačiau tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai, nagrinėdami bylą ir pripažindami V. S. kaltu pagal BK 235 straipsnio 1 dalį, iš esmės ir rėmėsi tik baudžiamojoje byloje Nr. 1-77-744/2018 nustatytais aplinkybėmis. Kasatoriaus nuomone, ši procesinė situacija akivaizdžiai suvaržė nuteistojo V. S. teises.
- 2.6. Asmens bylos negali nagrinėti teisėjas, dėl kurio nešališkumo gali kilti abejonių (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. vasario 12 d. nutarimas). Teisėjas, nagrinėjantis bylą, turi būti neutralus, nes teismo nešališkumas, kaip ir teismo nepriklausomumas, yra esminė žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo garantija, būtina teisingo bylos išnagrinėjimo, pasitikėjimo teismu sąlyga. Taigi, turi būti šalinamos prielaidos, galinčios kelti abejonių dėl teisėjo ir teismo šališkumo. Be to, Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje išaiškinta, kad, sprendžiant teisės į nešališką teismą pažeidimo klausimą, svarbu netgi tai, kaip susidariusi situacija ir esančios aplinkybės atrodo objektyviai stebėtojų (2000 m. birželio 22 d. sprendimas byloje *Coeme ir kt. prieš Belgiją*, peticijos Nr. 32492/96; 2005 m. rugsėjo 6 d. sprendimas byloje *Salov prieš Ukrainą*, peticijos Nr. 65518/01). Kasatoriaus nuomone, šią baudžiamąją bylą išnagrinėjo šališki teismai, nes prokurorui apie V. S. galimai padarytą nusikalstamą veiką pagal BK 235 straipsnio 1 dalį pranešė baudžiamojoje byloje Nr. 1-77-744/2018 priėmęs apkaltinamąjį nuosprendį Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkas, teisėjas L. Zederštreimas.
3. Kasaciniu skundu nuteistasis V. S. prašo Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. lapkričio 16 d. nutartį panaikinti ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka. Kasatorius skunde nurodo:
 - 3.1. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą ir padarė esminius Konstitucijos 31 straipsnio 1, 3 dalių, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalies, BPK 20 straipsnio, BPK 44 straipsnio 6 dalies, BPK 80 straipsnio 1 punkto, BPK 80 straipsnio 3 dalies, BPK 331 straipsnio 2 dalies bei *in dubio pro reo* (visos abejonės aiškinamos kaltinamojo naudai) principo pažeidimus, šie pažeidimai sukliudė teismams išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą bei priimti teisėtą ir pagrįstą sprendimą.

- 3.2. Apeliacinės instancijos teismas, tikrindamas pirmosios instancijos teismo apkaltinamojo nuosprendžio pagrįstumą ir teisėtumą, iš naujo neįvertinęs įrodymų (t. y. paties V. S. parodymų turinio, apklausų metu užduodamų klausimų pobūdžio, dokumentų, patvirtinančių pinigų gavimo aplinkybes, ir pan.), nepašalino jame esančių prieštaravimų, neatsakė į apeliacinio skundo argumentus, o tik formaliai pritarė pirmosios instancijos teismo nepagrįstoms išvadoms dėl jo kaltės, kuri grindžiama išimtinai kaip liudytojų apklaustų ikiteisminio tyrimo pareigūnų N. M. ir L. M. parodymais. Kasatoriaus nuomone, apeliacinės instancijos teismas taip pat buvo šališkas ir pažeidė rungtyniškumo principą, nes ikiteisminio tyrimo pareigūnų parodymus vertino kaip patikimus, o jo (nuteistojo) – kaip melagingus ir prieštarigus.
- 3.3. Baudžiamojoje byloje Nr. 1-77-744/2018, kurioje buvo apklausiamas kaip liudytojas, dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų N. M. ir L. M. daromo psichologinio spaudimo ir grasinimų jam baudžiamosios bylos iškėlimu dėl dokumentų klastojimo ir neteisingos buhalterinės apskaitos tvarkymo ikiteisminio tyrimo apklausos metu pagal pareigūnų nurodomas aplinkybes parodė, kad pinigų iš G. S. negavo. Tuo tarpu Šiaulių apygardos teismo teisiamajame posėdyje apklausiamas kaip liudytojas ikiteisminio tyrimo parodymų netvirtino ir, išsamiai paaiškinęs visas įvykio aplinkybes, parodė, kad G. S. perdavė jam 13 664,72 Eur grynaisiais pinigais, kuriuos jo bendrovė per du kartus pervedė kredito unijai „Žemaitijos izdas“.
- 3.4. Šioje nagrinėjamoje byloje teismai, pripažindami kaltu ir nuteisdami pagal BK 235 straipsnio 1 dalį, skundžiamuose sprendimuose nurodė, kad jo (V. S.) parodymai apie ikiteisminio tyrimo pareigūnų darytą spaudimą ir grasinimus dėl baudžiamosios bylos iškėlimo – tik gynybinė pozicija. Tačiau, kasatoriaus nuomone, teismai, neatsižvelgdami į visas bylos aplinkybes, jo procesinę situaciją (psichologinę būseną ir dvasinius išgyvenimus), nevertino, ar tokiu būdu jis nebuvo verčiamas duoti parodymų prieš save. Teigia, kad ikiteisminio tyrimo metu duodamas parodymus kaip liudytojas jis buvo išsigandęs, suprato, jog nurodymas apie pinigų gavimą galimai reikš jo bendrininkavimą, nes dokumentai buvo surašyti ankstesne data, o pinigai gauti tik po kelių dienų.
- 3.5. Atkreipiamas dėmesys, kad liudytojo, kaip baudžiamojo proceso dalyvio, statusas paprastai yra neutralus, t. y. kaip liudytojas turi būti apklausiamas asmuo, tiesiogiai niekaip nesuinteresuotas bylos baigtimi. Liudytojo parodymų dalyko negali sudaryti duomenys apie tikėtiną jo dalyvavimą darant nusiikalstamas veikas. Pagal BPK 80 straipsnio 1 punktą, asmuo bet kurioje proceso stadijoje negali būti apklausiamas kaip liudytojas apie bet kokias aplinkybes, duomenys apie kurias galėtų būti pagrindas vėliau jam reikšti įtarimus ar kaltinimus ne tik tiriamoje baudžiamojoje byloje, bet ir bet kurioje kitoje baudžiamojo pobūdžio byloje. Kasatoriaus nuomone, apklausus jį (V. S.) kaip liudytoją, turėjo būti išaiškinta, jog jam nebus taikomos BPK 80 straipsnio 1 punkto nuostatos, nebus sudarytos prielaidos prieš jį pradėti kitą bylą, kurioje, galimai išgavus jo prisipažinimą, vėliau būtų apkaltintas dėl netinkamų buhalterinių dokumentų vedimo. Akivaizdu, kad šiuo atveju buvo sukurta

- neleistina situacija, kurioje tarsi nebuvo kaltinamas, bet sudaromos visos prielaidos surinkus medžiagą apkaltinti jį, turint jo paties parodymus.
- 3.6. BK 235 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad nukentėjęs asmuo ar liudytojas neatsako už melagingų parodymų davimą, jeigu pagal įstatymus turėjo teisę atsisakyti duoti parodymus, tačiau prieš apklausą nebuvo su šia teise supažindintas. Be to, Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje, Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta kiekvieno asmens teisė į sąžiningą (teisingą) procesą. Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje išaiškinta, kad verčiant liudyti prieš save yra pažeidžiamas teisingo proceso principas. Šis principas galioja ir tuo atveju, kai asmuo įpareigojamas (verčiamas) duoti parodymus kitame procese nei tas, kuriame pareikštas kaltinimas. Pažymima, kad draudimo neduoti prieš save parodymų pažeidimas paprastai nustatomas dviem atvejais, t. y. kai yra panaudojama prievarta, siekiant gauti informacijos, kuri gali tapti pagrindu asmenį apkaltinti jau iškeltoje baudžiamojoje byloje arba kai tokia byla galimai bus iškelta. Taigi asmeniui, apklausiamam kaip liudytojui apie savo paties, tikėtina, padarytą nusikalstamą veiką arba kitą teisės pažeidimą, už kurį yra grėsmė būti patrauktam baudžiamajon ar administracinėn atsakomybėn, netaikoma atsakomybė už melagingų parodymų davimą.
- 3.7. Kasatoriaus nuomone, šioje nagrinėjamoje byloje teismai turėjo atleisti jį nuo baudžiamosios atsakomybės dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo pagal BK 37 straipsnio nuostatas, nes tam buvo visi objektyvieji ir subjektyvieji požymiai.

III. Kasacinės instancijos teismo argumentai ir išvados

4. Nuteistojo V. S. ir jo gynėjo advokato S. Butkevičiaus kasaciniai skundai tenkinimi iš dalies.

Dėl bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribų

5. BPK 376 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teismas, nagrinėdamas kasacinę bylą, teisės taikymo aspektu patikrina priimtus nuosprendžius ir nutartis, dėl kurių paduotas skundas.
6. Kaip matyti iš nuteistojo ir jo gynėjo kasacinių skundų, dalis šių skundų argumentų yra susijusi su nuteistojo V. S. parodymų, duotų ikiteisminio tyrimo metu ir teisiama jame posėdyje baudžiamojoje byloje Nr. 1-77-744/2018, kurioje buvo kaltinami G. S. ir N. J., t. y. kitoje byloje, vertinimu, iš esmės ginčijant toje byloje teismų padarytas išvadas dėl G. S. inkriminuotos veikos, kad jis, siekdamas nusišalinti grynųjų pinigų trūkumą, įrašė tikrovės neatitinkančius duomenis apie grynųjų pinigų – 13 664,72 Eur išmokėjimą pagal UAB „Amona“ sąskaitas, nors realiai UAB „Amona“ pagal pastarosios įmonės išrašytus kasos pajamų orderius šių grynųjų pinigų negavo. Už tai, be kita ko, G. S. pripažintas kaltu ir nuteistas. Pažymėtina, kad kasacinės instancijos teismas teisės taikymo aspektu tikrina tik kasacine tvarka apskųstus Šiaulių apylinkės teismo 2022 m. birželio 30 d. nuosprendį ir Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų ko-

legijos 2022 m. lapkričio 16 d. nutartį baudžiamojoje byloje, kurioje pagal BK 135 straipsnio 1 dalį nuteistas V. S., tačiau neturi teisės revizuoti kitoje byloje priimto įsiteisėjusio nuosprendžio ir jame padarytų išvadų, todėl šie skundo argumentai paliekami nenagrinėti.

Dėl BK 235 straipsnio taikymo

7. Pagal BK 235 straipsnio 1 dalį, be kita ko, atsako tas, kas davė melagingus parodymus apklausiamas kaip liudytojas teisme. Šis nusikaltimas padaromas tiesiogine tyčia. Duodamas melagingus parodymus, kaltininkas supranta savo procesinę padėtį, žino teisinę pareigą padėti vykdyti teisingumą ir duoti tikrovę atitinkančius parodymus. Tai, kad kaltininkas suvokia pareigą duoti teisingus parodymus ir žino apie atsakomybę už melagingų parodymų davimą, jis patvirtina savo parašu. Šiuo atveju kaltininko tiesioginė tyčia pasireiškia ir tuo, kad jis suvokia, jog duoda tikrovės neatitinkančius parodymus, supranta tai ir nori, kad tokia informacija būtų užfiksuota procesiniuose dokumentuose ir panaudota byloje (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-3-489/2016, 2K-288-696/2017, 2K-121-222/2019).
8. Pagal BK 235 straipsnio 4 dalies nuostatas, liudytojas neatsako už melagingų parodymų davimą, jeigu pagal įstatymus jis turėjo teisę atsisakyti duoti parodymus, tačiau prieš apklausą nebuvo su šia teise supažindintas.
9. BPK 80 straipsnio 1 punkte nustatyta, kad kaip liudytojas negali būti apklausiamas asmuo, kuris gali duoti parodymus apie savo paties galbūt padarytą nusikaltimą veiką, išskyrus atvejus, kai jis sutinka duoti tokius parodymus, taikant BPK 82 straipsnio 3 dalyje nurodytus liudijimo ypatumus.
10. Teismų praktikoje laikomasi nuomonės, kad draudimas versti duoti parodymus prieš save pažeidžiamas, jei kaip liudytojas apklausiamas asmuo, kuris faktiškai yra įtariamasis nusikaltimo veikos padarymu, tačiau dėl vieno ar kitų priežasčių apklausos metu nėra pripažintas įtariamuoju BPK nustatyta tvarka. Teismų praktikoje taip pat pripažįstama, kad asmuo negali būti apklausiamas kaip liudytojas apie bet kokias aplinkybes, kurios galėtų būti pagrindas vėliau jam reikšti įtarimus ar kaltinimus ne tik tiriamojoje baudžiamojoje byloje, bet ir bet kurioje kitoje baudžiamojo pobūdžio byloje (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-259-942/2019). Ar liudytojui užduodami klausimai gali būti vertinami kaip vertimas duoti parodymus prieš save, sprendžiama pagal konkrečias bylos aplinkybes (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-348-303/2015, 2K-55-699/2017, 2K-223-495/2019).
11. Taigi, formalus įtarimų nepareiškimas neleidžia kategoriškai teigti, kad asmens teisė atsisakyti duoti parodymus prieš save nebuvo varžoma. Sprendžiant, ar ši teisė nebuvo suvaržyta, atsižvelgtina ne tik į tai, ar procesine prasme asmeniui buvo pareikšti įtarimai dėl aplinkybių, kurios buvo tiriamos baudžiamojoje byloje, o būtina įvertinti visus faktinius bylos duomenis (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-183/2009, 2K-225/2009, 2K-168/2011, 2K-305-788/2015, 2K-223-495/2019). Nustatant, ar asmuo nebuvo verčiamas duoti pa-

- rodymų prieš save, svarbu įvertinti, ar grėsmė asmeniui būti patrauktam baudžiamojon atsakomybėn yra ne tariama, o reali (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-287/2008, 2K-183/2009, 2K-236/2010, 2K-586/2013).
12. Teismų praktikoje taip pat pažymėta, kad pirmiau nurodyta BPK 80 straipsnio nuostata turi būti aiškinama platesniame – Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) sprendimų ir Konstitucijos – kontekste (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-168/2011, 2K-305-788/2015, 2K-259-942/2019).
 13. EŽTT praktikoje pripažįstama, kad verčiant liudyti prieš save pažeidžiamas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas teisingo proceso principas. Asmens įpareigojimas (vertimas) atsakyti į klausimus apie įvykius, dėl kurių jam pareikštas kaltinimas Konvencijos 6 straipsnio prasme, nesuderinamas su teise tylėti ir neduoti parodymų prieš save, kuri yra neatskiriamas teisingo proceso sąvokos dalis. Šis principas galioja ir tuo atveju, kai nurodytas įpareigojimas (vertimas) asmeniui taikomas skirtingame procese negu tas, kuriame pareikštas kaltinimas (pvz., 2001 m. gegužės 3 d. sprendimas byloje *J. B. prieš Šveicariją*, peticijos Nr. 31827/96; 2005 m. spalio 4 d. sprendimas byloje *Shannon prieš Jungtinę Karalystę*, peticijos Nr. 6563/03; 2007 m. birželio 19 d. sprendimas byloje *Macko ir Kozubal prieš Slovakiją*, peticijų Nr. 64054/00 ir 64071/00; 2009 m. balandžio 21 d. sprendimas byloje *Marttinen prieš Suomiją*, peticijos Nr. 19235/03).
 14. Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje taip pat yra įtvirtintas draudimas versti duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius. Šis draudimas konstitucinėje jurisprudencijoje aiškinamas taip, kad fizinis asmuo gali atsisakyti duoti parodymus, kuriais remiantis jis pats, jo šeimos narys ar artimas giminaitis galėtų būti patraukti ne tik baudžiamojon, bet ir kitos rūšies teisinės atsakomybės, jeigu galima sankcija pagal savo pobūdį ir dydį (griežtumą) prilygtų kriminalinei bausmei. Kita vertus, Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas nereiškia, kad fizinis asmuo negali duoti tokių parodymų savanoriškai, t. y. niekieno neverčiamas (Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d., 2013 m. balandžio 12 d. nutarimai).
 15. Šioje byloje pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nustatė, kad V. S., būdamas pasirašytinai įspėtas dėl atsakomybės už melagingų parodymų davimą pagal BK 235 straipsnio 1 dalį, apklausiamas kaip liudytojas davė žinomai melagingus parodymus, kad G. S. 2017 m. sausio mėn. per du kartus jam sumokėjo 13 664 Eur pagal baldų pirkimo–pardavimo sutartį, sudarytą tarp UAB „Amona“ ir kredito unijos „Žemaitijos išdas“, nors įsiteisėjusiu 2020 m. birželio 16 d. teismo nuosprendžiu buvo nustatyta, kad šie pinigai nebuvo perduoti.
 16. Pagal tai esminis šioje byloje nagrinėtinas klausimas yra tas, ar V. S., Šiaulių apygardos teisme nagrinėjant baudžiamąją bylą Nr. 1-77-744/2018, 2018 m. lapkričio 14 d. teisiamojo posėdžio metu galėjo būti apklaustas prieš tai būdamas įspėtas dėl BK 235 straipsnio 1 dalyje nustatytos baudžiamosios atsakomybės už melagingų parodymų davimą, ar jį apklausiant teismo posėdyje grėsmė būti patrauktam baudžiamojon atsakomybėn buvo reali. Tai nulemia, ar nebuvo pažeista V. S. teisė neduoti parodymų prieš save ir kartu ar pripažįstant jį kaltu pagal BK 235 straipsnio 1 dalį baudžiamasis įstatymas jam buvo pritaikytas tinkamai.

17. Pažymėtina, kad tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai šį klausimą nagrinėjo ir padarė išvadą, jog V. S. teisė neduoti parodymų prieš save nebuvo pažeista. Teismai tokią išvadą motyvavo tuo, kad ikiteisminis tyrimas baudžiamojoje byloje, kurioje V. S. buvo apklausiamas kaip liudytojas, buvo pradėtas dėl apgaulingo kredito unijos „Žemaitijos išdas“ buhalterinės apskaitos vedimo, dėl kredito unijos turto pasisavinimo; apie šias aplinkybes V. S. ir buvo apklausiamas; duomenų, patvirtinančių, kad V. S. būtų kaip nors susijęs su minėtos kredito unijos veikla, nebuvo gauta; kaltinimai šioje byloje buvo pareikšti kitiems asmenims, įtarimai dėl bendrininkavimo su kaltinamaisiais V. S. reiškiami nebuvo, jo procesinis statusas baudžiamojoje byloje nuo pat ikiteisminio tyrimo pradžios buvo tik liudytojo ir tai jam buvo gerai žinoma; liudytojo procesinis statusas jam buvo išaiškintas ir prieš apklausiant teisme.
18. Teisėjų kolegijos vertinimu, teismai, spręsdami dėl V. S. teisės neduoti parodymų prieš save (ne)pažeidimo, atsižvelgė ne į visas bylos aplinkybes ir dėl to netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą – BK 235 straipsnio 1 dalį.
19. Pirmiau minėtoje byloje G. S., be kita ko, buvo kaltinamas ir pripažintas kaltu pagal kelis BK straipsnius, teismams nustačius, kad jis, kaip jau pirmiau minėta, siekdamas nuslėpti dėl lėšų pasisavinimo atsiradusį grynųjų pinigų trūkumą, išrašė fiktyvius kasos išlaidų orderius, pagal kuriuos tariamai sumokėjo UAB „Amona“ pagal jos išrašytas sąskaitas 13 664,72 Eur grynųjų pinigų. Tyrimo metu iš įmonės UAB „Amona“ buvo paimti buhalteriniai dokumentai, susiję su šiomis aplinkybėmis, tarp jų UAB „Amona“ kasos pajamų orderiai, kuriuose buvo užfiksuota, kad UAB „Amona“ minėtus pinigus gavo, šių dokumentų kopijos pridėtos prie bylos. Be to, byloje buvo duomenų, kad šios sąskaitos ir kasos pajamų orderiai buvo išrašyti UAB „Amona“ vadovo V. S. nurodymu. Svarbu ir tai, kad teismams buvo žinoma, jog ikiteisminio tyrimo metu V. S. parodė, kad sąskaitos ir pinigų priėmimo kvitai buvo išrašyti G. S. jo paprašius, nors pinigai ir nebuvo sumokėti. Tačiau teismai nustatė, kad pirmiau minėtoje byloje apklausiamas teisiamaajame posėdyje, dėl pinigų sumokėjimo pakeitęs savo poziciją, V. S. davė melagingus parodymus, kad pinigus iš G. S. jis gavo. Taigi, nors buvo nagrinėjama byla dėl kitų asmenų nusikalstamų veikų, duodamas parodymus apie G. S. veiksmus, V. S. kartu turėjo duoti parodymus ir apie savo paties veiksmus, galinčius užtraukti baudžiamąją ar administracinę atsakomybę, t. y. esant pagrindo baimintis dėl galimos atsakomybės, pvz., už savo paties galbūt padarytą BK 300 straipsnyje nustatytą nusikalstamą veiką ar kurį nors ekonominio pobūdžio administracinį nusižengimą, nes, esant tokių veikų požymių, joks procesinis sprendimas šioje situacijoje dėl V. S. veikų nebuvo priimtas ir ateityje nebuvo kliūčių kitoje byloje jį priimti V. S. nepalankia linkme.
20. Teisėjų kolegija šiame kontekste pažymi, kad teisėsaugos institucijoms turint tam tikrų objektyvių faktinių duomenų, kurie pagrįstai gali būti interpretuojami kaip atskleidžiantys asmens veikoje konkrečios nusikalstamos ar kitos baudžiamojo pobūdžio veikos (pvz., administracinio nusižengimo) požymius ir suteikiantys įtikinamą pagrindą įtarti asmenį padariusį tokią veiką, kompetentingų pareigūnų procesinis nereagavimas į tokius duomenis, nepateikiant išvadų dėl jų teisinio

vertinimo ir dėl tokio asmens tolesnio procesinio statuso, savaime negali paneigti minėto asmens teisės neduoti parodymų prieš save. Jei asmuo akivaizdžiai apklausiamas apie savo elgesį situacijoje, kai baudžiamojo pobūdžio veiką galima daro ne tik kiti asmenys, bet ir jis pats (t. y. duodant parodymus apie kitus asmenis, atskleidžiami ir savo paties veiksmai ar neveikimas, dėl kurių nustatyta baudžiamojo pobūdžio atsakomybė), tuo atveju, kai dėl tam tikrų priežasčių – pavyzdžiui, teisėsaugos pareigūnų ir institucijų pozicijos – dėl tokio asmens baudžiamojo persekiojimo nepriimamas joks procesinis sprendimas arba apie tokį sprendimą asmuo nėra tinkamai informuotas, tokio asmens baudžiamojo pobūdžio persekiojimo tikimybė negali būti vertinama tik kaip hipotetinė. Laikantis priešingos nuomonės, būtų sudaromos prielaidos teisiniui netikrumui ir situacijoms, kai potencialaus įtariamojo (kaltinamojo) teisės neduoti parodymų prieš save garantijos priklausytų nuo apklausiant jam dar nežinomos turinčių teisę priimti šiuo klausimu sprendimus pareigūnų pozicijos, o kartu tai gali sudaryti galimybę manipuluoti kaltinimui (ne)palankius parodymus duodančio liudytojo (ne)patraukimu baudžiamojo pobūdžio atsakomybėn.

21. Taigi, kai esant duomenų apie asmens galbūt padarytą baudžiamojo pobūdžio veiką ir apklausiant tokį asmenį jo atsakymas į pateikiamus klausimus iš esmės reiškia baudžiamojo pobūdžio veikos požymių (ne)buvimą jo veikoje patvirtinimą ar paneigimą, o galutinis sprendimas dėl baudžiamojo pobūdžio atsakomybės jam netaikymo nėra priimtas, toks asmuo gali būti apklausiamas tik jo sutikimu, taikant baudžiamojo proceso įstatyme nustatytas teisės tylėti ir teisės į gynybą garantijas.
22. Pagal tai nagrinėjant G. S. baudžiamąją bylą teisme, V. S. negalėjo būti apklausiamas kaip neutralus liudytojas bendra tvarka. Faktas, kad baudžiamoji byla buvo nagrinėjama tik dėl kitų asmenų, negarantavo jo paties tik kaip liudytojo teisinės padėties. Jam užduodamų klausimų teisme pobūdis buvo akivaizdžiai susijęs ir su jo paties galimu apkaltinimu kitame procese, nes tokia galimybė procesine prasme nebuvo pašalinta, taigi, iš esmės buvo palikta atvira. Tai reiškia, kad V. S. kaip liudytojas nagrinėjant G. S. baudžiamąją bylą teisme galėjo būti apklausiamas tik supažindinus su teise atsisakyti duoti parodymus ir jo paties sutikimu bei nebūdamas įspėtas dėl baudžiamosios atsakomybės už melagingų parodymų davimą, atsisakymą ar vengimą juos duoti. O kadangi šie reikalavimai nebuvo įvykdyti, vadovaujantis BK 235 straipsnio 4 dalies nuostatomis, jis negali atsakyti pagal BK 235 straipsnio 1 dalį už melagingų parodymų davimą.
23. Kadangi pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai šioje byloje netinkamai taikė baudžiamąjį įstatymą, Šiaulių apylinkės teismo 2022 m. birželio 30 d. nuosprendis ir Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. lapkričio 16 d. nutartis panaikintini ir byla nutrauktina.

Teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 382 straipsnio 2 punktu,

n u t a r i a :

Panaikinti Šiaulių apylinkės teismo 2022 m. birželio 30 d. nuosprendį bei Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. lapkričio 16 d. nutartį ir bylą nutraukti.

BAUDŽIAMOJO PROCESO TEISĖ

2.10. Įtariamojo, kaltinamojo ir nuteistojo teisės į gynybą užtikrinimas
(BPK 10 straipsnis)

Asmens teisių apsauga baudžiamajo proceso metu (BPK 44 straipsnis)

Pareiga išaiškinti proceso dalyviams jų teises ir jas užtikrinti

(BPK 45 straipsnis)

Būtinąs gynėjo dalyvavimas (BPK 51 straipsnis)

Tai, kad BPK nustato galimybę asmeniui, kuriam byla nutraukta ir kurio padėties neprašoma bloginti, apie teismo posėdį pranešti ne šaukimu, o pranešimu, nereiškia, kad teismas neturi įsitikinti, jog jam apie teismo posėdį pranešta. Vien formalus pranešimo išsiuntimas, neturint duomenų, kad proceso dalyvis pranešimą gavo, nėra tinkamas fakto, kad proceso dalyviui pranešta apie bylos nagrinėjimo laiką, pagrindimas. Toks teismo procesas laikytinas formaliu, neatitinkančiu BPK 45 straipsnyje nustatytos pareigos užtikrinti proceso dalyviams galimybę pasinaudoti savo procesinėmis teisėmis.

Byloje taip pat konstatuota, kad pati gynyba apeliacinės instancijos teisme nebuvo nei reali, nei efektyvi. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos parinktas advokatas nebuvo aktyvus, nesusisiekė su asmeniui, kuriam byla nutraukta, ir gynė jį apeliacinės instancijos teisme nebendravęs su savo ginamuoju. Toks advokato elgesys rodo daugiau formalų jo dalyvavimą teismo posėdyje, o ne profesionalų ir kvalifikuotą savo profesinių pareigų vykdymą, todėl teismo neturėjo būti ignoruojamas. Toks teismo procesas sukliudė asmeniui, kuriam byla nutraukta, realiai ir efektyviai pasinaudoti savo teise į gynybą ne tik ginantis pačiam, bet ir gaunant kvalifikuotą gynėjo pagalbą, laiku ir tinkamai suderinant gynybos poziciją su naujai į bylą įtrauktu advokatu.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-280-654/2023

Teisminio proceso Nr. 1-01-1-17986-2022-0

Procesinio sprendimo kategorijos: 2.1.2.12; 2.4.4 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

N U T A R T I S

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. gruodžio 13 d.

Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Rimos Ažubalytės (kolegijos pirmininkė), Tomo Šeškausko ir

Aleno Piesliako (pranešėjas),

sekretoriaujant Daivai Kučinskienei,
dalyvaujant prokurorui Dariui Čaplikui,

M. N., kuriam byla nutraukta, dalyvavusiam posėdyje nuotoliniu būdu, viešame teismo posėdyje kasacine žodinio proceso tvarka išnagrinėjo baudžiamąją bylą pagal M. N., kuriam byla nutraukta, kasacinį skundą dėl Kauno apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 24 d. nuosprendžio, kuriuo M. N., padaręs nusikalstamą veiką, nurodytą Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 281¹ straipsnio 1 dalyje, vadovaujantis BK 40 straipsniu, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą ir perduotas laiduotojo G. R. atsakomybei be užstato, nustatant vienerių metų šešių mėnesių laidavimo terminą, ir baudžiamoji byla jam nutraukta.

Vadovaujantis BK 67 straipsnio 2 dalies 1 punktu ir 68 straipsniu, M. N. paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – draudimas vairuoti transporto priemonės dvejus metus, skaičiuojant nuo 2022 m. gegužės 23 d. Vadovaujantis BK 72 straipsniu, iš M. N. konfiskuotas automobilis „Lexus RX 300“ (valst. Nr. (*duomenys neskelbtini*)).

Taip pat skundžiama Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 8 d. nutartis, kuria M. N. apeliacinis skundas atmestas.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą ir išklausiusi asmens, kuriam byla nutraukta, prašiusio kasacinį skundą tenkinti, prokuroro, prašiusio kasacinį skundą atmesti, paaiškinimų,

n u s t a t ė :

I. Bylos esmė

1. M. N. pagal BK 281¹ straipsnio 1 dalį atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą už tai, kad 2022 m. gegužės 21 d. apie 21.10 val. Kaune Ateities plentu, R. Kalantos gatve, T. Masiulio gatve iki 16D pažymėto pastato automobilių stovėjimo aikštelės vairavo automobilį „Lexus RX 300“ (valst. Nr. (*duomenys neskelbtini*)) ir vengė neblaivumo patikrinimo, kai jam buvo nustatyti neblaivumo požymiai: iš jo burnos sklido alkoholio kvapas, neadekvati elgsena, kalba buvo nerišli, judesiai nekoordinuoti.

II. Kasacinio skundo argumentai

2. Kasaciniu skundu M. N. prašo pakeisti pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir paskesnę nutartį arba panaikinti apeliacinės instancijos teismo nutartį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka. Kasatorius skunde nurodė šiuos motyvus:
 - 2.1. Apie Kauno apygardos teismo posėdį jis sužinojo tą pačią dieną, gavęs neregistruotą laišką, todėl teisme neturėjo galimybės išdėstyti savo argumentų.
 - 2.2. Teismai konstatavo, kad jis sąmoningai sėdo prie vairo ir vairavo transporto priemonę būdamas neblaivus, nors tiek ikiteisminio tyrimo metu, tiek teisme jis paaiškino, kad transporto priemonę vairavo prieš tai apie 20 minučių

pavartojęs alkoholio, tačiau tikslus alkoholio kiekis nėra nustatytas. Dėl to šis teismų teiginys turėtų būti keičiamas.

- 2.3. Atsisakymas tikrintis neblaivumą buvo dalinis, nes policijos pareigūnai prieš jį panaudojo dujas. Tai įvyko konflikto pradžioje, todėl jis neturėjo galimybės atlikti policijos pareigūnų reikalavimų. Be to, dėl šio incidento policija nutraukė pradėtą administracinio nusižengimo bylą pagal Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 506 straipsnio 4 dalį.
- 2.4. Apeliacinės instancijos teismas, atmesdamas prašymą sumažinti paskirtos baudžiamojo poveikio priemonės – draudimo vairuoti transporto priemonę dvejus metus – terminą, neatsižvelgė į šias aplinkybes: 1) ikiteisminio tyrimo metu M. N. prašė prokuroro taikyti laidavimą, tačiau jo prašymas nebuvo tenkintas; 2) kaip įmonės vadovas jis yra baustas administracine tvarka už priešgaisrinių normų ir veterinarinių normų nesilaikymą, o tai nėra susiję su eismo saugumu; 3) teisė vairuoti jam reikalinga, kad jis galėtų atlikti tiesiogines darbo ir socialines funkcijas – kartu su laiduotoju Rumšiškių klebonu G. Rumševičiumi jis stato naują kleboniją su vaikų bei bendruomenės salėmis, reikia renovuoti istorinę Rumšiškių bažnyčią, visuose šiuose kasdieniuose darbuose tenka daug važinėti, derinti projektus, bendrauti su statytojais ir t. t.; 4) teisė vairuoti ypač reikalinga, nes jis Ukrainoje teikia paramą kariuomenei, medikams, žuvusių karių šeimos nariams, šiuo metu ruošia automobilių pirkimą ir perdavimą su surinkta labdara Bučos, Borodiankos ir Sambiro miestų policijai, Ukrainos miestų atstatymo fondui, paramą visada pristato pats, ne kartą yra tekę būti konflikto zonose.

III. Kasacinės instancijos teismo argumentai ir išvados

3. M. N., kuriam byla nutraukta, kasacinis skundas tenkintinas.

Dėl teisės dalyvauti teismo posėdyje

4. Kasatorius teigia, kad jis neturėjo galimybės dalyvauti teismo posėdyje ir išdėstyti savo argumentų nagrinėjant bylą apeliacine tvarka, nes apie posėdį sužinojo tą pačią dieną gavęs neregistruotą laišką. Iš kasacinio skundo turinio galima spręsti, kad nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme buvo padarytas esminis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir BPK) 322 straipsnio ir teisės į gynybą pažeidimas.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnyje, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje, BPK 7, 10 ir 44 straipsniuose įtvirtinti teisės į teisingą (sąžiningą) procesą, teisės į gynybą, rungimosi ir kiti principai. Pagal BPK 7 straipsnį, bylos teisme nagrinėjamos laikantis rungimosi principo: kaltinimo ir gynybos šalys bylą nagrinėjimo teisme metu turi lygias teises teikti įrodymus, dalyvauti tiriant įrodymus, pateikti prašymus, ginčyti kitos šalies argumentus ir pareikšti savo nuomonę visais klausimais, kylančiais nagrinėjant bylą ir turinčiais reikšmės jai teisingai išspręsti. BPK 10 straipsnyje įtvirtinta, kad

įtariamasis, kaltinamasis ir nuteistasis turi teisę į gynybą; teismas, prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas privalo užtikrinti galimybę įtariamajam, kaltinamajam ir nuteistajam įstatymų nustatytais priemonėmis ir būdais gintis nuo įtarimų bei kaltinimų. Šių teisių ir principų užtikrinimą garantuoja kitos BPK normos. Pagal BPK 22 straipsnio 3 dalį, kaltinamasis baudžiamajame procese turi teisę teikti įrodymus ir dalyvauti juos tiriant, duoti paaiškinimus apie teismo tiriamas bylos aplinkybes. Pagal BPK 44 straipsnio 8 dalį, kiekvienas nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas asmuo gali gintis pats arba per pasirinktą gynėją. Kaltinamojo ar nuteistojo gynimasis bei gynėjo dalyvavimas procese yra lygiavertės konstitucinės teisės į gynybą realizavimo formos, todėl gynėjo dalyvavimas procese neužkerta kelio kaltinamajam ar nuteistajam, ar asmeniui, kuriam byla nutraukta, asmeniškai realizuoti savo teisę į gynybą. BPK 45 straipsnyje nustatytas įpareigojimas teisėjui, prokurorui ir ikiteisminio tyrimo pareigūnui ne tik išaiškinti proceso dalyviams jų procesines teises, bet ir užtikrinti galimybę jomis pasinaudoti. Nagrinėjant bylą apeliacine tvarka turi būti užtikrintos proceso dalyvių teisės, leidžiančios veiksmingai dalyvauti procese.

6. BPK 322 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kad posėdyje dalyvauja prokuroras ir gynėjas. Šio straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad dalyvauti teismo posėdyje turi teisę nuteistasis, išteisintasis, asmuo, kuriam paskirtos ar nepaskirtos priverčiamosios medicinos priemonės, jų atstovai pagal įstatymą, nukentėjusysis, civilinis ieškovas, civilinis atsakovas ir jų atstovai. Šių asmenų, jeigu jiems buvo laiku pranešta apie bylos nagrinėjimo laiką, neatvykimas nekliudo nagrinėti bylos (BPK 322 straipsnio 2 dalis). Iš šių nuostatų išplaukia, kad teismas privalo įsitikinti, ar turintiems teisę dalyvauti apeliacinės instancijos teismo posėdyje asmenims buvo laiku ir tinkamai pranešta apie bylos nagrinėjimą (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-214/2014, 2K-344-303/2017, 2K-136-697/2020, 2K-13-654/2023).
7. Kaip minėta, proceso dalyvių, išskyrus prokurorą ir gynėją, dalyvavimas apeliacinės instancijos teismo posėdyje nėra būtinas. Teismų praktika yra suformulavusi taisykles, kai asmens dalyvavimas teismo posėdyje yra privalomas. Vienas tokių atvejų yra tuomet, kai nuteistasis pageidauja dalyvauti teismo posėdyje (pavyzdžiui, kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-221/2009, 2K-376/2010, 2K-215/2011). Kai teismas nustato, kad apie posėdžio laiką ir vietą asmeniui pranešta tinkamai, tačiau asmuo į posėdį neatvyko, teismas turi nuspręsti, ar galima bylą išnagrinėti jam nedalyvaujant. Teismas sprendimą turi padaryti remdamasis asmens valia, teisės į teisingą teismą ir teisės į gynybą užtikrinimo principų turinio aiškinimu ir pirmiau nurodytomis nuostatomis, siekdamas teisingo bylos išnagrinėjimo (kasacinė nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-13-654/2023).
8. Apeliacinės instancijos teismas neskyrė tinkamo dėmesio klausimui, ar apeliantas pageidauja dalyvauti teismo posėdyje. Apeliaciniame skunde M. N. nurodė, kad pageidauja, jog skundas būtų nagrinėjamas žodinio proceso tvarka, o apeliacinės instancijos teisme jis sau atstovaus pats. Paties M. N. rašyto apeliacinio skundo prašymas apeliacinės instancijos teisme nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka ar noras pačiam sau atstovauti gali rodyti, kad jis pageidauja dalyvauti apeliaciniame procese ir pats ginti savo teises.

9. BPK 324 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad įžanginėje posėdžio dalyje kolegijos pirmininkas patikrina, kas atvyko į posėdį, ar apie bylos nagrinėjimo laiką buvo pranešta asmenims, nurodytiems BPK 322 straipsnyje. Iš 2023 m. sausio 25 d. apeliacinės instancijos teismo posėdžio protokolo matyti, kad įžanginėje teismo posėdžio dalyje teismo posėdžių sekretorė pranešė, jog į teismo posėdį yra atvykę prokuroras ir M. N. gynėjas advokatas R. Lilas. Teisėjų kolegijos pirmininkei paklausus proceso dalyvių nuomonės dėl galimybės nagrinėti bylą, prokurorė manė, kad jeigu pranešta apie posėdžio vietą ir laiką, bylą nagrinėti galima; gynėjas pasakė, kad su ginamuoju nebendravo, neatvykimo priežasčių nežino, todėl palieka spęsti teismui. Teisėjų kolegija nutarė bylą nagrinėti, nes tam nėra procesinių kliūčių, apie posėdžio vietą ir laiką M. N. pranešta tinkamai ir laiku, prašymų atidėti bylos nagrinėjimą negauta. Tokia posėdžio eiga ir teisėjų kolegijos sprendimai neatitiko BPK 322 straipsnio 2 dalies ir 324 straipsnio reikalavimų, neužtikrino asmens teisės į teisingą teismą ir teisės į gynybą principų laikymosi bei pirmiau šioje nutartyje išdėstytų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimų taikant apelianto dalyvavimą teismo procese reglamentuojančias nuostatas.
10. Iš byloje esančių dokumentų matyti, kad M. N. buvo išsiųstas Kauno apylinkės teismo 2022 m. gruodžio 20 d. pranešimas apie 2023 m. sausio 25 d. 9.30 val. Kauno apygardos teisme paskirtą posėdį, tačiau byloje nėra informacijos, ar pranešimą jis gavo. Vien formalus pranešimo išsiuntimas, neturint duomenų, kad proceso dalyvis pranešimą gavo, teisėjų kolegijos vertinimu, nėra tinkamas fakto, kad proceso dalyviui pranešta apie bylos nagrinėjimo laiką, pagrindimas. Apeliacinės instancijos teismas sureikšmino pranešimo išsiuntimo faktą ir nesiaiškino, ar M. N. jį gavo, ar jam kitais būdais (telefonu, el. paštu ar kitaip) yra pranešta apie bylos nagrinėjimo laiką. Tai, kad BPK nustato galimybę asmeniui, kuriam byla nutraukta ir kurio padėties neprašoma bloginti, apie teismo posėdį pranešti ne šaukimu, o pranešimu, nereiškia, kad teismas neturi įsitikinti, jog jam apie teismo posėdį pranešta. Kasacinės instancijos teismo praktikoje teisės dalyvauti teismo posėdyje, kai to pageidauja nuteistasis, tačiau apie posėdžio vietą ir laiką jam nėra žinoma, neužtikrinimas pripažįstamas esminiu teisės į gynybą pažeidimu (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-13-654/2023). Toks teismo procesas laikytinas formaliu, neatitinkančiu BPK 45 straipsnyje nustatytos pareigos užtikrinti proceso dalyviams galimybę pasinaudoti savo procesinėmis teisėmis.
11. Teisėjų kolegija daro išvadą, kad dėl M. N., kuriam byla nutraukta, procesinių teisių dalyvauti teismo posėdyje neužtikrinimo ir nerealizavimo buvo suvaržyta įstatymų garantuota jo teisė dalyvauti teismo posėdyje.

Dėl teisės į gynybą užtikrinimo

12. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį ir į teismo veiksmus pranešant apeliantui apie Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos advokato paskyrimą bei advokato dalyvavimo procese efektyvumą. Šios dvi problemos kyla iš to, kad M. N. apie apeliacinės instancijos teismo posėdį nežinojo, posėdyje dalyvavęs advokatas

- nedalyvavo bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, jis buvo paskirtas ginti M. N. tik apeliacinės instancijos teisme ir su savo ginamuoju nebendravo.
13. Kaip minėta, pagal BPK 44 straipsnio 8 dalį kiekvienas nusikalstamos veikos padarymu įtariamas ar kaltinamas asmuo gali gintis pats arba per pasirinktą gynėją, o neturėdamas pakankamai lėšų gynėjui atsilyginti turi nemokamai gauti teisinę pagalbą įstatymo, reglamentuojančio valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą, nustatyta tvarka. Pagal BPK 51 straipsnio 3 dalį, jeigu yra būtinas gynėjo dalyvavimo atvejis ir jeigu gynėjo nėra pasikvietęs pats įtariamasis, kaltinamasis ar nuteistasis arba jų pavedimu ar sutikimu nėra pakvietę kiti asmenys, teismas, išaiškinęs valstybės garantuojamos teisinės pagalbos išlaidų atlyginimo išieškojimo iš asmens galimybę, praneša valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą organizuojančiai institucijai ar jos nurodytam koordinatoriui apie tai, kad įtariamajam, kaltinamajam ar nuteistajam būtinas gynėjas, ir paskiria šios institucijos parinktą gynėją. Įtariamajam, kaltinamajam ar nuteistajam apie paskirtą gynėją pranešama nedelsiant įteikiant ar išsiunčiant nutarties ar nutarimo paskirti gynėją nuorašą. Įstatymo reikalavimai dėl pranešimo asmeniui apie teismo jam paskirtą gynėją yra konkretūs ir aiškūs. Šioje byloje Kauno apygardos teismas išsiuntė Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos koordinatoriui prašymą parinkti gynėją ir gavo Tarnybos atsakymą, kad M. N. parinktas ginti advokatas R. Lilas. Pagal BPK 51 straipsnio 3 dalį, Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybai parinkus advokatą, o teismui jį paskyrus, M. N. turėjo būti išsiųstas nutarties nuorašas. Pagal tai, kad gynėjas buvo paskirtas tik teismo posėdžio metu, BPK 51 straipsnio 3 dalies reikalavimai nedelsiant pranešti asmeniui apie paskirtą gynėją nebuvo įvykdyti.
 14. Iš posėdžio eigos matyti, kad advokatas nebuvo susisiekęs su M. N. ir gynė jį apeliacinės instancijos teisme nebendravęs su savo ginamuoju, nežinodamas ginamojo pozicijos jam svarbiais klausimais ir galimos nuo apeliacinio skundo padavimo pasikeitusios ginamojo situacijos. Pagal BPK 17 straipsnio 1 dalį, gynėju laikomas asmuo, kuris įstatymų nustatyta tvarka teikia teisinę pagalbą įtariamajam, kaltinamajam, nuteistajam ar išteisintajam, gina jų teises ir teisėtus interesus. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 5 straipsnyje nustatyta, kad advokatų veikla yra grindžiama ir lojalumo klientui principu, o pagal Įstatymo 39 straipsnio 1 dalies 1 punktą, advokatas privalo sąžiningai atlikti savo pareigas. Advokatas privalo laikytis Lietuvos advokatų etikos kodekso reikalavimų ir elgtis dorai bei pilietiškai. Pagal Lietuvos advokatų etikos kodeksą, advokatas visada privalo veikti profesionaliai, pareigingai ir dalykiškai, savo profesines pareigas vykdyti nepriekaištingai, laiku, kvalifikuotai, stropiai ir protingai; advokato lojalumas klientui yra profesionalaus advokato ir kliento bendradarbiavimo bei tinkamo advokato funkcijų vykdymo būtinoji sąlyga, taip pat lemianti advokato pareigą paslaugas klientui teikti taip, kad tai labiausiai atitiktų kliento interesus.
 15. Šioje nutartyje išdėstytos aplinkybės ir motyvai rodo, kad nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme gynyba nebuvo nei reali, nei efektyvi. Toks teismo procesas sukliudė M. N. realiai ir efektyviai pasinaudoti savo teise į gynybą ne tik ginantis pačiam, bet ir gaunant kvalifikuotą gynėjo pagalbą, laiku ir tinkamai sude-

rinant gynybos poziciją su naujai į bylą įtrauktu advokatu. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos parinktas advokatas nebuvo aktyvus, nesusisiekė su M. N. ir gynė jį apeliacinės instancijos teisme nebendravęs su savo ginamuoju. Toks advokato elgesys rodo daugiau formalų jo dalyvavimą teismo posėdyje, o ne profesionalų ir kvalifikuotą savo profesinių pareigų vykdymą, todėl teismo neturėjo būti ignoruojamas. Pats teismas, atlikdamas BPK 241 straipsnyje nustatytą pareigą vadovauti teismo posėdžiui, vykdydamas teisingumą, remdamasis BPK 45 straipsnyje nustatyta pareiga užtikrinti proceso dalyviams galimybę pasinaudoti savo procesinėmis teisėmis, turi užtikrinti tokią galimybę procese norinčiam dalyvauti proceso dalyviui, turi sudaryti visas sąlygas asmeniui kokybiškai pasinaudoti teise į gynybą.

16. Teisėjų kolegijos vertinimu, visi pirmiau nurodyti BPK 44 straipsnio 8 dalies, 51 straipsnio 3 dalies, 322 straipsnio 2 dalies ir 324 straipsnio reikalavimų pažeidimai, kuriais buvo suvaržytos M. N. įstatymų garantuotos teisės į gynybą ir į teisingą teismą, yra esminiai (BPK 369 straipsnio 3 dalis), todėl apeliacinės instancijos teismo nutartis naikintina ir byla perduotina iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka. Priėmus tokį sprendimą, kiti kasacinio skundo argumentai paliktini nenagrinėti.

Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į išdėstytus argumentus ir vadovaudamasi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 382 straipsnio 5 punktu,

n u t a r i a :

Panaikinti Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 8 d. nutartį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

2.11. Nuosprendžio panaikinimo ir naujo nuosprendžio priėmimo pagrindai
(BPK 329 straipsnis)
Nuosprendžių rūšys (BPK 303 straipsnis)
Rezoliucinė nuosprendžio dalis (BPK 307 straipsnis)

Apeliacinės instancijos teismo sprendimų, priimamų išnagrinėjus bylą, rūšys yra nurodytos BPK 326 straipsnyje. Šiame straipsnyje esančios baudžiamojo proceso teisės normos aiškiai diferencijuoja, kokiais atvejais koks sprendimas turi būti priimtas bylą išnagrinėjus apeliacine tvarka. BPK 326 straipsnio 4 dalyje yra nurodyta, kad, išnagrinėjęs bylą teismo posėdyje, dėl apskųsto nuosprendžio apeliacinės instancijos teismas panaikina pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir priima naują nuosprendį BPK 329 straipsnyje nustatytais pagrindais. Šio straipsnio 3 punkte reglamentuojama, kad pirmosios instancijos teismo nuosprendis panaikinamas ir priimamas naujas nuosprendis, jeigu pirmosios instancijos teismas nuosprendžiu nutraukė baudžiamąją bylą, o apeliacinės instancijos teismas teismo posėdyje padarė išvadą, kad reikia priimti apkaltinamąjį arba išteisinamąjį nuosprendį. BPK 329 straipsnyje nurodyti pirmosios instancijos teismo nuosprendžio panaikinimo ir naujo nuosprendžio priėmimo pagrin-

dai. Tokia įstatymo formuluotė reiškia, kad apeliacinės instancijos teismas tuo pačiu nuosprendžiu turi priimti du sprendimus: pirma, panaikinti pirmosios instancijos teismo nuosprendį; antra, priimti naują nuosprendį.

Byloje nustatyta, kad apeliacinės instancijos teismas ne tik nepanaikino nuosprendžio, kuriuo nutraukta baudžiamoji byla, bet ir nepriėmė naujo, t. y. apkaltinamojo, nuosprendžio, kaip tai nustatyta BPK 329 straipsnio 3 punkte. Taigi apeliacinės instancijos teismas asmens nepripažino kaltu dėl BK nustatytų nusikalstamų veikų padarymo, tačiau jam paskyrė arešto bausmes (BK 294 straipsnio 2 dalis, BK 146 straipsnio 2 dalis). Atitinkamai apeliacinės instancijos teismas, vadovaudamasis BPK nuostatomis, kurios nagrinėjamai situacijai netaikytinos (BPK 328 straipsnio 1 punktas ir BPK 326 straipsnio 2 dalies 2 punktas), pakeitė nuosprendį nuteistam asmeniui ir, esant nepanaikintam nuosprendžiui nutraukti bylą, asmeniui, kuriam byla nutraukta, skyrė bausmes.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-256-489/2023

Teisminio proceso Nr. 1-01-1-37708-2021-3

Procesinio sprendimo kategorijos: 2.4.6.5.3; 2.3.6.4.1; 2.3.6.4.5.2; 1.1.5.2 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. lapkričio 23 d.

Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Aleno Piesliako (kolegijos pirmininkas), Alvydo Pikelio ir Tomo Šeškausko (pranešėjas),

sekretoriaujant Agatai Minkel,

dalyvaujant prokurorui Dariui Čaplikui,

nuteistajam J. K. (J. K.) ir jo gynėjui advokatui Pavelui Borkovskiui (Pavel Borkovski),

nukentėjusiajam V. O.,

viešame teismo posėdyje kasacine žodinio proceso tvarka išnagrinėjo baudžiamąją bylą pagal nuteistojo J. K. gynėjo advokato Pavelo Borkovskio kasacinį skundą dėl Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. rugsėjo 29 d. nuosprendžio ir Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. sausio 23 d. nuosprendžio.

Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. rugsėjo 29 d. nuosprendžiu J. K. pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 146 straipsnio 2 dalį ir BK 294 straipsnio 2 dalį atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės kaip susitaikęs su nukentėjusiuoju, ir baudžiamoji byla jam nutraukta.

Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m.

sausio 23 d. nuosprendžiu, iš dalies tenkinus Vilniaus apygardos prokuratūros Vilniaus apylinkės prokuratūros 3-iojo skyriaus vyriausiosios prokurorės Valentinos Strokienės apeliacinį skundą, J. K. pagal BK 146 straipsnio 2 dalį ir BK 294 straipsnio 2 dalį, vadovaujantis BK 63 straipsnio 5 dalies 1 punktu, paskirta galutinė subendrinta arešto keturiasdešimt penkioms paroms bausmė. Vadovaujantis BK 75 straipsnio 1 dalimi, J. K. paskirtos bausmės vykdymas atidėtas septyniems mėnesiams, paskiriant intensyvią priežiūrą ir įpareigojant visą bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpį tęsti darbą arba nedelsiant užsiregistruoti Užimtumo tarnyboje prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Šioje byloje Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. rugsėjo 29 d. nuosprendžiu J. S. (J. S.) pagal BK 146 straipsnio 2 dalį ir BK 294 straipsnio 2 dalį yra atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės kaip susitaikęs su nukentėjusiuoju, ir baudžiamoji byla jam nutraukta. Jo kasacinis skundas nėra priimtas.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą ir išklausiusi nuteistojo bei jo gynėjo, prašiusių kasacinį skundą tenkinti, taip pat prokuroro, prašiusio kasacinį skundą tenkinti iš dalies ir grąžinti bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka, ir nukentėjusiojo, prašiusio išspręsti kasacinį skundą J. K. neišteisinant, paaiškinimų,

n u s t a t ė:

I. Bylos esmė

1. J. K. atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 146 straipsnio 2 dalį ir BK 294 straipsnio 2 dalį už tai, kad jis, veikdamas kartu su J. S., 2021 m. spalio 28 d. apie 17.10 val. Vilniuje, pastebėjęs V. O. ir manydamas, kad šis 2021 m. spalio 25 d. būdamas viešbutyje iš neužrakintų viešbučio tarnybinių patalpų pagrobė N. D. priklausančią piniginę su 50 Eur ir leidimu gyventi Lietuvoje, savavališkai, nesilaikydamas įstatymų nustatytos tvarkos, tuoj pat nekviėdamas policijos pareigūnų, vykdė tariamą teisę panaudodamas fizinį smurtą, t. y. J. S. tyčia sudavė ranka V. O. į viršutinę dešinę kūno dalį, po to J. K. kartu su J. S. sugriebė V. O. už abiejų rankų žastų, jas užlaužė už nugaros ir J. S. tyčia spyrė V. O. į kairę šlaunį, kartu nutempė nukentėjusįjį į viešbučio patalpas, ten V. O. prievarta laikė ir neišleido, taip neteisėtai atėmė V. O. laisvę, panaudodami fizinį smurtą, t. y. J. K. sudavė dešiniu kumščiu penkis smūgius ant kėdės pasodintam V. O. į galvos sritį, bendrais veiksmais padarė nukentėjusiajam nežymų sveikatos sutrikdymą, kuris pasireiškė poodine kraujosruva dešiniame žaste, ir sukėlė jam fizinį skausmą, po to vertė V. O. prisipažinti dėl vagystės, taip savo neteisėtais veiksmais padarė didelę žalą V. O., jo asmens ir laisvės neliečiamumo teisėms.

II. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio esmė

2. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi baudžiamąją bylą apeliacine tvarka, nustatė, kad J. K. neatitinka būtinos BK

38 straipsnio 1 dalies 4 punkte nustatytos sąlygos – nėra pagrindo manyti, kad ateityje jis nedarys naujų nusikalstamų veikų. Tokią išvadą teismas padarė atsižvelgdamas į tai, kad J. K. pirmiau buvo nuteistas pagal BK 167 straipsnio 1 dalį, o naujas nusikalstamas veikas padarė esant neišnykusiam ar įstatymų nustatyta tvarka nepanaikintam teistumui, į tai, kad J. K. vaidmuo buvo aktyvus, į tai, kad daromos nusikalstamos veikos yra panašaus pobūdžio, tačiau sunkėjančios. Teismo vertinimu, nusikalstamų veikų pakartotinumas per pakankamai trumpą laiką nesudaro pagrindo pasitikėti J. K. ir rodo pernelyg didelę pakartotinio teisei priešingo elgesio tikimybę.

III. Kasacinio skundo argumentai

3. Kasaciniu skundu nuteistojo J. K. gynėjas advokatas P. Borkovskis prašo panaikinti Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. rugsėjo 29 d. nuosprendį bei Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. sausio 23 d. nuosprendį ir bylą nutraukti arba panaikinti Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. sausio 23 d. nuosprendį ir palikti galioti Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. rugsėjo 29 d. nuosprendį. Kasatorius skunde nurodo:
 - 3.1. Apeliacinės instancijos teismas netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą ir taip iš esmės pažeidė nuteistojo teisę į teisingą teismą, pažeidė pareigą nustatyti tikrąsias bylos aplinkybes ir įvertinti J. K. ir jo bendrininko veiksmus. Abiejų instancijų teismai, aiškindami BK 294 straipsnio 2 dalyje ir BK 146 straipsnio 2 dalyje nurodytų nusikaltimų sudėtis, taip pat BK 29 straipsnį, netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą. J. K. veiksmuose nėra nusikalstamų veikų, nustatytų BK 294 straipsnio 2 dalyje ir 146 straipsnio 2 dalyje, sudėties požymių. Apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai panaikino pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu patvirtintą J. K. atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 38 straipsnio 1 dalį ir taip netinkamai aiškino ir taikė baudžiamąjį įstatymą.
 - 3.2. Asmenį nuteisiant pagal BK 294 straipsnio 2 dalį, nepakanka tik konstatuoti, kad nukentėjusysis patyrė prievartą, kartu turi būti atskleistas tokios prievartos padarinių pobūdis ir turinys (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-267/2011, 2K-P-183/2012), bet nagrinėjamoje byloje tai nebuvo padaryta. Iš teismų praktikos matyti, kad didelei žalai kilti yra būtinas intensyvios prievartos prieš nukentėjusįjį panaudojimas, pavyzdžiui, baudžiamajoje byloje Nr. 2K-40-1073/2018 nustatyta, kad nukentėjusiajam laisvė buvo apribota beveik parą, prirakinus jį antrankiais prie krosnies apvado, apribojant jam teisę judėti, bendrauti, nuolat patiriant psichinę prievartą, buvo sukurta ilgalaikė bauginamojo pobūdžio situacija.
 - 3.3. Nagrinėjamoje byloje J. K. ir J. S. panaudota prievarta nebuvo tokia intensyvi, kad atitiktų didelės žalos požymį. Byloje nustatyta, kad J. K. ir J. S. nukentėjusįjį V. O. sulaukė apie 17.10 val., V. O. 17.31 val. parašė sūnui SMS žinutę, o 17.36 val. savo telefonu kalbėjo su sūnumi, policijos pareigūnai gavo budėtojo nurodymą

vykti į iškvietimą apie 17.18–17.30 val., atvyko apie 17.45 val. Taigi, apribojus nukentėjusiojo laisvę apie 35–40 minučių, nebuvo sukurta ilgalaikė bauginamojo pobūdžio situacija, V. O. buvo pasodintas viešbučio patalpose ant kėdės, jis nebuvo prirakintas, surištas ar uždarytas, J. K. ir J. S. veiksmai nebuvo tokie intensyvūs ir pavojingi, kad būtų pagrindas konstatuoti padarytą didelę žalą.

- 3.4. Nagrinėjamoje byloje, pripažįstant tam tikrus asmens veiksmus fizine prievarta, buvo būtina įvertinti įvykio kontekstą, fizinės prievartos išraišką, turinį ir pavojingumą. BK 294 straipsnio 2 dalies prasme fiziniu smurtu laikytinas tyčinis, neteisėtas, prieš nukentėjusiojo valią jo organizmui daromas fizinis poveikis, siekiant jo gyvybės atėmimo, sveikatos sutrikdymo, fizinio skausmo ar kitokių fizinių kančių sukėlimo (pavyzdžiui, smūgių nukentėjusiajam sudavimas, jo stumdymas, tūsymas), laisvės atėmimo ar bejėgiškos būsenos sukėlimo ir pan. Fizinė prievarta prieš V. O. buvo naudojama ne paminėtais tikslais, bet siekiant sulaikyti įtariamą nusikalstamą veiką padariusį asmenį, taigi J. K. veiksmai neatitinka fizinio smurto BK 294 straipsnio 2 dalies prasme. Prokuroro 2022 m. kovo 17 d. nutarime nutraukti ikiteisminį tyrimą pagal BK 140 straipsnio 1 dalį dėl nežymaus sveikatos sutrikdymo nurodyta, kad smurtaujant prieš nukentėjusįjį abiejų asmenų veiksmai buvo tyčiniai, tačiau jie atlikti ne turint tikslą sutrikdyti V. O. sveikatą, bet darant kitas nusikalstamas veikas, t. y., nesilaikant įstatymų nustatytos tvarkos, savavališkai vykdant tariamą savo teisę bei neteisėtai atimant V. O. laisvę ir tokiais veiksmais jam padarant didelę fizinę ar psichinę žalą.
- 3.5. Apeliacinės instancijos teismas netinkamai aiškino BK 294 straipsnio taikymą, nes kvalifikuojant veiką pagal šį straipsnį turi būti konstatuota, kad kaltininko elgesys ne apskritai (miglotai) pažeidžia „įstatymų nustatytą tvarką“, bet yra neteisėtas, konkrečiai nurodant, kokie įstatymai ar teisės aktai, nustatantys minėtą tvarką, yra pažeisti. Baudžiamoji atsakomybė už savavaldžiavimą kyla tik tada, kai konflikto dalyviai yra tikro ar tariamo teisinio santykio dalyviai. Tokių teisių ir pareigų atsiradimą ir įgyvendinimo pagrindus nustato Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas ir kiti įstatymai. Asmuo, nesilaikantis ne įstatymais nustatytos subjektyvių teisių įgyvendinimo tvarkos, neturi atsakyti už savavaldžiavimą, o turi būti traukiamas atsakomybėn už kitas veikas pagal pasekmes. Nagrinėjamoje byloje nukentėjusiajam buvo padarytas nežymus sveikatos sutrikdymas (BK 140 straipsnio 1 dalis), tačiau ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas. Nuteistasis nukentėjusiojo nepažinojo, nebuvo susiklostę tikri ar tariami teisiniai santykiai. J. K. ir J. S. veikslių motyvas ir tikslas buvo sulaikyti asmenį, įvykdžiusį vagystę, ir perduoti jį policijos pareigūnams. Nustatyta, kad 2021 m. spalio 25 d. viešbutyje iš tiesų buvo įvykdyta vagystė, o vaizdo įrašai ir fotonuotraukos patvirtina, kad V. O. išoriškai yra labai panašus į vagystę galimai įvykdžiusį asmenį. Nukentėjusysis parodė, kad viešbučio teritorijoje vaikštinėjo neskubėdamas ir dairydamsis, nes ruošėsi būsimoms orientacinio sporto varžyboms, todėl jį pamačiusiems J. K. ir J. S. objektyviai galėjo susidaryti įspūdis, jog tai yra tas pats 2021 m. spalio 25 d. vagystę viešbutyje įvykdęs asmuo, t. y. jie sąžiningai klydo.

- 3.6. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad apelianto nurodytoje kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-32-719/2022 buvo aptariama kitokia, nei nustatyta nagrinėjamoje byloje, situacija (asmuo buvo kaltinamas savavališkai vykdęs teisingumą ir, siekdamas nubausti nukentėjusį už sugadintą dviratį, sukėlęs jam fizinį skausmą). Pagal apeliacinės instancijos teismo vertinimą, priešingai nei nurodytoje teismų praktikoje, egzistuoja fizinio asmens teisė tam tikromis aplinkybėmis sulaikyti kitą asmenį, kaip ir policijos pareigūnų teisė sulaikyti galimai teisei priešingus veiksmus atlikusius asmenis, vadinasi, tokia teisė gali būti pažeista asmeniui savavališkai elgiantis ir nesilaikant įstatymų nustatytos tvarkos. Su tokia apeliacinės instancijos teismo pozicija nesutiktina, juo labiau įvertinus tai, kad toliau teismas nurodė, jog, pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir BPK) 140 straipsnio 1 dalį, kiekvienas asmuo gali sulaikyti asmenį, užkluptą darant nusikalstamą veiką ar tuoj pat po jos padarymo, o visais kitais atvejais tokie fizinio asmens veiksmai būtų neteisėti. Bylos duomenimis nustatyta, kad J. K., sulaikydamas V. O. ir būdamas pagal įvykio aplinkybes įsitikinęs, kad sulaiko vagystę padariusį asmenį, nesuvokė savo veiksmų neteisėtumo ir savavališko pobūdžio, nenumatė, kad dėl to bus padaryta didelė žala kito asmens teisėms bei teisėtiems interesams, ir šių padarinių nenorėjo, todėl J. K. veiksmai nepagrįstai kvalifikuoti pagal BK 294 straipsnio 2 dalį.
- 3.7. Nusikaltimą, nurodytą BK 146 straipsnyje, darantis asmuo suvokia, kad žmogui laisvę pasirinkti savo buvimo vietą atima prieš jo valią ir be jokio teisėto pagrindo, neteisėtai, ir to siekia. Nagrinėjamoje byloje J. K. veiksmuose akivaizdžiai išvelgiama sąžiningos klaidos požymių. Baudžiamosios teisės doktrinoje atvejis, kai asmuo sukelia baudžiamajame įstatyme nurodytus padarinius be kaltės, t. y. asmens psichinis santykis su daroma veika ir kilusiais padariniais neatitinka nei tyčinės, nei neatsargios kaltės sampratos, apibūdinamas (suprantamas) kaip kazusas. Kazusas (lot. *casus*) – veiksmas, turintis išorinių teisės pažeidimo požymių, bet neturintis kaltės elemento (tyčios ar neatsargumo). Teismų praktikoje laikomasi nuostatos, kad tokiau atveju konstatuojama, jog asmuo pavojingus padarinius sukelia nekaltai ir jo veikoje nėra įstatyme nurodytos nusikalstamos veikos sudėties požymių visumos, sudarančios baudžiamosios atsakomybės teisinį pagrindą (pavyzdžiui, kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-565/1999, 2K-809/2001, 2K-402/2013, 2K-512/2014, 2K-5-942/2015). Apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, kad kazuso nagrinėjamoje situacijoje nėra, ją grindė BPK 140 straipsnio 1 dalimi, nurodydamas, kad, praėjus trims dienoms nuo buvusios vagystės, nukentėjusiojo sulaikymas (laisvės atėmimas) negali būti laikomas įvykdytu tuoj pat po nusikalstamos veikos, todėl jis neatitiko BPK 140 straipsnio 1 dalyje nustatytų sąlygų ir buvo neteisėtas.
- 3.8. Asmens, padariusio nusikaltimą, sulaikymas BK 29 straipsnio 1 dalies prasme – situacija, kai vejantis, neleidžiant ištrūkti ar kitais veiksmais aktyviai vengiančiam sulaikymo, nusikaltimą padariusiam asmeniui padaroma turtinės žalos, nesunkus sveikatos sutrikdymas arba sunkus sveikatos sutrik-

dymas dėl neatsargumo, jeigu nusikalstamą veiką padariusio asmens kitaip nebuvo galima sulaikyti. Tam, kad nusikalstamą veiką padariusio asmens sulaikymas būtų teisėtas, yra būtinos kelios sąlygos: sulaikomas asmuo turi būti padaręs nusikalstamą veiką, turi būti proporcingumas tarp sulaikantčio ir sulaikomo asmens veiksmų, fizinės prievartos panaudojimo ribos. BK 29 straipsnyje nenustatytas reikalavimas nusikaltimą padariusį asmenį sulaikyti tik užkluptą darant nusikalstamą veiką ar tuoj po jos padarymo. J. K. buvo įsitikinęs, kad sulaiko nusikalstamą veiką, dėl kurios jis anksčiau kreipėsi su pareiškimu į policiją, padariusį asmenį, vagystę padaręs asmuo buvo užfiksuotas vaizdo kameromis. Be to, BK 29 straipsnyje nereikalaujama sulaikyti asmens tik užklupus jį darant nusikalstamą veiką ar tuoj po jos padarymo. Nuteistasis sąžiningai klydo dėl V. O., manydamas, kad jis yra tas asmuo, kuris vykdo vagystes iš viešbučio, ir pagal nustatytas bylos aplinkybes turėjo pagrindą manyti, kad sulaiko nusikaltimus vykdžiusį asmenį. Apeliacinės instancijos teismo išvada, kad nebuvo BK 29 straipsnyje nurodytos sąlygos – nukentėjusysis aktyviais veiksmais nebandė išvengti sulaikymo, prieštarauja bylos duomenims, nes šis teismas nurodė, kad V. O. sulaikymo metu muistėsi, nenorėjo eiti į viešbučio patalpas, tačiau muistymasis, teismo vertinimu, paaiškinamas kaip natūrali asmens reakcija į svetimų asmenų kontaktą. J. K. veiksmai nagrinėjamoje situacijoje neperžengė fizinės prievartos panaudojimo ribos, nes sulaikymo metu jis naudojo minimalias priemones. BK 29 straipsnyje nenurodytas fizinio skausmo sukėlimas arba nežymus sveikatos sutrikdymas, taigi minėtame straipsnyje nurodyta galima žala yra baigtinė, t. y. tiksliai yra nurodyta, kad aktyviai vengiančiam sulaikymo asmeniui gali būti padaryta turtinė žala, nesunkus sveikatos sutrikdymas arba sunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo. V. O. aktyviai nesipriešino, jam padaryta žala buvo kvalifikuojama kaip nežymus sveikatos sutrikdymas, o tai yra adekvatu kilusiai situacijai ir reiškia, kad fizinės prievartos panaudojimo ribos peržengtos nebuvo. Proporcingumo principas tarp sulaikantčio ir sulaikomo asmens veiksmų taip pat nepažeistas. Teismas nevertino V. O. sužalojimo pobūdžio: iš karto po įvykio Valstybinės teismo medicinos tarnybos specialisto išvadoje buvo nustatyta, kad objektyvių duomenų, rodančių, jog V. O. buvo padaryta sužalojimų, nėra, o vėlesnėje specialisto išvadoje užfiksuota matoma kraujosruva dešiniame žaste. Taigi sulaikymo metu kaltininkas naudojo minimalias priemones, fizinė prievarta buvo panaudota, nes sulaikomas asmuo muistėsi, bandė ištrūkti.

- 3.9. Nusikaltimas, nurodytas BK 146 straipsnyje, padaromas tik tiesiogine tyčia. Tyčios atimti kito asmens laisvę nuteistojo veikoje nebuvo: V. O. buvo atvestas į viešbučio patalpą, pasodintas ant kėdės ir iš karto buvo pranešta policijai apie asmens, kuris įtariamas vagyste, sulaikymą, laisvė V. O. buvo apribota 30–45 min. Atvykę policijos pareigūnai aiškinosi situaciją, taip pat nustatė sulaikyto asmens panašumą į vaizdo kamerų užfiksuoto vagies ir V. O. toliau aiškintis nuvežė į komisariatą. J. K. negalėjo suvokti savo veiksmų pavojingumo ir neteisėtumo, nes iš visų bylos aplinkybių matyti, kad jis kartu su J. S.

buvo įsitikinęs, jog asmuo, kurį jie sulaiko, yra padaręs nusikalstamą veiką. Šį faktą iš esmės pripažino ir apeliacinės instancijos teismas, nurodydamas, kad jie galėjo sąžiningai klysti. J. K., sulaikydamas tariamą nusikaltėlį, suklydo ir pagal byloje nustatytas faktines aplinkybes neprivalėjo ir negalėjo to suvokti, jo veiksmuose nėra kaltės. Baudžiamajame įstatyme nenustatytas asmens, padariusio nusikalstamą veiką, sulaikymo ribų peržengimas. Nebuvo peržengtos fizinės prievartos prieš nukentėjusįjį, kuris sulaikytas norėjo ištrūkti, panaudojimo ribos.

- 3.10. Teisme J. K. pripažino padaręs nusikalstamą veiką, atsiprašė nukentėjusiojo, atlygino jam padarytą žalą ir su juo susitaikė, tačiau teismai, nepaisydami prisipažinimo, turėjo spręsti klausimą, ar padaryti veiksmai tikrai yra nusikalstami. Nepaisydami kaltininko ir nukentėjusiojo valios susitaikyti, nenustatę veikoje nusikaltimo sudėties, teismai turėjo J. K. išteisinti.
- 3.11. Apeliacinės instancijos teismas formaliai pritarė prokuroro apeliacinio skundo teiginiam, kad J. K. netaikytinos BK 38 straipsnio nuostatos, deklaratyviai nurodydamas, kad nėra pagrindo manyti, jog ateityje J. K. nedarys naujų nusikalstamų veikų. Teismas nepagrįstai konstatavo didesnę J. K. pavojingumą, nes bylos duomenys ir įvykio aplinkybės rodo mažesnę nei tipinių (rūšinių) nusikalstamų veikų, nustatytų BK 294 straipsnio 2 dalyje ir BK 146 straipsnio 2 dalyje, pavojingumą ir mažesnę asmens, padariusio šias veikas, pavojingumą. J. K. padaryta veika nėra tokio sunkumo, o nuteistasis nėra tiek pavojingas, kad būtų sprendžiama, jog šiuo atveju asmens atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės jam susitaikius su nukentėjusiuoju negalimas. Ikiteisminio tyrimo metu buvo nustatyta, kad J. K. nesiekė sutrikdyti V. O. sveikatos ir tokio tikslo neturėjo. Su teismo vertinimu, kad nusikaltimu žala buvo padaryta ne tik nukentėjusiajam, bet ir valstybei, teisės saugomam interesui, nes nuteistasis sulaikė tariamą vagį, nesutiktina. Nagrinėjamu atveju, panaudodamas fizinę prievartą, J. K. siekė tik sulaikyti, kaip jis manė, nusikalstamą veiką padariusį asmenį, sąžiningai klysdamas dėl sulaikomo asmens. Tai rodo žymiai mažesnę nei tipinį fizinės prievartos panaudojimo pavojingumą. Žymiai mažesnę J. K. pavojingumą rodo ir tai, kad nusikalstama veika buvo padaryta objektyviai nuteistajam suklydus dėl V. O. Apeliacinės instancijos teismas susitaikymo privalomas sąlygas siejo su nusikalstamų veikų objektais, t. y. tomis saugomomis vertybėmis, kurios pažeidžiamos nusikalstama veika. Tačiau šiuo atveju tokios sąsajos yra daugiau teorinio pobūdžio ir jomis vadovaujantis susitaikymo institutas baudžiamojoje teisėje būtų nepateisinamai susiaurintas. Labai svarbi yra nukentėjusiojo pozicija – jis atleido J. K., suvokė, kad įvyko klaida, su juo susitaikė, J. K. atsiprašė ir jam buvo atleista. BK 38 straipsnio 1 dalies 4 punkte nurodyta sąlyga yra vertinamojo pobūdžio, todėl teismas išvadą dėl 4 punkte nurodytos sąlygos egzistavimo gali padaryti tik įvertinęs su padaryta nusikalstama veika ir kaltininko asmenybe susijusias aplinkybes. Nesutiktina su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad ateityje analogiško pobūdžio J. K. veiksmai gali pasikartoti. Nesuprantama, kuo vadovaujantis

buvo padaryta ši išvada, ypač įvertinus tai, kad J. K. veiksmai prieš V. O. buvo padaryti dėl objektyvios klaidos, neturint tyčios pažeisti baudžiamąjį įstatymą ar sukelti žalą, ignoruoti viešąjį interesą. Kita vertus, skirdamas bausmę teismas padarė priešingas išvadas, be kita ko, nurodydamas, kad nusikalstami veiksmai nebuvo be pagrindo, iš dalies juos lėmė netinkamas pilietiškumo suvokimas. Neišnykęs ar įstatymų nustatyta tvarka nepanaikintas teistumas savaime nėra kliūtis atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės BK 38 straipsnio pagrindu. Nagrinėjamoje byloje nenustatyta nė vienos aplinkybės, dėl kurios nebūtų galima taikyti BK 38 straipsnį. Apeliacinės instancijos teismas neatsižvelgė į padarytų veikų pobūdį, mažesnę sunkumą ir pavojingumą, netinkamai įvertino kaltininko asmenybę. Tokia teismo išvada prieštarauja ir teismų formuojamai praktikai (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-555-788/2015). Sutiktina su pirmosios instancijos teismo išvada, kad yra pagrindas manyti, jog J. K. nedarys naujų nusikalstamų veikų, nes nagrinėjant bylą nebuvo nustatyta jokių duomenų, grindžiančių priešingą išvadą.

IV. Kasacinės instancijos teismo argumentai ir išvados

4. Nuteistojo J. K. gynėjo advokato P. Borkovskio kasacinis skundas tenkintinas iš dalies.

Dėl nustatytų esminių BPK pažeidimų, padarytų priimant nuosprendį apeliacinės instancijos teisme

5. Nagrinėdamas kasacinę bylą, kasacinės instancijos teismas teisės taikymo aspektu patikrina priimtus nuosprendžius ir nutartis, dėl kurių paduotas skundas (BPK 376 straipsnio 1 dalis). Nagrinėjamoje byloje kasatorius kvestionuoja buvus netinkamai pritaikytą baudžiamąjį įstatymą, bet nenurodo, kad buvo padaryta esminių BPK pažeidimų, vis dėlto teisėjų kolegija nagrinėjamoje byloje, teisės taikymo aspektu patikrinusi skundžiamą apeliacinės instancijos teismo nuosprendį, nustatė, o ir prokuroras teismo posėdyje atkreipė dėmesį į tai, kad apeliacinės instancijos teismas padarė esminių BPK pažeidimų, kurie sukliudė teismui išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą nuosprendį (BPK 369 straipsnio 3 dalis).
6. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas, nepanaikindamas pirmosios instancijos teismo nuosprendžio ir nepriimdamas naujo nuosprendžio, o tik pakeisdamas pirmosios instancijos teismo nuosprendį, kuriuo byla J. K. nutraukta, padarė esminius BPK 329 straipsnio 3 punkto, 303 straipsnio 2 dalies ir 307 straipsnio 1 dalies 2 punkto pažeidimus. Šis teismas baudžiamąjį procesą dėl J. K., kuriam pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu byla nutraukta, užbaigė dokumentu, neatitinkančiu pirmiau nurodytų imperatyvių BPK nuostatų, keliamų teismo nuosprendžio, kai byla išnagrinėjama apeliacine tvarka ir nusprendžiama asmenį, kuriam byla nutraukta, nuteisti, priėmimo taisyklėms.
7. Nagrinėjamoje byloje pirmosios instancijos teismas priėmė nuosprendį, ku-

riuo atleido J. K. nuo baudžiamosios atsakomybės, jam ir nukentėjusiajam V. O. susitaikius, ir bylą J. K. nutraukė (t. y. Lietuvos Respublikos vardu priėmė teismo dokumentą, nustatytą BPK 29 straipsnio 1 dalyje, 303 straipsnio 4 dalyje, 305 straipsnio 4 dalyje). Pagal BPK nuostatas ir teismų praktiką, nors teismo sprendimas atleisti kaltinamąjį nuo baudžiamosios atsakomybės turi būti pagrįstas įsitikinimu dėl tokio asmens kaltumo padarius nusikalstamą veiką, tačiau apkaltinamasis nuosprendis tokiam asmeniui nepriimamas, jo byla nutraukiama; atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo už nusikalstamą veiką nėra nuteisiamas (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-50-788/2018). Nuosprendis, kuriuo kaltinamasis atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės BK 38 straipsnio tvarka ir byla jam nutraukiama, nėra apkaltinamasis, juo asmuo nėra pripažįstamas kaltu ir nepaskiriama bausmė (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-552/2006). Taigi pirmosios instancijos teisme apkaltinamasis nuosprendis J. K. nebuvo priimtas, sprendimas pripažinti šį kaltinamąjį kaltu nuosprendyje nebuvo nurodytas. Tai, kad pagal BPK 305 straipsnio 4 dalies reikalavimus šiame nuosprendyje nurodytos įrodytomis pripažintos padarytų veikų aplinkybės, išdėstyti įrodymai ir nustatytas nusikalstamų veikų kvalifikavimas, nereiškia, kad asmuo yra pripažintas kaltu ir nuteistas.

8. Apeliacinės instancijos teismas, iš dalies tenkindamas prokuroro apeliacinį skundą, padarė išvadą, kad atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui, kuriam byla nutraukta, t. y. J. K., nėra vienos iš būtinų BK 38 straipsnyje nustatyto atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindo sąlygų, dėl to pirmosios instancijos teismo nuosprendį pakeitė.
9. Apeliacinės instancijos teismo sprendimų, priimamų išnagrinėjus bylą, rūšys yra nurodytos BPK 326 straipsnyje. Šiame straipsnyje esančios baudžiamojo proceso teisės normos aiškiai diferencijuoja, kokiais atvejais koks sprendimas turi būti priimtas bylą išnagrinėjus apeliacine tvarka. BPK 326 straipsnio 4 dalyje yra nurodyta, kad, išnagrinėjęs bylą teismo posėdyje, dėl apskūsto nuosprendžio apeliacinės instancijos teismas panaikina pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir priima naują nuosprendį BPK 329 straipsnyje nustatytais pagrindais. Šio straipsnio 3 punkte reglamentuojama, kad pirmosios instancijos teismo nuosprendis panaikinamas ir priimamas naujas nuosprendis, jeigu pirmosios instancijos teismas nuosprendžiu nutraukė baudžiamąją bylą, o apeliacinės instancijos teismas teismo posėdyje padarė išvadą, kad reikia priimti apkaltinamąjį arba išteisinamąjį nuosprendį. BPK 329 straipsnyje nustatyti pirmosios instancijos teismo nuosprendžio panaikinimo ir naujo nuosprendžio priėmimo pagrindai. Tokia įstatymo formuluotė reiškia, kad apeliacinės instancijos teismas tuo pačiu nuosprendžiu turi priimti du sprendimus: pirma, panaikinti pirmosios instancijos teismo nuosprendį; antra, priimti naują nuosprendį (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-163-139/2016). Vis dėlto apeliacinės instancijos teismas ne tik nepanaikino nuosprendžio, kuriuo nutraukta baudžiamoji byla J. K., bet ir nepriėmė naujo, t. y. apkaltinamojo, nuosprendžio, kaip tai nustatyta BPK 329 straipsnio 3 punkte. Taigi apeliacinės instancijos teismo J. K. nepripažino kaltu dėl BK nustatytų nusikalstamų veikų padarymo, tačiau pagal BK 294 straipsnio 2 dalį ir BK 146 straipsnio 2 dalį jam paskyrė arešto bausmes. Atitinkamai ape-

liacinės instancijos teismas, vadovaudamasis BPK 328 straipsnio 1 punktu ir BPK 326 straipsnio 2 dalies 2 punktu, t. y. BPK nuostatomis, kurios nagrinėjamai situacijai netaikytinos, pakeitė nuosprendį nenuteistam asmeniui ir, esant nepanaikintam nuosprendžiui nutraukti bylą, asmeniui, kuriam byla nutraukta, skyrė bausmes.

10. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendis surašomas laikantis BPK XXIII skyriaus pagrindinių nuostatų (BPK 331 straipsnio 1 dalis), todėl, vadovaujantis šiame BPK skyriuje esančiomis ir BPK 329 straipsnyje nurodytomis nuosprendžio priėmimo taisyklėmis, nauju apkaltinamuoju nuosprendžiu asmuo, kuriam baudžiamoji byla buvo nutraukta, pripažįstamas kaltu dėl baudžiamajame įstatyme nurodytos nusikalstamos veikos padarymo ir tik po to jam paskiriama bausmė (BPK 303 straipsnio 2 dalis, 331 straipsnio 2 dalis). Apkaltinamojo nuosprendžio rezoliucinėje dalyje turi būti nurodytas sprendimas pripažinti kaltinamąjį kaltu ir sprendimai dėl bausmės (BPK 307 straipsnio 1 dalies 2, 4 punktai). Šių reikalavimų, kaip jau nurodyta pirmiau, apeliacinės instancijos teismas nesilaikė.
11. Dėl padarytų esminių BPK 329 straipsnio 3 punkto, 303 straipsnio 2 dalies ir 307 straipsnio 1 dalies pažeidimų apeliacinės instancijos teismo nuosprendis naikintinas ir byla perduotina iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka pagal visus paduotus apeliacinius skundus, nes konstatuoti pažeidimai turi įtakos ir asmens, kuriam byla nutraukta, J. S. teisinei padėčiai.
12. Iš naujo bylą nagrinėjant apeliacine tvarka, laikantis *non reformatio in peius* (draudžiama bloginti skundą padavusio asmens padėtį) principo reikalavimų, tikrintinas ne tik prokuroro skundžiamas BK 38 straipsnio taikymas, bet ir abiejų asmenų, kuriems byla nutraukta, apeliaciniuose skunduose kvestionuojamas bendrai padarytų veikų teisinio įvertinimo teisingumas, taip pat turi būti vertinama, ar abiem asmenims taikytina baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė, nurodyta BK 29 straipsnyje. Kasacinės instancijos teismas šiais, keliamais ir kasaciniame skunde, klausimais neturi teisės iš anksto nustatyti išvadų, nes jas gali padaryti apeliacinės instancijos teismas, iš naujo nagrinėdamas bylą (BPK 386 straipsnio 1, 2 dalys).

Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į išdėstytus argumentus ir vadovaudamasi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 382 straipsnio 5 punktu,

n u t a r i a :

Panaikinti Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. sausio 23 d. nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

ADMINISTRACINĖ ATSAKOMYBĖ

2.12. Dvigubo baudimo draudimas (ANK 2 straipsnio 5 dalis) Administracinių nuobaudų skyrimo terminai (ANK 39 straipsnis)

*Pareigos nevykdymas yra trunkamasis nusižengimas ir tokia veika, jei ji ne-
nutraukiama dėl teisinės atsakomybės taikymo, paprastai yra tapati. Administracinės
atsakomybės taikymas tokiais atvejais negali būti savaiminis, t. y. tik nustatant naują
trunkamojo nusižengimo laikotarpį ir nevykdant naujai inicijuoto administracinio pro-
ceso, kurio metu būtų nustatyta veika, atitinkanti administracinio nusižengimo sudėtį.
Toks aiškinimas trunkamojo nusižengimo atveju reiškia draudimą per plačiai aiškinti
administracinę atsakomybę reglamentuojančias teisės normas, t. y. išplečiant adminis-
tracinės atsakomybės ribas ar kitaip apsunkinant administracinę atsakomybę trau-
kiamo asmens padėtį.*

*Kita vertus, turi būti užtikrinta, kad asmenys, vieną kartą jau patraukti atsako-
mybėn už pareigos nevykdymą ir toliau jos nevykdantys, negalėtų išvengti atsakomybės
už tolesnį trunkamojo nusižengimo darymą. Siekdamos tinkamai tęsti priežiūros veiks-
mus, įgaliotos institucijos (pareigūnai) tokiais atvejais gali siųsti pakartotinius privalo-
muosius nurodymus ir nustatyti naujus jų vykdymo terminus, o nustačiusios nusižen-
gimo požymius, taikyti administracinę atsakomybę nepažeisdamos draudimo bausti už
tą pačią veiką du kartus principo.*

Administracinio nusižengimo byla Nr. 2AT-32-976/2023
Teisminio proceso Nr. 4-06-3-00461-2022-0
Procesinio sprendimo kategorija 21.3.3 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. spalio 12 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, su-
sidedanti iš teisėjų Eligijaus Gladučio (kolegijos pirmininkas), Artūro Pažarskio ir
Rimos Ažubalytės (pranešėja),

teismo posėdyje rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo pagal Valstybinės teritori-
jų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos (toliau – ir Inspekcija,
Institucija) l. e. Administracinių nusižengimų tyrimų skyriaus vedėjo pareigas Lauros
Vitosienės prašymą, vadovaujantis Lietuvos Respublikos administracinių nusižengi-
mų kodekso (toliau – ir ANK) 658 straipsnio 1 dalies 5 punktu, atnaujintą UAB „R“
(toliau – ir Bendrovė) administracinio nusižengimo bylą.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Bylos esmė

1. Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos 2022 m. balandžio 15 d. surašė privalomąjį nurodymą Nr. PN-789 UAB „R“ iki 2022 m. balandžio 26 d. pateikti visus turimus dokumentus, susijusius su kiekviename žemės sklype, esančiame Palangoje, (*duomenys neskelbtini*), vykdomais (vykdytais) statybos darbais (paskutinio techninio darbo projekto laidą, statybos darbų žurnalą, informaciją apie statybos dalyvius, nurodant darbų vadovą, techninės priežiūros vadovą, projekto vykdymo priežiūros vadovą (jei toks yra), rangovą (jei toks yra), statybos dalyvių paskyrimo ir jų kvalifikaciją patvirtinančius dokumentus, civilinės atsakomybės draudimą, kiekvieno žemės sklypo detaliąsias geodezines nuotraukas su statiniais, kuriose būtų nurodyti statomų, pastatytų pastatų matmenys ir atstumai iki sklypo ribų (jei toks yra), dokumentus, susijusius su atliekų tvarkymu statybvietėje, ir kt., taip pat pateikti paaiškinimą raštu dėl atliekamų statybos darbų kiekviename žemės sklype, nurodant kiekvieno objekto statybos darbų pradžią, koks statinys yra statomas ir pagal kokį projektą vykdomi statybos darbai.
2. Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos Vakarų Lietuvos statybos valstybinės priežiūros departamento Pirmojo statybos priežiūros skyriaus patarėja 2022 m. gegužės 31 d. surašė administracinio nusižengimo protokolą Nr. APS-67(16.11) juridiniam asmeniui UAB „R“ už tai, kad laikotarpiu nuo 2022 m. balandžio 27 d. iki 2022 m. gegužės 31 d. privalomasis nurodymas nebuvo įvykdytas. Tokiais veiksmais buvo pažeistas Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 61 straipsnis, Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros įstatymo 11 straipsnio 3 dalies 4 punktas, 23 straipsnio 1 dalies 2 punktas. Vadovaujantis ANK 610 straipsniu, buvo siūloma administracinį nusižengimą padariusiam asmeniui per 15 kalendorinių dienų nuo administracinio nusižengimo įteikimo dienos į nurodytą Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos pajamų surenkamąją sąskaitą savo noru sumokėti 289,50 Eur baudą. Bauda sumokėta 2022 m. birželio 2 d.
3. Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos Vakarų Lietuvos statybos valstybinės priežiūros departamento Pirmojo statybos priežiūros skyriaus patarėja 2022 m. birželio 16 d. surašė administracinio nusižengimo protokolą Nr. APS-71(16.11), o 2022 m. liepos 13 d. Inspekcija nutarimu Nr. NSA-33 paskyrė UAB „R“ 4344 Eur dydžio baudą dėl to, kad UAB „R“ pakartotinai, nepraėjus vieneriems metams nuo 2022 m. gegužės 31 d. administracinio nusižengimo protokolo su administraciniu nurodymu Nr. APS-67 įvykdymo dienos, padarė administracinį nusižengimą, nurodytą Statybos įstatymo 61 straipsnyje, t. y., laikotarpiu nuo 2022 m. birželio 3 d. iki 2022 m. birželio 16 d. Inspek-

cijai pateikus vykdyti 2022 m. balandžio 15 d. privalomąjį nurodymą Nr. PN-789, UAB „R“ šio nurodymo neįvykdė.

4. Klaipėdos apylinkės teismas 2022 m. rugsėjo 22 d. nutarimu administracinėn atsakomybėn patraukto asmens UAB „R“ atstovo advokato padėjėjo Vitalio Venckaus skundą patenkino, panaikino Inspekcijos 2022 m. liepos 13 d. nutarimą ir administracinio nusižengimo teiseną UAB „R“ nutraukė. Teismas konstatavo, kad tiek 2022 m. gegužės 31 d. administracinio nusižengimo protokolu, tiek 2022 m. liepos 13 d. administracinio nusižengimo nutarimu UAB „R“ kaltinimai buvo pateikti dėl tų pačių teisiškai reikšmingų faktų – dėl Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos 2022 m. gegužės 15 d. privalomojo nurodymo nevykdymo, t. y. 2022 m. birželio 16 d. administracinio nusižengimo protokolas ir 2022 m. liepos 13 d. nutarimas priimti pažeidžiant draudimą bausti antrą kartą.
5. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2022 m. lapkričio 29 d. nutartimi Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos laikinai einančios Administracinių nusižengimų tyrimų skyriaus vedėjo pareigas L. Vitosienės apeliacinis skundas netenkintas, Klaipėdos apylinkės teismo 2022 m. rugsėjo 22 d. nutarimas paliktas nepakeistas.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų atrankos kolegijos nutartimi 2023 m. vasario 14 d. Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos l. e. Administracinių nusižengimų tyrimų skyriaus vedėjo pareigas L. Vitosienės prašymas priimtas ir administracinio nusižengimo byla atnaujinta.

II. Prašymo atnaujinti administracinio nusižengimo bylą ir atsiliepimo į ją teisiniai argumentai

7. Pareiškėja prašo panaikinti Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. lapkričio 29 d. nutartį bei Klaipėdos apylinkės teismo 2022 m. rugsėjo 22 d. nutarimą ir palikti galioti Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos 2022 m. liepos 13 d. nutarimą administracinio nusižengimo byloje be pakeitimų. Pareiškėja prašyme nurodo:
 - 7.1. Teismai dėl trunkamojo administracinio nusižengimo netinkamai aiškino ir taikė *non bis in idem* (dvigubo nubaudimo draudimo) principą (Statybos įstatymo 61 straipsnis, ANK 41 straipsnis), dėl to padarė esminį materialiosios teisės pažeidimą, šis pažeidimas turėjo įtakos neteisėtiems nutarimui ir nutarčiai priimti.
 - 7.2. Principas *non bis in idem* negali būti aiškinamas taip plačiai, kad būtų draudžiamas pakartotinis nubaudimas už elgesį, kuris pasireiškė kelis skirtingus kartus, net jei jo esmė tokia pati, kaip ir ankstesnio. Keli elgesio epizodai laiko atžvilgiu nėra vienodi (nesudaro vientisos veikos), o yra skirtingi tokio paties elgesio pasireiškimo atvejai, ypač kai priešingos teisei veikos padaromos nesilaikant teisės aktuose nustatytos pareigos. Institucijoms nutraukus trunkamąją priešingą teisei veiką, tolesnis atitinkamos pareigos nevykdymas

mas suponuoja tyčios atsinaujinimą, tad asmuo nauju laikotarpiu daro naują priešingą teisei veiką, kurią sudaro nors ir analogiškas, bet iš esmės kitas priešingas teisei elgesys. Priešingas požiūris lemtų išvadą, kad asmuo, kartą patrauktas atsakomybėn už atitinkamos pareigos nevykdymą, būtų besąlygiškai atleidžiamas nuo tolesnio jos vykdymo. Tokia išvada prieštarautų ANK 41 straipsniui, nustatančiam, jog administracinės nuobaudos paskyrimas neatleidžia administracinį nusižengimą padariusio asmens nuo pareigos, už kurios nevykdymą buvo paskirta administracinė nuobauda, vykdymo.

- 7.3. Atsižvelgiant į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys atnaujintose administracinių nusižengimų bylose Nr. 2AT-46-895/2016, 2AT-19-648/2022), Statybos įstatymo 61 straipsnyje nurodytas administracinis nusižengimas yra trunkamasis, t. y. tokie pažeidimai prasideda nuo tam tikro neteisėto veiksmo atlikimo ar nuo pareigos veikti ar neveikti atsiradimo momento ir pasibaigia, kai kaltininkas pats nutraukia pareigos nevykdymą, jį nutraukia kiti asmenys arba pareigos vykdymas pasibaigia (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys atnaujintose administracinių nusižengimų bylose Nr. 2AT-46-895/2016, 2AT-19-648/2022). UAB „R“ tiek laikotarpiu nuo 2022 m. balandžio 27 d. iki 2022 m. gegužės 31 d., tiek laikotarpiu nuo 2022 m. birželio 3 d. iki 2022 m. birželio 16 d. neįvykdė privalomojo nurodymo; protokoluose Nr. APS-67 ir Nr. APS-71 (bei jo pagrindu priimtame Inspekcijos nutarime) buvo aiškiai nurodyti skirtingi laikotarpiai, kuriais UAB „R“ padarė trunkamuosius administracinius nusižengimus. Šias nurodytas faktines aplinkybes (skirtingus laikotarpius) savo procesiniuose sprendimuose patvirtino abu teismai, o UAB „R“ jų neginčijo.
- 7.4. Pagal byloje teismų nustatytas faktines aplinkybes privalomojo nurodymo įvykdymo terminas buvo 2022 m. gegužės 26 d. Surašant 2022 m. gegužės 31 d. protokolą Nr. APS-67, Statybos įstatymo 61 straipsnyje nurodytas administracinis nusižengimas buvo nutrauktas ir UAB „R“ buvo patraukta administracinėn atsakomybėn už laikotarpį nuo 2022 m. balandžio 27 d. iki 2022 m. gegužės 31 d. Tai, kad UAB „R“ protokolą Nr. APS-67 su administraciniu nurodymu įvykdė, savaime nesuponuoja privalomojo nurodymo įvykdymo (ANK 41 straipsnis) – tai neatleido jos nuo pareigos, už kurios nevykdymą buvo paskirta administracinė nuobauda, vykdymo. Todėl, UAB „R“ ir toliau nevykdant privalomojo nurodymo, įvyko tyčios atsinaujinimas – UAB „R“ nauju laikotarpiu (nuo 2022 m. birželio 3 d. iki 2022 m. birželio 16 d.) darė naują priešingą teisei veiką, kurią sudaro nors ir analogiškas, bet iš esmės kitas priešingas teisei elgesys.
- 7.5. Atsižvelgdama į tai, Inspekcija turėjo teisę ir pareigą patraukti UAB „R“ administracinėn atsakomybėn už privalomojo nurodymo nevykdymą (už naują laikotarpį), nes kitu atveju UAB „R“, įvykdžiusi protokolą Nr. APS-67 su administraciniu nurodymu, būtų besąlygiškai atleidžiama nuo tolesnio privalomojo nurodymo vykdymo ir dėl to nesulauktų jokių teisinių pasekmių. Tokia situacija būtų nepagrįstai palanki UAB „R“, t. y. ji galėtų toliau nevykdyti teisėtų nurodymų ir sudaryti kliūtis vykdyti statybos valstybinę

priežiūrą, o toks epizodiškas baudos skyrimas už tam tikrą vieną laikotarpį visiškai nepasiektų savo tikslų. Tokia situacija ne tik prieštarautų imperatyvioms teisės normoms, bet ir pažeistų protingumo bei teisingumo principus, taip pat prieštarautų toliau nurodomai teismų praktikai.

- 7.6. Tokias Inspekcijos daromas teisinės išvadas patvirtina ir teismų praktika. Tiek teisės normos, tiek Lietuvos Respublikos teismų bei Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktika rodo, jog principo *non bis in idem* pažeidimas iš esmės nustatomas tada, kai asmuo antrą kartą nubaudžiamas už identiškus arba iš esmės tuos pačius teisiškai reikšmingus faktus (tą patį poelgį) (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-152/2006, 2K-686/2007, 2K-102/2008). EŽTT praktikoje laikomasi pozicijos, kad Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolo Nr. 7 4 straipsnis negali būti aiškinamas tiek plačiai, kad būtų draudžiamas pakartotinis nuteisimas už elgesį, kuris pasireiškė kelis skirtingus kartus, net jei jo esmė tokia pati, kaip ir ankstesnio (EŽTT 2007 m. birželio 7 d. sprendimas byloje *Sergey Zolotukhin prieš Rusiją*, peticijos Nr. 14939/03, § 31; Didžiosios kolegijos 2009 m. vasario 10 d. sprendimas byloje *Sergey Zolotukhin prieš Rusiją*, § 92–93). Be to, EŽTT praktikoje pažymima, kad analogiško nusikalstamo elgesio klausimas ypač aktualus dėl nusikalstamų veikų, kurios padaromos nesilaikant įstatymo nurodytos pareigos (EŽTT 2005 m. sausio 27 d. sprendimas byloje *Smolickis prieš Latviją*, peticijos Nr. 73453/01; Europos žmogaus teisių komisijos 1996 m. kovo 7 d. sprendimas byloje *Raninen prieš Suomiją*, peticijos Nr. 20972/92). Šiuo atveju EŽTT praktikoje iš esmės laikomasi pozicijos, kad, teisėsaugos institucijoms nutraukus trunkamąją nusikalstamą veiką, tolesnis atitinkamos pareigos nevykdymas suponuoja tyčios atsinaujinimą, tad asmuo nauju laikotarpiu daro naują nusikalstamą veiką, kurią sudaro nors ir analogiškas, bet iš esmės kitas nusikalstamas elgesys. Siekiant išvengti principo *non bis in idem* pažeidimo tokiose bylose, esminę reikšmę turi tinkamas konkrečios trunkamosios nusikalstamos veikos laikotarpio nustatymas, nes du kartus už tą patį laikotarpį asmuo negali būti baudžiamas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-68/2009).
- 7.7. Teismų argumentai dėl prievolės UAB „R“ siųsti pakartotinius privalomuosius nurodymus ir nustatyti naują privalomojo nurodymo įvykdymo terminą yra teisiškai nepagrįsti (neturintys teisinio pagrindo, nepagrįsti jokia teisės norma), be to, prieštarauja trunkamojo pažeidimo esmei bei ANK normoms ir jas iškreipia. Tai, kad UAB „R“ įvykdė protokolą Nr. APS-67 su administraciniu nurodymu, savaime nesuponuoja privalomojo nurodymo įvykdymo ir neatleidžia UAB „R“ nuo pareigos, už kurios nevykdymą buvo paskirta administracinė nuobauda, vykdymo. Po administracinės atsakomybės taikymo UAB „R“ žinojimas (suvokimas), kad ji vis dar nėra įvykdžiusi privalomojo nurodymo ir kad privalo jį įvykdyti, nepasikeitė, todėl nėra jokio pagrindo UAB „R“ siųsti priminimus, pakartotinius privalomuosius nurodymus ar panašaus pobūdžio dokumentus dėl privalomojo nurodymo įvykdymo. Be to, UAB „R“ nustačius naują privalomojo nurody-

mo įvykdymo terminą, susidarytų situacija, kad įmonė po administracinės atsakomybės taikymo kažkuriuo laikotarpiu (nuo nuobaudos įvykdymo iki naujo nustatyto termino pabaigos) nebeturi (nebeturėjo) pareigos vykdyti privalomojo nurodymo. Tai savaime paneigtų trunkamojo nusižengimo trunkamąjį pobūdį ir prieštarautų ANK 41 straipsnyje suformuluotam bendram principui. Be to, vadovaujantis žemesnės instancijos teismų sprendimų aiškinimu, susidarytų nelogiška ir neteisinga situacija, kadangi pažeidėjui, ilgą laiką nevykdančiam įpareigojimų, būtų dirbtinai sudaromos sąlygos toliau jų nevykdyti, suteikiant vis naujus prievolės vykdymo laikotarpius. Teismai visiškai nepagrindė, kokiomis teisės normomis remiantis daromos tokios išvados.

III. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo argumentai ir išvados

8. Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos l. e. Administracinių nusižengimų tyrimų skyriaus vedėjo pareigas L. Vitosienės prašymas atmetinas.

Dėl trunkamojo administracinio nusižengimo ir non bis in idem principo laikymosi

9. Byloje keliamas klausimas, ar teismai, spręsdami dėl atsakomybės už trunkamąjį administracinį nusižengimą, tinkamai aiškino ir taikė *non bis in idem* (dvigubo nubaudimo draudimo) principą ir byloje susiklosčiusią procesinę situaciją tinkamai pripažino dvigubu baudimu.
10. Byloje nėra ginčo, kad Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos 2022 m. balandžio 15 d. surašė privalomąjį nurodymą Nr. PN-789, kuriuo įpareigojo UAB „R“ iki 2022 m. balandžio 26 d. pateikti dokumentus, susijusius su sklypuose, esančiuose (*duomenys neskelbtini*), Palangoje, vykdomais (vykdytais) statybos darbais. UAB „R“ privalomojo nurodymo neįvykdė, todėl 2022 m. gegužės 31 d. jai buvo surašytas administracinio nusižengimo protokolas, kuriuo UAB „R“ administraciniu nurodymu buvo siūloma per 15 kalendorinių dienų nuo administracinio nusižengimo protokolo įteikimo dienos į Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos pajamų surenkamąją sąskaitą savo noru sumokėti 289,50 Eur baudą. 2022 m. birželio 2 d. UAB „R“ įvykdė administracinį nurodymą, t. y. sumokėjo baudą. 2022 m. birželio 16 d. Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos UAB „R“ surašė kitą administracinio nusižengimo protokolą už tai, kad UAB „R“ nuo 2022 m. birželio 3 d. iki 2022 m. birželio 16 d. neįvykdė Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos pateikto vykdyti 2022 m. balandžio 15 d. privalomojo nurodymo. Taigi, UAB „R“ per metus pakartotinai padarė administracinį nusižengimą, nurodytą Statybos įstatymo 61 straipsnyje. Šio protokolo pagrindu buvo priimtas 2022 m. liepos 13 d. Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos nutarimas, kuriuo UAB „R“ nubausta pagal Statybos įstatymo 61 straipsnį.

11. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad žemesnės instancijos teismai tinkamai aiškino įstatymą ir pagrindai nusprenė, jog nagrinėjamu atveju juridinis asmuo pirmą kartą buvo pagrindai nubaustas už Institucijos privalomojo nurodymo neįvykdymą iki nustatytos datos. Antrasis nubaudimas pagrindai pripažintas neatitinkančiu teisės principo, draudžiančio antrą kartą bausti už tą patį pažeidimą, reikalavimų.
12. Dvigubo baudimo draudimo principas, įtvirtintas Konstitucijos 31 straipsnio 5 dalyje ir kituose teisės aktuose, reiškia draudimą tą patį asmenį už tą pačią priešingą teisei veiką persekioti ar bausti antrą kartą. ANK 2 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad niekam negali būti antrą kartą skiriama administracinė nuobauda už tą pačią veiką; 565¹ straipsnio 8 punkte nurodyta, kad administracinių nusižengimų teiseną negali būti pradėta, o pradėtoji turi būti nutraukta, dėl to paties fakto administracinė atsakomybėn patrauktam asmeniui yra priimtas teismo ar ne teismo tvarka institucijos (pareigūno) nutarimas skirti administracinę nuobaudą arba yra įvykdytas administracinis nurodymas, arba nepanaikintas nutarimas nutraukti administracinio nusižengimo teiseną, arba dėl to nusižengimo pradėtas ikiteisminis tyrimas. Sprendžiant, ar konkrečiu atveju nebuvo pažeistas *non bis in idem* principas, turi būti atsižvelgiama į šias aplinkybes: 1) ar asmuo buvo baudžiamas, t. y. ar konkrečia atsakomybės forma pirmiausia buvo siekiama nubausti pažeidimą padariusį asmenį; 2) ar asmuo baudžiamas už tą patį pažeidimą (pažeidimo, arba neteisėtos veikos, tapatumas); 3) ar pakartotinai baudžiamas asmuo yra tas pats (asmens tapatumas) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-14-511/2023).
13. Trunkamuoju teisės pažeidimu laikomas toks pažeidimas, kurio darymas tęsiasi tam tikrą laiką tarpą, ir tokiu pažeidimu pripažįstamas veikimas ar neveikimas, kuris suponuoja tam tikrų asmeniui teisės aktų pagrindu atsiradusių pareigų nevykdymą. Tokie pažeidimai prasideda nuo tam tikro neteisėto veiksmo atlikimo ar nuo pareigos veikti ar neveikti atsiradimo momento ir pasibaigia, kai kaltininkas pats nutraukia pareigos nevykdymą, jį nutraukia kiti asmenys arba pareigos vykdymas pasibaigia (nutartys atnaujintose administracinių nusižengimų bylose Nr. 2AT-46-895/2016, 2AT-19-648/2022, 2AT-80-594/2022). Abiejų instancijų teismai pagrindai pripažino byloje aptariamą pažeidimą – statybos valstybinę priežiūrą atliekančių pareigūnų teisėtą nurodymų nevykdymą – trunkamuoju.
14. ANK 41 straipsnis tiesiogiai nurodo, kad administracinės nuobaudos paskyrimas neatleidžia administracinį nusižengimą padariusio asmens nuo pareigos, už kurios nevykdymą buvo paskirta administracinė nuobauda, vykdymo. Taigi, byloje taip pat nėra ginčo, kad aptariamo trunkamojo pažeidimo, t. y. Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos privalomojo nurodymo iki nustatyto termino pateikti atitinkamus dokumentus nevykdymo, atveju juridinio asmens nubaudimas už tokį pažeidimą neatleidžia jo nuo pareigos pateikti tokius dokumentus įvykdymo. Priešingai, už tokią pačią veiką, padarytą juridinio asmens, bausto bauda už tokius pažeidimus, nurodyta žymiai didesnė sankcija (Statybos įstatymo 61 straipsnis).
15. Byloje nustatyta, kad UAB „R“ nuo 2022 m. balandžio 27 d. iki 2022 m. gegužės 31 d. neįvykdė Institucijos privalomojo nurodymo iki jame nustatyto termino

(2022 m. balandžio 26 d.), ir jai už tai buvo taikyta administracinė atsakomybė (UAB „R“ įvykdė administracinį nurodymą ir sumokėjo baudą). UAB „R“ nuo 2022 m. birželio 3 d. iki 2022 m. birželio 16 d. neįvykdė to paties privalomojo nurodymo ir už tai 2022 m. liepos 13 d. Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos nutarimu buvo nubausta kaip padariusi pakartotinį administracinį nusižengimą.

16. Institucijos pozicija grindžiama tuo, kad trunkamojo nusižengimo atveju nubaudimas neatleidžia asmens nuo pareigos įvykdymo, todėl taikant administracinę atsakomybę pakartotinai svarbu užtikrinti, kad asmuo nebūtų baudžiamas kelis kartus už tuo pačiu laikotarpiu nevykdomą pareigą. Institucija neturi pareigos surašyti naujo (naujų) privalomojo nurodymo, kuriuo asmuo būtų įpareigojamas įvykdyti pareigą (pateikti dokumentus), jei jis po nubaudimo toliau nevykdo privalomojo nurodymo. Taigi, administracinė atsakomybė juridiniam asmeniui, pasak Institucijos, buvo pritaikyta pagrįstai ir teisėtai, nes administracinių nusižengimų protokoluose Nr. APS-67 ir Nr. APS-71 (bei jo pagrindu priimtame Inspekcijos nutarime) buvo aiškiai nurodyti skirtingi laikotarpiai, kuriais UAB „R“ padarė trunkamuosius administracinius nusižengimus.
17. Teismai padarė išvadą, kad Bendrovė abiem atvejais buvo nubausta už to paties privalomojo nurodymo neįvykdymą. Kaip minėta, teismai pripažino, kad privalomojo nurodymo pateikti dokumentus nevykdymas yra trunkamojo pobūdžio pažeidimas, tačiau konstatavo, kad Institucijos 2022 m. gegužės 31 d. protokolas Nr. APS-67(16.11) su administraciniu nurodymu ir 2022 m. liepos 13 d. nutarimas Nr. NSA-33 priimti remiantis tuo pačiu pagrindu, tai yra abiem atvejais nurodyta, kad juridinis asmuo nevykdo 2022 m. balandžio 15 d. privalomojo nurodymo Nr. PN-789, kurio įvykdymo terminas buvo 2022 m. balandžio 26 d.
18. Teisėjų kolegija, įvertinusi byloje nustatytas faktines aplinkybes ir pirmiau nurodytą teismų praktiką trunkamojo pobūdžio nusižengimų bylose, nusprendžia, kad teismai tinkamai aiškino sąlygas, kurios sudaro galimybę bausti asmenį už tęsiamą po nubaudimo trunkamąjį pažeidimą (pareigos nevykdymą).
19. Nagrinėjamu atveju, Institucijai nepateikus naujo privalomojo nurodymo, kuriame būtų išdėstytos dokumentų pateikimo apimtys ir terminai, administracinės atsakomybės pagrindas, nurodytas administracinio nusižengimo protokoluose, nurodytas tas pats – 2022 m. balandžio 15 d. privalomojo nurodymo nevykdymas. Todėl, nors Bendrovei inkriminuota veika padaryta skirtingais laikotarpiais, tačiau pateikti kaltinimai, kaip pagrįstai nustatė abiejų instancijų teismai, yra iš esmės tapatūs. Teismai, nustatę kaltinimų tapatumą ir laikydamiesi principo, draudžiančio du kartus bausti už tą pačią veiką, priėmė teisėtą ir pagrįstą sprendimą Inspekcijos 2022 m. liepos 13 d. nutarimą naikinti ir administracinio nusižengimo teiseną UAB „R“ nutraukti.
20. Kartu teisėjų kolegija pabrėžia, kad trunkamojo nusižengimo atveju inkriminuotina neteisėta veika – pareigos nevykdymas, jei ji tęsiama nepaisant atsakomybės taikymo, paprastai yra tapati; kita vertus – pats nusižengimo pobūdis suponuoja, kad nusižengimo darymas visada trunka tam tikrą laiką tarpą, kol jis nenutraukiamas. Todėl, sprendžiant dėl administracinės atsakomybės taikymo tokiais

atvejais, negalima iš esmės automatiškai, tik nustatant naują trunkamojo nusižengimo laikotarpį, taikyti administracinę atsakomybę, nevykdžius naujai inicijuoto administracinio proceso ir jo metu nenustačius nusižengimo sudėtį atitinkančios neteisėtos veikos. Toks administracinės atsakomybės taikymo sąlygų aiškinimas trunkamojo nusižengimo atveju atitinka principą, pagal kurį administracinę atsakomybę reglamentuojančios teisės normos jas taikančių subjektų negali būti aiškinamos plečiamai, t. y. kad išplėstų administracinės atsakomybės ribas ar kaip nors kitaip apsunkintų administracinę atsakomybę traukiamo asmens padėtį. Kita vertus, nustatant atsakomybės pagrindą ir jos taikymo sąlygas, turi būti užtikrinta, kad vien dėl trunkamojo nusižengimo pobūdžio asmenys, vieną kartą jau patraukti atsakomybėn už pareigos nevykdymą, tačiau toliau jos nevykdantys, negalėtų išvengti atsakomybės už tolesnį trunkamojo nusižengimo darymą. Teisėjų kolegija pritaria apeliacinės instancijos teismo išvadai, jog, siekdamas tinkamai tęsti priežiūros veiksmus, įgaliotos institucijos (pareigūnai) gali siųsti pakartotinius privalomuosius nurodymus ir nustatyti naujus jų vykdymo terminus, ir, nustačiusios nusižengimo požymius, nepažeisdamos draudimo bausti už tą pačią veiką du kartus principo, patraukti administracinę atsakomybėn už atitinkamos pareigos nevykdymą.

21. Apibendrinama tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija daro išvadą, kad teismai esminių materialiosios ar proceso teisės pažeidimų nepadarė, todėl naikinti skundžiamus teismų sprendimus pareiškėjos prašyme nurodytais argumentais nėra pagrindo.

Teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 662 straipsnio 14 dalies 1 punktu,

n u t a r i a :

Palikti Klaipėdos apylinkės teismo 2022 m. rugsėjo 22 d. nutarimą nepakeistą.

2.13. Turto konfiskavimas (ANK 29 straipsnis)

Administracinės nuobaudos ir administracinio poveikio priemonės rūšies parinkimas, baudos dydžio ir asmeniui suteiktos specialiosios teisės atėmimo trukmės nustatymas, draudimo vairuoti transporto priemonės, kuriose neįrengti antialkoholiniai variklio užraktai, trukmės nustatymas išnagrinėjus administracinio nusižengimo bylą (ANK 34 straipsnis)

Medžioklę reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų pažeidimas
(ANK 290 straipsnis)

Veika – neteisėtai sumedžiuoto gyvūno gabenimas – sumedžiuojus gyvūną, kurio medžioklė nėra limituojama, gali būti inkriminuota tais atvejais, jei: 1) medžiotojas, neturintis teisės sumedžioti tokį gyvūną, jį neteisėtai sumedžioja, po to gyvūną gabena iš sumedžiojimo vietos; 2) medžiotojas, turintis teisę sumedžioti gyvūną, jį teisėtai sumedžioja, tačiau sumedžiotą gyvūną išveža iš medžioklės plotų vieneto, kuriame jis sumedžiotas,

prieš tai neįrašius duomenų apie gyvūną medžioklės lape. Sumedžiojus gyvūną, kurio medžioklė yra limituojama, neteisėtai sumedžioti gyvūno gabenimas gali būti inkriminuotas tada, kai sumedžiotas gyvūnas pradedamas gabenti iš sumedžiojimo vietos, prieš tai apie jį neįrašius medžioklės lape.

Byloje nustatyta, kad medžiotojų klubo medžioklės plotų vienetė asmuo sumedžiojo suaugusį stirnos patiną ir jį nuo sumedžiojimo vietos iki ne tam skirtos doroti patalpos gabeno jam priklausančio automobilio bagažinėje. Sumedžiotas stirnos patinas iš medžioklės plotų vieneto, kuriame jį sumedžiojo, išvežtas nebuvo, tačiau pradėtas doroti prieš tai neįrašius reikiamų duomenų į medžioklės lapą. Teismas priėjo išvadą, kad asmens veikoje nepagrįstai konstatuota ANK 290 straipsnio 8 dalyje nustatyto administracinio nusižengimo sudėtis (neteisėtai sumedžioti gyvūno gabenimas), nes medžioklės neteisėtumo, padarant žalos gamtai, pradžios momentas nepagrįstai susietas su faktiniu sumedžioti stirnos patino išgabenimu iš sumedžiojimo vietos, t. y. remtasi duomenų į medžioklės lapą įrašymo tvarka, nustatyta gyvūnams, kurių medžioklė yra limituojama.

Sprendžiant automobilio kaip administracinio nusižengimo priemonės pripažinimo klausimą, svarbu vertinti medžioklę kaip procesą. Gyvūno sumedžiojimo neteisėtumo konstatavimas dėl to, kad prieš dorojimą nebuvo tinkamai užpildytas medžioklės lapas, savaime nenulemia gyvūno nušovimo bei gabenimo neteisėtumo. Tačiau tiek ginklais, tiek kita medžioklės įranga, automobiliu yra sudaromos materialios neteisėtų veiksmų, t. y. dorojimo, prielaidos ir palengvinamas tokių veiksmų padarymas. Nustačius neteisėtai sumedžioti gyvūno dorojimo požymius, administracinio nusižengimo įrankiais ir priemonėmis pripažintini daiktai, kurie buvo naudoti visame medžioklės procese iki uždraustos veikos padarymo. Kita vertus, byloje atsižvelgus į mažesnę veikos pavojingumą, nes neteisėtai sumedžioti gyvūno dorojimas pasireiškė tik medžioklės lapo pildymo tvarkos pažeidimu, taip pat į dviprasmišką pareigūnų poziciją (leidimą duomenis apie sumedžiotą, bet nepradėtą doroti gyvūną įrašyti naujame medžioklės lape ir administracinio nusižengimo teisenos pradėjimą dėl pradėto doroti gyvūno), nuspręsta administracinio poveikio priemonės (transporto priemonės konfiskavimo) netaikyti (ANK 34 straipsnio 6 dalis).

Administracinio nusižengimo byla Nr. 2AT-39-648/2023
Teismo proceso Nr. 4-16-3-00128-2022-1
Procesinio sprendimo kategorijos: 1.4.8; 12.29 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

N U T A R T I S LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. lapkričio 29 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Algimanto Valantino (kolegijos pirmininkas), Rimos Ažubalytės ir Artūro Pažarskio (pranešėjas),

teismo posėdyje rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo pagal administracinę atsakomybę patraukto A. J. ir jo atstovo advokato Laimono Judicko prašymą, vadovaujantis Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso (toliau – ir ANK) 658 straipsnio 1 dalies 5 punktu, atnaujintą administracinio nusižengimo bylą.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Bylos esmė

1. A. J. Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos (toliau – ir Institucija) patarėjo 2022 m. spalio 11 d. nutarimu pagal ANK 290 straipsnio 1 ir 8 dalis nubaustas 820 Eur bauda ir jam paskirta administracinio poveikio priemonė – teisės medžioti atėmimas trejiems metams, taip pat graižtvinio šautuvo „A Zoli AZ 1900“, „30-06 Springfield“ kal., Nr. (*duomenys neskelbtini*), su optiniu taikikliu „Hakko Hunter 3-12x56“ ir odiniu rudu diržu, 4 vnt. „30-06 Springfield“ kal. šovinių „Federal“, 3 vnt. „30-06 Springfield“ kal. šovinių tūtelių „Federal“, peilio „Bahco“, automobilio „Mercedes-Benz“, valst. Nr. (*duomenys neskelbtini*), konfiskavimas – už tai, kad jis neteisėtai sumedžiojo gyvūną, šį gabenano automobiliu iš sumedžiojimo vietos iki dorojimo vietos, nes nustatyta tvarka sumedžiotas gyvūnas nebuvo įrašytas į medžioklės lapą, taip A. J. pažeidė Medžioklės Lietuvos Respublikos teritorijoje taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2000 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. 258, (toliau – Medžioklės taisyklės) 22, 23, 24.13, 58.2.3, 74.1 punktų reikalavimus. Būtent 2022 m. rugsėjo 13 d. apie 19 val. Ignalinos r., medžiotojų klubo „(*duomenys neskelbtini*)“ medžioklės plotų vienetė, A. J. medžiojo sėlinant pagal 2022 m. rugsėjo 7 d. išduotą medžioklės lapą Nr. 235 (medžioklės vadovas V. J.) ir šalia (*duomenys neskelbtini*), ražienoje, sėlindamas jam priklausančiu medžiokliniu šautuvu „A Zoli AZ 1900“, „30-06 Springfield“ kal., Nr. (*duomenys neskelbtini*), su optiniu taikikliu „Hakko Hunter 3-12x56“ sumedžiojo suaugusį stirnos patiną (K-2, D-1). Po to A. J. kartu su medžioklės vadovu V. J. sumedžiotą stirnos patiną nusitėpė iki automobilio „Mercedes-Benz“, valst. Nr. (*duomenys neskelbtini*), ir abu kartu gyvūną pasikrovė bei atsivežė į ūkinės paskirties patalpas, (*duomenys neskelbtini*). Ten, ne tam skirtoje gyvūnų dorojimo patalpoje, A. J. ir V. J. pradėjo sumedžiotą gyvūną neteisėtai doroti, sumedžiotą suaugusio stirnos patino prieš dorojimą neįrašė į medžioklės lapą.
2. Utenos apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 21 d. nutarimu A. J. skundas tenkintas iš dalies: panaikinta Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos patarėjo 2022 m. spalio 11 d. nutarimo administracinio nusižengimo byloje dalis dėl A. J. pripažinimo kaltu padarius ANK 290 straipsnio 8 dalyje nustatytą veiką (neteisėtai sumedžiotą gyvūno gabenimas), ir ši administracinės teisenos dalis nutraukta; panaikinta nutarimo dalis, kuria automobilis „Mercedes-Benz“, valst. Nr. (*duomenys neskelbtini*), konfiskuotas, ir nutarimui įsiteisėjus ši trans-

porto priemonė gražintina savininkui A. J.; pakeista nutarimo dalis dėl administracinio poveikio priemonės skyrimo, ir A. J. paskirto teisės medžioti atėmimo trejiems metams terminas sutrumpintas iki dvejų metų. Kita nutarimo dalis palikta nepakeista.

3. Panevėžio apygardos teismo 2023 m. sausio 20 d. nutartimi panaikinta Utenos apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 21 d. nutarimo dalis, kuria pakeista Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos patarėjo 2022 m. spalio 11 d. nutarimo dalis dėl A. J. pripažinimo kaltu padarius ANK 290 straipsnio 8 dalyje nustatytą veiką – už neteisėtai sumedžiotą gyvūno gabenimą – ir ši administracinio nusižengimo teisenos dalis nutraukta bei panaikinta Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos patarėjo 2022 m. spalio 11 d. nutarimo dalis, kuria konfiskuotas automobilis „Mercedes-Benz“, valst. Nr. (*duomenys neskelbtini*), ir dėl šios dalies paliktas galioti ne teismo tvarka priimtas nutarimas. Kita Utenos apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 21 d. nutarimo dalis palikta nepakeista.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų atrankos kolegijos 2023 m. balandžio 3 d. nutartimi administracinėn atsakomybėn patraukto A. J. ir jo atstovo advokato L. Judicko prašymas priimtas ir administracinio nusižengimo byla atnaujinta.

II. Prašymo atnaujinti administracinio nusižengimo bylą ir atsiliepimo į jį argumentai

5. Pareiškėjas prašo panaikinti Panevėžio apygardos teismo 2023 m. sausio 20 d. nutartį ir palikti galioti Utenos apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 21 d. nutarimą be pakeitimų, taip pat priteisti A. J. iš Institucijos jo patirtų atstovavimo išlaidų atlyginimą. Pareiškėjas prašyme nurodo:
 - 5.1. Apygardos teismo išvada, jog apylinkės teismas peržengė A. J. skundo nagrinėjimo ribas, yra nepagrįsta, kadangi tokia išvada prieštarauja ANK 641 straipsnio nuostatos aiškinimui ir taikymui. Apygardos teismas susiaurino bylos nagrinėjimo ribas, iš esmės nevertino visų bylos aplinkybių, kurias įvertino apylinkės teismas. Bylą nagrinėjęs apygardos teismas pažeidė ANK 567 straipsnio 2 dalies reikalavimus, nes išvadą dėl A. J. kaltės grindė vien Institucijos nutarime padarytomis išvadomis.
 - 5.2. Apygardos teismas netinkamai aiškino ir taikė Medžioklės taisyklių 22 punkto nuostatą. Apygardos teismas visiškai neanalizavo ir nevertino Medžioklės taisyklių 22 punkto sąlygų dėl medžioklės lapo pildymo, skirtumų tarp gyvūnų, kurių medžioklė limituojama, o kurių medžioklė nėra limituojama, sąvokų „medžioklės ploto vienetas“ ir „sumedžiojimo vieta“ skirtumų. Teismas taip pat nevertino aplinkybės, jog aptariamoms medžioklės metu buvo sumedžioti du stirnos patinai. Vieną sumedžiojo A. J., o kitą – V. J. V. J. sumedžiotas stirnos patinas nebuvo pradėtas doroti, todėl buvo laikoma, jog jis sumedžiotas ir gabentas teisėtai ir Institucijos Utenos valdybos Utenos gyvosios gamtos inspekcijos pareigūnai leido duomenis apie sumedžiotą gyvūną įrašyti į naują medžioklės lapą. Byloje nebuvo nei faktinio, nei tei-

- sinio pagrindo konstatuoti, kad A. J. neteisėtai gabenio stirnos patiną, dėl to padaryta nepagrįsta išvada, jog A. J. veiksmuose buvo ANK 290 straipsnio 8 dalyje nurodyto administracinio nusižengimo objektyviosios pusės požymis – neteisėtai sumedžioto gyvūno gabenimas. Taip pat nebuvo teisinio pagrindo taikyti automobilio konfiskavimą.
- 5.3. Byloje nėra duomenų, jog A. J. būtų siekęs nuslėpti stirnos patino sumedžijimo faktą. Iš A. J. ir V. J. parodymų nustatyta, kad duomenis apie sumedžiotus žvėris (du suaugusius stirnino patinus) buvo ketinama įrašyti į medžioklės lapą, nors tai ir nebuvo padaryta per neapdairumą. Vadovaujantis ANK 566 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nekaltumo prezumpcija, asmens kaltę turi įrodyti administracinio nusižengimo byla tirianti ir nagrinėjanti institucija. Apygardos teismas išvadą dėl A. J. (ne)žinojimo padarius administracinį nusižengimą pagal ANK 290 straipsnio 8 dalį (neteisėtai sumedžioto gyvūno gabenimas) grindė prielaidomis. Dėl to apygardos teismas, priimdamas išvadą dėl A. J. kaltės, pažeidė *in dubio pro reo* (visos abejonės aiškinamos kaltinamojo naudai) principą. Apeliacinio teismo išvada, jog buvo bandoma nuslėpti apie gyvūnų sumedžijimą, nepagrįsta. Inspekcijos pareigūnai bei jokių apribojimų pateko į patalpas, kuriose buvo A. J. ir V. J., po to pastarieji pareigūnams paaiškino visas aplinkybes ir vykdė pareigūnų duotus nurodymus. Medžioklė vyko atvirai, nebuvo slapstomasi ar bandoma nuslėpti medžioklės ar gyvūnų sumedžijimo fakto, nemėginta slopinti šūvio garso, medžioklė vyko šviesiu paros laiku, bet kas galėjo pastebėti ryškiai, oranžinės spalvos kepurę dėvintį asmenį.
- 5.4. Apygardos teismas nevertino, jog pareiga užpildyti medžioklės lapą tenka medžioklės vadovui (Medžioklės taisyklių 23 punktas). Nagrinėjamu atveju V. J., o ne A. J. kilo pareiga užpildyti medžioklės lapą. A. J. vienas sumedžijo stirnos patiną ir apie tai informavo medžioklės vadovą V. J. Medžioklės taisyklėse medžiotojui nėra nustatyta pareiga įsitikinti, kad medžioklės vadovas įvykdė jam tiesiogiai nustatytą pareigą užpildyti medžioklės lapą. Dėl to nepagrįsta išvada, jog administraciniai nusižengimai padaryti bendrininkaujant (t. y. susitarusių asmenų) (ANK 36 straipsnio 1 punktas). Apygardos teismui nepagrįstai nusprendus, kad buvo padarytas administracinis nusižengimas pagal ANK 290 straipsnio 8 dalį (neteisėtai sumedžioto gyvūno gabenimas) ir kad administracinį nusižengimą padarė du susitarę asmenys, dėl to neteisėtai ir nepagrįstai atsisakyta taikyti ANK 34 straipsnio 6 dalį, sprendžiant prašymą dėl automobilio nekonfiskavimo. A. J. veiksmuose nebuvo ANK 290 straipsnio 8 dalies subjektyviosios pusės požymio – tyčios.
- 5.5. Apygardos teismas pažeidė materialiosios teisės normas sprendžiamas klausimą dėl administracinio nusižengimo poveikio priemonės – turto konfiskavimo netaikymo (ANK 34 straipsnio 6 dalis). Apygardos teismas, nepagrįstai nusprendęs, kad buvo padarytas administracinis nusižengimas pagal ANK 290 straipsnio 8 dalį (neteisėtai sumedžioto gyvūno gabenimas) ir kad administracinį nusižengimą padarė du susitarę asmenys, dėl to nepagrįstai atsisakė taikyti ANK 34 straipsnio 6 dalį, sprendžiamas prašymą dėl automo-

bilio nekonfiskavimo. A. J. nurodė, kad jis atlygino Institucijos apskaičiuotą žalą už sumedžiotą stirnos patiną, sumokėjo jam paskirtą baudą. A. J. automobilių naudoja darbinėje veikloje – juo vyksta pas pacientus kaimiškose vietovėse. A. J. neturi galiojančių administracinių nuobaudų, o tuo labiau nėra anksčiau baustas už medžioklės taisyklių pažeidimus. A. J. charakterizuojamas vien teigiamai. Dėl to susiklosčiusi situacija vertintina kaip pavienis atvejis, nerodantis A. J. polinkio nusikalsti ir nesilaikyti teisės aktų reikalavimų. Be to, Institucija nutarime nepagrįstai teigia, jog automobilis specialiai pritaikytas sumedžiotiems gyvūnams gabenti (brakonieriauti). Palikus galioti automobilio konfiskavimą, tokia administracinio poveikio priemonė, jau įvertinus paskirtą baudą, taikytą ginklo, šovinių ir peilio konfiskavimą, teisės medžioti atėmimą dvejiems metams, būtų aiškiai neproporcinga padaryto pažeidimo pavojingumui.

6. Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos Teisės departamento Vilniaus administracinių bylų nagrinėjimo skyriaus vedėjas Aidas Jakimavičius atsiliepimu į pareiškėjo prašymą prašo atmesti prašymą atnaujinti administracinio nusižengimo bylą. Pareigūnas atsiliepime į prašymą nurodo:
 - 6.1. Nesutinkama su pareiškėjo argumentais, jog Panevėžio apygardos teismas priimtoje nutartyje netinkamai aiškino ir taikė ANK 290 straipsnio 8 dalies nuostatas. Medžiotojas privalo vykdyti Medžioklės taisyklių 58.2.3 papunktyje įtvirtintus reikalavimus ir, prieš gabendamas sumedžiotą kanopinį žvėrį, įsitikinti, ar jis sumedžiotas teisėtai. Stirnos patinų medžioklė nėra ribojama, tačiau minėti sumedžioti gyvūnai privalo būti įrašyti į medžioklės lapą. Medžioklės taisyklių 22 punktą yra taikomas visiems be išimties medžiojamiesiems gyvūnams. Sumedžiojus limituotus gyvūnus, šiame punkte nurodoma papildoma patikslinta aplinkybė dėl įrašymo į medžioklės lapą. Pareiškėjas netinkamai interpretuoja Medžioklės taisyklių nuostatas.
 - 6.2. Nepagrįstai teigiama, kad nenustatyta, jog automobilis buvo naudotas sumedžiojant stirnos patiną. Automobilis „Mercedes-Benz“ yra didesnio pravažumo, be to, yra parengtas medžioklei – automobilio salone yra įmontuota gervė, kad būtų galima į automobilio saloną pasikrauti sunkų krovinį, automobilio priekinėje dalyje sumontuota dar viena gervė, kad būtų galima išsitraukti užklampusią transporto priemonę arba iš sunkiai prieinamos vietos ištraukti sumedžiotą didesnę kanopinį gyvūną. Transporto priemonė buvo naudota medžioklei, ja buvo vykstama į plotus, važinėjama po medžioklės plotus ir gabenamas sumedžiotas gyvūnas.
 - 6.3. Nepagrįstai nurodoma, kad A. J. nesiekė nuslėpti stirnos patino sumedžiojimo fakto. Gyvūnas buvo dorojamas ūkiniame pastate, uždaroje privačioje teritorijoje, o ne tam skirtoje vietoje, t. y. medžiojamųjų gyvūnų pirminio apdorojimo aikštelėje ar medžiojamųjų gyvūnų pirminio apdorojimo patalpoje, patvirtintoje 2019 m. gegužės 23 d. išduodant Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos Ignalinos valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos pažymą apie aikštelės ir (ar) apdorojimo patalpos ir gyvūninių atliekų duobės atitiktį teisės aktų reikalavimams Nr. MAPR-620, kur yra nu-

rodyta teisėta gyvūnų dorojimo aikštelė (*duomenys neskelbtini*). Atstumas nuo neteisėtos dorojimo vietos iki patvirtintos dorojimo aikštelės yra apie 4,64 km. Byloje nustatyta, kad pareigūnų stebimas automobilis įsuko į sodybą, esančią (*duomenys neskelbtini*) medžioklės plotų vietoje, aptvertą tvora. Asmenys užsidarė vartus ir iš automobilio išėmė sumedžiotą gyvūną, jį įsinešė į ūkinės patalpas ir užsidarė. Pareigūnai į teritoriją pateko tik perlipę tvorą, ūkiniame pastate aptiko užsidariusius asmenis, kurie, naudodami metalinį skersinį, kelis skriemulius ir virvę, pasikabinę prie patalpos lubų, dorėjo suaugusį stirnos patiną su šautine žaizda. Asmenys buvo pasislėpę ir pareigūnams buvo sunkumų patekti į teritoriją, tačiau pavyko. Taip pat bylos duomenimis nustatyta, kad A. J. medžiojo kartu su medžioklės vadovu V. J., todėl abu kartu pakrovė ir gabeno sumedžiotą gyvūną, abu kartu atsivežė į ne tam skirtą vietą gyvūną doroti, užsidarė privačios, aptvertos tvora teritorijos vartus, pasikabino ūkiniame pastate ir gyvūną dorėjo, nors vadovas turėjo su savimi medžioklės lapą ir jo nepildė, tai įrodo, kad veiksmams buvo suderinti, atlikti bendrininkaujant.

- 6.4. A. J. pagrįstai buvo patrauktas administracinėn atsakomybėn už Medžioklės taisyklių 58.2.3 punkto pažeidimą, t. y. ne tik už neteisėtą žvėries sumedžiojimą, bet ir už neteisėtai sumedžiotą žvėries gabenimą ir neteisėtą dorojimą. Nagrinėjamu atveju neišrašius į medžioklės lapą sumedžiotą suaugusio stirnos patiną ir jį pradėjus doroti, vadovaujantis Medžioklės taisyklių 22 punktu, gyvūnas laikomas sumedžiotu neteisėtai, t. y. visi prieš tai buvę medžioklės veiksmai tampa neteisėti, tiek sumedžiojimas, tiek gabenimas.
- 6.5. Pareiškėjo argumentai dėl ANK 652 straipsnio ir teisingo proceso principo pažeidimų yra nepagrįsti. Pareiškėjas A. J. pateiktame kasaciniame skunde ANK 652 straipsnio nuostatas interpretuoja netinkamai. Iš bylos medžiagos matyti, kad apeliacinį skundą dėl Utenos apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 21 d. nutarimo administracinio nusižengimo byloje pateikė tik Institucija. Atsiliepimų į apeliacinį skundą negauta. Taip pat pažymėtina, kad nepagrįsti pareiškėjo argumentai, jog jam nebuvo sudaryta galimybė būti išklausytam žodžiu, pareiškėjui buvo sudaryta galimybė dalyvauti bylos nagrinėjime žodžiu, tačiau vėliau, pateikęs pirmosios instancijos teismui skundą, pareiškėjas pats prašė bylą nagrinėti rašytinio proceso tvarka.
- 6.6. Iš Institucijos apeliacinio skundo turinio aišku, kokio galutinio sprendimo byloje siekė Institucija, būtent kad 2022 m. spalio 11 d. Institucijos nutarimo dalis dėl ANK 290 straipsnio 8 dalies – dėl neteisėto gyvūno sumedžiojimo ir gabenimo – būtų palikta nepakeista. Taigi apeliacinės instancijos teismo sprendimas nebuvo administracinėn atsakomybėn patrauktam A. J. netikėtas ir esmingai pažeidžiantis jo teisę į gynybą. Taip pat Institucijos 2022 m. spalio 11 d. nutarimu administracinėn atsakomybėn patrauktam asmeniui A. J. už ANK 290 straipsnio 8 dalyje padarytą pažeidimą buvo taikytas transporto priemonės konfiskavimas. Taigi, atmestinas ir pareiškėjo argumentas, kad apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs bylą ir nubaudęs A. J., iš esmės pažeidė ANK 652 straipsnio 2 dalies reikalavimus, nes pablogino jo

padėtį daugiau, nei to buvo prašoma apeliaciniame skunde.

- 6.7. Taip pat nurodyti argumentai nesudaro pagrindo pripažinti, kad apeliacinės instancijos teismo išvados padarytos pažeidžiant ANK 569 straipsnio 4 dalies reikalavimus. Apeliacinės instancijos teismas pripažino, kad byloje yra pakankamai duomenų – administracinio nusižengimo protokolas, nutarimas administracinio nusižengimo byloje, Departamento pareigūno A. Vaičiūno tarnybinis pranešimas, administracinė atsakomybėn patraukto asmens A. J. paaiškinimas, fotonuotraukos bei kita byloje esanti medžiaga, – patvirtinančių, jog A. J. padarė ANK 290 straipsnio 8 dalyje nurodytą pažeidimą. Tokią išvadą apeliacinės instancijos teismas grindė byloje įvertintų įrodymų visuma ir motyvavo tai savo nutartyje.

III. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo argumentai ir išvados

7. Administracinė atsakomybėn patraukto A. J. ir jo atstovo advokato L. Judicko prašymas tenkintinas iš dalies.

Dėl ANK 290 straipsnio 8 dalies taikymo

8. ANK 290 straipsnio 8 dalyje nustatyta administracinė atsakomybė už gyvūno, kurį sumedžioti medžiotojas neturi teisės, sumedžiojimą arba neteisėtai sumedžiotą gyvūno gabenimą ar dorojimą. Taigi, šioje normoje nustatyta administracinė atsakomybė už tris alternatyvias įstatymo uždraustas veikas: 1) už gyvūno, kurį sumedžioti medžiotojas neturi teisės, sumedžiojimą arba 2) už neteisėtai sumedžiotą gyvūno gabenimą, arba 3) už neteisėtai sumedžiotą gyvūno dorojimą. ANK 290 straipsnio 8 dalies dispozicija yra blanketinė, todėl normos dispozicija netiesiogiai nukreipia į kitus norminius teisės aktus, reglamentuojančius medžioklę Lietuvos Respublikoje, – pirmiausia į Medžioklės taisykles. Bylai aktualios Medžioklės taisyklių redakcijos, galiojusios nuo 2022 m. rugsėjo 10 d. iki 2023 m. vasario 15 d., 58.2.3 punkte nustatyta, kad asmeniui, turinčiam teisę medžioti, draudžiama gabenti ar doroti neteisėtai sumedžiotą kanopinį žvėrį. Šis Medžioklės taisyklių pažeidimas laikomas šiurkščiu (Medžioklės taisyklių 74.1 punktas).
9. Nagrinėjamoje byloje administracinė atsakomybėn patrauktas A. J. ir jo atstovas ginčija apeliacinės instancijos teismo išvadą dėl alternatyvaus administracinio nusižengimo objektyviojo požymio – neteisėtai sumedžiotą gyvūno gabenimo. Atsižvelgiant į byloje keliamą ANK 290 straipsnio 8 dalies dėl neteisėtai sumedžiotą gyvūno gabenimo taikymo pagrįstumo klausimą, pažymėtina, kad šiuo atveju aktualus sumedžiotą gyvūno neteisėtumo nustatymo momentas.
10. Medžioklės taisyklių 22 punkte nustatyta, kad prieš išvežant sumedžiotus gyvūnus iš medžioklės plotų vieneto, kuriame jie sumedžioti, arba prieš pradėdant sumedžiotus gyvūnus doroti, atsižvelgiant, kuris iš šių veiksmų pradėdamas pirmas, medžioklės lape įrašoma, kiek ir kokių gyvūnų sumedžiota. Medžiojant tykant arba sėlinant, informacija apie gyvūnų, kurių medžioklė limituojama, sumedžiojimą į medžioklės lapą įrašoma prieš išgabenant gyvūną iš sumedžiojimo vietos arba

prieš pradėdant doroti, atsižvelgiant, kuris iš šių veiksmų pradėdamas pirmas. Sumedžiojus elninių žvėrių patinų, duomenys apie jų ragus (dešiniojo ir kairiojo ragų šakų skaičius) ir šių gyvūnų sumedžiojimo data įrašomi medžioklės lapo antroje pusėje prieš išvežant juos iš medžioklės plotų vieneto, kuriame jie sumedžioti, arba prieš pradėdant doroti, atsižvelgiant, kuris iš šių veiksmų pradėdamas pirmas. Jei duomenys apie sumedžiotus gyvūnus, išskyrus duomenis apie sumedžiotų elninių žvėrių patinų ragus, šernų amžių ir lytį, nustatyta tvarka neįrašyti medžioklės lape, šie gyvūnai laikomi sumedžiotais neteisėtai, padarant žalos gamtai.

11. Nagrinėjama atveju byloje nustatyta, kad medžiotojų klubo (*duomenys neskelbtini*) medžioklės plotų vienetė A. J. sumedžiojo suaugusį stirnos patiną ir jį nuo sumedžiojimo vietos iki ne tam skirtos doroti patalpos (ūkinės paskirties patalpos) gabenamam priklausančio automobilio „Mercedes-Benz“ bagažinėje. Pagal sumedžiojimo vietos koordinates bei medžiotojų klubo (*duomenys neskelbtini*) medžioklės plotų vieneto ribas teismų konstatuota, kad A. J. sumedžiotą stirnos patiną iš medžioklės plotų vieneto, kuriame jį sumedžiojo, neišvežė. Nustatyta, kad ūkinės paskirties patalpose, į kurias sumedžiotas gyvūnas buvo atvežtas, A. J. pradėjo sumedžiotą gyvūną doroti prieš tai neišrašęs duomenų apie sumedžiotą suaugusį stirnos patiną į medžioklės lapą.
12. Teisėjų kolegija, įvertinusi aptartą Medžioklės taisyklių 22 punkto reguliavimą, atkreipia dėmesį, kad, pagal šių taisyklių punkto nuostatas, medžioklės neteisėtumą, padarant žalos gamtai, lemia ne pats gyvūno sumedžiojimo faktas, bet nustatyta tvarka į medžioklės lapą duomenų apie sumedžiotus gyvūnus neįrašymas. Mėnimo 22 punkto nuostatos įtvirtina skirtingą duomenų apie sumedžiotą gyvūną įrašymo į medžioklės lapą tvarką: 1) apie gyvūnus, kurių medžioklė yra limituojama, duomenys į medžioklės lapą įrašomi prieš išgabenant gyvūną iš sumedžiojimo vietos arba prieš pradėdant doroti, 2) kitu atveju duomenys apie sumedžiotus gyvūnus į medžioklės lapą įrašomi prieš išvežant juos iš medžioklės plotų vieneto, kuriame jie sumedžioti, 3) arba prieš pradėdant doroti. Šioje byloje aktualu ir tai, kad sumedžiotas stirnos patinas nėra gyvūnas, kurio medžioklė būtų limituojama (Medžioklės taisyklių 28 punktas). Taigi sumedžiotą stirnos patiną galima laikyti sumedžiotu neteisėtai arba šį išvežus iš medžioklės plotų vieneto, kuriame šis sumedžiotas, arba pradėjus jį doroti, abiem atvejais prieš tai neišrašius duomenų apie sumedžiotą gyvūną medžioklės lape.
13. Vadovaujantis byloje nustatytomis aplinkybėmis, matyti, kad A. J., sumedžiojęs stirnos patiną, šį gabenamam į ūkinį pastatą, neišveždamas iš medžioklės plotų vieneto, ir pradėjo gyvūno dorojimą, tinkamai neužpildžius medžioklės lapo. Taigi, byloje nustatytų faktinių aplinkybių kontekste stirnos patinas laikomas sumedžiotu neteisėtai nuo jo dorojimo momento. A. J. nebuvo inkriminuotas gyvūno, kurį sumedžioti šis neturėjo teisės, sumedžiojimas (ANK 290 straipsnio 8 dalis), t. y. medžioklė vyko Medžioklės taisyklėse nustatytais leistinais terminais, leistiniu būdu, turint medžioklės lapą ir pan. Taigi nagrinėjamoje situacijoje gabenimo metu sumedžiotas gyvūnas vis dar buvo laikomas sumedžiotu teisėtai Medžioklės taisyklių 22 punkto prasme. Pažymėtina, kad Medžioklės taisyklių 22 punkto nuostatos gyvūno sumedžiojimo neteisėtumą sieja su padarinių atsiradimu, t. y.

žalos gamtai padarymu, kai, neišrašius duomenų į atitinkamą medžioklės dokumentą, yra iš esmės iškreipiami duomenys apie gyvūnijos išteklių naudojimą. Todėl žalos gamtai padarymo momentas (šiuo atveju gyvūno dorojimas nustatyta tvarka, neišrašius jo į medžioklės lapą) savaime nelemia ankstesnių veiksmų neteisėtumo, kai egzistuoja visos sąlygos laikytis sumedžiotų gyvūnų apskaitos reikalavimų ir juos įgyvendinti.

14. Teisėjų kolegija pažymi, kad veika – neteisėtai sumedžioti gyvūno gabenimas – sumedžiojus gyvūną, kurio medžioklė nėra limituojama, gali būti inkriminuota tais atvejais, jei: 1) medžiotojas, neturintis teisės sumedžioti tokį gyvūną, jį neteisėtai sumedžioja, po to gyvūną gabena iš sumedžiojimo vietos; 2) medžiotojas, turintis teisę sumedžioti gyvūną, jį teisėtai sumedžioja, tačiau sumedžiotą gyvūną išveža iš medžioklės plotų vieneto, kuriame jis sumedžiotas, prieš tai neišrašius duomenų apie gyvūną medžioklės lape. Sumedžiojus gyvūną, kurio medžioklė yra limituojama, neteisėtai sumedžioti gyvūno gabenimas gali būti inkriminuotas tada, kai sumedžiotas gyvūnas pradedamas gabenti iš sumedžiojimo vietos, prieš tai apie jį neišrašius medžioklės lape.
15. Iš skundžiamos Panevėžio apygardos teismo nutarties motyvų turinio matyti, kad teismas, sprenddamas inkriminuoto neteisėtai sumedžioti gyvūno gabenimo pagrįstumo klausimą, medžioklės neteisėtumo, padarant žalos gamtai, pradžios momentą susiejo su faktiniu sumedžioti stirnos patino išgabenimu iš sumedžiojimo vietos, t. y. rėmėsi duomenų į medžioklės lapą įrašymo tvarka, nustatyta gyvūnams, kurių medžioklė yra limituojama. Teisėjų kolegijos vertinimu, apygardos teismas, netinkamai pritaikęs Medžioklės taisyklių 22 punkto nuostatas, nepagrįstai konstatavo A. J. veikoje esant ANK 290 straipsnio 8 dalyje nustatyto administracinio nusižengimo dėl neteisėtai sumedžioti gyvūno gabenimo požymius. Tai tinkamai padarė Utenos apylinkės teismas.
16. Pažymėtina ir tai, jog, priešingai nei nurodė apygardos teismas skundžiamoje nutartyje, apylinkės teismas neperžengė skundo ribų, nors A. J. neginčijo savo kaltės dėl jam inkriminuotų administracinių nusižengimų padarymo bei jų kvalifikavimo. Pagal ANK 641 straipsnį, teismas, nagrinėdamas bylą dėl skundo dėl ne teismo tvarka priimto nutarimo administracinio nusižengimo byloje, patikrina institucijos priimto nutarimo teisėtumą ir pagrįstumą. Tai reiškia, kad, nagrinėdamas administracinio nusižengimo bylą, apylinkės teismas privalo patikrinti, ar veikoje yra administracinio nusižengimo sudėtis, net jei skunde nekliamas administracinio nusižengimo kvalifikavimo klausimas.
17. Atsižvelgiant į pirmiau nurodytas aplinkybes, darytina išvada, kad A. J. administracinėn atsakomybėn pagal ANK 290 straipsnio 8 dalį dėl neteisėtai sumedžioti gyvūno gabenimo patrauktas nepagrįstai, o Panevėžio apygardos teismas netinkamai taikė ANK 290 straipsnio 2 dalies nuostatas.

Dėl transporto priemonės konfiskavimo (ANK 29 straipsnio 2 dalis)

18. Utenos apylinkės teismas, padaręs išvadą, kad A. J. veikoje nėra administracinio nusižengimo sudėties požymio, nustatyto ANK 290 straipsnio 8 dalyje, t. y. netei-

- sėtai sumedžioti gyvūno gabenimo, pripažino, jog A. J. priklausantis automobilis „Mercedes-Benz“ nėra nei įrankis, nei priemonė ir jo konfiskavimas pagal ANK 29 straipsnio 2 dalies nuostatas yra negalimas. Šios išvados nėra pagrįstos.
19. Pagal ANK 29 straipsnio 2 dalį, konfiskuojamas tik tas turtas, kuris buvo administracinio nusižengimo įrankis, priemonė, dalykas ar įstatymų uždraustos veikos rezultatas. Pagal ANK 290 straipsnio 18 dalį, už šio straipsnio 8 dalyje nustatytą administracinį nusižengimą privaloma skirti administracinio nusižengimo padarymo įrankių, transporto priemonių, kurios buvo panaudotos gyvūnams sumedžioti ir (ar) sumedžiotiems gyvūnams gabenti, ir kitų administracinio nusižengimo padarymo priemonių konfiskavimą. Taigi, byloje nenustačius veikos – neteisėtai sumedžioti gyvūno gabenimo – požymių, kyla klausimas, ar šiuo atveju privalomas transporto priemonės konfiskavimas.
 20. Šioje situacijoje, sprendžiant automobilio kaip administracinio nusižengimo priemonės pripažinimo klausimą, svarbu vertinti medžioklę kaip procesą. Medžioklės taisyklių 21 punkte apie medžioklės tvarką pasakyta, kad prieš pradėdant medžioti medžioklės vadovas medžioklės lape turi įrašyti datą, dalyvaujantių medžiotojų (tarp jų ir savo) vardų pirmąsias raides, pavardes, medžiotojų bilietų numerius; medžiotojai pasirašo medžioklės lape nurodytoje vietoje, taip patvirtindami, kad dalyvauja medžioklėje; pildydamas medžioklės lapą, medžioklės vadovas gali nurodyti tikslų medžioklės pradžios ir pabaigos laiką; prieš pradėdant sumedžioti gyvūno dorojimą arba prieš išvykstant iš medžioklės plotų vieneto, kuriame buvo medžiojama, medžioklės vadovas medžioklės lape nurodo, kiek ir kokių medžiojamųjų gyvūnų sumedžiota. Teismų praktikoje yra pasakyta, kad iš Medžioklės taisyklių nuostatų akivaizdu, jog medžioklė – tai procesas, kuris apima ne tik konkretaus gyvūno sumedžiojimą (pvz., nušovimą), bet ir tolesnius veiksmus su sumedžiotu gyvūnu. Taigi, sumedžioti kanopinio gyvūno gabenimas ar dorojimas yra neatsiejama medžioklės dalis, todėl teisės aktuose (Medžioklės taisyklėse) nustatytų reikalavimų įgyvendinimas yra privalomas medžioklės teisėtumo garantas. Priešingu atveju sumedžioti kanopinio gyvūno gabenimas ar dorojimas, jei tai nustatyta tvarka neįrašoma į medžioklės lapą, sudaro prielaidas sumedžioti gyvūno apskritai neįrašyti į medžioklės lapą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-40-387/2023).
 21. Kaip ir nurodyta prieš tai šioje nutartyje, gyvūno sumedžiojimo neteisėtumo konstatavimas dėl to, kad prieš dorojimą nebuvo tinkamai užpildytas medžioklės lapas, savaime nenulemia gyvūno nušovimo bei gabenimo neteisėtumo. Tačiau tiek ginklais, tiek kita medžioklės įranga, automobiliu yra sudaromos materialios neteisėtų veiksmų, t. y. dorojimo, prielaidos ir palengvinamas tokių veiksmų padarymas. Nagrinėjamu atveju, be medžioklės proceso etapų, kaip gyvūno sumedžiojimas ir gabenimas, nebūtų įmanomi ir dorojimo veiksmai. Todėl, vertinant medžioklę kaip vientisą procesą, asmens veikoje nustatčius veikos – neteisėtai sumedžioti gyvūno dorojimo – požymius, administracinio nusižengimo įrankiais ir priemonėmis pripažintini daiktai, kurie buvo naudoti visame medžioklės procese iki uždraustos veikos padarymo.

22. Nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad sumedžiotas stirninas iš sumedžiojimo vietos į dorojimo vietą buvo atgabentas visureigiu „Mercedes-Benz“. Akivaizdu, kad, panaudojant automobilį, sumedžiotas gyvūnas buvo nuvežtas doroti ne į tam skirtą vietą, o į privačią teritoriją, taip apsunkinant medžioklės teisėtumo kontrolę bei sudarant prielaidas pradėti gyvūno dorojimą prieš tai tinkamai neužpildžius medžioklės lapo. Todėl automobilis laikytinas administracinio nusižengimo, nustatyto ANK 290 straipsnio 8 dalyje, padarymo priemone ir turi būti konfiskuojamas (ANK 290 straipsnio 18 dalis).
23. Kita vertus, nagrinėjamos bylos kontekste pažymėtina, kad, skiriant administracines nuobaudas, kaip ir taikant bet kokią valstybės prievartą, būtina laikytis konstitucinio proporcingumo principo, reikalaujančio asmens teisių neriboti daugiau, nei tai būtina demokratinėje visuomenėje. Administracinės nuobaudos taikymas atitinka proporcingumo reikalavimą, kai tarp padaryto teisės pažeidimo ir už šį pažeidimą nustatytos nuobaudos, siekiamo tikslo ir priemonių šiam tikslui pasiekti yra teisinga pusiausvyra. Teisinga ir protinga laikytina tokia nuobauda, kurią paskyrus gali būti pasiekti nuobaudos tikslai ir kuri, vertinant pažeidimo pobūdį, aplinkybes, pažeidėjo asmenybę, nėra per griežta (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys administracinių teisės pažeidimų (nusižengimų) bylose Nr. 2AT-13-2013, 2AT-68-507/2015, 2AT-58-697/2017, 2AT-38-895/2019 ir kt.). Tokios nuostatos taikytinos ir sprendžiant dėl administracinio poveikio priemonių skyrimo.
24. ANK 34 straipsnio 6 dalyje yra įtvirtinta teismo ar administracinio nusižengimo bylą ne teismo tvarka išnagrinėjusios institucijos (pareigūno) teisė paskirti mažesnę baudą, negu šio kodekso specialiosios dalies straipsnio sankcijoje nustatyta minimali bauda, arba paskirti švelnesnę administracinę nuobaudą ar administracinio poveikio priemonę, negu nustatyta šio kodekso specialiosios dalies straipsnio sankcijoje, arba administracinės nuobaudos ar administracinio poveikio priemonės neskirti. Pagal teismų praktiką, vadovaujantis ANK 34 straipsnio 6 dalimi, švelnesnę administracinę nuobauda parenkama tokiais atvejais, kai nustatoma visuma aplinkybių, kurios leidžia vertinti veiką kaip mažiau pavojingą, nei paprastai būna tokio pobūdžio veikos, arba asmenį, kuriam taikoma administracinė atsakomybė, vertinti išskirtinai teigiamai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-47-976/2022). Taip pat teismų praktikoje pažymima, kad administracinė nuobauda, taikant ANK 34 straipsnio 6 dalies nuostatas, gali būti švelninama arba iš viso neskiriama tik išskirtiniais atvejais, t. y. nustačius visumą aplinkybių, rodančių, kad sankcijoje nustatytos nuobaudos taikymas konkrečiam asmeniui prieštarautų teisingumo ir proporcingumo principams, o visuomenės interesas gali būti užtikrintas ir netaikant sankcijoje nustatytos nuobaudos arba ją švelninant (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys administracinių teisės pažeidimų bylose Nr. 2AT-4-2011, 2AT-7-4-2013, 2AT-54-489/2018, 2AT-36-387/2021).
25. Nagrinėjamoje byloje Utenos apylinkės teismas A. J. taikė ANK 34 straipsnio 6 dalies nuostatas ir sumažino jam paskirtos administracinio poveikio priemonės – teisės medžioti atėmimo – terminą iki dvejų metų. Teismas atsižvelgė į

tai, kad A. J. dirba UAB Ignalinos sveikatos centre šeimos gydytoju, charakterizuojamas tik teigiamai, anksčiau už jokių teisės pažeidimus nebaustas, kaltę dėl padaryto pažeidimo pripažino ir nuoširdžiai gailėjosi, savanoriškai atlygino nusižengimu gamtai padarytą žalą ir sumokėjo paskirtą baudą, atsižvelgta ir į tai, kad ne jis buvo medžioklės vadovas ir jis neatsakingas už teisingą medžioklės lapo užpildymą.

26. Savo ruožtu teisėjų kolegija daro išvadą, kad yra pagrindas taikyti ANK 34 straipsnio 6 dalį ir svarstant klausimą dėl transporto priemonės konfiskavimo. Be jau pirmiau išvardytų teismo nustatytų aplinkybių ir motyvų, pagrindžiančių ANK 34 straipsnio 6 dalies taikymo galimybę, atsižvelgtina ir į tai, jog ANK 290 straipsnio 8 dalyje nustatytas administracinis nusižengimas – neteisėtai sumedžioti gyvūno dorojimas – pasireiškė medžioklės lapo pildymo tvarkos pažeidimu, tai rodo mažesnę veikos pavojingumą. Pažymėtina ir dviprasmiška Institucijos – Utenos valdybos Utenos gyvosios gamtos inspekcijos – pareigūnų pozicija. Įvykio vietoje nustatę, kad abu sumedžioti gyvūnai dar neįrašyti į medžioklės lapą, pareigūnai nusprendė leisti duomenis apie sumedžiotą, bet nepradėtą doroti gyvūną įrašyti naujame medžioklės lape, o dėl pradėto doroti gyvūno pradėjo administracinio nusižengimo teiseną. Įvertinusi visumą šių aplinkybių, teisėjų kolegija nusprendžia administracinio poveikio priemonės (transporto priemonės konfiskavimo) neskirti.

Dėl išlaidų advokato paslaugoms apmokėti

27. Prašyme atnaujinti administracinio nusižengimo bylą taip pat prašoma iš Institucijos priteisti A. J. patirtų atstovavimo išlaidų atlyginimą. ANK 666 straipsnio 2 dalyje nustatyta, jog tais atvejais, kai asmeniui administracinio nusižengimo teiseną nutraukta pagal šio kodekso 565¹ straipsnio 1 punktą, šio asmens išlaidos advokato ar advokato padėjėjo, kuris dalyvavo byloje kaip asmens įgaliotas atstovas, paslaugoms apmokėti atlyginamos iš valstybės, savivaldybės arba iš valstybės ar savivaldybės biudžetų neišlaikomo subjekto lėšų *mutatis mutandis* (su būtiniais (atitinkamais) pakeitimais) taikant Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso nuostatas. Atitinkamai Baudžiamojo proceso kodekso 106 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad kai asmuo išteisinamas, teismas, priimdamas nuosprendį ar nutartį, priima sprendimą dėl asmens patirtų būtinų ir pagrįstų išlaidų advokato arba advokato padėjėjo, kuris dalyvavo byloje kaip šio asmens gynėjas, paslaugoms apmokėti, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, atlyginimo iš valstybės lėšų teisės aktų nustatyta tvarka.
28. Remiantis tuo, kad A. J. administracinė teiseną ANK 565¹ straipsnio 1 punkto pagrindu nėra nutraukta, asmuo pagrįstai patrauktas administracinėn atsakomybėn pagal ANK 290 straipsnio 1 dalį bei 290 straipsnio 8 dalį (dėl neteisėtai sumedžioti gyvūno dorojimo), prašymas atlyginti išlaidas advokato paslaugoms apmokėti yra netenkintinas.

Teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 662 straipsnio 14 dalies 6 punktu,

n u t a r i a :

Pakeisti Utenos apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 21 d. nutarimą ir Panevėžio apygardos teismo 2023 m. sausio 20 d. nutartį:

Panaikinti Panevėžio apygardos teismo 2023 m. sausio 20 d. nutarties dalį, kuria panaikinta Utenos apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 21 d. nutarimo dalis dėl administracinio nusižengimo teisenos pagal ANK 290 straipsnio 8 dalį dėl neteisėtai sumedžioto gyvūno gabenimo A. J. nutraukimo ir transporto priemonės „Mercedes-Benz“ nekonfiskavimo.

Pakeisti Utenos apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 21 d. nutarimo dalį dėl transporto priemonės „Mercedes-Benz“, valst. Nr. (*duomenys neskelbtini*), nekonfiskavimo, nurodant, kad administracinio poveikio priemonė – turto konfiskavimas – neskirtina vadovaujantis ANK 34 straipsnio 6 dalimi.

Kitas nutarimo ir nutarties dalis palikti nepakeistas.

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISMŲ PRAKTIKOS APŽVALGOS**

3.1. STATYBOS RANGA

Įvadas

Statyba, kaip nekilnojamojų daiktų sukūrimo ar jų pakeitimo būdas, buvo žinoma ir reikšminga visais laikais, todėl iš senų laikų yra žinoma ir statybos rangos sutartis. Antai dar senovės Romos teisėje buvo pripažįstama rangos sutartis, kuria vienas asmuo įsipareigodavo už nustatytą atlygį atlikti kito asmens naudai tam tikrą darbą, pavyzdžiui, pastatyti namą. Statybos rangos teisiniai santykiai neprarado savo aktualumo iki šiol. Priešingai, pastaraisiais laikais, sparčiai vystantis ir augant pasaulio ekonomikai, plečiantis miestams ir didėjant naujų pastatų bei modernios infrastruktūros poreikiui, statyba, kaip ekonominės veiklos sritis, neišvengiamai įgyja vis didesnę reikšmę. Plėtojant su statyba susijusį teisinį reguliavimą, vis daugiau reikšmės įgyja ir statybos rangos sutartis, kaip viena iš civilinės teisės normomis reglamentuojamų sutarčių rūšių.

Statyba – sudėtingas ir daugialypis procesas, kuris susideda iš įvairių etapų, tokių kaip teritorijų planavimas ir statinių projektavimas, statybos darbų vykdymas, statinio pripažinimo tinkamu naudoti procedūrų atlikimas ir kt. Nuosekliai įgyvendinant skirtingus statybos proceso etapus, šiuose teisiniuose santykiuose paprastai dalyvauja daug skirtingų subjektų (statytojas (užsakovas), rangovas, statinio statybos vadovas, statinio statybos techninis prižiūrėtojas ir kt.), kurių turimos atlikti funkcijos ir atsakomybės yra tarpusavyje susijusios, o tam tikrais atvejais net susipina. Statybos proceso sudėtingumas ir kompleksiskumas, šio proceso atskirų etapų ir jame dalyvaujančių subjektų atliekamų veiksmų tarpusavio ryšiai, anksčiau atliktų darbų įtaka galimybei tinkamai atlikti vėlesnius darbus lemia, kad praktikoje tarp statybos rangos teisinių santykių dalyvių neretai kyla ginčų dėl jų pareigų ir atsakomybės, užsakovui perduodamo statybos rangos darbų rezultato tinkamumo ir jo trūkumų šalinimo tiek darbų perdavimo metu, tiek ir per garantinį terminą, atsiskaitymo už atliktus darbus ir pan. Nemažai iš statybos rangos teisinių santykių kylančių ginčų yra nagrinėjama ir teismuose.

Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 33 straipsnio 4 dalyje yra nustatyta, kad teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi savo pačių sukurtų teisės aiškinimo taisyklių, suformuluotų analogiškose ar iš esmės panašiose bylose. Žemesnės instancijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi aukštesnės instancijos teismų nustatytų teisės aiškinimo taisyklių, suformuluotų analogiškose ar iš esmės panašiose bylose. Teismų praktika atitinkamų kategorijų bylose turi būti keičiama ir naujos teisės aiškinimo taisyklės analogiškose ar iš esmės panašiose bylose gali būti kuriamos tik tais atvejais, kai tai yra neišvengiama ar objektyviai būtina. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 4 straipsniu, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas įstatymuose nustatyta tvarka užtikrina vienodos teismų praktikos formavimą. Todėl šia apžvalga yra siekiama apibendrinti kasacinio teismo praktiką, suformuotą sprendžiant ginčus, kylančius iš statybos rangos teisinių santykių.

Apžvalga yra sudaryta iš dešimties dalių. Pirmoje dalyje yra aptariami bendri su statybos rangos sutartimi susiję klausimai – atskleidžiama šios sutarties samprata, esminiai požymiai, leidžiantys atriboti statybos rangos sutartį nuo kai kurių kitų civilinių sutarčių, statybos rangos teisiniams santykiams taikytinas reglamentavimas, su šios sutarties sudarymu susiję klausimai. Antroje apžvalgos dalyje yra aptariami atskirų statybos rangos teisinių santykių subjektų teisių ir pareigų bei jų atsakomybės klausimai. Pažymėtina, kad šioje dalyje nėra aptariami klausimai, susiję su projektuotojo teisėmis ir pareigomis, nes šiuos klausimus reglamentuoja atskiros projektavimo ir tyrinėjimo rangos sutartį reglamentuojančios teisės normos. Trečioje dalyje pateikti išaiškinimai dėl statybos rangos sutarties kainos nustatymo, galimybės keisti šalių nustatytą kainą. Apžvalgos ketvirtoje dalyje yra aptariamas vienas iš reikšmingų statybos rangos teisinių santykių etapų, t. y. darbų perdavimas ir priėmimas, šioje dalyje aptariamos darbų perdavimo–priėmimo procedūros, padariniai, darbų perdavimo metu esančių darbų trūkumų vertinimo klausimai ir pan. Penkta apžvalgos dalis yra skirta darbo rezultato kokybės garantijos ir garantinių terminų klausimams aptarti. Šešta dalis yra skirta statybos rangos teisiniuose santykiuose taikytiniams teisių gynybės būdams. Septintoje apžvalgos dalyje aptariami tam tikri praktikoje iškilę klausimai dėl specifinės statybos rangos sutarties rūšies – vartojimo statybos rangos. Atkreiptinas dėmesys, kad kasacinio teismo praktika dėl vartojimo rangos teisinių santykių jau buvo aptarta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 19 d. Vartotojų teisių apsaugos vartojimo sutartiniuose santykiuose teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalgoje II (vartojimo pirkimo–pardavimo, vartojimo rangos, civilinės atsakomybės vartojimo teisiniuose santykiuose taikymo klausimai) (*Teismų praktika*. 2010, Nr. 33), todėl šie klausimai nėra pakartotinai analizuojami. Šioje apžvalgoje glaustai aptariami tik tie su vartojimo statybos rangos teisiniais santykiais susiję išaiškinimai, kurie pateikti po minėtos apžvalgos parengimo. Aštunta apžvalgos dalis yra skirta klausimams, susijusiems su subranga statybos rangos teisiniuose santykiuose, aptarti, devintoje dalyje yra aptariami ieškinio senaties instituto taikymo ypatumai statybos rangos teisiniuose santykiuose, o dešimtoje – tam tikri iš statybos rangos teisinių santykių kylantys procesiniai klausimai.

Apžvalgoje pateiktas teismų praktikos apibendrinimas yra skirtas informuoti apie formuojamą teismų praktiką aktualiais klausimais. Šioje apžvalgoje pateikiami išaiškinimai, suformuluoti ne cituojamose teismų nutartyse, vertintini kaip metodinio pobūdžio medžiaga, o ne kaip teismų suformuota teisės aiškinimo ir taikymo praktika.

1. BENDRIEJI SU STATYBOS RANGA SUSIJĘ KLAUSIMAI

1.1. Statybos rangos sutarties samprata ir požymiai

1. Rangos sutarties samprata yra atskleista Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.644 straipsnio 1 dalyje. Pagal šią nuostatą, rangos sutartis – tai sutartis, kuria viena šalis (rangovas) įsipareigoja atlikti tam tikrą darbą savo rizika pagal kitos šalies (užsakovo) užduotį ir perduoti šio darbo rezultatą užsakovui, o užsakovas įsipareigoja atliktą darbą priimti ir už jį sumokėti. Taigi, esminis rangovo įsipareigojimas, apibūdinantis pačią rangos sutartį, yra įsipareigojimas atlikti užsakovo nurodytą darbą ir perduoti jam šio darbo rezultatą, o pagrindinis užsakovo įsipareigojimas yra įsipareigojimas priimti darbų rezultatą ir sumokėti rangovui už jo atliktą darbą.¹ CK 6.645 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad tuo atveju, jeigu sutartyje nėra nustatyta kitaip, rangovas darbus atlieka savo rizika ir savarankiškai nustato užsakovo užduoties įvykdymo būdus. Rangovo ir užsakovo nesieja pavaldumo ar kitokie priklausymo santykiai (CK 6.644 straipsnio 3 dalis).
2. CK 6.645 straipsnio 1 dalyje, apibūdinant rangos sutarties dalyką, yra detalizuota, kad rangos sutartis sudaroma siekiant pagaminti arba perduoti tam tikrą darbo rezultatą arba atlikti kitokius darbus, kurių metu sukurtas rezultatas perduodamas užsakovui. Vadinasi, rangos sutarties dalykas yra tam tikro darbo rezultatas, turintis materialią išraišką. Darbo rezultatas gali pasireikšti tam tikro daikto pagaminimu ar pakeitimu arba tam tikro kitokių darbų rezultato sukūrimu. Šis darbo rezultatas gali apimti ne tik naujo daikto ar kitokio darbo rezultato pagaminimą ar sukūrimą, bet ir esančio tam tikro objekto pagerinimą, pakeitimą (naujų savybių esančiam objektui suteikimą), pasireiškiantį tam tikra materialia išraiška.² Tuo atveju, jeigu rangos sutartis sudaryta daiktui pagaminti, tai rangovas užsakovui kartu su pagamintu daiktu (darbo rezultatu) perduoda ir teises į jį (CK 6.645 straipsnio 2 dalis).
3. Statybos rangos sutartis – tai viena iš rangos sutarties rūšių. Ši sutartis CK 6.681 straipsnio 1 dalyje yra apibūdinta kaip sutartis, kuria rangovas įsipareigoja per sutartyje nustatytą terminą pastatyti pagal užsakovo užduotį statinį arba atlikti kitus statybos darbus, o užsakovas įsipareigoja sudaryti rangovui būtinas statybos darbams atlikti sąlygas, priimti darbų rezultatą ir sumokėti sutartyje nustatytą kainą. Statybos rangos sutartis sudaroma įmonių, pastatų, gyvenamųjų namų ir kitokių statinių statybai ar rekonstrukcijai, taip pat montavimo, paleidimo ar kitokiems darbams atlikti; be to, statybos rangą reglamentuojančios teisės normos yra taikomos ir pastatų ar įrenginių kapitalinio remonto darbams, jeigu sutartyje nėra nustatyta kitaip (CK 6.681 straipsnio 2 dalis). Tai reiškia, kad statybos rangos sutartys iš kitų rangos sutarčių išskiriamos pagal savo dalyką – tai sutartys dėl statinių statymo ar kitų statybos darbų atlikimo.³

1 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-170-403/2023, 37 punktas.

2 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-286-1075/2023, 36 punktas.

3 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-206/2011.

4. Remiantis aptartu teisiniu reglamentavimu, matyti, kad rangą (statybos rangą) kvalifikuojantys pagrindiniai požymiai yra šalių susitarimas dėl rangos sutarties dalyko (darbų atlikimo ir darbo rezultato perdavimo užsakovui), kuris yra ir esminė sutarties sąlyga, rangovo veikimas savo rizika ir jo veikimas savarankiškai. Rangovo pareiga atlikti tam tikrą darbą ir perduoti tinkamos kokybės darbo rezultatais reiškia priešpriešinę užsakovo pareigą sumokėti atlyginimą už perduotą tinkamos kokybės darbų rezultatais.⁴ Taigi, atlygintinumas taip pat yra rangą (statybos rangą) kvalifikuojantis požymis, tačiau statybos rangos darbų kaina nėra esminė šios sutarties sąlyga, todėl rangos (statybos rangos) sutartis gali būti sudaryta šalims nesusitarus dėl konkrečios darbų kainos ar jos nustatymo būdo; tokiu atveju sutarties spragos užpildomos pagal CK 6.198 straipsnyje nustatytas taisykles. Rangos (statybos rangos) sutartis yra konsensualinė, dvišalė, atlygintinė.⁵
5. Pažymėtina, kad civilinėje teisėje galioja sutarčių laisvės principas, todėl šalys turi teisę laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises ir pareigas, taip pat sudaryti CK nereglamentuotas sutartis, jeigu tai neprieštarauja įstatymams (CK 6.156 straipsnio 1 dalis). Sutarčių laisvės principas suteikia šalims teisę sudaryti ir sutartį, turinčią kelių rūšių sutarčių elementų; tokiai sutarčiai taikomos atskirų rūšių sutartis reglamentuojančios normos, jeigu ko kita nenustatyta šalių susitarime arba tai neprieštarauja pačios sutarties esmei (CK 6.156 straipsnio 3 dalis). Todėl nors pirmiau nurodyti požymiai, apibūdinantys statybos rangos sutartį, leidžia kvalifikuoti konkrečius tarp šalių susiklosčiusius teisinius santykius kaip statybos rangos santykius, praktikoje pasitaiko sunkumų atirbojant, kokie – statybos rangos, kitokios civilinės sutarties pagrindu atsiradę ar mišrūs, statybos rangos ir kitų sutarčių požymių turintys – teisiniai santykiai sieja sutarties šalis. Atsižvelgiant į tai, toliau yra aptariami kasacinio teismo praktikoje pateikti išaiškinimai dėl statybos rangos teisinių santykių atirbojimo nuo kitų teisinių santykių.

1.2. Statybos rangos sutarties atirbojimas nuo kitų sutarčių

1.2.1 Statybos rangos ir atlygintinų paslaugų teikimo sutarčių atirbojimas

6. CK 6.716 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad paslaugų sutartimi viena šalis (paslaugų teikėjas) įsipareigoja pagal kitos šalies (kliento) užsakymą suteikti klientui tam tikras nematerialaus pobūdžio (intelektines) ar kitokias paslaugas, nesusijusias su materialaus objekto sukūrimu (atlikti tam tikrus veiksmus arba vykdyti tam tikrą veiklą), o klientas įsipareigoja už suteiktas paslaugas sumokėti. Taigi, patys statybos rangos sutarties ir atlygintinų paslaugų teikimo sutarties apibrėžimai rodo, kad šiems teisiniams santykiams yra būdingi tam tikri panašumai (atitinkamų aktyvių veiksmų pagal kitos šalies užsakymą (užduotį) vykdymas ir

4 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-286-1075/2023, 34 punktas.

5 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-530/2007.

kt.). Be to, CK 6.724 straipsnyje pripažįstamas subsidiarus materialiosios teisės normų, reglamentuojančių bendrąsias rangos sutarties nuostatas, taikymas atlygintinų paslaugų teikimo teisiniams santykiams; šis aspektas taip pat patvirtina, kad aptariamieji materialieji teisiniai santykiai yra savaip panašūs (giminingi). Vis dėlto, nepaisant tam tikrų panašumų, (statybos) ranga ir atlygintinos paslaugos yra savarankiški ir skirtingi materialieji teisiniai santykiai, besiskiriantys savo dalyku, t. y. prievolėmis, sudarančiomis šių santykių turinį, teisių, kildinamų iš vieno ar kito teisinio santykio, gynimo būdais, jų taikymo sąlygomis ir kitais teisiškai reikšmingais aspektais.⁶

7. Kasacinis teismas savo praktikoje yra išaiškinęs, kad rangos ir paslaugų sutartys atribotinos pagal sutarties dalyką: rangos sutarties dalyką sudaro tam tikro darbo rezultatas, kuris šios sutarties atveju atlieka svarbiausią vaidmenį, o paslaugų – nematerialaus pobūdžio paslaugos, paprastai nesusijusios su materialaus objekto sukūrimu, t. y. svarbiausi yra atliekami veiksmai. Svarbiausias skiriamasis šių sutarčių grupių požymis yra tas, kad pagal atlygintinų paslaugų sutartis įsipareigojama atlikti rūpestingai (atidžiai) tam tikrą veiklą (veiksmus), o pagal rangos sutartis yra įsipareigojama dėl tam tikro darbo rezultato sukūrimo ar pasiekimo ir jo, kaip atskiro objekto ar tam tikros jo dalies, perdavimo kitai šaliai. Pirmuoju atveju įsipareigojama dėti tam tikras rūpestingas pastangas atliekant veiksmus, o antruoju – dėti tam tikras pastangas ir pasiekti tam tikrą rezultatą. Todėl atribojant rangos ir paslaugų sutartis yra svarbu nustatyti, ar šalys susitarė atlikti darbus, kuriais bus sukuriamas ar pagaminamas atskiriamas nuo pačių veiksmų objektas, turintis savarankišką vertę, kuri būtų įmanoma savarankiškai perduoti užsakovui (rangos sutartis), ar buvo susitarta dėl tam tikros veiklos, kurios rezultatas neatskiriamas nuo pačių veiksmų (paslaugų teikimas).⁷
8. Kasacinio teismo praktikoje dėl statybos rangos ir atlygintinų paslaugų teisinių santykių atribojimo taip pat yra išaiškinta, kad aplinkybė, jog sutarties tekste nėra apibrėžti sutartų atlikti darbų tikslus kiekis ir apimtis, kurie leistų identifikuoti konkretų darbų rezultatą, savaime nereiškia, kad šalys apskritai nesusitarė dėl konkretaus darbų rezultato. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų buvo nustatyta, kad sutartimis ieškovas įsipareigojo, be kita ko, atlikti ventiliacijos sistemų įrengimo darbus, o atsakovas – atsiskaityti už atliktus darbus, tačiau šalys tiksliai neapibrėžė sutartų atlikti darbų rezultato (sutartyse buvo nurodyta, kad ieškovas, kaip rangovas, įsipareigoja atlikti ventiliacijos sistemų montavimo darbus, be to, ieškovo atliktinų darbų sąrašas buvo platesnis – be ventiliacijos sistemų montavimo darbų, buvo nurodyti pertvarų ortakių siūlių hermetizavimo, izoliacijos įrengimo darbai). Kvalifikuodamas šias sutartis, kasacinis teismas pažymėjo, kad nors iš jų teksto ir nėra aiški tiksliai ieškovo prisiimtų įsipareigojimų apimtis, tokių įsipareigojimų vykdymas pagal jų pobūdį yra akivaizdžiai orientuotas į konkretaus, aiškiai apčiuopiamo

6 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-127-219/2020, 29 punktas.

7 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-144-684/2023, 31 punktas.

rezultato pasiekimą, t. y. materialaus objekto – ventilacijos sistemų – sukūrimą, tokį rezultatą galima atskirti nuo paties proceso, skirto jam pasiekti, t. y. nuo ieškovo atliktų veiksmų, jis turi savarankišką vertę ir kartu gali būti savarankiškai perduotas asmeniui, suformulavusiam užduotį šiam rezultatui pasiekti. Kasacinis teismas pripažino, kad ginčo materialusis teisinis santykis pagal savo dalyką atitinka statybos rangos teisinius santykius.⁸ Vadinasi, šalis siejantys teisiniai santykiai gali būti kvalifikuojami kaip statybos rangos net ir tuo atveju, kai šalys sutartyje nėra aiškiai aptarusios užsakovui turimo perduoti darbų rezultato, tačiau toks susitarimas dėl darbų rezultato gali būti nustatytas iš kitų aplinkybių.

9. Kita vertus, kasacinio teismo praktikoje sprendžiant dėl statybos rangos ir atlygintinų paslaugų teikimo teisinių santykių atribojimo yra pažymėta ir tai, kad vien aplinkybė, jog pagal sutartį turėti atlikti darbai pagal Lietuvos Respublikos statybos įstatymo nuostatas yra priskiriami statybos darbams ir kad juos atlikus yra pasiekiamas tam tikras rezultatas, automatiškai nereiškia ginčo teisinių santykių kvalifikavimo kaip statybos rangos. Vienoje iš bylų, sprendžiamas klausimą dėl sutarties, kurios pagrindu turėjo būti atlikti žemės kasimo darbai, teisinio kvalifikavimo, kasacinis teismas nurodė, kad nors atliekant kasimo darbus yra pasiekiamas rezultatas (pvz., iškasama tranšėja ir kt.), tačiau vien šis požymis nėra pakankamas statybos rangos teisiniams santykiams konstatuoti. Kasacinis teismas nurodė, kad dėl tam tikro rezultato gali būti susitarta ir esant paslaugų teisiniams santykiams, tačiau sudarant paslaugų sutartį nėra įsipareigojimo perduoti konkretų darbo rezultatą kitai sutarties šaliai. Atliekant žemės kasimo darbus neabejotinai visada bus pasiekiamas rezultatas (pvz., iškasta tranšėja), tačiau, šalims nesusitarus dėl konkretaus ir apibrėžto rezultato kaip savarankiško objekto perdavimo kitai sutarties šaliai (konkrečiu atveju ieškovas vykdė statybą ūkio būdu ir dalyvavo kasimo darbų procese, teikė nurodymus atsakovams, o atsakovai darbus įsipareigojo atlikti pagal ieškovo poreikį tiek, kiek ir kaip jis pageidaus), ginčo šalių teisiniai santykiai buvo kvalifikuoti kaip atlygintinos paslaugos.⁹ Taigi, šioje byloje atribojant statybos rangos ir paslaugų teisinius santykius kaip reikšminga buvo pripažinta aplinkybė, kad darbai buvo vykdomi užsakovui vadovaujant ir teikiant konkrečius nurodymus.

1.2.2. Statybos rangos ir pirkimo–pardavimo sutarčių atribojimas

10. Pirkimo–pardavimo sutartimi viena šalis (pardavėjas) įsipareigoja perduoti daiktą (prekę) kitai šaliai (pirkėjui) nuosavybės ar patikėjimo teise, o pirkėjas įsipareigoja priimti daiktą (prekę) ir sumokėti už jį nustatytą pinigų sumą (kainą) (CK 6.305 straipsnio 1 dalis). Taigi, esant pirkimo–pardavimo teisiniams santykiams, kaip ir statybos rangos atveju, viena šalis turi perduoti kitai tam tikrą daiktą: pirkimo–pardavimo atveju pardavėjas turi perduoti pirkėjui parduodamą daiktą (prekę),

8 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-127-219/2020, 30 punktas.

9 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-144-684/2023, 33–35 punktai.

o statybos rangos atveju – pasiektą darbų rezultatą (pastatytą, rekonstruotą objektą ir pan.). Atsižvelgiant į tai, CK 6.645 straipsnio 4 dalyje yra nustatytas vienas iš kriterijų, pagal kuriuos gali būti atribojami pirkimo–pardavimo ir rangos teisiniai santykiai: pagal aptariamą nuostatą, tuo atveju, jeigu atliekamų darbų pobūdis ir vertė palyginti su pagaminto, perkamo ar perdirbto daikto verte yra nedideli, tai sutartis pripažįstama ne rangos, o pirkimo–pardavimo sutartimi. Pažymėtina, kad ši nuostata yra įtvirtinta CK šeštosios knygos XXXIII skyriaus pirmame skirsnyje, kuriame išdėstytos bendrosios nuostatos dėl rangos teisinių santykių, tačiau ji taikytina ir esant statybos rangos teisiniams santykiams, nes joje reglamentuojamas rangos sutarties kvalifikavimas kaip pirkimo–pardavimo sutarties, neišskiriant atskirų rangos rūšių (vartojimo rangos, statybos rangos, projektavimo ir tyrinėjimo darbų rangos, kt.).¹⁰

11. Nors CK 6.645 straipsnio 4 dalyje kaip kriterijus, padedantis atriboti rangos ir pirkimo–pardavimo teisinius santykius, yra nurodytas perduodamo daikto ir atliktų darbų kainų skirtumas, kasacinio teismo praktikoje dėl šios nuostatos taikymo taip pat yra pabrėžiama būtinybė atribojant nurodytas sutartis išsiaiškinti šalių sudarytos sutarties esmę ir tikslus. Antai byloje, kurioje ieškovas šalių sudarytą statybos rangos sutartį siekė pripažinti pirkimo–pardavimo sutartimi remdamasis aplinkybe, kad langų montavimo darbų vertė yra nedidelė, lyginant ją su pagamintų langų verte, kasacinis teismas padarė išvadą, kad šios sutarties dalykas, tikslai ir tikroji šalių valia buvo langų pagaminimas ir jų sumontavimas atsakovo nurodytame konkrečiame objekte, o ne langų pardavimas atsakovui. Tokią išvadą kasacinis teismas padarė įvertinęs tai, kad pagal sutartį ieškovas įsipareigojo pagaminti langus ir juos sumontuoti pagal jo parengtus ir atsakovo patvirtintus darbo brėžinius ir sąmatą, be to, sutartyje šalys susitarė, kad atsakovas paveda ieškovui, o pastarasis sutinka savo jėgomis, priemonėmis ir medžiagomis, laiku ir kokybiškai atlikti ir perduoti atsakovui darbus šalių suderintais terminais, atsakovas įsipareigoja suteikti ieškovui darbų frontą, priimti tinkamai ir laiku atliktus darbus ir atsiskaityti už juos sutartyje nustatyta tvarka ir terminais. Kasacinis teismas nurodė, kad ieškovas, lygindamas langų vertę su darbų verte, į pastaruosius nepagrįstai neišskaičiavo langų gaminimo darbų vertės.¹¹ Kitoje byloje, kurioje atsakovas taip pat teigė, kad šalis siejo pirkimo–pardavimo teisiniai santykiai, nes gaminių (durų, faneruotės skydų sienų ir durų, montuojamų į faneruotės skydų sieną) pagaminimo ir sumontavimo darbų vertė palyginti su jiems panaudotų medžiagų verte yra nedidelė, kasacinis teismas pažymėjo, kad sutartimi ieškovas įsipareigojo atsakovui pagaminti šiuos gaminius pagal individualų atsakovo biurui pritaiktą projektą ir tik po to juos pristatyti bei sumontuoti, t. y. būtent ieškovo darbai, o ne prekių pardavimas, sudarė esminę jo prievolių, kylančių iš sutarties, dalį. Kasacinis teismas, įvertinęs šalių sudarytos sutarties esmę ir tikslą, padarė išvadą, kad nėra pagrindo šią sutartį pripažinti ne statybos rangos, o pirkimo–pardavimo sutartimi.¹²

10 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-206/2011.

11 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-206/2011.

12 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-281-823/2019, 29 punktas.

1.2.3. Statybos rangos ir būsimu gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutarčių atribojimas

12. Būsimu gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutartis – specifinė preliminariosios sutarties rūšis, kurios samprata yra atskleista CK 6.401 straipsnio 1 dalyje. Šioje nuostatoje nurodyta, kad fizinis asmuo gali sudaryti preliminarąją nepastatyto gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutartį, pagal kurią pardavėjas – juridinis asmuo įsipareigoja pats ar pasitelkęs kitus asmenis pastatyti preliminariojoje sutartyje nurodytą gyvenamąjį namą ar butą ir po to sudaryti su pirkėju gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutartį, o pirkėjas įsipareigoja pastatytą gyvenamąjį namą ar butą nupirkti už preliminariojoje sutartyje nurodytą kainą. Kasacinis teismas, vienoje iš bylų sprenddamas dėl būsimu gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutarties ir statybos rangos sutarties atribojimo, yra nurodęs, kad būsimu buto pirkimo–pardavimo sutarties dalykas yra ne tik pastatyti butą, bet ir paskui sudaryti pagrindinę buto pirkimo–pardavimo sutartį. Įvertinęs tai, kad pagal šalių sudarytos sutarties sąlygas užsakovas pavedė, o statytojas įsipareigojo pastatyti butą ir dalį automobilių stovėjimo aikštelės, rangovas įsipareigojo baigti statybos darbus iki nurodytos datos, o užsakovas – laiku sumokėti įmokas, kasacinis teismas padarė išvadą, kad šios sutarties dalykas yra pastatyti butą ir atitinka statybos rangos sutarties dalyką; bylos šalys neįsipareigojo sudaryti buto pirkimo–pardavimo sutarties ateityje, todėl šios sutarties negalima kvalifikuoti kaip preliminariosios sutarties.¹³ Taigi, atribojant statybos rangos ir būsimu gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutartis yra reikšminga, koks buvo sutarties šalių tikslas – atlikti statybos darbus ir perduoti jų rezultatą užsakovui ar pastatyti namą (butą) ir vėliau sudaryti su užsakovu dėl šio objekto pagrindinę pirkimo–pardavimo sutartį.

1.2.4. Statybos rangos ir pavedimo sutarčių atribojimas

13. Pavedimo sutartis – tai sutartis, kuria viena šalis (įgaliotinis) įsipareigoja kitos šalies (įgaliotojo) vardu ir lėšomis atlikti tam tikrus teisinius veiksmus su trečiaisiais asmenimis (CK 6.756 straipsnio 1 dalis). Pavedimo sutartimi įgaliotojas gali pavesti įgaliotiniui atlikti teisinius veiksmus, susijusius su įgaliotojo gynimu, įgaliotojo viso ar dalies turto administravimu, procesinių veiksmų atlikimu įgaliotojo vardu teismo ir kitose institucijose, bei kitokius teisinius veiksmus (CK 6.757 straipsnio 1 dalis). Pavedimo sutartimi, kitaip nei statybos rangos sutartimi, nėra susitariama nei dėl materialaus objekto sukūrimo ar jo pakeitimo, nei dėl šio objekto (darbo rezultato) perdavimo užsakovui. Vis dėlto šalims sudarius mišrius susitarimus, turinčius statybos rangos ir pavedimo sutarčių požymių, praktikoje iškyla klausimų dėl šių sutarčių atribojimo ir tinkamo kvalifikavimo.
14. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų, kurioje šalys nebuvo sudariusios rašytinės rangos sutarties, o ieškovui suteiktų įgaliojimų apimtį aptarė jam išduotame įgaliojime vyk-

13 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. rugsėjo 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-468/2006.

dyti atsakovams priklausančiame žemės sklype gyvenamojo namo, kitų statinių ir kiemo įrenginių statybos darbus, kasacinis teismas, įvertinęs aplinkybę, kad įgaliojime įgaliotiniui nurodyti atlikti veiksmai ir suteiktos funkcijos atitinka ir rangos, ir pavedimo teisinių santykių požymius (veiksmai, susiję su statybos darbų atlikimu ir vykdymu, su tuo susijusių reikiamų veiksmų atlikimas, sutarčių su paslaugų teikėjais (rangos ir kt.) sudarymas gali būti vertinami kaip patvirtinantys rangos teisinius santykius, o tokie veiksmai kaip pavedimas gauti pastatų nuosavybės dokumentus, pastatus apdrausti, pasirašyti draudimo sutartį, kitas sutartis gali būti vertinami kaip pavedimo teisiniai santykiai), nusprendė, kad šalys tarėsi dėl mišrių teisinių santykių. Kvalifikuodamas šalių santykius kaip rangos teisinius santykius, kasacinis teismas rėmėsi aplinkybėmis, kad šioje byloje atskleistas šalių sutartinių santykių tikslas buvo pastatyti gyvenamąjį namą, šalys iš esmės buvo susitarusios dėl siekiamo rezultato – statinių atsakovams priklausančiame žemės sklype pastatymo, ir rangos sutarties turinį atitinkantys įsipareigojimai faktiškai buvo vykdomi, nes ieškovas, pasitelkęs trečiuosius asmenis, pastatė pagal užsakovų užduotį statinį. Nors šalys nebuvo sudariusios rašytinės statybos rangos sutarties ir ieškovas veikė atsakovų jam išduoto įgaliojimo pagrindu, kasacinis teismas pripažino, kad šalys buvo susitarusios dėl vienos iš esminių rangos teisinių santykių sąlygų – dėl užduoties (užsakymo), kurią turi įvykdyti ieškovas, be to, buvo ir kita tokio pobūdžio sutarties sudarymą patvirtinanti sąlyga – susitarimas dėl sutarties atlygintinumo, o tai teismui sudarė pagrindą pripažinti, kad jas siejo statybos rangos teisiniai santykiai.¹⁴

1.2.5. Statybos rangos sutarties ir nuomos bei transporto priemonių nuomos teikiant vairavimo ir techninės priežiūros paslaugas sutarčių atribojimas

15. CK 6.477 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad pagal nuomos sutartį viena šalis (nuomotojas) įsipareigoja duoti nuomininkui daiktą laikinai valdyti ir naudotis juo už užmokestį, o kita šalis (nuomininkas) įsipareigoja mokėti nuomos mokesť. CK 6.483 straipsnio 1 dalyje reglamentuota, kad nuomotojas privalo perduoti nuomininkui sutarties sąlygas ir daikto paskirtį atitinkančios būklės daiktą. Taigi, esminis požymis, atskiriantis nuomos ir rangos sutartis, yra šių sutarčių dalykas: rangos sutarties dalykas, kaip minėta, yra tam tikras darbo rezultatas, kuris turi būti perduotas užsakovui, o nuomos sutarties dalykas yra sutarties sąlygas ir daikto paskirtį atitinkančios būklės daikto perdavimas laikinai valdyti ir naudoti nuomininkui.¹⁵
16. Nors statybos rangos ir nuomos sutarčių dalykai yra skirtingi, šalys yra laisvos, kiek tai nepažeidžia imperatyvių įstatymų nuostatų, viešosios tvarkos ar geros

¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-121-421/2019, 35–36 punktai.

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-286-1075/2023, 36 punktas.

moralės, nustatyti savo nuožiūra tarpusavio susitarimų sąlygas ir, kaip minėta, sudaryti mišrias, kelių sutarčių elementų turinčias sutartis, o tai gali sukelti klausimų dėl šių sutarčių kvalifikavimo ir atribojimo. Tokių klausimų praktikoje yra kilę atribojant negyvenamųjų patalpų nuomos sutartį nuo mišrios, nuomos ir rangos sutarčių bruožtų turinčios sutarties. Negyvenamųjų patalpų nuomos sutarčių specifiška yra ta, kad šių sutarčių objektu gali būti tiek iš dalies, tiek ir visiškai įrengtos patalpos, todėl nuomos sutarties šalys turi teisę aptarti sąlygas ir tvarką, kaip patalpos bus įrengiamos, kam teks jų įrengimo išlaidos, jei įrengimo išlaidas (ar dalį jų) turės dengti nuomininkas, kokia tvarka jos bus dengiamos, ir kitas su tuo susijusias sąlygas. Tuo atveju, kai šalys sutartyje detalai aptaria negyvenamųjų patalpų įrengimo pagal nuomininko poreikius tvarką, gali susidaryti įspūdis, kad šalys kartu susitaria ir dėl tam tikro darbo rezultato perdavimo, o tai yra būdinga rangos (statybos rangos) teisiniam santykiams. Vis dėlto pažymėtina, kad paprastai nuomotojo tikslas nėra atlikti tam tikrus darbus ir juos perduoti kaip darbų rezultatą, nuomininko tikslas taip pat yra gauti ne darbų rezultatą, o išsinuomoti negyvenamąsias patalpas; šalys gali siekti susitarti ir kitaip, tačiau tokia šalių valia sutartimi turi būti aiškiai išreikšta.¹⁶

17. Tuo atveju, jeigu kiekviena nuomos sutartis, kurioje yra nustatytos patalpų įrengimo pagal nuomininko poreikius sąlygos, būtų vertinama kaip turinti ir rangos sutarties elementų, nebūtų aišku, kokie skiriamieji požymiai leidžia atskirti nuomos sutartis, kurių objektas yra įrengtos pagal nuomininko poreikius patalpos, nuo mišrių sutarčių, turinčių nuomos sutarties ir rangos sutarties požymių. Todėl sprendžiant klausimą, kokie teisiniai santykiai – nuomos ar mišrūs nuomos ir rangos – sieja šalis, svarbu nustatyti, koks yra šalių sudarytos sutarties tikslas – ar perduoti pagal nuomininko poreikius įrengtą negyvenamąją patalpą laikinai valdyti ir (ar) ja naudotis (nuomos sutarties dalykas), ar perduoti iš dalies įrengtą negyvenamąją patalpą laikinai valdyti ir (ar) ja naudotis (nuomos sutarties dalykas), o vėliau, atlikus statybos rangos darbus, perduoti ir darbų rezultatą (rangos sutarties dalykas). Tam, kad nuomininkas galėtų įsirengti nuomojamas patalpas, jis, visų pirma, jas turi pradėti valdyti ir (ar) naudoti nuomos sutarties pagrindais.¹⁷ Vadinasi, tam, kad susiklostytų statybos rangos teisiniai santykiai, nuomininkui turi būti perduotos laikinai valdyti ir naudotis neįrengtos patalpos, kurias nuomotojas įsipareigoja įrengti.
18. Dar viena nuomos sutarties rūšis, dėl kurios atribojimo nuo statybos rangos sutarties praktikoje buvo kilę neaiškumų, – transporto priemonių nuomos teikiant vairavimo ir techninės priežiūros paslaugas sutartis. Šios sutarties samprata yra atskleista CK 6.512 straipsnio 1 dalyje; joje nurodyta, kad pagal transporto priemonių nuomos teikiant vairavimo ir techninės priežiūros paslaugas sutartį nuomotojas įsipareigoja perduoti nuomininkui laikinai naudotis už užmokestį

16 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-286-1075/2023, 37–38 punktai.

17 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-286-1075/2023, 39 punktas.

transporto priemonę ir suteikti tos transporto priemonės vairavimo ir techninės priežiūros paslaugas, o nuomininkas įsipareigoja mokėti nuomos mokesį. Pagal šią sutartį, transporto priemonę vairuoja nuomotojo darbuotojai; jie vykdo su transporto priemonės technine priežiūra susijusius nuomotojo nurodymus ir su transporto priemonės naudojimu susijusius nuomininko reikalavimus, tačiau jeigu nuomos sutartyje nėra nustatyta kitaip, asmenų, vairuojančių transporto priemonę, išlaikymo išlaidas ir darbo užmokesį jiems moka nuomotojas; jis taip pat privalo užtikrinti, kad transporto priemonę vairuojančio asmens ar asmenų kvalifikacija bei kiti jiems keliami reikalavimai atitiktų įstatymuose ir nuomos sutartyje nustatytus kriterijus (CK 6.515 straipsnio 2–4 dalys). Atsižvelgiant į tokias šios sutarties sąlygas, teismų praktikoje buvo kilę sunkumų atibojant statybos rangos teisinius santykius nuo transporto priemonių nuomos teikiant vairavimo ir techninės priežiūros paslaugas tuo atveju, kai buvo nuomojama transporto priemonė, skirta tam tikriems statybos darbams atlikti (vykdyti kasimo darbus ir pan.). Vis dėlto kasacinis teismas, spręsdamas klausimą dėl šių sutarčių atibojimo, išaiškino, kad transporto priemonės nuomos teikiant vairavimo ir techninės priežiūros paslaugas sutarčiai, kitaip nei rangos sutarčiai, nėra taikytini reikalavimai dėl darbų rezultato kokybės ir jo perdavimo užsakovui, rangovo veikimo savo rizika siekiant darbo rezultato ir pan.

19. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų, kurioje buvo kilęs ginčas, kaip kvalifikuoti tarp šalių susiklosčiusius sutartinius santykius – kaip technikos nuomos su vairavimo ir techninės priežiūros paslaugų teikimu ar kaip rangos teisinius santykius, kasacinis teismas, įvertinęs sutarties sąlygas dėl darbų priėmimo tvarkos (pagal sutartį, paslaugų suteikimas turėjo būti patvirtintas perdavimo–priėmimo aktu) ir dėl sutarties kainos sumažinimo esant darbo trūkumų, padarė išvadą, kad šalių sudarytoje sutartyje yra rangos sutartims būdingų elementų. Kasacinis teismas pažymėjo, kad transporto priemonių nuomos teikiant vairavimo ir techninės priežiūros paslaugas sutarčiai nėra būdingas susitarimas dėl atliktų darbų trūkumų ir pagal ją nėra surašomi darbų perdavimo–priėmimo aktai. Jeigu šalys susitaria tik išsenuomoti transporto priemonę su vairuotoju, tai pagal tokį susitarimą nuomotojas nėra atsakingas už šia priemone vykdytų darbų kokybę, jis gali būti atsakingas už žalą, padarytą nuomojama transporto priemone tretiesiems asmenims, savo ruožtu kai šalys susitaria dėl statybos rangos sutarties, iš rangovo įsipareigojimo atlikti tam tikrą darbą (įvykdyti užsakymą) tiesiogiai išplaukia ir jo atsakomybė už įvykdytų darbų rezultatą, tinkamą jų kokybę. Kasacinis teismas pripažino šalių sudarytą paslaugų teikimo sutartį mišriąja sutartimi, turinčia rangos sutarties ir transporto priemonių nuomos teikiant vairavimo ir techninės priežiūros paslaugas sutarties požymių, pažymėdamas, kad šiame šalių susitarime rangos sutarties elementai yra svarbūs ir išlaikę esminius, vyraujančius požymius.¹⁸
20. Faktiškai susiklosčiusių sutartinių santykių įvairovė lemia, kad pirmiau aptartos aplinkybės ne visada yra pakankamos siekiant kvalifikuoti šalių teisinius santykius.

¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-154-313/2022, 30–32 punktai.

Dėl šios priežasties konkrečioje situacijoje sprendžiant dėl sutarties teisinio kvalifikavimo gali kilti poreikis pasitelkti kitokius kriterijus, atskleidžiančius sutarties esmę ir jos sudarymo tikslus. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų, sprendžiamas klausimą dėl šalių teisinių santykių kvalifikavimo kaip nuomos ar statybos rangos, kasacinis teismas pažymėjo, jog nuomos sutarčiai, įskaitant transporto priemonių nuomos teikiant vairavimo ir techninės priežiūros paslaugas sutartį, būdinga tai, kad nuomotojas perduoda nuomininkui nuomojamą daiktą laikinai naudotis, ir jai nėra būdingi nuomotojo įsipareigojimai užtikrinti darbo saugą, darbuotojų blaivumą, vesti papildomą apskaitą. Kasacinis teismas nurodė, kad šalių sudaryta sutartimi ieškovas įsipareigojo ne tik pateikti techniškai tvarkingą techniką, atsakyti už jos remontą, draudimus, bet ir atsakyti už darbo saugą, darbuotojų blaivumą, taip pat pareiškė, kad turi pakankamai techninių ir žmogiškųjų išteklių, leidžiančių laiku įvykdyti įsipareigojimus, prisiimtus sutartimi; tokių sąlygų buvimas, atsižvelgiant į rangos sutarties prigimtį, esmę ir tikslus, yra būdingesnis rangos sutarčiai, nes darbų atlikimas rangovo rizika užsakovo objekte ir nulemia rangovo atsakomybę už darbų saugą ir kt. Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad byloje nustatytas ieškovo tikslas, kurio jis siekė sudarydamas sutartį, buvo pelno siekimas atliekant statybos darbus (grunto kasimo darbus), o ne išnuomojant atsakovui techniką šiems darbams atlikti; ieškovas prisiėmė plataus pobūdžio sutartinius įsipareigojimus, kurių konkretus turinys buvo susietas su sutarties rezultato pasiekimu. Kasacinis teismas pažymėjo, kad vien tik aplinkybė, jog, pažodžiui vertinant sutarties tekstą, jame nėra įtvirtintas ieškovo įsipareigojimas sukurti ir perduoti darbų objektą, nepaneigia teismų išvados buvus šalių susitarimą dėl statybos rangos – šalių ketinimas gauti pelno iš statybos darbų objekte, atliekant grunto kasimo darbus, būtent ir reiškia rangos sutarčiai būdingus įsipareigojimus: rangovui – atlikti savo rizika tam tikrą darbą ir perduoti šio darbo rezultatą užsakovui, o užsakovui – atliktą darbą priimti ir už jį sumokėti.¹⁹

1.3. Statybos rangos teisiniams santykiams taikomas teisinis reguliavimas

21. Statybos rangos teisinius santykius reglamentuojančios teisės normos yra išdėstytos CK šeštosios knygos XXXIII skyriuje, kuriame yra pateiktos bendrosios rangos teisinius santykius reglamentuojančios nuostatos ir nuostatos, taikytinos atskiroms rangos sutarčių rūšims. Iš statybos rangos kylantiems santykiams prioritetiškai, kaip specialiosios, yra taikomos CK 6.681–6.699 straipsnių normos, o bendrosios rangos sutarties nuostatos taikomos tiek, kiek jos neprieštarauja specialiosioms normoms ir jų nereglamentuotiems klausimams.²⁰
22. Šalys, nepažeisdamos imperatyviųjų teisės normų reikalavimų, gali su rangos teisiniais santykiais susijusius klausimus reglamentuoti savo nuožiūra. Statybos rangos sutartis – tai pagrindinis teisinis dokumentas, kuriame nustatomi staty-

19 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-277-421/2021, 47 ir 50–51 punktai.

20 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-262/2010.

tojo (užsakovo) ir statybos rangovo tarpusavio santykiai, atsiskaitymo tvarka ir formos, turtinė atsakomybė ir sutartinių įsipareigojimų vykdymas. Atsižvelgdami į tai, kad rangos teisiniai santykiai yra sudėtingi, juose dalyvaujantys asmenys paprastai siekia sudaromose sutartyse kuo daugiau išdėstyti savo teises ir pareigas, nustatyti ir aptarti įvairius šių santykių aspektus.²¹ Tačiau statybos santykių teisinio reglamentavimo ypatumai lemia atitinkamą sutarties laisvės principo, esant statybos rangos sutartiniams santykiams, ribojimą.²² Esant sutartiniams statybos rangos teisiniams santykiams, turi būti taikoma šalių sudaryta sutartis, tačiau ji taikoma tiek, kiek ji neprieštarauja imperatyviosioms įstatymų normoms. Jeigu šalys konkrečiu klausimu nesudarė susitarimo, tai taikomos dispozityviosios teisės nuostatos.²³

23. Nors statybos rangos sutartis – tai civilinė sutartis, statybos teisiniai santykiai yra susiję ne tik su privačių statytojo tikslų įgyvendinimu, bet ir su tam tikrais viešaisiais, visuomenės bei trečiųjų asmenų interesais ir patenka į viešosios teisės reguliavimo sritį. Statybos veikloje būtina užtikrinti viešojo intereso apsaugą (statybos darbai ir statiniai neturi kelti pavojaus žmonių saugumui, aplinkai ir pan.), todėl statybos santykiai, susiję su esminiais reikalavimais statiniams, statybos techninio normavimo, statybinių tyrinėjimų, statinių projektavimo, naudojimo ir priežiūros, nugriovimo veikla ir kt., reglamentuojami imperatyviųjų viešosios teisės normų (Statybos įstatymo, jį lydinčių poįstatyminių aktų, statybos techninių reglamentų, kt.). Taigi, reikalavimus statybos rangos sutarties dalykui ir rangovo pareigų apimtį lemia ne tik užsakovo poreikiai ir šalių susitarimo sąlygos, bet ir imperatyvieji statybos santykius reglamentuojančių viešosios teisės aktų reikalavimai.²⁴

1.4. Statybos rangos sutarties sudarymas ir sutarties sudarymo fakto įrodinėjimas

24. Sandoriai gali būti sudaromi žodžiu, raštu (paprasta arba notarine forma) arba konkludentiniais veiksmais (CK 1.71 straipsnio 1 dalis). CK 1.73 straipsnyje išvardyti sandoriai, kurie turi būti sudaryti paprasta rašytine forma, o CK 1.74 straipsnyje – sandoriai, kurie turi būti sudaryti notarine forma, taip pat šiuose straipsniuose nurodyta, kad rašytine ar notarine forma turi būti sudaromi ir kiti sandoriai, kuriems nustatyta tokia forma. Žodžiu gali būti sudaromi sandoriai, kai įstatymuose ar šalių susitarime nėra nustatyta, kad jie turi būti sudaromi raštu (CK 1.72 straipsnio 1 dalis), o konkludentiniais veiksmais – tada, kai įstatyme nėra nustatyta konkrečios sandorio formos ir iš asmens elgesio matyti jo valia sudaryti sandorį (CK 1.71 straipsnio 2 dalis). CK 1.93 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad įstatymuose reikalaujamos formos nesilaikymas daro sandorį negaliojantį tik tuo atveju, kai toks negaliojimas įsakmiai nurodytas įstatymuose.

21 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-338/2009.

22 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-496/2010.

23 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-262/2010.

24 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-469/2010.

25. Specialiosiose statybos rangos teisinius santykius reglamentuojančiose teisės normose ir bendrosiose rangos teisinius santykius reglamentuojančiose nuostatose nėra nustatyta specialių reikalavimų, keliamų statybos rangos sutarties formai, todėl šiai sutarčiai yra taikomos bendrosios CK nustatytos taisyklės dėl sandorių formos. Tai reiškia, kad statybos rangos sutartis gali būti sudaroma tiek pasirašant atitinkamą dokumentą, tiek ir žodžiu ar net konkludentiniais veiksmais. Tuo atveju, kai statybos darbai yra vykdomi nesudarius rašytinės statybos rangos sutarties, gali kilti ginčų tiek dėl to, ar šalis iš tikrųjų siejo statybos rangos teisinius santykius, tiek ir dėl šių santykių turinio, konkrečių šalių prisiimtų teisių ir pareigų. Byloje nesant rašytinės statybos rangos sutarties, šiai sutarčiai esant prarastai arba šalims sudarius žodinę sutartį, šalių sutartiniai santykiai patvirtinami sutarties sudarymo ir vykdymo veiksnių įrodymais. Vis dėlto tokie įrodymai turi būti pakankami tam, kad suformuotų pagrįstą įsitikinimą apie egzistuojančius sutartinius santykius. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų kasacinis teismas pripažino, kad ieškovo atsakovui išrašyta sąskaita, kurioje net nebuvo detalizuoti atlikti veiksmai, buvusi vieninteliu ieškovo reikalavimą pagrindžiančiu įrodymu, pati savaime neįrodo šalies siejusių sutartinių santykių. Teismas nurodė, kad dvišalei sutarčiai sudaryti yra būtina išreikšta abiejų sutarties šalių valia, o sąskaitos išrašymas yra vienašalis aktas, sukuriantis šį mokestinį dokumentą išrašiusiam asmeniui prievolę sumokėti nustatyto dydžio mokestį valstybei; vien šio dokumento pagrindu tarp šalių neatsiranda civiliniai teisiniai santykiai. Nesant kitų duomenų apie atliktą darbą šalių sudaryto sandorio pagrindu, o atsakovui neigiant šį faktą, teismas vertino šį įrodymą kaip nepakankamą siekiant padaryti išvadą, kad šalys susitarė dėl esminių rangos sutarties sąlygų.²⁵
26. Būdamos laisvos susitarti dėl sutartimi ketinamų prisiimti įsipareigojimų, šalys statybos rangos sutartyje gali susitarti tiek dėl viso objekto pastatymo, tiek ir dėl konkrečių darbų atlikimo, be to, šalys gali sudaryti kelias statybos rangos sutartis dėl konkrečių tame pačiame objekte turimų atlikti darbų vykdymo. Rangą ir statybos rangą reglamentuojančiose teisės aktų nuostatose, kaip minėta, nenustatyta specialių reikalavimų šios sutarties formai, todėl, esant sudarytomis sutartims dėl atskirų statybos darbų atlikimo raštu, pagal teismui įrodytas kitas aplinkybes teismas gali pripažinti statybos rangos sutartį esant dėl viso objekto statybos. Spręsdamas klausimą, kokia sutartis – atlikti konkrečius statybos darbus ar pastatyti visą objektą – buvo sudaryta, teismas turi įvertinti, ar su vienu rangovu surašytos sutartys dėl projektavimo, pamatų, sienų, įrangos, konstrukcijų, stogo, langų, durų ir kitų pagrindinių statybos darbų atlikimo objekte, ar užsakomi ir atliekami papildomi darbai (sutvarkyti teritoriją ir kt.), ar buvo samdyti kiti asmenys objekto statybos darbams atlikti, jeigu taip, tai kas ir kokia tvarka juos pasitarkė, kas užsakė projektinę dokumentaciją ir kieno vardu buvo išduoti leidimai ar kiti būtini statybos normatyviniai dokumentai.²⁶ Vien tik faktas, kad darbai pagal kelias rangos sutartis yra atlikti tame pačiame objekte, nesudaro pagrindo teigti, jog šalys sudarė

25 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1040/2003.

26 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-652/2004.

vieną rangos sutartį. Net ir tada, kai statybos darbai atliekami viename objekte, šalys yra laisvos sudaryti savarankiškas sutartis, susitardamos dėl atskirų statybos darbų. Sudarydamos savarankiškas sutartis šalys susitaria dėl atskiro sutarties dalyko ir nustato kiekvienos iš jų teisių ir pareigų apimtį. Įvykdžius kiekvieną iš tokių sutarčių prievolės pagal įvykdytą sutartį pasibaigia. Šalys taip pat yra laisvos nustatyti sutartyse sąlygas, kuriomis susietų savarankiškų sutarčių vykdymą.²⁷

27. Nors teisės aktuose nėra nustatyta privaloma statybos rangos sutarties forma, sudarydamos statybos rangos sutartį šalys, kaip ir kitų sutarčių sudarymo atveju, gali susitarti, kad jos pakeitimai gali būti atliekami tik raštu. Tačiau net ir tokiu atveju viena sutarties šalis dėl savo elgesio gali prarasti teisę remtis šia sutarties išlyga, jeigu kita sutarties šalis atitinkamai veikė, remdamasi pirmosios elgesiu (CK 6.183 straipsnio 2 dalis). Tokia situacija, pavyzdžiui, buvo konstatuota kasacinio teismo išnagrinėtoje byloje, kurioje, užsakovui priėmus visus rangovo atliktus darbus už visą sutartyje nustatytą kainą ir taip pripažinus, kad rangovas visiškai įvykdė savo prievolės pagal sutartį, rangovas ir toliau vykdė darbus – jis kasė ir išvežė didelį grunto kiekį, atvežė ir išpylė atitinkamą smėlio kiekį, toliau tiesdamas kelią į užsakovo naudojamą žemės sklypą, o užsakovas per gana ilgą – daugiau nei dviejų savaičių – papildomų darbų atlikimo laikotarpį jokiais veiksmais nepareiškė rangovui, kad šis atlieka papildomus darbus nesutaręs su užsakovu. Kasacinis teismas šioje byloje konstatavo, kad toks užsakovo elgesys, rangovui atliekant didelės apimties ir vertės darbus, nesuderinamas nei su reikalavimais elgtis sąžiningai, protingai ir teisingai, nei su bendradarbiavimo principu, pagal kurį abi šalys turi veikti taip, kad išvengtų galimų ginčų ateityje. Įvertinus nurodytas aplinkybes ir tai, kad rangovas ir ankstesnius darbus pradėjo remdamasis žodiniu susitarimu, byloje buvo pripažinta, kad šalys buvo sudariusios susitarimą dėl papildomų rangos darbų.²⁸

2. STATYBOS RANGOS TEISINIŲ SANTYKIŲ SUBJEKTAI, JŲ TEISĖS, PAREIGOS IR ATSAKOMYBĖ

2.1. Rangovas

28. Vadovaujantis CK 6.644 straipsnio 1 dalimi, rangovas – tai rangos sutarties šalis, prisiėmusi pareigą atlikti tam tikrą darbą savo rizika pagal kitos šalies (užsakovo) užduotį ir perduoti šio darbo rezultatą užsakovui. Statybos rangos sutarties atveju rangovas įsipareigoja per sutartyje nustatytą terminą pastatyti pagal užsakovo užduotį statinį arba atlikti kitus statybos darbus (CK 6.681 straipsnio 1 dalis), taigi, viena iš esminių rangovo pareigų – tai pareiga užsakovo nurodymu pastatyti statinį ar atlikti statybos darbus.

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-150/2011.

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-275-695/2020, 35–36 punktai.

29. Su rangovo pareiga atlikti statybos darbus neatsiejamai susijusi ir rangovo pareiga atlikti darbus tinkamai. Pagal CK 6.684 straipsnio normas, rangovas privalo vykdyti statybos darbus pagal normatyviniuose statybos dokumentuose nustatytus reikalavimus ir sutartį (sutarties dokumentus), kurioje nustatyta darbų kaina ir statinio (darbų) kokybės reikalavimai. Reikalavimus statybos rangos sutarties dalykui ir rangovo pareigų apimtį lemia ne tik užsakovo poreikiai ir šalių susitarimo sąlygos, bet ir imperatyvūs statybos santykius reglamentuojančiuose viešosios teisės aktuose nustatyti reikalavimai. Todėl rangovas laikomas tinkamai įvykdžiusiu statybos rangos sutartį, jeigu atlikti darbai ar šių darbų rezultatas atitinka sutartyje nustatytus statinio (darbų) kokybės reikalavimus ir normatyvinius statybos dokumentus. Rangovas atsako užsakovui už nukrypimus nuo normatyvinių statybos dokumentų reikalavimų, taip pat už tai, kad nepasiekė šiuose dokumentuose ar sutartyje nustatytų statybos darbų rodiklių, išskyrus smulkius nukrypimus nuo normatyvinių statybos dokumentų reikalavimų, padarytus užsakovo sutikimu, jeigu įrodo, kad tie nukrypimai neturėjo įtakos statybos objekto kokybei ir nesukels neigiamų pasekmių (CK 6.695 straipsnis).²⁹
30. Vykdydamas darbus rangovas negali apsiriboti normatyvinių statybos dokumentų, sutarties dokumentų ir užsakovo reikalavimais ir jais remdamasis pateisinti statybos darbų ar statinio trūkumus – pagal CK 6.659 straipsnyje įtvirtintas bendrąsias rangos sutarčių taisykles, rangovas privalo nedelsdamas įspėti užsakovą dėl netinkamų dokumentų, medžiagų, darbų atlikimo būdo ar kitų aplinkybių, sudarančių grėsmę atliekamo darbo tinkamumui, tvirtumui ar saugumui; pagal CPK 6.684 straipsnio 4 dalį, rangovas, statybos metu padaręs išvadą, kad reikalingi normatyviniuose statybos dokumentuose nenurodyti darbai, dėl kurių būtina atlikti papildomus statybos darbus, privalo apie tai pranešti užsakovui; rangovas privalo vykdyti statybos metu gautus užsakovo nurodymus, tik jeigu jie neprieštaruoja statybos rangos sutarties sąlygoms ir normatyviniams statybos dokumentams (CPK 6.689 straipsnis).³⁰ Taigi, rangovas, vykdydamas statybos rangos sutartyje nurodytus darbus, turi imtis visų reikalingų priemonių tam, kad šie statybos darbai būtų atlikti tinkamai ir būtų pasiektas statybos rangos sutartyje nurodytas darbų rezultatas.
31. Tuo atveju, jei užsakovas nepaiso rangovo įspėjimų dėl egzistuojančių rizikų, galinčių sutrukdyti pasiekti statybos rangos sutartyje nurodytą darbų rezultatą, rangovas negali tęsti darbų. Jeigu užsakovas nepaiso laiku padaryto ir pagrįsto rangovo įspėjimo apie CK 6.659 straipsnio 1 dalyje nurodytas aplinkybes ir per protingą terminą nepakeičia netinkamos ar blogos kokybės medžiagų, kito turto ar dokumentų, nepakeičia savo nurodymų dėl darbo atlikimo būdo arba nepašalina kitų aplinkybių, sudarančių grėsmę atliekamo darbo tinkamumui ar tvirtumui, rangovas turi teisę atsisakyti sutarties ir reikalauti atlyginti nuostolius (CK 6.659 straipsnio 3 dalis). Jeigu užsakovas

29 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-207-701/2022, 41 punktą.

30 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-207-701/2022, 41 punktą.

nevykdo rangovo prašymų pakeisti medžiagas, detales, konstrukcijas ar nurodymus, dėl kurių gali kilti grėsmė aplinkiniams ar būtų iš esmės pažeisti statybos dokumentuose nurodyti normatyvai, rangovas ne tik turi teisę, bet privalo sutartį nutraukti (CK 6.682 straipsnio 2 dalis).³¹

32. Rangovui, kuris nesiėmė visų reikalingų priemonių tam, kad statybos rangos sutarties rezultatas būtų pasiektas, gali tekti neigiami tokio jo elgesio padariniai. CK 6.659 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad tuo atveju, jei rangovas neišpėja užsakovo apie anksčiau minėtas CK 6.659 straipsnio 1 dalyje nurodytas aplinkybes arba jei jis tęsia darbą nelaukdamas, kol per sutartyje nustatytą terminą bus gautas užsakovo atsakymas, o jeigu terminas nenustatytas, – per protingą terminą, arba jeigu neįvykdo laiku gautų užsakovo nurodymų, jis neturi teisės remtis CK 6.659 straipsnio 1 dalyje nurodytomis aplinkybėmis ir atsako už daikto trūkumus. Vadinasi, rangovui kyla CK 6.659 straipsnio 2 dalyje nustatyta atsakomybė, jeigu: 1) buvo aplinkybės, nurodytos CK 6.659 straipsnio 1 dalyje, sudarančios grėsmę atliekamo darbo tinkamumui, tvirtumui ar darbo saugumui, todėl rangovui kilo pareiga nedelsiant įspėti užsakovą ir, kol gaus nurodymus, sustabdyti darbą; 2) rangovui neįvykdžius CK 6.659 straipsnio 1 dalyje nustatytos pareigos įspėti užsakovą, dėl pirmiau nurodytų aplinkybių atsirado daikto trūkumai. Būtina sąlyga rangovo atsakomybei kilti – atsiradę daikto tinkamumo ar tvirtumo trūkumai ir jų priežastis – darbų atlikimas nepaisant iškilusios grėsmės atliekamo darbo tinkamumui, tvirtumui ar darbo saugumui.³²
33. Pažymėtina, kad nurodytų pareigų nustatymas būtent rangovui nėra savitikslis. Rangovas statybos rangos sutartyje paprastai veikia kaip profesionalas, vykdamas savo verslą, todėl įstatyme jam yra nustatyta didesnė atsakomybė už tinkamą statybos rangos sutarties rezultatą negu užsakovui. Verslininkas, įsipareigojęs vykdyti statybos rangos sutartį, už jos netinkamą įvykdymą atsako be kaltės, taigi, žinoti apie statybos rangos sutartimi siekiamam tikslui įgyvendinti tinkamus ir netinkamus darbų atlikimo būdus, medžiagas, kt. ir turėti atitinkamus darbo įgūdžius yra jo pareiga (CK 6.256 straipsnio 4 dalis). Dėl to būtent rangovui nustatyta pareiga nedelsiant įspėti užsakovą apie grėsmę atliekamo darbo tinkamumui dėl darbo atlikimo būdo ar kitų pirmiau aptartoje CK 6.659 straipsnio 1 dalyje išvardytų aplinkybių.³³ Šios CK 6.659 straipsnyje įtvirtintos rangovo pareigos užtikrina viešąjį interesą, kad užsakovo nurodymai ir kitos paaiškėjusios aplinkybės dėl darbo atlikimo būdo nekeltų grėsmės atliekamo darbo tinkamumui, tvirtumui ir saugumui, taip pat rangos sutarties šalių interesą, kad nė viena šalis nepatirtų žalos dėl atliktų darbų netinkamumo.³⁴

31 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-183-916/2022, 52 punktas.

32 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-916/2022, 41 punktas.

33 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-207-701/2022, 41 ir 46 punktai.

34 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-916/2022, 40 punktas.

34. Rangovo pareiga informuoti užsakovą apie visus vykdančią statybos rangos sutartį kylančius sunkumus yra, be kita ko, susijusi ir su šalių pareiga bendradarbiauti. Įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į statybos rangos sutarties specifiką, atskirai CK 6.691 straipsnyje yra įtvirtinęs tokią statybos rangos sutarties šalių pareigą. Tinkamas šios pareigos įgyvendinimas yra priemonė, leidžianti išvengti galimų nuostolių ir ginčų dėl darbų atlikimo. Tai pagrindžiama, visų pirma, jau minėta aplinkybe, kad rangovas, užsiimdamas ūkine komercine veikla, kurios tikslas – pelno siekimas, gerai žino (arba privalo žinoti) savo teises ir pareigas ir veikia savo rizika. Bendradarbiavimo (kooperavimosi) principas reikalauja, kad rangos sutarties šalys sudarytų tinkamas sąlygas prievolėms įvykdyti, prireikus keistųsi informacija, reikšminga prievolėms įvykdyti, laiku praneštų apie kylančias prievolių įvykdymo kliūtis ir pan.³⁵ CK 6.691 straipsnio 1 dalies nuostatos įpareigoja rangovą imtis priemonių kliūtims, trukdančioms tinkamai įvykdyti sutartį, pašalinti, šios rangovo pareigos veikti neapribojant nei CK 6.659 straipsnio 1 dalyje išvardytų kliūčių, nei priemonių joms pašalinti sąrašu.³⁶
35. Klausimai, susiję su rangovo pareiga bendradarbiauti su užsakovu ir įspėti jį apie egzistuojančias aplinkybes, galinčias apsunkinti ar užkirsti kelią tam, kad būtų pasiektas statybos rangos sutartyje nustatytas darbų rezultatas, ne kartą buvo nagrinėti kasacinio teismo praktikoje. Sprendžiant tokio pobūdžio bylas, įstatyme rangovui nustatyta pareiga informuoti užsakovą apie grėsmes, turinčias įtakos galimybei pasiekti statybos rangos sutartyje nurodytą tikslą, kasacinio teismo yra aiškinama gana plačiai – ši pareiga yra pabrėžiama net ir tais atvejais, kai būtent užsakovas teikia rangovui atitinkamas darbus turimas panaudoti medžiagas, netinkamas norimam rezultatui pasiekti, kai pats užsakovas nurodo darbus vykdyti atitinkamu būdu, kai jam yra žinomi statybos techninių dokumentų sprendiniai, faktiškai neleidžiantys pasiekti darbų tikslo, ir pan. Kasacinio teismo praktikoje pažymėta, kad rangovas nėra atleidžiamas nuo pareigos informuoti užsakovą apie kylančias rizikas nepaisant to, kad jis turi pagrindą manyti, jog užsakovas pats turi žinoti įspėjimo turinį sudarančią informaciją.³⁷ Rangovo pareigos bendradarbiauti su užsakovu ir informuoti jį apie visas darbams įvykdyti reikšmingas aplinkybes pažeidimas buvo pripažintas, pavyzdžiui, tokiais atvejais:
- 35.1. rangovas netinkamai (nesilaikydamas dažymo darbų atlikimo technologijos, priklausančios nuo aplinkos temperatūros bei drėgmės dažymo ir džiūvimo metu) atliko dažymo darbus ir dėl to dažai atsilupo. Kasacinis teismas nurodė, kad rangovas, tiek teikdamas pasiūlymą užsakovui, tiek ir vykdydamas darbus, kaip šios srities profesionalas, turėjo pareigą įspėti užsakovą dėl aplinkybių, sudarančių grėsmę atliekamo darbo tinkamumui; jam buvo žinoma (negalėjo būti nežinoma), kad dažymo darbų metu buvusios oro sąlygos buvo reali kliūtis, trukdanti tinkamai ir laiku įvykdyti sutartį, todėl jis

35 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-170-403/2023, 39 punktą.

36 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-3/2014.

37 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-3/2014.

privalėjo imtis visų nuo jo priklausančių protingų priemonių toms kliūtims pašalinti, pavyzdžiui, sustabdyti dažymo darbus, pranešti užsakovui apie netinkamas oro sąlygas ir tartis su juo dėl darbų atidėjimo, taip įgyvendindamas statybos rangos sutarties šalių bendradarbiavimo (kooperavimosi) vykdant sutartį pareigą;³⁸

- 35.2. rangovas atliko konkrečių stogo plotų dengimo darbus pagal užsakovo nurodymus, žinodamas (turėdamas žinoti), kad tokių nurodymų vykdymas gali turėti neigiamos įtakos atliekamų darbų tinkamumui ar tvirtumui, tačiau neįspėjo apie tai užsakovo, todėl atlikti darbai nedavė (ir negalėjo duoti) siekto rezultato. Nors byloje buvo nustatyta, kad rangovo atlikti darbai atitiko sutartyje nustatytas sąlygas ir reikalavimus, kasacinis teismas nurodė, kad rangovas, tiek prieš sudarydamas sutartį su užsakovu, tiek ir ją vykdydamas, privalėjo įspėti užsakovą, kad įvykdžius sutartyje nurodytus darbus stogo dangos pratekėjimas nebus iki galo pašalintas;³⁹
- 35.3. užsakovui buvo žinomos darbams atlikti turimos panaudoti medžiagos, kurios konkrečiu atveju nebuvo tinkamos (vienoje iš bylų stogo konstrukcijai izoliuoti buvo panaudotas per plonas sluoksnis mineralinės akmens vatos ir netinkama stogo hidroizoliacinė ritininė bituminė danga, kitoje – įrengiant automobilių stovėjimo aikštelę buvo panaudotos netinkamos trinkelės), tačiau byloje nebuvo nustatyta, kad rangovas būtų įspėjęs užsakovą, jog dėl ketinamų panaudoti medžiagų nebus pasiektas norimas rezultatas. Kasacinis teismas nurodė, kad rangovas, būdamas statybų srities specialistas ir veikdamas savo rizika, atliko darbus, žinodamas (turėdamas žinoti), kad tam tikrų medžiagų, neatitinkančių kokybės reikalavimų, panaudojimas gali turėti įtakos atliekamų darbų tinkamumui, tvirtumui ir kokybei; jo nerūpestingi veiksmai lėmė tai, kad nebuvo pasiektas norimas statybos darbų rezultatas;⁴⁰
- 35.4. rangovas informavo užsakovą (perkančiąją organizaciją) apie techninio darbo projekto trūkumus po to, kai buvo sumontuota dalis jame nurodytų lietaus surinkimo grotelių. Rangovui nepagrindus, kodėl jis apie netinkamą lietaus surinkimo grotelių modelį neinformavo užsakovo iki tol, kol dalis jų buvo sumontuota, ir apie trūkumą informavo tik kai šie darbai buvo atlikti, kasacinis teismas, įvertinęs vykdyto viešojo pirkimo specifiką (užsakovas informavo galimus tiekėjus apie poreikį detalizuoti projekto sprendinius prieš pradėdant darbus) bei rangovui keliamą aukštą atidumo ir rūpestingumo standartą, vertino, kad rangovas, įrengdamas lietaus surinkimo groteles, prieš tai nepatikrinęs jų tinkamumo ir suderinamumo su projektu, pažeidė CK 6.659 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatytą pareigą;⁴¹

38 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-183-916/2022, 58–59 punktai.

39 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. liepos 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-396/2008.

40 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-207-701/2022, 45 punktas; 2011 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-565/2011.

41 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-916/2022, 30–31, 43 ir 47 punktai.

- 35.5. rangovas (pagal subrangos sutartį) žinojo, kad užsakovo pateiktų vamzdžių negalima sujungti, ir išpėjo apie tai užsakovą, tačiau pastarasis reikalavo sujungti pateiktus vamzdžius. Kasacinis teismas nurodė, kad rangovas, suprasdamas, jog vamzdžiai yra netinkami ir užsakovui jų nepakeitus, nesivadovavo CK 6.686 straipsnio 3 dalimi, bet atlikdamas statybos darbus naudojo, jo nuomone, netinkamas medžiagas, taip prisiimdamas žalos atsiradimo riziką;⁴²
- 35.6. pagrindinė defektų atsiradimo priežastis buvo nukrypimas nuo projekto užsakovo pageidavimu dėl rangovo ir užsakovo kaltės. Rangovas nukrypo nuo projekto, nesilaikė norminių teisės aktų reikalavimų, neišpėjo užsakovo dėl galimų neigiamų pasekmių ir vykdė jo pageidavimus, o užsakovas savo iniciatyva darė įtaką nukrypimams nuo projekto; techninę priežiūrą ir kontrolę vykdė užsakovo atstovas. Kasacinis teismas nurodė, kad rangovas, specializuodamasis statybos darbų srityje, privalėjo numatyti galimas užsakovo nukrypimų nuo projekto neigiamas pasekmes ir apie jas išpėti užsakovą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad statybos darbų atlikimas yra rangovo verslas, jis veikia savo rizika, o užsakovo verslas nesusijęs su statybomis, todėl aukštesni atsargumo ir apdairumo standartai negali būti taikomi tokia apimtimi užsakovui, kokia jie taikytini rangovui.⁴³
36. Rangovas, vykdydamas sutartį, turi pareigą ne tik tinkamai, bendradarbiaudamas su užsakovu ir laikydamasis užsakovo užduotyje bei normatyviniuose statybos dokumentuose nustatytų reikalavimų, atlikti statybos rangos sutartyje nurodytus darbus, bet ir atlikti šiuos darbus iki statybos rangos sutartyje nustatyto termino pabaigos. Rangovas, specializuodamasis statybos darbų srityje, jau sutarties sudarymo etape turi realiai įvertinti savo pajėgumus, konkretaus objekto specifiką ir kitus galimus faktorius, pavyzdžiui, metų laiką ir su tuo susijusius statybos darbų proceso galimus ypatumus, kad nesuklaidintų užsakovo. Jeigu sutarties vykdymo metu iškyla kliūčių, trukdančių tinkamai ir laiku įvykdyti sutartį, rangovas privalo imtis visų nuo jo priklausančių protingų priemonių toms kliūtims pašalinti ir taip įgyvendinti anksčiau minėtą CK 6.691 straipsnyje įtvirtintą imperatyvią statybos rangos sutarties šalių bendradarbiavimo (kooperavimosi) sutarties vykdymo metu pareigą.⁴⁴ Kita vertus, tais atvejais, kai rangovas negali įvykdyti sutartinės prievolės dėl nepakankamo užsakovo bendradarbiavimo arba kitokios užsakovo kaltės, rangovas nėra atsakingas už pastarajam kilusius nuostolius. Pavyzdžiui, kasacinio teismo praktikoje buvo pripažinta, kad rangovui nekilo atsakomybė už tai, jog jis praleido statybos rangos sutartyje nustatytą terminą darbams atlikti, kai jis tam tikrą laikotarpį negalėjo tęsti darbų dėl užsakovo laiku nepateiktos dalies projektinių sprendinių ir pateiktų klaidingų projektinių sprendinių, todėl faktiškai baigė vykdyti darbus vėliau, nei buvo suplanuota, dėl užsakovo kaltės.⁴⁵

42 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugpjūčio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-184-421/2022, 74–75 punktai.

43 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-585/2008.

44 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-530/2007.

45 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-553/2007.

37. Rangovui gali kilti civilinė atsakomybė ne tik užsakovui ir ne tik sutarties pagrindu. Tuo atveju, jeigu dėl statybos rangos sutartį vykdančio rangovo nepakankamo atidumo ir rūpestingumo yra sukeliama žalos kitiems šios sutarties šalimis nesantiems asmenims, tai gali sudaryti pagrindą kilti rangovo deliktinei civilinei atsakomybei šiems asmenims. Statybos rangos sutarties šalių pareiga bendradarbiauti, taip pat rangovui, kaip statybos teisinių santykių profesionalui, keliamas reikalavimas būti itin atidžiam statybų procese ir informuoti užsakovą apie galimas darbų vykdymo kliūtis yra reikšmingi ne tik siekiant tinkamai įvykdyti rangos sutartimi prisiimtus įsipareigojimus ir pasiekti joje nurodytą rezultatą (pastatyti nustatytus parametrus atitinkantį statinį ir pan.), bet ir siekiant statybų metu nepadaryti žalos kitiems asmenims ar jų turtui.⁴⁶ Dėl to rangovui taip pat kyla pareiga užtikrinti saugumą statybvietėje ir imtis priemonių tam, kad jo vykdomi statybos darbai nesukeltų žalos kitiems asmenims.
38. Rangovas prievolių teisės pagrindu gali būti traktuojamas kaip objekto, kuriame atlieka rangos darbus, valdytojas CK 6.266 straipsnio prasme. Siekiant įvertinti, ar rangovui kyla atsakomybė šiuo pagrindu, kiekvienu konkrečiu atveju pagal sutarties sąlygas ir faktinę padėtį turi būti vertinama, ar rangovas, vykdydamas sutartį, įgijo teisę eksploatuoti, prižiūrėti ir tvarkyti objektą, t. y. ar turi jį savo žinioje ir gali daryti jam ūkinį ir fizinį poveikį.⁴⁷ Pavyzdžiui, vienoje iš bylų buvo nustatyta, kad įvykus eismo įvykiui, kurio metu automobilis atsitrenkė į gelžbetoninį pamatų bloką teritorijoje, savivaldybės perduotoje rangovams susisiekimo komunikacijų plėtros darbams, atsakingi už nebaigto statybos objekto statybvietėje ir greta jos judančių žmonių apsaugą nuo statybos darbų keliamo pavojaus buvo statybos rangovai, kuriems buvo perduotas žemės plotas susisiekimo komunikacijoms tiesti. Kasacinis teismas nurodė, kad jie prisiėmė neigiamų padarinių, t. y. žalos kitiems asmenims statybvietės teritorijoje, atsiradimo riziką, nes neatitvėrė šios teritorijos ir taip leido pašaliniams asmenims ir eismo dalyviams, judantiems besiribojančia gatvės atkarpa, patekti į statybvietę, taip pat byloje nenustatyta, kad jie būtų ėmęsi kokių nors kitų pakankamų apsaugos priemonių, siekdami išvengti nelaimingų atsitikimų statybvietėje ir sumažinti jų potencialius neigiamus padarinius. Valdydami statybvietėje esančią nebaigtą statyti gatvės atkarpos dalį rangovai privalėjo užtikrinti kitų (atsitiktinių) asmenų apsaugą nuo statybvietės teritorijoje atliekamų statybos darbų keliamo pavojaus. Kasacinis teismas nurodė, kad savivaldybė nevaldė statybos objekto (susisiekimo komunikacijų) ir juo nesinaudojo, nes valdymo teises sutartimi buvo perdavusi rangovams.⁴⁸ Kitoje byloje buvo nustatytos priešingos aplinkybės, kad rangovas ir užsakovas sudarė rangos sutartį, pagal kurią rangovas įsipareigojo atlikti užsakovo biuro patalpų remontą, tačiau, rangovui vykdančiam šią sutartį ir atliekant remonto darbus, užsakovas naudojosi patalpomis (vykdė jose savo veiklą) ir valdė jas kaip nuomininkas, taigi, jis neprarado, o rangovas atitinkamai neįgijo patalpų valdymo teisės ir atsakomybės už jų trūkumus.

46 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-170-403/2023, 39 punktas.

47 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-105/2012.

48 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-222/2011.

Kasacinis teismas nurodė, kad ginčo patalpos tebuvo rangovo darbo vieta, kurioje jis atliko sulygtus darbus, todėl jis galėtų būti atsakingas tik už savo, kaip rangovo, neteisėtus (kaltus) veiksmus, jeigu dėl jų atsirado žalos, tačiau vandentiekio avarijos metu ginčo objektas pagal šią sutartį nebuvo perduotas rangovui.⁴⁹

2.2. Užsakovas

39. Užsakovas statybos rangos sutartiniuose santykiuose yra asmuo, kuris sudaro statybos rangos sutartį, siekdamas, kad jos pagrindu rangovas už šalių suderintą atlygį pagal užsakovo pateiktą užduotį pastatytų statinį ar atliktų kitus jam pavestus statybos darbus. Vadovaujantis CK 6.644 straipsnio 1 dalimi, apibrėžiančia rangos sutarties sampratą, ir CK 6.681 straipsnio 1 dalimi, kurioje atskleista statybos rangos sutarties, kaip specialios rangos sutarties rūšies, samprata, pagrindinis užsakovo įsipareigojimas, atsispindintis rangos sutarties sąvokoje, yra įsipareigojimas sudaryti rangovui būtinas statybos darbams atlikti sąlygas, priimti darbų rezultatą ir sumokėti rangovui už jo atliktą darbą. Be šios užsakovo pareigos, įstatyme yra įtvirtintos ir kitos užsakovo teisės ir pareigos statybos rangos teisiniuose santykiuose.
40. Tiek CK 6.689 straipsnyje, reglamentuojančiame statybos rangos teisinius santykius, tiek rangos bendrųjų nuostatų CK 6.658 straipsnyje yra įtvirtinta užsakovo teisė tikrinti darbų atlikimo eigą ir kokybę. Jeigu rangovui atliekant darbus pasidaro aišku, kad jie nebus tinkamai atlikti, CK 6.658 straipsnio 3 dalyje nustatyta užsakovo teisė nustatyti rangovui protingą terminą trūkumams pašalinti, o jeigu rangovas per nustatytą terminą šio reikalavimo neįvykdo, atsakyti sutarties ir pareikalauti atlyginti nuostolius arba pavesti trečiajam asmeniui darbą pataisyti rangovo sąskaita.⁵⁰ CK 6.689 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad, nustatęs nukrypimus nuo sutarties sąlygų, kurie gali pabloginti statybos darbų kokybę, ar kitus trūkumus, užsakovas privalo apie tai nedelsdamas pranešti rangovui, o nepranešęs apie pastebėtus trūkumus, užsakovas netenka teisės jais remtis ateityje. Taigi, CK 6.689 straipsnio 2 dalyje apribojama teisė užsakovui remtis rangovo nukrypimu nuo sutarties, jei prieš tai užsakovas nereagavo į paaiškėjusius nukrypimus nuo sutarties sąlygų, galinčius pabloginti statybos darbų kokybę, ir kitus trūkumus. Šios specialiosios statybos rangos instituto teisės normos kyla iš jau minėto statybos rangos teisiniuose santykiuose taikytino šalių bendradarbiavimo principo, kurį įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į statybos rangos sutarties specifiką, be kita ko, dideles tokių sutarčių kainas, kaip turintį ypatingą reikšmę, atskirai įtvirtino CK 6.691 straipsnyje.⁵¹
41. Kita vertus, užsakovui, jeigu kitaip nėra nustatyta įstatyme ar sutartyje, statybos darbų kontrolė ir priežiūra yra tik teisė, o ne pareiga⁵², todėl rangovas, netinkamai

49 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-105/2012.

50 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-164-378/2023, 48 punktas.

51 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-237-684/2020, 28 punktas.

52 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-170-403/2023, 38 punktas.

vykdę sutartį, neturi teisės remtis ta aplinkybe, kad užsakovas nevykdę statybos darbų kontrolės ir priežiūros, nebent kontrolės ir priežiūros pareiga užsakovui yra nustatyta įstatyme arba sutartyje (CK 6.689 straipsnio 4 dalis). Dėl šios priežasties, pavyzdžiui, vienoje iš bylų, kurioje buvo nustatyta, kad užsakovui (pagal subrangos sutartį) buvo žinoma, jog įrengiant automobilių stovėjimo aikštelę turėjo būti panaudotos ažūrinės trinkelės, tačiau nebuvo nustatyta, kad rangovas būtų jį įspėjęs, jog dėl ketinamų naudoti trinkelėlių ar bet kurių ažūrinių trinkelėlių naudojimo nebus pasiektas norimas rezultatas, kasacinis teismas pripažino, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė CK 6.689 straipsnio 2 dalį: apeliacinės instancijos teismas vertino, kad užsakovas, žinodamas apie konkrečių (šiuo atveju netinkamų) trinkelėlių panaudojimą automobilių stovėjimo aikštelei įrengti, tam neprieštaravo ir todėl neteko teisės remtis žinomu nukrypimu nuo sutarties kaip trūkumu, tačiau kasacinis teismas pažymėjo, kad CK 6.689 straipsnio 2 dalyje reglamentuotos pasekmės užsakovui dėl neveikimo atsiranda tik tuo atveju, jeigu statybos darbų kontrolės ir priežiūros pareiga užsakovui buvo nustatyta įstatymuose arba sutartyje, o nagrinėjant bylą ši reikšminga faktinė aplinkybė nebuvo vertinta ir nustatyta.⁵³

42. Pažymėtina, kad, pagal Statybos įstatymo 14 straipsnio 1 dalies 5 punktą, tuo atveju, kai vykdamas statybos darbus turi būti vykdoma statinio statybos techninė priežiūra, pareiga ją organizuoti ir atlikti yra nustatyta būtent užsakovui (statytojui). Šiam tikslui statinio statytojas (užsakovas) skiria (samdo) statinio statybos techninį prižiūrėtoją Lietuvos Respublikos įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatyta tvarka (Statybos įstatymo 19 straipsnio 1 dalis). Įstatyme nustatytais atvejais pasitelkęs statybos techninį prižiūrėtoją, užsakovas prisiima atsakomybę rangovui už šio statybos techninio prižiūrėtojo veiksmus ar neveikimą. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad statybos rangos sutartiniuose santykiuose statybos techninis prižiūrėtojas veikia kaip užsakovo atstovas, todėl, sprendžiant statybos rangos sutarties šalių tarpusavio ginčą dėl sutarties vykdymo tinkamumo, statybos techninio prižiūrėtojo veiksmai ar neveikimas turi būti vertinami kaip atlikti užsakovo ir nekeičia statybos rangos sutarties šalių sutartyje ar įstatyme įtvirtintų prievolių ir atsakomybės. Statybos techninis prižiūrėtojas, paskirtas (pasamdytas) statytojo (užsakovo), veikia jo interesais, todėl neteisėto neveikimo atveju jis, vadovaujantis CK 6.697 straipsnio 3 dalimi, atsako statytojui, o ne rangovui ar subrangovui.⁵⁴ Statybos techninio prižiūrėtojo neveikimas vertinamas kaip atliktas užsakovo ir reiškia, kad tai užsakovas netinkamai vykdę statybos darbų kontrolę ir priežiūrą, nebendradarbiavo su rangovu.⁵⁵ Tuo atveju, kai statybos techninę priežiūrą vykdo užsakovo darbuotojas, paskirtas statybos techniniu prižiūrėtoju, šiam netinkamai atlikus savo pareigas, užsakovo atsakomybė gali kilti ne dėl jo,

53 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-207-701/2022, 45 ir 47 punktai.

54 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugpjūčio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-184-421/2022, 54 ir 60 punktai.

55 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-183-916/2022, 62 punktas.

kaip statybos rangos sutarties šalies, pareigų pažeidimo, bet CK 6.264 straipsnio pagrindu – kaip darbuotoją (šiuo atveju – statybos techninį prižiūrėtoją) samdančiam asmeniui.⁵⁶

43. Aplinkybė, kad užsakovas netinkamai atliko techninę priežiūrą, kai jam buvo nustatyta tokia pareiga ir kai šios pareigos neįvykdymas turėjo reikšmės užsakovo iš rangovo prašomų priteisti sumų susidarymui, gali sudaryti pagrindą sumažinti rangovo atsakomybę užsakovui. Tačiau tokia išvada turi būti pagrįsta pareigos atlikti darbų techninę priežiūrą nevykdymo ir atsiradusių defektų priežastiniu ryšiu.⁵⁷ Pavyzdžiui, vienoje iš bylų kasacinis teismas, įvertinęs tiek rangovo, tiek ir užsakovo (jo pasitelkto statybos techninio prižiūrėtojo) netinkamą rangos sutarties ir teisės aktų reikalavimų vykdymą (neveikimą), padarė išvadą, kad netinkamas statinio statybos techninės priežiūros atlikimas nebuvo darbų defektų atsiradimo priežastis – defektai atsirado dėl to, kad darbai buvo atlikti nesilaikant jų atlikimo technologijų, o tai reiškia, kad darbų defektai buvo ne statinio statybos techninio prižiūrėtojo netinkamo veikimo rezultatas, bet rangovo netinkamai atliktų darbų tiesioginių veiksmų pasekmė. Kasacinis teismas nurodė, kad statybos techninės priežiūros kontrolės netinkamas vykdymas buvo šalutinė priežastis, dėl kurios rangovo netinkamai atlikti darbai buvo perduoti užsakovui. Teisės aktuose ir rangos sutartyje nustatytos užsakovo pareigos atlikti darbų techninę priežiūrą netinkamas vykdymas turėjo reikšmės jo nuostoliams kilti, todėl kasacinis teismas vertino, kad užsakovo prašomų priteisti iš rangovo nuostolių atlyginimo dydis mažintinas.⁵⁸ Vis dėlto kasacinio teismo praktikoje yra nurodyta, kad netinkamas užsakovo pareigos kontroliuoti ir prižiūrėti atliekamų statybos darbų eigą ir kokybę vykdymas negali būti pagrindas rangovą visiškai atleisti nuo atsakomybės dėl statinio defektų.⁵⁹
44. Užsakovo atsakomybė už atliktų darbų trūkumus gali būti konstatuota ne tik tada, kai jis įstatyme ar sutartyje nustatytais atvejais neužtikrina tinkamos statybos darbų techninės priežiūros ar, žinodamas apie darbų trūkumus, nepraneša apie juos rangovui, bet ir tada, kai jo paties veiksmai turėjo įtakos tam, kad žala atsirastų ar padidėtų. Nors rangovas statybos teisiniuose santykiuose veikia kaip profesionalas ir jam, kaip minėta, yra nustatyta didesnė atsakomybė už tinkamą rangos sutartyje nurodytų darbų vykdymą, tai savaime nereiškia, kad užsakovas rangos teisiniuose santykiuose yra atleistas nuo pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai ir imtis nuo jo priklausančių veiksmų tam, kad, vykdant statybos rangos sutartį, nei jos šalims, nei kitiems asmenims nebūtų padaryta žala ar ši žala nebūtų nepagrįstai padidinta. Griežtesnė rangovo atsakomybė rangos teisiniuose santykiuose nereiškia ir to, kad bet kokia iš šių santykių kilusi žala yra laikytina žala, kilusia dėl rangovo veiksmų, ir atitinkamai nepašalina užsakovo pareigos atlyginti kitam asmeniui padarytą žalą ar priimti atsakomybę už jam pačiam

56 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-3/2014.

57 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-389-969/2015.

58 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-183-916/2022, 64 punktas.

59 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-585/2008.

kilusią žalą tuo atveju, jei ši žala atsirado (padidėjo) dėl užsakovo veiksmų ar neveikimo.⁶⁰ Pavyzdžiui, vienoje iš bylų buvo nustatyta, kad pagrindine atsiradusių stogo defektų priežastimi buvo nukrypimas nuo projekto, t. y. buvo pakeista stogo danga iš skardos į betonines čerpes, nors projekto konstruktorius nebuvo davęs sutikimo ją pakeisti. Byloje taip pat buvo nustatyta, kad nukrypimas nuo projekto įvyko būtent užsakovo, kuris taip pat vykdė statinio techninę priežiūrą, pageidavimu, o rangovas neįspėjo užsakovo apie tokio veiksmo pasekmes. Kasacinis teismas šioje byloje konstatavo, kad tais atvejais, kai užsakovas savo iniciatyva nukrypo nuo projekto, o pagal norminius aktus statinio techninę priežiūrą ir kontrolę vykdė jo atstovas, rangovo atsakomybė už defektus gali būti mažinama.⁶¹

45. Be pirmiau aptartų pareigų, užsakovui gali kilti ir kitų pareigų, pavyzdžiui, sutartyje nustatytu atveju jam gali kilti pareiga pateikti rangovui darbams atlikti reikalingas medžiagas. CK 6.648 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tais atvejais, kai darbas atliekamas iš užsakovo medžiagos, užsakovas, pateikdamas medžiagas rangovui, privalo perduoti rangovui ir šių medžiagų atitikties dokumentus. Toks įstatyme nustatytas reikalavimas pateikti medžiagų atitikties dokumentus turi dvejopą paskirtį. Pirma, juo įgyvendinimas viešasis interesas, kad gamyboje būtų naudojamos tik saugios, tinkamos naudoti pagal paskirtį medžiagos, o pagamintas rangos rezultatas nekeltų jokių neleistinų rizikų aplinkiniams. Antra, reikalavimas pateikti medžiagų atitikties dokumentus nustatytas rangos sutarties šalių interesais. Rangos sutarčiai būdinga tai, kad viena iš šalių – rangovas – yra profesionalas, tai suponuoja jam pareigą žinoti, kokių savybių medžiagos, įskaitant ir jų kokybinius rodiklius, turi būti naudojamos, kad galutinis rangos rezultatas atitiktų sutarties reikalavimus. Apie medžiagų tinkamumą rangovas sprendžia, be kita ko, ir pagal jų atitikties dokumentus. Dėl to, kai užsakovas nevykdo CK 6.648 straipsnyje nustatytos pareigos perduoti medžiagų atitikties dokumentus, būtinus medžiagos tinkamumui įvertinti, rangovas turi teisę sustabdyti darbų vykdymą iki tol, kol tokie dokumentai bus perduoti ar medžiagų tinkamumas bus patvirtintas kitomis priemonėmis (CK 6.207 straipsnis).⁶²

2.3. Kiti statybos proceso dalyviai

46. Statybos įstatymo 2 straipsnio 78 dalyje nustatyta, kad statinio statybos techninis prižiūrėtojas – tai architektas ar statybos inžinierius, kuris, atstovaudamas statytojui (užsakovui), vadovauja statinio statybos techninei priežiūrai, atlieka statinio statybos (bendrųjų statybos darbų) bendrosios techninės priežiūros vadovo funkcijas, koordinuoja specialiąją statinio statybos priežiūrą, jos vadovų veiklą ir pagal kompetenciją atsako už pastatyto statinio normatyvinę kokybę. Šio straipsnio 76 dalyje nurodyta, kad statinio statybos techninė priežiūra – tai statytojo

60 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-170-403/2023, 40 punktas.

61 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-135/2006.

62 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-343/2009.

(užsakovo) organizuojama statinio statybos priežiūra, kurios tikslas – kontroliuoti, ar statinys statomas pagal statinio projektą, statybos rangos sutarties sąlygas, taip pat normatyvinių statybos techninių dokumentų, normatyvinių statinio saugos ir paskirties dokumentų ir kitų teisės aktų reikalavimus. Taigi, statinio statybos techninis prižiūrėtojas kontroliuoja, kad statyba būtų vykdoma tinkamai, nepažeidžiant teisės aktuose, statybos normatyviniuose dokumentuose, statinio projekte ir kt. nustatytų reikalavimų, o nustatęs galimus pažeidimus – informuoja apie tai užsakovą.⁶³

47. Kaip minėta anksčiau, statinio statybos techninis prižiūrėtojas statybos rangos sutartiniuose santykiuose veikia kaip užsakovo atstovas, todėl neteisėto neveikimo atveju jis, vadovaujantis CK 6.697 straipsnio 3 dalimi, atsako užsakovui, o ne rangovui ar subrangovui. Ši aplinkybė taip pat reiškia ir tai, kad, sprendžiant statybos rangos sutarties šalių tarpusavio ginčą dėl sutarties vykdymo tinkamumo, statybos techninio prižiūrėtojo veiksmai ar neveikimas turi būti vertinami kaip atlikti užsakovo.⁶⁴ Todėl, pavyzdžiui, vienoje iš bylų, kurioje buvo nustatyta, kad užsakovo paskirtas techninis prižiūrėtojas veikė netinkamai – nustatęs, jog rangovas atlieka darbus esant netinkamoms oro sąlygoms, jis turėjo informuoti apie tai užsakovą ir rangovą, o matydamas, kad pastarasis toliau vykdo darbus, turėjo juos sustabdyti, nurodyti apie tai statybos darbų žurnale ir nepriimti atliktų darbų, tačiau šių pareigų neatliko, kasacinis teismas nurodė, kad toks statinio statybos techninio prižiūrėtojo neveikimas vertinamas kaip atliktas paties užsakovo. Tai reiškia, kad užsakovas netinkamai vykdė statybos darbų kontrolę ir priežiūrą, nebendradarbiavo su rangovu, todėl nebuvo užkirstas kelias tam, kad rangovas netinkamai atliktų darbus, atsirastų defektų ir nuostolių.⁶⁵
48. Dar vieno statybos proceso dalyvio – statinio statybos vadovo – sąvoka yra apibrėžta Statybos įstatymo 2 straipsnio 79 dalyje. Pagal šią nuostatą, statinio statybos vadovas – tai statybos inžinierius, kuris, atstovaudamas rangovui (kai statyba vykdoma rangos būdu) ar statytojui (užsakovui) (kai statyba vykdoma ūkio būdu) ir įgyvendindamas statinio projektą nuo statybos pradžios iki užbaigimo, vadovauja statybos darbams, kartu gali būti bendrųjų statybos darbų vadovas, koordinuoja statinio statybos specialiųjų darbų vykdymą bei šių darbų vadovų veiklą ir pagal kompetenciją atsako už pastatyto statinio atitiktį statinio projektui ir statinio normatyvinę kokybę. Statybos įstatymo 18 straipsnio 7 dalies 1 punkte nustatyta, kad rangovas privalo Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka paskirti (pasamdyti) statinio statybos vadovą. Taigi, kitaip nei statinio statybos techninis prižiūrėtojas, statinio statybos vadovas statybos rangos sutartiniuose santykiuose veikia ne kaip užsakovo, o kaip rangovo atstovas (darbuotojas). Atitinkamai, sprendžiant statybos rangos

63 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-170-403/2023, 30 punktas.

64 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugpjūčio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-184-421/2022, 54 ir 60 punktai.

65 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-183-916/2022, 55 ir 62 punktai.

sutarties šalių tarpusavio ginčą dėl sutarties vykdymo tinkamumo, statybos vadovo veiksmai ar neveikimas turi būti vertinami kaip atlikti rangovo. Kasacinis teismas, vertindamas statybos vadovo veiksmų įtaką žalos atsiradimui, yra pažymėjęs, kad tuo atveju, kai dėl generalinio rangovo darbuotojo, paskirto eiti statinio statybos vadovo pareigas, nebuvo laiku organizuotas darbų patikrinimas ir buvo prarasta galimybė laiku nustatyti defektus bei atsirado jų šalinimo išlaidų, yra pagrindas sumažinti subrangovo atsakomybę dėl generalinio rangovo kaltės, jam pažeidus CK 6.691 straipsnyje įtvirtintą rangos sutarties šalių bendradarbiavimo pareigą.⁶⁶

3. STATYBOS RANGOS DARBŲ KAINA

3.1. Statybos rangos darbų kaina ir jos nustatymo būdai

49. CK 6.681 straipsnio 1 dalies nuostatos, reglamentuojančios statybos rangos sutarties sampratą, patvirtina, kad užsakovo pareiga sumokėti darbų kainą yra būtinasis statybos rangos teisinių santykių elementas.⁶⁷ Darbų kaina – tai rangovo turėtų išlaidų kompensavimas ir atlyginimas jam už darbą. Rangos sutarties šalys pagal sutarčių laisvės principą yra laisvos pačios nustatyti individualią kainos nustatymo ir apskaičiavimo tvarką ar kitus su kaina susijusius klausimus. Šiuos klausimus šalys gali aptarti sudarydamos sutartį ar ją vykdydamos. Esminė tokių susitarimų sąlyga – šalių valios tikrumas ir aiškumas. Jei šalys aiškiai ir konkrečiai susitaria dėl visų svarbių statybos rangos sutarties kainos nustatymo ir apskaičiavimo klausimų, tai dispozityviosios CK nuostatos, reglamentuojančios šiuos klausimus, netaikytinos. Jei šalys susitaria tik dėl kai kurių klausimų, dispozityviosios CK nuostatos taikomos subsidiariai – tiek, kiek šalys konkretaus klausimo atskirai neaptarė.⁶⁸
50. CK 6.653 straipsnio, priskirtino toms teisės normoms, kurios reglamentuoja bendrąsias rangos sutarties nuostatas, 1 dalyje nustatyta, kad rangos sutartyje nurodoma darbų kaina arba jos apskaičiavimo būdas ir kriterijai, o tuo atveju, jeigu sutartyje kaina nenurodoma, ji nustatoma pagal CK 6.198 straipsnyje įtvirtintas taisykles. Teisės normos, reglamentuojančios darbų kainą, yra išdėstytos ir tarp specialiųjų statybos rangos teisinius santykius reglamentuojančių teisės normų. Tačiau ši klausimą reglamentuojančio CK 6.687 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta tik abstrakti nuostata, bendriausia prasme įtvirtinanti pačią užsakovo pareigą atsiskaityti už atliktus darbus, o 2 straipsnio dalimi šalims suteikiama galimybė susitarti dėl kainos mokėjimo būdų. Vadinas, tarp materialiosios teisės normų, reglamentuojančių statybos rangos teisinius santykius, nėra teisės normų, nustatančių specialiąsias atsiskaitymo už atliktus darbus

66 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugpjūčio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-184-421/2022, 54, 69 ir 72 punktai.

67 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-127-219/2020, 33 punktas.

68 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-294/2014.

taisykles, todėl klausimas dėl darbų kainos spręstinas taikant pirmiau minėtas bendrąsias nuostatas, įtvirtintas CK 6.653 straipsnyje.⁶⁹

51. CK 6.653 straipsnio 1–3 dalys – tai dispozityviosios teisės normos, kuriose nustatyta šalių galimybė pasirinkti kainos nustatymo būdus. Pagal šias normas, darbų kaina gali būti nustatoma keliais būdais: sutartyje nurodant konkrečią kainą, sudarant konkrečią ar apytikrę sąmatą arba sutartyje įtvirtinant kainos nustatymo kriterijus ir būdus.⁷⁰ Atsižvelgiant į tai, kad šios normos yra dispozityvios, šalys, kaip minėta, turi teisę sureguliuoti tarpusavio santykius ir kitaip, nei yra nustatęs įstatymų leidėjas (tiek, kiek šalių pasirinkimas neprieštarauja imperatyviosioms įstatymų normoms). Statybos rangos sutarties šalys, nustatydamos darbų kainą, turi teisę veikti savo nuožiūra ir ši teisė yra plati – ji prasideda galimybe pasirinkti kainos apibrėžimo metodus, baigiasi galimybe apskritai sutartyje nenurodyti darbų kainos. Įgyvendindamos teisę laisvai susitarti dėl kainos šalys, be kita ko, gali susitarti ir dėl tokių jos nustatymo būdų, kurie paprastai nėra taikytini statybos rangos teisiniams santykiams, tačiau yra būdingesni kitiems santykiams. Pavyzdžiui, kaip tinkamą rangos sutarties kainą kasacinis teismas yra pripažinęs kainos nustatymo būdą, kai užsakovas įsipareigojo mokėti rangovui atitinkamą sulygtą sumą už vieno mėnesio darbą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad, nors susitarimas dėl mokėjimo už atliktas darbo funkcijas yra įprastai būdingas darbo teisiniams santykiams, tai nereiškia, jog statybos rangos sutarties šalys neturi teisės taip apibrėžti darbų kainą, mokamą už atliktus darbus, ir pripažino, kad statybos rangos sutarties šalių susitarimas dėl fiksuotos pinigų sumos mokėjimo kiekvieną mėnesį už darbą, atliktą vykdant sutartį, pats savaime neprieštarauja imperatyviosioms įstatymų normoms ir statybos rangos teisinių santykių prigimčiai; toks susitarimas yra galimas, galioja ir saisto jį sudariusias šalis.⁷¹
52. Kaip minėta anksčiau, šalys gali ne tik savo nuožiūra susitarti dėl rangos sutarties kainos ir jos nustatymo būdų ar apskaičiavimo metodų, tačiau gali rangos sutartyje nenurodyti darbų kainos. Rangos sutartis galioja ir nenurodžius joje kainos, o darbų kaina tokiu atveju nustatoma CK 6.198 straipsnyje apibrėžta tvarka. Nurodyto straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta prezumpcija, kad sutarties šalys, nenustačiusios sutartyje kainos ar jos nustatymo kriterijų, omenyje turėjo įprastą kainą, o jeigu tokios kainos nėra, – atitinkančią protingumo kriterijus kainą. Pagal šią teisės normą, įprasta yra kaina, kuri sutarties sudarymo metu ir sudarymo vietoje atitinkamoje verslo srityje buvo imama už tokį pat įvykdymą (tokius pačius darbus, paslaugas, prekes ir panašiai) atitinkamomis aplinkybėmis. Konkrečioms (atitinkamoms) įvykdymo aplinkybėms esant skirtingoms, įprasta kaina gali būti skirtinga. Kaip protingumo kriterijus atitinkanti gali būti vertinama kaina, kuri neleidžia nepagrįstai praturtėti nė vienai sutarties šaliai ir, atsižvelgiant į visas konkrečias aplinkybes (įvykdymo kokybę, sutartį vykdančios šalies kvalifikaciją

69 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-127-219/2020, 32 punktas.

70 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-163/2012.

71 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-127-219/2020, 33–34 punktai.

ir panašiai), tikrai yra verta mokėti už tam tikrą įvykdymą. CK 6.198 straipsnio 2 dalyje imperatyviai nustatyta galimybė koreguoti sutarties kainą, kai sutarties šalis, turinti teisę viena nustatyti sutarties kainą, elgėsi nesąžiningai ir šia teise piktnaudžiaudama nustatė aiškiai protingumo kriterijų neatitinkančią kainą. Pagal šią teisės normą, viena iš jos taikymo sąlygų yra sutarties šalies turėjimas teisės savo nuožiūra nustatyti sutarties kainą ir šios teisės įgyvendinimas. Kai šios sąlygos nėra, aptariamoji teisės norma netaikytina.⁷² Kilusį šalių ginčą dėl nurodytose teisės normose įtvirtintų kainos nustatymo taisyklių taikymo nagrinėjant teisme, abi šalys, pagrįsdamos savo reikalavimus ir atsikirtimus, turi teikti teismui įrodymus dėl, jų nuomone, taikytinos kainos ir jos taikymo pagrindimo.⁷³

53. Nors statybos rangos sutarties šalys pagal pirmiau aptartas nuostatas turi teisę savo nuožiūra susitarti dėl darbų kainos ir jos nustatymo būdo, statybos rangos teisiniuose santykiuose šiuo aspektu esama ir tam tikrų apribojimų. Antai CK 6.653 straipsnio 5 dalyje yra nurodyta, kad, rangos sutartyje nustatčius konkrečią darbų kainą, rangovas neturi teisės reikalauti ją padidinti, o užsakovas – sumažinti. Tai imperatyvioji teisės norma, draudžianti keisti konkrečią kainą net ir tais atvejais, kai rangos sutarties sudarymo momentu nebuvo galima tiksliai numatyti viso darbų kiekio arba visų darbams atlikti būtinų išlaidų. Toks teisinis reglamentavimas įpareigoja sutarties šalis apsispręsti renkantis kainos nustatymo būdą, o šių nuostatų tikslas – statybos rangos sutarties šalims suteikti alternatyvias galimybes joms priimtinesniu būdu nustatyti tarpusavio teises ir pareigas, susijusias su darbų kainos koregavimu, taip užtikrinti šalių interesų pusiausvyrą, drausminti statybos proceso dalyvius ir kt. Šalys, statybos rangos sutartyje nustatčiusios konkrečią kainą, privalo prisiimti tokio susitarimo padarinius. Taigi, darbų kainos keitimas galimas tik tais atvejais, kai šalių sulygta kainą yra orientacinė, apytikrė, arba kai kainą nenurodyta, o tik susitarta dėl jos nustatymo kriterijų.⁷⁴
54. Kasacinis teismas, aiškindamas su darbų kainos keitimu susijusias teisės normas, yra pabrėžęs, kad rangos sutartyje nustatyta konkreti darbų kaina prievolių vykdymo metu gali būti keičiama tik išimtiniais atvejais. Tokios išimtys nustatytos bendrosiose rangos teisiniuose santykiuose reglamentuojančiose teisės normose (CK 6.653 straipsnio 6 dalis) ir specialiosiose statybos rangos sutartis reglamentuojančiose normose (CK 6.684 straipsnio 4 dalyje ir 6.685 straipsnyje).⁷⁵ Atsižvelgiant į šalių lygiateisiškumo ir rungimosi principus, šalis, siekianti keisti rangos sutarties darbų kainą, privalo įrodyti šių būtinų sąlygų buvimą.⁷⁶ Savo ruožtu teismas, sprenddamas rangos sutartimi sulygtos darbų kainos keitimo klausimą ir šalių ginčą dėl to, turi nustatyti rangos sutarties sąlygų dėl kainos nustatymo ir jos keitimo turinį, t. y. dėl kokios kainos – konkrečios ar apytikrės – šalys susita-

72 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-214/2010.

73 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-288-469/2015.

74 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-163/2012.

75 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-163/2012.

76 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-311-415/2015.

rė (CK 6.653 straipsnio 5 dalis), ir tirti, ar konkrečiu atveju buvo šalių sutartyje ar įstatyme nustatyti pagrindai keisti darbų kainą (CK 6.684 straipsnio 4 dalis, 6.685 straipsnis).⁷⁷

55. Kasacinio teismo praktikoje taip pat yra išaiškinta, kad tais atvejais, kai statybos rangos sutarties šalys ikisutartiniuose santykiuose siekė susitarti dėl konkrečios kainos ir tokią sulygėtą rangos darbų kainą nustatė sutartyje, sutarties vykdymo metu paaiškėjus, kad faktinės išlaidos yra didesnės nei sulygta kaina, tai nesudaro pagrindo pripažinti sutarties sąlygos dėl konkrečios kainos nustatymo negaliojančia. Tokiu atveju gali būti sprendžiami sutartos kainos pakeitimo klausimai pagal egzistuojančias pirmiau minėtas išimtines konkrečios kainos keitimo sąlygas. Konkrečiu atveju byloje buvo nustatyta, kad užsakovas atsisakė keisti sulygėtą konkrečią kainą statybos rangos sutartyje, o rangovas nesikreipė į teismą dėl sutarties pakeitimo, įvykdė sutartį, atidavė objektą naudoti ir sudarė su užsakovu papildomą susitarimą dėl piniginių prievolių įvykdymo pagal statybos rangos sutartį, todėl kasacinis teismas vertino, kad rangovas prarado įstatyme įtvirtintą galimybę reikalauti pakeisti sutarties sąlygas arba nutraukti sutartį.⁷⁸

3.2. Šalių nustatytos kainos pakeitimas atsiradus poreikiui atlikti papildomus darbus ar statybos kainai padidėjus dėl nuo rangovo nepriklausančių aplinkybių

56. Vienas iš įstatyme nustatytų pagrindų, kai gali būti didinama rangos sutartyje šalių nustatyta darbų kaina, yra siejamas su rangovo nustatytu poreikiu atlikti pagal šią sutartį papildomus darbus. CK 6.653 straipsnio, įtvirtinančio bendrąsias nuostatas dėl rangos sutarties darbų kainos, 4 dalyje nurodyta, kad tuo atveju, jeigu yra būtina atlikti papildomų darbų arba dėl kitų svarbių priežasčių rangovui tenka didinti kai kurių darbų kainą, jis privalo apie tai laiku pranešti užsakovui. Jeigu užsakovas nesutinka padidinti kainos, rangovas turi teisę atsisakyti sutarties; tokiu atveju rangovas turi teisę reikalauti iš užsakovo sumokėti už atliktus darbus. Jeigu rangovas laiku neįspėja užsakovo, kad yra būtina didinti darbų kainą, jis privalo įvykdyti sutartį už joje nustatytą kainą. Taigi, pagal bendrąsias rangos teisinius santykius reglamentuojančias nuostatas, galimybė didinti darbų kainą, kai tai būtina dėl reikalingų atlikti papildomų darbų arba dėl kitų svarbių priežasčių, susaistyta CK 6.653 straipsnio 4 dalyje nustatyta sąlyga – rangovas apie tokius paaiškėjusius kainos padidinimo pagrindus privalo laiku pranešti užsakovui.⁷⁹
57. Pareiga informuoti užsakovą apie kilusį poreikį atlikti papildomus darbus yra nustatyta ir CK 6.684 straipsnio 4 ir 5 dalyse, reglamentuojančiose statybos rangos teisinius santykius. Pagal šias nuostatas, rangovas apie tokius paaiškėjusius papildomus darbus, pagrįsdamas jų objektyvų poreikį, ir sutarties kainos dėl to

77 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-163/2012.

78 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-543/2006.

79 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-202-248/2015.

padidėjimą privalo pranešti užsakovui. Šis per sutartyje nustatytą terminą, o jeigu terminas sutartyje nenustatytas – per protingą terminą, turi pranešti rangovui apie savo sprendimą dėl sutikimo ar nesutikimo dėl papildomų darbų atlikimo ir sutarties kainos keitimo. Jeigu rangovas negauna užsakovo atsakymo į jo pranešimą, rangovas turi teisę sustabdyti darbus. Tokiu atveju nuostolius, atsiradusius rangovui dėl darbų vykdymo sustabdymo (prastovos), privalo atlyginti užsakovas, išskyrus atvejus, kai jis įrodo, kad papildomus darbus atlikti nebuvo būtina. Kai rangovas neįvykdo pareigos informuoti užsakovą, jis netenka teisės reikalauti iš užsakovo apmokėti papildomų darbų vertę ir atlyginti dėl darbų sustabdymo turėtus nuostolius, nebent įrodytų, kad jo neatidėliotini veiksmai atitiko užsakovo interesus, o dėl statybos darbų sustabdymo statybos objektas būtų žuvęs arba buvęs sugadintas.⁸⁰

58. Pirmiau aptartos teisės normos reglamentuoja rangos sutarties šalių elgesį, kai rangos sutarties vykdymo metu rangovas nustato papildomų darbų atlikimo poreikį tam, kad būtų pasiektas rangos sutartyje nurodytas rezultatas.⁸¹ Atsižvelgiant į CK 6.653 straipsnio 4 dalies, taip pat ir CK 6.684 straipsnio 4 dalies normų struktūrą, jose yra akivaizdi implicitine forma išreikšta nuostata, kad, pranešęs užsakovui apie būtinybę atlikti papildomų darbų ir dėl to padidinti sutarties kainą, rangovas turi sulaukti užsakovo atsakymo į jo įspėjimą, o tada apsispręsti, ar tęsti darbus už kainą, su kuria sutinka užsakovas, ar atsakyti sutarties. Kasacinis teismas, aiškindamas CK 6.653 straipsnio 4 dalį, pažymėjo, kad joje yra nustatyta bendro pobūdžio rangos teisinių santykių taisyklė, kuria užsakovas apsaugomas nuo siurprizinių sutarties kainos pasikeitimų, kai rangovas, atlikdamas pagal sudarytą sutartį sulygtus darbus, nustato papildomų darbų poreikį. Kai rangovas apie reikalingumą atlikti papildomus darbus praneša užsakovui, šis turi absoliučią sprendimo dėl kainos padidinimo teisę. Reikalavimas laiku pranešti reiškia ne tik rangovo pareigą sudaryti užsakovui sąlygas per protingą terminą apsispręsti, sutikti ar ne su kainos padidėjimu, bet ir tai, kad pranešama prieš papildomų darbų atlikimą, o ne juos pradėjus atlikti ar jau atlikus.⁸² Rangovas įgyja teisę reikalauti sumokėti už atliktus darbus daugiau nei sutartyje nustatyta darbų kaina tik tuo atveju, kai yra suderinta abiejų šalių valia, kad atlikti darbai yra papildomi (sutartyje nenustatyti ar neįtraukti į kainos apskaičiavimus ir negalėję būti protingai numatyti), tačiau būtini sutarčiai įvykdyti (statiniui pastatyti, rekonstruoti ir pan.), be to, yra suderinta šalių valia ir dėl tokių darbų kainos. Šių klausimų rangovas negali išspręsti vienašališkai, be užsakovo sutikimo (išskyrus CK 6.684 straipsnio 5 dalyje nustatytą išimtį), ir reikalauti sumokėti už darbus, dėl kurių nebuvo susitarta.⁸³

80 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-311-415/2015.

81 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-211-701/2023, 111 punktas.

82 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-202-248/2015.

83 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-432/2012.

59. Nors pareiga pranešti apie poreikį atlikti papildomus, rangos sutartyje nenurodytus darbus yra nustatyta rangovui, sprendžiant šį klausimą yra reikalinga, kad abi šalys tarpusavyje bendradarbiautų. Tuo atveju, jei abi šalys tinkamai nevykdo savo pareigų, kiekvienai iš jų gali kilti neigiami tokio elgesio padariniai. Pavyzdžiui, vienoje iš kasacinio teismo išnagrinėtų bylų susiklostė situacija, kai rangovas, atlikęs tam tikrus normatyviniuose statybos dokumentuose nenurodytus darbus, sustabdė darbų pagal sutartį vykdymą ir pateikė užsakovui lokalinę sąmatą, kurioje nurodė papildomus darbus (tiek jau atliktus, tiek dar neįvykdytus) ir jų kainą, tačiau užsakovas neapmokėjo šių darbų ir nutraukė sutartį. Vertindamas šalių atliktus veiksmus, kasacinis teismas minėtoje byloje, viena vertus, nurodė, kad iki lokalinės sąmatos pateikimo užsakovas nebuvo informuotas apie papildomus rangovo atliktus darbus, taigi, rangovas neįvykdė CK 6.684 straipsnio 4 dalyje nustatytos pareigos pateikti argumentuotą informaciją apie poreikį atlikti konkrečius normatyviniuose statybos dokumentuose nenustatytus darbus, o juos atlikęs iki tokios informacijos užsakovui pateikimo, neteko teisės reikalauti iš užsakovo apmokėti atliktų papildomų darbų vertę. Antra vertus, kasacinis teismas nurodė, kad vėliau užsakovas buvo informuotas apie kitus būtinus papildomus darbus, tačiau jis per protingą terminą neinformavo rangovo apie savo sprendimą, todėl rangovas teisėtai pasinaudojo jam suteikta teise sustabdyti darbus pagal sutartį (CK 6.684 straipsnio 4 dalis), o užsakovas nutraukė šią sutartį neteisėtai.⁸⁴
60. Atsižvelgiant į tai, kad rangovo galimybė vykdyti papildomus darbus tiesiogiai priklauso nuo užsakovo pareikštos valios, kartais praktikoje kyla neaiškumų ir dėl to, ar šalių valia dėl tokių darbų vykdymo buvo suderinta tinkamai. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų, kurioje buvo keliamas klausimas, ar užsakovas sutiko, kad rangovas atliktų papildomus darbus, buvo nustatyta, kad užsakovo vadovas parašu patvirtino rangovo pateiktą komercinį pasiūlymą, kuriame buvo darbų aprašymas, jų pavadinimai, kiekis ir mokėtinos sumos, o vėliau pagal jį buvo apmokėta dalis darbų. Vadovaudamasis tokiomis aplinkybėmis, kasacinis teismas padarė išvadą, kad užsakovas sutiko, jog rangovas atliktų papildomus darbus objekte už papildomą kainą, o užsakovo vadovo paaiškinimai, kad pasiūlymas neturėjo teisinės galios, neleido teismui padaryti priešingos išvados, jog užsakovo direktorius, jo vardu pasirašęs statybos generalinės rangos sutartį, galėjo nesuprasti rangovo pateikto komercinio pasiūlymo. Kasacinis teismas vertino, kad užsakovo vadovo veiksmai pasirašant komercinį pasiūlymą, darant pastabas dėl jo turinio ir iš dalies jį vykdant buvo aiškūs ir pakankami tam, kad būtų išreikštas sutikimas dėl sutarties pakeitimo.⁸⁵
61. Sprendžiant klausimą, ar konkrečiu atveju egzistuoja pagrindas pakeisti statybos rangos sutartyje nustatytą darbų kainą dėl kilusio poreikio vykdyti papildomus darbus, reikšminga yra įvertinti ne tik tai, ar rangovas informavo užsakovą apie tokias aplinkybes ir šalys suderino valią dėl poreikio šiuos darbus

84 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-311-415/2015.

85 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-219/2009.

atlikti, bet ir tai, ar rangovas įrodė, kad jo nurodyti darbai iš tikrųjų statybos rangos sutarties prasme gali būti vertinami kaip papildomi. Pavyzdžiui, keliose kasacinio teismo išnagrinėtose bylose buvo kilęs ginčas, ar rangovas pagrįstai reikalauja iš užsakovo sumokėti už papildomus darbus, turimus atlikti pagal viešojo pirkimo pagrindu sudarytas sutartis. Spręsdamas šį klausimą, kasacinis teismas nurodytose bylose kaip esminę vertino aplinkybę, kad viešieji pirkimai buvo skelbti ne tik pastato rekonstrukcijos darbams, bet ir konkretaus objekto rekonstrukcijos projektavimo paslaugoms pirkti, o projektavimo paslaugų pobūdis lemia tai, kad jas perkantis užsakovas negali nurodyti tikslių projektuojamų darbų apimčių, plotų ir pan., nes tai paaiškėja atlikus projektavimo darbus, t. y. jau vykdant tokio pobūdžio rangos sutartį ir suteikiant užsakovui paslaugas. Kasacinis teismas vertino, kad konkurso sąlygos ir pirkimo objekto apibrėžtis pirkimo dokumentuose buvo pakankami tam, kad rangovas, profesionalus statybų verslo dalyvis, suvoktų, jog konkretūs ir galutiniai rekonstrukcijos darbų kiekiai ir apimtys objekte, kurio rekonstrukcijai užsakovas skelbė konkursą, paaiškės tik atlikus projektavimo darbus, t. y. konkurso laimėtojiui pradėjus vykdyti sutartį, sudarytą konkurso sąlygų pagrindu. Esant aiškiam konkrečiam renovuotinam objektui ir perkant ne tik rekonstrukcijos darbus, bet ir projektavimo paslaugas, byloje nenustačius aplinkybių, jog užsakovas būtų keitęs pirkimo pasiūlyme nustatytas sąlygas, kasacinis teismas vertino, kad rangovas neįrodė buvus objektyvių, nuo jo valios nepriklaususių aplinkybių, dėl kurių būtų atsiradusi būtinybė atlikti papildomus darbus ir dėl to keisti sutarties kainą, nors pareiga įrodyti tokias aplinkybes yra nustatyta būtent jam.⁸⁶

62. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į tai, kad reikalavimas rangovui neatlikti darbų iki tol, kol jiems pritaras užsakovas, nėra absoliutus; tam tikrais išimtiniais atvejais rangovas gali įgyti teisę gauti atlygį net ir už tuos savo atliktus papildomus, statybos rangos sutartyje nenurodytus darbus, dėl kurių vykdymo jis nebuvo tinkamai įspėjęs užsakovo ir nebuvo gavęs jo sutikimo. Pagal CK 684 straipsnio 5 dalį, rangovas, neįvykdęs šio straipsnio 4 dalyje nustatytos informavimo pareigos, netenka teisės reikalauti iš užsakovo apmokėti atliktų papildomų darbų vertę ir atlyginti dėl to turėtus nuostolius tuo atveju, jeigu neįrodo, kad jo neatidėliotini veiksmai atitiko užsakovo interesus, o dėl statybos darbų sustabdymo statybos objektas būtų žuvęs ar buvęs sugadintas. Todėl taikant CK 6.684 straipsnio 5 dalį, suteikiančią teisę reikalauti iš užsakovo atlyginimo už atliktus papildomus darbus, rangovui tenka pareiga įrodyti egzistavus dvi šios teisės normos taikymo sąlygas: 1) neatidėliotinių veiksmų atitiktį užsakovo interesams; 2) grėsmę, kad dėl statybos darbų sustabdymo statybos objektas būtų žuvęs ar buvęs sugadintas. Pažymėtina, kad reikalavimas atlyginti be užsakovo pritarimo atliktus darbus yra pagrįstas tik rangovui įrodžius abi nurodytas sąlygas.⁸⁷

86 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 12 d. nutartys civilinėse bylose Nr. 3K-3-161/2012, Nr. 3K-3-163/2012, Nr. 3K-3-164/2012.

87 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-202-248/2015.

63. Vadovaujantis CK 6.685 straipsnio 1 dalimi, papildomi statybos rangos sutartyje nenurodyti darbai gali būti atliekami ir užsakovo iniciatyva. Šioje nuostatoje yra įtvirtinta užsakovo teisė daryti pakeitimus sutarties dokumentuose, jeigu papildomų darbų, kuriuos reikia atlikti dėl šių pakeitimų, kaina neviršija penkiolikos procentų sutartyje nustatytos bendros statybos darbų kainos ir jeigu šie pakeitimai nepakeičia sutartyje nustatytų statybos darbų pobūdžio. Taigi, sutarties dokumentų pakeitimai, dėl kurių reikia atlikti papildomus darbus, rangovui yra privalomi tik tuo atveju, jeigu tokie darbai nekeičia sutartyje nustatytų statybos darbų pobūdžio ir jei tokių darbų kaina neviršija penkiolikos procentų sutartyje nustatytos bendros statybos darbų kainos. Jeigu sutarties dokumentų keitimas neatitinka įstatyme nustatytų sąlygų, rangovui dėl tokių sutarties dokumentų pakeitimų neatsiranda jokių naujų (papildomų) pareigų, nebent šalys dėl to susitartų. Pažymėtina, kad įstatyme taip pat yra nustatyta šalių teisė susitarti ir dėl kitokių sutarties dokumentų pakeitimo sąlygų.⁸⁸
64. CK 6.685 straipsnio 2 dalyje yra aptartas dar vienas atvejis, kai statybos rangos sutarties kainos pakeitimą gali inicijuoti rangovas. Šioje nuostatoje įtvirtinta, kad rangovas turi teisę reikalauti perskaičiuoti sutarties kainą, jeigu dėl ne nuo jo priklausančių aplinkybių faktiškai statybos darbų kaina padidėjo daugiau kaip penkiolika procentų. Aiškinant šią nuostatą, būtina pažymėti, kad pagal ją teisė pakeisti sutartį atsiranda tik esant aplinkybėms, pagal CK 6.204 straipsnį pripažįstamoms kaip iš esmės pakeičiančioms sutartinių prievolių pusiausvyrą, t. y. kai arba iš esmės padidėja įvykdymo kaina, arba iš esmės sumažėja gaunamas įvykdymas. Tai įstatyme nustatyti išimtiniai atvejai, kai dėl iš esmės pasikeitusių aplinkybių būtina ieškoti šalių interesų pusiausvyros siekiant apsaugoti šalį nuo galimų neproporcingai didelių, palyginti su sutarties keitimu, nuostolių atsiradimo.⁸⁹ Tokia situacija susidaro tuo atveju, kai vykdoma ta pati šalių sudaryta sutartis, t. y. vykdoma pradinė darbų apimtis, ir neatliekami papildomi darbai, kurie aiškiai išėina už pradinio šalių susitarimo ribų. Galimybė keisti (didinti) rangos sutartyje sulygtą darbų kainą galima tais atvejais, kai ją lemia svarbios, objektyvios, nuo rangovo nepriklausančios priežastys, kurių nebuvo galima numatyti tariantis dėl fiksuotos darbų kainos. Atsižvelgiant į šalių lygiateisiškumo ir rungimosi principus, šalis, siekianti keisti rangos sutarties darbų kainą, privalo įrodyti šių būtinų sąlygų buvimą, todėl ir rangovas, siekiantis, kad rangos sutarties kaina būtų padidinta, privalo įrodyti buvus tokias išimtines aplinkybes.⁹⁰

4. STATYBOS RANGOS DARBŲ REZULTATO PERDAVIMAS IR PRIĖMIMAS, ATSISKAITYMAS UŽ ATLIKTUS DARBUS

65. Tiek CK 6.694 straipsnyje, reglamentuojančiame statybos rangos darbų perdavimą ir priėmimą, tiek rangos sutarties bendrųjų nuostatų CK 6.662 straipsnyje yra

88 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-311-415/2015.

89 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-311-415/2015.

90 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-364-469/2019, 41 punktą.

nustatyta, kad užsakovas privalo rangos sutartyje nustatytais terminais ir tvarka dalyvaujant rangovui apžiūrėti ir priimti atliktą darbą (jo rezultata). Atliktų darbų perdavimas ir priėmimas yra privaloma procedūra, įforminama aktu, kuriuo užsakovas be išlygų ar su išlygomis patvirtina priėmęs, o rangovas – perdavęs atliktus darbus. Ši procedūra nėra savitiksle ir yra siejama su svarbių padarinių abiem šalims atsiradimu. Be kita ko, užsakovo pareiga sumokėti sutartyje nustatytą kainą, jeigu pagal rangos sutartį nenustatyta atliekamų darbų ar atskirųjų etapų apmokėti iš anksto, atsiranda būtent po to, kai yra priimtas darbų rezultatas.⁹¹ Tam, kad būtų galima konstatuoti atsiradus šią užsakovo pareigą, turi būti nustatytas tinkamo atliktų darbų perdavimo ir priėmimo faktas: įstatyme įtvirtinta forma fiksuota situacija dėl rangovo aiškios valios perduoti konkrečius apibrėžtus darbus ir tinkamo užsakovo informavimo apie tai, užsakovo valia priimti darbus arba atsisakymo juos priimti priežastys.⁹²

66. CK 6.694 straipsnio 1 dalyje yra nurodyta, kad darbų priėmimo–perdavimo sąlygos yra nustatytos įstatymuose ir šalių sudarytoje sutartyje, o šio straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad darbų priėmimą organizuoja ir atlieka užsakovas savo lėšomis, jeigu kitaip nėra nustatyta statybos rangos sutartyje. Taigi, šalys rangos sutartyje gali susitarti, kas organizuoja darbų priėmimą – užsakovas ar rangovas. Vis dėlto bet kokių atveju užsakovas pagal įstatymą privalo pradėti darbų priėmimą nedelsdamas po rangovo pranešimo apie pasirengimą perduoti atliktų darbų rezultata. Įstatyme nėra nustatyta, kokia forma turi būti daromas toks pranešimas, todėl šis klausimas turėtų būti aptartas šalių sudarytoje sutartyje. Sutartyje taip pat turėtų būti nustatyta ir pareiga apie atliktų darbų priėmimą pranešti visiems suinteresuotiems asmenims, pavyzdžiui, statybos normatyviniuose dokumentuose nurodytais atvejais – valstybės, savivaldybės institucijų atstovams.⁹³
67. Darbų perdavimas ir priėmimas yra neatsiejamai susiję su šalių pareiga bendradarbiauti. Ši pareiga yra ypač aktuali tuo atveju, kai darbų perdavimas yra apsunkintas. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų buvo nustatyta, kad dėl komplikuoto darbų perdavimo užsakovui nusistovėjo sutarties šalis tenkinanti tvarka, pagal kurią darbų perdavimas ir priėmimas vyko, kai šalys būdavo tam pasiruošusios; konkrečiu atveju darbų perdavimas ir priėmimas įvyko praėjus keliems mėnesiams po darbų atlikimo. Nors užsakovas minėtoje byloje teigė, kad rangovas pažeidė įstatyme nustatytą pareigą pranešti jam apie pasirengimą priimti darbus, kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad jis nenurodė, kokia forma ir tvarka turėjo būti atliekamas toks pranešimas, t. y. nesirėmė jokių šalių susitarimu, pagal kurį pranešimas turėtų būti atliekamas laikantis tam tikros tvarkos, be to, jis pats pripažino, kad rangovas jam pateikė darbų aktus, o tai pagal tarp šalių susiklosčiusią darbų priėmimo tvarką reiškė, kad darbai yra atlikti ir rangovas pasiruošęs juos perduoti. Kasacinis teismas vertino, kad toks sutarties vykdymas atsižvelgiant į realias šalių galimybes atitinka šalių bendradar-

91 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-164-378/2023, 49–50 punktai.

92 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-672-313/2015.

93 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-496/2010.

- biavimo principą, leidžiantį sutarties vykdymą suderinti su nenumatytomis aplinkybėmis ir taip išvengti tolesnio jos vykdymo sutrikimų bei galimų nuostolių.⁹⁴ Šalis, nesilaikiusi bendradarbiavimo pareigos, neturi teisės panaudoti kitos šalies bendradarbiavimo stokos prieš ją kaip pagrindo atsisakyti vykdyti savo prievolę – nepriimti atliktų darbų ir nemokėti rangovui už faktiškai atliktus darbus.⁹⁵
68. Vadovaujantis CK 6.662 ir 6.694 straipsnių nuostatomis, užsakovas privalo priimti rangovo perduodamus darbo rezultatus,⁹⁶ o juos priėmęs, kaip minėta, turi atsiskaityti su rangovu. Pagal CK 6.681 straipsnio 1 dalyje pateiktą statybos rangos sutarties sampratą, rangovo teisė gauti atlyginimą už atliktą darbą yra susijusi su jo pareiga darbus atlikti tinkamai ir laiku, t. y. pagrindas rangovui reikalauti iš užsakovo vykdyti jo priešpriešinę pareigą – sumokėti už darbus – yra pagrindinės sutartinės rangovo pareigos įvykdymas – sutarto darbo atlikimo faktas, kurį patvirtina specialus dokumentas – darbų perdavimo–priėmimo aktas.⁹⁷ Rangovas laikomas tinkamai įvykdžiusiu pareigas pagal rangos sutartį, jeigu jo atlikti darbai (rezultatas) yra tinkamos kokybės. Vis dėlto net ir aplinkybė, kad rangovo atlikti darbai yra netinkamos kokybės, paprastai neatleidžia užsakovo nuo pareigos atliktus darbus priimti ir už juos atlyginti.⁹⁸
69. Išimtiniai atvejai, kai užsakovas yra atleidžiamas nuo pareigos priimti rangovo atliktų darbų rezultatą ir atitinkamai – nuo neatskiriamai susijusios pareigos atsiskaityti už priimtą rezultatą, yra nustatyti įstatyme. Tokia teisė užsakovui yra suteikta tuo atveju, kai: 1) rangovas pažeidžia viso darbo atlikimo galutinį terminą ir dėl termino praleidimo prievolės įvykdymas užsakovui prarado prasmę (CK 6.652 straipsnio 4 dalis); 2) pagal įstatymą, sutartį ar darbų pobūdį privalomų bandymų ir kontrolinių matavimų rezultatai yra neigiami (CK 6.694 straipsnio 5 dalis); 3) nustatomi darbų rezultato trūkumai, dėl kurių jo neįmanoma naudoti pagal statybos rangos sutartyje nurodytą paskirtį, o šių trūkumų nei užsakovas, nei rangovas ar jo pasitelktas trečiasis asmuo negali pašalinti (CK 6.694 straipsnio 6 dalis).⁹⁹ Taigi, pagal aptariamą nuostatą, užsakovo teisė atsisakyti priimti rangovo atliktų darbų rezultatus ir atsiskaityti už juos yra siejama ne su bet kokiais rangos sutarties darbų rezultato trūkumais, bet su situacijomis, kai darbų rezultato perdavimas užsakovui iš esmės neturi prasmės, kai šių rezultatų užsakovas negali panaudoti pagal paskirtį. Toks šių nuostatų aiškinimas atsispindi ir kasacinio teismo praktikoje.
70. Pavyzdžiui, aiškindamas užsakovo teisę atsisakyti priimti darbus tuo atveju, kai rangovas pažeidžia viso darbo atlikimo galutinį terminą ir dėl termino praleidimo prievolės įvykdymas užsakovui prarado prasmę, kasacinis teismas yra nurodęs, kad, pagal šią teisę įtvirtinančios CK 6.652 straipsnio 4 dalies paskirtį

94 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-521/2011.

95 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-563/2013.

96 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-236/2013.

97 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-672-313/2015.

98 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-558-421/2015.

99 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-241-381/2021, 54 punktas.

ir tikslą, kaip užsakovo intereso pasiekti tam tikrą rangos sutartyje nustatytą rezultatą praradimas turėtų būti kvalifikuojami atvejais, kai sutartyje ne tik aiškiai nurodytas rangos darbų atlikimo terminas, bet ir kai iš sutarties turinio aiškiai matyti, jog griežtas rangos darbų atlikimo termino laikymasis užsakovui turi esminę reikšmę ir sutartyje tokie prievolės įvykdymo termino nesilaikymo padariniai yra individualiai aptarti. Tai reiškia, kad iš pačios sutarties turi būti akivaizdu, kad, skolininkui pažeidus vadinamąjį griežtąjį prievolės vykdymo terminą, bus pripažįstama, jog kreditorius yra praradęs interesą sulaukti prievolės įvykdymo.¹⁰⁰ Vertindamas situaciją, kai užsakovas atsisakymą pasirašyti atliktų darbų aktus ir priimti atliktų darbų rezultatą pagrindė darbų defektais, kasacinis teismas kaip reikšmingą nurodė aplinkybę, kad rangovo įrengtas konstrukcijas yra įmanoma naudoti pagal paskirtį ir jos taip yra naudojamos. Remdamasis šia aplinkybe, kasacinis teismas pripažino, kad užsakovas negali atsisakyti priimti darbų rezultato vadovaudamasis nurodytu pagrindu.¹⁰¹

71. Atsižvelgiant į tai, kad užsakovo pareiga priimti jam perduodamus darbus kyla iš įstatymo nuostatų ir tik pirmiau minėtais išimtiniais įstatyme nustatytais atvejais jis gali atsisakyti priimti darbų rezultatą, šalis negali savo sudarytoje sutartyje nustatyti sąlygų, paneigiančių šią užsakovo pareigą. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų užsakovas, atsisakęs priimti rangovo atliktus darbus, rėmėsi rangos sutarties nuostata, kad, esant neįvykdytiems rangovo įsipareigojimams, užsakovas nepriima atliktų darbų aktų ir neprivalo jų pasirašyti tol, kol rangovas nepašalins užsakovo raštiškai nurodytų trūkumų. Tačiau kasacinis teismas šioje byloje pažymėjo, kad rangos sutarties nuostatos negali prieštarauti įstatymo reikalavimams, nustatantiems, kada darbų rezultatas turi būti priimtas, nors toks darbų rezultatas ir turėtų trūkumų. Kasacinis teismas nurodė, kad nors byloje buvo nustatyta, jog rangovo atlikti darbai yra su defektais, jie gali būti pašalinti ir rangovas buvo įpareigotas tai padaryti, todėl užsakovui nėra pagrindo atsisakyti priimti atliktus darbus (CK 6.694 straipsnio 6 dalis).¹⁰² Kitoje byloje, kurioje užsakovas teigė, kad jis ne atsisakė pasirašyti atliktų darbų aktus, bet atidėjo jų pasirašymą iki tol, kol bus nustatyti tikslūs atliktų darbų defektai ir šie bus pašalinti, kasacinis teismas nurodė, kad statybos rangos sutarties nuostata, pagal kurią tuo atveju, jei nėra įvykdyti ar nėra vykdomi sutartiniai įsipareigojimai, užsakovas nepriima atliktų darbų aktų ir neprivalo jų pasirašyti, negali būti aiškinama kaip suteikianti užsakovui neproporcingą ir nepagrįstą pranašumą bei teisę nepagrįstai vilkinti darbų priėmimą ir tinkamai atliktų darbų apmokėjimą, nes toks aiškinimo rezultatas reikštų nesąžiningumą rangovo atžvilgiu, be to, prieštarautų CK 6.662 straipsnio 1 dalies nuostatoms ir imperatyviai statybos rangos sutarties šalių pareigai bendradarbiauti.¹⁰³
72. Užsakovo pareiga priimti faktiškai atliktus darbus ir už juos atsiskaityti išlieka net ir tada, kai jis nutraukia rangos sutartį dėl rangovo kaltės. Kasacinio teismo prak-

100 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-241-381/2021, 56 punktas.

101 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-496/2010.

102 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-496/2010.

103 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-250/2013.

tikoje nurodyta, kad tais atvejais, kai rangos sutartis nutraukiama dėl to, jog rangovas darbą vykdo ne laiku, užsakovas turi teisę likusiems darbams atlikti sudaryti kitą rangos sutartį, prieš tai priėmęs jau atliktus darbus. Rangovas tokiu atveju turi teisę reikalauti sumokėti už faktiškai atliktus darbus (CK 6.671 straipsnis). Kai rangos sutartis nutraukiama iki darbų rezultato perdavimo, faktiškai atlikti darbai priimami ta pačia tvarka, kaip ir galutinis darbų rezultatas.¹⁰⁴ Remiantis bendrosiomis rangos sutartinius santykius reglamentuojančiomis normomis, nustatančiomis pareigą priimti perduodamus darbus, ir specialiosiomis šią pareigą statybos rangos teisiniuose santykiuose įtvirtinančiomis nuostatomis, atliktų statybos rangos darbų apimtis turi būti nustatoma bei už juos turi būti atsiskaitoma ir tuo atveju, kai statybos rangos sutartis nutraukta vienašališkai dėl to, kad darbai atlikti nekokybiškai.¹⁰⁵ Taip, nustatant užsakovui pareigą atsiskaityti už faktiškai atliktus darbus net ir tuo atveju, kai rangos sutartis nutraukiama dėl rangovo kaltės, yra įgyvendinamas civilinės teisės principas, draudžiantis praturtėti kito asmens sąskaita.¹⁰⁶

73. Pirmiausia minėtas principas, kad yra draudžiama praturtėti kito asmens sąskaita, kasacinio teismo praktikoje yra taikomas ir tuo atveju, kai kyla klausimas dėl užsakovo pareigos atsiskaityti už darbus, atliktus pažeidžiant viešosios teisės normose nustatytus reikalavimus. Antai vienoje iš bylų, kurioje buvo nustatyta, kad rangovas vykdė darbus negavęs iš užsakovo nustatyta tvarka parengto projekto ir statybos leidimo, taip pat užsakovui neperdavus jam statybvietės, kasacinis teismas pažymėjo, kad, pagal Statybos įstatymą, užsakovas (statytojas) privalo turėti nustatyta tvarka parengtą ir patvirtintą statinio projektą, Statybų įstatyme nustatyta tvarka pasirūpinti statybos leidimu, organizuoti ir atlikti statinio statybos techninę priežiūrą (Statybos įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 3–5 punktai), o rangovas gali pradėti statybos darbus tik po to, kai užsakovas pateikia statybos leidimą ir statinio projektą bei pagal aktą perduoda statybvietę (o rangovas ją priima) (Statybos įstatymo 15 straipsnio 5 dalies 1 punktas)¹⁰⁷, taigi, statybos projektu, leidimu ir statybos technine priežiūra turi pasirūpinti užsakovas. Įvertinęs šias aplinkybes, kasacinis teismas nurodė, kad viešosios teisės normų, reglamentuojančių statybos procesą, pažeidimas nepaneigė užsakovo pareigos atsiskaityti su rangovu už faktiškai atliktus darbus; užsakovas privalo už juos atlyginti net ir tada, kai rangovas juos atlieka pažeisdamas viešosios teisės reikalavimus (neturi statybos leidimo, patvirtinto projekto, nepaskyrė asmens, vykdančio techninę priežiūrą, ir t. t.). Kasacinis teismas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad rangovo atlikti viešosios teisės normų pažeidimai gali būti konstatuojami administracinės teisės tvarka, nesiejant jų su civiline atsakomybe,¹⁰⁸ t. y. civiliniai ir adminis-

104 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-484/2007.

105 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-138/2010.

106 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-241-381/2021, 53 punktas.

107 Iš esmės tapačios nuostatos yra nustatytos šiuo metu galiojančio Statybos įstatymo 14 straipsnio 1 dalies 3–5 punktuose ir 18 straipsnio 7 dalies 2 punkte.

108 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-484/2007.

traciniai teisiniai santykiai turi būti atribojami. Tačiau, sprendžiant klausimą dėl užsakovo pareigos atsiskaityti su rangovu tuo atveju, jeigu statybos darbai buvo vykdomi pažeidžiant viešosios teisės aktuose nustatytus reikalavimus, viešosios teisės pažeidimo padariniai gali turėti reikšmės (pavyzdžiui, gali būti reikšminga tai, ar rangovo atliktų darbų rezultatai galės būti įteisinti, ar jie turės būti pašalinti ir pan.).

4.1. Atliktų darbų perdavimo–priėmimo aktas

74. CK 6.694 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad pagal statybos rangos sutartį atliktų darbų perdavimas ir priėmimas yra įforminamas abiejų šalių pasirašomu aktu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pasisakydamas dėl darbų perdavimo–priėmimo akto reikšmės, yra pažymėjęs, kad tai yra įstatyme įtvirtintas įrodymų šaltinis (dokumentas), kuriame užfiksuotas tam tikras sutartinių išipareigojimų įvykdymo etapas, reikšmingi faktinio pobūdžio duomenys apie rangos sutartyje nurodytų darbų atlikimą, jų atitiktį sutarties sąlygoms. Atliktų darbų priėmimo aktas yra rangos sutarties vykdymo dokumentas, kuriame yra užfiksuojama rangovo atliktų darbų rezultatas ir užsakovo valia priimti šį rezultatą su išlygomis arba be jų.¹⁰⁹ Taigi, atliktų darbų perdavimo–priėmimo aktas – tai dokumentas, kuriuo šalys patvirtina, kad darbų rezultato perdavimo ir priėmimo faktas yra įvykęs ir kad joms kyla su darbų perdavimu susijusios teisės ir pareigos. Kita vertus, nors atliktų darbų perdavimo–priėmimo aktas yra dokumentas, fiksuojantis tam tikrą sutartinių išipareigojimų įvykdymo etapą, tai nėra dokumentas, kuriuo keičiamos sutarties sąlygos, be kita ko, ir sutarties kaina, jeigu šalys tokios galimybės nenustatė rangos sutartyje. Todėl užsakovui priėmus atliktus darbus, perduotus tokiu aktu, jam atsiranda prievolė už juos atsiskaityti sutartyje nustatytais sąlygomis ir tvarka. Atliktų darbų priėmimas nėra siejamas su atliktų darbų kaina.¹¹⁰
75. Įstatyme nėra nustatyta specialios privalomos atliktų darbų perdavimo–priėmimo akto formos, todėl tokiu aktu gali būti laikomas dokumentas, atitinkantis įstatyme nurodytus perdavimo–priėmimo akto požymius. Esminę reikšmę sandoriui kvalifikuoti turi ne dokumento pavadinimas, bet jo turinys, jį sudariusių šalių valia, tikslai, kurių jos siekė surašydamos konkretų vertinamą dokumentą (CK 6.193 straipsnio 1 dalis). Iš CK 6.694 straipsnio 4 dalies nuostatų akivaizdu, kad perdavimo–priėmimo aktas turi būti rašytinės formos, o jo turinys – tai nuorodos apie atliktų darbų priėmimą be išlygų arba pažymint darbų trūkumus, nustatant jų pašalinimo tvarką ir sąlygas.¹¹¹ Šioje teisės normoje taip pat nustatyti ir konkretūs subjektai, galintys pasirašyti tokį aktą: joje nurodyta, kad jį pasirašo abi šalys, o tuo atveju, jeigu viena iš šalių atsisako pasirašyti aktą, jame daroma žyma apie atsisakymą ir aktą pasirašo kita šalis.

109 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-561-378/2016, 13 punktas.

110 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. sausio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2009.

111 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-484/2007.

76. Kaip minėta, tam tikrais išimtiniais įstatyme nustatytais atvejais užsakovas turi teisę atsisakyti priimti rangovo atliktų darbų rezultatus. Tuo atveju, jeigu užsakovas atsisako pasirašyti rangovo atliktų statybos darbų perdavimo–priėmimo aktą, užsakovas privalo nurodyti atsisakymo priežastis. Jei, rangovo nuomone, užsakovo nurodytas atsisakymas priimti darbų rezultatą yra nepagrįstas, jis turi teisę, darbų perdavimo–priėmimo akte pažymėjęs atsisakymo faktą, pasirašyti jį vienašališkai. Tokią teisę jis turi, jei pats tinkamai vykdė prievolę perduoti atliktus darbus – sutartyje nustatytu terminu ir sąlygomis sudarė sąlygas užsakovui priimti atliktus darbus.¹¹²
77. Įstatymo nuostata, suteikianti vienos šalies pasirašytam aktui juridinę galią, yra specialioji, taikoma išskirtinai statybos rangos santykiams kaip priemonė, užkertanti galimybę užsakovui nepagrįstai vilkinti darbų priėmimą ir vengti vykdyti kitas sutartines pareigas. Pagal šią nuostatą, vienašališkai pasirašytas aktas turi tokią pat juridinę galią kaip pasirašytas abiejų šalių ir galioja tol, kol teismas jo nepripažįsta negaliojančiu. Iki to momento nepasirašiusiai šaliai tenka akto sudarymo padariniai, t. y. tos teisės ir pareigos, kurios atsiranda abiem šalims pasirašius aktą. Tais atvejais, kai užsakovas neatsiskaito už darbus, perduotus rangovo vienašališkai pasirašytu aktu, rangovas turi teisę kreiptis į teismą ir reikalauti priverstinai atsiskaityti, t. y. įvykdyti prievolę. Užsakovo interesų apsaugą užtikrina įstatyme įtvirtinta jo teisė ginčyti tokį aktą – vienašalis perdavimo aktas gali būti teismo pripažintas negaliojančiu, jeigu teismas pripažįsta, kad kita šalis atsisakė pasirašyti aktą pagrįstai.¹¹³ Pagal CK 6.694 straipsnio 4 dalį, teismas, atsižvelgdamas į byloje nustatytas faktines aplinkybes, turi diskreciją konstatuoti arba nekonstatuoti akto nepasirašymo pagrįstumą.¹¹⁴
78. Atsižvelgiant į tai, kad darbų perdavimo–priėmimo aktas, pasirašytas vienos šalies, turi tokią pačią teisinę galią kaip abiejų šalių pasirašytas aktas, tol, kol teismas jo nepripažįsta negaliojančiu, nepasirašiusiai šaliai tenka akto sudarymo pasekmės. Todėl, pavyzdžiui, tuo atveju, kai užsakovas atsisakymą atsiskaityti už tam tikrus rangovo atliktus darbus grindė aplinkybėmis, kad rangovas užsakovo prašymu statybos darbų žurnalo duomenimis nepagrindė atliktų darbų, kurie nurodyti jo pateiktose sąskaitose, kasacinis teismas nurodė, jog vienašalio darbų perdavimo–priėmimo akto pasirašymo atveju toks užsakovo išdėstytas reikalavimas pateikti statybos darbų žurnalo duomenis neįpareigojo rangovo juos teikti, nes užsakovo prievolė atsiskaityti kilo iš įstatymuose nustatyta tvarka nenuginčytų perdavimo–priėmimo aktu.¹¹⁵
79. Atliktų darbų perdavimo–priėmimo akte esanti užsakovo žyma apie atsisakymą jį pasirašyti atskleidžia priežastis, dėl kurių aktas pasirašomas vienašališkai, tačiau net ir tokios žymos nebuvimas nelemia akto negaliojimo. Esant vienašališkai pasirašytam aktui, atsisakymo pasirašyti aktą faktas gali būti nustatytas remiantis

112 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-250/2013.

113 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-250/2013.

114 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. sausio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-17/2007.

115 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-504/2009.

ne šiuo aktu, o kitomis įrodinėjimo priemonėmis. Pavyzdžiui, kasacinis teismas yra nurodęs, kad byloje esant nustatytoms aplinkybėms, jog darbai buvo atlikti ir perduoti, be to, užsakovui pripažinus, kad rangovas jam pateikė darbų perdavimo aktus, tačiau užsakovas jų nepasirašė, žymos apie nepasirašymą nebuvimas negali būti vertinamas kaip kliūtis tokius aktus kvalifikuoti kaip pasirašytus vienašališkai ir sukeliančius užsakovo pareigą įvykdyti priešpriešines prievoles pagal sutartį.¹¹⁶ Vienašališkai pasirašytas aktas buvo pripažintas tinkamai pasirašytu ir nustačius byloje aplinkybes, kad rangovas, atlikęs rangos sutartyje nustatytus darbus, ne kartą bandė darbus perduoti užsakovui, tačiau šis vengė juos priimti ir pasirašyti darbų atlikimo aktus. Toks užsakovo elgesys kasacinio teismo buvo įvertintinas kaip atsisakymas priimti darbus ir pasirašyti darbų perdavimo–priėmimo aktus be teisėto pagrindo, todėl rangovas įgijo teisę reikalauti priverstinai įvykdyti prievolę atsiskaityti.¹¹⁷

80. Antra vertus, nors statybos rangos sutarčių atveju darbų perdavimo–priėmimo aktas yra įstatyme nustatytas specialus darbų atlikimą patvirtinantis įrodymas, kuris pagal specialias įstatymo nuostatas įgyja juridinę galią, net jei jį pasirašo tik viena iš šalių, pažymėtina, kad tokią galią šis aktas turi tik tuo atveju, jeigu jis atitinka jam keliamus reikalavimus. Todėl byloje, kurioje užsakovas ginčijo aktą nurodydamas, kad nėra jo gavęs ir dėl to negalėjo padaryti įrašo, jog jame nurodyti darbai neatlikti, kasacinis teismas nurodė, kad šis aktas ir jame pateikta informacija apie nurodytu laikotarpiu atliktų darbų mastą, išgytas medžiagas, jų ir sunaudotų medžiagų kiekius tokiu atveju yra reikšmingas tam, kad, palyginus jo duomenis su kitais rangovo teiktais rašytiniais įrodymais, būtų tinkamai nustatytos faktinės bylos aplinkybės apie realiai jo atliktų darbų pagal sutartį mastą bei panaudotų medžiagų kieki.¹¹⁸ Kitoje byloje, kurioje buvo pateikti du darbų perdavimo–priėmimo aktų variantai: vienas iš jų – nepasirašytas abiejų šalių, kitas – pasirašytas subrangovo atstovo, nurodant, kad generalinis rangovas atsisakė pasirašyti aktus, ir nebuvo pateikta rašytinių įrodymų, kad šie aktai buvo pateikti pasirašyti generaliniam rangovui, o pastarasis ginčijo tiek šią aplinkybę, tiek ir darbų atlikimo faktą bei tai, kad šalių sutartiniai santykiai tęsėsi po jo nurodytos datos, byloje nesant pakankamai įrodymų, patvirtinančių, kad generaliniam rangovui buvo pateikti pasirašyti darbų perdavimo–priėmimo aktai ir jis atsisakė juos pasirašyti, kasacinis teismas nusprendė, kad CK 6.694 straipsnio 4 dalies nuostata dėl vienašalio perdavimo–priėmimo akto galiojimo nurodytu atveju netaikytina.¹¹⁹ Vienašališkai pasirašytas darbų perdavimo–priėmimo aktas įgyja tokią pačią teisinę galią kaip ir abiejų šalių pasirašytas aktas tik tuo atveju, jei užsakovui buvo sudarytos tinkamos sąlygos apžiūrėti ir priimti rangovo atliktus darbus ir jis atsisakė pasirašyti darbų perdavimo–priėmimo aktą.

116 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-521/2011.

117 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-504/2009.

118 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-530/2007.

119 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-432/2005.

81. Pirmiau minėta, kad įstatymo nuostata, suteikianti vienos šalies pasirašytam darbų perdavimo–priėmimo aktui juridinę galią, – tai speciali statybos rangos teisiniuose santykiuose taikytina priemonė, kuri yra skirta rangovui apsaugoti nuo situacijos, kai užsakovas nepagrįstai atsisako priimti darbus. Todėl byloje, kurioje, viena vertus, buvo nustatyta, kad rangovo atlikti darbai yra su kokybės trūkumais, neatleidusiais užsakovo nuo pareigos priimti atliktus darbus CK 6.694 straipsnio 6 dalies pagrindu, nes jie galėjo būti pašalinti ir užsakovas nauodojo pagal tiesioginę paskirtį darbo rezultata, kita vertus, rangovas nepasinaudojo jam suteikta teise pasirašyti aktą vienašališkai ir, įvertinęs užsakovo elgesį kaip esminį sutarties pažeidimą, vienašališkai nutraukė sutartį bei išmontavo darbų rezultata, kasacinis teismas nurodė, kad vien aplinkybė, jog užsakovas nepasirašė darbų perdavimo–priėmimo akto, negali būti laikoma pagrindu pripažinti jį kaltu dėl sutarties nutraukimo. Kasacinis teismas nurodė, kad rangovas negavo atlyginimo už atliktą darbą ne tik dėl užsakovo, bet ir dėl savo veiksmų, nes nepasinaudojo jam įstatyme suteiktomis teisėmis gauti darbo apmokėjimą.¹²⁰ Taigi, įstatyme esant įtvirtintai galimybei pasirašyti darbų perdavimo–priėmimo aktą vienašališkai, aplinkybė, kad užsakovas nepasirašė šio akto, nesudaro pagrindo rangovui vienašališkai nutraukti sutartį dėl užsakovo kaltės.

4.2. Faktinis statybos rangos darbų priėmimas nepasirašius darbų perdavimo–priėmimo akto

82. Nors įstatyme yra nustatyta, kad statybos rangos sutarties pagrindu atlikti darbai turi būti perduodami surašant darbų perdavimo–priėmimo aktą, kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, kad šis reikalavimas neturėtų būti suabsoliutintas, nes pagrindas rangovui reikalauti iš užsakovo vykdyti jo priešpriešinę pareigą – sumokėti už darbus – yra pagrindinės sutartinės rangovo pareigos įvykdymas, t. y. sutarto darbo atlikimo faktas, o darbų perdavimo–priėmimo aktas yra tik šį faktą patvirtinantis dokumentas.¹²¹ Nesant darbų perdavimo–priėmimo akto, gali kilti darbų atlikimo laiko, kokybės ir kitų klausimų, tačiau vien šio akto nepateikimas byloje nepaneigia rangovo teisės gauti atlyginimą už atliktus darbus, jei darbų perdavimą galima nustatyti vadovaujantis kitais įrodymais. Faktai, kad darbų perdavimas ir priėmimas pagal CK nustatytus reikalavimus neįvyko, tačiau užsakovas rangovo darbų rezultata pradėjo naudoti pagal paskirtį, tai darė ilgą laiką ir gera valia pradėjo vykdyti atsiskaitymus už atliktus darbus, gali rodyti, jog šalys pažeidė sutartinius įsipareigojimus ir nesilaikė teisės normų reikalavimų, tačiau pažeidimų faktas neatleidžia šalių nuo prievolių, kylančių iš sutarčių vykdymo principų (CK 6.200 straipsnis) ir rangos sutarties esmės, reikalaujančių, kad už tinkamą darbo rezultata būtų sumokama sulygta kaina. Pareiga mokėti už atliktus darbus atsiranda pradėjus faktiškai jais naudotis ir nėra siejama tik su abišaliu atliktų darbų perdavimo–priėmimo akto pasirašymu. Perdavimo–priė-

120 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-236/2013.

121 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-423/2011.

mimo akto nebuvimas pats savaime neatleidžia užsakovo nuo pareigos atsiskai-tyti už tinkamai atliktus darbus, tačiau tokiais atvejais teismas, sprenddamas dėl rangovo reikalavimo sumokėti už darbus pagrįstumo, privalo nustatyti reikšmin- gas faktines aplinkybes, kurios patvirtintų tinkamą užsakovo informavimą apie darbų baigtį ir kvietimą pasirašyti jų perdavimo aktą, užsakovo atsisakymą tokį aktą pasirašyti ir turėtą realią galimybę pareikšti pretenzijas dėl darbų trūkumo arba faktinį darbų perėmimą ir pradėjimą jais naudotis.¹²²

83. Aplinkybė, kad užsakovui kyla pareiga atsiskaičiuoti už rangovo atliktus ir jo faktiškai pradėtus valdyti darbus (jų rezultatus) net ir nesant įstatymuose nustatyta tvarka pasirašyto darbų perdavimo–priėmimo akto, įrodančio tinkamą darbų perdavi- mo procedūrą, atsispindi ir kasacinio teismo nutartyse. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų, kurioje buvo nustatyta, kad baigiamasis darbų perdavimo–priėmimo aktas nebu- vo pasirašytas nei abiejų šalių, nei vienašališkai, tačiau darbai objekte buvo atlikti, objektas pripažintas tinkamu naudoti ir dalis statybos darbų rezultato net buvo per- leista tretiesiems asmenims, kasacinis teismas nurodė, kad, pripažįstant perdavi- mo–priėmimo akto svarbą siekiant konstatuoti tinkamą rangos sutarties įvykdymą ir atitinkamai pareigą atsiskaičiuoti už atliktus darbus, taip pat tarp ginčo šalių susi- klosčiusią situaciją vertinant formaliuoju aspektu, tektų pripažinti, jog rangovas ne- turi reikalavimo teisės, o užsakovas neturi pareigos galutinai atsiskaičiuoti už darbus, atliktus pagal statybos rangos sutartį. Kasacinis teismas pažymėjo, kad toks teisinis susiklosčiusios situacijos vertinimas šiame ginčo nagrinėjimo etape lemtų itin for- malią teismo poziciją, kuri iš esmės neatitiktų CPK 2 straipsnyje įtvirtintų civilinio proceso tikslų – rangovo reikalavimo teisės paneigimas todėl, kad nėra parengtas darbų perdavimo–priėmimo aktas, nors darbai pagal statybos rangos sutartį yra atlikti, suponuotų rangovo pareigą, norint gauti reikalavimo patenkinimą, tinkamai sudaryti darbų perdavimo–priėmimo aktą ir vėl pareikšti ieškinį teisme, nurodant jame tą patį reikalavimą, tačiau grindžiant jį kitu pagrindu. Todėl kasacinis teismas minėtoje byloje, nepaneigdamas darbų perdavimo–priėmimo akto svarbos, pripa- žino, kad ginčas pagrįstai teismų buvo išspręstas iš esmės.¹²³
84. Kitoje byloje, kurioje taip pat buvo pareikšti reikalavimai sumokėti už statybos rangos sutarties pagrindu atliktą parduotuvės patalpų rekonstrukciją, o užsako- vas, atsisakydamas sumokėti, teigė, kad rangovas neįrodė, jog darbai įstatyme nustatyta tvarka buvo perduoti ir priimti, kasacinis teismas pažymėjo, kad byloje nėra ginčo dėl rangos darbų atlikimo tinkamumo ir nenustatyta aplinkybių, pa- tvirtinančių teisėtą pagrindą užsakovui atsisakyti priimti rangovo atliktus darbus, priešingai, byloje nustatyta, kad jis ilgą laiką faktiškai naudojasi rangovo darbų rezultatu. Teismams nustačius, kad šalys sudarė statybos rangos sutartį, rangovas atliko sutartus darbus, o užsakovas juos faktiškai priėmė, kasacinis teismas nuro- dė, kad rangovui pagrįstai priteistas atlyginimas už šiuos darbus.¹²⁴

122 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-672-313/2015.

123 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-536/2011.

124 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-423/2011.

85. Aptardamas aplinkybes, kurios konkrečiais atvejais gali būti reikšmingos sprendžiant klausimą, ar statybos rangos sutarties pagrindu atliktų darbų rezultatai buvo tinkamai perduoti nesant jų perdavimo–priėmimo akto, kasacinis teismas vienoje iš bylų yra nurodęs, kad, pavyzdžiui, techninės priežiūros vadovo parašas statybos darbų žurnale nepatvirtino tinkamo darbų perdavimo ir priėmimo, nes statybos darbų vadovas žurnale tam skirtoje skiltyje nurodė darbų atlikimo faktą, tačiau jame nėra aptartas jų kokybės ir atitikties sutarties sąlygoms klausimas, taip pat nėra išreikšta ir užsakovo valia perimti darbus ar atsisakyti tą padaryti, be to, pagal rangos sutarties sąlygas darbų baigimas ir priėmimas turėjo būti skirtingai fiksuojami ir jiems suteikiama skirtinga teisinė prasmė, todėl darbų atlikimo faktas negali būti prilygintas tinkamam jų perdavimui ir priėmimui.¹²⁵ Kitoje byloje, kurioje buvo keliamas klausimas dėl statybos rangos sutarties pagrindu pastatytų objektų priėmimo naudoti, kasacinis teismas nurodė, kad užsakovo pareigos priimti darbų rezultatą ir sumokėti nustatytą kainą atsiradimas statybos rangos teisiniuose santykiuose nėra siejamas su statybos darbų objekto (pastatyto statinio) registravimu viešame registre. Kasacinis teismas nurodė, kad tokia užsakovo pareiga atsiranda pradėjus faktiškai naudotis darbų rezultatais, tačiau pastatyto statinio neįregistravimas negali būti nei tinkamas, nei pakankamas įrodymas siekiant padaryti išvadą, kad rangovas sutartį vykdė aplaidžiai, neprofesionaliai, neįvykdė jos iki galo, t. y. neatliko statybos rangos sutartyje nustatytų darbų.¹²⁶

4.3. Perduodamų darbų rezultatų kokybės reikalavimai, akivaizdūs ir neakivaizdūs darbų trūkumai

86. Statybos rangos sutarties pagrindu atliktų darbų rezultato perdavimo–priėmimo procedūra yra neatsiejamai susijusi su atliktų darbų rezultato kokybės įvertinimu. Kaip minėta, rangovas yra laikomas tinkamai įvykdžiusiu pareigas pagal rangos sutartį, jeigu jo atlikti darbai (pasiektas rezultatas) yra tinkamos kokybės. Rangos sutarties sudarymą ir konkrečius reikalavimus rangos sutarties dalykui, visų pirma, lemia užsakovo poreikis tam tikram darbui ar to darbo rezultatui, be to, darbo ar jo rezultato specifika. Kriterijai, pagal kuriuos turi būti sprendžiama, ar rangos darbai atitinka kokybės reikalavimus, yra įtvirtinti CK 6.663 straipsnyje: rangovo atliekamų darbų kokybė privalo atitikti rangos sutarties sąlygas, o jeigu sutartyje kokybės sąlygos nenustatytos,– įprastai tokios rūšies darbams keliamus reikalavimus; darbų rezultatas jo perdavimo užsakovui momentu turi turėti rangos sutartyje nustatytas ar įprastai reikalaujamas savybes ir turi būti tinkamas naudoti pagal paskirtą protinę terminą; jeigu įstatyme ar rangos sutartyje nustatyti atliekamų darbų privalomi reikalavimai, rangovas, veikiantis kaip verslininkas, privalo tų reikalavimų laikytis; rangos sutartyje šalys gali nustatyti rangovo

125 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-672-313/2015.

126 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-558-421/2015.

pareigą atlikti darbą pagal aukštesnius, nei nustatyti privalomi, reikalavimus.¹²⁷ Taigi, darbų rezultato kokybės samprata, apibrėžta CK 6.663 straipsnyje, yra siejama ne tik su darbų rezultato – pagaminto daikto sėkmingu funkcionavimu, gėdimų nebuvimu, bet ir su sutarties sąlygomis, jose nustatytų savybių suteikimu darbo rezultatui.¹²⁸

87. Aplinkybė, ar statybos darbų rezultatas atitinka jam keliamus reikalavimus, turi būti įvertinta jau priimant darbus. Todėl užsakovas darbų priėmimo metu turi elgtis rūpestingai ir turi apžiūrėti statybos rangos darbų rezultatu esantį daiktą, kad įsitikintų, ar daiktas neturi akivaizdžių trūkumų.¹²⁹ CK 6.662 straipsnyje, įtvirtinančiame užsakovo pareigą priimti rangovo atliktus darbus, nėra detalizuota, kaip turi būti tinkamai priimti darbai, be to, jame nėra nustatyta pareiga užsakovui atlikti tam tikrus matavimus, bandymus ar kitokią rangovo atliktų darbų (jų rezultato) veikimo patikrą.¹³⁰ Pagal įstatymą, iš užsakovo nereikalaujama daugiau, nei normali daikto apžiūra, tikrinant, ar nėra akivaizdžių trūkumų; užsakovas nėra įpareigotas daikto trūkumų paieškai naudoti specialias priemones ar metodus (CK 6.662 straipsnio 1 dalis).¹³¹ Tai, koku būdu atlikęs darbų priėmimą užsakovas yra laikomas tinkamai įvykdžiusiu šią pareigą, gali būti nustatyta ir šalių sudarytoje sutartyje.¹³²
88. Pastebėjęs nukrypimus nuo sutarties sąlygų, bloginančius darbų rezultato kokybę, ar kitus trūkumus, užsakovas privalo nedelsdamas apie tai pranešti rangovui (CK 6.662 straipsnio 1 dalis). Paprastai (jeigu ko kita nenustatyta šalių susitarimu) užsakovas, priėmęs darbą jo nepatikrinęs ar nenurodęs priėmimo akte akivaizdžių darbų (rezultato) trūkumų, netenka teisės remtis trūkumų faktu (CK 6.662 straipsnio 2 ir 3 dalys).¹³³ Pavyzdžiui, vienoje iš bylų, kurioje buvo nustatyta, kad užsakovas žinojo, jog rangovas vykdė stogo įrengimo darbus ne pagal techninį ir darbo projektus, tačiau neprieštaravo, kad stogo įrengimo darbai būtų taip atliekami, leido juos atlikti ir priėmė darbų rezultatą, kasacinis teismas vertino, kad užsakovas neteko teisės remtis žinomu nukrypimu kaip trūkumu ir reikalauti su tokiu darbų atlikimu siejamų padarinių.¹³⁴
89. Kita vertus, ankstesniame punkte nurodyta taisyklė dėl draudimo užsakovui remtis darbų priėmimo metu nenurodytais trūkumais nėra absoliuti: pagal CK 6.662 straipsnio 4 dalį, užsakovas, nustatęs darbų trūkumus ar kitokius nukrypimus nuo sutarties sąlygų po darbų priėmimo, jei tie trūkumai ar nukrypimai

127 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-469/2010.

128 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-332/2012.

129 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-197-469/2020, 37 punktą.

130 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-112-313/2015.

131 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-197-469/2020, 37 punktą.

132 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-112-313/2015.

133 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-197-469/2020, 37 punktą.

134 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-237-684/2020, 29 punktą.

negalėjo būti nustatyti normaliai priimant darbą (paslėpti trūkumai), taip pat jei jie buvo rangovo tyčia paslėpti, privalo apie juos pranešti rangovui per protinę terminą po jų nustatymo; tokiu atveju rangovas atsako už darbų (rezultato) trūkumus, o užsakovas gali naudotis įstatyme nustatytais teisių gynimo būdais. Taigi, net ir tinkamo darbų priėmimo atveju nenurodęs trūkumų, užsakovas nepraranda teisės remtis trūkumų faktu, jeigu šie yra neakivaizdūs. Tokiais atvejais teismai turi analizuoti trūkumų pobūdį ir tik esant akivaizdziam trūkumui taikyti CK 6.662 straipsnio 3 dalį.¹³⁵

90. Užsakovas, nenurodęs atliktų darbų trūkumų jų priėmimo metu, išsaugo galimybę remtis šių darbų trūkumais ir tuo atveju, jeigu šalis nustatė užsakovui teisę reikalavimą dėl trūkumų pašalinimo pareikšti vėliau (CK 6.662 straipsnio 2 dalis). Pavyzdžiui, vienoje iš kasacinio teismo išnagrinėtų bylų buvo nustatyta, kad darbai buvo priimti su trūkumais nenurodant šios aplinkybės darbų rezultato perdavimo–priėmimo aktuose, nes šalis žodžiu susitarė, jog rangovas atliks papildomus darbus, už kuriuos nebus mokama. Kasacinis teismas šią aplinkybę vertino kaip užsakovo teisę CK 6.662 straipsnio 2 dalies prasme reikalavimą pašalinti trūkumus pareikšti vėliau. Kasacinis teismas minėtoje byloje pripažino, kad, nenurodęs perdavimo–priėmimo aktuose darbų kokybės trūkumų, užsakovas neprarado teisės remtis jų faktu.¹³⁶
91. Pagal CK 6.662 straipsnio 1 dalį, darbų trūkumams būdingas požymis yra tai, kad jie turi bloginti darbų rezultato kokybę. Jeigu yra tam tikri atlikto darbo neatitikimai ar nukrypimai nuo nustatytųjų sutartyje, kurie darbų priėmimo metu užsakovo nebuvo nurodyti kaip bloginantys darbų rezultato kokybę, tai užsakovas turi teisę kreiptis į teismą dėl rangovo atsakomybės, bet darbų trūkumus jis turi įrodyti kaip sutarties sąlygų pažeidimą. Statybos darbų priėmimo atveju turi būti įrodyta, kad statybos darbų trūkumai yra rangovo veiksmų rezultatas, kad tai yra nukrypiamas nuo sutarties sąlygų dėl neatitikties sutartyje nustatytai darbų kokybei. Jeigu akivaizdūs neatitikimai buvo priimti nepareiškus pastabų, gali būti daroma išvada, kad jie, užsakovo vertinimu, priimant darbus, nėra tokie svarbūs ir neblogina darbų rezultato kokybės.¹³⁷
92. Tuo atveju, kai rangovas reiškia reikalavimą užsakovui sumokėti už atliktus rangos darbus, o užsakovas ginčija tokį reikalavimą, remdamasis darbų trūkumais, teismas turi tirti, ar užsakovas tinkamai įvykdė pareigą priimti ir apžiūrėti darbų rezultata, ar darbai (rezultatas) atitinka kokybės reikalavimus, ar darbai (rezultatas) turi trūkumų, ar tie trūkumai buvo akivaizdūs ir galėjo būti pastebėti darbų perdavimo–priėmimo metu, ar reikalavimas dėl darbų trūkumų pareikštas laikantis įstatyme nustatytų terminų, kitas reikšmingas aplinkybes, su kuriomis įstatyme ar šalių sutartyje yra siejama rangovo atsakomybė už atliktų darbų trūkumus, ir atitinkamai spręsti, ar užsakovas turi teisę sumažinti darbų kainą.¹³⁸

135 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-197-469/2020, 37 punktas.

136 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-565/2011.

137 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-11/2013.

138 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-505/2010.

Nors atliktų darbų perdavimo–priėmimo aktas yra pagrindinis dokumentas, patvirtinantis, kad statybos darbai atlikti, kilus ginčui dėl atliktų darbų kokybės ir statybos darbų pažeidimų pašalinimo, jis vertintinas visų ginčo šalių pateiktų įrodymų dėl atliktų statybos darbų kokybės kontekste.¹³⁹ Esant ginčui, kad darbai nebuvo perduoti arba buvo perduoti netinkamai, teismas turi tai įvertinti ne tik analizuodamas darbų perdavimo–priėmimo aktą, bet ir sprenddamas dėl darbų priėmimo procedūros atitikties rangos sutarties ir teisės aktų nuostatomis.¹⁴⁰

93. Darbų rezultato trūkumai kiekvienu atveju vertinami individualiai ir tai sudaro fakto klausimą, kurio kasacinis teismas nenagrinėja. Vis dėlto akivaizdūs trūkumai paprastai neturėtų būti suprantami kaip situacija, kai yra tam tikrų duomenų apie netinkamos kokybės (paskirties) medžiagų panaudojimą, tačiau, darbų rezultatą apžiūrint normaliomis sąlygomis, o įstatymuose ar statybos rangos sutartyje nustatytais atvejais arba, kai to reikalauja darbo pobūdis, atliekant bandymus bei kontrolinius matavimus, jokių išorinių defektų, trūkumų ar nukrypimų nuo sutarties ar normatyvinių statybos dokumentų nenustatoma.¹⁴¹ Sprendžiant klausimą, ar statybos rangos darbų rezultato trūkumai yra akivaizdūs, kasacinio teismo praktikoje, pavyzdžiui, yra pripažinta, kad, keičiant daugiabučio gyvenamojo namo stogo dangą, tokie darbų trūkumai, darbų priėmimo metu užsakovo nurodyti kaip bloginantys darbų rezultato kokybę, kaip netinkamas ant namo stogo klotų čerpių eiliškumas, dalies stogo neuždengimas, paliekant seną stogo dangą, išlipimo angos uždengimas, yra akivaizdūs.¹⁴² Kita vertus, kasacinio teismo praktikoje taip pat pripažinta, kad rangos sutarties dalykas – stogo uždengimas, užtikrinant galimybę jį tinkamai naudoti pagal paskirtį – statinio apsaugai nuo atmosferos kritulių poveikio, apsunkina galimybę fiksuoti galimus darbų trūkumus jų priėmimo metu, todėl dėl atmosferos kritulių poveikio paaiškėję stogo darbų trūkumai pagrįstai gali būti vertinami kaip nebuve akivaizdūs darbų atlikimo metu.¹⁴³ Stogo dangos įrengimo trūkumai nebuvo pripažinti akivaizdžiais ir tuo atveju, kai vykdant statybos rangos darbus statybos darbų žurnale nebuvo paslėptų darbų patikrinimo aktų ir įrašų dėl stogui įrengti naudotų statybos produktų, įrenginių pasų, kokybės pažymėjimų ir stogo dangos sertifikatų, nes tai suvaržė galimybę pasirašant darbų perdavimo–priėmimo aktus konstatuoti paslėptus darbų trūkumus.¹⁴⁴ Kaip neakivaizdūs trūkumai kasacinio teismo praktikoje buvo pripažinti ir tokie trūkumai kaip dušo patalpose drėkstanti siena, ne visas į trapus nubėgantis vanduo, važiuojamojo kelio ir aikštelių betono paviršiaus bei šulinių dangčių nekokybiškas įrengimas. Kasacinis teismas konstatavo, kad išvardyti defektai, vadovaujantis protingo, rūpestingo ir apdairaus asmens elgesio standartais, priimant statinį negalėjo būti konstatuoti, nes negalima buvo

139 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-517-219/2015.

140 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-565/2011.

141 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-207-701/2022, 48 punktą.

142 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-11/2013.

143 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-431/2009.

144 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-565/2011.

numatyti, jog siena, pradėjus dušo patalpas naudoti pagal paskirtį, ims drėkti, jog ne visas vanduo nubėgs į trapą dėl nuolydžių nežymaus skirtumo, jog aikštelių, važiuojamojo kelio betoninis paviršius ims trupėti ir pan.¹⁴⁵

4.4. Rizikos paskirstymas statybos rangos sutarties šalims

94. Statybos rangos sutarties pagrindu atliktų darbų perdavimas ir priėmimas yra reikšmingas ne tik dėl to, kad nuo šio momento užsakovui paprastai kyla pareiga atsiškaityti už atliktus darbus, bet ir dėl to, kad su darbų perdavimo–priėmimo momentu įstatyme yra siejamas rizikos dėl atsitiktinio daikto žuvimo ar sugadinimo paskirstymas šalims. CK 6.682 straipsnio 1 dalyje yra nurodyta, kad statybos objekto arba jo dalies atsitiktinio žuvimo ar sugedimo rizika, kol jį priims užsakovas, tenka rangovui. Šio straipsnio 2 dalyje nustatyta minėtos taisyklės išimtis – joje nurodyta, kad tuo atveju, jeigu statybos objektas ar jo dalis iki priėmimo žūva ar sugadinamas dėl užsakovo pateiktų medžiagų, detalių ar konstrukcijų netinkamos kokybės arba dėl užsakovo neteisingų nurodymų vykdymo, rangovas turi teisę reikalauti sumokėti jam visą sutartyje nustatytą darbų kainą, kai rangovas įvykdė CK 6.659 straipsnio 1 dalyje nustatytas pareigas; jeigu užsakovas nevykdo rangovo prašymų pakeisti medžiagas, detales, konstrukcijas ar nurodymus, dėl kurių gali kilti grėsmė aplinkiniams ar būtų iš esmės pažeisti statybos dokumentuose nurodyti normatyvai, rangovas privalo sutartį nutraukti. CK 6.694 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad užsakovui, iš anksto priėmusiam atskiro darbų etapo rezultatą, pereina šio rezultato atsitiktinio žuvimo ar sugedimo rizika, išskyrus atvejus, kai tai įvyko dėl rangovo kaltės; jeigu užsakovas pradeda naudotis statiniu iki jo priėmimo, statinio atsitiktinio žuvimo rizika taip pat tenka užsakovui, jeigu sutartyje nenustatyta kitaip.
95. Kasacinio teismo praktikoje dėl statybos objekto žuvimo rizikos paskirstymo yra išaiškinta, kad tuo atveju, jeigu statybos metu objektas žūva, yra svarbu nustatyti, kieno nuosavybė šis objektas ir jam statyti skirtos medžiagos buvo žuvimo momentu, nes ši aplinkybė turi esminę reikšmę kvalifikuojant susiklosčiusius civilinius santykius ir parenkant tinkamą teisių gynimo būdą.¹⁴⁶ Kuriant statybos objektą gali būti naudojamos rangovo ar užsakovo arba jų abiejų medžiagos ir investicijos (pavyzdžiui, išlaidos projektui rengti). Jei medžiagos priklauso rangovui, tokiu atveju statomas objektas nuosavybės teise priklauso rangovui. Jei žūva objektas, kuris nuosavybės teise priklauso rangovui ir kurio žuvimo rizika tenka rangovui, tokiu atveju nuostolį (nuosavybės praradimą) patiria pats rangovas, o užsakovas gali reikalauti restitucijos tvarka sugrąžinti sumokėtas lėšas. Jei objektas kuriamas ir iš užsakovo medžiagų bei investicijų, šios medžiagos ar investicijų objektai (pavyzdžiui, parengtas projektas) yra užsakovo nuosavybė dar iki viso objekto perdavimo užsakovui momento. Taigi, jei žuvo rangovo valdoma užsakovo nuosavybė, tai nuostolį patiria užsakovas. Šis nuostolis gali būti atlygintas rangovo sutartinės civilinės atsakomybės už neišsaugotą užsakovo nuosavybę pagrindais, jei užsako-

145 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-585/2008.

146 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-505/2010.

vas nebuvo prisiėmęs objekto žuvimo rizikos. Žuvus objektui, kurio žuvimo riziką buvo prisiėmęs pats užsakovas, jis gali pareikšti reikalavimus rangovui tik tada, jei dėl objekto žuvimo yra rangovo kaltės. Jei daiktas buvo kuriamas iš rangovo ir užsakovo medžiagų, o žuvimo riziką buvo prisiėmęs pats rangovas, ta apimtimi, kuria buvo prarastos užsakovo medžiagos, užsakovas patyrė nuostolį ir gali reikalauti žalos atlyginimo iš rangovo civilinės atsakomybės tvarka.¹⁴⁷

96. Statybos rangos sutartyje gali būti sutarta, kad statybos darbų apmokėjimas bus vykdomas dalimis, t. y. etapais (CK 6.687 straipsnio 2 dalis), tačiau darbų apmokėjimas etapais savaime nereiškia, kad yra vykdomas tarpinio darbų etapo rezultato perdavimas, jeigu taip nėra nustatyta sutartyje. Užsakovas privalo atsiskaityti sutartyje nustatytais terminais ir tvarka (CK 6.687 straipsnio 1 dalis); sutartyje šalys gali susitarti mokėti už priimtą visą darbų rezultatą ar už priimtą atskirą atliktą darbų etapo rezultatą (viso rezultato nepriimant, tik atliktą dalį). Praktikoje dažnai susitariama, kad apmokėjimas vyksta pagal darbų priėmimo aktus, kurie nesusiję su dalies darbų rezultato perdavimu (pavyzdžiui, pamatų įrengimo, žemės darbų ir kt.). Sutartyje gali būti nustatyta, kad aktais perduodama statybos darbų rezultato dalis (etapas). Tai reikštų, kad šios dalies žuvimo rizika ir atsakomybė (neigiami faktiniai ir teisiniai padariniai) tektų užsakovui. Jeigu pagal statybos rangos sutartį buvo sudaromi statybos darbų perdavimo aktai ir šių pagrindu užsakovas vykdė dalinius mokėjimus, bet nebuvo susitarta perduoti užsakovui dalimis tų darbų rezultato, tai laikoma, kad užsakovas iš anksto sumokėjo už sutarties vykdymą ir jo įmokos vertinamos kaip lėšos, kurios turi būti grąžinamos restitucijos tvarka. Tuo tarpu rangovas, atlikęs statybos darbus ir gavęs apmokėjimą iš anksto pagal atliktų darbų perdavimo aktus, pagal kuriuos nebuvo perduotas statybos darbų rezultatas kaip statybos rangos objekto dalis, yra gavęs lėšas vykdant sutartį iki nutraukimo, bet nelaikomas perdavusiu dalį statybos rangos dalyko. Jeigu pagal įstatymą ir sutartį statybos objekto žuvimo rizika teko rangovui, tai ir objekto patirti nuostoliai tenka rangovui, o jis turi teisę išsireikalauti jų atlyginimo iš atsakingų už jų padarymą asmenų.¹⁴⁸ Esant rangovui nustatytai statybos objekto apsaugos prievolei ir atitinkamai jam kylančiai statybos objekto atsitiktinio žuvimo ar sugedimo rizikai, aplinkybė, kad rangovas neužtikrino statybos objekto apsaugos ir dėl tokio jo nerūpestingumo objektui galėjo būti padarytas pašalinis poveikis, sudaro pagrindą taikyti rangovui atsakomybę, t. y. atsiranda rangovo turtinė prievolė atlyginti užsakovui patirtus tiesioginius nuostolius.¹⁴⁹

5. STATYBOS RANGOS DARBŲ REZULTATO KOKYBĖS GARANTIJA IR GARANTINIS TERMINAS

97. Pati svarbiausia rangovo pareiga yra atlikti tam tikrą darbą ir gauti jo rezultatą. Reikšminga šios pareigos sudėtinė dalis yra pareiga užtikrinti darbo rezultato

147 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-370/2010.

148 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-370/2010.

149 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-338/2009.

kokybę, kitaip dar vadinama rangovo pareiga garantuoti darbų kokybės atitikimą sutarčiai – atitikties sutarčiai garantija arba kokybės garantija pagal įstatymą (statybos rangos santykius reglamentuojantis CK 6.695 straipsnis ir atitinkamai bendruosius rangos santykius reglamentuojantis CK 6.663 straipsnis bei 6.665 straipsnio 1 dalis). Be kokybės garantijos pagal įstatymą, CK yra išskirta ir sutartinė kokybės garantija, kitaip dar vadinama komercine garantija (statybos rangos santykius reglamentuojančio CK 6.697 straipsnio 2 ir 3 dalys, bendruosius rangos santykius reglamentuojantis CK 6.664 straipsnis). Sutartinė garantija gali apimti sąlygas, susijusias su prekės ir (ar) paslaugų kokybe, įskaitant darbų rezultato kokybės garantinį terminą, garantijos galiojimo ar įgyvendinimo sąlygas ir sąlygas, susijusias su teisių įgyvendinimo būdais. Tais atvejais, kai įstatyme yra nustatytas darbų rezultato kokybės garantinis terminas, šis terminas yra privalomas pagal įstatymą.¹⁵⁰ Pažymėtina, kad toks garantinis terminas yra nustatytas statybos rangos teisiniuose santykiuose (CK 6.698 straipsnis).

98. Statinio garantinis terminas yra įstatymo nustatytas terminas, per kurį galioja rangovo garantija, kad statinys nesugrius ir bus kokybiškas įstatyme nustatyta laikotarpi. Rangovas, jeigu ko kita nenustatyta statybos rangos sutartyje, per visą garantinį laiką užtikrina, kad statybos objektas atitinka normatyviniuose statybos dokumentuose nustatytus rodiklius ir yra tinkamas naudoti pagal sutartyje nustatytą paskirtį (CK 6.697 straipsnio 1 dalis). Statinio garantinis terminas negali būti trumpesnis už CK 6.698 straipsnyje nustatytus terminus (penkeri metai; dešimt metų esant paslėptų statinio elementų (konstrukcijų, vamzdynų ir kt.); dvidešimt metų esant tyčia paslėptų defektų). Šie terminai pradedami skaičiuoti nuo visų rangovo atliktų statybos darbų rezultatų perdavimo užsakovui dienos (kai statyba vyko rangos būdu) (CK 6.698 straipsnio 2 dalis). Toks terminas yra taikomas darbų rezultato eksploatavimo laikotarpiu ir iš esmės yra skirtas asmenų, eksploatuojančių statinį, interesams apsaugoti (Statybos įstatymo 41 straipsnio 1, 4 dalys).¹⁵¹
99. Darbų rezultato kokybės garantijos pagal įstatymą atveju rangovas atsako už pareigos perduoti kokybišką darbų rezultatą pažeidimą, t. y. rangovas atsako už bet koki neatitikimą, kuris buvo darbų perdavimo užsakovui momentu, net jei tas neatitikimas paaiškėja vėliau (CK 6.663 ir 6.665 straipsniai). Tuo atveju, kai įstatyme ar sutartyje yra nustatytas darbų rezultato kokybės garantinis terminas, užsakovas turi teisę pareikšti reikalavimus dėl darbų rezultato trūkumų, kurie buvo nustatyti per garantinį terminą (CK 6.666 straipsnio 3 dalis).¹⁵² Statinio rangovas išsaugo ryšį su savo sukurtu statiniu net ir tada, kai jis yra perleistas tretiesiems asmenims, o jo pareiga garantuoti statinio kokybę per įstatyme nustatytą garantinį terminą yra specifinė įstatymo pagrindu atsirandanti rangovo pareiga, kuri nustatyta ir taikoma dėl konkretaus statinio nepriklausomai nuo to, kas yra statinio savininkas.

150 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-443-1075/2018, 23–24 punktai.

151 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-141-943/2022, 26 punktas.

152 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-443-1075/2018, 25 punktas.

Tai reiškia, kad ši pareiga yra taikoma ne tik pradinio užsakovo atžvilgiu, bet yra nukreipta *erga omnes* (prieš visus).¹⁵³ Taigi, reikalavimus pašalinti statinio trūkumus per garantinį terminą gali pareikšti ir vėliau jį įgiję asmenys. Vis dėlto ši aplinkybė nepašalina užsakovo pareigos tinkamai apžiūrėti rangovo jam perduodamus darbų rezultatus jų perdavimo momentu ir nurodyti tuos darbų rezultato trūkumus, kurie yra akivaizdūs. Įstatyme ar sutartyje nustatyti terminai reikalavimams dėl darbų trūkumų pareikšti ir (ar) garantiniai terminai nepaneigia rangos darbų perdavimo–priėmimo akto teisinės reikšmės, t. y. užsakovo reikalavimo teisė dėl rangos darbų trūkumų atsiranda, jeigu trūkumas nustatytas per įstatyme ar sutartyje nustatytus terminus, tačiau ne tuo atveju, jeigu trūkumas buvo nustatytas ar galėjo būti nustatytas užsakovui priimant rangos darbus.¹⁵⁴

100. Aplinkybė, ar yra nustatytas darbų rezultato kokybės garantinis terminas, turi reikšmės ne tik nustatant terminą, per kurį užsakovas turi teisę pareikšti reikalavimus rangovui, bet ir paskirstant įrodinėjimo našta tarp užsakovo ir rangovo dėl darbų rezultato kokybės. CK 6.697 straipsnio 3 dalies ir 6.666 straipsnio 4 dalies sisteminė analizė suponuoja išvadą, kad tais atvejais, kai yra nustatytas darbų rezultato kokybės garantinis terminas, rangovas laikytinas atsakingu už darbų rezultato kokybės trūkumus visą darbų rezultato garantinį laikotarpį, todėl paaiškėjus darbų rezultato kokybės trūkumams užsakovas turi įrodyti tik patį defektų buvimo faktą. Užsakovas neturi įrodinėti aplinkybių, kad trūkumai atsirado iki darbų rezultato perdavimo užsakovui momento arba dėl priežasčių, atsiradusių iki šio momento.¹⁵⁵ Rangovas atsako už defektus, nustatytus per garantinį terminą, jeigu neįrodo, kad jie atsirado dėl objekto ar jo dalių normalaus susidėvėjimo, jo netinkamo naudojimo ar užsakovo arba jo pasamdytų asmenų netinkamai atlikto remonto arba dėl užsakovo ar jo pasamdytų asmenų kitokių kaltų veiksmų (CK 6.697 straipsnio 1, 3 dalys). Šios materialiosios teisės normos reiškia specifinį įrodinėjimo naštos pasiskirstymą teisme sprendžiant ginčus dėl garantiniu laikotarpiu atsiradusių statybos darbų trūkumų. Tokio ginčo atveju netaikomos bendrosios procesinės įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklės; užsakovas privalo įrodyti tik defektų faktą ir neprivalo įrodinėti rangovo neteisėtų veiksmų ir priežastinio ryšio tarp neteisėtų veiksmų ir žalos; tuo tarpu rangovas, siekdamas išvengti atsakomybės, turi įrodyti CK 6.697 straipsnio 3 dalyje nurodytas, jo atsakomybę šalinančias defektų atsiradimo priežastis.¹⁵⁶

101. Nors pagal pirmiau aptartą reglamentavimą atsakomybė už statinio trūkumus, paaiškėjusius per garantinį terminą, tenka rangovui ir užsakovas, juos nustatęs, turi teisę pasinaudoti įstatymuose ar sutartyje nustatytais savo teisių

153 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-129-1075/2020, 79 punktas; 2022 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-141-943/2022, 27 punktas.

154 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-197-469/2020, 39 punktas

155 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-443-1075/2018, 26 ir 28 punktai.

156 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-183-916/2022, 35 punktas.

gynimo būdais¹⁵⁷, sprendžiant darbų trūkumų pašalinimo klausimą abi šalys saisto statybos rangos teisinius santykius reglamentuojančiose teisės normose įtvirtinta pareiga bendradarbiauti. Todėl užsakovas neturėtų kliudyti rangovui pašalinti jo darbo trūkumus ir sudaryti tam tinkamas sąlygas. Rangovui įvykdžius prievolę ištaisyti nustatytus defektus, pareiga įrodyti, kad šie defektų šalinimo darbai atlikti netinkamai, tenka užsakovui. Jeigu defektai nepašalinami, rangovui išlieka prievolė juos pašalinti arba atlyginti jų pašalinimo išlaidas. Užsakovas turi teisę defektams pašalinti sudaryti sutartį su kitu asmeniu, tačiau šia teise turi būti naudojama atsizvelgiant į prievolės šalių bendradarbiavimo pareigą, pavyzdžiui, tais atvejais, kai rangovas nepašalina defektų arba iš jo veiksmų galima numanyti, kad jis negebės jų pašalinti, arba kai, siekiant išvengti nuostolių padidėjimo, defektus reikia taisyti skubiai ir pan.¹⁵⁸ Naudodamasis jam suteikta teise pačiam pašalinti nustatytus defektus, užsakovas taip pat turi elgtis rūpestingai ir nepagrįstai nepadidinti darbų vertės. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų kasacinis teismas, įvertinęs tai, kad užsakovas nesudarė rangovui pakankamų sąlygų trūkumams pašalinti, o jo pasitelktas kitas rangovas darbus įvykdė pastebimai brangiau, nei šie darbai buvo vykdomi pagal pradinę sutartį, taip pat atsizvelgęs į užsakovo bendradarbiavimo su rangovu stoką sprendžiant trūkumų pašalinimo klausimus, vadovaudamasis sąžiningumo, protingumo ir teisingumo principais, nusprendė sumažinti užsakovui atlygintinos žalos dydį.¹⁵⁹

102. Statybos rangos teisinių santykių atveju pareiga užtikrinti darbo rezultato kokybę per nustatytą garantinį terminą yra įtvirtinta ne tik minėtose CK nuostatose, bet ir imperatyviose viešosios teisės normose. Statybos įstatyme yra įtvirtinta rangovo pareiga pateikti statytojui (užsakovui) dokumentą, kuriuo užtikrinamas garantinio laikotarpio prievolių pagal rangos sutartį įvykdymas. Ši pareiga, nustatyta Statybos įstatymo 41 straipsnio 2 dalyje, yra įstatyminė, jos vykdyti negalima atsisakyti, o jos vykdymo apimtis šalių susitarimu gali būti keičiama ribotai (pavyzdžiui, šalys gali susitarti dėl vienos iš alternatyvių užtikrinimo priemonių pateikimo; gali susitarti dėl didesnės nei minimali įstatyme įtvirtinta prievolių užtikrinimo sumos).¹⁶⁰ Statybos įstatymo 41 straipsnio 2 dalyje *expressis verbis* (aiškiais žodžiais) nurodyta rangovo garantinio laikotarpio prievolių įvykdymo užtikrinimo dokumento paskirtis – rangovo nemokumo ar bankroto atveju užtikrinti garantinio laikotarpio prievolių įvykdymą pagal rangos sutartį. Joje taip pat yra apibrėžtas laikotarpis, kurį nurodytas rangovo dokumentas turi užtikrinti nustatytą dėl rangovo kaltės atsiradusių defektų šalinimo išlaidų apmokėjimą – per pirmuosius 3 statinio garantinio termino metus. Statybos įstatymo 41 straipsnio 2 dalies nuostatos dėl rangovo pareigos pateikti prievolių įvykdymo užtikrinimo dokumentą, jo

157 Užsakovo teisių gynimo būdai išsamiau yra aptarti šios apžvalgos šeštoje dalyje.

158 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-559/2011.

159 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-371/2005.

160 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-141-943/2022, 28–29 punktai.

minimalaus galiojimo termino ir minimalios užtikrinamos sumos yra imperatyvaus pobūdžio.¹⁶¹

103. Statybos įstatymo 41 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad statinio projektuotojas, statinio projekto ekspertizės rangovas, rangovas ir statinio statybos techninis prižiūrėtojas CK nustatyta tvarka ir sąlygomis atsako už statinio sugriuvimą ar atlygina žalą dėl nustatytų defektų per garantinį terminą. Iš esmės analogiška nuostata yra įtvirtinta ir CK 6.698 straipsnio 1 dalyje, kurioje nurodyta, kad rangovas, projektuotojas, statinio projekto ekspertizės rangovas ar statybos techninis prižiūrėtojas atsako už objekto sugriuvimą ar defektus, jeigu objektas sugriuvo ar defektai buvo nustatyti per šioje teisės normoje nurodytus garantinius terminus. Jau minėtoje CK 6.697 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad rangovas, projektuotojas, statinio projekto ekspertizės rangovas ir statybos techninis prižiūrėtojas atsako už defektus, nustatytus per garantinį terminą, jeigu neišrodo, kad jie atsirado dėl objekto ar jo dalių normalaus susidėvėjimo, jo netinkamo naudojimo ar užsakovo arba jo pasamdytų asmenų netinkamai atlikto remonto arba dėl užsakovo ar jo pasamdytų asmenų kitokių kaltų veiksmų. Taigi, pareiga atsakyti už garantiniu laikotarpiu atsiradusius statybos darbų rezultato trūkumus gali kilti ne tik rangovui, bet ir kitiems statybos procese dalyvaujantiems asmenims.
104. Nustačius statinio defektus, rangovo, projektuotojo ar techninio prižiūrėtojo atsakomybei taikyti yra reikšminga kiekvienu konkrečiu atveju nustatyti defektų atsiradimo priežastis ir sieti šias priežastis su atsakingų už defektus asmenų neatliktais ar netinkamai atliktais veiksmais.¹⁶² Lemiami reikšmė sprendžiant, kas yra atsakingas už nekokybiškai atliktus darbus, suteikta tų darbų defektų susidarymo ir statybos rangos teisinių santykių dalyvių (užsakovo, rangovo, techninio prižiūrėtojo) veiksmų priežastinio ryšio nustatymui.¹⁶³ Sprendžiant dėl šių asmenų atsakomybės, yra reikšminga kasacinio teismo praktikoje suformuluota teisės aiškinimo taisyklė dėl CK 6.697 straipsnio 3 dalies, reglamentuojančios statybos dalyvių atsakomybę už per garantinį terminą nustatomus statybos darbų defektus, – kasacinis teismas išaiškino, kad šioje teisės normoje nėra nustatytas savarankiškas ir pakankamas joje nurodytų subjektų civilinės atsakomybės pagrindas ir kiekvienu atveju turi būti nustatomos konkrečių statybos dalyvių atsakomybės prievolei kilti būtinos sąlygos.¹⁶⁴

161 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželi 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-175-823/2022, 31–33 punktai.

162 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-135/2006.

163 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-389-969/2015.

164 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugpjūčio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-184-421/2022, 61 punktas.

6. STATYBOS RANGOS TEISINIUOSE SANTYKIUOSE TAIKYTINI TEISIŲ GYNIMO BŪDAI

105. Rangos (statybos rangos) sutarties šalies, nukentėjusios dėl netinkamo rangos sutarties vykdymo, teisių gynimo būdai yra nustatyti tiek bendrosiose sutarčių teisės normose (pvz., CK 6.207, 6.209, 6.213, 6.217, 6.256, 6.261 straipsniuose), tiek ir specialiosiose normose (pvz., CK 6.665 straipsnyje). Priklausomai nuo sutarties pažeidimo kreditorius gali rinktis vieną ar kelis teisių gynimo būdus, jeigu jų bendrą taikymą leidžia pasirinktų gynimo būdų prigimtis.¹⁶⁵
106. Specialūs užsakovo pagal rangos sutartį teisių gynimo būdai yra pateikti jau minėtame CK 6.665 straipsnyje. Vadovaujantis šio straipsnio 1 dalimi, tuo atveju, jeigu darbai atlikti nukrypstant nuo sutarties sąlygų, dėl kurių darbų rezultatas negali būti naudojamas pagal sutartyje nurodytą paskirtį arba pablogėja jo naudojimo pagal sutartyje nurodytą paskirtį galimybės (sąlygos), o jeigu paskirtis sutartyje nenurodyta, – pagal normalią paskirtį, užsakovas savo pasirinkimu turi teisę, jei įstatyme ar sutartyje nenustatyta kitaip, reikalauti iš rangovo: 1) neatlygintinai pašalinti trūkumus per protinę terminą; 2) atitinkamai sumažinti darbų kainą; 3) atlyginti trūkumų šalinimo išlaidas, jeigu užsakovo teisė pašalinti trūkumus buvo nustatyta rangos sutartyje.
107. Kasacinio teismo praktikoje dėl pirmiau minėtų nuostatų yra išaiškinta, kad visi CK 6.665 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti dėl netinkamos kokybės darbų pažeistų teisių gynimo būdai yra skirtingi, savarankiški, todėl negali būti tapatinami, be kita ko, ir jų įgyvendinimo aspektu. Aiškindamas šią nuostatą, kasacinis teismas pažymėjo, kad joje nustatytas reikalavimas sumažinti kainą yra taikomas tais atvejais, kai užsakovas priima darbų rezultatą, kadangi jis gali būti naudojamas pagal paskirtį, tačiau dėl rangovo atliktų darbų netinkamos kokybės pablogėja jo naudojimo pagal paskirtį galimybės (sąlygos), todėl rangovo atlikti darbai neverti kainos, kurią užsakovas buvo įsipareigojęs sumokėti pagal statybos rangos sutartį už tinkamos kokybės darbus. Atribodamas šį pažeistų teisių gynimo būdą nuo kito aptariamoje nuostatoje nurodyto gynybos būdo – reikalavimo atlyginti trūkumų šalinimo išlaidas, kasacinis teismas nurodė, kad, taikant reikalavimą sumažinti darbų kainą, turi būti nustatyta, kokią sumą rangovas sutaupė dėl to, kad, pavyzdžiui, neatliko kai kurių statybos rangos darbų ar juos atliko netinkamai, kad panaudojo ne visas ar kitas, nei privalėjo panaudoti, medžiagas, nukrypo nuo statybos darbams nustatytų technologinių reikalavimų, be kita ko, darbus atlikdamas per trumpesnę, nei privalėjo atlikti, laiką, savo ruožtu taikant reikalavimą atlyginti trūkumų šalinimo išlaidas, turi būti nustatyta trūkumų šalinimo kaina, priteistina užsakovui, kurio teisės buvo pažeistos dėl netinkamos kokybės darbų. Tik toks CK 6.665 straipsnio 1 dalyje nustatyto teisinio reglamentavimo aiškinimas atitinka proporcingumo ir teisingumo principus, kurie suponuoja, kad pagal atlygintą statybos rangos sutartį

¹⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-211-701/2023, 65 punktas.

darbai (jų rezultatas) negali būti įgyjami neatlygintinai arba už neproporcingai mažą kainą.¹⁶⁶

108. Kasacinio teismo praktikoje taip pat yra išaiškinta, kad tuo atveju, kai reikalavimai yra reiškiami dėl rangos sutarties darbų trūkumų, CK 6.665 straipsnyje įtvirtintiems užsakovo teisių gynybos būdams turėtų būti taikoma pirmenybė prieš bendrąsias civilinės atsakomybės instituto normas. Toks aiškinimas yra pagrįstas taisykle, kad specialiosios teisės normos, skirtos konkrečiai santykių grupei reglamentuoti, yra taikomos prioritetiškai bendrujų, taikomų platesniam santykių ratui, normų atžvilgiu ir tais atvejais, kai tą patį santykį reguliuoja dvi teisės normos, kurių viena yra bendresnio pobūdžio, o kita – speciali, atsižvelgiama į teisėje galiojantį principą, kad prioritetą turi specialioji teisės norma. Kasacinis teismas nurodė, kad CK 6.665 straipsnyje įtvirtintos teisės normos yra specialiosios bendrųjų sutartinės civilinės atsakomybės normų atžvilgiu ir turi būti taikomos prioritetiškai, kai reikalavimai kildinami dėl rangos sutarties darbų trūkumų, savo ruožtu kiti užsakovo teisių gynimo būdai taikytini tiek, kiek specialiųjų nuostatų nepakanka pažeistoms teisėms apginti.¹⁶⁷
109. CK 6.665 straipsnio, reglamentuojančio rangovo atsakomybę už netinkamos kokybės darbą, 3 dalyje yra nustatyta, kad tuo atveju, jeigu rangovas nepašalina sutarties pažeidimų ar kitokių trūkumų per protingą terminą arba trūkumai yra esminiai ir nepašalinami, užsakovas turi teisę nutraukti sutartį ir reikalauti atlyginti nuostolius. Taigi, pagal CK 6.665 straipsnio 3 dalį užsakovas įgyja teisę nutraukti rangos sutartį ir reikalauti nuostolių atlyginimo, kai konstatuojama, kad rangovas per protingą terminą nepašalina sutarties pažeidimų ar kitokių trūkumų arba kad šie trūkumai yra esminiai ir nepašalinami. Taikant šią nuostatą yra būtina nustatyti, ar sutartinių įsipareigojimų neįvykdymas reiškia esminį sutarties pažeidimą, ar galimi kiti šalių pažeistų teisių gynimo būdai (CK 6.217 straipsnis). Vertinant CK 6.217 straipsnio 2 dalyje išvardytus kriterijus, į kuriuos turi būti atsižvelgiama, nustatant, ar sutarties pažeidimas yra esminis, yra būtina nustatyti, ar dėl tokio pažeidimo buvo iš esmės suvaržyti nukentėjusios šalies asmeniniai interesai; sutarties esminį pažeidimą lemia tai, ar nukentėjusi šalis negavo didžiosios dalies to, ką pagal sutartį pagrįstai tikėjosi gauti, taip pat ar nukentėjusios šalies teisėti, pagrįsti lūkesčiai dėl nustatytų sutarties vykdymo rezultatų lieka neįgyvendinti vien dėl sutartį pažeidusio kontrahento veiksmų, ar ir dėl kitų priežasčių.¹⁶⁸ Sprendžiant klausimą dėl šios normos taikymo, visų pirma, turi būti nustatytas trūkumų pobūdis, jų ištaisymo galimybės ir tik tada sprendžiama dėl sutarties nutraukimo ir nuostolių atlyginimo.¹⁶⁹
110. Rangos (statybos rangos) teisiniuose santykiuose taikytini užsakovo teisių gynybos būdai yra reglamentuojami ne tik pirmiau aptartame straipsnyje, bet ir CK

166 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-345-403/2021, 50–51, 56–57 punktai.

167 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-197-469/2020, 44–47 punktai.

168 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-128/2009.

169 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-385/2009.

6.664 straipsnio 3 dalyje. Šioje nuostatoje yra nurodyta, kad tuo atveju, jeigu darbų defektai nustatomi per garantinį terminą, rangovas privalo neatlygintinai juos pašalinti arba atlyginti užsakovui jų šalinimo išlaidas. Taigi, joje nurodyti užsakovo teisių gynimo būdai yra siejami su situacijomis, kai statybos darbų trūkumai yra nustatomi per garantinį terminą. Tai, koks iš anksčiau minėtų užsakovo teisių gynimo būdų gali būti taikomas konkrečioje situacijoje, priklauso, be kita ko, nuo to, ar darbų trūkumai egzistavo jų perdavimo metu, t. y. buvo pažeista darbų rezultato kokybės garantija pagal įstatymą, ar buvo nustatyti per garantinį terminą, buvo ar ne šalių susitarimas dėl sutartinės garantijos, kokios buvo sutartinės garantijos sąlygos.

111. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad pažeidus garantiją pagal įstatymą yra taikomi CK 6.665 straipsnyje nurodyti užsakovo teisių gynimo būdai. Pažeidus sutartinę garantiją taikomi sutartyje ar įstatymuose nustatyti užsakovo teisių gynimo būdai, nes jos prigimtis nulemia tai, kad šalys gali laisvai susitarti dėl taikomų teisių gynimo būdų. Tais atvejais, kai šalys nesusitaria dėl teisių gynimo būdų, taikomi CK 6.664 straipsnio 3 dalyje nustatyti teisių gynimo būdai. Kai esant sutartinei garantijai yra nustatytas darbų rezultato kokybės garantinis terminas, nėra svarbu, ar daikto trūkumas buvo darbų rezultato perdavimo metu, svarbu, kad jis paaiškėtų per darbų rezultato kokybės garantinį terminą, todėl tokioje situacijoje užsakovas turi turėti teisę pasirinkti savo teisių gynimo būdą – ar ginti savo teises pagal CK 6.665 straipsnyje ar sutartinėje garantijoje nustatytus teisių gynimo būdus, o jei jie sutartinėje garantijoje nenustatyti, – CK 6.664 straipsnio 3 dalyje nurodytus teisių gynimo būdus. Greta pirmiau nurodytų specialių teisių gynimo būdų gali būti taikomas ir bendrasis pažeistų teisių gynimo būdas – civilinė atsakomybė. Subjektas, manantis, kad dėl kontrahento netinkamai atliktų darbų ar pažeisto sutarties įvykdymo termino patyrė nuostolių, turi teisę reikalauti juos atlyginti, tačiau tokiu atveju privalo įrodyti visas civilinės atsakomybės sąlygas pagal CK 6.246–6.249 straipsnius.¹⁷⁰
112. Kaip minėta pirmiau, be specialių įstatyme nustatytų rangos (statybos rangos) teisiniam santykiams taikytinų gynybos būdų, šios sutarties šalys gali pasinaudoti ir bendrais sutartiniuose santykiuose taikytiniais gynybos būdais. Be kita ko, siekdamas užtikrinti, kad rangovas pašalins darbų rezultato trūkumus, statybos rangos sutartyje šalys neretai nustato užsakovo teisę „sulaikyti“ tam tikrą mokėtinos sumos dalį. Kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, kad šalių susitarimo dėl rangovui mokėtino atlyginimo „sulaikymo“ tikslas yra užtikrinti užsakovo nuostolių padengimą rangovui netinkamai įvykdžius prievoles. Toks šalių susitarimas įstatymo leidžiamas ir laikytinas vienu iš įstatyme nenustatytų, tačiau šalių susitarimu įtvirtintų prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų (CK 6.70 straipsnis). Vykdydamas susitarimą dėl „sulaikymo“, užsakovas nesumoka rangovui dalies mokėtinos sumos, nors tuo metu rangovas tinkamai vykdo savo prievoles, taip siekdamas apsaugoti savo interesus nuo galimų rangovo prievolių nevykdymo

¹⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-443-1075/2018, 30 ir 32 punktai.

ateityje. Tuo atveju, kai rangovas jau nevykdo savo prievolių, užsakovas savo interesams ginti gali taikyti kitą priemonę – sutarties vykdymo sustabdymą. Šis teisių gynimo būdas reglamentuojamas CK 6.207 straipsnyje, kurio 2 dalyje nustatyta, kad tuo atveju, kai šalys savo prievolės turi įvykdyti viena paskui kitą, tai turinti sutartį įvykdyti vėliau šalis gali sustabdyti vykdymą tol, kol kita šalis neįvykdo savo prievolių. Byloje susiklosčiusi situacijai, kai rangovas atliko sutartus darbus, o užsakovas juos faktiškai priėmė, tačiau neatsiskaitė su rangovu nustatęs darbų defektus, kasacinis teismas pripažino, kad užsakovas, nevykdydamas prievolės sumokėti visą rangos sutartyje nustatytą kainą rangovui, iš pradžių rėmėsi šalių sutartyje nustatyta „sulaikymo“ teise, o vėliau faktiškai įgyvendino CK 6.207 straipsnyje reglamentuojamą teisę sustabdyti sutarties vykdymą, nes rangovas neįvykdė savo sutartinės prievolės ištaisyti darbų defektus ir perduoti užsakovui tinkamai atliktus darbus.¹⁷¹

113. Užsakovo teisę sustabdyti sutarties vykdymą buvo pripažinta ir kitose kasacinio teismo išnagrinėtose bylose. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų kasacinis teismas, pasisakydamas dėl užsakovo teisės sustabdyti sutarties vykdymą po to, kai darbai buvo priimti nenustačius esminių trūkumų, yra nurodęs, kad, viena vertus, statybos darbų trūkumai dėl objektyvių priežasčių gali paaiškėti po atliktų darbų priėmimo, kita vertus, priimant darbus gali būti nustatyti neesminiai pažeidimai, kurie netrukdo statinio naudoti pagal paskirtį, tačiau jų gausa (apimtis) gali lemti didelę jų šalinimo kainą. Todėl byloje, kurioje buvo nustatyta, kad trūkumai nebuvo pašalinti iki darbų priėmimo momento, darbai buvo priimti nenustačius esminių trūkumų, tačiau po darbų užbaigimo akto pasirašymo statybos montavimo darbų defektų buvo daug ir jie buvo šalinami dar kelis mėnesius, kasacinis teismas užsakovo veiksmus jam sustabdžius mokėjimus rangovui iki tol, kol šis pašalins statybos darbų trūkumus, vertino kaip atitinkančius įstatymo ir šalių sudarytų sutarčių reikalavimus, adekvačius rangovo netinkamai įvykdytos sutarties daliai, protingus ir sąžiningus rangovo atžvilgiu.¹⁷² Kasacinio teismo praktikoje pripažinta ir tai, kad užsakovas turėjo teisę sustabdyti prievolės atsiskaityti pagal statybos rangos sutartį vykdymą tada, kai sutartyje šalys buvo susitarusios, jog tuo atveju, jeigu, per garantinį terminą nustačius defektus, užsakovo nurodytu laiku rangovas jų nepašalina, rangovas moka baudą ir atlygina užsakovo išlaidas, susijusias su defektų šalinimu, ir dėl to patirtus nuostolius, tačiau rangovas užsakovo nustatytu terminu nesutiko nei ištaisyti statybos trūkumų, nei sumažinti darbų kainos, o statybos darbų defektai buvo nustatyti dar iki tol, kol baigėsi galutinis užsakovo įsiskolinimo mokėjimo terminas pagal sutartį; iki defektų paaiškėjimo užsakovas laikėsi skolos mokėjimo grafiko.¹⁷³

171 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-322-611/2015.

172 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-517-219/2015.

173 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-585/2008.

7. VARTOJIMO STATYBOS RANGA IR VARTOTOJŲ TEISIŲ GYNIMAS¹⁷⁴

114. Statybos rangos teisinių santykių dalyku gali būti įvairiais tikslais atliekami statybos darbai. Vykdamas statybos rangos sutartį, gali būti siekiama pastatyti (rekonstruoti, atlikti kitus statybos darbus) tiek komercinės, pramoninės ir kt. paskirties pastatus, tiek ir pastatus, skirtus fizinių asmenų, jų šeimų buitiniams, vartojimo poreikiams patenkinti. Todėl statybos rangos teisiniai santykiai gali būti susiję su vartojimo santykiais. Pažymėtina, kad CK šeštosios knygos XXXIII skyriaus antrajame skirsnyje yra atskirai reglamentuojami vartojimo rangos sutartiniai santykiai; jų esmė yra atskleista CK 6.672 straipsnio 1 dalyje, nurodant, kad pagal vartojimo rangos sutartį rangovas, kuris yra verslininkas, įsipareigoja pagal užsakovo, kuris yra vartotojas, užsakymą atlikti tam tikrą darbą, skirtą buitiniams ar asmeniniams užsakovo ar jo šeimos poreikiams tenkinti, o užsakovas įsipareigoja priimti darbo rezultatą ir už jį sumokėti. Vartojimo statybos ranga, kaip atskira sutarties rūšis, nėra išskirta CK nuostatose, o CK 6.681 straipsnio, apibrėžiančio statybos rangos sutarties sampratą, 4 dalyje yra nustatyta, kad tuo atveju, jeigu pagal statybos rangos sutartį darbai atliekami fizinio asmens (vartotojo) asmeniniams, šeimos ar namų ūkio poreikiams, nesusijusiems su jo verslu ar profesija, tenkinti, sutarčiai taikomos vartojimo rangos sutarties taisyklės. Tačiau atsižvelgiant į pirmiau minėtą aplinkybę, kad statybos rangos sutartys neretai yra sudaromos vartojimo tikslais, vartojimo statybos rangos sutarties samprata, jai taikytinas reglamentavimas ir tam tikri šių santykių ypatumai yra aptarti kasacinio teismo praktikoje.
115. Vartojimo statybos rangos sutartis gali būti apibrėžta kaip sutartis, kuria rangovas, besiverčiantis statybos verslu, įsipareigoja per nustatytą terminą pastatyti pagal užsakovo fizinio asmens užduotį statinį arba atlikti kitus statybos darbus, skirtus vartojimo ar asmeniniams užsakovo ar jo šeimos poreikiams tenkinti, o užsakovas įsipareigoja sudaryti rangovui būtinas statybos darbams atlikti sąlygas, priimti jų rezultatą ir sumokėti sutartyje nustatytą kainą.¹⁷⁵ Taigi, vartojimo statybos rangos sutartis išsiskiria iš kitų statybos rangos sutarčių savo šalimis (užsakovas – fizinis asmuo ir rangovas – profesionalus statybos verslu užsiimantis asmuo) ir tikslu, kuriam pasiekti yra atliekami statybos darbai. Todėl, siekiant kvalifikuoti sutartį kaip vartojimo statybos rangos sutartį, turi būti nustatyta ne tik tai, kad jos pagrindu už atlygį yra atliekami statybos darbai, tačiau taip pat turi būti įvertinta, kas dalyvauja šiuose santykiuose ir kokiam tikslui atliekami šie darbai. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų kasacinis teismas nurodė, kad rangos sutartis, kurioje užsakovu buvo fizinis asmuo, o rangovu – juridinis asmuo (verslinin-

174 Kasacinio teismo praktika dėl vartojimo rangos teisinių santykių yra aptarta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 19 d. Vartotojų teisių apsaugos vartojimo sutartiniuose santykiuose teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalgoje II (vartojimo pirkimo–pardavimo, vartojimo rangos, civilinės atsakomybės vartojimo teisiniuose santykiuose taikymo klausimai) (*Teismų praktika*. 2010, Nr. 33).

175 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-104-684/2019, 8 punktas.

kas), atitinka vartojimo sutartims keliamą subjektiškumo požymį, šios sutarties objektas (gyvenamojo namo rąstinės dalies konstrukcijos ir kitų susijusių darbų atlikimas) suponuoja, jog statybos rangos sutarties tikslas yra susijęs ne su ūkinės komercinės ar profesinės veiklos, o su asmeninių, šeimos, namų ūkio poreikių tenkinimu, todėl kasacinis teismas konstatavo, kad ši statybos rangos sutartis kvalifikuotina kaip vartojimo sutartis.¹⁷⁶

116. Vartojimo statybos rangos sutarties pagrindu tarp šalių susiklosto teisiniai santykiai, kuriems įtaką turi statybos proceso specifika, vartojimo rangos institutas ir kurių neapima bendrųjų rangos sutarties nuostatų teisinis reguliavimas (pvz., CK 6.698 straipsnyje nustatyti pratęsti garantiniai terminai statybos rangos rezultatui pasiekti). Todėl CK XXXIII skyriaus, reglamentuojančio rangą, 1–3 skirsnių „Bendrosios nuostatos“, „Vartojimo ranga“ ir „Statybos ranga“ normos atskirai nėra pakankamos vartojimo statybos rangos sutarties santykiams reglamentuoti. Vartojimo rangos santykiams kaip specialiosios, visų pirma, taikomos CK XXXI-II skyriaus antrojo skirsnio „Vartojimo ranga“ (CK 6.672–6.680 straipsniai) normos. Santykiams, kurių nurodytos normos nereglamentuoja, prioritetiškai taikomos skirsnio „Statybos ranga“ normos, o santykiams, kurių nereglamentuoja nei vartojimo rangos, nei statybos rangos normos, taikomos skirsnyje „Bendrosios nuostatos“ nustatytos taisyklės. Vartojimo rangos santykiams taikomos ir kitos bendrosios CK nuostatos dėl vartojimo sutarčių, o kitos CK nuostatos taikomos vartojimo rangos santykiams pagal bendrąsias teisės normų konkurencijos taisykles – tiek, kiek jų nereglamentuoja vartojimo ir rangos santykių normos. Statybos veiklai nustatytos imperatyviosios viešosios teisės normos taikomos nepaisant to, kokios paskirties – verslo ar buitinės – yra statomas objektas,¹⁷⁷ taigi, jos taikomos ir tuo atveju, kai susiklosto vartojimo statybos rangos teisiniai santykiai.
117. Vartojimo rangos instituto normų taikymo prioritetas prieš statybos rangos normas grindžiamas tuo, kad vartojimo rangos taisyklės suteikia užsakovui (vartotojui), kaip silpnesnįjį vartojimo santykių šalį, didesnes garantijas, kurių pažeidimas reikštų viešojo intereso pažeidimą. Vartotojo pripažinimas silpnesnįja šalimi grindžiamas tuo, kad jo padėtis yra akivaizdžiai nelygiavertė su kita sutarties šalimi – pardavėju ar paslaugų teikėju, kuris, būdamas savo srities profesionalas, turi daugiau žinių svarbiais sutarties sudarymo klausimais, paprastai yra stipresnis ekonomiškai, todėl jo turtinę padėtį skaudžiau paveikia netinkamo užsakymo rizika ir pan. veiksniai. Šiam sutarties šalių nelygiavertiškumui kompensuoti Europos Sąjungos ir nacionaliniuose teisės aktuose vartojimo sutartims greta bendrųjų sutarčių teisės taisyklių taikomos specialiosios, užtikrinančios didesnę vienos sutarties šalių – vartotojo – teisių apsaugą, taisyklės.¹⁷⁸
118. Vartojimo rangos santykių reglamentavime akcentuojama rangovo pareiga suteikti užsakovui informaciją, reikalingą sutarčiai, geriausiai atitinkančiai užsakovo

176 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-104-684/2019, 7 punktas.

177 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-104-684/2019, 8–9 punktai.

178 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-296/2012.

interesus, sudaryti. Bendrojo pobūdžio sutarties šalių pareiga atskleisti viena kitai jų turimą informaciją, turinčią esminę reikšmę sutarties sudarymui, įtvirtinta CK 6.163 straipsnio 4 dalyje. Vartojimo rangą reglamentuojančiose teisės normose taip pat įtvirtinta ši pareiga ir atsakomybė už jos netinkamą įvykdymą – rangovas iki sutarties sudarymo privalo suteikti užsakovui būtiną ir teisingą informaciją apie siūlomus darbus, o jei dėl rangovo pateiktos informacijos nepakankamumo ar netikslumo buvo sudaryta sutartis atlikti darbą, pagal savo savybes neatitinkančią to, ką užsakovas turėjo omenyje, užsakovas turi teisę nutraukti vartojimo rangos sutartį neapmokėdamas atliktų darbų ir reikalauti atlyginti nuostolius (CK 6.674 straipsnis). Kilus ginčui dėl informacijos nepakankamumo, pareiga įrodyti priežastinį ryšį tarp informacijos nesuteikimo ir neigiamų padarinių tenka užsakovui, o pareiga įrodyti, kad buvo pateikta būtina ir teisinga informacija, – rangovui. Vartotojas, būdamas silpnesnioji sutarties šalis, dėl informacijos, patirties, specialių žinių stokos ir panašių aplinkybių turi ribotas galimybes, sudarydamas sutartį, tinkamai įgyvendinti savo interesų apsaugą ir daryti įtaką sutarties sąlygų turiniui, todėl verslininkas per sutarties sąlygas gali įgyti nepateisinamą pranašumą prieš vartotoją. Dėl šių priežasčių teisingai sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyrai vartojimo sutartyse užtikrinti yra reikalingas specialus, tik vartojimo sutartims taikomas įstatyme nustatytas reguliavimas. Vienas vartojimo sutarties sąlygų atitikties bendriesiems sąžiningumo kriterijams aspektų – vertinimas, ar jos yra skaidrios, t. y. ar sutarties sąlygos yra aiškios ir suprantamos vartotojui, ir ar verslininkas pateikė vartotojui visą sutarčiai sudaryti reikšmingą informaciją. Neskaidrios sutarties sąlygos negali būti laikomos sąžiningomis, nes vartotojas, kuris nesupranta sutarties sąlygų ar neturi visos apsispręsti reikšmingos informacijos, negali priimti tinkamo sprendimo.¹⁷⁹

119. Užsakovo, kuris yra vartotojas, t. y. silpnesnė sutarties šalis, teisės vartojimo rangos teisiniuose santykiuose yra ginamos ne tik ankstesniame punkte nurodytomis priemonėmis, bet ir suteikiant jam didelę pažeistų teisių gynimo būdų pasirinkimo galimybę tuo atveju, kai darbai pagal rangos sutartį neatlikti ar atlikti su trūkumais. Antai pagal CK 6.678 straipsnio, reglamentuojančio darbų trūkumų nustatymo teisinės pasekmės esant vartojimo rangos teisiniams santykiams, 1 dalį, nustatęs darbų rezultato trūkumus, užsakovas turi teisę savo pasirinkimu pareikšti vieną iš CK 6.665 straipsnyje nurodytų reikalavimų arba reikalauti pakartotinai ir neatlygintinai atlikti darbus, arba atlyginti trūkumų šalinimo išlaidas. Pagal CK 6.665 straipsnyje nustatytą teisinį reguliavimą, užsakovas taip pat turi teisę reikalauti iš rangovo neatlygintinai pašalinti trūkumus per protingą terminą, atitinkamai sumažinti darbų kainą (1 dalies 1, 2 punktai), atlyginti nuostolius (3 dalis). Pagal CK 6.680 straipsnį, jeigu rangovas neatlieka ar netinkamai atlieka vartojimo rangos sutartyje nustatytą darbą, užsakovas taip pat turi teisę pasinaudoti CK 6.334 straipsnyje įtvirtintomis pirkėjo teisėmis,¹⁸⁰ tačiau šio straipsnio

179 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-296/2012.

180 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-164-378/2023, 51 ir 53 punktai.

normos vartojimo rangos santykiams taikytinos *mutatis mutandis*, t. y. su būtinais vartojimo rangos santykių specifikos – sutarties dalyko ir subjektinės sutarties šalių sudėties – nulemtais pakeitimais.¹⁸¹ Taigi, rangovui pažeidus vartojimo statybos rangos sutartį, užsakovas savo teises gali ginti ne tik bendraisiais užsakovo, bet ir specialiaisiais – vartotojo – teisių gynybos būdais, nustatytais vartojimo rangą ir vartojimo pirkimą–pardavimą reglamentuojančiose teisės normose, taip pat rangovui gali būti taikoma civilinė atsakomybė. CK įtvirtinta vartotojo teisių gynimo būdų, kurių taikymo pasirinkimo teisė suteikta vartotojui, įvairovė yra viena iš vartojimo sutarčių instituto specifikos išraiškų.¹⁸²

120. Kita vertus, nors, kilus ginčui dėl vartojimo rangos sutarties pagrindu atliktų darbų kokybės, užsakovui, kaip vartotojui, suteikiama plati teisė pasirinkti savo pažeistų teisių gynimo priemonę, ši teisė turi būti įgyvendinama laikantis įstatyme nustatytų reikalavimų. Todėl, užsakovui prašant taikyti CK 6.678 straipsnio 1 dalyje, 6.665 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas darbų trūkumų nustatymo teisinės pasekmes, teismas, neribodamas užsakovo pasirinkimo teisės, turėtų įvertinti ir užtikrinti, kad vienu metu nebūtų taikomi atskiri savarankiški teisių gynimo būdai, kurie kartu netaikytini, pavyzdžiui, tenkinamas užsakovo reikalavimas sumažinti darbų kainą ir kartu reikalavimas neatlygintinai atlikti darbus arba atlyginti trūkumų šalinimo išlaidas.¹⁸³ Pagal CK 6.665 straipsnį, užsakovas, įgyvendinęs teisę į nuostolių atlyginimą, negali kartu pasinaudoti kitu savo teisių gynimo būdu ir atsisakyti sumokėti už atliktus darbus. Šie teisių gynimo būdai vertintini kaip alternatyvūs ir negali būti naudojami kartu dėl to paties teisių pažeidimo. Užsakovas turi teisę pasirinkti vieną iš CK 6.665 straipsnio 1 dalies 2 punkte ir 6.665 straipsnio 3 dalyje nustatytų teisių gynimo būdų. Tokį aiškinimą patvirtina CK 6.658 straipsnio 5 dalies norma, kurioje nustatyta, kad jeigu darbų priėmimo metu nustatomi darbo trūkumai, užsakovas turi teisę atskaityti iš sumų, priklausančių rangovui už atliktus darbus, sumą, reikalingą tiems trūkumams pašalinti. Taigi, aplinkybė, kad darbai atlikti su trūkumais, savaime nereiškia, jog jų nereikia apmokėti; užsakovas savo teises gali ginti reikalaujamas arba atitinkamai sumažinti atliktų darbų kainą, arba atlyginti nuostolius.¹⁸⁴

121. Minėtas teisinis reguliavimas, suteikiantis galimybę pasirinkti dėl statybos darbų trūkumų pažeistų teisių gynimo būdą, negali būti aiškinamas kaip reiškiantis, kad užsakovas negali rinktis skirtingų pažeistų teisių, kurios pažeistos dėl skirtingų darbų trūkumų, gynimo būdų, t. y. kad tais atvejais, kai, siekiant pašalinti konkretų statybos darbų trūkumą, pavyzdžiui, pareiškiamas reikalavimas pakartotinai ir neatlygintinai atlikti darbus arba, pavyzdžiui, atlyginti trūkumų šalinimo išlaidas, negali būti reiškiamas reikalavimas atlyginti nuostolius, kurių atsirado

181 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-296/2012.

182 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-164-378/2023, 52 punktas.

183 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-164-378/2023, 58 punktas.

184 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-679/2013.

dėl kito (kitų) statybos darbų trūkumo (trūkumų).¹⁸⁵ Ginčą nagrinėjantis teismas, įvertindamas vieno ar kito vartotojo teisių gynimo būdo pasirinkimo pagrįstumą, turi atsižvelgti į konkrečias teisiškai reikšmingas aplinkybes ir siekti, kad vartotojo teisių gynimo būdas būtų proporcingas prievolių pažeidimo mastui ir nesukeltų pažeidimui neadekvačių teisinių pasekmių.¹⁸⁶

8. STATYBOS RANGOS SUTARTIS IR SUBRANGOS TEISINIAI SANTYKIAI

122. Bendrosiose rangos teisinius santykius reglamentuojančiose CK nuostatose yra įtvirtinta rangovo teisė pasitelkti savo prievolėms įvykdyti kitus asmenis (subrangovus), jeigu įstatymuose arba rangos sutartyje nenustatyta, kad užduotį privalo įvykdyti pats rangovas, ir nurodyta, kad tuo atveju, jeigu užduočiai vykdyti yra pasitelkti subrangovai, tai rangovas tampa generaliniu rangovu (CK 6.650 straipsnio 1 dalis). Šiose nuostatose taip pat aptarti ir su generalinio rangovo, subrangovo ir užsakovo tarpusavio santykiais bei atsakomybe susiję klausimai: CK 6.650 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad tuo atveju, jeigu rangovas sutarčiai įvykdyti pasitelkė subrangovus pažeisdamas įstatymuose ar sutartyje nustatytas taisykles, jis atsako užsakovui už nuostolius, kuriuos padarė vykdydami sutartį subrangovai; pagal aptariamą nuostatą 3 dalį, generalinis rangovas atsako užsakovui už subrangovų prievolių neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą, o subrangovams – už užsakovo prievolių neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą; CK 6.650 straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad tuo atveju, jei kitaip nėra nustatyta sutartyje ar įstatymuose, užsakovas ir subrangovas neturi teisės reikšti vienas kitam piniginių reikalavimų, susijusių su sutarčių, kiekvieno iš jų sudarytų su generaliniu rangovu, pažeidimu.
123. CK nuostatose, reglamentuojančiose statybos rangos teisinius santykius, nėra nustatyta specialių taisyklių, susijusių su rangovo galimybe statybos darbams atlikti pasitelkti subrangovus. Nors CK 6.684 straipsnio 3 dalyje yra įtvirtinta prezumpcija, kad tuo atveju, jeigu statybos rangos sutartyje nenustatyta kitaip, rangovas privalo pats atlikti visus normatyviniuose statybos dokumentuose nurodytus darbus, ši norma yra CK straipsnio, reglamentuojančio darbų atlikimą pagal normatyvinius statybos dokumentus ir sąmatą, dalis ir yra taikoma siekiant nustatyti darbų apimtį, kurią pagal rangos sutartį privalo atlikti rangovas. Kitaip tariant, ji taikoma, kai sprendžiamas klausimas, kokia sutartis buvo sudaryta – statybos rangos sutartis dėl darbų dalies (nustatytos statybos normatyviniuose dokumentuose) atlikimo ar viso objekto statybos (visų darbų, nustatytų statybos normatyviniuose dokumentuose). Ši įstatymo norma negali būti laikoma specialiąja CK 6.650 straipsnio 1 dalyje nustatytos normos atžvilgiu ir netaikytina, kai sprendžiamas klausimas, ar rangovas turi teisę pasitelkti trečiuosius asmenis dar-

185 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-90-403/2021, 31 punktas.

186 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-104-684/2019, 11 punktas.

bams atlikti. Statybos rangos sutartyje šalys turėtų įtvirtinti galimybę rangovui pasitelkti trečiuosius asmenis statybos darbams ar daliai jų atlikti, kurią įgyvendindamas rangovas sudarytų subrangos sutartį su pasirinktu trečiuoju asmeniu – subrangovu, o pats taptų generaliniu rangovu. Tačiau tuo atveju, kai sutartyje to neaptarta, teisė pasitelkti kitus asmenis (subrangovus) savo prievolėms įvykdyti konstatuojama aiškinant konkrečią sutartį ir taikant teisę ginčo santykiams reglamentuoti. Rangos sutartyje nesant nuostatos, kad visus darbus turi atlikti rangovas, taip pat draudimo pasitelkti trečiuosius asmenis, laikytina, kad rangovas turi teisę sudaryti sutartį su subrangovu dėl tam tikrų darbų atlikimo.¹⁸⁷

124. Generalinis rangovas, sudaręs subrangos sutartį, tampa dviejų savarankiškų sutarčių subjektu. Nuo to, kaip tinkamai subrangovas įvykdys sutartinius įsipareigojimus generaliniam rangovui, priklauso ir generalinio rangovo įsipareigojimų tinkamas įvykdymas užsakovui, todėl generalinis rangovas turi poreikį gauti tinkamą darbų rezultatą. Subrangovas, kaip verslininkas ir savo srities profesionalas, prisiimdamas pareigą atlikti tam tikrus darbus, suteikia generaliniam rangovui, kuris yra atsakingas užsakovui, teisėtus lūkesčius, kad jis atliks darbus profesionaliai, kokybiškai, panaudodamas reikiamas medžiagas ir technologijas, griežtai laikysis teisės aktuose nustatytų reikalavimų. Taigi, iš esmės subrangovui, sudariusiam sutartį su generaliniu rangovu, taikomi tie patys reikalavimai kaip ir generaliniam rangovui, tik skiriasi jų pareigų apimtis.¹⁸⁸ Todėl generalinio rangovo ir subrangovo sutartis, atitinkanti CK 6.681 straipsnyje nustatytą apibrėžimą, kvalifikuotina kaip rangos (statybos rangos) sutartis, kurioje generalinis rangovas yra užsakovas, o subrangovas – rangovas. Atitinkamai subrangos sutartiniams santykiams taikytinos CK įtvirtintos rangos sutarčių nuostatos tiek, kiek sutarties šalių teisėtai (neperžengiant sutarties laisvės principo ribų) nesusitarta kitaip.¹⁸⁹
125. Atsižvelgiant į subrangos teisinių santykių specifišką (generalinis rangovas, įsipareigojęs užsakovui atlikti darbus, pasitelkia subrangovą šiems darbams (ar jų daliai) atlikti; neretai darbus objekte vykdo tiek generalinis rangovas, tiek ir subrangovas), tarp šalių pasitaiko ginčų dėl to, kuri iš jų yra atsakinga už atsiradusius statybos darbų trūkumus. Sprendžiant šį klausimą, kaip ir atribojant kitų statybos dalyvių atsakomybę, yra reikšminga nustatyti defektų atsiradimo priežastis ir sieti jas su atsakingų už defektus asmenų veiksmis. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų subrangovas kėlė generalinio rangovo atsakomybės klausimą, nurodydamas, kad generalinis rangovas pats atliko dalį darbų – netinkamai išbetonavo grindų pagrindą, ant kurio vėliau buvo klijuojamos plytelės, ir dėl to atsirado užsakovo užfiksuoti defektai. Bylą išnagrinėję teismai, vertindami subrangovo atsikirtimus, kad didesnę dalį darbų atliko pats generalinis rangovas ir jis turėjo tinkamai suformuoti nuolydžius, o subrangovas atliko tik baigiamuosius darbus, suklijuodamas plyteles, pažymėjo, kad subrangovas, būdama savo srities profesionalas,

187 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-517/2008.

188 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-681-378/2015.

189 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-207-701/2022, 29 punktas.

prisiėmė visą darbų atlikimo riziką ir yra vienas atsakingas už nuostolių atsiradimą. Teismai nurodė, kad, įžvelgęs netinkamai suformuotus nuolydžius, subrangovas turėjo neatlikti priskirtų darbų, o kelti klausimą dėl generalinio rangovo nekokybiškai atliktų darbų, tačiau to nepadarė ir atliko darbus, taip padidindamas nuostolius. Tačiau kasacinis teismas šioje byloje atkreipė dėmesį į tai, kad ne tik subrangovas, bet abi šalys veikė kaip statybos profesionalai; aplinkybė, ar subrangovas pastebėjo (galėjo pastebėti), jog betono pagrindas suformuotas netinkamai, nėra preziumuojama, o turi būti nustatyta įrodinėjimo procese; taip pat įrodinėjimo dalykas yra ir aplinkybė, ar blogas betono dangos paklojimas lėmė plytelių dangos defektų atsiradimą.¹⁹⁰ Kitoje byloje kasacinis teismas nurodė, kad generaliniam rangovui neturi tekti dalis atsakomybės dėl patirtų nuostolių, nes jų atsiradimo priežastis yra tai, kad subrangovas nesilaikė betoninių grindų įrengimo technologinių reikalavimų ir dėl to pažeidė sutartinius įsipareigojimus dėl darbų kokybės, savo ruožtu generalinio rangovo veiksmai organizuojant darbus neturėjo įtakos atliekamų darbų kokybei ir nebuvo betoninių grindų defektų atsiradimo priežastis.¹⁹¹

126. Kasacinio teismo praktikoje taip pat pažymėta, kad vertinant, ar subrangovui tenka atsakomybė už netinkamos kokybės statybos darbus, nustatyti ir tai, kaip šalys pasiskirstė įsipareigojimus dėl darbų kokybės, t. y. ar tuos darbus užsakęs generalinis rangovas turėjo sutartinę pareigą ir realią galimybę kontroliuoti (tikrinti) atliekamus darbus, ar darbų vykdymo procese jį tenkino darbų vykdymo eiga, terminai, taip pat ar generalinis rangovas neprieštaravo dėl tarpinių darbų rezultatų kokybės. Jei generalinis rangovas neatlieka tarpinių darbų rezultatų kontrolinių matavimų, bandymų ar kitokios darbų kokybės patikros, kai subrangos sutartyje jam nustatyta tokia pareiga, ir laiku nepareiškia pretenzijų subrangovui dėl tarpinių rezultatų darbų kokybės, tai jis netenka teisės remtis tokių atliktų tarpinių darbų kokybės trūkumais priimdamas galutinį darbų rezultatą, jei nuo tarpinių darbų rezultatų tiesiogiai priklauso galutinio rezultato kokybė. Tuo atveju, kai rangovas subrangos sutartimi užsako atlikti darbus ir juos kontroliuoja, jis negali remtis galutinio rezultato trūkumais, jei subrangovas sąžiningai bendradarbiavo ir teikė informaciją rangovui apie statybos darbų eigą.¹⁹²
127. Dėl subrangos teisinių santykių specifikos, nagrinėjant iš šių teisinių santykių kylančius ginčus, ne tik kyla poreikis įvertinti, kurio iš subjektų – generalinio rangovo ar subrangovo – veiksmai turėjo įtakos tam, kad atsirastų darbų trūkumų, bet ir poreikis nustatyti, koku teisiniu pagrindu remdamasis generalinis rangovas gali pareikšti reikalavimus subrangovui, manydamas, jog darbo rezultato trūkumų atsirado subrangovui netinkamai atlikus savo pareigas. Kasacinis teismas, spręsdamas šį klausimą, pažymėjo, kad tuo atveju, kai generalinis rangovas sumoka užsakovui tam tikras pinigų sumas dėl generalinės rangos sutar-

190 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-197-469/2020, 41 punktas.

191 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-575/2008.

192 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-334/2005.

ties pažeidimo, jis vykdo savo, kaip generalinio rangovo, prievolę užsakovui, nepaisant aplinkybės, kad ne visus darbus, dėl kurių trūkumų užsakovas pareiškė generaliniam rangovui pretenziją, atliko jis pats. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas išaiškino, kad generalinio rangovo reikalavimai subrangovui negali būti grindžiami CK 6.280 straipsnio nuostatomis dėl regreso (atgręžtinio reikalavimo) teisės įgyvendinimo ar patenkinti jų pagrindu. Generalinio rangovo reikalavimas subrangovui dėl nuostolių, kurie susidarė sumokėjus užsakovui darbų trūkumų taisymo išlaidas, yra reikalavimas dėl atliktų pagal rangos (subrangos) sutartį darbų trūkumų, o ne regresinis (atgręžtinis) reikalavimas dėl padarytos žalos atlyginimo. Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad tais atvejais, kai generalinis rangovas reiškia subrangovui reikalavimą, kildinamą iš jų sudarytos rangos sutarties, yra taikytina taisyklė, pagal kurią deliktinė atsakomybė negali būti taikoma skolininkui, kurio prievolė kyla iš sutartinių įsipareigojimų vykdymo.¹⁹³

128. Generalinis rangovas ne tik turi atsakyti užsakovui už darbų trūkumus, nulemtus subrangovo veiksmų, tačiau ir priešingai, jam tenka užsakovo neatsiskaitymo rizika, nes jis yra susijęs sutartiniais ryšiais su užsakovu ir atsakingas už sutarties kontrahento pasirinkimą. Tais atvejais, kai generalinės rangos sutartyje ar subrangos sutartyje nenustatyta subrangovo tiesioginių santykių su užsakovu ir subrangovas negali pareikšti reikalavimo užsakovui sutarties pagrindu, generalinis rangovas negali remtis aplinkybe, kad jis su subrangovu neatsiskaito dėl to, jog su juo neatsiskaito užsakovas.¹⁹⁴

9. IEŠKINIO SENATIES INSTITUTO TAIKYMO YPATUMAI GINČUOSE, KYLANČIUOSE IŠ STATYBOS RANGOS TEISINIŲ SANTYKIŲ

129. Ieškinio senatis – tai įstatymuose nustatytas laiko tarpas (terminas), per kurį asmuo gali apginti savo pažeistas teises pareiškdamas ieškinį (CK 1.124 straipsnis). Vadovaujantis CK 1.125 straipsnio nuostatomis, bendrasis ieškinio senaties terminas sudaro dešimt metų, tačiau atskirų rūšių reikalavimams CK ir kituose Lietuvos Respublikos įstatymuose gali būti nustatyti sutrumpinti ieškinio senaties terminai. Ieškinio senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos, o ši teisė atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą; šios taisyklės išimtys gali būti nustatytos CK ir kituose įstatymuose (CK 1.127 straipsnio 1 dalis).
130. Statybos rangos santykius reglamentuojančiose teisės normose nėra nustatytas specialus ieškinio senaties terminas, taikytinas kilus ginčams iš šių santykių, tačiau bendrosiose rangos santykius reglamentuojančiose nuostatose yra įtvirtintas ieškinio senaties terminas, taikytinas ginčams, kylantiems iš rangos teisinių santykių, ir pateiktos specialios nuostatos dėl šio termino skaičiavimo pradžios. Rangos santykiuose taikomas ieškinio senaties terminas yra įtvirtintas CK

193 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-197-469/2020, 35, 54 ir 61 punktai.

194 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-526/2012.

- 6.667 straipsnio 1 dalyje; joje nurodyta, kad reikalavimams, kylantiems dėl atliktų darbų trūkumų, nustatomas vienerių metų ieškinio senaties terminas, išskyrus CK nustatytas išimtis. Taigi, šioje normoje apibrėžtas sutrumpintas ieškinio senaties terminas ir leista CK nustatyti jo taikymo išimtis. CK 6.667 straipsnio 2 dalyje yra nustatyta taisyklė dėl ieškinio senaties termino eigos pradžios toms rangos sutartims, kai darbų rezultatas priimamas dalimis ir nėra garantijos. Joje nurodyta, kad tuo atveju, jei pagal rangos sutartį darbų rezultatas buvo priimtas dalimis, ieškinio senaties terminas prasideda priėmus visą darbų rezultatą. Esant garantiniam terminui taikoma CK 6.667 straipsnio 3 dalis, kurioje nustatyta, kad tuo atveju, kai įstatyme ar rangos sutartyje nustatytas garantinis terminas ir apie trūkumus buvo pareikšta per šį garantinį terminą, ieškinio senaties terminas prasideda nuo pareiškimo apie trūkumus dienos.¹⁹⁵
131. CK 6.667 straipsnyje įtvirtintos specialiosios ieškinio senaties termino taisyklės, be kita ko, šio straipsnio 1 dalyje nustatytas vienerių metų ieškinio senaties terminas, taikytinos ir generalinio rangovo reikalavimams subrangovui dėl nuostolių, susidariusių atlyginus užsakovui darbų trūkumų taisymo išlaidas. Toks aiškinimas kasacinio teismo praktikoje yra grindžiamas tuo, kad šis generalinio rangovo reikalavimas subrangovui – tai reikalavimas dėl atliktų pagal rangos (subrangos) sutartį darbų trūkumų, o ne regresinis (atgręžtinis) reikalavimas dėl padarytos žalos atlyginimo. Atitinkamai tokiam reikalavimui nėra taikomas CK 1.125 straipsnio 9 dalyje nustatytas trejų metų ieškinio senaties terminas, taikytinas reikalavimams atlyginti žalą.¹⁹⁶
132. Kaip minėta anksčiau, statybos darbams įstatyme yra nustatytas garantinis terminas. Todėl statybos rangos sutarties atveju yra aktuali pirmiau minėta CK 6.667 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta bendrosios ieškinio senaties termino eigos pradžios skaičiavimo taisyklės, nustatytos CK 1.127 straipsnio 1 dalyje, išimtis, kurios taikymą lemia pareikšto reikalavimo turinys (dėl atliktų rangos darbų trūkumų, kai įstatyme ar rangos sutartyje yra nustatytas garantinis terminas ir apie trūkumus buvo pareikšta per šį garantinį terminą) ir tam tikros sąlygos (nustatytas garantinis terminas, užsakovo veikimo iniciatyva, pareiškiant apie trūkumus per garantinį terminą).¹⁹⁷ Šios taisyklės išskirtinumas, lyginant ją su bendrąja nuostata dėl ieškinio senaties termino skaičiavimo pradžios, yra tai, kad pagal ją užtenka nustatyti vien objektyvųjį momentą – dieną, kada užsakovas pareiškė apie rangovo atliktų darbų trūkumus.¹⁹⁸ Aptariama norma – tai speciali rangos santykiuose įtvirtinta ieškinio senatį reglamentuojanti nuostata, kurioje nustatyta išimtis, taikytina, kai apie rangos darbų trūkumus pareiškama per garantinį laikotarpį, todėl ji negali būti aiškinama kitaip, nei nurodyta joje. Pavyzdžiui, pagal šią nuostatą ieškinio senaties pradžia negali būti siejama su momentu, kai užsa-

195 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-652/2004.

196 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-197-469/2020, 61 punktą.

197 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-207-701/2022, 28 punktą.

198 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-74-421/2015.

kovas faktiškai patyrė išlaidų ištaisęs darbų trūkumus, arba su diena, kai buvo atsisakyta ištaisyti užsakovo nurodytus trūkumus.¹⁹⁹ Ieškinio senaties termino pradžia pagal šią nuostatą negali būti nustatoma ir pagal subjektyvųjį momentą, t. y. momentą, kai tapo aišku apie netinkamai atliktus darbus.²⁰⁰

133. Pažymėtina, kad CK 6.667 straipsnio 3 dalyje, apibrėžiančioje ieškinio senaties pradžios momentą, nėra nurodytas konkretus dokumentas, kuriuo užsakovas turi pareikšti rangovui apie trūkumus. Kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, kad nustatant CK 6.667 straipsnio 3 dalyje reglamentuotą ieškinio senaties pradžios momentą nėra svarbu, kokiam – vienašaliame ar dvišaliame – dokumente užsakovas pareiškė rangovui apie trūkumus; svarbu tik nustatyti, ar užsakovas tai padarė ir kada jis tai padarė. Todėl tokiu užsakovo pareiškimu apie atliktų darbų trūkumus kasacinio teismo praktikoje, pavyzdžiui, buvo pripažintas apžiūros metu abiejų šalių atstovų pasirašytas aktas, kuriame šalys užfiksavo atliktų darbų trūkumus ir nustatė terminą jiems pašalinti. Vis dėlto kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad tokios aplinkybės, kai aktą pasirašo abi šalys ir jame nurodoma trūkumų pašalinimo data, sudaro teisinį pagrindą įvertinti, ar ieškinio senaties terminas nebuvo nutrauktas dėl skolininko veiksmų ir kada išnyko aplinkybės, sudariusios pagrindą nutraukti ieškinio senatį. Tik nustačius šias aplinkybes galima padaryti pagrįstą išvadą, ar ieškinio senaties terminas buvo praleistas.²⁰¹

10. SU STATYBOS RANGOS TEISINIAIS SANTYKIAIS SUSIJĘ PROCESINIAI ASPEKTAI

134. Sprendžiant iš statybos rangos teisinių santykių kylančius ginčus, praktikoje kyla ir su tinkamu civilinio proceso teisės normų taikymu susijusių klausimų. Vienas iš tokių klausimų – kas gali būti tinkamomis iš šių teisinių santykių kilusio teismo ginčo šalimis. CPK 5 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta, kad kiekvienas suinteresuotas asmuo turi teisę įstatymuose nustatyta tvarka kreiptis į teismą tam, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas. Šio straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad teismas imasi nagrinėti civilinę bylą pagal asmens (arba jo atstovo), kuris kreipėsi, kad būtų apginta jo teisė arba įstatymų saugomas interesas, pareiškimą; įstatymuose nustatytais atvejais prokuroras, valstybės ir savivaldybių institucijos ir kiti asmenys taip pat gali pareikšti ieškinį ar pareiškimą viešajam interesui ginti. Taigi, pagal bendrąją CPK nustatytą taisyklę asmens teisė kreiptis į teismą yra iš esmės siejama su jo teisiniu suinteresuotumu ir siekiu apginti savo, o ne kito asmens, teises ar įstatymų saugomus interesus. Tokias sąlygas paprastai atitinka asmuo, kuris yra materialinių teisinių santykių, iš kurių yra kildinamas ginčas, dalyvis.

199 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-112-313/2015.

200 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-207-701/2022, 35 punktas.

201 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-443-1075/2018, 40–42 punktai.

135. Asmens teisė kreiptis į teismą dėl statybos rangos sutarties netinkamo vykdymo egzistuoja ir tada, kai statybos rangos sutartis yra sudaryta dėl bendraturčiams (ieškovui ir kitiems daugiabučiame name esančių butų savininkams) priklausančio turto ir ją bendraturčių vardu sudarė jų įgaliotas asmuo. Kasacinis teismas šiuo aspektu yra nurodęs, kad daugiabučio gyvenamojo namo butų savininkai, su kitais bendraturčiais bendru sutarimu tvarkydami bendrosios nuosavybės objektą, turi teisę sudaryti sutartį su trečiuoju asmeniu dėl daugiabučio namo dalių, esančių bendrąja nuosavybe, priežiūros, remonto ar kitokio tvarkymo arba įgalioti vieną iš bendraturčių ar kitą asmenį atstovauti jiems santykiuose su trečiuoju asmeniu, pavyzdžiui, rangovu. Tačiau sutarties sudarymas tokiomis sąlygomis nepaneigia daugiabučio gyvenamojo namo bendraturčio teisių, be kita ko, ir teisės kreiptis į teismą dėl netinkamo su trečiuoju asmeniu sudarytos sutarties vykdymo. CK 4.85 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad butų ir kitų patalpų savininkų sprendimas dėl bendrosios dalinės nuosavybės teisės įgyvendinimo negali apriboti šių savininkų teisių ir teisėtų interesų, išskyrus įstatymuose nustatytus atvejus. CK, CPK ir kitų įstatymų nuostatomis nėra ribojama procesinė bendraturčio teisė kreiptis į teismą dėl daugiabučio gyvenamojo namo savininkų vardu sudarytos sutarties vykdymo, todėl reikalavimų dėl netinkamo sutarties vykdymo, kuriuos teisme rangovui pareiškia vienas iš namo bendraturčių, nėra pagrindo atmesti vien todėl, kad juos pareiškė asmuo, neturintis reikalavimo teisės.²⁰²
136. Sprendžiant iš statybos rangos sutarčių kylančius ginčus yra reikšminga ne tik tinkamai nustatyti asmenį, kuris gali pareikšti teisme iš šių teisinių santykių kylančius reikalavimus (ieškovą), bet ir asmenį, kuris turi pagal šiuos reikalavimus atsakyti, t. y. atsakovą. Toks klausimas gali kilti dėl to, kad statybos teisiniuose santykiuose, kaip minėta, neretai dalyvauja ne vienas subjektas, kurių pareigos ir atsakomybė yra tarpusavyje susijusios. Pagal CK 6.696 straipsnį ir 6.697 straipsnio 3 dalį, nustačius statinio defektus, už juos gali būti atsakingas ne tik rangovas, bet ir projektuotojas, statinio projekto ekspertizės rangovas ir statybos techninis prižiūrėtojas, jei jie nepaneigia savo kaltės dėl defektų atsiradimo. Praktikoje pasitaiko situacijų, kai, sprendžiant tarp rangovo ir užsakovo kilusį ginčą, nurodyti kiti statybos proceso dalyviai nėra įtraukiami dalyvauti byloje kaip atsakovai ar tretieji asmenys ir jų atsakomybės už defektus klausimai nėra nagrinėjami. Tačiau tokiu atveju rangovas, manydamas, kad šie subjektai taip pat yra atsakingi už nustatytus defektus, turi teisę jiems pareikšti reikalavimą atlyginti jų neteisėtais veiksmais padarytą žalą. Tokią teisę regreso tvarka įgyja asmuo, kreditoriumi įvykdęs prievolę, kurią jis turėjo vykdyti su kitais skolininkais (CK 6.280 straipsnio 1, 2 dalys).²⁰³ Šių asmenų į bylą neįtraukus, tai savaime nėra nei absoliutus teismo sprendimo negaliojimo pagrindas, nei kitoks esminis proceso teisės normos pažeidimas, kai teismai byloje nepriima sprendimo dėl jų teisių ir pareigų.²⁰⁴

202 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-11/2013.

203 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-288-469/2015.

204 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-20/2014.

137. Atsižvelgiant į tai, kad iš statybos rangos sutarties kylančios šalių prievolės yra priešpriešinės – rangovas pagal šią sutartį turi pareigą tinkamai atlikti darbą, o užsakovas – priimti atliktų darbų rezultatą ir atsiskaityti su rangovu, nagrinėjant teisme ginčus, kylančius iš statybos rangos teisinių santykių, šalys neretai ginasi nuo joms pareiktų reikalavimų nurodydamos, kad reikalavimą pareiškusi šalis pati nėra tinkamai įvykdžiusi savo pareigos, todėl ji negali reikalauti iš priešingos šalies įvykdyti jos prievolę. Pavyzdžiui, rangovui pareiškus reikalavimą, kad užsakovas su juo atsiskaitytų už atliktus darbus pagal statybos rangos sutartį, užsakovas, nesutikdamas su tokiu reikalavimu, gali įrodinėti, kad darbai buvo atlikti netinkamai, turi esminių trūkumų, todėl užsakovas sustabdė savo prievolės vykdymą ar pan. Praktikoje šiuo aspektu buvo kilę neaiškumų dėl to, kokia forma – pareiškdamas priešiškinį ar nurodydamas atitinkamus argumentus atsiliepime į ieškinį – atsakovas gali reikšti tokio pobūdžio atsikirtimus. Spręsdamas šį klausimą, kasacinis teismas išaiškino, kad tais atvejais, kai pagal tarp šalių atsiradusį teisinį santykį abi šalių prievolės yra tarpusavyje susijusios ir vienos šalies prievolės vykdymas priklauso nuo kitos šalies prievolės vykdymo ir kai šalys taiko savo teisių gynimo būdus, nustatytus CK 6.58 arba 6.207 straipsniuose, arba specialius teisių gynimo būdus, apibrėžtus atskiras sutarčių rūšis reglamentuojančiose taisyklėse, tokius kaip, pavyzdžiui, CK 6.658 straipsnio 5 dalyje, vienai šaliai pareiškus ieškinį dėl piniginės prievolės vykdymo, kita šalis turi teisę gintis nuo pareikšto ieškinio atsikirtimų forma, įrodinėdama aplinkybes, susijusias su prievolės vykdymo sustabdymu ar atsisakymu ją vykdyti, ar teise atlikti atskaitymus. Bylą nagrinėjantis teismas tokiu atveju privalo iš esmės įvertinti šalies argumentus, kuriais ji įrodinėja aplinkybes, susijusias su prievolės vykdymo sustabdymu ar atsisakymu ją vykdyti, ar teise atlikti atskaitymus, nepriklausomai nuo to, ar tokie argumentai pateikiami atsiliepimo į ieškinį ar priešiškinio forma.²⁰⁵ Taigi, tokio pobūdžio atsikirtimai saisto teismą net tada, kai jie yra pareiškiami atsiliepime į priešingos šalies pateiktą ieškinį; šalis, norėdama tokiu būdu apsiginti nuo jai pareiktų reikalavimų, neprivalo teikti priešiškinio.
138. Savarankiško ieškinio (priešiškinio) šalis neprivalo reikšti ir siekdama nugincyti statybos rangos darbų rezultato perdavimo–priėmimo aktą. Kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, kad šalis gali ginčyti rangos darbų perdavimo–priėmimo aktą pareiškdamą atsikirtimus į ieškinį,²⁰⁶ todėl rangovui pareiškus užsakovui reikalavimą sumokėti už jo atliktus ir užsakovui perduotus statybos rangos darbus ir šį reikalavimą grindžiant darbų perdavimo–priėmimo aktu, kuris, kaip minėta, patvirtina įvykusį darbų rezultato priėmimo faktą, užsakovas, manydamas, kad darbai buvo atlikti netinkamai, turi esminių trūkumų ir pan., siekdamas apsiginti nuo tokio reikalavimo, gali ginčyti statybos rangos darbų rezultato perdavimo–priėmimo aktą atsikirtimais, išdėstytais atsiliepime į ieškinį.

205 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-289-1075/2018, 34 punktas.

206 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-54/2009; 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-570/2010, 2014 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-406/2014.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų grupė

Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2024 m. birželio 19 d. pasitarime
pritarta skelbti biuletenyje „Teismų praktika“

3.2. LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PRAKTIKOS BAUDŽIAMOSIOSE BYLOSE DĖL NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ EKONOMIKAI IR VERSLO TVARKAI (BK XXXI SKYRIUS) APŽVALGA (III DALIS)

Įvadas

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos apžvalga yra nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – ir BK) XXXI skyrius) normų taikymo apibendrinimo trečioji dalis – joje apžvelgiami kredito, paskolos, tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos panaudojimo ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką (BK 206 straipsnis), kreditinio sukčiavimo (BK 207 straipsnis), skolininko nesąžiningumo (BK 208 straipsnis), nusikalstamo bankroto (BK 209 straipsnis) ir komercinės paslapties atskleidimo (BK 211 straipsnis) nusikaltimų sudėčių aiškinimo ir taikymo aspektai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir kasacinės instancijos teismas) praktikoje nuo 2003 m. gegužės 1 d.

Pažymėtina, kad nuo 2023 m. birželio 1 d. įsigaliojo 2023 m. balandžio 27 d. priimtas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 141, 156, 176, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 189¹, 190, 192, 195, 196, 197, 199, 199¹, 199², 200, 201, 203, 204, 206, 207, 208, 209, 212, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 224¹, 246, 248, 253, 255, 256, 267, 267¹, 277, 281 straipsnių ir XXIX skyriaus pavadinimo pakeitimo, Kodekso papildymo 253², 256², 260¹, 266¹, 267², 267s³, 276⁴, 282¹ straipsniais ir 186, 298 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas Nr. XIV-1925. Nors šiuo įstatymu, be kita ko, pakeistos BK 206, 208–209 straipsniuose nurodytų nusikaltimų sudėties (pavyzdžiui, keičiama (didinama) kredito, paskolos, tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos panaudojimo ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką dalyko vertė ir kt.), BK 206–209 straipsniuose įtvirtintos naujos šių nusikaltimų sudėties, taip pat pakeista BK 212 straipsnio 1 dalis, nustatanti didelės ir labai didelės turtinės žalos dydžius, dauguma teismų praktikoje dėl ankstesnėse BK 206–209 straipsnių redakcijose įtvirtintų šių nusikaltimų požymių taikymo suformuluotų išaiškinimų yra aktualūs ir įsigaliojus naujam teisiniam reguliavimui. Kartu atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad šios apžvalgos išvados padarytos atsižvelgus į minėtą įstatymu priimtus pakeitimus.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika nėra išplėta visais baudžiamajai justicijai svarbiais BK 209–209, 211 straipsniuose nurodytų nusikaltimų aiškinimo aspektais, šioje apžvalgoje pasisakoma tik dėl tų sudėties požymių, kurių turinys buvo atskleistas kasacinės instancijos teismo praktikoje, t. y. aptarti įvairūs nusikaltimo objekto, dalyko, jo vertės nustatymo, veikų turinio atskleidimo, padarinių, priežastinio ryšio nustatymo, subjektyviųjų požymių aiškinimo, taip pat nusikalstamos veikos stadijų, bendrininkavimo konstatavimo, santykio su kitomis nusikalstamomis veikomis ir atbigo nuo kitų teisinės atsakomybės rūšių klausimai.

Kartu atkreiptinas dėmesys į tai, kad analizuojamu laikotarpiu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje nebuvo pateikta reikšmingų išaiškinimų dėl apgaulingo pareiškimo apie juridinio asmens veiklą (BK 205 straipsnis) ir komercinio šnipinėjimo

(BK 210 straipsnis) kvalifikavimo (sudėties požymių), todėl šie nusikaltimai apžvalgoje neaptarti. Taip pat analizuojamu laikotarpiu nebuvo aiškinama BK 212 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta juridinio asmens sąvoka, todėl šiuo aspektu šioje apžvalgoje taip pat nėra pasisakyta. Be to, atsižvelgiant į tai, kad bausmės už nusikaltimų, nurodytų BK 206–209, 211 straipsniuose, padarymą skiriamos vadovaujantis bausmės paskirtimi (BK 41 straipsnis), bendraisiais bausmės skyrimo pagrindais (BK 54 straipsnis), taip pat į tai, kad apie bausmių skyrimą yra pasisakyta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. birželio 27 d., 2010 m. spalio 18 d. Teismų praktikos skiriant bausmes (BK 54–64 straipsniai) apžvalgoje, šioje apžvalgoje nebuvo analizuoti bausmių skyrimo klausimai už BK 206–209, 211 straipsniuose nurodytų nusikaltimų padarymą.

1. Kredito, paskolos, tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos panaudojimas ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką (BK 206 straipsnis): objektyvieji požymiai

1.1. Baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė, dalykas ir vertė

BK 206 straipsnyje nurodytais nusikaltimais yra pažeidžiama Lietuvos Respublikos įstatymais ir kitais teisės aktais nustatyta ekonomikos ir verslo tvarka, iškreipiama kreditų, paskolų, tikslinės paramos, subsidijų, dotacijų paskirtis, sudaromos prielaidos nepagrįstam tam tikrų asmenų praturtėjimui. Taip pažeidžiami kreditų, paskolų, tikslinės paramos, subsidijų, dotacijų davėjų teisėti interesai, nes kyla pavojus, kad nebus įgyvendintas finansuojamas planas, pasiektas laukiamas rezultatas, kuriuo suinteresuotas davėjas, o skolininkas nesugebės įvykdyti savo įsipareigojimų (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-240/2009, 2K-621/2010, 2K-14-648/2019, 2K-237-222/2019).

BK 206 straipsnyje nurodytų nusikaltimų dalykas – kreditas, paskola, tikslinė parama, subsidija ar dotacija (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-621/2010, 2K-P-31-788/2021).

Dėl pagal vartojimo kredito sutartį būsto remontui gautų lėšų atitikties BK 206 straipsnio 2 dalyje nurodytam nusikaltimo dalykui pasisakyta kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-621/2010:

BK 206 straipsnio 2 dalyje¹ nustatyta baudžiamoji atsakomybė tam, kas gavęs kreditą ar paskolą panaudojo jį ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką ir negrąžino jo laiku ir dėl to kreditoriui, laiduotojui arba kitam asmeniui padarė didelę turtinę žalą. Šios nusikalstamos veikos sudėties požymis „panaudojimas ne pagal paskirtį“ aiškinamas atsižvelgiant į tikslinės paskolos ir kredito teisinę sąvoką bei ekonominę prasmę. CK 6.877 straipsnyje nustatyta, kad tais atvejais, kai paskolos sutartis sudaryta nustatant joje sąlygą, kad paskolos gavėjas naudos paskolos sumą tam tikram tikslui (tikslinė paskola), tai paskolos gavėjas privalo užtikrinti paskolos davėjo galimybę kontroliuoti, kaip paskolos gavėjas naudoja paskolos sumą. Jeigu paskolos gavėjas naudoja paskolos

1 2004 m. sausio 29 d. įstatymo redakcija.

sumą ne pagal paskolos sutartyje nustatytą tikslinę paskirtį arba neužtikrina jos panaudojimo kontrolės galimybės, paskolos davėjas turi teisę reikalauti, kad paskolos gavėjas grąžintų paskolos sumą prieš terminą ir sumokėtų palūkanas, jeigu sutartis nenustato ko kita. Analogiškai sprendžiami ir kredito panaudojimo ne pagal paskirtį klausimai (CK 6.883 straipsnio 3 dalis). Tikslinės paskolos ir kredito panaudojimas ne pagal paskirtį pažeidžia paskolos ar kredito davėjo interesus, nes kyla pavojus, kad nebus įgyvendintas finansuojamas planas, pasiektas laukiamas rezultatas, kuriuo suinteresuotas kreditorius, o skolininkas nesugebės įvykdyti savo kreditinių įsipareigojimų. Siekiant apsaugoti šiuos kreditorių interesus, už tikslinės paskolos ar kredito panaudojimą ne pagal paskirtį nustatyta ir baudžiamoji atsakomybė (BK 206 straipsnis). Tuo tarpu vartojimo kredito sutartis, nors joje ir nustatyta tam tikra paskirtis, nesuponuoja skolininko pareigos užtikrinti kredito davėjui galimybę kontroliuoti gautos sumos panaudojimą. Kredito įstaigos tokių kreditų panaudojimo nekontroliuoja. Tai patvirtino ir šioje byloje kaip liudytojos apklaustos AB „(duomenys neskelbtini)“ darbuotojos. Atsižvelgiant į tai, svarstyтина, ar I. J. pagal vartojimo kredito sutartį būsto remontui gautos lėšos laikytinos BK 206 straipsnio 2 dalyje nustatyto nusikaltimo dalyku.

1.2. Panaudojimas ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką (BK 206 straipsnio 1, 3, 4 dalys), panaudojimas ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką ir negrąžinimas laiku (BK 206 straipsnio 2 dalis)

BK 206 straipsnyje nurodyto nusikaltimo sudėties požymis „panaudojimas ne pagal paskirtį“ aiškintinas atsižvelgiant į kredito, paskolos, tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos teisinę sąvoką bei ekonominę prasmę, taip pat į tai, kokia kredito, paskolos, tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos paskirtis nurodyta sutartyje. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – ir CK) 6.877 straipsnyje nustatyta, kad tais atvejais, kai paskolos sutartis sudaryta nustatant joje sąlygą, kad paskolos gavėjas naudos paskolos sumą tam tikram tikslui (tikslinė paskola), tai paskolos gavėjas privalo užtikrinti paskolos davėjo galimybę kontroliuoti, kaip paskolos gavėjas naudoja paskolos sumą. Jeigu paskolos gavėjas naudoja paskolos sumą ne pagal paskolos sutartyje nustatytą tikslinę paskirtį arba neužtikrina jos panaudojimo kontrolės galimybės, paskolos davėjas turi teisę reikalauti, kad paskolos gavėjas grąžintų paskolos sumą prieš terminą ir sumokėtų palūkanas, jeigu sutartis nenustato ko kita. Analogiškai sprendžiami ir kredito panaudojimo ne pagal paskirtį klausimai (CK 6.883 straipsnio 3 dalis). Paskolos panaudojimas ne tais tikslais, kuriems įgyvendinti ji suteikta, suponuoja ir kreditoriaus teisėtų interesų įgyvendinimą. Paskolos sutartyje nurodžius, kad nustatyto dydžio lėšas jų gavėjas įsipareigoja panaudoti konkrečiai paskirčiai, tai reiškia esminę sutarties sąlygą. Tokios sąlygos pažeidimas, juolab kai lėšos panaudojamos asmens, kuriam paskola net nebūtų suteikta, veikloje, iškreipia normalią teisės aktais reguliuojamą ekonomikos ir verslo tvarką, kreditavimo bei paskolų teikimo procesą, sudaro prielaidas nepagrįstam tam tikrų asmenų praturtėjimui (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-621/2010, 2K-237-222/2019).

Kasacinės instancijos teismo praktikoje, sprendžiant dėl BK 206 straipsnio 2 dalyje nurodyto nusikaltimo sudėties požymio – panaudojimo ne pagal paskirtį –

buvimo asmens veiksmuose, pasisakyta, kad turi būti įvertinti visi byloje esantys įrodymai ir padarytos aiškios išvados dėl bylai reikšmingų faktinių aplinkybių, susijusių su paskolų ir paramos gavimo tikslais ir jų panaudojimu:

<...> Pažymėtina, kad, pasisakant dėl <...> paskolų gavimo tikslų ir jų panaudojimo aplinkybių apeliacinės instancijos teismo nutartyje (taip pat kaip ir pirmosios instancijos teismo nuosprendyje), atkreiptas dėmesys į nenuoseklius E. S. parodymus, paminėti S. J., V. S., N. K., t. y. asmenų, kurių vardu sudarytos paskolų sutartys, parodymai, tačiau jų vertinimas iš esmės neatliktas, nepadarytos aiškios išvados dėl bylai reikšmingų faktinių aplinkybių, susijusių su E. S. vaidmeniu panaudojant paskolas, nustatymo. <...> Apeliacinės instancijos teismas apsiribojo teiginiais, kad UAB „E“ trūko lėšų, todėl iš banko ėmė kreditus (paskolas) kitų asmenų vardu pagal AB (duomenys neskelbtini) filialo atstovų (K. A. ir Ž. B.) pasiūlytą schemą, tačiau tai, kokia buvo (ar buvo) išteisintojo E. S. veikla bei pastangos pasitelkiant S. J., V. S., N. K. gauti ir panaudoti lėšas ne tais tikslais, kurie nurodyti jų suteikimo (paskolų kredito) sutartyse, neatskleista <...>. Apeliacinės instancijos teismas neatliko išsamaus bylos įrodymų viseto vertinimo ir, atsižvelgdamas į BK 24 straipsnio 4 dalyje, BK 206 straipsnio 2 dalyje apibūdintus nusikalstamos veikos požymius, nepadarė argumentuotų išvadų dėl baudžiamojo įstatymo taikymo (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-237-222/2019).

Sprendžiant dėl veikos pavojingumo, svarbu įvertinti ir pažeidimų pobūdį, priežastis, neteisėto (sutarčių sąlygas pažeidžiančio) veikimo trukmę, sistemiškumą, kaltininko tyčios turinį (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-237-222/2019). Ne kiekvienas nustatytos tvarkos pažeidimas sukelia realią grėsmę BK XXXI skyriuje išdėstytų normų saugomam gėriui – ekonomikai ir verslo tvarkai. Nusikaltimas yra ne tik šiame kodekse uždrausta, bet ir pavojinga veika. BK 206 straipsnyje nurodyto nusikaltimo požymį – tikslinės paramos panaudojimą ne pagal nustatytą tvarką – atitinka ne formalūs, o tik realios žalos padarę ar sukėlę grėsmę tokiai žalai atsirasti nustatytos tvarkos pažeidimai. Tokia išvada išplaukia, pavyzdžiui, iš kasacinės nutarties baudžiamojoje byloje Nr. 2K-240/2009:

<...> Šioje byloje G. G. buvo kaltinamas BK 206 straipsnio 1 dalyje² nustatyto nusikaltimo padarymu, <...> G. G. kaltinamas dalies tikslinės paramos lėšų (116 962 Lt (33 874,54 Eur)) panaudojimu ne pagal nustatytą tvarką. Kasacinės instancijos teismo teisėjų kolegija pažymi, kad: šis kaltinimas visiškai atitinka vieną iš aptariamą nusikaltimo sudėties požymių – suteiktos tikslinės paramos dydį <...>; tokio dydžio tikslinės paramos panaudojimas ne pagal paskirtį būtų pakankamas pagrindas baudžiamajai atsakomybei pagal aptariamą BK normą atsirasti, tačiau šioje byloje G. G. kaltinamas ne tikslinės paramos panaudojimu ne pagal paskirtį, o jos panaudojimu ne pagal nustatytą tvarką; šioje byloje tiriamu atveju tikslinės paramos panaudojimo tvarką nustato Pirkimų tvarka. Tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai padarė išvadą, kad bet koks Pirkimų tvarkos pažeidimas yra vertintinas kaip BK 206 straipsnio 1 dalyje nustatytas nusikaltimas. Kasacinės instancijos teismo teisėjų kolegija nusprendžia, kad iš sisteminės teisės normų analizės išplaukia, jog tokia išvada nėra teisinga. Ne kiekvienas Pirkimų tvarkos pažeidimas sukelia realią grėsmę BK XXXI skyriuje išdėstytų normų

2 2004 m. sausio 29 d. įstatymo redakcija.

saugomam gėriui – ekonomikai ir verslo tvarkai. BK 11 straipsnio 1 dalyje yra nurodyta, kad nusikaltimas yra ne tik šiame kodekse uždrausta, bet ir pavojinga veika. Todėl kasacinės instancijos teismo teisėjų kolegija daro išvadą, kad BK 206 straipsnio 1 dalyje nustatyto nusikaltimo požymį – tikslinės paramos panaudojimą ne pagal nustatytą tvarką – atitiktų ne formalūs, o tik realios žalos padarę ar sukėlę grėsmę tokiai žalai atsirasti Pirkimų tvarkos pažeidimai (pavyzdžiui, nustatytos pirkimo būdo parinkimo tvarkos ar panašaus pobūdžio pažeidimai, sudarę sąlygas nepagrįstam tam tikrų asmenų praturtėjimui, neracionaliam paramos lėšų naudojimui ir pan.). Šioje byloje nenustatyta, kad dėl skaidrumo principo pažeidimo parenkant įsigyjamos įrangos pardavėją, ataskaitų apie perkamą įrangą nepateikimo nustatytu laiku, pirkimų plano netikslaus įvykdymo buvo padaryta materialinės ar kitos žalos (kad būtų iššvaistytos ar neracionaliai panaudotos paramos lėšos, nukrypta nuo projekto tikslų ir pan.). <...>

<...> Nenustačius vieno iš būtinų BK 206 straipsnio 1 dalyje nustatyto nusikaltimo sudėties požymių, t. y. pavojingos, o ne formalios veikos, G. G. dėl šio kaltinimo turėjo būti išteisintas <...>.

BK 206 straipsnio 2 dalyje nustatyto nusikaltimo sudėties būtinasis požymis, skirtingai nei kreditinio sukčiavimo atveju (BK 207 straipsnis), nėra apgaulė, todėl veikos kvalifikavimui lemiamos reikšmės neturi tai, ar paskolos gavėjas suklaidino kreditorių (jo atstovus) dėl tikrųjų tikslų (kam panaudos gautas lėšas) (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-237-222/2019).

1.3. Didelė turtinė žala

BK 206 straipsnio 2, 3 dalyse nustatyto nusikaltimo sudėtis yra materialioji, todėl atsakomybė už šio straipsnio atitinkamose dalyse nurodytus veiksmus kyla, kai kreditoriui padaroma didelė turtinė žala (pagal nuo 2023 m. birželio 1 d. galiojančią BK 206 straipsnio 4 dalies redakciją – ir labai didelė turtinė žala) (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-237-222/2019).

2. Kreditinis sukčiavimas (BK 207 straipsnis)

2.1. Objektvieji požymiai

2.1.1. Baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė, dalykas

BK 207 straipsnyje nurodytais nusikaltimais yra pažeidžiama Lietuvos Respublikos įstatymais ir kitais teisės aktais nustatyta ekonomikos ir verslo tvarka (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-339/2013, 2K-66/2014, 2K-580/2014, 2K-183-942/2018, 2K-345-511/2018, 2K-73-689/2019, 2K-P-31-788/2021, 2K-215-697/2023).

Šio nusikaltimo dalykas yra kreditas, paskola, tikslinė parama, subsidija, dotacija, laidavimo ar banko garantiniai raštai, kiti kreditiniai išsipareigojimai (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-246/2011, 2K-P-31-788/2021).

Pagal SAPARD programą gautinos lėšos pripažįstamos kreditinio sukčiavimo dalyku:

Subsidijos sąvokos baudžiamasis įstatymas nepateikia. Tačiau tiek teisės šaltiniai, tiek bendrieji informacijos šaltiniai subsidijos sąvoką apibrėžia panašiai. „Tarpautinių žodžių žodyne“ nurodyta, kad subsidija – tai 1) pinigine pašalpa; 2) ekonominė pagalba privačiam sektoriui – kurių nors prekių gamintojams arba vartotojams. Subsidijuoti – paskirti kam nors subsidiją, teikti finansinę paramą, finansuoti. Pagal Žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatymo 2 straipsnio 4 dalį, Europos Sąjungos parama žemės ūkiui, maisto ūkiui ir kaimo plėtrai – parama, teikiama iš Europos Sąjungos fondų, Europos Sąjungos bendrosios žemės ūkio politikos ir kaimo plėtros priemonėms įgyvendinti. Pagal Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymo „Dėl Gairių pareiškėjams, teikiantiems projektus paramai gauti 2005 metais pagal Lietuvos 2004–2006 metų bendrijos programavimo dokumento (BPD) Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonės „Kaimo vietovių pritaikymo ir veiklos skatinimas“ veiklos sritis „Žemės ūkio ir artimų ekonominės veiklos sektorių įvairinimas, siekiant įvairiapusio ekonominės veiklos pobūdžio ir alternatyvių pajamų šaltinių“ bei „Kaimo turizmo ir amatų skatinimas“, patvirtinimo“ 10 punkto 7 dalį, parama – ES struktūrinių fondų ir bendrojo finansavimo lėšos, skirtos projektams finansuoti. Parama apima visas galimas finansavimo formas (subsidiją, dotaciją ir kitas). Taip pat atkreiptinas dėmesys į Lietuvos Respublikos finansų ministro 2010 m. kovo 26 d. įsakymu patvirtintos Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetų pajamų ir išlaidų klasifikacijos paaiškinimus, kad pervedamos Europos Sąjungos finansinės paramos lėšos yra subsidijos iš Europos Sąjungos finansinės paramos lėšų (ne valdžios sektoriui). Pagal reglamentą (pirmiau minėta), parama žemės ūkiui ir kaimo plėtrai – taip pat ir investicijos į žemės ūkio valdas, lengvatos ūkiams. VŠĮ Lietuvos Respublikos apskaitos instituto standartų tarybos nutarimu „Dėl verslo apskaitos standartų patvirtinimo“ patvirtintame 21-ame verslo apskaitos standarte „Dotacijos ir subsidijos“ subsidija apibrėžiama kaip valstybės ar savivaldybės institucijų bei kitų trečiųjų asmenų parama, skirta plataus vartojimo prekių (paslaugų) kainoms išlaikyti ar sumažinti arba šių prekių gamybos (paslaugų teikimo) mastui išlaikyti. Šis standartas atskirai apibrėžia valstybės paramą – tai valstybės teikiama finansinė ir materialinė pagalba, kuri įmonėms skiriama iš valstybės ar savivaldybės biudžetų bei valstybinių fondų griežtai apibrėžtiems tikslams. Teisėjų kolegija, remdamasi minėtų teisės aktų analize, daro išvadą, kad pagal SAPARD programą gautinos lėšos yra nusikaltimo, nustatyto BK 207 straipsnio 1 dalyje, dalykas. <...> (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-246/2011).

2.1.2. Gavimas apgaule

Kreditinis sukčiavimas objektyviai pasireiškia tuo, kad kaltininkas, apgaule suklaidinęs nukentėjusįjį, gauna kreditą, paskolą, tikslinę paramą, subsidiją, dotaciją, laidavimo ar banko garantinius raštus arba kitus kreditinius įsipareigojimus, o gaunamas, pvz., lėšas siekia panaudoti ūkinėje, komercinėje ar kitoje (priklausomai nuo sandorio turinio) veikloje (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-213/2006, 2K-621/2010, 2K-246/2011, 2K-339/2013, 2K-66/2014, 2K-310/2014, 2K-312/2014, 2K-6-677/2016, 2K-41-976/2016, 2K-375-693/2016, 2K-130-693/2017, 2K-144-788/2017, 2K-183-942/2018, 2K-345-511/2018, 2K-73-689/2019, 2K-248-648/2019,

2K-101-303/2020, 2K-223-976/2020, 2K-P-31-788/2021, 2K-174-628/2022, 2K-215-697/2023). Pavyzdžiui, kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-101-303/2020 nustatyta, kad <...> B. J. Č., būdamas UAB „B“ direktorius, turėdamas teisę atstovauti ir priimti šio juridinio asmens vardu sprendimus, veikdamas jo interesais, iš UAB „A“ (šiuo metu – UAB „A“) pagal sudarytą faktoringo sutartį teikdamas kredito davėjai netikrus dokumentus – kaltinime išvardytas netikras sąskaitas faktūras, kuriose buvo nurodyti duomenys apie tariamus sandorius tarp UAB „B“ ir Vokietijos bendrovės „C“ dėl traktorių pirkimo ir pardavimo, apgaule gavo bendrovei „B“ avansus pagal faktoringo sutartį (281 520 Eur).

Jeigu asmuo apgaule gauna kreditą, paskolą, tikslinę paramą, subsidiją, dotaciją, laidavimo ar banko garantinius raštus arba kitus kreditinius įsipareigojimus, nors ir realiai prisiima sutartyje nurodytus įsipareigojimus (pvz., vykdo nustatytus darbus, atsiskaito su rangovais), jo veika kvalifikuotina kaip kreditinis sukčiavimas pagal BK 207 straipsnio 1 dalį (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-246/2011, 2K-130-693/2017, 2K-144-788/2017).

Nusikaltimo kvalifikavimui pagal BK 207 straipsnio 1 dalį neturi reikšmės tai, ar skolininkas nustatytu laiku grąžino kreditą ar paskolą, taip pat neturi įtakos kredito negrąžinimo priežastys: tai gali būti ir nepasisekę verslas, ir su verslu nesusijusios priežastys, ir pan. (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-339/2013, 2K-183-942/2018, 2K-248-648/2019). Kredito ar paskolos gavimas apgaule pasisavinimo tikslais kvalifikuotinas kaip turbinis sukčiavimas pagal BK 182 straipsnį.

Apgaulė, kaip šio nusikaltimo padarymo būdas, yra įtraukta į kreditinio sukčiavimo sudėtį, todėl, kvalifikuojant asmens veiką pagal BK 207 straipsnį, turi būti nustatoma visais atvejais.

Apgaulė pagal šį straipsnį panaudojama kredito, paskolos, tikslinės paramos, subsidijos, dotacijos, laidavimo ar banko garantinių raštų arba kitų kreditinių įsipareigojimų gavimo procese, norint išgauti teigiamą davėjo sprendimą. Apgaulė šiuo atveju suprantama kaip sąmoningas kito asmens suklaidinimas pranešant jam melagingas žinias (aktyvioji apgaulė) arba nutylint tikruosius faktus, kai apie juos buvo būtina pranešti (pasyvioji apgaulė). Jos turinį paprastai sudaro kreditinių įsipareigojimų gavėjo teikiami tikrovės neatitinkantys duomenys, taip pat ir dėl jo turtinės ir ekonominės padėties (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-213/2006, 2K-621/2010, 2K-246/2011, 2K-339/2013, 2K-66/2014, 2K-310/2014, 2K-312/2014, 2K-6-677/2016, 2K-41-976/2016, 2K-375-693/2016, 2K-130-693/2017, 2K-183-942/2018, 2K-73-689/2019, 2K-248-648/2019, 2K-101-303/2020, 2K-223-976/2020, 2K-174-628/2022).

Tačiau tikrovės neatitinkančių duomenų pateikimas pripažintinas apgaule tik tuo atveju, kai jie turi lemiamą reikšmę suklaidinant kreditorių ar kreditoriaus sprendimui suteikti kreditą, paskolą ir pan. (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-213/2006, 2K-621/2010, 2K-312/2014, 2K-6-677/2016, 2K-41-976/2016, 2K-375-693/2016, 2K-130-693/2017, 2K-73-689/2019, 2K-248-648/2019, 2K-101-303/2020, 2K-223-976/2020). Pavyzdžiui, kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-223-976/2020 nurodyta:

<...> R. Č., siekdamas finansinės naudos – gauti maksimalias išmokas už ekologinį ūkininkavimą iš Nacionalinės mokėjimo agentūros, gerai žinodamas reikalavimus

ūkininko ūkiui įregistruoti, ekologinio ūkininkavimo reikalavimus, skirtingų asmenų vardu įkurdavo naujus ūkininkų ūkius ir jų vardu gaudavo išmokas. Nuteistojo R. Č. prieš NMA panaudota apgaulė pasireiškė tuo, kad jis, turėdamas tikslą išvengti maksimalios metinės išmokos vienai valdai apribojimo ir gauti kuo daugiau paramos lėšų, su įvairiais asmenimis sudarė formalius žemės sklypų nuomos (panaudos) ir pirkimo–pardavimo sandorius, jų vardu įregistravo ūkininkų ūkius, pateikė NMA suklastotus dokumentus ir jų pagrindu minėti asmenys gavo paramą, kuri atiteko R. Č., faktiškai valdančiam tuos ūkius. Taigi tokiais savo veiksmais nuteistasis R. Č. įgyvendino nusikalstamą sumanymą, t. y. užvaldė paramos lėšas. NMA, būdama suklaidinta R. Č. panaudotos apgaulės, skyrė subsidijas minėtiems asmenims, nes šie atitiko formaliuosius reikalavimus paramai gauti. Nors NMA nėra priėmusi administracinio akto, patvirtinančio faktą, kad išmokos buvo išmokėtos neteisėtai, tačiau, sprendžiant dėl subsidijos gavimo apgaulė, ši aplinkybė pati savaime nepaneigia nusikalstamos veikos požymių buvimo R. Č. veikoje. Priešingai, tai, kad NMA išmokėjo paramos lėšas, įvertinusi tik formalius kriterijus paramai gauti ir nežinodama, kad už formaliai prisistačiusius ūkininkais asmenis realiai veikė kitas asmuo – R. Č., kaip tik įrodo R. Č. panaudotos apgaulės esminumą, nes, nepanaudojus apgaulės, subsidijos nebūtų skirtos.

<...> Iš tiesų, steigti naujų ūkių, išnuomoti ar parduoti žemės kitiems asmenims nedraudžiama. Tačiau byloje nustatytos aplinkybės patvirtina, kad šie sandoriai buvo sudaryti turint nusikalstamą sumanymą – išvengti maksimalios metinės išmokos vienai valdai apribojimo ir gauti kuo didesnes išmokas už atskiras valdas. Tam R. Č. suskaidė paties valdomas žemes į mažesnius sklypus, pirkimo–pardavimo ar panaudos sutartimis perleido savo ir kitų asmenų žemes skirtingiems asmenims, kurių vardu buvo sukurti ūkininkų ūkiai. Įsteigti nauji ūkininkų ūkiai vykdė veiklą, gavo pajamų, vedė apskaitą, tačiau byloje nustatyta, kad faktiškai visa tai darė R. Č. (tvarkė ūkių apskaitą, vedė ūkio produkcijos apskaitą, teikė prašymus, paraiškas ir kt.), kuris ir gaudavo NMA minėtiems asmenims pervedamas subsidijas. Taigi apeliacinės instancijos teismas padarė pagrįstą ir išsamiai motyvuotą išvadą, kad ūkio skaidymu gali būti pripažįstami ir tokie veiksmai, kuriais sukuriama situacija, kai vieno asmens (ar su juo susijusių asmenų) žemės ūkio valdos perleidžiamos (ar jomis disponuojama panaudos, nuomos bei kitais pagrindais) kitiems asmenims ir tokiu būdu potencialių subsidijos žemės ūkio veiklai gavėjų padaugėja, tačiau pastarieji faktiškai nevykdo ūkio veiklos, o žemės valda ir paramos lėšomis disponuoja faktinis žemės savininkas (R. Č.) ar su juo susiję asmenys. <...> Įvertinusi visą skundžiamą sprendimą, teisėjų kolegija daro išvadą, kad jame yra aiškiai išdėstyti įrodymai, pagrindžiantys apgaulės, kaip būtino BK 207 straipsnyje nurodyto nusikaltimo sudėties požymio, buvimą R. Č. veikoje.

O kitoje kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-41-976/2016 konstatuotas apgaulės esmingumo požymio nebuvimas asmens veiksmuose:

<...> Apgaulės pasireiškimo būdas – šioje byloje analizuotų visuotinio akcininkų susirinkimo dokumentų pateikimas bankui, siekiant gauti kreditą. Apeliacinės instancijos teismas, pripažinęs, kad galimas J. V. B. parašo suklastojimas visuotinio akcininkų susirinkimo protokole neturi įtakos priimto sprendimo galiojimui, nes: 1) sprendimą dėl kreipimosi į banką įmonės vadovas galėjo priimti ir vienasmeniškai; 2) visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas priimtas paprasta balsų dauguma, taigi J. V. B. balsas

lemiamos reikšmės neturi, – padarė išvadą, kad nėra pagrindo teigti, jog apgaulė prieš UAB Medicinos banką laikytina esmine. Atkreiptinas dėmesys, kad teismui, išnaudojus visas procesines galimybes, nepavyko nustatyti kasaciniuose skunduose nurodomos aplinkybės, jog bankas būtų reikalavęs vienbalsio akcininkų sprendimo dėl paraiškos kredito suteikimo įmonei ir jos turto įkeitimo bankui. <...>

<...> Įvertinusi tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija daro išvadą, kad nenustatęs apgaulės esmingumo požymio apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nusprendė, kad BK 207 straipsnio 1 dalyje nustatytų būtinų ir pakankamų nusikalstamos veikos sudėties požymių R. Š. veikoje nėra.

Tai, kad asmens veiksmuose apskritai nenustatytas apgaulės naudojimo požymis, pažymėta kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-6-677/2016:

Byloje nustatyta, kad kreditas, kurį gavo J. P., iš esmės buvo reikalingas N. K. (N. K., žinodama, kad jau yra paėmusi iš banko paskolą ir antrosios negaus, siekdama gauti apyvartinių lėšų savo verslui, J. P. pasiūlė iš banko paimti kreditą ir jai perskolinti; tai ir buvo padaryta – N. K. buvo perskolinta dalis J. P. suteikto kredito lėšų). Tuo tikslu N. K. pagamino netikrus dokumentus (pažymą apie J. P. priskaičiuotą ir išmokėtą darbo užmokestį, autorinę sutartį, perdavimo–priėmimo aktus, kasos išlaidų orderius), kuriuose buvo įtvirtinta tikrovės neatitinkanti informacija apie J. P. darbovietę UAB X, kurioje ji nedirbo, sutartinius įsipareigojimus, atliktus darbus ir gautus pinigus, ir juos panaudojo, pateikdama AB banko „Swedbank“ klientų aptarnavimo specialistei – liudytojai D. M. Nagrinėjamos bylos kontekste aktualu tai, jog abiejų instancijų teismai pripažino, kad byloje nėra duomenų, jog J. P. būtų klastojusi prieš tai minėtus dokumentus ar juos pateikusi bankui, taip siekdama apgaule gauti kreditą, ir ją pagal BK 300 straipsnio 1 dalį išteisino. Pažymėtina ir tai, kad J. P. į banką buvo pakviesta (per N. K.) pasirašyti asmeninės kredito linijos sutarties tik po to, kai N. K. pateiktų netikrų dokumentų pagrindu jau buvo priimtas banko sprendimas suteikti jai kreditą. Asmeninės kredito linijos sutartį ji pasirašė, dokumentais, kuriuos N. K. buvo pateikusi bankui šiam kreditui gauti, pagal liudytojos D. M. parodymus, nesidomėjo. Todėl J. P. parodymai, kad apie suklastotus ir bankui pateiktus dokumentus ji sužinojo praėjus vieneriems metams po kredito gavimo ir dėl to kreipėsi į policiją, bylos duomenimis nepaneigti. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad, kaip pažymėjo AB banko „Swedbank“ klientų aptarnavimo specialistė – liudytoja D. M., J. P. sutartinių įsipareigojimų vykdymo nevengė, sutarties sąlygų nepažeidė ir gautą kreditą grąžino. <...>

Kasacinės instancijos teisėjų kolegija daro išvadą, kad byloje nenustatyta, jog J. P., norėdama gauti teigiamą banko sprendimą dėl kredito gavimo, naudojo apgaulę, kaip ir tai, kad ji suvokė, jog šį kreditą gauna apgaule, ir to siekė. <...>

2.1.3. Didelė turtinė žala³

Tais atvejais, kai kredito, paskolos, tikslinės paramos, subsidijos, dotacijos, laidavimo ar banko garantinių raštų arba kitų kreditinių įsipareigojimų gavimas apgaule nėra susijęs su turtinės žalos padarymu arba padarytoji žala nėra didelė, nusikalstamas

3 Pagal nuo 2023 m. birželio 1 d. galiojančią įstatymo redakciją – ir labai didelė turtinė žala.

kvalifikuotinas pagal BK 207 straipsnio 1 dalį (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-31-788/2021, 2K-92-697/2024). Tais atvejais, kai tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos gavimas apgaule yra susijęs su didelės turčinės žalos padarymu, nusikaltimas kvalifikuotinas pagal BK 207 straipsnio 2 dalį, o jei – su labai didelės turčinės žalos padarymu arba sukčiavimu, padarytu dalyvaujant organizuotoje grupėje, nusikaltimas kvalifikuotinas pagal BK 207 straipsnio 3 dalį.

2.1.4. Nusikalstamos veikos stadijos

BK 207 straipsnio 1 dalyje nurodyto nusikaltimo sudėtis yra formalioji – baudžiamąją atsakomybę užtraukia pats neteisėtas kredito, paskolos ir pan. gavimo apgaule faktas nepriklausomai nuo jo panaudojimo (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-213/2006, 2K-339/2013, 2K-66/2014, 2K-6-677/2016, 2K-375-693/2016, 2K-130-693/2017, 2K-183-942/2018, 2K-73-689/2019, 2K-248-648/2019, 2K-223-976/2020). Šio nusikaltimo (BK 207 straipsnio 1 dalis) baigtumas priklauso nuo siekiamos gauti turčinės naudos rūšies (paskolos, kredito, laidavimo, garantijos, subsidijos ir kt.) ir sietinas su realia galimybe pasinaudoti gauta nauda, pvz., kai atitinkamos lėšos pervestos į įmonės sąskaitą ir pan. (kasacinė nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-130-693/2017).

Rengimasis atribojamas nuo pasikėsinimo padaryti kreditinį sukčiavimą pagal tai, ar kaltininkas pradėjo įgyvendinti BK 207 straipsnyje nustatyto nusikaltimo sudėties objektyvuosius požymius:

<...> Pagal BK 21 straipsnio 1 dalį, rengimasis padaryti nusikaltimą yra priemonių ir įrankių suieškojimas ar pritaikymas, veikimo plano sudarymas, bendrininkų telkimas arba kitoks tyčinis nusikaltimo padarymą lengvinančių sąlygų sudarymas. Asmuo atsako tik už rengimąsi padaryti sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Rengimusi tiesiogiai į numatytą nusikaltimo dalyką dar nesikėsinama, rengimosi veikoje nėra ir kitų sumanyto nusikaltimo sudėties objektyviųjų požymių, nes kaltininkas yra nusprendęs, kad tik po atitinkamo pasirėngimo pradės daryti sumanytą nusikaltimą, t. y. pereis į pasikėsinimo stadiją. Rengimasis padaryti nusikaltimą yra veiksmai, kuriais palengvinamas nusikaltimo sudėties objektyviųjų požymių realizavimas.

<...> Pagal BK 22 straipsnio 1 dalį, pasikėsinimas padaryti nusikalstamą veiką yra tyčinis veikimas arba neveikimas, kuriais tiesiogiai pradedamas daryti nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas, jeigu veika nebuvo baigta dėl nuo kaltininko valios nepriklausančių aplinkybių. Nuo baigto nusikaltimo pasikėsinimas skiriasi tuo, kad tokiu atveju realizuojami ne visi norėto padaryti nusikaltimo sudėties objektyvieji požymiai. Pasikėsinimas, kaip tyčinio nusikaltimo stadija, pasireiškia tuo, kad kaltininkas jau yra pradėjęs realizuoti ketinimą padaryti nusikaltimą, tačiau jo nebaigia dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios. Taigi, nustatant nusikaltimo, kuris nutrūko pasikėsinimo stadijoje, požymius, atskleidžiant kaltininko tyčią, būtina nustatyti valinį jos turinį, siekimą apibrėžtų padarinių, kurie neatsiranda dėl priežasčių, nepriklausančių nuo kaltininko valios.

<...> BK 207 straipsnio 1 dalyje nustatytas nusikaltimas laikomas baigtu, kai kaltininkas gauna kreditą, paskolą, subsidiją ar kitus įsipareigojimus. Rengimasis atribojamas nuo pasikėsinimo padaryti kreditinį sukčiavimą pagal tai, ar kaltininkas pradėjo

įgyvendinti BK 207 straipsnyje nustatytos nusikalstamos veikos sudėties objektyviuosius požymius. Kreditinį sukčiavimą objektyviaja prasme apibūdina du momentai: 1) apgaulės panaudojimas prieš asmenį ar įstaigą, kuri priima sprendimą suteikti kreditą, paskolą, subsidiją ar kitus įsipareigojimus, ir 2) kredito, paskolos, subsidijos, laidavimo ar banko garantinių raštų arba kitų kreditinių įsipareigojimų gavimas.

<...> tam, kad teismas galėtų daryti išvadą, ar buvo rengimosi, ar pasikėsavimo stadija kreditinio sukčiavimo atveju šioje byloje, ir priimti teisingą procesinį sprendimą dėl fizinio bei juridinio asmens atsakomybės, turi būti analizuojama: 1) Kooperatinės bendrovės pateiktos paramos paraiškoje, pridedamuose dokumentuose ar pagal NMA paklausimą pateiktuose dokumentuose nurodytų duomenų teisingumas (pareiškėjas turi pateikti teisingą informaciją – Įgyvendinimo taisyklių 26.2 punktas, nes nuo to priklauso, ar jis pagrįstai buvo pripažintas tinkamu pareiškėju); 2) subsidijos gavimo mechanizmas; 3) ar neteisingų duomenų pateikimas NMA yra BK 207 straipsnio 1 dalyje nustatyto nusikaltimo sudėties vienas iš objektyviųjų požymių; 4) teisinis precedentas gali būti taikomas tik tuo atveju, jeigu byloje nustatytos analogiškos ar labai panašios faktinės bylos aplinkybės.

<...> Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad apeliacinės instancijos teismas, savo procesiniame sprendime analizuodamas paramos / subsidijos gavimo mechanizmą, nurodė, kad pavojingas kėsinimasis BK 207 straipsnio prasme yra tik tada, kai pateikiamas NMA prašymas kompensuoti patirtas išlaidas. Šiuo atveju pažymėtina, kad pasikėsinimas, kaip parengtinės nusikalstamos veikos stadija, gali būti tiek baigtas, tiek nebaigtas. Nebaigto pasikėsinimo⁴ atveju asmuo, realizuodamas nusikalstamos veikos objektyviuosius požymius, supranta, kad jis padarė viską, kad nusikalstama veika būtų baigta, o nebaigto pasikėsinimo atveju asmuo suvokia, kad jis nepadarė visko, kad nusikalstama veika būtų baigta. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad sprendžiant, ar veika pripažintina rengimusi, ar pasikėsiniu padaryti konkrečią veiką, neturėtų būti kreipiamas esminis dėmesys į tai, kiek ji priartėjusi prie baigtos nusikalstamos veikos stadijos; tai turėtų reikšmės tik baudmės skyrimui.

<...> Rėmimasis kasacine nutartimi Nr. 2K-246/2011 suformuotu precedentu nėra teisiškai pagrįstas, nes šioje ir nagrinėjamoje byloje yra skirtingos tiek faktinės aplinkybės, tiek teisinė situacija. <...> apeliacinės instancijos teismo nurodytoje kaip precedentas byloje kasacinės instancijos teismas ne tik analizavo SAPARD paramos skyrimo mechanizmą, bet ir sprendė, kokia kaltininko, turinčio realiai veikiančią ūkininko ūkį ir jame dirbančio bei jo plėtrai prašiusio paramos, apgaulės apimtis (paramos lėšas siekė gauti neteisėtu būdu, pateikdamas suklastotus dokumentus, kuriais norėjo pagrįsti savo investicijas, be to, itin padidindamas atliktų darbų apimtį). Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad minėtoje nutartyje pabrėžta, kad parama yra kompensuojamojo pobūdžio, turėtos išlaidos kompensuojamos, t. y. parama projekto vykdytojui suteikiama tik jei projektas bus įvykdytas iki tam tikro nustatyto laiko ir nustatytu laiku bus pateiktas projekto vykdytojo prašymas dėl turėtų išlaidų kompensavimo bei pridėti tas išlaidas patvirtinantys dokumentai, kad gavus mokėjimo prašymą atitinkama institucija turi patikrinti, ar prašymas gali būti tenkinamas, ir turi teisę jį atmesti; tik pateiktą prašymą

4 Turėtų būti – baigto pasikėsinimo.

NMA kompensuoti 817 760 Lt (236 839,67 Eur) išlaidas už atliktas investicijas galima laikyti pavojingu kėsiniams, kuriuo tiesiogiai pradėtas daryti nusikaltimas ir kuris nebuvo baigtas NMA darbuotojams atlikus patikrą ir nustatius, kad pateikti duomenys apie darbų apimtį, atlikimo laiką, naudotų medžiagų naujumą neatitinka tikrovės, paramos išmokėjimas buvo sustabdytas. Tačiau toje pačioje nutartyje kasacinės instancijos teismas pažymėjo, kad jeigu dokumentai suklastojami, siekiant gauti paramą, tačiau asmuo realiai prisiima paramos sutartyje nustatytus įsipareigojimus, veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas padaryti kreditinį sukčiavimą ir dokumento suklastojimas. Taigi šioje nutartyje nėra nurodytas tikslus ir visiems galimiems atvejams taikytinas momentas, nuo kada veika gali būti pripažįstama pasikėsiniu įvykdyti kreditinį sukčiavimą (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-130-693/2017).

Kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-73-689/2019 konstatuota, kad kaltininkė buvo pradėjusi realizuoti objektyviusius BK 207 straipsnio 1 dalyje nurodyto nusikaltimo sudėties požymius ir todėl ji pasikėsino padaryti kreditinį sukčiavimą:

<...> Atmestinas kasatoriaus argumentas, jog teismai neteisingai nustatė, kad buvo pasikėsinta padaryti kreditinį sukčiavimą, kadangi paramos gavimo sutartis tarp Ž. kooperatinės bendrovės ir NMA nebuvo sudaryta, taigi nagrinėjamu atveju galimas tik rengimasis padaryti nusikaltimą. Pagal BK 21 straipsnio 1 dalį, rengimasis padaryti nusikaltimą yra priemonių ir įrankių suieškojimas ar pritaikymas, veikimo plano sudarymas, bendrininkų telkimas arba kitoks tyčinis nusikaltimo padarymą lengvinančių sąlygų sudarymas. Pagal BK 22 straipsnio 1 dalį, pasikėsinimas padaryti nusikalstamą veiką yra tyčinis veikimas ar neveikimas, kuriais tiesiogiai pradedamas daryti nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas, jeigu veika nebuvo baigta dėl nuo kaltininko valios nepriklausančių aplinkybių. Veika laikoma pasikėsiniu padaryti nusikaltimą (ir baudžiamąjį nusižengimą) tada, kai asmuo pradeda realizuoti objektyviusius nusikaltimo (baudžiamojo nusižengimo) sudėties požymius (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-133-696/2015). Apeliacinės instancijos teismas, vertindamas D. M. (ir Ž. kooperatinės bendrovės) veiksmus kaip pasikėsinimą padaryti kreditinį sukčiavimą (BK 22 straipsnio 1 dalis, 207 straipsnio 1 dalis), pagrįstai nurodė, kad D. M. atliko visus įmanomus veiksmus siekdama neteisėtai gauti ES paramą biokuro gamybos technologinei įrangai – kapoklei ir savivartei priekabai bei konsultacijoms pirkti, t. y. suklastojo 2011 m. balandžio 28 d. Ž. kooperatinės bendrovės paramos paraišką su priedais, kuriuos 2011 m. balandžio 29 d. pateikė NMA Kaimo plėtros ir žuvininkystės programų departamento Šiaulių paramos administravimo skyriui. D. M., veikdama bendrininkų grupę, atlikdama jai inkriminuotus veiksmus, jau buvo pradėjusi realizuoti BK 207 straipsnyje nustatyto nusikaltimo sudėties objektyviusius požymius, t. y. buvo panaudota apgaulė prieš NMA, kuri dėl apgaulės priėmė sprendimą suteikti prašomą paramą. 2011 m. spalio 20 d. Nacionalinė mokėjimo agentūra paraiškos Nr. 1MV-KS-11-1-005934-PR001 pagal KPP priemonę „Miškų ekonominės vertės didinimas“ vertinimo ataskaitoje Nr. SV-294 nurodė, kad projektas tinkamas gauti 680 250 Lt (197 014,02 Eur) paramai pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės „Miškų ekonominės vertės didinimas“ antrąją veiklos sritį. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2011 m. gruodžio 7 d. įsakymu Nr. 3D-900 minėtam paramos projektui įgyvendinti Ž. kooperatinei bendrovei buvo paskirta 680 250 Lt (197 014,02 Eur) subsidija (para-

ma). Teismai pagrįstai nustatė, kad D. M. veikoje buvo ne rengimosi, bet pasikėsinimo padaryti kreditinį sukčiavimą požymių: veika nebuvo baigta dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo D. M. valios, kadangi Specialiųjų tyrimų tarnyba pradėjo ikiteisminį tyrimą ir pranešė Nacionalinei mokėjimo agentūrai apie padarytas nusikalstamas veikas, taip sustabdydama paramos skyrimo procedūrą Ž. kooperatinei bendrovei.

2.1.5. Bendrininkavimas

BK 207 straipsnyje nurodytas nusikaltimas gali būti padaromas veikiant asmenims kaip bendrininkams, o šiuo atveju nėra būtina nustatyti, kurią kredito, paskolos dalį gavo konkretus nusikaltimo bendrininkas, pakanka to, kad nustatoma, jog bendrininkai, esant kitiems nusikaltimo sudėties požymiams, apskritai gavo kreditą, paskolą, tikslingą paramą, subsidiją, dotaciją, laidavimo ar banko garantinius raštus arba kitus kreditinius įsipareigojimus apgaule. Toks išaiškinimas išplaukia, pavyzdžiui, iš kasacinės nutarties baudžiamojoje byloje Nr. 2K-174-628/2022:

<...> atkreiptinas dėmesys į nagrinėjamoje byloje nustatytas aplinkybes, jog nu-teistieji A. D. ir D. G., turėdami tyčią apgaule gauti paskolą, gavo ją veikdami bendrai, t. y. veikdami bendrininkų grupe.

<...> Pagal BK 207 straipsnio 1 dalį atsako tas, kas apgaule gavo kreditą, pa-skolą, tikslingą paramą, subsidiją, dotaciją, laidavimo ar banko garantinius raštus arba kitus kreditinius įsipareigojimus. Kaip išplaukia iš sisteminio BK 16 straipsnio 4 dalies, 207 straipsnio 1 dalies aiškinimo, taip pat teismų praktikos, BK 207 straipsnio 1 da-lyje nurodyta veika padaroma veikiant tiesiogine tyčia (kasacinės nutartys baudžia-mosiose bylose Nr. 2K-248-648/2019, 2K-101-303/2020, 2K-223-976/2020). Pagal BK 24 straipsnio 1 dalį, bendrininkavimas yra tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių šio kodekso 13 straipsnyje nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką. BK 207 straipsnio 1 dalyje nurodyta nusikalstama veika gali būti padaroma veikiant asmenims kaip bendrininkams, o šiuo atveju nėra būtina nustatyti, kurią kredito, paskolos dalį gavo konkretus nusikalstamos veikos bendrininkas, pakanka to, kad nustatoma, jog bendrininkai, esant kitiems nusi-kalstamos veikos sudėties požymiams, apskritai gavo kreditą, paskolą, tikslingą paramą, subsidiją, dotaciją, laidavimo ar banko garantinius raštus arba kitus kreditinius įsipareigojimus apgaule (mutatis mutandis (su atitinkamais pakeitimais) kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-262-489/2017). <...>

<...> Byloje nustatyta, kad D. G. sudarė susitarimą su A. D. gauti iš kredito uni-jos paskolą apgaule O. D. vardu, pateikė pasirašyti laidavimui reikalingus dokumentus surastiems laiduotojams, pateikė kartu su A. D. pasirašyti nenustatytam asmeniui pra-šymą išduoti paskolą O. D. vardu, panaudojo kartu su A. D. šį žinomai suklastotą doku-mentą pateikiant jį kredito unijos Paskolų komitetui ir valdybai, parengė dokumentus, reikalingus paskolai išmokėti, ir pateikė juos su A. D. pasirašyti nenustatytam asmeniui, o šiam pasirašius, vėliau šiuos suklastotus dokumentus įtraukė į kredito unijos buhalte-rinę apskaitą ir pagal juos išmokėjo paskolą grynaisiais.

2.2. Subjektyvusis požymis: kaltė

BK 207 straipsnio 1 dalyje nurodytas nusikaltimas padaromas tiesiogine tyčia, t. y. kaltininkas suvokia, kad veikia apgaule, ir nori taip veikti (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-213/2006, 2K-621/2010, 2K-246/2011, 2K-339/2013, 2K-312/2014, 2K-6-677/2016, 2K-375-693/2016, 2K-127-489/2017, 2K-130-693/2017, 2K-73-689/2019, 2K-248-648/2019, 2K-101-303/2020, 2K-223-976/2020, 2K-174-628/2022). Pavyzdžiui, kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-248-648/2019 nustatyta, kad <...> *kredito gavimo iš lizingo bendrovės iniciatorius buvo S. Ž., kuris tiesiogiai dalyvavo sprendžiant visus su šiuo finansavimu susijusius klausimus, todėl nesuprasti ar nežinoti jam inkriminuotos nusikalstamos veikos aplinkybių negalėjo. Būtent S. Ž. pasiūlė E. B. pirkti miškavežį ir pradėti prekybos mediena verslą, nurodė E. B. surasti įmonę, kurios vardu būtų galima gauti kreditą (E. B. tai ir padarė), E. B. paprašė surasti asmenį, kurį įkalbėtų laikinai tapti MB „B.“ vadovu, o šis surado nuo alkoholio priklausomą R. N., kuris nesuvokdamas savo veiksmų esmės ir negalėdamas jų valdyti pasirašė S. Ž. ir E. B. jam pateiktuose dokumentuose. Tuo metu, kai buvo sprendžiami klausimai dėl lizingo, S. Ž. tiesiogiai bendravo su fiktyviu bendrovės vadovu R. N., E. B., davė jiems atitinkamus nurodymus, matė, kaip R. N. pasirašinėjo bendrovės finansinius dokumentus, kurie buvo perduoti M. J., tarpininkavusiam R. N. ir S. Ž. sudarant finansinio lizingo sutartis ir gaunant kreditą miškavežiui bei ekskavatoriui pirkti. Be to, S. Ž. žinojo, kad ekskavatorinis krautuvas nepriklausė MB „B.“, tačiau užregistravo jį bendrovės vardu. Be to, kaip pripažino nuteistieji S. Ž. ir E. B., jie savo vardu gauti kredito negalėjo, nes turėjo skolų, be to, S. Ž. praeityje buvo teistas. Taigi visuma aplinkybių patvirtina, kad S. Ž. suprato, jog apgaule, veikdamas bendrai su E. B. ir per R. N. (negalintį visiškai suprasti savo veiksmų esmės ir jų valdyti), gavo kreditą, ir to siekė.*

BK 207 straipsnio 2 dalyje nurodytas nusikaltimas padaromas tiesiogine arba netiesiogine tyčia, t. y. kaltininkas suvokia, kad apgaule gauna tikslinę paramą, subsidiją ar dotaciją, numato, kad tokiais savo veiksmais valstybės ar Europos Sąjungos institucijai, tarptautinei viešajai organizacijai arba kitam juridiniam ar fiziniam asmeniui gali padaryti didelę turtinę žalą, ir to nori (BK 15 straipsnio 2 dalies 2 punktas), arba nors jis tokių padarinių ir nenori, bet sąmoningai leidžia jiems atsirasti (BK 15 straipsnio 3 dalis) (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-31-788/2021, 2K-92-697/2024).

Kreditinio sukčiavimo, nurodyto BK 207 straipsnio 1 dalyje, nusikaltimo sudėties subjektyvieji požymiai suponuoja tai, kad asmuo veikia ne pasisavinimo tikslais, t. y. neturi tyčios neatlygintinai įgyti kredito ar paskolos (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-35/2009, 2K-600/2012, 2K-339/2013, 2K-66/2014, 2K-375-693/2016, 2K-127-489/2017, 2K-130-693/2017, 2K-183-942/2018).

2.3. Kreditinio sukčiavimo santykis su kitomis nusikalstamomis veikomis ir atirbojimas nuo kitų teisinės atsakomybės rūšių

BK esančioje normų sistemoje tikslinės paramos, subsidijos ir dotacijos gavimas apgaule įstatymo leidėjo išskirtas iš bendros turtinio sukčiavimo normos į speci-

ališias BK 207 straipsnio 1 ir 2 dalyse⁵ išdėstytas normas (*lex specialis*). Pagal visuotinai žinomą teisės normų taikymo principą *lex specialis derogat legi generali*, esant bendrosios ir specialiosios normų konkurencijai, yra taikoma specialioji norma. Dėl to, kai asmens nusikalstami veiksmai pasireiškia kaip tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos gavimas apgaule (BK 207 straipsnio 1, 2 dalyse⁶), bendroji turbinio sukčiavimo norma (BK 182 straipsnio 1–3 dalys), taip pat tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos panaudojimo ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką norma (BK 206 straipsnio 1, 3 dalys) netaikytinos (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-31-788/2021, 2K-92-697/2024).

Jeigu kaltininkas apgaule gauna kreditą, paskolą, nesant tyčios nevykdyti kreditinių įsipareigojimų, jį veikia nesudaro sukčiavimo sudėties (BK 182 straipsnis) ir kvalifikuojama kaip kreditinis sukčiavimas pagal BK 207 straipsnio 1 dalį. Tačiau jei kaltininkas, sudarydamas kreditinio pobūdžio sandorius, turi tikslą nevykdyti kreditinių įsipareigojimų ir, panaudodamas apgaule, šį tikslą įgyvendina, veikia kvalifikuotina ne pagal BK 207 straipsnį, o pagal BK 182 straipsnį (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-35/2009, 2K-246/2011, 2K-600/2012, 2K-66/2014, 2K-580/2014, 2K-375-693/2016, 2K-127-489/2017, 2K-130-693/2017, 2K-144-788/2017, 2K-183-942/2018, 2K-299-489/2018, 2K-345-511/2018, 2K-215-697/2023, 2K-92-697/2024)⁷. Toks išaiškinimas išplaukia, pavyzdžiui, ir iš kasacinės nutarties baudžiamojoje byloje Nr. 2K-339/2013:

BK 182 straipsnis („Sukčiavimas“) nustato atsakomybę tam, kas apgaule savo ar kitų naudai įgijo svetimą turtą ar turtinę teisę, išvengė turtinės prievolės arba ją panaikino. BK 207 straipsnis⁸ („Kreditinis sukčiavimas“) nustato atsakomybę tam, kas apgaule gavo kreditą, paskolą, subsidiją, laidavimo ar banko garantinius raštus arba kitus kreditinius įsipareigojimus. Nors ir BK 182, ir BK 207 straipsnių pavadinimuose vartojamas žodis „sukčiavimas“, šie Baudžiamojo kodekso straipsniai nėra identiški. Abu straipsnius jungia veikos ir būdo požymiai. Ir vienu, ir kitu atveju svetimas turtas iš teisėto savininko ar valdytojo perduodamas kaltininkui. Abiem atvejais turtas perduodamas sukklaidinant teisėtą savininką ar valdytoją dėl teisės į turtą. Abiem atvejais sukklaidinimas vyksta panaudojant apgaule. Tačiau minėti BK straipsniai skiriasi nusikaltimo sudėties požymiais. Pirmiausia, kreditinio sukčiavimo sritis daug siauresnė negu sukčiavimo. Kreditinis sukčiavimas yra nusikaltimas ekonomikai (BK XXXI skyrius), todėl galimas tik paskolų, kreditų, subsidijų, laidavimo ar banko garantijų komercinei, ūkinei ar finansinei veiklai išdavimo srityje, o sukčiavimas galimas žymiai platesnėje terpėje, taip pat ir visai nesusijusioje su ekonomine veikla. Sukčiavimo atveju apgaule panaudojama turint tikslą pasisavinti turtą, t. y. tikslą negrižtamai paversti gautą turtą savo nuosavybe. Tuo tarpu esant kreditiniam sukčiavimui apgaule panaudojama nesiekiant pasisavinti turto, o siekiant užvaldyti jį tam, kad jis būtų panaudotas vystant ūkinę, komercinę ar finansinę veiklą, t. y. siekimas yra apgaule

5 Pagal nuo 2023 m. birželio 1 d. galiojančią įstatymo redakciją – ir BK 207 straipsnio 3 dalyje.

6 *Taip pat.*

7 Dėl kreditinio sukčiavimo ir sukčiavimo (BK 182 straipsnis) santykio ir kvalifikavimo plačiau žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. rugsėjo 7 d. Teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (Baudžiamojo kodekso 182 straipsnis) apžvalgą Nr. AB-36-1 (*Teismų praktika* Nr. 36).

8 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymo redakcija.

gautus pinigus investuoti į ekonominę veiklą iš to gaunant pelną ir vėliau atsiskaitant su kreditoriumi. Be to, pažymėtina, kad BK 207 straipsnio sudėtis yra formalioji – baudžiamąją atsakomybę užtraukia pats neteisėtas paskolos gavimo faktas nepriklausomai nuo jos panaudojimo. Tačiau, jei ji panaudojama ekonominei veiklai ir negražinama kreditoriui padarant žalos, veika taip pat kvalifikuojama pagal BK 207 straipsnį. Taip pat neturi įtakos kredito negražinimo priežastys: tai gali būti ir nepasisėkęs verslas, ir su verslu nesusijusios priežastys, bet tai neturi būti susiję su gautos paskolos pasisavinimu. Tačiau, jei nustatomas apgaule gautos paskolos pasisavinimo faktas, veika kvalifikuotina ne pagal BK 207 straipsnį, o jau pagal BK 182 straipsnį. Esmė yra ta, kad BK 182 straipsnio sudėtis yra materialioji: baudžiamoji atsakomybė kaip už baigtinį nusikaltimą pagal BK 182 straipsnį atsiranda tik pasisavinus apgaule gautus pinigus. Jei nėra įrodymų, kad pinigai pasisavinti, veika kvalifikuojama pagal BK 207 straipsnį.

<...> Kasatorius <...> 100 000 Lt (28 962 Eur) nepasisavino. Tačiau dėl likusios pakankamai didelės – 450 000 Lt (130 329,01 Eur) – gauto kredito sumos tikslinio teišėto panaudojimo byloje duomenų nėra. Tuo tarpu byloje nustatyta, kad kasatorius, vykdydamas neteisėtas machinacijas, didelę dalį į UAB „A“ patekusių pinigų išgrynino ir pasiėmė sau. <...> Nors pinigus grynaisiais gavo R. R., nes kasatorius neturėjo galimybės paimti svetimoje sąskaitoje esančių lėšų, tačiau pinigai buvo gražinti kasatoriui. Apie jų tolesnį panaudojimą ekonominei veiklai plėtoti byloje duomenų nėra. Jų nei ikiteisminiame tyrime, nei teisme nepateikė ir kasatorius. Atvirkščiai, byloje nustatyta, kad į UAB „A“ apskaitą nebuvo įtrauktas ir apskaitos dokumentais nebuvo pagrįstas 182 220 Lt (52 774,56 Eur) gavimas iš UAB „V“. Taigi teismai pagrįstai tai įvertino kaip apgaule gautos paskolos užvaldymą, pavertimą savo nuosavybe. <...>

Taigi teismai pagrįstai kasatoriaus veiksmus kvalifikavo pagal BK 182 straipsnio 2 dalį kaip didelės vertės svetimo turto įgijimą panaudojant apgaule.

Tai, kad asmens veiksmai atitinka kreditinio, o ne turtinio sukčiavimo normą, konstatuota, pavyzdžiui, kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-246/2011:

<...> Nustačius tokias aplinkybes, kad ūkis buvo ne fiktyviai įkurtas, realiai veikė, tikintis gauti SAPARD paramos lėšų, kurias taip pat buvo planuojama investuoti į šių avių fermą, nepagrįsta apeliacinės instancijos teismo išvada, kad J. B. ir I. V. veiksmai sudaro kvalifikuotą kėsintis sukčiauti nusikaltimo sudėtį. Sukčiavimo atveju BK 182 straipsnio prasme kaltininko tyčia nukreipta į nepagrįstą praturtėjimą siekiant turtinės naudos sau ar kitam asmeniui. Šiuo atveju I. V. vardu buvo įregistruotas ūkis, įsteigta avių ferma (turėjo žemę, pastatus, avis), pastatai buvo rekonstruojami, iš pradžių darbai buvo atliekami ūkio būdu, o vėliau pradėjo dirbti UAB (duomenys neskelbtini), su kurio vadovu buvo sutarta atliktus ūkio būdu darbus įforminti, kad juos atliktų ši bendrovė, bei sutarta, kad ji ir toliau dirbtų, o su UAB (duomenys neskelbtini) bus atsiskaityta, kai bus gautos SAPARD paramos lėšos, nes J. B. ir I. V. turėjo investuoti savo lėšas, o tik po to jiems būtų kompensuotos išlaidos už atliktas investicijas. Taigi nustatyta, kad J. B. ir I. V. SAPARD paramos lėšas, kurias tikėjosi gauti, taip pat planavo investuoti į šių avių fermą, bet paramos lėšas siekė gauti neteisėtu būdu, pateikdami suklastotus dokumentus, kuriais norėjo pagrįsti savo investicijas, be to, žymiai padidindami atliktų darbų mastą. Šias aplinkybes apeliacinės instancijos teismas netinkamai teisiškai vertino.

<...> Byloje nustatytos aplinkybės patvirtina, kad J. B. ir I. V. tyčia nebuvo nu-

kreipta į paramos lėšų pasisavinimą ir neteisėtą praturtėjimą, o siekta gauti paramą, kuria būtų atskaityta su darbus vykdžiusia bendrove ir plečiamas ūkis, todėl jų veiksmas iš BK 22 straipsnio 1 dalies ir 182 straipsnio 2 dalies perkvalifikuotini į BK 22 straipsnio 1 dalį ir 207 straipsnio 1 dalį. <...> Šiuo atveju J. B. ir I. V. apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas skaičiuojamas nuo 2004 m. kovo 22 d. Apkaltinamasis nuosprendis buvo priimtas tik 2009 m. gruodžio 8 d. – pasibaigus <...> senaties terminui, tad, perkvalifikavus J. B. ir I. V. veiksmus iš BK 22 straipsnio 1 dalies, 182 straipsnio 2 dalies į BK 22 straipsnio 1 dalį, 207 straipsnio 1 dalį, pradėtas baudžiamasis procesas turi būti nutrauktas (BPK 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto pagrindu).

Nustačius, kad tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos lėšos buvo apgaule gautos juridinio asmens naudai ir paskui juridinio asmens vadovo ar kito įgalioto darbuotojo, turinčio teisę disponuoti juridinio asmens turtu, (ar jų bendrininkų) buvo pasisavintos ar iššvaistytos, esant visiems būtiniesiems objektyviems ir subjektyviems požymiams, tokios nusikalstamos veikos kvalifikuotinos kaip sutaptis – pagal BK 207 ir 183 ar 184 straipsnių atitinkamas dalis (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-31-788/2021).

Žinomai netikrų ar žinomai suklastotų dokumentų panaudojimas siekiant sau ar kitam asmeniui gauti tikslinę paramą, subsidiją ir dotaciją, kaip ir turbinio sukčiavimo byloje (pavyzdžiui, kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-82-699/2018), papildomai pagal BK 300 straipsnį nekvalifikuotinas, nes tokių dokumentų panaudojimas apimamas apgaulės požymio. Tačiau jeigu kaltininkas, prieš pateikdamas tokius dokumentus kaip apgaulės priemonę, pats juos pagamino, suklastojo ar įgijo iš kitų asmenų, jo veika kvalifikuotina kaip sutaptis pagal BK 207 ir 300 straipsnių atitinkamas dalis. Nustačius, kad šie nusikaltimai iš esmės yra neatskiriamos (būtinės) viso kaltininko sumanymo įgyvendinimo dalys ir padaromi vienas po kito per sumanymui įgyvendinti būtiną laiko tarpą, jie kvalifikuojami kaip idealioji sutaptis (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-322/2006, 2K-P-78/2012, 2K-207/2013, 2K-137/2015, 2K-223-976/2020, 2K-P-31-788/2021).

3. Skolininko nesąžiningumas (BK 208 straipsnis)

3.1. Objektyvieji požymiai

3.1.1. Baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė

BK 208 straipsnyje nustatyto nusikaltimo – skolininko nesąžiningumo – objektas yra kreditorių interesai, papildomu objektu pripažįstami ir sąžiningo ūkininkavimo principai (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-213/2006, 2K-411/2009, 2K-553/2013, 2K-7-181-895/2015, 2K-321-489/2015, 2K-476-677/2015, 2K-133-697/2019). Šia baudžiamojo įstatymo norma siekiama apsaugoti kreditorių teises nuo skolų turinčio ūkio subjekto vadovo nesąžiningų ūkininkavimo veiksmų (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-788/2023).

Esant sunkiai įmonės ekonominei padėčiai, kreditorių daugumai, kai dėl lėšų trūkumo neįmanoma vienu metu atsiskaityti su visais kreditoriais, BK 208 straips-

nyje nustatytos atsakomybės kontekste turi būti elgiamasi sąžiningai su visais įmonės kreditoriais, nepažeidžiant nė vieno iš jų interesų ir nedarant žalos (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-553/2013).

3.1.2. Vieno ar kelių kreditorių reikalavimų patenkinimas arba užtikrinimas (BK 208 straipsnio 1 dalis)

Objektyviai BK 208 straipsnio 1 dalyje nurodytas nusikaltimas pasireiškia alternatyviais veiksmais – vieno ar keleto iš kreditorių reikalavimų patenkinimu ar šių reikalavimų užtikrinimu, neturint galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-411/2009, 2K-450/2009, 2K-259/2010, 2K-553/2013, 2K-242/2014, 2K-7-181-895/2015, 2K-321-489/2015, 2K-404-895/2015, 2K-476-677/2015, 2K-282-788/2018, 2K-25-693/2019, 2K-133-697/2019, 2K-272-387/2023). Šio nusikaltimo kontekste paprastai reikalavimą užtikrinantis sandoris sudaromas likusių kreditorių nenaudai, suteikiant išskirtiniam kreditoriui privilegijuotą padėtį (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-411/2009).

BK 208 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti objektyvieji požymiai savaime nereiškia, jog bendrovės (kito ūkio subjekto) vadovas, savininkas ar kitas asmuo, turintis teisę disponuoti bendrovės, kuriai akivaizdžiai gresia bankrotas, turtu, apskritai iki bankroto bylos iškėlimo negali atlikti jokių turтино pobūdžio veiksmų, taip pat ir susijusių su kreditorių reikalavimų užtikrinimu (patenkinimu). Sprendžiant, ar tokius veiksmus šio straipsnio prasme laikyti nusikalstamais, atsižvelgtina ir į tai, ar šie veiksmai buvo piktavališki ar nulemti ekonominio būtinumo, ar jie buvo atliekami sąmoningai kenkiant kreditorių interesams, ar, priešingai, siekiant šiuos interesus apsaugoti, ar tokie veiksmai buvo daromi dėl savanaudiškų paskatų ar siekiant pozityvių tikslų, pavyzdžiui, susijusių su siekiu apsaugoti (ar nepabloginti) kreditorių ir (ar) bendrovės interesus. Viena vertus, veiksmai, užtikrinant (patenkinant) vieno ar kelių kreditorių reikalavimus, susiję su ypatingu kaltininko nesąžiningumu, sąmoningu kitų kreditorių turтinių teisių pažeidimu, veikimu savanaudiškais tikslais ar kitokiu kaltininko elgesiu šiuurkščiai pažeidžiant sąžiningo ūkininkavimo principus, dažniausiai esant kitiems nusikaltimo sudėties požymiams, laikytini skolininko nesąžiningumu BK 208 straipsnio 1 dalies prasme. Kita vertus, paprastai nelaikytini nusikalstamais BK 208 straipsnio 1 dalies prasme veiksmai patenkinant (užtikrinant) vieno ar kelių kreditorių reikalavimus, kurie yra nulemti ekonominio būtinumo ir kuriais siekiama išvengti bendrovės bankroto, padaryti veiksmingesnę likusių kreditorių interesų apsaugą ar kitų pozityvių, reikšmingų tikslų (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-181-895/2015, 2K-404-895/2015, 2K-476-677/2015, 2K-282-788/2018, 2K-133-697/2019, 2K-236-689/2019, 2K-308-648/2019, 2K-157-788/2023). Pavyzdžiui, kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-282-788/2018 nurodyta, jog <...> byloje nustatyti faktai rodo, kad UAB „B.“ priklausančios įrangos perleidimas UAB „S.“ buvo nulemtas siekio dalį bendrovės areštuoto turto „nepalikti“ kreditoriams, turėti jį ar iš jo gautą naudą kitų savo valdomų įmonių dispozicijoje. Tokių savanaudiškų tikslų buvimą rodo tai, kad dalis perleistos įrangos (juostinis krautuvas ir keleivių laiptai) buvo parduota UAB „D.“ už 148 830 Lt (43 104,15 Eur), pervedant pinigų už pirkinį

į trečios V. R. valdomos UAB „C.“ banko sąskaitą. Išvardytos aplinkybės leidžia teisėjų kolegijai daryti išvadą, kad V. R. ir A. R. vadovaujama įmonių vardu sudarytu pakankamai stambiu sandoriu (perleidžiant didelės vertės įrangą) nebuvo siekiama jokių pozityvių tikslų, tik savanaudiškai pažeisti kitų kreditorių turtines teises. <...> Pažymėtina ir tai, kad UAB „B.“ priklausanti įrangą perleista pažeidus teismų uždėtą bendrovės turto areštą. <...> į UAB „B.“ antstoliai ne kartą kreipėsi įpareigodami pateikti duomenis apie bendrovės turimą ilgalaikį turtą ir jo vertę, tačiau bendrovė tokių duomenų iki vertinamo sandorio dėl įrangos perleidimo neteikė. Esant tokiai situacijai V. R. neturėjo teisės bendrovės vardu perduoti jokio jai priklausančio ilgalaikio turto. <...> Pritardama nuteistųjų veiksmų kvalifikavimui pagal BK 208 straipsnio 1 dalį⁹, teisėjų kolegija taip pat atsižvelgia į tai, kad V. R. ir A. R., siekdami apeiti teismų uždėtą turto areštą, pasirašė anksčiau išvardytus dokumentus atgaline data, taigi sandorį įformino suklastotais dokumentais. <...>

Apie tai, kad, esant faktiniam nemokumui, bet dar nesant iškeltos bankroto bylos, asmens veiksmai, sudarant sandorius, kuriais tenkinamas vieno ar kelių kreditorių reikalavimas, nebuvo susiję su bendrovės esminių ir būtinausių veiklos tęstinumą užtikrinančių poreikių tenkinimu, pasisakyta ir kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-133-697/2019:

<...> Nesutiktina su kasacinio skundo teiginiu, kad, esant faktiniam nemokumui, bet dar nesant iškeltos bankroto bylos, įprastai skolininko sudarytas sandoris, kuriuo tenkinamas vieno ar kelių kreditorių reikalavimas, nors ir yra suėjęs prievolių vykdymo kitiems kreditoriams terminas, įstatymų leidžiamas net ir esant neįvykdytų įsipareigojimų kitiems kreditoriams, nes paskolos grąžinimas A. L. ir G. K. išmokant sau, atsižvelgiant į bendrovės kritinę finansinę situaciją, nebuvo susijęs su bendrovės esminių ir būtinausių veiklos tęstinumą užtikrinančių poreikių tenkinimu. Toks sprendimas tik pagreitino įmonės bankrotą bei sumažino galimybes proporcingai patenkinti kitų kreditorių turtinius reikalavimus.

<...> Apeliacinės instancijos teismas teisingai įvertino tai, kad tiek G. K., vienintelis UAB „F.“ akcijų turėtojas ir bendrovės direktorius, tiek ir A. L., buvęs UAB „F.“ 35 akcijų turėtojas, kurio siūlymu G. K. paskirtas UAB „F.“ direktoriumi, akivaizdžiai žinojo apie sunkią UAB „F.“ finansinę būklę. Ir pats G. K. neneigia, kad bendrovės finansinė būklė jam buvo žinoma. Tai, kad jis nesiėmė jokių veiksmų, kad stabilizuotų blogėjančių įmonės finansinę būklę ir padarytų veiksmingesnę likusių kreditorių interesų apsaugą, patvirtina G. K. prioritetas veiksmas 2014 m. lapkričio 14 d. ne padengti įsiskolinimą oro linijoms, bet išmokėti A. L. 100 000 Lt (28 962 Eur) sumą, o 2014 m. lapkričio 11 ir 14 d. išmokėti ir sau (G. K.) 256 761,63 Lt (74 363,31 Eur) sumą (iš jų – 2014 m. lapkričio 11 d. 103 584 Lt (30 000 Eur) suma), iš nurodytos sumos – 35 177,63 Lt (10 188,15 Eur) grynaisiais iš kasos ir 221 584 Lt (64 175,16 Eur) iš banko sąskaitų. Tai yra G. K., nesiimdamas jokių veiksmų, kad pagerintų ar stabilizuotų nuo 2015 m. liepos mėn. blogėjančių UAB „F.“ finansinę padėtį, suvokdamas, jog dėl to gali kilti įmonės bankrotas ir kreditoriams bus sudėtinga šias lėšas atgauti, tenkindamas tik savo ir savo draugo A. L. kaip kreditorių reikalavimus, kartu apsunkindamas likusių UAB „F.“ kreditorių – 851 – reikalavimo teisę

9 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymo redakcija.

į apmokėtų, tačiau nesuteiktų paslaugų atlyginimą, tokiais savo veiksmais padarė jiems didelę – 356 761,63 Lt (103 325,31 Eur) dydžio turtinę žalą.

Baudžiamoji atsakomybė dėl skolininko nesąžiningumo (BK 208 straipsnio 1 dalis) tiesiogiai nesiejama su tuo, kad atskiri sandoriai civilinio proceso tvarka pripažinti negaliojančiais ar tokiais nepripažinti. Atskirų kreditorių reikalavimų patenkinimas galimas kaltininkui sudarant ir vykdant įvairius, tiek teisėtus, tiek neteisėtus, civilinius teisinius sandorius (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-321-489/2015).

3.1.3. Turto, kuris galėjo būti pateiktas skoloms padengti, paslėpimas, iššvaistymas, perleidimas, pervedimas į užsienį ar pardavimas nepateisinamai pigiai (BK 208 straipsnio 2 dalis)

Nusikaltimo, nurodyto BK 208 straipsnio 2 dalyje, objektyvieji požymiai – turto, kuris galėtų būti pateiktas skolai grąžinti, paslėpimas, iššvaistymas, perleidimas, pervedimas į užsienį arba pardavimas nepateisinamai pigiai. Šiame BK straipsnyje nustatytos pavojingų veikų alternatyvos, todėl baudžiamajai atsakomybei kilti pakanka, kad būtų atliktas bet kuris iš BK 208 straipsnio 2 dalyje nustatytų veiksmų (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-213/2006, 2K-151-495/2023, 2K-272-387/2023). Pavyzdžiui, kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-213/2006 nurodyta:

Nusikaltimo, nustatyto BK 208 straipsnio 2 dalyje, objektyvieji požymiai – turto, kuris galėtų būti pateiktas skolai grąžinti, paslėpimas, iššvaistymas, perleidimas tretiesiems asmenims arba pardavimas nepateisinamai pigiai. Baudžiamoji atsakomybė atsiranda tik tada, kai skolininkas vieną iš minėtų veiksmų padaro patekęs į sunkią ekonominę situaciją, esant nemokumui, akivaizdžiai gresiant bankrotui, ir dėl to padaroma turtinė žala kreditoriams.

Teismas, išsamiai išanalizavęs ir nešališkai ištyręs bylos esmines aplinkybes, tinkamai įvertino įrodymus, padarė teisingą išvadą, kad nuteistoji G. K. padarė baudžiamojo įstatymo draudžiamus veiksmus. Pasinaudodama UAB „A“ įgalinimais ir vienintelės akcininkės teisėmis, pirkimo–pardavimo sutarčių pagrindu ji nepateisinamai pigiai kitiems asmenims perleido bendrovės turtą ir taip pažeidė kreditorių turtinius interesus. Nuosprendyje nuosekliai išdėstyta ir aptarta skolininkės nesąžiningumo esmė, perduoto turto vertė. Abejoti teismo išvada nėra jokio pagrindo, nes ją patvirtina bylos faktiniai duomenys. Pavyzdžiui, 2003 m. vasario 26 d. G. K., atstovaudama UAB „A“, pagal pirkimo–pardavimo sutartis už 220 000 Lt (63 716,40 Eur) įgytą nekilnojamąjį turtą, esantį (duomenys neskelbtini), 2003 m. rugpjūčio 25 d. pardavė už 150 000 Lt (43 443 Eur), automobilį „Honda HRV 5D“ 2003 m. rugpjūčio 19 d. – už 5900 Lt (1708,76 Eur), nors jo likutinė vertė buvo 53 559,23 Lt (15 511,83 Eur), kopijavimo aparatą, svarstyklės 2003 m. spalio 7 d. – už 944 Lt (273,40 Eur), o jų likutinė vertė 5185,41 Lt (1501,80 Eur), kompiuterius, baldų komplektus 2003 m. spalio 14 d. – už 2596 Lt (751,85 Eur), nors jų likutinė vertė 5378,50 Lt (1557,72 Eur), ir kt. Iš viso ji pardavė turto 136 130,23 Lt (39 426,04 Eur) pigiau negu jo likutinė vertė bei pirkimo kaina, taip padarė kreditoriams (UAB „Sampo“ bankui bei tiekėjams) minėto dydžio turtinę žalą. UAB „A“ įsiskolinimas UAB „Sampo“ bankui sudarė 397 665,32 Eur, o tiekėjams – 1 130 166,45 Lt (327 318,83 Eur).

BK 208 straipsnio 2 dalies prasme turto iššvaistymas reiškia tokius aktyvius kaltininko veiksmus, kai jis savo įmonės turtą panaudoja savo ar kitų asmenų interesais ir naudai, už tai kaltininko įmonė negauna jokio ekonomiškai lygiavertio ekvivalento ir dėl to sumažėja skolininko įmonės turto vertė (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-149-303/2019).

3.1.4. Sunki ekonominė padėtis ar nemokumas, kai akivaizdžiai grėsė bankrotas, neturint galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų

Kvalifikuojant kaltininko veiką kaip skolininko nesąžiningumą pagal BK 208 straipsnio 1 dalį, reikia nustatyti, kad bendrovė ar kitas ūkio subjektas veikos padarymo metu: 1) buvo sunkioje ekonominėje padėtyje ar nemokūs, kai akivaizdžiai grėsė bankrotas, ir 2) neturėjo galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-411/2009, 2K-450/2009, 2K-259/2010, 2K-553/2013, 2K-7-181-895/2015, 2K-404-895/2015, 2K-476-677/2015, 2K-25-693/2019, 2K-133-697/2019, 2K-272-387/2023). O kaltininko veiką kvalifikuojant kaip skolininko nesąžiningumą pagal BK 208 straipsnio 2 dalį, reikia nustatyti, kad bendrovė ar kitas ūkio subjektas veikos padarymo metu buvo sunkioje ekonominėje padėtyje ar nemokūs, kai akivaizdžiai grėsė bankrotas (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-213/2006, 2K-126/2012, 2K-151-495/2023, 2K-272-387/2023).

Baudžiamajame įstatyme nėra pateiktas įmonės nemokumo, sunkios ekonominės padėties, akivaizdžiai gresiančio bankroto požymių turinys, tačiau šių požymių turinys atskleidžiamas remiantis kitais įstatymais, pateikiančiais kriterijus, pagal kuriuos konstatuojama įmonės nemokumo, sunkios ekonominės padėties, akivaizdžiai gresiančio bankroto būseną, konkrečiai – Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymu¹⁰, kurio 2 straipsnio 8 dalyje nurodyta, kad įmonės nemokumu pripažįstama tokia įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ar paslaugų ir kt.) ir pradelsti įsipareigojimai viršija balanse įrašyto turto vertę. Bankroto grėsmė suprantama kaip didelė tikimybė, kad dėl įmonės nemokumo ar sunkios finansinės padėties bus pradėtos bankroto procedūros (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-133-697/2019). Pavyzdžiui, kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-450/2009 nurodyta:

Ta aplinkybė, kad 2004 m. gruodžio 31 d. K. K. kreditinio reikalavimo patenkinimo metu dar nebuvo kreiptasi į teismą dėl bankroto bylos UAB „M.“ iškelimo ir nebuvo nustatytas kreditorių eiliškumas, neturi reikšmės nuteistojo veiksmų vertinimui ir kvalifikavimui. <...> atsakomybei pagal BK 208 straipsnio 1 dalį būtina nustatyti aplinkybes – sunkią įmonės ekonominę padėtį arba nemokumą, kai akivaizdžiai gresia bankrotas, ir neturėjimą galimybės patenkinti visų įmonės kreditorių reikalavimų.

¹⁰ Nuo 2020 m. sausio 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas (pakeitęs iki tol galiojusius Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą ir Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymą), kurio 2 straipsnio 7, 7¹ dalyse nustatyta, kad juridinio asmens nemokumas yra juridinio asmens būseną, kai juridinis asmuo laiku negali vykdyti turtinių prievolių arba juridinio asmens įsipareigojimai viršija jo turto vertę; juridinio asmens nemokumo tikimybė – padėtis, kai realiai tikėtina, kad juridinis asmuo taps nemokus per artimiausius tris mėnesius.

Pažymėtina, kad, esant įmonės nemokumui – kai įmonė neatsiskaito su kreditoriumi (kreditoriais) praėjus trims mėnesiams po termino, nustatyto įstatymų, kitų teisės aktų, taip pat kreditoriaus ir įmonės sutartyse įmonės įsipareigojimams įvykdyti, arba praėjus tokiam pat terminui po kreditoriaus (kreditorių) reikalavimo įvykdyti įsipareigojimus, jeigu sutartyse terminas nebuvo nustatytas, ir uždelsti įmonės įsipareigojimai (skolos) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės (2001 m. kovo 20 d. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnio 8 dalis, įstatymo redakcija, galiojusi iki 2008 m. liepos 1 d.), bankroto grėsmė yra akivaizdi.

Aplinkybė, kad 2004 m. gruodžio mėnesį UAB „M.“ buvo nemoki, jai akivaizdžiai grėsė bankrotas, neabejotinai nustatyta 2006 m. balandžio 28 d., 2006 m. rugpjūčio 9 d., 2008 m. kovo 5 d. specialisto išvadomis <...>. Be to, iš byloje esančios Panevėžio apygardos teismo 2005 m. vasario 11 d. nutarties, kuria pagal UAB „M.“ direktoriaus ieškinį buvo iškelta bankroto byla UAB „M.“, matyti, kad ieškovas prašė iškelti bankroto bylą nurodydamas, kad įmonės 2004 m. gruodžio 14 d. akcininkų visuotinis susirinkimas „nusprendė kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, nes įmonė neatsiskaito su kreditoriais praėjus trims mėnesiams po termino, kai turėjo atsiskaityti, o uždelsti įmonės įsipareigojimai (skolos) viršija pusę į įmonės balansą įrašyto turto vertės, kas reiškia įmonės nemokumą“ <...>. Aplinkybė, kad nuteistajam A. I. apie įmonės nemokumą ir gresiantį bankrotą buvo žinoma, nustatyta šioje nutartyje jau minėtais įrodymais. Neturėjimas galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų kaip aplinkybė išskyla iš sunkios įmonės būklės ir nemokumo, todėl tai, kad 2004 m. gruodžio 31 d. dar nebuvo kreiptasi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo (tai padaryta 2005 m. sausio mėn.) ir nebuvo nustatytas kreditorių reikalavimų eiliškumas, yra teisiškai nereikšminga.

Apie bendrovės ar kito ūkio subjekto sunkią ekonominę padėtį ar nemokumą, akivaizdžią bankroto grėsmę sprendžiama įvertinus visus byloje esančius įrodymus. Toks išaiškinimas išplaukia, pavyzdžiui, iš kasacinės nutarties baudžiamojoje byloje Nr. 2K-259/2010:

2005 m. vasario 14 d. ir 2009 m. sausio 7 d. specialistų išvadomis nustatyta, kad nuo 2002 m. spalio 15 d. iki 2004 m. spalio 1 d. UAB „N“ pradelsti kiekvieno mėnesio įsipareigojimai viršijo pusę į minėto laikotarpio bandomąjį balansą įrašyto turto vertės, tuo ji buvo nemoki ir atsiskaitydama su kreditoriais ji neturėjo galimybės patenkinti visus kreditorių reikalavimus. Be to, 2005 m. vasario 14 d. specialisto išvadoje nurodyta, kad, 2004 m. spalio 4 d. pasirašant susitarimą tarp UAB „N“ ir UAB „L“ dėl skolinių įsipareigojimų ir sudarant 2004 m. spalio 5 d. pirkimo–pardavimo sutartį tarp šių įmonių, UAB „N“ buvo skolinga 33 įmonėms iš viso 2 661 983,62 Lt (770 963,75 Eur). Liudytojas D. Š. parodė, kad jis 2004 m. vasario mėnesį, būdamas UAB „(duomenys neskelbtini)“ direktorius, nusipirko 34 procentus UAB „N“ akcijų, nes tuo metu UAB „N“ buvo nemoki, jos finansinė padėtis sunki ir jai reikėjo investuotojo. UAB „N“ nemokumą patvirtino ir liudytoja V. S. (dirbusi UAB „N“ buhalterė), ji parodė, kad ruošdavo ir pristatydavo Valstybinei mokesčių inspekcijai UAB „N“ balansus. UAB „N“ balansuose pasirašydavo kasatorius, todėl jis matė, kad įmonė yra nemoki, o išlaidos didesnės nei apyvarta, bet jis nesiėmė jokių priemonių.

Taigi teismai padarė teisingą išvadą, kad UAB „N“ buvo nemoki ir jai akivaizdžiai grėsė bankrotas. <...>

Tokia praktika atsispindi ir kasacinėse nutartyse baudžiamosiose bylose Nr. 2K-213/2006, 2K-126/2012, 2K-476-677/2015, 2K-133-697/2019, 2K-272-387/2023.

Laikinių apsaugos priemonių taikymas įmonei, teisme esant nagrinėjamam juridinių asmenų ginčui dėl skolos, pats savaime nėra priežastis konstatuoti įmonės sunkią ekonominę padėtį ar nemokumą, dėl kurio akivaizdžiai gresia bankrotas:

Bylą nagrinėję teismai nustatė, kad G. M., būdama UAB „X“ (UAB „V.“) direktorė, žinodama apie bendrovės sunkią ekonominę padėtį, esant nemokumui, kai akivaizdžiai grėsė bankrotas, ir kad nuo 2009 m. birželio 16 d. Vilniaus apygardos teismo sprendimu apribotas disponavimas įmonės sąskaitoje esančiomis lėšomis, neturėdama galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų, sudarydama sandorius dėl mokestinių nepriemokų perėmimo <...> bei 2010 m. rugsėjo 22 d. sutartį su UAB „A. p. c.“ ir UAB „Eeu“ dėl UAB „V.“ skolos UAB „A. p. c.“ perleidimo UAB „E.eu“, taip patenkino tik UAB „A.“, UAB „A. p. c.“, UAB „E.eu“, UAB „E.“, UAB „Au.“, UAB „D.“, UAB „R.“ reikalavimus ir dėl to likusiems kreditoriams UAB „L.as“, UAB „Ar.“, UAB „E.eu“, „A.AS“, „S. SIA“, UAB „B.“, „I. D. D.“, UAB „Vy.“, UAB „Vit.“ padarė iš viso 133 472,63 Lt (38 656,35 Eur) žalos.

Kadangi BK 208 straipsnio 1 dalyje nustatyta veika gali būti padaryta tik nustačius įmonėje sunkią ekonominę padėtį ar nemokumą, kai akivaizdžiai grėsė bankrotas, bylą nagrinėję teismai turėjo nustatyti ir konstatuoti, kuriuo momentu ir laikotarpiu UAB „X“ susidarė minėta BK 208 straipsnio 1 dalyje įvardyta padėtis. Iš pirmosios instancijos teismo apkaltinamojo nuosprendžio aprašomosios dalies ir teismo motyvacijos apskritai neaišku, koku laikotarpiu G. M. vadovaujamoje įmonėje susidarė tokia padėtis. Nuosprendyje dviprasmiškai, priešingai byloje esantiems duomenims, bendrovė pripažinta buvusia nemokia tiek jau 2008 m. gruodžio 31 d. – 2009 m. birželio 1 d. laikotarpiu, tiek, darant priešingas išvadas, tik nuo 2009 m. gruodžio 31 d., nors nurodytą dieną bendrovė turėjo galimybes apmokėti susidariusius išsiskolinimus. Tokių galimybių praradimas konstatuotas tik 2010 m. rugsėjo 23 d. Antai apeliacinės instancijos teismas, tikrindamas pirmosios instancijos teismo nuosprendžio pagrįstumą ir teisėtumą, priimtoje nutartyje nustatė, kad 2009 m. birželio 1 d. UAB „X“ buvo moki, o 2009 m. gruodžio 31 d. – 2010 m. rugsėjo 23 d. laikotarpiu – jau nemoki, nors 2009 m. gruodžio 31 d. bendrovė turėjo galimybę padengti įsipareigojimus. Taigi, apskritai nepripažinta, kad įmonė iki 2009 m. gruodžio 31 d. buvo tokios sunkios ekonominės būklės ar nemoki, jog jai akivaizdžiai grėsė bankrotas.

Įvertinus tokią aplinkybę bei G. M. inkriminuotą kaltinimo skolininko nesąžiningumu turinį, matyti, kad G. M. kaltinta ir faktiškai nuteista už tai, jog pirmiau nurodytus sandorius sudarė, žinodama, kad nuo 2009 m. birželio 16 d. Vilniaus apygardos teismo sprendimu apribotas disponavimas įmonės sąskaitoje esančiomis lėšomis. Tai reiškia, kad nagrinėjamoje byloje sunki UAB „X“ ekonominė būklė, nemokumas, dėl kurio grėsė bankrotas, iš esmės pripažinti tik dėl vienos priežasties, t. y. įmonės lėšų arešto. Nagrinėjamos bylos kontekste pažymėtina, kad tokių laikinių apsaugos priemonių taikymas įmonei, teisme esant nagrinėjamam juridinių asmenų ginčui dėl skolos, pats savaime nėra akivaizdi priežastis konstatuoti įmonės sunkią ekonominę padėtį ar nemokumą, dėl kurio gresia bankrotas. Taigi laikinių apsaugos priemonių taikymas įmonei taip pat savaime negali reikšti ir to, kad G. M. žinojo apie akivaizdžią bankroto

grėsmę dėl sunkios įmonės ekonominės būklės, jos nemokumo ir dėl to apie negalėjimą atsiskaityti su visais kreditoriais jau nuo 2009 m. birželio 16 d. (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-404-895/2015).

Neturėjimas galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimus – tai tokia situacija, kai kaltininko įmonės turto aktyvo ir turto pasyvo santykis ekonominiu požiūriu yra neigiamas (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-411/2009).

3.1.5. Turtinė žala¹¹

Būtinasis objektyvusis BK 208 straipsnyje nurodyto nusikaltimo požymis – turtinės žalos padarymas kreditoriams¹² (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-213/2006, 2K-411/2009, 2K-450/2009, 2K-259/2010, 2K-223/2012, 2K-553/2013, 2K-7-181-895/2015, 2K-404-895/2015, 2K-476-677/2015, 2K-25-693/2019, 2K-133-697/2019, 2K-149-303/2019, 2K-10-648/2022, 2K-151-495/2023). Pagal nuo 2023 m. birželio 1 d. galiojančią įstatymo redakciją, BK 208 straipsnio 1, 2 dalyse nurodytais veiksmais padaryta turtinė žala vienam ar daugiau kreditorių turi būti didelė, t. y. viršijanti 400 MGL dydžio sumą, o tais atvejais, kai jos dydis viršija 900 MGL dydžio sumą, veika kvalifikuojama pagal BK 208 straipsnio 3 dalį (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-788/2023).

BK 208 straipsnyje nurodytu nusikaltimu padaryta turtinė žala vienam ar daugiau kreditorių gali pasireikšti kaip negautos pajamos nepatenkinus jų reikalavimų iš bankrutuojančios įmonės turto. Ši žala atsiranda dėl to, kad kreditorius praranda tam tikrą bendro turto dalį, kuris sumažėja dėl skolininko nesąžiningumo, kai jis patenkina vieno ar kelių pasirinktų kreditorių reikalavimus (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-450/2009, 2K-223/2012, 2K-553/2013, 2K-133-697/2019, 2K-151-495/2023). Pavyzdžiui, kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-133-697/2019 konstatuota, kad <...> *Apeliacinės instancijos teismas, nustatydamas žalos dydį ir įmonės nemokumo būseną, pagrįstai rėmėsi ne tik specialisto išvada bei paaiškinimais dėl įmonės veiklos finansinių rodiklių, bet ir bankroto administratorės atstovės teismui pateiktais duomenimis ir paaiškinimais, kad, iš įmonės lėšų patenkinus pirmosios eilės kreditorių reikalavimus bei iš dalies antrosios, nėra galimybės patenkinti kitų reikalavimų dėl 1 395 060,09 Eur sumos (paslaugų teikėjams – 708 371,64 Eur ir turistams – 686 688,45 Eur). Tai tik patvirtina, kad nusikalstamais G. K. veiksmais kreditoriams buvo padaryta didelė turtinė žala. <...>*

BK 208 straipsnio 1 dalyje nustatyto nusikaltimo sudėtis yra materialioji, todėl veika laikoma baigta nuo turtinės žalos kreditoriams padarymo momento (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-450/2009, 2K-259/2010, 2K-223/2012, 2K-553/2013, 2K-10-648/2022).

11 Pagal nuo 2023 m. birželio 1 d. galiojančią įstatymo redakciją – didelė arba labai didelė turtinė žala, padaryta vienam ar daugiau kreditorių.

12 Pagal nuo 2023 m. birželio 1 d. galiojančią įstatymo redakciją – didelės arba labai didelės turtinės žalos padarymas vienam ar daugiau kreditorių.

3.1.6. Priežastinis ryšys

Atsakomybė už skolininko nesąžiningumą pagal BK 208 straipsnio 1 dalį kyla tada, kai tarp asmens padarytos veikos – pasirinkto kreditoriaus (kreditorių) reikalavimų patenkinimo – ir padarinių – atsiradusios turtinės žalos kreditoriams – yra priežastinis ryšys (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-450/2009, 2K-553/2013, 2K-133-697/2019), o pagal BK 208 straipsnio 2 dalį – tada, kai tarp asmens padarytos veikos – turto, kuris galėjo būti pateiktas skoloms padengti, paslėpimo, iššvaistymo, perleidimo, pervedimo į užsienį ar pardavimo nepateisinamai pigiai – ir padarinių – atsiradusios turtinės žalos kreditoriams – yra priežastinis ryšys (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-10-648/2022).

3.2. Subjektyvieji požymiai

3.2.1. Subjektas

BK 208 straipsnyje nustatyto nusikaltimo subjektas yra fizinis asmuo, turintis specialius požymius: individualios įmonės savininkas, įmonės (AB, UAB ir kt.) vadovas ar asmuo, pagal einamas pareigas įmonėje turintis teisę ir galimybę disponuoti įmonės, kuriai dėl savo sunkios ekonominės padėties ar nemokumo akivaizdžiai greisia bankrotas, turtu (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-450/2009, 2K-126/2012, 2K-450/2013, 2K-553/2013, 2K-106-507/2015, 2K-7-181-895/2015, 2K-404-895/2015, 2K-476-677/2015, 2K-149-303/2019, 2K-151-495/2023). Šiuo aspektu pasisakyta, pavyzdžiui, kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-126/2012:

<...> Pagal BK 208 straipsnio 2 dalies prasmę, šio nusikaltimo subjektas gali būti specialiai apibrėžtas fizinis asmuo: individualiosios įmonės savininkas, ūkinės bendrijos, akcinės bendrovės, uždarnosios akcinės bendrovės ar kitų įmonių administracijos vadovas, pagal einamas pareigas turintis teisę ir galintis disponuoti įmonės turtu. Byloje nustatyta, kad kasatorius veikos padarymo metu kaip tik tokias pareigas ir ėjo, tokių įgaliojimų turėjo. Jis nuo 2004 m. rugsėjo 27 d. buvo išrinktas UAB „A“ generaliniu direktoriumi <...>. Pagal Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnio 6 dalį, 37 straipsnio 1 dalį, UAB „A“ įstatus, kasatorius buvo vienasmenis bendrovės valdymo subjektas, bendrovės santykiuose su kitais asmenimis bendrovės vardu veikė vienvaldiškai ir buvo atsakingas už bendrovės veiklos organizavimą bei jos tikslų įgyvendinimą. Nuo jo veiksmų priklausė visa bendrovės veikla ir jos tikslų įgyvendinimas ir jis buvo už tai atsakingas. Teismas visapusiškai išanalizavo šias aplinkybes, įstatymų, lydimųjų teisės aktų nuostatas ir pagrįstai kasatorių pripažino BK 208 straipsnio 2 dalyje nustatyto nusikaltimo subjektu.

Jei asmuo, dalyvaudamas sandoriuose, veikė ne kaip įmonės vadovas, disponuojantis jos turtu, o kaip fizinis asmuo – įmonės turto pirkėjas, jis negali būti laikomas BK 208 straipsnio 1 dalyje nustatyto nusikaltimo subjektu (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-450/2013).

Tai, kad formaliai įmonė priklauso vienam asmeniui, o realiai įmonės veikla rūpinasi kitas asmuo, neatleidžia formalaus savininko nuo atsakomybės už pareigų

ir įsipareigojimų, kylančių įmonės savininkui, nevykdymą, taip pat ir nuo BK 208 straipsnyje nurodytus baudžiamosios atsakomybės:

Kasatorių teiginiai, kad faktiniu įmonės vadovu buvo S. B., kad nuteistoji E. V. B. nedalyvavo įmonės veikloje, nėra pagrindas konstatuoti, jog baudžiamojon atsakomybėn E. V. B. patraukta nepagrįstai. Apeliacinės instancijos teismo išvada, kad įmonės vadovo statusas įpareigoja žinoti apie įmonės veiklą, yra teisinga. Išvada, kad E. V. B. veiksmai atitiko BK 208 straipsnio 2 dalyje nustatyto nusikaltimo požymius, apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje yra pagrįsta proceso metu ištirtais įrodymais, įskaitant ir pačios nuteistosios parodymus apie tai, kad jai buvo žinoma apie įmonės įsiskolinimus, prastą finansinę padėtį. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje padarytos pagrįstos išvados, kad nuteistajai sudarius nekilnojamojo turto pirkimo–pardavimo sutartis buvo perduotas turtas, kuris galėjo būti pateiktas skoloms padengti, kad tokiais veiksmais buvo padaryta turtinė žala kreditoriams.

Asmuo, įsteigęs individualią įmonę, negali atsisakyti vykdyti teisės aktuose individualios įmonės savininkui nustatytų pareigų. Argumentai, kad formaliai įmonė priklauso vienam asmeniui, o realiai įmonės veikla rūpinasi kitas asmuo, neatleidžia formalaus savininko nuo atsakomybės už pareigų ir įsipareigojimų, kylančių įmonės savininkui, nevykdymą, taip pat ir nuo BK 208 straipsnyje nustatytos baudžiamosios atsakomybės. Išvados, kad E. V. B. veiksmai, sudarant nekilnojamojo turto pardavimo sandorius, buvo tyčiniai, padarytos įvertinus turto pardavimo sandorių sudarymo aplinkybes, ypač tai, kad sandoriai sudaryti prieš pat kreipiantis į teismą dėl bankroto bylos iškelimo individualiai įmonei. Apeliacinės instancijos teismas nuosprendyje pagrįstai nurodė, kad pati E. V. B. pateikė teismui pareiškimą dėl bankroto bylos įmonei iškelimo. Šiame pareiškime E. V. B. nurodė, kad įmonė yra nemoki. <...> (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-106-507/2015).

3.2.2. Kaltė, tikslas, motyvas

Nusikaltimas, nurodytas BK 208 straipsnio 1 dalyje, padaromas tiesiogine arba netiesiogine tyčia. Esant tiesioginei tyčiai, įmonės vadovas supranta, kad įmonės ekonominė padėtis yra sunki arba įmonė nemoki, kai šiai akivaizdžiai gresia bankrotas, ir kad, neturėdamas galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų, jis sąmoningai patenkina arba užtikrina vieno ar kelių kreditorių reikalavimus, numato, kad dėl to kreditoriai patirs ar gali patirti turtinę žalą, ir to nori. Esant netiesioginei tyčiai, įmonės vadovas nenori, kad dėl jo neteisėtų veiksmų atsirastų turtinės žalos kreditoriams, bet sąmoningai leidžia jai kilti (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-213/2006, 2K-411/2009, 2K-450/2009, 2K-259/2010, 2K-553/2013, 2K-7-181-895/2015, 2K-321-489/2015, 2K-404-895/2015, 2K-476-677/2015, 2K-133-697/2019, 2K-236-689/2019, 2K-308-648/2019, 2K-151-495/2023, 2K-157-788/2023, 2K-272-387/2023). Pavyzdžiui, kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-259/2010 nustatyta, kad <...> byloje esantys duomenys patvirtina kasatoriaus veikloje esant tiesioginę tyčių atsiskaičius su vienu kreditoriumi – UAB „L“ – neatsiskaityti su likusiais trimis, dėl to pastarieji patirs žalos, todėl apygardos teismas pagrįstai kasatoriaus veiklą kvalifikavo pagal BK 208 straipsnio 1 dalį. Kasatoriaus tyčių patenkinti tik vieno kredi-

toriaus – UAB „L“ – reikalavimus patvirtina kitų kreditorių, t. y. UAB „A“, UAB „K“ bei UAB „M“, atstovų parodymai, iš kurių matyti, kad kasatorius nuolat vėlavo atsiskaityti su kreditoriais, skolos didėjo, atsiskaitoma buvo mažomis sumomis, o raginamas padengti įsiskolinimus kasatorius aiškino, kad sudarė sutartį su banku dėl paskolos, o gavęs paskolą, skolą grąžins, tačiau tai buvo netiesa. Byloje nustatyta, kad kasatorius žinojo apie gresiantį bankrotą, nes 2004 m. rugsėjo 6 d. UAB „L“ išsiuntė kasatoriui pranešimą dėl ketinimo iškelti bankroto bylą UAB „N“, o kasatorius 2009 m. rugsėjo 7 d. patvirtino, kad pranešimą gavo. Nepaisydamas to, kasatorius neinformavo kitų kreditorių, kad UAB „N“ yra nemoki, jai gresia bankrotas ir ji negalės patenkinti visų kreditorių reikalavimų, ir ėmėsi veiksmų, kad atsiskaitytų su vieninteliu kreditoriumi – UAB „L“, t. y. 2004 m. spalio 4 d., 2004 m. spalio 5 d. ir 2004 m. spalio 29 d. sudarė sutartis UAB „N“ vardu su UAB „L“ ir, jai perduodamas visą savo likvidų turtą, prarado galimybę toliau tęsti savo veiklą ir bent iš dalies atsiskaityti su likusiais kreditoriais, ir tai suprato. Kasatoriaus veiksmai rodo jo tyčią, neturint pakankamai turto patenkinti visų kreditorių reikalavimų, atsiskaityti tik su vienu kreditoriumi – UAB „L“.

O, pavyzdžiui, kitoje kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-308-648/2019 kasacinės instancijos teismas konstatavo, kad kaltinamojo veiksmuose nebuvo nustatyta tyčia, t. y. kad jis suvokė, jog tenkindamas pasirinktų UAB „E.“ kreditorių reikalavimus padarys turtinės žalos likusiems bendrovės kreditoriams, ir norėjo šios žalos ar sąmoningai jai leido atsirasti:

<...> Nagrinėjamoje byloje pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimų turinys leidžia daryti išvadą, kad tinkamai BK 208 straipsnio 1 dalies nuostatas, vertindamas subjektyviųjų šios veikos požymių (ne)buvimą E. K. veikoje, taikė pirmosios instancijos teismas. Šis teismas išsamiai aptarė E. K. tyčią tuo aspektu, ar jis suvokė, kad savo veiksmais, esant bendrovės sunkiai ekonominei būklei, nemokumui, dėl kurio aki-vaizdžiai grėsė bankrotas, jis išskiria dalį UAB „E.“ kreditorių ir, patenkindamas jų reikalavimus, daro turtinę žalą likusiems kreditoriams bei nori taip veikti ir siekia tokių padarinių atsiradimo, arba jei nesiekia tokių padarinių, tai sąmoningai leidžia jiems atsirasti. Teismas padarė bylos įrodymų visuma pagrįstą išvadą, kad byloje nėra paneigta, jog E. K., patenkindamas pasirinktų kreditorių reikalavimus, siekė išvengti didesnių nuostolių UAB „E.“; o ne padaryti turtinės žalos likusiems bendrovės kreditoriams. Paties E. K. ir UAB „E.“ dirbusių V. R., M. P., R. A. parodymai, taip pat 2015 m. gegužės 8 d. kreipimosi į Vilniaus apygardos teismą dėl restruktūrizavimo bylos UAB „E.“ iškėlimo faktas patvirtina, kad E. K. tikėjosi, jog net ir būdama sunkioje ekonominėje padėtyje bendrovė sugebės toliau vykdyti veiklą ir iš šios veiklos gauti pakankamai pajamų, kad netoli-moje ateityje atsiskaitytų su visais kreditoriais. Byloje nustatyta, kad E. K. vadovavimo UAB „E.“ laikotarpiu (nuo 2015 m. vasario 4 d. iki 2015 m. balandžio 30 d.) bendrovė vykdė įvairius didelės vertės projektus – pagal statybos darbų rangos sutartis atliko daugiabučių namų modernizavimo darbus Kuršėnuose, Žagarėje, Klaipėdoje, statė prekybos centrą Šiauliuose. Laiku nebaigus šių projektų UAB „E.“ grėsė baudos, taip pat buvo nustatytos netesybos už bendrovės prisiimtų prievolių neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą, todėl buvo būtina užtikrinti, kad bendrovė tęstų veiklą ir minėtus projektus įgyvendintų. Dėl UAB „E.“ įsiskolinimų tiekėjams ir subrangovams kilo grėsmė ir kitiems bendrovės projektams. Bylos duomenimis, kaltinime nurodytą 2015 m. balandžio 7 d. reikalavimo

teisių perleidimo sutartį, pagal kurią UAB „E.“ perleido UAB „M. f.“ teisę gauti iš bendrovės skolininkės Mažeikių rajono savivaldybės administracijos 11 522,87 Eur, E. K. sudarė ne savo iniciatyva, o po to, kai UAB „M. f.“ direktorius A. J. pagrasiņo, kad išmontuos UAB „E.“ projekte – renovuotame daugiabutyje sudėtus jo bendrovei priklausančius langus ir duris, jei UAB „E.“ ir toliau vengs už juos atsiskaityti. Išanalizavęs kitus atsiskaitymo su E. K. pasirinktais UAB „E.“ kreditoriais atvejus, pirmosios instancijos teismas taip pat pagrįstai ir motyvuotai nurodė, kad ir šiais atvejais buvo siekiama atsiskaityti su darbuotojais, bendrovei veikti būtinas paslaugas ir prekes tiekiančiomis įmonėmis tam, kad bendrovė ir toliau galėtų vykdyti veiklą.

<...> Apeliacinės instancijos teismas, skirtingai nei pirmosios instancijos teismas, išsamiau neanalizavo E. K. atliktų veiksmų tikslų ir motyvų, neatsižvelgė į tai, kokiomis aplinkybėmis buvo atsiskaityta su dalimi UAB „E.“ kreditorių, todėl skundžiamame nuosprendyje padarė nepagrįstą išvadą, kad nėra pagrindo manyti, jog E. K. veiksmai buvo nulemti ekonominio būtinumo ir siekio apsaugoti UAB „E.“ interesus. Nagrinėjamu atveju baudžiamosios atsakomybės pagal BK 208 straipsnio 1 dalį už skolininko nesąžiningumą taikymas nebuvo pagrįstas visų būtinųjų šios nusikalstamos veikos sudėties požymių buvimu E. K. veiksmuose, nes juose nebuvo nustatyta tyčia, t. y. kad jis suvokė, jog, tenkindamas pasirinktų UAB „E.“ kreditorių reikalavimus, padarys turčinės žalos likusiems bendrovės kreditoriams, ir norėjo šios žalos (tiesioginė tyčia) ar sąmoningai jai leido atsirasti (netiesioginė tyčia). Pagal byloje nustatytas faktines aplinkybes, nėra pagrindo daryti išvadą, kad E. K. veiksmai būtų susiję su ypatingu jo nesąžiningumu, sąmoningu kitų kreditorių turčinų teisių pažeidimu, veikimu savanaudiškais tikslais ar kitokiu elgesiu šiurkščiai pažeidžiant sąžiningo ūkininkavimo principus.

Nusikaltimas, nurodytas BK 208 straipsnio 2 dalyje, padaromas tiesiogine arba netiesiogine tyčia (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-106-507/2015, 2K-151-495/2023, 2K-272-387/2023).

Apie asmens kaltę paprastai sprendžiama ne vien tik pagal kaltininko paaiškinimus, kaip jis suvokė ir vertino savo daromų veiksmų ar neveikimo pobūdį, padarinius ir t. t., bet ir pagal išorinius – objektyvius – nusikalstamos veikos požymius. Toks išaiškinimas išplaukia, pavyzdžiui, iš kasacinės nutarties baudžiamojoje byloje Nr. 2K-411/2009:

Nuteistasis T. R. ginčija teismų nustatytus nusikalstamos veikos subjektyvius požymius, teigdamas, kad, išmokėjęs sau autorinį atlyginimą, nežinojęs ir negalėjęs žinoti apie įmonės sunkią ekonominę padėtį. Kolegija pažymi, kad subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai yra glaudžiai susiję su objektyviaisiais, todėl kaltės turinys atskleidžiamas remiantis ne tik kaltininko parodymais, bet ir objektyviais bylos duomenimis. Bylos teisminio nagrinėjimo metu abiejų teismų ištirti ir apeliacinės instancijos teisme iš naujo įvertinti įrodymai patvirtina, kad padarytoje veikoje yra ir objektyviųjų, ir subjektyviųjų BK 208 straipsnio 1 dalyje nustatytų nusikaltimo požymių. Sugretinę visus faktinius duomenis, kurie buvo gauti iš kaltinamojo T. R. parodymų, specialisto išvados, kasos išlaidų orderių <...>, 2007 m. liepos 31 d. akcininko susirinkimo protokolo, T. R. pasirašyto ieškinio pareiškimo Kauno apygardos teismui dėl bankroto bylos iškelimo jo vadovaujamai įmonei ir kitų šaltinių, teismas tinkamai atskleidė T. R. padarytos veikos subjektyvius požymius: žinojimą apie įmonės ekonominę padėtį, negalėjimą įvykdyti

kreditorių įsipareigojimų bei siekimą patenkinti tik savo turtinius interesus. UAB („R.“) direktoriaus nesąžiningumui būdinga tiesioginė tyčia. Jis, sumokėdamas sau autorinį atlyginimą, gerai žinojo apie vadovaujamos bendrovės sunkią finansinę padėtį. Šią aplinkybę, be kitų duomenų, patvirtina ir dvylikai dienų praėjus po autorinio atlyginimo susimokėjimo T. R. pasirašytas ieškinio pareiškimas teismui dėl bankroto bylos iškelimo. Pareiškime nurodoma, kad, pagal finansinės atskaitomybės duomenis, UAB („R.“) yra nemoki, finansiniai įsipareigojimai viršija bendrovės turtą – turto pagal balansą apskaičiuojama už 71 819 Lt (20 800,22 Eur), o pradelsti įsipareigojimai kreditoriams siekia 499 446 Lt (144 649,56 Eur), darbo užmokestis darbuotojams nemokamas nuo 2006 metų sausio mėnesio <...>. Pagal šį pareiškimą Kauno apygardos teismo 2006 m. rugsėjo 5 d. nutartimi bendrovei („R.“) dėl nemokumo iškelta bankroto byla. Taigi nuteistasis T. R. suvokė, kad jo neteisėti veiksmai gali padaryti turtinės žalos kreditoriams, ir tokių padarinių norėjo (bendrovėms UAB („G. p.“), UAB („K. GH.“), UAB („G.“) padaryta 82 215,92 Lt (23 811,38 Eur) turtinė žala, kuri viršijo 150 MGL dydžio sumą). Nuteistojo veiką kvalifikuojant pagal BK 208 straipsnio 1 dalį, baudžiamasis įstatymas pritaikytas tinkamai.

Kaltininko veiksmų, tenkinant ar užtikrinant vieno ar kelių kreditorių reikalavimus, motyvai, tikslai BK 208 straipsnio 1 dalies dispozicijoje nėra tiesiogiai nurodyti kaip būtinieji šio nusikaltimo požymiai. Tačiau pažymėtina, kad jie, kaip ir tyčios kryptingumas, turi pakankamai svarbią reikšmę sprendžiant dėl asmens veiksmų pavojingumo ir nusikalstamo pobūdžio (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-181-895/2015, 2K-321-489/2015, 2K-404-895/2015, 2K-476-677/2015, 2K-282-788/2018, 2K-133-697/2019, 2K-236-689/2019, 2K-308-648/2019, 2K-151-495/2023, 2K-157-788/2023) (plačiau žr. Apžvalgos 3.1.2 poskyrį „Vieno ar kelių kreditorių reikalavimų patenkinimas arba užtikrinimas (BK 208 straipsnio 1 dalis)“ ir Apžvalgos 3.3 poskyrį „Skolininko nesąžiningumo santykis su kitomis nusikalstamomis veikomis ir atbigojimas nuo civilinės atsakomybės“).

3.3. Skolininko nesąžiningumo santykis su kitomis nusikalstamomis veikomis ir atbigojimas nuo civilinės atsakomybės

Nusikaltimas, nustatytas BK 208 straipsnio 1 dalyje, padaromas būtent iki to momento, kai įsiteisėjo nutartis iškelti kaltininko įmonei bankroto bylą. Tuo atveju, kai kaltininkas patenkina vieno ar kelių kreditorių reikalavimus ar juos užtikrina po bankroto bylos iškelimo, tokie veiksmai kvalifikuotini kaip turto iššvaistymas (BK 184 straipsnis), nes po bankroto bylos iškelimo kaltininko įmonės turtas tampa bankrutuojančios įmonės turto mase, kurios paskirtis – patenkinti kreditorių reikalavimus, toks turtas kaltininkui yra svetimas. Pažymėtina, kad dar iki teismo nutarties dėl bankroto bylos įmonei iškelimo įsiteisėjimo dienos, esant sunkiai įmonės ekonominei padėčiai, kreditorių daugėtu, kai dėl lėšų trūkumo neįmanoma vienu metu atsiskaičiuoti su visais kreditoriais, pagal BK 208 straipsnio reglamentavimą turi būti elgiamasi sąžiningai su visais įmonės kreditoriais, nepažeidžiant nė vieno iš jų interesų ir nedarant žalos (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-553/2013).

Tais atvejais, kai kaltininkas, būdamas įmonės administracijos vadovas, iššvais-to jam patikėtą ar esantį jo žinioje svetimą turtą, taip padarydamas turtinės žalos šio

turto savininkams ir įmonės kreditoriams, kaltininko veika turi būti kvalifikuojama kaip sutaptis pagal BK 184 straipsnį ir 208 straipsnį (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-149-303/2019, 2K-10-648/2022).

Kasacinės instancijos teismo praktikoje pripažįstama, kad pagrindinis teisinis reguliavimas, saugantis kreditorių teises ir nustatantis atsakomybę už jų pažeidimus, priklauso civilinės teisės sričiai, baudžiamosios atsakomybės kaip *ultima ratio* taikymas pagal BK 208 straipsnį visada turi būti pagrįstas išvada dėl didesnio nustatytų neteisėtų veiksmų pavojingumo ir civilinės atsakomybės priemonių nepakankamumo teisingumo tikslams pasiekti (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-181-895/2015, 2K-321-489/2015, 2K-404-895/2015, 2K-25-693/2019, 2K-133-697/2019, 2K-149-303/2019, 2K-308-648/2019, 2K-151-495/2023, 2K-157-788/2023).

4. Nusikalstamas bankrotas (BK 209 straipsnis)

4.1. Objektvieji požymiai

4.1.1. Baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė

BK 209 straipsnyje nurodytu nusikaltimu yra pažeidžiama verslo tvarka, pagal kurią įmonių vadovai, vykdydami verslą, privalo laikytis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių, Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo bei kitų įstatymų ir teisės aktų reikalavimų (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-14/2013, 2K-413/2014, 2K-302-489/2017, 2K-133-697/2019, 2K-272-387/2023). Šia baudžiamojo įstatymo norma siekiama apsaugoti kreditorių teises ir interesus nuo skolų turinčio ūkio subjekto vadovo nesąžiningų ūkininkavimo veiksmų (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-358/2014, 2K-133-697/2019, 2K-157-788/2023, 2K-272-387/2023).

4.1.2. Sąmoningai blogas įmonės valdymas

BK 209 straipsnyje nurodytas nusikaltimas objektyviai pasireiškia sąmoningai blogu įmonės valdymu, nulemiančiu įmonės bankrotą ir dėl to sukeliančiu atitinkamus šiame BK straipsnyje nurodytus padarinius vienam ar daugiau kreditorių (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-64-1073/2022). Pažymėtina, kad blogas įmonės valdymas nėra savaime neteisėtas, toks jis tampa, kai dėl to pažeidžiamos akcininkų, darbuotojų ar kreditorių teisės (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-788/2023).

Blogas įmonės valdymas gali pasireikšti tiek aktyviais veiksmais, tiek ir neveikimu. Tai gali būti per didelis išlaidumas, kai, kaltininkui valdant įmonę, išlaidos viršija pajamas, rizikingų finansinių operacijų atlikimas ar sąmoningas įmonės veiklos neplėtojimas, piktybinis sutarčių nevykdymas, dėl kurio prarandamos prekių ar paslaugų rinkos. Blogas įmonės valdymas – tai neefektyvus, nerentabilus, sąmoningai nuostolingas ūkininkavimas. Tokio ūkininkavimo natūralūs padariniai – nuostoliai, konkurencingumo sumažėjimas, nemokumas, dalykinės reputacijos kritimas ir pan.

Blogai ūkininkauja tas, kuris blogai organizuoja įmonės darbą, atleidžia kvalifikuotus ir priima nekvalifikuotus darbuotojus, ištraukia į nuostolingus sandorius, nepagrįstai teikia laidavimo ir garantinius raštus, neužtikrina turto saugumo, nepagrįstai rizikuoja rinkoje, nesilaiko sutarčių sąlygų, dėl to patraukiamas civilinėn atsakomybėn, blogai tvarko apskaitą ar netvarkingai moka mokesčius ir dėl to nubaudžiamas didelėmis baudomis, įtraukia įmonę į nusikalstamą veiklą ir pan. Blogo įmonės valdymo pagrindą sudaro įmonės interesų nepaisymas, atsakingų asmenų nuosavų interesų iškelimas aukščiau įmonės interesų (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-267/2005, 2K-504/2009, 2K-576/2011, 2K-301/2013, 2K-352/2014, 2K-358/2014, 2K-413/2014, 2K-261-648/2017, 2K-302-489/2017, 2K-325-895/2018, 2K-25-693/2019, 2K-133-697/2019, 2K-172-788/2019, 2K-64-1073/2022, 2K-157-788/2023, 2K-272-387/2023).

Pavyzdžiui, kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-504/2009 konstatuota, kad <...> UAB „Ž.“ direktorius ir vienintelis akcininkas, esant sunkiai bendrovės ekonominei būklei bei turint 1 015 083 Lt (293 988,36 Eur) įsiskolinimą, priėmė akivaizdžiai ekonomiškai bendrovei nenaudingą sprendimą – bendrovės vardu įformino beprocentės 993 000 Lt (287 592,68 Eur) paskolos dešimčiai metų suteikimą sau ir šių pinigų paėmimą (2003 m. balandžio 30 d.) iš kasos. Pagal apskaitos dokumentus, bankroto bylos iškelimo dieną (2005 m. rugsėjo 21 d.) bendrovei nebuvo grąžinta 459 660 Lt (133 126,74 Eur) šios paskolos. Nustatyta, kad toks didelis apyvartinių lėšų atitraukimas nulėmė bendrovės bankrotą ir didelės žalos (769 482,53 Lt (222 857,54 Eur)) kreditoriams atsiradimą. <...> O kitoje kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-358/2014 nustatyta, kad <...> A. J., būdamas individualios įmonės savininkas, sąmoningai blogai valdė A. J. individualią įmonę. Blogas įmonės valdymas pasireiškė akivaizdžiai nenaudingų ir įmonės tikslams prieštaraujančių sutarčių sudarinėjimu (statybos rangos, negyvenamųjų patalpų nuomos, panaudos sutarčių); baldų tiekėjams grąžinimo neužtikrinimu; asmeniniu įmonės lėšų skolinimusi ir jų negrąžinimu; piniginių lėšų neapskaitymu įmonės pajamose; sutarčių su tiekėjais dėl prekių tiekimo nesudarinėjimu. Blogas įmonės valdymas buvo akivaizdus ir vėliau, verslą perkėlus iš A. J. individualios įmonės į UAB „J“, kurios vadovu buvo tas pats A. J.: nebuvo iš tiekėjų perkamos prekės, būtinos įmonės veiklai vykdyti; buvo atleisti įmonės darbuotojai, kurių tik dalis perėjo į UAB „J“; be prekybos antkainio buvo parduodami baldai; neapskaitomi įmonės pajamose pirkėjų sumokėti pinigai. Dėl tokių A. J. individualios įmonės blogo valdymo veiksmų kreditoriams buvo padaryta didelė – 806 659 Lt (233 624,59 Eur) turtinė žala. Visa ši A. J. veikla akivaizdžiai buvo nenaudinga individualiai A. J. įmonei, priešinga įmonės interesams bei prieštaraujanti elementariems sąžiningo ūkininkavimo principams. <...>

Sąmoningai blogas įmonės valdymas, kaip veika, visada suponuoja tam tikrą trunkamumą. Tokiais atvejais nusikaltimo padarymo laikas yra visas laikas, per kurį asmuo darė baudžiamajame įstatyme nurodytą veiką, o apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas skaičiuojamas nuo veikos nutraukimo, t. y. blogo įmonės valdymo pabaigos, momento (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-504/2009, 2K-302-489/2017).

Sprendžiant, ar asmens veikoje yra nusikalstamo bankroto (BK 209 straipsnis) objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių (blogas įmonės valdymas, nulėmęs jos bankrotą, didelė turtinė žala vienam ar daugiau kreditorių, tyčia), turi būti vertinama teismų

nustatytų faktinių aplinkybių visuma, o ne kiekviena iš šių aplinkybių atskirai (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-325-895/2018, 2K-25-693/2019, 2K-172-788/2019). Šiuo aspektu pasisakyta, pavyzdžiui, kasacinėje nutartyje baudžiamosiose bylose Nr. 2K-325-895/2018:

<...> sprendžiant dėl to, ar A. G. veikoje yra nusikalstamo bankroto (BK 209 straipsnis)¹³ objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių (blogas įmonės valdymas, nulėmęs jos bankrotą, didelė turtinė žala kreditoriams, tyčia), turi būti vertinama minėtų teismų nustatytų faktinių aplinkybių visuma, o ne kiekviena iš šių aplinkybių atskirai. Šiuo atveju yra svarbus ir minėtų veikų padarymo kontekstas, t. y. kad šios veikos buvo daromos po to, kai baudžiamosiose bylose dėl UAB „T“ vairuotojo J. K. padarytos nusikalstamos veikos nukentėjusiesiems iš kaltininko darbdavės UAB „T“ buvo priteisti civiliniai ieškiniai.

<...> Būtent teismai, išanalizavę šiuos faktinius duomenis, juos įvertinę kartu su specialisto išvada, nuteistųjų, liudytojų parodymais, konstatavo, kad po to, kai baudžiamosiose bylose dėl UAB „T“ vairuotojo J. K. padarytos nusikalstamos veikos nukentėjusiesiems iš kaltininko darbdavės UAB „T“ buvo priteisti civiliniai ieškiniai, A. G. ir ėmėsi veiksmų, dėl kurių UAB „T“ išvengtų priteistų mokėjimų, t. y. jis sąmoningai neplėtojo bendrovės veiklos, sudarinėjo nuostolingus sandorius, atliko kitus nurodytus veiksmus, dėl to įmonės atliekamos finansinės operacijos pablogino jos finansinę padėtį ir lėmė bankrotą. Taigi šioje baudžiamosiose bylose visiškai pagrįstai nustatyta, kad A. G., būdamas UAB „T“ direktorius, sąmoningai blogai ją valdė. Antai A. G., sąmoningai blogai valdydamas įmonę, nuslėpdamas bendrovės apyvartines lėšas, kurios galėjo būti panaudotos pajamoms gauti, nutraukdamas bendrovėje veiklą, ją perkeldamas į kitą įmonę, apsunkino atsiskaitymą su tiekėjais ir kreditoriais, padarė lemiamą įtaką bendrovės mokumui ir sutrukdė siekti pagrindinio bendrovės tikslo – pelno gavimo. Tokiais veiksmais jis nulėmė UAB „T“ bankrotą ir padarė kreditoriams didelę turtinę žalą. Taigi tarp A. G. priimtų sprendimų ir atsiradusios didelės turtinės žalos kreditoriams yra priežastinis ryšys – jo bendrovei ekonomiškai nenaudingos veikos nulėmė bendrovės bankrotą ir kartu didelės turtinės žalos kreditoriams atsiradimą.

4.1.3. Didelė turtinė žala¹⁴

Taikant baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamą bankrotą, turi būti nustatytas ne tik sąmoningo (tyčinio) blogo įmonės valdymo faktas, bet ir tai, kad būtent toks valdymas lėmė įmonės bankrotą ir didelės turtinės žalos kreditoriams padarymą (kasacinė nutartis baudžiamosiose bylose Nr. 2K-172-788/2019). Taigi būtinasis objektyvusis BK 209 straipsnyje nurodyto nusikaltimo požymis yra pirmiau nurodytos turtinės žalos padarymas kreditoriams (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-267/2005, 2K-269/2006, 2K-504/2009, 2K-576/2011, 2K-301/2013,

¹³ 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymo redakcija.

¹⁴ Pagal iki 2023 m. birželio 1 d. galiojusią įstatymo redakciją – didelė turtinė žala kreditoriams, o pagal nuo 2023 m. birželio 1 d. galiojančią įstatymo redakciją – didelė arba labai didelė turtinė žala vienam ar daugiau kreditorių.

2K-352/2014, 2K-358/2014, 2K-413/2014, 2K-26-788/2017, 2K-261-648/2017, 2K-302-489/2017, 2K-325-895/2018, 2K-25-693/2019, 2K-133-697/2019, 2K-172-788/2019, 2K-64-1073/2022, 2K-157-788/2023).

Tais atvejais, kai asmuo, sąmoningai blogai valdydamas įmonę, nulėmė jos bankrotą ir dėl to padarė kreditoriams didelę turčinę žalą, nusikaltimas kvalifikuotinas pagal BK 209 straipsnio 1 dalį, o kai padarė labai didelę turčinę žalą, nusikaltimas kvalifikuotinas pagal BK 209 straipsnio 2 dalį¹⁵ (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-788/2023).

Būtinai objektyvusis nusikaltimo, nustatyto BK 209 straipsnyje, požymis yra ir kaltininko įmonės bankrotas, tačiau tai yra tik tarpinis padarinys, nes dėl blogo valdymo atsiradusi bankroto būsena turi būti kreditoriams padaromos pirmiau nurodytos atitinkamo dydžio turčinės žalos priežastis (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-504/2009, 2K-576/2011, 2K-352/2014, 2K-358/2014, 2K-26-788/2017, 2K-261-648/2017, 2K-302-489/2017, 2K-325-895/2018, 2K-25-693/2019, 2K-133-697/2019, 2K-172-788/2019, 2K-64-1073/2022, 2K-157-788/2023).

Pagal BK 209 straipsnį žalos kreditoriams turinį sudaro dėl prievolių neįvykdymo atsiradę tiesioginiai turčiniai praradimai, taip pat negautos pajamos. Apie žalą kreditoriams galima kalbėti tik tada, kai tampa aišku, kad bankroto procedūrų metu neįmanoma visiškai kompensuoti dėl prievolių neįvykdymo atsiradusios žalos (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-576/2011, 2K-358/2014, 2K-413/2014, 2K-25-693/2019, 2K-64-1073/2022). Pavyzdžiui, kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-576/2011 nurodyta, kad <...> *kasatorius nepagrįstai teigia, kad nenustatyti dėl jo veikos kilę padariniai, nes UAB „S.-1.“ bankroto byla nėra baigta ir neaišku, kokia suma bus patenkinti kreditorių reikalavimai. Pagal BK 209 straipsnį¹⁶, padariniais yra laikoma didelė turčinė žala, kuri atsiranda kreditoriams, bankrutavus įmonei. Byloje surinktais įrodymais nustatyta, kad įmonė liko skolinga kreditoriams 711 066,38 Lt (205 939,06 Eur). Nekelia abejonių, kad didžioji dalis šios sumos kreditoriams nebus gražinta, nes turto, kuriuo galėtų užtikrinti didžiąją dalį šios žalos atlyginimo, UAB „S.-1.“ neturėjo. Įvertinus šią aplinkybę, nėra pagrindo abejoti, kad, UAB „S.-1.“ bankrutavus, kreditoriams buvo padaryta didelė turčinė žala. <...>*

Įstatymų leidėjas, apibrėždamas nusikalstamo bankroto padarinius, taiko tik kiekybinį kriterijų žalai nustatyti. Veiksniai, formuojantys žalos dydį pagal BK 209 straipsnio požymius, yra sąmoningas, blogas įmonės valdymas. Neįmanoma ir įstatymas nereikalauja tiksliai apskaičiuoti, koku laipsniu sąmoningai blogas įmonės valdymas formavo žalos padarymą kreditoriams:

Pagal BPK 109 straipsnį, reikalauti žalos atlyginimo galima dėl žalos, padarytos nusikalstama veika. Veika, kuri teismo nuosprendžiu pripažinta įrodyta, konstatuota, jog nuo 2008 m. gruodžio 15 d. iki 2009 m. spalio 1 d. S. J., sąmoningai blogai valdydamas bendrovę, neužtikrino sudarytų sutarčių tinkamo įvykdymo, sudarė bendrovei

¹⁵ Pagal nuo 2023 m. birželio 1 d. galiojančią BK 212 straipsnio 1 dalies redakciją, didelė turčinė žala – kai jos dydis viršija 400 MGL dydžio sumą, bet neviršija 900 MGL dydžio sumos, labai didelė turčinė žala – kai jos dydis viršija 900 MGL dydžio sumą.

¹⁶ 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymo redakcija.

nenaudingus sandorius, atliko rizikingas finansines operacijas ir priėmė sprendimus, lėmusius turimo turto sumažėjimą, bendrovės nuostolių padidinimą, visišką nemokumą ir didelės žalos kreditoriams padarymą. Nėra metodikos ir būtų sudėtinga apskaičiuoti tikrosios žalos dydį, kurią sukelia bankrotas, nes neįmanoma pinigine išraiška išmatuoti visų galimų jo padarinių, nes žala padaroma ne tik kreditoriams, bet ir verslo partneriams. Pagal BK 209 straipsnį, žalos kreditoriams turinį sudaro dėl prievolių neįvykdymo atsiradę tiesioginiai turtiniai praradimai, taip pat negautos pajamos. Įstatymų leidėjas, kvalifikuodamas veiką kaip nusikalstamą bankrotą, taiko tik kiekybinį kriterijų žalai nustatyti. Veiksniai, formuojantys žalos dydį pagal BK 209 straipsnio požymius, yra sąmoningas, blogas įmonės valdymas. Neįmanoma ir įstatymas nereikalauja tiksliai apskaičiuoti, kokių laipsniu sąmoningai blogas įmonės valdymas formavo žalos padarymą kreditoriams, todėl priteistina visa žala, atsiradusi dėl nusikalstamo bankroto (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-413/2014).

4.1.4. Priežastinis ryšys

Atsakomybė už nusikalstamą bankrotą pagal BK 209 straipsnį kyla tada, kai tarp asmens padarytos veikos – sąmoningai blogo įmonės valdymo – ir padarinių – įmonės bankroto ir atsiradusios didelės turtinės arba labai didelės turtinės žalos vienam ar daugiau kreditorių – yra priežastinis ryšys (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-504/2009, 2K-413/2014, 2K-352/2014, 2K-358/2014, 2K-261-648/2017, 2K-302-489/2017, 2K-325-895/2018, 2K-25-693/2019, 2K-133-697/2019, 2K-172-788/2019, 2K-64-1073/2022).

Priežastinis ryšys šiuo atveju reiškia, kad bankrotą ir atitinkamą žalą vienam ar daugiau kreditorių nulėmė būtent blogas įmonės valdymas, o ne objektyvios aplinkybės (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-576/2011, 2K-352/2014, 2K-358/2014, 2K-261-648/2017, 2K-302-489/2017, 2K-325-895/2018, 2K-25-693/2019, 2K-133-697/2019, 2K-172-788/2019, 2K-64-1073/2022, 2K-157-788/2023). Pavyzdžiui, kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-64-1073/2022 pasisakyta:

<...> BK 209 straipsnyje nustatyta baudžiamoji atsakomybė už sąmoningai blogą įmonės valdymą, kuris nulėmė jos bankrotą, jei dėl to padaryta didelė žala kreditoriams. Taikant šį straipsnį, turi būti nustatyti objektyvieji veikos (sąmoningas blogas įmonės valdymas), jos padarinių (bankrotas, didelė žala kreditoriams) ir priežastinio ryšio tarp veikos ir padarinių požymiai. <...>

<...> Šioje baudžiamojoje byloje pagrįstai nustatyta, kad N. V., būdama UAB „K“ direktorė, sąmoningai blogai valdė šią bendrovę ir tai nulėmė jos bankrotą. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje tokia išvada išsamiai ir įtikinamai motyvuota. Teismas nurodė, kad N. V., turėdama patirties versle, žinodama, jog jos valdoma bendrovė yra blogoje finansinėje padėtyje ir dėl to negalėjo atsiskaityti su kreditoriais, sąmoningai nedidino jos kapitalo, nevystė bendrovės veiklos, o neatlygintinai perleido visą likusį 1 064 130,51 Lt (308 193,49 Eur) vertės UAB „K“ turtą UAB „U“. Tokiu būdu ji tyčia dar labiau pablogino bendrovės finansinę padėtį ir esmingai pasunkino jos kreditorių galimybes atgauti skolas. Taigi N. V., būdama atsakinga už bendrovės veiklą, nuo 2010 m. sausio 1 d. sąmoningai blogai ją valdė ir atliko tyčinius, priešingus

bendrovės interesams veiksmus, dėl kurių UAB „K“ tapo visai nemoki, t. y. ji iššvaistė 1 064 130,51 Lt (308 193,49 Eur) vertės bendrovės turtą, kurį galėjo panaudoti kreditorių reikalavimams patenkinti, nutraukė bendrovės prekybos vietų nuomos sutartis, o jos darbuotojus perkėlė į kitą savo valdomą bendrovę. Taip nuteistoji nulėmė bendrovės bankrotą ir padarė didelę turtingą žalą jos kreditoriams – mokesčius ir įmokas surinkti įpareigotoms institucijoms. UAB „K“ bankroto byloje patvirtinta, kad Valstybinei mokesčių inspekcijai padaryta 8020,78 Eur žala, o Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyriui – 973,86 Eur žala. Bankroto procedūrų metu nėra galimybės kompensuoti kreditoriams atsiradusios žalos, nes BUAB „K“ neturi jokio turto, į kurį būtų galima nukreipti išieškojimą. <...>

Tai, kad bankrotą ir atitinkamą žalą vienam ar daugiau kreditorių nulėmė būtent blogas įmonės valdymas, o ne objektyvios aplinkybės, pasisakyta ir kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-358/2014:

<...> A. J., nesutikdamas su jo veikos vertinimu pagal BK 209 straipsnį, kasaciniame skunde kaip priežastis, nulėmusias jo individualios įmonės bankrotą, nurodo ne blogą ūkininkavimą, o kitas priežastis: susiklosčiusią ekonominę situaciją (ekonominę krizę), 737 599 Lt (213 623,44 Eur) vagystę iš A. J. individualios įmonės, prokurorų slepiamus du sunkius nusikaltimus. Vis dėlto kaip neturinčius objektyvaus pagrindo teisėjų kolegija atmeta kasatoriaus teiginius, kad įmonės bankrotą nulėmė ne blogas įmonės valdymas, bet ekonominiai ir kiti veiksniai. Šioje baudžiamojoje byloje nusikalstamas bankrotas atsirado ne dėl įmonės veiklos (verslo) rizikos, bet dėl sąmoningos asmens veiklos, siekiant būtent tokio rezultato. Akivaizdu, kad A. J. tiesiog neefektyviai naudojo bendrovės veiklos metu sukauptą turtą. Baudžiamojoje byloje taip pat nėra jokių faktinių duomenų apie A. J. kasaciniame skunde nurodomą 737 599 Lt (213 623,44 Eur) vagystę iš A. J. individualios įmonės. Specialisto išvadoje konstatuota, kad pagal tyrimui pateiktus dokumentus nustatyta, jog A. J., tikėtina, sąmoningai siekė įmonės bankroto. <...>

O kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-788/2023 paneigtas nusikalstamo bankroto požymių buvimas asmens veikoje ir esminis tokio vertinimo aspektas yra tai, kad bylos duomenys nepagrindžia priežastinio ryšio tarp kaltinamajai inkriminuotų veiksmų valdant bendrovę ir šios bendrovės bankroto:

<...> Didžiosios daugumos V. B. inkriminuotų sandorių turinys yra skolų apmokėjimas, tačiau teismo apkaltinamajame nuosprendyje nepaaiškinta, kokių pagrindu padaryta išvada, kad šiais atsiskaitymais buvo pabloginta bendrovės ekonominė padėtis ir nulemtas jos bankrotas. Šiame kontekste logiška klausti, ar skolų nemokėjimas gali apsaugoti nuo bankroto. Kaip matyti iš V. B. suformuluoto kaltinimo ir byloje esančios specialistės išvados, bendrovės ekonominės padėties bloginimas siejamas su atsiskaitymų eiliškumo pažeidimu (CK 6.930¹ straipsnio 1 dalis), tačiau nusikalstamo bankroto objektyviesiems požymiams (veikai, padariniam, priežastiniam ryšiui) konstatuoti vien šios aplinkybės nepakanka. Be to, iš teismų sprendimų civilinėse bylose, kuriais UAB „S“ bankrotas pripažintas tyčiniu, matyti, kad bendrovės akcininkė UAB „P“ 2017 m. balandžio mėn. priėmė sprendimą pradėti neteisminę UAB „S“ bankroto bylą ne dėl šioje byloje nurodytų V. B. sudarytų sandorių, o dėl blogos bendrovės finansinės padėties ir nemokumo. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad pačiame apeliacinės instancijos teismo apkaltinamajame nuosprendyje konstatuota, jog jau 2015 m. gruodžio 31 d. UAB „S“

buvo nemoki. UAB „S“ valdyba priėmė sprendimą pradėti bankroto procedūras 2017 m. balandžio 20 d. Taigi išvada, kad V. B. nulėmė bendrovės bankrotą būtent nuo 2017 m. kovo 31 d. iki 2017 m. balandžio 26 d. sudarytais sandoriais, neturi faktinio pagrindo ir nelogiška, kita vertus, jokiais kitais neteisėtais veiksmais V. B. šioje byloje kaltinamas nebuvo. Todėl visiškai sutiktina su pirmosios instancijos teismo išvada, kad byloje nenustatytas priežastinis ryšys tarp V. B. inkriminuotų veiksmų ir įmonės bankroto. <...>

<...> nenustatytas kaltinamojo savanaudiškumas ir siekis pakenkti kreditoriams. Iš tiesų, iš bylos aplinkybių matyti, kad V. B. pradėjo vadovauti UAB „S“ nuo 2016 m. sausio 19 d., kai jos finansinė padėtis jau buvo bloga, tačiau su pagrindinės akcininkės UAB „P“ pagalba buvo siekiama šią padėtį pagerinti, palaikyti bendrovės gyvybingumą. Akcininkė UAB „P“ taip pat buvo pagrindinė UAB „S“ kreditorė, būtent jos iniciatyva buvo priimtas sprendimas kreiptis dėl UAB „S“ bankroto procedūrų. Natūralu, kad pagrindinė akcininkė taip pat turėjo įtakos dukterinės įmonės vadovui V. B. sprendžiant, su kuo pirmiausia turi būti atsiskaitoma bankroto akivaizdoje. Byloje nėra duomenų, kad dėl jam inkriminuotų atsiskaitymų V. B. būtų gavęs kokios nors turtinės naudos. Svarbu yra ir tai, kad iš Lietuvos teismų informacinės sistemos LITEKO duomenų matyti, jog, UAB „S“ bankrotą pripažinus tyčiniu, bankroto administratorius šios bendrovės vardu buvo pateikęs ieškinį atsakovui V. B. dėl 131 860,05 Eur žalos atlyginimo ir šis procesas baigėsi šalių taikos sutarties patvirtinimu <...>.

4.2. Subjektyvusis požymis: kaltė

Nusikalstamo bankroto normos dispozicija apibrėžta taip, kad pati savai me suponuoja tyčinės kaltės buvimą asmens veikoje – *tas, kas sąmoningai blogai valdydamas*, kitaip tariant, tyčia. Įrodinėjant kaltę, turi būti nustatyta, kad asmuo, turintis įgalinimų valdyti įmonę, veikė tyčia, t. y. suprato, kad blogai valdo įmonę, numatė bankroto ir atitinkamo dydžio turtinės žalos kreditoriams atsiradimo galimybę ir šių padarinių norėjo (tiesioginė tyčia) arba nenorėjo, bet sąmoningai leido jiems kilti (netiesioginė tyčia) (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-504/2009, 2K-576/2011, 2K-352/2014, 2K-358/2014, 2K-413/2014, 2K-261-648/2017, 2K-302-489/2017, 2K-325-895/2018, 2K-25-693/2019, 2K-133-697/2019, 2K-64-1073/2022, 2K-157-788/2023, 2K-272-387/2023). Pavyzdžiui, kasacinėje nutartyje baudžiamojame byloje Nr. 2K-325-895/2018 konstatuota, kad <...> A. G. kaip bendrovės direktorius, priimdamas bendrovės finansinę padėtį apsunkinančius sprendimus, suvokė, kad savo veika kelia pavojų kreditorių interesams gauti savo turtinių reikalavimų patenkinimą už įmonei suteiktą turtą, prekes, paslaugas, numatė, kad dėl jo veikos gali kilti didelė turtinė žala kreditoriams, ir tokių padarinių norėjo, t. y. veikė tiesiogine tyčia. Tiesioginės tyčios buvimą jo veikoje patvirtina ir ta teismų nustatyta aplinkybė, kad A. G., sąmoningai neplėtodamas UAB „T“ veiklos, sudarė nėdamas nuostolingus sandorius, po to nutraukė UAB „T“ veiklą iš esmės šią veiklą perkeldamas į kitą įmonę. <...>

Kasacinėje nutartyje baudžiamojame byloje Nr. 2K-133-697/2019 padaryta išvada, kad kaltininkas BK 209 straipsnyje nurodytą nusikaltimą padarė veikdamas netiesiogine tyčia:

<...> apeliacinės instancijos teismas pagrįstai pripažino, kad G. K., vykdydamas stambaus masto verslo projektą, į kurį įtraukiamos ne tik jo paties, bet ir kreditorių bei kitų asmenų lėšos ir pateikiamos paslaugos, suvokdamas, kad tokio verslo plėtrai galioja didesni atidumo ir rūpestingumo standartai, kas reiškia, kad jis prisiima atsakomybę ir privalo protingai pamatuoti verslo galimybes bei riziką, akivaizdžiai suvokdamas, kad priima UAB „F.“ nuostolingus sprendimus, savo veiksmus grindė niekuo neparemta verslo logika ir ėmėsi avantiūristiškų veiksmų bendrovės veikloje. G. K. tyčinius veiksmus blogai valdant įmonę patvirtina ne tik pirmiau paminėti jo veiksmai, bet ir jo sprendimas sunkiausiu įmonės veiklos periodu, būtent 2014 m. lapkričio 11 d. ir 14 d., sau išmokėti (susigrąžinti) pagal paskolos sutartis 256 761,63 Lt (74 363,31 Eur) sumą, iš jų 35 177,63 Lt (10 188,15 Eur) grynaisiais iš kasos, 221 584 Lt (64 175,16 Eur) iš banko sąskaitų, bei 2014 m. lapkričio 14 d. banko pavedimu A. L. pagal paskolos sutartį pervesti 100 000 Lt (28 962 Eur).

<...> Teisėjų kolegija konstatuoja, jog teismai, ištyrę ir įvertinę byloje esančius įrodymus, teisingai nustatė ne tik objektyvius veikos požymius (sąmoningai blogas įmonės valdymas), jos padarinius (bankrotas, didelė žala kreditoriams) ir priežastinio ryšio požymius, bet ir subjektyvius šios veikos požymius. Remdamiesi bylos proceso metu ištirtais įrodymais bei išdėstytais argumentais, teismai padarė pagrįstą išvadą, kad G. K. nusikaltimą, nurodytą BK 209 straipsnyje, padarė veikdamas netiesiogine tyčia, tai yra jis suprato, kad blogai valdo įmonę, numatė bankroto ir žalos kreditoriams atsiradimo galimybę, ir nors šių jis padarinių nesiekė, bet sąmoningai leido jiems kilti.

Kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-788/2023 pasisakyta, kad, pripažįstant ūkio subjekto vadovo veiksmus nusikalstamu bankrotu pagal BK 209 straipsnį, yra aktualus kasacinės instancijos teismo išaiškinimas:

<...> kad BK 208 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti objektyvieji požymiai savaime ne-
reiškia, jog ekonominius sunkumus išgyvenančio juridinio asmens vadovas iki bankroto bylos iškėlimo apskritai negali atsiskaityti su jokiais kreditoriais ar atlikti kitų verslo sandorių. Nors kaltininko veiksmų, tenkinant (užtikrinant) vieno ar kelių kreditorių reikalavimus, motyvai ir tikslai BK 208 straipsnio 1 dalies dispozicijoje nėra tiesiogiai nurodyti kaip būtinieji šios nusikalstamos veikos požymiai, tačiau jie turi pakankamai svarbią reikšmę sprendžiant dėl pagrindo taikyti baudžiamąją atsakomybę. Būtent kaltininko tyčios kryptingumas atliekant šiuos veiksmus, tokių veiksmų tikslai ir motyvai turi nemažą reikšmę darant išvadą dėl civilinės atsakomybės priemonių nepakankamumo, tokios veikos pavojingumo ir nusikalstamo pobūdžio. Antai BK 208 straipsnio prasmė skolininko nesąžiningumui (favoritizmui) nepriskirtini sandoriai, kurie yra nulemti ekonominio būtinumo, siekio išvengti bankroto ar kitų pozityvių tikslų. Kitaip vertinama stambūs ir didelė žalą kreditoriams sukeltantys nesąžiningi ir savanaudiški verslo sandoriai, kuriais sąmoningai siekiama pažeisti kreditorių interesus. Tokie sandoriai, įmonės vadovo sudaryti gresiančio bankroto akivaizdoje, nustačius visus būtinus nusikaltimo sudėties požymius, gali būti pripažinti atitinkančiais BK 208 straipsnyje apibrėžto nusikaltimo prasmę <...>. Šis aiškinimas taip pat yra aktualus pripažįstant ūkio subjekto vadovo veiksmus nusikalstamu bankrotu pagal BK 209 straipsnį.

4.3. Nusikalstamo bankroto santykis su kitomis nusikalstamomis veikomis ir atribojimas nuo civilinės atsakomybės

Tuo atveju, kai nustatoma asmens kaltė dėl įmonės turto pasisavinimo arba iššvaistymo, ir ši veika turėjo įtakos įmonės nemokumo atsiradimui bei nulėmė įmonės bankrotą ir atitinkamą žalą vienam ar daugiau kreditorių, priklausomai nuo aplinkybių veika kvalifikuojama ne tik pagal BK 183 straipsnį ar 184 straipsnį, bet ir pagal BK 209 straipsnį (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-352/2014, 2K-261-648/2017, 2K-64-1073/2022). Pavyzdžiui, šiuo aspektu pasisakyta kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-64-1073/2022:

<...> teismų praktikoje nurodoma, jog tuo atveju, kai nustatoma asmens kaltė dėl įmonės turto pasisavinimo arba iššvaistymo, ir ši veika turėjo įtakos įmonės nemokumo atsiradimui bei nulėmė įmonės bankrotą ir atitinkamą žalą kreditoriams, priklausomai nuo aplinkybių veika kvalifikuojama ne tik pagal BK 183 straipsnį ar 184 straipsnį, bet ir pagal BK 209 straipsnį (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-352/2014, 2K-261-648/2017). Nagrinėjamu atveju byloje nustatyta, kad UAB „K“ bankrotą nulėmė ne tik bendrovės turto iššvaistymas, bet ir vėlesni N. V. atlikti veiksmai – UAB „K“ darbuotojų atleidimas (po to jie įdarbinti kitoje jos vadovaujamoje UAB „U“) ir bendrovės išsinuomotų patalpų jos veiklai vykdyti pernuomojimas UAB „U“. <...>

Dėl sukčiavimo (BK 182 straipsnis) ir nusikalstamo bankroto santykio bei kvalifikavimo plačiau žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. rugsėjo 7 d. Teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (Baudžiamojo kodekso 182 straipsnis) apžvalgą Nr. AB-36-1 (*Teismų praktika* Nr. 36).

Kasacinės instancijos teismo praktikoje pripažįstama, kad, esant civilinėje teisėje įtvirtintam tyčinio bankroto institutui ir šiuo pagrindu juridinio asmens vadovui taikomoms civilinės atsakomybės priemonėms, jo neteisėtų veiksmų pripažinimas nusikalstamu bankrotu pagal BK 209 straipsnį turi būti pagrįstas išvada dėl didesnio veikos pavojingumo ir civilinės atsakomybės priemonių nepakankamumo teisingumo tikslams pasiekti (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-788/2023).

Nusikalstamas bankrotas yra baudžiamosios teisės kategorija – ta aplinkybė, kad civiline tvarka bankroto bylą nagrinėjęs teismas nenustato tyčinio bankroto požymių, neužkerta kelio vėliau bylą nagrinėti baudžiamojo proceso tvarka ir pripažinti, jog bankrotas buvo nusikalstamas. Atkreiptinas dėmesys, kad bankroto procesas civilinėje teisėje ne visais atvejais sudaro galimybes nustatyti visas šiam klausimui teisingai išspręsti reikšmingas bylos aplinkybes, o tokias galimybes turi teismas, nagrinėjantis bylą baudžiamojo proceso tvarka (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-576/2011, 2K-358/2014).

Kita vertus, ne kiekvienas teismo pripažintas tyčinio bankroto atvejis kartu reiškia ir nusikaltimo, nustatyto BK 209 straipsnyje, padarymą. Civilinėje teisėje įrodinėjimo procesas gali būti pagrįstas kaltės prezumpcija, pvz., civilinėje byloje nustatė, kad atsakovas atliko neteisėtus veiksmus, lėmusius žalos (nuostolių) atsiradimą, jo kaltė preziumuojama (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.248 straipsnio 1 dalis). Tačiau įrodinėjant nusikalstamo bankroto (BK 209 straipsnis) požymius, taikant baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso principus, tokia prezumpcija rem-

tis negalima (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-788/2023).

5. Komercinės paslapties atskleidimas (BK 211 straipsnis)

5.1. Objektiveji požymiai

5.1.1. Komercine paslaptimi laikomos informacijos atskleidimas

BK 211 straipsnyje nurodyto nusikaltimo dalykas – komercine paslaptimi laikoma informacija (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-402-677/2015, 2K-101-628/2018, 2K-34-1073/2024).

Įstatymų leidėjas baudžiamojo įstatymo normomis neapibrėžia, kokia informacija laikytina komercine paslaptimi (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-402-677/2015). Informacijos, laikomos bendrovės komercine paslaptimi, apibrėžtumą paprastai lemia verslo, ūkio subjektų veiklos principai ir rinkos dėsniai; informacija, laikoma bendrovės komercine paslaptimi, gali būti sunkiai apibrėžiama konkrečiais įmonių pavadinimais, adresais, telefonais ir kt.; be to, ši informacija tam tikru įmonės veiklos laikotarpiu gali keistis, gali pasibaigti ryšiai su vienais klientais, atsirasti naujų klientų ir pan. (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-101-628/2018).

Tam, kad informacija būtų laikoma komercine paslaptimi, ji turi atitikti tam tikrus požymius: 1) turi būti slapta (nevieša); 2) turi turėti tikrą ar potencialią komercinę (gamybinę) vertę dėl to, kad jos nežino tretieji asmenys ir ji negali būti laisvai prieinama; 3) jos savininkas ar kitas asmuo, kuriam savininkas ją yra patikėjęs, turi būti ėmęsis protingų pastangų išsaugoti jos slaptumą (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-402-677/2015, 2K-209-507/2016, 2K-23-942/2017, 2K-101-628/2018, 2K-205-719/2021). Toks išaiškinimas išplaukia, pavyzdžiui, iš kasacinės nutarties baudžiamojoje byloje Nr. 2K-23-942/2017:

<...> Sprendžiant klausimus dėl komercinės paslapties sąvokos, dėl atskleidžiant komercinę paslaptį padarytos žalos dydžio bet kurioje teisenoje (t. y. taikant drausminę, civilinę, administracinę ar baudžiamąją atsakomybę) paprastai turi būti vadovaujama si tais pačiais kriterijais.

<...> Pagrindinis komercinės paslapties turinio ir teisinių santykių reglamentavimo šaltinis – Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.116 straipsnis¹⁷. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, jog tam, kad informacija būtų laikoma komercine paslaptimi, ji turi atitikti tam tikrus požymius: 1) turi būti slapta (nevieša); 2) turi turėti tikrą ar potencialią komercinę (gamybinę) vertę dėl to, kad jos nežino tretieji asmenys ir ji negali būti laisvai prieinama; 3) turi būti slapta dėl jos savininko ar kito asmens, kuriam savininkas ją yra patikėjęs, protingų pastangų išsaugoti jos slaptumą (kasacinės nutartys civilinėse bylose Nr. 3K-3-326/2012, 3K-3-447/2014, 3K-3-524/2014, 3K-3-317-916/2015, 3K-3-24-421/2015, 3K-7-6-706/2016). Pateikdamas nurodytų požymių išaiškinimus, kasacinis teismas, inter alia, atkreipia dėmesį į tai, kad komercinė paslaptis turi suteikti jos

¹⁷ 2014 m. lapkričio 6 d. įstatymo redakcija. Atkreiptinas dėmesys, kad 2018 m. balandžio 26 d. įstatymu Nr. XIII-1127 buvo priimta nauja CK 1.116 straipsnio redakcija.

turėtojui konkurencinį pranašumą: tam tikrą verslo pranašumą, gamybinį pranašumą, finansinę naudą ir pan.

<...> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje informacija, suteikiančia jos turėtojui konkurencinį pranašumą, paprastai pripažįstama ši informacija: įvairūs duomenys apie klientus, užsakovus, krovinių siuntėjus ir gavėjus (kontaktai, atsakingi asmenys ir pan.); krovinių duomenys, vežimo sąlygos, krovinių savybės, specialūs leidimai, sutartinės krovinių vežimo kainos; ūkio subjektų klientų sąrašas, informacija apie klientus, apimanti įvairiausius duomenis, gaunamus palaikant ilgamečius veiklos ryšius; kokie konkretūs kiekvieno kliento poreikiai, koks jo mokumas, finansinė būklė, patikimumas, koks paslaugų kompleksas ir kokiomis sąlygomis teikiamas, už kokią kainą tai daroma; informacija apie siūlomus produkcijos pirkėjus, verslo partnerius, pasirengimą ir dalyvavimą viešuosiuose konkursuose (kasacinės nutartys civilinėse bylose Nr. 3K-3-421-695/2015, 3K-3-524/2014, 3K-3-447/2014, 3K-3-676/2013).

<...> Kasacinės instancijos teismo teisėjų kolegija pažymi, kad R. Ž. buvo kaltinamas tuo, jog jis perdavė UAB „K“ darbuotojams UAB „FB“ duomenis: tiekėjų galimybes apie teikiamų prekių kainas, gaminių brėžinius ir prekių savikainos skaičiavimo skaičiuoklę, t. y. tiekėjų siunčiamų komercinių pasiūlymų nuorašus bei juose esančią informaciją, kuri ir sudarė UAB „FB“ komercinę paslaptį. Taigi tokiu būdu atskleidė UAB „FB“ komercinę paslaptimi laikomą informaciją ir padarė didelę – 1 204 090 Eur žalą.

<...> Pažymėtina, kad nagrinėjamos bylos kontekste tai, kas yra laikoma UAB „FB“ komercine paslaptimi, buvo nurodyta įmonės Vidaus darbo tvarkos taisyklėse. UAB „FB“ Vidaus darbo tvarkos taisyklių, patvirtintų 2004 m. birželio 7 d. įmonės direktoriaus įsakymu Nr. 11, 5.1.4 punkte įtvirtinta, kad UAB „FB“ dirbantieji privalo saugoti įmonės ūkines komercines paslaptis; įmonės ūkine komercine paslaptimi laikomi buvusių, esamų įmonės klientų ir asmenų, teikusių įmonei komercinius pasiūlymus, duomenys, įskaitant jų adresus ir kontaktinius duomenis, įmonės teikiamų ir anksčiau teiktų kitiems asmenims prekių specifikacijos, kiekiai ir jų kainos, įmonei parduodamų prekių tiekėjų ir buvusių tiekėjų pavadinimai, įskaitant jų kontaktinius duomenis, prekių tiekimo sąlygos, įmonei pervežimo paslaugas teikiančių ir teikusių praeityje įmonių pavadinimai, jų atliekamų paslaugų įkainiai, taip pat visi gauti iš kitų asmenų ir UAB „FB“ paruošti komerciniai pasiūlymai, gautos ir UAB „FB“ paruoštos sutartys, jų šablonai, skaičiavimo programos, brėžiniai bei kita su tuo susijusi informacija.

<...> Šių Vidaus darbo tvarkos taisyklių 13.2.3 punkte taip pat įtvirtinta, kad komercinių, technologinių, finansinių duomenų, paslapčių atskleidimas, jų pranešimas konkuruojančiai įmonei, žiniasklaidai (spaudos, televizijos, radijo atstovams), tretiesiems asmenims yra laikomi šiurkščiu darbo drausmės pažeidimu.

<...> Vertinant šiose Vidaus darbo tvarkos taisyklėse apibrėžtą komercinės paslapties turinį, darytina išvada, kad jose nebuvo nustatyta tokios informacijos naudojimo tvarka, taip pat nebuvo sudarytas ir atskiras komercinių paslapčių sąrašas įmonėje. Bendrovė UAB „FB“ faktiškai jokios gamybinės veiklos nevykdė, o atliko tik tarpininko vaidmenį, iš tiekėjų Lietuvoje pirkdama medienos gaminius ir po to tuos pačius gaminius už didesnę kainą parduodama užsienio pirkėjams (įmonėms). Vadinas, tam, kad vyktų normali įmonės komercinė veikla, būtų sudaromi ir vykdomi verslo sandoriai, kai kurią informaciją, kuri apibrėžta Vidaus darbo tvarkos taisyklėse, netgi būtina atskleisti (pavyzdžiui, gaminių brė-

žinius, jų matmenis). Šią aplinkybę patvirtina liudytojai D. J., G. J., G. T., T. Ž. Be to, įmonės UAB „FB“ faktiniai savininkai D. ir G. J., apklausti kaip liudytojai, taip pat patvirtino, kad gaminių brėžiniai gali būti siunčiami tiekėjams, tačiau tik tam tikro formato (PDF).

<...> tam tikra informacija laikytina įmonės komercine paslaptimi, jeigu tos informacijos savininkas imasi priemonių jai apsaugoti (pavyzdžiui, fizinių, techninių, teisinių, organizacinių ar kitokių priemonių). Nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje nėra jokių duomenų, kad UAB „FB“ būtų ėmusis priemonių informacijai, kuri yra laikoma komercine paslaptimi, apsaugoti. 2012 m. kovo 20 d. specialisto išvadoje Nr. 5-2/34 dėl UAB „FB“ ūkinės finansinės veiklos rezultatų nurodyta, kad UAB „FB“ direktorius ar kiti asmenys, kuriems vadovas yra patikėjęs, turėjo imtis veiksmų, kad tinkamai apsaugotų bendrovės komercines paslaptis. Kiekvienu atveju turi būti apibrėžiamas asmenų, kuriems komercinė paslaptis teisėtai atskleidžiama, ratas – neturi egzistuoti galimybių susipažinti su komercine paslaptimi tiems asmenims, kuriems tai objektyviai nėra reikalinga.

<...> Bylos duomenimis taip pat nustatyta, kad pats priėjimas prie R. Ž. kompiuteryje sukurtos pašto dėžutės nebuvo įslaptintas. Buvo sukurta pašto dėžutė, kurios slaptažodis „b“ susijęs su UAB „FB“ pavadinimu. Įmonės savininkai D. J. ir G. J. parodė, kad apie tokio pašto sukūrimą buvo žinoma ir jiems, šie bet kuriuo metu tikrindami kompiuterį galėjo laisvai prieiti prie jame esančios informacijos ir ja disponuoti.

<...> iš elektroninio pašto dėžutės (duomenys neskelbtini) buvo išsiųsti 836 laišakai, bet konstatuotas tik 54 išsiųstų laiškų turinys. <...> į pašto dėžutę buvo gautas ne vienas elektroninis laiškas, įskaitant ir iš UAB „K“ darbuotojų. Apeliacinės instancijos teismas teisingai konstatavo, kad: 1) išsiųstųjų laiškų, jų turinio susiejimas su konkrečia, komercinę paslaptį sudarančia informacija, kuria buvo perduoti duomenys apie gaminių tiekėjus, pirkėjus, gaminių specifikaciją, brėžinius, kainas ir pan., negalimas, nes iš laiškų turinio matyti, kad juose nepateikiami jokie konkretūs duomenys apie pirkėjus ar parduovėjus (nenurodomi nei jų tikslūs pavadinimai, nei adresai ar kontaktiniai ryšiai); 2) nepatvirtinama, kad tai būtų kokių nors konkrečių dokumentų, išimtinai tik UAB „FB“ skirti tiekėjų siųstų komercinių pasiūlymų su juose esančia informacija nuorašai, kuriuos taip pat būtų galima susieti su konkrečiu UAB „FB“ neįvykusiu, sužlugdytu prekybos sandoriu. Taigi išsiųstų 54 laiškų turinio be konteksto teisingai nustatyti neįmanoma. <...>

<...> Byloje nustatyta, kad 2010 m. sausio 11 d. R. Ž. UAB „K“ įsidarbino pirkimų vadovu. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad R. Ž. turėjo suinteresuotumą vystyti kitos įmonės veiklą, tačiau vien tai susieti su konkrečios informacijos perdavimu kitai bendrovei, su tokios informacijos svarba ir vertingumu, nesant konkrečių tai patvirtinančių duomenų, nėra pagrindo. Kasacinės instancijos teismas yra pažymėjęs, kad tik faktas, jog darbuotojas nutraukė darbo santykius vienoje įmonėje ir įsidarbino konkuruojančioje, nėra pagrindas daryti išvadą dėl nesąžiningos konkurencijos (kasacinės nutartys civilinėse bylose Nr. 3K-3-472/2011, 3K-3-447/2014).

<...> Be to, R. Ž. viso proceso metu tvirtino, kad neprisimena, jog būtų buvęs supažindintas su tuo, kas laikoma UAB „FB“ komercine paslaptimi. Komercinių paslapčių sąrašas taip pat nebuvo sudarytas. Vidaus darbo taisyklėse šiai sričiai buvo skirtas tik vienas punktas, iš kurio net negali būti aiški šios informacijos naudojimo tvarka. <...>

Teismas, nagrinėdamas bylą dėl BK 211 straipsnio taikymo, privalo patikrinti, ar informacija, kuri buvo atskleista, atitinka komercinės paslapties požymius. Toks

reikalavimas reiškia, kad reikia nustatyti, kokia konkrečiai informacija buvo atskleista, patikrinti, ar ta informacija nebuvo laisvai prieinama dėl šios informacijos savininko ar kito asmens, kuriam savininkas ją yra patikėjęs, protingų pastangų išsaugoti jos slaptumą trūkumo (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-402-677/2015, 2K-23-942/2017, 2K-101-628/2018, 2K-205-719/2021). Pavyzdžiui, kasacinėje nutartyje baudžiamajoje byloje Nr. 2K-402-677/2015 konstatuota, kad:

<...> R. Ž. pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu buvo pripažintas kaltu ir nuteistas pagal BK 211 straipsnį už tai, kad, nuo 2006 m. rugsėjo 12 d. iki 2010 m. kovo 26 d. dirbdamas UAB „F. B.“ ir įsipareigodamas neatskleisti ūkine komercine paslaptimi laikomos informacijos, nuo 2009 m. kovo mėnesio ikiteisminio tyrimo metu nenustatytos dienos iki 2010 m. kovo 26 d. bendraudamas su UAB „K.“ darbuotojais elektronine ryšio priemone – bendrovei priklausančiu kompiuteriu ir iš jo siųsdamas komercine paslaptimi laikomą informaciją į pašto dėžutę (duomenys neskelbtini), o nuo 2010 m. sausio 11 d. pradėjęs dirbti UAB „K.“ pirkimų vadovu, perdavė UAB „K.“ darbuotojams UAB „F. B.“ komercine paslaptimi laikomą informaciją, taip padarė UAB „F. B.“ didelę – 4 157 483 Lt (1 204 090,30 Eur) turtinę žalą.

Nagrinėjamoje byloje teismo nustatyta, kad buvo išsiųsti 54 laišakai galbūt su informacija, kurią įmonės UAB „F. B.“ savininkai priskyrė komercinei paslaptčiai, bendrai nurodant informacijos pobūdį, tačiau nesiimant priemonių tiksliai atskleisti, kiek ir kokios informacijos kuriuose laišukuose buvo. Informacijos konkretumas, tikslus įvardijimas atskleidžiant nusikalstamos veikos dalyką tokio pobūdžio byloje yra itin svarbūs, nes nuo to priklauso teisingas informacijos vertės vertinimas, kartu tai esminė aplinkybė vėliau teisingai sprendžiant dėl kitų objektyviųjų veikos požymių. <...>

Apeliacinės instancijos teismas, pasisakydamas dėl komercinės paslapties kriterijų, cituodamas civilinės teisės praktiką, teisingai išskyrė požymius, teisingai nustatė įmonės vidaus teisės aktą, reglamentavusį, kas sudaro komercinės paslapties turinį, tačiau išsamiau neanalizavo, netyrė ir nevertino, ar išsiųstų 54 laiškų galbūt su informacija, kurią įmonės UAB „F. B.“ savininkai priskyrė komercinei paslaptčiai, turinys tikrai atitiko būtent Vidaus darbo tvarkos taisyklėse pateiktą informaciją, įvardijamą kaip komercinę paslaptį. Taigi teismas, įvardydamas informacijos pobūdį, jo nesiejo su konkrečiais laiškais, netyrė, kuriuose laišukuose kokia informacija buvo atskleista, nesukonkretizavo tokios informacijos turinio, nenurodė išsamesnių argumentų, kurie pagrįstų šios informacijos komercinę vertę. Teismas nors ir padarė išvadą, kad tokia informacija turi didelę komercinę vertę, tačiau tokią išvadą pagrindė tik tuo faktu, kad įmonė dirba kaip tarpininkė, t. y. teorine įmonės darbo specifiška, o platesnės motyvacijos dėl to, kas galėtų pagrįsti informacijos komercinę vertę, teismas nenurodė.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad apeliacinės instancijos teismas, neatskleisdamas veikos pagal BK 211 straipsnį požymių, neišdėstydamas motyvuotų išvadų dėl esminių apeliacinio skundo motyvų, padarė BPK 20 straipsnio 5 dalies, 320 straipsnio 3 dalies, 332 straipsnio pažeidimus. <...>

Komercinės paslapties savininkas turi teisę pats pasirinkti, koku būdu asmenims (tarp jų ir darbuotojams), kurių atliekamos funkcijos reikalauja susipažinti su komercine paslaptimi sudarančia informacija, bus suformuotas aiškus ir nedviprasmiškas suvokimas, kad atitinkami duomenys yra įmonės komercinė paslaptis. Ūkio su-

bjektas neprivalo tokios informacijos įforminti atskiro komercinių paslapčių sąrašo forma – nebūtina, kad tai, kas atitinkamoje įmonėje yra komercinė paslaptis, būtų nurodyta viename materialiaame arba elektroniniame dokumente. Svarbu tai, kad pasirinktas būdas leistų vienareikšmiškai nustatyti ir fiksuoti tam tikro asmens žinojimo apie tai, kas yra komercinė paslaptis, faktą (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-23-942/2017, 2K-101-628/2018, 2K-205-719/2021). Pavyzdžiui, kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-101-628/2018 pasisakyta:

<...> Byloje nustatyta, kad I. J. UAB „A“ atskleidė UAB „E“ informaciją, kurią ji sužinojo eidama UAB „E“ vadybininko pareigas: informaciją apie klientus, vykdomų pervežimų maršrutus, krovinių vežėjus, siuntėjus ir gavėjus, ekspedijavimo kainas, t. y. informaciją, kuri sudarė UAB „E“ komercinę paslaptį, ir dėl to savo darbdavei UAB „E“ padarė didelę turtinę žalą.

<...> tai, kas yra laikoma UAB „E“ komercine paslaptimi, buvo nurodyta I. J. ir UAB „E“ susitarime dėl konfidencialumo, kurį pasirašė pati I. J., jai buvo pateikti įmonių, su kuriomis turės dirbti, pavadinimai. Šiame susitarime dėl konfidencialumo nurodyta, kad bendrovės komercine paslaptimi laikomas visų esamų ir buvusių klientų, bendradarbiaujančių ūkio subjektų ir tiekėjų sąrašas, adresai, telefonai, atsakingi kontaktiniai asmenys, kontaktų, derybų, susitikimų, susirašinėjimų esmė ir detalės, kita su tuo susijusi informacija. Teismai byloje nenustatė jokių duomenų, kad I. J. būtų suteikta teisė atskleisti UAB „E“ komercinę paslaptį. Dėl to kasacinės instancijos teismo teisėjų kolegija neturi teisinio pagrindo nesutikti su teismų pagrįstai padarytomis išvadomis, kad UAB „E“, sudarydama su I. J. darbo sutartį ir susitarimą dėl konfidencialumo, aiškiai ir nedviprasmiškai įtvirtino duomenų, kurie, bendrovės nuomone, yra saugotini ir neviešintini tretiesiems asmenims, sąrašą; I. J. su šia informacija, t. y. bendrovės laikoma komercine paslaptimi, supažindinta buvo su sąlyga neatskleisti informacijos, laikomos bendrovės komercine paslaptimi, pasirašytinai sutiko. <...>

<...> Teismai taip pat nustatė, kad UAB „E“ yra įmonė, užsiimanti tarpininko veikla, t. y. ji suranda asmenį, kuriam reikia pervežti krovinį, po to suranda asmenį, kuris gali pervežti krovinį. Pelną UAB „E“ gauna iš kainų skirtumo tarp kainos, mokamos krovinio siuntėjo, ir kainos, sumokamos krovinio vežėjui. Dėl to informacija apie klientus, vykdomų pervežimų maršrutus, krovinių vežėjus, siuntėjus ir gavėjus, ekspedijavimo kainas įmonei turi didelę komercinę vertę, įmonė yra suinteresuota neatskleisti vežėjui, kas turi krovinį ir kokią kainą siuntėjas mokės už to krovinio nuvežimą į paskirties tašką, taip pat suinteresuota, kad duomenys apie siuntėjus, vežėjus ir kainas nebūtų atskleidžiami konkurentams, t. y. įmonėms, kurios taip pat užsiima tarpininkų veikla. Tokia informacija užtikrina ūkio subjekto pranašumą prieš kitus ūkio subjektus, ji yra neatskiriamas rinkos elementas. I. J. veiksmai – susirašinėjimas su ta pačia tarpininkavimo veikla užsiimančia įmone, t. y. darbdavio konkurente, atskleidžiant informaciją apie darbdavės klientus, vykdomų pervežimų maršrutus, krovinių vežėjus, siuntėjus ir gavėjus, ekspedijavimo kainas, visiškai nesuderinami su jos, kaip pardavimų vadybininkės, funkcijomis, neatitinka jos ir darbdavio pasirašyto susitarimo dėl konfidencialumo sąlygų.

Aplinkybė, kad įmonės klientų duomenys (jų pavadinimai, adresai ir pan.) yra prieinami viešai, nepaneigia tokios informacijos vertės ir svarbos ir nereiškia, kad toks

duomenų prieinamumas leidžia viešai nustatyti, jog būtent šie ūkio subjektai yra įmonės klientai:

<...> Kasacinės instancijos teismo teisėjų kolegija taip pat atkreipia dėmesį, kad aplinkybė, jog UAB „E“ klientų duomenys (jų pavadinimai, adresai ir pan.) yra prieinami viešai, nepaneigia tokios informacijos vertės ir svarbos konkrečios įmonės, šiuo atveju UAB „E“, veikloje; tai nereiškia, kad toks duomenų prieinamumas leidžia viešai nustatyti, jog būtent šie ūkio subjektai yra UAB „E“ klientai. Pažymėtina tai, kad tokie ūkio subjektų duomenys, kaip jų adresai ar informacija apie vykdomą veiklą, paprastai yra viešai prieinami apie bet kurį teisėtai veikiantį juridinį asmenį. Tačiau komercinę vertę turi ne vien tokia informacija, o būtent duomenys apie tai, kokių partnerių paslaugomis bei kokiomis sąlygomis toks ūkio subjektas naudojasi, nes tik tokia informacija gali suteikti ūkio subjektui pranašumą prieš kitus rinkos dalyvius. Informacija apie klientus susideda iš daugelio įvairiausių duomenų, pavyzdžiui, informacijos apie tai, kokios konkrečios įmonės turi paslaugų užsakymo poreikį, koks tų įmonių mokumas, finansinė būklė, patikimumas, informacijos apie transportavimo kainų nustatymą, kokios yra planuojamos pervežimų užsakymo apimtys, kokios yra suderėtos nuolaidos, terminų, apmokėjimo sąlygos ir pan. Akivaizdu, kad tokia informacija nėra skelbiama ir prieinama viešai. Tai nagrinėjamoje byloje konstatavo ir teismai, įvertinę byloje surinktų įrodymų visumą, t. y. padarė išvadą, kad I. J. tokios informacijos, kurią ji perdavė UAB „A“, negalėjo sužinoti iš viešosios erdvės, priešingai, šią informaciją, laikomą komercine paslaptimi, jai perdavė darbdavė. Be to, protingas nagrinėjamoje byloje nustatytos situacijos vertinimas leidžia daryti išvadą, kad I. J., atsižvelgiant į nurodytas aplinkybes, negalėjo nesuprasti, kad UAB „E“ komercine paslaptimi laikomos informacijos perdavimas UAB „A“ suteiks UAB „A“ konkurencinį pranašumą (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-101-628/2018).

Formalus informacijos priskyrimas komercinių paslapčių sąrašui nereiškia, jog ši informacija yra komercinė paslaptis. Sprendžiant informacijos priskyrimo komercinei paslaptčiai klausimą, neužtenka išvardyti teorinius kriterijus ir formaliai padaryti išvadas, kad informacija laikytina komercine paslaptimi. Šiuo klausimu turi būti atliekamas išsamus tyrimas ir pateikiama išvada, pagrįsta bylos įrodymų vertinimu (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-402-677/2015, 2K-23-942/2017, 2K-101-628/2018).

Sprendžiant, ar informacijos savininkas ėmėsi protingų pastangų ją apsaugoti, vertintinos aplinkybės, kaip tokia informacija buvo apibūdinta, ar ją žinoję darbuotojai buvo informuoti apie tam tikrų duomenų išskirtinę komercinę (gamybinę) vertę, ar ši informacija nebuvo viešai prieinama (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-402-677/2015, 2K-101-628/2018, 2K-205-719/2021). Pavyzdžiui, kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-101-628/2018 konstatuota:

Teismai, atsižvelgdami į tai, kad įsipareigojimas neatskleisti nurodytos informacijos, nuobaudų skyrimo už jos atskleidimą ir susipažinimo su ja tvarkos yra įtvirtintos su darbuotojais pasirašomais susitarimais dėl konfidencialumo, kad I. J. darbo funkcijoms atlikti buvo skirtas nešiojamasis kompiuteris, kuriuo tik ji viena galėjo naudotis, nes kompiuteris buvo apsaugotas prisijungimo kodais, padarė išvadą, kad UAB „E“ ėmėsi protingų priemonių informacijai apsaugoti. Pažymėtina ir tai, kad, pagal teismų

praktiką, komercinę paslaptį sudarančių duomenų apsaugai skirti veiksmai neprivalo būti ypatingi, komercinės paslapties apsaugos priemonės neturėtų pernelyg apsunkinti asmens ūkinės komercinės veiklos vykdymo ir reikalauti neproporcingų finansinių, žmogiškųjų ar kitokių išteklių (kasacinė nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-6-706/2016). Taigi, teismai patikrino informacijos, kurią UAB „E“ laikė komercine paslaptimi, vertę ir nustatė įmonės taikomas šiai informacijai apsaugoti priemones.

Protingomis pastangomis išsaugoti informacijos slaptumą pripažįstamos papildomos sutarčių nuostatos, įtvirtinančios konfidencialumo pareigą. Todėl netgi visus kitus požymius atitinkanti informacija gali būti nepripažinta komercine paslaptimi, jeigu ūkio subjektas nebuvo sudaręs su darbuotoju, atskleidusiu šią paslaptį, susitarimo dėl konfidencialios informacijos apsaugos (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-23-942/2017, 2K-101-628/2018, 2K-205-719/2021).

Šis nusikaltimas objektyviai pasireiškia komercine paslaptimi laikomos informacijos, kuri asmeniui buvo patikėta ar kurią jis sužinojo dėl savo tarnybos ar darbo, atskleidimu (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-402-677/2015, 2K-209-507/2016, 2K-23-942/2017, 2K-101-628/2018, 2K-205-719/2021, 2K-34-1073/2024).

5.1.2. Didelė turtinė žala

Baudžiamoji atsakomybė pagal BK 211 straipsnį asmeniui gali kilti tik tuo atveju, kai, neteisėtai atskleidus komercine paslaptimi laikomą informaciją, padaroma didelė turtinė žala¹⁸ komercinės paslapties savininkui (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-402-677/2015, 2K-23-942/2017, 2K-101-628/2018, 2K-205-719/2021, 2K-34-1073/2024).

Didelės turtinės žalos nustatymas, sprendžiant, ar asmens veiksmai atitinka BK 211 straipsnyje nurodyto nusikaltimo sudėties požymius, yra siejamas su dėl komercinės paslapties atskleidimo patirtais nuostoliais. Tais atvejais, kai nuostolių atsiradimas grindžiamas negautu pelnu, nuostolių dydis turi būti nustatomas vadovaujantis grynojo pelno kriterijumi, bet ne visomis (tikėtinomis) pajamomis, kurias žalos patyręs subjektas galbūt būtų gavęs. Grynasis pelnas apskaičiuojamas iš visų bendrųjų pajamų atėmus būtinausias finansinės veiklos sąnaudas, ypatinguosius praradimus ir sumokėtus mokesčius (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-402-677/2015, 2K-209-507/2016, 2K-23-942/2017, 2K-101-628/2018, 2K-205-719/2021, 2K-34-1073/2024). Tokį aiškinimą pagrindžia kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-209-507/2016:

Sprendžiant klausimus dėl komercinės paslapties sąvokos, dėl atskleidžiant komercinę paslaptį padarytos žalos dydžio bet kurioje teisejoje (t. y. taikant drausminę, civilinę, administracinę ar baudžiamąją atsakomybę) paprastai turi būti vadovaujama šiais kriterijais. Išsamiausia praktika šiais klausimais yra suformuota kasacine tvarka nagrinėjant civilines bylas (naujausias kasacinės praktikos pavyzdys – 2016 m. vasario 5 d. kasacinė nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-6-706/2016). Teismų praktikoje civilinėse by-

¹⁸ Pagal nuo 2023 m. birželio 1 d. galiojančią BK 212 straipsnio 1 dalies redakciją, didelė turtinė žala – kai jos dydis viršija 400 MGL dydžio sumą.

lose nurodyta, kad žala nustatoma apskaičiuojant dėl komercinės paslapties atskleidimo patirtus nuostolius. Tais atvejais, kai nuostolių atsiradimas grindžiamas negautu pelnu, nuostolių dydis turi būti nustatomas vadovaujantis grynojo pelno kriterijumi, o ne vertinant tipinės veiklos pelną. Grynas pelnas turi būti suprantamas kaip gautų bendrųjų pajamų dalis, liekanti atėmus finansines veiklos sąnaudas, ypatinguosius praradimus bei sumokėtus mokesčius (kasacinė nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-447/2014). Kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-402-677/2015 padaryta išvada, kad grynojo pelno kriterijus taikytinas nustatant padarytos turtinės žalos dydį ir baudžiamosiose bylose, kuriose nagrinėjami kaltinimai dėl BK 211 straipsnyje nustatyto nusikaltimo padarymo.

Nagrinėjamoje byloje šio reikalavimo nesilaikyta. Kauno apylinkės teismo 2015 m. gegužės 28 d. nuosprendyje apie grynojo pelno kriterijų iš viso neužsimenama. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gruodžio 2 d. nutartyje, priimtoje išnagrinėjus bylą apeliacine tvarka, aktuali teismų praktika yra minima, teigiant, jog žala nagrinėjamoje byloje nustatyta skaičiuojant grynąjį pelną, tačiau šis apeliacinės instancijos teismo teiginys jokiais teisiniais argumentais nepagrįstas. Nei pirmosios, nei apeliacinės instancijos teismų sprendimų aprašomosiose dalyse, darant išvadas dėl nuteistosios veiksmais padarytos turtinės žalos dydžio, nepasisakoma apie finansinės veiklos sąnaudų, ypatingųjų praradimų, mokesčių, išskyrus pelno mokesť, reikšmę apskaičiuojant padarytą žalą.

Nagrinėjamoje byloje padaryta išvada, kad nuteistosios veiksmais UAB „EV P“ buvo padaryta turtinė žala, kurios dydis nustatytas iš civilinės ieškovės UAB „EV P“ 2015 m. kovo 17 d. civiliniame ieškinyje nurodytos 41 803 Eur (144 337,64 Lt) sumos minusavus 15 procentų pelno mokesť. Civiliniame ieškinyje 41 803 Eur suma įvardyta kaip UAB „EV P“ negautas ekspedicinis pelnas. Ikiteisminio tyrimo metu UAB „EV P“, įrodinėdama patirtos žalos dydį, Kauno apylinkės prokuratūrai pateikė pelno apskaičiavimo metodiką. Pirmosios instancijos teismas šia metodika rėmėsi, konstatuodamas, kad didelės turtinės žalos požymis yra tinkamai nustatytas. Apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, jog pirmosios instancijos teismas pagrįstai šią metodiką pripažino iš esmės teisinga. Abiejų instancijų teismai taip pat rėmėsi 2014 m. balandžio 25 d. specialisto <...> išvada <...>, kurioje nurodyta, kad laikotarpiu nuo 2010 m. gegužės 1 d. iki 2010 m. gruodžio 31 d. UAB „A“ už specialistui pateiktoje užduotyje nurodytų pervežimų atlikimą apskaitė 813 348,86 Lt (235 562,11 Eur). Pažymėtina, kad iš kasacinė tvarka apskųstuose sprendimuose atliktos civilinio ieškovo pateiktos metodikos, specialisto išvados, specialisto paaiškinimų, kitų duomenų analizės negalima daryti išvados, kad, nustatant UAB „EV P“ patirtą turtinę žalą, iš tikrųjų būtų atsižvelgta į finansines veiklos sąnaudas, praradimus ar kitas apskaičiuojant grynąjį pelną svarbias aplinkybes.

Parama nors ir formaliai įtraukiama į įmonės sąnaudų eilutę, tačiau nėra priskirtina prie objektyviųjų įmonės sąnaudų, kurios turėtų būti reikšmingos nuostoliams apskaičiuoti. Parama yra ne privalomas, o pasirinktinis įmonės sprendinys, kuris tiek savo pasirinkimu, tiek dydžiu yra individualus ir variantiškas. Todėl, skaičiuojant grynojo pelno rodiklį, paramos sumos neturėtų būti traukiamos į skaičiavimus (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-34-1073/2024).

Apskaičiuojant padarytą turtinę žalą turi būti vadovujamasi Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo nuostata, pagal kurią asmenys, kuriems komercinė pa-

slaptis tapo žinoma dėl jų darbo ar kitokių sutartinių santykių su ūkio subjektu, gali naudoti šią informaciją praėjus ne mažiau kaip vieneriems metams nuo darbo ar kitokių sutartinių santykių pasibaigimo, jeigu įstatymuose ar sutartyje nenustatyta kitaip:

Nuteistiesiems inkriminuota, kad UAB „D“ komercine paslaptimi laikomą informaciją jie atskleidė UAB „X“ ir panaudojo jos veikloje laikotarpiu nuo 2015 m. liepos 1 d. iki 2016 m. gruodžio 31 d. Pirmosios instancijos teismas UAB „D“ padaryta turtine žala laikė per visą šį laikotarpį dėl UAB „X“ pardavimų UAB „D“ klientams pastarosios netektą grynąjį pelną. Tačiau byloje nustatyta, kad jokie UAB „D“ vidaus dokumentai ar šalių susitarimai neapibrėžė konkretaus termino, kuriam pasibaigus įmonės komercinę paslaptį žinantys asmenys gali ją atskleisti ir (ar) naudoti. Apeliacinės instancijos teismas padarė pagrįstą išvadą, kad tokiu atveju, sprendžiant dėl komercinės paslapties atskleidimo ir panaudojimo neteisėtumo, aktuali Konkurencijos įstatymo 15 straipsnio 4 dalis, pagal kurią asmenys, kuriems komercinė paslaptis tapo žinoma dėl jų darbo ar kitokių sutartinių santykių su ūkio subjektu, gali naudoti šią informaciją praėjus ne mažiau kaip vieneriems metams nuo darbo ar kitokių sutartinių santykių pasibaigimo, jeigu įstatymuose ar sutartyje nenustatyta kitaip. Teismas taip pat pagrįstai nurodė, kad aplinkybė, jog UAB „D“ nenustatė jokie termino komercinei paslaptčiai saugoti, patvirtina įmonės poziciją, kad po įstatyme nustatyto vienerių metų termino buvusiems darbuotojams pasinaudojus jiems žinoma komercine paslaptimi nekils reikšmingų žalingų padarinių. Vis dėlto, prieštaraudamas savo pateiktiems argumentams, apeliacinės instancijos teismas nusprendė nesivadovauti byloje taikytinu teisės aktu (minėta Konkurencijos įstatymo 15 straipsnio 4 dalimi) ir tinkamai nepakoregavo (nesutrumpino iki vienerių metų) pirmosios instancijos teismo nustatyto nusikalstamos veikos padarymo laiko bei neperskaičiavo nuteistųjų veiksmais padarytos turtinės žalos dydžio. Šio sprendimo teismas išsamiau nemotyvavo, apsiribodamas išvada, kad dėl neteisėto komercinės paslapties atskleidimo ir naudojimosi ja žala UAB „D“ buvo daroma ilgiau nei vienerius metus nuo nuteistųjų darbo santykių su įmone pasibaigimo, t. y. iki 2016 m. gruodžio 31 d.

Šiame kontekste pažymėtina, kad, pasibaigus įstatyme arba sutartyje nustatytam terminui po atitinkamų santykių pasibaigimo, asmenų, kuriems komercinė paslaptis buvo žinoma dėl darbo ar kitokių sutartinių santykių su ūkio subjektu, ryšiai su ūkio subjektu jau būna nutolę, tokie asmenys paprastai jau nebeturi ir nebegali turėti konkrečios vertingos informacijos apie ūkio subjekto klientus, teikiamas paslaugas ar prekes, todėl po tokio termino pasibaigimo komercinės paslapties panaudojimas nebėra toks reikšmingas konkurencijos ir ekonominės naudos gavimo prasme (kasacinė nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-238-378/2018). Žemesnės instancijos teismams ignoruojant pirmiau nurodytas Konkurencijos įstatymo nuostatas ir kasacinės instancijos teismo praktiką, ne tik nepagrįstai net pusmečiu pailgintas nusikalstamos veikos padarymo laikas, bet ir neteislingai apskaičiuota nuteistųjų veiksmais UAB „D“ padaryta turtinė žala (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-34-1073/2024).

5.1.3. Priežastinis ryšys

Atsakomybė už komercinės paslapties atskleidimą pagal BK 211 straipsnį kyla tada, kai tarp asmens padarytos veikos – komercine paslaptimi laikomos informacijos

atskleidimo – ir padarinių – didelės turčinės žalos atsiradimo nukentėjusiam asmeniui – yra priežastinis ryšys. Taigi nepakanka nustatyti neteisėto komercinės paslapties atskleidimo ir didelės turčinės žalos padarymo faktų, būtina nustatyti priežastinį ryšį tarp neteisėto komercinės paslapties atskleidimo ir didelės turčinės žalos atsiradimo, t. y. kad ne dėl kitų veiksmų ir (ar) veiksmų, o būtent dėl neteisėto komercinės paslapties atskleidimo kilo didelė turčinė žala komercinės paslapties savininkui (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-402-677/2015, 2K-209-507/2016, 2K-23-942/2017, 2K-101-628/2018, 2K-205-719/2021, 2K-34-1073/2024).

Kasacinėje nutartyje baudžiamosioje byloje Nr. 2K-101-628/2018 sprendžiant dėl priežastinio ryšio tarp komercinė paslaptimi laikomos informacijos atskleidimo ir didelės turčinės žalos atsiradimo konstatuota, kad:

<...> vien tas faktas, jog sumažėjo įmonės pelnas, nėra pagrindas daryti išvadą, kad pelnas sumažėjo dėl neteisėtų kaltininko veiksmų, t. y. komercinės paslapties atskleidimo, ir dėl to komercinės paslapties savininkas patyrė didelę turčinę žalą. Būtina įrodyti, kad būtent I. J. veiksmai, t. y. informacijos, sudarančios komercinę paslaptį, atskleidimas, lėmė UAB „E“ sumažėjusį pelną. Be to, teismai turi atsižvelgti ir į kitas aplinkybes, jei jos nustatytos byloje, dėl pelno rodiklio pokyčio ir padaryti išvadas, ar jos (ne)turėjo įtakos įmonės pelno sumažėjimui.

<...> Nagrinėjamu atveju UAB „E“ savo patirtus nuostolius dėl darbuotojos I. J. veiksmų būtent ir grindė negauto pelno kriterijumi. Priešingai nei tvirtina kasatoriai, teismai, įvertinę byloje esančių įrodymų visumą, nustatė, kad UAB „E“ komercinę paslaptį sudarančia informacija, kurią nuteistoji perdavė konkuruojančiai įmonei UAB „A“, ši įmonė ir pasinaudojo, t. y. sudarė sandorius su UAB „E“ klientais, dėl to UAB „A“ pardavimai gerokai išaugo, o UAB „E“ apyvarta ir gaunamos pajamos iš UAB „A“ perimtų klientų krito. Teismai, atsižvelgdami į šias nustatytas faktines aplinkybes, padarė pagrįstą išvadą, kad UAB „E“ patirtą žalą lėmė būtent neteisėti nuteistosios I. J. veiksmai – komercinės paslapties atskleidimas. Pažymėtina ir tai, kad byloje įrodymų, patvirtinančių, jog UAB „E“ pelnas sumažėjo dėl kitų aplinkybių, o ne dėl nuteistosios neteisėtų veiksmų, nėra. Kasacinės instancijos teismo teisėjų kolegija neturi teisinio pagrindo daryti priešingų išvadų, teismų išvada dėl priežastinio ryšio buvimo tarp nuteistosios veiksmų ir UAB „E“ didelės turčinės žalos atsiradimo pagrįsta byloje nustatytų faktinių aplinkybių visuma, atitinka kasacinės instancijos teismo praktiką dėl įrodinėjimo specifikos šios kategorijos bylose.

Kitoje kasacinėje nutartyje baudžiamosioje byloje Nr. 2K-23-942/2017 šiuo aspektu pasisakyta, kad:

<...> R. Ž. buvo kaltinamas tuo, jog jis perdavė UAB „K“ darbuotojams UAB „FB“ duomenis: tiekėjų galimybes apie tiekiamų prekių kainas, gaminių brėžinius ir prekių savikainos skaičiavimo skaičiuoklę, t. y. tiekėjų siunčiamų komercinių pasiūlymų nuorašus bei juose esančią informaciją, kuri ir sudarė UAB „FB“ komercinę paslaptį. Taigi tokiu būdu atskleidė UAB „FB“ komercinę paslaptimi laikomą informaciją ir padarė didelę – 1 204 090 Eur žalą.

<...> apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad vien tik nustatymas aplinkybių, jog UAB „K“ vykdė prekybą su tomis pačiomis įmonėmis kaip ir UAB „FB“, dar neatskleidžia tikrosios padėties, kad UAB „K“ perėmė klientus iš UAB „FB“ ir kad tokie

prekybiniai ryšiai su tais pačiais klientais nebuvo nulemti atsitiktinių veiksmų, mažos ir specifinės rinkos ar vienos iš bendrovių gamybinės ūkinės veiklos plėtimo, kitos iš bendrovių finansinių sunkumų ir negalėjimo visiškai vykdyti priimtų finansinių įsipareigojimų. Taigi darytina išvada, kad nėra priežastinio ryšio tarp UAB „FB“ patirtų padarinių – žalos fakto bei jos dydžio – ir tariamai neteisėtų R. Ž. veiksmų.

Paprastai šios kategorijos bylose nėra tiesioginių įrodymų, priežastiniu ryšiu siejančių kaltininko veiksmus ir komercinės paslapties savininkui padarytą didelę turtinę žalą. Dėl to, sprendžiant dėl priežastinio ryšio tarp atitinkamų veiksmų ir padarytos žalos, iš esmės daugiausia tenka remtis netiesioginiais įrodymais (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-101-628/2018).

5.2. Subjektyvusis požymis: kaltė

Sprendžiant dėl asmens veiksmų atskleidžiant komercinę paslaptį vertinimo kaip nusikaltimo BK 211 straipsnio prasme, svarbus valinis kaltininko veikos momentas. Komercinės paslapties atskleidimas yra tyčinis nusikaltimas, kuris yra padaromas tiesiogine arba netiesiogine tyčia (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-23-942/2017, 2K-101-628/2018, 2K-205-719/2021).

5.3. Komercinės paslapties atskleidimo atirbojimas nuo kitų teisinės atsakomybės rūšių

Už pažeidimus, susijusius su bendrovės komercinių paslapčių apsauga, nustatytos įvairios teisinės atsakomybės rūšys, pavyzdžiui, drausminė, civilinė, baudžiamoji. Šios atsakomybės rūšys skiriasi viena nuo kitos atsakomybės taikymo pagrindais, poveikio priemonėmis, padariniais, atsakomybės subjektais ir kitais atsakomybės taikymo aspektais. Paprastai bendrovės komercinių paslapčių apsaugos pažeidimų atvejais patirtai žalai kompensuoti taikoma civilinė atsakomybė ir tik esant dideliame veikos pavojingumui, pasiekiančiam baudžiamajai atsakomybei kilti būtiną ribą, teisės ginamos baudžiamosios teisės priemonėmis (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-402-677/2015, 2K-101-628/2018, 2K-205-719/2021).

Atribojant baudžiamosios ir civilinės (ar drausminės, tarnybinės) atsakomybės taikymą komercinės paslapties atskleidimo atvejais, reikšmingas yra ne tik žalos dydis, bet ir kaltininko veikimo mechanizmas, tyčia ir bendras nagrinėjamos situacijos kontekstas. BK 211 straipsnyje nurodytas nusikaltimas gali būti padaromas tik tyčia, o civilinio pobūdžio atsakomybė nėra siejama su kaltininko tyčia tokia apimtimi, kaip ji apibrėžta BK 15 straipsnyje. Be kita ko, civilinio pobūdžio ginčiuose ir baudžiamosiose bylose skiriasi įrodinėjimo standartas ir asmuo gali būti nepadaręs nusikalstamos veikos, tačiau pripažintas atsakingu už žalą padarymą civilinio proceso tvarka (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-23-942/2017, 2K-101-628/2018, 2K-205-719/2021).

Išvados

1. Kredito, paskolos, tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos panaudojimas ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką (BK 206 straipsnis):

1.1. BK 206 straipsnyje nurodytais nusikaltimais yra pažeidžiama Lietuvos Respublikos įstatymais ir kitais teisės aktais nustatyta ekonomikos ir verslo tvarka, iškreipiama kreditų, paskolų, tikslinės paramos, subsidijų, dotacijų paskirtis, sudaromos prielaidos nepagrįstam tam tikrų asmenų praturtėjimui (žr. Apžvalgos 689 psl.).

1.2. BK 206 straipsnyje nurodytų nusikaltimų dalykas yra kreditas, paskola, tikslinė parama, subsidija ar dotacija (žr. Apžvalgos 689 psl.).

1.3. BK 206 straipsnyje nurodyto nusikaltimo sudėties požymis „panaudojimas ne pagal paskirtį“ aiškintinas atsižvelgiant į kredito, paskolos, tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos teisinę sąvoką bei ekonominę prasmę, taip pat į tai, kokia kredito, paskolos, tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos paskirtis nurodyta sutartyje (žr. Apžvalgos 690 psl.).

1.3.1. Sprendžiant dėl nusikaltimo sudėties požymio – panaudojimo ne pagal paskirtį – buvimo asmens veiksmuose, turi būti įvertinti visi byloje esantys įrodymai ir padarytos aiškios išvados dėl bylai reikšmingų faktinių aplinkybių, susijusių su paskolų ir paramos gavimo tikslais ir jų panaudojimu (žr. Apžvalgos 690 psl.).

1.3.2. Ne kiekvienas nustatytos tvarkos pažeidimas sukelia realią grėsmę BK XXXI skyriuje išdėstytų normų saugomam gėriui – ekonomikai ir verslo tvarkai. Nusikaltimas yra ne tik šiame kodekse uždrausta, bet ir pavojinga veika. BK 206 straipsnyje nurodyto nusikaltimo požymį – tikslinės paramos panaudojimą ne pagal nustatytą tvarką – atitinka ne formalūs, o tik realios žalos padarę ar sukėlę grėsmę tokiai žalai atsirasti nustatytos tvarkos pažeidimai (žr. Apžvalgos 691 psl.).

1.3.3. Sprendžiant dėl veikos pavojingumo, svarbu įvertinti ir pažeidimų pobūdį, priežastis, neteisėto (sutarčių sąlygas pažeidžiančio) veikimo trukmę, sistemiskumą, kaltininko tyčios turinį (žr. Apžvalgos 691 psl.).

1.4. BK 206 straipsnio 2, 3 dalyse nustatyto nusikaltimo sudėtis yra materialioji, todėl atsakomybė už šio straipsnio atitinkamose dalyse nurodytus veiksmus kyla, kai kreditoriui padaroma didelė turtinė žala (pagal nuo 2023 m. birželio 1 d. galiojančią BK 206 straipsnio 4 dalies redakciją – ir labai didelė turtinė žala) (žr. Apžvalgos 692 psl.).

2. Kreditinis sukčiavimas (BK 207 straipsnis):

2.1. BK 207 straipsnyje nurodytais nusikaltimais yra pažeidžiama Lietuvos Respublikos įstatymais ir kitais teisės aktais nustatyta ekonomikos ir verslo tvarka (žr. Apžvalgos 692 psl.).

2.2. Šio nusikaltimo dalykas – kreditas, paskola, tikslinė parama, subsidija, dotacija, laidavimo ar banko garantiniai raštai, kiti kreditiniai išipareigojimai (žr. Apžvalgos 692 psl.).

2.3. Apgaulė pagal šį straipsnį panaudojama kredito, paskolos, tikslinės paramos, subsidijos, dotacijos, laidavimo ar banko garantinių raštų arba kitų kreditinių išipareigojimų gavimo procese, norint išgauti teigiamą davėjo sprendimą (žr. Apžvalgos 694 psl.).

2.3.1. Apgaulė šiuo atveju suprantama kaip sąmoningas kito asmens suklaidinimas pranešant jam melagingas žinias (aktyvioji apgaulė) arba nutylint tikruosius

faktus, kai apie juos buvo būtina pranešti (pasyvioji apgaulė). Jos turinį paprastai sudaro kreditinių įsipareigojimų gavėjo teikiami tikrovės neatitinkantys duomenys, taip pat ir dėl jo turtinės ir ekonominės padėties (žr. Apžvalgos 694 psl.).

2.3.2. Tikrovės neatitinkančių duomenų pateikimas pripažintinas apgaule tik tuo atveju, kai jie turi lemiamą reikšmę suklaidinant kreditorių ar kreditoriaus sprendimui suteikti kreditą, paskolą ir pan. (žr. Apžvalgos 694 psl.).

2.3.3. Apgaulė, kaip šio nusikaltimo padarymo būdas, yra įtraukta į kreditinio sukčiavimo sudėtį, todėl, kvalifikuojant asmens veiką pagal BK 207 straipsnį, turi būti nustatoma visais atvejais (žr. Apžvalgos 694 psl.).

2.3.4. Jeigu asmuo apgaule gauna kreditą, paskolą, tikslinę paramą, subsidiją, dotaciją, laidavimo ar banko garantinius raštus arba kitus kreditinius įsipareigojimus, nors ir realiai prisiima sutartyje nustatytus įsipareigojimus (pvz., vykdo nustatytus darbus, atsiskaito su rangovais), jo veika kvalifikuotina kaip kreditinis sukčiavimas pagal BK 207 straipsnio 1 dalį (žr. Apžvalgos 694 psl.).

2.4. BK 207 straipsnio 1 dalyje nurodyto nusikaltimo sudėtis yra formalioji – baudžiamąją atsakomybę užtraukia pats neteisėtas kredito, paskolos ir pan. gavimo apgaule faktas nepriklausomai nuo jo panaudojimo (žr. Apžvalgos 697 psl.). Nusikaltimo kvalifikavimui pagal BK 207 straipsnio 1 dalį neturi reikšmės tai, ar skolininkas nustatytu laiku grąžino kreditą ar paskolą, taip pat neturi įtakos kredito negrąžinimo priežastys: tai gali būti ir nepasisėkęs verslas, ir su verslu nesusijusios priežastys, ir pan. Kredito ar paskolos gavimas apgaule pasisavinimo tikslais kvalifikuotinas kaip turtnis sukčiavimas pagal BK 182 straipsnį (žr. Apžvalgos 694 psl.).

2.5. Tais atvejais, kai kredito, paskolos, tikslinės paramos, subsidijos, dotacijos, laidavimo ar banko garantinių raštų arba kitų kreditinių įsipareigojimų gavimas apgaule nėra susijęs su turtnės žalos padarymu arba padarytoji žala nėra didelė, nusikaltimas kvalifikuotinas pagal BK 207 straipsnio 1 dalį. Tais atvejais, kai tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos gavimas apgaule yra susijęs su didelės turtnės žalos padarymu, nusikaltimas kvalifikuotinas pagal BK 207 straipsnio 2 dalį, o jei – su labai didelės turtnės žalos padarymu arba sukčiavimu, padarytu dalyvaujant organizuotoje grupėje, nusikaltimas kvalifikuotinas pagal BK 207 straipsnio 3 dalį (žr. Apžvalgos 696 psl.).

2.6. BK 207 straipsnio 1 dalyje nurodyto nusikaltimo baigtumas priklauso nuo siekiamos gauti turtnės naudos rūšies (paskolos, kredito, laidavimo, garantijos, subsidijos ir kt.) ir sietinas su realia galimybe pasinaudoti gauta nauda, pvz., kai atitinkamos lėšos pervestos į įmonės sąskaitą ir pan. (žr. Apžvalgos 697 psl.).

2.7. BK 207 straipsnyje nurodytas nusikaltimas gali būti padaromas veikiant asmenims kaip bendrininkams, o šiuo atveju nėra būtina nustatyti, kurią kredito, paskolos dalį gavo konkretus nusikaltimo bendrininkas, pakanka to, kad nustatoma, jog bendrininkai, esant kitiems nusikaltimo sudėties požymiams, apskritai gavo kreditą, paskolą, tikslinę paramą, subsidiją, dotaciją, laidavimo ar banko garantinius raštus arba kitus kreditinius įsipareigojimus apgaule (žr. Apžvalgos 700 psl.).

2.8. BK 207 straipsnio 1 dalyje nurodytas nusikaltimas padaromas tiesiogine tyčia, t. y. kaltininkas suvokia, kad veikia apgaule, ir nori taip veikti (žr. Apžvalgos 701 psl.).

2.9. BK 207 straipsnio 2 dalyje nurodytas nusikaltimas padaromas tiesiogine arba netiesiogine tyčia, t. y. kaltininkas suvokia, kad apgaule gauna tikslinę paramą,

subsidiją ar dotaciją, numato, kad tokiais savo veiksmais valstybės ar Europos Sąjungos institucijai, tarptautinei viešajai organizacijai arba kitam juridiniam ar fiziniam asmeniui gali padaryti didelę turtinę žalą, ir to nori (BK 15 straipsnio 2 dalies 2 punktas), arba nors tokių padarinių jis ir nenori, bet sąmoningai leidžia jiems atsirasti (BK 15 straipsnio 3 dalis) (žr. Apžvalgos 701 psl.).

2.10. Kreditinio sukčiavimo, nurodyto BK 207 straipsnio 1 dalyje, nusikaltimo sudėties subjektyvieji požymiai suponuoja tai, kad asmuo veikia ne pasisavinimo tikslais, t. y. neturi tyčios neatlygintinai įgyti kredito ar paskolos (žr. Apžvalgos 701 psl.).

2.11. Tikslinės paramos, subsidijos ir dotacijos gavimas apgaule įstatymo leidėjo išskirtas iš bendros turtinio sukčiavimo normos ir specialiąsias BK 207 straipsnio 1–3 dalyse išdėstytas normas (*lex specialis*). Dėl to, kai asmens nusikalstami veiksmai pasireiškia kaip tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos gavimas apgaule (BK 207 straipsnio 1–3 dalys), bendroji turtinio sukčiavimo norma (BK 182 straipsnio 1–3 dalys), taip pat tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos panaudojimo ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką norma (BK 206 straipsnio 1, 3, 4 dalys) netaikytinos (žr. Apžvalgos 701 psl.).

2.12. Jeigu kaltininkas apgaule gauna kreditą, paskolą, nesant tyčios nevykdyti kreditinių įsipareigojimų, jo veika nesudaro sukčiavimo sudėties (BK 182 straipsnis) ir kvalifikuojama kaip kreditinis sukčiavimas pagal BK 207 straipsnio 1 dalį. Tačiau jei kaltininkas, sudarydamas kreditinio pobūdžio sandorius, turi tikslą nevykdyti kreditinių įsipareigojimų ir, panaudodamas apgaulę, šį tikslą įgyvendina, veika kvalifikuotina ne pagal BK 207 straipsnį, o pagal BK 182 straipsnį (žr. Apžvalgos 702 psl.).

2.13. Nustačius, kad tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos lėšos buvo apgaule gautos juridinio asmens naudai ir paskui juridinio asmens vadovo ar kito įgalioto darbuotojo, turinčio teisę disponuoti juridinio asmens turtu, (ar jų bendrininkų) buvo pasisavintos ar iššvaistytos, esant visiems būtiniams objektyviesiems ir subjektyviesiems požymiams, tokios nusikalstamos veikos kvalifikuotinos kaip sutaptis – pagal BK 207 ir 183 ar 184 straipsnių atitinkamas dalis (žr. Apžvalgos 704 psl.).

2.14. Žinomai netikrų ar žinomai suklastotų dokumentų panaudojimas siekiant sau ar kitam asmeniui gauti tikslinę paramą, subsidiją ir dotaciją, kaip ir turtinio sukčiavimo byloje, papildomai pagal BK 300 straipsnį nekvalifikuotinas, nes tokių dokumentų panaudojimas apimamas apgaulės požymio. Tačiau jeigu kaltininkas, prieš pateikdamas tokius dokumentus kaip apgaulės priemonę, pats juos pagamino, suklastojo ar įgijo iš kitų asmenų, jo veika kvalifikuotina kaip sutaptis pagal BK 207 ir 300 straipsnių atitinkamas dalis. Nustačius, kad šie nusikaltimai iš esmės yra neatskiriamos (būtinės) viso kaltininko sumanymo įgyvendinimo dalys ir padaromi vienas po kito per sumanymui įgyvendinti būtiną laiko tarpą, jie kvalifikuojami kaip idealioji sutaptis (žr. Apžvalgos 704 psl.).

3. Skolininko nesąžiningumas (BK 208 straipsnis):

3.1. BK 208 straipsnyje nustatyto nusikaltimo – skolininko nesąžiningumo – objektas yra kreditorių interesai, papildomu objektu pripažįstami ir sąžiningo ūkininkavimo principai. Esant sunkiai įmonės ekonominei padėčiai, kreditorių daugei, kai dėl lėšų trūkumo neįmanoma vienu metu atsiskaityti su visais kreditoriais, BK 208 straipsnyje nustatytos atsakomybės kontekste turi būti elgiamasi sąžiningai

su visais įmonės kreditoriais, nepažeidžiant nė vieno iš jų interesų ir nedarant žalos (žr. Apžvalgos 704 psl.).

3.2. Objektiviai BK 208 straipsnio 1 dalyje nurodytas nusikaltimas pasireiškia alternatyviais veiksmais – vieno ar keleto iš kreditorių reikalavimų patenkinimu ar šių reikalavimų užtikrinimu, neturint galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų (žr. Apžvalgos 705 psl.).

3.2.1. BK 208 straipsnio 1 dalyje nurodyto nusikaltimo kontekste paprastai reikalavimą užtikrinantis sandoris sudaromas likusių kreditorių nenaudai, suteikiant išskirtiniam kreditoriui privilegijuotą padėtį (žr. Apžvalgos 705 psl.).

3.2.2. BK 208 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti objektyvieji požymiai savaime ne-reiškia, jog bendrovės (kito ūkio subjekto) vadovas, savininkas ar kitas asmuo, turintis teisę disponuoti bendrovės, kuriai akivaizdžiai gresia bankrotas, turtu, apskritai iki bankroto bylos iškėlimo negali atlikti jokių turтино pobūdžio veiksmų, taip pat ir susijusių su kreditorių reikalavimų užtikrinimu (patenkinimu) (žr. Apžvalgos 705 psl.).

3.2.2.1. Sprendžiant, ar tokius veiksmus BK 208 straipsnio 1 dalies prasme laikyti nusikalstamais, atsižvelgtina ir į tai, ar šie veiksmai nebuvo susiję su bendrovės esminių ir būtiniausių veiklos tęstinumą užtikrinančių poreikių tenkinimu (žr. Apžvalgos 706 psl.).

3.2.2.2. Paprastai nelaikytini nusikalstamais BK 208 straipsnio 1 dalies prasme veiksmai patenkinant (užtikrinant) vieno ar kelių kreditorių reikalavimus, kurie yra nulemti ekonominio būtinumo ir kuriais siekiama išvengti bendrovės bankroto, padaryti veiksmingesnę likusių kreditorių interesų apsaugą ar kitų pozityvių, reikšmingų tikslų (žr. Apžvalgos 705 psl.).

3.2.2.3. Veiksmai, užtikrinant (patenkinant) vieno ar kelių kreditorių reikalavimus, susiję su ypatingu kaltininko nesąžiningumu, sąmoningu kitų kreditorių turтinių teisių pažeidimu, veikimu savanaudiškais tikslais ar kitokiu kaltininko elgesiu šiurkščiai pažeidžiant sąžiningo ūkininkavimo principus, dažniausiai esant kitiems nusikaltimo sudėties požymiams, laikytini skolininko nesąžiningumu BK 208 straipsnio 1 dalies prasme (žr. Apžvalgos 705 psl.).

3.2.3. Baudžiamoji atsakomybė dėl skolininko nesąžiningumo (BK 208 straipsnio 1 dalis) tiesiogiai nesiejama su tuo, kad atskiri sandoriai civilinio proceso tvarka pripažinti negaliojančiais ar tokiais nepripažinti. Atskirų kreditorių reikalavimų patenkinimas galimas kaltininkui sudarant ir vykdant įvairius, tiek teisėtus, tiek neteisėtus, civilinius teisinius sandorius (žr. Apžvalgos 707 psl.).

3.3. Nusikaltimo, nurodyto BK 208 straipsnio 2 dalyje, objektyvieji požymiai – turto, kuris galėtų būti pateiktas skolai grąžinti, paslėpimas, iššvaistymas, perleidimas, pervedimas į užsienį arba pardavimas nepateisinamai pigiai. Šiame BK straipsnyje nustatytos pavojingų veikų alternatyvos, todėl baudžiamajai atsakomybei kilti pakanka, kad būtų atliktas bet kuris iš BK 208 straipsnio 2 dalyje nustatytų veiksmų (žr. Apžvalgos 707 psl.).

3.4. BK 208 straipsnio 2 dalies prasme turto iššvaistymas reiškia tokius aktyvius kaltininko veiksmus, kai jis savo įmonės turtą panaudoja savo ar kitų asmenų interesais ir naudai, už tai kaltininko įmonė negauna jokio ekonomiškai lygiaverčio ekvivalento ir dėl to sumažėja skolininko įmonės turto vertė (žr. Apžvalgos 708 psl.).

3.5. Kvalifikuojant kaltininko veiką kaip skolininko nesąžiningumą pagal BK 208 straipsnio 1 dalį, reikia nustatyti, kad bendrovė ar kitas ūkio subjektas veikos padarymo metu: 1) buvo sunkioje ekonominėje padėtyje ar nemokūs, kai akivaizdžiai grėsė bankrotas, ir 2) neturėjo galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų. O kaltininko veiką kvalifikuojant kaip skolininko nesąžiningumą pagal BK 208 straipsnio 2 dalį, reikia nustatyti, kad bendrovė ar kitas ūkio subjektas veikos padarymo metu buvo sunkioje ekonominėje padėtyje ar nemokūs, kai akivaizdžiai grėsė bankrotas (žr. Apžvalgos 708 psl.).

3.5.1. Baudžiamajame įstatyme nėra pateiktas įmonės nemokumo, sunkios ekonominės padėties, akivaizdžiai gresiančio bankroto požymių turinys, tačiau šių požymių turinys atskleidžiamas remiantis kitais įstatymais, pateikiančiais kriterijus, pagal kuriuos konstatuojama įmonės nemokumo, sunkios ekonominės padėties, akivaizdžiai gresiančio bankroto būseną. Bankroto grėsmė suprantama kaip didelė tikimybė, kad dėl įmonės nemokumo ar sunkios finansinės padėties bus pradėtos bankroto procedūros (žr. Apžvalgos 708 psl.).

3.5.2. Laikinių apsaugos priemonių taikymas įmonei, teisme esant nagrinėjamam juridinių asmenų ginčui dėl skolos, pats savaime nėra priežastis konstatuoti įmonės sunkią ekonominę padėtį ar nemokumą, dėl kurio akivaizdžiai gresia bankrotas (žr. Apžvalgos 710 psl.).

3.6. Būtinasis objektyvusis BK 208 straipsnyje nurodyto nusikaltimo požymis yra didelės turtinės žalos arba labai didelės turtinės žalos padarymas vienam ar daugiau kreditorių (žr. Apžvalgos 711 psl.).

3.7. BK 208 straipsnio 1, 2 dalyse nurodytais veiksmais padaryta turtinė žala vienam ar daugiau kreditorių turi būti didelė, t. y. viršijanti 400 MGL dydžio sumą, o tais atvejais, kai jos dydis viršija 900 MGL dydžio sumą, veika kvalifikuojama pagal BK 208 straipsnio 3 dalį (žr. Apžvalgos 711 psl.).

3.7.1. Šiame straipsnyje nurodytu nusikaltimu padaryta turtinė žala vienam ar daugiau kreditorių gali pasireikšti kaip negautos pajamos nepatenkinus jų reikalavimų iš bankrutuojančios įmonės turto (žr. Apžvalgos 711 psl.).

3.7.2. Ši žala atsiranda dėl to, kad kreditorius praranda tam tikrą bendro turto dalį, kuris sumažėja dėl skolininko nesąžiningumo, kai jis patenkina vieno ar kelių pasirinktų kreditorių reikalavimus (žr. Apžvalgos 711 psl.).

3.8. Atsakomybė už skolininko nesąžiningumą pagal BK 208 straipsnio 1 dalį kyla tada, kai tarp asmens padarytos veikos – pasirinkto kreditoriaus (kreditorių) reikalavimų patenkinimo – ir padarinių – atsiradusios didelės turtinės žalos likusiems vienam ar daugiau kreditorių, o pagal BK 208 straipsnio 2 dalį – kai tarp asmens padarytos veikos – turto, kuris galėjo būti pateiktas skoloms padengti, paslėpimo, iššvaistymo, perleidimo, pervedimo į užsienį ar pardavimo nepateisinamai pigiai – ir padarinių – atsiradusios didelės turtinės žalos vienam ar daugiau kreditorių – yra priežastinis ryšys (žr. Apžvalgos 712 psl.).

3.9. BK 208 straipsnyje nustatyto nusikaltimo subjektas yra fizinis asmuo, turintis specialius požymius: individualios įmonės savininkas, įmonės (AB, UAB ir kt.) vadovas ar asmuo, pagal einamas pareigas įmonėje turintis teisę ir galimybę disponuoti įmone, kuriai dėl savo sunkios ekonominės padėties ar nemokumo akivaiz-

džiai gresia bankrotas, turtu (žr. Apžvalgos 712 psl.).

3.10. Tai, kad formaliai įmonė priklauso vienam asmeniui, o realiai įmonės veikla rūpinasi kitas asmuo, neatleidžia formalaus savininko nuo atsakomybės už pareigų ir įsipareigojimų, kylančių įmonės savininkui, nevykdymą, taip pat ir nuo BK 208 straipsnyje nustatytos baudžiamosios atsakomybės (žr. Apžvalgos 712 psl.).

3.11. BK 208 straipsnio 1, 2 dalyse nurodyti nusikaltimai padaromi tiesiogine arba netiesiogine tyčia (žr. Apžvalgos 713, 715 psl.).

3.11.1. Kvalifikuojant kaltininko veiką pagal BK 208 straipsnio 1 dalį esant tiesioginei tyčiai, įmonės vadovas supranta, kad įmonės ekonominė padėtis yra sunki arba įmonė nemoki, kai šiai akivaizdžiai gresia bankrotas, ir tai, kad, neturėdamas galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų, jis sąmoningai patenkina arba užtikrina vieno ar kelių kreditorių reikalavimus, numato, kad dėl to vienas ar daugiau kreditorių patirs ar gali patirti didelę turtinę žalą, ir to nori (žr. Apžvalgos 713 psl.).

3.11.2. Kvalifikuojant kaltininko veiką pagal BK 208 straipsnio 1 dalį esant netiesioginei tyčiai, įmonės vadovas nenori, kad dėl jo neteisėtų veiksmų atsirastų didelė turtinė žala vienam ar daugiau kreditorių, bet sąmoningai leidžia jai kilti (žr. Apžvalgos 713 psl.).

3.12. Kaltininko veiksmų, tenkinant ar užtikrinant vieno ar kelių kreditorių reikalavimus, motyvai, tikslai BK 208 straipsnio 1 dalies dispozicijoje nėra tiesiogiai nurodyti kaip būtinieji šio nusikaltimo požymiai. Tačiau pažymėtina, kad jie, kaip ir tyčios kryptingumas, turi pakankamai svarbią reikšmę sprendžiant dėl asmens veiksmų pavojingumo ir nusikalstamo pobūdžio (žr. Apžvalgos 716 psl.).

3.13. Tais atvejais, kai kaltininkas, būdamas įmonės administracijos vadovas, iššvaisto jam patikėtą ar esantį jo žinioje svetimą turtą, taip padarydamas turtinės žalos šio turto savininkams ir įmonės kreditoriams, kaltininko veika turi būti kvalifikuojama kaip sutaptis pagal BK 184 straipsnį ir 208 straipsnį (žr. Apžvalgos 716 psl.).

3.14. Pagrindinis teisinis reguliavimas, saugantis kreditorių teises ir nustatantis atsakomybę už jų pažeidimus, priklauso civilinės teisės sričiai, baudžiamosios atsakomybės kaip *ultima ratio* taikymas pagal BK 208 straipsnį visada turi būti pagrįstas išvada dėl didesnio nustatytų neteisėtų veiksmų pavojingumo ir civilinės atsakomybės priemonių nepakankamumo teisingumo tikslams pasiekti (žr. Apžvalgos 717 psl.).

4. Nusikalstamas bankrotas (BK 209 straipsnis):

4.1. BK 209 straipsnyje nurodytais nusikaltimais yra pažeidžiama verslo tvarka, pagal kurią įmonių vadovai, vykdydami verslą, privalo laikytis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių, Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo bei kitų įstatymų ir teisės aktų reikalavimų (žr. Apžvalgos 717 psl.).

4.2. BK 209 straipsnyje nurodytas nusikaltimas objektyviai pasireiškia sąmoningai blogu įmonės valdymu, nulemiančiu įmonės bankrotą ir dėl to sukeliančiu atitinkamus šiame BK straipsnyje nurodytus padarinius vienam ar daugiau kreditorių (žr. Apžvalgos 717 psl.).

4.2.1. Blogas įmonės valdymas – tai neefektyvus, nerentabilus, sąmoningai nuostolingas ūkininkavimas. Tokio ūkininkavimo natūralūs padariniai – nuostoliai, konkurencingumo sumažėjimas, nemokumas, dalykinės reputacijos kritimas ir pan.

Blogai ūkininkauja tas, kuris blogai organizuoja įmonės darbą, atleidžia kvalifikuotus ir priima nekvalifikuotus darbuotojus, ištraukia į nuostolingus sandorius, nepagrįstai teikia laidavimo ir garantinius raštus, neužtikrina turto saugumo, nepagrįstai rizikuoja rinkoje, nesilaiko sutarčių sąlygų, dėl to patraukiamas civilinėn atsakomybėn, blogai tvarko apskaitą ar netvarkingai moka mokesčius ir dėl to nubaudžiamas didėmis baudomis, įtraukia įmonę į nusikalstamą veiklą ir pan. (žr. Apžvalgos 717 psl.).

4.2.2. Blogas įmonės valdymas nėra savaimė neteisėtas, toks jis tampa, kai dėl to pažeidžiamos akcininkų, darbuotojų ar kreditorių teisės (žr. Apžvalgos 717 psl.).

4.2.3. Blogas įmonės valdymas gali pasireikšti tiek aktyviais veiksmais, tiek ir neveikimu. Tai gali būti per didelis išlaidumas, kai, kaltininkui valdant įmonę, išlaidos viršija pajamas, rizikingų finansinių operacijų atlikimas ar sąmoningas įmonės veiklos neplėtojimas, piktybinis sutarčių nevykdymas, dėl kurio prarandamos prekių ar paslaugų rinkos (žr. Apžvalgos 717 psl.).

4.2.4. Sąmoningai blogas įmonės valdymas, kaip veikia, visada suponuoja tam tikrą trunkamumą. Tokiais atvejais nusikaltimo padarymo laikas yra visas laikas, per kurį asmuo darė baudžiamajame įstatyme nurodytą veiką, o apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas skaičiuojamas nuo veikos nutraukimo, t. y. blogo įmonės valdymo pabaigos, momento (žr. Apžvalgos 718 psl.).

4.3. Taikant baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamą bankrotą, turi būti nustatytas ne tik sąmoningo (tyčinio) blogo įmonės valdymo faktas, bet ir tai, kad būtent toks valdymas lėmė įmonės bankrotą ir didelę turtinę arba labai didelę turtinę žalą vienam ar daugiau kreditorių (žr. Apžvalgos 719 psl.).

4.3.1. Tais atvejais, kai asmuo, sąmoningai blogai valdydamas įmonę, nulėmė jos bankrotą ir dėl to padarė vienam ar daugiau kreditorių didelę turtinę žalą, t. y. žalą, viršijančią 400 MGL dydžio sumą, bet neviršijančią 900 MGL dydžio sumos (BK 212 straipsnio 1 dalis), nusikaltimas kvalifikuotinas pagal BK 209 straipsnio 1 dalį, o kai padarė labai didelę turtinę žalą, t. y. žalą, viršijančią 900 MGL dydžio sumą (BK 212 straipsnio 1 dalis), nusikaltimas kvalifikuotinas pagal BK 209 straipsnio 2 dalį (žr. Apžvalgos 720 psl.).

4.3.2. Būtinasis objektyvusis nusikaltimo, nustatyto BK 209 straipsnyje, požymis yra ir kaltininko įmonės bankrotas, tačiau tai yra tik tarpinis padarinys, nes dėl blogo valdymo atsiradusi bankroto būseną turi būti kreditoriams padaromos didelės arba labai didelės turtinės žalos priežastis (žr. Apžvalgos 720 psl.).

4.3.3. Pagal BK 209 straipsnį, žalos kreditoriams turinį sudaro dėl prievolių neįvykdymo atsiradę tiesioginiai turtiniai praradimai, taip pat negautos pajamos. Apie žalą kreditoriams galima kalbėti tik tada, kai tampa aišku, kad bankroto procedūrų metu neįmanoma visiškai kompensuoti dėl prievolių neįvykdymo atsiradusios žalos (žr. Apžvalgos 720 psl.).

4.4. Atsakomybė už nusikalstamą bankrotą pagal BK 209 straipsnį kyla tada, kai tarp asmens padarytos veikos – sąmoningai blogo įmonės valdymo – ir padarinių – įmonės bankroto ir atsiradusios didelės turtinės arba labai didelės turtinės žalos vienam ar daugiau kreditorių – yra priežastinis ryšys. Priežastinis ryšys šiuo atveju reiškia, kad bankrotą ir atitinkamą žalą vienam ar daugiau kreditorių nulėmė būtent blogas įmonės valdymas, o ne objektyvios aplinkybės (žr. Apžvalgos 721 psl.).

4.5. Nusikalstamo bankroto normos dispozicija apibrėžta taip, kad pati savaiame suponuoja tyčinės kaltės buvimą asmens veikoje – *tas, kas sąmoningai blogai valdydamas*. Įrodinėjant kaltę, turi būti nustatyta, kad asmuo, turintis įgalinimų valdyti įmonę, veikė tyčia, t. y. suprato, kad blogai valdo įmonę, numatė bankroto ir atitinkamo dydžio turtinės žalos vienam ar daugiau kreditorių atsiradimo galimybę ir šių padarinių norėjo (tiesioginė tyčia) arba nenorėjo, bet sąmoningai leido jiems kilti (netiesioginė tyčia) (žr. Apžvalgos 723 psl.).

4.6. Tuo atveju, kai nustatoma asmens kaltė dėl įmonės turto pasisavinimo arba iššvaistymo, ir ši veika turėjo įtakos įmonės nemokumo atsiradimui bei nulėmė įmonės bankrotą ir atitinkamą žalą vienam ar daugiau kreditorių, priklausomai nuo aplinkybių veika kvalifikuojama ne tik pagal BK 183 straipsnį ar 184 straipsnį, bet ir pagal BK 209 straipsnį (žr. Apžvalgos 725 psl.).

4.7. Esant civilinėje teisėje įtvirtintam tyčinio bankroto institutui ir šiuo pagrindu juridinio asmens vadovui taikomoms civilinės atsakomybės priemonėms, jo neteisėtų veiksmų pripažinimas nusikalstamu bankrotu pagal BK 209 straipsnį turi būti pagrįstas išvada dėl didesnio veikos pavojingumo ir civilinės atsakomybės priemonių nepakankamumo teisingumo tikslams pasiekti (žr. Apžvalgos 725 psl.).

4.7.1. Ne kiekvienas teismo pripažintas tyčinio bankroto atvejis kartu reiškia ir nusikaltimo, nustatyto BK 209 straipsnyje, padarymą. Civilinėje teisėje įrodinėjimo procesas gali būti pagrįstas kaltės prezumpcija, tačiau, įrodinėjant nusikalstamo bankroto požymius, taikant baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso principus, tokia prezumpcija remtis negalima (žr. Apžvalgos 725 psl.).

4.7.2. Nusikalstamas bankrotas yra baudžiamosios teisės kategorija – ta aplinkybė, kad civiline tvarka bankroto bylą nagrinėjęs teismas nenustato tyčinio bankroto požymių, neužkerta kelio vėliau bylą nagrinėti baudžiamojo proceso tvarka ir pripažinti, jog bankrotas buvo nusikalstamas (žr. Apžvalgos 725 psl.).

5. Komerčinės paslapties atskleidimas (BK 211 straipsnis):

5.1. BK 211 straipsnyje nurodyto nusikaltimo dalykas – komercinė paslaptimi¹⁹ laikoma informacija, kuri turi atitikti tam tikrus požymius: 1) turi būti slapta (nevieša); 2) turi turėti tikrą ar potencialią komercinę (gamybinę) vertę dėl to, kad jos nežino tretieji asmenys ir ji negali būti laisvai prieinama; 3) jos savininkas ar kitas asmuo, kuriam savininkas ją yra patikėjęs, turi būti ėmęsis protingų pastangų išsaugoti jos slaptumą (žr. Apžvalgos 726 psl.).

5.1.1. Teismas, nagrinėdamas bylą dėl BK 211 straipsnio taikymo, privalo patikrinti, ar informacija, kuri buvo atskleista, atitinka komercinės paslapties požymius. Toks reikalavimas reiškia, kad reikia nustatyti, kokia konkrečiai informacija buvo atskleista, patikrinti, ar ta informacija nebuvo laisvai prieinama dėl šios informacijos savininko ar kito asmens, kuriam savininkas ją yra patikėjęs, protingų pastangų išsaugoti jos slaptumą trūkumo (žr. Apžvalgos 728 psl.).

5.1.2. Komerčinės paslapties savininkas turi teisę pats pasirinkti, koku būdu asmenims (tarp jų ir darbuotojams), kurių atliekamos funkcijos reikalauja susipažinti

¹⁹ Pažymėtina, kad 2018 m. balandžio 26 d. įstatymu Nr. XIII-1127 buvo priimta nauja CK 1.116 straipsnio („Komerčinė ir profesinė paslaptis“) redakcija.

su komercinę paslaptį sudarančia informacija, bus suformuotas aiškus ir nedviprasmiškas suvokimas, kad atitinkami duomenys yra įmonės komercinė paslaptis. Ūkio subjektas neprivalo tokios informacijos įforminti atskiro komercinių paslapčių sąrašo forma – nebūtina, kad tai, kas atitinkamoje įmonėje yra komercinė paslaptis, būtų nurodyta viename materialiaame arba elektroniniame dokumente. Svarbu tai, kad pasirinktas būdas leistų vienareikšmiškai nustatyti ir fiksuoti tam tikro asmens žinojimo apie tai, kas yra komercinė paslaptis, faktą (žr. Apžvalgos 729 psl.).

5.1.3. Formalus informacijos priskyrimas komercinių paslapčių sąrašui nereiškia, jog ši informacija yra komercinė paslaptis. Sprendžiant informacijos priskyrimo komercinei paslapčiai klausimą, neužtenka išvardyti teorinius kriterijus ir formaliai padaryti išvada, kad informacija laikytina komercine paslaptimi. Šiuo klausimu turi būti atliekamas išsamus tyrimas ir pateikiama išvada, pagrįsta bylos įrodymų vertinimu (žr. Apžvalgos 731 psl.).

5.1.4. Sprendžiant, ar informacijos savininkas ėmėsi protingų pastangų ją apsaugoti, vertintinos aplinkybės, kaip tokia informacija buvo apibūdinta, ar ją žinoję darbuotojai buvo informuoti apie tam tikrų duomenų išskirtinę komercinę (gamybinę) vertę, ar ši informacija nebuvo viešai prieinama (žr. Apžvalgos 731 psl.).

5.1.4.1. Komercinę paslaptį sudarančių duomenų apsaugai skirti veiksmai neprivalo būti ypatingi, komercinės paslapties apsaugos priemonės neturėtų pernelyg apsunkinti asmens ūkinės komercinės veiklos vykdymo ir reikalauti neproporcingų finansinių, žmogiškųjų ar kitokių išteklių (žr. Apžvalgos 731 psl.).

5.1.4.2. Protingomis pastangomis išsaugoti informacijos slaptumą pripažįstamos papildomos sutarčių nuostatos, įtvirtinančios konfidencialumo pareigą. Todėl netgi visus kitus požymius atitinkanti informacija gali būti nepripažinta komercine paslaptimi, jeigu ūkio subjektas nebuvo sudaręs su darbuotoju, atskleidusiu šią paslaptį, susitarimo dėl konfidencialios informacijos apsaugos (žr. Apžvalgos 732 psl.).

5.1.5. Šis nusikaltimas objektyviai pasireiškia komercine paslaptimi laikomos informacijos, kuri asmeniui buvo patikėta ar kurią jis sužinojo dėl savo tarnybos ar darbo, atskleidimu (žr. Apžvalgos 732 psl.).

5.2. Baudžiamoji atsakomybė pagal BK 211 straipsnį asmeniui gali kilti tik tuo atveju, kai, neteisėtai atskleidus komercine paslaptimi laikomą informaciją, padaroma didelė turtinė žala, t. y. žala, viršijanti 400 MGL dydžio sumą (BK 212 straipsnio 1 dalis), komercinės paslapties savininkui (žr. Apžvalgos 732 psl.).

5.2.1. Didelės turtinės žalos nustatymas sprendžiant, ar asmens veiksmai atitinka BK 211 straipsnyje nurodyto nusikaltimo sudėties požymius, yra siejamas su dėl komercinės paslapties atskleidimo patirtais nuostoliais. Tais atvejais, kai nuostolių atsiradimas grindžiamas negautu pelnu, nuostolių dydis turi būti nustatomas vadovaujantis grynojo pelno kriterijumi, bet ne visomis (tikėtinomis) pajamomis, kurias žalą patyręs subjektas galbūt būtų gavęs. Grynasis pelnas apskaičiuojamas iš visų bendrųjų pajamų atėmus būtinausias finansinės veiklos sąnaudas, ypatinguosius praradimus ir sumokėtus mokesčius (žr. Apžvalgos 732 psl.).

5.2.2. Parama nors ir formaliai įtraukiama į įmonės sąnaudų eilutę, tačiau nėra priskirtina prie objektyviųjų įmonės sąnaudų, kurios turėtų būti reikšmingos nuostoliams apskaičiuoti, todėl, skaičiuojant grynojo pelno rodiklį, paramos sumos neturėtų

būti traukiamos į skaičiavimus (žr. Apžvalgos 733 psl.).

5.2.3. Apskaičiuojant padarytą turtinę žalą, turi būti vadovaujamasi Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo nuostata, pagal kurią asmenys, kuriems komercinė paslaptis tapo žinoma dėl jų darbo ar kitokių sutartinių santykių su ūkio subjektu, gali naudoti šią informaciją praėjus ne mažiau kaip vieneriems metams nuo darbo ar kitokių sutartinių santykių pasibaigimo, jeigu įstatymuose ar sutartyje nenustatyta kitaip (žr. Apžvalgos 733 psl.).

5.3. Atsakomybė už komercinės paslapties atskleidimą pagal BK 211 straipsnį kyla tada, kai tarp asmens padarytos veikos – komercine paslaptimi laikomos informacijos atskleidimo – ir padarinių – didelės turtinės žalos atsiradimo nukentėjusiam asmeniui – yra priežastinis ryšys (žr. Apžvalgos 734 psl.).

5.4. Komercinės paslapties atskleidimas yra tyčinis nusikaltimas, kuris yra padaromas tiesiogine arba netiesiogine tyčia (žr. Apžvalgos 736 psl.).

5.5. Už pažeidimus, susijusius su bendrovės komercinių paslapčių apsauga, nustatytos įvairios teisinės atsakomybės rūšys, pavyzdžiui, drausminė, civilinė, baudžiamoji. Paprastai bendrovės komercinių paslapčių apsaugos pažeidimų atvejais patirtai žalai kompensuoti taikoma civilinė atsakomybė ir tik esant dideliam veikos pavojingumui, pasiekiančiam baudžiamajai atsakomybei kilti būtiną ribą, teisės ginamos baudžiamosios teisės priemonėmis (žr. Apžvalgos 736 psl.).

5.6. Atribojant baudžiamosios ir civilinės (ar drausminės, tarnybinės) atsakomybės taikymą komercinės paslapties atskleidimo atvejais, reikšmingas yra ne tik žalos dydis, bet ir kaltininko veikimo mechanizmas, tyčia ir bendras nagrinėjamos situacijos kontekstas. BK 211 straipsnyje nurodytas nusikaltimas gali būti padaromas tik tyčia, o civilinio pobūdžio atsakomybė nėra siejama su kaltininko tyčia tokia apimtimi, kaip ji apibrėžta BK 15 straipsnyje (žr. Apžvalgos 736 psl.).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų grupė
Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų 2024 m. birželio 3 d. pasitarime
pritarta skelbti biuletenyje „Teismų praktika“

**EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO,
EUROPOS SAJUNGOS TEISINGUMO TEISMO
SPRENDIMŲ SANTRAUKOS**

4. EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO SPRENDIMŲ SANTRAUKOS

4.1. Teisė būti pamirštam ir skaitmeniniai spaudos archyvai (Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija)

Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktikoje išskirtina kategorija bylų, susijusių su asmens teise būti pamirštam internete. Remiantis šia teise galima reikalauti taikyti įvairias priemones, kurių gali imtis interneto paieškos sistemų operatoriai ar naujienų leidėjai. Šios priemonės gali būti susijusios, pavyzdžiui, su archyvuoto straipsnio turiniu (straipsnio pašalinimu, pakeitimu ar nuasmeninimu) ar informacijos prieinamumo ribojimais. Šioje apžvalgoje didžiausias dėmesys bus skiriamas naujienų leidėjų veiklai ir internetinių archyvų vientisumo principo užtikrinimui. EŽTT paieškos sistemų operatorių ir naujienų leidėjų (pastarųjų veikla sudaro spaudos laisvės esmę) veiklos skirtumai yra svarbūs, nagrinėjant teisės į saviraiškos laisvę ribojimus. Susidūrusių interesų pusiausvyros nustatymo rezultatas gali skirtis priklausomai nuo to, ar, pavyzdžiui, prašymas ištrinti, pakeisti informaciją susijęs su pradiniu informacijos skelbėju ar su paieškos priemone.

Nurodytos kategorijos byloje dėl Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 10 straipsnio (teisė į saviraiškos laisvę) ir skaitmeninių spaudos archyvų apsaugos svarbos EŽTT yra pažymėjęs, kad šiandien spaudos laisvės turinį reikia vertinti atsižvelgiant į informacinių technologijų raidą, nes žurnalistinė informacija nebėra vien tik spaudoje ir per žiniasklaidos priemonių transliacijas pateikiamos naujienos. EŽTT ne kartą yra konstatavęs, kad, be pagrindinės viešojo sergėtojo funkcijos, spaudai tenka antrinė, tačiau vis dėlto vertinga funkcija tvarkyti archyvus, kuriuose saugomos anksčiau paskelbtos žinios, ir juos pateikti visuomenei. Iš tiesų, interneto archyvų atsiradimas labai prisidėjo prie naujienų ir informacijos išsaugojimo ir prieinamumo. Be to, skaitmeniniai archyvai yra svarbus švietimo ir istorinių tyrimų šaltinis. Ši spaudos funkcija, kaip ir teisėtas visuomenės interesas naudotis archyvais, neabejotinai yra saugoma Konvencijos 10 straipsniu. Per pastarąjį dešimtmetį Europoje šioje srityje buvo pasiektas bendras sutarimas dėl spaudos archyvų svarbos ir teisės į asmens duomenų ištyrinimą išimčių. Kad spauda galėtų tinkamai atlikti savo užduotį kurti archyvus, ji turi turėti galimybę sukurti ir palaikyti išsamius įrašus. Kadangi archyvų vaidmuo yra užtikrinti nuolatinį informacijos, kuri tam tikru metu buvo teisėtai paskelbta, prieinamumą, jie paprastai turėtų išlikti autentiški, patikimi ir išsamūs. Todėl skaitmeninės spaudos archyvų vientisumas turėtų būti pagrindinis principas, kuriuo turėtų būti vadovaujama nagrinėjant bet kokį prašymą pašalinti ar pakeisti visą ar dalį archyvuoto straipsnio, kuris prisidėjo prie atminties išsaugojimo, ypač jei niekada nebuvo suabejota straipsnio teisėtumu. Tokie prašymai reikalauja ypatingo nacionalinių institucijų budrumo ir nuodugnaus nagrinėjimo.

Teisė būti pamirštam sietina su Konvencijos 8 straipsniu, kuriuo saugomas asmens privatus gyvenimas. Savo ruožtu privataus gyvenimo sąvoka yra itin plati ir jos

negalima išsamiai apibrėžti. EŽTT yra nurodęs, kad asmens reputacija, net jei jis kritikuojamas viešų diskusijų metu, yra jo asmeninės tapatybės ir psichologinio vientisumo dalis, todėl patenka į jo privataus gyvenimo sritį. Šiame kontekste primintina, jog tam, kad Konvencijos 8 straipsnis būtų taikomas, kėsinimasis į asmens reputaciją turi pasiekti tam tikrą rimtumo lygį ir būti atliktas taip, kad būtų pakenkta asmens naudojimuisi teise į privataus gyvenimo gerbimą. Šis reikalavimas taikomas tiek socialinei, tiek profesinei reputacijai. EŽTT yra pažymėjęs, kad Konvencijos 8 straipsniu negalima remtis norint skųstis dėl reputacijos praradimo, kuris yra numatomas asmens veiksmų, pavyzdžiui, nusikalstamos veikos padarymo, padarinys. Ši taisyklė neapsiriboja tik reputacijos pažeidimu, bet buvo išplėta iki platesnio principo, pagal kurį negalima remtis asmeninėmis, socialinėmis, psichologinėmis ir ekonominėmis kančiomis, kurios gali būti numatomos nusikalstamos veikos padarymo pasekmės, siekiant skųstis, kad apkaltinamasis nuosprendis pats savaime reiškia teisės į privataus gyvenimo gerbimą ribojimą. Šis išplėstas principas turėtų apimti ne tik nusikalstamas veikas, bet ir kitus teisės pažeidimus, už kuriuos nustatyta teisinė atsakomybė ir kurių neigiamas poveikis privačiam gyvenimui yra numatomas. Tiesa, iš EŽTT jurisprudencijos taip pat matyti, kad, praėjus tam tikram laikui, ypač kai nuteistojo bausmės laikas artėja prie pabaigos arba juo labiau kai jis galutinai paleidžiamas į laisvę, šis asmuo, siekdamas reintegruoti į visuomenę, turi pagrįstą interesą nebesusidurti su atitinkama savo praeitimi. Vis dėlto EŽTT taip pat yra pažymėjęs, kad tai, jog asmuo buvo reabilituotas, savaime negali pateisinti teisės būti pamirštam pripažinimo.

EŽTT bendriausia prasme yra nurodęs, kad tais atvejais, kai buvo renkami duomenys apie konkretų asmenį, asmens duomenys tvarkomi ar naudojami arba tam tikra medžiaga skelbiama tokiu būdu ar mastu, kuris viršija įprastai numatomą, kyla pasvarstymų dėl privataus gyvenimo. EŽTT jurisprudencijoje konstatuota, kad asmens duomenų apsauga turi esminę reikšmę asmens galimybei naudotis Konvencijos 8 straipsniu saugoma teise į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą. Atitinkamai jau ne vienerius metus tobulėjant technologijoms ir komunikacijos priemonėms vis daugiau asmenų siekia apsaugoti savo interesus, remdamiesi teise būti pamirštiesiems. Ši teisė grindžiama asmens interesu gauti galimybę ištrinti, pakeisti arba apriboti prieigą prie praeities informacijos, kuri turi įtakos tam, kaip jis šiuo metu yra vertinamas visuomenėje. Siekdami, kad ši informacija būtų ištrinta, atitinkami asmenys nori, kad su jų praeities veiksmis ar viešais pasisakymais būtų nesusiduriama neribotą laiką įvairiomis aplinkybėmis, pavyzdžiui, ieškant darbo ir palaikant verslo santykius. Akivaizdu, kad paskelbta ir kurią laiką internete prieinama asmeninė informacija gali turėti didelį neigiamą poveikį tam, kaip tą asmenį vertina visuomenė. Taip pat kyla kitų žalingų padarinių pavojus: pirma, informacijos kaupimas, dėl kurio gali būti sukurtas konkretaus asmens profilis; antra, jei informacija nesusiejama su kontekstu, tai gali reikšti, kad asmuo, susipažinęs su internete paskelbtu straipsniu apie kitą asmenį, gauna fragmentišką ir iškreiptą tikrovės vaizdą. Be to, nepriklausomai nuo faktinio paieškos, susijusios su konkrečiu vardu, dažnumo, kita galima informacijos apie asmenį skelbimo internete pasekmė yra nuolatinė grėsmė ir iš to kylanti baimė tam asmeniui bet kada netikėtai vėl susidurti su savo praeitimi. Šios kategorijos bylose, aptardamas principines nuostatas, EŽTT yra pažymėjęs, kad internetas yra informacijos ir komunikacijos priemonė, kuri itin skiriasi nuo spausdin-

tinės žiniasklaidos, ypač dėl galimybės saugoti ir perduoti informaciją. Elektroniniam tinklui, aptarnaujančiam milijardus vartotojų visame pasaulyje, netaikomos ir potencialiai niekada nebus taikomos tokios pačios taisyklės ir kontrolė. Rizika, kad interneto turinys ir komunikacija gali pakenkti žmogaus teisėms ir laisvėms, ypač teisei į privataus gyvenimo gerbimą, yra neabejotinai didesnė nei spaudos. Todėl politikos, kuriomis reglamentuojamas medžiagos atgaminimas iš spaudos ir interneto, gali skirtis. Pastaroji neabejotinai turi būti koreguojama atsižvelgiant į technologijų ypatumus, kad būtų užtikrinta minėtų teisių ir laisvių apsauga ir jų skatinimas.

Konvencijos požiūriu teisė būti pamirštam internete siejama su 8 straipsniu, konkrečiau – su teise į reputacijos gerbimą, nepriklausomai nuo to, kokiomis priemonėmis to siekiama (prašoma laikraščio straipsnio pašalinimo ar pakeitimo interneto archyvuose arba priegos prie straipsnio apribojimo naujienų portalui panaikinus indeksavimą). Vis dėlto reikalavimas dėl teisės būti pamirštam nėra savarankiška Konvencijos saugoma teisė ir tiek, kiek jam taikomas 8 straipsnis, gali būti susijęs tik su tam tikromis situacijomis ir informacijos elementais.

Savo naujausioje praktikoje EŽTT pažymėjo, kad, sprendžiant susidūrusių Konvencijos 10 ir 8 straipsniu saugomų teisių gėrių konfliktą, skiriasi pirminei publikacijai ir skaitmeniniams archyvams taikomi kriterijai. EŽTT priminė, kad ankstesnėse bylose dėl prašymų pakeisti skaitmeniniame spaudos archyve saugomą turinį (pvz., bylose Fuchsmann prieš Vokietiją, M. L. ir W. W. prieš Vokietiją) taikė kriterijus, apibendrintus byloje Axel Springer AG prieš Vokietiją; neseniai išnagrinėtoje byloje Biancardi prieš Italiją, susijusioje su prašymu internetinio laikraščio savininkui nutraukti straipsnio indeksavimą, konstatuota, kad reikia atsižvelgti į naują kriterijų rinkinį, t. y. į straipsnio saugojimo internete trukmę, duomenų jautrumą ir taikomos sankcijos griežtumą. Naujausioje praktikoje (Hurbain prieš Belgiją) EŽTT pažymėjo, kad derinant šias lygiavertes teises sprendžiant dėl prašymo pakeisti internete archyvuojamą žurnalistinį turinį reikia atsižvelgti į šiuos kriterijus: a) archyvuotos informacijos pobūdį; b) laiką, praėjusį nuo atitinkamų įvykių ir nuo pirminės publikacijos bei publikacijos internete; c) dabartinę informacijos aktualumą; d) asmens, reikalaujančio teisės būti pamirštam, žinomumą ir jo elgesį po įvykių; e) neigiamas tolesnio informacijos prieinamumo internete pasekmes; f) informacijos prieinamumo skaitmeniniuose archyvuose lygį ir g) priemonės poveikį saviraiškos laisvei ir, konkrečiau, spaudos laisvei. Daugeliu atvejų vienu metu reikės atsižvelgti į keletą kriterijų, siekiant nustatyti, kokią apsaugą reikėtų suteikti privačiam gyvenimui, lyginant ją su kitais interesais ir naudotinomis priemonėmis šiai apsaugai užtikrinti konkrečiu atveju. Taigi privataus gyvenimo apsauga, susijusi su teisės būti pamirštam užtikrinimu, negali būti vertinama atskirai nuo priemonių, kuriomis ji įgyvendinama praktikoje. Šiame kontekste byloje M. L. ir W. W. prieš Vokietiją EŽTT, kaip ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – ir ESTT), yra pripažinęs, kad interesų pusiausvyros nustatymas gali skirtis priklausomai nuo to, ar prašymas ištrinti informaciją susijęs su pradiniu informacijos leidėju, kurio veikla paprastai yra saviraiškos laisvės apsaugos pagrindas, ar su paieškos sistema, kurios pagrindinis interesas yra ne paskelbti pradinę informaciją apie atitinkamą asmenį, bet visų pirma palengvinti bet kokios turimos informacijos apie tą asmenį nustatymą ir sudaryti jo profilį. Galiausiai EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad negalima ignoruoti spaudos

laisvę varžančio poveikio, kurį, pavyzdžiui, sukelia įpareigojimas leidėjui nuasmeninti iš pradžių teisėtai paskelbtą straipsnį. Šiame kontekste įsakmiai pabrėžta, kad turinio teikėjai turi įvertinti ir pasverti interesus, susijusius su saviraiškos laisve ir pagarba privačiam gyvenimui, tik tuo atveju, jei asmuo pateikia aiškų prašymą. Šiuo atžvilgiu, kad būtų galima taikyti Konvencijos 8 straipsnį, kėsinimasis į asmens reputaciją dėl tolesnio archyvuoto straipsnio prieinamumo internete turi pasiekti tam tikrą rimtumo lygį, kurį tokį prašymą pateikęs asmuo turi tinkamai pagrįsti. Taigi, nors teisės į saviraiškos laisvę ir teisės į privataus gyvenimo gerbimą pusiausvyros nustatymo kontekste šios dvi teisės turi būti laikomos vienodai vertingomis, nereiškia, kad visi kriterijai, kuriuos reikia taikyti atliekant šį vertinimą, turi vienodą reikšmę. Reikia laikytis spaudos archyvų vientisumo išsaugojimo principo, o tai reiškia, kad būtina užtikrinti, jog archyvų turinio keitimas ir, a fortiori, šalinimas būtų ribojami tik tuo, kas yra griežtai būtina, kad būtų išvengta bet kokio slopinančio poveikio, kurį tokios priemonės gali turėti spaudos užduočiai skleisti informaciją ir išsaugoti archyvus. Taigi, taikant minėtus kriterijus, ypatingas dėmesys turi būti skiriamas tam, kad būtų tinkamai suderinti, viena vertus, asmenų, prašančių pakeisti ar pašalinti su jais susijusį straipsnį iš spaudos archyvų, interesai ir, kita vertus, tokių prašymų poveikis naujienų leidėjams, taip pat, priklausomai nuo aplinkybių, spaudos funkcionavimui.

Trumpai aptariant atskirus kriterijus, dėl archyvuotos informacijos pobūdžio paminėtina, kad pirmiausia reikia įvertinti, ar informacija yra susijusi su konkretaus asmens privačiu, profesiniu ar viešuoju gyvenimu ir ar ji turi socialinį poveikį, ar, priešingai, ji patenka į intymią privataus gyvenimo sritį ir todėl yra ypač jautri. EŽTT su baudžiamuoju procesu susijusius duomenis yra apibūdinęs kaip jautrius. Vis dėlto šiame kontekste taip pat primintina, kad tai, kaip turi būti nušviesta tam tikra tema, patenka į žurnalistinės laisvės sritį, ir Konvencijos 10 straipsniu žurnalistams paliekama teisė nuspręsti, kokios detalės skelbtinos, kad būtų užtikrintas straipsnio patikimumas, tiesa, su sąlyga, kad priimant sprendimus laikomasi profesinės etikos taisyklių ir elgesio kodekso. Bet kuriuo atveju, kai spaudos straipsniuose rašoma apie baudžiamąjį procesą, individualizuotos informacijos, pavyzdžiui, asmens viso vardo ir pavardės, pateikimas yra svarbus aspektas ir pats savaime nekelia problemos pagal Konvenciją, net jei asmens vardas ir pavardė patenka į 8 straipsniu saugomą asmens sferą. Tokia nuostata taikytina tiek pirminio paskelbimo, tiek įtraukimo į internetinius archyvus metu. Kalbant apie teismo pobūdžio informaciją, svarbus kriterijus yra nusikaltimo, kuris buvo pirminio straipsnio objektas, pobūdis ir sunkumas (pvz., ar nusikaltimas priklauso kategorijai nusikalstamų veikų, kurių reikšmė laikui bėgant dėl jų sunkumo nesikeičia).

Apie laiką, praėjusį nuo atitinkamų įvykių ir nuo pirminės publikacijos bei publikacijos internete, pasakytina, kad praėjęs ilgas laiko tarpas turi įtakos sprendžiant klausimą, ar asmuo turėtų turėti teisę būti paminėtas.

Kalbant apie dabartinę informacijos aktualumą, paminėtina, kad svarbu nustatyti, ar nagrinėjamas straipsnis ir toliau prisideda prie visuomenei svarbių diskusijų, ar jis įgijo istorinę, mokslinę ar statistinę reikšmę ir ar jis tebėra aktualus, kad būtų galima įvertinti pastarojo meto įvykių kontekstą ir juos geriau suprasti. Šis vertinimas turėtų būti atliekamas iš laiko, kai atitinkamas asmuo pateikia savo prašymą dėl teisės būti paminėtam, perspektyvos. Dėl skaitmeninių spaudos archyvų, kurie susiję informacija,

kuri retai yra itin aktuali, specifikos jų dabartinis indėlis į visuomenei svarbią diskusiją daugeliu atvejų nėra lemiamas. Jei archyvinė informacija neprisideda prie tokių diskusijų, taip pat reikia išsiaiškinti, ar ji yra svarbi kitais pirmiau minėtais tikslais, pavyzdžiui, istoriniais ar moksliniais tikslais.

Aptariant asmens, reikalaujančio teisės būti pamirštam, žinomumo ir jo elgesio po įvykių kriterijų, pažymėtina, kad nuo to, kiek asmuo yra viešas ar gerai žinomas, priklauso, kokia apsauga gali būti suteikiama jo privačiam gyvenimui. EŽTT ne kartą yra pripažinęs, kad visuomenė turi teisę būti informuota apie tam tikrus viešųjų asmenų privataus gyvenimo aspektus. Klausimas, ar asmuo yra gerai žinomas, turėtų būti nagrinėjamas atsižvelgiant į bylos aplinkybes ir į laiką, kai pateikiamas prašymas dėl teisės būti pamirštam. Asmens viešas žinomumas gali būti ankstesnis nei ginčijamame straipsnyje aprašyti faktai arba gali būti susijęs su jais. Be to, nors laikui bėgant asmens viešas žinomumas gali mažėti, jis gali ir vėliau dėl įvairių priežasčių grįžti į viešumą. Asmens elgesys po įvykių, kurie buvo pirminio straipsnio objektas, kai kuriais atvejais taip pat gali pateisinti prašymo dėl teisės būti pamirštam atmetimą. Ir atvirkščiai, žiniasklaidos dėmesio (iš)vengimas gali nusverti asmens reputacijos apsaugos naudai.

Dėl neigiamų tolesnio informacijos prieinamumo internete pasekmių kriterijaus pasakytina, kad byloje dėl asmens socialinės ar profesinės reputacijos apsaugos EŽTT yra nusprendęs, jog kėsinimasis į asmens reputaciją turi pasiekti tam tikrą rimtumo lygį ir būti toks, kad būtų pakenkta asmens naudojimuisi teise į privataus gyvenimo gerbimą. Taigi, kad skaitmeniniame spaudos archyve saugomo straipsnio pakeitimas būtų pateisinamas, suinteresuotas asmuo turi pateikti tinkamai pagrįstą reikalavimą dėl didelės žalos jo privačiam gyvenimui. Šiuo atžvilgiu, kalbant apie teisminę informaciją, EŽTT nuomone, vertinant žalą konkrečiam asmeniui svarbu atsižvelgti į tolesnio informacijos prieinamumo pasekmes šio asmens reintegracijai į visuomenę. Atsižvelgiant į tai ir į laiką, praėjusį nuo informacijos paskelbimo, reikėtų išsiaiškinti, ar asmens teistumas buvo išbrauktas iš nuosprendžių registro ir ar jis buvo reabilituotas, turint omenyje, kad šiuo atveju kalbama ne tik apie nuteistojo, bet ir apie pačios visuomenės interesus, ir kad nuteisti asmenys gali teisėtai siekti visiškos reintegracijos į visuomenę po to, kai atliks bausmę. Vis dėlto, EŽTT nuomone, tai, kad asmuo buvo reabilituotas, savaime negali pateisinti teisės būti pamirštam pripažinimo.

Kalbant apie informacijos prieinamumo skaitmeniniuose archyvuose lygio kriterijų, būtina analizuoti, ar skaitmeniniuose archyvuose esanti medžiaga gali patraukti interneto vartotojų dėmesį nesant aktyvios paieškos. Be kita ko, svarbu išsiaiškinti archyvuoto straipsnio prieinamumo laipsnį, t. y. ar jis prieinamas be apribojimų ir nemo-kamai, ar su juo gali susipažinti tik prenumeratoriai, ar prieiga ribojama kitais būdais.

Dėl priemonės poveikio saviraiškos laisvei ir, konkrečiau, spaudos laisvei, pažymėtina, kad, atsižvelgiant į technologijų raidą skaitmeninėje srityje, Europos teismų praktikoje nustatytos kelių rūšių priemonės, kuriomis siekiama apsaugoti kitų asmenų reputaciją ir teises. Šių priemonių techninis sudėtingumas ir jų poveikis žurnalistineis archyvams ir (arba) prieigai prie informacijos labai skiriasi. Pavyzdžiui, paieškos sistemos operatoriai gali įgyvendinti tokias priemones: a) pertvarkyti paieškos rezultatus taip, kad nuoroda į atitinkamą interneto svetainę rezultatų sąrašė užimtų mažiau svarbią vietą, arba b) taikyti visišką arba dalinį išbraukimą iš sąrašo (angl. delisting) (tai

susiję tik su paieškomis pagal konkretaš asmens vardą ir pavardę) pašalinant nuorodą iš paieškos sistemos indekso. Tuo tarpu interneto svetainės leidėjas gali, pvz.: a) pašalinti visą skaitmeniniame archyve saugomą tekstą arba jo dalį; b) nuasmeninti tekste nurodyto asmens duomenis; c) pridėti prie teksto pastabą, t. y. atnaujinti tekstą skaitmeninio taisymo būdu (jei informacija buvo netiksli) arba elektroniniu pranešimu (jei informacija buvo neišsami); d) pašalinti straipsnį iš svetainės vidinės paieškos sistemos indekso; arba e) visiškai arba iš dalies (tik paieškos pagal konkretaš asmens vardą ir pavardę atveju) pašalinti straipsnį iš išorinių paieškos sistemų indekso, remdamasis paieškos sistemų operatoriams išduotais priegigos kodais arba nurodymais, neleidžiančiais jų paieškos programoms naršyti tam tikrose vietose (angl. have the article de-indexed, either fully or partially (in relation only to searches based on the name of the person concerned), by external search engines, on the basis of access codes or directives issued to the search engine operators preventing their search programmes from crawling certain locations). Atsižvelgdamas į skaitmeninių spaudos archyvų vientisumo svarbą, EŽTT yra įsakmiai pažymėjęs, kad nacionaliniai teismai, spręsdami tokio pobūdžio ginčus ir spręsdami, kokią iš skirtingų priemonių, kurių prašo prašymą pateikęs asmuo, taikyti, pirmenybę turi teikti priemonei, kuri geriausiai atitinka šio asmens siekiamą tikslą – darant prielaidą, kad šis tikslas pagrįstas – ir mažiausiai riboja spaudos laisvę, kuria gali remtis leidėjas. Galima nurodyti taikyti tik tas priemones, kurios atitinka šį dvejopą tikslą, net jei dėl to gali tekti atmesti prašymą pateikusio asmens ieškinį. Naujausioje savo praktikoje EŽTT taip pat pabrėžė svarbų principą, kad žiniasklaidos priemonės neturi pareigos sistemingai ir nuolat tikrinti savo archyvus. Interesų pusiausvyros nustatymo klausimą reikia spręsti tik tuo atveju, jei gaunamas tinkamai pagrįstas prašymas.

4.1.1. 2013 m. liepos 16 d. sprendimas byloje WĘGRZYNOWSKI ir SMOLC-ZEWSKI prieš Lenkiją, peticijos Nr. 33846/07

Pagrįstas nacionalinių teismų atsisakymas įpareigoti laikraštį pašalinti iš savo internetinio archyvo straipsnį, kuriuo buvo pažeista pareiškėjų reputacija.

Byloje, kurioje nacionaliniai teismai atsisakė įpareigoti laikraštį iš jo internetinio archyvo pašalinti straipsnį, kuriuo buvo pažeista pareiškėjų (dvių teisinių) reputacija, tačiau pažymėjo, kad būtų rimtai apsvarstę prašymą į interneto svetainės straipsnį įtraukti išnašą arba nuorodą, kuria skaitytojais būtų informuojami apie pirminės bylos, kurioje teismai tenkino pareiškėjų ieškinį dėl asmeninių teisių gynimo, sprendimus, **nenustatyta Konvencijos 10 straipsnio (saviraiškos laisvė) pažeidimo**. Aptariamoje byloje atmesdami pareiškėjų reikalavimą vidaus teismai akcentavo, kad nurodymas pašalinti straipsnį prilygtų cenzūrai ir istorijos perrašymui. EŽTT pirmojo pareiškėjo peticija buvo pripažinta nepriimtina (dėl praleisto termino). Dėl antrojo pareiškėjo EŽTT pažymėjo, kad pirmojo civilinio proceso metu jis nereiškė pretenzijų dėl ginčijamo straipsnio paskelbimo internete (taigi vidaus teismai negalėjo spręsti šio klausimo). Teismų sprendimas, kuriuo nustatyta, kad straipsniu buvo pažeistos pareiškėjų teisės, nesukūrė teisėtų lūkesčių dėl straipsnio pašalinimo iš laikraščio interneto svetainės. Savo ruožtu antrasis pareiškėjas nepateikė jokių argumentų, kodėl jis nepateikė straipsnio buvimo internete klausimo pirmosios bylos nagrinėjimo metu,

ypač atsižvelgiant į tai, kad laikraščio *Rzeczpospolita* internetinis archyvas buvo plačiai žinomas ir dažnai naudojamas šaltinis (tiek Lenkijos teisininkų, tiek plačiosios visuomenės). Dėl antrojo proceso EŽTT nurodė, kad antrojo pareiškėjo reikalavimai buvo išnagrinėti teisme ir jam buvo suteiktos visos procesinės garantijos. EŽTT pripažino, kad teisminės institucijos neturi teisės perrašinėti istorijos, nurodydamos iš viešosios erdvės pašalinti visus publikacijų, kurios praeityje įsiteisėjusiais teismų sprendimais buvo pripažintos nepagrįstu kėsiniams į asmens reputaciją, pėdsakus. Be to, teisėtas visuomenės interesas susipažinti su viešais internetiniais spaudos archyvais yra saugomas pagal Konvencijos 10 straipsnį. EŽTT reikšminga atrodė ir tai, kad vidaus teismai atkreipė dėmesį į tai, jog būtų pageidaujama laikraščio interneto svetainėje prie straipsnio pridėti komentarą, informuojantį visuomenę apie pirmosios bylos nagrinėjimo baigtį. Šis faktas parodo, kad nacionaliniai teismai suprato, kokios veiksmingai asmens teisių apsaugai gali būti svarbios publikacijos internete, ir tai, kaip svarbu, kad visa informacija apie teismų sprendimus dėl ginčijamo straipsnio būtų prieinama laikraščio interneto svetainėje. Tačiau antrasis pareiškėjas neprašė pridėti nuorodos į jam palankius teismo sprendimus. Atsižvelgdamas į visas šias aplinkybes, EŽTT nusprendė, kad valstybė įvykdė savo pareigą užtikrinti Konvencijos 10 ir 8 straipsniais garantuojamų teisių pusiausvyrą.

4.1.2. 2017 m. spalio 19 d. sprendimas byloje *FUCHSMANN prieš Vokietiją*, peticijos Nr. 71233/13

Pagrįstas nacionalinių teismų atsisakymas uždrausti tam tikrus teiginius apie pareiškėją (tarptautiniu mastu veikiantį verslininką) *New York Times* interneto leidinyje paskelbtame straipsnyje.

Byloje, kurioje nacionaliniai teismai atsisakė tenkinti pareiškėjo (žiniasklaidos srityje veikiančio verslininko) pateiktą prašymą dėl tam tikrų teiginių apie jį uždraudimo *New York Times* interneto leidinyje paskelbtame straipsnyje, **nenustatyta Konvencijos 8 straipsnio pažeidimo (teisė į privataus gyvenimo gerbimą)**, EŽTT nusprendus, kad teismai nustatė pagrįstą susikirtusių teisių pusiausvyrą: atsižvelgė į tai, kad nurodytas pareiškėjo, Vokietijos verslininko, dalyvavimas turto iššvaistymo ir organizuoto nusikalstamumo veikloje pateko į bendrojo (viešojo) intereso sritį (sukėlė visuomenės susidomėjimą), kad ginčo teiginiai turėjo pakankamą faktinį pagrindą ir kad straipsnyje, daugiausiai susijusiame su pareiškėjo profesiniu gyvenimu, nebuvo poleminių teiginių ir insinuacijų¹. Ginčo straipsnis buvo paskelbtas 2001 m. spaus-

1 Savo ruožtu pareiškėjas teigė, kad apeliacinės instancijos teismas neatsižvelgė į platų internetinės publikacijos poveikį, į tai, kad straipsnis nebuvo pakankamai identifikuotas kaip sena naujiena, kad dėl straipsnyje pateiktų kaltinimų pareiškėjo atžvilgiu nebuvo pradėtas joks tyrimo procesas ir kad nebuvo pakankamo viešojo intereso, kuriuo galėtų būti pateisintas jo vardo minėjimas. Be to, straipsnis neturėjo faktinio pagrindo: vidinė tarpinė FTB ataskaita negalėjo būti laikoma pakankamu pagrindu, nes joje buvo tik spėliojimai, bet ne įrodyti faktai. Galiausiai pareiškėjas rėmėsi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimu byloje *Google Spain SL ir Google Inc. prieš AEPD ir Gonzalez* (Nr. C-131/12, 2014 m. gegužės 13 d.) ir teigė, kad argumentai dėl teisės būti pamirštam gali būti naudojami ir šioje byloje.

dintame *New York Times* numeryje ir šiek tiek pakeistas – interneto leidinyje, kur ir toliau yra prieinamas. Jame buvo rašoma apie JAV vykdomą baudžiamąjį procesą, inicijuotą įmonei, priklausančiai buvusiam kandidatui į Niujorko merus, įtariant, kad ši Ukrainos pareigūnams mokėjo kyšius už televizijos licenciją. Straipsnyje buvo teigiama, kad pareiškėjas, vienas iš transliavimo įmonės Kijeve savininkų, turėjo ryšių su organizuotu nusikalstamumu. Straipsnyje pareiškėjas buvo įvardytas kaip grobstytojas, kurio įmonė Vokietijoje priklausė tarptautiniam organizuoto nusikalstamumo tinklui; kad jam uždrausta atvykti į JAV; kad, anot Federalinio tyrimų biuro (toliau – FTB) ir Vokietijos teisėsaugos institucijų, jo įmonė priklausė Rusijos organizuoto nusikalstamumo tinklui. 2002 m. pareiškėjas kreipėsi į Vokietijos teismus, siekdamas uždrausti vartoti šiuos teiginius. 2011 m. apeliacinės instancijos teismas, kuriam byla perduota nagrinėti iš naujo, ieškinį tenkino tik dėl teiginio, susijusio su draudimu atvykti į JAV, tačiau kitą ieškinio dalį atmetė. EŽTT, nagrinėdamas pareiškėjo peticiją dėl reputacijos ir teisės į privataus gyvenimo gerbimą pažeidimo, pažymėjo, kad *New York Times* išspausdintame straipsnyje pateikti tvirtinimai buvo pakankamai rimti, kad būtų galima taikyti Konvencijos 8 straipsnį. EŽTT sutiko su Vokietijos apeliacinio teismo išvadomis, kad straipsniu prisidėta prie visuomenei svarbios diskusijos, t. y. dėl įtariamo buvusio kandidato į Niujorko merus dalyvavimo korupcijoje. EŽTT taip pat sutiko, kad šiame kontekste visuomenės susidomėjimą kėlė įtariamas pareiškėjo, Vokietijos verslininko, dalyvavimas – nors ir prieš daug metų – vykdant aukso kontrabandą, pasisavinant turtą ir pan. EŽTT taip pat pritarė, kad egzistavo viešasis interesas išlaikyti straipsnį prieinamą laikraščio internetiniame archyve, nes visuomenei aktualios ne tik naujienos apie dabartinius įvykius, bet ir galimybė gauti informaciją apie svarbius praeities įvykius. Nors straipsnis pirmiausia buvo susijęs su garsiu politiniu veikėju – buvusiu kandidatu į merus, Vokietijos teismai nusprendė, kad tam tikras interesas egzistavo ir pareiškėjo, kaip Vokietijos verslininko, tarptautiniu mastu veikiančio žiniasklaidos srityje, atžvilgiu. Toks vertinimas atitiko EŽTT praktiką, nes šis teismas jau anksčiau yra pripažinęs, kad žinomos įmonės vadovas dėl savo padėties visuomenėje gali būti laikomas viešuoju asmeniu. Be to, EŽTT sutiko su Vokietijos apeliacinio teismo išvada, kad ginčijami teiginiai turėjo pakankamą faktinį pagrindą ir kad straipsnio autorius laikėsi visų savo žurnalistinių pareigų ir atsakomybės. EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad pagrindinis teiginių apie pareiškėją šaltinis buvo vidinė FTB ataskaita, o ne oficialiai paskelbta ataskaita ar viešas valstybės pareigūno pareiškimas spaudai. Tačiau apeliacinis teismas išsamiai išnagrinėjo faktinį nagrinėjamų teiginių pagrindą ir padarė išvadą, kad FTB ataskaitoje pateiktą informaciją patvirtino kelių kitų teisėsaugos institucijų pranešimai. Dėl straipsnio turinio ir formos EŽTT pritarė Vokietijos teismo išvadai, kad straipsnyje nebuvo poleminių teiginių ir insinuacijų ir buvo pakankamai aiškiai nurodyta, kad pateikiamos tik FTB ir kitų teisėsaugos institucijų pranešimų išvalgos. Be to, atskleista informacija daugiausia buvo susijusi su pareiškėjo profesiniu gyvenimu ir nebuvo paviešinta jokių intymų detalių. Atsižvelgdamas į šias aplinkybes, EŽTT padarė išvadą, kad Vokietijos apeliacinis teismas nuostatė pagrįstą konkuruojančių teisių pusiausvyrą.

4.1.3. 2018 m. birželio 28 d. sprendimas byloje M. L. ir W. W. prieš Vokietiją, peticijų Nr. 60798/10, Nr. 65599/10

Pagrįstas nacionalinių teismų atsisakymas įpareigoti žiniasklaidos atstovus nuasmeninti internetinę archyvinę medžiagą apie nusikaltimą, artėjant šio nusikaltimo vykdytojų paleidimui į laisvę.

Byloje, kurioje pareiškėjai – du asmenys, 1991 m. nuteisti iki gyvos galvos dėl populiarus vokiečių aktorius nužudymo, – nesėkmingai siekė žiniasklaidos pranešimų nuasmeninimo artėjant jų paleidimo į laisvę laikui, **nenustatyta Konvencijos 8 straipsnio (teisė į privataus gyvenimo gerbimą) pažeidimo**, EŽTT atsižvelgus į priegios prie žiniasklaidos pranešimų (teisingų ir objektyvių) išsaugojimo svarbą, pačių pareiškėjų elgesį ir į nacionalinės valdžios institucijoms suteiktą vertinimo laisvę, sprendžiant susidūrusių interesų pusiausvyros nustatymo klausimą. Po nuteisimo pareiškėjai kelis kartus nesėkmingai siekė atnaujinti baudžiamąjį procesą. 2000 m. aktorius nužudymo metinių proga vietos žiniasklaida pranešė apie šią istoriją ir bandymą atnaujinti procesą. 2007 m. pareiškėjai kreipėsi į teismą dėl šio radijo stoties interneto puslapio archyvuose esančio pranešimo nuasmeninimo (2000 m. radijo stoties reportažo stenogramoje esančių asmens duomenų nuasmeninimo), taip pat savaitraščiui ir dienraščiui inicijavo keletą kitų bylų (dėl 1991–1993 m. paskelbtų straipsnių ir nuotraukų, t. t.). 2009 m. ir 2010 m. Aukščiausiasis Federalinis Teismas, nors ir pripažindamas, kad pareiškėjai buvo labai suinteresuoti nebesusidurti su savo teistumu, priėmė žiniasklaidos organizacijoms palankius sprendimus, motyvuodamas tuo, kad nusikaltimas ir teismo procesas tam tikru metu sulaukė didelio žiniasklaidos dėmesio; visuomenė turi interesą ne tik būti informuota apie aktualius įvykius, bet ir turi turėti galimybę atlikti praeities įvykių tyrimą; žiniasklaidos užduotis – prisidėti prie demokratinės nuomonės formavimo, suteikiant visuomenei galimybę susipažinti su senomis naujienomis, kurios saugomos jos archyvuose; pareiškėjai visai neseniai bandė atnaujinti procesą savo byloje; likus vos trejiems metams iki paleidimo į laisvę, jie patys kreipėsi į spaudą, prašydami perduoti informaciją apie jų paskutinį prašymą atnaujinti procesą; iki 2006 m. antrojo pareiškėjo advokato interneto svetainėje buvo daug pranešimų apie jo klientą; interneto portale ginčo dokumentai buvo aiškiai ir matomai pažymėti kaip „senesnės naujienos“ (informacijos reikėtų ieškoti aktyviai); būtina atsižvelgti į riziką, kad, nesant pakankamai darbuotojų ir laiko prašymams dėl medžiagos anonimiškumo nagrinėti, žiniasklaidai gali tekti apriboti arba net nutraukti skaitmeninių archyvų naudojimą ir individualizuotų pranešimų, turinčių įtakos atitinkamų asmenų teisei į asmenybės apsaugą, skelbimą. Savo ruožtu, pareiškėjų nuomone, taikant tokį požiūrį, neatsižvelgta į interneto paieškos sistemų galią. Prieš konkrečią situaciją analizuodamas pagal savo praktikoje įtvirtintus kriterijus dėl susikirtusių teisių pusiausvyros nustatymo, EŽTT pirmiausiai pažymėjo, kad interneto vartotojai gali lengvai rasti atitinkamų žiniasklaidos priemonių turimą informaciją apie pareiškėjus visų pirma dėl interneto paieškos sistemų. Vis dėlto pirminis pareiškėjų teisės į privataus gyvenimo gerbimą ribojimas (kišimasis) atsirado dėl žiniasklaidos priemonių sprendimo skelbti atitinkamą informaciją ir laikyti ją prieinamą savo interneto svetainėse, net ir neketinant atkreipti visuomenės dėmesio; paieškos siste-

mų egzistavimas tik padidino ribojimo mastą. Todėl interneto paieškos sistemų įsipareigojimai (pareigos) asmeniui, apie kurį skelbiama informacija, gali skirtis nuo subjekto, kuris iš pradžių paskelbė informaciją, įsipareigojimų. Atitinkamai interesų pusiausvyros nustatymas gali lemti skirtingus rezultatus priklausomai nuo to, ar prašymas ištrinti informaciją susijęs su pradiniu informacijos skelbėju, kurio veikla apskritai yra saviraiškos laisvės apsaugos pagrindas, ar su interneto paieškos sistema, kurios pagrindinis interesas yra ne paskelbti pradinę informaciją apie konkretų asmenį, bet visų pirma palengvinti bet kokios turimos informacijos apie tą asmenį nustatymą ir sudaryti jo profilį (šiuo klausimu taip pat žr. 2014 m. gegužės 13 d. ESTT sprendimo byloje C-131/12 59–62 punktus). Nagrinėjamoje byloje EŽTT nusprendė, kad atsisakymas patenkinti pareiškėjų prašymą nepažeidė Vokietijos valstybės pozityviųjų pareigų apsaugoti pareiškėjų privatų gyvenimą dėl toliau nurodomų priežasčių. Analizuodamas *indėlio į visuotinės svarbos diskusiją* kriterijų, EŽTT pažymėjo, kad asmens, apie kurį buvo paskelbta internete, teisės turi būti suderintos su visuomenės teise būti informuotai apie praeities įvykius ir dabartinius įvykius, ypač naudojant skaitmeninius spaudos archyvus. Nagrinėjamu atveju tuo metu, kai pareiškėjai pateikė prašymus, ginčijamų pranešimų prieinamumas žiniasklaidos atstovų interneto svetainėse ir toliau prisidėjo prie bendro intereso diskusijų, kurios dėl praėjusių keletų metų nesumažėjo. Kadangi M. L. ir W. W. aptariamų pranešimų pašalinti neprašė (tik nuasmeninti), EŽTT nurodė, kad anonimiškumo suteikimas buvo mažiau spaudos laisvę ribojanti priemonė nei viso straipsnio pašalinimas. Tačiau EŽTT taip pat pabrėžė, kad tai, kaip turėtų būti nušviečiama tam tikra tema, – spręsti žurnalistams. Konvencijos 10 straipsniu žurnalistams suteikiama teisė patiems nuspręsti, kokios detalės turėtų būti skelbiamos, su sąlyga, kad šie sprendimai atitinka profesinės etikos ir deontologijos principus. Todėl EŽTT manė, kad individualizuotų duomenų, pavyzdžiui, asmens viso vardo ir pavardės, įtraukimas į naujienų reportažą buvo svarbus spaudos atstovų darbo aspektas, ypač tada, kai pranešama apie baudžiamąjį procesą, kuris sulaukė didelio susidomėjimo. Be to, kaip ir nacionalinis teismas, EŽTT laikėsi požiūrio, kad įpareigojimas vėliau, gavus atitinkamo asmens prašymą, įvertinti pranešimo teisėtumą (o tai reiškia, kad reikės pasverti visus esamus interesus) sukeltų pavojų, kad spauda bus linkusi nesaugoti tokių pranešimų savo internetiniuose archyvuose arba neįtraukti identifikacinių elementų. Dėl *asmens žinomumo ir pranešimo temos* kriterijaus EŽTT pažymėjo, kad laikui bėgant visuomenės susidomėjimas aptariamu nusikaltimu išties sumažėjo. Tačiau pareiškėjai vėl pateko į visuomenės akiratį, kai bandė atnaujinti baudžiamąjį procesą ir dėl to kreipėsi į spaudą. Taigi jie nebuvo tik privatūs visuomenei nežinomi asmenys. Dėl pranešimų temos (baudžiamąjo proceso eiga atitinkamu metu arba vieno iš pareiškėjų prašymai atnaujinti procesą) EŽTT laikėsi pozicijos, kad ji galėjo prisidėti prie diskusijų demokratinėje visuomenėje. Analizuodamas *ankstesnio asmens elgesio su žiniasklaida kriterijų*, EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad pareiškėjų pastangos užginčyti jų nuteisimą peržengė tik paprasto naudojimosi Vokietijos baudžiamąjoje teisėje įtvirtintomis teisių gynimo priemonėmis ribas. EŽTT nuomone, dėl jų pačių elgesio su spauda mažiau reikšmės turėtų būti teikiama pareiškėjų interesui nebesusidurti su savo teistumu žiniasklaidos interneto svetainių archyvinės medžiagos kontekste. Iš to išplaukė, kad, net ir atsižvelgiant į būsimą pa-

reiškėjų paleidimą į laisvę, jų teisėti lūkesčiai dėl pranešimų nuasmeninimo ar net teisės būti pamirštam internete buvo labai riboti. Aptardamas *publikacijos turinio, formos ir padarinių kriterijų*, EŽTT pažymėjo, kad ginčo tekstuose buvo objektyviai aprašomas teismo sprendimas ir publikacijų teisingumas ar teisėtumas niekada nebuvo ginčijamas. Tiesa, kai kuriuose straipsniuose buvo pateikta detalių apie kaltinamųjų gyvenimą. Tačiau tokios detalės buvo dalis informacijos, į kurią baudžiamąsias bylas nagrinėjantys teisėjai nuolat privalėjo atsižvelgti, vertindami nusikaltimo aplinkybes ir atskirų asmenų kaltės klausimą, ir todėl jos paprastai buvo svarstomos viešuose teismo posėdžiuose. Be to, šie straipsniai neatspindėjo ketinimo menkinamai pristatyti pareiškėjus ar pakenkti jų reputacijai. Dėl ginčijamų publikacijų pasklidimo EŽTT pažymėjo, kad jis buvo riboto masto, ypač atsižvelgiant į tai, kad kai kuriai medžiagai buvo taikomi apribojimai, pavyzdžiui, mokama prieiga arba prenumerata. Galiausiai EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad M. L. ir W. W. nepateikė jokios informacijos apie savo bandymus susisiekti su paieškos sistemų operatoriais, siekdami apsunskinti informacijos apie juos atsekimą. EŽTT taip pat laikėsi pozicijos, kad jis neprivalo pasisakyti dėl galimybės, jog vidaus teismai galėjo nurodyti taikyti priemones, kurios mažiau ribotų žiniasklaidos organizacijų saviraiškos laisvę, atsižvelgiant į tai, kad šis aspektas nebuvo svarstytas nei vidaus procese, nei procese EŽTT. Dėl *nuotraukų padarymo aplinkybių* aspekto EŽTT nurodė, kad neižvelgė jose jokių kompromituojančių elementų. Kaip teisingai pažymėjo Aukščiausiasis Federalinis Teismas, šiose nuotraukose atspindėta pareiškėjų išvaizda prieš trylika metų iki jų paleidimo į laisvę, o tai sumažino tikimybę, kad tretieji asmenys juos atpažins pagal šias nuotraukas². Kaip minėta, apibendrinamas EŽTT nurodė, kad, atsižvelgdamas į nacionalinėms valdžios institucijoms suteiktą vertinimo laisvę, sprendžiant susikirtusių interesų pusiausvyros nustatymo klausimą, į tai, kad svarbu palaikyti teisėtą naujienų pranešimų prieinamumą, ir į pareiškėjų elgesį su spauda, jis nusprendė, kad nėra svarių priežasčių Vokietijos teismo poziciją pakeisti savąja; valstybės pozityviosios pareigos apsaugoti pareiškėjų teisę į privataus gyvenimo gerbimą nebuvo pažeistos.

4.1.4. 2021 m. lapkričio 25 d. sprendimas byloje *BIANCARDI prieš Italiją*, peticijos Nr. 77419/16

Civilinės atsakomybės taikymas internetinio laikraščio redaktoriui už tai, kad jis ilgą laiką atsisakė iš interneto paieškos rezultatų išbraukti lengvai pasiekiamą (įvedus atitinkamų asmenų vardą, pavardę ar pavadinimą) straipsnį apie baudžiamąją bylą, kurioje buvo kaltinami privatūs asmenys.

Byloje, kurioje internetinio laikraščio redaktoriui buvo pritaikyta civilinė atsakomybė už tai, kad jis ilgą laiką (aštuonis mėnesius) atsisakė iš interneto paieškos rezultatų išbraukti lengvai pasiekiamą straipsnį apie su muštynėmis restorane susijusią baudžiamąją bylą, ir sankcija nebuvo pernelyg griežta (5000 Eur) bei redaktorius neįpareigotas

² Nacionalinis teismas taip pat buvo pažymėjęs, kad nuotraukose pareiškėjai pavaizduoti teismo salėje arba lydimi kalėjimo pareigūno ir pan.; šios nuotraukos iliustravo straipsnius ir pabrėžė reportažų autentiškumą, jose pareiškėjai nebuvo pavaizduoti nepalankiai, nebuvo įsiterpta į jų intymią sferą ir t. t.

visam laikui pašalinti straipsnio iš interneto arba jo nuasmeninti, **nenustatyta Konvencijos 10 straipsnio (saviraiškos laisvė) pažeidimo**. EŽTT šią bylą pirmiausiai atskyrė nuo kitų anksčiau nagrinėtų bylų, susijusių su interneto publikacijos turiniu arba informacijos paskelbimo būdu, pavyzdžiui, jos nuasmeninimu ar klasifikavimu. Aptariamam atveju buvo sprendžiamas klausimas dėl prieigos prie atitinkamų duomenų trukmės ir šios prieigos paprastumo, o ne dėl duomenų laikymo internete. Bylos esmė buvo susijusi su tuo, kad pareiškėjas pernelyg ilgą laiką, nepaisydamas oficialaus ieškovo prašymo, iš interneto paieškos sistemos nepašalino žymų, nukreipiančių į jo paskelbtą straipsnį (angl. *failure to de-index from the Internet search engine the tags to the article*). EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad dažnai skirtinguose Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės šaltiniuose pakaitomis vartojamos sąvokos³ „indeksavimo nutraukimas“ (angl. *de-indexing*), „išbraukimas iš sąrašo“ / „pašalinimas iš paieškos rezultatų sąrašo“ (angl. *de-listing*) ir „nuorodų panaikinimas“ (angl. *de-referencing*) nurodo paieškos sistemos veiklą, kurią sudaro jos valdytojų (angl. *its operators*) iniciatyva iš rodomų rezultatų sąrašo (atlikus paiešką pagal asmens vardą) atliekamas trečiųjų asmenų paskelbtų interneto puslapių, kuriuose yra su tuo asmeniu susijusios informacijos, pašalinimas. Techniškai išbraukti turinį iš paieškos rezultatų (angl. *de-indexing*) taip pat gali ir redaktorius. Todėl pareiga nutraukti medžiagos indeksavimą (angl. *the obligation to de-index material*) galėtų būti nustatyta ne tik internetinės paieškos sistemos paslaugų teikėjams, bet ir internetu prieinamų laikraščių ar žurnalistinių archyvų administratoriams. Nagrinėdamas ribojimo proporcingumo klausimą, EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad dėl bylų faktinių skirtumų (vienu atveju – straipsnių apie žinomo televizijos aktoriaus suėmimą ir nuteisimą publikavimas spaudoje, kitu – internetinio straipsnio, susijusio su baudžiamąja byla, inicijuota privatiems asmenims, laikymas internete tam tikrą laiką) griežtas Didžiosios kolegijos *Axel Springer AG prieš Vokietiją* sprendime nustatytų kriterijų taikymas būtų netinkamas. Taigi šioje byloje buvo svarbūs du pagrindiniai aspektai: 1) laikotarpis, kurį straipsnis buvo internete, ir jo poveikis privataus asmens teisei į reputacijos gerbimą; 2) duomenų subjekto pobūdis, t. y. privatus asmuo, veikiantis ne kaip politikas ar viešasis veikėjas. Iš tiesų, bet kuris (ne)žinomas asmuo gali būti paieškos internete objektas ir jo teisėms gali būti pakenkiama dėl nuolatinės prieigos prie jo asmens duomenų internete. Todėl nagrinėjamoje byloje EŽTT ypatingą dėmesį skyrė šiems trims kriterijams: a) straipsnio buvimo internete laikui, ypač atsižvelgiant į tikslus, kuriais iš pradžių buvo tvarkomi ieškovo duomenys; b) aptariamų duomenų ypatingumui / jautrumui; c) paskirtos sankcijos griežtumui. Dėl pirmojo kriterijaus EŽTT pažymėjo, kad tuo metu, kai Aukščiausiasis Teismas priėmė sprendimą pareiškėjo byloje, baudžiamasis procesas dar nebuvo baigtas. Tačiau straipsnyje pateikta informacija nebuvo atnaujinta nuo nagrinėjamų įvykių⁴. Be to, nepaisant oficialaus

3 Liet. turinio išbraukimas iš paieškos rezultatų IATE - Search - Standard view (europa.eu).

4 Taip pat žr. 2009 m. kovo 10 d. sprendimą byloje *Times Newspapers Ltd prieš Jungtinę Karalystę* (Nr. 1 ir 2), Nr. 3002/03 ir Nr. 23676/03) – dėl reikalavimo prie interneto archyvuose esančių straipsnių paskelbti papildomą informaciją ar paaiškinimus apie vykstantį su jais susijusį teisminį ginčą dėl šmeižto. Nors byla dėl šmeižto buvo pradėta 1999 m. gruodžio mėn., iki 2000 m. gruodžio mėn. į archyvinės kopijas nebuvo įtrauktas joks informacijos patikslinimas. Kadangi archyvus tvarkė pats laikraštis ir vidaus teismai nesiūlė visiškai pašalinti straipsnių, reikalavimas papildyti internetinę versiją minėtu patikslinimu nelaikytas neproporcingu.

pranešimo, kurį ieškovas išsiuntė pareiškėjui, prašydamas pašalinti straipsnį iš interneto, minėtas straipsnis išliko internete ir buvo lengvai prieinamas aštuonis mėnesius. EŽTT nusprendė, kad taikytina vidaus teise, aiškinama atsižvelgiant į tarptautinius teisinius dokumentus, buvo patvirtinta idėja, jog ieškovo teisės skleisti informaciją aktualumas laikui bėgant sumažėjo, palyginti su ieškovo teise į reputacijos gerbimą. Straipsnio tema buvo susijusi su baudžiamąja byla, iškelta vienam iš ieškovų. EŽTT nuomone, informacijos apie ypatinguosius duomenis⁵ (angl. *sensitive data*) paskelbimo aplinkybės yra veiksnys, į kurį reikia atsižvelgti derinant teisę skleisti informaciją ir duomenų subjekto teisę į privataus gyvenimo gerbimą. Dėl trečiojo kriterijaus EŽTT pažymėjo, kad pareiškėjas buvo patrauktas civilinė, o ne baudžiamojon atsakomybėn. Atsižvelgiant į šios bylos aplinkybes, sankcijos griežtumas ir priteistas neturtinės žalos atlyginimo dydis (5000 Eur kiekvienam ieškovui) nelaikytini per dideliais. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta pirmiau, EŽTT nusprendė, kad vidaus teismų išvada, jog pareiškėjas pažeidė ieškovo teisę į reputacijos gerbimą dėl to, kad ginčijamas straipsnis ir toliau buvo internete, ir dėl to, kad jis jo „neišindeksavo“ (angl. *failure to de-index it*), buvo pateisinamas saviraiškos laisvės apribojimas, juo labiau kad pareiškėjui nebuvo nustatytas reikalavimas visam laikui pašalinti straipsnį iš interneto ar jį nuasmeninti.

4.1.5. 2023 m. liepos 4 d. Didžiosios kolegijos sprendimas byloje *HURBAIN prieš Belgiją*, peticijos Nr. 57292/16

Pagrįstas nurodymas laikraščio leidėjui nuasmeninti prieš dvidešimt metų teisėtai paskelbto straipsnio internetinę archyvinę versiją, ginant mirtiną eismo įvykį sukėlusio asmens (atlikusio bausmę ir reabilituoto) teisę būti pamištam.

Šioje byloje EŽTT (12 prieš 5) **nenustatė Konvencijos 10 straipsnio (saviraiškos laisvė, teisė skleisti informaciją) pažeidimo**, pripažinęs, kad nacionaliniai teismai nuosekliai atsižvelgė į aptariamame straipsnyje aprašytų teisminių faktų pobūdį ir rimtumą, į tai, kad straipsnis nebuvo aktualus istoriniais ar moksliniais tikslais, G. nebuvo gerai žinomas asmuo ir patyrė didelę žalą dėl to, kad straipsnis ir toliau buvo prieinamas internete be jokių apribojimų, o tai galėjo sukurti virtualų kriminalinį įrašą, ypač atsižvelgiant į tai, kad nuo pirminio straipsnio paskelbimo praėjo daug laiko; be to, teismai, apžvelgę priemones, kurios galėtų būti svarstomos siekiant užtikrinti pusiausvyrą tarp ginčo teisių, – ši apžvalga atitiko Belgijoje taikomus procesinius standartus, – nusprendė, kad straipsnio nuasmeninimas nebuvo pernelyg didelė ir neįgyvendinama našta pareiškėjui (nuasmeninimas mažiau ribojanti priemonė nei turinio pašalinimas; be to, išliko prieinama spausdintinė straipsnio versija), o kartu tai buvo veiksmingiausia G. privatumo apsaugos priemonė.

Nagrinėjamoje byloje nacionaliniai teismai priėmė sprendimą prieš pareiškėją (laikraščio *Le Soir* redaktorių), šiuo sprendimu jis įpareigotas nuasmeninti elektroniniame archyve esantį straipsnį. Straipsnyje buvo rašoma apie per kelias dienas įvyku-

⁵ Konsultacijų bankas – Valstybinė lietuvių kalbos komisija (vlkk.lt). Taip pat vartojamas terminas „neskelbtini duomenys“ (Protokolas, kuriuo iš dalies keičiama Europos Tarybos konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (e-tar.lt)).

sius ir keletą mirčių sukėlusius eismo įvykius. Jame buvo paminėtas vieno iš atsakingų vairuotojų, kuris įvykio metu buvo apsvaigęs nuo alkoholio, vardas ir pavardė (tuo metu jis dirbo ir tebedirba gydytoju). 2000 m. G. buvo pripažintas kaltu ir nuteistas lygtine dvejų metų laisvės atėmimo bausme. 2006 m. jis buvo reabilituotas. Aptariamas straipsnis pirmą kartą pasirodė 1994 m. spausdintine forma. 2008 m. *Le Soir* sukūrė elektroninę savo archyvų (nuo 1989 m.) versiją, todėl šis straipsnis tapo laisvai prieinamas internete. 2010 m. G. kreipėsi į laikraštį, prašydamas straipsnį nuasmeninti arba pašalinti iš internetinių archyvų. *Le Soir* atsisakė pašalinti straipsnį iš savo archyvų, tačiau nurodė G., jog kreipėsi į paieškos sistemos *Google* administratorių, kad šis panaikintų nuorodą į straipsnį (atsakymo nesulaukta). 2012 m. G. sėkmingai padavė pareiškėją į teismą, siekdamas, kad straipsnis būtų nuasmenintas.

EŽTT Didžioji kolegija, analizuodama pirmąsias skundžiamo ribojimo pateisinamumo sąlygas, plačiau neargumentuodama, pažymėjo, kad nurodymas nuasmeninti archyvinę straipsnio versiją laikraščio interneto svetainėje prilygo kišimuisi į pareiškėjo teisę į saviraiškos laisvę ir spaudos laisvę. Toks įsikišimas buvo nustatytas įstatymu ir juo buvo siekiama teisėto tikslo apsaugoti kitų asmenų reputaciją ar teises, šiuo atveju G. teisę į privataus gyvenimo gerbimą.

Prieš plačiau argumentuodama skundžiamo ribojimo būtinumo demokratinėje visuomenėje aspektu, kolegija pažymėjo, kad ši byla, kitaip nei dauguma ankstesnių bylų, kuriose buvo sprendžiamas teisės į saviraiškos laisvę ir teisės į privataus gyvenimo gerbimą konfliktas, yra susijusi su tolesniu informacijos prieinamumu internete, o ne su jos pirminiu paskelbimu. Be to, pirminis straipsnis buvo paskelbtas teisėtai ir jis nebuvo difamacinio pobūdžio. Galiausiai byla susijusi su naujienų pranešimu, kuris paskelbtas ir vėliau archyvuotas naujienų agentūros interneto svetainėje žurnalistiniais tikslais, o tai sudaro saviraiškos laisvės esmę. EŽTT taip pat paaiškino, kad vartojama terminą „išbraukimas iš sąrašo“ / „pašalinimas iš paieškos rezultatų sąrašo“ (angl. *delisting*), reiškiantį priemones, kurių imasi paieškos sistemų operatoriai, ir terminą „deindeksavimas“ / „indeksavimo nutraukimas“ (angl. *de-indexing*), reiškiantį priemones, kurių imasi naujienų leidėjas, atsakingas už interneto svetainę, kurioje buvo archyvuotas atitinkamas straipsnis. Toliau EŽTT dėstė bendruosius principus dėl Konvencijos 10 ir 8 straipsnių. Dėl Konvencijos 10 straipsnio ir skaitmeninių spaudos archyvų apsaugos svarbos EŽTT pažymėjo, kad interneto archyvų atsiradimas labai prisidėjo prie naujienų ir informacijos išsaugojimo ir prieinamumo. Be to, skaitmeniniai archyvai yra svarbus švietimo ir istorinių tyrimų šaltinis. Ši spaudos funkcija, kaip ir atitinkamas teisėtai visuomenės interesus naudotis archyvais, neabejotinai yra saugoma Konvencijos 10 straipsniu. Per pastarąjį dešimtmetį Europoje šioje srityje buvo pasiektas bendras sutarimas dėl spaudos archyvų svarbos ir teisės į asmens duomenų ištrynimą išimčių. Kad spauda galėtų tinkamai atlikti savo užduotį kurti archyvus, ji turi turėti galimybę sukurti ir palaikyti išsamius įrašus. Kadangi archyvų vaidmuo yra užtikrinti nuolatinę informacijos, kuri tam tikru metu buvo teisėtai paskelbta, prieinamumą, jie paprastai turėtų išlikti autentiški, patikimi ir išsamūs. Todėl skaitmeninės spaudos archyvų vientisumas turėtų būti pagrindinis principas, kuriuo turėtų būti vadovaujama nagrinėjant bet kokią prašymą pašalinti ar pakeisti visą ar dalį archyvuoto straipsnio, kuris prisidėjo prie atminties išsaugojimo, ypač jei, kaip

šiuo atveju, niekada nebuvo suabejota straipsnio teisėtumu. Tokie prašymai reikalauja ypatingo nacionalinių institucijų budrumo ir nuodugnaus nagrinėjimo. Pasisakydamas dėl teisės būti pamirštam, EŽTT priminė, kad jau anksčiau yra pripažinęs, jog asmens duomenų apsauga turi esminę reikšmę asmens galimybei naudotis Konvencijos 8 straipsniu saugoma teise į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą. Akivaizdu, kad paskelbta ir kurį laiką internete prieinama asmeninė informacija gali turėti didelį neigiamą poveikį asmens privačiam ir šeimos gyvenimui, tam, kaip tą asmenį vertina visuomenė. Egzistuoja įvairių žalingų padarinių pavojus: pirma, informacijos kaupimas, dėl kurio gali būti sukurtas konkretaus asmens profilis; antra, jei informacija nesusiejama su kontekstu, tai gali reikšti, kad asmuo, susipažinęs su internete paskelbtu straipsniu apie kitą asmenį, gauna fragmentišką ir iškreiptą tikrovės vaizdą. Be to, nepriklausomai nuo faktinio paieškos, susijusios su konkrečiu vardu, dažnumo, kita galima informacijos apie asmenį skelbimo internete pasekmė yra nuolatinė grėsmė ir iš to kylanti baimė tam asmeniui bet kada netikėtai vėl susidurti su savo praeitimi. Pavyzdžiui, EŽTT yra pripažinęs, kad nuteisti asmenys, atlikę bausmę, gali teisėtai siekti visiškos reintegracijos į visuomenę (vis dėlto EŽTT taip pat nurodė, kad tai, jog asmuo buvo reabilituotas, savaime negali pateisinti teisės būti pamirštam pripažinimo). Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad Konvencijos požiūriu teisė būti pamirštam internete siejama su 8 straipsniu, konkrečiau – su teise į reputacijos gerbimą, nepriklausomai nuo to, kokiomis priemonėmis to siekiama (prašoma laikraščio straipsnio pašalinimo ar pakeitimo interneto archyvuose arba prieigos prie straipsnio apribojimo naujienų portalui panaikinus indeksavimą). EŽTT nuomone, reikalavimas dėl teisės būti pamirštam nėra savarankiška Konvencijos saugoma teisė ir tiek, kiek jai taikomas 8 straipsnis, gali būti susijęs tik su tam tikromis situacijomis ir informacijos elementais. EŽTT taip pat priminė nuostatas dėl Konvencijos 8 straipsnio taikymo slenkščio – kėsinimasis į asmens reputaciją turi pasiekti tam tikrą rimtumo lygį ir būti įvykdytas taip, kad būtų pakenkta asmens naudojimuisi teise į privataus gyvenimo gerbimą. Norėdamas pagrįsti skaitmeniniame spaudoje archyve saugomo straipsnio pakeitimo poreikį, suinteresuotas asmuo turi pateikti tinkamai pagrįstą reikalavimą dėl didelės / rimtos žalos jo privačiam gyvenimui. Svarbu pažymėti, kad turinio teikėjai privalo įvertinti ir pasverti interesus, susijusius su saviraiškos laisve ir pagarba privačiam gyvenimui, tik tuo atveju, kai asmuo pateikia aiškų prašymą.

Šioje byloje EŽTT Didžioji kolegija, spręsdama susikirtusių interesų pusiausvyros nustatymo klausimą, taikė šiek tiek kitokius kriterijus nei paprastoji kolegija ar teismas anksčiau nagrinėtose bylose. Didžioji kolegija laikėsi pozicijos, jog atliekant minėtą vertinimą reikėtų atsižvelgti į šios bylos specifiką, kuri pasireiškė tuo, kad yra susijusi su elektronine archyvuota, o ne originalia straipsnio versija. Atsižvelgiant į būtinybę išsaugoti spaudoje archyvų vientisumą, taip pat iš dalies į Europos Tarybos valstybių narių teismų praktiką, derinant šias lygiavertes teises (prašymo pakeisti internete archyvuotą žurnalistinį turinį kontekste), reikėtų atsižvelgti į šiuos kriterijus: a) archyvuotos informacijos pobūdį; b) laiką, praėjusį nuo įvykių ir nuo pirminio paskelbimo bei paskelbimo internete; c) dabartinę informacijos aktualumą; d) asmens, reikalaujančio teisės būti pamirštam, žinomumą ir jo elgesį po įvykių; e) neigiamas tolesnio informacijos prieinamumo internete pasekmes; f) informacijos prieinamu-

mo skaitmeniniuose archyvuose lygį ir g) priemonės poveikį saviraiškos laisvei ir, konkrečiau, spaudos laisvei⁶.

Nors teisės į saviraiškos laisvę ir teisės į privataus gyvenimo gerbimą pusiausvyros nustatymo kontekste šios dvi teisės turi būti laikomos lygiavertėmis, tai nereiškia, kad visi kriterijai, kurie turi būti taikomi atliekant šį vertinimą, yra vienodai reikšmingi. Šiuo atveju iš tiesų turi būti laikomasi spaudos archyvų vientisumo išsaugojimo principo, kuris reiškia, kad turi būti užtikrinta, jog archyvų turinio keitimas ir, *a fortiori*, archyvų turinio šalinimas apsiribotų tik tuo, kas yra griežtai būtina, kad būtų išvengta bet kokio slopinančio poveikio, kurį tokios priemonės gali turėti spaudos užduočiai perduoti informaciją ir tvarkyti archyvus. Taigi, taikant pirmiau nurodytus kriterijus, ypatingą dėmesį reikėtų skirti tam, kad būtų tinkamai suderinti, viena vertus, asmenų, prašančių pakeisti ar pašalinti su jais susijusį straipsnį iš spaudos archyvų, interesai ir, kita vertus, tokių prašymų poveikis naujienų leidėjams, taip pat, priklausomai nuo aplinkybių, spaudos funkcionavimui.

Šioje byloje, atsižvelgdamas į valstybėms suteiktą vertinimo laisvę, EŽTT nusprendė, kad Belgijos teismai kruopščiai suderino minėtas teises pagal Konvencijos reikalavimus (žr. santraukos pradžią); Konvencijos 10 straipsniu garantuojamos teisės suvaržymas apsiribojo tik tuo, kas buvo griežtai būtina, ir todėl, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, gali būti laikomas būtinu demokratinėje visuomenėje ir proporcingu.

Pakartotinai pažymėtina, kad šioje byloje padaryta išvada nesusijusi su žiniasklaidos priemonių prievole sistemingai ir nuolat tikrinti savo archyvus. Interesų pusiausvyros nustatymo klausimą reikia spręsti tik tuo atveju, jei gaunamas toks tinkamai pagrįstas prašymas.

6 EŽTT sprendime įvardijo įvairias elektroninėje srityje galimas taikyti priemones, skirtas asmens reputacijai ir kitoms teisėms apsaugoti (žr. par. 341). EŽTT užsiminė, kad ankstesnėse bylose, susijusiose su skaitmeninių spaudos archyvų keitimu, jis vertino nacionaliniu lygmeniu taikytų priemonių pobūdį platesniame įvairių galimų alternatyvių priemonių kontekste (pvz., atsižvelgė į tai, kad pareiškėjai nesiėmė jokių veiksmų, kad priverstų paieškos sistemų operatorius padaryti su pareiškėjais susijusią informaciją sunkiau randamą ir pan.). Šioje byloje EŽTT nusprendė, kad, atsižvelgiant į Belgijos teisėje įtvirtintą dispozityvumo principą civiliniame procese, teismai negali būti kritikuojami už tai, kad apsiribojo tik pagrindinio G. reikalavimo (prašymo nuasmeninti), kurį galiausiai patenkino, priimtinumo ir pagrįstumo tyrimu. Savo ruožtu atskirojoje nuomonėje pabrėžiama, kad teismai turėtų atsižvelgti į visas galimas alternatyvas, kad įsitikintų, jog nėra priemonių, kurios mažiau nei pradinio straipsnio keitimas ribotų saviraiškos laisvę. Nuomonėje pažymėta, kad tuo neteigiama, jog teismai turėtų taikyti tokias priemones pažeisdami civiliniame procese taikomą dispozityvumo principą, tai neturi nieko bendra su dispozityvumo principu, bet yra susiję su proporcingumo vertinimu, įsitikinant, ar egzistuoja mažiau ribojančių priemonių, ir, esant būtinybei, atitinkamai teismai galėtų atnesti asmens prašymą pakeisti internetinį archyvą.

Kai kuri kita praktika dėl teisės būti pamirštam

4.1.6. 2021 m. spalio 14 d. sprendimas byloje *M. L. prieš Slovakiją*, peticijos Nr. 34159/17

Pareiškėjos ieškinio, pateikto bulvariniams laikraščiams, kurie praėjus keleriems metams po jos sūnaus, kunigo, nuteisto už seksualinius nusikaltimus, mirties išspausdino nepatikrintus bulvarinio, aštraus stiliaus teiginius ir jos sūnaus nuotraukas, atmetimas.

Byloje, kurioje pareiškėjos, siekusios apginti savo mirusio sūnaus (kunigo, nuteisto už seksualinius nusikaltimus) ir savo pačios asmeninę neliečiamybę, ieškinyse bulvariniams laikraščiams, išspausdinusiems nepatikrintus bulvarinio, aštraus stiliaus teiginius ir jos sūnaus nuotraukas, praėjus keleriems metams po sūnaus mirties, atmetas, **nustatytas Konvencijos 8 straipsnio (teisė į privataus gyvenimo gerbimą) pažeidimas**. Šiuo atveju EŽTT, nagrinėdama, ar buvo nustatyta teisinga Konvencijos 8 ir 10 straipsnių garantijų pusiausvyra, analizavo šiuos kriterijus: *a) atitinkamo asmens žinomumą ir ankstesnę jo elgesį*. Pareiškėjos sūnus, būdamas gyvas, nebuvo gerai žinomas visuomenės veikėjas ar aukšto rango Bažnyčios pareigūnas. Vis dėlto nacionaliniai teismai laikėsi pozicijos, kad parapijos kunigas negali būti laikomas paprastu asmeniu, veikiau viešuoju, iš kurio tikimasi didesnio pakantumo kritikai. Dėl asmens ankstesnio elgesio aspekto EŽTT pažymėjo, kad pareiškėjai buvo iškelta baudžiamoji byla ir jis buvo nuteistas. Vis dėlto, atsižvelgiant į EŽTT praktiką, dėl šio fakto iš jo negalėjo būti visiškai atimta Konvencijos 8 straipsnio apsauga. Asmens nuteisimas neatima iš nuteistojo teisės būti pamirštam, juo labiau jei šis teistumas yra išnykęs. Net jei asmuo iš tiesų gali tapti žinomas teismo proceso metu, visuomenės susidomėjimas nusikalstama veika, taigi ir asmens žinomumas, laikui bėgant gali sumažėti. Taigi, praėjus tam tikram laikui, nuteisti asmenys yra suinteresuoti, kad su jų elgesiu praeityje daugiau nebūtų susiduriama, kad jie galėtų vėl integruotis į visuomenę. Grįždamas prie bylos aplinkybių EŽTT pažymėjo, kad pareiškėjos sūnui buvo paskirta lygtinė bausmė ir per probacijos laikotarpį jis laikėsi jos sąlygų. Taigi EŽTT turėjo atsižvelgti į tai, kad aptariami straipsniai buvo paskelbti ne tik praėjus keleriems metams po pareiškėjos sūnaus nuteisimo, bet ir po to, kai šis teistumas jau buvo išnykęs. Toliau EŽTT vertino *b) straipsnių temą, turinį ir pasekmes*. Dėl straipsnių turinio EŽTT nurodė, kad juose esanti medžiaga buvo pateikta sensacingu ir gandus primenančiu būdu: pirmuosiuose puslapiuose buvo išspausdintos ryškios antraštės, o trečiajame straipsnyje – mirusio ieškovės sūnaus nuotraukos. Bulvarinės spaudos teiginiai buvo rimti ir pateikti kaip faktai, dėl kurių jis buvo nuteistas, o ne kaip vertinamojo pobūdžio teiginiai.⁷ Nors ir nustatė, kad straipsniuose

⁷ Pareiškėjos nuomone, straipsniuose buvo daug melagingų ir klaidinančių teiginių (kurie neatitiko baudžiamąją bylą nagrinėjusių teismų išvadų) ir neproporcingų vertinimų, apibūdinančių jos sūnų kaip nusikaltėlių, o jo veiksmus – kaip bjaurias pedofilų orgijas, ir kuriais buvo siekiama sukelti sensaciją ir padidinti laikraščių pardavimų skaičių. Pareiškėjos teigimu, straipsniais ne tik nebuvo siekiama jokio teisėto tikslo, bet ir jų bulvarinis stilius bei režianti kalba (pavyzdžiui, „paslaptys apie vyrą su sutana“, „šokiruojanti informacija“, „pasibjaurėtinis pedofilų orgijos“) aiškiai rodė, kad jų autorių tikslas buvo šokiruoti, padidinti pardavimų skaičių ir pan.

buvo remiamasi ir kitais šaltiniais (ne tik baudžiamųjų bylų), vidaus teismai nepadarė aiškaus skirtumo tarp faktų konstatavimo ir vertinamojo pobūdžio teiginių. Daugelis straipsnių teiginių buvo pateikti taip, kad atrodė, jog juos patikrino ar patvirtino patikimas informacijos šaltinis, t. y. meras ar vyskupo tarnyba. EŽTT pažymėjo, kad teismai neatsižvelgė į išsisukinėjamojo pobūdžio žurnalistų atsakymus ir į tai, kad jie negalėjo pateikti konkrečių įrodymų savo teiginiais pagrįsti.⁸ Tokiomis aplinkybėmis EŽTT nustatė, kad vidaus teismai tinkamai neįvertino visų bylai svarbių elementų ir turimų įrodymų. EŽTT nuomone, nors bendriausia prasme žurnalistams leidžiamas tam tikras perdėjimas ar net provokacija, lengvabūdiški ar nepagrįsti ir nepatikrinti teiginiai apie pareiškėjos sūnaus privatų gyvenimą turėjo būti laikomi peržengiančiais atsakingos žurnalistikos ribas. Galiausiai, iškraipyti faktai ir pavartoti posakiai turėjo sutrikdyti pareiškėją ir jie buvo tokio pobūdžio, kad galėjo reikšmingai ir tiesiogiai paveikti jos, kaip mirusio sūnaus motinos, jausmus, taip pat jos privatų gyvenimą ir tapatybę, o mirusio sūnaus reputacija buvo neatsiejama to dalis. Analizuodamas c) *straipsnių prisidėjimo prie diskusijos bendrojo intereso klausimu* kriterijų, EŽTT sutiko, kad vidaus teismų nustatyta dvasininkų vykdomo seksualinio išnaudojimo ir Romos katalikų bažnyčios požiūrio į šią problemą tema buvo susijusi su viešuoju interesu ir kad pareiškėjos sūnui iškeltos baudžiamosios bylos buvo pasirinktos kaip pavyzdys, kuriuo iliustruojamos šios problemos. Tačiau, EŽTT nuomone, buvo įmanoma tinkamai informuoti visuomenę apie nagrinėjamą klausimą priemonėmis, kurios mažiau paveiktų pareiškėjo sūnaus teisėtus interesus, t. y. pranešant tik tuos faktus, kuriuos galima gauti iš viešai prieinamų baudžiamųjų bylų. Šiame kontekste EŽTT pakartojo, kad reikia atskirti pranešimus apie faktus (net jei jie yra kontroversiški), kuriais gali būti prisidedama prie demokratinėje visuomenėje vykstančių visuotinės svarbos diskusijų, nuo bulvarinio pobūdžio teiginių apie privatų asmens gyvenimą. EŽTT laikėsi nuomonės, kad papildomos, ypač įkyrios ar intervencinės informacijos apie intymią pareiškėjo sūnaus privataus gyvenimo sritį paskelbimas ir jo nuotraukos paskelbimas negali būti pateisinami jokiais bendrojo intereso svarstymais. Taigi, be to, kad aptariamais straipsniais buvo gana provokuojantys ir sensacingi, vargu ar juos galima laikyti prisidėjusiais prie visuotinės svarbos diskusijų. Apibendrinamas EŽTT nurodė, kad vidaus teismai neatliko pareiškėjos teisės į privatų gyvenimą ir laikraščio leidėjų saviraiškos laisvės pusiausvyros vertinimo pagal EŽTT praktikoje nustatytus kriterijus.

4.1.7. 2022 m. balandžio 26 d. sprendimas byloje *MEDIENGRUPPE ÖSTERREICH GMBH prieš Austriją*, peticijos Nr. 37713/18

Nacionalinio teismo pritaikytas pagrįstas draudimas laikraščiu skelbti ieškovo atvaizdą su antrašte „nuteistas neonacis“, praėjus daugiau nei 20 metų nuo apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir išnykus teistumui, atsižvelgiant į tai,

8 Pareiškėja ginčijo Vyriausybės argumentą, kad žurnalistai stengėsi patikrinti pateiktą informaciją iš kitų šaltinių nei baudžiamosios bylos ir veikė sąžiningai. Remdamasi teismo posėdžių protokolais, ji pažymėjo, kad žurnalistai tik tvirtino, jog tikėjo savo šaltiniais arba jų neprisimena, ir kad žurnalistų teiginiai apie jų susisiekimą su vyskupo tarnyba ir meru nepasitvirtino. Be to, abejonių kėlė vienintelio žurnalistų pateikto dokumento, t. y. jos mirusio sūnaus apklausos protokolo kopijos, kurią teismai laikė pagrįstiniu įrodymu, autentiškumas.

kad ieškovas neteko žinomumo ir daugiau nebeįvykdė jokių nusikalstamų veiksmų; straipsnio tema buvo susijusi ne su ieškovu, bet su jo broliu, ir tekste prie ieškovo nuotraukos nebuvo pateikta informacijos apie tai, kad ieškovas jau atliko bausmę ir vėliau nusikaltimų neįvykdė (prie nuotraukos pridėtas tekstas buvo teisingas, bet neišsamus).

Byloje, kurioje nacionalinis teismas pareiškėjai (įmonei laikraščio savininkei) pritaikė draudimą skelbti ieškovo nuotrauką su antrašte „nuteistas neonacis“, atsižvelgęs į tai, kad ieškovas neteko žinomumo ir daugiau nebeįvykdė jokių nusikalstamų veiksmų, bei pabrėžęs teisėtą ir svarbų nuteistųjų interesą po jų paleidimo nebesusidurti su savo praeities veiksmais, siekiant reintegruoti į visuomenę, **EŽTT nenustatė Konvencijos 10 straipsnio (saviraiškos laisvė) pažeidimo.** Šioje byloje pareiškėja 2016 m. per antrąjį federalinio prezidento rinkimų turą paskelbė straipsnį apie kandidato į prezidentus N. H. politinę aplinką. Straipsnyje buvo H. S., kuris 1995 m. buvo nuteistas už neonacinę veiklą, nuotrauka. H. S. nuo 1999 m., kai buvo paleistas iš kalėjimo, gyveno diskretiškai, nusikaltimų nebeįvykdė, o jo teistumas buvo išbrauktas iš nuosprendžių registro. H. S. sėkmingai pateikė civilinį ieškinį pareiškėjai ir šiai buvo uždrausta publikuoti H. S. nuotrauką, jei pridėtame tekste jis būtų pavadintas „nuteistu neonaciu“. H. S. ieškinyje dėl neturtinės žalos atlyginimo buvo atmetas (teiginyje, jog H. S. yra (buvęs) nuteistas neonacis, buvo teisingas – tai buvo viena iš priežasčių, dėl kurių vidaus teismai atmetė jo reikalavimus atlyginti žalą). Nagrinėdamas pareiškėjos peticiją, EŽTT pažymėjo, kad šioje byloje pagrindinis klausimas – įvertinimas, ar nacionaliniai teismai nustatė teisingą konkuruojančių teisių pusiausvyrą pagal EŽTT jurisprudencijoje įtvirtintus kriterijus. *Dėl straipsnio indėlio į visuotinės svarbos diskusiją* kriterijaus EŽTT nurodė, kad bendra straipsnio tema, t. y. faktas, jog į prezidentus kandidatavęs N. H. turėjo biuro vadovą, H. S. brolių, kuris bent jau praeityje palaikė ryšius su asmenimis, siekusiais sugriauti Austrijos konstitucinę santvarką, laikytina ypatingą visuomenės susidomėjimą kėlusia tema straipsnio paskelbimo metu. Straipsnis pasirodė jautriu 2016 m. prezidento rinkimų metu, po to, kai Konstitucinis Teismas pripažino antikonstituciniu antrąjį rinkimų turą; tuo metu visuomenė ypač domėjosi rinkimų procesu ir kandidatais. Taigi pagal Konvencijos 10 straipsnio 2 dalį egzistavo mažai galimybių apriboti pareiškėjos teisę pranešti apie N. H. rinkimų kampaniją. Nepaisant to, ginčijamame straipsnyje nebuvo teigiama, kad tarp N. H. ir H. S. buvo koks nors tiesioginis ryšys arba kad H. S. atliko kokį nors vaidmenį rinkimų kampanijoje. Kaip nustatė nacionaliniai teismai, H. S. nebuvo šio straipsnio objektas. Todėl teismai padarė išvadą, kad jo nuotraukos paskelbimas publikacijoje apie N. H. politinę aplinką su neišsamiu lydimoju tekstu neprisidėjo prie diskusijų apie rinkimus, nepaisant ypatingo visuomenės susidomėjimo šiuo straipsniu. EŽTT pritarė tokiai išvadai, atsižvelgdamas į tai, kad pareiškėja nei vidaus procese, nei savo pareiškimuose EŽTT neteigė, jog egzistuoja tiesioginis N. H. ir H. S. ryšys. *Dėl asmens žinomumo* kriterijaus EŽTT nurodė, kad panašiose bylose jau buvo nusprendęs, jog ekstremistines pažiūras išreiškiantis asmuo „atsiveria“ visuomenės kontrolei. Juo labiau tai taikytina asmenims, kurie ne tik reiškė ekstremistines pažiūras, bet ir įvykdė sunkius nusikaltimus (EŽTT kaip faktą priminė H. S. antikonstitucinės veiklos pra-

eiti). Tačiau EŽTT pabrėžė, kad byloje aptariamas straipsnis buvo paskelbtas praėjus daugiau nei dvidešimčiai metų nuo H. S. nuteisimo ir maždaug septyniolikai metų nuo jo paleidimo į laisvę. Šalių pareiškimuose ar pateiktuose dokumentuose nebuvo jokių nuorodų, kad H. S. po paleidimo į laisvę būtų siekęs dėmesio. Svarbiausia, kad pareiškėja nepagrindė, jog H. S. nuotraukos paskelbimo metu vis dar buvo visuomenei svarbus ir žinomas asmuo. Taigi civilinę bylą nagrinėję teismai neturėjo pagrindo išsamiai nagrinėti, ar H. S. vis dar buvo toks asmuo. Nors EŽTT iš esmės pritarė pareiškėjos nuomonei, kad teismo procesai prieš neonacius sudarė svarbią Austrijos teismų istorijos dalį, negalima savaime daryti išvados, kad H. S. žinomumas bėgant metams išliko toks pat. Kalbant apie publikacijos temą, ji nebuvo susijusi su H. S. baudžiamuoju procesu ar H. S. vaidmeniu rinkimų kampanijoje. *Dėl ankstesnio atitinkamo asmens elgesio* EŽTT pažymėjo, kad H. S., išėjęs į laisvę, vėl integrovosi į visuomenę ir nebuvo nuteistas už jokiais kitas nusikalstamas veikas. Civilinėje byloje pareiškėja nepateikė jokių argumentų dėl H. S. elgesio po jo nuteisimo ir nepagrindė savo teiginio, kad jis vis dar aktyviai dalyvavo dešiniojo sparno veikloje. Todėl nacionaliniai teismai civilinio ieškinio tikslais neprivalėjo išsamiau vertinti H. S. elgesio nuo jo paleidimo į laisvę 1999 m. iki 2016 m. publikacijos. *Dėl informacijos gavimo būdo ir jos teisingumo* – nebuvo ginčijama tai, kad pareiškėjos prie nuotraukos pridėtame tekste pateiktas teiginys, jog H. S. yra (buvęs) nuteistas neonacis, yra teisingas. Beje, tai buvo viena iš priežasčių, dėl kurių vidaus teismai atmetė jo reikalavimus atlyginti žalą. Pati informacija galėjo būti laikoma visuotinai žinoma ir ją buvo galima lengvai rasti atlikus paiešką internete įvedus visą H. S. vardą ir pavardę. Tačiau tekstas nebuvo išsamus dėl esminio dalyko: jame skaitytojas nebuvo informuotas apie tai, kad minėtas nuosprendis buvo priimtas 1995 m., kad H. S. atliko bausmę ir kad nuo to laiko jis nebuvo nuteistas. Informaciją apie tai, kad atitinkamu metu teistumo įrašas buvo panaikintas, pareiškėja galėjo sužinoti susipažinusi su Teistumo įrašų panaikinimo įstatymu. *Dėl straipsnio turinio, formos ir paskelbimo pasekmių kriterijaus* – straipsnio turinys nebuvo susijęs su H. S. Be to, H. S. vidaus procese neteigė, kad dėl aptariamos publikacijos kilo kokių nors apčiuopiamų pasekmių, todėl jam nebuvo priteistas reikalaujamas žalos atlyginimas. *Dėl pritaikytos sankcijos griežtumo* – pareiškėjai taikytas apribojimas buvo labai ribotos apimties. Jai nebuvo skirta sankcija už publikaciją ar nuotraukos paskelbimą nei civiliniame, nei baudžiamajame procese. Pareiškėjai nebuvo bendrai uždrausta rengti publikacijų apie H. S. ir jo padarytus sunkius nusikaltimus, tebuvo uždrausta skelbti jo atvaizdą, jei pridėtame tekste H. S. įvardytas kaip „nuteistas neonacis“. Be to, nebuvo priteista jokia kompensacija ir paskirta jokia bauda. Pareiškėja teturėjo atlyginti H. S. patirtas vidaus proceso išlaidas. *Dėl praėjusio laiko tarp H. S. nuteisimo, paleidimo į laisvę ir aptariamo straipsnio paskelbimo* – skirtingai nei EŽTT anksčiau nagrinėtoje *Österreichischer Rundfunk* byloje ir, kaip aiškiai pažymėjo Aukščiausiasis Teismas, šioje byloje darydamas nuorodą į EŽTT praktiką, tarp H. S. nuteisimo 1995 m. ir straipsnio paskelbimo 2016 m. nebuvo jokio laiko ryšio (nutolę įvykiai). Tuo metu H. S. teistumas jau buvo išbrauktas iš nuosprendžių registro. Nors EŽTT nepamiršo H. S. iki 1995 m. įvykdyto nusikaltimo rimto politinio pobūdžio ir pavojaus demokratijai, jei žurnalistams būtų trukdoma informuoti apie neonacius nusikaltimus, šios aplinkybės turėjo būti pasvertos atsižvelgiant į asmenų, kurie

buvo paleisti iš įkalinimo įstaigų atlikę bausmę, reintegracijos į visuomenę svarbą ir jų teisėtą bei labai svarbų interesą po tam tikro laiko nebesusidurti su savo teistumu. Apibendrinamas EŽTT padarė išvadą, kad konkrečiomis šios bylos aplinkybėmis vidaus teismų pateikti motyvai atitiko EŽTT praktikos kriterijus ir buvo „tinkami ir pakankami“, kad pateisintų skundžiamą apribojimą. Aukščiausiasis Teismas subalansavo konkuruojančius interesus ir taip išnagrinėjo bylą, remdamasis kriterijais, kurie buvo nustatyti paties EŽTT sprendime *Österreichischer Rundfunk* byloje. Atitinkamai EŽTT neižvelgė svarių priežasčių pakeisti vidaus teismų nuomonę ir nusprendė, kad apribojimas buvo būtinas demokratinėje visuomenėje.

4.2. Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos dėl kovos su neapykantos kalba aspektai: teisės į saviraiškos laisvę ribojimas terorizmo problematikos kontekste (Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10, 17 straipsniai)

Viena iš Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT, Teismas) praktikos dėl (potencialios) neapykantos kalbos kategorijų¹ – bylos, kuriose Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 10 straipsnyje nustatytos teisės į saviraiškos laisvę įgyvendinimas nagrinėjamas pastaraisiais dešimtmečiais tiek Europos, tiek pasaulio mastu itin aktualios terorizmo problematikos kontekste. Šiuo atveju reiškiamos nuomonės, skleidžiama informacija ir idėjos, kitomis formomis įgyvendinama saviraiška gali būti susijusios, pavyzdžiui, su įvykdytais ar gresiančiais teroro aktais, tam tikra ideologija, kuri gali būti traktuojama kaip teroristinė, įvairių teroristinių organizacijų ir narių veikla, jos motyvais, tikslais, terorizmą skatinančiais veiksniais, valstybės kovos su terorizmu priemonėmis, visuomenės saugumu, terorizmo kontekste aktualiomis žmogaus teisių apsaugos problemomis ir kt.

Toks teisės į saviraiškos laisvę įgyvendinimas dažnai susijęs su itin jautriais viešojo intereso klausimais, kartu ir su visuomenei kylančiomis grėsmėmis – pavyzdžiui, skaudžiais teroro aktų padariniais, įskaitant žmonių žūtį, aktualiomis visuomenės socialinėmis ir politinėmis problemomis, kurių kontekste plėtojama teroristinių organizacijų veikla, teroristiniais metodais bandomais įgyvendinti siekiais, alternatyviais jų įgyvendinimo būdais, gresiančiu teroristinių išpuolių pavojumi, ribomis, kurių turėtų laikytis valstybės saugumo institucijos, kovodamos su tokiu pavojingu reiškiniu kaip terorizmas, ir kt. Teisė į saviraiškos laisvę tokiaime kontekste, viena vertus, yra svarbus demokratinės visuomenės įrankis iškeliant opias problemas ir prisidedant prie jų sprendimo, kita vertus – šią teisę įgyvendinantiems asmenims peržengus leistinas tokio įgyvendinimo ribas, kurias šioje srityje pirmiausia lemia neapykantos kalbos, ypač smurto kurstymo draudimas, kyla pavojus svarbiems visuomenės gėriams, tad atsiranda ir primygtinis socialinis poreikis riboti saviraiškos laisvę. Šį poreikį iš esmės lemia būtinybė užtikrinti, kad teise į saviraiškos laisvę nebūtų naudojamosi terorizmo ideologijai skleisti ir teroristiniams nusikaltimams kurstyti. Tad EŽTT praktikoje neabejojama, kad susitariančiosios valstybės gali imtis veiksmingų priemonių, kad užkirstų kelią terorizmui ir pirmiausia kovotų su viešu kurstymu daryti teroristinius nusikaltimus. Teismo sprendimuose nurodoma, kad, atsižvelgdamos į jautrų konkrečioje šalies dalyje vyraujančios padėties pobūdį ir būtinybę valstybei būti budriai dėl veiksmų, galinčių padidinti smurtą, kompetentingos institucijos gali imtis priemonių saugumui užtikrinti ir kovoti su terorizmu siekdamas apsaugoti viešąją tvarką ir valstybės saugumą, priklausomai nuo situacijos konteksto, ir jos teritorinį vientisumą,

1 EŽTT praktika dėl kovos su neapykantos kalba apžvelgiama *Teismų praktikos* Nr. 58, p. 741–767; Nr. 59, p. 1227–1247. Bendrieji EŽTT praktikos pagal Konvencijos 10 straipsnį reikalavimai baudžiamajame teisiniame kontekste anksčiau buvo analizuojami *Teismų praktikos* Nr. 28, p. 371–413; Nr. 29, p. 507–549. Atsižvelgiant į nurodytą anksčiau skelbtą medžiagą, šioje medžiagoje vengiama kartoti pirmiau jau analizuotus bendruosius principus ir didesnis dėmesys skiriamas aptariamoms bylų kategorijos specifikai.

užkirsti kelią nusikaltimams. Dar vienas svarbus teisėtas tikslas, aktualus aptariamoms kategorijoms byloje, – kitų asmenų teisių ir reputacijos apsauga, – pirmiausia susijęs su terorizmo aukų atminimo gerbimu, taip pat dėl patirtų teroristinių nusikaltimų, ypač teroro aktų, jų pasikartojimo pavojaus traumotos visuomenės narių teisių apsauga.

Vertindamas, ar teisės į saviraiškos laisvę apribojimas buvo būtinas valstybės institucijoms siekiant minėtų tikslų, EŽTT vadovaujasi pagrindiniais bendraisiais principais, suformuluotais jo praktikoje pagal Konvencijos 10 straipsnį; šiuo aspektu Teismo sprendimuose pabrėžiama, kad šie principai taikomi priemonėms, kurių nacionalinės valdžios institucijos ėmėsi kovos su terorizmu kontekste. Atsižvelgdamas į kiekvienos bylos aplinkybes ir valstybės vertinimo laisvę, EŽTT apsvarsto, ar buvo pasiekta teisinga pusiausvyra tarp asmens pagrindinės teisės į saviraiškos laisvę ir demokratinės visuomenės teisėtos teisės apsaugoti nuo teroristinių organizacijų veiklos. Teismo praktikoje, atsižvelgiant ir į Europos Tarybos įdirbį šioje srityje, atkreipiamas dėmesys į tai, kad pagrindinis iššūkis šiuo atveju – nubaudimas už terorizmo šlovinimą ar kurstymą nepažeidžiant pagrindinių laisvių, tokių kaip saviraiškos laisvė.

Nustatant, ar įgyvendinant teisę į saviraiškos laisvę buvo išsakyta neapykantos kalba, atsižvelgiama į tai: ar svarstomi teiginiai buvo išsakyti (arba saviraiškos laisvė įgyvendinama kita forma) įtemptame politiniame ar socialiniame kontekste, kuriam esant bendriausia prasme paprastai pripažįstamas tam tikro saviraiškos laisvės įgyvendinimo ribojimo būtinumas; ar teiginiai, aiškinami sąžiningai ir vertinami tiesioginiame ar platesniame kontekste, gali būti vertinami kaip tiesioginis ar netiesioginis raginimas naudoti smurtą ar smurto, neapykantos ar netolerancijos pateisinimas; kokių būdu išsakyti teiginiai ir ar jie gali tiesiogiai ar netiesiogiai paskatinti žalingų padarinių atsiradimą. EŽTT sprendimą dėl saviraiškos laisvės ribojimo būtinumo byloje dėl neapykantos kalbos paprastai lemia įvairių veiksnių sąveika, o ne izoliuotai vertinamas vienas iš jų. Kovos su terorizmu kontekste EŽTT praktikoje taip pat akcentuojama būtinybė atkreipti ypatingą dėmesį į svarstomo pasisakymo (bet kokios formos) turinį ir jame vartojamus žodžius, vertinant atitinkamą tekstą kaip visumą, į autoriaus asmenybę, teksto paskelbimo kontekstą ir potencialius jo adresatus (auditoriją, kuriai jis skirtas). Iš esmės analogiški principai su atitinkamais pakeitimais, atsižvelgiant į jų specifiką, taikomi ir vertinant kitas, nevisiškai verbalines saviraiškos formas. Aiškindamas Konvencijos 10 straipsnį aptariamoms kategorijoms byloje, EŽTT taip pat atsižvelgia į kitus aktualius tarptautinės teisės šaltinius dėl kovos su terorizmu (pavyzdžiui, Europos Tarybos konvenciją dėl terorizmo prevencijos).

Įgyvendinant teisę į saviraiškos laisvę terorizmo problematikos kontekste, galioja platesnės saviraiškos laisvės ribos diskusijose dėl viešojo intereso klausimų, kad ir kokie sudėtingi, prieštaringi ir jautrūs jie būtų, pavyzdžiui, tam tikrų visuomenės grupių socialinių teisių apsauga, tautų nepriklausomybės siekis ir tautinių teisių įgyvendinimas, religijos laisvė ir jos ribos, valstybės užsienio politikos aspektai ir teisėtumas, sunkius nusikaltimus padariusių pavojingų asmenų teisių gynimas ir kt. Šiuo aspektu itin reikšminga žurnalistų, politikų teisės į saviraiškos laisvę apsauga. Terorizmo pasireiškimui sukeltam didžiulį atgarsį visame pasaulyje, skirtingi asmenys reaguoja į tai įgyvendindami savo saviraišką įvairiomis formomis, tad aptariamoms kategorijoms byloje reikšmingas, be kita ko, menininkų saviraiškos laisvės, taip pat įgy-

vendinamos satyros forma, gerbimas.

Tai, kad skleidžiamos idėjos ar meninės saviraiškos formos prieštarauja valstybės politikai ar net didelės visuomenės dalies pažiūroms, išreiškia griežtą jų kritiką, idėjas, pagal turinį (išskyrus smurtinius jų įgyvendinimo metodus) panašias į skelbiamas teroristinės organizacijos, tam tikra prasme palankų požiūrį į tokią organizaciją, jos lyderius, narius (pavyzdžiui, ginant jų žmogaus teises), yra provokuojančios ir pan., savaime nepateisina saviraiškos laisvės ribojimo. EŽTT sprendimuose, be kita ko, akcentuojama, kad kai teisė į saviraiškos laisvę ribojama kovos su terorizmu kontekste, svarbu deramai atsižvelgti į visuomenės teisę būti informuoti apie alternatyvų požiūrį į konfliktinę situaciją, būtent vienos iš konflikto šalių požiūrį, kad ir koks nemalonus jis jai (visuomenei) būtų. Šie principai galioja ir tuo atveju, kai skleidžiamos informacijos ar idėjų šaltinis – uždrausta teroristinė organizacija ar jos atstovai. Nors autoriaus asmenybė, minėta, svarbi, tačiau jo sąsajos su terorizmu savaime nepateisina tokio asmens ar jam galimybę pasisakyti suteikiančių subjektų (paprastai žiniasklaidos atstovų) teisės į saviraiškos laisvę apribojimo. Nustatant jo būtinumą, reikia atsižvelgti ne tik į žinios autoriaus ir adresato pobūdį, bet ir į kitus minėtus kriterijus – konkretų atitinkamo teksto turinį bei paskelbimo kontekstą.

EŽTT praktikoje pabrėžiama, kad, be kita ko, tuo atveju, kai įgyvendinant teisę į saviraiškos laisvę tiesiogiai ar netiesiogiai kurstomas smurto panaudojimas, valstybės institucijos turi platesnę vertinimo laisvę nustatydamos jos apribojimo būtinumą. EŽTT sprendimuose vertinant, ar konkrečiu atveju būta smurto kurstymo, atkreipiamas dėmesys, be kita ko, į tai, ar yra raginama naudoti smurtinius iškeltų tikslų įgyvendinimo metodus, pavyzdžiui, žudyti, žaloti žmones, daryti turtinę žalą, smurtu pakeisti valstybės santvarką, smurtiniais metodais kovoti už tam tikro regiono atsiskyrimą nuo valstybės, stoti į ginkluotą kovą su teisėtos valstybės valdžios atstovais, susidoroti su ideologiniais oponentais ir kt. Šiame kontekste reikšminga ir tai, ar, nesant tiesioginio, aiškaus raginimo naudoti smurtą, yra išreiškiamas teigiamas smurtinių metodų panaudojimo, pavyzdžiui, teroro aktų, vertinimas, teroristinių organizacijų ir jų nusikalstamų veiksmų romantizavimas, heroizavimas, palankus požiūris į jų vykdytojus, organizatorius būtent jų padarytų atitinkamų nusikaltimų kontekste, pavyzdžiui, traktuojant tokius asmenis kaip teisingus, drąsius, kovojančius už žmonių, tautos teises, įgyvendinančius aktualius, teisingus siekius ir kt., ar, formaliai negatyviai vertinant smurtinius metodus, šie kartu nėra iš esmės pateikiami kaip neišvengiami, vieninteliai galimi siekiant svarbių tikslų ir kt. Pažymėtina, kad bendriausia prasme pozityvus teroristinių nusikaltimų pateikimas, ignoruojant dėl jų daromą žalą, paprastai susijęs ne tik su teroristinio smurto skatinimo grėsme, bet ir su dėl minėtų nusikaltimų nukentėjusių asmenų teisių (orumo, atminimo ir kt.) pažeidimu. Vertinant teisės į saviraiškos laisvę įgyvendinimo kontekstą, EŽTT sprendimuose atsižvelgiama, be kita ko, į terorizmo patirtį ir grėsmes konkrečioje valstybėje ar regione, nuo susijusių teroro aktų praėjusį laiką, jų sukeltą žalą, rezonansą visuomenėje, konkretų terorizmo problemos aktualumą, naujų teroro aktų padarymo realumą ir kt. Reikšminga ir tai, ar saviraiškos rezultatai skirti plačiai auditorijai, pavyzdžiui, skleidžiami panaudojant informacines technologijas, žiniasklaidą, įvairias meno formas, kiek saviraiškos adresatai potencialiai pažeidžiami, jautrūs įtraukimui į teroristinę

veiklą ir kt. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad išimtiniais, kraštutiniais atvejais, kai teise į saviraiškos laisvę naudojamosi akivaizdžiai siekiant su Konvencijos vertybėmis nesuderinamų tikslų, kurių įgyvendinimas kelia šių vertybių paneigimo, sunaikinimo pavojų, Konvencijos 10 straipsnyje nustatyta apsauga netaikoma pagal Konvencijos 17 straipsnio, draudžiančio piktnaudžiavimą teise, nuostatas.

4.2.1. 2018 m. balandžio 17 d. sprendimas dėl priimtumo byloje *Roj TV A/S prieš Daniją*, peticijos Nr. 24683/14

Įmonė, nuteista už televizijos laidų, kuriose remiamas (propaguojamas) terorizmas, transliavimą, negali pasinaudoti teisės į saviraiškos laisvę apsauga pagal Konvencijos 10 straipsnį, nes piktnaudžiauja šia nuostata.

Šioje byloje pareiškėja – Danijos įmonė, eksploatavusi televizijos kanalą, kuris transliavo laidas (daugiausia kurdų kalba) Europoje ir Viduriniuose Rytuose, – skundėsi teisės į saviraiškos laisvę pažeidimu, nes 2012 m. buvo nuteista už Kurdistano darbininkų partijos (toliau – KDP)² teroristinės veiklos rėmimą transliuotose televizijos laidose. EŽTT, **remdamasis Konvencijos 17 straipsniu, paskelbė peticiją nepriimtina**, kaip *ratione materiae* (iš esmės) nesuderinama su Konvencija, nes įmonė pareiškėja bando nukreipti Konvencijos 10 straipsnį nuo jo tikrojo tikslo, naudodamasi jame įtvirtinta teise tikslams, kurie yra aiškiai priešingi Konvencijos vertybėms.

EŽTT nurodė, kad nacionaliniai teismai nustatė, jog pareiškėja daugiau kaip ketverių metų laikotarpiu (2006 m. birželio 10 d. – 2010 m. rugsėjo 24 d.) transliuotose televizijos laidose rėmė KDP teroristines operacijas, ir atkreipė dėmesį į tai, kad KDP, įtraukta į teroristinių organizacijų sąrašą Europos Sąjungoje, Kanadoje, JAV, Australijoje ir Jungtinėje Karalystėje, padarė ar ketino padaryti teroristinių nusikaltimų Danijos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) prasme; teismai taip pat nustatė, kad 2006–2010 m. pareiškėją daugiausia finansavo KDP. EŽTT konstatavo, kad nacionaliniai teismai kruopščiai įvertino jiems pateiktus įrodymus ir nustatė susijusių interesų pusiausvyrą, atsižvelgdami į pareiškėjos teisę į saviraiškos laisvę. Nėra duomenų, rodančių, kad jų išvados nebūtų pagrįstos tinkamu reikšmingų faktų vertinimu. EŽTT pažymėjo, kad nacionaliniai teismai, atsižvelgdami į laidų turinį, pateikimą ir sąsajas, padarė išvadą, jog pagal Konvenciją ginama teisė į saviraiškos laisvę negali suteikti pagrindo atleisti pareiškėją nuo bausmės. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, EŽTT nagrinėjo, ar Konvencijos 17 straipsnis taikytinas nagrinėjamai bylai, pakartodamas, kad ši nuostata taikytina tik išimties pagrindu ir kraštutiniais atvejais.

Šioje byloje EŽTT teikė didelę reikšmę teismų išvadoms, kad vienpusiškas įvykių nušvietimas laidose, lydimas besikartojančio kurstymo dalyvauti kovose ir akcijose, prisijungti prie organizacijos (jos kovotojų), žuvusių kovotojų vaizdavimas kaip didvyrių prilygo KDP – teroristinės organizacijos – propagandai ir negalėtų būti ver-

2 Kurdistano darbininkų partija (kurd. *Partiya Karkerên Kurdistan*, PKK) – XX a. 8-ajame dešimtmetyje įkurta kurdų nacionalistinė ir separatistinė organizacija, kurios pagrindinis tikslas yra Kurdistane įkurti nepriklausomą kurdų valstybę ir kuri, siekdama savo politinių tikslų, naudoja bei grasina panaudoti jėgą prieš karinius ir civilinius taikinius.

tinama tik kaip simpatijos išreiškimas. Atsižvelgiant į laidų turinį, pateikimą ir sąsajas, byla yra susijusi su KDP teroristinės operacijos rėmimu (propagavimu). Be to, minėta, kad svarstomu laikotarpiu KDP reikšmingai prisidėjo prie pareiškėjos finansavimo.

Taigi EŽTT nusprendė, kad atsižvelgiant, pirma, į svarstomų laidų, kuriose, be kita ko, buvo kurstomas smurtas ir palaikoma teroristinė veikla, pobūdį; antra, į tai, kad jose išreikštos pažiūros buvo skleidžiamos plačiai auditorijai transliuojant per televiziją; trečia, kad jos buvo tiesiogiai susijusios su pirmąją šiuolaikinės Europos visuomenės problema – terorizmo ir su teroristais susijusios raiškos, propaguojančios smurto naudojimą, prevencija įmonės pareiškėjos skundas, vadovaujantis Konvencijos 17 straipsniu, nesukelia apsaugos, suteikiamos pagal Konvencijos 10 straipsnį.

4.2.2. 2013 m. kovo 14 d. sprendimas byloje *Kasymakhunov ir Saybatalov prieš Rusiją*, peticijų Nr. 26261/05 ir 26377/06

Asmenys, dalyvaujantys organizacijoje, kurios tikslai – smurtu sunaikinti Izraelį, įtvirtinti su Konvencija nesuderinamą politinę ir teisinę šariatu grindžiamą sistemą, akivaizdžiai prieštarauja Konvencijos vertybėms, neturi teisės remtis teise į religijos, saviraiškos ir asociacijos laisvę, nes prisidedami prie minėtos veiklos piktnaudžiauja teise.

Šioje byloje pareiškėjai – organizacijos „Hizb ut-Tahrir al-Islami“ (Islamo išlaisvinimo partija, toliau – „Hizb ut-Tahrir“) nariai, dalyvavę skleidžiant jos ideologiją, platinant literatūrą ir verbuojant naujus narius, – skundėsi teisės į saviraiškos laisvę, taip pat teisės į religijos laisvę (Konvencijos 9 straipsnis), į susirinkimų ir asociacijos laisvę (Konvencijos 11 straipsnis) pažeidimais, nes buvo nuteisti už narystę ir kurstymą dalyvauti teroristinėje organizacijoje. **EŽTT, remdamasis Konvencijos 17 straipsniu, paskelbė peticiją nepriimtina**, kaip *ratione materiae* nesuderinama su Konvencija, nes pareiškėjai iš esmės siekė Konvencijos nuostatomis pagrįsti savo teisę užsiimti jos tekstui ir dvasiai prieštaraujančia veikla, kuri prisidėtų prie konvencinių teisių ir laisvių naikinimo.

EŽTT nurodė, kad abu pareiškėjai buvo organizacijos „Hizb ut-Tahrir“ nariai ir dalyvavo skleidžiant jos ideologiją, platino literatūrą ir verbavo naujus narius. Teismas neįžvelgė pagrindo nukrypti nuo išvadų, padarytų jo 2012 m. birželio 12 d. sprendime dėl priimtimumo byloje *Hizb ut-Tahrir ir kiti prieš Vokietiją*, peticijos Nr. 31098/08, kad pagal Konvencijos 17 straipsnį šiai organizacijai negali būti taikoma Konvencijos 9, 10 ir 11 straipsnių apsauga, nes ji yra antisemitinė, pasisako už smurtą, ypač ragindama smurtu sunaikinti Izraelį, ištremti ir išžudyti jo gyventojus, nuolat pateisina savizudžių išpuolius, per kuriuos žūsta civiliai gyventojai; jos tikslai akivaizdžiai prieštarauja Konvencijos vertybėms, ypač įsipareigojimui taikiai spręsti tarptautinius konfliktus ir gerbti žmogaus gyvybės neliečiamumą.

EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad nagrinėjamoje byloje nacionaliniame procese buvo nustatyta, kad per organizacijos „Hizb ut-Tahrir“ vietos padalinio, kuriam vadovavo antrasis pareiškėjas, susirinkimus buvo (be kita ko, ir jo paties) išsakyti pareiškimai, raginantys smurtauti prieš žydus. Pirmasis pareiškėjas, verbuodamas naujus narius, ragino juos ginklu kovoti su netikinčiais. Be to, pareiškėjų platinus

lankstinukus ir brošiūras nagrinėję ekspertai vieningai nustatė, kad juose yra raginimų smurtauti; kad organizacijos „Hizb ut-Tahrir“ literatūroje buvo propaguojamas ir šlovinamas karas džihado forma („šventojo karo“ prasme), siekiant įtvirtinti islamo dominavimą. Kai kuriuose dokumentuose taip pat buvo teigiama, kad leidžiama nužudyti bet kurį priešiško valstybių (be Izraelio, Jungtinių Amerikos Valstijų, Jungtinės Karalystės, Prancūzijos, Rusijos) pilietį. Atsižvelgdamas į tai, EŽTT nebuvo įtikintas pareiškėjų teiginių, kad „Hizb ut-Tahrir“ atmeta galimybę griebtis smurto.

Svarbu ir tai, kad, pasak ekspertų, „Hizb ut-Tahrir“ aiškiai siekė įgyti politinę valdžią, kad nuverstų nemusulmonų vyriausybes ir visame pasaulyje įvestų islamo valdžią, tačiau atmetė bet kokią galimybę dalyvauti demokratiame politiniame procese. Organizacijos „Hizb ut-Tahrir“ literatūroje vartojama terminologija, susijusi su metodais, kuriuos ketinama taikyti siekiant įgyti politinę valdžią, yra tokia dviprasmiška, kad buvo galima manyti, jog numatoma naudoti smurtinius metodus (šiuo aspektu EŽTT atsižvelgė ir į pripažintų tarptautinių nevyriausybinių organizacijų ataskaitas apie organizacijos „Hizb ut-Tahrir“ ideologiją). EŽTT padarė išvadą, kad priemonės, kuriomis „Hizb ut-Tahrir“ planuoja įgyti valdžią ir skatinti valstybių, kur ji veikia, teisinių ir konstitucinių struktūrų pokyčius, negali būti traktuojamos kaip teisėtos ir demokratiškos. Teismas konstatavo ir tai, kad organizacijos „Hizb ut-Tahrir“ siūlomi valstybės teisinės ir konstitucinės struktūros pakeitimai taip pat nesuderinami su pagrindiniais demokratijos principais, kuriais grindžiama Konvencija. Organizacijos dokumentų analizė rodo, kad jai gavus valdžią planuojamas sukurti režimas atmeta politines laisves, ypač religijos, saviraiškos ir asociacijų laisvę, kaip neva prieštaraujantis islamui (pavyzdžiui, ketinama nustatyti mirties bausmę už apostazę³, uždrausti politines partijas, nesiremiančias islamu); taip pat yra grindžiamas nediskriminavimo dėl religijos principą pažeidžiančia teisine sistema, kurioje asmenims suteikiamos skirtingos teisės ir laisvės priklausomai nuo religijos (pavyzdžiui, politinės teisės suteikiamos tik musulmonams), skatinamas lyčių lygybės principo neatitinkantis skirtingas požiūris dėl lyties (pavyzdžiui, moterims draudžiama eiti aukštas pareigas). Galiausiai EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad aptariamasis režimas bus grindžiamas šariatu, o Teismas jau yra konstatavęs, kad toks režimas yra nesuderinamas su pagrindiniais demokratijos principais, ypač dėl jo baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso, taisyklių dėl moterų teisinio statuso ir dėl to, kad jis kišasi į visas privataus ir viešojo gyvenimo sritis pagal religinius priesakus. Organizacija, kurios veiksmai, atrodo, yra nukreipti į šariato įvedimą valstybėje, Konvencijos šalyje, vargu ar gali būti pripažįstama atitinkančia demokratijos idealą, kuriuo grindžiama visa Konvencija. EŽTT pabrėžė, kad reikšminga tai, jog organizacijos „Hizb ut-Tahrir“ veikla ne apsiriboja religinių apeigų skatinimu ir islamo reikalavimų laikymusi privačiame gyvenime, o peržengia individualios sąžinės ribas ir yra susijusi su visos visuomenės organizavimu ir veikimu, aiškiai siekiant visiems primesti savo religinius simbolius ir religiniais priesakais pagrįstos visuomenės koncepciją.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, EŽTT konstatavo, kad pareiškėjų vyk-

3 Apostazė – ankstesniųjų pažiūrų, įsitikinimų (ne tik religinių, nors šiuo atveju turimos omenyje būtent jos) atsisąjimas.

domas organizacijos „Hizb ut-Tahrir“ politinių idėjų skleidimas akivaizdžiai yra veikla, patenkanti į Konvencijos 17 straipsnio taikymo sritį. Pareiškėjai iš esmės siekė pasinaudoti Konvencijos 9, 10 ir 11 straipsniais tam, kad pagal Konvenciją užsitikrintų pagrindą teisei užsiimti jos tekstui ir dvasiai prieštaraujančia veikla, o tokia teisė, jei būtų suteikta, prisidėtų prie Konvencijoje įtvirtintų ir pirmiau minėtų teisių ir laisvių naikinimo.

4.2.3. 2022 m. rugsėjo 20 d. sprendimas dėl priimtino byloje *Jorge López prieš Ispaniją*, peticijos Nr. 54140/21

Nenustatyta repo atlikėjo teisės į saviraiškos laisvę pažeidimo požymių dėl nuteisimo už viešą terorizmo garbinimą ar šlovinimą dainose.

Šioje byloje pareiškėjas – kraštutinės kairiosios pakraipos idėjas skelbiančios, be kita ko, Ispanijos teroristinių grupuočių GRAPO⁴ ir ETA⁵ veiklą bei narius šlovinančios muzikos grupės „La Insurgencia“ („Sukilimas“) atlikėjas, žinomas kaip Saúlas Zaitsevas (Saúl Zaitsev) arba Šahidas. Jis skundėsi saviraiškos laisvės pažeidimu, nes buvo nuteistas už viešą terorizmo garbinimą ar teisinimą (angl. *praise or justification of terrorism*) grupės atliekamose dainose. **EŽTT atmetė peticiją kaip nepriimtina (aiškiai nepagrįstą) pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies a punktą ir 4 dalį**, nes nenustatė Konvencijos 10 straipsnio pažeidimo požymių.

EŽTT nurodė, kad pareiškėjo nuteisimas buvo grindžiamas nacionaliniame baudžiamajame procese teismų padarytomis išvadomis, kad jo dainos ir vaizdo įrašai pateisina ir šloviną terorizmą, ypač teroristinę grupuotę GRAPO, asmenis, nuteistus už narystę joje, ir jos padarytus nusikaltimus; be to, dainose įvairiais pagrindais kursoma neapykanta ir priešiškus, atvirai raginama imtis smurtinių veiksmų, klausytojams perteikiama mintis, kad smurto ir terorizmo naudojimas yra pateisinamas, pritariama teroristiniams metodams ir veiksams, giriami išpuoliai, pasiglemžę daug gyvybių. EŽTT taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad šios dainos buvo lengvai ir laisvai prieinamos internete ir atliekamos koncertuose, tad galėjo pasiekti daugybę žmonių, taip pat jauno amžiaus asmenis. Dėl socialinio konteksto tuo metu, kai buvo paskelbiamos dainos, EŽTT nurodė nacionalinių teismų sprendimuose pareiškėjo baudžiamajoje byloje padarytas išvadas ir pažymėjo, kad nors paskutiniai GRAPO ir ETA

4 GRAPO (angl. *Antifascist Resistance Groups October First*, liet. *Spalio pirmosios antifašistinio pasipriešinimo grupės*) – kraštutinės kairiosios pakraipos Ispanijos teroristinė grupuotė, atsiradusi Ispanijai pereinant prie demokratijos, laikėsi marksizmo-leninizmo ideologijos. Pirmoji GRAPO smurtinė akcija įvyko 1975 m. spalio 1 d., paskutinė, EŽTT sprendime nurodytais duomenimis, – 2006 m. vasario mėn. Grupuočių įvykdytų sprogdimų ir šaudymų aukomis tapo 84 žmonės, įskaitant policijos ir kariuomenės pareigūnus, teisėjus ir civilius; taip pat vykdyti bankų plėšimai, žmonių grobimai. 2007 m. Ispanijoje buvo sulaukyti keli grupuočių nariai. Ispanijoje tebevyksta keli baudžiamieji procesai prieš GRAPO narius, grupuočių iki šiol nėra paskelbusi apie savo veiklos nutraukimą.

5 ETA (bask. *Euskadi Ta Askatasuna*, liet. *Baskų šalis ir laisvė*) – ginkluota baskų nacionalistų ir separatistų teroristinė organizacija, veikusi 1959–2018 m. 1968–2010 m. dėl jos veiksmų žuvo 829 žmonės (iš jų 340 civilių), tūkstančiai buvo sužeisti. 2011 m. ETA paskelbė „galutinai nutraukianti savo ginkluotą veiklą“, o 2017 m. – atsisakiusi visų ginklų ir sprogmenų.

teroristiniai veiksmai datuojami keleriais metais anksčiau nei byloje nagrinėjami įvykiai, negalima nepaisyti to, kad abi šios organizacijos dešimtmečius Ispanijoje vykdė teroristinę veiklą, dėl šios veiklos žuvo ir buvo sužeista daug žmonių. Baudžiamosios bylos prieš minėtų organizacijų narius buvo nagrinėjamos Ispanijos teismuose ir tebebuvo visuomenės ir žiniasklaidos dėmesio centre. Taigi šie traumuojantys įvykiai vis dar buvo gyvi šalies kolektyvinėje sąmonėje, o tai pateisino sustiprintą su jais susijusių pareiškimų reguliavimą.

Atsakydami į klausimą, ar dainos gali būti vertinamos kaip tiesioginis ar netiesioginis raginimas imtis smurto, neapykantos ar netolerancijos kurstymas ar šių dalykų pateisinimas, nacionaliniai teismai atkreipė dėmesį į aiškias nuorodas į smurtinius ar teroristinius metodus, kad kaip teigiami dalykai minima tai, jog panaudojami sprogmenys ir kiti ginklai, sumušami oponentai, padaroma turtinė žala, pavyzdžiui, užpuolami bankomatai ar prekybos centrai. Tekstuose buvo tiesiogiai siūloma sužeisti ar nužudyti politikus, teisėjus, saugumo pajėgų narius, turtinguosius, karališkąją šeimą ir tuos, kurie laikomi ideologiniais priešininkais. Apibendrinant galima teigti, kad dainomis klausytojams buvo perteikiama bendra idėja, kad smurto ir terorizmo naudojimas yra pateisinamas. EŽTT sutiko su tuo, kad šie teiginiai gerokai peržengė tai, kas galėtų būti suvokiama kaip „protesto dainos“, kaip jas apibūdino pareiškėjas, ir priimtinas kritikos ribas. Dėl teiginių išreiškimo būdo ir galimybės sukelti žalingus padarinius nacionalinių teismų sprendimuose pabrėžta, kad atitinkamos idėjos buvo skirtos ypač jaunimui ir perduodamos plačiajai auditorijai per grupės „YouTube“ kanalą, socialinio tinklo „Facebook“ paskyrą arba koncertų metu. EŽTT taip pat pritarė teismų vertinimui dėl pavojaus, kad agresyvūs vaizdo įrašai ir GRAPO simbolikos naudojimas gali pabrėžti dainų žodinę mintį. EŽTT padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas, palikdamas galioti pareiškėjo apkaltinamąjį nuosprendį, rūpestingai įvertino jo kaltumą pagal EŽTT praktikoje apibrėžtus kriterijus, atsižvelgdamas į Konvencijos 10 straipsnio 2 dalies reikalavimus ir įvertinęs įvairius susijusių interesus. EŽTT, primindamas nacionalinių teismų motyvavimo svarbą tokioje byloje kaip ši, neišvengė rimto pagrindo pakeisti nacionalinių institucijų vertinimą savuoju. Pagrindai, kuriais buvo grindžiamas pareiškėjo nuteisimas, t. y. kova su viešu terorizmo garbinimu ar pateisinimu, buvo tiek „reikšmingi“, tiek ir „pakankami“ svarbiam apribojimui pateisinti ir šia prasme atitiko primygtinį socialinį poreikį. Galiausiai EŽTT įvertino sankcijų pobūdį ir griežtumą, primindamas, kad Konvencijos 10 straipsnio kontekste nuteisimas baudžiamojo proceso tvarka yra viena sunkiausių teisės į saviraiškos laisvę apribojimo formų. Nagrinėjamoje byloje nacionaliniai teismai, nustatę pagrindą skirti pareiškėjui švelnesnę bausmę, skyrė švelniausias įmanomas bausmes – šešių mėnesių laisvės atėmimo bausmės vykdymas buvo atidėtas, o bauda sumažinta iki 1200 Eur. EŽTT nusprendė, kad jo nuteisimas negali būti traktuojamas kaip neproporcingas siekiamam teisėtam tikslui.

4.2.4. 2019 m. liepos 23 d. sprendimas byloje *Gürbüz ir Bayar prieš Turkiją*,

peticijos Nr. 8860/13

Laikraščio savininko ir vyriausiojo redaktoriaus teisė skleisti informaciją nepažeista dėl baudžiamojo persekiojimo už teroristinės organizacijos lyderio pareiškimų, kuriais netiesiogiai grasinama, kad vėl bus imtasi teroristinio smurto, paskelbimą.

Šioje byloje pareiškėjai – dienraščio savininkas ir vyriausiasis redaktorius – skundėsi laisvės skleisti informaciją pažeidimu, nes buvo baudžiamojo proceso tvarka persekiojami už teroristinės organizacijos KDP lyderio A. Ö. ir kito aukšto rango KDP veikėjo bei „Kongra-Gel“⁶ organizacijos liaudies gynybos komiteto pirmininko M. K. pareiškimų⁷ paskelbimą minėtame laikraštyje, po kelerių metų baudžiamasis procesas pirmajam pareiškėjui nutrauktas dėl senaties, o antrajam pareiškėjui paskirta bauda, jos vykdymą atidedant. **EŽTT nenustatė Konvencijos 10 straipsnio pažeidimo**, nes kai kurie pareiškėjų laikraštyje paskelbti KDP lyderio teiginiai galėjo būti suprantami kaip smurto kurstymas, be to, svarstomas apribojimas nebuvo neproporcingas, atsižvelgiant į nacionalinių valstybės institucijų vertinimo laisvę ir konkrečius baudžiamojo persekiojimo teisinius padarinius pareiškėjams.

EŽTT priminė, kad, pagal jo praktiką, tai, jog buvo paskelbti teroristinių organizacijų ar jų atstovų pareiškimai, nereiškia, kad teismai gali imtis sistemingo atitinkamų juos paskelbusių žiniasklaidos darbuotojų nuteisimo, neanalizuodami svarstomų rašinių turinio ar paskelbimo konteksto. Kita vertus, dėl teiginių, kurie gali būti kvalifikuojami kaip neapykantą kurstanti kalba, smurto šlovinimas ar kurstymas, EŽTT pats analizuoja svarstomus tekstus, net kai teismų pateikti apkaltinamųjų nuosprendžių priėmimo motyvai akivaizdžiai nepakankami⁸.

Nagrinėjamoje byloje EŽTT, išanalizavęs paskelbtų pareiškimų turinį, nurodė, kad M. K. pasisakymai⁹ buvo gana taikaus pobūdžio, neatrodo, kad skatintų atlikti ar tęsti smurtinius veiksmus. Kita vertus, A. Ö. pareiškimai buvo labiau niuansuoti: nors jis pritarė „Kongra-Gel“ organizacijos pasiūlymui nutraukti ugnį, vis dėlto numatė galimybę griebtis smurto, jei valdžios institucijos nereaguos į šios organizacijos raginimą palaikyti dialogą dėl jos reikalavimų. Kitoje straipsnio dalyje buvo pateiktas menkai užmaskuotas A. Ö. grasinimas valdžios institucijoms, taip pat nurodymas A. Ö. šalininkams ir ginkluotiems KDP nariams: „jei dialogo kelias nesivystys, 2005-ieji būtinai taps partizaninio karo metais, net jei jie to nenorės“. Taigi šią ištrauką galima vertinti kaip viešą provokavimą padaryti teroristinį nusikaltimą Europos Tarybos

6 KDP struktūrinio padalinio pavadinimas.

7 2004 m. rugsėjo mėn. pareiškėjų dienraštyje buvo paskelbtas straipsnis apie KDP lyderio A. Ö. (atliekančio laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę) ir M. K. reakciją į „Kongra-Gel“ organizacijos 2004 m. rugpjūčio mėn. Turkijos valstybei pateiktą paliaubų pasiūlymą ir „Kongra-Gel“ organizacijos raginimus nutraukti ginkluotą konfliktą.

8 Tokios EŽTT praktikos nuostatos aiškintinos atsižvelgiant į specifinį Turkijos teisinį reguliavimą, pagal kurį teroristinių organizacijų pareiškimų paskelbimas savaime sukelia baudžiamąją atsakomybę.

9 M. K. pabrėžė, kad regione būtina taika, kuri, jo nuomone, priklauso nuo kurdų tautos teisių pripažinimo ir pagarbos joms; paragino valstybę pradėti dialogą su kurdų atstovais, kad būtų rastas demokratinis ir taikus kurdų problemos sprendimas; pabrėžė, kad yra pasirengęs sudėti ginklus, jei tam bus tinkamos sąlygos.

konvencijos dėl terorizmo prevencijos 5 straipsnio prasme. EŽTT atkreipė dėmesį ir į tai, kad šiame kontekste A. Ö. ragino patriotus susiburti apie neteisėtos „Kongra-Gel“ organizacijos vėliavą. EŽTT nuomone, atsižvelgiant į šios organizacijos pobūdį, tikslą ir ankstesnius veiksmus, šis raginimas prilygo žiniai, kuria siekiama verbuoti teroristus, kaip tai suprantama pagal Europos Tarybos konvencijos dėl terorizmo prevencijos 6 straipsnį. Atsižvelgdamas į įkalinto KDP lyderio A. Ö., kuris įvykių metu per savo advokatus vis dar perdavinėjo nurodymus savo buvusiai organizacijai, tapatybę, jo vadovaujamos neteisėtos organizacijos įvykdytus smurtinius veiksmus, svarstomų jo pareiškimų turinį (juose grasinama ir nurodoma dėl galimų smurtinių veiksmų, kuriuos 2005 m. gali padaryti KDP nariai), trapų (jautrų, pranc. *fragile*) „Kongra-Gel“ organizacijos pasiūlymo nutraukti ugnį kontekstą, kuriame buvo padaryti šie pareiškimai, EŽTT nusprendė, kad A. Ö. pareiškimai, vertinami kaip visuma, gali būti traktuojami kaip kurstymas arba raginimas naudoti smurtą, pradėti ginkluotą pasipriešinimą ar sukilimą, nepaisant to, kad šis raginimas buvo išreikštas tik sąlyginai, t. y. tuo atveju, jei iki 2005 m. neišsivystytų dialogas. Iš tikrųjų šie pareiškimai sudarė visuomenei, ypač KDP nariams, įspūdį, kad jei „Kongra-Gel“ organizacijos iškeltos sąlygos nebus įvykdytos, 2005 m. bus būtina ir pateisinama imtis smurto. Nors pareiškėjai asmeniškai nesusiejo savęs su minėtais pareiškimais, jie vis dėlto suteikė A. Ö. tribuną ir leido platinti jo pareiškimus. EŽTT pabrėžė, kad ginčijami teiginiai iš tiesų galėjo būti suprantami kaip smurto kurstymas, tad pareiškėjai, kaip laikraščio savininkas ir vyriausiasis redaktorius, negalėjo būti atleisti nuo bet kokios atsakomybės. Teisė skleisti informaciją negali būti naudojama kaip alibi ar pretekstas platinti teroristinių grupių pareiškimus. EŽTT taip pat nurodė, kad svarstomas apribojimas nebuvo neproporcingas, atsižvelgiant, viena vertus, į nacionalinių valstybės institucijų vertinimo laisvę tokiais atvejais ir, kita vertus, į senaties terminą bei bausmės (paskirtos baudos) vykdymo atidėjimą, kuriais atitinkamai pasinaudojo pareiškėjai.

4.2.5. 2008 m. spalio 2 d. sprendimas byloje *Leroy prieš Prancūziją*, peticijos Nr. 36109/03

Karikatūristo teisė į saviraiškos laisvę nepažeista, kai jis buvo nuteistas už terorizmo šlovinimą dėl paskelbtos karikatūros, vaizduojančios 2001 m. rugsėjo 11-osios teroro aktus JAV ir lydimos kontroversiško džiu gauš šūkio.

Šioje byloje pareiškėjas – karikatūristas – skundėsi teisės į saviraiškos laisvę pažeidimu, nes buvo nuteistas už bendrininkavimą viešai šlovinant terorizmą (pranc. *apologie publique d'actes de terrorisme*) dėl 2001 m. rugsėjo 13 d. paskelbtos jo karikatūros, vaizduojančios 2001 m. rugsėjo 11 d. teroristinius išpuolius prieš Niujorko pasaulio prekybos centro dangoraižius dvynius¹⁰. **EŽTT nenustatė Konvencijos 10 straipsnio pažeidimo**, nes nusprendė, kad bylos aplinkybėmis, ypač atsižvelgiant į

10 Karikatūroje pavaizduoti keturi dangoraižiai, griūvantys dulkių debesyse po to, kai į juos įsirėžė du lėktuvai, ir užrašytas šūkis, parodijuojantis garsaus prekių ženklo reklamos šūkį: „Mes visi apie tai svajojome... *Hamas* tai padarė.“ Karikatūra buvo paskelbta Bajonos miesto, esančio pietvakarių Prancūzijoje netoli Ispanijos sienos, Prancūzijos basų regione, „patriotinės kairiosios pakraipos“ basų savaitraštyje, jo vyriausiasis redaktorius nuteistas kartu su pareiškėju.

karikatūros paskelbimo kontekstą, pareiškėjui pritaikyta priemonė nebuvo neproporcinga siekiamam teisėtam tikslui.

Prancūzijos Vyriausybė teigė, kad peticija turėtų būti paskelbta nepriimtina atsižvelgiant į Konvencijos 17 straipsnį, tačiau EŽTT nusprendė, kad svarstomas saviraiškos pasireiškimas nėra toks, kad iš jo būtų atimama pagal Konvencijos 10 straipsnį suteikiama apsauga. Teismas nurodė, kad, viena vertus, esmine pareiškėjo žinia, paskelbta humoristine, nors kontroversiška, karikatūros forma, – t. y. Amerikos imperikalizmo sugriovimas – nesiekia paneigti pagrindinių teisių ir ji neprilygsta prieš esmines Konvencijos vertybes nukreiptiems rasizmui, antisemitizmui ar islamofobijai. Kita vertus, Teismo nuomone, piešinys ir šūkis nebuvo toks nedviprasmiškas teroro akto pateisinimas, kad būtų pašalinti iš garantuojamos pagal Konvencijos 10 straipsnį spaudos laisvės apsaugos srities. EŽTT taip pat pažymėjo, kad 2001 m. rugsėjo 11 d. teroro aktų aukų atminimo paniekinimas šiuo atveju turi būti nagrinėjamas atsižvelgiant į pagal Konvencijos 10 straipsnį garantuojamą neabsoliutaus pobūdžio teisę. Taigi pareiškėjo siekiama apginti saviraiškos laisvę patenka į šios nuostatos taikymo sritį, ir jo peticija pripažintina priimtina.

EŽTT nurodė, kad pareiškėjo nuteisimas buvo įstatyme nustatytas jo teisės į saviraiškos laisvę apribojimas, juo siekta teisėtų tikslų, atsižvelgiant į jautrų kovos su terorizmu pobūdį ir būtinybę valdžios institucijoms būti budrioms dėl veiksmų, galinčių padidinti smurtą, t. y. palaikyti visuomenės saugumą, ginti viešąją tvarką ir užkirsti kelią nusikaltimams. Vertindamas apribojimo būtinumą demokratinėje visuomenėje, EŽTT pirmiausia pažymėjo, kad tragiški 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykiai sukėlė chaosą visame pasaulyje ir kad dėl to iškelti klausimai, įskaitant pareiškėjo pateiktą jų aiškinimą, yra susiję su diskusija dėl viešojo intereso. Nacionaliniai teismai vertino kaip bendrininkavimą šlovinant terorizmą pareiškėjo piešinį, vaizduojantį Pasaulio prekybos centro bokštų sugriovimą, lydimą žinomo prekių ženklų reklamos įkvėpto šūkio „Mes visi apie tai svajojome, „Hamas“ tai padarė“. Teismų nuomone, net ir nesukėlus tolesnių veiksmų, svarstoma publikacija tvirtino teroro akto veiksmingumą, joje idealizuojami rugsėjo 11 d. įvykdyti išpuoliai, jie pateikiami pozityviai, kaip kolektyvinės svajonės išsipildymas. Kaip teigė pareiškėjas, jo saviraiška buvo politinio pobūdžio, jis siekė per satyrinį piešinį perteikti savo antiamerikietiškas nuostatas ir parodyti Amerikos imperializmo nuosmukį per tam tikrų jo simbolių sugriovimą, o terorizmo šlovinimo požymių, pateisinančių saviraiškos laisvės apribojimą, jo veikoje nėra.

EŽTT, pritardamas nacionalinių teismų pozicijai, nurodė, kad autoriaus piešinys savaime gali rodyti jo ketinimus, tačiau, vertinant kartu su minėtu lydinčiu tekstu, kūriniu nekritikuojamas amerikietiškas imperializmas, o remiamas ir šlovinamas jo naikinimas smurtu. EŽTT konstatavo, kad taip pareiškėjas išreiškė savo paramą ir moralinį solidarumą su tais, kuriuos manė esant atsakingus už išpuolį, palankiai įvertino smurtą, panaudotą prieš tūkstančius civilių, ir paniekino aukų orumą. Pareiškėjo ketinimai neturėjo reikšmės jo baudžiamajam persekiojimui, be to, jie buvo išreikšti tik vėliau (t. y. po to, kai buvo paskelbta karikatūra) ir, atsižvelgiant į kontekstą, nebuvo tokie, kad paneigtų ankstesnį teigiamą nusikalstamos veikos padarinių vertinimą. Šiuo aspektu EŽTT, atsižvelgdamas ir į Europos Tarybos konvencijos dėl terorizmo prevencijos 8 straipsnį, pažymėjo, jog tam, kad provokacija būtų laikoma nusikalsta-

ma veika, ji nebūtinai turi sukelti padarinius. EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad aptariama pareiškėjo provokacija pripažintina satyra – meninės išraiškos ir socialinio komentaro forma, kuri dėl jai būdingo perdėjimo ir tikrovės iškraipymo natūraliai skirta provokuoti ir susijaudinimui sukelti; menininko teisės pasitelkti tokį saviraiškos būdą apribojimas turi būti nagrinėjamas itin atidžiai. Tačiau Teismas priminė ir tai, kad kūrėjas, kurio kūrinys susijęs su politine ar kovinga saviraiška, neišvengia bet kokios apribojimo galimybės pagal Konvencijos 10 straipsnio 2 dalį; kiekvienas asmuo, kuris naudojasi saviraiškos laisve, pagal šią nuostatą prisiima ir pareigas bei atsakomybę.

EŽTT konstatavo, kad nagrinėjamos bylos aplinkybėmis karikatūra įgijo ypatingą reikšmę, kurios pareiškėjas negalėjo nežinoti. Ji buvo paskelbta praėjus dviem dienoms po išpuolių, nesimant jokių atsargumo priemonių dėl kalbos, tuo metu, kai visas pasaulis buvo sukrėstas šių naujienų. EŽTT nuomone, šis laiko aspektas turėjo padidinti pareiškėjo atsakomybę. Be to, negalima neįvertinti tokios karikatūros poveikio politiškai jautriame regione; publikacija sukėlė reakciją (savaitraščio redakcijoje buvo gauta sujaudintų ir šokiruotų skaitytojų laiškų, šie laišakai buvo paskelbti kitame savaitraščio numeryje kartu su paties pareiškėjo komentaru ir redakcijos palaikymo jam žinute), kuri galėjo paskatinti smurtą ir parodė tikėtiną poveikį viešajai tvarkai regione. EŽTT padarė išvadą, kad pareiškėjui paskirta sankcija buvo pagrįsta reikšmingais ir pakankamais motyvais. Teismas taip pat pažymėjo, kad jam buvo paskirta vidutinio dydžio bauda¹¹.

4.2.6. 2021 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje Z. B. prieš Prancūziją, peticijos Nr. 46883/15

Nenustatyta teisės į saviraiškos laisvę pažeidimo dėl to, kad pareiškėjas buvo nuteistas už nusikaltimų, kuriais tyčia kėsinama į žmogaus gyvybę, šlovinimą dėl teroristinio pobūdžio užrašų ant mažamečiam sūnėnui padovanotų ir vaikų darželyje vilkėtų marškinėlių.

Šioje byloje pareiškėjas skundėsi teisės į saviraiškos laisvę pažeidimu, nes buvo nuteistas už nusikaltimų, kuriais tyčia kėsinama į žmogaus gyvybę, šlovinimą (pranc. *apologie de crimes d'atteintes volontaires à la vie*) dėl užrašų ant pagal jo individualų užsakymą pagamintų marškinėlių. Šie marškinėliai buvo dovana sūnėnui¹² Džihadui, gimusiam rugsėjo 11 dieną, jo trejų metų gimtadienio proga, juos šis vilkėjo vaikų darželyje: ant priekinės dalies buvo užrašyta „aš esu bomba“, ant nugaros – „Džihadas, gimęs rugsėjo 11“. EŽTT nenustatė Konvencijos 10 straipsnio pažeidimo, nes, įvertinęs bylos aplinkybes, nacionalinių teismų pateiktus pareiškėjo nuteisimo motyvus ir jam paskirtą sankciją, nusprendė, kad skundžiamas apribojimas buvo būtinas demokratinėje visuomenėje.

Pasisakydamas dėl Vyriausybės argumento, kad peticija turėtų būti atmetama

¹¹ Pareiškėjui ir savaitraščio vyriausiajam redaktoriui buvo paskirtos baudos po 1500 Eur, jie įpareigoti savo lėšomis paskelbti savaitraštyje ir dviejuose kituose laikraščiuose visą nuosprendžio tekstą; iš jų priteistas procesinių išlaidų atlyginimas.

¹² Kartu su pareiškėju buvo nuteista ir jo sesuo – berniuko motina.

kaip nepriimtina taikant Konvencijos 17 straipsnį, EŽTT nurodė, kad, nepaisant nacionalinių teismų pateikto marškinėlių užrašų kvalifikavimo pagal Prancūzijos baudžiamąją teisę, šių užrašų nepakako, kad neabejotinai būtų nustatyta, jog pareiškėjas tokiu būdu siekė sunaikinti Konvencijoje įtvirtintas teises ir laisves. Tokie užrašai savaime negalėtų pateisinti Konvencijos 17 straipsnio taikymo. EŽTT taip pat priminė, kad jau yra nusprendęs, jog rugsėjo 11 dienos išpuolių aukų atminimo paniekinimas savaime nereiškia, kad prieštaringi pasisakymai apie šiuos išpuolius negali būti nagrinėjami saviraiškos laisvės požiūriu. Taigi EŽTT nusprendė, kad pareiškėjo peticija nėra piktnaudžiavimas teisėmis Konvencijos 17 straipsnio prasme ir nėra *ratione materiae* nesuderinama su Konvencijos nuostatomis. Teismas atmetė Vyriausybės preliminarų prieštaravimą dėl peticijos priimtimumo, primindamas, kad ši išvada neuzkerta jam kelio remtis Konvencijos 17 straipsniu vertinant apribojimo būtinumą pagal Konvencijos 10 straipsnio 2 dalį.

EŽTT nurodė, kad pareiškėjo teisės į saviraiškos laisvę apribojimas buvo nustatytas įstatyme, juo siekiama teisėtų viešosios tvarkos apsaugos ir nusikalstamų veikų prevencijos tikslų. Vertindamas apribojimo būtinumą, Teismas pirmiausia pažymėjo, kad pareiškėjas, kurdamas užrašus, sąmoningai pasinaudojo kalbine forma, kuria, remiantis žodžio „bomba“ (pranc. *bombe*) daugiareikšmiškumu, šnekamąja prancūzų kalba siekiama apibūdinti patrauklaus asmens fizines savybes, šias savybes pareiškėjas susiejo ir su sūnėno tapatybės duomenimis. Pareiškėjas tiek nacionaliniuose teismuose, tiek EŽTT teigė, kad šie užrašai buvo humoristiniai. Šiuo aspektu EŽTT, priminęs savo praktiką dėl satyros kaip saviraiškos formos ir itin atidžios menininkų saviraiškos ribojimų patikros, nurodė, kad humoristinė kalba ar kitos humorą puoselėjančios saviraiškos formos yra saugomos pagal Konvencijos 10 straipsnį, net jei jas perteikiant peržengiamos tam tikros ribos ar provokuojama (pranc. *ils se traduisent par la transgression ou la provocation*), nepriklausomai nuo to, kas yra jų autorius. Kartu Teismas atkreipė dėmesį ir į tai, kad nors tokios saviraiškos formos negali būti vertinamos ar cenzūruojamos vien dėl neigiamos ar pasipiktinimo reakcijos, kurią gali sukelti, joms negali būti netaikomi Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje nustatyti apribojimai. Išties teisė į humorą nėra viską leidžianti, ir kiekvienas, kuris naudojasi saviraiškos laisve, prisiima pareigas ir atsakomybę pagal pirmiau nurodytą nuostatą. Šiuo aspektu apkaltinamąjį nuosprendį pareiškėjo byloje priėmęs teismas nusprendė, kad nagrinėjami užrašai negali būti suprantami kaip eilinis pokštas, priešingai, jie atspindi sąmoningą ketinimą iškelti nusikalstamų veikų teigiamą reikšmę, palankiai jas pristatant; tam tikri vaiko atributai, pavyzdžiui, jo vardas, gimimo diena ir mėnuo, taip pat žodžio „bomba“ vartojimas buvo pasitelkti kaip pretekstas nedviprasmiškai, sąmoningai kuriant asociacijas per žodžius, nukreipiančius į masinį smurtą, aukštinti tyčinius išpuolius prieš gyvybę.

EŽTT konstatavo, kad svarstomi užrašai negalėtų būti vertinami kaip patenkantys į kokią nors viešojo intereso diskusiją 2001 m. rugsėjo 11 d. išpuolių ar kitomis temomis. Be to, pareiškėjas ir neteigė, kad norėjo prisidėti prie tokio pobūdžio diskusijų ar jas inicijuoti. Taigi EŽTT, vadovaudamasis savo praktika dėl valstybės vertinimo laisvės nustatant teisės į saviraiškos laisvę apribojimo būtinumą ir apimtį priklausomai nuo saviraiškos rūšies, konstatavo, kad šiuo atveju valstybės vertinimo laisvė yra platesnė. Atsižvelgdamas į Vyriausybės argumentus dėl terorizmo grėsmės

paplitimo Prancūzijoje bylai reikšmingu metu, EŽTT priminė, kad savo praktikoje atsižvelgia į nagrinėjamų bylų aplinkybes, būtent sunkumus, susijusius su kova su terorizmu, – tai viešojo intereso klausimas, gyvybiškai svarbus demokratinėje visuomenėje. Šiuo aspektu Teismas taip pat pabrėžė, kad nors palyginti nesenas įvykis gali būti toks traumuojantis, kad kurį laiką pateisina didesnę nuomonės apie jį reiškinio kontrolę, tokios priemonės būtinumas laikui bėgant neišvengiamai mažėja. EŽTT nurodė, kad bendras teroristinių išpuolių Prancūzijoje kontekstas, kad ir koks rimtas jis būtų, savaime negalėjo pateisinti svarstomo apribojimo, tačiau negalima būtų ignoruoti šio bendrojo konteksto svarbos ir reikšmės nagrinėjamoje byloje. Išties nors nuo 2001 m. rugsėjo 11 d. išpuolių iki šioje byloje nagrinėjamų įvykių praėjo daugiau nei vienuolika metų, svarstomi užrašai buvo paskelbti praėjus vos keliems mėnesiams po kitų teroristinių išpuolių, per kuriuos būtent mokykloje žuvo trys vaikai. EŽTT nurodė, kad, atsižvelgiant į teroristinę ideologiją, paskatinusią šiuos (senesni ir naujesnius) išpuolius, negalima teigti, kad praėjęs laikas sumažino nagrinėjamos ant marškinėlių užrašytos žinios reikšmę. Šios reikšmės negalėtų sumažinti ir tai, kad pareiškėjas nebuvo susijęs su teroristiniais judėjimais ar nepritarė jokiai teroristinei ideologijai.

Dėl konkretaus svarstomų užrašų paskelbimo konteksto EŽTT pabrėžė nacionalinio teismo argumentus, kad šiuo atveju buvo pasinaudota trejų metų vaiku, nesąmoningu minėtos žinios nešėju, negalinčiu suvokti šio fakto, ir kad žinia buvo transliuojama ne šiaip viešoje vietoje, bet mokyklos aplinkoje, kur buvo mažamečių vaikų. Kita vertus, EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad marškinėliai su svarstomais užrašais nebuvo tiesiogiai matomi tretiesiems asmenims, jie buvo pastebėti, kai vaiką perrenginėjo suaugę įstaigos darbuotojai. Be to, marškinėliai nebuvo prieinami plačiajai visuomenei, nes buvo dėvimi tik mokyklos teritorijoje. Todėl svarstomą žinią galėjo perskaityti tik du suaugusieji. Šiuo aspektu EŽTT priminė viešumo nebuvimo svarbą nagrinėjant saviraiškos laisvės įgyvendinimo apribojimo proporcingumą. Nors Teismas negalėjo spėlioti, kokie tiksliai buvo pareiškėjo ketinimai šiuo klausimu, šis neigė, kad konkrečiai prašė, jog sūnėnas darželyje dėvėtų padovanotus marškinėlius, ar kad norėjo pasidalyti savo žinia, priešingai, teigė, kad norėjo (galbūt nevykusiai) pajuokauti. Tačiau, EŽTT nuomone, pareiškėjas negalėjo nežinoti, kad tokie užrašai vaikų darželio patalpose netrukus po išpuolių, pasiglemžusių vaikų gyvybes kitoje mokykloje, ir esant įrodytai terorizmo grėsmei gali sukelti ypatingą rezonansą, peržengiantį paprastos provokacijos ar blogo skonio, kuriuo pareiškėjas rėmėsi nacionaliniame ir EŽTT procese, ribas. Primindamas, kad nacionalinės institucijos dėl tiesioginio ir nuolatinio kontakto su savo šalies realybe iš principo yra geresnėje padėtyje, sprendžiant dėl apribojimo jų siekiamais tikslais būtinumo, negu tarptautinio teismo teisėjai, EŽTT manė, kad šios institucijos taip pat gali geriau suprasti ir įvertinti specifines visuomenės problemas konkrečiose bendruomenėse ir kontekstuose. Šia prasme nacionalinis teismas, priėmęs apkaltinamąjį nuosprendį pareiškėjo byloje, buvo arčiau vietos konteksto, kuriame įvyko nagrinėjamos aplinkybės, tad ir palankesnėje padėtyje sprendžiant, ar buvo būtina priimti tokį nuosprendį.

Taigi EŽTT neišvengė rimto pagrindo pakeisti savuoju vertinimą, pateiktą nacionalinių teismų, jie, suderinę įvairius byloje aktualius interesus, kruopščiai vertino pareiškėjo kaltumą remdamiesi EŽTT praktikoje nustatytais kriterijais. EŽTT

nusprendė, kad pareiškėjo nuteisimo motyvai, grindžiami kova su masinio smurto šlovinimu, buvo reikšmingi ir pakankami, taigi atitiko primygtinį socialinį poreikį. Kartu EŽTT priminė nacionalinių teismų sprendimų motyvavimo svarbą tokioje byloje kaip ši ir atkreipė dėmesį į tai, kad nors nagrinėjant pareiškėjo baudžiamąją bylą kasacine tvarka buvo pateikta padedanti suprasti priimtą sprendimą generalinio advokato išvada, joje aptariamos pareiškėjo žinios sukeltos emocijos ir įtampa bei jos poveikis socialinei taikai, labiau išplėtoti Prancūzijos Kasacinio Teismo motyvai dėl pareiškėjo argumentų pagal Konvencijos 10 straipsnį padarytų šio teismo sprendimą labiau prieinamą ir suprantamą. Galiausiai EŽTT nurodė, kad pareiškėjui buvo paskirta dvejų mėnesių laisvės atėmimo bausmė, kurios vykdymas atidėtas, ir 4000 Eur bauda, kurios dydis konkrečiomis bylos aplinkybėmis išliko proporcingas. Taigi, ypač atsižvelgdamas į tai, kad laisvės atėmimo bausmės vykdymas buvo atidėtas, EŽTT padarė išvadą, kad nagrinėjamas apribojimas gali būti vertinamas kaip būtinas demokratinėje visuomenėje.

4.2.7. 2022 m. birželio 23 d. sprendimas byloje *Rouillan prieš Prancūziją*, peticijos Nr. 28000/19

Teisė į saviraiškos laisvę pažeista dėl neproporcingos laisvės atėmimo bausmės, paskirtos buvusiam teroristui už viešą teroro aktų šlovinimą radijo laidoje, iš esmės teigiamai pasisakius apie Prancūzijoje neseniai įvykdytų teroristinių išpuolių kaltininkus.

Šioje byloje pareiškėjas – buvęs teroristinės organizacijos „Action Directe“ lyderis, 2012 m. išėjęs į laisvę lygtinai, atlikęs dvidešimt penkerius metus laisvės atėmimo,¹³ skundėsi teisės į saviraiškos laisvę pažeidimu, nes buvo nuteistas už viešą teroro aktų šlovinimą (pranc. *apologie publique d'actes de terrorisme*) dėl to, kad 2016 m. vasario mėn. radijo laidoje pasakė, jog 2015 m. Prancūzijoje įvykdytų teroristinių išpuolių vykdytojai yra „drąsūs“, „drąsiai kovojo“ (žinodami, kad prieš juos veikia gausios teisėsaugos pajėgos, kad nėra vilties likti gyviems, kovėsi iki paskutinės kulkos ir pan.). EŽTT **nustatė Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą** konstatavęs, kad nors visuomenėje žinomo pareiškėjo nuteisimas dėl plačiai paskleistų pasisakymų, kuriais iš esmės formuojamas teigiamas gana neseniai įvykdytų teroristinių išpuolių kaltininkų įvaizdis, taip netiesiogiai kurstant teroristinį smurtą, atitiko primygtinį socialinį poreikį, jam paskirta laisvės atėmimo bausmė bylos aplinkybėmis vis dėlto nebuvo proporcinga siekiamam teisėtam tikslui.

EŽTT, pažymėjęs, kad, nuteisus pareiškėją dėl jo pasisakymų, buvo apribota jo teisė į saviraiškos laisvę, pirmiausia vertino, ar šis apribojimas buvo nustatytas įstatyme, kaip reikalaujama pagal Konvencijos 10 straipsnio 2 dalį. Teismas nurodė, kad atitinkamame Prancūzijos BK straipsnyje šlovinimo (pranc. *apologie*) sąvoka neapibrėžiama, o Prancūzijos Kasacinio Teismo praktika dėl šios, tuo metu neseniai įsigaliojusios, nuostatos taikymo pareiškėjui išsakant svarstomas pastabas dar buvo

¹³ „Action Directe“ (liet. „Tiesioginis veiksma“) – kraštutinės kairiosios pakraipos teroristinė organizacija, veikusi Prancūzijoje XX a. aštuntajame dešimtmetyje.

negausi. Tačiau šlovinimo sąvoka, nors anksčiau ji nebuvo įtvirtinta Prancūzijos BK, Prancūzijos teisėje vartojama nuo 1893 m. ir pagal suformuotą kasacinio teismo praktiką aiškinama kaip reiškianti atitinkamų vienos ar kelių veikų ar jas padariusio asmens šlovinimą arba skatinimą moralės požiūriu palankiai vertinti tokias veikas ar jas padariusius asmenis. EŽTT nusprendė, kad, atsižvelgiant į bylai aktualaus Prancūzijos BK straipsnio formuluotę ir suformuotą nacionalinių teismų praktiką dėl joje nurodytos šlovinimo sąvokos, pareiškėjas galėjo pagrįstai numatyti, kad jo pasisakymai gali sukelti baudžiamąją atsakomybę. Be to, minėtą šlovinimo aiškinimą patvirtino ir Prancūzijos Konstitucinė Taryba, pagal Prancūzijos Kasacinio Teismo kreipimąsi pareiškėjo baudžiamojoje byloje tikrinsi minėtos BK nuostatos konstitucingumą. Taigi pareiškėjo teisės į saviraiškos laisvę apribojimas buvo pakankamai numatomas, tad nustatytas įstatyme Konvencijos 10 straipsnio 2 dalies prasme.

EŽTT pripažino, kad, atsižvelgiant į jau trų kovos su terorizmu pobūdį ir būtinybę valdžios institucijoms būti budrioms dėl veiksmų, galinčių padidinti smurtą, pareiškėjo nuteisimu už bendrininkavimą šlovinant teroro aktus buvo siekiama palai-kyti viešąją tvarką ir užkirsti kelią nusikalstamoms veikoms.

Vertindamas apribojimo būtinumą demokratinėje visuomenėje, EŽTT pirmiausia nurodė, kad pareiškėjas buvo nuteistas už tai, jog radijo laidoje, kurios įrašas vėliau buvo paskelbtas laikraščio interneto svetainėje, apibūdino 2015 m. Paryžiuje ir Senà-Sen Deni įvykdytų teroristinių išpuolių vykdytojus kaip „drąsius“ ir teigė, kad jie „drąsiai kovojo“. Pareiškėjas buvo pakviestas dalyvauti laidoje kaip buvęs aštuntajame dešimtmetyje Prancūzijoje veikusios teroristinės organizacijos narys, kelių knygų autorius ir dėl filmo, kuriame jis vaidino save, reklamos, taigi jis sulaukė tam tikro žiniasklaidos dėmesio. Laidos metu pareiškėjas buvo klausinėjamas įvairiomis žurnalistų pokalbio pradžioje paskelbtomis temomis, įskaitant nepaprastą padėtį, įvestą Prancūzijoje po 2015 m. lapkričio mėn. teroristinių išpuolių, pilietines laisves ir saugumą. Šie klausimai, atsižvelgiant į tuometinį kontekstą, galėjo sudominti visuome-nę, atkreipti jos dėmesį arba sukelti pastebimą susirūpinimą, taigi pareiškėjo teiginiai buvo išsakyti viešojo intereso diskusijos kontekste. Antra, teismai pareiškėjo baudžia-mojoje byloje vieningai nusprendė, kad jo pavartoti apibūdinimai yra kurstymas pa-lankiai vertinti teroristinius nusikaltimus įvykdžiusius asmenis. Pirmosios instancijos teismas, kurio motyvams pritarė ir aukštesnieji teismai, šiuos pasisakymus vertino atsižvelgdamas į bendrą pokalbio toną, pareiškėjo asmenybę ir tuo metu Prancūzijoje vyravusį kontekstą po 2015 m. sausio ir lapkričio mėn. teroristinių išpuolių. Šio teismo vertinimu, nors pareiškėjas ir neišreiškė pritarimo islamistinei ideologijai, jis pateikė teroristinių veikimų būdą, už kurį pats du kartus buvo nuteistas laisvės atėmimu iki gyvos galvos, romantizuotai, panaudodamas teigiamus ir šlovingus Paryžiaus išpuolių vykdytojų įvaizdžius. Jo komentarai buvo išsakyti praėjus maždaug vieneriems me-tams po 2015 m. sausio mėn. išpuolių Paryžiuje ir mažiau nei keturiems mėnesiams po 2015 m. lapkričio mėn. išpuolių Paryžiuje ir Senà-Sen Deni. Kita vertus, pirmosios instancijos teismo nuomone, pareiškėjas, atsižvelgdamas į savo ankstesnį dalyvavimą teroristinės organizacijos veikloje, teistumą ir žiniasklaidoje skelbtą informaciją apie jį, negalėjo nežinoti, kad tai, kaip jis išreiškė savo požiūrį į teroristinius išpuolius, bus kruopščiai analizuojama. Galiausiai jis pats pripažino, kad interviu transliuojančios

radijo stoties klausėsi daug jaunų žmonių, gyvenančių Marselio darbininkų klasės rajonuose, ir kad net jei jo ketinimas buvo paskatinti prisijungti prie kraštutinės kairės, šie klausytojai sudarė pažeidžiamą auditoriją, kurią lengva suvilioti radikalaus islamizmo šalininkų kalbomis, galinčiomis paskatinti teroristinius veiksmus.

EŽTT pripažino, kad nors pareiškėjo pasisakymais nebuvo tiesiogiai kurstomas smurtas, tačiau buvo formuojamas teigiamas teroristinių išpuolių vykdytojų įvaizdis, ir šie pasisakymai buvo išsakyti tuo metu, kai Prancūzijos visuomenėje vis dar tvyrojo 2015 m. mirtinų išpuolių sukelta sumaištis, o terorizmo grėsmės lygis išliko aukštas, kaip parodė keli teroristiniai išpuoliai Prancūzijoje 2016 m. birželio–liepos mėn. Be to, tikėtina, kad šių pasisakymų sklaida per radiją ir internetą galėjo pasiekti plačią auditoriją. Šiomis aplinkybėmis EŽTT, sutikdamas su tuo, kad nagrinėjami teiginiai, atsižvelgiant į jų pagiriamąjį pobūdį, turi būti traktuojami kaip netiesioginis kurstymas naudoti teroristinį smurtą, neižvelgė reikšmingo pagrindo nukrypti nuo jų prasmės ir apimties, nustatytos pirmosios instancijos teismo tinkamai motyvuotame sprendime, kurio motyvams pritarė apeliacinės ir kasacinės instancijos teismai. Taigi, pagal EŽTT praktiką, nacionalinės valstybės institucijos šiuo atveju turėjo plačią vertinimo laisvę svarstydamos nagrinėjamo apribojimo būtinumą.

Trečia, EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad pirmosios instancijos teismas pareiškėjui skyrė aštuonių mėnesių laisvės atėmimo bausmę, o apeliacinės instancijos teismas, atsižvelgdamas į ypatingą veikos sunkumą (šlovinti teroro aktai, įvykdyti Prancūzijoje 2015 m.) ir kaltininko žinomumą, sustiprinusį jo pasisakymo poveikį, sugriežtino bausmę iki aštuoniolikos mėnesių laisvės atėmimo, nustatydamas dešimties mėnesių bausmės vykdymo atidėjimo (probacijos) laikotarpį. Prancūzijos Konstitucinė Taryba pareiškėjo byloje nusprendė, kad jo byloje taikytiname Prancūzijos BK straipsnyje nustatytos bausmės, skiriamos atsižvelgiant į nusikaltimo aplinkybes ir kaltininko asmenybę, nėra akivaizdžiai neproporcingos, turint omenyje nusikaltimo pobūdį. EŽTT nenustatė pagrindo nukrypti nuo nacionalinių teismų atlikto bausmės vertinimo iš esmės. Jų nurodyti bausmės skyrimo motyvai, grindžiami kova su terorizmo šloviniu ir atsižvelgimu į pareiškėjo asmenybę, konkrečiomis šios bylos aplinkybėmis atrodo ir reikšmingi, ir pakankami svarstomam apribojimui pateisinti, taigi šis apribojimas vertintinas kaip iš esmės atitinkantis primygtinį socialinį poreikį. Tačiau EŽTT priminė savo praktikos nuostatas dėl sankcijų pobūdžio ir griežtumo reikšmės vertinant teisės į saviraiškos laisvę apribojimo proporcingumą, be kita ko, tai, kad laisvės atėmimo bausmės skyrimas politinės diskusijos ar diskusijos viešojo intereso klausimais kontekste yra suderinamas su saviraiškos laisve, garantuojama Konvencijos 10 straipsnyje, tik išimtinėmis aplinkybėmis, būtent tais atvejais, kai buvo sunkiai pažeistos kitos pagrindinės teisės, pavyzdžiui, neapykantos kalbos ar smurto kurstymo atvejais. Nacionaliniai teismai privalo demonstruoti santūrumą taikydami baudžiamąsias priemones, ypač laisvės atėmimą, kuris turi itin atgrasomąjį poveikį saviraiškos laisvės įgyvendinimui. EŽTT pažymėjo, kad nagrinėjamoje byloje teismai kruopščiai pagrindė ne tik pareiškėjo nuteisimą, bet ir paskirtos sankcijos pobūdį ir griežtumą, o apeliacinės instancijos teismas – jos sugriežtinimą. EŽTT suprato, kad neseniai įvykdytų itin mirtinų teroristinių išpuolių kontekstas, kuriame pareiškėjas, žinodamas visas šias aplinkybes, sąmoningai išsakė svarstomas pastabas, pateisino

nacionalinių valdžios institucijų atsaką, atitinkantį grėsmes, kurias jo pasisakymai galėjo sukelti tiek nacionalinei sanglaudai, tiek šalies visuomenės saugumui. Tačiau pareiškėjui buvo paskirta laisvės atėmimo bausmė. Nors aštuoniolikos mėnesių laisvės atėmimo bausmės vykdymas buvo atidėtas dešimčiai mėnesių, pareiškėjui šešis mėnesius ir tris dienas buvo taikomas elektroninės priežiūros (pranc. *surveillance électronique*) režimas. EŽTT nusprendė, kad konkrečiomis bylos aplinkybėmis nacionalinių teismų pateiktų motyvų nustatant pusiausvyrą nepakako išvadai, kad tokia bausmė, nepaisant jos pobūdžio ir sunkumo bei poveikio rimtumo, buvo proporcinga siekiamam teisėtam tikslui. Taigi pareiškėjo saviraiškos laisvės apribojimas skiriant jam laisvės atėmimo bausmę nebuvo būtinas demokratinėje visuomenėje.

4.2.8. 2021 m. birželio 22 d. sprendimas byloje *Erkizia Almandoz prieš Ispaniją*, peticijos Nr. 5869/17

Teisė į saviraiškos laisvę pažeista nuteisus buvusį Baskų krašto politikos veikėją už terorizmo šlovinimą dėl renginyje nužudytam teroristinės organizacijos ETA lyderiui pagerbti pasakytos kalbos, kurioje nebuvo kurstomas teroristinis smurtas.

Šioje byloje pareiškėjas – buvęs Baskų krašto (pranc. *Pays basque*) nepriklausomybės judėjimo „patriotinė kairė“ (pranc. *la gauche abertzale*) svarbus veikėjas ir politikas¹⁴ – skundėsi teisės į saviraiškos laisvę pažeidimu, nes buvo nuteistas vienerių metų laisvės atėmimu ir teisės būti renkamam atėmimu septyneriems metams už terorizmo šlovinimą dėl to, kad kaip pagrindinis pranešėjas dalyvavo renginyje, skirtame seniai žuvusio teroristinės organizacijos ETA nario atminimui pagerbti¹⁵. **EŽTT nustatė Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą**, nes pareiškėjo, iš esmės pasisakiusio už demokratijos kelią siekiant „patriotinės kairės“ politinių tikslų, kalba nebuvo tiesiogiai ar netiesiogiai kurstomas teroristinis smurtas, taigi jo teisės į saviraiškos laisvę apribojimas nebuvo būtinas demokratinėje visuomenėje.

EŽTT nurodė, kad pareiškėjo teisė į saviraiškos laisvę buvo apribota siekiant teisėtų visuomenės saugumo, viešosios tvarkos apsaugos ar nusikaltimų prevencijos arba kitų asmenų reputacijos ar teisių apsaugos tikslų. Vertindamas apribojimo būtinumą, EŽTT nurodė, kad nors pareiškėjas dėl savo ilgos politinės karjeros Baskų

14 Byloje nagrinėjamų įvykių metu pareiškėjas nėjo jokių politinių pareigų, tačiau 1979–1983 m. jis buvo Bilbao savivaldybės tarybos narys, o 1984–1998 m. – Baskų krašto parlamento narys.

15 Byloje nagrinėjamas renginys, kurio šūkis – „Nepriklausomybė ir socializmas“, vyko 2008 m. gruodžio 21 d., baskų nepriklausomybės siekiančios teroristinės organizacijos ETA refleksijų dėl ginkluoto konflikto užbaigimo kontekste, pagerbiant ETA veikėją José Miguely Beñarą Ordeñaną (José Miguel Beñarą Ordeñaną, slapyvardis *Argala*), kraštutinės dešiniųjų teroristinės organizacijos „Batallón Vasco Español“ (liet. *Ispaniškasis baskų batalionas*) narių nužudytą prieš trisdešimt metų Prancūzijoje. Renginys vyko viešojo gimtojo José Miguely Beñarano Ordeñano kaimo Baskų krašte aikštėje, pavadintoje žuvusiojo garbei, palapinėje, kurioje buvo eksponuojama didelė žuvusiojo nuotrauka, o dideliame ekrane rodomos kaukėtų ETA narių ir kalinių nuotraukos. Renginio metu vyko daugelis performansų – simboliniai atminimo ir Baskų vėliavos pagerbimo šokiai velionio portreto, prie kurio buvo dedami raudoni gvazdikai, akivaizdoje, baskų liaudies poezijos improvizacijos, skambinama tradiciniais muzikos instrumentais. Pareiškėjo kalba buvo pagrindinis renginio akcentas.

krašte ir būdamas simbolinė baskų nepriklausomybės judėjimo figūra yra tam tikrą politinę reikšmę turintis asmuo, įvykių metu jis neveikė kaip politikas, nekalbėjo kaip išrinktas parlamentinės frakcijos ar politinės partijos narys, nes tokio statuso neturėjo jau daugelį metų. Nepaisant to, pareiškėjo pasisakymai buvo susiję su viešojo intereso klausimu Ispanijos, ypač Baskų krašto, visuomenės kontekste. Išties Ispanijos visuomenėje jau seniai nuolat keliamas klausimas dėl Baskų krašto nepriklausomybės ir diskusijos dėl ginkluoto smurto (ne)panaudojimo jai pasiekti. Šia prasme Ispanijos teritorinio vientisumo klausimas yra jautri tema, dėl kurios Ispanijos visuomenėje atsiranda įvairių požiūrių ir nuomonių, dažnai aštrių ir keliančių aistras. Taigi šiuo atveju būta tikrosios diskusijos viešojo intereso klausimu. Tačiau EŽTT turėjo nustatyti, ar pareiškėjo kalba skatino naudoti smurtą, ar ji gali būti laikoma neapykantos kalba arba terorizmo gyrimu ar pateisinimu.

EŽTT nurodė, kad pareiškėjas pasisakė įtemptame politiniame ir socialiniame kontekste. Teismas savo praktikoje jau vertino terorizmo situaciją, su kuria Ispanija susidūrė daugelį metų, taip pat Baskų kraštą kaip „politiškai jautrų regioną“. Pareiškėjas kaip pagrindinis pranešėjas dalyvavo renginyje, kurio tikslas buvo pagerbti ir išaukštinti pripažintą teroristinės organizacijos ETA narį. Tačiau EŽTT konstatavo, kad jo kalba, aiškinama kaip visuma, nei tiesiogiai, nei netiesiogiai neskatino smurto panaudojimo ar ginkluoto pasipriešinimo ir neteisino bei nešlovino teroristinio smurto, nors kai kurios pareiškėjo pavartotos formuluotės gali būti traktuojamos kaip dviprasmiškos. Iš tikrųjų jis aiškiai pareiškė, kad reikia pasirinkti tinkamiausią kelią, vedantį žmones demokratijos link. Šia prasme EŽTT priminė, kad pagal Konvencijos 10 straipsnio 2 dalį paliekama tik siaura galimybė riboti saviraiškos laisvę politinės kalbos ir diskusijos srityje. EŽTT atkreipė dėmesį į daugelį neaiškumų, susijusių su aptariamo renginio kontekstu ir pareiškėjo nurodytomis dalyvavimo jame priežastimis. Antai, pareiškėjo teigimu, tai buvo žuvusiojo šeimos renginys, tačiau jis nurodė ir tai, kad renginys buvo politinis; teigė, kad tai buvo privatus renginys, vykęs viešojo vietoje, o jame buvo svarstomas viešojo intereso klausimas. Pasak pareiškėjo, dalyvavo 50 draugų ir šeimos narių, tačiau iš tikrųjų dalyvavo apie 250 žmonių. Taip pat reikia atsižvelgti į tai, kad valdžios institucijos nebuvo informuotos apie realų galiausiai įvykusio renginio pobūdį. Kita vertus, EŽTT pažymėjo ir tai, kad pareiškėjas nebuvo nei renginio organizatorius, nei atsakingas už kaukėtų ETA narių nuotraukų demonstravimą renginio metu. EŽTT nuomone, tik pareiškėjo dalyvavimas aptariamame renginyje savaime negali būti traktuojamas kaip raginimas naudoti smurtą ar kaip neapykantos kalba. Galiausiai EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad pareiškėjas pasisakė žodžiu renginyje, kuriame dalyvavo baskų nepriklausomybės judėjimo šalininkai. Šia prasme nepanašu, kad jo pareiškimai buvo išdėstyti taip, kad būtų galėję sukelti žalingų padarinių.

Atsižvelgdamas į aptartus kriterijus, EŽTT negalėjo pritarti nacionalinio teismo nuteisiant pareiškėją pateiktam bylos aplinkybių vertinimui. EŽTT nurodė, kad išties pareiškėjo kalba nebuvo „neapykantos kalba“. Nors ši kalba buvo pasakyta teroristinės organizacijos ETA nariui pagerbti skirtame renginyje, pareiškėjas nesiekė pateisinti teroristinių veiksmų ar girti terorizmo, priešingai, iš jo žodžių aiškiai matyti, kad jis pasisakė už apmąstymus, siekiant žengti nauju demokratijos keliu. EŽTT pažymėjo, kad tai, jog tuo metu ETA teroristinis smurtas dar buvo žiauri realybė, negalėtų pateisinti

pareiškėjo, kuris buvo laikomas atsakingu už visus veiksmus, atliktus minėto pagerbimo kontekste, nuteisimo. Galiausiai EŽTT atkreipė dėmesį ir į tai, kad pareiškėjo nuteisimas laisvės atėmimu šiuo atveju negalėjo būti laikomas proporcinga priemone.

4.2.9. 2011 m. vasario 1 d. sprendimas byloje *Faruk Temel prieš Turkiją*, peticijos Nr. 16853/05

Politiko teisė į saviraiškos laisvę pažeista nuteisus jį už propagandą teroristinės organizacijos naudai dėl partijos renginyje paskelbtos deklaracijos, kurioje išsakyta kritika dėl kurdų problemos, karo Irake ir kalėjimų bei kalinių situacijos Turkijoje, tačiau nebuvo kurstomas smurtas ar neapykanta.

Šioje byloje pareiškėjas – įvykių metu teisėtos Liaudies demokratijos partijos vietos jaunimo padalinio pirmininkas – skundėsi teisės į saviraiškos laisvę pažeidimu, nes buvo nuteistas už propagandą teroristinės organizacijos naudai dėl 2003 m. sausio mėn. partijos suvažiavime jo paskelbtos deklaracijos, kurioje neva propaguojamas smurto ir kitų teroristinių metodų panaudojimas. **EŽTT nustatė Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą**, nes, išnagrinėjęs nacionalinių teismų pareiškėjo baudžiamojoje byloje pateiktus motyvus aiškinant atitinkamas Turkijos teisės nuostatas, nusprendė, kad jo teisės į saviraiškos laisvę apribojimas negali būti traktuojamas kaip būtinas demokratinėje visuomenėje.

EŽTT nurodė, kad pareiškėjo teisės į saviraiškos laisvę apribojimu buvo siekiama Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje išvardytų tikslų, t. y. užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams arba apsaugoti valstybės saugumą. Vertindamas apribojimo būtinumą demokratinėje visuomenėje, EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad pareiškėjas, skelbdamas deklaraciją, reiškėsi kaip politinio gyvenimo dalyvis. Jis pristatė savo partijos požiūrį daugeliu aktualių klausimų, turinčių įtakos Turkijos politiniam gyvenimui, taip pat dėl tarptautinės problemos – Jungtinių Amerikos Valstijų intervencijos į Iraką. Būdamas opozicinės politinės partijos narys, pareiškėjas tikėjosi, kad Turkija nedalyvaus tokiaame konflikte, nes tai pablogintų jos politinę, ekonominę ir socialinę padėtį. Jis pasmerkė Turkijos valdančiosios partijos neveiklumą tiek vietos, tiek Vyriausybės lygmeniu. Pareiškėjas taip pat kritikavo KDP lyderio Abdullah Öcalano (Abdullah Öcalan), nubausto laisvės atėmimu iki gyvos galvos, kurį vadino „sayın“ (šiuo atveju pagarbus kreipimasis (turk.) – „gerbiamas“), izoliavimą,¹⁶ jo nuomone, neatitinkantį nei žmogaus teisių, nei tarptautinės teisės normų. Pareiškėjas baigė savo pareiškimą raginiu panaikinti visas izoliavimo vienutėje priemones visuose Turkijos kalėjimuose, kad būtų išvengta naujos konfrontacijos, taip pat paragino dėl socialinės taikos paskelbti visuotinę amnestiją visiems kaliniams, taip pat ir A. Öcalanui. Pareiškėjas sukritikavo ir žmonių dingimo atvejus, ypač dviejų jo partijos narių dingimą. Galiausiai jis išreiškė viltį, kad kurdų problema bus išspręsta per demokratiją ir taiką.

EŽTT pažymėjo, kad iš nacionalinių teismų sprendimų pareiškėjo byloje mo-

16 Iš EŽTT sprendime nurodytų faktinių aplinkybių matyti, kad pareiškėjas savo kalboje pavadino A. Öcalaną „gerbiamuoju (turk. *sayın*) KADEK [Kongreso už Kurdistaną laisvę ir demokratiją] pirmininku“. Turkų kalbos žodis *sayın*, vartojamas prieš asmens vardą ar pavardę, yra pagarbos ženklas; priklausomai nuo konteksto jo vartojimas gali būti interpretuojamas ir kaip būdas šlovinti, girti už nusikaltimą nuteistą asmenį.

tyvų matyti, jog teismai, jį nuteisdami, neišnagrinėjo visos deklaracijos, apsiribodami tik vienos teksto dalies aiškinimu. Teismai neatkreipė dėmesio į deklaracijoje, vertinant ją kaip visumą, vartojamas sąvokas, neatsižvelgė į pareiškėjo statusą ar asmenybę, deklaracijos paskelbimo vietą ir kontekstą, jos adresatus. Atsižvelgdamas į savo išvadas dėl deklaracijos turinio, EŽTT nepritarė nacionalinių teismų vertinimui, dėl kurio ją paskelbęs pareiškėjas buvo nuteistas už propagandą teroristinės organizacijos naudai. EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad paskelbta deklaracija, vertinant ją kaip visumą, nebuvo kurstoma naudoti smurtą, pasipriešinti ginklu ar sukilti, ir esminis požymis, į kurį atsižvelgtina, – tai nebuvo neapykantos kalba. Deklaracijos turinys taip pat negalėjo paskatinti smurto, įžiebdamas gilią ir iracionalią neapykantą tam tikriems nurodytiems asmenims. EŽTT padarė išvadą, kad pareiškėjo nuteisimas neatitiko primygtinio socialinio poreikio. Teismas taip pat pabrėžė jam paskirtos bausmės griežtumą – dešimties mėnesių laisvės atėmimas ir bausda. Šiuo aspektu Teismas pakartojo, kad dėl Vyriausybės užimamos dominuojančios padėties ji turi santūriai taikyti baudžiamąsias priemones, ypač jei yra kitų būdų atsakyti į nepagrįstus prišinininkų išpuolius ir kritiką. Iš tiesų demokratinės valstybės valdžios institucijos turi toleruoti kritiką, juolab kad šiuo atveju buvo išsakyta kritika dėl kurdų problemos, karo Irake ir kalėjimų bei kalinių Turkijoje, įskaitant Abdullah Öcalaną, padėtį¹⁷.

4.2.10. 2010 m. balandžio 22 d. sprendimas byloje *Fatullayev prieš Azerbaidžaną*, peticijos Nr. 40984/07

Žurnalisto teisė į saviraiškos laisvę pažeista dėl nuteisimo už straipsnį apie politines aktualijas ir karo grėsmę bei galimus padarinius – straipsnyje kvestionuojama Vyriausybės politika užsienio reikalų srityje, tačiau nepasisakoma už neteisėtą smurto panaudojimą ir nekurstoma neapykanta.

Šioje byloje pareiškėjas – žurnalistas ir dviejų laikraščių steigėjas bei vyriausiasis redaktorius – skundėsi teisės į saviraiškos laisvę pažeidimu, nes buvo nuteistas už grasinimą terorizmu bei etninės neapykantos kurstymą paskelbtame straipsnyje analizuojant Azerbaidžano politiką dėl Irano ir galimus pragaištingus jos padarinius¹⁸. **EŽTT nustatė Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą**, nes nacionaliniai teismai nepateikė reikšmingų ir pakankamų pareiškėjo nuteisimo motyvų, be to, jam buvo paskirta akivaizdžiai neproporcinga ir nagrinėjamu atveju nepateisinamai griežta laisvės atėmimo bausmė.

EŽTT nurodė, kad pareiškėjo straipsnyje daugiausia dėmesio buvo skiriama

17 Ši problematika ne kartą nagrinėta ir paties EŽTT bylose prieš Turkiją, daugelyje šių bylų nustatyta ir įvairių Konvencijos nuostatų pažeidimų.

18 2007 m. kovo mėn. paskelbtame analitiniame straipsnyje „Alijevai eina į karą“ reiškiamas nuomonė, kad „Alijevų klanas“ siekia JAV paramos prezidentui Alijevui išliekant valdžioje mainais už JAV „agresijos“ prieš Iraną palaikymą, o tokia pozicija sukelia Azerbaidžano įtraukimo į baisų karą pavojų; apibūdinamas tariamas Irano pasiruošimas tokiam karui ir jo perspektyvos; konflikto su Iranu atveju galimi neramumai Azerbaidžano pietuose, kur gyvena persams artima talyšų etninė mažuma, nepatenkinta prasta socialine padėtimi regione ir valdančiųjų, kurių dauguma tariamai kilusi iš kito regiono, politika skiriant į vadovaujamas pareigas „saviškius“; taip talyšų mažuma stumiami į Irano radikalų glėbį; taip pat ir kai kurie aukšti Irano pareigūnai bei religijos veikėjai yra tos pačios etninės kilmės; karo atveju bendrataučius palaikytų ir keli milijonai talyšų kilmės Irano pasienio gyventojų.

konkrečiam Azerbaidžano vaidmeniui tarptautinės politikos dinamikoje, susijusioje su JAV ir Irano santykiais, taigi jis buvo politinių diskusijų dalis bendru ir visuomenei rūpimu klausimu. Pareiškėjas kritikavo Azerbaidžano Vyriausybės užsienio ir vidaus politikos žingsnius ir, kaip ir daugelis kitų to meto žiniasklaidos šaltinių, teigė, kad karo atveju Azerbaidžanas greičiausiai dalyvautų; jis taip pat spėliojo apie galimus Irano atakų taikinius. Tačiau pareiškėjas neatskleidė jokių valstybės paslapčių ir nepadidino ar nesumažino puolimo tikimybės, bet siekė perteikti konkrečių Azerbaidžano dalyvavimo galimame būsimame kare padarinių dramatišką vaizdą. Pareiškėjo išsakytos nuomonės buvo susijusios su hipotetiniais scenarijais, todėl jų nebuvo galima įrodyti. Dėl nuteisimo už grasinimą terorizmu EŽTT nurodė, kad pareiškėjas, kaip žurnalistas ir privatus asmuo, akivaizdžiai negalėjo daryti įtakos ar koku nors mastu kontroliuoti jokių straipsnyje aptariamų hipotetinių įvykių. Jis taip pat neišreiškė jokio pritarimo ar nepasisakė už jokių tokių išpuolių. Jo, kaip žurnalisto, užduotis buvo skleisti informaciją ir idėjas atitinkamais politiniais klausimais ir reikšti nuomonę apie galimas būsimas konkrečių Vyriausybės priimtų sprendimų pasekmes. Taigi EŽTT konstatavo, kad nacionalinių teismų išvada, jog pareiškėjas grasino valstybei teroro aktais, buvo savavališka. Dėl jo nuteisimo už etninės nesantaikos kurstymą EŽTT nurodė, kad pareiškėjo straipsnyje keliamos problemos galėjo būti vertinamos kaip teisėtą visuomenės susirūpinimą keliantis klausimas, į kurį jis turėjo teisę atkreipti jos dėmesį. Vien tai, kad pareiškėjas aptarė socialinę ir ekonominę padėtį regionuose, kuriuose gyvena etninė mažuma, ir išreiškė nuomonę apie galimą politinę įtampą tuose regionuose, negali būti traktuojama kaip etninio priešiško kurstymas. Nors atitinkamose ištraukose galėjo būti tam tikrų kategoriškų ir aštrių nuomonių bei tam tikro laipsnio perdėjimo kritikuojant tariamą centrinės valdžios institucijų elgesį su atitinkama mažumos grupe, jose nebuvo neapykantos kalbos ir negalima teigti, kad jomis buvo skatinamas smurtas tarp etninių grupių ar kaip nors menkinama kuri nors etninė grupė.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, EŽTT nusprendė, kad nacionaliniai teismai nepateikė reikšmingų motyvų dėl pareiškėjo nuteisimo už grasinimą terorizmu ir etninio priešiško kurstymą. Svarstomo apribojimo sunkumą dar labiau padidino itin griežta laisvės atėmimo bausmė¹⁹, nors bylos aplinkybės neatskleidžia pagrindo iš viso skirti pareiškėjui laisvės atėmimo bausmę. EŽTT nuomone, tiek pareiškėjo nuteisimas, tiek paskirta itin griežta sankcija galėjo sukelti atgrasomąjį poveikį žurnalistų saviraiškos laisvei ir atgrasyti spaudą nuo atviro visuomenei rūpimų klausimų aptarimo. Apibendrinamas EŽTT nusprendė, kad teismai peržengė jiems suteiktos vertinimo laisvės, susijusios su diskusijų viešojo intereso klausimais ribojimais, ribas. Pareiškėjo nuteisimas neatitiko primygtinio socialinio poreikio ir buvo akivaizdžiai neproporcingas bet kokiems nurodytiems teisėtiems tikslams, taigi nebuvo būtinas demokratinėje visuomenėje.

19 Pareiškėjas nuteistas laisvės atėmimu aštuoneriems metams už grasinimą terorizmu ir trejiems metams už etninio priešiško kurstymą, subendrinus šias bausmes su ankstesniais nuosprendžiais dėl kitų publikacijų paskirtomis bausmėmis, jam buvo paskirta subendrinta aštuonerių metų šešių mėnesių laisvės atėmimo bausmė.

5. EUROPOS SĄJUNGOS TEISINGUMO TEISMO SPRENDIMŲ SANTRAUKOS

5.1. Kai kurių naujausių Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimų, priimtų aiškinant teismų bendradarbiavimo teisės aktus ir pagrindines teises, santrauka

Šioje apžvalgoje pristatomi kai kurie 2023 m. liepos–gruodžio mėnesiais priimti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ir ESTT, Teisingumo Teismas) sprendimai 1) dėl teismų bendradarbiavimo civilinėse ir komercinėse bylose ir 2) bylose, kuriose buvo taikoma ES pagrindinių teisių chartija.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimų dėl teismų bendradarbiavimo civilinėse ir komercinėse bylose apžvalga

Charles Taylor Adjusting byloje Teisingumo Teismas nusprendė, kad teismų sprendimai, kuriais šaliai nurodoma sumokėti tam tikrą pinigų sumą už susitarimo dėl teismo pasirinkimo pažeidimą, yra „kvazi draudimas reikšti ieškinį“, kuris pažeidžia tarpusavio pasitikėjimą. Todėl valstybių narių teismai gali nuspręsti, kad tokie sprendimai pažeidžia viešąją politiką, ir neleisti jų vykdyti pagal reglamentą „Briuselis I“.

Club la Costa byloje Teisingumo Teismas nusprendė, kad pagal reglamento „Roma I“ 6 straipsnį nustatyta taikytina teisė yra teisės kolizijos taisyklė, o ne tik argumentas, kuriuo vienašališkai gali remtis vartotojas.

Diamond Resorts byloje Teisingumo Teismas nusprendė, kad reglamento „Roma I“ 6 straipsnio 2 dalis vartojimo sutartims nustatė taisyklę, nuo kurios negalima nukrypti, t. y. vartotojui neleidžiama ieškoti jam palankesnių įstatymų, besiskiriančių nuo jo įprastinės gyvenamosios vietos įstatymų.

5.1.1. 2023 m. rugsėjo 7 d. sprendimas byloje *Charles Taylor Adjusting*, C-590/21

Jurisdikcija. „Kvazi“ draudimas reikšti ieškinį

Teisingumo Teismas šioje byloje aiškino 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (toliau – Reglamentas Nr. 44/2001) nuostatas.

Byloje buvo nagrinėjama tokia faktinė situacija.

Laivas su kroviniu nuskendo Pietų Afrikoje. Bendrovės *Starlight Shipping Company* ir *Overseas Marine Enterprises Inc.* (toliau – OME), atitinkamai šio laivo savininkė ir valdytoja, kreipėsi į šio laivo draudikus, prašydamos atlyginti žalą, grindžiamą jų

sutartine atsakomybe už draudžiamąjį įvykį. Kadangi draudikai atsisakė tai padaryti, *Starlight* tais pačiais metais pareiškė jiems ieškinį Jungtinėje Karalystėje, o dėl vieno iš šių draudikų kreipėsi į arbitražo teismą. Kol šios bylos dar buvo nagrinėjamos teisme ir arbitražo teisme, *Starlight*, OME ir laivo draudikai sudarė susitarimus dėl draugiško ginčų sprendimo ir teismo procesai tarp šalių buvo užbaigti. Šie draudikai per sutartą terminą sumokėjo draudimo sutartyse nustatytą draudimo išmoką, grindžiamą atsakomybe už draudžiamąjį įvykį, ir galutinai padengė visas su laivo praradimu susijusias skolas. Susitarimus dėl draugiško ginčų sprendimo patvirtino minėta ieškinį nagrinėjęs Jungtinės Karalystės teismas. Jis nurodė sustabdyti visus paskesnius procesus atitinkamoje byloje, pradėtus dėl to paties ieškinių. Po to, kai buvo sudaryti minėti susitarimai, *Starlight* ir OME kartu su kitais laivo savininkais ir jiems teisėtai atstovavusiais fiziniais asmenimis pareiškė kelis naujus ieškinius pirmosios instancijos teismui Graikijoje, įskaitant ieškinius, be kita ko, teisinių ir techninių konsultacijų bendrovei *Charles Taylor*, kuri rūpinosi šio laivo draudikų teisine gynyba *Starlight* reiškiant pretenzijas pirmiau minėtame Jungtinės Karalystės teisme, ir šios konsultacijų bendrovės vadovui FD. Šiais naujais ieškiniiais *Starlight* ir OME prašė atlyginti turtinę ir neturtinę žalą, kaip jos teigia, patirtą dėl melagingų ir šmeižikiškų teiginių apie jas, už kuriuos tariamai buvo atsakingi minėto laivo draudikai ir jų atstovai. Kol buvo nagrinėjamos bylos, kuriose pareikšti minėti nauji ieškiniai, laivo draudikai ir jų atstovai, įskaitant, be kita ko, atsakovus šiose bylose *Charles Taylor* ir FD, Anglijos teismuose pareiškė ieškinius *Starlight* ir OME, prašydami pripažinti, kad Graikijoje pareiškus šiuos naujus ieškinius buvo pažeisti susitarimai dėl draugiško ginčų sprendimo, ir patenkinti jų „reikalavimus priimti sprendimą dėl pripažinimo, taip pat priteisti žalos atlyginimą“. Jungtinės Karalystės aukštasis teismas (angl. *High Court*) priėmė sprendimą ir nutartis dėl šių Jungtinėje Karalystėje bendrovėms *Starlight* ir OME pareiktų ieškinių. Pagal tą sprendimą ir nutartis, grindžiamus susitarimų dėl draugiško ginčų sprendimo turiniu ir šio teismo pasirinkimo sąlyga, kasatoriams pagrindinėje byloje buvo priteistas žalos atlyginimas, susijęs su Graikijoje pradėtu procesu, ir Anglijoje patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimas. Graikijos pirmosios instancijos teismas patenkino *Charles Taylor* ir FD ieškinį, kuriame buvo prašoma pripažinti ir paskelbti šiuos sprendimus iš dalies vykdytiniais Graikijoje, vadovaujantis Reglamentu Nr. 44/2001. *Starlight* ir OME apskundė tokį Graikijos pirmosios instancijos teismo sprendimą apeliaciniam teismui. Apeliacinis teismas patenkino jų apeliacinį skundą, motyvuodamas tuo, kad sprendimuose, kuriuos prašoma pripažinti ir vykdyti, nustatyti „kvazi“ draudimai reikšti ieškinį, dėl kurių suinteresuotie asmenys negali kreiptis į Graikijos teismus, taip pažeidžiant Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalį ir Graikijos Konstitucijos nuostatas, nes Graikijoje šios nuostatos yra sąvokos „viešoji tvarka“ pagrindas. Kasacinis teismas kreipėsi į Teisingumo Teismą.

Teisingumo Teismas pateikė tokius išaiškinimus.

2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo 34 straipsnio 1 punktą, siejamas su jo 45 straipsnio 1 dalimi, turi būti aiškinamas taip: vienos

valstybės narės teismas gali atsisakyti pripažinti ir vykdyti kitos valstybės narės teismo sprendimą dėl prieštaravimo viešajai tvarkai, jeigu šiuo sprendimu trukdoma tęsti procesą kitame šios pirmosios valstybės narės teisme, nes juo vienai iš bylos šalių priteista laikina bylinėjimosi išlaidų, kurių ji patyrė pradėjusi šį procesą, kompensacija, kadangi, pirma, šios bylos dalykui taikomas susitarimas dėl draugiško ginčų sprendimo, teisėtai sudarytas ir patvirtintas minėtą sprendimą priėmusio valstybės narės teismo, ir, antra, pirmosios valstybės narės teismas, kuriame buvo iškelta ginčijama byla, neturi jurisdikcijos ją nagrinėti dėl išimtinę jurisdikciją suteikiančios nuostatos.

Reglamentas Nr. 44/2001 grindžiamas valstybių narių pasitikėjimu viena kitos teisinėmis sistemomis ir teisinėmis institucijomis. Taigi, išskyrus kelias ribotas išimtis, įskaitant Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 1 punkte nurodytą prieštaravimą valstybės narės, kurioje siekiama jį pripažinti, viešajai tvarkai, pagal šį reglamentą kitos valstybės narės teismui neleidžiama atlikti teismo jurisdikcijos kontrolės. Taigi teismo nustatytu įpareigojimu, kuriuo vienai iš šalių uždraudžiama pradėti arba tęsti procesą užsienio valstybės teisme, nustatant „draudimą reikšti ieškinį“, antraip jai grėstų sankcijos, pažeidžiama šio teismo jurisdikcija spręsti ginčą. Kadangi ieškovui teismo įpareigojimu uždraudžiama pareikšti tokį ieškinį, reikia konstatuoti, kad taip apribojama užsienio teismo jurisdikcija, o tai nesuderinama su šiuo reglamentu.

Nagrinėjamu atveju iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą esmės matyti, kad *High Court*, kurio išimtinę jurisdikciją šalys pasirinko pagal susitarimus dėl draugiško ginčų sprendimo, sprendimas ir nutartys nėra tiesiogiai skirti Graikijos teismams ir jais formaliai neuždraudžiamas prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teisme vykstantis procesas. Vis dėlto tame sprendime ir nutartyse pateikti motyvai grindžiami, pirma, *Starlight* ir OME bei jiems atstovaujančių fizinių asmenų padarytu šių susitarimų dėl draugiško ginčų sprendimo pažeidimu, antra, jiems gresiančiomis sankcijomis, jeigu jie nesilaikys minėto sprendimo ir nutarčių, trečia, Graikijos teismų jurisdikcija, atsižvelgiant į minėtus susitarimus dėl draugiško ginčų sprendimo. Be to, tame pačiame sprendime ir nutartyse nurodyti motyvai, susiję su pinigine kompensacijomis, priteistomis iš *Starlight* ir OME, taip pat su joms atstovaujančiais fiziniiais asmenimis, be kita ko, sprendimu priteisti kompensacijos avansą, kurio dydis nėra galutinis ir priklauso nuo tolesnės proceso eigos šiuose teismuose.

Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad *High Court* sprendimas ir nutartys galėtų būti laikomi „kvazi draudimais reikšti ieškinį“. Nors šiais sprendimais ir nutartimis nesiekama uždrausti šaliai pradėti ar tęsti proceso užsienio teisme, galima laikyti, kad jais *Starlight* ir OME ir jų atstovai bent jau atgrasomi kreiptis į Graikijos teismus arba tęsti juose procesą, kurio dalykas sutampa su Jungtinės Karalystės teismuose pradėtų procesų dalyku, o tai bet kuriuo atveju turės patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Atsižvelgiant į šio sprendimo 24 ir 25 punktuose primintus valstybių narių pasitikėjimo viena kitos teisinėmis sistemomis ir draudimo kitos valstybės narės teismui atlikti teismo jurisdikcijos kontrolę principus, tokių pasekmių sukeltantis įpareigojimas neatitiktų Reglamento Nr. 44/2001. Vis dėlto valstybės, į kurią kreipiamasi, teismas, nepažeisdamas Reglamento Nr. 44/2001 tikslo, negali atsisakyti pripažinti kitos valstybės narės teismo sprendimo tik dėl to, kad mano, jog šiame sprendime buvo netinkamai pritaikyta nacionalinė ar Sąjungos teisė. Vadinas, reikia

išnagrinėti, ar vienos valstybės narės teismas, nagrinėdamas skundą dėl kitos valstybės narės teismo sprendimo pripažinimo vykdytinu, gali panaikinti tokį sprendimą pripažinti teismo sprendimą vykdytinu, motyvuodamas tuo, kad jis panašus į „kvazi draudimą reikšti ieškinį“, iš esmės nesuderinamą su Reglamentu Nr. 44/2001.

Minėto reglamento 45 straipsnio 1 dalyje apibrėžta galimybė atsisakyti pripažinti teismo sprendimą vykdytinu arba panaikinti tokį pripažinimą dėl vienos iš to reglamento 34 ir 35 straipsniuose nurodytų priežasčių. Antra, to paties reglamento 34 straipsnio 1 punkte iš esmės nustatyta, kad sprendimas nepripažįstamas, jeigu jo pripažinimas aiškiai prieštarautų valstybės narės, kurioje prašoma jį pripažinti, viešajai tvarkai. Teisingumo Teismas dėl minėtoje nuostatoje įtvirtintos sąvokos „viešojo tvarka“ yra nusprendęs, kad Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnis turi būti aiškinaamas siaurai, nes juo sudaroma kliūtis pasiekti vieną iš pagrindinių šio reglamento tikslų. Šio reglamento 34 straipsnio 1 punkte įtvirtinta viešosios tvarkos išlyga turi būti taikoma tik išimtiniais atvejais.

Tai, kad sprendimo priėmimo valstybės teismo padaryta akivaizdi klaida susijusi su Sąjungos teisės norma, nekeičia rėmimosi viešosios tvarkos išlyga sąlygų, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 1 punktą. Nacionalinis teismas privalo vienodai veiksmingai užtikrinti ir nacionalinėje, ir Sąjungos teisėje įtvirtintų teisių apsaugą. Šia išlyga turi būti remiamasi ir tuo atveju, kai dėl minėtos teisės klaidos atitinkamo sprendimo pripažinimu valstybėje, į kurią kreipiamasi, būtų akivaizdžiai pažeista esminė Sąjungos teisės, taigi ir tos valstybės narės teisės, norma, taikoma tik išimtiniais atvejais. Nors pagal minėtoje nuostatoje įtvirtintą išlygą valstybės narės iš esmės gali laisvai pagal savo nacionalines sistemas nustatyti viešosios tvarkos reikalavimus, šios sąvokos ribų nustatymas priklauso šio reglamento aiškinimo sričiai. Nors Teisingumo Teismas neturi jurisdikcijos apibrėžti valstybės narės viešosios tvarkos turinio, jis turi patikrinti ribas, kurių neperžengdamas valstybės narės teismas gali remtis šia sąvoka, kai atsisako pripažinti kitos valstybės narės teismo priimtą sprendimą.

Nagrinėjamu atveju *High Court* sprendimu ir nutartimis, kurie pagal šio sprendimo 27 punktą galėtų būti laikomi „kvazi draudimais reikšti ieškinį“, nes jais netiesiogiai daroma įtaka kitos valstybės narės teismuose pradėto proceso eigai, nesilaikoma iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos kylančio bendrojo principo, pagal kurį kiekvienas teismas, kuriam ginčas pateiktas nagrinėti, pagal taikytinas taisykles pats nustato, ar turi jurisdikciją jį spręsti. Tokie „kvazi“ draudimai reikšti ieškinį prieštarauja valstybių narių pasitikėjimui viena kitos teisinėmis sistemomis ir teisminėmis institucijomis, kuriuo grindžiama Reglamente Nr. 44/2001 nustatyta jurisdikcijos sistema.

Šiomis aplinkybėmis *High Court* sprendimo ir nutarčių pripažinimas ir vykdymas gali būti nesuderinamas su valstybės narės, į kurią kreipiamasi, teisės sistemos viešąja tvarka, nes jais gali būti pažeistas pagrindinis tarpusavio pasitikėjimu grindžiamos Europos teisminės erdvės principas, pagal kurį kiekvienas teismas sprendžia dėl savo jurisdikcijos, tačiau tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Be to, tokio pobūdžio „kvazi“ draudimai reikšti ieškinį taip pat gali pakenkti asmens, kuriam šis draudimas taikomas, galimybei kreiptis į teismą. Kaip pažymėjo Komisija, priteisus laikinąją kompensaciją, skirtą padengti išlaidoms, kurių atsakovas patyrė dėl to, kad pradėjo procesą valstybės narės, į kurią

kreipiamasi, teisme, dėl šios kompensacijos ieškovui taptų sunkiau ar net neįmanoma tęsti šį procesą.

Visas sprendimo tekstas lietuvių kalba pateikiamas tinklalapyje
<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=277063&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3283079>.

5.1.2. 2023 m. rugsėjo 14 d. sprendimas byloje *Club La Costa*, C-821/21 Jurisdikcija, susijusi su vartojimo sutartimis. Sutartims taikytina teisė

Teisingumo Teismas šioje byloje aiškino 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo („Briuselis Ia“) ir 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma I“) nuostatas.

Byloje buvo nagrinėjama tokia faktinė situacija.

2018 m. spalio 6 d. Jungtinėje Karalystėje gyvenantis Didžiosios Britanijos vartotojas NM per Jungtinėje Karalystėje įsteigtą *Club La Costa* filialą Ispanijoje (toliau – *Club La Costa*) sudarė sutartį dėl pakaitinio naudojimosi turistiniais būstais teisių (toliau – ginčijama sutartis), kurios dalykas, kaip nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, nėra nei daiktinės teisės į nekilnojamąjį turtą, nei nuomos teisė. NM pareiškė ieškinį šiai bendrovei ir kitoms tai pačiai grupei priklausančioms bendrovėms, su kuriomis jis taip pat buvo susijęs sutartiniais santykiais, tačiau kurios su minėta sutartimi nesusijusios. Visos bendrovės atsakovės pagrindinėje byloje įsteigtos Jungtinėje Karalystėje, išskyrus *European Resorts & Hotels*, kuri įsteigta Ispanijoje. Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas patikslino, kad *Club La Costa* savo komercinę veiklą sieja ne tik su Ispanija, bet ir su kitomis šalimis, visų pirma Jungtine Karalyste. Ginčijamoje sutartyje yra sąlyga, pagal kurią, be kita ko, sutartis priskiriama išimtinai Anglijos ir Velso teismų jurisdikcijai ir sutarčiai taikytina Anglijos ir Velso teisė. Sąjungos teisės išaiškinimas yra svarbus siekiant nustatyti, ar Ispanijos teismai turi jurisdikciją nagrinėti šį ginčą ir, jei taip, kokią teisę reikia taikyti, į kurią atsižvelgiant būtina vertinti minėtos sutarties galiojimą ar negaliojimą.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas manė, kad, pirma, reglamento „Briuselis Ia“ 24 straipsnio 1 punkte nustatyta išimtinė jurisdikcija negali būti taikoma, nes dėl ginčijamos sutarties dalyko konkrečios konfigūracijos negali atsirasti daiktinė teisė į nekilnojamąjį turtą arba nekilnojamojo turto nuomos teisė, ir, antra, ši sutartis turi būti laikoma „vartotojų sudaryta sutartimi“, kaip tai suprantama pagal šio reglamento 17 straipsnio 1 dalį. Iš to jis darė išvadą, kad galima taikyti šio reglamento 18 straipsnio 1 dalyje nustatytą jurisdikcijos taisyklę, pagal kurią vartotojas gali pareikšti ieškinį ne tik savo nuolatinės gyvenamosios vietos, bet ir valstybės narės, kurioje yra „kitos sutarties šalies“ nuolatinė gyvenamoji (buveinės) vieta, teismuose.

Teisingumo Teismas pateikė tokius išaiškinimus.

1. 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo 18 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą sąvoką „kita sutarties šalis“ reikia suprasti kaip apimančią tik fizinių ar juridinių asmenį, nagrinėjamos sutarties šalį, o ne kitus su šia sutartimi nesusijusius subjektus, net jeigu jie susiję su tuo fiziniu ar juridiniu asmeniu. Reglamento „Briuselis Ia“ 17–19 straipsniuose nustatytos jurisdikcijos bylose, susijusiose su vartojimo sutartimis, taisyklės leidžia vartotojui pasirinkti, ar pareikšti ieškinį savo nuolatinės gyvenamosios vietos teisme, ar valstybės narės, kurioje yra kitos sutarties šalies nuolatinė gyvenamoji (buveinės) vieta, teismuose. Šiuose 17–19 straipsniuose aiškiai daroma nuoroda į „sutartį, kurią sudaro vartotojas“, „vartotojo kontrahentą“, „kitą sutarties“, kurią sudaro vartotojas, „šalį“ arba į susitarimą dėl jurisdikcijos, sudarytą „tarp vartotojo ir kitos sutarties šalies“. Aiškinimas, kad reglamento „Briuselis Ia“ 17–19 straipsniuose nustatytos jurisdikcijos bylose, susijusiose su vartojimo sutartimis, taisyklės taip pat būtų taikomos tuo atveju, kai nėra sudarytos vartotojo ir pardavėjo ar tiekėjo sutarties, neatitiktų šio reglamento 15 konstatuojamojoje dalyje nurodyto tikslo užtikrinti aukštą nuspėjamumo lygį, kiek tai susiję su jurisdikcijos priskyrimu. Vartotojo galimybę pareikšti ieškinį pardavėjui ar tiekėjui teisme, kurio teritorinėje jurisdikcijoje yra šio vartotojo nuolatinė gyvenamoji vieta, atsveria reikalavimas, kad tarp jų turi būti sudaryta sutartis, dėl ko atsakovui atsiranda toks nuspėjamumas. Dėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo klausimo, susijusio su aplinkybės, kad „kita sutarties šalis“ priklauso bendrovių grupei, įtaka teismų jurisdikcijai pagal reglamento „Briuselis Ia“ nuostatas dėl jurisdikcijos bylose, susijusiose su vartojimo sutartimis, reikia pažymėti, kad, išskyrus šio reglamento 17 straipsnio 2 dalį, kurioje nustatytas alternatyvus sąsajos kriterijus, kai vartotojo kontrahentas neturi nuolatinės gyvenamosios (buveinės) vietos valstybėje narėje, tačiau joje turi filialą, atstovybę ar kitokį padalinį, minėto reglamento 17–19 straipsniuose nėra nieko, kas leistų manyti, jog egzistuoja sąsajos kriterijus, grindžiamas priklausymu bendrovių grupei. Be to, šių 17–19 straipsnių aiškinimas, leidžiantis atsižvelgti į vartotojo kontrahento priklausymą bendrovių grupei, suteikiant galimybę šiam vartotojui pareikšti ieškinį valstybės narės, kurios teritorijoje yra kiekviena šiai grupei priklausanti bendrovė, teismuose, akivaizdžiai prieštarautų reglamente „Briuselis Ia“ nustatytų jurisdikcijos taisyklių nuspėjamumo tikslams, todėl būtų nesuderinamas su teisinio saugumo principu.

2. Reglamento Nr. 1215/2012 63 straipsnio 1 ir 2 dalys turi būti aiškinamos taip: „kitos sutarties šalies“, kaip tai suprantama pagal šio reglamento 18 straipsnio 1 dalį, nuolatinės gyvenamosios (buveinės) vietos nustatymas nėra pasirinkimo, kuriuo vartotojas gali pasinaudoti pagal šio 18 straipsnio 1 dalį, apribojimas. Šiuo klausimu 63 straipsnio 2 dalyje pateikti paaiškinimai dėl sąvokos „oficiali buveinės vieta“ yra savarankiškos apibrėžtys. Priešingai nei fizinių asmenų nuolatinė gyvenamoji vieta, dėl kurios reglamento „Briuselis Ia“ 62 straipsnyje aiškiai nurodyta, kad ji turi būti nustatoma pagal teismo, į kurį kreiptasi, nacionalinę teisę, bendrovių ir juridinių asmenų buveinės vieta, nesant tokio patikslinimo, nustatoma pagal sava-

rankišką Sąjungos teisės išaiškinimą. Iš šio reglamento 15 konstatuojamosios dalies matyti, kad juridinio asmens buveinės vieta turi būti apibrėžta autonomiškai, siekiant didesnio bendrų taisyklių skaidrumo ir norint išvengti jurisdikcijų kolizijos. Reglamento 63 straipsnio 1 dalies a–c punktuose įtvirtinti trys kriterijai, pagal kuriuos nustatoma bendrovių ir juridinių asmenų gyvenamoji vieta, t. y. vieta, kurioje yra jų oficiali buveinės vieta, centrinė administracija arba pagrindinė verslo vieta. Kadangi šiame 63 straipsnyje nenustatyta jokia šių trijų kriterijų hierarchija, vartotojas, siekdamas nustatyti jurisdikciją turintį teismą pagal reglamento „Briuselis Ia“ 18 straipsnio 1 dalį, turi pasirinkti iš jų. Atsižvelgiant į tikslą, kurio siekiama šiame reglamente nustatytais jurisdikcijos bylose, susijusiose su vartojimo sutartimis, taisyklėmis, t. y. tikslą užtikrinti tinkamą vartotojo, kaip sutarties šalies, laikomos ekonomiškai silpnesne ir mažiau patyrusia teisiniu požiūriu, apsaugą, bendrovių ir juridinių asmenų buveinės vietos nustatymas pagal minėto reglamento 63 straipsnį negali būti laikomas dviejų jurisdikciją turinčių teismų, į kuriuos kreiptis siūloma vartotojui pagal to paties reglamento 18 straipsnio 1 dalį, apribojimu. ESTT atmetė argumentą, kad 63 straipsnio 2 dalyje pateikti patikslinimai yra tik paprastos faktinės prielaidos, kurios gali būti paneigtos pateikiant priešingų įrodymų, nes taip aiškinant šią nuostatą būtų pažeistas šiame reglamente nustatytų jurisdikcijos taisyklių nuspėjamumo tikslas.

3. Pagal 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma I“) 3 straipsnį nedraudžiama taikytinos teisės pasirinkimo sąlyga, įtvirtinta standartinėse sutarties sąlygose arba atskirame dokumente, į kurią daroma nuoroda šioje sutartyje ir kuris buvo įteiktas vartotojui, su sąlyga, kad minėtoje pasirinkimo sąlygoje vartotojas informuojamas apie tai, kad pagal šio reglamento 6 straipsnio 2 dalį jam bet kuriuo atveju suteikiama apsauga, kuri jam užtikrinama pagal jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybės imperatyvias teisės nuostatas. Vartotojui taikoma ypatinga apsauga, įtvirtinta 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvoje 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais ir pagrįsta idėja, kad vartotojo padėtis yra mažiau palanki nei pardavėjo ar tiekėjo tiek dėl galimybių derėtis, tiek dėl informacijos lygio ir dėl to jis priverstas sutikti su pardavėjo ar tiekėjo iš anksto nustatytais sąlygomis ir negali daryti įtakos jų turiniui. Reglamento „Roma I“ 6 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad sutartyje, kurią vartotojas sudaro su pardavėju ar tiekėju, šalys gali pasirinkti šiai sutarčiai taikytiną teisę, tačiau patikslinta, kad toks pasirinkimas negali atimti iš vartotojo apsaugos, kuri jam suteikiama pagal nuostatas, nuo kurių negalima nukrypti susitarimu pagal teisę, kuri būtų taikoma nesant minėto pasirinkimo remiantis šio reglamento 6 straipsnio 1 dalimi, kurioje nustatyta, kad tokiai sutarčiai taikoma vartotojo įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisė. Taigi taikytinos teisės pasirinkimo sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, galioja tik jeigu ji neklaidina atitinkamo vartotojo, kai jam sudaromas įspūdis, kad atitinkamai sutarčiai taikoma tik ši teisė, ir jis neinformuojamas apie tai, kad pagal reglamento „Roma I“ 6 straipsnio 2 dalį jam taip pat suteikiama apsauga, kuri jam užtikrinama pagal imperatyvias teisės, kuri būtų taikoma nesant šios sąlygos, t. y. jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisės, nuostatas.

4. Reglamento „Roma I“ 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip: tuo atveju, kai vartojimo sutartis atitinka šioje nuostatoje nurodytas sąlygas ir nėra tinkamai

pasirinkta šiai sutarčiai taikytina teisė, ši teisė turi būti nustatoma vadovaujantis minėta nuostata (t. y. taikoma vartotojo įprastos gyvenamosios vietos valstybės teisė), kuria gali remtis abi minėtos sutarties šalys, įskaitant pardavėją ar tiekėją, nepaisant to, kad pagal šio reglamento 3 ir 4 straipsnius tai pačiai sutarčiai taikytina teisė gali būti palankesnė vartotojui. Reglamento „Roma I“ 6 straipsnis yra ne tik specialus, bet ir išsamus, todėl šiame straipsnyje nustatytų kolizinių normų negalima keisti ar papildyti kitomis šiame reglamente įtvirtintomis kolizinėmis normomis, nebent minėtam straipsnyje esančioje specialioje nuostatoje yra aiški nuoroda į jas. Tik tuo atveju, kai nagrinėjama sutartis neatitinka reglamento „Roma I“ 6 straipsnio 1 dalies a arba b punktuose nustatytų sąlygų, šio reglamento 6 straipsnio 3 dalyje patikslinta, kad šiai sutarčiai taikytina teisė nustatoma pagal šio reglamento 3 ir 4 straipsnius; tokiu atveju bylą nagrinėjantis teismas gali, be kita ko, nustatyti šią teisę atsižvelgdamas į valstybę, su kuria ši sutartis labiausiai susijusi. Kai vartojimo sutartis atitinka šias sąlygas ir šalims nepasirinkus taikytinos teisės, ši teisė turi būti nustatoma pagal reglamento „Roma I“ 6 straipsnio 1 dalį. Dėl šiame 6 straipsnyje įtvirtintų taikytinos teisės nustatymo taisyklių specialaus ir išsamaus pobūdžio negalima pasirinkti jokios kitos teisės, net jei ši kita teisė, nustatyta, be kita ko, remiantis šio reglamento 4 straipsnyje įtvirtintais sąsajos kriterijais, būtų palankesnė vartotojui. Priešingas aiškinimas, pagal kurį siekiant nustatyti vartojimo sutarčiai taikytiną teisę galima nukrypti nuo reglamente „Roma I“ nustatytų kolizinių normų, remiantis tuo, kad kita teisė būtų palankesnė vartotojui, neišvengiamai labai pakenktų bendram taikytinos teisės nuspėjamumo reikalavimui, taigi ir esant teisinio saugumo sutartiniais santykiams, susijusiems su vartotojais, principui. Nustatydamas, kad taikytina valstybės, kurioje yra vartotojo įprastinė gyvenamoji vieta, teisė, Sąjungos teisės aktų leidėjas pažymėjo, kad pagal šią teisę vartotojui suteikiama tinkama apsauga, tačiau toks nurodymas nebūtinai reiškia, kad visais atvejais turi būti taikoma vartotojui palankiausia teisė.

Visas sprendimo tekstas lietuvių kalba pateikiamas tinklalapyje

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=F4B79042E8EB83ACD4A13FB9FA019571?text=&docid=277408&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2410739>.

5.1.3. 2023 m. rugsėjo 14 d. sprendimas byloje *Diamond Resorts Europe*, C-632/21

Vartojimo sutartims taikytina teisė

Teisingumo Teismas šioje byloje aiškino 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma I“) nuostatas.

Byloje buvo nagrinėjama tokia faktinė situacija.

Ieškovai pagrindinėje byloje yra vartotojai, gyvenantys Jungtinėje Karalystėje, atitinkamai 2008 m. balandžio 14 d. ir 2010 m. birželio 28 d. sudarę dvi sutartis

su *Diamond Resorts Europe*, Anglijos bendrove, veikiančia kaip *Diamond Resorts* grupės filialas Ispanijoje. Kiekvienoje iš šių sutarčių buvo nustatyta skirti tam tikrus taškus, leidžiančius ieškovams pagrindinėje byloje nustatytą laikotarpį naudotis gyvenamaisiais būstais įvairiose Europos šalyse, taip pat ir Ispanijoje. Pagal minėtas sutartis ieškovams pagrindinėje byloje buvo suteiktas ne konkretus gyvenamasis būstas ar konkretus laikotarpis kiekvienais metais, o veikiau būstų, dėl kurių prieinamumo jie turėjo kreiptis iš anksto, kad galėtų jais pasinaudoti pageidaujamu momentu, katalogas. Ieškovai pagrindinėje byloje prašo pripažinti minėtas sutartis negaliojančiomis, nes jos neatitinka Ispanijos įstatymuose įtvirtintų reikalavimų, pagal kuriuos, be kita ko, reikalaujama, kad teisė naudotis pakaitiniu nekilnojamoju turtu būtų įregistruota Ispanijos nekilnojamojo turto registre, būtų tiksliai nustatytas vartotojams suteikiamas gyvenamasis būstas ir nurodyta sutarčių trukmė. Šiomis aplinkybėmis ieškovai pagrindinėje byloje mano, kad pagal nagrinėjamas sutartis įgytos teisės turi būti laikomos „naudojimosi nekilnojamoju turtu daiktinėmis teisėmis“. *Diamond Resorts Europe* tvirtina, kad šios sutartys susijusios ne su daiktinėmis teisėmis, o su asmeninėmis teisėmis. Ji mano, kad minėtoms sutartims turi būti taikoma Anglijos teisė, nes ieškovai pagrindinėje byloje yra Jungtinės Karalystės piliečiai, joje turi įprastinę gyvenamąją vietą ir įmonių grupės buveinės vieta taip pat yra Jungtinėje Karalystėje.

Teisingumo Teismas pateikė tokius išaiškinimus.

1. 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma I“) nuostatos taikomos valstybės narės teisme nagrinėjant bylą dėl sutarčių, kurių abi šalys yra Jungtinės Karalystės piliečiai, su sąlyga, kad jose yra užsienio elementas.

Jungtinės Karalystės išstojimas iš Sąjungos neturi įtakos reglamento „Roma I“ nuostatų taikymui pagrindinėje byloje. Kalbant apie pereinamuoju laikotarpiu taikytinas taisykles, nustatytas Susitarimo dėl išstojimo 66 straipsnio a punkte („reglamentas [„Roma I“] taikomas sutartims, sudarytoms iki pereinamojo laikotarpio pabaigos“) ir 126 straipsnyje („Nustatomas pereinamasis, arba įgyvendinimo, laikotarpis, kuris prasideda šio Susitarimo įsigaliojimo dieną ir pasibaigia 2020 m. gruodžio 31 d.“), pažymėtina, kad jos buvo parengtos atsižvelgiant į Jungtinės Karalystės teismuose ir institucijose nagrinėjamas bylas, todėl jos neturi įtakos Ispanijos teismo, į kurį kreiptasi pagrindinėje byloje, pozicijai.

2. Reglamento „Roma I“ 6 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip: 1) tuo atveju, kai vartojimo sutartis atitinka šio 6 straipsnio 1 dalyje nustatytas sąlygas, šios sutarties šalys pagal šio reglamento 3 straipsnį gali pasirinkti sutarčiai taikytiną teisę, tačiau su sąlyga, kad dėl tokio pasirinkimo atitinkamas vartotojas nepraras apsaugos, kuri jam suteikiama pagal nuostatas, nuo kurių negalima nukrypti susitarimu pagal teisę, kuri nepasirinkus teisės būtų taikoma remiantis minėto 6 straipsnio 1 dalimi, kurioje nustatyta, kad tokie sutarčiai taikoma vartotojo įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisė; 2) atsižvelgiant į imperatyvų ir išsamų to paties 6 straipsnio 2 dalies pobūdį, nuo šios nuostatos negalima nukrypti ir teisės akto, kuris tariamai palankesnis vartotojui, naudai.

Pagal reglamento „Roma I“ 28 straipsnį, šis reglamentas taikomas tik sutartiniams santykiams, susiklosčiusiems sutarties šalių abipusiu susitarimu, sudarytu nuo 2009 m. gruodžio 17 d. Pirmoji pagrindinėje byloje nagrinėjama sutartis, pasirašyta 2008 m. balandžio 14 d., nepatenka į reglamento „Roma I“ taikymo sritį laiko atžvilgiu. Pirmajai pagrindinėje byloje nagrinėjamai sutarčiai turėtų būti taikoma Konvencija dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės, pateikta pasirašyti 1980 m. birželio 19 d. Romoje (Romos konvencija). Dėl jos taikymo ESTT nepasisakė todėl, kad į ESTT kreipėsi Ispanijos pirmosios instancijos teismas, kurio neapima Romos konvencijos Pirmajame protokole pateiktas teismų, kurie gali kreiptis į ESTT dėl šios konvencijos išaiškinimo, sąrašas.

Reglamente „Roma I“ nėra nurodytas analogiškas teismų, galinčių kreiptis į ESTT dėl Reglamento išaiškinimo, apribojimas, taigi ESTT byloje išaiškino Reglamento nuostatas. ESTT pateikti išaiškinimai svarbūs tik antrosios sutarties pagrindinėje byloje (sudarytos po reglamento „Roma I“ 28 straipsnyje nurodytos datos) aiškinimui.

Pagal reglamento „Roma I“ 6 straipsnio 2 dalį, sutartyje, kurią vartotojas sudaro su pardavėju ar tiekėju, šalys gali pasirinkti šiai sutarčiai taikytiną teisę, tačiau toks pasirinkimas negali atimti iš vartotojo apsaugos, kuri jam suteikiama pagal nuostatas, nuo kurių negalima nukrypti susitarimu pagal teisę, kuri nepasirinkus teisės būtų taikoma remiantis šio reglamento 6 straipsnio 1 dalimi, nustatančia, kad tokiai sutarčiai taikoma vartotojo įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisė. Be to, būtina, kad nagrinėjama sutartis atitiktų šio 6 straipsnio 1 dalyje nustatytas sąlygas, t. y. kad vartotojas šią sutartį sudarytų tokiu tikslu, kuris gali būti laikomas nesusijusiu su jo darbu arba profesine veikla, kad pardavėjas ar tiekėjas vykdytų savo profesinę veiklą valstybėje, kurioje yra vartotojo įprastinė gyvenamoji vieta, arba bet kokiomis priemonėmis šią veiklą kreiptų į tą valstybę ar kelias valstybes, tarp kurių yra ta valstybė, ir kad ši sutartis būtų šios veiklos dalis.

Dėl šalių pasirinktos taikytinos teisės pagal šio 6 straipsnio 2 dalį atitinkamas vartotojas negali prarasti apsaugos, kuri jam suteikiama pagal jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisės imperatyvias nuostatas.

Aiškinimas, pagal kurį, siekiant nustatyti vartojimo sutartims taikytiną teisę, galima nukrypti nuo reglamente „Roma I“ nustatytų kolizinių normų, remiantis tuo, kad kita teisė būtų palankesnė vartotojui, neišvengiamai labai pakenktų bendram sutartinių santykių, susijusių su vartotojais, teisės numatomumo reikalavimui, taigi ir teisinio saugumo principui.

Be to, kadangi reglamento „Roma I“ 6 straipsnis yra ne tik konkretus, bet ir išsamus, šiame straipsnyje nustatytos kolizinės normos negali būti pakeistos ar papildytos kitomis šiame reglamente įtvirtintomis kolizinėmis normomis, išskyrus atvejus, kai konkrečioje šio straipsnio nuostatoje yra aiški nuoroda į jas.

Visas sprendimo tekstas lietuvių kalba pateikiamas tinklalapyje

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=277406&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1472914>.

ESTT sprendimų bylose, kuriose buvo taikoma ES pagrindinių teisių chartija, apžvalga

TT byloje Teisingumo Teismas nusprendė, kad, nors valstybės narės, kurioje vaikas įprastai gyvena, teismas turi jurisdikciją spręsti dėl globos teisių, išimties tvarka jis gali prašyti perduoti bylą valstybės narės, į kurią vaikas buvo išvežtas, teismui. Tačiau vaikas turi turėti ypatingą ryšį su ta kita valstybe nare tam, kad kitas teismas būtų tinkamesnis nagrinėti bylą ir bylos perdavimas labiausiai atitiktų vaiko interesus. Reikalavimas, kad bylos perdavimas kitos valstybės narės teismui turi labiausiai atitikti vaiko interesus, reiškia, kad turi būti atsižvelgta į Pagrindinių teisių chartijos 24 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą pagrindinę vaiko teisę reguliariai palaikyti asmeninius santykius ir tiesiogiai bendrauti su abiem tėvais.

Sparkasse Südpfalz byloje Teisingumo Teismas nusprendė, kad pagal ES teisę nereikalaujama, jog darbuotojas, kuriam per pandemiją karantinas buvo taikomas jo mokamų kasmetinių atostogų metu, turėtų galimybę perkelti tas atostogas. Karantino negalima lyginti su liga. Teisė į mokamas kasmetines atostogas, kaip Sąjungos socialinės teisės principas, yra ypač svarbi, nes ji aiškiai įtvirtinta Chartijos 31 straipsnio 2 dalyje, pakartota ir sukonkretinta 2003 m. lapkričio 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/88/EB dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų 7 straipsnio 1 dalyje, o Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad teisė į mokamas kasmetines atostogas negali būti aiškinama siaurai.

AP Assistenzprofis byloje Teisingumo Teismas nusprendė, jog, įdarbinant neįgalaus asmens asmeninį asistentą, kad šis suteiktų pagalbą kasdieniniame gyvenime, gali būti keliamas reikalavimas, kad asistentas priklausytų tai pačiai amžiaus grupei kaip ir neįgalusis. Su tuo susijęs amžiaus pagrindu daromas skirtumas gali būti pateisintas atsižvelgiant į asmeninės pagalbos paslaugų pobūdį, todėl jis nelaikytinas diskriminacija. Svarbu, kad tokia priemonė siekiama apsaugoti neįgaliųjų teisę į apsisprendimą, kuri yra siejama su Chartijos 26 straipsnyje nustatyta neįgaliųjų asmenų teise naudotis priemonėmis, užtikrinančiomis jų nepriklausomumą, socialinį bei profesinį integravimą ir dalyvavimą bendruomenės gyvenime.

5.1.4. 2023 m. liepos 13 d. sprendimas byloje *TT*, C87/22 Jurisdikcija bylose dėl tėvų pareigų

Teisingumo Teismas šioje byloje aiškino Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinancio Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, (toliau – Reglamentas Nr. 2201/2003) nuostatas.

Byloje buvo nagrinėjama tokia faktinė situacija.

Ieškovas pagrindinėje byloje *TT* ir atsakovė pagrindinėje byloje *AK*, abu Slovakijos piliečiai, yra 2012 m. Slovakijoje ne santuokoje gimusių V ir M tėvai. Pagal Slovakijos įstatymus vaikų globa yra bendra. 2014 m. šeima persikėlė į Austriją, ten

vaikai lankė darželį, o vėliau – mokyklą. 2017 m., toliau gyvendami Austrijoje, vaikai pradėjo lankyti mokyklą Slovakijoje, taigi kasdien keliavo iš namų Austrijoje į naująją mokyklą. Vaikai bendrauja su savo tėvais ir seneliais slovakų kalba ir moka tik kelis žodžius vokiečių kalba. 2020 m. pradžioje TT ir AK išsiskyrė. 2020 m. liepos mėn. AK išsivežė vaikus gyventi į Slovakiją be TT sutikimo. Pagal 1980 m. Hagos konvencijos 8 straipsnio pirmą pastraipą ir trečios pastraipos f punktą TT pateikė teismui Slovakijoje prašymą grąžinti vaikus. Tuo pačiu metu TT pareiškė ieškinį teismui Austrijoje visų pirma prašydamas suteikti jam išimtinės abiejų vaikų globos teises. Iš esmės jis tvirtino, kad neteisėtai išvežusi vaikus iš Austrijos į Slovakiją AK pakenkė jų gerovei ir trukdė jiems palaikyti santykius su tėvu. AK nesutiko su šiuo prašymu ir nurodė, kad teismas, į kurį kreiptasi, neturi tarptautinės jurisdikcijos, nes vaikų nuolatinė gyvenamoji vieta visada buvo Slovakijoje ir jie nebuvo socialiai integruoti šeimos gyvenamojoje vietoje Austrijoje.

Teisingumo Teismas pateikė tokius išaiškinimus.

1. Valstybės narės teismas, pagal Reglamento Nr. 2201/2003 10 straipsnį turintis jurisdikciją nagrinėti iš esmės bylą dėl tėvų pareigų, išimties tvarka gali prašyti, kaip nustatyta minėto reglamento 15 straipsnio 1 dalies b punkte, perduoti tokią bylą valstybės narės, į kurią ši vaiką vienas iš tėvų neteisėtai išvežė, teismui. Iš reglamento 12 konstatuojamosios dalies matyti, kad reglamento jurisdikcijos taisyklėmis bylose dėl tėvų pareigų, konkrečiai kalbant, kiek tai susiję su globos teisėmis, siekiama kuo labiau atsižvelgti į vaiko interesus ir šiuo tikslu pirmenybė teikiama artumo kriterijui. To paties reglamento 8 straipsnio 1 dalis atspindi šį tikslą, nes joje nustatyta bendroji jurisdikcijos taisyklė – jurisdikciją turi valstybės narės, kurioje yra vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta tuo metu, kai teisme iškeliama byla, teismai. Iš tiesų dėl savo geografinio artumo tokie teismai paprastai gali geriau įvertinti, kokias priemones tinkamiausia priimti dėl vaiko interesų. Vis dėlto, remiantis Reglamento Nr. 2201/2003 8 straipsnio 2 dalimi, šio straipsnio 1 dalyje nustatyta jurisdikcijos taisyklė taikoma nepažeidžiant, be kita ko, jo 10 straipsnio. Pagal 10 straipsnį, jurisdikcija bylose dėl tėvų pareigų paprastai suteikiama valstybės narės, kurioje vaikas iki pat neteisėto išvežimo ar negrąžinimo turėjo nuolatinę gyvenamąją vietą, teismams. Šia nuostata įgyvendinamas vienas iš Reglamento Nr. 2201/2003 tikslų, kuriuo siekiama atgrasyti nuo neteisėto vaikų išvežimo ar negrąžinimo tarp valstybių narių.

Reglamentu Nr. 2201/2003 nustatytos jurisdikcijos taisyklės suformuluotos kuo labiau atsižvelgiant į vaiko interesus, kuriais pirmiausia vadovaujamosi. Juo pripažįstamos pagrindinės teisės ir laikomasi Pagrindinių teisių chartijoje įtvirtintų principų, visų pirma siekiant užtikrinti pagarbą pagrindinėms vaiko teisėms, išdėstytoms jos 24 straipsnyje.

Reglamento Nr. 2201/2003 15 straipsnio 1 dalyje nustatytas reikalavimas, pagal kurį bylos perdavimas kitos valstybės narės teismui turi labiausiai atitikti vaiko interesus, reiškia, kad turi būti atsižvelgta į Pagrindinių teisių chartijos 24 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą pagrindinę vaiko teisę reguliariai palaikyti asmeninius santykius ir tiesiogiai bendrauti su abiem tėvais.

Dėl neteisėto vaiko išvežimo, vienam iš jo tėvų vienašališkai priėmus tokią sprendimą, dažniausiai vaikas netenka galimybės reguliariai palaikyti asmeninius santykius ir tiesiogiai bendrauti su kitu iš tėvų. Tai nereiškia, kad pagal Reglamento Nr. 2201/2003 10 straipsnį jurisdikciją turintis teismas, atsižvelgdamas į tai, kas labiausiai atitinka vaiko interesus, negali paneigti iš šio reglamento kylančios tvirtos prielaidos dėl jo paties jurisdikcijos ir kad turi sistemingai atsisakyti pasinaudoti šio reglamento 15 straipsnio 1 dalies b punkte nustatyta galimybe prašyti perduoti bylą, kai teismas, kuriam jis ketina perduoti bylą, yra valstybėje narėje, į kurią atitinkamas vaikas buvo neteisėtai išvežtas vieno iš tėvų. Priešingai, tai reiškia, kad teismas, turintis jurisdikciją nagrinėti bylą iš esmės pagal Reglamento Nr. 2201/2003 10 straipsnį, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes turi įsitikinti, kad numatomas perdavimas nekelia neigiamo poveikio atitinkamo vaiko emociniams, šeiminiams ir socialiniams santykiams arba jo materialinei padėčiai, ir paisydamas vaiko interesų tolygiai ir pagrįstai pasverti visus esamus interesus, remdamasis objektyviais argumentais, susijusiais su vaiko asmenybe ir jo socialine aplinka. Jeigu šis teismas prietų prie išvados, kad bylos perdavimas kitos valstybės narės teismui prieštarauja vaiko interesams, tokiu atveju byla neturėtų būti perduota.

ESTT sprendimą dėl šio klausimo galima apibendrinti taip: ESTT nusprendė, kad Reglamento Nr. 2201/2003 taisyklės dėl jurisdikcijos nėra kliūtis jurisdikcijos klausimą išspręsti taip, kad tai geriausiai atitiktų vaiko interesus. Jurisdikcijos klausimą sprendžiantis teismas turi ne tik teisę, bet ir pareigą įvertinti vaiko interesus ir į juos atsižvelgti.

2. Reglamento Nr. 2201/2003 15 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip: vienintelės sąlygos, kurioms esant valstybės narės teismas, turintis jurisdikciją nagrinėti iš esmės bylą dėl tėvų pareigų, gali prašyti perduoti ją kitos valstybės narės teismui, yra aiškiai nurodytos šioje nuostatoje. Nagrinėdamas tas iš šių sąlygų, kurios yra susijusios, pirma, su tuo, ar pastarojoje valstybėje narėje yra teismas, tinkamesnis nagrinėti bylą, ir, antra, su vaiko interesais, pirmosios valstybės narės teismas turi atsižvelgti į šio vaiko grąžinimo procesą, pradėtą pagal 1980 m. spalio 25 d. Hagoje sudarytos Konvencijos dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų 8 straipsnio pirmą pastraipą ir trečios pastraipos f punktą, kai vykstant tokiam procesui valstybėje narėje, į kurią vaiką neteisėtai išvežė vienas iš tėvų, dar nebuvo priimta galutinio sprendimo.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausė, gal šis teismas taip pat turi atsižvelgti į kitas aplinkybes, kaip antai vaiko grąžinimo procesą, pradėtą pagal 1980 m. Hagos konvencijos 8 straipsnio pirmą pastraipą ir trečios pastraipos f punktą, kai vykstant tokiam procesui dar nėra priimta galutinio sprendimo, tačiau Teisingumo Teismas tokių papildomų sąlygų buvimą atmetė.

Visas sprendimo tekstas lietuvių kalba pateikiamas tinklalapyje

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=275389&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3848538>.

5.1.5. 2023 m. gruodžio 14 d. sprendimas byloje *Sparkasse Südpfalz*, C-206/22

Negalėjimas perkelti mokamų kasmetinių atostogų, suteiktų laikotarpiu, sutampančiu su karantino laikotarpiu

Teisingumo Teismas šioje byloje aiškino 2003 m. lapkričio 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/88/EB dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų (toliau – Direktyva 2003/88/EB) ir Pagrindinių teisių chartijos nuostatas.

Byloje buvo nagrinėjama tokia faktinė situacija.

TF, nuo 2003 m. dirbančiam *Sparkasse Südpfalz*, 2020 m. gruodžio 3–11 d. laikotarpiu buvo suteiktos mokamos kasmetinės atostogos. 2020 m. gruodžio 2 d. Vokietijos apskrities administracija pagal Vokietijos įstatymo atitinkamą straipsnį nurodė 2020 m. gruodžio 2–11 d. laikotarpiu taikyti TF karantiną, motyvuodama tuo, kad jis turėjo kontaktą su SARS-Cov-2 virusu užsikrėtusiu asmeniu. 2021 m. kovo 4 d. TF paprašė perkelti mokamų kasmetinių atostogų dienas, suteiktas už laikotarpį, kuris sutampa su karantino laikotarpiu. *Sparkasse Südpfalz* atsisakius jas perkelti, TF kreipėsi į teismą. Prejudicinį prašymą pateikęs teismas siekė sužinoti, ar dėl nenumatyto įvykio, kuris įvyksta kasmetinių atostogų laikotarpiu, kaip antai viešosios valdžios institucijų nustatyto karantino, darbuotojui gali būti suteikiama teisė į šių atostogų perkėlimą.

Teisingumo Teismas pateikė tokius išaiškinimus.

2003 m. lapkričio 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/88/EB dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų 7 straipsnio 1 dalis ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 31 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinamos taip: pagal jas nedraudžiamos nacionalinės teisės nuostatos ar praktika, pagal kurias neleidžiama perkelti mokamų kasmetinių atostogų, suteiktų nesergančiam darbuotojui laikotarpiu, sutampančiu su laikotarpiu, kai jam dėl kontakto su virusu užkrėstu asmeniu taikomas viešosios valdžios institucijos nustatytas karantino laikotarpis.

Kaip matyti iš pačios Direktyvos 2003/88 7 straipsnio 1 dalies formuluotės, kiekvienas darbuotojas turi teisę į bent keturių savaičių mokamas kasmetines atostogas. Ši teisė į mokamas kasmetines atostogas turi būti laikoma ypatingą svarbą turinčiu Sąjungos socialinės teisės principu, kurį kompetentingos nacionalinės institucijos gali įgyvendinti tik laikydamosi pačioje Direktyvoje 2003/88 aiškiai nustatytų ribų. Teisė į mokamas kasmetines atostogas, kaip Sąjungos socialinės teisės principas, yra ypač svarbi, nes ji aiškiai įtvirtinta Chartijos 31 straipsnio 2 dalyje. Direktyvos 2003/88 7 straipsnio 1 dalyje pakartota ir sukonkretinta pagrindinė teisė į mokamas kasmetines atostogas, įtvirtinta Chartijoje. Pagal Chartijos 31 straipsnio 2 dalį užtikrinama kiekvieno darbuotojo teisė į kasmetines mokamas atostogas, o Direktyvos 2003/88 7 straipsnio 1 dalimi šis principas įgyvendinamas nustatant šio laikotarpio trukmę. Be to, kaip yra nusprendęs Teisingumo Teismas, teisė į mokamas kasmetines atostogas negali būti aiškinama siaurai.

Pagal suformuotą jurisprudenciją, teise į kasmetines atostogas siekiama dvejopo tikslo, t. y., pirma, suteikti galimybę darbuotojui pailsėti nuo darbo sutartyje nurodytų užduočių vykdymo ir, antra, turėti laiko atsipalaiduoti ir laisvalaikiui. Darbuotojas turi turėti galimybę veiksmingai pasinaudoti Direktyvos 2003/88 7 straipsnyje nustatytu minimaliu kasmetinių mokamų atostogų laikotarpiu ir kitais šioje direktyvoje įtvirtintais minimaliais poilsio laikotarpiais. Teisės į mokamas kasmetines atostogas tikslas – suteikti darbuotojui galimybę pailsėti ir turėti laiko pramogoms bei laisvalaikiui, skiriasi nuo teisės į laikinojo nedarbingumo atostogas tikslo – leisti darbuotojui pasveikti. Atsižvelgęs į skirtingus šių dviejų rūšių atostogų tikslus, Teisingumo Teismas nusprendė, kad darbuotojas, esantis laikinojo nedarbingumo atostogose per iš anksto nustatytą kasmetinių atostogų laiką, pateikęs prašymą ir norėdamas realiai pasinaudoti kasmetinėmis atostogomis, turi teisę jomis pasinaudoti kitu laiku, nesutampančiu su laikinojo nedarbingumo atostogomis. Pastaruoju atveju, pirma, nedarbingumo atsiiradimo iš principo negalima numatyti ir jis nepriklauso nuo darbuotojo valios. Kita vertus, darbuotojas, kuriam suteiktos laikinojo nedarbingumo atostogos, patiria dėl ligos atsiradusius fizinius ar psichinius suvaržymus. Be kita ko, per Direktyvoje 2003/88 nustatytus minimalius poilsio laikotarpius darbuotojas neturi vykdyti jokių įsipareigojimų darbdaviui, kurie galėtų trukdyti jam laisvai ir nepertraukiamai rūpintis savo paties interesais, siekiant neutralizuoti darbo poveikį jo saugai ir sveikatai.

Šioje byloje TF buvo suteiktos atostogos laikotarpiu, sutampančiu su karantino laikotarpiu, kurį kompetentingos valdžios institucijos, remdamosi Vokietijos įstatymo norma, nurodė taikyti kaip visuomenės sveikatos priemonę, kuria siekiama užkirsti kelią užkrečiamos ligos plitimui, nes TF turėjo kontaktą su užsikrėtusiu asmeniu. Pagal Vokietijos teismų praktiką, susijusią su reikšmingomis Vokietijos įstatymų nuostatomis, dėl karantino, per kurį asmuo nėra nedarbingas, kaip yra pagrindinėje byloje, teisė į mokamų kasmetinių atostogų perkėlimą nesuteikiama.

Karantino priemonės, kuria siekiama užkirsti kelią užkrečiamosios ligos plitimui, izoliuojant asmenis, kuriems gali pasireikšti šios ligos simptomai, tikslas skiriasi nuo kasmetinių mokamų atostogų tikslo. Karantino priemonė, kaip ir nedarbingumo dėl ligos atveju, yra įvykis, kurio negalima numatyti ir kuris nepriklauso nuo asmens, kuriam ji taikoma, valios. Dėl ieškovo pagrindinėje byloje viešoji institucija priėmė įsakymą dėl karantino, nes jis turėjo kontaktą su SARS-Cov-2 virusu užsikrėtusiu asmeniu. Vis dėlto per atitinkamą laikotarpį šis darbuotojas nebuvo nedarbingas. Taigi tokio darbuotojo padėtis skiriasi nuo darbuotojo, kuris yra laikinojo nedarbingumo atostogose ir kuris dėl ligos patiria fizinius ar psichinius suvaržymus, padėties. Vadinasi, negalima teigti, kad karantino tikslas iš esmės yra panašus į laikinojo nedarbingumo atostogų tikslą.

Nors karantinas gali turėti įtakos darbuotojo laisvalaikio praleidimo sąlygoms, jis pats savaime negali būti laikomas pažeidžiančiu šio darbuotojo teisę faktiškai pasinaudoti mokamomis kasmetinėmis atostogomis. Iš tiesų kasmetinių atostogų laikotarpiu darbuotojas neturi vykdyti jokių įsipareigojimų darbdaviui, kurie galėtų trukdyti jam laisvai ir nepertraukiamai rūpintis savo paties interesais, siekiant neutralizuoti darbo poveikį jo saugai ir sveikatai. Todėl darbdavys negali būti įpareigotas kompensuoti žalą, atsiradusią dėl nenumatyto įvykio, kaip antai viešosios valdžios institucijos nustatyto karantino, dėl kurio jo darbuotojas negalėtų visapusiškai pasi-

naudoti teise į mokamas kasmetines atostogas. Iš tiesų Direktyva 2003/88 nesiekia, kad bet koks įvykis, galintis sutrukdyti darbuotojui visiškai ir taip, kaip jis pageidauja, pasinaudoti poilsio ar atsipalaidavimo laiku, pateisintų papildomų atostogų suteikimą tam, kad būtų užtikrintas kasmetinių atostogų tikslas.

Visas sprendimo tekstas lietuvių kalba pateikiamas tinklalapyje <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=280629&pageIndex=0&doclang=lt&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4765009>.

5.1.6. 2023 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje *AP Assistenzprofis, C518/22* Pagalba negaliaj turintiems darbuotojams

Teisingumo Teismas šioje byloje aiškino 2000 m. lapkričio 27 d. Direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, (toliau – Direktyva 2000/78/EB) nuostatas.

Byloje buvo nagrinėjama tokia faktinė situacija.

Bendrovė *AP Assistenzprofis*, kuri pagal Vokietijos įstatymo normą siūlo neįgaliesiems pagalbos ir konsultacijų paslaugas, siekiant organizuoti šių asmenų savarankišką ir nepriklausomą kasdienį gyvenimą, paskelbė darbo pasiūlymą. Jame buvo nurodyta, kad 28 metų studentė A. ieško asmeninių padėjėjų, kurios padėtų jai visose kasdienio gyvenimo srityse ir būtų „pageidautina, nuo 18 iki 30 metų amžiaus“. Ieškovė J. M. P., kuri buvo vyresnė, nei nurodyta skelbime, pasiūlė savo kandidatūrą į skelbiamą darbo vietą, gavo neigiamą *AP Assistenzprofis* atsakymą ir kreipėsi į darbo teismą, prašydama atlyginti dėl diskriminacijos dėl amžiaus patirtą žalą. Ji nurodė, kad skirtingas požiūris dėl amžiaus nėra pateisinamas dėl asmeninės pagalbos paslaugų pobūdžio ir nėra leidžiamas pagal Vokietijos įstatymus, nes, be kita ko, tam tikras amžius neturi reikšmės pasitikėjimo santykiams teikiant tokią asmeninę pagalbą. *AP Assistenzprofis* prašė atmesti ieškinį ir nurodė, kad galimas skirtingas požiūris dėl amžiaus yra pateisinamas. Asmeninės pagalbos paslaugos yra labai asmeniška kasdienė pagalba, kurią teikiant ją gaunantis asmuo būna nuolat priklausomas. Taigi tam tikro amžiaus reikalavimas leistų patenkinti labai asmeninius studentės A. poreikius, susijusius su jos socialiniu gyvenimu universitete.

Teisingumo Teismas pateikė tokius išaiškinimus.

2000 m. lapkričio 27 d. Direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, 2 straipsnio 5 dalis, siejama su Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 26 straipsniu ir Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos 19 straipsniu, turi būti aiškinami taip, kad pagal ją nedraudžiama taikant nacionalinės teisės aktus, kuriuose nustatyta galimybė atsizvelgti į asmenų, dėl negalios turinčių teisę į asmeninės pagalbos paslaugas, asmeninius pageidavimus ir įdarbinant asmeninę pagalbą teikiančią asmenį nustatyti sąlygą dėl amžiaus, jeigu tokia priemonė būtina kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.

Pagrindinėje byloje nagrinėjama situacija patenka į Direktyvos 2000/78 taikymo sritį, nes asmeninę pagalbą teikiančio asmens įdarbinimo procedūra, kurią vykdančiam reikalaujama, kad kandidatai būtų „pageidautina, nuo 18 iki 30 metų amžiaus“, yra susijusi su „įsidarbinimo <...> sąlygom[is], įskaitant atrankos kriterijus ir priėmimo į darbą sąlygas“, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 3 straipsnio 1 dalies a punktą. Panašu, kad neigiamas *AP Assistenzprofis* atsakymas, kurį J. M. P. gavo pateikusi savo kandidatūrą, buvo gautas dėl jos amžiaus, taigi tai yra „tiesioginė diskriminacija“ dėl amžiaus, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 2 dalies a punktą. Šiomis aplinkybėmis reikia patikrinti, ar toks skirtingas požiūris dėl amžiaus gali būti pateisinamas atsižvelgiant į Direktyvą 2000/78.

Dėl šios direktyvos 2 straipsnio 5 dalies, kurią būtina išnagrinėti pirmiausia, reikia pažymėti, kad, kaip įtvirtinta šioje nuostatoje, ši direktyva neturi įtakos priemonėms, nustatytoms nacionalinės teisės aktuose, kurios demokratinėse visuomenėse yra būtinos visuomenės saugumui, viešajai tvarkai palaikyti ir kriminalinių nusikaltimų prevencijai, kitų asmenų sveikatos, teisių ir laisvių apsaugai. Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas, priimdamas minėtą nuostatą, užimtumo ir profesinėje srityje siekė užkirsti kelią vienodo požiūrio principo ir būtinybės užtikrinti viešąją tvarką, saugumą ir sveikatą, kriminalinių nusikaltimų prevenciją bei demokratinėi visuomenei veikti būtinų asmenų teisių ir laisvių apsaugą kolizijai ir ją išspręsti. Jis taip pat yra nusprendęs, kad tam tikrais Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 dalyje išvardytais atvejais pagal ją įgyvendinami principai netaikytini priemonėms, kuriose įtvirtinamas viena iš šios direktyvos 1 straipsnyje nurodytų priežasčių pagrįstas skirtingas požiūris, tačiau tik jei šios priemonės yra „būtinos“ nustatytiems tikslams pasiekti. Kadangi minėto 2 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta nuostata, leidžianti nukrypti nuo diskriminacijos draudimo principo, ji turi būti aiškinama siaurai.

Šiuo atveju reikia patikrinti, pirma, ar pagrindinėje byloje nagrinėjamą skirtingą požiūrį lemia nacionalinės teisės aktuose nustatyta priemonė, kaip tai suprantama pagal minėto 2 straipsnio 5 dalį. Pagrindinėje byloje nagrinėjamuose nacionalinės teisės aktuose nustatyta, kad priimant sprendimą dėl asmeninės pagalbos paslaugų ir jas teikiant neįgaliųjų dalyvavimo bendruomenės gyvenime skatinimo tikslu turi būti tenkinami teisėti šių paslaugų gavėjų pageidavimai, kiek jie yra pagrįsti, be kita ko, atsižvelgiant į šių paslaugų gavėjų asmeninę padėtį, amžių, lytį, šeimą, taip pat religinius ir filosofinius poreikius. Šiomis aplinkybėmis ir su sąlyga, kad tai patikrins prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, pagrindinėje byloje nagrinėjamą skirtingą požiūrį dėl amžiaus lemia nacionalinės teisės aktuose įtvirtinta priemonė.

Paskui reikia išnagrinėti, ar minėta priemonė siekiama vieno iš Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 dalyje nustatytų tikslų, be kita ko, „kitų asmenų teisių ir laisvių apsaugos“ tikslo. Šiuo atžvilgiu, kaip matyti iš sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, teisės aktais, pagal kuriuos buvo priimta ta pati priemonė, siekiama apsaugoti neįgaliųjų teisę į apsisprendimą, užtikrinant šių asmenų teisę reikšti pageidavimus ir laisvai rinktis, kai priimami sprendimai dėl asmeninės pagalbos paslaugų teikimo ir jas teikiant, nes šios paslaugos yra susijusios su visomis gyvenimo sritimis ir iš esmės apima jas gaunančių asmenų privačią ir intymią sferą. Taigi minėtais teisės aktais siekiama užtikrinti neįgaliųjų teisę organizuoti savo gyvenimo sąlygas kuo savarankiškiau ir kuo labiau nepriklausomai.

Tokia teisė neišvengiamai susijusi su galimybe apibrėžti jiems teikiamą asmeninės pagalbos paslaugą, o tai apima asmens, atsakingo už tokios paslaugos teikimą, atrankos kriterijų nustatymą ir aktyvų dalyvavimą šio asmens įdarbinimo procese. Pirma, teisė reikšti pageidavimus ir laisvai rinktis sukonkretina neįgaliųjų teisę naudotis priemonėmis, užtikrinančiomis jų nepriklausomumą, socialinę bei profesinę integravimą ir dalyvavimą bendruomenės gyvenime, kuri yra viena iš pagal Sąjungos teisę pripažintų teisių, kaip įtvirtinta Chartijos 26 straipsnyje. Antra, neįgaliųjų teisės į apsisprendimą paisymas taip pat yra vienas iš JTO konvencijos, kurios nuostatomis galima remtis aiškinant Direktyvos 2000/78 nuostatas, įskaitant jos 2 straipsnio 5 dalį, 19 straipsnyje įtvirtintų tikslų. Iš tiesų Direktyvą 2000/78 reikia aiškinti kuo labiau atsižvelgiant į šią konvenciją. Trečia, reikia nustatyti, ar tokį skirtingą požiūrį dėl amžiaus, koks nagrinėjamas pagrindinėje byloje, lemia priemonė, būtina kitų teisėms ir laisvėms apsaugoti, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 2 straipsnio 5 dalį, konkrečiai kalbant, siekiant apsaugoti atitinkamo neįgaliojo teisę į apsisprendimą, kai teikiamos asmeninės pagalbos paslaugos.

Šiuo atveju atrodo, kad aptariamame darbo pasiūlyme teikiama pirmenybė 18–30 metų amžiaus grupei yra grindžiama individualiu A. poreikiu gauti asmeninės pagalbos, susijusios su jos, kaip 28 metų studentės, kasdienio socialinio gyvenimo sritimis, nes teikiant tokią pagalbą patenkama į jos erdvę, kuri, atsižvelgiant į bendras užduotis, susijusias ne tik su jos kasdienio gyvenimo organizavimu, įskaitant labai asmeninių poreikių planavimą, bet ir su jos socialinio ir kultūrinio gyvenimo valdymu, yra privati ir intymi. Iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos matyti, kad minėtą pirmenybę tam tikrai amžiaus grupei lėmė, be kita ko, aplinkybė, kad pagalbą teikiantis asmuo gali lengvai integruotis į A. asmeninę, socialinę ir universitetinę aplinką.

Taigi, esant tokiai situacijai, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, teikiant pirmenybę tam tikrai amžiaus grupei, kaip pageidavo asmeninės pagalbos paslaugas gaunantis neįgalusis, teikiant šias asmeninės pagalbos paslaugas būtų paisoma šio asmens teisės į apsisprendimą, nes, atrodo, būtų logiška tikėtis, kad tai pačiai amžiaus grupei, kaip neįgalusis, priklausantis asmuo galės lengviau integruotis į jo asmeninę, socialinę ir universitetinę aplinką. Panašu, kad tokį skirtingą požiūrį dėl amžiaus, koks nagrinėjamas pagrindinėje byloje, lemia kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti būtina priemonė, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 dalį, tačiau tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, atsižvelgdamas į visas pagrindinės bylos aplinkybes.

Vadinasi, skirtingas požiūris dėl amžiaus gali būti pateisinamas pagal šio 2 straipsnio 5 dalį, jeigu jį lemia priemonė, būtina kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą, todėl nereikia nagrinėti, ar jis taip pat galėtų būti pateisinamas pagal Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 1 dalį, 6 straipsnio 1 dalį ir (arba) 7 straipsnį.

Visas sprendimo tekstas lietuvių kalba pateikiamas tinklalapyje

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=280433&pageIndex=0&doclang=lt&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2618402>.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO BIULETENIS
„TEISMŲ PRAKTIKA“ NR. 60

2024 12 11

Išleido Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
Gynėjų g. 6, LT-01109 Vilnius

Maketavo Vaidas Pamedys

ISSN 2669-1868